Morale, comẽtum, magistri. ca strouol, in. politicam, yconomiã

de cella Puois.

¶Incipit cõmentum seu scriptũ sup libros yconomice sm trãslationẽ nouã leonardi aretini factũ p fratrẽ petruz de castrouol ordinis minoꝝ ꝛ sacre theologie magistrũ natione hyspanum de regno legionensi de quadam villa que dicitur mayorga.

e Et quia rogasti me kme hoc puum op⁹ sup libros yconomice sm leonardi aretini translationẽ scribere decreui: vt dicta phi aristotelis hic posita sine labore dulci⁹ tibi oblata sint. q̃lia tibi fuerũt dicta ipsius phi libroꝝ ethicorũ Et breui⁹ quo potero de hoc puo ope me expediã. eo ꝙ sup pmũ politicoꝝ intẽdo largi⁹ de re familiari/seu de regimine dom⁹ scribere q̃z hic. Si tñ vt dixi i libris phie naturalis. nec nõ sup libros ethicoꝝ phi nõnulla min⁹ bene dicẽda iuxta veritatẽ catholicã quã firma fide ꝯfiteor sm intentionẽ affero. aut alr fortassis q̃z formãda ꝑpono xpi caritas me sufferendo tolleret atqz indulgeat. ꝛ talia ꝑut nõ dicta cõfirmo. s; solũ sm intentionẽ phi hic pono.

p Reciosa sũt interdũ parui corporis ꝛc̃ ¶Istud exordiũ istius libri yconomice diuidit̃ in quinqz ptes. In pma enĩz pte leonardus aretini q̃ hanc fecit trãslationẽ remouet qđdã dubiũ dicẽs/ꝙ liber iste licz sit minimũ in quãtitate in quãtitate est tñ maxi⁹ in virtute. qđ ꝓbat p exẽpla tã in lapidib⁹ q̃z i hoibus. de hoibus eĩ dicit: ꝙ hoies pusilli grãdiorib⁹ preualẽt. vt homer⁹ de tudeo scribit q̃ licet esset breui ꝛ exiguo corpore: oẽs tñ thebanos certaminib⁹ supauit. Etiã stati⁹ seq̃ns ipm homerũ de eodẽ tudeo dixit. maior in exiguo regnabat corpore virt⁹. ¶In scđa ṽo pte captat supradictus leonardus beniuolentiã a ꝑsona cui dirigitur. s. a cosma de medicis: ibi. [tu igit̃]. ꝛ dicit ꝙ rõne breuitatis h̃ opus despici nõ debet cũ sit maximũ in virtute. Et dic̃ qđ. s. opus ego. s. leonard⁹ p has ferias ex greco interpretat⁹ nõ imerito vt michi videor tibi. s. cosme destinaui. Assignat cãm quare ei istud op⁹ destinauit q̃z alteri. ibi. [Cui eniz]. Et dicit p ṽba gñalia. ꝙ ideo illi debz dari res q̃ potest hẽre exerciciũ circa eã. ꝛ talis erat cosma de medicis florẽtinus ¶In tertia aũt pte reddit auditorẽ attentũ. ꝛ ponit cãm attẽtõis ibi. [Licet ergo]. ꝛ dicit. licet q̃z triũphe. s. cosma p te multũ sapias: ꝛ a patre tuo viro sapiẽtissimo quotidie audire possis operepreciũ tñ est ꝙ de re familiari/seu de yconomica tradiderunt excellẽtissima phoꝝ igenia cognouisse. Etiaz ponit finẽ yconomice: ibi. [vt eñ medicine]. Et dic: ꝙ sicut finis medicine est sanitas. ita rei familiaris finis sũt diuitie. ¶Et si q̃ratur q̃ vtilitas ꝑuenit ex diuitijs. Ad h̃ dicit triplex est vtilitas: ibi. [sũt ṽo]. Prima ẽ. q2 sũt ornamẽtũ possidẽtis. Scđa ẽ. q2 sũt iuuamẽtuz ad exercendũ virtutẽ. Tertia ẽ. q2 sũt vehiculuz ad sbleuandũ posteriores. s. filios q̃ facili⁹ p illas ad honores ꝛ dignitates sbleuant̃. nã q̃ꝝ ṽtutibus obstat res ãgusta domi. aut facile emergũt nostri. vt poete dictat sentẽtia. ¶Et si vlterius queratur q̃re sũt augẽde diuitie. ad h̃ dicit: ibi. [q̃re cũ nostri] ꝙ nos debem⁹ augere diuitias amore nr̃i ꝛ filioꝝ: dũ honeste augeant̃ qm̃ a phis etiã int̃ bona organica ad felicitatẽ ꝯnumerãtur sm ꝙ pz p phm p° ethicoꝝ. ¶In q̃rta ṽo pte ibi. [tu igit̃] reddit auditorẽ docilẽ ex plano mõ ꝓcedẽdi. ꝛ dicit sic. tu igit̃ haꝝ ꝑcepta reꝝ in h̃ libello. s. puo libro aristotelis leges. quẽ ego nõ solũ trãstuli ex greco maxie ꝯsonũ esse putaui. verũetiã explanationẽ q̃n dam obscurorum verborum adiunari quo tibi le genti dulcior esset. ¶In quinta autem parte ibi. [primũ igit̃] ostẽdit q̃t ꝛ q̃ sunt partes phie. ꝛ dic̃. ꝙ ptes phie sũt due. q̃ꝝ pma est ꝑtermittẽda. nã pma ps phie q̃ est nãlis cõstat i cognitiõe reꝝ. altera ṽo q̃ est moralis i agendo ṽsat̃. pma ps phie. s. naturalis fere ad illa ptinet q̃ꝝ finis ẽ ipa cognitio. actiua ṽo. s. moralis ꝑcepta vite cõtinet: q̃ scire paꝝ ẽ nisi deducas in actũ. phia. n. moralis diuidit̃ in tres ptes sm ꝙ ei⁹ ꝑcepta tripl̃r diuidunt̃. q̃ꝝ pma ẽ: ethica. q̃ est circa mores. Scđa ṽo ẽ yconomica q̃ est circa rẽ familiarẽ/seu regimẽ dom⁹ Tertia aũt ẽ politice q̃ ẽ circa rẽpublicã. ¶Et sciẽdũ ꝙ istud exordiũ leonardi volui scribere ꝓpt h̃ ꝙ liber puus est. ꝛ de eo breui⁹ q̃ potero me expedire intẽdo. vt i pncipio dixi ꝓpt hoc ꝙ in politica largi⁹ de hijs intẽdo scribere. exordiũ ṽo ethicoꝝ dimisi: ꝛ etiã exordiũ politicoꝝ dimittã q2 de se satis clara sunt.

r Es familiaris ꝛ respublica int̃ se differũt ꝛc̃. ¶Postq̃z phus in pma pte phie moralis. s. i ethica detminauit de hijs q̃ sũt circa mores hoim. necnõ de felicitate hũana hoim tã pratica q̃z ꝯtẽplatiua. Cõsequẽter i isto libro yconomice voluit detminare de regimie dom⁹. Pro q̃ sunt aliq̃ notãda. ¶Et p° est nõnđ ꝙ iste liber cui⁹ sbm ẽ dom⁹ vl̃ cõtas domestica diuidit̃ in ꝓhemiũ ꝛ tractatũ. Tractat⁹ eñ icipit ibi. [Dom⁹ q̃dẽ]. Prohemiũ

ꝯo diuidit in tres ptes pncipales. In pma eiꝰ pte ponit phs ꝯuenientiā/ τ dr̄az int yconomicā τ politicā. In scda ꝯo pte ostēdit phs ordinē eaꝝ: ibi. [Ciuitas qdez ē]. In tcia aūt pte ꝯcludit phs intētuz suū: ibi. [Cōsiderādū ē]. ¶ Scdo ē nōnd q phs in isto capº in sēia ostēdit qtuor. pᵐ est q yconomica τ politica differūt. pmo quantū ad sbam q se hnt sicut totū τ pars. scdo qntū ad pncipia gubernantia. qꝛ in yconomica ē vnū pncipiū. τ i politica sūt pla. Scdm q ostēdit ē q artes sunt in duplici dr̄a. qꝛ quedā artes q̄s eadē est fecisse: τ eis vti. vt ars fabrilis q̄ opat martellū: τ eo vtit. Et huic assimilat yconomica τ politica. τ in h ꝯueniūt Et alie sūt artes q̄ aliqd opant: s nō illo vtunt sic ars q̄ littera opat. q̄ nō vtit ea. τ huic nō assimilāt. Tertiū ē q ponit discretionē ciuitatis p tria gn̄a cāꝝ. τ manifestat eā dicēs. q ciuitas ē grā bn̄ viuēdi. nā ppt illud est ciuitas. q̄ posito ciuitas manet. τ illo remoto dissoluit. Quartū est q vltio ꝯcludit intētū suū dicēs: q ꝯsiderāduz ē de re familiari τ qd illiꝰ sit opꝰ. ¶ Tertio est notādū q yconomica sumit tripl̄r. vno mō cōiter τ iprope p ꝯuersatione domestica. Alio mō p prudētia. vt pz. vjº. ethicoꝝ. Alioº p scia de cōitate domestica hita sicut de sbo. τ isto tcio mō sumit hic yconomica: τ nō pº mō nec scdo. ¶ Et si qrat de eiꝰ sbo qd sit dicēdū ē q seu domꝰ ꝯuersatio domestica. τ de eiꝰ cā efficiēti: dicēdū ē q phs aristoteles. τ si vltra q̄rat q̄ sit vtilitas eiꝰ. dicēdū est q pfectio domꝰ Et si etiā qrat sb qua scia ptinet: dicendū ē q sub practica. qꝛ est de opatiōe. ¶ Quarto est nōnduz τ pmo q ois hūana cōicatio ordinat ad aliq̄s actꝰ. Scdo q ois cōicatio vl est diurnalis: vl nō. si sic vocat domestica. et illa continet tres cōicatiōes. Prima ē viri τ mulieris. τ illa est nālis. τ vocat nuptialis. Scda cōicatio est dn̄i τ ſui. Et tertia ē patris τ filij. Ex quibꝰ sequit q in qlibet domo pfecta requirūt tres cōicatōes pdicte. Etiā sequit q i domo pfecta requirūtur ad minꝰ tres psone. s. pr̄ τ mater τ fiꝰ. Quīto est notādū q dr̄a seu distinctio inter cōicationē domesticā τ ciuilē pncipalr pōt reperiri ex qnq. pmo ex pte finis. qꝛ ad diuersos fines ordināt. Scdo ex pte eoꝝ q̄ attribuūt pncipi: q̄ sūt ista. pᵐ est. qꝛ pncipi ciuitatis cōuenit pncipare sbditis suis: scdm est pmiare bn̄meritos: siue bn̄factores. tertiū ē punire malefactores vt caueāt alij. τ quartū est alijs honorē pesse. Tertio distingūt ex natura suppositoꝝ: sm q supposita sunt nobiliora. Quarto ex diuerso mō obligatiōis. Quinto ex pte et mō se hndi. qꝛ in cōicatiōe ciuili oportet pncipē alio mō se hre q̄ subditū. de istis em̄ in pmo politicoꝝ largiꝰ dicā. ¶ Sexto est notādū q ciuitas duobꝰ modis capit. vno mō p edificiis ꝯpositis ex lapidibꝰ τ lignis editis. τ isto mō capit iproprie. alio mō capit p multitudīe hoīm habitātiū in talibꝰ domibꝰ. τ tūc ciuitas ē cōcors hoīm multitudo vinclo societatis adunata. Ex q̄ seqtur q qlibet ꝯgregatio hoīm sufficiēs ad vite nccia. τ ad bn̄ viuere regulata certis legibꝰ vni pncipi subdita est ciuitas. Et notāter dr vite nccia. qꝛ si nō esset quibꝰ hēret nccia nō esset ciuitas. ¶ Istis psuppositis ponūtur due ꝯºnes. Prima ꝯº est ista q res familiaris: τ respublica seu yconomica τ policia differūt nō solū quantū differūt domꝰ τ ciuitas q̄ sūt eaꝝ sbiecta. s etiā quantuz ad pncipia gubnātia. ¶ Ista ꝯº pbat sm p. dupl̄r Et pmo sic nā illa adinuicē differūt qꝝ subiecta differunt adinuicē. s yconomice τ politice sba adinuicē differūt. g τc. maior pz de se. minor ꝯo pbatur qꝛ sbm yconomice q̄ ē domꝰ hēt se vt ps ad sbiectū politice q̄ est ciuitas. τ p ꝯ̄ns differūt sic ps τ totū. ¶ Scdo pbat ꝯº ibi. [veruetiā]. et h sic. nā ille cōitates differūt qꝝ pncipia gubnātia adinuicē differūt. s pncipia gubernātia domꝰ τ ciuitatis maxīe differūt. vt pz. qꝛ in republica. s. i politica plures iperant. s in refamiliari/seu in yconomica vnꝰ dūtaxat est iperator τ rector. g τc. ¶ Etiā ista ꝯº pōt pbari p illa q̄ dicta sūt in qnto nōbili. Instat ꝯ ꝯclonē τ pbat q yconomica τ politica nō differāt. τ pmo sic. nā si differūt. aut differūt spē: aut soluz numero. si solū numero: nō ē ad ppositūz. g si differūt videt q differāt spē. s h modo nō differūt. qd pbat: qꝛ q̄ soᵐ dr̄nt sm multū τ paucū nō dr̄nt spē. s sm magꝭ τ minꝰ. s res familiaris τ respublica sic dr̄nt. vt pz p ipos antiq̄s. g nō dr̄nt spē. ¶ Scdo sic. nā tā in cōicatiōe domestica q̄z i cōicatiōe politica nō sūt nisi hoīes s tales nō dr̄nt. s. spē. g nec yconomica τ politica. tā maioꝛ q̄z mioꝛ note sūt de se. ¶ Rn̄o ad ista. Ad pᵐ dico q dr̄nt spē sm rōnes eaꝝ. Et ad illud q dr q solū dr̄nt sm multū τ paucum nego q imo etiā dr̄nt penes mlta alia vt dictū ē in qnto notabili. Et sic dico q ē veꝝ q illa q̄ solū dr̄nt penes multū τ paucū nō dr̄nt spē. s tn̄ cōicatio domestica τ reipublice dr̄nt ex pte suppositoꝝ. τ ex pte finis: τ ex pte sbi. τ aliorū q̄ ponūt in qnto notabili. ¶ Ad scdz dico q q̄uis i vtraqz cōicatiōe nō sint nisi hoīes q̄ non dr̄nt spē. tn̄ ppt alia q̄ ꝯcurrūt dr̄nt spē. s. ppt diuersitatē suppositoꝝ regētiū. τ ppt ordina=

tões ad diuersos fines. ⁊ hmõi. ¶ Scḋa ꝯ⁹ po-
nit ibi. [q̄dā ei artes]. ⁊ ē ista: ꝙ lꝫ yconomica
⁊ respublica seu politica differāt tñ ꝯuenīūt in
ꝙ vtri⁹qꝫ ē facē ⁊ vti eo qḋ fac. ¶ Ad decla-
ratonē hui⁹ ꝯclonis p. ꝑponit quādā distinctio
nē artiū. ⁊ ē ista: ꝙ q̄dā sūt artes q̄ aliqd opant
nō tñ illo vtūt. sic est ars q̄ lirā opat: ⁊ huic nō
assilat yconomica ⁊ politica. sūt alie artes q̄ a
liqd opāt: ⁊ illo vtūt. vt ars fabrił q̄ opat mar
tellū: ⁊ eo vtit. ⁊ tales sūt disciplie yconomice
⁊ politice fm ꝙ dic pħs i lr̄a. ꝫ reipublice disci
plīa ē ciuitas ab inicio ꝯstituisse: ⁊ ꝯstituta bñ
vti. itaqꝫ pꝫ etiā eē reifamiliaris pare domū. ⁊
illa vti. ¶ Et si q̄rat de ciuitate cui⁹ ē cōicatio
politica ex qb⁹ ꝯstat: ⁊ ꝑpt qd ē. Ad ħ dic pħs
i tcia pte capli q̄ icipit ibi. [Ciuitas q̄dem.]
ꝙ ciuitas q̄dē ē mltitudo domoꝝ/agroꝝ ⁊ pe
cuniaꝝ sufficiēs ad bñ viuēdū ad bñ viuēdū q̄si
dicat ꝙ ciuitas ꝯstat ex mltitudie domoꝝ agro
⁊ diuitiaꝝ. ħ ei sūt cā mālis ciuitatis sbiūgit:
abūdās: vt exp̄meret cāꝫ formalē ciuitatis. naꝫ si
nō eēt abūdās nō eēt ciuitas ex eo: qꝛ nō eēꝫ
qb⁹ hēret ciuitas. Ultio ꝯcludit ad bñ viuēdū
vt ostenderet ꝙ ciuitas ē gr̄a bñ viuēdi: vt statī
ꝯiūxit: ibi. [id aūt ex eo] vbi dic ꝙ ista vltia
ptcl'a dꝫ pōi i diffinitōe ciuitatis: ex eo. qꝛ sine
ea cete ꝯdo eē nequeūt. i. facē ciuitatē nequūt
Assignat rōnē ibi. [Insup hui⁹] ⁊ ē ista. nam
ꝑpt illud ē ciuitas q̄ posito ciuitas manet. ⁊ q̄
remoto ciuitas dissoluit. bona vita ē hmōi. ꝗ
ciuitas ē gr̄a bñ viuēdi. ⁊ sic pħs exp̄mit cāꝫ fi
nalē ciuitatis. vñ dic sic pħs. Insup hui⁹ gr̄a. s.
bñ viuēdi i vnū coeūt. cui⁹ aūt gr̄a vnūqḋqꝫ ē
⁊ fuit. ⁊ sbā ipi⁹ ħ existit. vñ ꝯgregatio hoīꝫ suf
ficiēs ad vitā ncc̄ia. ⁊ ad bñ viuere reglata cer
tis legib⁹ vni ꝑncipi sbdita ē ciuitas. vt dixi in
vi. notabili. ¶ Et vlteri⁹ q̄rat q̄ istaꝝ cōicatio
nū ē prioꝛ. s. yconomica vł politica. Ad ħ dicit
pħs ibi. [itaqꝫ pꝫ] ꝙ yconomica. nā ⁊ op⁹ illi⁹
sic ē. ps. n. ciuitatis ē dom⁹. ⁊ ps ē p̄oꝛ suo toto
Cōcludit pħs i vltia pte isti⁹ ꝑhemiū. q̄ incipit
ibi. [Cōsiderandū est] ꝙ ē ꝯsiderādū de re fa
miliari/seu de yconomica. s. in seq̄ntib⁹ qḋ sit.
ei⁹ op⁹. Et hec de isto ꝑhemio sufficiāt cū bre
uitatis. qꝛ in politica de hijs dicetur largius.

Om⁹ q̄dem sūt ptes hō ⁊ possessio ⁊c.

D Postq̄ꝫ p. i ꝑcedēti caplo seu ꝑhemio
determiauit de dr̄a ⁊ ꝯueniētia yconomi
ce ⁊ politice. ⁊ determiauit de ciuitate qḋ est per
tria gn̄a cāꝝ. s. mālis formał ⁊ fīnał. ꝯter i isto
ꝑmo caplo tractat⁹ ꝑmi libri yconomice volu
it determinare de ptib⁹ matialib⁹/⁊ sbiectiuis
yconomice. ⁊ ħ insił. Pro q̄ sūt aliq̄ nōnda. Et
ꝑmo ē nōnō ꝙ isto cap^m diuidit i tres ptes ꝑn
cipales. In ꝑma ei pte pħs enumerat ptes ma
teriales ꝑmas et vłes yconomice. In scḋa ꝯo
pte enumerat ptes yconomice minimas ⁊ pti
culares: ibi. [qm̄ ꝯo]. In tcia ꝯo pte infert qḋ
dā correlariū: ibi. [Itaqꝫ oportꝫ] ¶ Scḋo eīt
nōnō ꝙ pħs i isto caplo caplo i sūa facit tria.
Primū est ꝙ enumerat ptes ꝑncipales ⁊ vłes
materiales yconomice. q̄ sunt hō ⁊ possessio.
Scḋm ē ꝙ enumerat ptes dom⁹ seu yconomi
ce pticłares materiales. q̄ sūt mulier et bouꝫ
aratorē. ⁊ p bouē aratorē nō solū itelligit bos
ꝫ etiā fu⁹. nā alteꝝ istoꝝ est libeꝝ. s. mulier. et
alterū nō. s. fu⁹. Tertiū ē ꝙ opꝫ disponere ca
q̄ ad vxorē ptinēt. vt talis sit vxoꝛ q̄lis esse dꝫ
¶ Tertio ē nōndū ꝙ dom⁹ ꝯponit ex trib⁹ cō
biatōib⁹. s. ex ꝯbinatōe dñi ⁊ fui. ⁊ viri ⁊ vxo
ris. ⁊ pr̄is ⁊ filij. Et ꝑter istas tres ptes domus
ē alia ps yconomice q̄ ptinet ad ncc̄ia dom⁹ q̄
vocat pecuniał. q̄ quibusdā videt eē disciplia
reifamiliaris/seu tota yconomia. ⁊ quibudaꝫ
videt maxia ei⁹ ps eo ꝙ dispēsatio dom⁹ ma
xie ꝯsistit i acq̄sitōe pecunie. ¶ Quarto ē no
tandū ꝙ oīs possessio q̄ est i domo ē ps dom⁹
⁊ p ꝯn̄s instrumentū yconomicū ad regēdum
familiā dom⁹. nā sine ncc̄ia ipossibile ē viuere
⁊ bñ viuere. ⁊ sic instrumēta sūt ncc̄ia in artib⁹
ad ħ ꝙ fiat op⁹ fm artē: ita possessiōes sūt ne-
cessarie i domo ⁊ mltitudo possessionū tanꝫ
multitudo istrumētoꝝ ad vitā. ¶ Quito ē no
tādū. ꝙ sic i opib⁹ artis duplex ē instrumētuꝫ
s. aiatū ⁊ inaiatū. vt pꝫ i arte nauigādi. vbi in-
strumētū inaiatū ē gubernaculū i naui. ⁊ istru
mētū aiatū est ille q̄ dirigit ⁊ ducit anteriorē p
teꝫ nauis. ita etiā i domo instrumētū inaiatuꝫ
ē ipsa res possessa. sic vestis/lect⁹/pecunie/et
hmōi q̄ sūt instrumēta q̄dā defuiētia vite hūa
ne. Instrumētū aiatū ē fu⁹ q̄ ē q̄dā res posses
sa. ⁊ alia aialia possessa ab hoie. ¶ Sexto ē no
tādū ꝙ cōicatio domestica ē triplex: ꝑma ē vi
ri ⁊ mulieris. ⁊ illa ē nāł. ⁊ dr nuptiał. scḋa dñi
ad fuū. ⁊ dr ꝑncipat⁹ dñatōis. tcia ē pr̄is ad fi
liū: vł matris ad filiū. Et sic ex ipo ordine nāłi
diuini⁹ istituto iferioꝛa i reb⁹ nałalibus ncc̄e
hñt sbdi motōi supioꝝ. ita etiā i reb⁹ hūanis
ex ordie iuris nałał ⁊ diuini teneł i hijs cōica
tōib⁹ obedire fui dñis. vxores viris. filij pētī-
b⁹ ⁊ moueri p volūtatē eoꝝ. ¶ His ꝑsuppoſi
tis ponit ista ꝯclo ꝙ hō ⁊ possessio req̄runt ad
domū vt ptes ꝑncipales ⁊ vłes matiales do-
mus. ꝫ mulier ⁊ fu⁹ vł bos aratoꝛ requirūt vt

ptes matiales pticlares dom⁹.pma ps pcionis põitur i pncipio capli:vbi dic phs.dom⁹ q̄dez sũt ptes hõ z possessio.Scda vo ps pciois po nit i scda pte capli q̄ icipit ibi [qm vo] vbi dicit phs:qm vo i minimis pmũ nata cuiusq3 in spicit i domo q3 ita se hz:qre fm hesiodorũ domiciliũ.in pmis mulierẽ z bouẽ aratorẽ. Et p bouẽ aratorẽ nõ solũ itelligit bos. s etiã fuus sbiũgit phs q altez istoz nõ ẽ liberz.s.bos arator seu fu⁹:z altez ẽ liberz.s.mulier. Iste ptes pbinãtur adiuicẽ sic.s.hõ z mulier z possesso et bos aratoris seu fu⁹.nã pma pbinatio i domo nccia ẽ vir et vxor.pũter vo sũt ncca possessio et fu⁹.fz q phs declarat z pbat i pmo politicoz.pma ei pbiatio ẽ gra gñonis respectu cui⁹ sine iuicẽ eẽ nõ pñt.q̄ q̄dẽ pbinatio ẽ p electionẽ p quã hõ differt ab alijs viuẽtib⁹ aĩalib⁹.s ẽ fm pncipm naĩe cõe aialib⁹ et platis q̄b⁹ sic i hoib⁹ vt⁹ gñanti appetit derelinq̄re tale q̄le ipz ẽ.Scda vo pbiatio ẽ ppt sustẽtatiõnẽ vite. de h aũt in p° politicoz largi⁹ itẽdo dicẽ.vbi declarabo si mulier z fu⁹ sint idẽ vel nõ.iõ cã breuitati nũc dimitto.Infert aũt phs i scia pte capli q̄ icipit ibi.[itaq3 opz] correlariũ qd ẽ istd:q opz dispone q̄ ad vxorẽ ptinẽt vt tal sit vxor q̄l eẽ debeat.qd q̄dẽ correlam sũr ibidẽ i politica fz plz largi⁹ declarabo.

P ossessiõis aũt pma cura ẽ ea q̄ fm nãz fm naturã vo potissia ẽ agricultura zc.

Postq3 phs i pcedẽti ca° determiauit de ptib⁹ malib⁹ tã vlib⁹ q3 pticlarib⁹ dom⁹.pũter volunt determiare i isto ca° de possessiõe q̄ ẽ ex domũ.s.de agricultura.p q̄ sũt aliq̄ nõnda.¶Et p° est nõnd q isto ca° diuidit i duas ptes pnci pales.In pma ei pte phs ppõit itentũ.z pbat illd:z epilogat.In scda vo pte phs pbat q agricultura sit pot alijs possessiõib⁹: ibi. [s agricultura].¶Scdo ẽ nõnd q p.i isto ca° in sũia fac duo.ppõit intẽtũ z dic:q fz nãz potissima possessio ẽ agricultura.z scdario oia q̄ sũt a tra. vt sũt oia metalla z hmõi Scdz ẽ q dic q agricultura sit pot alijs.z h pbat trib⁹ rõib⁹. pma ẽ qm iusta ẽ z nõ ihũana.nec ab iuitis q̄rit sicut sũt artes bellice.Scda rõ ẽ.qr ẽ maxie naturalis Tertia rõ ẽ:qr pfert ad fortitudinẽ z põz.Tertio ẽ nõnd:fm ei phz in p° politicoz ipossibile ẽ yconomicã eẽ bonã nisi prfamilias hẽat artẽ acq̄sitiuã possessiom.nã ars yconom.ẽ ars aut prudẽtia pctica siue idustria q̄ prfamilias scit regẽ domũ.pm.n.pz:qr nõ ẽ possibile prfamilias bñ regẽ domũ sine nccijs.s.sine pane z nutrimẽto q̄ tñ hñt i domo p artẽ acq̄sitiuã possessiom.¶Quarto ẽ nõnd q q̄tuor sũt mõi acq̄sitiẽ possessiõis.pm⁹ ẽ laborãdo circa traz in bladis z vineis.2⁹ mod⁹ laborãdo circa misteria corpalia:vt edificare.3⁹ mõ⁹ ẽ circa instructiõez z admistratõez hñt⁹ ad aiaz. q̄rt⁹ mõ⁹ ẽ ad pgregatõez pecuniaz.p° m° dr q agricultura ẽ triplex.s.pastoral z agrestis.z venatia.z iste pm⁹ mõ⁹ idiget fortitudie.z 2⁹ mod⁹ idiget tẽpãtia.z 3⁹ mõ⁹ idiget prudẽtia. z q̄rt⁹ mõ⁹ indiget iusticia.z sic istis q̄tuor modis acq̄rendi possessiões correspõdẽt q̄tuor vtutes cardiales.Istis psuppositis ponũt due pnes.pma p° ẽ ista:q int oẽs diuitias pme diuitie st ille q̄ acq̄rũt p agriculturã. vt sunt blada z vina z hmõi. Ista p° pbat fz p.sic.nã ille st pme diuitie que magis z imediate ordinãt ad vite nccitatẽ: s diuitie q̄ acq̄rũt p agriculturã st hmõi.g zc.maior pz.minorẽ vo declarat ph. in lra. vbi dic q p° ẽ curãdũ de possessiõe q̄ ẽ fz nãz.z dic q ista ẽ agricultura.z dic q fz naturã potissia ẽ agricultura.deide dic q scdo loco st oia q̄ sũt a tra sic st metalla z hmõi.Et si insteṫ pistã pnẽ q sine agricultura hõ põt viuẽ.vt pz de hoie siluestri.g q̄ acq̄runt p agriculturã nõ st pme diuitie.Ad h est dicẽdũ q dato q sit vez q hõ põt viuere sine agricultura nõ tñ sic abũdant nec puenienis sime nutrit sic p fruct⁹ domesticos q̄ hñt p agriculturã.Scda p° põit ibi.[s agricultura].z ẽ ista q sic diuitie q̄ acq̄rũt p agriculturã st pme ditie sic st pcipue z maxie.z simplr ditie nãles.Ista p° pbat fz p.p tres rões.pma rõ ẽ ista.nã illa ẽ pcipua z maxia z nãlior posse° q̄ siplr ẽ iusta z ñ ẽ ihũana. s posse° coz q̄ acq̄rũt p agriculturã ẽ hmõi.g zc.maior nõ ẽ.mior vo pz p ph. i lra.vbi dic q agricultura ẽ pcipua.qm iusta.nõ ei ihũanit.s.acq̄rũt illa q̄ acq̄rũt p agriculturaz sic freq̄nt acq̄rũt alie diuitie.nec agricultura ab inuictis q̄rit q̄zadmodũ bellice artes Scda rõ põit ibi.[z ẽ coz].z ẽ ista.nã possessio ẽ pcipua z maxia q̄ maxie est nãlis.s posse° coz q̄ acq̄rũt p agriculturã ẽ hmõi.g zc. maior est nõ mior vo pz p ph.i lra.vbi dic a sili.nã ei oĩs educatio ẽ a mre.q̄re z hoib⁹ a tra.i.sic i hoib⁹ ita ẽ i eis q̄ sũt a tra.Ex istis duab⁹ rõib⁹ ifert q int oẽs ditias.diuitie q̄ hẽnt p agriculturã st natalr z simplr ditie.h ei pz p h qr imediate ordinãt ad vite nccitatẽ.de alijs aũt ditijs dic p. i 2° politicoz q stat boiez mori i ill' dicijs . tcia rõ põit ibi.[pdest etiã].z ẽ ista.nã illa ẽ pma et maxia et potissia posse° q̄ pfert ad fortitudinẽ et põz.s agricultura ẽ hmõi.g zc.maior ẽ d se maĩfesta.mior vo pz p p.i lra. vbi dic.q hec.s. agricultura pdest et plurim ad fortitudinẽ q3 ad modũ vires artiũ corpa eneruat:s tiia fac vtr

b diuo.i.fortissima psistere r tollerare valeāt la
borē r aduīsus hostes pıcła capescē.soli ei.s.illes
q possidēt q acqrūt p agcłturā res suas ex mūi
tōes hūt Et si istes p istā p°nē q vita pastoral'ē
pfectioꝛ q̄vita agricłe.r p pñs diuie q acqrūt
p idustriā pastoralē sūt pcipue r maxie r pzie
r nō ille q acqrunt p agriculturā.pña pz de se
cū eo q: ille diuitie sūt pcipue. r maxie q sunt
magis nāles.r ille sūt magis nāles q ordinat
ad vitā pfectiorē.Añs vo pbat sic.nā illa vita
ē pfectioꝛ q attēdit ad statū pfectiorem:s vita
pastoralis est hmōi vt pz.q: pastores sūt p̄tēti
herbis/pane/r lacte/ r nō curāt de pecunijs:
q rc.Ad hoc ē dicēdū q añs ē fim.r ad pbatio
nē ē dicēdū q mioꝛ ē falsa:eo q status inocētie:
seu pfectiōis reqrit aliqs prudētias iducētes
ad statū inocētie.nā fatu9 nō dz dici i statu in
nocētie:s i statu simplicitatis.Et sic ē dicēdū q
agricultura ē pfectioꝛ q̄vita pastoral':eo quia
magis recedit a vita brutali: vt pz.q: vita pa
storal' cōtētat in cibarijs brutoꝝ.s.in herb/pa
ne r lacte.Etiā q: agricultura magis distāt a vi
ta solitaria q nō est laudāda.Et sic dico q illa
simplicitas vite pastoral nō arguit statū inocē
tie r pfectiōis.Et hec de isto caplo sufficiant.

Ed ei9 diligētie q ē circ hoiez pzie sunt
ptes circ vxorē rc. C Postq p.i pcedē
ti ca° determiauit de possessiōe q ē ex do
mū.s.de agricłtura. Cōsīr i isto ca° voluit det
miare ō cura quā hō dz hre circ vxorē.p q sūt
aliq nōnda.Et p° ē nōndū: q isto cam diuidit i
qtuoꝛ ptes pncipales:In pma ei pte p.ppōit
q itēdit:r pbat r declat illō.In scda vo pte de
clat q pıcatio maris r femie dr̄ir se hz i hoib9 r
in bruti ibi[teix vo i cetis]In tcia āt pte dclat
q tā mas q femia hūt dbitas r puenietes vtu
tes ād cōicatōez ibi[tēdūt ei] In qrta pte in
fert qdā corre°.s.q gñatio pl' ē ppa parētū s
vtilitas ē cōis oib9 ibi[circ ple] Scdo ē nōnd
q p.i isto ca° i snia dic qtuoꝛ. Pmū ē.q pma
cura hois dz eē circ vxorē. q pbat p h q socie
tas maris r femie ē fm naturā.s. ad psuationē
spēi quā ipossibile ē psuari sine societate r cō
iūctiōe maris r femie sic ē in alijs aīalib9.Scdz
q dic est.q cōicatio maris r femie dr̄ir repit in
hoibus r in brutis.q: pıcatio rōnal' sicut est vi
ri et vxoris est rationalis nō ē communicatio
aīaliū brutoꝝ.Etiā q: p illā pıcatione viri r vx
oris acqrunt vtilia r nccia vite hūane. Tertiū
q dic ē.q tā mas q femia hūt debitas r pueni
entes vtutes ad pıcatione:ambo eñi tēdūt ad
vtilitatē dom9 Quartū ē q circ ple gñatio est
ppa parētū.s vtilitas dz eē cōis.s.parētūz ad

filios r ei9. C Tertio est nōndū ad maiorē de
claratione pdictoꝝ. q cōicatio maris r femie
sit natural' pōt intelligi dupli. Uno mō q sit a
pncipijs naturalib9 r a gētib9 naturalib9 circū
scriptis a gētib9 volūtarijs tā iciatiue q pplēti
ue:r isto° nō ē natural.q: nō fit a pncipijs itri
secis naturalib9. Alio mō q sit a natura iciati
ue r volūtarie pplētiue:r isto mō bñ ē natural:
q: iciatiue ē a natura r pplētiue ē a volūtate
r psensu:q: i tali cōicatione opz esse psensum.
C Quarto est notādū. q pıcatio domestica q
psistit in cōbinatione maris r femie ē prioꝛ et
magis naturalis q qcūq alia cōicatio. h enīz
pz.q: pıcatio domestica ē origo r pncipiū cōi
catiōis ciuilis fm p.octauo ethicoꝝ. vbi dicit
q viro r mulieri videt amicicia assistere a na
tura Et sbdit ei.hō est aīal magis pıugale q̄z na
turā q politicū. C Quito est notādū q fz na
turalē iclinationē viri r mulieris in domestica
cōicatiōe sūt diuersa opa r officia. h eñi pz q:
hō idiget plib9 nccrijs q aligō alid aīal cum sit
aīal pfectissimū.r p pñs ē rōnabile q i dome
stica pıcatōe nā ordiet aliq opa ptinētia muli
eri:r opa ptinētia viro. Istis psuppositis ponūt
due p°nes. C Pzia p° ē ista.q pzia cura hoīs d
bijs q st i domo vt ptes ei9 dz eē de vxore Ista
p° pbat fm p.ibi[societas ē]r h sic.nā illi9 ē p
ma r maxia cura q ē fm naturā nccz ad psua
tionē spēi.s vxoꝛ ē hmōi q rc.maioꝛ pz.minoꝛ
vo maīfesta ē.q: ad ppagationē pl' n̄ suffic vir
sine muliere nec r eō mulier sine viro.Et pbat
fm p.ibi[pmissū ē]et h sic.nā illa cōicatio est
natural' sine q n̄ possūt fieri opatōes qs hoies
appetūt p naturā.s tal' ē pıcatio viri r femine
q rc.maioꝛ hui9 pbatōis ē maīfesta.minoꝛ vo
pz p p.i lra vbi dic q pmissū ē a nob r i alijs lo
cis desiderare naturā multa effice talia veluti
i.sic vnūqdq aīaliū.Est ei ipossibile feminā sin
mare aut marē sine femina adiplere. qre seqt
q eoꝝ societas ex nccitate nature pstituta est
In isto dicto p.declat q nō solū cōicatio maris
et femine in hoib9 ē natural' et nccia ad plē p
creādā.s etiā ē nāl et nccia in alijs aīalib9 ppt
eā cāz.s.ad plē pcreādā siue gñandā Et si qrat
si eodē mō pıcatio maris r femie repit in hoib9
r i cetis aīalib9 Ad h ē dicēd q n.fz q dt p.ibi
[teix vo]vbi dt q pıcatio maris r feie rōnal' dt
ab irrōnabili pıcatōe.s pıcatio hois cū vxore
ē rōnal' r alia n:q ille pıcatōes dr̄it.maioꝛ tz p
locū ab oppositis.mioꝛē poīt p.i lra vbi dt sic.r
ei vo i cetis aīalib9 absq rōe illō fit iqtū nā ca
patia sē r solū gra pcreādi i hoib9 āt cicuīb9i.
prudētiorib9 n̄ solū ppt eādē cām. scz ppt plē

ꝓcreandā eſt cōmunicatio maris ⁊ femine. ſ3 etiam ꝓpter mutua auxilia ⁊ ꝓpter dilectiões ⁊ opationes. nō ſolū em̄ in cōicatiōe viri ⁊ vxoris cōſpicit̄ cauſa eēndi: ſ3 cauſa bene eſſendi. Etiā ōt ꝑ filios ꝓcreāt nō ſolū vt tributū nate ferāt. ſ. cetā aialia. verūetiā vt cōmoda exinde ſuſcipiāt. nā ſicut ꝑentes potētes filios ibecilles .i. nō valētes ſe ſuſtētare ſuſtētāt ſic ꝑentes ibecilli obſeſū ſci a filijs valētib⁹ eadē reportāt b̄ ita ſuſtētat̄ ⁊ iuuant̄. Scdo ꝓbat̄ ꝙ ſocietas mariſ ⁊ femie ē nālis ⁊ nccia ibi[⁊ iſiml]⁊ b̄ ſic tiā illa ꝯbinatio vl ſocietas ē nāi q̄ ē cā ꝑpetuitatiſ ſpēi: ſ3 tal' ē cōicatio mariſ ⁊ femie ꝗ ⁊c. maioꝛ nō ē de ſe. mioꝛ ꝟo ꝑ3 ꝑ ꝑ. in lrā. vbi dic. ꝙ nā ꝑ hūc circuitū iplet ſempit̄nitatē ex q̄ ſ3 numeꝝ n̄ ꝑt nec ſm ſpēz. q̄ſi dicat: ꝙ ꝑ gn̄ationez ꝯtinuā ꝑpetuat̄ ſpēs ex q̄ nullū aial ſ3 numeꝝ ꝑt ꝑpetuari. ⁊ iō diuīa ꝓuidētia nā vtruſq3. ſ. viri ⁊ mulieriſ ordiata ē ad ſocietatē. Et ſi iſtet̄ ꝯ ꝓbatōes ꝯ°nis dicēdo ꝙ hō aliqñ ꝓpt̄ talē cōicationē vitupat̄ vt ꝑ3. ⁊ ꝑ ꝯñs nō ē nāl': q2 ꝓpt̄ illud ꝙ ē a nā nec laudamur nec vituperamur Etiā q2 tal' ꝯicatio fit ex electōe: ⁊ ꝑ ꝯñs ñ a nā ꝯña iſta ꝓbat̄ q2 ſi tal' ꝯicatio eſſet a nā ſeq̄ret̄ ꝙ hō nō poſſ3 ſe aſſuefacere vl' ſe iciare ad oppoſitū qḋ ē ſm̄. ꝯña iſta apparet: q2 oi3 exn̄nū ſ3 nāz nō ꝯtigit alr̄ aſſueſci. Dicēdū ē ad iſtas iſtātias. Ad ꝑmā ē dicēdū. ꝙ hō nō vitupat̄ ꝓpt̄ appetitū ſeu idinationē: ſ3 ꝓpt̄ ꝑſecutionez paſſionū. ſ. ꝓpt̄ cōplemētū. ſ. q2 nō eodē mō ꝑſeq̄t̄ ⁊ ꝯplet vt dec3. Ad ſcd3 dico vt dictū eſt i 2° nōbili ꝙ aliq̄d eē a nā ꝑt itelligi duplr̄. vno° ꝙ ſit iciatiue ⁊ ꝯpletiue a nata. Alio mō ꝙ ſit a nata iiciatie ⁊ ꝯpletie a volūtate. nā ꝯicatio viri ⁊ mlierl ē nāl' ſcḋo° ⁊ ñ ꝑmo°. Et ad ꝓbatinē ꝯñe dico. ꝙ l3 hō ñ poſſ3 ſe idiare ad oppoſitū illi⁹ ꝙ ē a nā ꝑmo° tñ bñ ſe ꝑt abſtinē a cōplemēto opis. q2 illud ē a volūtate ⁊ i b̄ meret̄ hō q2 ſuſtiet paſſiōes ⁊ ꝯuicit̄ hoc mō. ¶ Scḋa ꝯclō ponit̄ ibi[tēdūt ei] ⁊ ē iſta. ꝙ tā vir ꝗ̄ femina hn̄t debitas ⁊ ꝯueniētes ꝟtutes ad ꝯicationē dom⁹. Iſta ꝯclō ꝓbat̄ ſm ꝑ. ſic. nā illa q̄ cōicāt nālr̄ hn̄t ꝯueniētes ⁊ vtiles ꝟtutes ſm illā cōicationē. ſ3 vir ⁊ femia in ꝯicatiōe domus cōicāt nālr̄: ꝗ ⁊c. maioꝛ nō ē. mioꝛ ꝟo ꝑ3 ꝑ ꝑ. q̄ dic. ꝙ tēdūt oia eoꝝ. ſ. viri ⁊ vxoris i idē l3 ꝯria vidāt̄ q̄dā. Et ſi q̄rat̄ quō videt̄ ꝯria. ad b̄ dic ph̄s ꝙ alteꝝ nā robuſtiſſimū fec. ſ. viꝝ: ⁊ alteꝝ ibecilli⁹. ſ. feminā. Et aſſigāt cāz ⁊ dic: vt b̄. ſ. femina ob timorē. ſ. viri cauti⁹. ſ. i domo ſe hēat illo ꝟo. ſ. vir ꝓpt̄ fortitudinē pugnati⁹ eſſ3. ⁊ alteꝝ. ſ. vir ꝑat foriſ. i. laborat eꝝ domū: ⁊ portat q̄ nccia ſt̄ ipſi domui. ⁊ alteꝝ. ſ. vxoꝛ paꝝtat domi. ſ. nccia ad comedēdū: ⁊ cōſuat ad opis ꝟo affectionē. alteꝝ ſedulitatē itra limē: b̄ ē intra domū agit. ad extn̄a ꝟo ꝑ vagationē ibecillu3 ⁊ b̄ ē mulier. alteꝝ ſc3 vir ad ſedulitatē deteri⁹ ⁊ ad mot⁹ ſeu laboꝛes valenti⁹. Et iſta ꝯclōne iſert ꝑ. qḋdā correlariū qḋ ē iſtud. ꝙ circa ꝓlē gn̄atio ē ꝓpa. ſ. parētū. ſ3 vtilitas d3 eē cōis. ſc3 parētib⁹ ⁊ filijs. parētum em̄ alterius eſt nutrire ſc3 matris ⁊ alteri⁹ ē erudire. ſ. patris

P Rimū igit̄ leges ſint viro ad vxorē. vt iniuria ceſſ3 ⁊c. ¶ Poſtꝗ̄ ꝑ. i ꝑcedēti ca° detmiauit quō cōicatio viri ⁊ vxoriſ eſt nālis. ⁊ quō differt a cōicatiōe alioꝝ aialium. Cōn̄r in iſto ca° voluit ponere aliq̄ documēta ꝑ modū ꝯclōnū circa cōicationē viri ⁊ vxoris. ꝓ q̄ ſūt aliq̄ notāda Et ꝑ° ē notādū. ꝙ iſtō ca^m diuidit̄ in duas ꝑtes ꝑncipales. ¶ In ꝑria ꝑte ph̄s detminat. ꝙ vir nō d3 facere iniuriā vxori in actu m̄rimonij. ⁊ ꝙ in ꝑncipio deb3 vti moderate coitu. ¶ In ſcḋa ꝟo ꝑte oñdit ꝙ hō d3 accipe in vxorē puellā ⁊ virginez potius ꝗ̄ viduā. Et ꝙ inter viꝝ ⁊ vxorem debet eē eq̄litas in ornatu veſtiū ibi[Recte vero ſe h3.] Scḋo eſt notandū. ꝙ ph̄s in iſto caplo oſtēdit quatuoꝛ documenta. Pimū eſt. ꝙ d3 eſſe lex cōis inter viꝝ ⁊ vxorē. ſc3 ꝙ ſicut vxoꝛ nō d3 facere iniuriā viro in matrimonio: nec ⁊ eꝯ vir vxori: nec det occaſionē vxori vt tendat ad aliū virū. Scḋm eſt ꝙ homo debet moderate vti coytu in principio matrimonij ne in principio multū aſſueſcat vxoꝛ: ⁊ ꝓpter aſſuefactione in abſentia viri ad aliū tendat. Tertiū eſt ꝙ homo debet ducere puellā in vxorē vt poſſit illam ducere ad ſuos moꝛes. Quartū eſt. ꝙ inter viru3 ⁊ vxorē deb3 eē cōformitas veſtiū: ⁊ ne ſit exceſſus in altero vnde ſuſpicio generet̄. ſ3 ſm ſtatum eoꝝ ⁊ facultatē. ¶ Tertio eſt notandū. ꝙ m̄rimoniū eſt viri ⁊ mulieris coniunctio maritalis inter ꝑſonas legitimas ꝯhendi in diuiduam vite cōſuetudinē recipiens. Cui⁹ finis ē duplex. quidā eſt principalis. ⁊ alius eſt ſcḋari⁹. Finis em̄ principalis eſt bonū ꝓlis. ſc3 educatio ⁊ nutritio ꝓlis: ⁊ ꝓpter hoc matrimonium magis denominat̄ a matre ꝗ̄ a patre. q2 matrimoniū em̄ dicit̄ q̄ſi matris munimū. i. officiū matris. cauſa ē. q2 mater magis officioſa ē circa ꝓlē ad quā matrimoniū principaliter oꝛdinatur ꝗ̄ pater. licet pater dicat̄ cauſa digni oꝛ. Finis ſecundarius eſt mutuū obſequium. ꝙ coniuges ſibi inuicem mutuo impedunt. ¶ Quarto ē notādū. ꝙ eſt dr̄a int̄ fornicatio-

nē ⁊ adulteriū. nā fornicatio ē ꝯiūctio soluti cū soluta vbi nō ē aliqđ ipedimētū rōe cognationis seu ꝯsāguīnitatꝭ: qꝛ sic essꝫ icest⁹ ⁊ nō fornicatio. Adulteriū xo ē qñ aliqs accedit ad vxorē alteri⁹. s. ad vxorē alteri⁹ ꝑ m̄rimoniū ei copłatā vł qñ vir vxorat⁹ ad aliā mulierē accedit: lꝫ nō sit vxorata. vel mulier vxorata alteri viro accedit. Et dato ꝙ simplex fornicatio sit pctm̄. tñ grui⁹ pctm̄ ē adulteriū. nā i adulterio dupłr peccaꝫ. Primo in h̄ qꝛ accedit ad mulierē nō sibi copulatā ꝑ m̄rimoniū. Scđo peccat in h̄ ꝙ accedit ad mulierē alti copulatā ꝑ m̄rimoniū. Et silr mulier peccat dupłr. Primo qꝛ accedit ad alienū viꝝ. ⁊ in h̄ facit ꝯ certitudinē plē. scđo peccat i h̄. qꝛ ab alieno viro recipit plē ⁊ facit ꝯ bonū plis ꝓpꝛiū viri. Istis ꝓsuppositis ponunꝫ q̄tuor ꝯ̊nes. ¶ Prima ꝯ̊ ē ista. ꝙ inꝫ viꝝ ⁊ vxorem debēt eē leges. s. cōes: ita ꝙ nec vir faciat iniuriā vxori: nec ꝯ̄. h̄ ē. ꝙ nec vir dꝫ tēdere ad aliā vxorē: nec vxor ad aliū viꝝ. ¶ Ista ꝯ̊ pbaꝫ fm̄ phm̄ sic. null⁹ dꝫ sibiipi facere iniuriā. ſꝫ vir q̄ facit vxori iniuriā ⁊ eꝯ facit sibiipi iniuriā: ġ ⁊c̄. Maior manifesta ē. minor xo pbaꝫ ꝑ h̄. qꝛ vir ⁊ vxor sūt vna caro: ⁊ ꝑ ꝯñs iniuriā quā alt̄ illoꝝ facit alteri facit sibi. ⁊ iō vt subdit phs in lr̄a. ⁊ cōis lex h̄ inducit: vt dicūt pytagorici. ꝙ vir nō hꝫ vxorē tāq̄ famulā ⁊ suā: ſꝫ eq̄lē vt minime videaꝫ iniuriā afficiendus. Ex q̄ iferꝫ ꝯ̊: ꝙ si vt eq̄lē sibi. hoc ē vt vnā carnē sibi debeat reputare vir vxorē seq̄ꝫ ꝙ vir nō dꝫ tēdere ad aliā mulierē. cā ē vt subdit phs. est eñ viri iniuria externaꝝ mulierū coyt⁹. vt pꝫ p̄mo. qꝛ cū sint vna caro iniuria facta vni fit alteri. Scđo qꝛ tñ tendit vir ad aliam mulierē: dat occasionē vxori vt ad aliū viꝝ tendat. qđ est maxima iniuria viro. Instatur ꝯ istā ꝯclōnē ⁊ pbaꝫ ꝙ dato ꝙ vir vxorat⁹ faciat adulteriū nō facit malū nec iniuriam vxori nec sibi. Et p̄mo sic. nā de⁹ nō p̄cipit facere malum ſꝫ de⁹ p̄cepit osee ꝓphe facere fornicationē: vt habeꝫ osee ca° p̊°. vbi dicit. vade ⁊ assume tibi mulierē fornicariā ⁊ fac tibi filios fornicatiōis. ġ fornicatio non est fm̄ se mala: nec ꝑ ꝯñs adulteriū. vt pꝫ: qꝛ ita est ꝯcubit⁹ illicit⁹ in simplici fornicatione sicut in adulterio. ¶ Scđo sic. nam sancti p̄res p̄ter vxores ꝓpꝛias habebant ancillas cōcubinas: vt pꝫ de abraā/ ⁊ de iacob/ ⁊ de multis alijs: ſꝫ illi nō peccabāt. nec iniuriā faciebāt ꝓpꝛijs vxorib⁹: qꝛ si sic nō essent scti. ġ videꝫ ꝙ vir accedēdo ad aliā mulierē ꝙ nō peccat nec iniuriam facit vxori. ¶ Tertio sic nā adulteriū in aliq̄ casu pōt bñ fieri. ġ nō est malū. ꝯñā nota ē. ⁊ añs pbaꝫ ꝙ si essꝫ casus. ꝙ essent pauci viri: tūc in illo casu q̄ accedit ad alterā vxorē cā plis pcreāde videꝫ accedere bona itentiōe. ġ ⁊c̄. ¶ Rñdeo ad ista. Ad p̄mū dico ꝙ simplex fornicatio est pctm̄: lꝫ nō sit tam graue pctm̄ sic adulteriū. Et dato ꝙ simplex fornicatio ꝑmittaꝫ in policia seu in ciuitatib⁹ ad mai⁹ malū euitādū: tñ pctm̄ ē ⁊ malū. ⁊ ad illđ ꝙ dicit ꝙ de⁹ nō p̄cipit malū ꝯcedo. Et cū dicitur ꝙ p̄cepit osee ꝓphe accedere ad mulierem fornicariā. Ad h̄ dicit petr⁹ de aq̄la li. j°. d. xlvij. ꝙ illa mulier fuerat fornicaria: ⁊ qñ accepit eā ꝓfeta accepit eā in vxorē ꝓpꝛiā. ⁊ filij ex ea nati fuerūt dicti fornicationis filij: nō ex eo vt sint gñati ex fornicatione: ſꝫ vt dicit ricard⁹ in eadē distictiōe fuerūt nati ex fornicaria. ¶ Ad scđꝫ dico vt dicit ricard⁹ i d. xxxiij. li. q̄rti. ꝙ in mosayca lr̄e plures vxores erat licitū. ⁊ scti p̄res dicebanꝫ hr̄e ꝯcubinas. nō ꝙ ille essent cōcubine: ſꝫ erāt vxores legitimo m̄rimonio. ſꝫ qꝛ non habebāt regimē dom⁹: ⁊ erāt inferiores p̊mis et p̊ncipalib⁹ vxorib⁹ ꝓpter h̄ dicebantur ancille. ¶ Ad tertiū dico. ꝙ illud qđ est fꝫ se malū nullo mō pōt fieri bene. ⁊ sic adulteriū nulla bona intētōe pōt fieri bñ. ¶ Scđa ꝯclō ponit ibi. [in vsu vero] ⁊ est ista. ꝙ vir in p̊ncipio matrimonij debet moderate vti coytu vt mulier assuescat abstinere. Ista ꝯ̊ pbaꝫ fm̄ phm̄ sic. nā vir dꝫ vti coytu tali mō vt mulier eq̄lr se habeat in absentia ⁊ in p̄sentia viri. ſꝫ qñ vir multū vtitur coytu in p̊ncipio: gñaꝫ maxim⁹ appetit⁹ i vxore: quē appetitū vxor forte nō poterit refrenare: ergo vt assuescat abstinere opꝫ ꝙ vir moderate vtaꝫ coytu. vt mulier ex assuefactiōe abstinendi eq̄lr se habeat in absentia et p̄sentia viri. Vñ dicit sic phus. in vsu vero matrimonij vt nec desit p̄sētib⁹ nec absentib⁹ ipotēs sit. scꝫ mulier acq̄escē: ſꝫ ita assuefieri vt sufficiēter se hēat i absentia. ⁊ sicut ē de muliere ita ē de viro ꝙ ꝓpꝫ eādē cāꝫ dꝫ moderate vti coytu cū vxore ꝓpꝛia: vt assuescat abstinē i absentia vxoris. ¶ Tertia ꝯ̊ ponit i p̊n° scđe ptis capiū q̄ incipit ibi [recte xo] ⁊ ē ista. ꝙ hō dꝫ accipe puellā in vxorē vt possit illā ducē ad suos mores. ¶ Ista ꝯ̊ pbaꝫ fꝫ p. sic. nā puella xgo facili⁹ trahiꝫ ad mores boni viri q̄ vidua: vt pꝫ: qꝛ vidua cū reticeat mores p̊oris viri facilr nō pōt ꝯ̄ti ad mores seq̄ntis viri. ⁊ ꝑ ꝯñs vt vir ad suos mores trahat vxorē dꝫ puellā i vxorē accipe. Assignat cāꝫ p. vt subdit qꝛ diuersitates ei moꝝ neq̄q̄ ad delectatōes sūt apte nec ꝑ ꝯñs ad dilectionem. Instaꝫ cōtra istā ꝯclōnē ⁊ pbaꝫ ꝙ vir debeat magis viduam ducere in vxorem: q̄ puellam.

¶Et p̓mo sic. nã illã mulierẽ dʒ vir magis du-
cere uxorẽ q̃ scit meli⁹ regere domũ: ⁊ illa q̃
ad domũ p̓tinet. ⁊ de viro pluꝰ curat. ⁊ quã scit
eẽ magis aptã ad procreandũ. s vidua ẽ hmõi: ꝗ
⁊c. Maior nota ẽ. Minor vero probat quantum
ad oẽs ptes. nã vidua ẽ experta in regimine do
mus ⁊ puella nõ. Etiã vidua scit ex ꝯsuetudie
quõ debeat gubernare virũ: qđ tñ nõ sit virgo
Tertiũ etiã pʒ. nã de virgine est dubiũ: an sit
sterilis vel nõ. qđ nõ est de vidua q̃ assueta est
procreare filios ¶Scđo sic. nã vidua ita est apti
or ⁊ habilior ⁊ pnior ad bonos mores viri sicut
puella: ꝗ nõ debet magis ducere vir in uxorez
puellã q̃ viduaz. ꝯña nota est. q̃ꝛ illa est causa
quã phs assignat. Añs pʒ. q̃ꝛ vidua est eiusdẽ
nature ⁊ sexus cũ puella. ⁊ p ꝯñs ita apta ad
bonos mores sicut puella. Rñdeo ad ista. Ad
p̓mũ ad maiorẽ dico q̄ est vera si sit de facili cõ
formabilis morib⁹ viri. Et ad minorẽ dico. ad
p̓mũ. q̄ lʒ illud in aliquib⁹ sit verũ: tñ vt in pluri
bus est q̄ vidue nõ ita aptant̃ cũ viris sicut pu
elle. Et ad probationẽ scđe ptis minoris dico q̄
illud rarissime euenit ex eo: q̃ꝛ nõ ita cõforma
tur in morib⁹ ei sicut puella ppt̃ mores quos
habet p̓oris viri. etiã q̃ꝛ talis sp vult dñari. Et
ad probationẽ tertie ptis dico q̄ illud est verum
si sciret̃ q̄ vidua haberet mores cõformes vel
ita cito trahibiles morib⁹ viri sic puella. ¶Ad
scđm argumẽtũ negat̃ minor. Et ad probationẽ
dico q̄ lʒ sint eiusdẽ nature essentialis: tñ sunt
diuersaꝝ cõplexionũ accidẽtaliũ. ex qb⁹ vna
est magis ꝯformabilis morib⁹ viri q̃ altera: et
h̓ pʒ vt in plib⁹ ¶Quarta ꝯ° ponit̃ ibi [Circa
ornatũ] ⁊ est ista. q̄ cũ inter virũ ⁊ uxorẽ sit cõ
formitas vite dʒ eẽ ꝯformitas in ornatu vestiũ
⁊ alioꝝ. Ista ꝯclo probat̃ fm phm sic. nã queȧd-
modũ in morib⁹ fictionẽ seu diuersitatẽ eẽ nõ
decet inter virũ ⁊ uxorẽ si simil̃ appropinquare
debẽt. sic etiã nec in corpe. ⁊ p ꝯñs dʒ eẽ eis cõ
formitas vestiũ in ornatu corpoꝝ. Et si q̃ratur
q̃les vestes debẽt hr̃e. dicẽdũ ẽ q̄ tales quales
eis cõueniũt fʒ statũ ⁊ facultatẽ coꝝ ita q̄ nõ
sit excessus. ¶Assignat phs causã ⁊ dicit. nam
illa q̃ per ornatũ fiũt nihil differũt ab istrionũ
vsu tragedias in cena agentiũ. Uult dicere q̄
si excessus in ornatu vestiũ fiat assimilat̃ istrio
nib⁹ recitãtib⁹ viles istorias ad solatiũ audiẽ-
tiũ q̃ nõ iduũt vestes tales quales ipsi sũt. Et
hec de isto caplo sufficiant.

P ossessionũ vero p̓ma ac marie nccĩa est
illa ⁊c. ¶Postq̃ phs in p̓cedẽti caplo
posuit documẽta circa viꝝ ⁊ uxorẽ. Cõ
sequenter in isto caplo voluit determinare de
possessione q̃ ẽ itra domũ p̓ncipalior scʒ de ser
uo. p q̃ sũt aliq̃ notanda. Et p° est notandũ. q̄
istud cap^m diuidit̃ in duas ptes p̓ncipales. In
p̓ma eñ pte phs detminat q̄ in domo oʒ esse
fuos. In scđa vero pte ꝑonit septem documẽta
ad h̓ vt dom⁹ bñ regat̃ ibi [Cũ vero cernam⁹]
¶Scđo ẽ notãdũ. q̄ fuit⁹ domestica ẽ duplex
scʒ seruit⁹ ẽptICIA ⁊ fuit⁹ loq̃tia. nã q̃ locat̃ siue
ꝯducit̃ ab aliq̃ alio p̓cio ẽ ei⁹ fu⁹ p toto tp̃e lo
catiõis. Et fu⁹ vero empti⁹ ẽ fu⁹ p toto tp̃e vite
sue. nã sic sũt due ꝯditiõis libraris. q̃ꝝ p̓ma est
hr̃e potestatẽ actuũ ppoꝝ. ⁊ scđa ꝯsistit i exer
citio nobiliũ opationũ aie: ita fuitutis empti
cie sũt due ꝯditiões. Pria ẽ. q̄ fu⁹ cogit̃ ad p-
p̓os act⁹ a dño Scđa ẽ. q̄ nõ eget nobiles opa
tiones aie ¶Tertio ẽ notãdũ q̄ ppt̃ tria fuit⁹
fuit introducta a natura. p° ppt̃ nccitatẽ eo q̄
multi mltis idigẽt. Scđo ppt̃ oportunitatẽ q̃ꝛ
nisi sic essʒ mlta iurgia ⁊ dissensiões puenirẽt.
Ter° ppt̃ iusticiã: ⁊ h̓ sic. nam nã pduxit hoies
dispes igenio. ⁊ sic ordiauit aliq̃s eẽ aptos ad
fuiẽdũ: ⁊ aliq̃s ad dñandũ. fm q̄ dic p. i p̓mo
politicoꝝ. q̄ q̃dã sũt hoies abiles ⁊ idonei ad
opa grossa ⁊ iepta: ⁊ ñ ad opa aie. s. ad ꝯsulen
dũ ⁊ ad iudicãdũ. ⁊ tales sẽ fui a nã. ⁊ sũt nccrij
tã i domo q̃ i policia. alij sẽ abiles ad ꝯsiliãdũ
⁊ iudicandũ. ⁊ sũt iepti ad opa grossa. ⁊ tales
sũt nãlr p̓ncipãtes. Et si q̃rat̃ vñ ẽ h̓ dña supra
dicta cũ aia sit eq̃ pfecta in oib⁹ hoib⁹. Ad h̓ ẽ
dicẽdũ: ⁊ p̓mo q̄ aia nõ exercet suas opatões
nisi mediantib⁹ organis corpis fm phum in li
bris de aia. Scđo q̄ sensus exteriores sũt abi
liores ⁊ dispositiores. fm q̄ organa mediante
q̃b⁹ opant̃ sũt magis vel minus disposita. Ex
istis eñ sequit̃ solutio dubij. q̄ lʒ aia sit eq̃ pfe
cta. tñ aliq̃ñ meli⁹ opat̃ fm q̄ lʒ organa meli⁹
disposita. Istis p̓suppositis ponunt̃ due ꝯclo-
nes ¶Prima ꝯ° ẽ ista. q̄ oʒ eẽ seruos in domo
tanq̃ possessio p̓ma ⁊ optima ⁊ p̓ncipalissima
Ista ꝯ° deducit̃ ⁊ probat̃ fʒ phʒ i p° politicoruz:
vbi dicit q̄ sicĩ opib⁹ artiũ ẽ nccm duplex istru-
mentũ. s. aiatũ ⁊ iaiatũ. vt pʒ in arte nauigãdi
in qua instrumentũ inaiatũ est gubernaculuz
in naui. et instrumentũ aiatũ est ille hõ qui du
cit proram: hoc est ille qui dirigit anteriorem
partem nauis. qui obedit gubernatori nauis
precipienti. Ita in domo est duplex instrumẽ
tum necessarium. scilicet animatum et inani-
matum. Nam instrumentum inanimatum est
ipsa res possessa deseruiẽs vite humane. et in-
strumentũ aiatũ ẽ fu⁹: qui est q̃dam maxima

possessio.Et q̄ fuus sit possessio nccīa i domo p3 p illa tria que dicta sūt in tertio notabili.s. ,ppt necessitatē z ,ppt opoztunitatē z ,ppt iusticiā.Constat ɔ istā ɔclōnez. Et pmo sic.naz omnes hoies sunt eq̄les in pfectiōe specifica: fm q̄ dicit boeti9 libro 3° de cōsolatiōe.vbi dicit q̄ omniū hoim gen9 ɔsimile surgit ab oztu. ergo nullus tenet alteri fuire.ɔña patet.quia ex eo q̄ oēs sunt equales nō est magis ratio q̄ vn9 seruiat alteri: q̄3 ecōuerso. Et p ɔñs nō est nccē q̄ in domo sint hoies fui tanq̄3 possessio.CScdo sic.nō min9 vnus hō potest mēte ,puidere q̄3 alter.ḡ nō magis vn9 debet eē seruus q̄3 alter.ɔña patet p phm:q̄ dicit pmo politicoz:q̄ fuus debet esse q̄ nō potest mēte ,puidere.Añs vo apparet.q2 omes fm naturaz sunt eque pfecti:z equalr nobiles cū sint eiusdem speciei.z oēs libertatē liberi arbitrij habeant in nō assentiēdo. Rñdeo ad ista. ad pmum dico:q̄ q̄uis cōcedatur fm q̄ aliqui volunt q̄ omnes hoies sunt equales in pfectiōe essentiali.nō tn̄ est verū de pfectionib9 accidētalibus.nā seruitus nō est ,ppt defectū accidētalem.Et ad dictū boetij dico fm q̄ dicūt aliq̄ q̄ intelligit quantū ad pfectionē essentialem: nō tn̄ quantū ad pfectionē accidentalē.Et notāter dixi fm q̄ dicūt aliq̄.q2 fm doctorē subtilē iohem scoti z suos sequaces:nec in pfectōe essētiali nec accidētali natura fecit oēs hoies eq̄les:vt declaraui in sexto phisicoz. CAd secundū nego añs.Et ad ,pbationez dico: q̄ bñ cōcedit fm aliquos quantū ad pfectionē essētiale.ḡ hoc est ,ppt pfectionē accidentalez. Et ad illud q̄ dr de libertate liberi arbitrij dico q̄ est verū quantū ad actū interiorē ipsius volūtatis.ḡ tñ cū hoc stat q̄ voluntas vni9 hois sit liberioz q̄ volūtas alteri9 q̄tuz ad opationes extriores. CScda ɔ° ponit ibi.[q̄propt̄].z est ista:q̄ ad h q̄ dom9 bñ regat:z nccīa i ea hēantur nccē ē q̄ fui existētes i ea sint studiosi seu virtuosi. Cistā ɔ°nez deduc̄ z declarat phs i p° politicoz ca° penultimo sic.nccē ē ei q̄ ipans hēat ea p q̄ pōt bñ ipare seu pncipare.et q̄ paret.i.q̄ subicit nccē est q̄ hēat ea p q̄ potest bñ subici.ḡ sine virtutib9 nec dñs q̄ iperat potest bñ ipare:nec fuus q̄ subicit potest bñ subici.ḡ zc.Maioz eñ p3.q̄ natura nō deficit in nccijs minoz vo declarat.qm̄ dñs iperās nō pōt bñ ipare nisi sit sobri9 z iustus.Et fuus q̄ subicit nō bñ faciet ea q̄ debet facere: si sit intēperat9 aut fozmidosus.Et p ɔñs ad bonū regimē domus opz hēre fuos studiosos seu virtuosos.

Et si q̄rat si oēs serui q̄ sūt in domo si sūt pfes sunt eiusdē rōnis.z si oēs ordinant ad easdez opationes in domo.Ad h dicit phs ibi.[Seruoz aūt] q̄ nō.vbi dicit sic.q̄ due sūt spēs seruoz scz curatoz z opifex. nā curatoz ē seruus qui habet curā de domo. z deb3 regere seruū opificē.i.opatorē iuxta dñi volūtatē. Seruus vo opifex seu opatoz deb3 obedire curatori. Ex quo p3 q̄ seruus opatoz est magis seruus q̄3 seruus curatoz. CPostq̄3 phus oñdit quō serui sūt necessarij in domo: z q̄les dbent esse serui Consequenter in scda pte capli q̄ incipit ibi[Cū vero cernam9.]ponit septē documenta vtilia ad habendum seruos virtuosos vt domus bñ regat CPrimū documētū est istud q̄ cū dñs non possit hr̄e curam de oibus que ad domū ptinent debet ,pcurare habere curatores aliquos quib9 officia liberalia possit committere.z si pōt habeat illos a puericia nutritos. CScdm documentum ponitur ibi. [Cū seruis aūt]: est istud.q̄ dñs dom9 cū seruis se debet hr̄e tēpato mō.scz q̄ corrigat eū in malis:z laudet eū in bonis CTertiū documentū ponit ibi.[Et liberalib9]z est istud.q̄ dñs domus seruis liberalib9 det honorē:z laborantibus vero cibū abūde tribuat CQuartū documentum ponitur ibi[Et qm̄ vim potius]z est istud.q̄ vinum nunq̄3 vel raro seu tarde tradēdum est seruis.hoc eñ ,pbat phs per locum a minori sic. Si illud q̄ magis videt inesse non inest.nec illud qō min9 ḡ ita est q̄ liberi sepe se abstinēt a vino:ergo multo magis serui.qō ,pbat per ex.m carthaginēsiuz: qui dū militabant se abstinebāt a vino.CQuintū documētū ponitur ibi.[Tria vero]et est istud.q̄ seruo debet dari opus fm vires suas.z cib9 sufficiens. z aliq̄n pena si opoztet.Et assignat causā quare ista tria debēt dari seruo z dicit.q2 cibus sine castigatione,et opere peculantem reddet: hoc est depredatorē seu furatorez reipublice: opus vero seu laboz z castigatio sine cibo violenta res est z seruū ifirmū facit. ,ppter qō est nccē vt seruus faciat opus q̄ dñs tribuat ei cibū sufficientē. Hoc ,pbat phus p duas rōnes. Prima ponit ibi.[sine mercede] z ē ista.nullus eñ putet dñari seruo sine mercede.ḡ merces serui est cibus.ḡ seruo est dand9 cibus ad sufficientiā CScda rō ponit ibi[vez et alij.] z ē a simili vl loco a minori.a sili formaē sic rō. nā sic se hñt libi ad pmia.z ad penas sic se hñt fui ḡ liberi fiūt deteriores q̄n nō fuat iusticia. sez q̄n bona bonis:z meliora melioribr9 nō dantur

ſ eꝯ°:ſic et ſui. A minori vo formaṫ ſic rō. q2 ſi liberi q̄ magis rōne vigēt deteriorant ſi nō datur eis merces cōdigna. igiṫ ⁊ ſui. ¶ Ex q̄bus infert phs ibi. [Quapropṫ oportet] ꝙ propṫ iſta q̄ dicta ſunt oportet dn̄m domꝰ bn̄ deliberare. ⁊ tribuere vnicuiq3 qꝺ dignū eſt ſm merita. ſ. cibū/ ⁊ veſtē/ ⁊ quietē/ ⁊ caſtigationē verbo ⁊ ope medicoꝝ artē imitantes. ¶ Sextum documentū poniṫ ibi. [Gn̄a vero ſuoꝝ]. Et eſt iſtud: ꝙ gn̄a ſuoꝝ debent eſſe ſm naturaʒ medie diſpoſitionis. ſ. ꝙ nō ſint timidi. nec nimidi: nec nimis fortes. Ratio eſt iſta. q2 ſui timidi nō poſſunt ferre laboreʒ. et ſi ſunt nimis fortes nō ſūt bene obediētes. ¶ Septimū nocumentū poniṫ ibi. [oportet aūt]. et eſt iſtud: ꝙ ſuis eſt dādū tēpus libertatis. vt meliꝰ ⁊ voluntariꝰ operētur. Iſtud em̄ documentū intelligitur dupl'r. Uno mō ꝙ in qualibʒ die habeat ſuus tēpus determinatū ſui opis. Alio mō intelligiṫ ꝙ dn̄i ſeruiūt ꝑ viginti vel triginta annos vel hmōi ꝙ poſt illud tēpus fiat liber. Et huiꝰ documēti eſt duplex rō. q̄ꝝ ꝑma eſt: q2 illud debet facere dn̄s qꝺ eſt iuſtuʒ. ſ dare ſuis aliqn̄ libertatē eſt iuſtū. ḡ ⁊c. Scd̄a rō eſt iſta. nam illud debet facere dn̄s ꝑ qꝺ volūtariores ſiunt ſui. ſ dare aliqn̄ ſuis libertatē eſt hmōi. ḡ ⁊c. vn̄ ſerui ſuſtinebūt libēter labores ſi ⁊ ꝓpoſitū premiū cōſpexerint: ⁊ tēpus diffinitum i. determinatū. ¶ Ultimo in fine capl'i phs ponit tria: ibi. [Sūt etiā]. Primuʒ eſt ꝙ ſerui filiis ꝓcreatis ſunt tanq̄ obſidibꝰ obligādi. Secundū eſt ꝙ nō ſunt plures ſui habēdi i eadeʒ domo eiuſdē generis quēadmodū in ciuitate ſunt plures eiuſdē generis. Terciū eſt ꝙ largiores epule ſūt faciēde gr̄a ſuoꝝ q̄ liberoꝝ. aſſignat cauſaʒ. ⁊ dicit. q2 plura ipi habēt cuiꝰ gr̄a vtiq3 inſtituta ſūt. Et hec de iſto caplo ſufficiāt. nā in ꝑmo politicoꝝ largiꝰ intēdo dicere

Q uatuor habere patrēfamilias oportʒ circa pecunias ⁊c. ¶ Poſtq̄ phs in ꝑcedēti cap° determinauit de ſuis q̄ ſūt ꝑncipalis poſſeſſio que eſt intra domū. Cōſequēter in iſto vltimo caplo iſtius ꝑmi libri yconomice voluit determinare de hiis que pater familias debet hēre vt domꝰ bene regaṫ. Pro quo ſunt aliqua notāda. ¶ Et ꝑmo eſt nōndū ꝙ iſtud capm̄ diuidiṫ in duas ꝑtes ꝑncipales. In ꝑma ei ꝑte deṫminat phs in gn̄ali q̄mō pr̄ familias domꝰ debet hr̄e q̄tuor vt domꝰ bn̄ regaṫ. In ſcd̄a vo ꝑte determiāt de ill' q̄tuor in ſpāli. ⁊ ꝓbat illa ibi. [diſtiguēda ei ſūt] Scd̄o ē nōndū ꝙ phs i iſto ca° i ſentētia dicit ſeptem

¶ Primū ē ꝙ pr̄familias domꝰ vt domꝰ bn̄ regaṫ dʒ hr̄e q̄tuor q̄ ſūt iſta. ꝙ ſit acq̄ſitiuꝰ/ ꝯſeruatiuꝰ/ ⁊ ornatiuꝰ/ ⁊ bn̄factiuꝰ. ¶ Scd̄m ē ꝙ i acq̄rēdis rebꝰ magis q̄s dʒ laborare circa fructifera q̄ circa infructifera. ¶ Tertiū eſt ꝙ ad cuſtodiā reꝝ hō dʒ vti exēplis ⁊ documētis ciuiū ciuitatū ꝑſice ⁊ laconice. ¶ Quartū eſt. ꝙ dn̄i domꝰ dʒ habere maximā curā de domo in regulādo ⁊ ꝯſeruādo. ⁊ ꝙ vir ⁊ vxor debēt curare diligenter ea q̄ ꝯueniūt ſm ꝙ diſtinguṇṫ cure eis. Et ſiīr miniſtri debēt curare ſm ꝙ eis diſtinguntur cure. ⁊ aſſignat cām. q2 ſi q̄s dn̄s nō bn̄ diligenter curat de domo nō dabit bonū exm̄ filiis ⁊ ſeruis. Ex q̄ ſequiṫ ꝙ dn̄s domꝰ dʒ ire cubitū poſterior: ⁊ ſurgere a cubito ꝑor cū hec ꝑtineāt ad cuſtodiā domꝰ. ¶ Quintuʒ eſt ꝙ in ꝑuis poſſeſſionibꝰ ⁊ diuitiis modꝰ acticus. i. ciuitatis athenienſis ſuandꝰ ē. q̄ ꝯſiſtit in fructuū ꝓuētuū diei: ⁊ in magnis fructibꝰ ⁊ diuitiis ſumenda ē diuiſio eoꝝ q̄ ſumi debēt ſm diuiſionē oīm ꝑtiū: ⁊ ꝑui fructꝰ debēt ſtatiuendi. ¶ Sextū ē ꝙ ſiīr dʒ fieri diſtinctio inter ſuꝑlitilia ⁊ illa q̄ ſūt nccia vſui tradēda ſunt alicui q̄ tp̄e certo de eis rōnē reddat. ¶ Septimuʒ ē ꝙ domꝰ dʒ hr̄e diſpoſitionē ſm facultatem dn̄i ad res poſſeſſas: ita ꝙ q̄libet res ſit in ſuo determinato loco. Et in magnis domibꝰ ē opus ianitor qui ſeruet exeūtes ⁊ intrantes ¶ Tercio ē notādū. nā ſm phm ꝑ° politicoꝝ duplex ē ars acq̄rendi diuitias. Nā q̄dā ē ars acq̄rēdi nccia vite q̄ ſīt fructꝰ terre/ ⁊ arboꝝ/ ⁊ hmōi. Alia vo ē ars acq̄ſitiua pecuniaꝝ. nā iſte due artes ſeu ſp̄es acq̄ſitiue diuitiaꝝ videnṫ eſſe ꝓpinq̄ ⁊ vicine tn̄ differūt in duobꝰ Prio in h̄ q2 nō eq̄ ⁊ imediate ordinanṫ ad vitā. nā acq̄ſitiua cibi miniſtrat ea ex q̄bꝰ vere ⁊ imediate ſb ueniṫ vite. ſ ars acquiſitiua pecunie miniſtrat ea ꝑ q̄ emēṫ nccia vite ¶ Scd̄o differūt in hoc. q2 acq̄ſitiua nutrimēti eſt ſm naturā. ſ acq̄ſitiua pecunie eſt iuēta ꝑ quādā expiētiā ⁊ arteʒ ꝓpter cōmutationes faciendas. ¶ Quarto ē notandū ꝙ ſm phm ꝑ° politicoꝝ. illa que ſūt nccia vite: vt ſūt fructꝰ terre ⁊ arboꝝ ſunt vere diuitie. ⁊ pecunie nō ſūt vere diuitie. hoc enī pʒ per hoc. q2 vere diuitie ſunt nccīe ad vitam ꝓpter ſuſtentationem nature. et tales ſūt fructus terre et arboꝝ: ⁊ non pecunie: vt pʒ. Nā multotiens poteſt ꝯtingere ꝙ hō abundās in pecuniis egeat cibo ⁊ moriaṫ fame. ſicut diciṫ fabuloſe de quodaʒ qui vocabaṫ mida. ꝙ ꝓpṫ hoc ꝙ habebat inſatiabilem deſideriū pecunie pecijt a deo ꝙ oīa que ſibi exiberenṫ con-

Berterent in aurum ⁊ ipetrauit q̄ petiit et sic pe-
riit fame hn̄s multitudinē auri oibus cibis si-
bi appositis ꝯuersis in aurum. Ex q̄ sequit q̄ ve
diuitie sūt illa q̄ sūt fm naturā res ncc̄ie advi-
tā quaꝝ acq̄sitio ꝓprie ptinet ad yconomicum: ꝫ
est ad dn̄m dom⁹. Et pecunie nō sūt tales di-
uitie nec eaꝝ acq̄sitio ꝓprie ptinet ita ꝓp̄e ad
yconomicū. Istis p̄suppositis ponunt tres cō
clusiones. ¶ Prima ꝯclo est ista. q̄ patfamilias
dꝫ hr̄e q̄tuor vt bn̄ dom⁹ regat. scꝫ q̄ sit acq̄siti
uus/ꝯseruatiu⁹/ ⁊ ornatiu⁹/ et bn̄factiu⁹/ seu
dispēsatiu⁹. Ista ꝯclo q̄ ad primā ptē pꝫ de se
fm q̄ p. eā declarat in primo politicoꝝ: vbi de
terminat de arte acq̄rēdi diuitias vbi largius
itēdo de h̄ dicere ⁊ tractare. ¶ Scd̄o pꝫ cōclo
q̄ ad scd̄am partē: vt dicit p. in lr̄a q̄ dicit. q̄ ni
si q̄sita tuerētur nulla essꝫ q̄rendi vtilitas. Nā
sile essꝫ acq̄rere diuitias ⁊ nō custodire aurire
aquā cribo seu vase cerebrato. q̄ q̄si nihil fierꝫ
nisi laborare invanū. ¶ Tertio pꝫ cōclo q̄ ad
alias duas partes. s. q̄ sit ornatiuus ⁊ bn̄facti-
uus vt subdit ph̄s. eē p̄terea talē cōuenit prēꝫ
familias vt ornari et frui sciat. i. sit ornatiu⁹ ⁊ di
spēsatiu⁹: hoꝝ eni͞ gr̄a hr̄e illas expedit. s. diui
tias ¶ Scd̄a cōclo ponit ibi [distiguēda q̄dē]
⁊ est ista. q̄ in acq̄rēdis diuitiis mag͠ dꝫ prfa-
milias laborare circa fructifera. s. arbores/o-
ues/apes/ ⁊ hmōi. q̄ circa infructifera q̄ sunt
aurum/vestes/ ⁊ ioralia/ ⁊ hmōi. Ista ꝯclo patꝫ
fm p. fm q̄ declarat in primo politicoꝝ per h̄
q̄ cū natura in suis operatōib⁹ ꝓcedat anim⁹
perfecto ad magis perfectū oia tā fructifera:
q̄ ifructifera ordinauit advitā hoīs. Etiā cum
sit ip ossibile hoiezviuere sine cibo seu alimen
to ipm alimētū ordiat advitā hoīs: ne per cō-
sūpti onē humidi radicalis hō corrūpat ⁊ mo-
riat. Et per ꝯn̄s in acq̄sin ōe talis nutrimēti dꝫ
prfamilias magis laborare q̄ in acq̄sin ōe alia
rum que nō sūt ita imediate ncc̄ia ad vitam
¶ Scd̄o pꝫ ꝯclo fm p. ibidē p̄mo politicoꝝ: q̄
ve diuitie sūt illa q̄ sūt fm naturā ad ncc̄itatē
vite sicut sūt illa q̄ hn̄t ex fructiferib⁹ ⁊ nō auꝝ
et hmōi: vt pꝫ q̄ multotiēs p̄ōt cōtigē q̄ hō
abūdās i pecuniis ⁊ iocalib⁹ egeat cibo ⁊ mo-
riat fame. Sic exēplificat ibidē p. de q̄daꝫ qui
vocabat mida. q̄ ꝓpter hoc q̄ hēbat insatiabi
le desideriū pecunie petiit a deo ⁊ ipetrauit q̄
oia q̄ sibi darēt fierēt aurea: et sic periit fame.
⁊ per ꝯn̄s pr̄ magis dꝫ laborare circa fructife-
ra q̄ sūt ncc̄ia vite q̄ circa ifructifera. Et si dica
tur ꝯ istā ꝯclonē. q̄ vere diuitie sūt pecunie. et
p ꝯn̄s circa acq̄sitionē eaꝝ dꝫ prfamilias labo
rare magis q̄ circa fructifera. q̄ pecunie sint
vere diuitie. pꝫ p̄mo. q̄ p eas hꝫ hō q̄cq̄d vult
nā numisma est fideiussor ꝓ oib⁹. Scd̄o pꝫ. q̄
si pecunie nō essent p̄iret ois policia. vt pꝫ. q̄
per eas habetur ois abūdantia in policia. ⁊ p
ꝯn̄s circa eas prfamilias dꝫ laborare q̄ circa
fructifera. Ad hoc dico. q̄ an̄s est fls̄m. s. q̄ pe-
cunie sint vere diuitie. Et ad p̄mā ꝓbationē di
co q̄ si pecunia ē fideiussor ꝓ oibus. h̄ cōuenit
pecunie nō ex se nec p se. s͠ p accn̄s p volūtatē
⁊ legē humanā ¶ Ad scd̄am ꝓbationē nego q̄
dato q̄ pecunie nō essent q̄ ꝓpter h̄ p̄iret poli
cia. ⁊ ad illud q̄ dicitur q̄ p eas habet omnis
abūdantia dico q̄ si p pecuniā habet q̄ hoies
volūt hoc est p volūtatē ⁊ legē humanā: q̄ ptꝫ
q̄ si fiat variatio ⁊ altera lex ꝯtria pecunie non
erūt alicuius valoris et dignitatis; q̄ nō est sic
de diuitiis naturalibus q̄ sūt de ncc̄o advitam
ncc̄ia. et sic est dicēdū q̄ pecunie nō sufficiunt
ad idigētiā hūanā nisi de p accn̄s inq̄ātū per
eas habent ncc̄ia advitā hūanā: et transferūt
diuitie naturales de regiōe in regionē. Et sic
relinquit q̄ in acq̄rendis diuitiis maior debet
eē labor circa fructifera q̄ circa alia Et si q̄rat
si oia acq̄sita debēt poni simul. Ad h̄ dic p. ibi
[⁊ negocia.] q̄ nō. s͠ sūt seq̄strāda: vt oiꝫ simt
p̄iculū nō subeat. i. ne peant simt. ¶ Tertia cō
clusio ponit ibi [circa tuēdū.] ⁊ est ista. q̄ dn̄s
dom⁹ debꝫ hr̄e maximā curā de domo in ꝯser
uādo res ⁊ ad h̄ faciendū vtilia sūt exēpla qui
b⁹ ozvti: ⁊ documēta ciuiū ciuitatis pfice ⁊ la-
tonice ⁊ actice. i. athenensis ciuitatis ⁊ hmōi.
Ista ꝯclo ꝓbat fm p. ⁊ p̄mo ibi [⁊ q̄ de dyoni
sio] p dictum dyonis de dyonisio vbi dicit p. q̄
dyō videbat dyonisiuꝫ velle q̄ nemo curat ita
aliena sicut sua ideo s͠uat. ita q̄trūq; p se ipsū
geri possūt circa illa cū diligētia intēdat ¶ Se
cūdo ꝓbat ꝯclo fm p. ibi [in q̄ p se] ⁊ h̄ sic. nā
sicut se hꝫ cura p̄ticularis ad ptes dom⁹. ita se
hꝫ tota cura domui ad totā domuꝫ. s͠ ita se hꝫ
p̄ticularis q̄ ꝯs͠uat: vt pꝫ p exēpla cuiusdā ci-
uis p̄side: et alteri⁹ ciuis libie. nā p̄sa rogatus
vt diceret quid equū maxime pinguē faceret.
Rn̄dit q̄ oculus dn̄i. ⁊ libic⁹ rogat⁹ vt diceret.
q̄ estercoliniū agro foret optimū. Rn̄dit dn̄i in
quit vestigia: q̄ videt cura patrisfamilias maxi
me cōseruat domū. Ex quo infertur istud cor
relariū p modū documēti. q̄ vir ⁊ vxor debent
curare diligenter ea q̄ ꝯueniūt domui fm q̄ di
stingunt cure. vt dicit p. ibi [sant igit] vbi di-
cit. sūt igit inspiciēda negocia diligenter a vi-
ro. inspicienda etiā ab vxore. put inter eos di-

ſtincte ſūt cure.ſ.ꝛ h̄ faciendū eſt in exilioꝛibꝰ
q̄dē adminiſtrationibꝰ. Jn grandioꝛibꝰ autez
adminiſtrationibꝰ q̄ꝛ cura ſepe alijs cōmittit̄
raro.i.aliq̄n dꝫ eē cura cōisviro ꝛ vxoꝛi.qꝛ alr̄
domo nō bn̄ regit̄. Pꝛobat p.iſtud documētū
ſeu coꝛrelariū pmo ibi[niſi eīn]ꝑ h̄ ꝙ ſi vir et
vxoꝛ nō bn̄ curāt de domo nō dabūt bonū ex
emplū filijs ꝛ ſuis.Scd̄o ꝓbat ibi[q̄ſi ipoſſibi
le]ꝑ h̄ ꝙ ipoſſibile ē ꝙ ſui ſint diligētes ſi dn̄s
eſt negligēs circa ꝯſeruationē domꝰ. Etiā ex
dictis īfert p. aliud coꝛrelariū ꝑ moduz docu-
mēti ibi[aīvero]ꝙ eſt iſtud.ꝙ cū iſta q̄ ſecūt̄
adv̄tutē coꝛpoꝛis ꝛ aīe ſint bona. ꝛ ad diſpoſi
tionē reifamiliaris ſint vtilia ſꝑ dn̄s domus dꝫ
poſterioꝛ ire ad cubitū ꝛ pꝛioꝛ ſurgere:cū hec ꝑ
tineant ad cuſtodiā domꝰ:quēadmodū eſt de
illo q̄ hꝫ curā cuſtodie ciuitatis q̄ ſꝑ eſt vigilās
de die et de nocte q̄n opꝰ eſt.Et ſi dicat̄ ꝙ dn̄s
domꝰ nō dꝫ ſurgere de nocte an̄ diē.ſ dꝫ ipē q̄
eſcere in cubili ꝛ ſui debēt ſurgē ipo quieſcēte
Ad h̄ dicit p.ibi.[et ante.ꝙ imo dn̄s domꝰ dꝫ
ſurgere an̄ lucē.Et aſſignat cauſā dicens.qꝛ h̄
ꝓdeſt ad ſanitatē.pmo ſcd̄o ad curā reifamili
aris.tercio v̄o ad ſtudiū ph̄ie.Et ſi q̄rat̄ de ter
tia ſpecie yconomice.ſ.de vſuali ſeu diſpenſa-
tiua:quō pr̄familias ſe dꝫ hr̄e in diſpenſatiōe
adminiſtratione bonoꝝ. Ad hoc dicit ph̄s ibi
[Jn ꝑuis igit̄]ꝙ in ꝑuis adminiſtrationibus
ſeu poſſeſſio ꝛ diuitijs modus acticus.i.ciui-
tatis athenienſis eſt ſeruādus qui ꝯſiſtit i fru-
ctuū ꝓuētū dieī.in magnis v̄o adminiſtratio-
nibus ſeu fructibus ꝛ diuitibus diuiſio ſumen
da eſt coꝝ q̄ ꝯſumi debēt ſꝫ diuiſionē oīꝫ ꝑtiū
ꝛ parui fructus debēt ſtatim vendi q̄ in mēſes
ſingulos ꝯſumi dꝫ Silr̄ dꝫ fieri diſtinctio inter
ſupertilia vt dicit ph̄s ibi[Eodēq̄ȝ mō]vbi di
cit:q̄n q̄ ſūt neceſſaria vſui tradēda ſūt alicui
qui tp̄e certo de eis rōnē reddat. vtrū bene vl̄
male circa illa ſe habeat.alia v̄o q̄ raro in vſuȝ
veniūt ſuare dū tn̄ ad tp̄s inſpiciant̄. ꝛ hoc in-
telligit in magna domo.Et ſi vlterꝰ q̄ratur de
diſpoſitiōe domꝰ q̄lis debeat eſſe. Ad hoc di-
cit ph̄s ibi[Edes q̄ȝ]ꝙ domus dꝫ hr̄e diſpoſi
tionē ſm̄ facultates ad res poſſeſſas ita ꝙ q̄li
bet res ſit in ſuo dēminato loco. et ad h̄ ꝙ ſit
ſana requirit̄ ꝙ habeat feneſtras vt purificet̄
per ſolē ꝛ aerē.nam per aerē tp̄at̄ in eſtate. et
per ſolē caleſit in hyeme. Etiā dicit ꝙ ad ꝑteȝ
boꝛalē dꝫ eſſe magis apta:qꝛ boꝛeas ē aer pu
rioꝛ:ꝛ ſic reſtringit magis poꝛos ꝛ coꝛpa habi
litat ſi moderate ꝛ ad tp̄s apiat̄. deinde ad ꝑ-
tē oꝛientis.ad occidentē ꝑtē aperiat̄ feneſtra
partia. ꝛ minoꝛ ad meridiē.Etiā in magnis do
mibꝰ videt̄ ꝙ ſit vtilis ianitoꝛ qui ſuet exeūteſ
ꝛ intrantes.Et ad rectū vſū ſupertiliuȝ req̄rit̄
ꝙ ſupertilia ſint in ſuo loco determinato. ſ.vt
q̄ ſint coquine ſint in coq̄na ꝛ hm̄ōi vt facilius
inueniant̄. Et hec de iſto capl̄o cauſa breuita
tis ſufficiāt.et de toto pꝛimo libꝛo yconomice
nam de hijs in pꝛimo politicoꝝ intendo largi
us tractare.

¶hic incipit ſecundus liber yconomice.

p

Robā mulierē oībꝰ q̄ ſūt intus
dn̄ari dꝫ ꝛc̄. ¶Poſtq̄ȝ p.in pꝛio
libꝛo yconomice determinauit
de partibꝰ materialibꝰ ꝛ ſubiecti
uis yconomice.Et cū hijs aliq̄li
ter de cōicatiōe viri ꝛ vxoꝛis:et
de hijs q̄ ſibi famulant̄. ꝛ qꝛ de iſta cōitate im
perfecte dēminatū eſt in pꝛio libꝛo. Ideo p.
in iſto ſcd̄o libꝛo voluit de ea vltra tractare.Et
pꝛimo determinat q̄dā ꝓpꝛia vtriuſq̄ȝ.ſ.viri et
vxoꝛis.ꝛ ſcd̄o q̄ſi in fine libri ibi[in oꝛōne]de
terminat quaſi q̄dam cōia eis.Et pꝛimo i iſto
pꝛio capl̄o determiat q̄liter ſe dꝫ habere vxoꝛ
ad alia a viro.ꝑ q̄ ſunt aliq̄ nōnda. Et pꝛio eſt
notandum.ꝙ iſtud caᵐ ꝯtinet tres partes pꝛn-
cipales. ¶Jn pꝛima eīn parte ph̄s determinat
quō mulier ſe dꝫ hr̄e ad ea que ſunt intus do-
mus ¶Jn ſcd̄a v̄o parte determinat qualit̄ ſe
debet habere ad oꝛnamentū ibi[Dn̄am v̄o.]
¶Jn tertia aūt parte q̄liter mulier ſe dꝫ habe
re ad exterioꝛa ꝛ magna negocia ibi[in ceteris
oībꝰ]¶Scd̄o eſt notādū ꝙ ph̄s in iſto capl̄o
in ſnīa dicit tria ¶Pꝛimū eſt ꝙ ad hoc ꝙ vxoꝛ
ſit bona dꝫ ꝙ habeat curā de hijs q̄ ſunt in do
mo ſm̄ leges vel p̄ceptaviri ſui.et ꝙ nō permit
tat intrare in domo viꝝ extraneū ne diffamet̄
nec aliq̄d malū ꝯmittat.¶Scd̄z ē ꝙ mulier dꝫ
vti expēſis diebꝰ feſtiuis quas permittit vir.ꝛ
dꝫ vti minori oꝛnamēto q̄ȝ lex permittit:qꝛ ma
gis ꝓdeſt mlieri modeſtia ꝛ honeſtas q̄ȝ oꝛna-
mētū veſtiū ꝛ alioꝝ iocaliū.¶Tertiū eſt.ꝙ in
oībꝰ que ſūt extra domū ꝛ in magnis negocijſ
ſufficit mulieri ꝙ obediat viro ¶Tertio ē no-
tandū ꝙ cōicatio domeſtica matrimonialis q̄
eſt viri et vxoꝛis nō ſolū eſt ad ꝓcreationem ꝓ
lis:ſ etiā eſt ad diuerſa opera ꝛ officia in ipſa
domo. nā dꝫ ꝙ opera maris et femine in ipſa
domo ſint diſtincta. nā rōnabile fuit: ꝙ cū hō
indigeat pluribꝰ neceſſarijs q̄ȝ aliq̄d aīal cū ſit
aīal perfectiſſimū ꝙ in domeſtica cōicatiōe ꝙ
natura oꝛdiet aliqua opera pertinētia mlieri:

⁊ aliq̄ua viro ¶ Quarto ē notandū q᷑ sicut ac
tiones rer᷑ naturaliū ꝓcedūt ex potētijs natu
ralib⁹: ita etiā oparationes hūane ꝓcedūt ex
humana volūtate. Et sicut opoꝛtuit in reb⁹ na
turalibus vt superioꝛa mouerēt inferioꝛa per
excellētiā naturalis virtutis diuinit⁹ colate: ita
oꝫ in reb⁹ humanis q᷑ superioꝛes moueāt īfe-
rioꝛes per suā volūtatē ex vi actoꝛitatis diuini
tus oꝛdinate. ⁊ iō sicut ex ipo oꝛdine naturali di
uinit⁹ īstituto inferioꝛa in reb⁹ naturalib⁹ ncc̄e
hūt sbdi motioni supioꝝ: ita etiā in reb⁹ huma
nis ex oꝛdine iuris naturalis ⁊ diuini tenētur
īferioꝛes suis supioꝛib⁹ obedire: sic s̄t fm̄ dñis
⁊ vxoꝛes viris: ⁊ filij parētib⁹. nā vir p̄ncipatur
mulieri ⁊ pater filijs: non quidē sicut s̄uis s̄ sic
liberis: ⁊ in h̄ dr̄ūt hij duo p̄ncipat⁹ a p̄ncipatu
dñationis. Etiā hij duo p̄ncipat⁹ nō s̄ūt vnius
modi. s̄ vir p̄ncipat̄ mulieri politico p̄ncipatu
scꝫ sic aliq̄s q̄ eligit̄ in rectoꝛē ciuitatis p̄est. Et
pr̄ p̄ncipat̄ filijs regali principatu. ⁊ hoc iō: q2
pr̄ hꝫ plenariā potestatē sup̄ filios sicut rex in
regno. vir aūt nō hꝫ plenariā potestatē super
vxoꝛē quātū ad oīa. s̄ s̄ꝫ q̄ exigit lex matrimo
nij: sicut ⁊ rectoꝛ ciuitatis hꝫ potestatē sup̄ ci-
ues fm̄ statuta. Istis p̄suppositis ponit̄ tantū
vna ꝯclō q̄ est ista. q᷑ ad hoc q᷑ vxoꝛ sit bona o
poꝛtet q᷑ habeat curā de hijs q̄ sūt in domo s̄ꝫ
leges vel p̄cept a viri sui. Ista ꝯclo vnū p̄suppo
nit ⁊ aliud cōcludit. q᷑ p̄supponit est. q᷑ ad h̄ q᷑
mulier sit bona oꝫ q᷑ habeat curā de hijs que
sūt intus domū. hoc ei satis pꝫ ex hijs q̄ dicta
sūt in p̄mo libro: ⁊ etiā est tactū in tertio nota
bili. q᷑ ꝯcludit est q᷑ illā curā habeat fm̄ leges:
vel volūtatē viri. qō ꝓbat̄ fm̄ phꝫ in primo po
liticoꝝ. nā qō est p̄ncipali⁹ in natura p̄ncipat̄
alijs q̄ sūt minus p̄ncipalia in natura: vt patꝫ
ex dictis in q̄rto notabili. s̄ vir naturalr̄ est p̄n
cipalioꝛ femina: ⁊ fm̄ leges est supioꝛ: ḡ natu-
raliter ⁊ fm̄ leges vir p̄ncipat̄ femine. ⁊ p ꝯñs
q̄cq̄d femina facit in domo dꝫ facere fm̄ statu
tas leges q̄ dicūt q᷑ dꝫ facere illa fm̄ volūtatē
viri. Ex h̄ infert phs qōdā coꝛrelariū ibi [non
pmittentē] q᷑ mulier nō pmittat intrare aliq̄
viꝝ extraneū in domo sine p̄cepti sui viri. Et
assignat tres causas. Prima est ne ipa infame
tur dꝫ timere maxime v̄ba q̄ de mulieꝝ coꝛru-
ptela circūferet̄. Scd̄a ponit̄ ibi [Et si q̄d it⁹]
⁊ est ista ne aliquid ab illo videat̄ q᷑ ipa nō vel
let: s̄ solū vult q᷑ sit sibi notū. Tertia causa po-
nit̄ ibi [⁊ si quid] ⁊ est ista. ⁊ ne aliq̄d malū illa
e cōmittat. vñ dicit phs ibi [vt penes] vt pe-
nes viꝝ sit culpa. i. q2 hijs ⁊ aliq̄ istaꝝ causaꝝ

merito a viro possꝫ rep̄hēdi ¶ Instat̄ ꝯ ꝯclonē
q2 videt̄ q᷑ nō est necē q᷑ illa q̄ facit mulier vel
facere dꝫ int⁹ domū. q᷑ debeat ea facere fm̄ vo
luntatē viri. ¶ Primo sic. si sic essꝫ seq̄ret̄ q᷑ vx
oꝛ h̄ret volūtatē viri tāq̄ r̄lam suoꝝ actuū. s̄ h̄
est fl̄m̄ vt patꝫ p illud qō dicit̄ ecclīastici. xv. q᷑
de⁹ ꝯstituit hoiem ⁊ posuit eum in manu ꝯsilij
sui. ⁊ p ꝯñs volūtas viri nō est r̄la volūtatis vx
oꝛis ¶ Scd̄o sic. si sic essꝫ seq̄ret̄ q᷑ vxoꝛ tenere
tur facere ex p̄cepto viri illud totū q᷑ ei p̄cipit:
etiā si sit ꝯ dei p̄ceptū: qō est fl̄m̄. ¶ Ad ista di-
co. Ad primū est dicēdū q᷑ ex oꝛdinatione di-
uina est statutū. q᷑ volūtas viri sit r̄la volūtatis
vxoꝛis: vt pꝫ gen̄. tertio. vbi dicit̄. q᷑ de⁹ dixit
mulieri. sub potestate viri eris. Et ad illud q᷑
dicit̄. q᷑ de⁹ ꝯstituit hoiem in manu ꝯsilij sui. di
co q᷑ illud intelligit̄ q᷑ liceat hoī facere q᷑ vult.
⁊ ad illud faciendū q᷑ nō cogit̄ nccītate natu-
re sicut creature irrōnales: s̄ libera electione
ex ꝓprio ꝯsilio ꝓcedēte. ¶ Ad scd̄m dico. q᷑ vx
oꝛ nō tenet̄ obedire viro in hijs q̄ sunt contra
dei p̄cepta: sicut nec seru⁹ dño. nā nō tenentur
eis obedire nisi in hijs in quib⁹ subdunt̄: ⁊ nō
in alijs. Ex ista ꝯclone infert phs alia tria coꝛ
relaria. Primū coꝛrelariū infert in p̄ncipio se-
cūde ptis capl̄i q̄ incipit ibi [dñam vero] ⁊ est
istud. q᷑ mulier dꝫ vti expēsis dieb⁹ festiuis q̄s
pmittit vir: quasi dicat. q᷑ cū mulier debeat re-
gere domū fm̄ volūtatē viri: etiā in expēsis fie
dis dꝫ facere fm̄ ei⁹ volūtatē ⁊ nō fm̄ ꝓpriam
¶ Scd̄m coꝛrelariū ponit̄ ibi [⁊ vestitu] q᷑ est
istud. q᷑ mulier dꝫ vti dieb⁹ festiuis minori ve-
stitu: ⁊ oꝛnamēto q̄ lex ciuitatis pmittat. Cā
est ista vt dicit phs ibi [cōsiderās] q2 nec vesti
mētoꝝ nitoꝛ. nec excellētia foꝛme: nec auri
magnitudo tm̄ valet ad mulieris laudē quātū
valet modestia ac studiū honeste decoꝛeq̄ vi-
uendi. oīs hmōi oꝛnat⁹ animi. s. oꝛnat⁹ v̄tutꝫ
est optabilis multoq̄ firmioꝛ. i. pmanens vsq̄
ad senectutem: ⁊ affert veras laudes filijs: si in
hijs mulier bona vadit ⁊ pgit laudabilr̄ p̄esse
dꝫ reb⁹ q̄ sūt vel fiunt intra domū ⁊ nō vir. nā
viro quidē īdecēs videt̄ ea scire que ītra edes
fiūt. ¶ Tertiū coꝛrelariū ponit̄ in tertia parte
capl̄i que incipit ibi. [In ceteris omnibus.]
⁊ est istud. q᷑ in oībus que sūt extra domū suf-
ficit mulieri q᷑ obediat viro. sicut est de hijs q̄
ptinent ad rempublicā. et etiam de hijs q̄ ad
cōnubia spectat siue filioꝝ siue filiaꝝ tamq̄ ad
generꝰ q̄ quo ad nurū: q̄ quo ad ip̄s in oībus
debet obedire viro. intelligēs nō ita turpe vi-
ro esse quicq̄ eoꝝ que domi sunt facere sicut

mulieri que foris ꝑquirere. Et hec de isto capitulo causa breuitatis sufficiant.

e Xistimare aūt debet mulier vere cōposita ⁊c. ¶ Postq̄ phs in ꝑcedēn caplo determinauit qualr mulier se dꝫ hr̄e ad alia a viro. Cōsequēt in isto caplo voluit determinare q̄lr se dꝫ hr̄e ad suū virꝫ. ꝓ quo sūt aliq̄ notāda. Et p̄mo est notandū. ꝙ istud caᵐ cōtinet duas ptes p̄ncipales. In p̄ma eñ pte declarat. ꝙ mulier se dꝫ ꝯformare viro ī moribꝰ. In scd̄a v̄o pte determinat. ꝙ nō solū in prosperis: ſ etiā in aduersis dꝫ viro suo ꝯformari: ibi [Quapropt decet] ¶ Scd̄o ē notandū ꝙ phs in isto caplo in sūa dicit q̄nqꝫ. Primū est ꝙ mulier debet se regulare ⁊ ꝯformare moribus viri ex eo qꝛ mores viri sūt leges mulieris ¶ Scd̄m ē ꝙ mulier nō solū debꝫ eē cōformis viro in ꝓsperis: ſ etiā in aduersis. ⁊ si cōtingat ꝙ in aliq̄ egritudine vel aduersitate faciat aliquē defectū illū nō ducat in memoriā: nec alteri recitet ſ tanq̄ ignorās illud sileat ¶ Tertiū est ꝙ bona mulier orare debet ne viro aliquid mali accidat: ⁊ si accidit ⁊ bene obedit ⁊ seruit multā gl'iam ⁊ laudē habebit ¶ Quartū est ꝙ bona mulier debꝫ cogitare in se ꝙ nec alcestis nec penolope habuissent tantā gl'iam cū viris bn̄ fortunatis quātā habuerūt in aduersitatibus cū suis viris. ¶ Quītū ꝙ dicit est ꝙ q̄uis vir sit paup vel nō ꝓcreet nō tn̄ ꝓpt ista dꝫ mulier eū ꝯtēpnere ſ dꝫ eū in honore hr̄e ¶ Tertio est notādū. ꝙ cōicatio maris ⁊ femine iter cōicatiōes domesticas est p̄or ⁊ magis naturalis. ⁊ hoc pꝫ qꝛ cōicatio viri ⁊ vxoris est ſm naturalē inclinationē ⁊ sūt ad diuersa opera ⁊ officia. qꝛ aliq̄ sūt ptinētia mulieri ⁊ aliq̄ viro ⁊ hn̄t se ī ordīe supioris ⁊ iferioris. s. p̄ncipātis ⁊ p̄ncipati. p̄ncipans est vir: ⁊ mulier est q̄ p̄ncipat. ¶ Quarto est notandū. ꝙ p̄ncipatꝰ politicus ⁊ mr̄imonialis differūt adiuicē. qꝛ ī p̄ncipatibꝰ politicis transmutant̄ ꝑsone p̄ncipantes ⁊ subiecte. nā qui sūt principantes vno anno sūt subiecte alio anno: ⁊ hoc ideo qꝛ talem principatū cōpetit eē inter eos qui sunt eq̄les ſm naturā ⁊ in nullo differūt naturalr. ſ tn̄ tp̄e quo vnꝰ principat̄ ⁊ alij subijciūt̄ industria humana adinuenit quādā drñiam ⁊ quātū ad figurā q̄ ꝯsistit in exteriorībꝰ signis ⁊ quātū ad sermones qꝛ aliter nominat̄ q̄ prius: et aliter eos hoīes allocūt̄: ⁊ silr quātū ad honores. qꝛ hoīes quādā reuerentiam exibēt ei qui est in principatu quā antea quā esset in principatu nō exibebāt. Sꝫ hoc non ꝯtigit in principatu maris ad feminā. nō eñ qui est mas postea ē femina aut eꝯ°. ſ sp manent eodē mō quo ad oia q̄ requirunt̄ in principatu matrimoniali. Istis p̄suppositis ponūt̄ due ꝯclōnes ¶ Pria ꝯclō est ista. ꝙ mulier bona in oībꝰ se dꝫ cōformare ⁊ r̄lare moribus viri. Ista ꝯclō ꝓbat̄ ſm phm sic. nā quilibet in oībꝰ se dꝫ ꝯformare legibus ſm ea q̄ leges dicūt facienda. Sed leges mulieris sūt mores viri: vt dicit phs. mores viri esse legē sue vite ipositā sibi a deo ꝑ ꝯiūctionē matrimonij ac ꝯsortij. quos scꝫ mores siq̄dē equo aīo feret ꝑfacile reget domū: ⁊ si contra difficilꝰ. ergo dꝫ se in oībꝰ r̄lare ⁊ conformare moribꝰ viri. Cōtra istā ꝯclōnē possūt fieri istātie q̄ facte sūt ꝯtra ꝯclōnē ꝑcedētis capli ¶ Secūda ꝯclō ponit̄ in principio scd̄e ptis capli: q̄ incipit ibi [quapropt] ⁊ est ista. ꝙ mulier non solū oꝫ ꝙ sit cōformis suo viro in ꝓsperis: sed etiā in aduersis vt in egritudine ⁊ silibꝰ. Et si cōtīgat ꝙ in egritudine vel in aliq̄ alia aduersitate fecerit aliquē defectū illū nō in memoriam ducat. ne viro nec alteri recitet. ſ tanq̄ ignorans illud sileat. Prima ps ꝯclōnis ꝓbatur ſm phm tripl'r. ⁊ primo ꝓbat̄ ibi [nā quanto] ⁊ hoc sic. nā quāto in aduersitatibꝰ diligenter obsequit̄ multo magis a viro diligit̄. et ꝑ ꝯñs tanto sibi maiorē grām habebit cū ab egritudine fuerit liberatus. Scd̄o ꝓbat̄ ibi [⁊ si iubēti] ⁊ hoc sic. nā sicut mulier nō dꝫ obedire viro iubēti aliq̄d turpe: ita tenet̄ obedire ei in oībus alijs q̄si essꝫ ab eo empta. ſ mulier sp ē sb potestate viri tam posita ī ꝓspitate q̄ in aduersitate. ergo sicut in ꝓspitate tenet̄ eē ꝯformis ei: ⁊ obedire. ita ⁊ in aduersitate: tam maior q̄ minor huiꝰ rōnis patēt in l'ra vbi dicit phus. Et si iubēti. s. viro aliq̄d turpe nō pauerit scꝫ mulier meliꝰ recognoscet. s. vir ad sanitatem reuersus: q̄propter ab hijs. scꝫ a turpibꝰ cauere debet mulier. in alijs aūt multo magis obtemperare debet. s. tam in ꝓspitatibꝰ q̄ in aduersitatibus q̄si si empta venisset in domū. magno eī ꝑcio empta fuit societate vite ⁊ ꝓcreatiōe filiorū: quibꝰ nec magis nec sanctiꝰ esse pōt. ¶ Tertio ꝓbat̄ eadem prima pars ꝯclōnis ibi [Preterea] et hoc sic. nam illud debꝫ facere mulier ꝙ est maximū sibi ad bonā famaꝫ ⁊ honorem obedire viro: ⁊ esse ei conformis in aduersitatibus: sicut in ꝓspitatibꝰ est hmōi. ergo ⁊c. maior patꝫ. Minorē declarat phūs in l'ra vbi dicit sic Preterea si cū fortunato vixisset viro. scꝫ cum ꝓspero. nō vsq̄ a deo virtus eiꝰ illustrata essꝫ. Assignat causam dicēs. nō est parꝫ in fecūdis

rebus benevti: attamē aduersas res modera te pferre multo magis est extimandū. nam in magnis calamitatib⁹ ꝛ iniurijs nihil abiecte. i. iniurie ꝛ vituperij facere animicelsi est. Ex istis supradictis infert phs qōdā correlariū ibi [pcandum est] ꝙ est istud. ꝙ bona mulier orare debet ne viro aliquid mali accidat. tñ si acciderit ꝛ bene obedierit: ꝛ seruit multā gliam ꝛ laudem habebit. sēcū ipa repetens. i. debꝫ in se cogitare ꝙ nec alcestis tantā sibi gliam cōpasset nec penolope tot tantasq̧ meruisset laudes si cū fortunatis viris vixissent quātas habuerūt in aduersitatib⁹ cū suis viris. Vex almeti qui fuit vir alcestis. ꝛ vlixis qui fuit vir penolope aduersitatē parauerūt illis. s. alcesti. ꝛ penolope memoriā sempiternā. In aduersitatib⁹ eñi viroꝝ suoꝝ fidē ac iusticiā erga illos seruātes gliam non imerito sūt ꝯsecute. nā pspitatꝭ quidē facile est repire ꝑticipes. aduersitatis vero inoptime sint mulieres ꝑticipes eē renuūt. Ex istis pꝫ scda ps ꝯclonis, pbata q̄ fuit. ꝙ si cōtingat ꝙ vir in aliqua egritudine vel aduersitate faciat aliquē defectū illū mulier non ducat in memoriā: nec viro nec alteri recitet. Etiam ex supradictis infert phūs aliud correlariuꝫ ibi. [ob que oīa.] ꝙ est istud. ꝙ ꝓpter hec oīa p̄dicta multo magis dꝫ vxor viruū in honore habere ꝛ nō ipm cōtēpnere quāuis sit pauꝑ: vl' nō sit disposit⁹ ad generandū que duo sunt cause q̄re vxores in ꝯtēptū habēt viros ꝛ vellent matrimonij dissolutionē. Cōcludit phūs causam dicēs. ꝙ mulier hmōi sese morib⁹ ac legib⁹ custodire debet. Et hec de isto caplo causa breuitatis dicta sufficiant.

Ir aūt viceuersa leges sibi reperiat ad vxoris vsū ꝛc. ¶ Postq̄ phūs in precedenti caplo determinauit q̄lē opꝫ esse mulierē fm legē ꝛ mores viri. Cōsequenter in isto caplo voluit declarare q̄liter vir debet curare vt faceret mulierē optimā: vt ex ea generet filios optimos. ꝓ quo sūt aliqua notanda ¶ Et p̄mo est notandū. ꝙ istud caplm diuidit in duas ꝑtes p̄ncipales. In p̄ma eñ ꝑte ꝓponit phūs ꝙ intendit. In scda vero ꝑte ꝓbat ipꝫ ibi. [qñ tāq̄] ¶ Scdo est notādū ꝙ phs ī isto ca° in sñia dicit sex. ¶ Primū ē ꝙ vir viceuersa sibi repiat leges ad vsū vxoris. s. vt ipaꝫ faciat optimā ¶ Scdm est. ꝙ vir debet habere vxorē non tanq̄ seruā: ƀ tanq̄ sociaꝫ ex qua habeat filios quib⁹ iponat noia suoꝝ āt iquoꝝ ¶ Tertiuꝫ est. ꝙ hō dꝫ laborare ꝙ generet optimos filios: causa est: q꞉ filij sunt patris ꝛ matris custodes ꝛ toti⁹ dom⁹ ꝯsūatores ¶ Quartū est: ꝙ filijs parentib⁹ debent educari ꝑ sanctos et iustos mores qui causanꝭ ex assuefactiōe bonaꝝ opationū. ¶ Quītū est. ꝙ si parentes sūt mali in senectute ꝛ nō p̄bent bonū ex°ᵐ filijs excusationis causā illis dant si eis nō obediunt. ¶ Sextū ꝙ dicit est. ꝙ sicut agricola disponit terrā vt ex ea habeat bonos fructus sic vir dꝫ facere mulierē optimā vt ex ea habeat optīos filios ¶ Tertio est notandū. ꝙ sicut bona proportio q̄litatū cōplexionaliū multuꝫ ꝓficit ad bonitatū aīe fm phm. sic ex parentib⁹ bñ complexionatis cōmuniter in pluribus nascuntur naturalr fieri bñ cōplexionati fm ꝙ dicit phs in primo politicoꝝ: vbi dicit. ꝙ sicut bestia generat bestiā. sic hō generat hoiem. ꝛ bon⁹ generat bonū ¶ Quarto est notandū. ꝙ aliq̄s pōt duplr dici bon⁹. Vno° in actu ꝑfecto. s. q꞉ actualiter hꝫ virtutes. Et alio° solū inclinatiue. scꝫ q꞉ hꝫ inclinationē naturalē facilem ad hoc faciendū. ideo dicit phs. ꝙ sunt q̄dam virtutes q̄ insunt naturaliter alicui. s. inclinatiue. nō ei intelligendū est ꝙ dictum est in p̄cedenti notabili ꝙ boni filij nascanꝭ ex bonis parentibus naturaliter actu ꝑfecto. vt pꝫ. q꞉ si sic. seq̄reꝭ ꝙ boni filij ꝓpter suā bonitatē nō essent laudādi ex eo. q꞉ ꝓ illo ꝙ inest a natura nullus debꝫ laudari nec vituperari: qō est falsuꝫ. Etiā q꞉ fm phm scdo ethicoꝝ. homo fit bonus ꝛ ꝩtuosus ex consuetudine. Sꝫ debet intelligi ꝙ filij nascuntur boni ex bonis parentib⁹ inclinatiue vt in pluribus. qō pꝫ ex hoc. q꞉ ex parētib⁹ bene complexionatis generanꝭ filij bene cōplexionati. ꝛ ex bona cōplexiōe sequiꝭ inclinatio bona ad opationē virtuosam. ¶ Istis p̄suppositꝭ ponꝭ fm phm in isto caplo ista ꝯclo. ꝙ vir versa vice sibi repiat leges ad vsū vxoris vt ipsam faciat optimam. Ista ꝯclo ꝓbatur fm phꝫ per duas rōnes. Pzima ratio ponꝭ ibi [Quādo tanq̄] vbi phs p̄supponit ꝓ fundamento rationis. ꝙ vir dꝫ hr̄e vxorē nō tanq̄ seruā. ƀ tāq̄ sociaꝫ ex qua habeat filios q̄b⁹ iponanꝭ noia suoꝝ antiquoꝝ q̄bus filijs nihil sanctius esse pōt. Ex hoc format rōnem sic. nam vir prudēs circa nichil magis dꝫ studere q̄ ꝙ generet optimos filios. optimos aūt filios generare non potest nisi ex optima muliere: ergo dꝫ studere facere optimā mulierē. ¶ Declarat phs maiorem huius rōnis. s. ꝙ vir prudēs debꝫ studere ꝙ generet optimos filios ibi. [Senectutis.] vbi dicit. ꝙ causa est. q꞉ filij debēt esse q̄si optimos pastores ac reuerentes patris matrisq̧

custodes: ac totius domi seruatores. et per cō
sequens oportet q̄ sint optimi. ¶ Deinde de-
clarat philosophus minorem predicte ratio-
nis. scilicet q̄ homo non potest generare opti
mos filios: nisi ex optima matre ibi [Educati
siquidem] vbi dicit. q̄ filij debent educari per
sanctos mores a parētibus qui causantur ex
assuefactione bonarum operationum. Et si fi
at econtra parentes sentient detrimentum.
Nam si parentes non prebent bonum exem-
plum vite filijs et filij propter eorum maluz ex
emplum fiunt mali: si in senectute fuerint eis
inobedientes legitimam habebunt excusatio
nem dicentes hoc iuste faciunt etiaz si eos de
serant quasi non bene vixerit. Ex hijs conclu-
dit phūs intentum ibi [Quapropter] dicens.
quapropter nihil est p̄termittendum q̄ ad vx-
oris pertineat disciplinam. vt ex qua maxime
fieri pōt optimos filios generet. ¶ Ponit phūs
scdam rōnez ad p̄bandū p̄clonem supradictā:
ibi [Nam agricola] et est ista ratio. nam sicut
se habet agricola ad terram sic se habet vir ad
vxorem. Sed sic se habet agricola q̄ disponit
terram vt ex ea habeat optimos fructus: ergo
sic vir debet facere optimam vxorem: vt ex ea
optimos habeat filios. ¶ Unde dicit sic Phi-
losophus. Nam agricola quidem nichil omit
tit q̄ semen in optima terra: ac maxime excul
ta serat: sperans ita demum fructus optimos
inde se recepturum. ac si qua vis immineat
mori preliando magis vult. id est magis vult
preliare aduersus hostes q̄ illius terre vasta-
tionem pati. Et huiusmodi mores. scilicet a-
gricole laudantur maxime. Cum igitur tanta
adhibeatur cura pro corporis esca: quid pro
liberis et matre educatrice: nōne protin⁹ om-
ne studium fuerit adhibendum: certe sic. et ma
gis q̄ agricola pro terra colenda hoc probat
philosophus duplici ratiōe. et primo ibi. [hoc
enim solo] et hoc sic. nam illud maxime debet
homo curare per qd̄ conditio mortalis fit im-
mortalis. Sed generatio filiorum que esse nō
potest nisi circa vxorē est huiusmodi. ergo etc.
¶ Secundo probat hoc idez ibi. [Omniaq̄]
Et hoc sic. nam illud debz petere vir. q̄ patres
antiqui deos petebant in matrimonio. sed ni-
chil aliud petebant in matrimonio nisi bonos
filios ex bonis vxoribus p̄creare. ergo et cetera.
¶ Unde dicit philosophus sic. omniaq̄ parē-
tum vota huc tendunt. scilicet habere optios
filios ex optimis vxoribus. q̄obrē qui ista ne-
gligit: et deos ipsos videtur negligere: propt

deos igitur: quibus scilicet homo sacra facit et
vxorem duxit: ac multo magis post parentes
vxori se tradidit ad honorem. Ex quibus se-
quitur conclusio prehabita. scilicet q̄ vir versa
vice sibi debet reperire leges vt vxorem faci-
at optimam. Et hec de isto capitulo causa bre
uitatis sufficiant.

m Aximus autem honor est sobrie muli-
eri si cernat virum suum etc. ¶ Post q̄
Philosophus in precedenti capitulo
determinauit quomodo vir debet facere vxo-
rem optimam: vt ex ea generet optimos fili-
os ¶ Consequenter in isto capitulo voluit da
re aliqua documenta et leges quibus potest
vir eam facere optimam. ¶ Pro quo sunt ali-
qua notanda. ¶ Et primo est notandū. q̄ istō
capitulum diuiditur in duas partes principa
les. ¶ In prima enim parte phūs ponit leges.
¶ In secunda vero parte concludit intentum
ibi [Ex hijs quoq̄.] ¶ Secundo est notandū
q̄ phūs in isto caplo in sententia dicit septem.
¶ Primū est q̄ si mulier videt virū suū seruare
castitatē / et amiciciā / et fidelitatē sibi: q̄ multo
magis ipa seruabit ei. ¶ Scdm̄ est. q̄ vnusq̄sq̄
fert grauiter si honor sibi debit⁹ remoueatur:
quāuis multa alia sibi dētur. et q̄cunq̄ priuat̄
suo p̄p̄o bono: et fore debito a natura dolet et
grauiter fert. s̄ si vir nō tenet fidelitatē vxori:
et amiciciā et castitatē mulier p̄uatur tali bono
et sic grauiter fert et dolet. ¶ Tertiū est. q̄ ho-
mo sane mentis nō dz p̄creare filios ex matri
bus vilibus. s. ex meretricib⁹ vel ex alijs mulie
erib⁹ a p̄pria. q̄m dedec⁹ illoꝝ filioꝝ spurioruz
redūdabit in filios legitimos ¶ Quartū est q̄
in p̄iūctione carnali dz hō tam factis q̄ verbis
v̄tuose vti: nō solū in hoc actu: s̄ etiā in q̄libet
alio. rō est ista. q2 qualis est act⁹ talis habitus
g̃rat̄ ¶ Quītū est q̄ si mulier delinq̄t in aliq̄: et
si illud fuerit peccatū p̄uū dato q̄ volūtarie fe-
cerit vir dz ignoscē: et nō miltū illud extimare. et
si p̄ ignorātiā derelinq̄t dz cū amore et beniuo
lentia eā amonere: et nō exasperare ne verecū
det et metum incutiat. nam illud cōuenit mere
tricib⁹ et nō mulierib⁹ bonis. nā mulier nō dz
timere viro suo timore seruili: s̄ timore reuerē
tiali ¶ Sextū ē. q̄ vir ex oīb⁹ q̄ dicta sūt melio
ra eligat p̄ q̄ facilr̄ vxorē ad suos p̄bos mores
ducat: vt vxor eum tantum diligat: vt absen-
tem eum presentem sentiat. et neminem com-
modiorem sibi presumat. ¶ Septimum est. q̄
si vir maxime dominatur sibi: et bene regulat
vitā suā: oportet q̄ vxor eū sequat̄ in morib⁹.

¶ Tercio est notandum q tria sunt bona matrimonii. s. sacramentum/fides/et proles. bonum sacramenti est vt non sit diuorcium. bonum fidei est vt non sit adulterium. proles est quod generatur. Et sic sicut ista sunt tria bona matrimonii. ita ad hoc q matrimoniũ habeat esse completum tria sunt necessaria. s. institutio/vsus/et fructus. ratione institutionis est bonum sacramenti. ratione vsus est bonũ fidei. sed ratione fructus est bonũ prolis. Uel sic sm q dicit iohãnes scotus libro quarto di. xxxi. nam in matrimonio tria sunt aliquid tanq̃ bonum intrinsecum cui respõdet bonum sacramenti Et aliquid tanq̃ finis proximus. cui respondet bonum fidei. et aliquid tanq̃ finis vltimus. cui respondet bonũ prolis. ¶ Quarto est notandũ q sm ius naturale est q nullus hõ hẽat simul plures mulieres quomodocũq habeat eas. sed tantũ quilibet habeat vnam. nam ad hoc dictat natura: sm q ratio recta est q nullus faciat aliĩ quod sibi nõ vult fieri. sed non vult vir q vxor habeat alium virum. nec ipse debet velle aliã mulierẽ. quia in tali actu ad paria iudicantur. et tanq̃ pares cõueniũt. vnde in matrimonio est quidam amor singularis in qua nõ cõicat alienus. naturaliter em̃ vir zelat vxorem quantũ ad hoc vt nullum diligat vt diligit ipm in actu illo. similiter omnis vxor zelat virum quantũ ad hoc. ¶ Quinto est notandũ q actus cõiugalis est triplex. nã aliquando est meritorius. et aliquãdo licitus et aliquando illicitus. Coitus em̃ coniugalis meritorius est: quando est causa ꝓlis procreãde ad cultum dei. vel causa reddendi debitum vxori. Coitus aũt licitus est quãdo homo mouetur ad coitũ coniugalẽ causa fornicationis vitande. Illicitus vero coitus coniugalis est quando vir coit cũ vxore sua causa libidinis explẽde sicut faceret cũ meretrice q̃rendo meretricas blãdicias. ⁊ ad talẽ coitũ sequit̃ pctm̃ mortale. ¶ Istis p̃suppositis ponunt̃ q̃tuor ɔ̈clusiones. Prima ɔ̈clusio est ista: q sicut mulier debz ſuare viro fidẽ/⁊ castitatẽ/⁊ amiciciã. sic vir debet ſuare vxori castitatẽ/fidẽ ⁊ amiciciã. ¶ Ista ɔ̈clusio ꝓbat̃ sz phz dupl'r. Et p° sic. nã qñ mulier vidz virũ suũ ſuare castitatẽ ⁊ fidez ⁊ amiciciã sibi m'lto magis ipa ſuabit ei: g ipe vir debet ſuare vxori castitatẽ fidẽ ⁊ amiciciã. ɔ̈ña nota ẽ. añs pz p phz i l'ra. vbi dic. maxim⁹ honor ẽ sobrie m'lieri si cernat vir suũ obſuãtẽ sibi castitatẽ ⁊ nec de vlla alia m'liere cogitãtẽ. s; p̃ ceteris oib⁹ hãc ⁊ suã ⁊ fidã sibi extimãtẽ. tãto eñ magis studebit mulier se talẽ p̃stare. s. q studebit magis ſuare viro castitatẽ/fidem/et amiciciam. quãto se cognouerit fideliter/ac iuste a viro se diligi. Ex hoc infert phs quoddã corelarium: ibi. [ergo prudentẽ]. Et ẽ istud: q nõ decz prudentem ignorare qui honor parentibus. et q̃ue. i. certe honor vxori. et qui honor filijs conueniat. Et vt iustus ⁊ sanctus habeatur debet tribuere vnicuiq que sua sunt. s. patri honorem/⁊ reuerentiã. vxori vero castitatẽ/fidem et amiciciã. ¶ Secũdo probat phs ɔ̈clõnẽ predictam: ibi. [pergrauiter]. Et hoc sic. nã vn⁹ quisq fert grauiter si honor sibi debit⁹ remoueatur q̃uis multa alia sibi dentur. sed si vir nõ tenet fidem/castitatẽ/et amiciciam vxori mulier priuatur tali bono s. honore suo sibi debito a natura. ergo fert grauiter: ⁊ dolet. vnde dicit phus q nichil magis suum est vxori. nec magis illi a viro prestandum est q̃ sancta ⁊ intemerata societas. ¶ Ex istis infert phs quoddam correlarium: ibi. [Quapropter.] Et est istud: q non decet hominem sane mentis vbicunq contigerit semen exponere. i. cum alijs mulieribus coire. nec de vilibus et iniquis similes liberis. i. filijs legitimis generẽtur. Assinat tres causas. Prima est q fit iniuria vxori ex quo vxor honore suo priuatur. Scda est q filijs. s. legitimis fit iniuria. Tertia ẽ: quia sibi pro hijs omnibus iniuria incũbit. ¶ Et si instetur cõtra ɔ̈clõnez predictã. s. q est licitũ viro coire cũ alia q̃ cum vxore ꝓpria. Et primo sic q sicut cibus est ad cõſuationẽ indiuidui. ita est cõiunctio viri cũ muliere ad cõseruationez speciei. sed est licitũ vti pluribus cibis ad conseruationẽ indiuidui. g similr est licitũ cũ pluribus vxoribus coire ad cõseruationẽ speciei ¶ Scdo sic. nã cõiunctio maris et femine est ꝓpter multiplicationẽ ꝓlis. ⁊ hoc est sm dictamen nature. ⁊ p ɔ̈ñs si vxor est sterilis natura dictat q possit ex alia gñare. cũ vnusquisq q̃tum est de natura appetat semẽ ⁊ ꝓlẽ relinq̃re sup terrã. g videt̃ q est sz naturã q vir debeat cũ plurib⁹ mulierib⁹ coire. ¶ Ad ista ẽ dicẽdũ Ad p̃mũ dico q nõ est sile de cibo: ⁊ de coitu q ibi est vsus rei inferioris. hic vero est vsus paris. ⁊ ideo est vni⁹ tm̃. Etiã est ibi mutu⁹ amor et ideo mutu⁹ zelus. ⁊ ido singularitas. ¶ Ad scdm dico: q si natura dictet talẽ ꝓlẽ esse multiplicandam. tamen debite et ordinate. et ita q nulli fiat iniuria. et ideo magis cessandũ est a generatione proli q̃ iniuriaz fieri alicui. nec cum alia muliere coire. Etiam et si natura

dictet querendũ bonũ cõmodi nõ tñ in preñ-
diciũ boni honesti. ꝛ honestas ↄsistit in rectitu
dine iusticie / ꝛ obseruatione fidei. ꝛ bonũ cõ-
modi est in fecũditate prolis. hic est ꝙ ad ꝓlẽ
generandã nõ debet vir cũ alia muliere coire
¶ Scđa ↄclõ ponit ibi. [Appropinquandum
vero] Et est ista: ꝙ in cõiunctiõe carnali debꝫ
hõ etiã virtuose vti nõ solũ in ꝟbis. ꝟ etiam in
actu. ¶ Ista ↄº ꝓbatur ſm p. sic. nã qualis est
actꝰ talis habitus ex eo gñatur. ꝗ vt habitus
virtuosus generet / ꝛ nõ viciosus in ↄiunctiõe
carnali oportet ſm ꝙ dicit phs ꝙ vir appropi
quet cũ magna tẽperantia ꝛ modestia. ꝛ ĩ ver
bis sit pudor. ꝛ in opibus sit honestas. ꝛ in cõ-
uersatiõe sit fides / ꝛ moderatio. ¶ Tercia ↄº
ponit ibi. [partua quidẽ] Et est ista: ꝙ si vxor
deficit in aliq̃. ꝛ defectꝰ est paruus si volũtarie
ꝛ deliberate defecit vir debꝫ ei ignoscere ꝛ nõ
eã verbis / vel pena exasperare. ꝛ si ꝑ ignoran
tiã defecit debet amore cõmonere vt nõ cõcu
ciatur metu / vł verecũdia seu pudore. ¶ Istã
ↄclonez ꝓbat phs ibi. [hec eñ]. Et hoc sic. nã
ad meretrices ꝑtinet ꝙ patiãtur metu et vere
cundia / ꝛ pudore ad mecos. nã ad ipas perti-
net ꝓpter eaꝝ malã vitam ꝙ cũ timore / et ve
recũdia / ꝛ pudore diligãt iusta / ꝛ timeãt: ꝛ nõ
ad ꝓbas vxores erga viros suos. ꝛ per ↄñs si
peccata sũt parua eaꝝ nõ sunt reprehẽdende
nec puniẽde ꝟ ignoscẽde. ꝛ si ꝑ ignorantiã pec
cauerũt sũt caritatiue cõmonende. ¶ Et si di-
catur ↄtra istã ↄclonez: ꝙ vxor debet timere vi
rum suũ. ꝛ ꝑ ↄñs si peccat quomodocũq; pec-
cet debet a viro puniri: vt caueat iterũ. ¶ Ad
hoc respõdet phs ꝑ distinctionẽ de timore: ibi
[Duplex est. Et dicit ꝙ duplex est spẽs timo-
ris. qnidã timor est reuerẽtialis. alius ẽ timor
fuoꝝ. Primus est inter eos q̃ se diligunt sicut
est inter filios bonos ꝛ patres. ꝛ ciues bñ mo-
ratos ꝛ beniuolos gubernatores. nã filij timẽt
patres. et ciues boni gubernatores timore re
uerẽtiali. ¶ Scđus timor est inter eos qui o-
dio se habẽt. sicut serui ad dños. ꝛ ciues ad ty
rannos iniustos ꝛ iniquos. Ex ista distinctiõe
respõdet phs ad supradictã impugnationẽ. s.
ꝙ verũ est ꝙ vxores debẽt timere viros nõ ti
more seruili. ꝟ timore reuerentiali. ¶ Quarta
ↄclõ ponit in principio scđe ptis capłi que in-
cipit ibi. [Ex hijs ꝗ]. que ↄclo cõcludit totũ
intentũ. Et est ista: ꝙ ex hijs que dicta sunt vir
eligat meliora ꝑ que faciliter vxorẽ ad suos ꝓ
bos mores ducat. ac sibi fidelẽ propriã efficiat
¶ Ad probationẽ huiꝰ ↄclonis assignat phs

duas causas. Prima causa ponit ibi. [vt sibi
presens]. Et est ista: ꝙ propt̃ hoc vir debet eli
gere meliora: ꝙ siue vir sit ꝑsens / siue sit absẽs
nõ sit vxor minꝰ vtilis ꝙ̃ si sp adesset tanq̃ re
rum cõiuꝫ curatores. ¶ Scđa causa ponit ibi.
[Et qñ vir abest]. ꝛ est ista: ꝙ qñ vir ẽ absens
vt sentiat vxor nullũ sibi nec meliorẽ / nec com
modiorẽ / nec magis suũ esse ꝙ̃ virũ suũ: ꝛ ipꝫ
absentẽ presentẽ sentiat ex nimia eius dilecti
one. Et hoc debet ostẽdere ab inicio ↄiunctio
nis eoꝝ. Et q̃uis sit puella semꝑ debet intẽde
re bonũ cõe. dato ꝙ nõ sit exercitata in talibꝰ
¶ Ex hijs infert phs: ibi. [Et si sibi] istud cor
relariũ: ꝙ si vir maxime dñatur sibi / ac bene
ac optime regulat vitã suam: oportet ꝙ vxor
sequatur eum in moribus. Et hec de isto capi
tulo sufficiant.

n Am nec amorẽ / nec timorẽ absq; vere
cundia laudauit homerus ꝛc̃. ¶ Post
q̃ phs in precedẽti capło posuit leges
ꝛ documẽta quibus cõgit virum ꝛ facere v-
xorem optimaꝫ. Cõsequenter in isto capitulo
ostendit ꝙ mulier debet esse verecũda / seu pu
dorata. et debet timere virũ timore reuerẽcia
li. Et vir similiter debet sic timere vxorẽ. Pro
quo sunt aliqua notanda. ¶ Et primo est no-
tandũ: ꝙ istud capłm cõtinet duas partes ꝑn
cipales. In prima eñ pte ostendit: ꝙ amor et
timor nõ laudãtur in muliere absq; verecun-
dia seu erubescentia. In secũda ꝟo parte ostẽ
dit ꝙ vir debet timere vxorem virtuosaꝫ timo
re reuerẽtiali. ꝛ ꝓbat illud ꝑ dicta ꝛ facta anti
quoꝝ: ibi. [Eo qui modo. ¶ Scđo est notan-
dum ꝙ viri ꝛ vxoris debet esse cor vnuꝫ. ꝛ aĩa
vna ꝑ mutuam ac intimã dilectionẽ. que q̃dẽ
dilectio ex quatuor signis specialiter cogno-
scitur. Primũ signũ est qñ vxor neminẽ putat
sapientiorẽ viro suo. etiam si alter sit sapien-
tior illo. Et similiter quando vir nullam mulie
rem putat esse sapientiorem vxore sua. dato
ꝙ alia sit sapientior ea. ¶ Secundum signum
est quando vxor neminem putat esse virtuo-
siorem viro suo: licet alij sint virtuosiores eo.
Et econtra qñ vir nullam estimat aliã virtuo
siorem vxore sua. ¶ Tertium signum est quã-
do vxor neminem alium putat formosiorem:
ac pulchriorem viro suo. Et econtra quando
vir nullam mulierem putat formosiorẽ ac pul
chriorem vxore sua. ¶ Quartum signum est
quãdo vxor timet virũ in aliquo offendere si
ue q̃d facere qđ viro suo displiceat. Et ecõtra
quando vir semper timet in aliquo vxorem

offendere vel aliqd facere qd vxori displiceat
¶ Tertio est notandum: q inter verecundiaz
et erubescētiā est differētia. Nam qui verecun
datur putat se aliquod malum fecisse: et sic oc-
cultat se in hys que agit. sed qui erubescit ti-
met viciosa agere/ et maculari: vel aliquid a-
gere q alteri displiceat. Et dicitur erubescētia
alio nomie verecundia virtuosa. que quidem
est quoddam frenum quo regitur vnusquisqz
in via virtutis. Vñ cū verecundia proprie sū-
pta sit confusio de malo q qs fecit debet esse
in illis qui turpia fecerunt. sed in alys psonis
qui turpia non egerunt debet esse erubescen-
tia: et nō verecūdia proprie sumpta. Et ratio
est ista. qz verecundia proprie sumpta cum sit
confusio de malo cōmisso nō est. nec esse debz
in persona virtuosa. eo qz virtuosus cū nō fe-
cerit aliquod turpe nō cōfunditur: nec cōfun-
di deber de aliquo. Sed qz virtuosus semp de
bet attēdere ne aliquid faciat qd nō est ei faci
enduz. ideo in eo debet esse erubescentia que
dicit verecūdia virtuosa: vt refrenet euz: et di-
rigat in via virtutis. Nam filius virtuosus e-
rubescit de patre et matre. et subditus de pre
sidente. et vxor de viro. ¶ Istis presuppositis
ponūtur due cōclusiones. Pria cōclusio ē ista
fm q dicit homerus. nec amor nec timor sunt
laudabiles in muliere absqz verecūdia. i. eru-
bescentia. Ista cōclusio patet ex dictis in ter-
cio notabili. vbi dictū fuit: q quartū signū mu
tue/ et intime dilectiōis est quādo vxor timet
virū in aliquo offendere. sed est frenū quod re
trahit mulierē erubescētia ne aliquid faciat q
displiceat viro. et eā dirigit in via virtutis. Et
pptet hoc sequit q nec amor nec timor sunt
laudabiles absqz erubescētia/ seu verecundia
vt verecūdia accipitur p erubescētia. Ex ista
pclone infert phs vt subdit: q homerus vbi a-
mare precipit cū modestia et pudore. Vult di-
cere q homerus dicit q vxor debet amare vi
rum cū modestia: hoc est cū erubescētia/ et ti-
more. s. reuerētiali. et nō timore seruili. et eo.
qz timor reuerētialis cadit inter diligentes se
mutuo adinuicē. et timor seruilis est inter odi
entes se. ¶ Secūda cōclusio ponit in scda pte
capli. que incipit ibi. [Eo qui modo]. Et est
ista. q sicut vxor debet diligere/ et timere virū
timore reuerētiali. ita vir debet intime dilige-
re vxorem: et eam timere timore reuerentiali.
¶ Istā pclonez pbat phs per exēpla: et per sen
tentias aliquoz antiquoz qui virtuosi repu-
tabātur. Et pmo adducit exemplū de priamo
et dicit: q priamuz timebat helena nurus sua
timore reuerentiali. et dicebat ei. o metuende
michi semper. s. priame. semperqz timēde care
socer. nichil aliud dicēs q cū cum pudore dili
gere. vult dicere phs: q helena nichil aliud di
cebat q q diligebat priamū socerum suuz cuz
timore reuerētiali: et cum erubescentia. ¶ Se-
cundū exemplū qd adducit est de vlixe. et po
nitur ibi. [Rursus vero]. Et dicit q vlixes ti
mebat timore reuerētiali nasicē vxorē suaz q
in aduersitatibus suis semper fuit ei cōformis
Et dixit ei vlixes. te mulier valde equidez ad
miror: et metuo. ¶ Ex qbus infert phs ibi. [Cē-
set autem]. q homerus arbitrabat et cēlebat
q vir et vxor se debēt habere cum amore: et ti
more reuerētiali. Et pōit rōnē dicēs. nā nemo
deteriorē se reuētur: et admiratur. Vult dice-
re q tunc vir et vxor bene se habent cū sint vir
tuosi se putant excedi in virtute. sed quādo se
diligunt cum timore reuerētiali se habent sic.
ergo ad inuicē se habent cum amore et timo-
re reuerentiali. sed hmōi affectus accidūt inui
cem melioribus et natura benignis. in minoribus
tamen sapiētia ad se meliores. Vult dicere: q
vir reputat vxorem bonā virtuosiorē se. et sic
reueretur et timet eā timore reuerētiali. vxor
vero ecōuerso reputat virū virtuosiorē se ac
meliorē. et sic reuereē eum/ et timet timore re
uerentiali. et sic vterqz eoz se reputat inferior
alio. et sic se amant mutuo intime. et timent.
¶ Tertium exemplum quod adducit philoso
phus est de vlixe erga penolopē. et ponit ibi.
[Hunc animū]. Et dicit: q vlixes erga peno
lopem vxorem suam huncanimum gerit. hoc
est: q ipsam penolopem vxorem suam virtuo
siorem se reputauit. et timore reuerētiali time
bat. Et absens. scilicet in bello troyano cum a
chille duce grecorum nichil deliquit. Hoc est:
ipse vlixes fidem et castitatem ipsi penolope
seruauit. Non sic fecit agamenon. ymmo fe-
cit contrarium: vt subdit phs. qui propter cri-
sidē erga propriā vxorez peccauit Et hoc fecit
quia non diligebat eaz intime amore sociali.
nec timebat eam timore reuerentiali. Et fuit
ausus dicere in concione. id est in cōgregatio
ne grecorum captiuam esse mulierem: nec na
tura prestantem ymo vt plane dixerim barba
ram: supple erat habenda. nam barbari erant
natura serui: secundum quoddicitur in primo
politicorum. Et sic dicebat agamenon q v-
xor vt barbara erat habenda: captiua et na
tura sua. Et dicebat vltra: i nullo clitemestra

deteriorē esse. hoc est ꝙ dicebat agamenō. ꝙ
crisis fornicaria in nullo erat deterior ditime
mestra q̄ erat ei⁹ ꝓpria vxor. ex qua. s. ditime
stra filios legitimos habuit. Tū dicit phūs vt
subdit. Ex qua cū liberos hēret. i. filios legiti-
mos nō recte sese gerere visus est. s. ꝙ fidem ⁊
castitatē ei nō seruauit. ⁊ in hoc ꝙ dicit ꝙ erat
habēda vt captiua ⁊ serua: ⁊ vt barbara. et in
hoc ꝙ dixit crisidē adulterā esse equalē ꝓprie
vxori virtuose. Non sic fecit vlixes: vt subdit
phūs: ibi. [ac vlixes]. vbi dicit ꝙ vlixes q̄uis
esset rogat⁹ a circe dea filia athalātis vt coiret
cū ea. ⁊ ꝓmittebat ei imortalitatē. q̄ fidelitatē
sue vxoris violare noluit. nā arbitrat⁹ est sibi
esse maximū suppliciū si imortalitatē haberet
dū esset malus. Et dato ꝙ socij ei⁹ ꝑsuaderent
ei vt faceret manere noluit cuȝ circe dea. imo
respōdit ꝙ nichil sibi erat dulci⁹ q̄ꝫ ꝓpria pa-
tria licet esset aspera ⁊ inculta. Et sic nulla mu
lier erat ei tā optabilis q̄ꝫ ꝓpria. et licet ei⁹ mu
lier esset mortalis ⁊ ex ea hēret filios morta-
les magis optabat mulierē mortalē: ⁊ filiū mor
talē videre. s. virtuose viuēdo: q̄ꝫ fieri ipm im-
mortalem. s. viuēdo viciose. Et sic ille. s. vlixes
firmā stabileq̄ꝫ fidē vxori fuauit. ꝓ quib⁹ me
rito ab vxore eadeȝ reportabat. Tū vlixes ꝑ
tēpus quindeci annoꝝ fuit absens a penolo-
pe vxore sua in bellis grecoꝝ cōtra troyanos
Et semꝑ penolope vxor ei⁹ eū absentē tanq̄ꝫ
presenteȝ hēbat et ei fidē ⁊ castitatē timoreq̄ꝫ
reuerētialē semꝑ fuauit. Ex q̄bus videtur ꝙ
sicut vxor debet diligere virū suū ⁊ eū timere
timore reuerētiali. sic vice versa vir debȝ vxo
rē diligere ⁊ eā timore reuerentiali timere. Et
hec de capitulo sufficiant.

N oratione q̄ꝫ illa quā habuit anasiceȝ ap
i paret poetā ⁊c. ¶ Postq̄ꝫ phūs determina
uit in p̄cedentib⁹ caplis leges ꝓpas q̄
debēt esse inter virū ⁊ vxorē. ⁊ in p̄cedenti ca-
pitulo ostēdit quomō mulier debet timere: et
diligere virū: ⁊ ecōuerso quomō vir vxorem.
Cōsequēter in isto vltimo caplo voluit deter-
minare de q̄busdaȝ cōibus vtriq̄ꝫ. s. quomodo
debēt esse vnanimes. ⁊ in q̄bus debēt esse vna
nimes. Pro q̄ sunt aliq̄ notāda. Et p̄mo ē no-
tandū ꝙ istud cap^m diuidit in duas ꝑtes p̄nci-
pales. In p̄ma em̄ ꝑte phūs determiat ꝙ vir et
vxor debent esse vnanimes. et in quibus de-
bent esse vnanimes. ¶ In secunda 2ª ꝑte po
nit documenta quib⁹ saluatur vnanimitas: et
cōcordia inter virum et vxoreȝ. ⁊ ponit causā
dictorum documentorum: ibi. [studentes pri
mo quidem]. Secundo est notandū: ꝙ phūs
in isto capitulo in sententia dicit sex. Primum
est ꝙ vir et vxor debent esse vnanimes in soci
etate pudica. Secundum est ꝙ homerus pre-
catus est deos vt darent nasici sorori sue virū
et familiam et vnanimitatem cum viro hone-
stam. Tertium est ꝙ de concordia viri et vxo-
ris amici gaudent: et inimici tristantur. Quar
tum est ꝙ si vir et vxor sunt conformes amici
conformantur cum eis. et ex vnanimitate fiūt
potentes: et inimicis aufertur spes malicie. et
prosunt amicis. et si vir et vxor discordant: et
amici similiter. Quintum est ꝙ vnanimitas in
ter virum et vxoreȝ debet esse in rebus licitis
et honestis. quia in improbis nunq̄ꝫ vir ⁊ vxor
debent concordare. Sextū est ꝙ vir debet ha
bere curam parentum vxoris. ⁊ similiter vxor
debet habere curam parentum viri. Et debēt
esse in domo vt quilibet conetur alteruȝ supe
rare in diligentia circa bona domus. Et assig
nat causam istius: et dicit. vt cum venerint ad
senectuteȝ possint dicere filijs quis eorū plus
proficerit in domo. et que passi sunt. et hec vt
filij se possint melius regere. ¶ Tertio est no-
tandum ꝙ aliquos esse vnanimes et confor-
mes potest intelligi dupliciter. Unomodo qr
ipsorum actus sunt eiusdem voluntatis ⁊ om
nino equales. Alio modo ꝙ eorum volitiōes
sint concordes et proportōabiles. Primo mo
do inter superiorem et subdituȝ nō debet esse
vnanimitas seu cōformitas. vt patet: quia vo
luntas principantis debet tendere ad magis
ardua q̄ꝫ voluntas subditi. et volitiones prin-
cipantis debent esse nobiliores ⁊ perfectiores
q̄ꝫ volitiones subditi.. Secundo modo accipi
endo conformitatem et vnanimitatem superi
or et inferior debent esse vnanimes. hoc enim
patet per hoc. quia subditus libere et promp-
te debet obedire superiori principāti. sed hoc
non potest esse nisi sit inter eos concordia: et
sit proportionabilis. ¶ Istis presuppositis po
nuntur due conclusiones. Prima cōclusio est
ista: ꝙ vir et vxor maxime debent esse vnani-
mes et conformes non ꝙ eorū volitiones sint
omnino equales. sed ꝙ sint concordes et pro-
portionabiles. ¶ Ista conclō probatur. Et p⁹
per orationem quam fecit homerus poeta ꝓ
nasice vxore sua: s̄m ꝙ dicit philosoph⁹ in pri
cipio capituli. In oratione q̄ꝫ illa quam habu
it ad nasicem. id est pro nasice: scilicet home-
rus poeta. apparet poetam maxime probare
viri ⁊ vxoris pudicaȝ societatē. h est cōformē

et vnanimẽ honestã seu virtuosam societatẽ. Et ostẽdit qđ p̃catus est homerꝰ poeta. vt subdit: ꝙ homerꝰ poeta p̃catꝰ est deos vt darent illi. s. nasica vxori sue virũ / ⁊ familiã / et vnanimitate cũ viro suo: nõ q̃nlibz ſ honestã. Assignat causã dicẽs: nichil meliꝰ potest esse hoībꝰ q̃ si cõcordi volũtate vir ⁊ vxor domũ gubernẽt. ¶ Ubi est sciendũ: vt subdit phs: ibi. [Et hic igit̃]. ꝙ hic igit̃. scz. in isto dicto laudat homerꝰ poeta vnanimitatẽ mutuã viri ⁊ vxoris nõ circa praua: ſ circa bona q̃ prudẽtia gubernãtur. nã volũtate gubernare domũ: hoc designat. s. ꝙ vxor ⁊ vir sint cõformes circa bona ⁊ honesta. q̃ prudẽtia gubernãtur. vñ volũtas recta semꝑ est circa bonũ ⁊ honestũ. ¶ Scđo ꝓbat phs ꝯclonez: ibi. [Idez etiã] ꝑ illud qđ dicit homerꝰ poeta. qꝛ de cõcordia viri ⁊ vxoris amici gaudẽt. ⁊ inimici tristãtur. Ex q̃ dicto homeri format̃ sic rõ. nã circa illud vir ⁊ vxor studere debẽt ex q̃ gaudiũ est amicis: ⁊ tristicia i̇micis. ſ vnanimitas ẽ hmõi. ḡ ⁊c̃. Tercio ꝓbat phs ꝯc'onẽ: ibi. [que tanq̃] ꝑ illud dictũ qđ dicit idẽ homerꝰ poeta. qui dicit: ꝙ si vir ⁊ vxor sũt cõcordes. ⁊ simil'r amici confor mãtur. s. cũ eis. ⁊ ex vnitate fiũt potẽtes. et sic inimicis aufert̃ spes malicie. ⁊ ipis amicis prosunt. ꝙ et si ipi. s. vir ⁊ vxor desinãt esse cõcordes. et coꝝ amici desinent. et sic efficiẽtur esse debiles et infirmi. ¶ Ex istis infert phs qđdaz correlariũ ibi. [itaq̃ manifeste]. qđ est istud: ꝙ ex supradictis sequit̃ ꝙ manifeste p̃cipit poeta. s. homerꝰ virũ et vxorẽ q̃ iproba sunt ad iuicẽ euitare. ſ in hiis que sũt pudica iusta concorditer sibi inuicẽ esse debẽt. Rat. o istiꝰ correlarij est ista. qꝛ qñ res est bona circa quã cõcordãt cõcordia perseuerat et manet. et si est malo: cõcordia nõ potest diu ꝑmanere. ¶ Instat̃ cõtra istã ꝯclonem. et ꝓbat̃ ꝙ vir ⁊ vxor nõ debẽt nec possunt esse ꝯformes. nec vnanimes. Et p̃mo sic. nã illi dicũtur vnanimes q̃ꝝ mẽs est eadẽ. ſ viri ⁊ vxoris sũt mẽtes ⁊ volũtates diuerse. ḡ nec sũt nec possunt esse vnanimes. maior nota est de se. minor xo ꝓbatur ꝑ hoc: qꝛ sunt diuersa supposita. ⁊ ꝑ ꝯñs hñt diuersas mẽtes: ⁊ diuersas volũtates. ¶ Scđo sic. nã si vir et vxor eẽnt oĩno vnanimes seq̃ret̃ ꝙ vir vellet facere oĩa q̃ ad vxorẽ ꝑtinẽt ⁊ eꝯ vxor vellet facere oĩa q̃ ad virũ ꝑtinẽt. ſ hoc ꝯñs est falsũ. ex eo qꝛ viri ⁊ mulieres hñt distincta oꝑa ſm phm in isto libro: ꝯña vero tenet ꝑ hoc. qꝛ ex q̃ sunt vnanimes sũt eiusdẽ volũtatis. ¶ Tertio sic. nã vir viget rõne: ⁊ vxor non ergo nõ possunt esse vnanimes. ꝯña ista patet qꝛ volũtas cõsequitur rõnez. ⁊ nõ fertur circa incognitũ. añs patet per phm in primo politicorum. vbi dicit. ꝙ vir viget ratione: ⁊ mulier nõ. et ideo dicitur ꝙ consiliuz mulieꝝ est inualidum et infirmũ. ¶ Quarto sic. naz viri et mulieris diuerse sunt cõplexiones. ergo nõ possunt esse vnanimes. ꝯña patet. quia voluntas cõsequitur cõplexionez. et ꝑ ꝯñs si sunt diuerse cõplexiones erũt diue saꝝ voluntatũ. añs vero notũ est. et ꝙ voluntas sequatur complexionem patet per empedoclem. qui dicit ꝙ voluntas sequitur complexionem. ¶ Respõdeo ad ista. Ad primum dico ꝙ licet viri et vxoris sint diuerse voluntates numero accipiẽdo voluntatem pro potentia volitiua. et sint distincte volitiones numero. tamen possunt esse ꝓportionabiles et concordes. nam propter hoc dicitur aliquos esse vnanimes: et eorum mentem esse vnam. quia eorum voluntates sunt concordes. et volitiones proportionabiles. ¶ Ad secundum dico ꝙ si actus viri et mulieris essent eiusdem voluntatis. et oĩno equales consequẽtia teneret et esset vera. sed non sunt sic: sed sunt solum concordes et proportionabiles. ideo non sequitur ꝙ quicquid velit facere vir ꝙ et vxor: nec econtra. ¶ Ad tertiũ concedo ꝙ mulier non viget tanta ratione sicut vir. et sic ratio bene arguit ꝙ vir et mulier non debent habere voluntates omnino equales. ¶ Ad quartum concedo ꝙ viri et vxoris sunt diuerse complexiones. et concedo etiam ꝙ voluntas de per accidens aliquo modo sequitur complexionem. non tamen de per se: nec necessitatur: sed remanet libera ad vtranq̃ partem contradictionis. et sic tam vir q̃ꝫ vxor licet habeant diuersas complexiones possunt per libertatem voluntatum conformare se ad inuicem et esse conformes et vnanimes. ¶ Secunda conclusio ponitur in secunda parte capitli: que incipit ibi. [Studẽtes primo]. Et est ista: ꝙ taz vir q̃ꝫ vxor debent habere curam parentum eorum. vir debet habere curã de parentibus vxoris non minus q̃ꝫ de proprijs. et vxor de parentibus viri non minus q̃ꝫ de proprijs. Deinde debẽt insimul habere curam filiorum et amicorum. et deinde reum domus. Et debent esse in domo vt quilibet conetur alterum superare in diligentia et virtute circa bona domus: deposita quacunq̃ superbia. et industria vero suscepta cum benignitate et mansuetudine gubernantes.

¶ Prima ps ꝯclonis ponit̃ in ꝑncipio scđe ꝑtis capl̃i. ⁊ est ꝑmũ documentũ ꝙ dat ph̃us ad ꝯfuationẽ cõcordie ⁊ vnanimitatẽ inter virũ ⁊ vxorez. Et cõtinet duas ꝑtes. ꝑma est ꝙ vir ⁊ vxor debẽt hẽre curã parẽtũ. Et rõ est ista: q2 bñficiat⁹ tenet̃ recõpensare bñfactori ne incidat ĩ vicio ingratitudinis. s parẽtes multa prebuerũt filijs paruulis. ꝑmo filij habuerunt ab eis esse. ⁊ prebuerũt eis parẽtes nutrimentũ ⁊ doctrinã. ⁊ ꝓ ꝯñs vice versa filij debẽt hẽre curã de parẽtibus. Scđa pars est ꝙ vir debet hẽre curã nõ soluz de parẽtibus ꝓpꝛijs. s etiã de parẽtib⁹ vxoris. ⁊ ecõtra: vxor de parẽtibus viri. Ratio est ista. q2 vir ⁊ vxor maxie mutuo se debẽt diligere. ⁊ ꝓ ꝯñs que sunt cara viro debẽt esse cara vxori. ⁊ ecõtra. Et sic conseruatur inter eos cõformitas: ⁊ vnanimitas. ¶ Scđa ps ꝯclonis ponit̃ ibi. [deinde filioꝝ] Et est scđm documentũ ꝑ qđ cõseruat̃ concordia et vnanimitas inter virũ et vxorẽ. Ratio est ista. nam cũ filij sint amboꝝ: et amici similr sint amici amboꝝ. et res dom⁹ sint cões vtriqꝫ et ꝓ ꝯñs cõis cura eis debet esse de oĩb⁹ istis. q2 aliter oriret̃ dissensio inter eos: et nõ erũt cõcordes / nec vnanimes. ¶ Tertia ps ꝯclonis ponit̃ ibi. [Seipsos studio] Et est tertiũ documentũ ad cõseruationẽ vnanimitatis ⁊ ꝯcordie inter virũ ⁊ vxorẽ: Et rõ est ista. q2 istud ẽ maximũ signũ dilectiõis viri ad vxorẽ: qñ vir conatur in diligẽtia circa ea q̃ sunt vxoris. et eꝯ. Etiã alter eoꝝ vidẽs alteꝝ sic conari in diligẽtia circa res domus aiatur cõsimile facere. et sic cõfuat̃ ⁊ augmẽtat̃ dom⁹. ¶ Assignat tres causas dictoꝝ documẽtoꝝ ph̃s ibi. [vt cũ ad senectã]. Et ꝑma est: ꝙ vir ⁊ vxor debẽt facere ista que in istis trib⁹ documẽtis dicta sunt ꝓpter h. vt cũ sint senes deposita cura domus ⁊ ꝯcupiscẽtia carnali possint dicere filijs quis eoꝝ magis ꝓficerit in gubernatiõe dom⁹: ⁊ debent filios docere qđ malũ passi sunt ꝓpt̃ fortunaz. ⁊ qđ bonũ ꝓpter virtutẽ. Et hoc vt filij se possint meli⁹ regere. ¶ Scđa causa ponitur ibi. [In quib⁹ supauit]. ⁊ est ista. q2 ille q̃ superat in hijs maximũ premiũ a dijs ꝯsequitur vt dicit pindar⁹. q̃ dicit sic. dulce eñi cor ⁊ spes mortaliũ multiplicẽ al ⁊ voluptatẽ. vult dicere ꝙ q̃ vincerit in hijs cor dulce est sibi. ⁊ pacificũ qđ est maximũ donũ a deo ei datũ. faciunt dij tales semp viuere in delectatiõe / ⁊ iocũditate. ¶ Tertia causa ponit̃ ibi. [Scđm ꝺo]. Et est ista ꝙ vir ⁊ vxor debẽt facere supradicta: vt filios doceant qualit̃ a filijs in senectute debẽt feliciter educari. ¶ Ex supradictis infert ph̃s qđdaz correlariũ ibi. [Quapropt̃] qđ ẽ istud ꝙ pr̃familias dom⁹ debet deos semꝑ respicere. ⁊ eis reuerentiã ⁊ honorẽ debito modo tribuere publice ⁊ priuatim. Et ad hoĩes similit̃. Et circa vxorẽ ⁊ filios / ⁊ parẽtes maximaz curam habere. ¶ Et hec de isto capl̃o. et de toto secundo libro yconomice dicta sufficiant

¶ Explicit cõmentuz seu scriptuz breue super libros yconomice aristotelis s̃m translationez nouã leonardi aretini. factũ per fratrẽ petruz de castrouol ordinis fratrũ minorum: ac sacre theologie magistrum. natione hyspanũ de regno legionẽsi. Et de quadã villa que vocatur mayorga. quod scripsit / ac fecit Anno dñi m° ccccłxxxj°. Et dimisit hic multa dicenda causa breuitatis: que dicentur in libris politicorum.

Incipit cōmentū3 seu scriptū super libros po
lithicoꝝ scđm translationē nouā leonardi are
tini factū p fratrē petrū de castrouol ordinis
fratrū minoꝝ et sacre theologie magistrū: na
tione hyspanū de regno legionensi: et de qua
dam villa que dicitur mayorga.

r

Equisiuit me tua caritas frater
kme vt libru3 politicoꝝ aristote
lis tibi explanez scđm ꝗ in libro
ethicoꝝ. et yconomice feci: vt sē
tētia aristotelis in dicto libro se
cundū trāslationez leonardi aretini clarior: et
distinctior: et euidētior habeat̄. tuis enī p̄cib⁹
cōdescendēdo q̄uis michi laboriosū sit: sicut
circa librū ethicoꝝ ꝛ librū yconomice desuiui
vt que circa librū polithicoꝝ prelegi scđ3 trās
lationē predicti leonardi aretini vestigijs do
ctoris subtilis iohānis scoti inherēdo desuire
decreui. vt hic posita dulcius tibi oblata sint
sine labore. Hoc dūtaxat excepto ꝗ scđm no-
tabile qđ in oibus capitulis libroꝝ p̄dictoru3
posui qđ cōtinet sententiā totius capituli hic
nō ponā in isto libro polithicoꝝ. sed discretio
ni tue decreui relinquendū vt labor meus ali
quantulū sbleuet̄. ¶ Si tñ vt dixi circa libros
p̄dictos: necnō circa libros phie naturalis nō
nulla minus bene dicēda iuxta veritatē catho
licā: quā fide firma cōfiteor scđm intentionē
phi assero. aut alit̄ fortassis ꝙ formāda ꝓpo-
no caritas xp̄i me sufferēdo toleret: ac indul-
geat. et talia ꝓut nō dicta ꝯfirmo. ſ3 solū scđm
intentionē phi talia hic pono. Deniq3 ꝛsi aliq̄
dicta alioꝝ doctoꝝ hic posita fuerīt illa tanq̄
cōsona dictis doctoris subtilis iohānis scoti
et suoꝝ sequaciū hic cōscribā tanq̄ ab eis in
nullo discrepantia.

q

Uoniā videmus omnē ciuitate3 esse
societatē quandā. et oēm societatem
boni alicui⁹ grā ꝛc. ¶ Istud pm capm
istius p̄mi libri polithicoꝝ est prohemiū. Pro
q̄ sūt aliqua notāda. Et p° est notandū ꝗ iste
liber polithicoꝝ cōtinet octo libros. ¶ In p°
determinat̄ de p̄mis partibus integrātibus ci
uitatē. sc3. de domo: ꝛ de ptibus dom⁹ p̄fecte
cui⁹ sunt dn̄s ꝛ seruus. pater ꝛ fili⁹. vir ꝛ vxor
et ars acquirēdi necessaria familie. cuius est
ars acquirēdi possessiones acquirēdi natura
les ꝛ artificiales. ¶ In scđo ỽo libro determi-
nat̄ de ciuitate ꝛ policijs scđ3 opinionē alioꝝ.
¶ In tercio aūt libro determinat phs p̄ncipalr̄
de regno fm̄ opinionē ꝓpriā. ¶ In q̄rto aūt
libro determinat̄ de alijs policijs. Policia ei
est ordo distributiōis pn̄cipatuū p cōparatio
nē ad finē intentū. ¶ In. v°. libro determinat̄
de saluatiōe ꝛ corruptiōe ꝛ trāsmutatiōe po-
liciaꝝ: ꝛ de causis hoꝝ. s. saluatiōis ꝛc. ¶ In
sexto libro determinat̄ de institutiōe policiaꝝ
ꝛ principatuū gn̄aliter. ¶ In. vij° libro deter-
minat̄ de institutiōe optime policie. extendē-
do nomē optime ad policiā cōi noie dictam.
¶ In. viij° libro determinat̄ de disciplina iuue
num. sc3. qualit̄ sunt instruēdi ad opa ciuilia.
ꝛ ad virtutes. ¶ Scđo ē notādū ꝗ istud capm
primū est prohemiū cōtinet duas partes pn̄-
cipales. In p̄ma enī parte ꝓponit phus intē
tionē suā declarādo qualitatē sui subiecti. sc3
ciuitatis. ¶ In scđa ỽo pte cōcludit quasdam
ꝯclusiones que sequunt̄ ex predeterminatis.
in p̄ma parte. ibi [Quapropt̄ oms ciuitas]
¶ Tercio est notandū ꝗ sicut triplicia sūt bo
na hoi. q2 quedā sunt inferiora: vt sunt bona
exteriora sicut diuitie que sūt bona fortune.
Et alia sūt supma. vt sūt bona aie. Et alia sūt
media. vt sunt bona corporis. ita ī policia pos
sumus iuenire ꝓporciōabiliter tria bona. In
fima enī sunt possessiones ꝛ diuitie. Alia sunt
supma sicut sunt trāquillitas: pax: concordia
Alia sunt media bona. vt sunt mēbra: poten-
tia ꝛ sanitas principis ꝛ regentiū ciuitatem.
¶ Quarto est notandum ꝗ duplex est princi
patus. s. naturalis ꝛ de iure. Principatus enī
naturalis est naturalis potētia hois. Princi-
patus de iure est habitus acquisitus quo pri
ceps possit regere subditos ipsos gubernādo
ꝛ dirigēdo in bonū. Subiectio ỽo est potētia
naturalis hois. aut habitus acquisitus incli-
nās ipm subditū ad faciliter regulādū p ipm
superiorē. ¶ Quinto est notandū ꝗ quatuor
sunt cōditiones principis. Prima est princi-
pare subditis suis. Scđa est premiare bonos
scđm merita. Tercia est malefactores punire
vt ipsi puniant̄: et alij timore caueāt. Quarta
est alijs honore precesse. Ex q̄bus sequitur ꝗ
pn̄ceps debet esse virtuosus ꝛ moralis: vt dig
ne alijs honore presit. et malefactores bono
aīo corrigat. ¶ Cōsimiliter ad subiectionez q̄
tuor requirūtur. Prima est obedire. Secūda
sperare. Tercia timere. Et quarta est ꝗ subdi
tus debet honorem suo supiori impendere.
¶ Sexto est notandū ꝗ ciuitas duob⁹ mo-
dis capitur. Primo m° p edificijs. et isto mo-
do capit̄ improp̄e ciuitas. Alio modo capitur
p multitudine hominū habitantiū in talibus
edificijs. ꝛ isto modo ciuitas est cōcors hoim

multitudo vĩculo societatis adunata. Ex quo seqtur ꝙ quelibet cõgregatio hoĩm sufficiens ad vite necc̃ia: ⁊ ad bene viuere regulata cer- tis legibꝰ vni p̃ncipi subdita est ciuitas. et no tãter dixi ad vite nec̃ia. q̃a si nõ esset quibꝰ hẽ retur necessitas nõ esset ciuitas. ¶ Septimo est notandũ ꝙ amicicia inest hoĩ a natura mi ciatiue. s. ꝙ hõ hẽt naturalẽ appetitũ ad ami- ciciaꝫ ſm ꝙ dicit tullꝰ. ꝙ amicicia magis inest hoĩ a natura q̃ȝ ab electiõe. Etiã ſmo est indi tus hoĩ a natura aliquẽ finẽ quẽ nõ põt exeq̃ sine cõicatiõe. patet. qꝛ hoĩ datꝰ est ſmo ꝓpt cõicandum alijs vt publica fiant eoꝝ iudicia. ¶ Octauo est notanduꝫ ꝙ hõ solitariꝰ duplr potest esse. Primo mõ vt meliꝰ ⁊ faciliꝰ possꝫ vitã ꝯtẽplatiuã ducere. ⁊ tales sũt ꝯtẽplatiui. Alio mõ sunt q̃ vitã solitariã ducunt nõ tñ vt meliꝰ ꝯtẽplatiuã vitã ducãt. ⁊ tales vocant̃ in ciuiles ⁊ siluestres. Etiã aliq̃s potest dici soli- tariꝰ triplr. Primo mõ a patria. s̃cdo mõ a na tura. tercio mº ab electiõe. A patria. n. qꝛ na- scit̃ in patria vbi nõ sũt multi hoĩes ꝓpt̃ frigi ditatẽ aut caliditatẽ. ⁊ tales sũt mõstruosi. A natura v̾o qꝛ licet sint nati in bona patria tñ sũt difformes ⁊ mõstruosi. ⁊ tales deficiũt a na tura. Ab electiõe aũt dicũtur aliq̃ solitarij q̃ li cet sint nati in bona patria: ⁊ a natura bñ dis- positi. tñ declinãt ab alijs ꝓpt̃ vitã malã ꝓpt̃ quã nõ possũt admitti. ¶ Istis ꝑsuppositis po nunt̃ sex ꝯclusiones. Prima ꝯº est ista: ꝙ finis ciuitatis est optimũ bonũ humanũ. Ista ꝯclu sio probat̃ ſm phm sic. nã oĩs cõitas seu socie tas est instituta ꝓpt̃ bonũ aliq̃d. qꝛ ꝓpter ali- quẽ finẽ. ⁊ finis ⁊ bonũ idẽ sũt. g̃ melior ⁊ p̃nci palior cõitas ẽ istituta ꝓpt̃ finẽ meliorẽ ⁊ pñ cipaliorẽ. s̃ int̃ oẽs cõitates hũanas ſm iudi ciũ rõnis istitutas ciuitas ẽ pñcipalissima. qꝛ ꝯplet oẽs alias cõitates. g̃ ẽ ꝓpt̃ optimũ bonũ humanũ. ¶ Ad declarationẽ huiꝰ rõnis ẽ sciẽ dum. qꝛ cũ melioris rei sit melior finis: vt patꝫ s̃cdm phm in ꝓhemio ethicoꝝ. ⁊ ciuitas ẽ me lior q̃ȝ alia cõitas ab hoĩbus instituta. ideo fi- nis ciuitatis est optimꝰ: ⁊ est ꝑ se sufficiẽs ad bene viuere. nã in ciuitate hõ põt inuenire suf ficientiã ad vitã ⁊ ad regimẽ virtuosũ quã in alijs cõitatibꝰ nõ potest sic inuenire. vt in cõi tate domus: vel vici. Nõ eñ potest hõ inueni re in vna domo: vel in vno vico oĩa que req̃- rũtur ad bene viuere hoĩs. s̃ bene in ciuitate. qꝛ qd̃ deficit ĩ vna domo vl̃ ĩ vnovico inuenit̃ ĩ alia domo vl̃ in alio vico. Intelligit hic phs ꝑ ciuitatẽ indifferẽter ciuitatem et regnum.

¶ Instat̃ ꝯ istã ꝯclusionẽ et ꝓbat̃ ꝙ finis seu bonũ ciuitatis nõ sit optimũ bonũ humanuꝫ. Et hoc sic. nã si finis seu bonũ ciuitatis eẽt op timũ bonũ humanũ sequeret̃ ꝙ cũ maiꝰ bonũ debeat ꝑferri minori bono: ꝙ hõ ſm dictamẽ rõnis debet ꝑdere felicitatẽ ꝓpriã ꝓpt̃ vtilita tẽ boni ciuitatis. sed ꝯseq̃ns est falsuꝫ quia h̃ esset cõtra caritateꝫ. ꝯseq̃ntia v̾o ꝓbat̃ ꝑ hoc qꝛ felicitas est bonũ ꝑticulare ⁊ priuatũ. Se- cũdo etiaꝫ sequeret̃ ꝙ ſm dictamẽ rõnis ꝙ hõ deberet dare bona sua. s. thesaurũ ⁊ heredita tes ꝓpt̃ bonũ ciuitatis: qd̃ etiã est falsum. ꝯña patet ꝓpter rationẽ supra dictã. ꝙ ꝯseq̃ns sit falsũ patet. qꝛ hoĩes ſm ꝙ dicit eustraciꝰ ma- xime curãt de priuato bono. qd̃ non esset nisi bonũ ꝓpriũ esset ei optimũ: ⁊ ꝑferendũ bono cõi. Tercio etiã sequeret̃ ꝙ ſm dictamẽ rõnis recte latro deberet velle suspẽdi ꝓpt̃ furtũ. s̃ ꝯñs est falsũ. qꝛ est ꝯtra caritatẽ. ꝯseq̃ntia v̾o patet: qꝛ est expediẽs ciuitati seu reipublice ꝙ fur suspẽdat̃: vt ãplius nõ furet̃. ¶ Respõ- deo v̾o ad ista. et nego primã ꝯsequentiaꝫ. et ad ꝓbationẽ dico ꝙ bonũ ſm phm in secũdo ethicoꝝ. ⁊ sir̃ in. viijº ethicoꝝ est triplex bonũ honestũ ⁊ vtile ⁊ delectabile. Bonũ. n. ꝑuatũ honestũ: vt sũt virtutes ⁊ felicitas ꝓpria cuili- bet bono cõi est ꝑferendũ. vt patet: qꝛ hõ vir- tuosus diligit bonũ cõe ꝓpt̃ ꝓpriã virtutẽ. qꝛ aliasvideret̃ appetere suã imꝑfectõnẽ qd̃ nõ esset ſm dictamen recte rõnis. ¶ Ad secundã v̾o ꝯñam dico ꝙ nullũ bonũ priuatuꝫ aliud a bono honesto est preferendũ cõi bono: ex eo qꝛ appetere bonũ totiꝰ cõitatis est virtus. et virtus est preferẽda bono vtili ⁊ delectabili. Et ad illud ꝙ d̾r ꝙ hõ deberet dare ⁊c̃. dico ꝙ cõcedo in casu vbi necessitas illud exigit ma- xime habẽtes regimẽ ciuitatis. Et ad illud ꝙ d̾r ꝙ ꝯñs ẽ falsũ. qꝛ hoĩes ſm ꝙ dicit eustraciꝰ ⁊c̃. dico ꝙ si bonũ ciuitatis est ꝑticl̃are tũc bo nũ ꝑuatũ ꝑticulare est ꝑferendũ bono ꝑticla ri ciuitatis ab illo q̃ nõ habet regere policiã. Et notãter dico si nõ hẽt regere policiã. qꝛ ta lis debꝫ negligere bonũ ꝓpriũ: ⁊ facere bonũ cõe reipublice. ¶ Ad terciã ꝯñam dicunt aliq̃ ꝙ nullus quantũcunq̃ȝ malus ſm dictamẽ rõ nis debet appetere: ⁊ velle suũ nõ esse propt̃ bonũ cõe: nisi in casu. s. vbi ex sua morte seq̃- retur maximũ bonũ cõitati. ex eo qꝛ est cõtra legẽ nature ꝙ hõ velit suũ nõ esse ꝓ quocũq̃ȝ bono nisi ꝓ deo. nã ſm legẽ nature est ꝙ vna queq̃ȝ res appetit suã ꝑmanentiã. Alij aũt di cunt ꝙ simplr̃ ꝓ quocũq̃ȝ bono ciuitatis nullꝰ

debet velle suū nō eē: qꝛ faceret ꝯ legē nature
solū eī̄ ꝓpter deū pōt velle ſm dictatem rōnis
moꝛi: ⁊ tale velle nō est ꝯtra legē nature ex eo
qꝛ natura ē ab ipo ⁊ dirigit᷑ ab ipo in suis opa
tionib⁹ ¶ Scd̄a ꝯ⁹ ponit᷑ ibi [Quicūq̄ vero]
Et est ista. ꝙ cōitas ciuitatis differt specie ab
alijs cōitatib⁹. Et silr̄ ꝑncipat⁹ politic⁹ differt
spē a ꝑncipatu regali. ¶ Prima ps istius ꝯc̄lo
nis ptꝫ ſm phm ꝑ h̄: qꝛ cōitas ciuitatis cōple-
ctitur alias cōitates qꝛ est totū: ⁊ alie cōitates
sūt eius ꝑtes. ⁊ ideo dicit ph̄s male dixerūt di
centes cōitates nō differre rōne formali ſ so-
lū paucitate ⁊ multitudine hoīm: ⁊ ꝙ magna
dom⁹ ⁊ ꝑua ciuitas. ⁊ qꝛ ſm differētiā ciuitatū
est dṽsa pncipatuū. Silr̄ male dixerūt dicen
tes idē eē principatū politicū/ ⁊ regale/ ⁊ yco-
nomicū/ ⁊ ꝙ non differūt spē. ¶ Scd̄a vero ps
ꝯc̄lonis: scꝫ ꝙ ꝑncipatus politic⁹ ⁊ regalis dif-
ferāt ſm rōnē seu spē. Probat᷑ sic. nā in princi
patu regali ille qui ꝑest vt rex simplr̄ ꝑest ⁊ in
nullo subijcit᷑. Sꝫ in ꝑncipatu politico ille qui
preest nō simplr̄ ꝑest: ſ ſm leges positas: ita ꝙ
ꝑtim ē ꝑcipiēs: ⁊ ꝑtim subiect⁹: ꝓut scꝫ opor-
tet eū seq̄ leges ciuitatis positas ē subiect⁹ le-
gi. ¶ Ad declarationē ꝯc̄lonis est sciendꝫ. ꝙ
q̄uis maioꝛ ⁊ minoꝛ multitudo hoīm nō diffe
rant spē: tn̄ regnū/ ⁊ ciuitas/ ⁊ dom⁹: differunt
spē: qꝛ multitudo ⁊ paucitas hoīm sūt mate-
rialia in istis cōitatibus ⁊ habitudo seu ordi-
natio hoīm adiuicē ⁊ ad principē seu ad presi-
dentē in tali multitudine est formale: ⁊ qꝛ alia
⁊ alia ē ordinatio hoīm ſm spēm ad principeꝫ
in regno: ⁊ ad principē in ciuitate: vł in domo
ideo iste cōitates differūt spē. Et si queratur
q̄ est via siue modus ad cognoscendū ciuitatē
differre ab alijs cōitatib⁹ spē. Dicendū est. ꝙ
ph̄s dat duplicē modū seu viā ad cognoscēdū
ciuitatē. ⁊ ꝑmo in generali: ⁊ scd̄o in speciali:
in generali: ibi [Sꝫ hec vera nō sūt]. Et h̄ sic
nā vnūq̄dq̄ cōpositū cognoscit᷑ ꝑ cognitionē
ꝑtiū simplicū ex quib⁹ cōponit᷑. cognitio eniꝫ
totius habet᷑ ꝑ resolutionē ei⁹ ad simplicia ex
q̄b⁹ cōponit᷑ vt videat᷑ q̄liter nascit᷑ ex eis. Si
q̄s eī̄ ex ꝑncipio res nascētes viderit optime
cōtēplabit᷑ veritatē in eis: qꝛ ḡ ciuitas ē q̄dā
cōpositū nō pōt haberi eius cognitio: nec sci-
ri qualiter ꝯplectit᷑ alias cōitates nisi cognos
cant᷑ ꝑtes ciuitatis: ⁊ q̄liter ciuitas nascitur a
prioribus cōitatibus: ⁊ sic cognoscit᷑ quomō
cōitas ciuitatis differt spē ab alijs cōitatibus
⁊ ꝑ ꝯn̄s nō sūt vera q̄ dicūtur ab illis q̄ dicunt
ꝙ nō differūt spē. In speciali dat ph̄s viā co-
gnoscendi q̄uomō cōitas ciuitatis differt ab
alijs: ibi [Primū igit᷑] Et hoc ostēdēdo in spe
ciali q̄ sūt ꝑme cōitates ex q̄b⁹ ciuitas ꝯ stituit᷑
⁊ dicit ꝙ ciuitas ꝯstituit᷑ ex domib⁹ ⁊ vicis. Cō
binationes eī̄ ꝑtiū dom⁹ sine q̄b⁹ nō pōt esse
cōitas ciuitatis sūt due. ¶ Prima cōbinatio
in domo ē maris/ ⁊ femine/ ⁊ ē gr̄a generatio
nis respectu cuius sine inuicē esse nō possunt
⁊ hec cōbinatio nō ē ꝑ electionē ꝑ quā homo
differt ab alijs viuētib⁹ naturalib⁹: ſ ⁊ ſm prin
cipiū naturale cōe aīalib⁹ ⁊ plantis in quibus
sicut in hoīb⁹ virtus generantis appetit dere-
linquere tale quale ipm̄ ē. ¶ Scd̄a cōbinatio
est dn̄i ⁊ ſui: q̄ est ꝓpter cōseruationē: seu ꝓpt̄
sustentationē vite quis est aūt naturalr̄ dn̄s: ⁊
quis naturaliter seru⁹: narrādo docet ph̄s di-
cens: ꝙ ille qui pōt mēte ꝓspicere. scꝫ ille qui
pollet intellectu ⁊ pōt per prudentiā ꝓuidere
que fugienda sint: ⁊ que ꝓsequenda ē natura
liter impans seu dn̄s. et ille ē naturalr̄ parens
seu seruus qui deficit mēte: ⁊ est robust⁹ corpe
ita ꝙ pōt exsequi ꝓuisa a dn̄o. Hec aūt cōbina
tio ipantis cū ꝑente: seu dn̄i cū seruo vtriq̄ ex
pedit. nā dn̄s aliq̄n ꝓpter defectū roboris nō
pōt exequi expeditētia ad ꝯseruationē seu su-
stentationē vite. Et seruus ꝓpter defectū men
tis nō pōt fugiēda ⁊ expedientia ꝓuidere. Si
igit᷑ ꝯiugat᷑ prudētia cū roboꝛe coꝛpis pruden
tie obedientis: tā dn̄s q̄ꝫ seruus possunt cōseq̄
necessaria ad sustentationē. Uñ circa illud di
ctū ph̄i ꝙ cōbinatio maris ⁊ femine in hoīb⁹ ē
naturalis sicut in alijs aīalibus ⁊ plātis est sci
endū: ꝙ licet homo ꝑ ꝑncipiū cōe ꝑmo iclinet᷑
ad copulā ꝯiugalē q̄ iclinatio nō ē per electio
nē: tn̄ qꝛ homo est supioꝛ aīalibus: ⁊ plantꝭ cū
sit rōnalis habet electionē ꝑ quā hec copula
ꝑficit᷑: qꝛ q̄libet cōiugū cōsentit in alteꝝ libere
⁊ ſm electionē. ¶ Etiā est sciendū ꝙ in plātis
inuenit᷑ vis masculina ⁊ feminina cōiuncta in
codē indiuiduo: licet in vno indiuiduo magis
abundet vna vis q̄ꝫ alia. Et si aūt dicat᷑ ꝙ non
sunt tot cōbinationes q̄t sūt dicte: scꝫ maris/
⁊ femine/ ⁊ dn̄i/ ⁊ serui: qꝛ femina et seru⁹ idē
sūt. Ad hoc dicit ph̄s: ibi [Natura igitur disti
cta sūt] ꝙ seruus et femina naturaliter distin-
gunt᷑. q̄d ptꝫ: qꝛ natura nō ordinat vnū nisi ad
vnū officiū: puta aures ad audiendū/ oculos
ad vidēdū/ ſ femina et seruus ordinant᷑ ad di-
uersa officia naturalr̄: qꝛ femina naturalr̄ ordi
nat᷑ ad generationē: et seru⁹ ad laborādū seu
seruiendū. q̄ officia sūt naturalr̄ et totaliter di
sticta: et ꝑ ꝯn̄s femīa et seru⁹ naturalr̄ distigūt᷑

Declarat phs maiorē hui⁹ rōnis sic: ꝙ natura nō facit tale quale statuarij delphicū gladiū ob inopiā: ꝫ vnū ad vnū. nam ꝓpter inopiam paupes vtunꝭ eodē instrumēto ferreo ad plura officia / vt ad fodiēdū terrā / ⁊ ad scindēdū ligna / ⁊ etiā ad pugnandū: ꝫ natura sic nō facit: ꝫ vnū ordinat ad vnū tantū: ꝓpter hoc femina nō deputaꝭ a natura ad seruiendū ꝫ ad generādū. Sic eñ optime fient oīa qñ vnum instrumentū nō deseruit multis opib⁹: ꝫ vnū vni tatū. Et in hoc maxime errant siue errabant barbari: vt dicit phs ibi [Uerum apud barbaros] qui feminā ⁊ seruū ad idē officiū ordināt seu ordinabāt. Causa illi⁹ erroris barbaroꝝ est: qꝛ apud eos nō sūt naturaliꝭ dñi ꝑcipiētes: seu ꝑncipat⁹ ꝫm naturā. nam principans ꝫ naturā est qui pōt mente preuidere. seruus aūt qui pōt corꝑe sequi. Barbari aūt vt plurimū inueniunꝭ corꝑe robusti ⁊ mente deficientes: ⁊ ideo apud eos nō pōt esse naturalis ordo ꝑncipatus ⁊ subiectionis. ꝫ apō ipsos fit q̄dā cōicatio seu cōbinatio serue et serui. i. cōiter vtunꝭ: qꝛ eandē ꝑsonā ponunt vxorē ⁊ ancillā. ⁊ qꝛ naturalr nō ē ꝑncipatus in barbaris: sed in hijs qui mente abundant. ꝓpter hoc dicunt poete ꝙ congruū q̄ sapientia erāt prediti ꝑncipēꝭ in barbaris tanq̄ naturaliter idem sit esse barbaroꝝ ⁊ esse seruoꝝ.

¶ Domus igiꝭ perfecta in hijs duobus consistit cōbinationibus seu cōitatib⁹: scꝫ: maris ⁊ femine / dñi ⁊ serui. quarum ꝑme cōmunicant eodem cibo ⁊ eodē facto: ⁊ hmōi que in eodē vsu quotidiana nō veniūt. Et licet multa alia sint in domo nō tamē in omni domo est cōicatio dñi ⁊ serui qd̄ accidit ꝓpter paupertatem. nam in domo paupis nō est cōicatio domini ⁊ serui: sed est ibi bos loco serui vel alia bestia aratoria. Et si dicaꝭ contra illud ꝙ dixit phs: ꝙ vnus ordinaꝭ ad vnū officiū tantū qd̄ nō videtur verū ex eo: qꝛ lingua cōgruit ad duo opera nature. scꝫ ad gustum / ⁊ ad locutionem. Ad hoc est dicēdū. vno° ꝙ lingua ꝑ se ⁊ ꝑncipaliter non congruit nisi ad gustum: sed ad locutionē cōgruit cum multis alijs. scꝫ: cum palato / gutture / ⁊ dentibus. Alio° est dicendum ⁊ melius: ꝙ vnū non ordinatur ad plura officia q̄ se mutuo impediūt. Ista aūt duo opera scꝫ gustus / ⁊ locutio / in lingua non se impediunt mutuo. ¶ Et si queraꝭ vltra q̄d importaꝭ per gentes barbaras Dico ꝙ nomen barbari extraneitatem importat: ideo ille est tibi barbarus cuius linguam ignoras: ꝫ tamē simplr barbarus est qui deficit oratione: cuius defectus causa est mala dispositio corporis: vl' ex plaga celi / vel ex nutrimento / vel ex consuetudine corrupta / vel ex electione praua. tales eñ sunt extranei a cōuersatione humana que non regulantur rectitudine rationis. Concludit phus: ibi [Ex hijs duabus] ꝙ ex duabus cōmunitatibus personalibus: quarum vna ē ad generationem / ⁊ alia ad conuersationem constituitur prima domus. nam oportet ī domo esse virum ⁊ feminam / dñm ⁊ seruū: ideo aūt dicitur domus prima: qꝛ est alia cōmunicatio personalis que inuenitur in domo. scꝫ: patris ⁊ filij que ex prima causatur. vnde prime due sunt primordiales: ⁊ ad hoc īducit verbum Esiodi poete qui dixit ꝙ domus habet hec tria. scꝫ: dñm qui ꝑeminet / ⁊ mulierem / et bouem ad arandum: qꝛ in domo pauperū bos est loco ministri. Et si queratur ad quid communitas domus ordinatur. Dicendum est vt dicit phus ibi. [Quotidiana igitur] ꝙ nichil aliud est domus q̄ꝫ quedam societas ꝫm naturam constituta ad actus qui occurrunt quotidie agendi. Et hoc manifestat phs consequēter per noīa. quidā eñ Charundas nomie nominat eos q̄ cōicant in domo homostios quasi vnius pulmenti: qꝛ cōicant in cibo. Quidā aūt alius noīe Epymenides natione cretēsis vocat eos homo capnos quasi vnius fumi: qꝛ sedent ad eundem ignem Alia vero cōitas ex qua est ciuitas est vicus. ⁊ ista vt dicit phs ibi [Sed que ex pluribus] cōstat ex plurib⁹ domibus: ⁊ ista dicitur ꝑma ad differētiam: scđe q̄ est ciuitas. hec autem cōmunitas nō est cōstituta ad actus quotidianos sicut est cōitas domus: ꝫ est instituta propter alios vsus vtiles ipsis vicis. ¶ Et si queratur: si ista cōitas vici sit naturalis sicut cōitas domus. Ad hoc dicit phs ibi. [Maxime vero] ꝙ est naturalis qd̄ ꝓbat per rationē sic. Nichil eñ est magis naturale q̄ꝫ ꝑparatio multoꝝ ex vno in aialibus. ꝫ hoc facit vicinia domoꝝ. hos ei qui habent domus vicinas: quidam vocant colletaneos puerosq̄ꝫ: id est filios: ⁊ pueroꝝ pueros: id ē nepotes: vt intelligamus ꝙ huiusmodi vicinia domorum ex hoc primo processit ꝙ filij ⁊ nepotes multiplicati instituerunt diuersas domus iuxta habitantes: ⁊ per consequēs cū multiplicatio sit naturalis sequitur ꝙ cōitas vici sit naturalis. Manifestat phus idem per signa: ibi [Quapropter primo] Et primo ꝫm ea que videmus in hominibus: ⁊ hoc sic. ꝙ qꝛ

ex multiplicatõe prolis ꝯstituta est vicinia: ex hoc ꝓcessit ꝙ a pͥcipio quelibet ciuitas regebatur rege. et adhuc alique gẽtes habẽt regẽ et si singule ciuitates nõ habeãt singlos reges ⁊ hoc ideo qꝛ ciuitates ⁊ gẽtes instituũtur ex hijs qui sunt subiecti regi. quomõ aũt hoc signum respõdeat p̄missis ostẽdit phũs ꝑ hoc ꝙ subdit: qꝛ ois domus regit ab aliq̄ antiquissimo. sicut a patrefamilias regũtur filij. ⁊ exinde cõtingit ꝙ etiã tota vicinia q̄ erat instituta ex consanguineis regebat ꝓpt̃ cognatiõnẽ ab aliquo q̄ erat pͥcipalis in cognatione sicut ciuitas regit a rege. Unde homerꝰ dicit ꝙ vnꝰquisqꝫ vxori sue ⁊ pueris instituit leges sicut rex in ciuitate. ideo aũt hoc regimẽ a domibꝰ ⁊ vicis processit ad ciuitates: quia diuersi vici sũt sic̃ ciuitas dispersa in diuersas partes. ⁊ ita hoĩes antiq̄tus habitabãt dispersi ꝑ vicos: nõ aũt cõgregati in vnã ciuitatẽ. sic ꝫ patet ꝙ regimẽ regis sup ciuitatẽ / vel gentẽ ꝓcessit antiquioris a domo vel vico. Põit aliud sigᵐ phs ibi [Et deos ob hoc] ꝑ ea que de dijs dicebãtur. Et dicit ꝙ ꝓpter p̄missa oẽs gẽtiles dicebãt: ꝙ eoꝝ dij regebãtur ab aliquo rege dicentes iouẽ esse regẽ deoꝝ. Et hoc iõ qꝛ hoĩes adhuc aliq̄ regibꝰ regũtur. antiq̄tus aũt fere oẽs regebãtur regibꝰ. hoc aũt fuit primũ regimen hoĩes aũt sicut assimilãt sibi spẽs deoꝝ. scꝫ formas eoꝝ estimãtes deos esse in figura quorũdã hominũ. ⁊ ita assimilãt sibi spẽs deoꝝ. scilꝫ cõuersatiões estimãtes eos cõuersari scðm ꝙ vidẽt cõuersari hoĩes. hic aristoteles nomiat more platonicorum separatas sbas a materia ab vno tñ sũmo deo creatas: quibꝰ gẽtiles erronee ⁊ formas ⁊ cõuersatiões hoĩm attribuebãt: vt dicit hic phs. Ex quibꝰ cõcludit phũs ibi [Que aũt ex pluribꝰ] ꝙ sicut vicus cõponitur ex pluribꝰ domibꝰ. ita ciuitas cõponitur ex pluribus vicis. Etiã dicit ꝙ ciuitas est cõitas ꝑfecta ꝙ ex hoc ꝓbat: qꝛ cum oĩs cõicatio oĩm hoĩm ordinet̃ ad aliqð necessariũ vite: illa erit ꝑfecta cõmunitas que ordinat̃ ad hoc ꝙ homo habeat sufficienter quicquid est necessariũ ad vitã. talis aũt est cõitas ciuitatis ẽ eni de rõne ciuitatis ꝙ in ea inueniãtur oia q̄ sufficiũt ad vitã humanã sicut cõtigit esse. Et ꝓpt̃ hoc cõponitur ex pluribꝰ vicis in quoꝝ vno exercet̃ ars fabrilis. ⁊ in alio ars textoria ⁊ sic de alijs. vnde manifestũ est ꝙ ciuitas ẽ cõmunitas ꝑfecta facta grã viuẽdi. vt scꝫ hoĩes sufficiẽter inuenirẽt vnde viuere possent. sed ex eiꝰ esse ꝓuenit ꝙ hoĩes nõ solũ viuant: sed ꝙ bene viuãt inquantũ ꝑ leges ciuitatis ordinatur vita hoĩm ad virtutes. ¶ Et si dicat̃ contra istud: qꝛ vt videmꝰ ciuitates inuicẽ se subueniũt. ⁊ ꝑ cõsequens vna indiget auxilio alterꝰ. ⁊ sic nõ videt̃ ꝙ in vna ciuitate nõ inueniunt̃ oia nccia ad vitã. ¶ Ad hoc est dicendũ ꝙ si ciuitates se ad inuicẽ subueniãt. et vna q̄rit auxiliũ alterꝰ hoc est ꝓpt̃ corruptionem cõcupiscẽtie hũane que nõ est ꝯtẽta sufficiẽtia ꝫ querit sup̄flua. nã ciuitas est ꝑ se sufficiẽs qꝛ habet ex se sufficientiã ad vitã. q̄a quicq̄d est necessariũ ꝓ vita cõuersanda inuenit̃ in ea.

¶ Instat̃ cõtra ꝯclusionẽ: ⁊ p̄maxime cõtra secundã partẽ. Et ꝓbat̃ p̄rimo ꝙ p̄ncipatꝰ nõ sit necessarꝰ in humana cõicatione. Et p̄mo sic. nã possibile est ꝙ hoĩes habitãtes in cõicatione essent sinceri amici. ⁊ ꝙ eoꝝ bona sint cõia. ꝫ in cõicatione eoꝝ nõ est necessarꝰ p̄ncipatꝰ ꝯña patet: q̄a pͥcipatus nõ ponit̃ nisi propter iudiciũ faciendũ. ꝫ si oẽs essent amici: et oẽs essent eis cõia oẽs essent eq̄les: et nõ esset eis necessaria iusticia. qꝛ si oẽs essent amici non eẽt eis opꝰ executio iusticie nec ꝑ cõsequens p̄ncipatus. ¶ Scðo sic. in hũana cõicatione illud nõ est ponẽdũ ꝑ qð oriũtur lites / ⁊ iurgia sed ꝓpt̃ pͥncipatũ fiũt iurgia. ꝫ in hũana cõicatiõe nõ est necessarꝰ p̄ncipatꝰ. maior nota ẽ de se. minor v̇o patet qꝛ visũ est sepe ꝙ principes iniciabãt inimicicias ẽ dissensiones. ¶ Secũdo instat̃: ꝙ dato ꝙ p̄ncipes sint necessarij ĩ cõicatiõibus hũanis. ꝙ tales p̄ncipatꝰ nõ sũt specie distincti. Et p̄mo sic. nã illa nõ differunt spẽ que solũ differũt ꝫm multũ et ꝫm paucũ. ꝫ pͥcipatꝰ tales differũt hmõi. ꝫ ⁊c̃. maior nota est. minor v̇o ꝓbat̃ ꝫm ipsos antiquos. qꝛ pͥcipatꝰ regalis ⁊ pͥcipatꝰ paternꝰ / ⁊ pͥcipatꝰ dispositꝰ seu ciuilis ⁊ hmõi nõ differũt nisi ꝫm multũ ⁊ paucũ: ⁊ nõ specie. vt pꝫ de pͥcipatu regali ⁊ paterno. qꝛ rex aliq̄n est pater. et subditi vocãt regẽ patrẽ. ⁊ de alijs pͥcipatibꝰ etiã pꝫ. q̄a nõ est magis ratio de vno q̄ꝫ de alio. ⁊ ꝑ ꝯñs in cõicatiõe hũana nõ sunt pͥcipatus spẽ distincti. ¶ Scðo sic. nã si sic esset maxime eẽt q̄tenus ꝑ illos pͥcipatꝰ melius ciuitas regeretur siue cõitas hũana. sed ꝯñs est falsũ. qꝛ multo meliꝰ regit̃ cõitas ꝑ paucũ principatuꝫ. q̄a pluralitas p̄ncipatuũ nõ est bona maxime spẽ distincta. ⁊ ꝑ ꝯñs melius est ꝙ sit vnus pͥceps q̄ꝫ plures. ⁊ si sunt plures melius est ꝙ sint eoꝝ pͥcipatus eiusdẽ speciei: q̄ꝫ ꝙ differãt specie.

¶ Tertio sic. nã in cõicatione humana principatus nõ sunt nisi hoĩes pͥncipãtes. sed tales

non differunt spē: ergo nec pncipat⁹. ¶Respō
deo ad ista. Et pmo ad duo pma argumenta
q̄ pbant pncipatum nō esse necessariū in cōi=
catione humana. ¶Ad pmū negat̄ ꝯña. q2 li=
cet p aliquo tempe possint esse amici: tñ ppter
varias volūtates nō est possibile diu stare hoc
⁊ sic nō est possibile diu esse equalitatem inter
eos. ⁊ ad illud q dicit̄ q iusticia nō est necessa
ria nego, ppt hoc q est possibile q illa equali=
tas ⁊ amicicia dissoluat̄. ¶Ad scdm nego mi=
norem. ⁊ ad pbationem dico, q illud est veruz
de pncipib⁹ malis: ⁊ nō de principibus bonis.
mali eñ principes nō sunt necessarij: s bñi bo=
ni sūt necessarij ad cōplendum voluntates va
rias ne mala sequant̄. nam si nō essent princi=
pes boni destrueret̄ policia. ad ipsos eñ spe=
ctat facere iusticiā per quā policia ꝯseruatur.
¶Secūdo rñdeo ad alia tria argumēta q̄ p=
bant q pncipatus in cōicationibus humanis
non differant specie. ¶Ad pmum nego mino
rem q2 differunt ex parte finis specie. Et ad p
bationem nego. q principatus regalis/ et pa
ternus. ⁊c. nō differant specie. ⁊ ad pbationez
dico. q licet rex sit pater: ⁊c. ⁊ sit idem princi=
pans: tamē pncipat⁹ nō sunt sm eandem rati
onem: sed ordinātur ad diuersos fines. ¶Ad
secūdū cōcedo ꝯñam. ⁊ ad illud q dicit̄ q po=
licia melius regit̄ a paucis. dico q sm verita=
tem reddendo singula singulis nō est possibi=
le q vnus solus principaret̄ nisi habeat sub se
alios principes: q2 non vbiq3 respiceret: ideo
ordinantur gubernatores/ iudices/ baiuli/ et
ceteri rectores ciuitatuz. ¶Ad tertium nego
minorē. q2 sicut vnus homo albus: ⁊ alter ni=
ger sm q sunt homines nō differant spē: diffe
runt tamē spē sm q est vnus albus ⁊ alter ni=
ger: sic est de principibus. ¶Tertia ꝯclō poni
tur in principio secūde ptis capituli: que inci
pit ibi. [Quapropter ois ciuitas] Et est ista.
cōitas omnis ciuitatis est naturalis. Ista con
clusio pbat̄ sm phm tripliciter. Et primo sic:
nam illud qd ꝯstituitur ex naturalibus est na
turale. sed ciuitas constituitur ex pagis seu vi
cis et domibus que sunt res naturales. ergo
ciuitas est res naturalis. ¶Secundo probat̄
conclusio sic. nam illud q est finis naturalis: p
cessus est naturale. ciuitas est huiusmodi. qd
patet. quia domus est naturalis ⁊ ipa natura
liter procedit in causam naturalem. ⁊ vicum/
et ciuitatem/ ⁊ ibi est status: ergo ⁊c. Et for=
matur sic ratio sm phm. ibi [Quale eñ] Nā
illud dicimus esse naturam vniuscuiusq3 rei q

conuenit ei quando est eius generatio perfe=
cta sicut natura homis est quā habet post per
fectionem generationis ipius. ⁊ similiter ē de
equo/ ⁊ de domo: sed cum ciuitas generet̄ ex
premissis cōmunitatibus que sunt naturales
ipsa erit naturalis. ¶Et si dicat̄ ꝯtra istam ra
tionem q domus nō est naturalis s artificia=
lis: et per ꝯñs ciuitas erit artificialis. Ad hoc
est dicendum q domus pōt accipi dupliciter.
Uno modo vt est composita ex lapidibus et
ligneis. vel p cōitate personar̄ in ea existenti
um: ⁊ de eodē mō pōt ciuitas accipi. vel p cō=
posito ex domibus ⁊ vicis. vel pro cōitate ho
minum habitātiū. pmo mō nec domus nec ci=
uitas est naturalis: s artificialis que fiūt ⁊ cō=
plectit̄ per artem. s scdo mō tam dom⁹ q3 ciui=
tas est a natura incoactiue ⁊ cōplectiue est ab
electione. ¶Tertia pbat̄ ꝯclō ibi. [Insup cu=
ius gratia] ⁊ hoc sic. Nam illud q est optimū
in vnoquoq3 est finis ⁊ cui⁹ grā aliqd fit. s ha=
bere sufficiētiā est optimū: ⁊ hoc habet ratio=
nem finis. ⁊ sic cum ciuitas sit cōitas habēs p
se sufficientiā vite ipsa ē finis pmissar̄ cōitati
s h ē naturalissimū. qd pz: q2 oēs h appetūt: ⁊
p ꝯñs ciuitas ē nāl. Instat̄ ꝯ istā ꝯ°nē. pbat̄ q
ciuitas ñ sit nāl. ⁊ p° sic. nā null⁹ effect⁹ volūta
ri⁹ ē a nā: s ois ciuitas est effectus voluntari⁹:
ergo ⁊c. Maior nota est. q2 naturale ⁊ volun=
tarium distingunt̄. Et minor pbat̄. q2 ptes ci=
uitatis fiunt a voluntate: vt sūt vicus ⁊ dom⁹.
Scdo patet. q2 q̄libet ciuitas est constituta a
deo ⁊ ab oibus hoibus. ¶Scdo sic. nam si ci=
uitas esset a natura: seqret̄ q nunq3 alr' et alit̄
se haberet. s ꝯñs est falsū: g ⁊ añcedēs. q ꝯñs
sit falsū pz. q2 aliqñ est pacificata: ⁊ aliquādo
discors. ꝯña vero pbat̄ per phm scdo ethicoꝝ
vbi dicit q nullū existētiū alit̄ assuescit. ¶Ter
cio sic. nā ciuitas bona ē regulata a rōne ⁊ nō
a natura. g ciuitas ē a rōne ⁊ nō a natura. ꝯña
pz: q2 ois naturalis effect⁹ deb3 denoiari a na
tura. añs vero pbat̄: qm sm naturā oia sūt cō
munia. ⁊ ideo si ciuitas gubernaret̄ a natura
tunc oia in ciuitate essent cōia. ¶Quarto sic
homo nō ē aial naturale ⁊ ciuile: g nec ciuitas
ē naturalis ⁊ ciuilis. ꝯña pz. q2 ciuitas nō dici
tur a natura nisi q2 ptes ei⁹ sunt a natura. añs
vero pbatur. q2 esse aial nō cōpetit hoi vt ē ci
uile: vt pz. q2 tūc oē q esset aial esset ciuile. qd ē
falsū. Rñdeo ad ista ¶Ad pmū dico q licz cō
pletiue ciuitas sit volūtaria. tñ inciatiue est a
natura. vt dictū ē supi⁹: ⁊ sic ñ repugnat q ali
qd sit naturale ⁊ ex electōe diuersis respectib⁹

¶Ad scd̄m nego cōsequentiā᷑.et ad probatio
nem dico ꝙ illud qđ est a natura inciatiue et
cōpletiue ꝙ nō se habet aliter ⁊ aliter. Sed ꝙ
cōpletiue est et electōe potest se habere aliter
et aliter.Etiā potest dici ꝙ illa ꝓpositio nō est
vniuersalit̄ vera.ꝙ illud qđ est a natura nō po
test aliter ⁊ aliter se habere:nisi intelligat̄ de a
gentibus naturalibus appropinq̄tis passis.q᷑
multa sunt naturalia inciatiue et cōpletiue q̄
se habent aliq̄n aliter et alit̄.vt patet ad sensū
¶Ad tertiū dico ꝙ licet ciuitas reguleт̄ rōne
regulat̄ s̄m legē nature.⁊ ad illud ꝙ dicitur ꝙ
s̄m naturā oia sunt ꝯmunia:dico.ꝙ illa lex na
ture nō repugnat legi s̄m quam illa que erant
cōmunia diuisa fuerūt propter aliquas ratio-
nes rationabiles. etiā s̄m legem nature est vt
illa q̄ sunt necessaria ad vite cōseruationē con
seruentur. etiā ꝙ trāquillitas et pax sint inter
hoies que nō fuissent si semp oia fuissent cōia
¶Ad quartū dico:ꝙ homo naturaliter est ani
mal ciuile et associabile. et dato ꝙ sint aliqua
aialia ꝙ nō sunt ciuilia:tamen hō est naturalr
aial ciuile.¶Quarta ꝯclusio est ista. ꝙ homo
naturaliter est aial ciuile:et naturaliter magis
socialis q̄ȝ aliqđ aliud aial. Prima pars istius
cōclusionis ponitur ibi.[Ex hys igitur pat᷑]
Et ꝓbatur s̄m ph̄m sic.nam qđlib᷑ aial qđ ap
petit ciuitatē naturaliter est aial ciuile. homo
est hm̄oi.ergo ⁊c̄.maioꝛ patet:et minoꝛ decla-
ratur per hoc ꝙ homo naturaliter appetit ge-
nerare.ergo appetit domum perfici in pueris
et domus appetit pagum seu vicum.et pagus
seu vicus appetit ciuitatem. ⁊ oia ista sunt im
petu generationis. et sic patet minoꝛ.Potest
etiā aliter probari minoꝛ per hoc ꝙ homo na-
turaliter appetit per se sufficientiā. sed hec in
sola ciuitate cōsistit.ergo ⁊c̄. Et sic cōcluditur
s̄m ph̄m ex premissis ꝙ cū ciuitas sit eoꝝ que
sunt s̄m naturā. et cum ciuitas non sit nisi con
gregatio hominū sequitur ꝙ homo sit natura
liter animal ciuile. Posset hoc autē alicui ve-
nire in dubiū ex hoc ꝙ ea que sunt scd̄m natu
ram oibus insunt.nō autem oīs hoies inue-
niūtur esse habitatores ciuitatē.Ad hāc dubi-
tationē excludendā dicit ph̄s:ꝙ aliqui sunt nō
ciuiles ꝓpter fortunā᷑ vt quia sunt expulsi de
ciuitate.vel propter paupertatem. quia neces
se habent excolere agros: vel animalia custo-
dire.tamen et hoc non est contrariū᷑ ei quod
dictum est ꝙ homo sit naturaliter ciuilis.quia
alia naturalia aliquando deficiunt propter foꝛ
tunam.puta cum alicui amputatur manus.cū
aliquis priuatur cibo.Sed si aliquis homo ha
beat ꝙ non sit ciuilis propter naturā᷑:necesse
est ꝙ vel sit prauus.vtpote: vt cum hoc conti-
git ex coꝛruptione humane nature.aut est me
lioꝛ q̄ȝ homo ꝙ habet naturam perfectioꝛem
alijs hominib⁹ita ꝙ ip̄e sibi sufficere possit abs
q̄ȝ hominum societate. Et inducit philosoph⁹
ad hoc verbum homeri maledicentis quendā
qui non erat ciuilis propter prauitatem. dicit
enim de ipso ꝙ erat insocialis quia non pote-
rat cōtineri vinculo amicicie:et illegalis.quia
non poterat cōtineri sub iugo legis. et scelera
tus :quia non poterat contineri sub regula ra
tionis.qui autem est talis secundum naturam
opoꝛtet cum hoc ꝙ habeat ꝙ sit affectatoꝛ bel
li:quasi litigiosus:et sine iugo existens.sicut vi
demus ꝙ volatilia que non sunt socialia sunt
rapacia. ¶Secunda pars conclusionis que ē
ꝙ homo ē magis animal sociabile q̄ȝ aliquod
aliud animal:ponitur ibi [Ex quo patet].Et
probat eam philosophus ex propria operatio
ne hominis.scilicet:ꝙ sit animal ciuile magis
q̄ȝ apis: et q̄ȝ quodcunq̄ȝ gregale animal: tali
ratione. natura enim nichil facit frustra: quia
semper operatur ad finem determinatum.vn-
de si natura attribuit alicui aliquod ꝙ de se ē
determinatum ad aliquem finē᷑. sequitur ꝙ il
le finis datur illi rei a natura. Videmus enim
cum quedam animalia habeant vocem:solus
homo supra animalia habet locutionem.Et si
quedam animalia locutionem humanam pro
ferant non proprie loquuntur.quia non intel-
ligunt quod dicunt. sed ex vsu quodam tales
voces proferunt. ¶Est autem differentia in-
ter sermonem et simplicem vocem.nam vox ē
signum tristicie/et delectationis.et per conse-
quens aliarum passionum.vt ire/⁊ timoris/⁊
que oꝛdinantur ad delectationem ⁊ tristiciam
vt habetur in secundo ethicoꝛū᷑. Et ideo vox
datur alijs animalibus:quoꝛū natura vsq̄ȝ ad
hoc preuenit ꝙ sentiant suas delectationes:et
tristicias.et hoc sibi inuicem significent per ali
quas naturales voces. sicut leo per rugitum.
et canis per latratum.loco quoꝛum nos habe
mus interiectiones.sed locutio humana signi
ficat quid est vtile:et quid nociuum.ex quo se
quit̄ ꝙ significet iustum et iniustū.¶Consistit
ei iusticia ⁊ iniusticia ex hoc ꝙ aliq̄ adeq̄ntur:
vel nō equētur i reb⁹ vtilib⁹ ⁊ nociuis. Et idō
locutio est ꝓp̄a hoīb⁹.q᷑ h̄ est ꝓpꝛiū eis i ꝯpa
ratōe ad alia aialia.⁊ ꝙ h̄eant cognitōē᷑ boni
⁊ mali/⁊ iusti/⁊ iniusti/⁊ alioꝝ hm̄oi que i ser

mone significari possūt. cū ḡ homini datus sit sermo a natura. ⁊ sermo ordinet̄ ad hoc ꝙ homines sibi inuicē cōicent inutili ⁊ nociuo / iusto ⁊ iniusto: ⁊ alijs hmōi: sequit̄ ex quo natura nichil facit frustra ꝙ naturaliter homies in hijs sibi cōicent: ſ cōicatio in istis facit domū ⁊ ciuitatē: ḡ homo est naturaliter animal domesticū ⁊ ciuile. Instat̄ cōtra primā ꝑtē ꝯclōnis: ⁊ ꝓbat̄ ꝙ homo non sit a natura aial ciuile. ¶ Et primo sic. nam homo est aial domesticum a natura: ergo non est aial ciuile. ꝯña ista patet: qm̄ domesticū ⁊ ciuile sūt differētie opposite ſm ph̄m in isto ṗmo politicoꝝ. añs vero ꝓbat̄: q2 cōicationis domestice homo ē ꝑs ⁊ talis ē naturalis. ¶ Secūdo sic homo ē aial ciuile ꝑ doctrinā: ergo nō ꝑ naturā. ꝯña ista ꝓbatur: q2 illud ꝙ inest alicui per doctrinā nō inest ei per naturam. nec ⁊ cōtrio. añs vō patet: q2 homo habet ꝑ doctrinā ꝙ ipe sit in ciuitate: ⁊ in ciuili cōicatione vt acq̄rat mores ciuitatis. Cōfirmat̄ añcedēs etiā auctoritate Empedoclis qui dixit. Nichil decet hōi scire siue facere sine doctrina. ¶ Tertio sic. nam homo est aial ciuile voluntate ⁊ ex electione: ḡ nō ꝑ naturā. ꝯña patet. qm̄ voluntariū ⁊ naturale distinguit̄. añcedēs vero ꝓbat̄: q2 in volūtate hois est ꝙ ipe sit de ciuili cōicatione aut non. ¶ Quarto sic. nam si homo esset aial ciuile a natura sequeretur ꝙ homo nō posset sepꝑare se a ciuili cōicatione. ꝯñs est falsum vt patz de multis viris iustis. ꝯña vero ꝓbat̄: q2 homo nō pōt facere ꝯtra illud ꝙ inest a natura ſm ph̄m scđo ethicoꝝ: nam existentiū nō ꝯtingit aliter assuesci. ¶ Quinto sic. nam possibile est hoiez eē inciuilē: ergo nō est naturaliter aial ciuile. ꝯña est nota. añcedēs vō ꝓbat̄. nam dicit ph̄s in ṗmo politicoꝝ. ꝙ homo fit inciuilis ꝓpter prauitatē vel per se fugientia. Respondeo ad ista. ¶ Ad primū nego ꝯñam. ⁊ ad ꝓbationez dico ꝙ esse domesticum ⁊ esse ciuile nō sūt differentie essentiales opposite: ſ habent se quasi superius ⁊ inferius: vł sicut pars subiectiua ⁊ integralis ⁊ suū totum: q2 domus pars ē ciuitatis. Et si dicant̄ differentie sūt differentie accidentales ⁊ non essentiales. ¶ Ad secūdū dico ꝙ hominem esse ciuilē potest accipi dupliciter: vel iniciatiue ⁊ completiue / vel iniciatiue tantū / vel cōpletiue tantū. Dico ꝙ est verum ꝙ homo est ciuilis completiue per doctrinam iniciatiue vero est ciuilis a natura ¶ Ad tercium dico similiter. ꝙ homo est ciuilis completiue voluntate ⁊ ex electione: licet iniciatiue sit a natura. ¶ Ad quartum dico cum homo cum sit completiue ciuilis ex electiōe non est inconueniens ꝙ ex electione possit separari a ciuili conuersatione. ¶ Ad quintum dico. ꝙ licet a natura sit homo ciuilis iniciatiue. ꝓpter prauitatem nature completiue potest fieri inciuilis sicut ex electione: ⁊ hoc est bñ possibile. ¶ Quinta cōclō ponit̄ ibi. [Et certe ſz naturā] ⁊ est ista. ꝙ licet ſm viam generatōis homo / domus / vicus / precedant ciuitatē: tñ ſm naturam ciuitas est prior perfectione hijs scz prior q̄ȝ homo / ⁊ q̄ȝ dom⁹ / ⁊ vicus. Ista cōclusio ꝓbatur ſm ph̄m sic. nam homo / ⁊ dom⁹ ⁊ vicus / sunt partes integrantes ciuitatem: et ciuitas est totum respectu horum: sed ſm viā perfectionis totum est prius: ergo ciuitas est prior perfectione ſz naturam q̄ȝ homo ⁊ q̄ȝ domus / ⁊ vicus. Q2 aūt totum sit prius perfectione q̄ȝ aliqua eius pars secundum naturam. patet per hoc ꝙ totum est perfectius qualibz parte. Patet etiam per hoc: q2 pars non habet perfectionem suam nisi a toto. Si ei pars separetur a toto non habet operationem propriam sine qua non habet naturam propriam qm̄ omnia scđm operationes proprias diffiniuntur. Manus enim separata a corpore non habet opus manus: nec est manus nisi equiuoce ex quo caret virtute naturali ad operandum opus vite conueniens manui. ⁊ sic corp⁹ humanum se habet ad mēbra ex quibus integrat̄: sic ciuitas se habz ad ꝑtes ṗdictas. nulla ei ꝑs ciuitatis sepꝑata a ciuitate habz ꝑ se sufficiētiā nec actionē: hz tñ ꝑ se sufficiētiā existēs in toto. sola ei ciuitas ē vel eē pōt ꝑ se sufficiēs ⁊ si q̄s nō pōt ꝑ se eē ꝑs ciuitatis si fortuna nō sit cā: aut est peior q̄ȝ hō: vt bestia existēs: aut melior q̄ȝ hō: vt de⁹ existēs nulli⁹ alteri⁹ idigēs auxilio. ¶ Est h̄ sciēdū ꝙ ista ꝓpō. ꝙ ꝑs sepꝑata a toto nō habz ꝓpā opationē habet itelligi ꝺ ꝑte q̄ corrūpit̄ ꝑ sepationē a toto: cuiusmōi sūt ꝑtes aialiū ꝑfectoꝝ ⁊ alioꝝ ꝯsistētiū i ordine ad vnū finē: ſ nō ē veꝝ de q̄libz ꝑte: q2 in inaiatis ꝑs ꝑ sepationē a toto nō corrūpit̄. ⁊ sic cū singli hoies ꝯpent̄ ad totā ciuitatē sic ꝑtes hois ad hoiez: ⁊ sicut man⁹ nō potest esse sine homine nullomō vnus hō est per se sufficiens ad viuendū separatus a ciuitate: relinquitur ex ṗmissis ꝙ ciuitas est ṗor perfectione scđm naturā q̄ȝ vnus homo. ⁊ cum ciuitas sit totum ⁊ prior ſm naturā mō supradicto: infert ph̄us q̄dā correlariū: ibi: [Esse igit̄ ciuitatem] q̄d est istud. ꝙ in oīb⁹ hoibus inest quidā na

turalis impetꝰ ad cōitatē ciuitatis sicut ad virtutes: ꝟ tamē sicut virtutes acquiruntur ꝑ exercitiū humanū ſm ipm phm in scđo ethicoꝝ: ita ciuitates sunt institute humana industria: ille aūt qui primo instituit ciuitatē fuit causa hominibꝰ maximoꝝ bonoꝝ. homo enī ē optimū aīalium si perficiatur in eo virtus ad quā habet inclinationem naturalē. ¶ Sexta cōclo ponit̄ ibi. [Ut enī perfectione suscepta] ꝛ est ista. ꝙ sicut homo regulatꝰ ꝑ iusticiam et virtutem ē optimū aīaliū. sic ille qui est separatus a lege ꝛ iusticia cū sit solitarius ꝛ inciuilis est pessimū aīaliū. Ista ꝯclō ꝓbat̄ ſm phm sic. nā quāto aliquis est magis potens ad male faciendum tanto est peioꝛ. ꝟ homo separatus a lege ꝛ a iusticia est magis potēs ad malefaciendum ꝙ̄ aliquod aliud animal: ergo homo inciuilis et separatus a iusticia ꝛ lege est pessimū aīaliū. Maioꝛ pꝫ. nā iniusticia habēs arma. s. scientiam ꝛ potestatem ad malefaciendū est seuissima. Seuissima ei est iniusticia habens arma. sicut enī homo armatus potest magis nocere ꝙ̄ nō armatus ceteris paribus. sic malus habens scientiā ꝛ potentiā ad nocendum magis pōt nocere ꝙ̄ ille qui ꝑdicta nō habet: ꝛ sic patet maioꝛ. Et similiter minoꝛ patet. nā homo inter omnia aīalia nascit̄ habens ꝑncipia ad ꝑudendū ꝛ ad virtutes. habet etiā robur ꝛ organa corporis cōuenientia ad operādum vt ſm ista ꝑficiatur in bono. cū autē fuerit sine lege ꝛ iusticia ꝯuertit illa ꝛ faciet ea arma ad malefaciendum: ꝛ ita fit magis potens ad malefaciendū ꝙ̄ aliqđ aliud aīal: ꝓpter ꝙ talis sine virtute existens qꝛ est corruptus ſm potentiam irascibilem est scelerissimꝰ / ꝛ siluestris / ꝛ crudelis absqꝫ omni affectione ꝛ iugo amicicie: qꝛ etiam talis est corruptus ſm cōcupiscibile: ideo est pessimus quo ad venerea ꝛ voracitatē ciboꝛum: qꝛ etiam est corruptus ſm partem rationalem: ideo omnium maliciarum est inuentoꝛ: ꝛ qꝛ habet virtutem corporis. scꝫ robur corporale efficitur audacioꝛ ad scelera. Instatur cōtra istā ꝯclōnē. Et primo sic. Nam inter omnia animalia homo debet ꝯsidere licet sit inciuilis ꝛ separatus a lege / et a iusticia: ergo nō est pessimum ꝙ̄ alia aīalia. Cōsequentia patet. Añcedens vero probatur per phm in scđo phisicoꝝ vbi dicit. ꝙ nos sumus quodāmodo finis omnium animalium. ¶ Secundo sic. homo solitarius est inciuilis: ꝛ separatus a iusticia ꝛ a lege est indiuiduum perfectioris speciei ꝙ̄ aliqđ aliud animal. ergo nō est pessimum ꝙ̄ alia animalia. cōsequētia patet. Antecedens vero apparet: qꝛ homo talis est homo: ꝛ species humana est nobilioꝛ alijs speciebus. ¶ Tertio sic. Nam illud aīal est optimū inter oīa aīalia cui soli cōuenit inquisitio summi boni: sed sic est de homine supradicto: ꝙ̄: ꝛc. Maioꝛ patet de se. ꝛ minoꝛ ꝓbatur: qꝛ homo solitarius ꝛ inciuilis est ratiocinatiuus: ꝛ per cōsequens potest speculari summum bonū. ¶ Quarto sic. nam ad hoc ꝙ homo sit bonus nō requirit̄ iusticia. ſm ꝙ dicit phs ꝙ si omnes essemus amici non indigeremus iusticia: ꝛ per consequens homo ꝓpter separationē a iusticia nō est malus. ¶ Respōdeo ad ista. Ad primum dico ꝙ duplex est homo solitarius. Unoꝰ vt melius ꝛ faciliꝰ posset vitam contemplatiuam ducere: ꝛ talis est cōtemplatiuus. Alioꝰ est solitarius qui vitā solitariā ducit nō vt melius speculet̄ ꝛ talis solitarius vocatur inciuilis ꝛ siluestris. Et sic dico ad antecedens ꝙ homo solitarius cōtemplatiuus est bonꝰ ꝛ ꝑeminet ceteris aīalibꝰ. qꝛ talis est bonꝰ ꝛ q̄ñqꝫ est ciuilis ꝛ cōicabilis alijs ꝟ ille q̄ est solitariꝰ ꝓpter suam maliciā qui declinat ab alijs ꝓpt̄ vitā malā seu prauitatē: talꝭ ē malus ꝛ pessimū aīal: ꝛ sic q̄ est solitariꝰ inciuilis separ̄ꝰ a lege ꝛ iusticia: istoꝰ nō ꝑeminet ceterꝭ aīalibꝰ. ¶ Ad scđm dico. ꝙ solitariꝰ inciuilis ꝛc. ꝙ ē pessimū aīal non q̄ ad naturā: ꝟ q̄ ad nocumēti illationē. ¶ Ad tertiū dico simil̄r ꝙ q̄ ad naturā homo lꝫ sit solitariꝰ ē optimum aīaliū: ꝛ cū h̄ tñ stat ꝙ ē pessimū aīal q̄ ad nocumēti illationē. Et ad illud ꝙ dr̄ ꝙ hōi solitario ꝯuenit inq̄sitio sūmi boni: dico ꝙ illđ ē verū de solitario ꝯtēplatiuo: ꝛ nō de solitaro siluestri. ¶ Ad q̄rtū nego añcedēs: qꝛ difficile ē simul ꝯuersari hoīes ꝛ sp̄ durare ꝛ ꝑmanere i cōformitate volūtatis. Et ad phꝫ dico ꝙ loq̄t̄ ꝯdicionalr̄ ꝛ sic ē vex. ꝛ h̄ de isto caꝰ sufficiant

q

Uoniā declaratū ē quibꝰ ex ptibus ꝯstituta sit ciuitas ꝛc. ¶ Postq̄ phs in ꝑcedēti caꝰ determiauit ꝓhemialr̄ de sbiecto huiꝰ libri politicoꝝ. s. de ciuitate ꝛ de ꝑtibꝰ eiꝰ / de hoībꝰ ꝛ de domo ꝛ de vico. Cōseq̄nter i isto caꝰ itēdit inuestigare de ꝟuo q̄d ē: q̄ ē vna ps domꝰ: et ꝑ ꝯñs ps ciuitatꝭ. ꝑ q̄ sūt aliq̄ notāda. Et pꝰ ē notādū. ꝙ isto caᵐ ꝯtinet duas ptes ꝑncipales. In ꝑma ei pte ꝓpōit itētionē suā et modū agēdi. In scđa vo pte declat ꝓpositum. scꝫ. quid est seruus: ibi. [Cum igit̄ possessio]. Secūdo est notandum ꝙ dñs et seruꝰ possūt accipi dupl̄r Unoꝰ pro illo ꝙ ꝑse signt.

et isto⁹ spē differūt sicut eoꝝ officia differūt spē Alio modo ꝑ illo qđ denomināt accidentalit: et sic sūt eiusdē spēi. nam ille homo cui accidit relatio dn̄ij ē eiusdē spēi cū hoīe cui accidit relatio seruitutis Tertio ē notādū circa declaratione pme ptis capli. nā cū cognitio cōpositi depēdeat ex cognitiōe ptiū: et ē manifestū ex ꝑdictis ex qb⁹ cōponit: et ꝯstat ciuitas: ido p° ē agēdū de ꝑncipatu yconomico q̄ ē ꝑncipat⁹ dom⁹. nā oīs ciuitas ꝯpōit ex domib⁹ sicut ex ptib⁹. dom⁹ aūt ꝯpōit ex trib⁹ ꝯbinatōib⁹ qb⁹ correspondēt tres ꝑncipatus. nā cōponit domus ex cōbinatiōe dn̄i ꝛ ſuí. et cōbinatiōe viri ꝛ vxoris. ꝛ cōbinatiōe pr̄is ꝛ filij. ſm pmā cōbinationē est ꝑncipatus dn̄atiuus seu dn̄ationis. Scd̄m scd̄am ꝯbinationē est ꝑncipat⁹ nuptialis seu matrimonialis q̄ pncipat vir: Scd̄m terciā cōbinationē nō ē ipositū ꝓpriū nomē. potest tn̄ vocari pncipatus paternus ¶ Preter istas tres ptes domus est alia pars yconomice q̄ ptinet ad necessaria dom⁹ que vocat pecunialis. que quibusdam videt esse disciplina rei familiaris seu tota yconomia. ꝛ quibusdā videt maxima ei⁹ pars. eo ꝙ dispēsatio domus maxime cōsistit in acq̄sitione et cōseruatiōe pecunie. Et de hac etiā parte cōsiderandū est quomō se habeat. ¶ Quarto ē notandū: vt ponit ph̄us: ibi. [Ac primum de ſuo ꝛ dn̄o]. ꝙ de istis partib⁹ dom⁹. ꝑmo dicendū est de dn̄o ꝛ ſuo: seu de pncipatu dn̄atiuo vt ea q̄ necessaria sūt intueamur. ꝛ si q̄d de hijs meli⁹ comprehendere possum⁹ q̄ȝ ea que nūc estimam⁹. Quibusdā antiq̄ꝝ porro videt sciētia quedaȝ esse dn̄atio. ꝛ nō differre ab alijs ꝑncipatib⁹ dn̄atio dom⁹: qꝛ eadē videtur esse disciplina domestica. ꝛ dn̄atio gubernatioq̄ȝ ciuilis ꝛ regia. vt in ꝑncipio dictū est. Alij aūt dixerūt ꝙ dn̄atio domestica seu principat⁹ dn̄atiuus est pret naturā seu cōtra naturā ꝛ violētus ex eo ꝙ nullus est naturaliter ſuus. ꝰ solū violēter ꝛ scd̄m leges. sed oēs vt dicūt naturalr̄ sūt equales. ¶ Istis ꝑsuppositis in scd̄a parte capituli q̄ incipit ibi. [Cū igitur possessio] ponit duas ꝯclusiones. Prima est ista ꝙ oīs possessio q̄ est in domo est pars domus instrumentū yconomicū ad regenduȝ familiā domus sue. declarat ph̄us hāc ꝯclusionē sic. nā sine necessarijs īpossibile est viuere ꝛ bene viuere. ꝛ sicut instrumēta sunt necessaria in artib⁹ ad hoc ꝙ fiat opus ſm artem. ita possessiones sunt necessarie in domo. ꝛ multitudo possessionūtanq̄ȝ multitudo instrumētorum ad vitā. ¶ Et si q̄erat quot ꝛ que sunt īstrumēta necessaria in domo ad vitā. ad hoc est dicendū vt dicit ph̄us: ibi. [Instrumētorū vero] ꝙ instrumētoꝝ quoddā est aīatuȝ ꝛ qđdam inaīatuȝ. Instrumentū eñ inaīatuȝ ē vt gubernaculū in naui. instrumentū aūt aīatuȝ ē ille q̄ dirigit et ducit prorā. i. āteriorē ptē nauis ꝛ obedit gubernatori nauis. Uñ minister in artib⁹ habet rationē instrumēti. qꝛ sicut instrumentū mouet ab artifice: ita etiā minister mouet ad imperiū precipiētis. Et sicut est in operib⁹ artis duplex instrumentū: ita etiam in domo est instrumētū inaīatuȝ ipsa res possessa. s. lectus vl' vestis q̄ sunt instrumēta quedā deſuiētia vite humane. ꝛ multitudo taliū instrumētoꝝ est tota possessio dom⁹. Cuȝ aūt ſuus sit quedā res possessa aīata sequit ꝙ est instrumentū aīatuȝ deseruiēs vite domestice est aūt hui⁹ instrumētū aīatū qđ est minister in artib⁹: ꝛ ſuus in domo instrumentū super alia instrumēta. s. qꝛ ipe vtit alijs instrumētis ꝛ mouet ea. ꝛ ad hoc indigem⁹ ministris ꝛ seruis. Pncipales eñ artifices nō indigerēt ministris ꝛ ſuis si vnūq̄dq̄ȝ istrumentum inaīatum posset ad imperiū domini agnoscens ipȝ perficere opus suum. Sicut dicitur de statua quam fecit dedalus: que per ingenium argenti viui mouebat seipsam ¶ Et similiter quidā poeta dicit: ꝙ ī q̄dā tēplo Uulcani qui dicebatur deus ignis tripodes erant sic preparati: ꝙ per artificium humanum seu per artem nigromanticam per seipsos quasi spontane videbātur subinducere diuinum agonem: quasi concertando ad seruitium in ministerio templi. ¶ Secunda conclusio est ista. ꝙ est differētia inter instrumenta artium: et instrumenta domus que sunt res possesse. Ista conclusio ponitur ibi. [Que igitur instrumenta]. Hec cōclusio patet scd̄m ph̄m sic: qꝛ instrumenta artium dicuntur instrumēta factiua. Sed res possessa que est instrumentum domus est instrumentum actiuum. Et hanc differentiam probat duplici ratione ¶ Primo quidem: qꝛ istrumenta factiua dicuntur ex quibus fit aliquid preter ipsum vsum instrumenti: et hoc videm⁹ in ipsis instrumētis artis: sicut ex pectine quo vtuntur textores fit aliquid alterum preter vsum ipsius scȝ pannus. Sed ex rebus possessis que sunt instrumenta domus non fit aliq̄d aliud preter vsum ipsius. sicut ex vestitu et lecto nō fit nisi vsus eoꝝ: ꝰ ista instrumenta nō sunt factiua: sicut sunt instrumenta artium.

¶ Secundā rōnez ponit ibi phus[Preterea cū spē differāt].q̄ ē tlis.nā diuersoꝝ diuersa sūt īstrumēta.ſꝫ actio ⁊ factio differūt spē. nā factio est oꝑatio ꝑ quā aliq̄d fit i exteriori materia.actio aūt est oꝑatio ꝑmanēs i oꝑāte. et ꝑtinēs ad vitā ipiꝰ.ſm ipm phm.ix.metaphisice.⁊ ābe oꝑationes indigēt instrumētis.ḡ. istrumēta eoꝝ differūt spē. ſ vita seu cōuersatio domestica nō est factio ſ actio.ḡ ſuꝰ ē minister ⁊ instrumētū eoꝝ q̄ ꝑtinēt ad actionez. nō aūt eoꝝ q̄ ꝑtinēt ad factionē. ¶ Et si q̄rat qualr se hēt ſuus ad dn̄m.Ad hoc dicit phus ibi.[Illud aūt qd̄ possidet̄].q eadē est cōparatio rei possesse ad possessorē.⁊ partis ad totū quātū ad h̄ q pars nō dr̄ solū pars totius ſ et dr̄ simplr̄ eē totiꝰ.sicut dicimꝰ manū hois ⁊nō solū dicimus q sit pars hominis. et res possessa.puta:vestis:nō solū dr̄ q sit possessio hois.ſ q simplr̄ est huius hois.vn̄ cū ſuus sit quedā possessio:nō solū ſuus est ſuus dn̄i: ſꝫ etiā simplr̄ est illiꝰ.ille aūt q̄ est dn̄s nō est simpliciť ſui.ſ solū est dn̄s eiꝰ. ¶ Ex p̄missis concludit phus diffinitionē ſui.ibi.[Que igit̄ sit natura].Et dicit q manifestū est ex predictis q̄ sit natura ſui:⁊ q̄ sit virtꝰ eius: ⁊ qd̄ est officiū ipsiꝰ.nā virtꝰ ad actionē refert̄.officiū aūt est actꝰ cōgruꝰ alicuiꝰ.Cū eīn ſuꝰ sit hoc ipm qd̄ est alteriꝰ:vt dictū est quicūq hō nō ē naturalr̄ suipsiꝰ ſ alteriꝰ.qui nō pōt regi nisi ab alio.hoc aūt cōuertit̄.s.q quicūq est res possessa vel ſuus alteriꝰ est hō alteriꝰ.Nā de rōne rei possesse est q sit instrumentū actiuūz et separatuz. Vn̄ potest talis diffinitio serui cōcludi.Seruꝰ est instrumentū aiatūz actiuū separatū alteriꝰ hois existēs.In q̄ quidē diffinitione instrumentū ponit̄ tanq genꝰ.⁊ adduntur q̄nq differētie. Per hoc.n.q dr̄ aiatūz distinguit̄ ab instrumēto inaiato.Per hoc autē q dr̄ actiuū distinguit̄ a ministro artificis qui est instrumentū aiatūz factiuū.Per hoc etiaz q dr̄ alteriꝰ existēs distinguit̄ a libero qui q̄n ꝯministrat in domo: nō sicut res possessa ſꝫ spōte vel mercede cōductus.Per hoc eniz q dicit separatū distinguit̄ a ꝑte q̄ est alteriꝰ nō separata.sicut manꝰ.Per hoc q dicit hō existens distinguit̄ ab aialibꝰ brutis que sūt res possesse.¶ Hic est sciendū circa illā partē diffinitiōis in q̄ dr̄ q ſuus est instrumentū aiatū actiuū:q illud dictū est intelligendū p̄ncipalr̄ q̄a ex ꝯsequēti ⁊ ꝑ accidēs pōt esse instrumētū factiuū:sicut minister in artificialibꝰ.ꝓpter tn̄ ⁊ p̄ncipalr̄ ad ipm ꝑtinet ad vitā seu ad cōuersationē vite dn̄i intēdere.simplr̄ eīn ⁊ totaliter ad hoc est subiectus.Et hec de isto capitulo sufficiat.

Utrū vero sit aliq̄s natura talis vł nō ⁊ vtrū melius ac iustiꝰ sit alicui ſuire vel nō ⁊c. Postq phus in p̄cedēti capitulo determinauit de ſuo q̄ est pars domꝰ. et ꝑ ꝯñs pars ciuitatis q̄d ē. Cōsequēter in isto capᵒ querit q̄modo aliq̄s est ſuus vtrū sit ſm naturā vel alio modo q ſm naturā.s.de iure et vtrū dn̄atio seu principatꝰ dn̄atiuꝰ sit scd̄m scientiā.Pro q̄ sūt aliq̄ notāda. ¶ Et p̄mo est notandū q istud capᵐ cōtinet tres ꝑtes pricipales.In p̄ma eīn parte mouet̄ et soluit̄ vna q̄stio p̄ncipalis huiꝰ libri. que est vtruz aliq̄s sit ſuus ſm naturā. In scd̄a vº parte mouet̄ alia q̄stio ⁊ soluit̄.que est ista.an aliq̄s sit ſuꝰ alio mō q ſm naturā.ibi. [q aūt ⁊ cōtradicētes].In t̄cia aūt ꝑte soluit aliā q̄stionē phus q̄ est vtrū p̄ncipatꝰ dn̄atiuꝰ seu dn̄atio sit ſm sciētiā.ibi.[patet aūt ex hijs]. ¶ Scd̄o est notandū q illud dr̄ a natura qd̄ nec violēter nec volūtarie est introductū.ſ solū ex necessitate ⁊ inclinatiōe ⁊ ordinatiōe nature. sic cōburere ⁊ ardere respectu ignis.Etiā aliq̄d dr̄ iesse a natura duplr̄. Uno mº q iest toti speciei.s. cuilibet indiuiduo alicuiꝰ spēi disposito naturalr̄.alio mō q̄a in eadē spē inest quedaz dn̄a naturalis ordinata ad varios fines.vt si diceremꝰ de masculo ⁊ femella domestico: ⁊ inter īdiuidua eiusdē spēi. ¶ Tercio ē notandū q i ḡnali triplex est ſuitus.s.vna est domestica. ⁊ ista est duplex.s.empticia et locaticia.alia est ſuitus ciuilis.⁊ ista sılr̄ est duplex.s.corporis ⁊ aie.alia est ſuitus hominis ad voluptates. ¶ Quarto est notādūz q q̄n loquit̄ de ſuitute ⁊ libertate:libertas capit̄ ꝓp̄e.⁊ sūt eiꝰ due cōditiōes. Prima ꝯsistit iherēdo potestatē actuū ꝓꝓoꝝ.s.q sit cōpos et nō coactꝰ ad illos actus.Scd̄a cōsistit in exercicio nobiliū oꝑationū aie.s.in speculādo.Ex quo sequit̄ q seruitus opposita libertati hēt sılr̄ duas ꝯditōes Prima q ſuus est coactus ad actꝰ ꝓꝓos. et nō oꝑat̄ volūtate ꝓꝓa Scd̄a cōditio est q nō exercet nobiles oꝑatiōes aie. ¶ Quinto est notandū q triplex est radix aut fundamentū rōne cuiꝰ ſuitus fuit introducta i natura hūana.s.ꝓpt̄ necessitatē:⁊ ꝓpt̄ oportunitatē ⁊ ꝓpter iusticiā. Propt̄ necessitatem enim qr̄ videmꝰ ad experientiā q multi multis indigent Propt̄ oportunitatē.n.qr̄ cōueniēs valde fuit. qr̄ nisi sic esset multa iurgia ⁊ dissensiones

ꝓueniret ⁊ sic melius regit policia: ꝓpt iusticiam vero: q2 natura ꝓduxit hoies dispes ingenio ⁊ subtilitate. Et si q̄rat quo° hoc ē cū oēs sint intellectuales siue rōnales. ¶ Ad h̄ ē dicē dū. Et primo ꝙ aīa humana nō exercet suas opationes nisi mediantib⁹ organis corpis: q2 nichil ē in ītellectu qui p̄us nō fuerit in sensu: ⁊ ista ē cā quare intellect⁹ human⁹ aliqñ fatigat ⁊ hoc ip̄ropt̄e: ⁊ nō ſm se ſ3 ſm sensus exteriores qb⁹ ītellect⁹ habet agere. scd̄o ꝙ sensus exteriores sūt habiliores ⁊ dispositiores ſm ꝙ organū mediāte quo opat ē magis siue melius vel min⁹ dispositū: ⁊ sic cū hoīes sint a natura diuersimode cōplexionati hñt dispositiones diuersas in organis sensus: ⁊ sic sequit ꝙ sūt dispes ingenio ⁊ subtilitate: nā in aliquibus ip̄a aīa meli⁹ opat ſm ꝙ habet organum meli⁹ dispositū ⁊ cōplexionatū. ¶ Quinto est notādū ſm ꝙ pōt trahi ex dictis ph̄oꝝ naturaliū ꝙ ius ē duplex. sc3 naturale/ ⁊ humanū. Jus eñ naturale ē illud ꝙ vbiq3 eādē potestatē habet. Jus v̄o humanū ē ius legale positiuum siue ciuile Jnter ista duo iura ē q̄duplex dr̄ia. Prima est ꝙ ius naturale ē cōe oībus Jus vero humanū ē ꝓpriū hoibus: ſ3 ꝙ expedit hoib⁹ ⁊ ſm ꝙ expedit cōitati. Scd̄a dr̄ia ē. q2 ius naturale ē imutabile: ius vero humanū ē mutabile ⁊ variabile ſm ip̄m ⁊ ſm varietates hoim. Tertia dr̄ia ē. q2 ius naturale est ꝑ se notū ⁊ nō idiget naturali ꝓmulgatione ⁊ q̄ recedit ab illo nō excusat. ius vero humanū nō ē ꝑ se notū/ ſ3 indiget ꝓmulgatione: ⁊ non obligat nisi post ꝓmulgationē. ius eñ naturale p̄ncipiū ē iuris humani. nam legislator pōit iura in se q̄ttū recta rō ꝑmittit. ¶ Sexto ē notandū. ꝙ bellū ex q̄ aliqñ sequit seruitus ē duplex: q2 qd̄dā ē iustū: ⁊ seruit⁹ q̄ ex illo sequit ē iusta: ⁊ silr lex ponēs eā. seruitus aūt q̄ seqt ex bello iniusto ē iniusta ⁊ lex ponēs eā. Jstis p̄suppositis ponunt q̄nq3 cōclōnes. ¶ Prima ꝯ° ē ista. ꝙ a natura aliq̄s ē seru⁹ ⁊ aliq̄s non: q2 dignū ē naturalr̄ alicui ſuire ⁊ alicui non. ¶ Ad declaratonē ⁊ ꝓbationē hui⁹ cōclōnis ph̄s mouet in principio capli duas q̄stiones. ¶ Prima q̄stio ē. vtrū aliq̄s sit seru⁹ naturalr̄ vel nō. ¶ Scd̄a q̄stio ē. vtrū alicui sit mag̃ dignū ꝙ seruiat q̄3 ꝙ nō seruiat: ſ3 ꝙ oīs seruit⁹ sit p̄ter naturā seu ꝯ naturā. Et respondet ad duas p̄missas q̄stiones: ⁊ p̄supponit sex dicta Primū est. ꝙ si oīs seruit⁹ ē p̄ter naturā tūnc nullus ē naturalr̄ ſuus: ⁊ iterū nō erit iustū ⁊ dignū ꝙ aliq̄s seruiat: q2 qd̄ ē p̄ter naturā nec ē dignū nec iustū. Scd̄m ꝙ dicit ē ꝙ nō ē difficile ꝙ aliq̄s rōne ꝓspiciat p̄dictaꝝ q̄stionum veritatē ⁊ rōnē: ⁊ ꝙ etiā veritatē addiscat ex hijs qui in rebus accidūt. Tertiū ꝙ p̄suppōit ē. ꝙ p̄ncipari ⁊ subijci nō solū ē de numero eorū q̄ ex necessitate vel violētia ꝓueniūt: ſ3 ē de numero eoꝝ q̄ expediūt ad salutē hoīm: et h̄ ꝑtinet ad scd̄am q̄stionē: q2 qd̄ expediēs ē alicui videt eē dignū ⁊ iustū ei. Quartū ꝙ p̄supponit ē. ꝙ in oībus ex ip̄a natiuitate videmus ꝙ ē quedam distinctio: ita ꝙ quidā sunt apti ad hoc ꝙ subijciuntur quidam vero ad hoc ꝙ p̄ncipent: ⁊ hoc ꝑtinet ad p̄mā questionem: q2 qd̄ ex natiuitate cōfestim inest alicui videt eē naturale. Quintū ꝙ p̄supponit est. ꝙ sunt multe sp̄ēs eoꝝ qui subijciunt ⁊ eoꝝ qui p̄ncipant. aliter eñ p̄ncipat vir femine: alit dn̄s seruo: ⁊ aliter rex regno: ⁊ h̄ etiā ꝑtiet ad eandē q̄stionē: nā ea q̄ nāliter insūt reb⁹ ſm eoꝝ diuersitatē diuersificant. Sextū ꝙ p̄suppōit ē. ꝙ sp̄ est melior p̄ncipat⁹ q̄ ē melioꝝ parētiū seu sbiectorū. sic ē melior p̄ncipat⁹ q̄ q̄s p̄ncipatur hoibus: q̄3 p̄ncipatus quo q̄s principat bestijs. Et hoc ꝓbat tali rōne: nā oīs p̄ncipatus ⁊ subiectio ad aliqd̄ opus ordinat. obedit eñ qui subijcit p̄ncipāti in aliquo oꝑe: ſ3 op⁹ ꝙ fit a meliorib⁹ est meli⁹: ergo ⁊ p̄ncipat⁹ melior Et hoc etiā ꝑtinet ad p̄mā q̄stionē: nam q̄ naturalr̄ insunt tanto sūt meliora q̄nto sunt meliorū. Jstis eñ p̄suppositis ꝓbat ph̄s ꝯclōnem supradictā: sc3 ꝙ aliq̄ sunt naturalr̄ ſui qb⁹ expedit seruire: ibi [Nā q̄cūq3 ex pluribus] Et facit istā rōnē. nam q̄cunq3 sunt ex plurib⁹ cōstituta in hijs ē aliq̄d p̄ncipās: ⁊ aliq̄d ꝙ subijcitur naturalr̄ ⁊ h̄ expedit: ſ3 multitudo hoīm est ex pluribus cōstituta: ergo naturale ē ⁊ expediens ꝙ vn⁹ p̄ncipetur ⁊ alius subijciat. huius aūt rōnis minor manifesta est ex premissis in quibus ostensum est ꝙ homo ē aīal naturalr̄ politicū: ⁊ ita naturale ē ꝙ multis hoib⁹ substituatur vna multitudo. Uñ ea p̄termissa ꝓbat maiorē: ⁊ h̄ sic. Nāc qd̄cūq3 ex plurib⁹ ꝯstat et vnū q̄d cōmune sit siue ex cōtinuis siue ex discretis in oībus apparet ⁊ ꝙ iperat ⁊ ꝙ paret: id ē subijcit. q̄si dicat: ꝙ q̄cūq3 sunt constituta ex pluribus: ita ꝙ ex eis fiat vnū cōe: siue illa plura sint ꝯiūcta siue sūt mēbra corꝑis ꝯiūgūt ad ꝯstitutionē toti⁹: siue sint diuisa: sic ex multis hoibus ꝯstituitur vn⁹ exercitus: in oībus hijs inuenitur eē qui principat seu qui imꝑat ⁊ qui obedit ⁊ hoc ē naturale ⁊ expediens: vt p3 per exēpla. Primū exemplū est ibi [Et h̄

ex tota] ꝛ eſt in rebus aīatis: vbi dicit phs ꝙ veritas p̄dicte ꝓpoſitionis inuenitur in rebus aīatis: nō quaſi ſit eis ꝓpriū: ſ; ex eo ꝙ eſt commune toti nature: q2 etiam in hys que nō participāt vitam eſt aliquid qđ p̄ncipat̄ inſtar armonie: qđ pōt intelligi dupl̄r: ſcʒ de armonia ſonoꝝ: q2 ſp̄ in vocib⁹ que cōſonāt aliqua vox dn̄atur ſm quā tota armonia dijudicat̄. pōt etiam intelligi de armonia que eſt in corpore mixto in quo ſp̄ vnus humor eſt p̄dominans: ſ; hec forſan aliena ſunt a noſtra conſideratione ideo ptranſeat. ¶ Secundū exemplū oſtēdens ꝓpoſitum eſt in partib⁹ hoīs: ꝛ ponit̄ ibi. [Aīal vero ꝯſtat] vbi dicit phs ꝙ prima compoſitio aīalis eſt ex aīa ꝛ corpore. quequidem dicit̄ cōpoſitio p̄ma nō ſm ordinem generationis: ſ; ſm p̄ncipalitatem: q2 ex ptib⁹ p̄ncipaliſſimis: harum aūt ptium vna eſt naturaliter impans. ſ. aīa: ꝛ alia que ſubijcit̄. ſ. corp⁹. Et ſi dicatur ꝙ hoc nō eſt naturale cum hoc nō iuenatur in omībus. ¶ Ad hoc dubium excludendum ſubdit phs. ꝙ ad iudicandum quid ſit naturale oportet cōſiderare ea que ſe habēt ſm naturam: nō aūt ea que ſunt corrupta: q2 huiuſmodi deficiunt a natura. ꝛ ideo ad iudicandum que pars in hoīe naturaliter impet oportet conſiderare aliquem hoīem qui ſit bene diſpoſitus ꝛ ſm aīam ꝛ ſm corpus. in quo ē manifeſtuʒ ꝙ aīa corpori dominat̄. Sed in hominibus qui male ſe habent multociens corpus dn̄at̄ aīe: q2 p̄ferunt comoduʒ corpis comodo aīe: ꝛ hoc ideo q2 ſunt male diſpoſiti ꝛ p̄ter naturam. Principatus enī qui eſt in ptib⁹ aīalis habent quādā ſimilitudinē exterioris p̄ncipatus. Nam poſſumus in aīali qđ eſt homo conſiderare duplicē p̄ncipatum ad ptes eius. ſcʒ: dn̄atiuuʒ quo dn̄s p̄ncipatur ſuis. ꝛ politicuʒ quo rector ciuitatis p̄ncipat̄ ſubditis liberis. Inuenit̄ enī inter ptes hoīs ꝙ aīa dn̄at̄ corpi: ſ; hoc ē de diſpoſito p̄ncipatu in quo ſeru⁹ in nullo pōt reſiſtere dn̄o eo ꝙ ſeruus illud qđ ē ſimpl̄r eſt dn̄i. ꝛ videmus in mēbris corporis: ſcʒ in manibus ꝛ in pedibus ꝙ ſtatim ſine contradictione ad imperium aīe applicantur ad op⁹. ¶ Inuenimus etiā ꝙ intellect⁹ ſeu ratio dn̄at̄ appetitui p̄ncipatu politico ꝛ regali: qui principatus eſt ad liberos qui poſſunt in aliquib⁹ ꝯtradicere. ꝛ ſil̄r appetitus aliqñ nō ſequit̄ ratione. Et hmōi diuerſitatis ratio eſt: q2 corp⁹ non pōt moueri niſi ab aīa: ꝛ ideo total̄r ſubijcitur ei: ſ; appetitus pōt moueri non ſolū a ratione ſ; etiam a ſenſu: ꝛ ideo nō totaliter ſubijcitur rationi. In vtroq; aūt regimine manifeſtum eſt ꝙ ſubiectio eſt ſm naturam ꝛ expediens. nam naturale ꝛ expediens eſt corpori ꝙ regat̄ ab aīa. Et ſil̄r eſt naturale ꝛ expediens appetitui qui ſubijciatur paſſionib⁹ vt regat̄ ab intellectu ſeu ratione: ꝛ vtrobiq; eſſet nociuum ſi illud ꝙ debʒ ſubijci ſe haberet ex equo vel eꝯrio ei ꝙ debet p̄ncipari. Corpus ei corrumperet̄ niſi ſubijceret̄ aīe: ꝛ appetitus eſſet inordinatus niſi ſubijceretur rationi. ¶ Tercium exemplum probans intentum eſt in genere aīaliuʒ: ꝛ ponit̄ ibi. [Rurſus in hoīe] Ubi dicit phs. ꝙ ſi mulier ſe habet in homine: ꝛ in alijs aīalibus ꝙ naturale ꝛ expediens ē vt homo alijs dn̄et̄. Uidem⁹ enī ꝙ aīalia manſueta quib⁹ homo dn̄at̄ digniora ſūt ſm naturam ſilueſtribus inquātū participant aliqualiter regimē rationis. ꝛ licet oīa aīalia ab hoīe regāt̄ tamē māſueta melius regunt̄ ꝙ̄ indomita: ꝛ ē eis melius obediendo homini. nam ſalutē ita recipiunt ꝛ in neceſſitatibus auxilium habent ab homine ꝙ nō habent bruta indomita. nam illis copioſa pabula ꝛ remedia ſanitatꝭ ab oībus exhibet̄. ¶ Quartum exemplum probās ꝓpoſitum eſt in differentia ſexuum. ꝛ ponitur ibi. [Eſt autem maſculus] vbi dicit phs ꝙ eodem modo ſe habet maſculus ad feminā. Nā maſculus ſm naturam melior et perfectior eſt ꝙ̄ femina. ꝛ ſic maſculus impat ꝛ femina ſubijcitur ꝛ hoc naturaliter. Cōcludit phs ibi. [Eodem modo] ꝓpoſitum ſeu ꝯcluſionē ſupradictam in ſentētia dicens: ꝙ eodem modo ſe habet in oīb⁹ ſicut in p̄miſſis. ſ. ꝙ naturale et expediens eſt. ꝙ quidā p̄ncipentur: ꝛ quidā ſubijciant̄. ¶ Et ſi q̄rat̄ qui ſūt illi q̄ hn̄t naturalr̄ p̄ncipare: ꝛ illi qui habent naturalr̄ ſeruire et obedire. ¶ Ad reſpōſionē huius dubitationis dicit phs tria. Primū dicit ibi. [Quicūq; igitur] ꝛ eſt iſtud. ꝙ qui pollēt itellectu ꝛ poſſūt videre que ſūt fugienda: ꝛ q̄ ſūt ꝓſeq̄nda ſūt naturalr̄ dn̄i. Et qui ſunt robuſti corpe ꝛ deficiunt mente ſunt naturaliter ſerui. ꝛ hoc iſto⁹ declarat dicens. ꝙ quicunq; ꝓpter prudētiam ꝛ virtutē tantū diſtāt ab alijs deficientibus a prudentia ꝛ virtute quātū diſtat aīa a corpore ꝛ homo a bruto naturaliter dn̄ant̄. Et illi qui deficiunt ratione et v̄tute naturaliter ſūt ſui. ꝛ debent ſeruire hys habētib⁹ prudentiā ꝛ virtutē ꝛ ambobus vtile: ꝛ melius eſt ſic eſſe. vnde p hunc modū ſe habent. nam illi quoꝝ vſus ſeu opus p̄ncipale eſt corporis vſus: et hoc eſt optimum ꝙ ab eis haberi poteſt. ſicut habet

a brutis sunt validi seu robusti ad exequenda opa corporalia: ꝛ impotentes ad opera rationis: ꝛ isti sunt naturaliter serui quibus melius est vt regant̃ a sapientibus si est conueniens ꝙ credatur rationibꝰ supradictis. patet: ꝓ hoc ꝙ ille est naturaliter seruus qui habet aptitudinem naturalem vt sit alterius. s. inquantuꝫ non pōt regi ꝓpria rōne per quā homo ē dñs sui: sed solum ratione alterius, ꝓpterꝙ naturaliter est alterius quasi seruꝰ ¶ Scḋm dicit phs ibi. [Nam cetera quidē aīalia] ꝙ hec est differentia inter hoiem qui est naturaliter seruꝰ ꝛ alia aīalia bruta: qꝛ homo qui est seruus naturaliter cōicat rōne quātuꝫ ad hoc ꝙ recipit sensus rationis sicut ꝛ doctus ab alio: licet nō quantum ad hoc ꝙ habeat sensus rationis ꝑ seipm. Ꝟ alia aīalia seruiunt homini quasi recipientia aliquē sensum rationis ab hoīe scꝫ inquātū habent memoriā eoꝝ que sunt bona vl̄ mala passa ab hoīe: ꝛ sic timore icitant̃ ad seruiendū. et sic est differentia quantū ad modū seruiēdi iquantū naturaliter seruus seruit ratione. aīal autem brutum passione: est verū ꝙ oportunitas et vtilitas q̄ ex vtriusqꝫ seruitio ꝓuenit modicum variant̃. ad eadē eñ ꝑbent̃ nobis auxilium ꝛ a seruis: ꝛ a domesticis aīalibꝰ scꝫ ad necessaria corpori: nō eñ naturalr̄ seruus cum deficiat ratione potest auxiliari ad consilium vel ad aliquod opus ratiōis. In corporalibus autem tamen pluribus modis pōt seruire seruus q̄ꝫ aīal brutum propter rōnem ¶ Tertium dicit ꝛ ostēdit phūs ibi. [Vult ei natura] est istud ꝙ natura illoꝝ qui sunt naturalr̄ serui facit corpora fortia et ita habilia ad seruilia ꝛ ad vsos necessarios ad vitā. Dñorum autē corpora nobilia recta: ꝛ ad seruiles operationes inutilia: Ꝟ ad ciuilia vtilia. Illi aūt qui habēt mēbra vtilia ad ciuilē vitā habēt dispositionē diuisā ad bellicā oportunitatē ꝛ pacificā. s. vt tp̄e belli habeant mēbra apta ad pugnandum ꝛ ad alia militaria opa. tp̄e vero pacis ad exercendum alia ciuilia opa. ꝛ quāuis natura habeat inclinationē ad p̄dictā differētiam corpoꝝ causandam: tamē q̄nqꝫ in h̄ deficit: sicut etiā in oībꝰ alijs que generant̃ et corrumpunt̃ ꝯsequit̃ natura effectum suum vt in pluribꝰ deficit tñ vt in paucioribꝰ. q̄n ergo natura in hoc deficit accidit multotiens correlarium ei. s. vt illi qui habēt aīas liberoꝝ habēt corpora seruoꝝ: vel eꝯrio. ¶ Hic est sciendꝫ. ꝙ phs hic inducit ꝯclōnē ex p̄missis in quibus agebat de dispositione aīe. qꝛ cum corpꝰ sit naturaliter ꝓpter aīam: natura intendit formare tale corpꝰ quale sit cōueniens aīe. ꝛ ideo intēdit hijs qui habēt aīas liberoꝝ dare corpora liberoꝝ. ꝛ silr̄ de seruis. et hoc quidē quantuꝫ ad interiores dispositōes sp̄ ꝯsonat. nō eñ bñ pōt esse ꝙ aliq̄s habeat aīam bene dispositā si organa imaginationis ꝛ aliaꝝ naturaliū sensitiuaꝝ sint male disposita: Ꝟ in figura ꝛ in quantitate exteriori: ꝛ alijs dispositionibꝰ exterioribus pōt inueniri dissonātia: vt hic dicit. ꝓbat phs ꝙ dixit. Et p̄mo quātū ad corpꝰ: ibi [Nā illud quidē patet] Et dicit ꝙ naturā inclinari ad hoc ꝙ faciat diuersa corpa. s. seruoꝝ / et liberoꝝ / ex hoc manifestū ē. ꝙ si inter aliquos inueniat̃ tanta differentia solūmō ex ꝑte corporis vt videant̃ tantum alios excellere: quasi essent quedam imagines deoꝝ: sicut solemus cōmuniter dicere q̄n videmꝰ aliquos elegātis forme ꝙ videant̃ ēē sicut angeli. tunc oēs dicerent ꝙ illi qui deficiunt a tanta elegantia forme corporalis sūt digni vt seruiant eis qui superexcellūt ſm illud. Vñ spēs Priami digna fuit impio. et cum hoc sit manifestū in magna differentia. idem etiā est sciendū quātū ad itētionem nature si nō fuerit tanta dr̄ia Probat idem phs ex ꝑte aīe. ibi. [Illud si veꝝ in corporibus] ꝛ dicit. ꝙ si hoc est veꝝ ex ꝑte corporis ꝙ illi qui deficiunt sunt digni seruire excellentibus multo iustius est hoc determiare ex parte aīe. ꝓ quanto aīa est nobilior corpore. Ꝟ cum excellentia pulcritudinis aīe nō ita de facili potest cognosci sicut pulcritudo corpis: ꝛ ideo magis vulgariter iudicat̃ ꝙ aliqui sint digni ad dñandum ex parte corporis q̄ꝫ ex ꝑte aīe. ¶ Concludit phs ꝯclōnē supradictā. scꝫ ꝙ quidam sunt naturalr̄ serui / ꝛ quidam naturaliter liberi / ꝛ ꝙ hijs qui sūt naturalr̄ serui expedit seruire: ꝛ iustum est ꝙ seruiāt. ¶ Instat̃ ꝯ istam ꝯclōnē. et ꝓbat̃ ꝙ nullus sit seruꝰ a natura: nec est iustum ꝙ a natura ꝯueniat alicui alteri seruire. Et p̄mo sic. Nam in alijs spēbꝰ a specie humana nō reperit̃ seruitus a natura ergo: nec in spē humana. ꝯñā patet per simile qꝛ qua rōne non reperit̃ in alijs nec in spē humana. añcedens vero patet ꝑ experientiā. q̄a non videmus ꝙ indiuiduum alicuiꝰ spēi alia a spē humana obliget̃ seruire alteri indiuiduo eiusdem spēi seruitute naturali. ¶ Secūdo sic oēs hoīes sunt equales in perfectione specifice. ḡ nullus tenet̃ naturalr̄ alteri seruire. ꝯñā patet. qꝛ postq̄ꝫ omnes sunt equales nō videt̃ esse quare vnꝰ sit seruꝰ naturalr̄ ꝛ alter non. qꝛ

ius naturale cōmune est oibus. añcedens vo patet per Boecium tertio de cōsolatione: vbi dicit. omnium hoim genus cōsimile surgit ab ortu. patet etiam. qꝛ natura oēs homies fecit equales in libertate voluntatis: qꝛ vnusquisq; habet voluntatem ita liberam sicut ꝛ alter: vt patet ꝛ per ꝯñs nullus tenetur naturaliter alteri seruire magis q̃ȝ econtrario. ¶ Tertio sic nullum violentum est naturale. ꝫ quelibet seruitus est violenta: ergo nullus est seruus naturaliter. Maior patet per hoc. qꝛ naturale ꝛ violentum distinguntur. Minor vero pbatur qꝛ seruitus importat coactionem quãdam: ꝛ per ꝯñs violentiam. ¶ Quarto sic. nō min⁹ vnus homo potest mente pvidere q̃ȝ alter. ꝫ nō magis vnus est seruus q̃ȝ alter. Patet ꝯña p phm qui dicit. ꝙ seruus debet esse qui nō pōt mente pvidere. añcedens vero apparet. qꝛ oēs homines sunt eque perfecti ꝛ vnus ita nobilis sicut ꝛ alter. ꝛ quilibet habet liberum arbitriuz in non assentiendo ꝛ sic pōt resistere ¶ Quinto sic. nam si aliquis est dñs naturaliter: ꝛ aliquis seruus naturaliter. maxime videtur illuz esse seruū qui est robustus corpore. ꝛ qui pōt exequi precepta dñi. ꝫ talis nō est seruus nec debet esse seruus naturaliter. q̃ ꝛc. Maior pꝫ per phm qui dicit in hoc capitulo. ꝙ robustus corpore debet esse seruus ꝛ ꝙ natura fecit corpora diuersa inter seruum ꝛ dñm. Minor vero pbatur. qꝛ corpus vt dicūt morales ordinatur ppt aiam. q̃ si est robust⁹ corpe seq̄t ꝙ habet aliqd pportionabile in aia ¶ Sexto sic. nã ois defect⁹ siue impotentia est preter naturaz ꝫ seruitus est q̄dã impotentia siue defectus: q̃ seruitus nō est fm naturã. Maior pꝫ per phꝫ scdo phisicoꝝ. vbi dicit ꝙ ois defectus ē pter naturam. Minor vero pbatur. qꝛ seruus dicit qui non pōt mēte pvidere fm ꝙ dicit phs ꝛ ille ē dñs q̃ pōt mēte pvidere futura ¶ Respondeo ad ista. ¶ Ad pmum nego ꝯñam. nam ex eo ꝙ spēs humana est magis perfecta q̃ȝ alie spēs aialium pluribus indiget q̃ȝ alia species. ideo natura statuit ꝙ aliqui sint abiles ad seruiendum aliis. ꝛ alii sint abiliores ad pvidendū futura necessaria q̃s fecit prudētiores. ¶ Ad scdm dico ꝙ quãuis cōcedat fm ꝙ aliqui volunt. ꝙ oēs hoies sint equales i pfectiōe essentiali nō tñ est verꝫ de perfectionib⁹ accidētalibus. Seruus⁹ eñ non est ppt impfectionē ꝛ defectū essentialē: ꝫ ppter imperfectionem: ꝛ defectū accidētalē. ꝛ ad illud ꝙ dicit Boecius dico ꝙ est verꝫ fm ꝙ dicunt aliqui ꝙ quãtū ad perfectionē essentialem ꝙ ab ortu ꝯsergit cōsimile gen⁹ oim hoim: nō tñ quātū ad perfectionē accidentalē. Et notanter dico fm ꝙ aliqui dicunt: qꝛ fm mētē doctoris subtilis Johannis scoti ꝛ suoꝝ sequaciū. s. Landulfi/ ꝛ Petri de aquila. nec in pfectione essentiali natura fecit oēs hoies equales. vt satis declaraui in sexto phisicoꝝ. Et ad illud ꝙ dr ꝙ nã fecit oēs eq̃les in libertate voluntatis. cōcedo quātū ad actū interiorē ipsius voluntatis: ꝫ tñ cum hoc stat ꝙ volūtas vnius hois sit liberior q̃ȝ volūtas alterius quātum ad extrinseca. Etiam potest dici ꝙ seruitus non attenditur penes volūtatez eē liberã vel nō. q̄tū ad actū interiorē: ꝫ penes cãs supradictas. ¶ Ad terciū ꝯcedo maiorem ꝛ nego minorē de seruitute. Et ad pbationem dico. ꝙ est verꝫ de seruitute legali: ꝫ nō de seruitute a natura: qꝛ illa est libera. ¶ Ad quartuz nego añs. ꝛ ad pbationē dico ꝙ bene cōcedit fm aliquos quātū ad perfectionē essentialem ꝫ hoc est ppter perfectionē accidentalē. ¶ Ad quintū dico ꝙ est verꝫ ꝙ illi qui robustior corpore ē ꝯuenit esse suū: ꝛ hoc si sit inept⁹ ad opa aie ppter indispositionē organi: ꝛ ipfectionez cōplexionis. nō ei sp illi qui habent corpa robustiora sūt serui ꝛ qui debiliora sunt liberi: qꝛ aliq̃n ē ꝯ ꝯriū: vt dictū ē supius in declaratiõe ꝯclonis. ¶ Ad sextū dico: ꝙ seruit⁹ vno° bene ē pter intentionez nature. ꝛ alio° est a natura nam aliquid esse a natura potest esse duplicit Uno modo quia est a natiuitate: ꝛ isto modo seruitus est preter intentionem nature. Alio modo aliquid est a natura: quia eius causa ē a natura. ꝛ isto mō seruit⁹ ē a natura. qꝛ eius cã. s. impositio ꝛ defectus est a natura. ¶ Secūda ꝯclo est ista. ꝙ nō solū a natura aliquis ē suus: ꝫ etiã alio° scꝫ de iure ē suus ꝛ de iure aliquis est dñs ¶ Ad declarationē ꝛ pbationē hui⁹ ꝯ°nis i scda pte capli q̃ icipit ibi. [ꝙ aūt ꝛ ꝯdicētes] soluit phs istã q̄stionē. vtrum aliq̃s sit su⁹ alio° q̃ȝ fꝫ nãm. Et p° disputat hãc q̄stionē ponēdo rōnes p vtraq; pte. ꝛ p° añ oia narrat q̃ illi q̃ circ hãc q̄stionē dicūt ꝯria fꝫ aliquē modū dicūt recte ꝛ h nō ē difficile videre. q̃dã et dicūt ꝙ null⁹ ē su⁹ nisi fm naturã: ꝛ q̃daꝫ dicūt ꝯriū. s. ꝙ ē aliq̃s su⁹ fꝫ legē q̃ nō ē nālr su⁹ ꝛ tam illi q̃ȝ isti aliqualr recte dicunt ꝙ potest patere. quoniam dupliciter dicitur seruus. scꝫ secundum naturam modo quo dictum est: et secunduz legem promulgatam. quia superati in bello dicuntur esse serui superantium ꝛ preualētiū. et circa h pōit opiones diuisas. q̃dã oi

qui intromiserunt se de legibus scribẽdis scripserunt ꝙ iustum predicte legis est de numero iniquoꝝ. ⁊ inducit quẽdam qui vocabatur orator cui durum videbatur. ꝙ ille qui ẽ pass⁹ violẽtiã sit seruus ⁊ subiectus ei cui potuit violentiam inferre ⁊ non est melior nisi q̃ʒ potẽtior. vnde quibusdam videtur ꝙ sit iniquum. Aliis aũt videt̃ aliom̃ō. ⁊ ista diuersitas nõ solum est inter populares: ʒ etiã inter sapientes Assignat ph̃s cãm p̃dicte diuersitat̃ ibi [Causa vero ambiguitatis] ⁊ dicit. ꝙ causa p̃misse dubitationis vnde variant̃ verba sapientũ est ex hoc. ꝙ virtus que est per aliquẽ modũ siue per sapientiam / siue per cõstantiam / siue per fortitudinẽ corporalem: siue quocũqʒ alio m̃ō nisi cõtrarium eueniat per infortuniũ potest maxime compati secũ ꝙ violẽtiã inferat: et sic manifestũ est ꝙ ille qui superat sp̃ est in excessu alicuius boni nisi per infortuniũ aliter accidat. Et ex hoc videt̃ ꝙ violentia nunq̃ʒ fiat sine qualicunqʒ virtute ei⁹ qui violentiã infert. ⁊ h̃ est per se manifestũ. ʒ de iusto est dubitatio vt dicit ph̃s ibi. [Sed circa iustum] vbi dicit. ꝙ de hoc solum remanet dubitatio. vtrum sit iustũ ꝙ propter excellentiam qualiscunqʒ virtutis aliqui debeant p̃ncipari qui superãt. ⁊ ideo circa hoc sunt diuerse opiniones. Quidã eñi dicunt ꝙ hoc iustum p̃dicte legis est per beniuolentiam illud est in fauorem victoꝝ itroductum: vt per hoc hoĩes ad fortiter impugnandum incitarentur. quibusdam autem videtur ꝙ hoc ip̃m habet quandam rationem iusticie ꝙ ille qui apparet melior in hoc ꝙ vincit p̃ncipetur. et hoc quidem ideo dicunt ꝙ si hm̃õi rõnes operationum remoueant̃ de medio in p̃mo aspectu apparet ꝙ ille rõnes que dicunt ꝙ nõ oportet p̃ncipari ⁊ dñari illum qui ẽ melior f̃m virtutem que victoꝝ extitit nõ habeãt aliquid ꝙ sit efficax ad mouendũ rõnem: nec etiam habent aliquã ꝓbabilitatẽ f̃m ea q̃ cõiter hominibus videntur: Soluit ph̃s p̃dictam dubitationẽ ⁊ sic declarat ⁊ determinat ꝯclõnem supradictam: ibi [Discordantib⁹ inuicẽ] vbi dicit. ꝙ vt totaliter ⁊ complete veritatẽ determinetur. Dicendum est ꝙ quidã attendentes ad q̃odam iustũ. ꝙ est iustum f̃m quid q̃le iustum in rebus humanis potest esse. ꝙ quidẽ iustum lex tradit ponũt seruitutẽ que ex bello prouenit esse iustã: non tamẽ dicunt ꝙ simpliciter sit iusta. Approbat eñi ph̃s istam opinionem. ⁊ exponit eam ostendens ꝙ nõ loq̃bantur de iusto simpliciter: sed de iusto f̃m q̃d quale est iustum legis humane. Et si querat̃ quid est iustum simpliciter ⁊ iustũ f̃ʒ quid. Dicendum est ꝙ iustuʒ simplr̃ dicitur ꝙ est iustũ f̃m suam naturã. Et iustũ f̃m quid dicit̃ q̃cq̃d refertur ad cõmoditatẽ humanã quã lex intẽdit. q̃ʒ ꝓpter vtilitatem hoĩm omnes leges posite sunt. vnde licet hoc non sit iustum simpliciter scʒ f̃m naturam ꝙ quicũqʒ ab hostib⁹ vincunt̃ sint serui. cum plerũqʒ contingat sapientes ab insapientibus superari: est tamẽ ad cõmodum humane nature. Est eñi hoc vtile illis qui vincunt̃: q̃ʒ ꝓpter hoc a victorib⁹ cõseruãtur vt saltem subiecti viuãt. vnde ⁊ serui a seruando dicunt̃. Etiam est vtile illis qui vincunt quia per hoc homines incitantur ad forti⁹ pugnandum: nam expedit conuersationi humane ꝙ sint aliqui fortiores expugnatores ad ꝓhibendum multorum malicias. Si eĩ potuissʒ lex humana determinare efficaciter qui essẽt meliores mente illos ꝓculdubio sequens naturam dominos ordinasset: sed q̃ʒ hoc fieri nõ poterat lex accipit aliud signum. s. ipsam victoriam que prouenit ex aliqua excellentia virtutis. ⁊ ideo statuit victores esse dominos eoruʒ qui vincuntur. Et ideo dicitur hoc iustum esse f̃m quid: vt possibile fuit legem poni: nõ tamẽ est iustum simpliciter. ⁊ si aliquando cõtingat meliores superari non debet propter hoc lex infringi. nam bonuʒ commune propter quod lex est instituta. scʒ vt boni pacem habeant. et mali reprimantur preferri debet bono ꝑticulari huius vl' illius. ⁊ in hoc videtur existere solutio huius questionis. s. ꝙ non est aliquis seruus simplr̃ aliom̃õ quã f̃m naturã. tamen bene aliquis est seruus f̃m quid aliom̃õ q̃ʒ f̃ʒ naturam. s. f̃m legem positam. ⁊ illud non est iustum simplr̃ ʒ iustũ f̃m quid. q̃ʒ non est iustuʒ simpliciter ꝙ ille qui sup̃at in bello p̃ncipetur seu dñet̃ sup̃ato ⁊ victo. Probat aũt istud ph̃s dupliciter. ⁊ p̃mo ibi. [Nam fieri potest] et h̃ sic. Nam illud ꝙ ꝓuenit ex p̃ncipio iniusto nõ est simpliciter iustum. sed principium bellorũ contigit esse iniustum. scʒ cum aliquis non habet iustam causam assumendi belluʒ: ergo seruitus que sequitur ex tali bello non est simpliciter iusta. ¶ Secundo probat hoc idem: ibi. [Et indignum seruire] ⁊ hoc sic. nam contingit per bellum aliquem superari quem indignum est seruire. sed nullus potest dicere ꝙ ille quem indignum est seruire iuste sit seruus: ergo non potest dici ꝙ seruitus q̃ est ex bello sit simplr̃ iusta. ꝓbat ph̃s miorẽ sic q̃ʒ si aliq̃s dice

ret eum iuste fuū esse q̄ȝ indignū est seruire accideret q̄nq̄ȝ eos qui sūt de nobilissimo gn̄e esse seruos si caperent̄ in bello. ⁊ si ꝯtigat eos vendi sequeret̄ vlteri⁹ φ filij eoꝝ eēnt serui ex seruis nati: qd̄ videt̄ eē incōueniēs. Ad euitādū hmōi incōueniēs ponit ph̄s ea q̄ multi dicunt de seruitute ⁊ de libertate. Et p̄mo ea que dicūt de seruitute: ibi. [Itaq̄ȝ istos] ⁊ dicit sic φ ꝓpter vitandū p̄dictū icōueniēs nō volūt homines dicere φ hoīes nobiles q̄n capiunt̄ in bello fiant serui: s̄ solū barbari q̄n capiunt̄ fiūt fui Dicit ad hoc ph̄s ibi [Acq̄ cū ista] φ illi qui ista dicūt vident̄ solum dicere de naturali seruitute que est in barbaris ꝓpter defectum mentis: nō aūt est in nobilib⁹ viri scapti in bello: q2 sicut supradictū est necesse ē ab ip̄o p̄ncipio natiuitatis esse quosdā naturalr̄ seruos ⁊ quosdā nō. ¶ Scd̄o ponit ea que dicūt de libertate: ibi [Eodē q̄ȝ mō] ⁊ dicit φ f̄m eūdē modū locunt̄ hoīes de nobilitate ⁊ de libertate. nam nobiles sūt nō solū cū sūt apud seip̄os scȝ in ꝓpria domo ⁊ potestate: s̄ etiā vbicunq̄ȝ terraꝝ: s̄ barbari sūt naturalr̄ fui ꝓpter defectū rōnis solū in ꝓp̄a domo sūt liberi ꝓpter defectū dn̄atiuū: quasi aliq̄ sint simpliciter nobiles seu liberi. s. qui sūt bene dispositi f̄m mētē alij aūt f̄m quid sicut sunt barbari. Et inducit ph̄s ad ꝯfirmationē p̄missoꝝ verba Theoderi poete qui in sua helena seu in tractatu de miseria dixit. Quis dignū reputabit φ adijciat̄ seruituti ille qui ex vtraq̄ȝ parte. s. patris ⁊ matris ꝓcessit ex nobilissima ⁊ diuina ꝓgenie f̄m errorē gentiliū qui magnos p̄ncipes deos vocabant. Ostendit ph̄s qualiter dictū illud ē intelligendū ibi. [Sed cum hoc aiūt] ⁊ dicit. φ illi qui hoc dicūt nichil aliud dicere videntur: q̄ȝ φ libertas ⁊ seruitus/ nobilitas ⁊ ignobilitas/ determininant̄ virtute mentis: ita φ illi qui sunt virtuosi f̄m mentem sunt liberi et nobiles: qui autem sunt viciosi sūt serui ⁊ ignobiles: ⁊ hoc ideo q2 hoīes reputant dignū. φ sicut ex hoīe generat̄ homo: ⁊ ex bestijs bestia: ita ex bonis viris generat̄ bonus vir: ⁊ ex ide ꝓcessit honoꝛ nobilitatis: dū filij bonoꝝ honorati sunt tanq̄ȝ siles patrib⁹ in bonitate. ⁊ ē verum φ natura habet inclinationē ad hoc faciendū: nam ꝓuenit ex bona corp̄is cōplexione ⁊ natura φ aliqui inclinant̄ magis vel minus ad op̄a virtutū vel vicioꝝ. sicut aliqui naturaliter sunt iracundi ⁊ aliqui mansueti. ⁊ hoc q̄dē sicut natura corporalis a patre diriuat̄ ad posteros vt in plurib⁹ sic ⁊ alie dispositiones corporales. s. pulcritudo/ ⁊ fortitudo ⁊ hmōi. Est tn̄ vez. φ ꝓpter aliqd̄ impedimentū q̄nq̄ȝ deficit. ⁊ sic q̄nq̄ȝ ex bonis parentib⁹ nascunt̄ mali filij. sicut ex parentibus pulcris turpes filij. et ex magnis parui. ¶ Cōtigit aūt φ filij diuersificant̄ a parentibus in bonitate ⁊ malicia non solum propter dispositionem naturalem corporis: sed etiam propter rationem que nō ex necessitate sequitur naturalem inclinatiōnem Unde contigit φ hoīes qui sunt similes parētibus in dispositione naturali ꝓpter aliā istructionē ⁊ ꝯsuetudinē sūt etiā in moꝛib⁹ dissimiles. si igitur bonoꝝ parentū filij sint boni erūt nobiles ⁊ f̄m veritatē ⁊ f̄m opionem. Si autē sint mali erunt nobiles f̄m opinionem: ⁊ ignobiles secundum rei veritatem: econtrario est de filijs maloꝝ. ¶ Instatur contra conclusionem predictam. et probatur φ nullus sit seru⁹ alio modo q̄ȝ secūdū naturam. scȝ de iure. Et primo sic. Nam si aliquis esset seruus de iure aut hoc esset de iure naturali aut ciuili: s̄ nullo istorum modorum aliquis est seruus: ergo ⁊c. Maioꝛ patet a sufficienti diuisione. Minor vero probatur non de iure naturali. φ ius naturale f̄m φ dicit ysidorus cōmune est omnium nationum. et sic natura vt dicit Gregorius omnes genuit equales. nec de iure ciuili: quia ius ciuile debet se conformare iuri naturali. Etiam quia ius ciuile est ius ciuium. sed ciues volunt omnes equales esse honoꝛe ⁊ p̄ncipatu. ¶ Secundo sic. si sic esset sequeretur φ iure aliquis potest aliquid ab alio remouere φ esset proprium eius: sed consequens est falsum. Consequentia vero patet. quia vnusq̄sq̄ȝ a natiuitate habet libertatē cum qua nō stat seruitus: ergo si esset seruitus de iure remoueretur libertas que est propria ¶ Tertio sic. nā quilibet homo habens vsum rationis de iure est liber: ergo de iure non potest esse seru⁹. cōsequentia patet de se. Antecedens vero ē philosophi. quia ideo est vsus rationis in homine. quia in eo est libertas suorum actuum. sed vnusquisq̄ȝ qui non est orbatus est huiusmodi. ¶ Quarto sic. nam si sic esset sequeretur φ aliquis de iure posset compelli ad seruitutem sed consequens est falsū ex eo. quia hoc esset violentia. et per consequens non de iure. Cōsequentia vero probatur. quoniam de iure potest cogi ad faciendum illud qd̄ est de iure. ¶ Quinto sic. nam si sic esset: aut hoc esset verum de seruo captiuato in bello: aut de ser- seruo depauperato: aut de seruo locato.

ꝫ nullo istoꝝ modorum est. ergo. ⁊c. Maior
patet a sufficienti diuisiōe. minor vero ꝓbatur
q꞉ nō de captiuato: quia ille est liber ꝭm phm
⁊ ille de iure nō pōt cōpelli/ nec etiam de pau
pere: q꞉ ꝙ sit pauper est a fortuna: nec de ſuo
locato. q꞉ est seruus ab electione ⁊ voluntate.
Respondeo ad ista. ¶ Ad pͥmū dico ad maio
rem ꝙ vtroqꝫ iure pōt esse aliquis seruꝰ: et sic
nego minorē. Et ad ꝓbationē minoris. scꝫ ꝙ
natura omnes genuit equales. dico ꝙ si intel-
ligat illa equalitas ꝓ libertate equali. est dicē
dum ꝙ est intelligendū in statu innocētie: sed
nunc est lesa natura ꝓpter peccatū. Et ad illō
ꝙ ciues volūt eē equales ⁊c. dico ꝙ licet si sic:
tamē ex iure illoꝝ est vt ille qui est natura li-
ber si capiat in bello ꝙ sit seruus illiꝰ qui eum
vincit. ¶ Ad scōm nego ꝯñam. ⁊ qñ dicitur ꝙ
vnusquisqꝫ nascit liber: nego istā ꝓut libertas
opponitur seruituti naturali. q꞉ aliqui nascūt
⁊ postea nō sciunt mente preuidere. Etiā da-
to ꝙ nascant liberi possūt perdere libertatem
qñ vincunt: ⁊ vincens eū nō tollit ꝓpͥū eius.
tñ ex iure illud ꝑdat. ¶ Ad tertiū dico ꝙ argu
mentū equiuocat de libertate. verū em̄ est ꝙ
homo habens vsum rōnis est liber quātuꝫ ad
actū voluntatis interiorē: nō tamē quātuꝫ ad
actum exteriorē. ¶ Ad quartū ꝯcedo ꝯñam. ⁊
nego ꝙ ꝯñs sit fl̄m. ⁊ ad illud ꝙ dicitur ꝙ illud
esset violentia. dico ꝙ non est ꝓpͥe violentia
ex quo de iure est siue de iure naturali siue de
iure ciuili. nō em̄ oīs coactio est ꝓpͥe violētia
ꝫ coactio que est cōtra ius. ¶ Ad quintum di
co ꝙ de iure legali est ꝙ captiuatꝰ in bello iu-
sto ꝙ sit seruus. ⁊ dato ꝙ anteq̄ꝫ esset captiua
tus esset liber. tamē captiuatus factus est ser-
uus iure belli. Etiam ille qui se locat seu ꝯdu-
cit est seruus illiꝰ cui se locauit ꝓ toto tēpore
locationis. ⁊ hec seruitꝰ stat cū electione. q꞉ li-
bere talis se obligat seruire illi dño. ¶ Tertia
cōclō ponit ibi. [ꝙ igit hec dubitatio] Et est
ista. ꝙ vtile est ſuo naturali ſuire dño suo na-
turali. et dño naturali expedit ꝙ regat ⁊ diri-
gat seruū suum naturalē. ꝫ nō est vtile seruo le
gali ſuire dño suo legali. ¶ Prima pars ꝯclō-
nis ꝓbat ꝭm phꝫ sic. idem expedit toti ⁊ parti
⁊ idem corpi ⁊ aīe expedit: ꝫ seruus naturalis
est pars dñi. ꝗ expedit ſuo naturali ꝙ seruiat
dño suo naturali ⁊ regat ab eo. Maior patet
qm̄ ꝑs ⁊ totū cōicant in bono ⁊ in malo. nā ex
pedit ꝑti ꝙ ꝯtineat a toto. ⁊ toti expedit vt cō
tineat ꝑtē: ⁊ expedit corpori vt regat ab aīa: ⁊
aīe expedit vt regat corpꝰ. Minor vero patet
ex hoc: q꞉ seruus naturalis licet nō sit ꝑs cōi-
cta dño: est tñ quasi pars seꝑata dñi: ⁊ hoc ꝙ ser
uus obedit dño sicut pars obedit toti: ⁊ ordi-
natur ad totū bonū dñi: sicut pars ordinat ad
bonū totiꝰ. ⁊ sic sequit ꝙ ē expediēs ⁊ vtile ser
uo naturali seruire dño naturali. ¶ Scda ve-
ro pars ꝯclōnis. s. ꝙ nō est ita vtile ſuo legali
seruire dño suo legali. ꝓbat per hoc: q꞉ inter
seruū naturalē ⁊ seruū legalē est hec differen-
tia: q꞉ inter seruuꝫ naturalē ⁊ dñm ē amicicia
ꝫ inter ſuū legalē ⁊ illū qui ꝑualuit nō ē ami-
cicia. q꞉ ille qui fuit captꝰ reputat se passū iniu-
riam: ꝗ non expedit seruo legali: nec ei q̄ ꝑua
luit ꝙ hmōi seruus sibi seruiat. vnde est scien-
dū ꝙ ꝓpter hoc ꝙ captꝰ reputat se passū iniu-
riam ꝓpter ꝙ nō habet amiciciā ad dñm. pro-
pter quā cām nō est vtile dño ꝙ talis seruꝰ ser
uiat ei. iō ꝭm legales capti in bello vt cōit nō
sunt circa dñm. ꝫ vel custodiunt ad laborādū:
vt ministri mercenarij vel vinculati deputātur
ad numerandū vel laborandū: ⁊ hoc est. q꞉ rō
nabiliter sꝑ credit ꝙ habēt voluītariā ꝯriā vo-
luntati dñi: ⁊ nullā amiciciam habent ad dñm
¶ Quarta ꝯclō pōit ibi. [Patet aūt ex hiis]
⁊ est ista. ꝙ male dicūt illi qui dicūt oēs princi
patus esse idē. q꞉ nō ē idē dñatio/ ⁊ guberna-
tio rei publice/ nec oīa simul ꝑncipia: vt qui
dā aiūt. Ista ꝯclō ꝓbat ꝭm phm sic. Nam ꝭm
dñiam subitoꝝ ē dñia ꝑncipatuū. nam melio-
rū subditoꝝ est melior ꝑncipatꝰ: ꝫ ꝑncipatus
dñatiuꝰ est ſuoꝝ ꝭm naturā. ⁊ ꝑncipatꝰ politi-
cus ē liberoꝝ ⁊ equaliū: ꝗ isti ꝑncipatꝰ nō sūt
idē. Etiā ꝑncipatꝰ politicꝰ ⁊ yconomicus diffe
runt. q꞉ ꝑncipatꝰ politicꝰ est liberoꝝ solū: ꝫ ꝑn
cipatus yconomicꝰ ē respectu totiꝰ domꝰ. in q̄
sūt vxor/ filij/ ⁊ ſui: q꞉ yconomia ē monarchia
q̄dā in domo. nam vnꝰ solus ꝑncipat in domo
q꞉ ab vno nō mutato regit tota domꝰ. In ꝑn-
cipatu vero politico ꝓpter ꝑsonaꝝ equalitatē
fit cōmutatio: ita ꝙ qñqꝫ ꝑncipat vnꝰ ⁊ qñqꝫ a-
liꝰ: ꝗ ꝑncipatꝰ dñatiuꝰ/ ⁊ ꝑncipatꝰ politicus/ ⁊
ꝑncipatꝰ yconomicꝰ nō ē idē ꝑncipatꝰ. Vñ est
sciēdū. ꝙ monarchia si sit ꝑfecta cōtinet sub se
oēs ꝑncipatꝰ. ⁊ ē cū vnꝰ sine cōmutatiōe ꝑ to-
tā vitā simplr̄ ꝑncipat. In monarchia aūt do-
mꝰ ad minꝰ sūt tres ꝑncipatꝰ. s. dñi ad ſuuꝫ/ et
viri ad vxorē/ ⁊ patris ad filiū/ ⁊ oēs isti tres ꝑn
cipatꝰ ꝯcurrūt in ꝑncipatu patrisfamilias ⁊ sic
est monarchia. ¶ Quita ꝯclō ponit ibi [Dñs
ꝗ non dicit] ⁊ est ista. ꝙ ꝑncipatꝰ dñatiuꝰ q̄ est
ꝑncipatꝰ dñi ad ſuū nō ē ꝭm sciaꝫ: ꝫ ē ꝭꝫ natu-
rā. Ista cōclō patet ꝭm phm ex supius dicta

in declaratione ꝑme ꝓdonis. vnde dicit phus
hic dñs. ergo non dicitur ſm ſcientiam: ſed qꝛ
eſt talis. ſ. ſm naturam. ⁊ eodē quoqꝫ modo ⁊
ſeruus ⁊ liber. nam ab origine aliqui ſūt liberi
⁊ dñi/ ⁊ nobiles naturaliter ⁊ ſūt ſerui ⁊ igno=
biles. Eſt tñ verꝫ vt dicit phs: ibi. [Scia vero]
q̄ ad bene eſſe ꝑncipat⁹ dñatiui ſeu dñatiōis
requirit̄ ſcientia tam in dño q̄ȝ in ſeruo. Jn ſer
uo aūt requirit̄ ſcientia qualē quidā in ciuita=
te ſyracuſanoꝝ docuit. qui accepto precio do
cuit pueros quādā ſeruitutē ſeu coqnariā. i.
quedā miniſteria que ancille vel alij ſerui con
ſueuerunt. vnde hec ſcia ad plus ſe extēdit q̄ȝ
ad ꝑparanda pulmenta: ⁊ alia hmōi miniſte=
ria faciēda. quoꝝ tñ miniſterioꝝ dña attendi
tur ſm duo. ſcꝫ: ſm dignitatē/ ⁊ ſm neceſſita=
tem. nam quedā ſunt honorabilia tñ ſunt mi=
nus neceſſaria: ſicut miniſterium de delicatis
cibarijs preparandis. quedam aūt ſunt mini=
ſteria magis neceſſaria: ſed minus honorabi=
lia ſicut miniſteria de pane faciendo. Unde ē
ꝓuerbiū q̄ non omnes ſerui ſunt equales. ſꝫ
ſeruus prefert̄ ſeruo ſicut dñs ꝓfertur domio:
qꝛ igitur talia miniſteria ſunt ſeruoꝝ manife=
ſtum eſt q̄ oēs tales ſcientie ſunt ſeruiles. vñ
ad hanc drñam dicunt̄ alique artes liberales
qꝛ deputant̄ ad actus liberoꝝ. Scientia autē
dñi eſt vt dicit phs ibi [Dñi aūt] per quā ali
quis ſcit bene vti ſeruis non ancilla per quam
aliquis poſſidet ſeu acquirit ſeruos. Et hoc ꝓ
bat per hoc q̄ aliquis dicitur dñs non in ac=
quirendo ſeruos. ſ magiſ in hoc q̄ vtit̄ ipſis.
Cōtinet aūt hec ſcia non magnū aliquid: nec
glorioſū: qꝛ nō eſt magne eſtiatiōis aut vene
ratōis ⁊ hꝫ ꝓbat ipſe phs primo per rōnē ſcꝫ qꝛ
dñatiua ſcia in hoc conſiſtit vt homo ſciat vti
ſeruis ꝑcipiendo eis. ⁊ hoc non eſt magnum.
Eadē eñ ſunt que ſcire oportet ſeruū ad faci
endum vel diuum ad ꝑcipiendum. vnde patet
q̄ non eſt magni momēti talis ſcia. ¶ Secūdo
manifeſtat idem phs per cōſuetudinē huma=
nam. qꝛ eñ hec ſcia non reputat̄ alicuius mo
menti ideo qui poſſunt ſe expedire vt non pa
tiantur hoc malum. i. vt non impediant̄ circa
curam ſeruoꝝ ipi expediunt ſe ⁊ vacant vel vi
te politice/ vel vite ciuili/ vel vite phiſice/ curā
aūt ſeruoꝝ cōmittūt alicui ꝓcuratori. Preter
aūt ſciam dñatiuam que eſt in acquirēdo ſer=
uos eſt alia ſciā acquirendi ſeruoſ que differt
a ſeruili ⁊ a dñatiua: vt dicit phs ibi. [Acqren
di vero diſciplina] ⁊ hec eſt multiplex. Qua=
rum vna eſt qua acquirit homo homies in ſer

uos ꝑ iuſta bella: in quib⁹ qui capiunt̄ iure ſer
ui efficiunt̄. ſi aūt bellū eſſet iniuſtū nō eſſet iu
ſta acquiſitio ſeruoꝝ vnde nō eſſet ſm ſciam.
Alia aūt ſcia eſt per quā homo acquirit beſti=
as in ſeruos: ⁊ iſta eſt ſcia venandi. Ultimo cō
cludit phs epilogando q̄ de dño ⁊ ſeruo intā=
tum determinatum ſit. ¶ Jnſtatur cōtra iſtaꝫ
cōclōnem. ⁊ ꝓbatur q̄ nullus eſt dñs a natura
ſeu ſm naturā: ſ ſm ſciam. Et primo ſic. nullus
eſt nobilis aut ingenuus a natura: ſed a vītute
vel ſm ſciam. ſ virtus vel ſcia nō eſt a natura:
ergo nec nobilis. ⁊ per ꝯñs nec dñs: qꝛ nobili=
oꝛi cōuenit dñari: ⁊ ignobili ſuire. Maioꝛ ptꝫ
ꝑ Tulliū qui dicit. dictum eſt ab eruditis viris
niſi ſapientē eſſe nobilē vel liberū neminē: vbi
vult q̄ ſolus ſapiens eſt nobilis: ⁊ ꝑ ꝯñs dñs.
Minoꝛ vero ptꝫ: qꝛ ſcia ē habitus acquiſitus
ꝑ noſtras opationes. ¶ Secundo ſic. Nam ſi
aliquis eſſet nobilis aut dñs naturaliter: hoc
maxime eſſe de nobilitate generis. Sed ꝑ iſtā
nobilitatem nullus debet dici nobilis aut dñs
ergo ⁊c. Maioꝛ et minoꝛ patent per Boeciū
qui dicit. q̄ a nobilitate aliena nullus dicit ali
quem eſſe nobilem vel clarū. ⁊ per hoc habet̄:
q̄ per talē nobilitatē nullus debet dici nobilis
nec dñs. ¶ Tertio ſic. ſola nobilitas ē illa que
animum moribus ⁊ ſcientijs oꝛnat: ſed illa nō
eſt a natura: ergo ⁊c. Maioꝛ eſt nota. minoꝛ
vero patet. quia anima eſt tanq̄ȝ tabula raſa:
¶ Quarto ſic. nā ſi nobilitas eēt a natura ſeq̄
retur q̄ filius eſſet honorādus. ⁊ laudādus. et
ſeruiēdus ꝓpter nobilitatē patris. Sꝫ hoc eſt
fiſm. vt patet. qꝛ nullus ē honorādus. nec lau=
dandus niſi ꝓpter bonum intrinſecū ꝓprium
⁊ nobilitas pentū eſt extrinſeca filio. igitur no
bilitas nō eſt a natura. nec dñatio. q̄ nullus ſit
laudādus ꝓpter nobilitatē patris patet ꝑ boe
ciū qui dicit. q̄ nobilitas aliena nō facit hoieꝫ
clarū nec nobilē. ¶ Quinto ſic. nam nobilitaſ
eſt a fortuna: ꝫ nō a natura. ꝯña patet de ſe. et
añs eſt Senece qui dicit. q̄ nobilitas nihil ali
ud eſt quā diuitie antiquite: modo manifeſtū
eſt q̄ diuitie ſunt fortune ſubiecti. Reſpōdeo
ad iſta. ¶ Ad ꝑmum concedo maioꝛem. ſcꝫ. q̄
nobilitas eſt a virtute ⁊ hoc de vera nobilitate
nō tamē eſt a ſcientia acquirendi ⁊ poſſidēdi
ſeruos. ⁊ quando dicitur q̄ virtus nō eſt a na
tura nec ſapientia. dico q̄ verum eſt de actu ꝑ
fecto. ſed inclinatiue bene eſt a natura ſecun=
dum phm qui dicit. q̄ quidam bene inclinant̄
ad virtutes ¶ Ad ſcōꝫ dico. q̄ filij nobiliū a na
tura ſūt nobiles ⁊ debēt laudari tāq̄ȝ ſigna: nō

tū ſm ſe. ⁊ ad illud ꝙ dꝛ ꝙ ſm Boeciū nullꝰ dꝛ nobilis ⁊c. dico ꝙ eſt vex ſm ſe: tū tanꝙ ſignū etiā dicit̄ nobilis ratione alicuius exterioris. ¶ Ad tertiū dico ꝙ argumentuꝫ bene ꝓcedit de vera nobilitate ex intrinſeco bono. ¶ Ad quartum dico ꝙ filij nō ſunt laudādi tāꝙ boni ſm ſe ꝓpter nobilitatē parentū: ſꝫ ſūt laudādi ꝓpter nobilitatē parentū tanꝙ ſigna bonorum: vt patet. quia filij boni rep̄ſentant bona ſigna ꝓpter nobilitatē parentū. ¶ Ad quitum nego ꝯñam. ⁊ ad dictū Senece dico. ꝙ loquit̄ de nobilitate arguitiue: vel loquit̄ de nobilitate ip̄rop̄e dicta ⁊ vulgari. Et hec de iſto capitulo ſufficiant.

t Qualiter aūt de vniuerſa poſitione: ⁊ de queſtu intuebimur. ⁊c. ¶ Poſtꝙ p̄hs in p̄cedenti capitulo determinauit quomō eſt ſuus ſm naturā. ⁊ alioꝰ. ſcꝫ de iure ⁊ ſiliter dn̄s. Conſequenter in iſto capitulo voluit determinare cōiter de omni poſſeſſione: ſiue de arte acquiſitiua cibi ſeu nutrimēti: ſine quo nō eſt poſſibile viuere. ꝓ quo ſunt aliqua notanda. Et p̄mo eſt notandū. ꝙ iſtud capitulum ꝯtinet quinꝙ ꝑtes. ¶ In p̄ma enī ꝑte ponit intentionē ſuā ⁊ mouet duas queſtiones. ¶ In ſecunda vero parte narrat p̄hs qualiter bruta ⁊ homīes differēter acquirunt cibum: ibi. [Atqui ſp̄ēs alimentandi]. ¶ In tertia autem parte oſtendit p̄hs ꝙ acquiſitio talis eſt naturalis: ibi [Talis igit̄ acquiſitio] ¶ In quarta etiam parte oſtendit qualit̄ acquiſitiua cibi ſe habet ad yconomum: ibi. [Una igit̄ acquirendi ſp̄ēs] ¶ In quinta parte oſtē dit ꝙ talis acquiſitio nō eſt infinita: ibi [Et vident̄ quidem diuitie]. ¶ Secūdo eſt notādū ꝙ in omni genere entium ſemꝑ eſt vnū p̄mum ⁊ ꝑfectiſſimū in illo genere ad qđ oīa illiꝰ generis habent ordinem ⁊ attributionem: ex eo qꝛ minus ꝑfectum ordinatur in magis perfectum tanꝙ in finem ſuū. ¶ Tertio eſt notādū ꝙ natura in ſuis op̄ationibꝰ ſꝑ ꝓcedit a minꝰ ꝑfecto ad magis perfectū: in tantū ſm ꝙ dicit p̄hus. ꝙ poſteriora via generationis ſunt priora via ꝑfectionis. qđ pꝫ idē ſilr in artificialibꝰ. vnde inter entia: illa q̄ ſunt cognitiua ſunt nobiliora alijs nō cognitiuis. ⁊ illa q̄ ſūt cognitiua intellectualiter ſūt ꝑfectiora alijs ⁊ nobiliora. Ex quo rōnabiliter videt̄ ꝙ plante ⁊ aīalia alia ab hoīe ſūt gr̄a hoīs ⁊ ꝓpt̄ hoīem. ⁊ h̄ pꝫ ꝑ hoc ꝙ ſūt res minꝰ ꝑfecte ꝙ̄ homo: ⁊ minus ꝑfectū ordinat̄ ad magis ꝑfectum tāꝙ ad finē. Et ſicut in pluribus natura ſtatuit ꝙ plante ⁊ aīalia ſint nutrimenta ex quibꝰ homo nutrit̄ mediate vel imediate: cā fuit iſta. quia natura nunꝙ deficit in neceſſarijs. ⁊ ſic cum homo ad ſuū eſſe indiget nutrimentis natura ordiauit ꝓ nutrimēto hoīs plantas et aīalia ꝯueniētia ⁊ ſilr ordinauit ꝙ plante ordinarent̄ in bruta: ⁊ eſſent eox nutrimentū tanꝙ minꝰ ꝑfectū in magis ꝑfectū vt ip̄a aīalia bruta poſſint viuere. ¶ Quarto eſt notandū. ꝙ cum tam plante ꝙ̄ aīalia bruta ordinent̄ ad hoīs vitā: ſi hō ordinat illa ad aliū finē ꝙ̄ ad vitā hō eis non vtitur: ſꝫ abutit̄. qđ pꝫ. qꝛ aliquis dꝛ abuti alis qñ nō ordinat illud ip̄ropriū finē. Silr ſi homo vltra ſufficientiam vtat̄ plantis vel aīalibus ipſe eis abutitur ꝓpter eandē rationē: qꝛ videt̄ illa ordinare ad alium finem ꝙ̄ ad vitam. Ex qbꝰ ſequitur ꝙ ille qui vendit aīalia ⁊ plātas finaliter propt̄ habere p̄ceium ab eis abutit̄ eis. pecunie eñi canſoria non eſt naturalis. naturales enim diuitie ſunt animalia ⁊ plante ⁊ vere diuitie ex eo qꝛ ordinantur in finem in quē debent ordinari. et ſic videtur ꝙ dare naturales ⁊ veras diuitias propter pecuniam finalit̄ eſt abuti veris et naturalibus diuitijs ¶ Quito eſt notandum. ꝙ vita tribus modis accipitur. ¶ Uno modo pro principio operationuꝫ vitalium. ⁊ ſic anima dicitur vita. ¶ Secundo modo accipitur pro operatione vitali. ⁊ ſic dicit philoſophus tertio de anima: ꝙ appetere eſt viuere. ¶ Tertio modo pro appetitu quo viuens inclinatur ad vite neceſſaria. ⁊ ſic capitur p̄mo ethicorum. vbi dicitur. ꝙ illud quo maxime aliquis appetit dicitur vita ſua ¶ Sexto eſt notandum. ꝙ non eſt poſſibile naturaliter animal viuere ſine cibo ſeu alimento: ex eo quia humidum radicale cito cōſumeretur niſi alimentum preſtaretur. vnde alimentum ordinatur ad vitam ne per conſumptionē humani radicalis animal corrumpatur et moriatur. et propter hoc vt videmus animalia pugnant propter cibum: vt illo mediate conſeruētur. appetūt illud naturaliter ſine quo diu nō poſſunt viuere. Et ſicut animalia ſunt diuerſa natura que non deficit in neceſſarijs dedit eis diuerſum modum acquirendi nutrimenta.

¶ Septimo eſt notandum. ꝙ ſecunduꝫ diuerſitatem complexionum ſequitur frequēter diuerſitas potentiarum inclinationum anime. Et ſecundum diuerſitatem finium oportet eē diuerſitatem ordinatorum in illum finē. qđ pꝫ quia ſm exigētiam finium omnia ordinantur ¶ Iſtis preſuppoſitis ponunt̄ quinꝙ ꝯcl'ones.

Prima ꝯ° est ista: ꝙ ars acqsitiua. q̄ est ars acq rēdi diuitias nō est idē oino yconomice. ¶ Ad declaratione͂ ꝛ ꝓbatione͂ huiꝰ cōclōnis phs in pricipio capituli facit duo. Primo dicit de quo est intētio. Et scdo mouet dubitatōnes. Dicit ꝑmo ꝙ q₂ dictū est de suo: ꝙ suus est q̄dam possessio oportet cōsiderare eo modo quo tractatiue de suo vl̄r de oi possessione ꝛ de arte q̄ est acqsitiua. Mouet aūt phs dubitationes ibi. [Primū quidē igit͂]. Prima dubitatio est ista. vtrū illa disciplina seu ars que ad acquirē dū spectat sit eadē ꝙ res familiaris. i. sit omnino eadē yconomice. vel sit potiꝰ ps q̄dā ipius. aut nō sit eadē. nec pars: ꝫ potius subministratiua. manifestū est ei ꝙ disciplina seu ars acqsitiua que est ars acquirēdi diuitias aliquo mō ad yconomicā ꝑtinet. vnde oportet ꝙ aliquo istoꝝ modoꝝ se habeat ad eā. nō aūt est idē ꝙ aliqua ars sit pars alteriꝰ. ꝛ ꝙ sit subministratiua ei. nā ars d₂ pars alterius artis que considerat partē eius quā ꝯsiderat alia ars: sic ars q̄ facit cultellū est pars artis fabrilis. q̄a cultellus est quedā species opeꝝ factorum ex ferro ars aūt subministratiua d₂ que facit aliquid in ministeriū alteriꝰ artis: sicut ars q̄ fodit ferruꝫ ministrat arti fabrili. Et q₂ acquisitiua est in ministeriū domꝰ. ideo magis videtur esse subministratiua q̄ꝫ pars. Et isto habito ꝙ ars acq rendi diuitias sit potiꝰ ars subministratiua q̄ꝫ pars yconomice. Mouet phus dubitationem scdam: q̄ est ista. vtrū ars acquisitiua diuitiaꝝ sit subministratiua yconomice. sicut pectinaria textorie. aut queādmodū eracia statuarie. scꝫ: ars q̄ administrat es deseruit arti que facit statuā. ¶ Pro quo est sciendū ꝙ inuenitur ꝙ vna ars subministrat alteri arti dupl'r. Uno mō parādo ei instrumentū: seu organū quo operat͂: sicut ars q̄ facit pectinē cuꝫ quo texitur ministrat arti texili propriū instrumentū. Alio mō q₂ exhibet ei materiaꝫ qua operat͂: sicut ars q̄ preparat es deseruit arti q̄ facit statuaꝫ ex ere. ꝛ ars que ꝑparat lanā deseruit textori. Et sic est dubitatio predicta: vtꝝ ars acquirēdi diuitias defuat yconomice sicut preparās materiā: vl' sicut preparans instrumentū. ¶ Istis questionibus motis: soluit ꝑmo primā questionē. ibi [ꝙ quidē igitur]. Et ponit cōclusionē supradictam. scꝫ q₂ disciplina seu ars acquirēdi diuitias nō est oino eadē yconomice. ¶ Istam cōclusionē ꝓbat phus sic. nā ad artē acquisitiuā pertinet acquirere diuitias. et ad yconomicaꝫ pertinet vti eis. quia nulla alia ars est ad quā ꝑtineat vti diuitijs nisi ad yconomicā. ꝗ ars pecuniatiua nō est oino idē ꝙ yconomica: ꝫ est subministratiua eiꝰ. ꝯña ista ē manifesta etiā i alijs. nā ars que vtitur est alia ab illa q̄ facit vl' acquirit. sicut ars gubernatoria est alia a nauifactiua. ¶ Et si querat͂ si est eiꝰ pars ex q̄ non est oino eadē: vel est aliq̄ spēs alia ab yconomica. ¶ Istam dubitatationē phus non soluit explicite. Tn̄ dicendū est fm phm. ibi [Sed vtrū sit eius pars] ꝙ est alia spēs ab yconomica: ꝛ nō eius pars. sed est eiꝰ mīstratiua. Semper em̄ ars factiua deseruit arti vtenti. sicut q̄ facit frenū militari. ¶ Et si q̄rat͂ quomō dicēdū est ꝙ ars acquisitiua magis subministrat ꝑ modum preparātis instrumēta q̄ꝫ per modū preparātis materiā. nā pecunie et oēs diuitie sūt quedā instrumēta yconomice. Et si vlterius q̄ratur q̄ est drīa inter artē possessiuaꝫ ad alias ꝑticlares artes possessiuas. Ad hoc dicit phs ibi. [Nā si est diligētis] ꝙ cū ad artē possessiuam ꝑtineat cōsiderare vnde diuitie acquirātur multa sunt alia q̄ possidētur sicut terre nascentia. ꝛ alia hmōi. Et sic videtur ꝙ ars possessiua est idem cū oibus artibus possessiuis. Et si est aliqua differētia nō est alia: nisi q̄a alie sunt vt partes: et ars possessiua est q̄ōdam totū cōplens oēs partes illas. vt dicit phs. possessio aūt ꝛ pecunie multas cōplectūtur ꝑtes. ¶ Mouet phs hic aliā dubitationē: ibi. [Ita q̄ꝫ primū]. que est ista. vtrū agricultura sit q̄dam pars artis acquisitiue: vel aliud genꝰ seu spēs artis. Et q₂ agricultura ordinatur ad acq rendū cibū seu alimentū. eadē q̄stio potest moueri de arte que curat ad acquirendū cibū: sic illa q̄ mouetur de agricultura. Et propter hoc dimittit eā h̄ insolutā. ¶ Scda cōclusio ponit ibi. [Atqui species alimētādi]. Et est ista. cuꝫ sit ipossibile ꝙ aīalia viuāt sine alimēto ꝛ spēs alimēti seu alimētandi sint mlte: multi sūt mōi viuendi: ꝛ diuersificātur tā in aīalibus q̄ꝫ in hominibꝰ fm differentiā alimētoꝝ / seu ciborum. ¶ Istam ꝯclusionē declarat phs sic. videmus em̄ ꝙ quedā aīalia viuūt cōgregata in multitudine. et q̄dam viuūt dispsa ꝛ sepata fm ꝙ expedit ad cibū ipsoꝝ. Quedā em̄ sūt aīalia que comedūt alia aīalia. et quedā comedūt fructꝰ Quedā vo indifferēter comedūt oīa. Unde natura distinxit vitas eoꝝ fm cibos quos eligūt naturalr̄. ꝛ fm ꝙ viuūt in desideria. vl' i pugna. nā illa que comedūt aīalia alia oportet eē pugnatiua et ꝙ viuāt dispsa. aliter em̄ nō possunt cibū inuenire. Sed aīalia que comedunt

cibū qui de facili potest inueniri viuūt simul. Et q2 in quolz dictoꝝ generꝝ diuersa sunt delectabilia diuersis aīalibus. Nō eī oīa aīalia comedētia carnes delectātur in eisdē carnibus. Nec etiā oīa aīalia comedētia fructus delectātur in eisdē fructib⁹. Inde ꝯtigit ꝙ etiā aīaliū q̄ comedūt carnes sunt diuersi modi viuendi. Et siłr eoꝝ que comedūt fructus. Siłr hoc idē est in hoībus. naz ſm diuersitatē ciboꝝ in multis differūt vite hoīm. Nam tripliciter acquirunt aliqui nutrimentū. seu cibū. Quidaz enī acquirunt cibum qui nec laborant nec depredantur. ⁊ isti sunt ociosissimi. ⁊ isti sūt pastores q2 cibus q̄ fit a domesticis hoībus absq3 labore: fit hoībus viuētibus in ocio. habēt solū hūc laborē ꝙ cū fuerit necessariū pecoꝛib⁹ ꝓpt pascua trāsire de loco ad locū. et ipsi cogunt sepe tanq̄ȝ si colerēt quendā agrū qui viueret: ⁊ mouerent. ¶ Aliȷ vo hoīes sumūt alimētuz ex p̄da vel quā acquirūt ab hoībus: sicut latrones. vł quā acq̄runt ex aquis stannoꝝ / paludoꝝ / fluuioꝝ: sicut piscatores. vel ex agris et siluis: sic venatores auiū ⁊ bestiaꝝ. ¶ Tertiū genus viuēdi hoīm est ꝙ plurib⁹ hoībus cōuenit ꝙ viuunt ex hijs que nascūtur in t̄ra: ⁊ ex domesticis fructib⁹. ⁊ isti hñt alimentū elaboratuz. Et sic patet ꝙ diuersitates alimētoꝝ faciūt diuersitatē vite aīaliuz ⁊ hoīm. Sed cū vita hoīz sit deficiētissima: eo ꝙ multis indiget quidam ad hoc ꝙ p se sufficiāt in oībus vijs esset habere predictas vitas: et ita delectabiliter viuūt supplentes sibi ex vna ꝙ deest sibi ex altera. sicut quidā exercēs simul vitā pastoralē / ⁊ depredatoriā Et q̄dā siłr agriculturiā / ⁊ venatiuā. Et siłr alias vitas ſm ꝙ vnicuiq3 est oportunū. ¶ Instatur ꝯtra istā ꝯclonez. ⁊ ꝓbatur ꝙ vite aīaliū nō diuersificētur ſm diuersitatē alimētoꝝ. Et p̄mo sic. nā vite sunt priores q̄ȝ diuersitas ciborum. ḡ diuersitas vite nō prouenit ex diuersitate alimētoꝝ. ꝯña pz p hoc: q̄a priora non dependēt a posterioꝛib⁹. añcedēs vo ꝓbatur p hoc: q2 semp prerequiritur vita. ¶ Scđo sic. diuersitas illius qđ est in actu tale nō causat ex diuersitate illi⁹ qđ est in potētia tale. sed alimētum est in potētia aīalis. et aīal est in actu aīal ḡ ⁊c. maioꝛ est nota. ⁊ minoꝛ apparet. q2 alimētum cū cōuertatur in naturam aīalis: videt ꝙ nō est in actu aīal: ſ in potētia. ¶ Respondeo ad ista. Ad primū dico vt dixi in q̄nto notabilī ꝙ vita capit tribus modis. Vno mō ꝓ principio operationū vitaliū. Scđo modo ꝓ operatiōe vitali. Tertio mō ꝓut est appetitus q̄ vinens inclinat ad vite necessaria. Primo ⁊ scđo mō accipiēdo vitā: vita est prioꝛ: ⁊ nō diuersificat ſm diuersitatē alimētoꝝ seu ciboꝝ. ſ accipiēdo vitā tertio mō vite aīaliuz diuersificant ſm diuersitatē ciboꝝ. ⁊ isto tertio mō ipa vita ē posterioꝛ. ⁊ hoc patet p hoc q2 ſm diuersitatē alimētoꝝ sequit diuersitas cōplexionū. Et ad diuersitatē cōplexionū sequit diuersitas inclinationū. ¶ Ad scđm dico: ꝙ accipiendo aīal ꝓut est in actu nō diuersificat p diuersitatē alimentoꝝ ꝓpt rationē predictā. et siłr accipiendo vitā aīalis p̄mo mō. tñ potest diuersificari vita aīalis p diuersitatē ciboꝝ accipiēdo vitaz aīalis tertio mō. Etiā aliqui dicunt ꝙ diuersificatur siłr vita aīaliuz pet diuersitatē ciboꝝ accipiēdo vitaz scđo mō: vt patet. q2 illi qui nutriūtur delicate habēt nobilioꝛes / ⁊ laudabiliores operatiōes aīe. ¶ Tertia ꝯclusio ponit ibi [Talis igit acquisitio]. Et est ista. Cuz eñ vita hoīs nō possit cōseruari sine nutrimēto: acquisitio talis cibi p quē cōseruat ei⁹ vita ē naturalis: ¶ Ista ꝯclusio ꝓbat ſm phm sic. nā qñ aliq̄s acquirit illud qđ ꝓpter eum natura fecit naturalis est talis acquisitio. sed natura fecit alimentū propt aīalia. ergo ars acquisitiua alimenti est naturalis. maioꝛ pz. ⁊ minoꝛ declaratur p hoc ꝙ natura nō est min⁹ sollicita circa animal pfectū: q̄ȝ circa aīal impfectū: ſ magis. ſ aīali impfecto natura p̄parat cibū seu alimentum donec possit sibiipsi prouidere aliter faceret ipm frustra. ḡ ⁊ aīali pfecto natura fecit alimētuz cū circa ipz sit magis sollicita. Maioꝛ istius prosilogismi est nota. minoꝛ vo apparet p experientiā: ⁊ hoc patet ī diuersis aīalib⁹. nā sunt quedā aīalia nō generātia aīal pfectū. sz faciūt oua: sicut aues ⁊ aliq̄ alia aīalia Et hmōi aīalia idem simł pariūt cū proprijs fetib⁹ tantū de nutrimēto quāto sufficere possit quousq3 aīal generatū ꝑueniat ad pfectū. sicut patet in ouo cui⁹ rubeū cedit in nutrimentū pulli q̄ generatur ex albo oui. et hoc q̄ȝdiu pullus est infra testā. simile est in alijs aīalibus que generant ⁊ pariūt oua. ¶ Sūt alia aīalia que generant ⁊ pariūt aīal perfectū: sicut equus et alia hmōi. et in talib⁹ aīalia que pariūt habēt vsq3 ad aliqđ tēpus cibū in seipsis ad nutrimentuz genitoꝝ. qui quidē cibus vocat lac. ⁊ in matrice anteq̄ȝ exeant habēt menstruū. ⁊ sic patz ꝙ in p̄ma generatiōe natura prouidet eos de cibo. ⁊ p ꝯñs postq̄ȝ aīalia sunt pfecta natura ꝓuidet ea de cibo. ita ꝙ plāte sunt ꝓpt alia aīalia: vt ex eis nutriātur. ¶ Alia vo aīalia sūt ꝓ-

pter hoies.domestica quidē ꝛ propt̄ cibum:et propt̄ alias vtilitates.siluestria vo ꝛ si nō oia tñ plurima eoꝝ cedūt in cibū hois.vel aliquo alio mō in auxiliū ei⁹ inquantū hō ex eis acq̄rit vestimentū.scꝫ:de pellib⁹ eoꝝ: vel etiā alia instrumenta. vtputa de cornibus ꝛ ossib⁹/aut dentibus.Et sic manifestuꝫ est ꝙ hō indiget ad suā vitā alijs aialibus ꝛ plātis. Ex quo sequit̄ manifeste:cū natura nec dimittit aliqd̄ ip̄fectū nec fac̄ aliqd̄ frustra ꝙ fec̄ aialia ꝛ plātas ꝓpt̄ hoiem.scꝫ:ad sustentationē ei⁹. Sed qñ aliqs acquirit illud qd̄ natura ꝓpter ipm̄ fecit est naturalis acquisitio.g̊ ars possessiua seu acquisitiua qua hmōi acquirūtur est naturalis cum ista ptineāt ad necessitatē vite.ꝛ pars eius est predatiua.qua oportet vti et ad bestias q̄ naturalit̄ sunt subiecte hoi. ꝛ ad hoies barbaros qui sūt naturalit̄ serui. ac si hoc sit primū iustum bellū fm naturā.dixit aūt phs predatiuaꝫ esse partē hmōi possessiue: seu acquisitiue. qꝛ alia pars est agricultura q̄ acquirit nutrimentū ex plātis.¶Instat̄ cōtra ꝯclusionē:ꝛ contra illud qd̄ sūt deductū ex ꝓbatiōe.s.ꝙ tā plāte ꝙ aialia sint a natura ꝓpt̄ hoiem.ex quo sequit̄ conclusio ꝙ acquisitio taliū est hoi a natura. Et p̄mo sic.nā plante ꝛ alia aialia ab hoie sunt gr̄a suaꝝ operationū.g̊ nō sunt gr̄a hois. nec ꝓpter hoiem.ꝯña patet.qꝛ hō nō est operatio plante. aūcedens vero est phi in p̄mo celi.vbi dicit ꝙ oē habēs opus est gr̄a operis illi⁹.ꝛ ꝑ consequēs si nō sūt a natura ꝓpt̄ hoiem.nec acquisitio seu possessio taliū est hoi a natura. Scd̄o sic.nā hō vti plātis ꝛ aialibus nō est bonū plātaꝝ ꝛ aialium.g̊ nō sunt gr̄a hois.ꝯña pꝫ. qm̄ si ita esset ꝙ hō esset finis illoꝝ sic eis esset bonum.aūs vo apparet:qꝛ qñ hoies vtunt̄ plantis plāte destruūtur.¶Tertio sic.nam plāte et aialia alis ab hoie frequēter nocumentū inferunt hoi.g̊ nō sunt ꝓpt̄ hoiem.ꝯña patet: qꝛ si essent ꝓpter hoiem ꝛ ꝑ possessio eaꝝ esset a natura nō inferrēt nocumentuꝫ ei.aūs vo apparet de multis feris/ꝛ aialibus venenosis/ꝛ plātis malis.¶Quarto sic.nā si sic esset sequeret̄ ꝙ homo nō esset ꝑfectior plantis: ꝛ alijs aialibus.g̊ ꝯñs est falsū.ꝛ ꝓbat̄ ꝯña.qꝛ sic esse hois depēderet a plātis ꝛ alijs aialibus in suo esse. ꝛ dependēs est minus nobile ꝙ illud a quo dependet.¶Rñdeo vo ad ista. Ad primū nego ꝯñam.ꝛ ad ꝓbationē dico ꝙ nō est inconueniens ꝙ vnius ꝛ eiusdē sint plures fines subordinati.¶Ad scd̄m dico:ꝙ licet sit malū plātis ꝙtum ad naturā ꝑticularē eaꝝ:est tñ bonuꝫ nature vniuersali. min⁹ eñ malū est ꝙ destruat̄ min⁹ nobile:vt cōseruetur magis nobile.nam si aialia ꝛ plāte ordinātur ad hoiem ꝓut ad finē:ideo ordinātur vt ꝑ illa cōseruet̄.¶Ad tertiū negat̄ ꝯña.qꝛ illa aialia que nocēt hōi sunt gr̄a alioꝝ aialiū que sūt gr̄a hois imediate. et sic illa mediate sunt gr̄a hois.¶Ad quartū nego ꝯñam.ꝛ ad ꝓbationē dico ꝙ nō est incōueniēs ꝙ esse hois depēdeat ab alijs aialibus ꝙtum ad cōſuationē. et ꝙ alia aialia sint causa materialis cōseruatiōis eius inquantū sūt instrumēta ei⁹: licet nō depēdeat ab alijs aialib⁹ in causa efficiēti.qꝛ sic solū depēdet a deo fm aiam ꝛ fm corpus adeo vt a causa p̄ma: et ab alijs causis essentialib⁹ vt a causis secundis.

¶Quarta ꝯclusio ponit̄ ibi[Una igit̄ acquirēdi].Et est ista:ꝙ ars possessiua q̄ est acquisitiua alimēti ꝑtinet ad yconomicū naturalit̄:ꝛ est pars yconomice q̄daꝫ fm ꝙ pars dr̄ esse q̄ est subministratiua.qꝛ subministrat nō solum yconomice:sed etiā politice.¶Ista ꝯclusio fm phm̄ ꝓbatur sic. nā yconom⁹ qꝛ operatur ad vitam prout cōseruat eā vtitur possessionib⁹ vt ministris:sine quib⁹ nō sit vita. vñ oportet possessiones p̄existere:vel eis acquirere.quarum thesaurizatio est nccīa nō solū yconomo ꝫ etiā politico.ꝛ per ꝯñs hec ars possessiua q̄ est acquisitiua est nccīa yconomice.ꝯña ista pꝫ qꝛ per hāc acquirūtur diuitie ꝓprie et vere. ꝑ quas imediate habet̄ sufficiētia: et replet̄ indigētia hūana.Ex quo sequit̄:ꝙ cum ars possessiua seu acquisitiua sit subministratiua yconomice/ꝛ politice sicut pars quedā subministratiua oportet ad actū politici ꝛ yconomici ꝙ acquirātur ille res que thesaurizātur ad necessitatē vite ꝛ vtilitatē cōitatis taꝫ domus ꝙ ciuitatis.qꝛ nec dom⁹ nec ciuitas pōt gubernari sine necessarijs vite.¶Quinta cōclo ponit̄ ibi.[Et vident̄ quidē].Et est ista.ꝙ acquisitio diuitiaꝝ ꝑ quas imediate habet̄ sufficiētia vite nō est infinita.¶Ista ꝯclusio ꝓbat̄ fm phm̄ sic nullus artifex vtit̄ infinitis instrumētis magnitudine aut multitudine.sed diuitie ꝑ quas imediate sustētatur vita.ꝛ ꝑ quas imediate habetur sufficiētia vite sūt instrumēta yconomico ꝛ politico.vterqꝫ eñ hoꝝ hēt facere vite cōseruationē:vnus in domo et alter in ciuitate. g̊ hmōi diuitie q̄ sunt instrumēta nō debent eē infinite magnitudine/aut multitudine.Et per ꝯñs acquisitio haꝝ diuitiaꝝ nō est infinita. minor hui⁹ rōnis patet ex p̄cedētibus. et maior declarat̄.nā si artifex vteret̄ instrumētis infini

tis multitudine/aut magnitudine nunq̃ȝ haberet intentū: ꝛ cōpleret opus qd̓ intēdit. nam si faber ad faciendū cultellū vteret̃ infinitis martellis ſm numerū: aut martello infinite quātitatis nunq̃ȝ pficeret cultellū. ¶ Declarat ph̄us in littera istā cōclusionē sic. et dicit ꝙ vere diuitie sūt ex hmōi reb9. s. supradictis quib9 subuenitur necessitati nature. ideo aūt iste sūt vere diuitie qꝛ possūt tollere indigentiā ꝛ facere sufficientiā habēti eas. vt. s. hō sit sibi sufficiēs ad bene viuendū. Sūt aūt quedā alie diuitie q̄ꝝ possessio est infinita siue acquisitio est infinita de quib9 infra dicet̃. de quib9 solon q̄ fuit vn9 de septē sapiētibus dixit ī suo poemate: ꝙ nullus termin9 diuitiaꝝ potest p̄finiri hoībus. vñ tales nō sunt vere diuitie. qꝛ nō replent hoīs appetitū. ꝙ aūt diuitie que ꝯsistūt ex rebus necessarijs ad vitā sint finite: ꝓbat ph̄s p rōnem factā in ꝓbatiōe ꝯclonis: q̄ est ꝙ nullus actus instrumentū est infinitū ꝛc. ¶ Et vltimo epilogādo ꝯcludit ph̄s ꝙ est quedā naturalis acquisitio patribusfamilias seu yconomicis ꝛ politicis: seu gubernatorib9 reipublice nc̄ia. et ꝓpt quam causam manifestuȝ est ex dictis. Et hec de isto capitulo sufficiant.

e St aliud genus acquirēdi qd̓ maxime vocāt ꝛ maxime vocari debet pecuniarū. ꝛc. ¶ Postq̃ȝ ph̄s in precedēti cap° determiauit cōiter de oīm arte acquisitiua nutrimēti: seu de oīm possessione. Cōsequēter in isto caplo voluit detminare de alia acquisitōe sen possessione q̄ appellat̃ pecuniatiua seu acquisitio pecuniaꝝ. Pro quo sunt aliqua notāda: ¶ Et pmo est notandū ꝙ istud cap^m ꝯtinet septē partes pncipales. In pma parte ph̄us cōparat ad inuicē artē possessiuā seu acquisitiuā alimēti ad possessiuā seu acquisitiuā pecunie. ¶ In scd̓a xo parte ostēdit ph̄s ortū pecunie: ꝛ manifestat ortū cōmutatiōis. ibi. [Cui9 ꝙ duplex est]. ¶ In tertia xo parte ostēdit vñ habuit ortū p pecuniā cōmutatio ibi [Ex hac tū illa processit]. ¶ In q̄rta aūt parte ostēdit ꝙ pecunie ꝛ diuicie differūt: ibi. [Naȝ ꝛ diuicias]. ¶ In quīta etiā parte ostendit qualiter pecunia desiderat̃ in infinitū: ꝛ qualr̄ nō ſȝ ad certū t̄minū: ibi. [Et infinite sūt hmōi]. ¶ In sexta pte narrat qualit̃ ars medicinalis se hēt ad patrēfamilias/seu yconomū/ꝛ ad politicū seu gubernatorē reipublice: ibi. [Naȝ dubitaret]. ¶ In septima xo parte ostēdit q̄ pecunia est laudabilis ꝛ que nō: ibi. [Cuȝ xo et hec]. ¶ Scd̓o est notandū ꝙ sic alioꝝ effectuū sūt q̄tuatuoꝛ cause. s. materialis/formalis/efficiēs/ et finalis. ita monete sunt iste quatuoꝛ cause. nā causa materialis est illa ex q̄ fit moneta seu pecunia. ꝛ talis debet eē materia p̄ciosa: ex eo qꝛ sub parua quātitate debet esse precij valoris magni. Causa finalis ei9 est q̄tenus homo p eā possit hēre illa que sunt nc̄ia vite. Causa formalis est figura ꝛ signū pōderis eius tanti valoris. Causa efficiēs est princeps ille q̄ habȝ rempublicā seu policiā gubernare. vel congregatio pluriū gubernatoꝝ reipublice. Ex quibus seqtur ꝙ ordinare monetas ad aliū fineȝ q̄ȝ ad cōmutationē ꝛ cōicationē bonoꝝ naturaliū est abuti monetis. Etiā sequit̃ ꝙ moneta que est de materia q̄ de facili reperit̃/ ꝛ in qua hoies plurimū abundāt nō est sufficiēs matia monete Etiā sequit̃ ꝙ si moneta nō sit de materia p̄ciosa ꝛ si nō habet tantū pondus ꝛ valorem quantū debet hēre: tūc moneta nō est recte ordinata. ¶ Tercio est notandū: ꝙ toti policie ꝯuenit habere monetā diuersoꝝ modoꝝ ꝓpt hoc ꝙ cōtigit mercatores ire ad longinquas ptes ꝓpter qd̓ oportet eos ꝙ hēant monetā variā ꝛ notabilis materie/ ꝛ cito portabilem. ¶ Quarto est notandū: ꝙ circa monetaȝ potest fieri duob9 modis mutatio. Uno mō totalis quādo totaliter mutatur. Et hec fit dupliciter. q̄nq̃ȝ solū p voluntatē principis sine h̄ ꝙ cōitas melius cōsequat̃. alio mō ꝓpter materiā nimis accrescētiā. s. qꝛ materia est nimis cōis et vilis. ꝛ illa mutatio est licita. Alio mō est mutatio partialis. s. q̄ñ materia nō est putū Et hec est duplex. Uno mō ꝓpter solā voluntatē p̄ncipis sine vtilitate cōitatis. et sic est illicita. Alio° propt̃ vtilitatē reipublice: et illa est licita. ¶ Quinto est notandū: ꝙ cōmutatio cāpsoria est duplex. quedā est vbi cāpsoꝛ plus recipit q̄ȝ dat. et alia est vbi cōmutatiōe tantum p̄cise recipit quātuȝ dat. ¶ Prima cōmutatio ē duplex. nā quedā est propt̃ bonū cōitatis p̄cise. Alia est vbi pecunia quā plus cōmutās recipit nō ordinat̃ in bonū cōe: ſ; in bonū priuatū. Prima cōmutatio cāpsoria vbi cōmutans plus recipit q̄ȝ dat: ꝛ ordinat̃ illud ad bonum: et vtilitatē cōitans est licita ꝓpter hoc ꝙ tendit in bonū cōe. ¶ Scd̓a vero ꝯmutatio cāpsoria qua cōmutās plus recipit q̄ȝ dat: ꝛ ordinat illud in bonū priuatū est illicita ꝛ cōtra iusticiā nā in hac cōmutatiōe (vt dicit seneca) augetur cupiditas. Alia xo cōmutatio que est q̄ñ tantū dat quantuȝ recipit ille cōmutat est licita nisi sit in preiudiciū cōitatis. quia ibi est iusticia.

¶Sexto est notandū ꝙ valoꝛ rei nō debet at-
tēdi ẜm dignitatē rei: ẜ ẜm ꝙ cōuenit in vsum
hūanuz.vt pz:qꝛ frumētū plus valet in digni-
tate rei q̄ȝ pecunia. nec etiā debz attēdi:nec ac
cipi ẜm necessitatē emētis/aut vendētis.ẜ ẜm
necessitatē toti9 cōitatis. ¶Septimo est notā
dū ꝙ vsus rei possesse est duplex. vnus ꝓp9
ad quē talis res possessa ordinatur prope.ali9
cōis q̄ nō est ꝓpri9 illius rei.imo cōiter conue
nit cuilibet alteri.vt cōmutatio equi est vsus
cōis equi.ꝓpri9 aūt vsus eius est equitare. qꝛ
ꝓpᷓ illū vsum est fact9 p̄ncipl'r.ꝓpri9 aūt vsus
pecunie est cōmutatio q̄ cōmutatur in res na-
turales/vel artificiales nccīas ad vitā.¶Octa
uo est notandū: ꝙ res possesse sunt duplices.
nā quedā est sic se habēs ꝙ vsus illius potest
cōcedi sine substātia illi9 rei cōcesse:sic ꝙ dñiuz
nō trāsferᷓ.et hoc qꝛ ꝑ vsuz talē sḃa rei nō ꝯsu
mitur.Alia est res possessa q̄ nō potest cōcedi
nisi cōcedatᷓ dñiuz. ⁊ hoc ideo qꝛ vsus illi9 rei
consistit in ꝯsūmatiōe illi9 rei.sicut est de pane
⁊ hmōi.Et talis est vsus pecunie.et ideo vsus
pecunie nō potest trāsferri in alterum nisi trās
feratᷓ dñiuz sḃe ei9.¶Nono est notandū ꝙ in
generali sex sūt spēs cōtractuū.s. vēditio/em-
ptio/mutatio/ꝑmutatio/ locatio/ et accomo-
datio.nā vēditio ⁊ emptio sūt inter vendentē
⁊ emptorē:mutatio inter illū qui mutat ⁊ reci
pit.ꝑmutatio est intᷓ pactū faciētes.quatuoꝛ p̄
mis spēbus dñiuz trāsfertur de dāte ad recipiē
tem.in alijs aūt nō.¶Decimo est notandū: ꝙ
pecunia siue moneta dupl'r pōt ꝯsiderari. vno
mō ꝓut ipsa ordinatᷓ in finē ꝓpᷓ quē est insti-
tuta.⁊ sic pecunia est bonū simpl'r.alio mō cōsi
deratᷓ nō prout ordinatᷓ in ꝓximū finē:ẜ propᷓ
delectationē ⁊ auariciā.⁊ sic ē bonū delectabi
le ⁊ vtile.¶Etiā sil'r appetitus in hoīe pōt cōsi
derari dupl'r.qꝛ quidā est cōformis recte rōni:
⁊ quidā difformis.Accipiēdo appetitū bñ regu
latū:appetit9 pecuniaꝝ nō est in infinitū.qꝛ sic
est appetitus cōformis recte rōni. accipiendo
appetitū ꝓut est difformis rōni sic appetit9 di-
uitiaꝝ est in infinitū.qđ pz:qꝛ ī tali hoīe sic ap-
petēte est ꝑuersitas appetitus. et ordinatᷓ bo/
nū vtile in bonū dee ctabile. ¶Undecimo est
notandū ꝙ phus in p̄ma ꝑte caplī dicit ꝙ p̄-
ter spēm artis acquirēdi nccīa vite est aliud ge
nus acquirēdi qđ maxime hoīes vocāt. et me
rito vocari debet pecuniaꝝ.i.ars acquisitiua
pecuniaꝝ.in quo genere nullus finis videtur
esse diuitiaꝝ/ac possessionis.¶Istud gen9 seu
spēs artis acquisitiue pecuniaꝝ videtᷓ esse idē
cū primo:qꝛ est ars ꝓpinqua et vicina supra-
dicte arti possessiue ꝓpᷓ ꝙ vtraqꝫ ordinatᷓ ad
vitā.Differt tñ ab illa in hoc.qꝛ nō eque ime-
diate ordinātur ad vitā sicut est acquisitiua ci
bi.nā acquisitiua cibi ministrat ea ex quibus
vere ⁊ imediate subueniᷓt vite.sed ars acquisi
tiua pecunie ministrat illa ꝑ que emētur nccīa
vite.Differūt etiā in hoc:qꝛ acquisitiua nutri-
menti est ẜm naturā.ẜ ars acquisitiua pecunie
per quandā experientiā et artē inuēta est.
¶Et si queratᷓ si sic est ꝙ ars acquisitiua pecu
nie inuēta ꝑ quandā experientiā et artē: ⁊ nō
est ẜm naturā:quare fuit inuēta. ¶Ad hec est
dicendū ẜm phm:ẜm ꝙ phs dicit in scđa parte
caplī.que incipit ibi.[Cuiusqꝫ rei duplex est
vsus]. ꝙ fuit inuēta propᷓ cōmutatiões faciē
das.¶Et ad declarationē hu9 dicti pōit phs
quendā distinctionē de vsu rei.et dicit ꝙ ē vni
uscuiusqꝫ rei duplex vsus. Unus vsus est pro
prius vsus rei.et alius vsus est cōis qui est cō
mutatio rei pro alia re qua indiget.Ubi gratia
nā calciamēti est duplex vsus. vnus ꝓpri9 ad
quē ꝑ se ordinatᷓ calciatio. Alius vsus calcia-
menti est cōmutatio pro alia re que magis in-
digetᷓ.iste eñ vsus nō ē ꝑ pri9 calciamēti. tamē
ẜm se est vsus eius.qꝛ vtrobiqꝫ fit vsus calcia-
mēti ẜm ꝙ est calciamentū.Sed p̄mo mō ꝓut
habet talē formā factū est ad calciandū.Scđo
mō prout habet valorē hēt vsum cōmutatōis
pro alia re.nō eñ factū est calciamentū propᷓ
hoc ꝙ eius vsus ꝓprius sit cōmutatio: sed ad
calciandū.Et codē modo est in alijs reb9 pos-
sessiuis.qꝛ ğ nō semꝑ habebantᷓ nccīa ad vitā
ideo ad habendū ea que deficiebāt fiebat cō-
mutatio rez que est vsus rei nō propri9 ẜ cō-
munis.et fiebat cōmutatio de hijs que abun-
danter habebātur in illa nccīa q̄ nō hēbātur.
Primu9 eñ nō cōmutabātur nisi nālia ī nālia
puta.nā qui abūdabāt in vino:⁊ deficiebāt in
frumēto cōmutabāt vinū ꝓ frumēto.Ex quo
manifestū est ꝙ cū pecunia nō sit a natura cō-
mutatio eius nō est idē cū illa que est necessa-
rioꝝ a natura.Quare ergo fuit intrnducta cō
mutatio.Ad hoc dicit phs:ibi. [In p̄ma igitᷓ
societate] ꝙ in prima societate.id est in p̄ma
domo que est cōitas vni9 domus nō erat op9
aliqua tali cōmutatiōe ex eo qꝛ oīa nccīa vite
erāt patrifamilias qui oīa ꝓuidebat. Sed qñ
iam facta est āplioꝛ cōitas.s.vici ⁊ ciuitatis ꝓ-
pter hoc ꝙ aliqui hoīm cōicabant cū oībus in
ter quos nō poterat fieri cōmutatio. alij vero
erāt separati.⁊ in multis alijs rebus. ideo ne-

cessariũ fuit illaꝝ reꝝ q̃ diuise erãt cõmutationes fieri.s.dũ vnus acciperet ab alio qȯ alter habebat ipe tribueret ei qȯ ipe habebat:sicut adhuc fuatur apud multas natiões barbaroꝝ apud q̃s vsus nõ est denarioꝝ: q̃ nichil plus cõmutãt nisi ea que sũt eis oportuna ad vitã: sic dãdo vinũ ꝛ frumẽtũ.ꝛ hmõi.¶Cõcludit phs ibi.[Huius ergo ꝓmutatio]:ꝙ talis cõmutatio nõ est pꝛeẽ naturã qꝛ est de reb⁹ q̃s natura ministrat.nec ad ãpliationẽ patrimonij ꝑtinet qꝛ nõ fit ꝑ denarios.¶Et ꝙ nõ sit preter naturã ꝓbat ꝑ hoc ꝙ est in supplemẽtuz ꝑ se sufficientie.s.vt hõ ꝑ hmõi cõmutationez hẽat ea q̃ sũt nccia sufficiẽter ad sustentationẽ hũane vite.¶Istis p̃suppositis ponunẽ sex ꝯclusiones Prima eiũ ꝯ° ponit in pꝛicipio tercie ꝑtis capituli que incipit ibi.[Ex hac tñ illa] Et ẽ ista ꝙ ex hac cõmutatiõe naturali ortũ habuit cõmutatio pecuniatiua.q̃ tñ nõ est orta totaliter ẽm naturã:ẽ magis ẽm rõnez ꝛ prudentiã humanã.Istã cõclusionẽ declarat phs sic.nã multiplicato pplõ/ꝛ lõge ad inuicẽ segregato.attẽdens prudẽtia hũana necessitatẽ cõmutatõis et insuꝑ difficultatẽ portatiõis ad loca remotiora illaꝝ reꝝ naturaliũ que debebãt cõmutari cõposuerũt ad inuicẽ hoies ad inuicez dari qȯ in se hẽrẽt aliq̃ȝ vtilitatẽ q̃ facilr posset fieri cõmutatio.puta ferrũ/argentũ/ꝛ hmõi metalloꝝ quib⁹ fiũt vasa.Et illud ꝑmo fuit ordinatũ simplr cũ põdere absq̃ȝ caractere.vt pro tãta re tantũ põdus talis metalli dareẽ.ẽ postea vt hõ ab onere põderatiõs liberareẽ prudẽtia seu sagacitas hũana caracterẽ seu figurã adinuenit:q̃ metalli valoꝛ ꝛ põdus respectu rerum necessarioꝝ cognosceẽ.ꝛ sic factus est denari⁹ vt sit mẽsura reꝝ necessariaꝝ ad vitã.Et sic videtur ꝙ inquantũ denari⁹ inuẽtus est vt commuteẽ ꝓ necessarijs ad vitã ꝙ habuit ortũ cõmutatio denarioꝝ ex cõmutatiõe naturali. et a natura.ẽ inquantũ prudẽtia hũana adinuenit figurã denotãs tantũ vel tantũ valorem in tali metallo.videtur ꝙ nõ totalr oriẽ ẽm naturã ẽ magis ẽm rationẽ ꝛ prudentiã humanam ¶Instatur cõtra istã cõclusionẽ et ꝓbaẽ ꝙ cõmutatio pecuniaꝝ nõ fit aliq̃ mõ a natura.nec ẽm rationẽ ꝑ prudentiã hũanaz inuẽta cuz sit illicita.Et p° sic.nam illud est illicitũ ꝛ nõ ꝑ rationẽ inuentũ ꝑ qȯ eueniũt seditiões/ꝛ iurgia ẽ hoc est ꝑ cõmutationẽ monetaꝝ.g̃ ꝛc. Maioꝛ nota est:ꝛ minoꝛ pꝫ per experientiaz. q̃a ꝑ talẽ cõmutationẽ fiũt obiurgatiões/obligationes et lites.¶Scdo sic. illȯ est illicitũ ꝛ ꝑ rõnẽ

prudẽtie inuentũ in republica ꝑ qȯ bonuz cõe diminuiẽ: ꝛ bonũ singulaꝝ ꝑsonaꝝ augeẽ. sed h̃ ẽ ꝑ cõmutationẽ pecuñaꝝ.g̃.maioꝛ nõ est: et minoꝛ pꝫ ꝑ experientiã:qꝛ in tali cõmutatione semꝑ est bonũ maius ꝑsone ditioris.¶Tertio sic.nã illud nõ est ꝑ rationẽ prudẽtie inuentuz in policia seu in re publica quo cessante/vł nõ existẽte adhuc hẽtur finis ad illȯ ordiatur quẽ sed nõ existẽte cõmutatiõe pecuniaꝝ adhuc finis potest habere ad quẽ ordinatur pecunia. g̃ ꝛc. Maioꝛ nota est. ꝛ minoꝛ apparet.qꝛ finis pecunie est cõmunicatio bonoꝝ.ꝛ talis potest fieri ꝑ aliã rem naturalẽ.¶Rñdeo ad ista Ad primũ dico ꝙ maioꝛ est v̇a qñ illud per qȯ illa oriũtur est tale ꝙ hẽt ex se ꝙ illa ex illo oriantur sicut est adulteriũ/ꝛ hmõi. ẽ cõmutatio pecunie ꝓ re necessaria nõ est talis.ꝛ si aliquã do oriũtur talia est ꝓpẽ maliciã hoim.¶Ad secũdum nego minorẽ. qꝛ cõe bonũ augeẽ ꝓpẽ talẽ cõmutationẽ:ꝛ si aliq̃ndo diminuiẽ bonũ cõe:ꝛ augeẽ bonũ ꝑticulare est ꝓpter hoim cupiditatẽ.¶Ad terciũ dico ꝙ maioꝛ est v̇a si ita bene ꝛ faciliter habereẽ illo nõ existẽte sicut illo existẽte.Et sic dico ad minorez. ꝙ nõ ita bñ ꝛ faciliter consequiẽ finis ꝓpter quẽ est pecunia ipsa nõ existente per aliquã rem naturalẽ sicut ꝑ pecuniã ꝓpter causas dictas in declaratione cõclusionis.¶Scda ꝯclusio ponitur ibi. [Reperto igiẽ nũmo].Et est ista. ꝙ postq̃ȝ facti sunt denarij ex p̃dicta ꝯmutatione pecunie que est ex necessitate facta subintroducta est ꝑ rõnem ꝛ prudentiã humanã alia sp̃es cõmutationis pecuniarie:scdm quã denarij ꝓ denarijs cõmutãtur.ꝛ hec vocatur cãpsoria. Ad ꝓbationẽ hui⁹ cõclusionis assignat phus duas causas ꝓpter q̃s prudentia humana adinuenit cõmutationez campsoriã qua cõmutãtur denarij in denarios.¶Prima causa fuit necessitas:que est ista.vt quia homo non habet denarios quoꝝ vsus nõ erat in terra in qua eũ emere oportebat.ideo ratio ꝛ prudentia hũana adinuenit cãpsoriaz per quã posset habere denarios quoꝝ vsus habeẽ in terra in qua oportet emere. ¶Scda causa fuit ꝓpter lucrũ Et hoc sic.nã ratio ꝛ prudẽtia humana vidẽs ꝙ idem denarij plus ꝛ minus valẽt in diuersis regionib⁹:adinuenit cõmutationẽ denarioꝝ q̃ min⁹ valẽt in vna regione/vł ciuitate in denarios q̃ plus valẽt in alia ciuitate.ꝛ denarios cõmutatos trãsportãt ad loca vbi pl⁹ valebũt ꝛ hoc vt lucrũ ex illo reportẽt. ꝛ denarios multiplicẽt/ꝛ accumulẽt.Vñ dicit phs ibi.[Qua

propter]. ꝙ ex quo denarij inceperūt in dena
rios cōmutari propter lucrum quodā artificia
li modo ars que est circa denarios vocatur ac
quisitiua pecuniaꝝ: et actus eius est ꝙ possit
cōsiderare vnde posset prouenire homini mul
titudo pecuniaꝝ. ad hoc enim est ordinata si-
cut ad finem: vt faciat multitudinē pecuniarū
⁊ diuiciarum. ¶ Instatur cōtra istaz conclusio
nem. ⁊ probatur ꝙ cōmutatio pecuniarum cā-
psoria nō fit scđm rationem ⁊ prudentiam hu-
manam cū sit illicita. ¶ Et primo sic. naz illa cō
mutatio que est illicita ⁊ iniusta nō est inuēta
scđm rationē ⁊ prudentiaz humanā. sed cōmu
tatio campsoria est illicita et iniusta. ergo ⁊c.
Maior patet: quia nullum iniustum ⁊ illicituz
est inuentū per rationez ⁊ prudentiam. minor
vero probatur. quia nichil est vituperabile qđ
est scđm rationem. et cōmutatio campsoria pe
cuniarum est vituperabilis secunduz phm hic
in isto capitulo. ¶ Secundo sic. nam illa cōmu
tatio non est licita nec inuenta scđm rationem
in qua cōmutans plus accipit q̄ dat. Sed cō-
mutatio campsoria est hmōi. ergo ⁊c. Maior
patet. quia nō est iustum plus accipere q̄ dat
aliquis in commutatione alicuius rei. Minor
vero apparet per experientiaz. quia campsor
plus recipit q̄ dat. ¶ Tertio sic. nam illa cōmu
tatio nō est iusta: nec scđm rationem inuenta/
que est ꝑter naturā ⁊ violēta. sed mutatio cāp
soria est hmōi. ꝫ ⁊c. maior est nota. minor vero
ꝓbatur. q2 vti re ad aliū finē ad quē nō est or-
dinata est abuti re: ⁊ preter naturā. sed sic facit
ars cāpsoria quia dat pecuniā ꝓ pecunia. sed
pecunia est ordinata in aliū finē. s. propter vite
necessaria q̄ sunt res naturales. ¶ Rñdeo ꝟo
ad ista. Ad primū nego minorē. ⁊ ad probatio
nē dico: ꝙ si cōmutans recipit plus q̄ dat. et il-
lud ordinat in bonū priuatū tantū: ⁊ nō in bo-
num cōe: tūc est vituperabilis talis cōmutatio
⁊ sic intelligit phus. Si tñ illud ordinat ad vite
necessitatē: ⁊ ad bonuz cōe est licita illa cōmu
tatio: dū tamen nō excedat in plus recipiēdo
¶ Ad scđm dico similiter ad minorē. ꝙ si cam-
psor ordinat ad bonū cōe/ ⁊ ad nccitatē reipu
blice cōmutationē pecuniaruz magis q̄ ad bo
num propriū priuatū: licet plus recipiat iusta
⁊ licita: ⁊ ſm rationē est illa cōmutatio. Etiam
potest dici ad minorē: ꝙ oībus cōpensatis cāp
sor nō plus recipit q̄ dat. nā cāpsor emit locuz
et dat laborē ⁊ diligentiā que valēt aliq̄d. ſ be
ne recipit plus in cōparatione pecunie. ¶ Ad
tertiū dico ꝙ minor est falsa. pro quo est scien-
dum ꝙ ordinare pecuniā in pecuniā pōt duplr
intelligi. Uno mō propter ipsam augere: et ta-
lis ordinatio est abusus. Alio mō nō ꝓpter pe
cuniā: ſ propter vite necessitatem. vt patet de
mercatore qui habet cābire: et talis ordinatio
nō est abusus. ſ vsus licit⁹ ⁊ ſm rōnem. ¶ Ter
tia ꝯclusio ponit: ibi. [Nā ⁊ diuicias pleruꝗ]
Et in ista: ꝙ pecunie. ⁊ vere diuicie nō sūt idez
vt multi putāt ꝙ sint idē ⁊ ꝙ vere diuicie cōsi-
stūt in pecunijs ꝙ nō est verū. immo differūt.
¶ Ista conclusio probatur scđm phm tripliciꝛ
Et primo sic. nam illa q̄ de se nō sunt nccia ad
vitā nō sunt vere diuitie. ſ pecunie sunt hmōi.
ꝫ ⁊c. maior patet ꝑ hoc ꝙ vere diuitie sunt ꝓp
ter sustentationē humane vite. Et minor decla
ratur ꝑ hoc: q2 pecunie in sola voluntate et le-
ge humana consistunt. vere igitur diuitie sunt
necessarie res ad vitam humanam. vt sunt fru
mentum/ et vinum/ et huiusmodi. et per conse
quens pecunie non sunt vere diuitie. ¶ Scđo
sic. illa non sunt vere diuitie que variata homi
num dispositione nullam vtilitatez/ nec digni-
tatem habent ad necessitatem vite. sed trāsmu
tata dispositione hominum qui vtuntur diui-
tijs denarij nullius sunt precij. nec aliquid affe
runt ad necessitatem vite. puta si placeat regi
vel cōmunitati ꝙ nō valeant. et per conseq̄ns
stultū est dicere ꝙ diuitie ꝟe nihil aliud sunt q̄
multitudo pecuniaꝝ. ¶ Tertio ꝓbatꝛ ꝯ° scđm
phm ibi. [Et locuples nūmis]. Et hoc sic. icō
ueniēs est dicere ꝙ ille q̄ est diues indigeret ci
bo: vel pereat fame. ſ multotiēs pōt cōtingere
ꝙ hō abundās in denarijs egeat cibo/ ⁊ moria
tur fame. sicut dꝛ fabulose de quodā qui voca-
batur mida: ꝙ ꝓpter hoc ꝙ habebat insaciabi
le desideriū pecunie: petijt a deo ⁊ ipetrauit ꝙ
oīa que sibi exiberētur fierēt aurea. ⁊ sic perijt
fame hn̄s multitudinē auri oībus cibis sibi ap
positis cōuersis in aurū. ꝫ pecunie nō sūt vere
diuitie. ¶ Cōcludit phs predictā ꝯclonem ibi.
[Quā obrē querūt]. Et dicit: ꝙ illi q̄ recte sa
piūt ꝓpē ꝑdictas rōnes dicunt aliud esse diui-
tias/ ⁊ aliud pecuniā. sunt em̄ quedā diuitie ſꝫ
naturā. s. de reb⁹ necessarijs ad vitā. ⁊ acquisi-
tio taliū diuitiaꝝ ꝓpe ꝑtinet ad yconomicā. ſ
illa cōmutatio q̄ est cāpsoria multiplicat pecu-
nias nō oībus mōis. ſ solū ꝑmutationē dena-
rioꝝ. vñ tota ꝯsistit circa denarios. q2 denari⁹
est ꝑncipiū ⁊ finis tal' ꝯmutatōis: dū denari⁹ ꝓ
denario daꝛ. Pꝫ igiꝛ ſm h' ꝙ ditiores sūt q̄ abū
dāt i reb⁹ nccijs ad vitā ꝟe loq̄ndo q̄ illi q̄ abū
dāt i denarijs. ¶ Instaꝛ ꝯ istā ꝯclonem: ⁊ ꝓbaꝛ

ꝙ multitudo pecunie sint vere diuitie. ¶ Et primo sic. nã in illis cõsistunt politice vere diuitie propter q̃ policia habet quicquid vult. quomodo ⁊ qualr̃ / ⁊ qñ / ⁊ vbi vult. ſꝫ pecunie sũt hmõi. g̃ ⁊c. maior patet ⁊ minor ꝓbatur qm̃ numisma est fideiussor ꝓ oĩbus. mõ policia nihil aliud ẽ q̃ꝫ cõgregatio ciuiũ. ¶ Scd̃o sic. in illis ꝯsistũt vere diuitie politice que politic⁹ appetit scd̃m dictamẽ rõnis recte. ſꝫ hoc ẽ pecunia g̃ ⁊c. Maior patet: qꝛ nõ sic videt̃ ꝙ politic⁹ ſm rectã rationẽ illas appeteret. minor ꝟo apparet qꝛ politic⁹ ſm rectaꝫ rõnem habet diuitias cões / et plures. ¶ Tertio sic. nã in illis cõsistũt vere diuitie politice quib⁹ ablatis policia periret. sed diuitie politice sũt hmõi. g̃ ⁊c. Maior pꝫ: et minor apparet. qꝛ videm⁹ ꝙ si nõ haberent̃ diuitie in policia: etiã nõ haberẽtur hoĩes cõtra inuasores ipsius policie. ⁊ sic policia transferret̃ ad alios. ¶ Quarto sic. in illis ꝯsistunt vere diuitie politice que sũt ad sufficientiã / ⁊ indigentiam humanã. sed pecunie plures sunt hmõi. g̃ ⁊c. Maior patet de se: ⁊ minor apparet ꝑ experientiã. ¶ Rñdeo ꝟo ad ista. Ad primuꝫ nego minorẽ. ⁊ ad ꝓbationeꝫ qñ dicitur ꝙ pecunia est fideiussor ⁊c. dico ꝙ hoc ꝯuenit pecunie nõ ex se: nec ꝑ se. ſꝫ per accidẽs ꝑ voluntatẽ ⁊ legẽ humanã. Et silr̃ si per pecuniã aliqñ habeat̃ ꝙ hoĩes volũt: est silr̃ ꝑ voluntatẽ ⁊ legeꝫ humanam. qđ pꝫ ꝙ si fiat variatio / ⁊ altera lex ꝯtraria: pecunie nõ erũt alicui⁹ valoris / et dignitatis: ꝙ nõ est sic de diuitijs nãlibus que sũt de nccio ad vitã nccia. ¶ Ad scd̃ꝫ dico. ꝙ licet maior vlr̃ sumpta posset negari. tamẽ dico ad minorẽ ꝙ q̃uis politic⁹ ſꝫ rectã rõneꝫ appetat pecunias appetit eas nõ de ꝑ se: ſꝫ de ꝑ accñs ꝓut ordinant̃ in aliud. s. vt ꝓ tali pecunia habeat qđ est necessariũ in cõitate / modo quo supi⁹ dictum est. ¶ Ad tertiũ nego minorẽ. ⁊ ad illud qđ dr̃ ꝙ si nõ esset pecunia nõ essent hoĩes defensores ⁊c. dico ꝙ dato ꝙ non esset pecunia essent hoĩes q̃ defenderẽt rẽpublicã. qꝛ ciues defẽderẽt eã. etiã eẽnt alij q̃bus dari possẽt diuitie naturales nccie ad vitã ꝓ stipẽdio: sicut mõ dant̃ pecunie. ¶ Ad quartũ dico ꝙ pecunie nõ sufficiũt ad indigentiã hũanaꝫ nisi de ꝑ accñs inq̃ꝫtum ꝑ eas habẽtur nccia ad vitã humanam. et trãsferuntur diuitie naturales de regione i regionẽ. ¶ Quarta ꝯclusio ponit̃ ibi. [Et infinite sunt hmõi diuitie]. Et est ista. ꝙ diuitie que acquirũtur per cõmutationẽ cãpsoriaꝫ q̃ tota est circa denarios sunt infinite. id est ꝙ appetitus diuitiaꝝ que consistũt in pecunia procedit in infinitũ. ⁊ appetitus yconomici nõ procedit in infinitũ. ¶ Probat phs hãc ꝯclusionẽ ꝑ istã rationẽ. nã desideriuꝫ finis in vnaquaq̃ꝫ re est in infinitũ. desideriũ aũt ei⁹ qđ est ad finẽ non est in infinitũ: ſꝫ hẽt terminũ ſm regulã / ⁊ mẽsuram finis. sicut ars medicinalis intẽdit ad sanandum in infinitũ cũ inducit sanitatẽ nõ dat quãtũcunq̃ꝫ põt: ſꝫ ſm mensurã. que est vtilis ad sanandũ. et ita est in alijs artib⁹. Et ratio huius est: qꝛ finis est ſm se appetibilis. ꝙ aũt ſm se ẽ tale / si magis fuerit erit magis tale. sicut si albũ disgregat visũ magis albũ magis disgregat. ſꝫ pecunie se habẽt ad pecuniatiuã cãpsoriaꝫ: sic finis. cãpsor eñ intendit acq̃rere pecunias. ad yconomicã aũt nõ se habent sicut finis: ſꝫ sicut ordinatũ ad finẽ. q̃ est gubernatio dom⁹. ergo ars pecuniatiua q̃rit pecunias absq̃ꝫ termino. yconomica aũt cũ aliquo termino. ¶ Et si dicatur ꝙ preter predictaꝫ rationẽ videtur ꝙ necessarium sit esse aliquem terminum diuitiarũ in yconomica. sed tamen si quis consideret in hus que accidunt videtur esse contrariuꝫ. omnes enim yconomici augent pecunias in infinitum volentes habere denarios pro rebus q̃ sunt ad vsum vite. ¶ Istam difficultatem mouet phus [Quapropter hac quidẽ]. Ad quã difficultatẽ est dicendũ secundũ ipsum philosophum ibi. [Causa vero huius]. vbi soluit predictam dubitationem. Et dicit ꝙ causa predicte diuersitatis videtur esse propinquitas vtriusq̃ꝫ. scilicet illius acquisitiue pecunie: que deseruit yconomice que querit pecunias pro cõmutatione rerum necessariarum. et campsorie que querit denarios propter seipsos. vtriusq̃ꝫ enim artis pecuniatiue est idem actus. scilicet acquisitio pecuniarum: sed non eodem modo Sed in arte pecuniatiua yconomica hoc ordinatur in alium finem: scilicet ad gubernationẽ domus. in campsoria autem ipsa augmentatio pecunie est finis. et ideo propter propinq̃tatem campsorie ad yconomicam videtur quibusdam yconomicis ꝙ sit eorum officiuꝫ illud quod pertinet ad campsores. vt scilicet instent ad conseruandum et multiplicandum denarios in infinitum. ¶ Assignat philosophus causam ipsius dicti: scilicet ꝙ dispensatores domorum interdum instant seu perseuerant ad augendum pecunias in infinitum: ibi. [Causa vero est hui⁹]. Et dicit ꝙ causa huius dispositionis: scilicet ꝙ dispensatores domorum querũt augere pecuniam in infinitum est. quia homines student ad viuendum qualitercunq̃ꝫ. non

aũt ad benevivendũ qḋ est viuere fm ṽtutem Si eñ intẽderent viuere fm ṽtutẽ essent contenti hys que sufficiũt ad sustẽtationẽ nature ꝟ ꝑtermisso hoc studio student ad viuendum vnusq̄sq; fm suã voluptatẽ: ideo vnusq̄sq; itẽdit acq̄rere ea per que possit voluptatem suã implere. Et qꝛ cõcupiscẽtia hoim tendit in infinitũ. ideo in infinitũ desiderãt ea per que possint satisfacere sue cõcupiscẽtie. ¶ Quidã etiã sunt qui habẽt studiũ vt bene viuãt. ꝟ ei ꝙ est bene viuere addunt illud qḋ pertinet ad delectationes corporales. dicũt eñ non esse bonã vitã nisi cũ talibus delectatiõibus hõ viuat. et ideo querũt ea per q̄ possunt implere delectatiões corporales. Et q̄a hoc videt̃ hoibus posse euenire ꝑ multitudinẽ diuitiaꝝ. ideo oñis cura ipsoꝝ esse videt̃ ad acquirenduꝫ multas pecunias. ¶ Et est ꝯsiderandũ ꝙ assignat causã eoꝝ q̄ ꝑtinẽt ad dispẽsatorẽ dom⁹ ex itẽtiõe hũane vite. qꝛ dispensator dom⁹ habet ꝓ fine bonã vitã eoꝝ q̄ sũt in domo. Est ei abusio ꝙ hoies ꝓpter hoc ꝙ nõ habẽt rectũ studiũ bonevite intendũt ad acquirenduꝫ pecunias in infinitũ. ¶ Ponit aliã spẽm acq̄rendi pecunias phs ꝑter istã: ibi. [Est alt̃a augendi spẽs] ꝛ dicit. qꝛ eñ dispensatores domoꝝ studẽt circa acq̄sitioneꝫ pecuniaꝝ ꝓpter hoc inducit̃ in curam dom⁹. altera spẽs acq̄sitiua pecuniarũ ꝑter eam q̄ est ꝓꝑe yconomice: q̄quidẽ ẽ cãpsoria: ꝟ qꝛ in excessu intẽdunt frui delectationibus corporalib⁹. ꝓpter hoc querũt ea que possũt facere hmõi excessũ. s. multitudinẽ diuitiaꝝ: ꝛ sic est abusio ꝙ pecuniatiua nõ naturalis nec necessaria assumit̃ ad yconomicam. Preter istas duas spẽs acquirendi pecunias que sunt abusiones: ponit phs aliã spẽm acq̄rendi pecunias q̄ quidẽ est silr̃ abusio: ibi [Et si per has acquirẽdi] vbi dicit. ꝛ qꝛ hoies nõ possũt intẽdũ ꝑ ꝑtẽ pecuniariã acquirere sufficiẽter ea ꝑ q̄ satisfaciãt excessui delectationũ corporaliũ atẽptant acquirere pecunias ꝑ alias cãs: ꝛ abutunt̃ potẽtia q̄libet. i. ṽtute vl̃ arte vel officio: nõ fm suã naturã sicut fortitudo est q̄dã ṽtus: ꝛ ei⁹ op⁹ ꝓpriũ nõ est cõgregare pecunias. ꝟ facere hoiem audacẽ ad aggrediendũ ꝛ sustinendũ. vñ si aliq̄s fortitudine vtat̃ ad cõgregandũ diuitias vtit̃ ea nõ fm naturã. Etiã silr̃ ars militaris est ꝓpter victoriã: ꝛ medicinalis ꝓpter sanitatẽ: neutra tñ est ꝓpt̃ pecuniam. ꝟ quidã ꝛ artem militarẽ ꝛ medicinã conuertunt ad acquirendũ pecuniã. ꝛ ita faciunt vtrãq; esse pecuniatiuã: seu acquisitiuam pecunie ordinãtes hmõi artes ad pecuniam: sicut ad finẽ ad quẽ oportet ordinari. ¶ Concludit phs: ibi. [De illa igit̃] epilogando ex ꝑmissis ꝙ dictũ est de arte acquirendi pecunias nõ necessaria que acq̄rit pecuniã in infinitum sicut in finem que sit. et propter quã cãm homines indigent ipsa. scꝫ propter concupiscentiam infinitam. Dictum est etiam de necessaria pecuniatiua que scꝫ est altera a premissa. Acquirit enim pecunias vsq; ad aliquem terminum propter alium finem. scꝫ propter habenda necessaria vite. sed proprie yconomica est circa ea que sũt circa naturã: sicut illa que pertinent ad cibum: et hec non est infinita sicut pars pecuniatiua sed habet aliquẽ certuꝫ terminum. In superioribus autẽ phs mouit istã questionem. scꝫ vtrum ars acquirendi pecunias sit pars vel subseruiens yconomice. et distinxit pecuniatiuam ab alia possessiua. Hic autem soluit illam questionem. et ostendit ꝙ ars acquirẽdi pecunias subseruit yconomice ibi. [Ex quo patet illud] et dicit sic. ꝙ iam ex premissis potest esse manifestum illud ꝙ querebatur a principio. vtrum gubernatoris domus vel ciuitatis sit acquirere scꝫ pecunias vl̃ non: sed sit omnino extranea. Et veritas est ꝙ ars acquirendi pecunias non est eadem yconomice q̄ est ars gubernãdi domũ vt supradictuꝫ est: sꝫ bene ei subseruit: qꝛ pecunias oportet existere ad hoc ꝙ dom⁹ gubernet̃. Et probat philosophus hoc per hoc ꝙ in domo ꝛ ciuitate oportet esse et homines et ea que sunt necessaria hoibus. homines autem non facit politica: sed accipit eos a natura generatos: ꝛ sic vtitur ipsis. Similiter politica vel yconomica non facit cibum. sed natura tradit ipsum vel ex terra sicut fructus. vel ex mari sicut pisces. aut ex aliqua alia re facere: igitur. vel acquirere huiusmodi cibum non est proprium opus: et immediatum politice vel yconomice sed proprium opus eius est dispensare ista in domo sicut oportet. sicut videmus ꝙ textoris non est facere lanam: sed vti ipsa. et cognoscere qualis lana sit idonea ad suum opus ꝛ qualis sit praua et inepta: sic igitur yconomice deseruit: et natura que generat homines et cibos. et iterum pecuniatiua que acquirit: sicut etiam arti textorie: et natura que producit lanam: et materia que acquirit eam. ¶ Quinta conclusio ponitur in sexta parte capituli que icipit ibi [Nã dubitaret vtiq;] et ẽ ista ꝙ ars medicia l̃ꝫ sit ncc̃ia hijs q̄ st̃ i domo ad sãitatẽ

habendā seu ꝯseruandā: tñ non est ps yconomice: ꝟ est ei ministratiua. ¶ Ad declarationē huiꝰ cōclusionis ⁊ determinationem eiꝰ phūs mouet istam questionem: et est ista. Cum illi qui sunt in domo indigeant sanitate: sicut indigent hijs que sunt necessaria ad vitam. vt cibo ⁊ vestitu: quare ars medicine nō ē ps yconomice: sic ars acquisitiua pecuniaꝝ. ¶ Et rñdet ꝙ ad dispēsatorē domꝰ: ⁊ ad rectorē ciuitatis ptinet quodāmō ꝯsiderare de sanitate scꝫ vtēdo ꝯsilio medicoꝝ ad sanitatē subditoꝝ. Ad medicos ptinet ꝯsiderare ex quibꝰ rebus sanitas cōseruat᷑ vel restituit᷑. Silr ad dispēsatorē domꝰ quodāmō ptinet ꝯsiderare de pecunia. s. vtēdo ea iam acqsita: ⁊ vtēdo ministerio coꝝ qui acquirūt. ꝟ cōsiderare ex qbꝰ rebꝰ pecunia possit acquiri. ⁊ quō hoc nō ptiet ad ministratorē domꝰ: ꝟ ad artē subseruiētē. s. ad pecuniatiuā. ⁊ sic ex hijs est dicēdū. ꝙ ars medicine nō est ps subiectiua yconomice: sic nec acqsitiua tam diuitiaꝝ ꝙꝫ pecuniaꝝ. est tñ ministratiua ei. qꝛ inducit ⁊ ꝯseruat sanitatem. ⁊ ꝯseruat vitā: sicut acquisitiua q̄cūqꝫ sit est ministratiua yconomice ⁊ nō ps subiectiua ꝓpe loquēdo. ¶ Ex hijs ergo patet: vt dicit phūs: ibi. [Maxime do] ꝙ sicut dictū est priꝰ ea qbus vtit᷑ yconomica vl' politica. maxime oportet ꝓexistere a natura aliqua. ⁊ hoc ꝓbat per hoc: qꝛ opus nature est dare cibū ei ꝙ gñatur ſm naturaꝫ. Uidemꝰ eñ ꝙ illud ex q̄ fit aliq̄d quātū ad illud ꝙ est residuū gñationi est cibꝰ rei gñate. sicut patꝫ ꝙ aīal gñatur ex sanguine mestruo. ⁊ illud ꝙ est residuū ex hac materia natura cōuertit in lac ⁊ ꝑpat cibū gñato. ⁊ iō qꝛ hō est ꝯstitutꝰ ex rebꝰ q̄ sūt ſm naturā. Alie res q̄ sūt ſm naturā sūt eiꝰ cibꝰ. iō oībꝰ hoībus est ars acq̄rendi nālis cibū. Etiā ars acq̄rendi pecuniā ꝑ cibo ex rebꝰ naturalibꝰ. s. ex fructibus ⁊ aīalibꝰ. ꝙ aūt aliq̄s acq̄rat pecuniā non ex rebꝰ nālibꝰ ꝟ ab ipsis pecunijs seu denarijs hoc nō ē ſm naturā. ¶ Sexta ꝯclō ponit᷑ in septima pte capli q̄ incipit ibi. [Cum vero ⁊ hec sit duplex.] ⁊ est ista. Cū sint due artes acqsitiue pecuniaꝝ vt dictū est. quaꝝ vna est acqsitiua pecuniaꝝ ex pecunijs. ⁊ alia ē reifamiliaris seu yconomica que acq̄rit pecunias ex rebus naturalibus. ista q̄dē scḋa est necessaria ad vitā hoīm ⁊ est laudabilis. Alia vero transfert᷑ ab eo ꝙ est necessariuꝫ nature ad illud ꝙ requirit cōcupiscētia ⁊ ē vituꝑanda. ¶ Prima ps istius ꝯclonis. s. ꝙ ars acqsitiua pecuniarū ex rebꝰ naturalibꝰ est laudabilis et necessaria ad vitā. pꝫ ex causis supradictis. ¶ Scḋa vero ps ꝯclonis. s. ꝙ ars acqsitiua pecuniaꝝ ex pecunijs ē vituꝑabilis. pꝫ per hoc qꝛ ista ars nō ē ſm naturā: nec ordinat᷑ ad supplēdā necessitatē. ꝟ est ex vsu denarioꝝ adiuicē. s. in quātuꝫ hō denarios ꝑ denarios lucrat᷑ ⁊ ꝓpt᷑ ipos denarios. Et si dicat᷑ ꝙ ꝯtrū dictū est in scḋa conclusione. s. ꝙ ars pecuniatiua cāpsoria q̄ ē acqsitiua pecūiaꝝ ex pecunijs ē introducta ſꝫ rōnem: ⁊ per ꝯñs est laudāda ⁊ non vituꝑanda. ¶ Ad hoc est dicēdū sicut dictū ē in responsionibꝰ argumētoꝝ ꝯ scḋam ꝯclonē. ꝙ si campsoꝛ vtēdo pecunia ordinat illā cōmutationem ad bonū cōe ⁊ necessitatē cōitatis tūc ars illa est licita ⁊ ſꝫ rōnē introducta. ⁊ sic intellexit phs in illa scḋa ꝯclone. tñ si ordinat vsum pecunie ad lucrū ꝓpriū ꝑuatū, ⁊ ꝓpt᷑ finē pecuniaꝝ. tūc est illicita ⁊ ꝯ naturā. ⁊ tunc est altera spēs acquirendi pecunias ab illa q̄ est ꝓpter bonuꝫ ⁊ vtilitatē ⁊ necessitatē cōitatis. Uocat᷑ eñ illa spēs acq̄rendi pecunias fenus seu vsura. ⁊ de ista spē loquit᷑ hic phs. ⁊ talis ars acq̄rēdi pecunias est vituꝑabilis: vt dicit phs: ⁊ odio habetur ab hoibꝰ. ⁊ cā est ista ſm ꝙ dicit phs. qꝛ talis acqsitio fit ab ipsis denarijs. ⁊ nō ſm primū modū qui institutꝰ est ad acquirēdū denarios. nam denarij facti sūt gratia cōmutatiōis. Ista aūt. s. ars q̄ dicitur fenus seu vsuraria ꝑ quā denariꝰ seipm auget est gratia augmētationis denarioꝝ. Uñ dicit phs. ꝙ fenꝰ seipsuꝫ maiꝰ facit vnde nomē venit. qm̄ fenus idē est ꝙ partus. Uidemus eñ ꝙ ea que ꝑueniūt ſm naturam sunt similia generantibus. Unde fit quidā partus cum denariꝰ ex denario crescit. Et ideo talis ars acquirendi pecunias est maxime ꝑter naturā. qꝛ ſm naturā est ꝙ denarij acquirentur ex rebus naturalibus. nō autem ex denarijs propter augmentum denarioꝝ. ¶ Instatur contra istam conclusionem. et probatur ꝙ ars pecuniatiua que est acquire pecuniam pro pecunia. et propter istam pecuniam ⁊ augmentum eius que dicitur fenus: seu vsura non sit illicita nec vituperabilis. Et primo sic. Nam pro vase aureo licitum est aliq̄d recipere vltra eius aurei valorem: ergo ⁊ pro pecunia aurei. Consequentia patet. quia aurum est eiusdem speciei in vase et in pecunia. antecedens est notum. ¶ Secundo sic. nā recipiens pecuniam ab aliquo tenet᷑ ad retributionē vltra valorē illiꝰ: ꝟ sic committitur vsura: ꝟ nō est illicita nec vituperabilis vsura. maioꝛ appaꝛꝫ qꝛ oīs recipiēs ab aliq̄ bñficiū tenetur

sibi retribuere q: alias esset ingrat⁹: ꝭ ꝯcedēs alicui pecuniā facit ei beneficiū. ergo ꝛc. et ꝑ ꝯñs recipiens nō facit aliquid illicitū cū recipiat q alter tenet ei dare. ¶ Tercio sic. null⁹ facere licite pōt q ꝟtat in suū dāpnū: ꝭ in casu alicui' cōcedere pecuniā sine lucro ꝟtit in dāpnū cōcedētis. ergo ē illicitū: ꝛ per ꝯñs oppositū ē licitum. scz accipere pecuniam ꝓ pecunia acomodata. Maior ē nō. q: illud ē facere ꝯ caritatē. Et minor apparet. q: si ꝯcedēs ꝓ tempore q debitor pecuniā suā habet eandēmet haberet multū lucraret iuste. ¶ Quarto sic. nullus patitur iniustū volēs: ꝭ debitor recipiēs pecuniā ad vsurā vult ꝯcedēti dare lucrū: ergo illud est iustū. maior pz q̄nto ethicoꝝ. minor supponit: q: recipiens nō cogit a cōcedēte. ¶ Quīto sic. nichil q alicui subuenit ē illicitū: ꝭ vsura ē talis: ergo nō ē illicita. Maior em̄ apparet. q: cui ꝯcedit pecunia ꝓ lucro sepius multis indiget: ꝛ per hoc ditat. ¶ Sexto sic. nā licitū est redimere iustū ꝭ qñq3 hoc non pōt fieri nisi comittat vsura: ergo vsura ē licita. Maior apparet. ꝛ minor declarat. Nam posito q Bernardus teneat Johānu in aliq pecunia nolēs sibi satisfacere. nec etiā pōt ꝓbare q stante videt q Johannes poterit Bernardo dare aliā pecuniā ad vsurā q a nō videt q alio mō ꝑditū poterit recupare ab eo. ¶ Septio sic. nā vsura in antiqua lege fuit p̄cepta: ergo nō est de se illicita ꝛ vituꝑabilis. ꝯña nota ē. q: nichil illicitū ꝛ vituꝑabile fuit a deo p̄ceptū. añs vero apparet Deuteronomii viij°. ca°. vbi p̄cipit q iudei darēt pecunias suas gētilib⁹ ad vsurā ꝛ nō iudeis. Rñdeo ad ista. ¶ Ad pmū nego ꝯñam. ꝛ ad ꝓbationē dico q nō est sile. q: pecunie ordinant p̄cise ad vite necessaria: ꝛ qñ pecunia vtit ad aliū finē fit ei⁹ abusus sic facit vsurari⁹: ꝭ finis vasoꝝ est ali⁹. s. potare cū eo vel aliud facere: ꝛ vsus trāsfert sine dñio vasis: ꝛ sic talis vsus pōt vēdi licite sine hoc q vas vendat: qd nō ē sic de pecunia: q: nō pōt vsus trāsferri in aliū sine hoc q trāsferat dñiū ipi⁹ pecunie: ꝛ sic ꝓ ei⁹ vsu nō pōt aliqd accipe aliqs. ¶ Ad scðm cōcedo maiorē. ꝛ qñ dr q recipiēs pecuniā ad vsurā recipit bñficiū: negat illa. nam in bñficio duo sūt cōsideranda. s. forma ꝛ materia. nā materia est res q dat: ꝭ forma ē intētio. Pactū em̄ intueniēs pimit bñficiū: q: bñficiū dr gratis datū. ꝛ sic negat q recipiens sic ab aliquo pecuniā q recompenset bñficiū ei dādo vsurā ex eo. q: qui recipit facit h ex pacto interueniente. ¶ Ad terciū negatur minor. ꝛ ad ꝓbationē dico pmo q hoc ē causa le: q: forte ꝑderet: ꝭ dādo ad vsurā ipe est certus q non ꝑdet. Scðo dico q recipit lucrū de re suꝑ qua nō habet vsū nec dñiū. ¶ Ad quartū nego minorē: q: ille nō est contract⁹ simplr voluntari⁹ ꝭ ꝯctus ꝯditionat⁹: q: recipiēs libēter reciperet pecuniā sine retributione lucri si posset. ¶ Ad quintum dico q illa maior est ꝟa si ꝯctus fiat sine pacto expꝰsso vel tacito: q: tal ē subuētio simplr: ꝭ cū pacto tali nō est subuētio: q: est cū dāpno adiūcta. ¶ Ad sextū concedo q in tali casu pōt aliqs recipe vsurā ab illo q violenter detinet bona alterius vsq3 ad quātitatē rei detēte si alit per iusticiā nō pōt recuperare. q: in tali casu ꝓpe nō recipit vsuram: ꝭ recupar suū ab eo q ei obligat. ¶ Ad sepimū dico q illud q ꝑ moysen fuit dictū iudeis q extraneis darēt vsurā ꝛ nō iudeis nō fuit eis cōcessū q̄si licitū: ꝭ fuit eis ꝑmissū: non ꝑ deū: ꝭ ꝑ moysen ad maius malū euitādū. s. ne a iudeis deū colentib⁹ acciperēt vsuras ꝓpt auariciam cui dediti erāt. Et hec de isto capitulo sufficiāt

q Uoniā ꝟo illa q ad cognitionem ꝑtinebāt determinauim⁹ sufficienter ꝛc.

¶ Postq̄ phs in p̄cedēti ca° determināuit de arte acq̄rēdi pecunias: ꝛ de cōmutatione pecuniaꝝ. ꝛ q cōmutatio ē sm rōnē ꝛ q nō ¶ Cōseq̄nt in isto ca° voluit determiare phs de hiis q ꝑtinēt ad vsū ipaꝝ pecuniaꝝ. ꝓ quo sūt aliq notāda. Et p° ē notādū q istud ca^m ꝯtinet q̄tuor ꝑtes p̄ncipales. ¶ In pma ei ꝑte determiat phs de arte acq̄rēdi pecunias ꝓpe dicta q ē necessarioꝝ ad vitā. ¶ In scða ꝟo ꝑte determinat de arte acq̄rēdi pecūias trāslatiue dicta ibi. [Ei⁹ ꝟo q ꝑ trāslationē] ¶ In tertia autē ꝑte ponit quādā distictionē opationū artificialiū: ibi. [Sūt ei ille artificiosissime] ¶ In q̄rta etiā ꝑte ponit q̄dā documēta p̄cedētia: ibi. [Cū ꝟo sit a q̄busdā] ¶ Scðo est notandū q mercatura ē duplex. nā q̄dā ē de reb⁹ necessariis ad vitā: ꝛ illa ē nāl. Alia ē q ordiat ad ꝯgregationē pecuniaꝝ ꝛ diuitiaꝝ: ꝛ illa ē inatural: ꝛ vituꝑabil sm q dicit Seneca ¶ Tertio ē notādū q phs dicit in p̄ncipio capli. q postq̄ sufficient determinauit de arte acquisitiua pecūie ꝛ ea q ꝑtinēt ad cognoscēdū nām ipi⁹. oportet breuiter ponere ea q ꝑtinēt ad vsū ei⁹ q̄lr sit eavtēdū oīa ei q ꝑtinēt ad humanas opationes habēt liberalē cōsiderationē: eo q: facile est ea cōsiderare in vlī. sed tñ necesse est q habeat expiētia circa ipa: ad hoc q hō possit ꝑfectū vsū eoꝝ habere. ¶ Quarto ē notandū q phs ibi. [Sūt aūt circa acquirendū.] dicit

ꝙ pars acquirendi pecunias ꝓprie dictas cū
sit de hiis que natura ministrat ex quib⁹ opor
tet habere pecuniā necessariam ad vitā opor-
tet illū qui acquirit esse exptū circa ea talium
q̄ sūt maximi pcij.s.circa oues/⁊ boues/ ⁊ hu
iusmodi.et circa culturam terre.tā nude:ꝙ ar
borib⁹ cōsite.Etiā circa apes/⁊ pisces/⁊ aues
et hmōi naturalia. Hij em̄ modi acquirēdi pe
cuniā.s.de p̄dictis:⁊ hmōi sūt ptes ꝓpinquissi
me acquirendi pecunias propissime accepte.
¶ Istis p̄suppositis ponit due ꝯclones ¶ Pri
ma ꝯclō ponit in scda parte capli q̄ incipit ibi
[Eius ꝯo q̄ per translationē] ⁊ est ista.ꝙ qua
tuor sūt spēs artis acquirendi pecunias q̄ di/
citur ars pecuniatiua per trāslationē. ¶ Ista
ꝯclō fm p̄hm declarat sic. nā ars pecuniatiua
per translationē est per quā acquirit pecunia
non ex reb⁹ necessariis ad vitā:ſ ex quibusdā
aliis.⁊ dicit per translationē.q² ars pecuniati
ua talis translata est de reb⁹ naturalib⁹ ad hu
iusmodi. ¶ Prima spēs est mercatiua:⁊ ista ē
potissima. ⁊ isti⁹ p̄me spēi sunt tres ptes. Pri
ma est per quā deferūt merces per mare q̄ dr
nauigatio.⁊ ista ē maxime ⁊ festinatissime lu-
cratiua:ſ tn̄ est minus secura. Scda pars est
per quā deferūt merces per terrā.⁊ hec vocat
deuectio.i.oneraria. Tertia ps ē mercantiū
remanentiū in eodē loco cōicantiū tn̄ in pecu
nia:⁊ aliis reb⁹:⁊ ista dicitur negociatio. Iste
due ptes differūt a prima. q² licet p̄ma sit fru-
ctuosior.iste tn̄ sūt securiosiores Scda spēs ar
tis acquirandi pecuniā per trāslationē dicitur
est vsuraria:quā vocat p̄hs feuerationē. Ter-
cia spēs artis acq̄rēdi pecunias per translatio
nem dictā est mercenaria.⁊ est cū quis ꝓ pecu
nia:siue ꝑ artē vilē:siue sine arte macerat:siue
maculat corp⁹ in quib⁹ est labor corpis Quar
ta spēs artis acquirendi pecunias per trāsla-
tionē ē circa naturalia inutilia ad sustentatio
nē cōem vite.s.circa accepta a siluis ⁊ a terra:
quēadmodū sūt metalla. Ista quarta spēs est
media inter artē pecuniatiuā ꝓprie dictā ⁊ ar
tem per translationē dictā:q² cōicat cum arte
pecuniatiua ꝓprie dicta inquātū est circa na-
turalia:ſ q² illa sūt inutilia ad vitā:ideo ē per
translationē dicta. Est em̄ in hiis oibus que a
terra ⁊ ab hiis que terre sūt;nō a fructibus: sꝫ
ab vtilibus. Quin.i.puta silua cedua metalli-
ca.cuiusmodi sunt multa genera:⁊ spēs/mul-
te em̄ sunt metallorꝫ spēs. In oibus hiis quatu
or spēbus ē trāslatio ab eo. qđ est ꝓprie ſꝫ na
turā: q² oēs iste quatuor spēs itēdūt pecuniā
in excessū.nec intendūt circa naturalia abso-
lute.vt a nā ministrata:ſ vel circa denarios vl
circa nālia nō necessaria ad vitā ꝓpt pecuniā
habēdā.vn̄ oēs spēs habēt intētionē pecunie
in excessu ꝓpt ꝯcupiscētiā.⁊ sicut dictū est de
istis spēb⁹ artis acq̄rēdi pecunias in gnāli est
vtile:vt subdit p̄hs ibi.[De singulis horum]
dicere in speciali de hiis.ſ tn̄ excusādo se a ꝑ-
fecta horꝫ determinatiōe dicit p̄hs. ꝙ graue ni-
mis est in hiis edocēdis ꝑsistere.hoc ē. ꝙ grue
ē diu morari circa talia tendentib⁹ ad maiora
¶ Scda ꝯclō ponit in tertia pte capli que inci
pit ibi.[Sūt aūt ille artificiosissime] ⁊ est ista
ꝙ opationes maxime artificiales cū minime
deuenit ad intētū in eis per fortunā circa eas
debꝫ eē maxima p̄uisio rōnis. Ista ꝯ° fm p̄hꝫ
ꝓbat sic. nā vbi ē min⁹ de fortuna: ibi debꝫ eē
pl⁹ de p̄uisione rōnis.nā fortuna ē sine p̄uisiōe
rōnis.ſ in artib⁹ q̄ sūt artificiosissime ē minus
de fortuna q̄ ille q̄ sūt min⁹ artificiales: ḡ circ
eas.s.circa artes maxime artificiales debꝫ eē
maxima p̄uisio rōnis. ¶ Ad declarationē ⁊ ꝓ-
bationē hui⁹ ponit p̄hs quādā distinctionem q̄
ē ista.ꝙ opationū artificialiū:q̄dā sūt ignobi-
les/⁊ q̄dā ſuiles/⁊ q̄dā viles ⁊ abiecte. Nam
opatiōes viles ⁊ abiecte maxime sūt in quib⁹
corpa maculant. Opatiōes ſuiles sūt in q̄b⁹
plurimū ē vsus corporꝫ ⁊ parꝫ mētis:sicut sunt
opatiōes eorꝫ q̄ deferūt onera ⁊ cursorꝫ. Opa
tiones ꝯo ignobiles maxime sūt int oēs ad q̄s
req̄rit minimū de v̄tute vel animi vel corporis
sicut in aliquibus p̄dictarꝫ appet. ¶ Ad maio
rē declarationē p̄dictorꝫ p̄hs in q̄rta pte capli
q̄ icipit ibi[Cū ꝯo sit a q̄busdā] ponit tria do
cumēta vtilia ad p̄missa. Et p̄mū documentū
ē istud.ꝙ volētib⁹ ditari vtile ē scire ea q̄ scrip
serūt sapiētes sup hiis. nam multi ei sapiētes
scripserūt de cultura terre nude ⁊ plātate: sic
fuit cateis noīe p̄rilis origie. Et silr apollodo
r⁹ q̄ apō latinos vocat palladi⁹.⁊ ab aliis scri-
ptū ē de aliis p̄missarꝫ ptiū. q̄cūqꝫ habet curā
pleni⁹ p̄missa cognoscere cōsideret ex eorꝫ li-
bris. ¶ Scdm documētū ponit ibi[Precepta
etiā q̄dā] ꝙ ē istō ꝙ volētib⁹ ditari expedit sci
re facta aliqua pticlaria ꝑ que aliq̄ cito dita-
ti sūt.vult dicē ꝙ nō solū oportet ꝯsiderare li-
bros ⁊ scripta eorꝫ q̄ artes de p̄dictis spēb⁹ cō
struxerūt:ſ etiā si q̄ dicūt exēpla dispsa in di-
uersis narratiōib⁹ ꝑ q̄ aliq̄ acq̄siuerūt magnā
pecuniā:oportet hmōi considerare. nam hec
erunt vtilia hiis qui itēdūt acq̄rere pecunias.
¶ Tertiū documētū pōit ibi[Quale ē illud]

q̄ est istud q̄ volētibus cito ditari maxime ex
pedit acquirere artem, puide dandi preciū p̄-
uum, p̄ magnus diuitus. sicut fecit tales milesi⁹
p̄hs qui fuit vn⁹ de septem sapientib⁹ qui p̄us
incepit studere in p̄hia naturali alijs sex sapi-
entib⁹ circa res humanas occupatis. Cui⁹ fa-
ctum habet quādā magnā ꝯsiderationem vti-
lem ad acquirendū pecunias: quāuis ascriba
tur nō ad cupiditatē pecunie s̄ ad sapiam. po
test tamē ex ei⁹ facto sumi q̄ddam vtile docu-
mentū acquirendi pecunias. nam cū ei expro
braretur ab aliquibus q̄ esset paup̄ q̄ sic sua
p̄hia esset inutilis sibi considerauit p̄ astrolo-
giam in qua erat p̄itus q̄ in futuro anno futu
ra esset vbertas oliuaꝝ preter cōsuetudinem
eo q̄ in precedenti anno fuerat vbertas oliua
rum. et vt plurimū oliue deficiunt post vberta-
tem. Cum ḡ in hyeme adhuc esset abūdātia oli
uaꝝ dedit cultorib⁹ oliuaꝝ ī duab⁹ ciuitatib⁹.
scꝫ mileto / et chio / p̄ciū p̄ fructu futuri anni: q̄
paꝝ credebatur excrescere: qñ ḡ venit tēpus oli
uaꝝ multis simul et subito q̄rentib⁹ emere oli-
uas taxauit p̄ciū sicut voluit: et sic colligēs mul
tas pecunias ostendit q̄ p̄hs facile est ditari
si volūt: s̄ studiū eoꝝ nō ē ad hoc et p̄ hūc mo-
dū thales ostendit sapiam suā. Et si queratur
ad quid est vtile hoc ex^m ad artē acquirēdi pe
cunias. Ad hoc dicit p̄hs ibi. [Est aūt vtilis] q̄
h̄ ex^m est valde vtile ad acquirēdum pecunias
nam vtilis modus est iste ad acquirendū pecu-
nias: q̄ si aliquis pōt p̄parare sibi vnicā vēditio
nem. s. vt solus vendat res aliquas in ciuitate
magnas acquiret pecunias. et ideo q̄dā ciuita
tes cū indigeāt pecunijs instituūt q̄ cōitas sin-
gulariter vēdat sal vel aliquid hmōi. ¶ Post
p̄hs aliud ex^m: ibi. [In cicilia] et dicit q̄ cū q̄-
dā in cicilia haberet pecuniā apud se recondi
tam emit simul omne ferrū de mineris in qb⁹
fodiebatur. vñ cū venissent mercatores ipse so
lus vendebat: nō tñ faciebat magnū excessum
p̄cij vt expedici⁹ venderet: tñ lucrat⁹ ē de q̄nq̄-
gintis talentis centū. Dyonisi⁹ aūt tyranus sy
racusanoꝝ sentiens hūc valde ditatū manda-
uit ei q̄ vlterius nō habitaret in syracusis: p̄-
mittēs tñ secū portare suas pecunias. q̄ enim
aliq̄ ciues multum ditent̄ reputant sibi tyrani
eē incōueniēs. iste. s. qui erat ciuis ī syracusis
vidit aliquid tale: q̄le vidit Thales p̄hs. vtri-
q̄ enī vēditionē sibi soli cōparauit. Dicit p̄hus:
ibi. [Hoc ē vtile] q̄ est h̄ vtile q̄ politici con-
siderēt q̄ multis ciuitatib⁹ necesse est acq̄rere
pecunias sicut et domib⁹: et adhuc magis q̄ ci
uitas pluribus indiget. et iō quidā qui studēt
circa regimē ciuitatū ad h̄ p̄ncipaliter videt̄ intē
dere vt m̄ltiplicēt pecuniā vt in erario publico
Et hec de isto capitulo sufficiant.

q Uoniā vo tres erant p̄tes rei domesti
ce vna domestica et c. Postq̄ȝ declarauit
p̄. ī p̄cedēti ca° de hys q̄ p̄tinēt ad vsū
pecuniaꝝ et dedit finē de possessione. ¶ Cōse
quēter in isto ca° vult determinare de duab⁹ cō
iugationib⁹ domesticis quas supra posuerat
q̄ sūt viri ad vxorē / et patris ad filiū / de ꝯiuga-
tione vero dñi ad s̄uū ī supiorib⁹ dictū est. p̄ q̄
sūt aliq̄ notāda ¶ Et p̄mo ē notādū q̄ isto ca^m
ꝯtiet tres p̄tes p̄ncipales. In p̄ma ei p̄te nar-
rat ī gnāli q̄les sūt isti p̄ncipat⁹ et ī speciali: q̄l'
ē p̄ncipat⁹ nuptialis q̄ ē ꝯiugatio viri ad vxorē
¶ In scdā vo p̄te ondit p̄hs q̄lis sit p̄ncipatus
patn⁹ q̄ ē ꝯiugatio p̄ris et filij: ibi [Filioꝝ aūt
ipiū] ¶ In t̄cia aūt p̄te ꝯcludit p̄hs de quib⁹
hꝫ yconomic⁹ mag' curare: ibi [Manifestū āt]
¶ Scdo ē notādū. q̄ ois hūana cōicatio ordi
nat̄ ad aliq̄s act⁹. et oēs act⁹ humani sūt dupli
ces. nā q̄dā sūt diurnales scꝫ quotidiani. et alij
nō sūt tales. Et sil' ois cōicatio vl' ē diurnalis
vel nō ē diurnalis. Cōicatio ei diurnal' vocat̄
domestica. et illa ꝯtiet tres cōicationes. Prima
est viri et mulieris: et illa est naturalis: et vocat̄
p̄ncipatus nuptialis. ¶ Scda est cōicatio p̄n-
cipatus dñi ad seruū et vocatur p̄ncipat⁹ dñati
onis. ¶ Tertio est cōicatio ad perfectionē q̄
est patris ad filiū: et vocat̄ p̄ncipatus patern⁹
hec tres cōicatiōes req̄runt̄ in q̄bꝫ domo p̄-
fecta. Principat⁹ em̄ matern⁹ reducit̄ ad p̄nci
patū paternū. Si aūt cōicatio humana nō sit
diurnal' seu q̄tidiana. h̄ est iterū dupl'r. vel p̄n
cipans intēdit bonū p̄ncipal'r. s. p̄ferens bonū
cōe p̄uato aut ecōtra. Si p̄mo° hoc est tripli-
citer: aut est vn⁹ solū p̄ncipans: et ille p̄ncipat⁹
dicit̄ regalis nō subexistens legibus. Alia est
cōicatio vbi pauci p̄ncipāt̄ s̄ tñ illi sunt v̄tuosi
Tertia cōicatio est vbi m̄lto plures principāt̄
q̄ sp̄ tendunt bonū cōe. Et si in humana cōica
tione nō q̄tidiana p̄ncipās p̄ferret bonū p̄ua-
tū cōi bono ibi [Sūt tres male cōicationes]
¶ Pria ē qñ vn⁹ p̄ncipās p̄fert bonū p̄uatū bo
no cōi et est mal⁹ et vocat̄ p̄ncipat⁹ thirannicus
Alia ē vbi pauci p̄ncipāt̄ s̄ sūt mali. ¶ Tercia
cōicatio ē vbi plures p̄ncipāt̄ et oēs sūt mali.
¶ Tercio ē notādū q̄ sic actiōes reꝝ nāliū p̄-
cedūt ex potētijs naturalib⁹: ita etiā o p̄atōes
humane p̄cedūt ex hūana volūtate: oportuit
aūt in reb⁹ naturalib⁹ vt superiora mouerent

inferiora ꝑ actiones per excellentiā naturalis virtutis collate diuinitus. vñ etiā in rebus humanis oportet ꝙ superiores moueant inferiores ꝑ suā voluntatē ex vi auctoritatis diuinitꝰ ordinate. mouere aūt ꝑ rationem ⁊ voluntatē est ꝑcipere. ¶Et ideo sicut ex ip̄o ordine naturali diuinitus instituto inferiora in rebꝰ naturalibus necesse hñt subdi motioni superiorꝝ. ita etiā in rebus hūanis ex ordine iuris naturalis et diuini tenētur inferiores suis superioribus obedire. sicut serui dñis: vxores viris: ⁊ filij parētibus. ¶Quarto est notandū. ꝙ phs in principio capl'i: dicit ꝙ cū priꝰ dictū sit ꝙ tres sunt ꝑtes rei domestice: seu yconomice gubernatiue domus ſm tres cōiugatiōes predictas. de vna earꝝ iā dictū est. s. de cōicatione dñatiua: q̄ ptinet ad dñm ⁊ seruū. vnde restat dicendū de secūda que est paterna ꝑtinens ad patrē ⁊ filiuꝫ. Et de tertia que est cōiugalis pertinēs ad virꝫ et vxorē. In vtraqꝫ harum cōiugationum est quedā prelatio: siue quidā principatus. nam vir principat᷑ mulieri: et pater filio nō quidem sicut seruis: sed sicut liberis. ⁊ in hoc differunt hij duo principatus a ꝑncipatu dñatiōis. Etiā hij duo principatꝰ nō sunt vnius modi. sed vir principat᷑ mulieri politico principatu. s. sicut aliquis q̄ eligitur in rectorē ciuitatis preest. Et pater principat᷑ filijs regali principatu. et hoc ideo q2 pater habet plenariā potestateꝫ super filios sicut rex in regno. sed vir nō habet plenariā potestatē sup̄ vxorem quantū ad oia. ꝫ ſm qḋ exigit lex matrimonij. sic̄ ⁊ rector ciuitatis habet potestatē sup̄ ciues ſm statuta. ¶Istis presuppositis ponūtur tres cōclusiones. Prima cōclusio ponit᷑ ibi [Masculus em̄]. Et est ista. ꝙ tam principatꝰ matrimonialis q̄ principatur vir vxori: q̄ꝫ principatus paternꝰ quo principat᷑ pr̄ filijs sunt scḋꝫ naturā. ¶Ista conclusio ꝓbatur ſm phm sic. nam qḋ est principalius in natura principatur alijs que sūt minus principalia in natura. vt patet ex supradictis. ꝫ masculꝰ est nālr ꝑncipalior femina: nisi aliq̄d accidat preter naturā: sicut in hoibus effeminatis. Silr pater est nālr principalior filio. sicut antiquius iuniore. et sicut ꝑfectū imperfecto. ergo naturaliter masculus principatur femine et pater filijs. ¶Et si queratur si vir principat᷑ vxori principatu politico: vt dictū est ſm phm in vltimo notabili. videtur ꝙ principatus matrimonialis est idē cū principatu politico: qḋ est contrariū ad illud qḋ dictum est in pricipio huius libri in scḋo capl'o. ¶Ad hoc dicit phus ibi: [In ciuilibus igitur]. ꝙ licet vir principet᷑ vxori politico principatu: tñ principatus politicus ⁊ matrimonialis differūt ad inuicem. q2 in politicis principatibus trāsmutantur ꝑsone principantes ⁊ subiecte. qui em̄ sunt in officio principatꝰ vno anno sunt subditi alio anno. et hoc ideo q2 talem principatū cōpetit esse inter eos qui sunt equales ſm naturā. ⁊ in nullo differūt naturaliter. sed tñ tēpore quo vnus principat᷑: ⁊ alij subijciūtur industria hūana adinuenit quandā differentiā. ⁊ quantū ad figuraꝫ q̄ ꝯsistit in exterioribꝰ insignijs. ⁊ quantū ad sermones q2 aliter noiantur q̄ꝫ prius. ⁊ aliter eos hoies alloquūtur. ⁊ silr quantū ad honores. s. q2 ciues quandā reuerentiā exhibēt ei q̄ est in principatu q̄ꝫ ante nō exhibebāt. sicut amasis poeta dixit de latore peduū. ille em̄ qui est lator peduū si circūponerētur hmōi insignia. ⁊ alia duo dona sibi exhiberētur nō videret᷑ a ꝑncipe ciuitatis differre. sic ḡ pꝫ ꝙ politicꝰ principatꝰ ꝑmutatur de ꝑsona in personā. sed hͦ non cōtigit in principatu maris ad feminā. nō eniꝫ q̄ est mas postea fit femina: aut ecōtrario: sed semꝑ manēt eodē modo. ¶Instat᷑ cōtra istam cōclusionē. ⁊ ꝓbat᷑ ꝙ nec ꝑncipatꝰ matrimonialis: nec paternus sint a natura. Et primo sic. naꝫ si isti principatus essent a natura sequeret᷑ ꝙ vxor teneret᷑ de necessitate obedire ꝑceptis viri: ⁊ filius preceptis patris. ꝫ ꝯsequēs est falsum. ergo ⁊ añs. ꝯña vero de se est manifesta. ꝙ ꝯsequēs sit falsū ꝓbatur. q2 si sic: oporteret ꝙ vxor haberet voluntatē viri. ⁊ filius volūtatem patris tanq̄ꝫ regulā suaꝝ actionū. sed hoc est falsum. vt patet per illud qḋ dicitur ecclesiastici. xvͦ. ꝙ deus constituit hominez et posuit eum in manu consilij sui. et per consequēs nec voluntas viri est regula volūtatis vxoris. nec voluntas patris est regula voluntatis filij.

¶Secundo sic. naꝫ si isti principatus essent secundū naturaꝫ sequeretur ꝙ nec seruicia q̄ facit vxor viro. nec que facit filius patri essent multum accepta. sed hoc consequens est falsum. ergo et antecedens. ꝙ consequēs sit falsū de se est manifestum. cōsequentia vero probatur per hoc: quia quanto seruicia sunt magis gratuita tanto sunt magis accepta. sed illud ꝙ homo ex debito facit maxime ex debito nature non est gratuitum. vt patet: quia gratuituꝫ est ꝙ libere et non ex necessitate fit. et per consequens si vxor teneretur viro obedire et seruire: ex necessitate nature. ⁊ filiꝰ pr̄i ex hoc ip̄o redderet᷑ minꝰ acceptabile suiciū ab eis factū

¶ Tertio sic. nam si isti principatus essent a natura sequeretur quod in omnibus teneretur obedire uxor viro et filius patri: sed hoc consequens est falsum. ergo et antecedens. consequentia nota est de se. quia quod a natura inest semper inest: et uniformiter inest. quod autem consequens sit falsum: quia non tenentur eis obedire in hijs que sunt contra dei precepta ¶ Quarto in speciali arguitur de principatu matrimoniali et hoc sic. Nam coniugatio maris et femine est voluntaria: ergo non est secundum naturam. Consequentia est nota et antecedens patet. quia matrimonium non fit contra voluntatem ¶ Respondeo ad ista. ¶ Ad primum nego quod consequens sit falsum. et ad probationem concedo quod post voluntatem divinam uxor debet habere voluntatem viri tanquam regulam suarum actionum: et filius voluntatem patris. Ratio est ista: quia divina voluntas est prima regula qua regulantur omnes voluntates rationales: cui una magis appropinquat quam alia secundum ordinem divinitus institutum. et ideo voluntas unius hominis precipientis potest esse regula alterius obedientis. sicut est de voluntate viri respectu uxoris, et patris respectu filij. Et ad illud quod dicitur quod deus constituit hominem etc. Dico quod est verum quod deus constituit hominem in manu consilij sui: non quod liceat ei facere omne quod vult: sed quia ad illud faciendum non cogitur necessitate nature sicut creature irrationales. sed libera electione ex proprio consilio procedente: et sicut ad alia facienda debet procedere ex proprio consilio ita etiam ad hoc quod obediat suis superioribus ¶ Ad secundum nego consequentiam. et ad probationem dico quod aliquid potest iudicari gratuitum dupliciter. Uno modo ex parte ipsius operationis. scilicet quia ad hoc homo non obligatur. Alio modo ex parte operantis. scilicet quia libera voluntate hoc facit. opus autem reddit laudabile et acceptum precipue secundum quod ex voluntate procedit: et ideo quamvis uxorem obedire viro: et filium obedire patri sit debitum si propria voluntate faciant non propter hoc minuitur eorum gratuitas. et acceptatio. ¶ Ad tertium dico. quod nec uxor viro: nec filius patri tenentur obedire in hijs que sunt contra dei precepta sicut nec servus domino. nam non tenentur eis obedire nisi in hijs in quibus subduntur eis et non in alijs. ¶ Ad quartum dico quod coniugatio seu principatus sit secundum naturam potest intelligi dupliciter ¶ Uno modo quod sit a principijs naturalibus et ab agentibus naturalibus circumscriptis agentibus voluntarijs tam iniciative quam complective. ¶ Secundo quod sit a natura iniciative et voluntarie complective: et sic dico quod coniugatio maris et femine non est naturalis primo modo: quia non fit a principijs intrinsecis: sed bene secundo modo est naturalis quod patet: quia iniciative est a natura: et complective a voluntate et a sensu: quia ibi oportet quod sit consensus ¶ Secunda conclusio ponitur ibi. [Filiorum autem imperium est] et est ista. quod principatus paternus est similis principatui regali. ¶ Ista conclusio patet secundum philosophum per ista duo. ¶ Primum est. quod pater qui generat principatur secundum amorem. naturaliter enim pater amat filios. ¶ Secundum est. quia principatur secundum senectutem quasi habens quandam naturalem prerogativam etatis supra filios et quantum ad hoc est species et similitudo principatus regalis. Et inde est quod Homerus appellavit iovem patrem tam hominum quam omnium deorum. oportet enim quod rex qui perpetuo principatur: et plenariam habet in omnibus potestatem differat a subditis suis secundum naturam in quadam magnitudine bonitatis et quod tamen sit genere idem eis secundum speciem humanam sed hoc convenit seniori per comparationem ad iuniorem et generanti per comparationem ad genitum ergo principatus paternus similis est principatui regali. Maior enim patet. quia non esset iustum quod rex semper dominaretur plenaria potestate nisi esset quadam naturali bonitate melior alijs. Minor vero est manifesta: quoniam pater docere, castigare, nutrire, habet filios. et ideo debet filios excedere in quadam naturali bonitate. et quod in supradictis duabus conditionibus principatus paternus sit silis principatui regali. patet per hoc nam naturalis differentia separat principatum regalem a politico qui est adequale secundum naturam. amor autem separat principatum regalem a tyrannico: qui non principatur propter amorem quem habet ad subditos sed propter commodum proprium. ¶ Instatur contra istam conclusionem. et probatur quod principatus paternus non sit similis principatui regali. Et primo sic. nam si sic esset sequeretur quod in omnibus teneremur obedire parentibus: sed consequens est falsum quod non tenemur eis obedire in hijs que sunt contra virtutem, ut dictum est supra. consequentia vero patet secundum apostolum Paulum qui in epistola ad colocenses capitulo tertio dixit. Servi obedite per omnia dominis carnalibus ¶ Secundo sic. nam reges sunt medij inter deum et subditos secundum quod dicitur Deuteronomi capitulo quinto: Ego sequester et medius fui inter deum et vos. et per consequens precepta regis sunt reputanda tanquam precepta dei. sed pater non est inter medium inter deum et filios. nec filius tenetur servare precepta eius sicut precepta dei: ut patet: ergo principatus paternus non est servilis principatui regali. ¶ Respondeo ad ista. Ad primum dico quod non tenemur obedire parentibus in omnibus. quia non in hijs que sunt contra bonum

moris/ ⁊ contra virtutem/ ⁊ ꝯtra dei p̄cepta: ſ; in hijs tñ in quibus filij ſubdũtur eis. nec etiã ſubditi tenentur obedire regib⁹ in omnibus ſ; in hijs tñ in quibus ſubdunt̃ ei: q̃ꝛ non in hijs que ſunt contra deum ⁊ bonũ moris ⁊ contra virtutez. nam homo ſubijcitur deo ſimpliciter quantũ ad oĩa ⁊ interioꝛa ⁊ exterioꝛa ⁊ in omnibus ei obedire tenet̃. ſubditi aũt nõ ſubijciuntur regibus quãtũ ad oĩa ſicut ſubijciuntur deo. Et ad illud ꝙ dicit paulus ꝙ per oĩa ſubditi obediant dñis. dico ꝙ eſt intelligẽdũ quantum ad illa que ꝑtinent ad ius patrie vel dñatiue poteſtatis. ⁊ illo mõ dixit ibidem paulus ſilr̃. Filij obedite parentib⁹ per oĩa. ſ. in hijs in quibus eſtis ſubiecti parentibus. ¶ Ad ſcḋm dico. ꝙ ſicut reges ſunt intermedij inter deuz ⁊ ſubditos: ita patres ſunt intermedij int̃ deũ et filios. ⁊ ſic precepta regis ſubditi habẽt ſeruare: ſic filij habent ſeruare p̄cepta patris: nõ quantũ ad oĩa vt dixi: q̃ꝛ non ſubijciuntur eis quantũ ad oĩa vt dixi: ſ; quãtum ad aliqua determinate: q̃ꝛ quantũ ad illa ſũt medij int̃ deũ ⁊ ſubditos ⁊ pater inter filios ⁊ deum. nã quantum ad legem naturalẽ/ ⁊ legem ſcriptã immediate hoĩes ſubdunt̃ deo. ¶ Tertia ꝯclõ ponitur ibi. [Manifeſtum aũt] ⁊ eſt iſta. ꝙ rectoꝛ dom⁹ ſeu yconomus magis habet curare circa hoĩes q̃ꝫ circa poſſeſſiones inanimatoꝛum: ⁊ circa virtutes hoĩm. ſ. vt fiant virtuoſi q̃ꝫ circa diuitias: ⁊ circa liberos q̃ꝫ circa ſeruos. Iſta ꝯ° ꝓbatur ſic ſm̃ p̄cedentia. nam rectoꝛ dom⁹ ſeu yconomus magis habet curare de melioribus: ſ; homĩes ſunt melioꝛes q̃ꝫ poſſeſſiones inanimate ⁊ virtutes q̃ꝫ diuitie: et liberi naturaliter q̃ꝫ ſerui: ḡ ⁊c̃. Poteſt aſſignari alia rõ ſm̃ ph̃m q̃ eſt iſta. q̃ꝛ principalis intentio cuiuſlibet eſt de fine: res aũt inanimate querunt̃ ꝓpter hoĩes ſicut propter finem. ⁊ ſerui propter liberos vt eis miniſtrent: vt ſuperi⁹ dictũ ẽ ⁊c̃. Et hec dicta de iſto capitulo ſufficiant.

Ubitatur aũt. vtrũ preter miniſteria ⁊ coꝛpalia opera ⁊c̃. ¶ Poſtq̃ꝫ ph̃s in p̄cedenti capitulo determiauit de p̄ncipatu matrimoniali ⁊ de paterno. ¶ Conſequenter in iſto cap° voluit determinare de ſupradictis tribus cõiugatiõibus ſeu p̄ncipatib⁹ ꝑ reſpectũ ad virtutes moꝛales. ſ. de dñ̃o ⁊ ſuo ⁊ viro ⁊ vxoꝛe/ ⁊ patre ⁊ filio. ꝓ quo ſunt aliq̃ notanda. ¶ Et p̄mo eſt notandũ ꝙ iſtud cap^m ꝯtinet duas ꝑtes principales. In p̄ma em̃ ꝑte mouet vnã queſtionẽ q̃ eſt iſta. vtrum dñs et ſeruus/ vir ⁊ vxoꝛ/ pater ⁊ filius/ habent virtutes moꝛales vel ſolum principantes. Uel ſic. vtrum ſit eadem virtus dñi ⁊ ſerui ſm̃ ſpẽz. vl̃ eſt alia virtus ſm̃ ſpẽm dñi ⁊ alia ſerui. Et pro vtraq̃ꝫ parte arguit ad queſtionẽ. In ſcḋa aũt parte ſoluit queſtionẽ: ibi [Conſtat igit̃ opoꝛtere] Scḋo eſt notandũ ꝙ virtus duobus modis capitur. Uno° ꝓ habitu virtuoſo inclinantem habentẽ appetitũ ad prompte operandũ ſm̃ dictamen recte rõnis. Scḋo° capit̃ ꝓ actu ꝓcedente ab illo habitu. ¶ Tercio ẽ notandũ ꝙ ph̃s in pꝛima parte capl̃i mouet iſtã dubitationem. vtrum p̄ter virtutem oꝛganicã ⁊ miniſtratiuam quã habet ſeruus per quã ſcit: ⁊ poteſt exequi mandatũ dñi ⁊ ei ſeruire ſit aliqua alia virtus digníoꝛ cõueniens ſeruo ſicut v̄tutes moꝛales ſicut ſũt modeſtia/ foꝛtitudo/ ⁊ iuſticia/ ⁊ alij hm̃õi habitus: vel nulla virtus cõpetat ei niſi que ꝑtinet ad coꝛpoꝛalia ſeruicia ⁊ dicit ꝙ ex vtraq̃ꝫ parte videt̃ eſſe dubitatio: q̃ꝛ ſi competit ſeruis habere hm̃õi virtutes ſic ⁊ liberis ſerui nõ differũt a liberis. Ex alia ꝑte dic̃ ꝙ incõueniens videtur cum ſint hoĩes rõne cõicantes ſi non habeant virtutes quib⁹ homines viuunt ſm̃ rõnem. Dicit vltra ph̃s ibi [Eadem fere queſtio] ꝙ idem ꝙ querit̃ de ſeruo poteſt queri de muliere ⁊ puero. vtrũ opoꝛtet eẽ mulierem temperatã/ ⁊ foꝛtẽ/ ⁊ iuſtã/ ⁊ ſilr̃ puerum vel non. ⁊ hec queſtio poteſt moueri vl̃ in omni p̄ncipatu. ſ. vtrum ſit eadem virt⁹ imperãtis/ ⁊ parentis vel alia. ⁊ obijcit ad vtrãq̃ꝫ ꝑtẽ: ibi [Si em̃ opoꝛteret] Et pꝛimo ad ꝑtez negatiuã ⁊ hoc ſic. Si em̃ opoꝛteret vtroſq̃ꝫ ꝑticipes eſſe virtutis moꝛalis: nulla eſſet ratio quare illa per totã vitã debet imꝑare ⁊ alt̃ habeat parere ex quo ille qui ſubijcitur hab; virtutes moꝛales propter quas homo debet p̄ncipari. Uidem⁹ ꝙ dñs reſpectu ſerui/ ⁊ pater reſpectu filij: ⁊ vir reſpectu vxoꝛis ſemꝑ pꝛincipantur: ⁊ ſeruus/ ⁊ vxoꝛ/ ⁊ filius nunq̃ꝫ pꝛincipãtur: ḡ iſti non habent virtutes moꝛales. Remouet ph̃s ibi. [Non em̃ ſm̃ magis] vnã reſponſionem ad iſtam rationem: ꝙ p̄ncipãtes ſꝑ p̄ncipantur q̃ꝛ naturaliter habent magis de v̄tutibus moꝛalibus q̃ꝫ ſubiecti naturalr̃. Iſtã r̃iſionẽ remouet ph̃s per hoc. nam ĩpare ⁊ parere ſeu p̄ncipare ⁊ ſubijci differũt ſpẽ: ⁊ magis ⁊ min⁹ nõ faciũt aliqua differre ſpẽ: ḡ impans ⁊ parens nõ differũt ꝑ habere magis ⁊ minus de virtute moꝛali. ¶ Secundo arguit ph̃s ad ꝑtem affirmatiuam: ibi. [Si vero alium] ⁊ ꝓbat vtroſq̃ꝫ habere virtutes moꝛales. ⁊ hoc ſic naturaliter em̃ ĩpans habet ea per que poteſt

bene impare seu pncipare. et qui paret seu qui subijcitur naturalr habet ea per que pōt bene subijci: ſ sine ꝟtutib⁹ moralib⁹: nec qui impat potest bene impare. nec qui subijcit potest bene subijci: ergo ꝛc. Maior patz per hoc q natura nō deficit in necessarijs. Minor vero declarat quia impans nō pōt bene impare nisi sit sobri⁹ et iustus: et qui subijcit nō faciet bn̄ ea q̄ oporteret facere si sit intempat⁹ aut formidosus. et pꝰns tam ad naturalr pncipare q̄ ad naturalr subijci requirit q vterqꝫ habeat virtutes morales. ¶ Istis psuppositis phs in scd͠a pte capli: que incipit ibi. [Constat igit oportere.] Ad solutionē hui⁹ difficultatis ponit duas ꝯnes. ¶ Prima ꝯclo est ista. q cōstat seu manifestū est q oportet vtrosqꝫ habere virtutes morales ¶ Ista ꝯclo pbatur sm phm per rōnem predictam. nam aliter non potest impans bene imperare. nec qui subijcitur bene subijci obediendo operando ea q̄ pcipiuntur. ¶ Et si queratur ex quo tam in impante q̄ in illo qui subijcitur oportet eē ꝟtutes morales: si in vtroqꝫ est eadem virtus moralis. vel si oportet q sit eadez virtus moralis. ¶ Ad istam difficultatē rńdet phs ibi. [Sed in ipa] et dicit q hoꝝ sūt diuerse virtutes sm spēm. nam impare et subijci/ et impans et parens/ differūt spē. ideo ꝟtutes imperantis et illius qui subijciur differūt sꝫ spēm ¶ Ista solutio manifestat in nobis vt in ptib⁹ aie. qꝛ ps rōnalis impat pti irrationali: et ideo ꝟtutes haꝝ ptiū differūt spē. ¶ Unde est sciendū q phs intelligit aiam in cōi cōplēdendo tam aiam sensituā q̄ intellectiuā simul. et vocat ptem rōnalem ipsam aiam intellectiuā et ptem irrōnalē aiam sensitiuam. virtutes enim q sunt in parte rōnali. s. in aia intellectiua differunt spē a virtutibus que sunt in pte irrationali. idem potest patere per rōnem: et hoc sic. nam quoꝝ opationes p se differūt spē illa differunt spē. ſ opatio ꝟtutis impantis est bn̄ pcipere et iuste dirigere subditū. opatio aūt ꝟtutis parentis seu subditi est bene obedire: et bene exequi ea que ab imperante pcipiunt q̄ opationes differunt spē: ergo et virtutes differunt spē ¶ Patet seu manifestum est q eodem mō se habet et in alijs que pncipātur et subiciuntur sm naturam. vnde sūt hic notāda duo. ¶ Primū est. q tam impantis q̄ illius q̄ subijcit possūt esse edem virtutes contemplatiue seu speculatiue. Eādē enim geumetriā vel methaphisicam quā habet impans sm spēm pōt habere subditus. ſ virtutes practice precipientis et subiecti

sm q vnus est impans. et alius sm q subijcit nō sunt edem sm spēm quāuis sm q sūt hoies imperans et parens possunt esse edem virtutes sm spēm eoꝝ. hoc enim videm⁹ per expientiam de multis quoꝝ aliq̄ sūt habiles ad regēdum et bene pcipiendū et nō ad obediendū. et alij ecōtrario. s. q sunt habiles ad seruiendum et non ad pcipiendū. ¶ Scd͠m q est sciendū est istud. q impans et parens/ seu pcipiens et obediens/ possūt ꝯsiderari duplr. vel sm q sūt homines. vel sm q vnus est impans: et alius parens. pmo° ambo sunt eiusdē spēi. scd͠o vero° non sunt eiusdem spēi. nam hoc nomen ipans significat relationē suppositionis sicut dn̄s vl̄ aggregatū ex tali relatione et subiecto. et hō nomen parens seu subditus significat relationē supositiōis sicut seruus. vel aggregatū ex tali relatione et subiecto: sicut cōiter dicit q homo albus et homo niger sm q sūt hoies sūt eiusdē spēi: ſ sm q sūt vnus albus et alter niger sūt diuersaꝝ spērū ppter formas accidentales que sunt diuersaꝝ spērum. ¶ Scd͠a ꝯclo ponit ibi. [Itaqꝫ pleraqꝫ] et est ista. Cum enim natura diuersificet in diuersis ideo sm naturam sunt diuersa que pncipant et subijciuntur et virtutes quibus principant sunt in eis diuerse. Probat phs hanc ꝯclonem pbatione exemplari. et dicit aliomō pncipatur liber suo seruo et aliomō vir vxori. et aliomō vir puero. omibus aūt hijs insunt partes aie q̄ dicte sūt. vnde et virtutes eaꝝ oibus pmissis insūt: ſ tn̄ differenter. et primo manifestat quātū ad ꝟtutez cōsiliatiuaz q̄ ptinet ad potentiā rōnalem. et dicit q seru⁹ inquātū ē ſuus nō habet ꝯsiliū de suis actibus: cuius ratio est: qꝛ cōsiliam⁹ de hijs que sūt in potestate nostra. ſuus aūt nō habet actus suos in potestate sua: ſ sunt actus eius in potestate dn̄i. vnde seru⁹ nō habet liberaz potestatem ꝯsiliandi. ſ femina cū sit libera habet potestatem cōsiliandi: ſ ꝯsilium est inualidū. cui⁹ ratio est. quia ppter molicīē nature ratio ei⁹ non firmiter inheret consiliatis. sed cito ab eis remouetur ppter passiones aliquas: puta cōcupiscentie/ vel ire/ vel timoris/ aut alicuius hmōi. Puer aūt habꝫ cōsiliū ſ impfectū. Cui⁹ rō est. qꝛ nō habet pfectū vsum rōnis vt possit singula discutere que sunt in consilijs attendēda. et sic diuersimode se habent ad virtutē cōsiliatiuam q̄ est in parte rōnali aie. ¶ Similiter est ꝯsiderandū circa morales ꝟtutes que sunt in appetitu rationali. oēs enim pticipant ipsas: ſ nō eodē mō. sed vnusquisqꝫ tn̄ eas pticipat

quantum est necessariū ad ꝓpriū opus. vnde ille qui principat̄ siue ciuitati/siue seruis/siue mulieri/siue filijs/ oportet ꝙ habeat ꝑfectam ꝟtutē moralē. q2 op⁹ ei⁹ est simplr̄ opus ꝑnci- pientis: ⁊ ideo habet officiū rōnis. quequidē rō impat potētias inferiores aīe. nam sicut ṗnci palis artifex dirigit ⁊ impat ministros artis q̄ manu operant̄: ita ṗnceps dirigit suos subie- ctos. ⁊ ideo oportet ꝙ ille qui ṗncipat̄ habeat rōnem perfectaz. ꝟ vnusquisq3 alioꝝ qui subij ciunt̄ tm̄ habent de rōne ⁊ ꝟtute quātū opor- tet ꝙ habeāt ꝙ sufficiant sequi directionē ṗn- cipantis implendo mandata ipi⁹. Et sic patet ꝙ omniū ṗdictoꝝ est aliqua moralis virt⁹. sc3 vt temperātia/fortitudo/iusticia/ nō tn̄ eadē est viri ⁊ mulieris ⁊ alioꝝ subiectoꝝ sicut puta uit Socrates. ꝟ fortitudo viri est ad ṗncipādū seu impandū. s. vt ꝓter nullū timorem ꝑtermit tat ordinare quid faciendū sit. ꝟ in muliere et in quolibet subdito oportet ꝙ sit fortitudo mi nistratiua. vt sc3 ꝓpter timorē non ꝑtermittat facere ꝓpriū ministeriū. sic etiā differt fortitu- do in duce exercit⁹ ⁊ in milite sicut dictum est de fortitudine ita dicendū est de oib⁹ alijs ꝟtu tibus que in ṗncipante quidē sūt pricipatiue. ⁊ in subditis aūt ministratiue. Hoc qḋ dictum est: vt dicit ph̄s ibi. [Patet aūt illud] magis erit manifestū hijs qui volūt ꝯsiderare magis in ꝑticulari: q2 illi qui de actib⁹ humanis vo- lunt dicere in vli tantū decipiūt seipsos. q2 nō possūt plene ꝑuenire ad veritatē. sicut si aliq̄s esset ꝯtentus vt sciret ꝙ virtus ē per quā aīa bene se habet: aut per quā homo iuste opera- tur aut aliquid aliud taliū. ⁊ nichil plus vellet scire de ꝟtute deciperet seipm̄: imperfectam ⁊ inutilē habēs sciam de virtute: multo eni meli us dicūt illi qui enumerāt virtutes in speciali. sicut fecit Gorgias q̄3 illi qui dicunt solū in ge nerali. Cuius rō est. q2 act⁹ sūt circa singl'aria. vnde ea que ad act⁹ pertinent sūt in ꝑticulari cōsideranda. Et ideo sicut quidā3 poeta dixit q̄d ꝑticulariter ad ei⁹ ꝟtutē pertinet. ita etiā3 est estimādū in oibus. ad mulieris honestatē/ ⁊ decentiā ꝑtinet taciturnitas: hoc eni ꝓuenit ex verecundia que mulieribus debetur. ꝟ hoc ad ornatū viri nō ꝑtinet: sed magis sicut decet loquat̄. Sed q2 puer est imperfectus virt⁹ ei⁹ non est ad seipsū. s. vt fm̄ suū sensū regat̄: ꝟ vt disponat̄ fm̄ ꝙ est cōueniens ad finē debitum ⁊ ad obediendū ductori. s. magistro. Sil'r virt⁹ serui est in ordine ad dn̄m. nam dictū est supra. ꝙ seru⁹ est vtilis ad necessaria vite. vn̄ indiget quidē virtute ꝟ ꝑua ⁊ tanta vt non deficiat ab hijs que debet operari ꝓpter intemperantiā3 ꝯcupiscentie vel ꝓpter timiditatem. Et hec de isto capitulo dicta sufficiant.

D Ubitabit vero aliq̄s si verꝝ est ꝙ nunc dixim⁹. vtru3 artifices oportet habe re virtutē ⁊c. ¶ Postq̄3 ph̄s in ṗcedēti ca° determinauit qu ō virtutes sūt in illis q̄ im perant ⁊ in illis qui imperant̄ ¶ Cōsequenter in isto ca° vltimo ṗmi libri politicoꝝ voluit de terminare de artificib⁹ in cōꝑatione ad virtu- tes morales. ꝓ quo sūt aliqua notanda. Et ṗ mo ē notādū ꝙ istud ca^m cōtinet tres ꝑtes ṗn cipales. ¶ In prima enim parte mouet et sol- uit vnam questionem que est ista. vtrū oporta3 artifices habere virtutes morales. ¶ In scd̄a ꝟo parte ostendit ph̄s quā ꝟtutē oportet dn̄3 habere respectu serui: ibi. [Patet ergo ꝙ hu- ius quidē.] In tertia aūt parte assignat cām ꝓpter quā nō dicit hic de alijs duab⁹ ꝯiugatio nib⁹. s. de ꝟtute quā debet habere vir respectu vxoris: ⁊ pater respectu filij: ibi [De viri aūt] ¶ Scd̄o est notandum ꝙ ph̄s in prima ꝑte ca pitli mouet questionē istā. vtrū artifices opor teat habere virtutes morales: ne ꝓpter ebrie- tatem aut intemperantiā ⁊ hmōi impediātur ab operibus suis. sic dictū ē de seruis ꝙ opor- tet eos habere virtutes morales. ¶ Istis ꝑsup positis ad solutionē ṗdicte dubitatiōis ponū tur tres ꝯclōnes. ¶ Prima ꝯclō pōit̄ ibi [Uel hoc longe] ⁊ est ista ꝙ artifices non indigent simplr̄ ꝟtutibus moralib⁹ ꝟ fm̄ quid. s. inquātū artificiū respicit cōuersationē humanā. et cōi cant cū hoib⁹ in cōtractis idigēt ꝟtute morali. ¶ Ad ꝓbationem huius cōclōnis ph̄s dicit ꝙ non est sic de seruis ⁊ de artificibus quantū ad indigere ꝟtutib⁹ moralib⁹: ꝟ multū differūt. Et ꝓbat̄ hoc sic. nam operatiōes serui fm̄ ꝙ ser ui sūt imediate in actibus humanis ⁊ in ꝯuer satiōe humana: eo ꝙ seruus est minister ad vi tam: ergo cū ꝟtutes morales ꝓficiant in vita oportet seruū habere virtutes morales. ꝟ arti fex cum remotius se habeat a cōuersatiōe hu mana: q2 oꝑationes artificis fm̄ ꝙ artifex est non sūt imediate ad vitā. q2 nō sūt circa agibi lia ꝟ circa factibilia: vt circa artificiata: ꝓpter ꝙ artifex nō dicit̄ bonus vel malus fm̄ ꝟtutē3 vel maliciam moralē. non eni dicit̄ artifex ma lus. q2 est intemperatus: nec bon⁹ q2 est tēpe- ratus. ꝟ q2 sciens est per artem facere bonum op⁹ artificiale. et sic per cōparationē ad opus artis iudicatur bonus vel malus. ⁊ ꝑ ꝯñs arti-

fex fm ꝙ artifex simplr nõ indiget vtute morali: nisi inquãtũ pticipat cũ alijs. Unde in cõtractibus cũ hoibus de opibus sue artis faciendis oportet ꝙ habeat virtutes morales per quas inclinet ad tenẽdũ ↄctus inter ipm ⁊ alios. Uillis eni artifex determinatã habz quandam seruitutẽ. quasi dicat phs ꝙ artifex q est seruus mercenariꝰ: sicut est cocus ⁊ hmõi habet quãdã determinatã seruitutẽ dũ deputat ad quedã specialia ministeria ⁊ huiũ: ⁊ fm h indigent virtute morali ad hoc ꝙ sint boni in ministerio. ℭ Ponit phus scdam rationem de differentia inter artificem ⁊ seruũ: ibi. [Et seruus quidẽ] Et dicit ꝙ valde differũt artifices a seruis. q2 seruꝰ est de hijs que sũt a natura: sicut supius dictũ est. s. ꝙ aliqui sunt serui naturaliter: s nulliꝰ artifex est a natura: s oẽs artes sũt inuẽte per rõnem. ⁊ virtus moralis ad ea se habet que sũt nobis a natura. Nã habemus enim quãdam naturalem inclinationem ad virtutem: vt dixi in scdo ethicoꝝ. Unde patet ꝙ ad hoc ꝙ aliquis sit seruus bonꝰ indiget vtute morali: nõ aũt ad hoc ꝙ sit bonꝰ artifex. ℭ Scda ↄclusio ponit in secunda parte capituli que incipit ibi. [Patet ergo ꝙ huius] ⁊ est ista. ꝙ manifestum est ꝙ dñs est causa virtutis in seruo. non ꝙ dñs sit in actu respectu serui. ⁊ ꝙ seruus sit in potentia habens inclinationez ⁊ ad opa seruilia. s isto mõ ꝙ dñs eum mouet ad virtutem instruendo ⁊ mouendo ipsũ qua virtute seruus pfectus bene se habebit ad officium. ℭ Probat phs hanc ↄclonẽ. ibi [Quapropter non bene] per hoc ꝙ reprobat dictũ qui dixerunt dñm ad seruum solum se habere precipiendo: quasi vt sui rõne careãt. et facit istam rationẽ. nõ eni seruus bene se habet ad obediendum nisi sit reductus per dñm suũ ad actũ vtutis moralis: igit vtendũ ẽ ad eos mouẽdo eos ad bonos mores: ⁊ magis ꝙ̃ ad pueros ⁊ filios qui nũdum sunt capaces motionis rationis sicut serui. ℭ Unde virtus dñi ad seruum: ⁊ virtus qua precipit ei ⁊ mouet et ortatur ⁊ persuadet ad morales virtutes. ℭ Uñ est hic sciendum ꝙ dominus est vt lex serui: ⁊ ideo sicut lex mouet ad virtutem. ortando / psuadendo / remunerando / pugniẽdo / ⁊ hmõi: sic dñs seruũ debet mouere seu monere: et nõ solum percipere tanꝙ̃ bestie Etiam cum serui sint simplr dñoꝝ nec habent omnino cõsiliatiuum: nec faciunt ptem in ciuitate cõtra dños: sed mediantibus dñis pertinent ad ciuitatem ℭ Tertia conclusio ponit in tertia pte capituli que incipit: ibi. [De viri autem ⁊ mulieris] ⁊ est ista. ꝙ de alijs duabus coniugationibus. scz viri ⁊ vxoris / ⁊ filiorum ⁊ patris / ea que dicta sunt sufficiant nunc. ℭ Assignat phus cãm huius conclusionis ⁊ dicit. que autem est virtꝰ eoꝝ ⁊ conuersatio adiuicẽ. ⁊ quid recte vel cõtra. i. male. ⁊ quomodo oportet hoc quidẽ facere ad presens anteꝙ̃ de policijs dicamꝰ itinueri necesse est abstinere: q2 nõ possũt determinari. Assignat phus duas rationes. ℭ Prima ratio est ibi [Nam omnis domus] ⁊ est ista. q2 oportet cõsiderare dispositionem partis in comparatione ad totum: sicut dispositionẽ fũdamenti in comparatione ad domum. sed domus est pars ciuitatis ad quam primo partinent iste due coniugationes. ideo fm comparationem ad ciuitatẽ oportet cõsiderare qualiter sunt erudiendi filij ⁊ vxores. ℭ Secundã rõnem ponit ibi. [Siquidem] que est ista. nã illa quorum dispositio facit differentiam circa bonitatem ciuitatis sũt consideranda in policijs. sed tales sunt instructiones filioꝝ ⁊ mulierum qñ vtriꝙ̃ sunt boni: q2 mulieres sũt media pars hominũ liberoꝝ qui sunt in ciuitate. Et ex pueris crescũt viri quos oportet esse dispẽsatores ciuitatis: ergo in policijs determinandum est de instructione filiorum ⁊ vxorum Et quia oportet continuare dicta dicendis vltio phus ibi [Quare cum his] dicit: ꝙ determinatum est de premissis. De reliquis autem dicendum est in aliquis. scz in sequentibus que pertinent ad policias. omissis autem propositis scz partinentibus ad dispensationem domus tanꝙ̃ iam habentibus finem / faciemus aliud principium considerando ea que tradita sũt seu dicta ab alijs de optima policia. seu de omni statu ciuitatis Et hec de isto capitulo ⁊ de toto primo libro politicoꝝ dicta sufficiãt.

¶ Hic incipit secundus liber Politicorum.

Q Voniam ꝓponimus considera-
tionẽ facere d' ciuili societate ⁊c.
¶ Postq̃ p̃hs in primo libro po
liticoꝝ determinauit de hijs que
ptinent ad domũ que est pars ci
uitatis. ¶ Cõsequenter in isto scd'o libro poli
ticoꝝ voluit determinare de ipsa ciuitate ſ3 mo
dum quẽ in fine p̃mi libri tetigit Et ponit p̃hs
ea que ab alijs antiquis p̃his dicta sũt de ciui
li seu politica cõicatione. ¶ Et primo in isto p̃
mo caᵒ istius secũdi libri intẽdit destruere po
liciã socratis p̃hi quãtũ ad illud ꝙ dicit de cõi
catione vxoꝝ ⁊ filioꝝ. ꝓ quo sũt aliqua notã-
da. Et p̃mo est notandũ ꝙ istud capᵐ cõtinet
sex ptes p̃ncipales. ¶ In p̃ma eñ pte p̃hs po
nit intentionẽ suã. ¶ In scd'a vero pte mouet
questionẽ. ⁊ ponit opinionẽ socratis circa illã
questionẽ: ibi. [In cipiendũ est]. ¶ In tercia
aũt pte improbat cãm socratis ꝓpter quã po-
nit oĩa que sũt ciuitatis esse cõia oĩbus ciuibꝰ
que cã eratvnitas ciuitatis: ibi. [ꝙ vna videli
cet] ¶ In quarta parte remanet aliđ nociuuz
socratis ꝓpter ꝙ dixit oĩa esse cõia que sũt ad
tollendũ: meum/tuum/que sũt cause dissensi-
onũ i ciuitate: ibi. [Etem ꝯo ſi optimũ] ¶ In
q̃nta pte ostendit cõtra socratẽ ꝙ nõ expedit
ciuitati: ꝙ vxores ⁊ filij sint cõces oĩbus ciuibꝰ:
ibi. [Preterea hm̃oi molestias.] ¶ In sexta
parte rep̃hendit socratem de hoc ꝙ dixit ꝙ ꝓ-
pter incertitudinem transferẽdi sũt filij inferi-
oꝝum ad sup̃iores: ẽ2rio ad nutriendum: ibi.
[Insuper translatio.] ¶ Secundo est notan
dum. ꝙ aliq̃d esse naturale dicit̃ dupl'r. Unoᵒ
q2 ip̃m est ex puris agentibus naturalibꝰ disti
ctis ab agentibꝰ voluntarijs. Aliomõ aliquid
dicitur naturale ꝙ licet cõpleat̃ per volũtatez
tñ erat naturalis inclinatio ad illud. ¶ Tertio
est notandũ ꝙ cõicatio domestica que cõsistit
in cõbinatione maris ⁊ femine est pož ⁊ magis
naturalis q̃3 cõicatio alia vt p3: q2 cõicatio do
mestica est principiũ ⁊ origo cõicationis ciui-
lis. in qua cõicatione viri ⁊ mulieris sũt ſ3 na
turalem inclinationẽ ad diuersa opera ⁊ offi-
cia vt dictũ est in primo libro. Etiã ꝓpter hoc
q2 homo indiget pluribus necessarijs q̃3 aliqđ
aial. ⁊ q2 homo est aial p̃fectissimũ videt̃ rõna
bile ꝙ in domestica cõicatione ꝙ natura ordi
net aliqua opa ptinẽtia mulieri ⁊ aliqua viro
¶ Quarto est notãdũ ꝙ ꝓp̃e loquẽdo illud di
citur de iure naturali qđ est dictatũ per iudiciũ
recte rõnis ad qđ natura inclinat. Etiaz illud
dicitur de iure naturali expediẽs ciuitati: aut
policie ꝙ maxime cõgruit fini ciuitatis. vnde
finis ciuitatis est felicitas politica que cõsistit
in amicicia/⁊ cõcordia/⁊ pacis tranquillitate
totius ciuitatis. ¶ Quinto est notandum. ꝙ
quãuis cõicatio matrimonialis q̃ est viri vniꝰ
⁊ vniꝰ vxoris per ꝯiũctionẽ matrimonij nõ sit
naturalis vt naturale dicit̃ naturale, ꝓut est ex
puris agentibꝰ naturalibꝰ: tñ est naturalis ca-
piendo naturale, ꝓut naturale dicitur ꝙ est di
ctatũ per iudiciũ recte rõnis ad qđ natura in-
clinat. ꝙ patet p̃mo. q2 cõicatio domestica est
naturalis sicut dictũ est: ⁊ per ꝯñs naturaliter
inclinat ad illud. ¶ Scd'o patet ex operis di-
stinctione: q2 natura inclinat ad hoc ꝙ opera
maris ⁊ femine sint distincta ⁊ ꝙ vir adiuuet
mulierẽ: ⁊ e2. ¶ Tertio patet ex ꝓlis nutritiõe
q2 ad hoc nõ sufficit vir sine muliere: nec ⁊ e2.
¶ Sexto ẽ notandũ. ꝙ si est aliquis vir existẽs
in cõpetenti etate nõ orbatꝰ. nec aliomõ ip̃e-
ditus ⁊ non nubit. nec alios velit nubere talis
nõ viuit vt homo: ſ3 viuit vt bestia: vel viuit vt
homo heroicus. ꝙ pa3. q2 talis abstinet se ab
actu matrimoniali vt possit liberius cõtempla
tioni vacare vel non. si sic: tunc talis nõ viuit
vt homo: ſ3 vt homo heroicus. Uirtus eñ he-
roica ſm p̃hm dicitur virtus diuina ꝓpter suã
excellentiam: q2 habentes talẽ virtutẽ trãscen
dunt bonitatẽ humanã. Unde virtus heroica
nõ distinguit̃ omnino ab alijs virtutibꝰ mora-
libus: ſ3 est excellens gradus virtutis moralis
vltra modũ humanũ. Si aũt talis abstinet se
ab actu matrimoniali vt non possit liberiꝰ con
tẽplationi vacare hoc esset ꝓpter cãm inferio-
rem vt forte ꝓpter fornicationẽ vel hm̃oi: ⁊ sic
recedebit a naturali inclinatiõe sp̃ei humane:
⁊ per ꝯñs nõ viuit vt homo ſ3 vt bestia ſm p̃hm
in p̃mo ethicoꝝ vbi dicit. ꝙ hoĩes voluptatez
sequentes sũt vitã brutoꝝ sequẽtes ⁊ eligẽtes
Fornicatio eñ licet sit soluti cum soluta impe
dit matrimoniũ ad qđ natura inclinat: ⁊ sic ali
quomõ dicit̃ esse cõtra naturam. ¶ Septio ẽ
notandũ ꝙ in p̃ma pte capli dicit p̃hs ꝙ inten
dit cõsiderare de cõicatione ciuili seu politica
vt sciamus quis modus ciuilis cõuersationis
sit optimꝰ. quẽadmodũ oĩa illa ſ3 que possũt
hoĩes viuere maxime ad votũ. Et dicit ꝙ ad h̃
ꝯsequẽdũ oportet cõsiderare alias res publi-
cas seu policias. i. ordinationes ciuitatis qbꝰ
vtunt̃ ciuitates sc3 quas alij tradiderunt: siue
sint ille quibus quedã ciuitates vtunt̃ que lau
dant̃ de hoc ꝙ bene regunt̃ legibꝰ. siue etiam

sint ab aliquibus phis et sapientibus tradite q̄ videntur bene se habere. et hoc ideo oportet considerare vt appareat qd sit rectum et vtile in ꝯuersatione et regimie ciuitatis Ex collatione em̄ multoꝝ magis pōt appere qd sit meli⁹ et vtili⁹. ¶ Sciendum est hic ꝙ hoc ꝙ dicit phs ꝙ ad optimam policiā ꝑtinet vt hoies viuant maxime ad votum. s. ſm hominū voluntatem dicit ꝓpter hoc. qꝛ voluntas hoīs ꝑncipalr est de fine humane vite ad quē ordinaꝛ tota ciuilis seu politica ꝯuersatio. Vn̄ ſm ꝙ hoies diuersimode existimant de fine vite humane ſm hoc diuersimode hoies existimāt de ꝯuersatione ciuitatis. nam qui finem vite humane ponunt delectationē/vel potentiā/aut honores aut diuitias/existimāt illā ciuitatez esse optie dispositam in qua hoies possunt viuere delicate: vel acquirere multas pecunias: aut cōsequi magnos honores: vel etiā multis dn̄ari: q vero finē vite humane ponunt in bono qd est ꝑmiū v̄tutis existimāt illā ciuitatem esse optime dispositā in qua hoies maxime pacifice et ſm v̄tutem viuere possunt. vnde simplr ē verū ꝙ optima dispositio ciuitatis est ſm opinionē quoꝝlibꝫ ꝓut in ciuitate potest homo viuere ad votum ¶ Etiam est sciendū ꝙ dicit phus se ꝯsideraturꝝ de policijs ciuitatū que bene dicūtur regi. et de ordinationib⁹ ciuitatū a sapientibus traditis qui videnꝛ bene se habere. qꝛ ad inueniendum virtutem nō multū ꝓdest ꝯsideratio eoꝝ que sunt manifeste falsa: ſ eoꝝ que ꝓbabiliter dicunꝛ. ¶ Octauo est notandū. ꝙ phs ibi. [Nec puteꝛ] excusat ꝑmā intētionē et dicit ꝙ non oportet alicui videri ꝙ hoc ipsuꝫ qd est q̄rere aliquid aliud in ordinationib⁹ ciuitatum ꝑterea que ab alijs dicta sunt ꝓcedit nō ad ostentationē sue sapientie. ſ ꝓpter hoc qꝛ illa que ab alijs dicta sūt: in multis vidētur nō bene se habere. ¶ Nono est notandū ſꝫ ꝙ dicit phs in scd̄a ꝑte capl̄i que incipit ibi. [In capiendum est aūt] ꝙ in ꝑncipio hui⁹ ꝯsiderationis incipiendū est ab eo qd est ſm naturaꝫ ciuitatis. Cū em̄ ciuitas sit cōitas quedā. necesse est ꝑmo cōsiderare. vtrum oēs ciues debeant cōicare in oibus/aut in nullo/aut in q̄busdā/et in q̄busdam non ¶ Excludit phs vnū triū mēbroꝝ: ibi [Etem̄ vero] et dicit ꝙ impossibile est dicere ꝙ ciues in nullo cōicent: qd probat duplr. Et ꝑmo sic. qꝛ ciuitas est quedā cōicatio. vn̄ ꝯtra rōnem ciuitatis esset ꝙ ciues in nullo cōicarent. Scd̄o sic. qꝛ manifestuꝫ est ꝙ oēs ciues necesse habent cōicare saltē in loco qꝛ vn⁹ est locus vnius ciuitatis. nam ꝯciues dicunꝛ qui sūt socij in vna ciuitate: vn̄ oportet ꝙ cōicēt in loco. Sꝫ vtrū meli⁹ sit ꝙ ciuitas q̄ debet ꝯuersari cōicet in quibuscūqꝫ cōtigit aliq̇s cōicare: vel in quibusdā eoꝝ cōicet: et in q̄busdam nō. Ad hoc dicit phs: ibi. [Sꝫ vtrū melius] ꝙ ſm opinionē socratis: q̄dam sūt in quibus nullomō cōtigit cōicare. s. in mēbris corporis. ſ in oibus alijs scꝫ in filijs et in vxoribus et possessionib⁹ cōtigit ciues cōicare adinuicē. sicut traditur in republica platonis. i. in politica quā tradidit plato. ibi em̄ dixit socrates ꝙ oportet ad optimā ciuitatē ꝙ sint cōes possessiones oīm ciuiū et cōes vxores: ita scꝫ ꝙ indifferenter oēs accedāt ad omnes. et per ꝯn̄s sequitur ꝙ filij sint cōes ꝓpter incertitudinē filioꝝ: et hoc tangit plato in principio thimei. Vnde hic phs q̄rit. vtrū melius sit sic se habere ꝯuersationē politicā sicut nūc se habet: aut melius se habere ſm legem quā socrates in sua politica scripsit: Ad hoc dicit quatuor: ibi. [Continet porro] Primo dicit ꝙ ista ordiatio de cōmunitate mulieꝝ habet multas alias turbationes ꝑter illas incōuenientias que statim tāgenꝛ. ¶ Scd̄o dicit phus. ꝙ causa ꝓpter quaꝫ socrates dixit hoc oportere lege ordinari non videꝛ esse rōnabilis. ¶ Tertio dicit phs ꝙ per istā legē nō posset ꝑueniri ad finem et vtilitatē ciuitatis quā socrates extimabat. ¶ Quarto dicit phs ꝙ insufficienter tradidit cum em̄ cōmunia nō possint singulis applicari nisi ſꝫ certū modū distribuendi ipse socrates cū faceret mulieres cōes nō docebat quomō essent singulis diuidende ad vsū. ¶ Istis ꝑsuppositis ponit phs quatuor ꝯclones. ¶ Prima ꝯclo ponitur in ꝑncipio tercie ꝑtis capituli que incipit: ibi. [ꝙ vna videlicet] Et ē ista ꝙ maxima vnitas nō ꝑficit ciuitatem in esse optimo. Hanc ꝯclonē ponit phs improbās cām socratis ꝓpter quā dixit ꝙ oia vni⁹ ciuitatis debēt eē cōia oibus ciuibus illius ciuitatis. Que quidē ꝯclo ꝓbaꝛ ſm phm sic. nam illud ꝙ destruit ciuitatem in esse optimo nō ꝑficit: nec ꝯstituit ciuitatem in esse optimo. ſ maxima vnitas destruit ciuitatem: ergo et cetera. Maior pꝫ de se. et minor ꝓbaꝛ q̄dupl̄r. Et ꝑmo sic. nam dom⁹ est magis vna q̄ȝ ciuitas. et vnus homo ē magis vn⁹ q̄ȝ domus ſ vnitas vnius solius hois destruit ciuitatem. nam si esset solus vn⁹ homo iam nō esset ciuitas. qꝛ eē ciuitas ꝯsistit in vnitate plurium: nō solū hominū: ſ etiā domoꝝ et vicoꝝ. et per ꝯn̄s maxima vnitas que excludit multitudinē de-

ſtruit ciuitatē. ⁊ ſic qui maxime vniunt ciuitatem deſtruunt eam ¶ Scḋo ꝓbaṫ eadē minoꝛ ibi. [Nec ſolū ex multitudine] ⁊ hoc ſic. nam maxima vnitas deſtruit multitudinez. ⁊ ꝙ deſtruit multitudinē deſtruit ciuitatem. qm̄ ciuitas nō ſolū eſt mltitudo hominū ſimiliuz ſicut eſt multitudo cōgregata ab bellū ſolis ad poꝛtandum aliquid nec multitudo hominū ſemꝑ ſim habitantiū ſicut eſt in achadia in qua ꝓui cia in qua vnuſquiſq̧ ꝑ ſe habitat ꝟ alioꝝ ſpē differentiū. i. diſſimiliū ſm̄ diuerſas cōditiões ad diuerſa officia ciuilia. et diuerſos modos acquirendi nutrimentum: ſed talis diſtinctio ſeu multitudo nō ſuſtinet maximā vnitatē. ſic igiṫ pꝫ ꝙ maxima vnitas deſtruit ciuitatez: qꝛ in ciuitate debet eē multitudo ⁊ diſtinctio hominū ad diuerſa officia deputatoꝝ: ⁊ propter hanc diuerſitatē hoim bene dictuz eſt in q̄nto ethicoꝝ ꝙ cōtra paſſum equale ſaluat ciuitatem. Intelligendū eſt hic ꝙ equale ē duplr. ſ. vel ſm̄ ꝓpoꝛtionē ariſmeticā vt in ꝯtractibus. vel ſm̄ ꝓpoꝛtionē geumetricā vt in diſtributionibus. In ꝯtrib⁹ eni quātū daṫ tantū accipiṫ ꝟ diſtributiones fiunt ꝑ vnuſquiſq̧ meruit. et ideo vni datur plus ⁊ alteri min⁹. ¶ Tertio ꝓbaṫ eadem minoꝛ: ibi. [Qm̄ inter liberos] et hoc ſic. nā ꝙ deſtruit ꝑncipari ⁊ ſubijci deſtruit ciuitatē. qꝛ multitudo ciuitatis ſꝑ eſt diſtincta ꝑ ꝑncipari ⁊ ſubijci. ſed maxima vnitas deſtruit ꝑncipari ⁊ ſubijci. qm̄ maxīa vnitas ponit oēs eſſe equales. ⁊ hoc deſtruit ꝑncipari ⁊ ſubyci. qꝛ ſi oēs ſūt equales nō ſꝑ idē ꝑncipaṫ qꝛ ſic nō eſſent equales quāuis melius eſſz eādem ſꝑ ꝑncipari: nec ꝑncipanṫ oēs ſucceſſiue ſm̄ ꝑmutationē cū tanta ſit multitudo ciuitatis ꝙ nō oēs poſſūnt ꝑmutatiz principari. vñ breuiter tollit ꝑncipari ⁊ ſubyci: ⁊ per ꝯñs deſtruit ciuitatem. Si eni eſſet ꝑncipat⁹ ꝑ tranſmutationē opoꝛtet oēs tranſmutari: ita ꝙ coriarij nō ſꝑ foꝛēt coꝛiarij: nec fabri ſꝑ foꝛēt fabri. ¶ Eſt hic ſciendum. ꝙ qn̄q̧ ꝑncipaṫ vn⁹ ꝑ totā vitā: vt qn̄ ꝑſone ciuitatis ſūt inequales: ⁊ qn̄q̧ ꝑncipanṫ oēs ſucceſſiue. vn⁹ per annū ⁊ alius ꝑ aliū annū: ꝟ ſꝑ ſm̄ aliqḋ temp⁹ determinatum. Sed ſi eſſet tanta vnitas ꝙ oīa bona ciuitatis eſſent cōia: oēs de ciuitate eſſent equales. ⁊ nō eſſet poſſibile ꝙ quilibet de tanta multitudine aliqn̄ principareṫ ⁊ aliqn̄ ſubijcereṫ. nec eſſz aliqua ratio ꝓpter quā vnus ſꝑ ꝑncipaṫ. ⁊ ideo ſi vnitas ciuitatis eſſet vnitas maxima: deſtruereṫ principari ⁊ ſubyci: ⁊ per ꝯñs deſtruereṫ ciuitas. ¶ Quarto ꝓbaṫ eadē minoꝛ: ibi [Patet etiam alio mō] ⁊ hoc ſic. nā ꝙ deſtruit per ſe ſufficientiā deſtruit ciuitatē. ꝟ maxima vnitas deſtruit ꝑ ſe ſufficientiam: ergo ⁊c. Maioꝛ pꝫ. qꝛ de rōne ciuitatis eſt ꝙ ibi ſit per ſe ſufficientiam. minoꝛ vḋo apparet. qꝛ vbi eſt minoꝛ vnitas ibi eſt maioꝛ per ſe ſufficiētia ⁊ vbi eſt maioꝛ vnitas ibi eſt min⁹ de ꝑ ſe ſufficientia. nam vnus homo in quo ē maioꝛ vnitas eſt min⁹ ſufficiens per ſe q̄ꝫ tota dom⁹ vel familia. ⁊ domus eſt min⁹ ſufficiens q̄ꝫ ciuitas. ⁊ tn̄ minoꝛ eſt vnitas in ciuitate q̄ꝫ in domo. Cum igiṫ vnital ſit ꝓpṫ ꝑ ſe ſufficientiā quā facit vbi tn̄ eſt minoꝛ vnitas pꝫ. qꝛ illi deſtruunt ciuitatem qui maxime vniunt eam. ¶ Secūda ꝯclo ponitur in quarta parte capl'i que incipit: ibi. [Etenī vḋo] ⁊ eſt iſta. ꝙ dato ꝙ maxima vnitas ſit optimū in ciuitate ſm̄ legem ſocratis. tn̄ ciuitas nō ꝯſequiṫ maximā vnitatē ſeu optimū per legem ꝑmiſſam. ſ. ſocratis qui ponit cōitatem mulieꝝ ⁊ filioꝝ. Iſta ꝯclo ꝓbaṫ ſm̄ phm̄ ꝑ quatuoꝛ rōnes. ¶ Prima rō eſt iſta. ꝙ dato ꝙ hoc eſſet optimū ciuitatis vt eſſz maxime vna nō tn̄ hoc videṫ oſtendi ꝙ ciuitas ſit maxime vna per hoc ꝙ oēs ſimul dicant hoc eſt meum ⁊ hoc non eſt meū. Si oīa ſint cōia null⁹ poſſz dicere hoc eſt meū niſi de quo alius diceret ꝟ eſt meū. Et hoc putabat ſocrates eſſe ſignum huius ꝙ eſt ciuitatē eſſe vnā ꝑfecte. Videbat eni ꝙ ex hoc oꝛiunṫ deſidia in ciuitate/ ſeu diſſenſiones/ ⁊ diſcoꝛdie/ ꝙ vnus curat ꝓpriū bonum: ⁊ alius bonū ſuū. ⁊ ſic ſtudia hōium ad diuerſa ferrenṫ in vnū. Et ſic ſicut putabat ſocrates ciuitas eſſet maxime vna. ꝟ hec non eſt cauſa. qꝛ cū tu dicis: oēs dicerent hoc eſt meū hec ꝓpoſitio eſt duplex. eo qꝛ ly omnes pōtteneri diſtributiue/ vel collectiue. Si diſtributiue eſſet ſenſus ꝙ vnuſquiſq̧ per ſeipſū poſſet dicere de tali re hoc eſt meum. ⁊ tūc foꝛte eſſz verum ꝙ ſocrates dixit. qꝛ vnuſquiſq̧ vnuz ⁊ eundē diligere poteſt tanq̄ꝫ filiū. ⁊ ſilr mulierē tanq̄ꝫ ſuā ꝓpriā. ⁊ ita eſt etiam de ſubſtātia. ſ. de poſſeſſione. ꝟ illi qui vtunṫ cōibus vxorib⁹ ⁊ pueris: nō dicent oēs in iſto ſenſu hoc ē meum. Sed oēs dicent collectiue tanq̄ꝫ poſſidentes vnam rem cōmunem hoc eſt noſtrum: ita tamen ꝙ nullus per ſeipſū dicet hoc eſt meuz Et idē eſt etiā ſi poſſeſſio ſit cōis nullius enīz ſm̄ ſeipſū erit ꝓpria. ſic igiṫ patet ꝙ modus ſophiſticus eſt ſm̄ quē ꝓcedebat ſocrates dicēs ꝙ dicere oēs hoc eſt meū: eſt ſignū ꝑfecte vnitatis. qꝛ iſte dictiones oīs/ ⁊ vtrūq̧ ꝓpter ſuam duplicitatē etiā in oꝛōnibus ſeu in diſpu=

tatióibus faciūt silogismos litigiosos.i.sophi-
sticos.puta si aliqs dicat ,ppositis trib⁹ ex vna
parte.r tribus alijs ex alia parte.vtraqꝫ istoꝝ
sunt paria.si vo accipiat distributiue sunt ipa
ria.vñ est dicendū q in vno sensu dicere oēs
de eadē re q sit suū esse bonuz.s.sm q li oēs
tenetur distributiue.ꝰ nō est possibile.implicat
eñ cōtradictioē ex hoc cum illud qd est ,ppꝛiū
eius nō sit alterius.si aūt nō accipiatur sic:sed
collectiue nō erit consentaneū/seu congruū ci
uitati.¶Scda rō ponitur ibi.[habet ꝑterea]
Et est ꝑ quā phus ostendit q dictum socratis
nō solū nō est vtile ciuitati:ꝰ etiā infert maxi-
mū nocumētū.r est ista.nā videm⁹ q de eo qd
oēs ē cōe multoꝝ valde parū curaꝛ.qꝛ maxie
curāt de ,pprijs.sed de cōibus parū curant ho
mines q̄ꝫ tñ pertinet ad vnūquēqꝫ:ita q ab
oibus similr minus curaꝛ q̄ꝫ curaret si esset vni⁹
solius.dū eñ vn⁹ credit q al⁹ faciat oīs neg
ligūt.sicut accidit in fucijs ministroꝝ:q multi
fuctēs qñqꝫ pei⁹ fuuūt dū vn⁹ expectat q al⁹
faciat.sm aūt legē socratis sequiꝛ q vnusquis-
qꝫ ciuis hēret mille filios vel plures.r sic min⁹
curabit de singulis q̄ꝫ si haberet vnū solū.Et si
addamus q isti mille filij nō sūt ,ppꝛij vniuscu
iusqꝫ ciuiū.ꝰ est incert⁹ filius incerti patris mꝛ
to minus curabūt.vñ sequiꝛ q oīs ciues neg
ligēt sibi curā pueroꝝ.et hoc erit maximuz no-
cumentū in ciuitate.¶Tertia rō poniꝛ ibi [ꝑ-
terea isto mō].Et est ista.nā si illud est sic sm
positionē socratis vnusquisqꝫ ciuium dicet de
vno q̄ꝫ ciuiū bene operante vel male qdcunqꝫ
cōtingat eos esse dicet in q̄ꝫ.hic est meus filius
vel illi⁹.Et hoc modo dicet de vno q̄ꝫ mille:vel
qdcūqꝫ cōtingat esse in ciuitate.r hoc dicet nō q̄
si pro certo sciat hūc esse suū filiū/vel illi⁹:sed
cū dubitatōe.qꝛ si mulieres sūt cōes multis ac
cedētibus ad vnā nō pōt esse manifestum ex q̄
patre cōtingat esse genitū filiū.qꝛ multi sunt q
nō generāt.Et etiā est manifestū cui⁹ filiū con-
tingat esse seruatū in vita multis morientibus
¶Est eñ sciendū vtrū meli⁹ sit q ꝑ modū istū
aliqs appellat aliquē idē.s.suū filiū/vel nepo-
tē quelibet de numero duoꝝ miliū/vel decem
miliū.aut magis q aliqs appellet aliquē iuue
nem suū propꝛiuz:sicut modo in ciuitatibus.
videmus eñ q vnū et eundē iuuenē quidam
ciuium vocat filiū suū:quidā nepotē.vel secun
dum quandam aliam propinquitatemꝫ.siue
consideretꝛ propinquitas propter consanguini
tatem:siue propter aliquā familiaritez:siue qꝛ
aliquis a principio habuit curā ipsius.scilicet
quia fuit tutoꝛ ipsius vel instructoꝛ.aut etiam
eorum que ad ipm pertinēt.et cum dicat filiū
vel nepotem alium dicet esse contribulē:aliū
sodalem seu fratruelem.dicūtur enim fratrue-
les qui sunt ex duobus fratribus nati.Contri
bueles dicuntur illi qui sunt ex vna tribu.puta
ex vna societate in ciuitate.sic igitur patet q
nō solū scdm legē socratis multi ciues dicunt
de vno et eodē hic est meus.ꝰ etiam sm cōsue
tudinē que nūc in ciuitatibus obseruaꝛ.sed in
hoc videtur esse preeminentia sm legez socra-
tis.quia multi dicent hūc esse filiū suum.Ex a
lia vero parte est preeminētia ex hoc q diuer-
si dicent vnū et eundē esse suum/nō tanq̄ꝫ cōe
sed tanq̄ꝫ propꝛiū.vel nepotem/vel filium/vel
fratrem/vel aliquid hmōi.multa aūt melius r
efficacius est ad amiciciam/r curam impendē
dam q aliquis estimet esse aliquē propꝛiuz ne
potem:q̄ꝫ q estimet eū filium cōem ꝑ modum
quo socrates posuit.quia sicut dictum est pro-
pꝛia magis hoīes amant et procurant q̄ꝫ com-
munia.vnde patet q lex socratis magis affert
ciuitati detrimentum q̄ꝫ vtilitatem.¶Quarta
rō ponitur ibi.[Quinimo nec ciuitati] Et est
ista.nam q̄ꝫuis socrates putaret ꝑ cōitatem fi-
liorum r mulieruz hoc euitare vt nullus dicat
esse suum propꝛium filium vel fratrem.sed cōtra
ter hoc opinentur:tamen non potest hoc effu-
gere quin aliqui suscipientur de aliquibus q
sint fratres eorum/vel filij/vel patres/vel ma
tres:r hoc ,ppter similitudinem que frequent
iuenitur inter filios/r patres/r matres.vnde
quidam eorum qui distribuunt circularitatem
terre habitate narrant q in superioꝛi libia qui
dam habent communes vxores:sed diuidunt
filios scdm similitudines:ita q vnusquisqꝫ viro
rum accipit sibi pro filio illuz qui sibi similatur
et hoc videmus contingere in feminis alioꝛuz
aīalium.sicut eque et vacce naturaliter habēt
q faciunt filios similes patribus.sicut dicitur
de quadam equa in terra forsalia que ob hoc
vocabatur iusta:quia filios reddebat similes
patribus.Unde manifestum est q socrates ꝑ
legem quam dicit esse ferendam de communi-
tate vxorum et filiorum non potest hoc conse-
qui vt non sint priuati affectus vt homines.
Ex quibus sequitur q dato q maxima vnitas
sit optimum in ciuitate scdm legez socratis:nō
tamen cōsequitur ciuitas maximā vnitatē ꝑ le
gem premissam socratis q̄ ponit cōitatem mu

liierum et filiorum. ¶ Tercia conclusio ponitur in q̇nta pte capli. q̄ incipit ibi. [preterea hmōi molestias]. Et est ista. ꝙ nō expedit ciuitati ꝙ vxores ⁊ filij aliquo mō sint cōes oībus ciuib⁹ ꝓpť multas molestias et difficultates et inconueniētia q̄ ꝯsequenť ex tali lege. ¶ Jsta ꝯ° probať ſm ph̄m septē rōnib⁹. Et p̄mo sic. nā illud ex q̄ ꝓcedūt volūtarie mala et icomoda q̄ aliť vitarētur nō expedit ciuitati. ſ3 ex h̄ ꝙ filij ⁊ vxores sint cōes ciuib⁹ oībus procedūt volūtarie mala ciuitati ⁊ icomoda q̄ vitarētur si ꝑdicta nō eēnt cōia. ḡ nō expedit ciuitati ꝙ vxores et filij sint cōes ciuib⁹ oībus. maior pꝫ. minor ṽo declarať ꝑ h̄. q2 ṽberatōes/et vulnerat ōes: et tales act⁹ volūtarij nō fiūt ad propinq̄s ſm carnē: et min⁹ ad parētes. vn̄ si parētes ⁊ vxores et filij eēnt ꝓprij ⁊ n̄ cōes: inťe ṽberatiōes/et vulneratiōes q̄ iūt incomoda ciuitati vitareť q̄ nō possūt vitari si parētes nō sūt certi. ¶ Scd̄o probať ꝯ°: ibi. [ſ3 freq̄nti⁹]. Et h̄ sic nā dissolutio amicicie inť ciues nō expedit ciuitati. ſ3 ignorātia ꝯsāguinitatis dissoluit amiciciā inter ciues. q̄ si scirēt cognationeꝫ suā naturalē nūq̄ȝ dissoluerēt amiciciā. et forte ē hoc factū inť patrē et filios. et ꝑ talē dissolutionē amicicie dissolueť vnitas. ḡ ⁊c̄. ¶ Tertio probať ꝯ°: ibi. [illud etiā absurdū]. Et h̄ sic. non expedit ciuitati exercere coitū ad propinq̄s ſm carnē/⁊ maxie ad parētes ſm carnē. q2 illud est ꝯ̄ ruū ciuitati qd̄ nō expedit legi nāli. ſ3 si vxores ⁊ filij eēnt cōes oībus ciuib⁹ nō deceret aliquē coire cū ꝓp̄a sorore/vel matre: qd̄ eēt absurdū/⁊ ꝯ̄ legē nature. ḡ ⁊c̄. Uel pōt formari rō. nō expedit ciuitati auferri coitū ab amātibus q2 sic cito destrueret̄ ciuitas ꝓpť defectū ḡnationis. ſ3 cōitas vxoꝝ ⁊ filioꝝ aufert coitū ab amātib⁹ ꝙ incertū ē amātib⁹ si sūt ꝓpinqui ſm carnē vel nō. ⁊ illa incertitūdo ē nata auferre coitū. ḡ ⁊c̄. Nā socrates ꝑsentiēs h̄ incōueniēs voluit ip̄m euitare tali statuto. vt ꝑ p̄ncipes ciuitatis ipedireť coit⁹ filij cū matre: cū oportebat eē certā ad min⁹ apud p̄ncipes ciuitatis. q̄ filiū susciperēt nutriendū. Et sil̄r vt ipedireť ꝑ eosdē p̄ncipes coit⁹ p̄ris ad filiā q̄n aliq̄ cōiectura posset hēri ꝙ hec eēt filia illi⁹. ſ3 h̄ statutū socratis ph̄us negat dupl̄r. ¶ Primo q̇dē mō q2 h̄ statutū videť eē insufficiēs. ꝓhibebat eni filio coitū matris: nō aūt ꝓhibebat ei amorē libidinosū q2 nō idicabat ei ꝙ hec eēt mať eius nec etiā ꝓhibebat ei aliosvsus libidinosos. puta ām̄plexus ⁊ oscula. q̄ indecētissimū est eē iter ꝓpinq̄s. q2 etiā amorē libidinosū inť eos eē est incōueniēs. ¶ Scd̄o iprobat istud statutū ꝓpť cām quā assignat. dicebat eī ꝙ inťdicēdus erat coit⁹ matris filio nō ꝓpť aliā cām nisi ad vitādum delectationē valde vehemētē q̄ ex amore naturali matris ⁊ filij ꝓuenit q̄ supaddereť libidinoso amori. vehemētiā aūt delectatōnis in coitu ideo vitare volebat ne hoies nimis alliceret̄ ad itēperantiā. Et ideo diť ph̄s: ꝙ incōueniēs/seu absurdū est dicere ꝙ ꝓpť istā solaꝫ cām debeat aliq̄s abstinere a coitu matris: et nō ex h̄ solo ꝙ mať ei⁹ est. ⁊ eadē rō est de alijs ꝓpinq̄s. ex ip̄a ei sāguinis ꝓpinq̇tate debēt sibi cognati quādā reuerētiā honestitatis q̄ tollitur ꝑ lasciuiā coit⁹. ¶ Et si dicať ꝯ̄ istā ratōeꝫ ꝙ nō videť ꝙ cōmisceri parētib⁹ sit ꝯ̄ naturaꝫ nā ꝙ inueniť in nā est ſm naturā ⁊ nō ꝯ̄ naturā ſ3 cōmisceri parētib⁹ ē hmōi. ḡ ⁊c̄. maior pꝫ. minor ṽo appet i brutis ꝑ experiētiā. etiā de hoibus i quibusdā regionib⁹ barbaroꝝ. ¶ Ad hoc ē dicendū ꝙ mior ē falsa. ⁊ ad ꝓbationē de brutis est dicēdū ꝙ bruta nō hn̄t rōneꝫ. q2 si hērēt nō facerēt. ⁊ aliā ꝓbationē de q̇busdā barbaris dicendū est: ꝙ i illis natura ē corrupta. ⁊ nō sūt rōne vtētes: ſ3 sūt q̄si bestie. ¶ Quarto probať ꝯ° ibi. [videť aūt magis]. Et h̄ sic. naꝫ illud nō expedit ciuitati ꝑ qd̄ maxie ꝓuenit dānū ciuitati. ſ3 ꝙ vxores ⁊ filij sint cōes maxie ē i dānum ciuitatis. qd̄ pꝫ. illud erit vtile agricolis ⁊ seruis. ⁊ alijs infime ꝯditiōis ꝑsonis magis q̄ p̄ncipib⁹ ciuitatis: ⁊ alijs magnis viris q̄ agūt curā de reb⁹ cōibus ciuitatis. q2 filij agricolaꝝ exaltabūtur. ⁊ filij magnoꝝ deprimētur. qd̄ est maximū dānuꝫ ciuitati. ḡ ⁊c̄. ¶ Quinto ꝓbaꝯ̄clo ibi. [min⁹ eni erit]. Et h̄ sic. nō expediť ciuitati qd̄ diminuit amiciciā inter virū ⁊ vxorem/patrē ⁊ filiū. ſ3 cōitas vxoꝝ ⁊ filioꝝ est huiusmodi. ergo ⁊c̄. ¶ Sexto ꝓbatur conclo ibi. [oportet ex quo ipi] Et hoc sic. nā illud nō expedit ciuitati qd̄ facit inferiores inobedientes supiorib⁹. ſ3 ciuitati expedit ꝙ inferiores obediāt supiorib⁹. ⁊ supiores precipiāt ſm statū suum. ſ3 cōitas vxorū et filioꝝ facit inferiores insollertes/⁊ inobedientes superioribus. ergo ⁊c̄. ¶ Septimo probatur conclusio ibi. [penitus aut contra eueniat]. Et hoc sic. nam amicicia est maximum bonum ciuitatis. et hoc voluit socrates. sed ex lege socratis communitate vxorum ⁊ filiorum ⁊ ecōtra euenit. q2 diminuiť amicicia. ḡ ⁊c̄. Maior pꝫ. q2 socrates putauit ꝙ d̄ebebat ordiari lex de pueris/⁊ vxoribus: ⁊ dixit. oēs eni cōiter putam⁹ ꝙ amicicia sit maximū bonū in ciuitatib⁹. q2 si sit ami-

cicia inter ciues minime faciēt seditiões. et ad hoc intendūt oēs legislatores: vt ciuitas sit si ne seditioībus. vñ oēs q̄ ponunt rectas leges ad hoc intendūt vt sit amicicia inter oēs ciues Socrates etiā dixit q̄ optimū in ciuitate erat q̄ esset vna. vnitas aūt hoim adinuicē est effe ctus amicicie sicut cōiter videt̃ hoībus. ⁊ etiaȝ sicut socrates dixit. vñ etiā aristophanes phs dixit in sermonib⁹ suis / q̄s de amore fecit. q̄ se i uicē amātes desiderāt q̄ eēnt facti vnū p̱ nām q̱ꝛ hoc nō pōt esse desiderāt q̄ fiāt vnū q̄tuȝ cūqȝ possibile est. In hoc igit̃ casu in q̄ aristo phanes loq̄tur seq̄retur q̄ vel ābo se amantes corrūperētur q̄si vn⁹ in alterū cōuersus. mioꝛ vo. s. q̄ p̱ talē cōicationē diminuit̃ amicia. in ci uitate apparet p̱ hoc / vt dicit phs. q̱ꝛ q̄ vel pr̃ dicat de aliq̄ iste est me⁹ filius cū simul h̄ dicat de multis alijs in ciuitate existētib⁹. aut filius dicat de pr̃e hic est me⁹ pater cuȝ ipse etiaȝ de multis alijs dicat. videm⁹ eñi q̄ si aliq̄s aliq̄d modicū dulce imittat in multā aquā fit insensi bilis mixtio. sicut cū parū de melle ponitur in multa aq̄ nichil sentit̃ de dulcedine mellis. sic familiaritas q̄ ex istis noībus p̱uenit in ciuita te q̄ vn⁹ dicit hic est meus pr̃: aut fili⁹ / aut fra ter: paꝝ curabitur si q̄libet antiq̄ꝝ de quolibet minore dicat eū esse suū filiū. ⁊ ecōuerso: q̄libȝ minoꝛ dicat q̄mlibet antiquiorē esse suū pr̃eȝ ⁊ oēs coeq̄biles dicāt eē fratres. Et hmōi rō est q̱ꝛ duo sūt q̄ maxie faciūt hoīes sollicite cu rare de alijs: ⁊ maxie diligere eos. q̄ꝝ vnuȝ est q̄ sit propriuȝ ⁊ singl̃are eoꝝ. vñ hoīes magis curāt de reb⁹ proprijs q̄̄ de cōibus. Aliud est specialis amoꝛ quē q̄s hēt ad aliqueȝ. q̄ amoꝛ magis fit ad eū quē aliq̄s singulariter diligit q̄̄ ad eū quē simul cū multis alijs diligit. sicut vi demus q̄ etiā parētes magis diligūt filios vni genitos q̄̄ si multos hēant: q̄si amoꝛ diminuat̃ p̱ cōicationeȝ ad multos. sic igit̃ pȝ q̄ si sit talis lex seu ordinatio ciuitatis qualē socrates legē ordinauit diminueret̃ amicicia ciuiū adinuicē qd̄ est ꝯ intentionē legislatoris. ⁊ sic pȝ q̄ ex ta li lege de cōitate vxoꝝ ⁊ filioꝝ oīno accidit cō trariū eoꝝ ad quē intēdūt illi q̄ ponunt rectas leges. ⁊ etiā cōtrariū ei p̱pter qd̄ socrates pu tauit q̄ debebat ordinari lex de cōitate filiorū ⁊ vxoꝝ. ¶ Instatur cōtra istas ꝯclōnes supra dictas. Et p̱bat̃ q̄ expedit ciuitati q̄ vxores ⁊ filij sint cōes oībus ciuibus. ⁊ p̱ legē premissaȝ socratis ciuitas ꝯsequit̃ maximā vnitatē. que quidē vnitas est maximū bonū in ea. Et p̄mo sic. nā illud est expediēs ciuitati ad qd̄ natura inclinat. s3 hoc est ad cōitateȝ mulieꝝ. g̃ ⁊c. ⁊ p̱ ꝯñs si est expediēs ciuitati p̱ illud ꝯsequit̃ ma ximā vnitatē. maioꝛ ē nota p̱ hoc: q̱ꝛ natura di rigit̃ ab ente infallibili. minoꝛ vo apparet quia videm⁹ in brutis q̄ est cōitas feminaꝝ ⁊ fetuū Etiā pȝ p̱ hoc: q̱ꝛ nō cōitas mulieꝝ est a volun tate. ⁊ per ꝯñs ei⁹ oppositū est a natura. ¶ Se cūdo sic. nā illud ē expediēs ciuitati p̱ qd̄ spēs hūana magis ꝯsuatur. s3 hoc est p̱pt̃ cōitatem mulieꝝ. g̃ ⁊c. maioꝛ est nota. q̱ꝛ cōicatio ⁊ ꝯser uatio spēi hūane facit bonū. Et minoꝛ appaꝛȝ q̱ꝛ tūc hō posset plures filios hēre: nūc eundo ad vnā: ⁊ postea ad aliā. ¶ Tertio sic. nā illud est expediens ciuitati p̱ qd̄ dilectio seu amici cia inter habitātes in tali policia magis cōicat̃ s3 hec est p̱pter cōitateȝ mulieꝝ. ergo ⁊c. maioꝛ est nota p̱ h̄. q̱ꝛ amicicia est optimū qd̄ est i po licia. vt dicit phs. minoꝛ vo pȝ. q̱ꝛ vbi sūt muli eres / ⁊ puelle / ⁊ pueri cōes vn⁹ equalr̃ oēs ābit. ¶ Quarto sic. nā illud est expediēs ciuita ti p̱ qd̄ rixe / ⁊ diuisiones / ⁊ disceptatiōes / ⁊ iur gia sequūtur. s3 h̄ est p̱pt̃ cōicationē mulieꝝ. g̃ ⁊c. maioꝛ nō est: ⁊ minoꝛ appet per h̄: q̱ꝛ vnus hēt mulierē decentē alt̃ iuidet sibi. ⁊ sic veniūt iurgia p̱pter qd̄ cōitas seu ciuitas dissipatur. ¶ Quīto sic. nā illud est expediēs ciuitati ⁊ rei publice per qd̄ ciuitas ⁊ policia est maxie vna ⁊ vnita. s3 hoc ē p̱pt̃ cōitatē mulieꝝ ⁊ filioꝝ. g̃ expediēs ē ciuitati illos eē cōes. maioꝛ ē nota mioꝛ vo pȝ p̱ h̄ q̱ꝛ ex q̄ mulieres sūt cōes / ⁊ filij filij magis ē ꝯcordia int̃ eos. ¶ Rñō ad ista. Ad p̄mū nego mioꝛē. ⁊ ad p̱bationē dico q̄ nō est silr̃ i brutis q̄ regūt̃ tm̄ appetitu sēsitiuo: et in hoib⁹ q̄ regunt̃ vl̃ debēt regi rōne. ⁊ ad aliā p̱ bationē dico q̄ nō solū nō cōitas mulieꝝ est a volūtate: s3 etiā ē a natā seu a ꝯditore nature q̄ est ipse de⁹. etiā s̄m phm ē a natura seu s̄m in stitutionē nature p̱pt̃ cās ⁊ rōnes supradictas i ꝯfirmatiōe t̃cie ꝯclonis. ¶ Ad scd̄ȝ nego mio rē. ⁊ ad p̱bationē dico q̄ lȝ tali mō posset aliq̄s plures filios hr̃e tñ p̱pt̃ mala q̄ seq̄rent̃ magis spēs hūana destrueret̃ q̄̄ ꝯsuaretur. ¶ Ad 3^m nego etiā minorē. ⁊ ad p̱bationē vt dictū ē in q̄nta ⁊ i septia rōne ad p̱bationē ꝯ̄nis q̄ p̱pt̃ talē cōitatē magis diminuit̃ amicicia / et similr̃ a moꝛ q̄̄ augeat̃ p̱pt̃ rōnes seu cās ibidē assigna tas. ¶ Ad q̄rtū nego minorē et ad p̱bationem dico q̄ imo est oppositū. vt pȝ p̱ experiētiā. vi dem⁹ eñi vbi morant̃ mulieres cōes q̄ ibi sūt q̄tidie rixe / et iurgia / et bella. ¶ Ad q̄ntū dico ad maiorē q̄ maxima vnitas nō est optimū in ciuitate: vt declaratū est in p̄ma ꝯclōne. Et ad

minorẽ dico ꝙ dato ꝙ maxia vnitas ſit optimũ in ciuitate:nõ tñ ex tali cõitate mulieꝝ ⁊ filiorũ eẽt talis vnitas.vt dictũ eſt i ſcđa ꝯclone. et ad ꝓbationẽ dico ꝙ ꝑ talẽ cõitatẽ magis eſſet diſcordia q̃ concordia in ciuitate: vt dictũ eſt.
¶Quarta ꝯ° ponit in ſexta pte caplı̃ q̃ incipit ibi.[Inſup trãſlatio]. Et eſt iſta.ꝙ ꝓpt' incertitudinẽ filioꝝ nõ ſũt filij inferioꝝ nutriendi/ trãſferendi ad ſupiores.⁊ ecõtra.ſm qđ dic̃ ſocrates ꝙ ꝓpt' incertitudinẽ ſũt filij inferiorũ trãſferẽdi ad ſupiores ad nutriendũ.⁊ ecõtra. ne cognoſcat̃ q̃ꝝ ſunt filij.qđ reprobat phus.
¶Iſta ꝯ° probat̃ ſm phm dupl'r. Et pmo ꝑ h̄ ꝙ hmõi trãſlatio nõ põt facere oĩmodã incertitudinẽ.qꝛ natura in pl'ibus facit aſſimilatiões inter patrẽ ⁊ filiũ.⁊ ideo nõ obſtãte hmõi trãſlatiõe poteſt cognoſci multotiẽs q̃s cuiꝰ eſt pr̃ ⁊ q̃s cuiꝰ eſt filius.ꝙ hmõi trãſlatio nõ põt facere oĩno incertitudinẽ.Etiã qꝛ talis trãſlatio afferret magnã difficultatẽ ſeu turbationẽ ciuibus.¶Scđo ꝓbat̃ ꝯclo ibi [Preterea ſupiꝰ] Et hoc ſic.nã int' alios nutriti eos appellãt ꝓpriis noibus cõſanguinitatis. nõ aũt ſic appellant ꝓꝓos ſm carnẽ. Si igit̃ filij ſint trãſferẽdi ꝓpter hmõi trãſlationẽ pueroꝝ maxime in talibus accideret ea q̃ ſuperiꝰ dicta ſũt.ſ.vulnerationes/libidinoſi amores/⁊ homicidia inter ꝓpinquos.videmꝰ eñi ꝙ nũc pueri q̃ dant̃ ad cuſtodiã ⁊ nutritionẽ alioꝝ nõ tãta affectione noiant ſuos ꝓpinq̃s ſicut ſi apud eos nutriant̃ ⁊ per ꝯñs nõ multũ verent̃ in ſuos propinq̃s aliquid ꝑdictoꝝ cõmittere. multo igit̃ magis ſi nõ cognoſcerẽt ſuos eſſe ꝓꝓos propinq̃s nihil taliũ verẽtur facere.¶Cõcludit phs epilogando ibi.[De cõitate].ꝙ hoc determinatum eſt de cõitate filioꝝ et vxoꝝ quã ſocrates inducere volebat:intelligendũ eſt ꝙ ſocrates poſuit vxores ⁊ filios eſſe cões:nõ intellexit ꝙ filij debent eſſe realiter cões.ita ꝙ idẽ filius hẽat plures patres realiter:qꝛ hoc eſt ipoſſibile.ſ ꝑ cõitatẽ intellexit cõitatẽ ſm reputationẽ ꝓpt' icertitudinẽ de ꝓꝓo pr̃e. Et h̄ de iſto c° ſufficiant.

b

ijs cõſequẽs eſt de rebꝰ q̃ poſſident̃ cõſiderare quomõ ſit cõſtituendum ⁊c̃.

Poſtq̃ phs in precedẽti caplo determinauit legẽ ſocratis de cõitate mulieꝝ ⁊ filiorũ eſſe inualidã ⁊ nõ cõuenire ciuiti. Cõſequẽter in iſto caplo voluit iprobare eandẽ legẽ/et politicã ſocratis de cõitate poſſeſſionũ. Pro quo ſunt aliqua notãda. ¶Et pmo eſt notandũ ꝙ iſtud capm̃ cõtinet tres partes pncipales. In pma ei parte ponit phs intentionẽ ſuã/⁊ modũ pᷓcedẽdi.⁊ ſoluit quandã queſtionẽ motã de cõmunitate poſſeſſionuꝫ. In ſcđa vo parte iprobat phs cõtra ſocratẽ cõitateꝫ poſſeſſionum ⁊ vxoꝝ:ibi.[Et preterea duaꝝ virtutũ]. In tercia aũt pte oſtẽdit ꝙ policia ſocratis eſt inſufficiens:ibi. [Cauſam vo ſocrati huiꝰ erroris]. ¶Scđo eſt notandũ ꝙ poſſeſſiones ſunt iſtrumẽta qbꝰ mediãtibꝰ ciues nitũtur adipiſci ſuũ finẽ/⁊ ſuas ꝓꝓas virtutes/⁊ſuas ꝓꝓas operatiões ſm dictamẽ recte rõnis:ſm ꝙ dicit phus in.iij°.huiꝰ politicoꝝ:ꝙ diuitie ſũt inſtrumẽta virtutũ.ꝓpter qđ ſequit̃ ꝙ nõ eſt cõueniẽs ꝙ poſſeſſiones ciuiũ ſint equales ſm quãtitatem ꝓpter hoc qꝛ ſi ſic eſſet periret pax/⁊ cõcordia inter eos.vñ tñ eſt incõueniens ciuitati ꝙ poſſeſſiones ciuiũ ſint equales ſm ꝓportionẽ:hoc eſt ꝙ vnuſquiſq; tantũ habeat quantũ eſt dignus habere.nã ꝑ poſſeſſiones intelligimꝰ oĩa q̃ ſunt neccĩa ad vite ſuſtentationeꝫ quibꝰ hõ põt vti ad vtilitatẽ.ex quoꝝ abũdantia hõ vulgariter dr̄ diues.⁊ ex q̃ꝝ penuria hõ dr̄ paup.
¶Tertio eſt notandũ ꝙ dñiuꝫ reſpectu poſſeſſionis eſt poteſtas vtẽdi aliqua poſſeſſione ad libituꝫ ꝓut natura illius rei patit̃: ⁊ hoc licite. Et notãter dico licite.qꝛ ſi q̃s vteret̃ re illicite nõ diceret̃ ꝓpter hoc hẽre dñiuꝫ reſpectu illiꝰ rei.nã alteriꝰ re nullus põt vti licite inuito dño ꝓꝓo.⁊ ſi vtat̃ illa re tenet̃ illã reſtituere dño ꝓprio.¶Quarto eſt notandũ ꝙ dñia reꝝ tripl'r fuerũt inſtituta.ſ.ꝓpter violentiã ⁊ ꝑ ſucceſſionẽ/⁊ ꝑ electionẽ.ꝑ violentiã ſicut multi acquiſierũt bona.ꝑ ſucceſſionẽ:hereditãdo ab aliis ꝑ electionẽ.ſ.a deo vel ab hoie.¶Quito ẽ notandũ ꝙ oĩa bona eſſe cõia in ciuitate põt intelligi dupl'r. Vno mõ in articulo nccĩtatis. Alio° nõ in articlo nccĩtatis expediẽs eſt ciuitati oĩa bona exteriora oĩbus eſſe cõia quoad vſũ ſaltem de bonis q̃ ſunt imediate ordinata ad vite nccĩtateꝫ. Qđ ꝓbat̃.qꝛ talia ſic ordiata ſunt ꝑducta ad ſupplẽdũ vite nccĩtateꝫ/ ⁊ idigentiã. nã q̃ valẽt ad hũanã idigentiã nõ reſpiciũt idiuiduũ ſ totã ſpẽm q̃ad ꝓꝓetatẽ nõ eſt ſic expediẽs eẽ cõia vt dicet̃ in ꝯclonibꝰ. nec i articulo nõ nccĩtatis ẽ expediẽs ꝙ ſint cõia:nec q̃ad vſũ nec q̃ad ꝓꝓetatẽ ¶Sexto ẽ nõndũ ꝙ ius naturale tripl'r capit̃.vno° ꝓ recta rõne nature ordinate.ſic rectꝰ ordo nature ẽ ꝙ letiora ſint ſupra g̃uiora. Scđo mõ capit̃ ꝓ illo qđ eſt nccĩm ⁊ expediẽs bono nãli. Tertio° pro naturali iudicio recte rõnis. vl' ꝓ illo qđ ẽ ꝯſẽtaneũ recte rõni. Silr aliq̃d dr̄ de iure nãli tripl'r. Vno° qꝛ nccĩtate nãli illud a cauſis agẽtibus naturalib'

pure ꝓducitur. vt est motus grauis deorsum. ¶ Scđo mō ꝙ ꝯsequit̃ naturalē inclinationez rei. vel affectū naturalē. ¶ Tercio mō q2 est cō sonū dictamini recte rōnis: ⁊ ad illud natura ĩ clinat. ¶ Sz ideo est notandū: ꝙ phs ibi in p̃n cipio istius capli ꝓponit intentionē suā: ⁊ modū ponēdi. ⁊ p̄mo dic̃ ꝙ de cōitate possessionū est s̃mo deorsum hēndus a s̃mone de cōitate vxoꝝ ⁊ pueroꝝ. Et dicit sic. huis cōsequēs est de reb9 que possidētur cōsiderare sic ꝯstituen- dū illis q in oportuna republica ꝯsari debeāt vtrū cōes ēē vel nō cōes. ¶ Scđo dicit phus ibi. [hoc seorsū]. ꝙ hoc. s. ista questio seorsuz est consideranda a p̄missa questione q̄ erat de cōitate vxoꝝ ⁊ pueroꝝ. q2 dato ꝙ nichil esset statutū de cōitate vxoꝝ ⁊ filioꝝ. nec vxores et filij eēnt cōes. s; ꝙ quilibet hō seorsuz hēat pro priā vxorē ⁊ ꝓpos filios s̃m modū qui nūc ob seruat̃: dicit phs ꝙ dicit socrates. ꝙ melius est ꝙ possessiones ⁊ vsus eaꝝ sint cōes oibus ciui bus q̄ȝ ꝙ vnusquisq̧ habet ꝓpriā possessionez sic nūc est. ¶ Octauo est notādū ꝙ phs distin guit modos quib9 possibile est ciues cōicare ĩ bonis possessis: ibi. [puta ꝓpos fundos]. Et donit tres modos. Quoꝝ p̄mus est: ꝙ vnus quisq̧ hēat seorsum propriū cāpuz. s; oīs fru- ctus cāpoꝝ deferātur ad cōe ⁊ distribuātur in oīs. qđ obseruabat̃ apud quasdaz nationes. ¶ Scđs modus est ecōtrario ꝙ t̃ra sit cōis et cōiter colat̃. s; fructus agroꝝ diuidātur inter ciues ad propriū vsuz cuiuslibet. ⁊ hic modus apud quosdā barbaros obs̃uabat̃. ¶ Tertius mod9 est vt etiā cāpi ⁊ fructus sint cōes ꝙ so- crates lege statutū dicebat eē. ¶ Istis p̄suppo sitis ponūtur due ꝯclones ꝑ quas phs ostēdit q̄d sit dicendū s̃m veritatē circa ꝑpositā q̄stio- nē. ¶ Prima ꝯclo ponit̃ ibi. [Si ḡ alij forent a gricole]. Et est ista ꝙ magis expedit ciuitati ꝙ q̄dā possessiones sint proprie q̄ȝ ꝙ oīs sint cōes oibus ciuibus. ¶ Ista ꝯclo ꝓbat̃ s̃m phz sic. naz illud expedit min9 ciuitati ad qđ plura mala sequūtur: ⁊ ꝑ qđ bona plura tollūtur. sed ad oīs possessiones eē cōes oibus ciuib9 plu ra mala sequūtur q̄ȝ si possessiones sint proprie ⁊ tollūtur plura bona si sint cōes: q̄ȝ si sint ꝓp̄e quedā eaꝝ. ḡ minus est expediēs ꝙ oēs pos sessiones sint cōes q̄ȝ si alique sint ꝓprie. Et ꝑ ꝯñs expedit magis ciuitati ꝙ quedā possessio nes sint proprie: q̄ȝ ꝙ oīs sint cōes. Maior ē nota. ⁊ minor declarat̃ quantū ad vtrāq̧ ptem ¶ Et p̄mo ꝙ ad oēs possessiones eē cōes se- quūtur plura mala. Et hoc sic. nā ad oīs pos- sessiones eē cōes sequūtur incusatōes et rixe inter ciues: que nō sequūtur ad quasdā posses siones eē proprias: qđ apparet: qm̄ si aliq̄ sint agricole: ⁊ alij sint maiores intēdentes altiori- bus negocijs. q̄ plus accipiēt de fructibus seu fruibilib9 q̄ȝ agricole: tūc erūt accusatiōes ⁊ ri xe laborantiū ⁊ minus recipientiū ꝯtra pl9 ac- cipiētes/ ⁊ nō laborātes. Et dato ꝙ oīs sint a gricole semꝑ erūt rixe ⁊ incusatiōes plus labo rantiū ꝯtra minus laborātes: ⁊ recipiētes eq̄le de fructib9 possessionū cōiuz. plus enī videm9 diuisos sic viuētes de cōibus q̄ȝ alios q̄ viuūt de ꝓprijs. vt pȝ de simul ꝑegrinātibus q̄ aliq̄n ꝑ modica re contēdunt. patet etiaz in cōitate domus. q2 paterfamilias ad s̃uos multas hēt rixas. vñ breuiter ꝑ hoc oīs possessiones sint cōes fiunt incusatiōes ⁊ rixe: sup hoc ꝙ quidā accipiūt plus de bonis cōibus q̄ȝ videt̃ eē dig- num. Et hmōi incusatiōes ⁊ rixe tollūtur pos- sessionib9 existētibus ꝓprijs. sic enī magis erit cōcordia. ⁊ ꝑ ꝯñs melius est ⁊ magis expediēs ciuitatis ꝙ quedaz possessiones sint ꝓprie q̄ȝ ꝙ oīs sint cōes: qđ est contra legē socratis. q̄ dixit oīs possessiones cōes eē lege statutum ¶ Scđa pars minoris declarat̃ ibi. [Eo autez mō]. s. ꝙ ꝑ oēs possessiones eē cōes tollūtur plura bona. quasi quedā eēnt ꝓprie. Et hoc sic nā tollitur primū bonū qđ est cura que est ad ꝓpria. hec enī cura est bona. naz augent̃ bona ꝓpria propter maiorē curā q̄ȝ hēnt ciues de ꝓ prijs q̄ȝ de cōibus. Vñ dicit phs: ꝙ si ita ordine tur ĩ ciuitatib9: sic nūc se hēt. s. ꝙ possessiones sint ciuib9 diuise. ⁊ h̃ ordinet̃ pulchris ꝯsuetudi nib9/ ⁊ iustis legib9 hēbit magnā differentiam ĩ excessu bonitatis/ ⁊ vtilitatis respectu ei9 qđ socrates dicebat. vtrobiq̧ enī inuenit̃ aliquid bonū. s. vt in hoc ꝙ ponūtur possessiones prop̄e ⁊ ĩ h̃ ꝙ ponūt̃ cōes. s; si possessiōes sint ꝓp̄e: et ordinēt̃ ꝑ rectas leges: ⁊ ꝯsuetudīes ꝙ ciues si bi inuicē cōicēt de suis bōis hēbit tal̃ mod9 vi uēdi bonū qđ ē ex vtroq̧. s. ex cōitate possessi onū: ⁊ distictiōe eaꝝ. oportz. n. possessiōes sim pl̃r eē ꝓpas q̄ȝtū ad ꝓpetatē dn̄ij. s; s̃m aliquē modū cōes. Ex h̃. n. ꝙ sūt ꝓp̄e possessiōes seq̄ tur ꝙ ꝓcuratōes possessionū sūt diuise. dū vn9 q̄sq̧ curat d̄ possessiōe sua. Et ex h̃ sequit̃ duo bona. Quoꝝ vnus est: ꝙ dum vnusquisq̧ in tromittit se de suo ꝓpo: ⁊ nō de eo qđ alterius nō fiūt litigia inter hoies q̄ solent fieri q̄n mul- ti habēt vnā rem procurare: dū vni videtur sic et alteri aliter faciendū. ¶ Aliud bonum est ꝙ vnusquisq̧ magis multiplicabit possessionem

suā insistens ei solitius tanꝙ ꝓpe. ⁊ hoc modo
erūt possessiones diuise. ſ ꝓpter virtutē ciuiū
q̄ erunt inuicē liberales: ⁊ benefici erunt cōes
ſm vsum. sicut dr̄ in ꝓuerbio. ꝙ ea que sūt ami
coꝝ sunt cōia. Et nec hoc alicui videat̄ impos-
sibile subiūgit ph̄s: ꝙ in quibusdā ciuitatibus
bn̄ dispositis est hoc statutū: ꝙ quedā sint ipso
facto cōia quantū ad vsum. quedā aūt fiāt cō-
munia ꝑ volūtatē ab ipsis oīus. dū. s. vnusquis
ꝙ habēs propriā possessionē quidaʒ de bonis
suis facit ꝓuenire in vtilitatē suoꝝ amicorum
Et quidā de bonis suis vtūtur amicis suis per
seipos tanꝙ rebus cōibus sicut erat in ciuita-
te lacedonia in qua vnus poterat vti seruo al
terius ad suū ministeriū: ac si esset ꝓprius suꝰ
Simil̄r poterāt vti equis ⁊ canibus alioꝝ tan
ꝙ suis si indigerēt ire ad agros. in eadē tn̄ regi
one. vn̄ manifestū est ꝙ mlt̄o melius est ꝙ sint
ꝓp̄e possessiones ſm oīuum. ſ ꝙ fiant cōes q̄n
tum ad vsuʒ aliquo mō. quomō aūt vsus rerū
ꝓpꝛaꝝ possit fieri cōis hoc ꝑtinet ad ꝓudentiā
boni legislatoris. ¶ Scd̄ʒ bonū ꝙ totaliter per
oīs possessiones esse cōes: vt dicit ph̄us ibi.
[Est sane] est delectatio que est ad propriuʒ
hec delectatio surgit ex amicicia que est ad se-
ipm̄. nā amicicia que est ad se nisi fuerit in ex-
cessu laudabilis est. etiā amicicia pecunie si sit
mēsurata est laudabilis. vn̄ dicit ph̄s sic. ꝙ nō
pōt de facili enarrari quantū sit magis delecta
bile reputare aliq̄d esse sibi propriū. venit eniʒ
hec delectatio ex hoc ꝙ hō amat seipm̄. ꝓpt̄
hoc em̄ vult sibi bona. vnde naturale est et nō
vanū ꝙ aliquis habet amiciciā ad seipsuʒ. Est
tn̄ verū ꝙ qn̄ꝗ iuste vituperat̄ aliq̄s ex hoc ꝙ
est amator suipsius. ſ qn̄ꝗ hoc dicitur in vitu
periū. nō est hoc simpl̄r amare seipm̄: ſ magis
ꝙ oportet: sicut et amatores pecuniaꝝ vitupe
rant̄ inquantū amāt eas magis ꝙ oportet hāc
aūt delectationē que est de rebus ꝓpꝛijs habē
dis aufert lex socratis. ¶ Tertiū bonū ꝙ tota-
liter ꝑ oīs possessiones esse cōes est largiri. ⁊
auxiliari amicis / ⁊ extraneis ꝙ delectabilissi-
mū est. nam de ꝓpꝛijs hō pōt largiri / ⁊ auxilia
ri. ſ nō de cōibꝰ. vt dicit ph̄s ibi. [Atꝗ elargi-
ri]. vbi dicit ꝙ valde delectabil̄e est ꝙ hō elar-
giat̄ vel auxiliū ferat / vl̄ amicis / vl̄ extraneis /
vel q̄buscūꝗ alijs. qđ quidē fit ꝑ h̄ ꝙ hō habet
ꝓpꝛiā possessionē. vn̄ etiā hoc bonuʒ tollit lex
socratis auferēs ꝓprietatē possessionū. Unde
dic̄ ph̄s ꝙ ista incōueniētia accidūt hijs q̄ vo-
lunt nimis vnire ciuitatē itroducēdo cōitatem
possessionū / ⁊ vxoꝝ / ⁊ filioꝝ. ¶ Ph̄s. n. in scd̄a

ꝑte capl̄i que incipit ibi. [Et ꝑterea duaꝝ vir-
tutū] sil̄ obic̄ ꝯ istā vnionē ciuitatis. s. ꝯ vtrāꝗ
positionē siml̄ de cōitate vxoꝝ / ⁊ possessionuʒ
Et inducit ad hoc tres rōnes. q̄ꝝ p̄ma est ꝙ il-
li q̄ volūt sic nimis vnire ciuitatē manifeste in
terimūt opa duaꝝ virtutū. s. tēperantie inquā
tū est circa mulieres. nā opus tēperantie ē ab-
stinare a muliere aliena. qđ nō hēbit locum si
oīs mulieres sint cōes. Sil̄r introducēs cōita
tem possessionū aufert actū liberalitatis. nō ei
poterit esse manifestuʒ de aliq̄ an sit liberalis:
nec aliq̄s poterit actū liberalitatis exercere ex
quo nō habet ꝓpꝛias possessiones. in quaꝝ vsu
cōsistit opus liberalitatis. ꝓuidus em̄ hō ꝓpꝛa
expendit ⁊ dat. ꝙ aūt aliq̄s dat cōia hoc nō est
multū liberalitatis. ¶ Scd̄aʒ rōneʒ ponit ph̄s:
ibi. [illius modi itaꝗ]. Et dicit ꝙ lex socratis
p̄dicta videt̄ bona in supficie: ⁊ videt̄ ꝙ sit īdu
cens amiciciā inter hoies. vel est amabilis ab
hoibus. Et hoc ꝓpter duo. Primo ꝓpter bo-
nū qđ aliq̄s suspicat̄ futurū ex tali lege. vn̄ qn̄
aliq̄s audit ꝙ inter ciues sunt oīa cōia suscipit
hoc cū gaudio reputās amiciciā admirabilem
futurā ꝑ hoc oīm ad oīs ¶ Scd̄o ꝓpt̄ mala q̄
putat tolli ꝑ hāc legē. accusat em̄ aliq̄s mala q̄
nūc fiūt in ciuitatibus. sicut disceptatiōes hoīʒ
adinuicē circa ꝯtractꝰ / ⁊ iudicia de testimonijs
falsis. ⁊ h̄ ꝙ paupes adulant̄ diuitibꝰ: tāꝗ oīa
ista fiāt ꝓpt̄ h̄ ꝙ possessiōes nō sūt cōes. ſ si ali
q̄s recte ꝯsideret nihil sit ꝓpt̄ h̄ ꝙ possessiones
nō sūt cōes: ſ ꝓpt̄ maliciā hoim. nā videmꝰ ꝙ
illi q̄ possidēt aliq̄ in cōi mlt̄o magis possident
adinuicē ꝙ illi q̄ hn̄t sepatas possessiōes. ſ qꝛ
pauci sūt illi q̄ hn̄t possessiōes cōes respectu il
loꝝ q̄ hn̄t eas diuisas ꝓpt̄ h̄ pauciora litigia ve
niūt ex cōitate possessionū. tn̄ si oīs haberent
cōes mlt̄o plā litigia eēnt. ¶ Tertiā rōnem po
nit ph̄s: ibi. [Insup equuʒ]. Et dicit ꝙ hō nō
solū debet ꝯsiderare q̄t malis ꝑuent̄ illi q̄ hn̄t
cōes possessiones / ⁊ vxores. ſ etiā q̄t bonis ꝑ
uent̄. debet. n. legislator sustinere aliq̄ mala ne
ꝑuent̄ maiora bona. tot aūt bona ꝑuant̄ ꝑ hāc
legē socratis ꝙ videt̄ esse īpossibilis illa vita.
vt pʒ ꝑ incōuenientia supra posita. ¶ Instatur
ꝯ ꝯclonez. ⁊ ꝓbat̄ ꝙ magis expedit ciuitati ꝙ
oīs possessiones sint cōes oibus ciuibꝰ ꝙ ꝙ
aliq̄ sint ꝓp̄ie aliq̄ꝝ: ⁊ alie alioꝝ. ¶ Et p̄mo sic
nā illud est magis expediēs ciuitati ꝑ qđ fiat̄
vnio ⁊ ꝯcordia ī ciuitate. ſ h̄ est ꝓpt̄ cōitatē bo
noꝝ seu possessionum. ꝑ ⁊c. maior nota est. mi
nor v̄o patet per hoc qꝛ frequēter oriunt̄ rixe
et dissensiones sup hoc ꝙ est meū ⁊ tuū: vt pʒ

¶Secundo sic. nam illud est expediēs ciuita ti cuius oppositum est cā seditionis: ⁊ discor dia: ꝫ hoc est cōitas bonoꝝ: ergo ⁊c. maior est no ta. minor vero est socratis qui dicit. si mea ⁊ tua tollerent nō fierent seditiones. ¶Tercio sic. nam illud est expediens ciuitati ꝙ est de iure naturali: ꝫ possessiōes esse cōes est de iure na turali ergo ⁊c. Maior est nota. minor vero ꝓba tur per hoc. q: si de iure naturali possessiones essent appropate seqret ꝙ inter bruta essꝫ ap propatio ad vite necessaria: seu ad vitā neces sarioꝝ: ꝫ istud ꝯñs est fl̅m ⁊ cōtra experientiā ꝫ ꝯña pꝫ per illud ꝙ ius naturale oībꝰ aīanti bus est cōe. vel est illud quo aliquid est cōmu ne oībus aīantibus. ¶Quarto sic. nam illud est magis ꝯueniēs ciuitati ꝙ est ꝯsonū iuri di uino ꝙ̄ illud ꝙ repugnat iuri diuino: ꝫ oīa esse cōia est cōsonū iure diuino: vt pꝫ. q: ex iure diuino oīa sūt cōia. ⁊ appropriatio est contra ius diuinū cū sit de iure positiuo vt dicitur ꝙ est de iure fori: ⁊ nō de iure poli: ergo ⁊c. ¶Quin to sic. nam de iure naturali possessiōes nō sūt appropriabiles: ergo est expediēs ciuitati ꝙ sint cōes magis ꝙ̄ ꝙ sint appropate. ꝯña pꝫ. q: ꝙ repugnat iuri naturali nō expedit ciuitati: cū ciuitas sit a natura fm pħm ꝑmo politicorū. añs vero declarat. q: possessiōes iure natura li sunt ordinate ad vite necessaria fm pħꝫ pħꝫ. ⁊ hoc vt homo possit adipisci vitā et felicitatē: ⁊ hoc cōpetit omni homini. ⁊ per ꝯñs iure na turali non sūt approꝑabiles ¶Sexto sic. nam illud est expediens ciuitati ꝙ de iure naturali debet fieri: ⁊ est meliꝰ simplr. ꝫ meliꝰ est omnes possessiones esse cōes ꝙ̄ esse appropriatas: ergo ⁊c. Maior patet per hoc. q: natura dirigit ab ente infallibili. minor vero apparet. q: bonum quāto cōius tanto melius ⁊ diuiniꝰ: vt pꝫ per pħm ꝑmo ethicoꝝ ⁊ ꝑmo politicoꝝ. ¶Respō deo ad ista. Ad ꝑmū nego minorē. ⁊ ad ꝓba tionē dico. ꝙ illa nō eueniūt ꝓpter hoc ꝙ pos sessiones sūt ꝓpꝛie ꝫ ꝓpter maliciā hominum maiores eēnt incusationes ⁊ rixe essent si oēs possessiones essent cōes: ⁊ maiora mala seqn tur ꝙ̄ sequūt nunc ꝙ sunt appropate vt dictū est in ꝓbatione ꝯclōnis. ¶Ad scḋm nego mi norem. ⁊ ad ꝓbationē dico sīlr vt dictum est in responsione ꝑcedenti. ¶Ad terciū dico ad mi norem ꝙ accipiendo aliquid esse de iure natu rali tertio mō, put est cōsonuꝫ dictamini recte rōnis ꝓprietas possessionū est de iure natura li ꝓpter cās supradictas in ꝓbatione ꝯclōnis. nam ius positiuū per ꝙ possessiōes appropri antur nō repugnat iure naturali tertio mō ac cepto. ⁊ ad illud ꝙ dicit ꝙ sequeret ꝙ iter bru ta esset appropatio nego istud. Et ad illud ꝙ dicit ꝙ ius naturale oībus aīantibus est com mune: dico ꝙ equiuocat de iure naturali. Nā ius naturale ꝙ est cōe oībus aīantibus est ius naturale scḋo dictū. s. illud ꝙ est necessarium de quo dictū est in sexto notabili. Sīlr aliquid esse de iure naturali oībꝰ aīantibus est illud ꝙ ꝯsequit naturalē inclinationē de quo dictum est in eodem notabili: ⁊ est secūdus modus. ꝫ ius naturale ꝑ qḋ possessiones appropriātur est tertio mō acceptū de quo dicit in eodē no tabili. ¶Ad quartū dico ad minorē. ꝙ ꝯcedo ꝙ de iure diuino oīa sūt cōia quantū ad vsum in articulo necessitatis: nō tn̄ quantū ad ꝓpe tatē: ⁊ nego ꝙ appropatio sit ꝯtra ius diuinū. q: ius positiuū ꝑ ꝙ possessiones appropriant nō repugnat iuri diuino ꝙ dicat oīa necessa ria esse cōia in casu necessitatis. ¶Ad qntum nego añs. Et ad ꝓbationē ꝯcedo ꝙ possessio nes iure naturali sūt ordinate ad vite necessa ria. ⁊ nego ꝙ ꝓpt hoc iure naturali tercio mō accepto ꝙ possessiōes nō sint appropriabiles nā simul stat ꝙ iure naturali possessiones sint cōes quo ad vite necessitatem: ⁊ sint approp ate quo ad ꝓprietatē. q: ius positiuū quo ꝓ prietates sūt appropate idē est ꝙ ius natura le terciomō acceptum in sexto notabili. ¶Ad sextū nego minorꝫ ꝓpter cās supradictas in ꝓbatione ꝯclōnis. Et ad ꝓbationē dico ꝙ illō intelligit de bono cōicabili ⁊ nō de bono cōi. ¶Scḋa ꝯclō ponit in tertia parte capituli ꝙ in cipit ibi. [Cām vero socrati] ⁊ est ista ꝙ policia socratis que ponit oīa eē cōia est insufficiens ⁊ mala. Ista ꝯclō declarat fm pħm. Et primo quātu ad cām. nam dicit pħus. ꝙ cā quare so crates deuiauit a veritate circa legē de cōita te possessionū ⁊ filioꝝ ⁊ vxoꝝ oportet putare ante se. q: supponebat quādā suppositionem nō rectā. scꝫ ꝙ sūmū bonū ciuitatis essꝫ ꝙ ipa esset maxime vna. hec aūt suppositio ideo nō est recta. q: ad ciuitatē ⁊ domū sicut supradi ctū est requirit aliqua vnitas: ꝫ nō omnimoda vñ in tantū pōt ꝓcedere vnitas ciuitatis ꝙ iā nō erit ciuitas: puta si oēs sint vnius artis: et habitantes in vna domo: in tantū aūt pōt ꝓce dere vnitas ꝙ erit in ꝓpinquo ad hoc ꝙ non sit ciuitas: vñ sequit ꝙ sit peior. q: vnumqḋqꝫ tanto deterius est quāto magis appropiquat ad suū nō eē. sicut si tollat aliqua distinctio of ficioꝝ que sūt necessaria ad bene eē ciuitatis.

Et ponit phs exm: sicut siquis consentū faciat vniuocū. i. oēs cantātes vna voce: iam nō erit ɔsonantia vocū. qui similatur ciuitas ex diuersis ɔsistens. Et sīr tolleret ordīatio figure puta trianguli: siquis vellet facere vnū angulum seu vnā vasiz versus pedem. ⁊ ita pōt intantuz ꝓcedere vnitas q̄ tollit̄ ciuitas. Sed sicut supradictū est oportet in ciuitate esse quidē diuersoꝝ multitudinē: ſꝫ q̄ ciuitas fiat vna ⁊ cōmunis ꝑpter quandā disciplinaz legum recte positaꝝ. ſꝫ si aliquis qui erat inductiuꝰ disciplinam ad viuendum ciuitatem putet per hāc legem de cōitate filioꝝ ⁊ vxoꝝ fieri ciuitatez bonam inconueniens est si existimet q̄ per tales cōitates possit rectificare ciuitatē: ⁊ nō magis per bonas cōsuetudines ⁊ leges: ⁊ per sapiaz seu phiam circa talia sicut dictū est supra. q̄ lacedemones possessiones ꝓprias faciebāt cōmunes quantū ad vsum. Et increta legislator fecit aliqua cōia vt fierēt quedā cōia publica ciuibus ſm aliqua tempa ad hoc vt inter eos maior familiaritas esset. ¶ Scḋo declarat̄ cōclusio ſm phm ꝑpter defectū experientie: ibi. [Nec illud sane] vbi dicit phs q̄ ad hoc q̄ leges bene ponant̄ oportet hoc nō ignorare: q̄r debet aliquis mlto tempore cōsiderare ⁊ multis annis vt manifestū sit per experientiā: si tales: vel statuta bene se habeant ¶ Estimandū eñ est q̄ in lōgitudine p̄cedentiū tempoꝝ fere oia inuenta sūt circa cōuersationem humanam que excogitari possūt. ſꝫ quedā eoꝝ non sūt cōducta. i. nō est vsꝫ ad hoc vt in eis ꝓcessum q̄ lege statuerent̄: q̄r statim eoꝝ inconuenientia apparebat. ¶ Quedā vero sūt quidez statuta ſꝫ recesserūt abusu dū cognouerūt homines q̄ nō erāt vtilia. Et hoc maxime manifestū sit si quis per experientiā ordinis inspiciat talē ordinem ciuitatis institutā qualē socrates dixit. Impossibile eñ est q̄ fiat ciuitas nisi per aliquā ꝑticionem ⁊ segregationē. scꝫ q̄ de bonis cōibus fiat distributio per diuersa cōia vel per diuersas cōfraternitates. aut ꝑ diuersas societates ciuitatis aut regionis. q̄r igitur necesse est oino q̄ fiat distributio bonoꝝ cōiū quātū ad rem nichil aliud affert̄ per statutum talis legis de cōitate possessionum nisi illi qui continue morant̄ in ciuitate nō habeant curā de agris colendis quasi nō habentes agros ꝓprios. ſꝫ etiam si nō sint agri cōmunes hoc ipz fieri potest sicut lacedemonii facere conant̄: vt scꝫ per alios agricolantur quāuis sint proprii ¶ Tertio ad declarationē ɔclonis phs ostēdit insufficientiā legis socratis de cōitate rerum. ibi [Modus vero] ex eo q̄r nō declarauit qs esset modus policie ɔuersationis tot hoim diuersoꝝ. nec quid reddendū laborātibꝰ in regimine: nec qui debent p̄ncipari: q̄r si oibus sūt cōia quō differūt ciues a ciuibus simul habitantibus nō est dare quō differūt ex quo oibꝰ oia sunt cōia. ⁊ ponit tres rōnes. Quarū prima ostendit insufficientiā p̄dicte legis quātū ad hoc q̄ nō poterat ſm eā sufficienter distingui multitudo ciuitatis. ⁊ dicit. q̄ non solū lex socratis facere videbat̄ nisi q̄ mutifices agros nō colerent tanq̄ȝ nō ꝓprios existentes. ſꝫ nec etiam socrates dixit quis modus esset totius reipublice instituende ſm suā legē cōicantibꝰ seu habentibus oia cōia. Nec etiā possibile ē a quouis alio dicere hac lege seruata: necesse eñ est q̄ multitudo ciuitatis sit multitudo hominū diuersoꝝ ſm diuersos status de quoꝝ diuersitate qualiter eē possit nichil ē determinatū a socrate. nc̄c eñ est dicere q̄ agricolis sint possessiones cōes simul cum alijs ciuibus ⁊ filij ⁊ vxores p̄ter alios ciues. Hoc aūt scḋo cōtigit assignare diuersitatē eoꝝ ab alijs ciuibus: tam ꝑpter differentiam eoꝝ in possessionibꝰ q̄ȝ etiā ꝑpter parentū originē. ſꝫ si eodem modo cōia sint oia p̄dicta oibꝰ alijs nulla differentia inuenit̄ ſm quā pñt diuersificari agricole ab illis qui cōiter incolūt ciuitatem. Nec etiā poterit assignari quid p lus ɔsequātur illi qui portant pondus p̄ncipatus in regendo ciuitatē: ⁊ sic inutiliter laborabūt. nunc autē habent hoc emolimētū q̄ attribuunt̄ eis plures possessiones: ⁊ filij eoꝝ nobilitant̄. Etiam sūt vel ꝑpter quā cām imperiū seu p̄ncipatū sustinuerunt. nunc vero cōsueuerūt ad p̄ncipatꝰ assumi qui sunt nobiliores origine vel excellentiores diuites. Excellentia aūt ſm ꝟtutē non sp est ita manifesta q̄ ſm eam solā sufficienter possit inueniri hoies qui assumunt̄ ad principatus. Possit aūt aliquis dicere q̄ illi qui seruarent legē socratis susciperent tale aliq̄d obseruandū quale obseruant qui agriculturam ⁊ alia hmōi artificia dimittunt exercenda per seruos quibus solū interdicunt gignasia. i. exercicia corporalia ⁊ vsum armoꝝ. vt ſm hoc non oporteat distinguere inter agricolas et alios ciues cohabitantes. q̄r exercētes agriculturā ⁊ artifices ſm hoc nō erunt ciues ſꝫ serui. Sed si in ciuitate quā socrates intendit instituere: erunt hmōi ordinata sicut in alijs ciuitatibus vt scꝫ q̄dam ciuiū sint agricole ⁊ artifices nō

videbitur eē vna ciuitas. qꝛ in vna ciuitate ne
cessarium erat quasi duas ciuitates sibi ꝯrias
ex vna em̄ parte erūt ciues qui custodiūt ciui
tatē nihil aliud opātes. ⁊ ex alia pte erūt agri
cole: ⁊ artifices operantes quos oportet esse
ꝯrios adiuicē. ex hoc ipo ꝙ quibusdā laborā-
tibus alij nō laborāt. ⁊ tn̄ plura de fructib⁹ re-
cipiūt, sicut supradictū est. Si vo possessiones
nō sūt cōes nō erit ex hoc litigiū. qꝛ quilibet
ꝓcurabit ꝙ colant agri sui vel per seipsū. vel
per aliū. ⁊ dum minores seruient maiorib⁹ ab
eis aliqđ lucrum recipientes erit vna cōicatio
i ter eos. ℭ Scđam rōnem ponit phs: ibi [Le
gitima vo] ⁊ dicit. ꝙ in ciuitate habēte oīa si-
cut socrates dixit inuenientur multe accusati
ones ⁊ disceptatiōes seu litigia. Disceptabūt
em̄. seu litigabūt ciues adiuicē de hoc ꝙ nō eq̄
liter laborabāt: nec equaliter fructū recipiunt
⁊ de multis etiā alijs quāuis socrates putaue
rat. ꝙ ista mala in ciuitate in qua ciuitate oia
essent cōia nō essent. Et ꝓpter hoc dicebat ꝙ
propter hmōi disciplinā nō indigeret ciuitas
multis legib⁹: ꝫ solū q̄busdā paucis. s. circa res
vrbanas: ⁊ circa foꝝ iudicioꝝ: vel etiam circa
foꝝ reꝝ venaliū: ⁊ circa alia hmōi. sine quoꝝ
ordinatione ciuitas esse nō pōt. ita tn̄ ꝙ hmōi
disciplinā legū attribuebat solū custodibus ci
uitatis. nō aūt agricolis qui extra ciuitatē cu
stodientiū ciuitatē morabant. ⁊ sic patꝫ ꝙ lex
seu politica socratis erat insufficiens. qꝛ nō po-
terat a ciuitate extirpare mala que tollere co
nabat. ℭ Tertiā rōnē ponit phs: ibi. [Insup
dn̄os] ⁊ dicit ꝙ socrates ꝯmittebat ꝫ legē suā
totā dispositionē possessionū agricolis quib⁹
dicebat eē ꝯmittendū. ꝙ fructus agroꝝ offer
rent ciuibus circa alia vacantib⁹. ⁊ ex hoc pu
tabat ꝙ agricole ꝓpter hanc potestatem effi-
cerent obsequio humiliter seruientes alijs ci-
uibus. ꝫ totū ꝯriū accideret: multo em̄ magis
est verisimile ꝙ ex quo haberēt oia in sua po
testate ꝙ essent graues alijs ciuib⁹. ⁊ adinue-
nirent astucias ad defraudādū eos ꝙ̄ ꝙ humil
ei seruirent. ⁊ sic pꝫ ꝙ lex socratis de cōitate
mulieꝝ ⁊ possessionū erat insufficiens: qꝛ non
poterat implere ꝙ conabat. ℭ Quarto pncī-
paliter ad declarationē ⁊ ꝓbationem ꝯclōnis
ostendit phs ibi. [Eam vo siue necessaria.] In
sufficientiam legis Socratis. qꝛ deficit in hoc
qꝛ nō determinat quales sunt leges ⁊ discipli
ne policie sue: ⁊ quō differunt ab alijs. ⁊ dicit
ꝙ siue ista que socrates posuit de cōitate mu
lieꝝ ⁊ possessionū sit nccīa ciuitati siue non: tn̄

nichil de ꝯsequentib⁹ determinauit. s. qual' de
beat eē ordinatio politice ꝯuersationis: ⁊ qua
lis disciplina: ⁊ quales leges ꝓprie eoꝝ qui sic
habent oia cōia. nō em̄ est de facili īueniri ali-
quos tales. nec etiā oportet eos parū differre
ab alijs qui p̄dictam ciuitatem seruari possint
vnde q̄busdā specialibus legib⁹ ⁊ speciali dis-
ciplina essent imbuende. ℭ Quinto ad decla-
rationem ⁊ ꝓbationē ꝯclōnis ostendit phs in
sufficientiā legis socratis: ibi. [Atqui si mulie
res] ⁊ dicit ꝙ non pōt sufficienter ordinari de
mulieribus si sint cōes regentibus ciuitatē et
agricolis siue possessiones sint ꝓprie ⁊ distincte
vtrisq; siue sint cōes: oportet ꝙ per agricolas
dispensent: ⁊ etiā si sint ꝓprie ciuitatē regētiū
quis ali⁹ dispensabit eas nisi agricole: quomō
aūt poterunt dispensare ea que sūt magis viri
mulierum que habitant in ciuitate: Nō em̄ si
mul poterūt vti mulierib⁹ in ciuitate existenti
bus ⁊ agros colere. Dicebat enim socrates ꝙ
mulieres debebāt eadem tractare cū viris. scꝫ
vt colerent agros: ⁊ pugnarēt ⁊ alia hmōi fa-
cere sicut ⁊ viri. Et accipiebat siītudinem a be
stijs in quib⁹ femine siīa operant masculis. ꝫ
phs istud dicit incōueniens esse. Nec est siīe.
qꝛ bestie nichil ꝑticipant de vita yconomica:
in qua quidē vita mulieres habent quedam ꝓ
pria opera quib⁹ oportet eas intendere: ⁊ ab-
stinere sp ab opibus ciuilibus. ℭ Sexto ad ꝓ
bationē ⁊ declarationē ꝯclōnis ostēdit phs in
sufficientiā legis socratis quantū ad pncipes:
ibi. [Periculosa est] ⁊ dicit ꝙ nō est securum
ciuitati ꝙ hoc mō instituant pncipes ciuitatis
sicut socrates instituebat ꝙ sp essent idē pnci
pes: ꝙ quidē fit cā seditionis: ⁊ apud homines
nō magni laboris: ⁊ multo magis apud hoīes
aiosos: ⁊ bellicosos qui nō possūt de facili pa
ti ꝙ ipi sp subuciant: ⁊ alij pncipent. Et subiūn
git cām quare socrates instituebat ꝙ sp essent
idē pncipes Dicebat em̄ ꝙ sicut in q̄busdā mi
neris terraꝝ inuenit auꝝ / in quibusdā argen-
tum / in quibusdā vero ferrū / aut es / ita in aīa
bus quorūdā hominū qui habundant in sapi
entia ⁊ virtute est adeo quasi inditū aurū. qđ
iustū est pncipari. in quibusdā vero argentuꝫ:
qui sūt secundi gradus. in quibusdam vero q̄
sunt impfecti ad sapientiā et v̄tutē inuenit q̄si
es: aut ferrū ſm ipm debent fieri agricole: ⁊ ar
tifices. manifestuꝫ est autem ꝙ istud nō cōmu
tat: ita ꝙ q̄nq; istis hoībus sit inditū aurum. ⁊
q̄nq; alijs ꝫ sp eisdē. vnde sequit ꝙ sp idez pn
cipent. ℭ Septimo ostendit phs insufficientiā

legis seu politice socratis quātū ad cōem feli=
citatem ciuitatis:ibi.[Preterea custodib⁹]⁊
hoc sic. Nam dicebat socrates ꝙ legislator de
bet ad hoc attendere ꝙ faciat totam ciuita=
tem felicem. Et quantum ad opera virtutis
⁊ quantum ad exteriora bona: cum tam so=
crates ꝑ suā legē auferret a singulis ciuib⁹ feli
citatē.q: volebat ꝙ nō haberent aliqd ꝓpriū:
nec in possessionibus/nec in mulierib⁹/nec in
filijs.quequidē ꝑtinēt ad felicitatem tanꝗ or
ganice instrumenta deseruientia: vt dicit in p
mo ethicoꝝ:hoc aūt est impossibile ꝙ tota ci=
uitas sit felix:nisi vel oēs vel plures ꝑtes ciui=
tatis felicitatem habeant.non eīn est felicitas
ciuitatis sicut numerus par ⁊ alia silia. Partes
eīn numeri paris qn̄qꝫ sūt impares: sicut ꝑtes
senari numeri sūt duo ternarij. ¶Et p̄terea si
custodes seu principes ciuitatis nō sūt felices
q: alij erunt felices ad hoc ꝙ in eis felicitas ci
uitatis fraudari possit. Nō eīn pōt dici ꝙ agri
cole mercenarij sint felices qui sūt infimi in ci
uitate. Nō eīn felicitas que est optimū in ciui
tate pōt saluari in infima ei⁹ ꝑte. Ultimo aūt
epilogando ꝯcludit phs:ibi.[Illa igit̄]ꝙ cō=
uersatio politica ciuitatis de qua socrates di=
xit habet has difficultates que ostendūt eius
insufficientiā.⁊ quadā alias nō minores ꝑdi=
ctis. ¶Instat̄ cōtra istā ꝯclōnē. Et ꝓbat̄ ꝙ po
licia socratis nō sit insufficiens quātū ad illud
ꝙ ponit oēs possessiones esse cōes:ꝫ ꝙ sit bo=
na ⁊ sufficiens ¶Et p̄mo sic. Nam bonum est
in ciuitate ꝙ ciues sint equales.⁊ ꝑ ꝯn̄s ē ncc̄e
ꝙ habeant possessiones eq̄les. ꝫ nō possūt eē
bono modo eq̄les in possessionib⁹ nisi sint om
nibus cōes.ꝗ policia que ponit cōitatē posses
sionū est sufficiens ⁊ bona.ꝯn̄a p̄ma pꝫ. q: eq
litas ciuiū sit rōne bonoꝝ.añs v̄o est phi.ꝓba
tur etiam.q: per equalitatē possessionum ser=
uat̄ pax inter ciues.ꝙ aūt nō possint eē eq̄les
in possessionib⁹ ⁊c̄.pꝫ de se.q: si eēt appropria
tio sꝑ vn⁹ excederet aliū. ¶Scd̄o sic. nā hoīes
iure naturali sūt amici: ꝫ amicoꝝ oīa sūt cōia:
ꝗ iure naturali oīa sunt cōia.⁊ per ꝯn̄s policia
socratis q̄ ponit cōitatē rerū est sufficiēs ⁊ bo
na.maior nota est. q: sicut habet̄ octauo ⁊ no
no ethicoꝝ. ꝙ amicicia fit rōne similitudinis.
⁊ omne indiuiduū applaudit suo sili.minor ve
ro pꝫ per phm ibidē.viij°.et ix°.ethicoꝝ.quia
amicoꝝ idem est velle. ¶Tertio sic.nam de iu
re naturali vnus homo nō habꝫ dn̄ium super
vnā rem magis ꝗ̄ alter. ⁊ per ꝯn̄s de iure na=
turali oīs possessio est cōis.ꝯn̄a pꝫ ex terminis
Añs pꝫ.q: possessiones iure naturali sūt ordi
nate ad vite ncc̄ia:⁊ hoc cōpetit omni homini
¶Quarto sic. nam si possessiones sūt appro=
p̄ate:aut sūt approp̄ate iure naturali: aut iu=
re diuino:aut iure positiuo. Nō iure diuino:
vt pꝫ.q: quicqd deus facit ꝓpter indigentiam
humanā facit indifferenter ad istu⁹ vl̄ illi⁹ vite
humane ncc̄itatē. Nec sūt distincta ꝑ legē na=
turalē.q: indistincte seu indifferenter natura
ad vtilitatē oīum reꝝ agit:siue ꝓducit suos ef=
fectus ¶Etiā pꝫ.q: si iure naturali oēs posses
siones essent approp̄ate:seq̄ret̄ ꝙ cōitas pos=
sessiones que esset opposita illi approp̄ationi
eēt cōtra naturā ꝙ est fm̄.q: cōitas licita ē tē
pore ncc̄itatis:relinquit̄ ꝗ ꝙ sūt approp̄ate iu
re posito.ꝫ ius positiuū qd̄ repugnat iuri na=
turali est licitū.vt pꝫ.tale est ius positiuū per
qd̄ est approp̄atio possessionū: vt patet. q̄a si
iure positiuo est approp̄atio sequit̄ ꝙ iure na
turali.aut diuino ē cōitas. ⁊ per ꝯn̄s lex socra
tis que ponit cōitatē reꝝ est bona ⁊ sufficiēs.
¶Rn̄deo ad ea. Ad p̄mū dico.ꝙ ciues eē eq̄=
les:⁊ possessiones ciuiū esse equales adiuicē.
pōt intelligi dupl̄r.vno° fm̄ quātitatē.aliomō
fm̄ ꝓportionē.s.ꝙ vnusq̄sqꝫ sit in tali gradu:et
tantas habeat possessiones fm̄ qd̄ est dignus
Et sic dico ad añs.ꝙ phs intellexit de equali=
tate fm̄ ꝓportionē ⁊ nō fm̄ quātitatē. Et ad il
lud ꝙ dicit̄ ꝙ ꝑ equalitatē possessionū seruat̄
pax. Dico ꝙ veꝝ est nō per equalitatē fꝫ quā
titatē:ꝫ per equalitatē fm̄ ꝓportionē ¶Ad se
cundū dico ꝙ eē oīa cōia pōt intelligi dupl̄r.
Unomō quātū ad ꝓp̄etatē: ⁊ istomō nō sunt
oīa cōia amicis. Aliomō quātū ad vsū maxie
tēpore ncc̄itatis. ⁊ istomō est veꝝ ꝙ oīa ncc̄ia
ad vitā quātū ad vsum sunt cōia amicis.ille tm̄
vsus debet dispensari per illū qui habet ꝓp̄ie
tatē. ¶Ad tertiū dico ꝙ licet de iure naturali
nō habeat vn⁹ homo dn̄ium suꝑ vnā rem magis
ꝗ̄ alter.tm̄ habet illud dn̄ium de iure positiuo
qd̄ est ꝯsonū dictamini recte rōnis. Et ad illd̄
ꝙ dicit̄ ꝙ iure naturali oīs possessio est cōis.
dico ꝙ debet intelligi sic.s. ꝙ suꝑ possessiones
homo habet dn̄ium naturale.⁊ hoc ex huma=
na indigentia. q: cum homo nō sit per se suffi
ciens indiget diuersis. ⁊ natura non deficit in
necessarijs.scd̄o ex dignitate ⁊ eminentia Nā
dicit phs scd̄o ethicoꝝ.ꝙ hoīes sūt quodāmō
fines.⁊ per ꝯn̄s debent habere dn̄ium suꝑ res
inferiores.tertio ex necessitate. q: natura sol
licita est circa aīalia bruta: ⁊ ꝑ ꝯn̄s maiori rō=
ne debet eē sollicita circa homines. Et non in

telligit ꝙ sit de iure nature ꝙ oēs habeant dominiū supra oēm possessionē. Etiā pōt intelligi illa ꝓpositio ꝙ d' iure naturali ois possessio est cōis. hoc est. ꝙ de iure naturali nulla possessio e determinate isti9 hoīs vel illius. sicut ꝙ hoc sit meū naturalr vel tuū. ꝛ rō est: qꝛ natura ꝓducit tales res ad succurrēdū humane indigentie: ꝛ nō determinate magis isti9 ꝙ̄ illi9. ꝟ tñ hoc nō obstante ius positiuū ꝯsonū recte rōni potuit facere distinctionē reꝝ. ¶ Ad quartum dico. ꝙ distinctio ꝛ approꝑatio reꝝ facte fuerūt per ius positiuū ꝯsonū recte rōni. ꝛ illō ius positiuū nō ꝯdicit iuri naturali nec diuino Et sic ptꝫ politicā seu legē socratis de cōitate possessionū eē insufficientē: et malā: ꝛ peiorē. de cōitate vxoꝝ et filioꝝ: nec fundamēta eius sunt bona. Et hec de isto capitulo sufficiant

Terme aūt silr circa leges ꝙ̄ se habet postea scriptas. qua ꝓpter ꝛ de illa re publica ꝛc. ¶ Postq̄ phs in precedēti capitulo reprobauit policiā socratis quātū ad cōitatē possessionū. ¶ Cōsequenter in isto caplo voluit improbare policiā seu legē socratis quātū ad disciplinas legales ꝛ ordinē ciuitatis ꝛ ciuium. Pro quo sūt aliqua notanda. ¶ Et pmo est notandū. ꝙ istud capm continet duas ptes pncipales. ¶ In pma eni pte phus reꝑhendit socratē quātū ad disciplinas legales quas posuit. ¶ In scda vero parte reꝑhendit phus ipm socratem quantū ad ordinationem ciuitatis ꝛ ciuiū: ibi [Tota vo ꝯstitutio] ¶ Scdo est notādū. ꝙ iter legē naturalē ꝛ humanā triplex est differentia. ¶ Prima differētia est. qꝛ lex naturalis oēs homies habentes vsū rōnis obligat Lex vo humana nō obligat oēs hoīes indifferenter: ꝟ illos qui sūt subditi eius qui talem legē statuit in tali loco vel patria. ¶ Scda dr̄ia est. qꝛ in lege naturali nō cadit dispensatio: vt notuꝫ est: ꝟ in lege humana bene cadit dispensatio. ¶ Tertia differentia ē qꝛ lex naturalis nullo mō est mutabilis. lex vero humana bene ē mutabilis: cā est. qꝛ lex naturalis sp est recta dictamini recte rōnis. ꝛ lex humana aliqñ est ꝯdictamē recte rōnis: vt ptꝫ de multis legib9 multoꝝ phoꝝ. s. Socratis. et Phelee. ꝛ ypodami. ꝛ miltoꝝ alioꝝ. ꝛ de multis legib9 multaꝝ ciuitatū maxime barbaroꝝ q̄ leges sūt irrōnabiles. ¶ Tertio ē notanduꝫ ꝙ in vtraqꝫ lege istaꝝ sūt duo ꝓcepta. s. ꝓceptū affirmatiuū ꝛ ꝓceptū negatiuum. Preceptuꝫ eni negatiuū est de nō facere ꝙ non est faciedum fm dictamen recte rōnis. Et ꝓceptuꝫ affirmatiuū est de faciendo illud qd est faciēduꝫ fm dictamen recte rōnis. Preceptū eni negatiuū sp obligat ad actū exteriorē. s. ad nō faciendū. ꝟ ꝓceptū affirmatiuū non sp obligat ad actū exteriorē. s. ad faciendū: ꝟ pro loco ꝛ tempore. Et hoc est ꝙ cōiter dicit. ꝙ ꝓceptū negatiuū obligat ad sp ꝛ ꝓ sp. Et ꝓceptum affirmatiuum obligat ad sp: ꝟ nō ꝓ sp. ¶ Quarto est notandū. ꝙ actus humani sūt duplices. Quidam eni sūt mali: qꝛ ꝓhibiti: vl' ꝓhibiti qꝛ mali ꝛ tales nunq̄ possūt fieri bene. Alij sūt act9 humani qui fm gen9 eoꝝ sūt boni: qui possūt fieri bene vel male: ꝛ hoc ꝑ voluntatē regulātē ꝛ dirigentē eos ad finē. nam tales habent denoiationē ex fine. ¶ Quinto est notandū. posito eni ꝙ nulla lex sit posita: possibile ē ciues peccare moraliter ꝛ male agere ꝯ legē naturalem: nō tñ possūt peccare ꝛ male agere ꝯ legē humanā. Primū eni patet. qꝛ stante casu possibile est aliquē ciuē recte iudicare et formare rectuꝫ iudiciū de aliquo faciendo: ꝛ tamē pōt deuiare ꝛ facere oppositū. Lex eī naturalis ditate est faciendū ꝙ rō recta dicta eē bonum ꝛ rectū si possibile est: ꝛ ncēitas requirit illud fieri si opportunitas se offert ad illud faciendū. Et silr dicat nō eē faciendū ꝙ recta rō iudicat eē malū. Scdm vo etiā pꝫ. scꝫ ꝙ stante casu ꝙ nulla lex sit posita nō possūt ciues peccare cōtra legē humanā. qꝛ si nulla lex est posita quō pōt aliqs agere cōtra legē. ¶ Sexto ē notandū pmo. ꝙ legislator nō debet aliquid ꝑmittere in policia nisi illud sit ad bonū cōe ordinatum: vel nisi sit vtile. ¶ Scdo ꝙ appetit9 diuitiarum artificialiū inordinat9 ē inciuilis fꝫ phꝫ in pmo politicoꝝ. Tertio ꝙ homo aut est bonus/aut est melus. Si bon9: nō appetit vltra modū: ꝛ debite ordinat diuitias ad bonū cōe Et talē hoiem legislator debet ꝑmittere ditari qꝛ per talē bonū cōmune potest meliorari. Si aūt est malus facit oppositū. scꝫ qꝛ nō ordinat diuitias ad bonū cōe: ꝛ appetit illas inordinate. ꝛ talis per legislatorē nō est ꝑmittendus ditari ex eo. qꝛ legislator habet ordiare illud qd est bonū in policia. s. in bonū cōe. Etiā qꝛ si ditaret esset in ꝑiudiciū totius cōitatis. Ex qb9 sequit ꝙ legislator habet videre/scire/ꝛ inquirere societates/ꝛ ꝯuersationes ciuiles. Etiā sequit ꝙ legislator cū non debeat ꝑmittere in policia nisi illud ꝙ est ordinatū in bonū cōmune circa emptiones ꝛ venditiones debet statuere ꝛ facere obseruari lex. ¶ Primū est ex pte vendentis. s. ꝙ vendens nō vendat rem, cari9

q̄ȝvalet. ¶ Scd̄m est q̄ emens ꝓpter suā igno rantiā nō emat rem plusq̄ȝvalet. ¶ Tertiū est ex p̄te medii. s. q̄ pondus ⁊ alie mēsure q̄bus res vendunt̄ sint vere. ¶ Quartū ē ex p̄te rei vendite. s. q̄ res vendita nō habeat defectum. ¶ Quintū est vitare malā laudationē de re vēdita. ¶ Sextū est vitare manolopoliū vn̄ manolopoliū cōmittit̄. qn̄ vn⁹ solus emit oia mercatoria marcimonia ad finē: vt tēpore ip̄e sol⁹ vendat ⁊ lucret̄. oia eīn ista sex sūt in dāpnuȝ policie seu boni cōis. ¶ Septimo ē notandū. q̄ ph̄s p̄mo in p̄ncipio istius capl'i dicit de q̄ ē intētio in isto capl'o. Et dicit. q̄ sicut habȝ multas dubitationes lex socratis: q̄ est de cōitate mulieꝝ / ⁊ filioꝝ / ⁊ possessionū / ita etiā et alie ei⁹ ꝯseq̄ntes leges habēt multas dubitatiōes Et id̄ melius est q̄ de tota ei⁹ policia aliq̄ pauca hic dicant̄. q̄ȝ de paucis socrates determinauit in sua policia. nam determinauit de cōitate vxoꝝ ⁊ filioꝝ. ⁊ possessionū quomō debeat se habere. ⁊ super hoc determinauit ordinem politice ꝯuersationis. ¶ Scd̄o ph̄s ibi. [Diuisit eīn in p̄tes duas.] recitat ea que Socrates dixit de ordine policie. nam de cōitate satis supradictū est. nūc est dicēdū ea q̄ dixit socrates quātū ad p̄tes. Et dicit quatuor. ¶ Quorum p̄mū est. q̄ socrates totū multitudinē habitātium ciuitatē diuidit in duas p̄tes. quarū vna est agricolaꝝ ⁊ alioꝝ artificū. alia vero erat viroꝝ bellatoꝝ. addidit aūt terciā p̄tē. s. ꝯsilium ⁊ p̄ncipes ciuitatis. ¶ Scd̄o dicit ph̄s q̄ socrates omisit dicere de agricolis ⁊ artificib⁹: vtrū debeāt aliquē p̄ncipatū habere. ⁊ vtrū debeāt aliquo mō pugnare vel nō. ¶ Tertio dicit ph̄s q̄ socrates existimauit q̄ oportebat mulieres bellare ⁊ alia similia facere illis q̄ faciunt viri. ¶ Quarto dicit ph̄s. q̄ socrates alias quideȝ partes sue politice impleuit multis sermonib⁹ extraneis qui nō p̄tinebāt ad materiā politice interponens multā de naturalib⁹ ⁊ de aliis scientiis. ¶ Octauo ē notandū q̄ ph̄s: ibi [Et disciplinā custodū] narrat quid socrates dixit ad disciplina ciuitatis. ⁊ circa hoc facit tria. Primo dicit in cōi q̄ socrates dixit de disciplina ciuitatis. q̄ oportet aliquā disciplinā habere habitatores ciuitatis. ¶ Scd̄o ponit ea in q̄bus policia socratis cōueniebat cū aliis policiis: ibi. [Legū aūt] ⁊ dicit q̄ magna pars legū quas socrates ponebat sunt leges quomō in ciuitatib⁹ obseruant̄. cū eīn ipse dixerit de ꝯuersatione ciuitatis: ⁊ induxit quandā maiorem cōitatē in ciuitate q̄ȝ sit cōsuetū paulatum

instituendo leges deueniebat ad alteram policiam que nūc obseruat̄. q̄ȝ ꝓpter cōitatē mulierum et possessionū que erat ꝓp̄e sue policie oia alia tradidit que possent ēē cōia ambab⁹ policiis. s. ⁊ illi q̄ obseruat hanc cōitatē: ⁊ illi q̄ nō obseruat. Eādē eīn disciplinā dixit ēē vtroruq̄ȝ: scȝ q̄ hoīes viuerēt de necessariis opib⁹ cū quadā moderantia ⁊ abstinentia. ⁊ q̄ facerent quedā cōia in ciuitate ad maiorē familiaritatem ciuiū: q̄ etiā apud alias ciuitates obseruabant̄ quāuis oportuisset q̄ instituissent multo differentem disciplinā. vt supra dictū ē. ¶ Tertio narrat: ibi. [Preter quā] q̄dā ꝓp̄a q̄ socrates ponebat. quoꝝ vnū erat q̄ fierent etiā cōuiuia mulieꝝ ⁊ nō solū viroꝝ. Aliud autem erat. q̄ determinabat numeꝝ bellatorum scȝ q̄ in ciuitate essent ad min⁹ mille arme portantes. ⁊ ad plus quinq̄ȝ milia. ¶ Istis p̄suppositis ponuntur due ꝯc̄ōnes. ¶ Prima ꝯc̄lo est ista. q̄ sicut lex policie socratis est insufficiens ⁊ mala de cōitate mulierū ⁊ filiorū ⁊ possessionū. ita lex policie ip̄i⁹ quātū ad disciplinas legales quas posuit circa ordinē p̄tiū ciuitatis est insufficiens ⁊ mala. ¶ Ista ꝯc̄lo p̄bat̄ s̄m ph̄m: ibi. [Sup̄fluū ergo q̄ddā] ⁊ hoc sic. nam illa lex policie est insufficiēs ⁊ mala: q̄ habȝ aliq̄d sup̄fluū ⁊ comptū seu leue: ⁊ nouū ꝯ cōem cōsuetudinē ⁊ plena difficultatib⁹. sed lex policie socratis est h̄mōi. g̃ ⁊c̄. Maior p̄ȝ ex dictis in notabilibus: ⁊ de se est manifesta. Minor v̄o patet per ph̄m in littera: qui dicit. q̄ oēs sermones socratis habēt aliquid superfluū. s. inquātū replet policiā suā extraneis sermonib⁹: ⁊ comptū. s. leue. in quātū sūt insufficientes rōnes. ⁊ sine experientia ꝓlate ⁊ nouū: inquantū erat cōtra cōsuetudinē cōem ⁊ dubitatū. s. plena dubitationibus. ¶ Dicit ph̄s vltra. s̄ cuncta forsan recte, difficile (quasi dicat) q̄ i oīb⁹ bene dicere est difficile asserere. ¶ Ad ꝓbationē ꝯc̄lonis ph̄s in speciali improbat p̄mo dictū socratis quātū ad numerum bellatorum: ibi. [Nam ⁊ multitudo] ⁊ hoc sic. Nam siquis cōsideret p̄dictā multitudinē bellatorū quā socrates instituebat in ciuitate manifeste apparet q̄ ciuitas talis idigebit maxima multitudine campoꝝ: sicut est circa babiloniā. ꝓp̄ hoc q̄ nutriant̄ exinde q̄nq̄ȝ milia bellatorum q̄ nichil aliud operent̄: et p̄ter eos multa alia turba maioꝝ ⁊ mulieꝝ ⁊ famuloꝝ. ⁊ s̄ȝ h̄ oportet q̄ ille qui taleȝ ciuitatē istituit habeat multitudinē campoꝝ ad votum q̄d t̄n̄ nō est ipossibile. Vn̄ dicit ph̄us. ibi. [Dicitur aūt] ille qui

vult legē in ciuitate statuere. nō debet statuere legē fm illud ꝙ cogitat ꝙ sit possibile: ꝟ respiciendo ad ea q̄ ei existūt. ꝛ pcipue q̄dez ad duo. ¶ Primo ad regionē vt nō ꝯstituat maiores ciuitatē quā regio illa pascere possit ¶ Secundo ad hoīes vt cōueniant leges hoīb⁹ fm coꝝ additiões. ¶ Tertio addēdū est vt ponat leges respiciendo ad loca vicina. Et hoc q̄dez pmo ē necessariū si ciuitas debꝫ hr̄e vitā nō solitariā ꝟ politicā. s. cōem cū multis alijs ciuitatib⁹ cū quib⁹ societatē habeat: nō solū in pace ꝟ etiā in bello. qꝛ talē ciuitatē nō solū necessariū est vti talib⁹ armis ad bellū: ꝛ in tāto numero fm ꝙ est vtile ad ppriā regionē. ꝟ etiā in exterioꝛib⁹ locis in quib⁹ ꝯuersanꝛ: vel hostes vel amici. ¶ Scd̄o aūt siq̄s nō approbet vitā bellicosam: nec vt ppriā alicui⁹ hoīs: nec vt cōez to⁹ ciuitatꝭ nichilomin⁹ tñ quantū ad hoc opoꝛtet ciues eē armatos ꝛ bellicosos vt sint terribiles inimicis nō solū cū veniūt in regionē: sꝫ etiā qñ discedunt. ¶ Scd̄o ad ꝓbationē cōclonis pdicte ph̄s iprobat positionē socratis quātū ad mēsurā possessionū quā ciuitati statuebat: ibi. [De modo quoqꝫ] ꝛ dicit ꝙ oportet ꝯsiderare ne forte aliomō possit planꝰ determinari quātitas possessionū quas ciuitas cōuer debet habere. quas socrates determinauerat Dicit enī socrates ꝙ tanta debet eē possessio ciuitatis: vt ex ea viuaꝛ bñ. ꝟ ei determinatio ē nimis vlis: eo ꝙ pl'a in se ꝯp̄hēdit bñ viuere q̄ꝫ tpate viuere. nam cōtingit aliquē tempate viuere qui tamē misere viuit. s. cū magna penuria. ꝛ sic pꝫ ꝙ p̄dicta determinatio socratis nō sufficit. ꝟ melior determinatio ē vt dicaꝛ. ꝙ tāta debet eē possessio vt viuaꝛ tpate ꝛ liberalꝛ. si ei alteꝝ coꝝ sepatim dicaꝛ seqꝛ incōueniēs. Ex vna eī pte si dicaꝛ ꝙ debeat viuere liberaliter: seqꝛ ꝙ hō in sup̄fluis delitijs viuat. Ex alia vo pte si dicaꝛ ꝙ debet viuere tpate: seqꝛ ꝙ possit hō viuere cū penuria ꝛ labore. Et iō ad excludendū vtrūqꝫ incōueniēs oportet dicere tpate ꝛ liberalꝛ viuere. Et ista determinatio sufficit ꝙ sole hee due v̄tutes faciunt hoīem bñ se hr̄e circa vsū possessionis. Et h̄ pꝫ in alijs v̄tutib⁹. nō enī pōt dici ꝙ aliq̄s vtaꝛ sua possessiōe mā suete: aut fortiter. nā māsuetudo ē circa iras. et fortitudo circa timores ꝛ audacias. et sic in nullo respiciūt vsū possessionū. ꝟ tpantia q̄ est circa cōcupiscentias ciboꝝ ꝛ venereoꝝ. ꝓpter quā multi cōsumūt suā substātiā seu suas possessiones. Et liberalitas q̄ ē circa donationes ꝛ acceptiones manifeste respiciūt vsū possessionum. ¶ Vñ pōt dici ꝙ aliq̄s vtaꝛ sua possessione tpate ꝛ liberalꝛ. ¶ Vñ cū p vtrūqꝫ istoꝝ videtur eē incōueniēs circa vsū possessionū necessariū ē circa illud istas v̄sari v̄tutes. s. tēperantia ꝛ liberalitas. ¶ Tertio ad ꝓbationē p̄dicte ꝯclonis ph̄s iprobat positionē socratis: ibi. [Absurdū q̄ꝫ] ex hoc ꝙ determinās quātitatē possessionū: nō determinauit quātitatē generationis. ¶ Et pmo ꝓponit eē incōueniens illud ꝙ socrates dicebat. Et dicit ꝙ incōueniens ē ꝙ aliq̄s velit possessiones ciuitatis adequare seu reducere ad certā quātitatē: ꝛ cum hoc nō instituat aliquid ad determinandū multitudinē ciuiū: ꝟ ꝑmittat gñationē ciuiū fieri in infinitū sic socrates faciebat. ¶ Scd̄o ph̄s ponit rōnē q̄ mouebat socratē: ibi. [Quasi sufficienꝛ] q̄ erat ista. qꝛ ꝯtingit in ciuitate multas mulieres eē steriles: ꝛ ita licet alijs mulierib⁹ generātib⁹ multos filios: tñ sp̄ obseruabiꝛ eadem multitudo ciuitatis: sicut nunc videm⁹ in ciuitatibus euenire. ꝛ ꝓpter hoc socrati nō videbaꝛ necꝫ ꝙ circa gñationē filioꝝ aliq̄d taxetur. ¶ Istā aūt rōnē ph̄s ostēdit nō esse sufficientem: ibi. [Nam nūc quidē] ꝛ hoc sic. qꝛ nūc in ciuitatib⁹ ꝓpꝛ hoc ꝙ possessiões sūt diuise vno quoqꝫ habēte ppriā possessionē nulla dubitatio potest ꝓuenire ad quātūcunqꝫ multitudinem ꝓueniat generatio filioꝝ. qꝛ vnusquisqꝫ studet aliquomō filijs suis ꝓuidere. Sꝫ tūc cū possessiones non essent diuise inter ciues fm ordinationem socratis seq̄baꝛ ꝙ illi qui essent abiectiores nichil ꝑciperent de fructib⁹ possessionū: siue multiplicarenꝛ: siue diminuerentur dūmō illi qui essent potentes multiplicarētur Dū enī potētes ciuitatis pmo sibi ꝛ suis necc̄ia sumerent si coꝝ multitudo excresceret. ꝛ per ꝯñs vt dicit ph̄us ibi. [Magis autem.] oportet determinare multitudinem circa generationem filiorum. Et dicit ph̄s ꝙ aliquis potest existimare. ꝙ magis oportet determinari generationem filioꝝ q̄ꝫ etiā multitudinem facultatum: ita ꝙ nō generenꝛ plures ciues aliquo mō nisi numero determinato cui sufficiāt possessiões ciuitatis. oportet ḡ determinare numerum filioꝝ generandoꝝ respiciendo ad casus fortuitos. s. ad mores eoꝝ qui nascunꝛ. ꝛ ad sterilitatē mulieꝝ q̄ nō ꝯcipiūt. s. vt tantū permittaꝛ ex alia pte sup̄ excrescere numer⁹ gñatoꝝ: vt hmōi defect⁹ fortuit⁹ suppleaꝛ. ¶ Et si q̄raꝛ q̄ mō oportet determinari numeꝝ gñatoꝝ. Ad hoc dicit ph̄us ibi. [Pretermittē aūt illud] ꝙ hoc ideo necessariū est ꝙ si ꝑmittaꝛ ꝙ hoīes

in infinitū generenť absq͂ aliquo determiato
numero sicut cōiter fit in ciuitatibꝰ: et necessi
tate sequiť ꝙ ex hoc ꝓueniat cā paupertatis ci
uibus. nam multi filij paupes erunt habentes
solū illō ꝙ eorꝫ pater diues habebat. ⁊ ex pau
ptate aūt ciuiū sequiť ꝙ sic sint seditiosi ⁊ ma-
ligni. qꝛ dū nō habēt necessaria vite studēt ea
cōquirere fraudibꝰ ⁊ rapinis. ¶ Quarto ad ꝓ
bationē p̄dicte ꝯclōnis phs īprobat disciplinā
l-gū socratis quātū ad distinctionē quā in ci-
uitate faciebat socrates: ibi. [Itaq͂ phidon]
⁊ ostendit p̄mo quomō circa distinctionē dis-
cordabat ab alijs legislatoribus. Et dicit ꝙ q̄-
dam legislator corintiꝰ phidon noie duo dixit
obseruanda eē in ciuitate. quorꝫ vnū est: vt do
mus antiquorꝫ ciuiū ꝑmanerent equales adi
uicem in diuitijs ⁊ dignitate. etiaꝫ si a p̄ncipio
īequales sortes habuissent quomō aūt ad eq̄
litatē reduci possunt diceť infra. Scōꝫ ꝙ dixit
est: vt multitudo ciuitatis sꝑ equalis remane-
ret. ꝟ in legibꝰ socratis inueniť ꝯriū. qꝛ nec or-
dinat quomō eq̄litas multitudinis ciuiū ꝯser
ueť. nec etiā statuit ꝙ sint equales diuitie ciui
um. ꝟ ꝑmittit ꝙ q̄dā habeant maiores diuitias
alijs: vt postea diceť. ꝟ de hoc quid meliꝰ sit. s.
vtrū ꝙ oēs habeāt diuitias equales vel non
postea determinabiť. ¶ Scōo īprobat phs le-
gem socratis quātū ad distinctionē p̄ncipum.
ibi. [Omissum etiā] ⁊ dicit ꝙ ꝑ leges socratis
nō fuit determinatum quomō deberent disti-
gui p̄ncipes a subditis. cū tñ ipe diceret ꝙ opor
teret aliquā distinctionē eē inter eos: vt sicut
ex alia materia fit filatum lane q͂ꝫ filatū lini: ita
ex alia ꝯditione oportet aliquos assumi in p̄n
cipatu. ⁊ ꝙ aliq̄ remaneant in subiectiōe. non
eīn poterat eos distinguere per originē gene-
ris ex quo ponebat filios ⁊ vxores cōmunes.
¶ Tercio īprobat phs positionē socratis quā
tū ad distinctionē possessionū: ibi. [Cū vo to-
tā.] ⁊ dicit ꝙ socrates ꝑmittebat ꝙ in rebꝰ mo
bilibꝰ diuitie vniꝰ multiplicareť supra diuitias
alteriꝰ in q̄ncuplum. ⁊ pari rōne poterat ꝑmit
tere idē in possessione terre vt faceret omnes
agros cōes. ¶ Quarto phs īprobat distincti-
onē socratis quātū ad domos: ibi. [Videduꝫ
est etiā] ⁊ dicit ꝙ oportet ꝯsiderare ne forte di
stinctio domorꝫ quā īroducebat socrates nō
sit vtilis rei familiari seu yconomice. Dicebat
eī socrates ꝙ q̄libet ciuis debebat habere duo
domicilia forte ꝑpter sepationē filiorꝫ. ꝟ hoc ē
difficile ꝙ aliq̄s habeat tantā familiā ꝙ possit
inhabitare duas domos. Et etiā esseꝫ dānosuꝫ
rei familiari seu yconomice ꝙ vnꝰ homo faciat
duas expēsas in duabus familijs. ¶ Ex istis ei
sequiť veritas ꝯclōnis p̄dicte. scꝫ ꝙ lex policie
socratis quātū ad disciplinas legales quas po-
suit circa ordinem ꝑtiū est insufficiēs ¶ Scōa
ꝯclō est ista ꝙ sicut lex policie socratis ē mala
quātū ad disciplinas legales quas posuit cir-
ca ordinē ꝑtiū ciuitatis. ita lex policie ipsiꝰ est
mala ⁊ insufficiēs q̄ est circa ordinē ordinatio
nis ciuitatis in hoc ꝙ posuit policiā mediā inť
policiā multorꝫ v̄tuosorꝫ ⁊ paucorꝫ potētū. Et
etiā in hoc ꝙ ponit optimā policiā cōponi ex
tyrānide ⁊ ex populari q̄ ꝯsistit ex hijs qui vtū
tur armis. ¶ Ista ꝯclō poniť in scōa pte ca. li
q̄ incipit ibi. [Tota vo ꝯstitutio.] Ad cuiꝰ eui
dentiā ⁊ eorꝫ q̄ hic dicunť ad declarationē eiꝰ
ꝯsiderandū est. ꝙ sex sūt spēs ordinationis ci-
uitatum. qꝛ oīs ciuitas vel regiť ab vno. aut a
paucis. aut a multis. Si ab vno: aut ille vnꝰ est
rex. aut tyranus. Rex eīn si sit v̄tuosus tenet
vtilitatē subditorꝫ. Tyranꝰ aūt cū sit malꝰ oia
retorquit ad suū comodū vtilitate subditoruꝫ
cōtēpta. Si vero regať ciuitas a paucis: aut il
li eligenť ꝑpter v̄tutē qui bonuꝫ multitudinis
ꝓcurēt. ⁊ tale regime dr̄ potestas v̄tuosorꝫ vel
optimorꝫ. Aut eligenť pauci ꝑpť potentiā aut
diuitias: ⁊ nō ꝑpť v̄tutē qui oia q̄ sūt multitu
dinis ad suā ꝓpriā vtilitatē retorq̄bunt: ⁊ tale
regimē dr̄ p̄ncipatꝰ potentū. Si vo ciuitas re-
giť a multis: ⁊ illi multi sūt v̄tuosi tale regimē
vocať cōi noie policia. nō aūt ꝯtingit multos
īueniri v̄tuosos in ciuitate nisi forte ſm bellicā
v̄tutē. ⁊ iō h̄ regimē ē q̄n viri bellatores ī ciui-
tate dn̄anť. Si vo tota mltitudo ppl̄i dn̄ari ve
lit vocať illa potestas ppl̄i. Dicit eīn pᵒ phs in
p̄ncipio scōe ptis capl̄i. ꝙ ſm legē socratis to-
ta ordinatio multitudinis ciuitatis nec ē pleb
scꝫ pplāris. nec paucorꝫ potētū. ꝟ ē horꝫ media
quā vocāt rēpublicā q̄ ē ex hijs q̄ arma ferunt
Cū eī socrates mltitudinē ciuitatis diuideret
ī duas ptes. q̄rū vna erat pugnatorꝫ. alia arti-
ficū ⁊ agricolarꝫ. agricolas aūt opōrtet ī agris
manere relinq̄ť aūt ꝙ q̄si tota mltitudo habi-
tātiū ciuitatē esseꝫ virorꝫ bellatorꝫ: ⁊ ꝑ ꝯñs nō ē
media. ¶ Est h̄ vidēdū vt dīc phs ibi. [Si igiť
vt cōīssimā.] ꝙ si ipe socrates īstituit talē or-
dinationē tāq͂ꝫ cōīssimā inť alias policias for-
te bñ dixit. qꝛ policia pplāriū ñ ē solū īfimorꝫ.
h̄ vo policia ē ex hijs q̄ sūt medij īter vtrosq͂.
scilꝫ magnorꝫ ⁊ īfimorꝫ. vñ cōior ē vtpote cum
vtrisq͂ ꝑticipās. ꝟ si ipe īstituit talē ordiationē
q̄si optiaꝫ post p̄mā. s. post gubnationē regalē

nō dixit bene. nam gubernatio regalis dicitur pma: vel ipē. qꝛ a pncipio enī oēs ciuitates regibꝰ regebanť. vel dicť pma. qꝛ est optima dū mō rex sit bonus. post hanc aūt pmā policiaȝ nō pōt dici ꝙ policia viroꝝ bellatoꝝ sit optia. multo enī melioꝛ est pncipatus virtuosoꝝ per quē modū regebanť lacedemonii vel sicq alij ciues magis adhuc reguntur tali pncipatu. ¶ Ad ꝯfirmationē pdicte ꝯclonis phs iprobat ordinē quē socrates i ciuitate statuebat: ibi [Sūt qui dicūt] ꝛ dicit ꝙ quidā dicūt ꝙ optimū ciuitatis est illud ꝙ est quasi cōmixtū ex oibꝰ pdictis regiminibus. Et huius rō est. qꝛ vnū regime tempať ex admixtione alteriꝰ. ꝛ minus datur seditionis materia si oēs habeant ptem in pncipatu ciuitatis. s. si in aliquo dn̄eť populus ꝛ in aliquo potentes / ꝛ in aliquo rex. ꝛ fȝ hoc maxime laudabiť gubernatio seu ordinatio ciuitatis lacedemonioꝝ. de qua tn̄ erāt due opiniones. qdā enī dicebāt eam componi ex tribus regiminibus. s. ex pncipatu diuitum: ꝛ potestate vniꝰ: ꝛ ex pncipatu pplī seu populari. habebāt enī regē in ciuitate. habebāt etiaȝ seniores quosdam ex maioribus ciuitatis assūptos. habebāt etiā quosdā pncipes qui eligebanť ex pplo. ꝛ vocabanť ephori. i. pꝛuisores. alioꝝ opīo fuit. ꝙ pncipatus ephoroꝝ ptinet ad tyrannidē. qꝛ p voluntate dn̄abanť. Sed in ciuitate erant alii pncipatꝰ qui disponebāt de cōiuijs cōibꝰ: ꝛ de alijs ptinētibus ad quotidianā vitā ciuitatis. s. de victualibus. ꝛ alijs rebus venalibus. ¶ Ostendit phs quom̄ socrates cōmiscebat policiā suā: ibi [Sed in hijs legibꝰ] ꝛ dicit. ꝙ in legibꝰ socratis dictum est. ꝙ optima policia debet componi ex tyranide et populari. forte ppter hoc ꝙ potētia populi refrenareť p tyrani potētiā. ꝛ iteꝝ ꝙ potētia tyrani refrenareť p potentiā pplī. ¶ Improbat phs ad hō dictū socratis ꝛ ondit hāc ordinationē fm se eē incōuenientē: ibi. [Quas aut nō] ꝛ dicit ꝙ pdicte due policie. s. tyrani / ꝛ popularis. vel nō sūt dicēde policie. qꝛ nō sequnť ordinē rōnis: ȝ ipetū volūtatis. vel sunt dicende pessime inter oēs. vn̄ incōueniēs est ꝙ ex pessimis policijs cōponať optima policia. multo igiť meliꝰ faciūt illi qui ex pluribꝰ policijs commiscēt ordinationē ciuitatis. quāto enī ex pluribus cōmixta tāto melioꝛ est. qꝛ plures habȝ ptes in dominio ciuitatis ¶ Etiā iprobat phs dictū socratis quātū ad ea q̄ istituebat. qꝛ nō cōueniebant cōmixtioni pdicte: ibi. [Deinde nihil videť] ꝛ dicit ꝙ cū socrates vellet cōmiscere policiam ex populari / ꝛ tyranide. si qs cōsideret ea que ipē statuit nichil est ibi ptinens ad pncipatū vniꝰ. ȝ oia sūt ptinētia ad potentes vel populū: ȝ magis declinat sua ordinatio ad policiā seu pncipatū potentū. Manifestat aūt phs ꝓpositū circa electionē pncipū: ꝛ circ̄ electionē ꝯsilioꝝ. ¶ Et pmo circa electionem pncipū: ibi. [ꝙ patet ex magis] ꝛ dicit ꝙ hoc ꝙ dictū est: manifestū ē ex institutiōe pncipū quā socrates determinat. dicit enī ꝙ habebāt aliqui eligi ex quibꝰ per forte assumerenť pncipes. ꝛ hoc cōe erat ꝛ policie potētū ꝛ populariū. qꝛ isti erāt electi de maioribus ꝛ de pplo seu de popularibꝰ. ȝ qdā alia instituebat ptinentia ad diuites ciuitatis. s. cōuocare multitudinē. ꝛ ꝙ ipi deferrēt pncipes electos ad populū ꝛ oia hmōi q̄ ptinebāt ad coitatē ciuitatis volebat fieri p diuisiones. ꝛ in hijs alios dimittebat. siľr etiā volebat plures pncipes fieri ex diuitibꝰ ꝛ in maioribꝰ officijs ꝯstitutos. Deinde dicit phs q̄m̄ō in electiōe ꝯsiliarioꝝ socrates declinabat ad policiā in qua pncipanť diuites: ibi. [Insup conari] ꝛ dicit ꝙ fȝ socratē ciues distiguebāť p q̄tuoꝛ g̃dꝰ. ꝛ ex oibꝰ g̃dibꝰ aliq erāt q eligebāt ꝯsiliarios. ȝ oēs q erāt de pma honorabilitate ex necessitate cogebātur ad eligēdū. illi vō q erāt i scda honorabilitate nō oēs eligebāt: ȝ aliq eq̄les numero pmis: et tn̄ isti etiā ex necessitate cogebanť eligere. deinde ex tertio g̃du eligebanť aliqui equales. siľr ex q̄rtis. ȝ tn̄ nō erat necc̄ariū ꝙ oēs q eligebant ex tercijs vel q̄rtis eligerēt. ȝ ex q̄rto g̃du q erat q̄rtoꝝ nullꝰ poťat eligere ꝯsiliarios nisi illi qui erant de pmo vl scdo g̃du. ꝛ ita dicebat socrates. ꝙ eq̄lis numerus ꝯsiliarioꝝ puenibat de qlibȝ g̃du ciuitatis. ȝ hō vt dicit phs nō ē necessariū q̄nimo sp erūt plures ꝛ meliores ex maximis honorabilitatis: eo ꝙ pplares nō oēs eligerēt cū nō habeāt necc̄itatē eligēdi. ¶ Concludit phus: ibi. [ꝙ igiť nō] ꝙ ex hijs q̄ dicta sūt pōt eē manifestū quō policia seu gubernatio rei publice nō ꝯstat ex pncipatu populari ꝛ vniꝰ. ꝛ iteꝝ ex hijs q̄ diceť posteriꝰ patebit: q̄m̄ō iciderit ꝯsideratio de policia cū de ea tractabiť. ¶ Ostēdit etiā phs ꝙ electio pncipū quā socrates istituebat ē piculosa: ibi. [Hȝ etiā] ꝛ dicit ꝙ piculosū ē ciuitati illud ꝙ socrates istituebat circa electionē pncipū. vt scȝ ex aliqbus electi alij electi eligerēť illi et pmi electi ex qbꝰ eliguť pncipes sūt pauci respectu totiꝰ multitudis ciuitatis: ꝛ iō erit cos puertē qsi totā multitudinē. vn̄ si sint aliq q velūt sp istitui in pncipatu

Etiam si sint mediocres multitudine sꝫ ad ho rum voluntatem eligent̃ ꝑncipes:q̃ mutuo se eligent. ⁊ mutuo sibi succedēt in ꝑncipatibus. ¶ Ultimate cōcludit ph̃s epilogando. q̃ ea q̃ sunt in legib⁹ socratis circa policiā habēt hūc ꝑdictū modū. ⁊ per ꝯñs leges socratis circa po liciā sūt insufficientes ⁊ male. Et hec de isto ca pitulo sufficiant.

Sunt vero ⁊ alie res publice tum idiato rum / tum ph̃oꝝ et in aministratione ipsaꝝ ⁊c̃. ¶ Postq̃ ph̃s disputauit de policia socratis ⁊ improbauit eam. Hic in isto cap° ꝓsequit̃ de policia cuiusdā ph̃i: qui voca batur pheleas calcedoni⁹ Et in speciali in isto cap° approbat eā quātū ad illud q̃ bñ dicebat ꝟ reprobat quātū ad illud q̃ deficiebat. s. quā tum ad ea que ꝑtermisit quātū ad disciplinaꝫ ciuiū ⁊ pacē ciuitatis ⁊ coēm cōuersationem. ⁊ quātū ad hoc q̃ insufficienter de substantijs ordinauit. ꝓ quo sunt aliqua notāda. Et pri mo est notandū q̃ istud capm̃ ꝯtinet tres ꝑtes ꝑncipales ¶ In ꝑma enĩ ꝑte narrat opionem phelee ponēdo policiā quā ipse instituit. ¶ In scd'a vero parte reprobat istum ph̃m ꝓbans con tra ipm̃ q̃ nō sufficit ciuitati q̃ possessiones ci uium sint ꝓprie ⁊ equales: ibi. [Sꝫ eē equali tatem q̃d est.] ¶ In tertia aūt ꝑte reꝑhendit istum ph̃m de insufficientia: eo q̃ insufficiēter ordinauit de diuitijs: ibi [Eodē modo] ¶ Se cundo est notandū. q̃ ph̃s in ꝑncipio capituli dicit q̃ ꝑter ꝑdictas policias Socratis: q̃ poli cie sūt sunt platonis. sunt etiā quedā alie poli cie seu ordinationes ciuitatum. Quoꝝ q̃dam sunt ab ydiotis ⁊ illitteratis inuēte. Et quedā vero sūt adiuēta a ph̃is. ⁊ ab aliquib⁹ hoib⁹ qui fuerunt prudentes ⁊ expti in ciuili cōuersatio ne. Et eaꝝ quedā sūt ꝯstitute tñ a suis actori bus: ita tñ q̃ in nulla ciuitate obseruant̃. q̃dā vero sunt ꝟm quas aliqui ciuiliter cōuersantur. Oēs aūt huiusmodi policie ꝓpinquius se ha bent adinuicem. ⁊ ad illud q̃ est ꝯueniēs ciui tati q̃ ꝑdicta policie socratis vel platonis. q̃ꝛ vna fuit de cōitatibus mulieꝝ ⁊ filioꝝ ⁊ posses sionū. alia vero est de legibus ab eo scriptis. nul lus enĩ ali⁹ legislator adinuenit cōitatē vxoꝝ ⁊ filioꝝ q̃d ꝑtinet ad primā policiā Socratis. nec ordinauit aliquid circa cōuiuia mulieruꝫ. q̃d ꝑtinet ad scd'am policiā: vt ex ꝑdictis patꝫ ꝟ i cipiūt ordinare ciuitatē ab hijs que sūt ma gis necessaria. ¶ Et si q̃ratur quid intenderūt legislatores. Ad hoc dicit ph̃s ibi.. [Uidetur quibusdam] q̃ quibusdam legislatorib⁹ visuꝫ est maxime eē necessariū q̃ bene ordinetur de possessionibus ciuiū. q̃ꝛ ex hijs ꝑcipue oriunt̃ oēs seditiones ciuitatū quas ꝑncipalr̃ legisla tores remouere intendunt. ¶ Tertio est notā dū q̃ ph̃s narrat policiā quā pheleas ph̃s or dinauit: ibi. [Quāobrem pheleas.] ⁊ dicit q̃ ipse ꝑmus circa hoc. s. de ordinatione possessi onum ciuiū aliquid statuit. voluit enĩ q̃ oēs possessiones ciuiū essent equales. q̃ quidē di cebat nō esse difficile fieri in ciuitatib⁹ q̃ a ꝑn cipio inhabitari incipiebāt. q̃ꝛ poterāt posses siones ex equo diuidi inter ciues. ꝟ in ciuitati bus inhabitatis quaꝝ ciues habēt inequales possessiones hoc difficili⁹ erat. tamen cito pos set reduci ad hanc regulā ꝑ dotes. ita. scꝫ q̃ di uites contrahentes cum pauperibus darent dotes: ⁊ nō acciperent. pauperes aūt accipe rent ⁊ non darent quouisq̃ omnium possessio nes adequarent̃. ¶ Plato aūt. vt dicit ph̃us: ibi. [Plato aūt in legibus] circa hoc dixit in legibus suis. q̃ nulli ciuiū debebat dari pote stas vt haberet diuitias plus q̃ in quincuplū supra eū qui minimum haberet. Sed hoc est intelligendum quantum diuitias rerum mo bilium. quia res immobiles ipse Plato facie bat communes sicut Socrates ¶ Quarto est notandum. q̃ scd'm q̃d dicit philosophus: ibi. [Sed oportet ne illud] q̃ omnes illi qui po nebant equalitatē possessionū vel certū nume rum diuitiaꝝ deficiebant in hoc. nam latebat eos. q̃m ex quo statuebant aliquid circa mul titudinē diuitiaꝝ. oportebat ⁊ q̃ aliq̃d ordina rent circa multitudinē filioꝝ. s. q̃ postq̃ aliq̃s certū numeꝝ impleuisset filioꝝ ḡnationi ope ram non daret. vel q̃ postq̃ pueri nati in ali quo numero q̃ super excrescentes viri muta rentur ad alias ciuitates construēdas. vl' quo cunq̃ aliomodo. q̃ꝛ si numerus filioꝝ qui nas cuntur excedat multitudinem diuitiaruꝫ que alicui homini taxantur: necesse est q̃ lex de e qualitate possessionum dissoluatur. scilicet: si duorum ciuium habentium equales possessio nes. vnus eorum generet quattuor filios. ⁊ ali us vnum tantum. tunc ex necessitate sequetur q̃ filij eorum non habeant equales possessio nes. Et propter hoc q̃ soluitur lex sequit̃ etiā aliud malū. s. q̃ multi qui nascunt̃ ex diuitib⁹ fient pauperes dum possessiones vnius diui tis diuiduntur in multos filios: et hoc est ma lum. quia opus est ad pacem ciuitatis. vt fi lij diuitum qui insolescere possunt nō sint pau peres quia efficerentur latrones. ꝟ si nō taxet̃

alicui q̃titas possessionis hoc nõ sequit̃. qꝛ fm ꝙ auget̃ ei numerus filioꝝ studebit aliquis in diuitijs crescere. sic igitur: vel nichil statuendum est circa mensurã possessionũ. vel simil' cũ cũ hoc ordinandũ est circa numerum filiorum ¶ Quinto est notandũ ꝙ phs approbat predictam ordinationẽ quantũ ad hoc ꝙ ordinabat aliquã esse mensurã possessionũ seu diuitiaruꝫ ne videat̃ ꝓpter p̃dicta incõueniẽtia ea reprobasse: ibi· [ꝙ igitur valet aliquid] Probat aũt hoc dupl'r. Primo quidẽ ꝑ auctoritatẽ antiq̃ꝝ legislatoꝝ. Et dicit ꝙ quidã antiquoꝝ legislatoꝝ videnť cognouisse ꝙ regulare diuitias ciuiũ habet magnã v̓tutẽ ad ciuilẽ cõitatẽ bñ cõseruandã. vñ salomon qui fuit vn⁹ de septẽ sapientibus statuit leges atheniẽsiuꝫ. posuit pro lege ꝙ etiã apud alios obseruat̃: vt non possit quis acquirere de terra ad possidendũ quãtũ cũqꜫ voluerit: ꝫ vsqꜫ ad aliquẽ certũ terminum Sil'r q̃dã leges sunt in aliquibus ciuitatibus q̃ ꝓhibent ne hoies vendãt suas possessiones vt in ciuitate Lucroꝝ q̃ ẽ in Calabria. lex fuit antiq̃tus vt nullus venderet possessionẽ nisi monstraret ꝙ accidisset ei aliq̃d graue infortuniuꝫ scꝫ ꝙ essꝫ capt⁹ ab hostib⁹: vel aliud hmõi passus. Sil'r aliq̃ leges sũt ordinãtes ꝙ antiq̃ sortes ciuiũ cõseruent̃ illese. ⁊ hec oĩa ꝑtinent ad hoc ꝙ s͛be ciuiũ regulant̃. ¶ Scđo ꝓbat h̓ idẽ phs per incõuenientia que sequnt̃: ibi [ꝙ sublatũ apud.] ⁊ dicit ꝙ qꝛ hoc fuit etiã p̃missũ in quadã ciuitate. cõsecutũ est ꝙ eoꝝ policia essꝫ multũ popularis. qꝛ cũ indifferenter cuilibet liceret possessiones emere. factũ est ꝙ mul'ti popularũ sũt exaltati: ⁊ maiores dep̃ssi. ⁊ ita seq̃bat̃ ꝙ nõ eligerent̃ hoies ad p̃ncipat⁹ ex aliq̃bus determinatis dignitatib⁹ ciuiũ. ꝓpter cõfusionẽ supuenientẽ in cõditionib⁹ ciuiũ ¶ Istis p̃suppositis ponunt̃ q̃nqꜫ ꝯclones ¶ Prima cõclusio ponit̃ in p̃ncipio secunde ꝑtis capli: que incipit ibi. [Sꝫ eẽ equalitatẽ] ⁊ est ista. ꝙ policia phelee phi est ĩsufficiẽs q̃ ẽ de eq̃litate possessionũ seu diuitiaꝝ ciuiũ ꝓ eo ꝙ p̃termisit ea q̃ ꝑtinẽt ad disciplinã ciuiũ. ¶ Istã ꝯclonẽ probat phs ꝑ duas rõnes. ¶ Prima rõ est ista. nã illa policia est insufficiens ⁊ mala que cõtinet nociuũ ad bonã disciplinã ciuiũ. ꝫ lex seu policia phelee de equalitate diuitiaꝝ ciuiũ ẽ hmõi ꝫ ⁊c. Maior nõ est. minor vero ꝓbat̃ ꝑ phm in l'ra. vbi dicit. si essꝫ equalitas possessionũ inter ciues: vel ille essent valde multe. ita ꝙ ciues ex eis dilectione viuerent. ⁊ sic sequeret̃ ꝙ mores ciuiuꝫ corrumperentur: vel essent ita pauce vt viuant homines seu ciues valde tenaciter: ita ꝙ vnus alteri subuenire nõ possit. ⁊ vtrũqꜫ coꝝ est nociuũ ad bonã disciplinam ciuium. vnde manifestum est ꝙ non est sufficiens legislator ex hoc ꝙ solũ fecit diuitias ciuiũ equales. sed oportet ꝙ ip̃e determinet aliq̃d mediũ. s. ita ꝙ sit tanta q̃titas possessionum vt nec sup̃flue possint delitijs intendere. nec etiam nimis pce viuere compellantur. ¶ Secundam rationem ponit phus: ibi [Preterea siquis] que est ista ꝙ dato ꝙ aliquis omnibus ciuibus statuat mediocrã seu moderatam possessionẽ adhuc istõ non sufficit ad bonam vitam ciuium. quia magis oportet regulari interiores cõcupiscẽtias aie. s. vt nõ imoderata habeant. Sed ꝙ concupiscentie hominum regulent̃ hoc nõ contingit nisi per hoc ꝙ hoies sunt sufficienter instructi per debitas leges quas phelcas nõ posuit. vñ insufficienter tradidit ea que ꝑtinent ad disciplinã ciuium. ¶ Et si ad hanc rationem respõdeat phelcas: vel aliquis alius ꝓ eo dicendo. ꝙ vtraqꜫ oportet eẽ in ciuitate. s. equalitatem possessionis/⁊ equalitatẽ discipline. s. ꝙ oẽs ciues equali disciplina informent̃ ¶ Hanc respõsionẽ excludit phs ibi [Sꝫ forsan respõdebit] ⁊ dicit ꝯ illã r̃sionẽ. ꝙ oportuisset eũ dicere q̃ est ista disciplina qua oportet oẽs ciues informari. nõ eñ sufficit dicere ꝙ sit vna et eadẽ oĩum. ꝫ oportet eã eẽ talẽ ꝑ quã ciues informentur. vt q̃dã eoꝝ nõ velint excedere alios. vel in diuitijs: vel in honoribus: vel simul in vtrisqꜫ. vnde cum taleꝫ disciplinã phelcas p̃termiserit insufficiens legislator fuit. ¶ Scđa ꝯclo ponit̃: ibi. [Insup seditiones.] ⁊ est ista. ꝙ nõ solum policia phelee est insufficiens ꝓpter hoc ꝙ pretermisit ea que pertinẽt ad disciplinã ciuiũ. sed sil'r est insufficiens ꝓpt̓ hoc ꝙ p̃termisit ea que ꝑtinẽt ad pacẽ ciuitatis. ¶ Ista cõclo ꝓbat̃ fm phm ꝑ tres rõnes. ¶ Primo sic. nã illa lex seu policia est insufficiẽs q̃ p̃termittit illa que sunt ncc̃ia ad pacẽ ciuitatis. ꝫ policia phelee ẽ hmõi ꝫ ⁊c. maior ẽ nõ. minor v̓o declarat̃ ꝑ phm ĩ l'ra. Nã dicit phus ꝙ seditiões oriunt̃ inter ciues: nõ solũ ꝓpt̓ ieq̃litatẽ possessiõis. ꝫ etiã ꝓpt̓ ineq̃litatẽ honoris: ꝫ diuersimode tñ. nã multitudo ppl'aris de honorib⁹ nõ curat. ꝫ solũ de diuitijs. ⁊ iõ desidẽt ꝓpt̓ ieq̃litatẽ diuitiaꝝ. p̃stãtes aũt viri q̃ alios excellũt ĩ opib⁹ v̓tutũ curãt de honoribus. ⁊ per ꝯñs indiget legislator ordinare aliq̃d circa honores. vt scꝫ aliq̃s honor determinet̃ qui nõ detur nisi bonis. Et ali⁹ honor sit quo etiam mal⁹ scꝫ deficiens a v̓tute possit vti.

ꝛ ſic ſuabit pax in ciuitate. cū igiť phaleas pre
termiſerit ea que ptinēt ad pacē ciuitatꝫ īſuffi
cienter tradidit policiā ſuā. ¶Scđa rō poniť:
ibi. [Nō ſolū vero] ꝛ eſt iſta. nō ſolū hoīes in
iuriant alijs ꝑpter neceſſaria cōquirenda qđ
eſt p̄mū cuꝰ remediū eſſe putabat phaleas. ꝙ
diuitie ciuiū eſſent equales. ꝛ ſic oīs neceſſa
ria habeant. qꝛ ſic vnꝰ homo nō ſpoliat aliū
ꝑpter vitandū frigus aut famen. Sꝫ etiā q̄dā
ꝑrimo iniuriant vt fruant ſuis delectationibꝰ
ꝛ vt nō concupiſcant aliquid ꝙ ſtatim non ha
beāt. qꝛ ſi ſint aliq̄ qui habeāt maiorē cōcupiſ
centiā reꝝ ꝙ̄ ſint ei ncc̄ia iniuriant auferentes
bona alioꝝ: vi/vel dolo. nec ſolū ꝑpť hāc cām
hoīes iniuriant. ſ etiā ꝑpter h̓ ꝙ aliq̄ volūt ita
gaudere delectabilibꝰ ꝙ nullas triſticias paſ=
ciant: ꝛ iō iniuriant hoībus per quos timent
ſibi inferri triſticias poſſe apprimēdo eos: igi=
tur oportet ad pacē ciuitatis. ꝙ legiſlator ex=
cogitet remedia cōtra iſtas tres cās iniuriādi
Jllis enī qui iniuriant ꝑpter ncc̄ia acquirēda
ꝓ remedio ſufficit modica poſſeſſio: ꝛ opatio
ꝓp̄a per quā ſibi victū aliq̄s acquirit. paucꝭ ei
natura cōtenta eſt. Sꝫ illis qui iniuriant ꝑpť
ꝯcupiſcētias delectationū remediū eſt tēpan=
tia que moderat in hoīe delectationū concu=
piſcentias. Sed ꝯtra tertiū. ſ. cōtra eos q̄ iniu
riant: vt nō triſtent remediū adhibet philoſo
phia quantū ad eos qui poſſūt eius delectati
onibus frui: que ſūt ſine triſticia que etiā facit
hoīem nō triſtari in infortunijs. Sꝫ in alijs du
obus pōt hominū auxiliū ferri per hoīes. vñ
cū iſta duo ſecūda remedia phaleas p̄termiſe
rit ſolū cōtra p̄mū ferens remediū videť īſuffi
cienter ordinaſſe. ¶Tertia rō poniť: ibi. [Cū
iniurias inferant] ꝛ eſt iſta. nā hoīes maxime
iniuriant ꝑpter excellētias diuitiaꝝ ꝛ honoꝝ
acquirendas: ꝛ nō aūt ncc̄ia cōquirenda. ſicut
patet de illis qui exercent tyrānidē. nō q̄dem
ꝑpter hoc vt nō patiant frigus aut famen: ſed
ꝑpť p̄dictas excellētias. ꝛ iō qꝛ iſti maxime in
iuriant in ciuitate. ꝑpť hoc p̄miū dať magnoꝝ
honoꝝ in ciuitatibꝰ hijs qui īterficiūt tyrānos
nō aūt hijs qui interficiūt alios fures Sꝫ ꝯtra
iniurias tyrannoꝝ nullū remediū phaleas ap
poſuit. vñ patet ꝙ modus ordinationis eiꝰ p̄=
bet auxiliū ſolū ꝯ̄ modicas iniurias: ꝛ nō ꝯtra
magnas. ꝛ per ꝯñs eiꝰ lex ſiue policia eſt īſuffi
ciens. ¶Tertia ꝯ° ē iſta. ꝙ ſicut policia phalee
ē inſufficiens ꝑpter hoc ꝙ p̄termiſit illa q̄ ꝑti=
nent ad pacē ciuitatis. ita ē inſufficiēs quātuꝫ
ad ciuiū ꝯuerſatiōe. ¶Jſta ꝯ° poniť ibi [Pre

terea multa ſtatuere] Et ꝑbať ſm ph̓m ſic. nā
oportet in ciuitate multa ſtatuere ex quibꝰ ci=
ues bñ ꝯſuenť adiuicē: ꝛ oportet aliqua ſtatu
ere ꝑ q̄ bñ ꝯſeruenť ad vicinos. ꝛ ad quoſcūqꝫ
extraneos. ſ qꝛ inter vicinos ꝛ extraneos qui
dā ſūt hoſtes cū q̄bꝰ eſt bellandū. iō eſt neceſ=
ſe ponere in ciuitate aliquā ordinationem in
cōparatione ad bellicā fortitudinē: q̄ oīa p̄di=
ctus legiſlator. ſ. phaleas p̄termiſit. vñ ē mani
feſtū ꝙ īſufficienter ciuitatē ordinauit. et per
ꝯñs eiꝰ lex ſeu policia eſt inſufficiens ¶Quar
ta ꝯ° poniť in p̄ncipio tertie ꝑtis capli q̄ inci=
pit ibi. [Eodē mō de facultatibꝰ] ꝛ eſt iſta. ꝙ
lex ſeu policia phalee de equalitate diuitiarū
eſt inſufficiens ꝑpť h̓ ꝙ inſufficienter de diui=
tijs ordinauit. ¶Jſta ꝯ° ꝑbať ſm ph̓m quatu=
or rōnibꝰ. ¶Prima rō eſt iſta. nā lex q̄ ordiat
diuitias ciuitatis eſt inſufficiens ſi nō ordinat
quāta debet eē poſſeſſio totiꝰ ciuitatis. ſed lex
phalee eſt hmōi: g̃ ꝛc̄. Maior nō eſt de ſe. Mi
nor vō declarať in lr̃a: vbi dicit ph̓s. ꝙ quāuis
phaleas poſuerit quādā poſſeſſiōis regulam
inter ciues adiuicē: vt ſcilꝫ oīum poſſeſſiones
eſſent equales. nō tñ determinauit quāta de=
beret eſſe poſſeſſio totiꝰ ciuitatis cuiꝰ menſu=
ſuram oportet accipere nō ſolū in cōparatōe
ad ſufficientiā ciuilium vſuum qui pertinet ad
victū ꝛ veſtitū ciuiū ꝛ alia hmōi. ſ etiā ꝑ cōpa
tionē ad ꝑicula que poſſūt ab exterioribꝰ emi
nere. Et iō duo ſūt cōſideranda circa quātita
tē poſſeſſiōis ciuitatis. Quoruꝫ vnū eſt ꝙ nō
ſit tam magna ꝙ vicini potētiores alliceant ad
eam cōcupiſcendam. ita ꝙ ciues non poſſent
ſuſtinere eoꝝ moleſtias. Aliud eſt ꝙ non ſit tā
ꝑua: vt nō ſufficiat ad ꝑ̄patione bellī per ꝙ ci=
ues reſiſtant ſibi equalibꝰ ꝛ ſilibꝰ. oportet er=
go ſcire ꝙ multitudo poſſeſſionis ꝑdeſt ciuita
ti: qꝛ per hoc erūt ciues ſufficiētes nō ſolū ad
expēſas vite ciuilis. ſ etiā ad exercitia bellica
Et ſic oportet ꝙ ſit terminus optimus diuitia
rum: vt nō ſint tante ꝙ ꝑpter abundantiā ciui
bus de leui p̄ſumanť inferre belli ſuis potenti
oribus. Sed ita vt poſſint ſecure inferre bel=
lum hijs qui non habent tantas diuitias: per
quas eis poſſint reſiſtere. ¶Subdit philoſo=
phus exemplum. ꝙ eſt iſtud. Cum enim qui=
dam princeps Anthofadrates noīe. vellet ob
ſidere quandam ciuitatem: que Atharina di=
cebatur. quidam ſapiens Enbolus noīe bonꝰ
conſiliarius induxit eum vt conſideraret quā=
to tempore poſſet capere ciuitatē. ꝛ hoc etiaꝫ
computaret tanti temporis expēſas. ꝛ ſi inue

niret ꝙ minus lucraret̄ capiendo ciuitatem ꝙ̄
expenderet obsidendo derelinqueret ipsā. cui
cōsilio ille pnceps consentiens cessauit ab ob
sidiōe. nō aūt cessasset si maiores diuitias ha-
buisset. vnde ꝑdictus terminus possessiōis vi-
detur esse vtilis ciuitati quē cum Pheleas pre
termiserit videtur insufficienter ordinasse de
possessionibus ciuitatis. ¶Scḋa rō ponit̄ ibi.
[Habet igitur vtilitatem] ꝛ ē ista. nam lex seu
policia que non tollit seditionem inter ciues.
ꝭ est causa aliqualis seditionis nō est sufficiēs
ꝭ policia philee de equalitate possessionū seu
diuitiaꝝ est hmōi: ꝙ̄ ꝛc. Maior manifesta est.
minor vero apparet p p. in litera vbi dicit qꝛ lꝫ
in aliquo expediat ciuitati ꝙ diuitie ciuiū sint
equales ad hoc ꝙ nō fiant seditiones adinui-
cem inter ciues. verum vt ita dixerim. hoc nō
est aliquid magnum. ꝙ per hoc cessant seditio
nes inter prauos ciues. remanet aūt materia se
ditionis maioribus ciuitatis. nam illi qui sunt
ꝑstantiores in ciuitate cōqueri possent quasi
ipsi debeāt habere plus. cōquerent̄ eñ si equa-
lia recipiant cum sint digni maioribus. Nam
sicut cōtra iusticiam videt̄ ꝙ equales ineq̄lia
habeāt. ita in iusticia est vt inequales equalia
habeāt. Et ex hac causa sepe maiores sūt alijs
molesti: ꝛ seditiones mouēt. p iusticiā eñ con
seruat̄ pax ciuitatis. transgressio vero iusticie
est sedicionis cā. Et si dicat̄ ꝙ ista rō nō sit bo
na: ex eo qꝛ ſm phm̄ bonū ciuitatis est ꝙ ciues
sint equales. ꝭ equalitas ciuiū est per equali-
tatem possessionū: vt pꝫ: ergo vtile est ciuitati
ꝙ oēs possessiones oīm ciuiū sint equales. nā
ex equalitate possessionū sequit̄ equalitas ci-
uium. ꝛ ex equalitate ciuiū sequit̄ cōseruatio
pacis ꝛ ꝯcordie: qḋ est maximū bonū in ciuita
te. ¶Ad hoc est dicendū ꝙ possessiones ciuiū
esse adiuicē equales pōt intelligi dupl'r. vnoꝰ
ſm quātitatē possessionū. alioꝰ ſm ꝑporcionē
scꝫ ꝙ vnusq̄sqꝫ tantas habeat possessiōes quā
tas est dignꝰ habere. ¶Et sic dico ad argumē
tū. ꝙ loquēdo de equalitate possessionum ſm
quātitatē nō est bonū possessiones ciuiū esse
equales. qꝛ periret per hoc pax ꝛ ꝯcordia: nō eī
equalitas possessionū facit equalitatē ciuium
vt ꝑsupponit argumentū: ꝭ nobilitas generis
ꝛ virtutes. loquēdo aūt de equalitate ſm pro-
porcionē. equalitas possessionū ciuiū est expe
diens ciuitati. nā expediēs est ciuitati ꝙ vnus
quisqꝫ habeat tm̄ quantū dignꝰ est habere. et
per talē equalitatē possessionū cōseruat̄ pax
ꝛ cōcordia in ciuitate: ꝛ nō per equalitatē ſm
quātitatē. ¶Tertia rō ponit̄: ibi. [Preterea
improbitas.] ꝛ est ista. Nam ꝛ si voluntas ho
minū quātū ad necessitatem repleri possit: tñ
quantū ad maliciam repleri nō potest. primo
eñ hominu qui nichil habet videt̄ sufficiens ꝙ
habeat aliqḋ modicū. ꝙ cum acquisiuerit: vel
ex hereditate paterna accepit sp̄ videt̄ ꝙ indi
geat alio. ꝛ hoc vsqꝫ in infinitū. non eñ querit
sola necessaria vite: sed oīa que possunt homi
ni esse delectabilia que sunt infinita. Unde cū
plurimi hoīm ad hoc tendūt vt suā cōcupiscē-
tiā repleant: sequit̄ ꝙ eoꝝ desideriū repleri ñ
possit vsqꝫ in infinitū: ex hoc aūt ꝙ aliqui desi
derant ea que sūt alioꝝ oriunt̄ in ciuitatibus
seditiones: igitur oportet ꝙ legislator magis
regulent pncipium hoꝝ ſm cōcupiscētiam ꝙ̄
etiam possessiones. ꝭ hoc aliter fit quātuꝫ ad
bonos: ꝛ aliter quantum ad malos. Oportet
eñ ꝙ legislator illos q̄ sūt natural'r ꝟtuosi ita
instituat ꝙ nō velint tollere aliena. ꝙ quidem
facere pōt assuefaciendo eos ad amorē iusti-
cie Sed hoīes prauos sic debet tractare vt nō
possint aliena tollere etiā si velint. Et ad hoc
duo sunt necessaria. quorū vnū est: vt praui in
ciuitate sint minores: ꝛ dimittant̄ in īfimo sta
tu vt alijs nocere nō possint. Aliud aūt est vt
eis iniurie nō irrogent̄ ex quibꝰ hoīes ꝓuocen
tur vt alijs noceant. Cū igit̄ hmōi disciplinam
pheleas ꝑtermiserit insufficiēs in sua legislati
one fuisse videt̄ ¶Quarto rō ponit̄: ibi [Nec
ꝟo in hac] ꝛ est ista. nam lex que ordinat eq̄li
tatem in diuitijs est insufficiēs si non ordinat
oīmodā equalitateꝫ in oībꝰ diuitijs. ꝭ lex phe
lee ordinat eq̄litatē in diuitijs et nō in oībꝰ: ꝙ̄
ꝛc. maior de se est nō. minor ꝟo declarat̄ ſcḋm
phm̄ in lr̄a vbi dicit. ꝙ pheleas nō recte dixit
in ipa exequatione pr̄imonioꝝ seu diuitiarū.
qꝛ adeq̄uit solū diuitias ciuiū quātū ad bona
imobilia. s. quātū ad possessionē terre Sūt au
tē alie q̄dā diuitie. s. fuoꝝ/ aialiū/ denarioꝝ/
ꝛ alioꝝ q̄ prepant̄ ad vsuꝫ vite que suplectilia
dicunt̄ de quoꝝ equalitate nihil dixit. oportet
aūt ꝙ omniū tam mobiliū ꝙ̄ immobiliū equa
litas statuatur. aut ſcḋm aliquem aliuꝫ modū
ordinetur de eis. aut ꝙ omnia pretermittan-
tur. Eadem enim ratio est de mobilibus ꝛ im
mobilibus: quia ex vtrisqꝫ seditiones oriun-
tur. ¶Quinta condicio ponitur ibi. [Uide-
tur autem ex ipsarum] ꝛ est ista. ꝙ lex seu po
licia Phelee: sicut est insufficiens in ordinati-
one equalitatis possessionum: ita est insuffici-
ens quantū ad ordinationē artificū ciuitatis.

¶ Ista ꝯ ꝓbat̃ ſm phm ſic. nã illa lex ē iſuffici ciens que facit ꝙ ciuitas modica cõſtruatur: ſed policia Phelee quantum ad artifices eſt huiuſmodi. ergo ꝛc. Maioꝛ nota eſt. Minoꝛ vero pꝫ ꝑ phm in lr̃a: vbi dicit. ꝙ ꝓpter leges quas Pheleas circa artifices tulit: ſeq̃bat̃ ꝙ ciuitas modica ꝯſtrueret̃. Uolebat em̃ phele as. ꝙ oēs artifices in cõi oparent̃. ꝛ eoꝝ opa diſtribuerent̃ ciuib9 ſm eoꝝ ncc̃itates. ꝛ ſm h̃ artifices eſſent q̃ſi ſui cõitatis ꝛ nõ facerēt ali qđ ſupplemētū ad multitudinē ciuitat̃. vñ re linquebat̃ ꝙ ciuitas eſſet pua: cū videam9 nūc nõ modicā ptē ciuitatis ex artificib9 eē. opoꝛ tet tñ eē in ciuitate aliq̃s publicos oparios q̃ opent̃ opa cõia ciuitatis: ſic ſeruat̃ in ciuitate hypidãmi. Et ſicut q̃dã legiſlatoꝛ noīe Dyo fantus qui aliq̃ñ ſtatuit in athenis. ¶ Conclu dit phs epylogãdo. ꝙ ex p̃miſſis pōt aliq̃s cō ſiderare circa policiã Phelee. q̃d bene. vel nõ bene dixit. Et hec de iſto ca° ſufficiant

Podamus aūt milleſius qui ꝛ ciuita tum diuiſionem inuenit ꝛc. ¶ Poſtq̃ phs iꝓbauit policiã Phelee qui po ſuit eq̃litatē poſſeſſionū ciuiū ꝑtermittendo il la q̃ erãt neceſſaria ciuitati. ¶ Conſeq̃nter in iſto ca° voluit dicere de policia ypodami phi qui diuidebat mltitudinēꝫ ciuitatis. Pro quo ſūt aliq̃ notãda. ¶ Et p̃mo eſt notãdū ꝙ iſtud cap^m ꝯtinet duas ptes p̃ncipales. ¶ In prima em̃ pte ꝓponit̃ oꝛdinatio multitudinis ciuita tis quã ipſe inſtituit. ¶ In ſcḋa vero parte phs iꝓbat oꝛdinationē ſeu policiã p̃dictam. ibi. [Sꝫ p̃mo dubitabit aliq̃s] ¶ Scḋo ē notãdū ꝙ phs dicit in p̃ncipio capl̃i. ꝙ ypodam9 phs adiuenit diſtictionē ciuitatis quãtū ad diuer ſos oꝛdines ciuiū: ꝛ diuiſit ſuburbia. adiuenit quoq̃ ꝙ territoꝛium ciuitatis ꝑ diuerſa ſubur bia debet diſtingui: fuit aūt fili9 Euriſontis: et natione fuit milleſius. ꝛ erat honoꝛis cupidus ꝓpt̃ ꝙ quedã ſupflua obſeruabat in p̃uata vi ta que eſt alia a ciuili. ¶ Uidebat̃ em̃ eē curio ſus in multitudine capilloꝝ ꝛ come: ꝛ ſilr̃ in vi litate veſtitus. Uolebat tñ habere calida veſti menta: nõ ſolū in hyeme: ſꝫ etiam in eſtate. Uo luit em̃ rõcinari de tota natura reꝝ. ꝛ p̃m9 iter phos qui nõ agūt ciuilē vitã: ſꝫ vitã ꝯtēplatiuã conat9 eſt determinare que ſit optima policia ¶ Tertio eſt notandū: vt dicit phs ibi. [Cõſti tuit aūt ciuitatē.] ꝙ iſte phs ypodam9 deter minauit optimã multitudinē ciuitatis eſſe de cem milliū viroꝝ. Et hanc multitudinē diuide bat in tres partes. Quarum vna erat artificū alia agricolarum. tertia vero bellatoꝝ. Regio nem vero ſeu poſſeſſionēꝫ ciuitatis diuidebat etiã in tres ptes. Quarū vnã volebat eē ſacrã de qua fierent ea que hoīes reputant fieri ꝓ pter cultum diuinum. Aliã aūt ptē volebat eē publicã ſeu cõem de qua viuerent bellatoꝛes. ¶ Tertiã vero volebat eē ꝓpriã que diſtribue retur inter agricolas. ¶ Quarto eſt notandū vt dicit phs: ibi. [Legū quoq̃ tres eē] ꝙ iſte phs ypodamus: putauit tres leges iudicioꝝ eſſe ſolūmodo. ſm tria de quibus hoīes in iu dicijs diſceptãt: que ſunt iſta. ſ. iniuria/nocu mentū/ꝛ moꝛs ¶ Ponebat etiam vnū iudiciū p̃ncipale: ſeu vnã curiã p̃ncipalē ad quã redu cerent̃ per appellationē oēs cauſe que nõ vi derent̃ eē bene iudicate. ꝛ volebat ꝙ hmõi iu diciū cõmitteret̃ q̃buſdã ſenib9 ad hoc electis qui diſcretione ꝛ virtute eſſent ꝓbati. ¶ Poñ etiã modū quē in iudicãdo volebat obſeruari Cū em̃ eſſet aliq̃ ſententiam ferendam in iu dicio a multis iudicibus putabat nõ opoꝛtere ꝙ iudices ꝯferrent adinuicē: ſꝫ ꝙ vnus quis ſo litarius cogitaret de ſententia ferenda: ꝛ illud ꝙ cogitaret deferret ſcriptū in quadã tabella: ita ꝙ ſi ſibi videretur ꝙ eſſet ſimpliciter abſol uendus deferret tabellam vacuam. ꝛ ſi ſibi vi deretur ꝙ accuſatus eſſet condempnatus ſim pliciter condempnationem ibi deſcriberet Et ſi autem ſibi videretur ꝙ quantum ad aliquid eſſet ꝯdēpnandus. ꝛ quantū ad aliquid abſol uendus hoc etiã determinaret per ſcripturaꝫ: ꝛ etiã ex oībus ſcripturis eliceret̃ ꝙ pluribus videret̃: nõ aūt putabat bonū eē hoc qđ nunc eſt lege ſtatutū vt iudices adiuicē cõferãt an teq̃ vnuſquiſq̃ ſnĩam ſuam ꝓferat. Cum eniꝫ ſint iurati dicere qđ eis videt̃ per hmõi decep tiones que in tali loco. ꝛ circa talia fiūt cogūt quodammõ degerare. dū aliquis nõ audet di cere ꝙ ſibi videtur multis contradicentibus. ¶ Quinto eſt notanduꝫ. vt dicit phs ibi. [Fe rebat quoq̃ legem.] ꝙ iſte phus ypodamus ꝙ propter illas tres leges iudicioꝝ ſupradi ctas ponebat quatuoꝛ leges circa oꝛdinatio nem ſeu diſciplinam ciuium. ¶ Quarum pri ma eſt. ꝙ illi qui inuenerunt aliquid oꝛdinan dum in ciuitate qđ eſſet in ciuitate expediens obtinerent aliquem honoꝛem ¶ Secunda lex eſt. vt filij eoꝛum qui moꝛiuntur in bello pro ciuitate nutrirentur de parte illa publica: ſeu communi: quaſi illa pars non eſſet lege ꝓuiſa ¶ Iſta em̃ lex adhuc obſuat̃ i athenis. ꝛ i qui buſdã alijs ciuitatib9 maxime apud turcios.

¶ Tertia aūt lex est: vt tot⁹ popl's ꝑncipes eligat. dicebat aūt esse pplz esse tres ꝑdictas partes ciuitatis. s. agricolas/ artifites ꝛ bellatores ¶ Quartā aūt legē ponit de officio principuz s. vt illi q̄ eligūtur in ꝑncipes habeāt curaz de reb⁹ cōib⁹ ciuitatis: ꝛ de ꝑegrinis: ꝛ de orphanis: ꝛ alijs īpotētibus ꝑsonis. ¶ Et vltimo cōcludit ph's ibi. [plurima igit̄]: ꝙ plurima ꝛ maxime recitāda de hijs que ypodamus ordinauit sunt ea que dicta sūt. ¶ Istis presuppositis ponūtur q̄tuor ꝯclōnes. Prima ꝯ° ponitur in ꝑncipio scd̄e partis capli. q̄ incipit ibi. [Sed ꝑmo dubitabit aliq̄s]. Et est ista. ꝙ lex seu policia ypodami ph̄i est insufficiēs que ponit diuisionē multitudinis ciuitatis in artifices agricolas ꝛ bellatores. ¶ Ista ꝯ° declarat̄ ſm ph̄z sic. nā ypodam⁹ voluit ꝙ taz agricole q̄ȝ artifices q̄ȝ bellatores cōicarēt in ordine ciuitatis. tñ ꝙ agricole nō haberēt arma: ſ; haberēt terram. ꝛ artifices nec haberēt arma nec terram. ex q̄ ordinatiōe sequit̄ ꝙ artifices sūt ſui eoꝝ qui ꝑticipant arma. qḋ videt̄ incōueniens. vt patz: q2 artifices nullā partē in ciuitatib⁹ haberēt. non eīn haberēt possessionē ꝑꝑriā. q2 hec pars est agricolaꝝ ſm ypodamū. nec possent obtinere partē in honorib⁹ ciuitatis: ex eo q2 duces exercitus ꝛ rectores ciuiū/ ꝛ alij maiores ꝑncipatus nō erit decēs ꝙ instituātur ex artificib⁹: ſ; ex viris bellatoribus solū q̄ sunt adhuc magis ydonei adhoc. ſ; ex hoc ꝙ artifices nō hñt partem i ciuitate: sequit̄ ꝙ nō est possibile ꝙ amēt talē ordinationē ciuitatis. vnde relinq̄tur seditionis materia. ꝛ ꝑ ꝯñs insufficiēter ypodam⁹ ordinauit legē seu policiā de artificib⁹. ꝛ sic pz: ꝙ insufficiēter tradidit ordinationē multitudinis ciuitatis solūmō in illas ꝑtes. ¶ Scd̄o declarat̄ ꝯclō ꝑdicta quantū ad viros bellatores ibi. [Eniuero potētiores]. et hoc sic. nā bellatores oportet esse potētiores q̄ȝ ābabus alijs ꝑtibus s. artificibus ꝛ agricolis. ꝛ hoc ideo q2 ad viros bellatores ꝑtinet vt potestatē ciuitatis defendant: nō solū cōtra īpugnatiōes hostiū. ſ; etiaz ꝯtra seditiōes ciuiū q̄s nō possent reꝑmere nisi essent potētiores. qḋ quidez nō est facile nisi sint multi. si aūt viri bellatores excedāt/ ꝛ multitudine/ ꝛ ꝟtute/ ꝛ dignitate: nulla nccītas fuit ꝙ artifices ꝛ agricole partē haberēt in regimine ciuitatis. ꝛ ꝙ ad eos ꝑtineret īstitutio ꝑncipū. q2 semꝑ hoc fiet ad arbitriū virorū bellatorum. suꝑflue igitur alijs cōmittūtur. vñ patz ꝙ ypodamus nō sufficiēter diuisit viros bellatores ab alijs. et ꝑ ꝯñs eius policia] de diuisione multitudinis ciuitatis est insufficiens.

¶ Tercio declarat̄ eadē ꝯ° ibi. [ꝑterea agricole] q̄tū ad agricolas de q̄b⁹ ñ manifestū ſm ꝑdictam ordinationē quomō sint vtiles ciuitati Et hoc sic. nā de artificib⁹ manifestū est ꝙ sunt vtiles in ciuitate ꝛ necessarij ꝑꝑt variā suplectilē preparandā. ꝛ vita ciuiū poterit bene ꝑcedere ꝑ ea q̄ ꝑparātur ab arte. sic accidit in aliq̄bus ciuitatib⁹: saltē artifices nō indigēt agricolis vt ab eis sustentētur. q2 ex sua arte quilibet potest sustētari. si igit̄ agricole instituerent̄ ad hoc ꝙ acquirerēt cibū viris bellatoribus. ꝑpter hoc q2 viri bellatores q̄si ab alijs distincti nō possunt de suo officio sustētari: ſ; indigēt vt ab alijs sustentētur. scilicet ab agricolis rationabiliter agricole ponerentur pars ciuitatis. ꝛ oportet ꝙ pars totius coadunet ad bonū aliaꝝ partiū. sed ſm predictā ordinationē habebūt ꝑꝑrias possessiones. ꝛ eas colēt. ꝛ ita alijs in nullo erūt vtiles. sed sibi ip̄is tantū. vt patz. q2 viri bellatores habēt viuere ex ꝑte cōi possessionū: ſ; eū. ꝛ ꝑ ꝯñs agricole nō ponūtur cōuenietez pars ciuitatis. ¶ Scd̄a ꝯ° ponitur ibi [preterea publicos]. Et ē ista: ꝙ sicut lex seu policia ypodami de diuisione multitudinis est insufficiēs. sic siłr est insufficiēs policia eius de diuisione possessionū. ¶ Ista ꝯ° ſm ph̄m patet ꝑ hoc: q2 ypodamus ph's posuit vnā ꝑtē possessionū ciuitatis esse cōez ex qua viri bellatores sustentarētur. nā querit̄ quis colet istā partem cōem terre. Et si dicat̄ ꝙ bellatores ip̄i: sequeretur ꝙ erūt agricole ꝛ bellatores. ſ; legislator voluit eos distinguere. ꝛ ꝑ ꝯñs inutilis fuit eorum distinctio. Et si dicatur ꝙ alij medij int̄ pugnatores ꝛ agricolas colētes possessiones proprias debēt colere terrā cōem. tūc sequeretur ꝙ erit quedā quarta pars ciuitatis in nullo ꝑticipans i regimine ciuitatis: ſ; oino ab h' aliena vt pz: q2 ſ; eū nō sūt nisi tres ꝑtes ciuitatis suꝑradictas quas solū admittebat ad electionez principū. Et si dicatur ꝙ ip̄i agricole q̄ colunt possessiones proprias debent colere cōmunes possessiones que sūt ad sustentationē bellatorum: tūc sequeret̄ ꝙ nō erit copia fructuū t're in ciuitate. q2 nō erit facile ꝙ vn⁹ agricola sufficienter excolat tot terras vnde fruct⁹ nccīos duabus familijs administret. Etiam si agricole deberēt colere possessiones ꝑꝑrias ꝛ cōes videtur fuisse suꝑflua diuisio possessionū in tres partes. q2 potuissz fieri vt a ꝑncipio tota terra daret̄ agricolis. s. vt vnusquisq; agricola ex terra que ei veniret in sorte sumeret cibū sue fa=

mihi et aliquibus viris bellatorib⁹. igitur illa que ypodam⁹ dixit circa hm̃oi diuisiões indu cũt magnã turbationẽ. ⁊ per ꝯñs eius policia de diuisione possessionũ est insufficiẽs. ¶ Tercia ꝯclõ ponit: ibi. [Nec de iudicio quoqȝ] et ẽ ista. ꝙ sic policia ypodami est insufficiẽs quã tum ad supradictas diuisiones. ꝙ silr ita est insufficiens quãtũ ad iudiciuȝ. s. quantũ ad h' ꝙ statuit iudicia in ꝑtorijs fieri ⁊ nõ per sentẽtie collationẽ. ¶ Ista ꝯclõ ꝓbat̃ ſm ph̃m ꝑ duas rõnes. ¶ Prima rõ ẽ ista. q² lex quam ipse posuit nõ bene se habet per quã dignum reputauit ꝙ aliqui iudicarent diuidentes se abinuicem: ita ꝙ quilibet per seipsũ cõscriberet illud ꝙ sibi de causa videretur. et ſm hoc volebat ꝙ iudex per seipm̃ disq̃reret q̃d esset sententiandum. ꝟ in tali disquisitione singulari contingebat etiam a pluribus simul disquiri. q² iudices poterant sibi inuicẽ colloqui de iudicio ferendo in domibus ꝓprijs: ita tñ ꝙ in ꝑtorijs scȝ in loco publico iudicioꝝ nõ colloquerent̃ adinuicem ad ꝯferendũ de snĩa: ⁊ hoc erat magis piculosum. q² facilius poterat cõtingere ꝙ vnus iudex ꝑuerteret aliũ ad ferendam snĩaȝ aliter quã sibi videret̃ ꝓuatim cum eo conferens q̃ȝ in ꝑtorio publico oĩbus audientibus. Etiã cõtrariuȝ hui⁹ multi legislatores statuerunt. s. vt iudices non colloquantur adinuiceȝ in priuato. ꝟ solum in ꝑtorijs adinuicem conferant. et per ꝯñs videt̃ ꝙ ꝑdicta lex sit periculosa ⁊ contraria legibus alioꝝ. ¶ Scd̃am rõnem ponit: ibi. [Deinde quomõ] ⁊ est ista. nam si sic esset vt ypodamus dicit. sequeret̃ ꝙ nõ poterit iudicium absqȝ turbatione fieri. qd̃ est incõueniens. ꝯñā vero pȝ per hoc. nam põt ꝯtingere ꝙ iudici non videbit̃ seorsũ ꝯsiderandũ vt reus tm̃ cõdempnet̃ quantũ actor qui litigat petit. sed forte actor petit ꝙ reus ꝯdempnet̃ ad viginti minas: aut forte vnus iudicũ cõdẽpnabit eum ad plus: alius aũt ad min⁹. s. vt ad q̃nqȝ: ⁊ ali⁹ ad quatuor. ⁊ per hunc modum oportet ꝙ iudices ꝯferant adinuicem post snĩas scriptas: sicut si sententias singulariter non ꝯscripsissent q² forte quidã iudicũ cõdempnabũt reũ quãtum ad oĩa que petit actor: quidam autẽ non Quis ꝟ modus erit disputandi de sententijs diuersis iudicũ nisi ꝯferendo. Et sic ꝑdicta lex non poterat vitare ꝙ intendebat. s. collationẽ iudiciuȝ. vñ patet ꝙ supflua fuit. ¶ Improbat ph̃s: ibi. [Preterea nemo] causã statuti ypodami: que erat vitatio piurij. ⁊ dicit ꝙ si fiat collatio iudicum de condempnatione alicui⁹ nullus cogit̃ ꝓpter hoc ꝙ piurium ꝯmittat ab eo qui iudicare debet. etiam si accusatio actoris sit iuste scripta: ⁊ iudex eam non amittat. non eñ iudicabit iudex ꝙ reus nichil debeat: ꝟ forte iudicabit ꝙ viginti minas debeat cum actor plus petat: ꝟ magis reus qui cõdempnat̃ deierare videt̃ qui nõ putat etiam se debere viginta minas: ⁊ ita ꝓpter talẽ causam nõ oportebat hanc legem poni. ¶ Quarta ꝯclõ ponit̃ ibi. [De eo aũt ꝙ inuenientib⁹.] ⁊ est ista. ꝙ lex ypodami est silr insufficiens quantum ad disciplinam quã ordinauit quãtũ ad hoc ꝙ statuit: ꝙ hij qui inuenirent aliquod vtile ciuitati honorem consequerent̃. ¶ Ista ꝯclõ ꝓbat̃ ſm ph̃m sic. nõ expedit ciuitati ꝙ leges transmutent̃. ꝟ per hoc ꝙ quilibet inueniens vtile ciuitati reciperent honorem de facili transmutarentur leges ciuitatis: ꝟ non expedit ciuitati ꝙ q̃libet inueniens vtile ciuitati consequatur honorem. Maior pȝ per hoc. q² vna lege trãsmutat̃ ꝙ nõ expedit ciuitati. Minor vero declarat̃. nam per hoc ꝙ quilibet inueniens vtile ciuitati honorat̃ ꝓuocabunt̃ plurimi ad inuentionẽ nouaꝝ legum: vt per hoc habeãt honorem. ⁊ sic erit via vt leges ciuitatis imutentur: ⁊ pẽr ꝯñs: vt tota policia dissoluat̃. Unde dicit ph̃s in lr̃a. ꝙ nõ est securum in ciuitate ꝙ predicta lex statuat̃. s. ꝙ quilibet inueniens aliqđ vtile ciuitati qđ ꝯsequat̃ honorem. ꝟ solum in ꝑmo aspectu qñ auditur apparȝ bona illa lex. assignat ph̃s cãm. et dicit. Si eñ eueniat ꝙ talis lex statuat̃ habebit multas calumnias diȝ aliqui arbitrabunt̃ esse vtile illud adinuentuȝ ⁊ aliqui ꝙ nõ. Habebit etiã transmutationes policiaꝝ. vna eñ lege transmutata q̃nqȝ totus status ciuitatis mutat̃. Sed istud statutuȝ facit nos incidere in aliam questionẽ. ¶ Est eñ dubium apud quosdam. vtrũ sit expediẽs vel nociuum ciuitati: vt remoueat ꝑmas leges si aliqua melior adinueniat̃. Et ideo huic dicto nõ facile ẽ ꝙ hõ velocit̃ ꝯsentiat vt adinuentores nouoꝝ honorent̃: ⁊ h' si nõ expedit ciuitatibus Cõtinget aũt ꝑ h' statutũ ꝙ q̃dã dñ ꝓuocat̃ ad nouoꝝ adiũẽtionẽ vt ꝯsequãt̃ honorẽ inducãt dissolutionẽ leguũ ⁊ toti⁹ policie sub spẽ cõis boni: qđ ẽ valde periculosuȝ. ⁊ ꝑ ꝯñs illud statutũ nõ est ꝯueniẽs. Et sic relinquitur ꝙ lex seu policia ypodami est insufficiens. Et hec de isto caplõ sufficiant.

Ed cum in hanc mentionem inciderimus etiam pauca de eo ⁊c. ¶ Postq̃ ph̃s in ꝑcedenti cap° improbauit po

liciam ypodami phi. ¶ Cõsequenter in isto capitulo intēdit determiare quādā dubitationē de qua facta est mētio in declaratione vltime pclonis pcedentis capli. s. de mutatione legū. Pro quo sūt aliqua notāda. ¶ Et pmo est notandum. q istud capm cōtinet duas partes pncipales. ¶ In pma eni parte phs mouet τ determinat vnā dubitationez que est ista. vtrum oporteat leges mutare si meliores adiueniantur. ¶ In scdaxo parte mouet aliam dubitationem quā dimittit indeterminatā: τ alibi declarandam que est ista. Si leges sūt mutande a quib⁹: τ quomō sunt mutande. ibi. [Adhuc aūt si mutāde] ¶ Scdo est notandū. q lex humana istituta habet vim τ vigorem: seu robur ex duob⁹. s. ex pncipe a quo fit. scdo ex ɔsuetudine. s. qz hoies antiquis tempib⁹ sūt cōsueti in tali lege ¶ Tertio est notandū. q lex humana positiua in aliquibus casibus est mutabilis in meliorē nouā. Primo pōt mutari τ est mutanda ppter mutationē policie in aliā policiā. Scdo ppter mores τ cōplexionū humanaruz mutationū. Tertio ppter pportionē possessionū. qz expedit possessiones esse equales: non in quātitate. sed in pportione. qz ppter disproportionē piret policia. Et notāter dixi lex humana positiua. qz lex naturalis nō debz mutari. qz nō est variabilis: ex eo qz talis est ɔsona dictamini recte rōnis. nunq̄ eni natura ex intentione errat sz q dicit phs. xij° metaphisice s ordinatissime agit. nec lex diuina a puro homine est mutabilis. ex eo qz inferior non pōt mutare legez superioris. sola eni lex humana positiua est variabilis seu mutabilis in meliorem. ¶ Et si q̄ratur de legibus humanis quot sunt. dicendū est q in generali sūt triplices. qz quedā sunt que respiciūt possessiones: sicut ē quedā lex in aliqua patria q pmus filius debet obtinere oēs possessiones τ in alia patria nō est sic. alie sunt leges humane que respiciunt honores τ dignitates. alie sūt leges humane que respiciūt iudicia. ¶ Tertio est notādū q. legislator in condendo legem vt hoies dirigat in fine suum nō debet considerare finē absolute: s put est applicabilis hoibus ordinatis in talem finē. Vbi grā. Si legislator vult q homines sint boni nō debet illū finē absolute cōsiderare. s q aliqui sūt dociles. τ aliqui rudes τ sic de alijs. τ ideo oportet aspicere ad finem put applicabilis est homini. debet etiā ad loca: τ ad cōditiones hoim τ patrie attendere. ¶ Quarto est notandum. q si legislator debeat mutare antiquā legē in nouā. ¶ Debet primo attendere q̄ mala sequūt tenendo pmā. s. antiquā. ¶ Et scdo debet attendere: que τ q̄t bona sequnt tenēdo nouā. τ ista adiuicez per prudentiam. τ sapiam cōpare. nam si bona q̄ sequunt ad nouā legē nō sunt multo meliora q̄ mala que sequūt ex antiqua. tūc nō est antiqua abolenda: ne dissensiones τ iurgia sequntur in policia. legis eni lator in oibus suis actibus debet timere tumultū populi: qui ē causa seditionis in populo. Et si fuerit casus q de necessitate talis lex antiqua debeat mutari. tūc legislator ex ɔsensu populi mutet eaz. Et si bona que sequunt ad nouam legē sūt multa maiora τ meliora q̄ alia sint mala que sequntur ad antiquā legem. tunc paulatim meliori lege inuenta antiqua lex ei incōpossibilis cum consensu populi est abolenda. τ notāter dixi paulatim. ppter hoc q sicut in corpore humāo subita mutatio multuz nocet: sic subita mutatio legis multū est nociua. debet fieri mutatio cū consensu populi ne dissentio oriat. ¶ Quinto est notandum. q ire cōtra legē pōt esse duplr. pmo ɔtra vba legis. τ istomō licitum est subditos in multis casibus ire ɔtra vba legis ipsam legem interptando. scdomō ɔtra intentionem legislatoris. τ isto mō nō est licituz aliquo mō subditos ire cōtra legem. s. cōtra intentionez legislatoris. Nam legislator in cōdendo legez habuit intentionē rectā τ bonā ¶ Sexto ē notandū. q in policia illud est faciendū qd meli⁹ est. τ q ius est ad finē toti⁹ policie. s. ad defensionē τ ɔseruationē ei⁹. ¶ Istis psuppositis ponit ista pclō. q lz leges noue inuente sint meliores legibus antiquis institutis: si multū non excedūt in bonitate nō sunt leges antiq̄ mutā de vt noue leges instituant. ¶ Ad pbationem τ corroborationē hui⁹ pclonis. phs in pncipio capli arguit contra eam. τ postea pbat eā. Et pmo arguit cōtra eam. τ ponit q meliori lege inuenta antique leges mutande sunt. Et primo sic. nā sicut accidit circa sciētias practicas τ artes: ita videt circa leges. qz leges respiciunt actus humanos sicut τ artes. Sz in scientijs practicis τ artib⁹ sic videmus. scz in medicina τ in exercitatiua: τ in alijs artibus q posteriores multa adinuenerunt mutantes pri⁹ obseruata. g sic debet esse circa leges. Maior nota est. minor vo declarat per phm in littera vbi dicit. cū qz fecim⁹ modicā mētionē de mutatione legū. etiam pauca de eo ɔstringenda sunt. qz vt dictum est habet dubitationem. et

videtur q leges sit antiquas amouere si aliq
melior inueniatur et sequit. Videm9 eni q hoc
multu pfuit in alijs scietijs. q si aliqua sut mu
tata de hijs que a patribus obseruabant. s. in
medicina. nam posteriores medici mlta adin-
uenerunt mutantes ea q pmi obseruabant. et
ide etia in exercitatiua et in alijs artibus et fa
cultatibus: de quor numero est ciuilis discipli
na seu politica que est regitiua ciuitatis et per
9ns in regimine ciuitatis oportet mutare ea q
a patribus sut obseruata dummo meliora oc-
currant. ¶ Scdo arguit phs cotra 9clone: ibi.
[Probari aut] et hoc sic. q leges sint mutade
pot pbari accipiendo ab ipsis opibus que co
tingunt. nam videm9 q antique leges fuerunt
valde simplices et barbarice. s. irronales et ex-
tranee. nam ab antiquo erat lex apud grecos
q emebatvxores adiuice portantes ad talem
emptionem ferrum. Et silr videmus. q si q le-
ges adhuc remanent de antiquis sut oia stul-
ta: sicut in quada terra erat talis lex circa ho-
micidia. q si aliqs de cognatis occisi psequere
tur homicida. et ille fugeret psentem multitudi
ne testiu. q ille reputaret reus homicidij. et ab
hinc videt introducta 9suetudo duellor. sed
hoc est oino irronabile. q hoies in legib9 po-
nendis no debent querere qd sit a patrib9 ob-
seruandu. s quid sit bonu obseruandu. et per
9ns 9ueniens est leges mutare si occurrat me
liores. ¶ Tercio arguit phs cotra 9clone: ibi.
[Putandu q est] ad cui9 intellectu est cosyde
randu. q phs opinat9 est mudu fuisse ab eter-
no: vt pz. viij°. phisicor. et in pmo de celo. et tn
manifestu est per antiquas hystorias. q ab a-
liquo certo tpe inceperut regiones habitari:
qd videt cotrariari eternitati mundi. Sed ad
hoc soluendum inducebat phs. q multotiens
facte sunt dissolutiones gnales terraru p aliq
diluuia: vel per quascuq corruptiones: quib9
cessantibus inceperut regiones inhabitari de
nouo. q quide potuit 9tingere duplr ¶ Vno°
ita q hoies generarent ex terra. posuerut eni
quida q ex terra aliquomo pporcionata na-
turaliter generaret homo. sicut et mures q cer
tum est q generantur ex terra. s hoc no videt
9ueniens: q natura ex determinatis pncipijs
et per determinata media pducit suos effect9.
vn aialia pfecta nuq possunt gnari nisi ex se-
mine: vt dixi in scdo phisicor. et in quarto me-
theor. et sic non est verz q homo possit fieri ex
terra naturalr: s solu vtute diuina. Alio° po-
tuit cotingere q in generali corruptione aliq

hoies 9seruarent: vel in montibus: vel p ali-
que aliu modu: sicut nos ponimus q Noe et
filij eius fuerunt 9seruata in archa tempore
diluuij gnalis. Et de quodaz qui vocabat deu
talyon dicit q fuit 9seruatus in montib9 in di
luuio qd accidit in tpe Ogngi regis in terra
grecor. s quocuq hor modor cotingerit: vi
detur q pmi hoies fuerut ignaros et iprudent-
tes: sicut fabulose dicit de illis qui dicunt pro
diri de terra fuisse tempore dracalionis. vnde
incouenies videt q aliquis permaneat in legi
bus et statutis eor. ¶ Quarto arguit phs 9
9clone: ibi. [Preterea neq] et hoc sic. Posset
eni aliquis dicere q 9suetudines antiquor in
sensator oportuniuz fuit mutare. s leges que
sunt scripte a viris sapientibus no debent mu
tari. Sed ad hoc excludendu ipse obijciendo
dicit q no est meli9. sed etia leges permaneat
immobiles. videmus eni q impossibile est oia
diligenter et pfecte esse 9scripta circa ordina-
tione ciuitatis. etiam a quibuscuq sapientib9
viris. Sicut etiam hoc est impossibile circa ali
as artes. q sapientes scribunt legem in vli. et
no possut considerare oia pticularia. et actus
vero sunt circa pticularia. vn no potuerut oia
pfecte conscribere que ptinent ad directionez
actuu. et sic melius est q mutentur qn aliquid
meli9 iueit. sic igit per hmoi rones videt q q
dam leges aliqn sunt mutande. ¶ Ad 9firma-
tione 9clonis pcedit phs ad 9trariu: ibi [Alio
aut mo] et dicit q si quis fm aliu modu consi-
deret. videt ee maxime improbandum muta-
re antiquas leges etia p meliorib9 ratio e ista
Nam si sit modicu meli9 illud q adinuenit co
suescere ad dissoluedu leges est valde prauu.
causa est. q ille qui vult mutare ppter aliquid
meli9 no tm pficiet mutando quantu nocebit:
du cosuescunt ciues ad no obseruandu statu-
ta et pcepta pncipu. vn manifestu est q sustine
di sunt quidam modici defectus. et errores q
contingunt pncipib9 et sapientibus in legibus
ferendis. et sic videt q no sut mutade leges an
tique ppter meliores leges inuente: si multuz
lege noue no excedut in bonitate malis q se-
qunt antiquas leges. Et si querat qd erit di-
cendu ad rones phi factas 9 9clone. Ad hoc
dico q phs soluit prima ronem: ibi. [Medax
et de artibus] et dicit q illud exemplu q sume
batur de artibus inducit nos ad mendatium.
q no est simile de mutatione artis et legis. q
ea que sunt artis habent efficaciaz ex ratione
sed lex multu habet robur ad hoc q psuadea

tur subditis ꝙ sit bona ex consuetudine ꝙ qui
dem non fit nisi per multuz tempus. vnde qui
facile mutat leges quātū est de se debilitat le-
gis v̈tutem. ¶ Ad alias rōnes patz solutio. qꝛ
nō cōcludūt ꝙ leges sint de facili mutande. s.
ꝙ alique leges scꝫ male sint aliqñ mutande ꝙ
est verꝫ. ¶ Et si queratꝛ quomō pōt dici aliquā
legē eē malā. Dicendū est ꝙ lex dicitꝛ mala du
pliciter. Uno° qꝛ nō fuit bona ꝓ illo tpe quo fu
it instituta. Alio° ꝙ si ꝓ illo tpe quo fuit insti-
tuta fuit bona nō tñ est bona ꝓ illo tpe in quo
mutatꝛ per illum qui pōt eam mutare comō ꝙ
dictū est in quarto notabili. ¶ Et si dicatꝛ vltra
ꝙ nō solū leges que sūt male sūt aliqñ mutan
de: sꝫ etiam q̄cunqꝫ leges ꝓ melioribus adiuē-
tis. ꝙ ꝓbatꝛ. qꝛ sp magis bonū magis ē eligen-
dum quātūcūqꝫ modicum magis bonū exce-
dat. ꝗ inuenta meliori lege mutanda est prior
lex incompossibilis legi noue. ¶ Ad hoc est di
cendum ꝙ semꝑ magnum bonū est magis eli
gendū ceteris paribus: sꝫ hic cetera nō sūt pa-
ria. qꝛ noue legi nō tantū obediūt nec acquies
cunt ciues sicut legi antique licet nō sit ita bo
na sicut noua. Unde breuiter in hoc stat tota
solutio illaꝝ vltimaꝝ rōnum ⁊ questionis: qꝺ
est verum ꝙ ꝓpter modicū cōmodū nō sunt le
ges mutande nisi mutatio legis plus ꝓficiat ꝙ̃
noceat. sꝫ si lex est mala sicut erat lex socratis
de cōitate vxoꝝ/filioꝝ/⁊ possessionū. ⁊ silr lex
phelee de equalitate possessionū sm quātita-
tem. ⁊ de illo ꝙ dicebat ꝙ nullus poterat ven-
dere ꝓpriam possessionem. ⁊ lex ypodami de
qua dictum est in p̄cedenti caplo. tales leges
mutande sunt paulatim ⁊ ex consensu populi
sicut dictum est in quarto notabili ¶ Est scien
dum. ꝙ phs nō soluit illas tres vltimas rōnes
ꝓpter hoc ꝙ non ꝓbant facilem mutationem
legū que nō est facienda. ¶ In scda vo parte
capli q̄ incipit ibi. [Preterea si mutāde sūt]
Mouet phs aliā questionē que est ista. ꝙ si le
ges aliqñ sint mutande. q̄rendum est vtrū om
nes sint mutande. ⁊ in qualibet policia vl' non
Et vtrum sint mutande a quocunqꝫ: vel ab ali
quibus determinatis. ¶ Et dicit ad istas dubi
tationes. ꝙ in hijs magna est differentia quid
circa hoc veri9sit. ⁊ ideo hec cōsideratio dimit
tatur ad p̄sens. ⁊ reseruetꝛ in posteꝝ. Et hec de
isto capitulo sufficiant.

Elacedemōioꝝ aūt republica: ⁊ cres
b centium ferme aūt ⁊c. ¶ Postq̄ phs
in p̄cedentibus capitulis posuit poli
cias institutas a sapiētibus ⁊ reprobauit eas
⁊ in caplo p̄cedenti determinauit de mutatio
ne legum. ¶ Consequenter in isto ca° agit de
policia que obseruatur in ciuitate lacedemo-
niorum. ꝓ quo sunt aliqua notanda. ¶ Et pri
mo est notandum. ꝙ istud capm continet qua
tuor partes p̄ncipales ¶ In pma eñ pte nar-
rat phs que sunt consideranda circa omnez
policiam. ⁊ rep̄hendit calcedemonios quātuz
ad seruos ⁊ mulieres. ¶ In scda vo pte repre
hendit policiam calcedemonioꝝ quantuz ad
possessiōes: ibi. [Post eñ illa que nūc] ¶ In
tertia aūt parte rep̄hendit policiaz lacedemo
nioꝝ quātū ad p̄ncipatꝰ ibi. [At eñ ⁊ q̄ circ]
¶ In quarta etiam pte rep̄hendit hec policia
quātum ad ꝯuiuia populi ⁊ quantū ad bella-
tores: ibi. [Nō bene etiā circa. ¶ Scdo est no
tandū ꝙ phs in p̄ncipio istiꝰ caplī dicit. ꝙ due
cōsiderationes incidūt circa policias lacede-
moniorꝝ ⁊ alias policias. Quarum vna est vt
consideretur. vtrū illud ꝙ in eis est lege statu
tum sit conueniens ordini v̈tutis. hoc eñ est fi
nis omnis legis. vnde si lex nō sit ꝓporciona-
ta ad v̈tutē nō erit recta. Alia consideratio est
vtrum in policia sit aliquid ordinatū ꝙ sit icō
ueniens sm suppositionem ⁊ modū ꝯrie poli-
cie ei que ꝓponitꝛ. s. si aliquis intendat institu-
ere policiā in qua populus dñatur. ⁊ ponat le
ges cōuenientes policie in qua dñantur potē
tiam pauci que est ꝯria. sic eñ ⁊ in scientijs ali
quid reprobatur. qꝛ aūt nō ꝯuenit v̈itati. aut
qꝛ nō ꝯuenit positioni. ¶ Istis p̄suppositis p̄-
mā ꝯclōnē poit phs ibi: [ꝙ igitur necessariū]
ꝙ oēs cōsitentꝛ hoc ꝙ oportunuz est ciuitati q̄
bene debet viuere politice ꝙ in ea existat fa-
cultas seu scola necessarioꝝ. s. seruoꝝ. vl' quo
rūcunqꝫ alioꝝ qui sunt necessarium ad mini-
strandum. s. vt ipi recta disciplina ponantꝛ. sed
quomō fiet nō pōt de facili accipi Qꝛ aūt hoc
sit necessariū manifestat phs cōsequentꝛ ꝑ in-
cōuenientia que ex eis sequūtꝛ qñ nō sunt be-
ne disciplinati. Nam multociens contingit ꝙ
pauperes in thesalonica molesti fuerūt diuiti
bus. Et silr etiam lacedemonis fui coꝝ freq̄n
ter fuerūt infesti. Insidiabantꝛ eñ eis qñ aliq̄
infortunia eis cōtingebant vt nō possent eos
reprimere. ⁊ in talibus infortunijs eos mole-
stabant. Crescentibus nichil tale accidit. ⁊ for
te hmōi est causa. qꝛ q̄uis ciuitates que sunt
vicine pugnēt adinuicem. nulla tamē ciuitas
que pugnet contra aliquos ciues distantes a
seruis molestatꝛ: eo ꝙ nō expediat eis ꝓpter h
ꝙ presidia possident ꝓpe ciuitatem. ⁊ domus

suas: ⁊ sic si longinquũ bellum susciperent non possunt suoꝝ pdioꝝ curaꝫ habere. ⁊ qꝛ cretē ses nō habebant vicinos qui contra eos pugnarent. s. in insula maris existentes: nō frequēter imminebant eis infortunia in quibus serui: vel inopes possent eis insidiari. Sꝫ lacedemonijs oms vicini inimicabanṫ. erāt eñ totaliter dediti rebꝰ militaribꝰ. vt dicit Uegecius in libro de re militari sicut athenienses phie inimicabanṫ eñ Argini / ⁊ Misennij / ⁊ etiā Archades. ⁊ a pncipio etiam discordabant Athesalonicēsibꝰ: habuerunt etiā bella cū Archaicis vicinis eoꝝ / ⁊ Peribis / ⁊ Magnesibus. et ideo multotiens infortunia eis imminebant. qbꝰ eoꝝ serui imminebāt: qbꝰ eoꝝ serui insidiabanṫ. sic igiṫ patet. ꝙ necessariū est vt serui ⁊ alij necessarij ministri disciplineṫ. Sꝫ ꝙ hoc nō sit facile ostēdit cōsequēter ⁊ dicit ꝙ si nichil alteꝝ essꝫ istō videtur eē operosū quātū ad curaꝫ que oportet habere de suis quomō oportet ad eos colloqui. vel qualitercūqꝫ cōuersari. qꝛ ex vna parte si homo benigne se habeat ad eos isolescūt ⁊ efficiunṫ iniuriosi: ⁊ reputant se equales dominis. Et ex alia parte si ipsi viuāt semp mala sustinendo a suis dñis odiunt eos: ⁊ insidianṫ eis. Uñ difficile est videre qualiter sint tractādi. oportet eñ medio modo se habere ad eos vt nō iniuste affligant. nec tñ eis nimia familiaritas ostendaṫ. ¶ Ex istis igiṫ ↄcludit phus. ꝙ lacedemonij quibus hoc accidit vt a seruis suis molestarenṫ nō sūt ex illis qui optimum modum inuenerunt gubernationē seruorum. ¶ Scđa conclusio est ista in qua phus rephendit policiam calcedemonioꝝ quantū ad mulieres. Et ponitur ibi. [Preterea lenitas] ꝙ remissio legū circa mulieres. s. vt absqꝫ couenienti disciplina in ciuitate viuant ad duo est nociua. Primo quidem ad directionēꝫ policie. qꝛ per eaꝝ inordinationē totam policiam cōtingit imutari. Scđo ad felicitatem ciuitatis: qꝛ ppter eaꝝ inordinationem multa incōuenientia possunt sequi. ¶ Istam ↄclōnē manifestat per hoc ꝙ sicut partes domꝰ sunt vir / ⁊ mulier ita oportet quasi totā ciuitatē que ex domibꝰ ↄstituiṫ in duo diuidi: cōsiderata multitudine viroꝝ ⁊ mulieꝝ. Unde sequiṫ ꝙ i quibuscūqꝫ ciuitatibꝰ male se habeat ordinatio mulierum reputandū est ꝙ medietas ciuitatis nō sit bene ordinata fm leges. ¶ In lacedemonia: vt dicit phs: ibi. [ꝙ ibi contingit.] Contingebat pdicta inordinatio mulieꝝ. cū eñ de intētiōe legislatoris esset ꝙ tota ciuitas ducereṫ ad laborem vt abstinerent a delitijs. hoc quidē bene obseruabaṫ quātū ad viros. ꝟ mulieribꝰ hoc instituere legislator neglexit. viuunt eñ mulieres voluptuose fm omne genus intempātie: ⁊ etiā deliciose. ¶ Et si qraṫ que ⁊ quot incōuenientia seqbanṫ ppter hoc. Dicit phus ibi. [Itaqꝫ necessarium] ꝙ quatuor. ¶ Quoꝝ pmuꝫ est. ꝙ necessarium est in tali policia in q̄ mulieres sic deliciose viuūt ꝙ viri multū appreciēṫ diuitias ⁊ ↄcupiscant eas. vt ex hijs satis vacare possint delicijs mulierū q̄ sine magnis sūptibus eē nō possūt. hoc aūt multū facit ad hoc ꝙ mores corrūpanṫ in ciuitate ꝙ multum curent homies de diuitijs. ex hoc eñ sequiṫ ꝙ oīa in ciuitate sint venalia ꝙ corrūpit statū ciuitatis. ¶ Scđm incōueniens poniṫ ibi [Aut si qui.] ꝙ est istud. ꝙ si regaṫ multitudo viroꝝ vt nimis contineat a mulieribus sequiṫ ꝙ labanṫ ad turpe viciū. s. ad coitū masculoꝝ: sicut accidit multis militantibus ⁊ bellicosis viris: ⁊ qbuscūqꝫ similibus: qui eñ pmo fabulose induxit. mars fuit maritus veneris nō irrōnabiliter est locutus. qꝛ viri bellicosi qui sūt marciales luxuriosi sunt: vel ad coitū masculoꝝ: vel mulierū. Diciṫ eñ in libro de pbleumatibꝰ. ꝙ equitantes cōtinue fiunt magis luxuriosi. qꝛ ppter caliditatem ⁊ motum hoc patiunṫ. ꝙ accidit in coitu. hoc etiam ꝙ frequenter vacāt a negocijs eos luxuriosos facit. Et hoc etiā cōtingit lacedemonis ppter hoc ꝙ ad nimiā continentiā mulieꝝ legulator eos induxit. ¶ Terciuꝫ incōueniens poniṫ ibi [Multaqꝫ in eoꝝ pncipatu] ꝙ est istō. ꝙ mulieres in lacedemonia ppter hoc ꝙ delicijs viuebant se psūptuose reddebanṫ. ⁊ volebāt de oibus se intromittere. ita etiam ꝙ in pncipatibus ciuitatis multa dispēsabanṫ per mulieres. ⁊ tñ nichil differt vtrum ipe mulieres pncipenṫ. vel ipi pncipes sub mulieribus regantur quasi eis subiecti ppter insolerciā mulieꝝ. Idē eñ ↄtingit vtroqꝫ modo. s. vt ciuitas male regatur. qꝛ mulieres deficiunt rōne. ¶ Quartū inconueniēs poniṫ ibi. [Cunqꝫ insolentia] qđ est istud. ꝙ mulieres lacedemonioꝝ ppter delitias insolentes. ⁊ audaces reddebātur. audacia eñ i ciuitate ad nullū obsequium vtilis est. i. ad nullū negocium necessariū nisi ad bellū Et tñ ad hoc etiā audacia illaꝝ mulieꝝ erat nociua. ꝙ quidem manifestum est in bello ꝙ habuerūt cū thebanis: in quo mulieres ad nihil vtiles erant facere ministeria nolentes q̄ in alijs ciuitatibꝰ mulieres faciunt. ꝟ viris pugnantibus maiorē tu

multum inferebāt q etiā inimici violētes forte
de oibus se intromittere. vñ ex hys pz. remissi
onē multū nociuā fuisse. ¶Et si vlteri⁹ q̄ratur
q̄ fuit causa p̄dicte obſuātie. Ad h̄ dicit phus.
ibi: [ab inicio igitur] q rōnabiliter lacedemo
nis contigit a p̄ncipio remissio discipline circa
mulieres. qꝛ ꝓpt militiā cui totalit̄ dediti erāt
multo tēpore pugnabant̄ extra domū pugnā-
tes cōtra arginos/et archades/et messamos.
ideo mulieres que remanebāt domi absq vi-
ris ad libitū viuētes nullā disciplinā a viris ha
bētes. ꝛ ex hac etiā causa ɔtigit q viri facti sūt
virtuosi in multis. vacātes eñ reb⁹ bellicis se
exhibebat ꝓmptos ad obediendū legislatori
ꝓpter ɔsuetudinē militaris vite que multas in
se cōtinet ptes virtutis. nā talis vita reqrit ma
ximā obedentiā ꝛ abstinentiā a delicys/ꝛ pse-
uerantiā in laborib⁹/ꝛ rebus dolorosis: ligur-
gus aūt legislator lacedemonioꝝ postmodum
conatus fuit mulieres reducere ad rectā disci-
plinā legū: s mulieres oino restiterūt ꝓpt pra-
uam cōsuetudinē. ꝛ ideo oportuit q legislator
desisteret ab incepto. hee igit̄ cause coꝝ que fi
ebant apud lacedemones: ꝛ potestate mulieꝝ
que apud eos erat. et q̄uis ex rōnabili causa
hoc cōtigerit absq coꝝ culpa: ꝛ sic sūt excusan
di. tñ nos nō cōsideramus modo q̄bus oporte
at dare veniā/vel nō dare: nō intēdimus eos
laudadare vel vituperare: s ostēdere q̄d recte se
habeat vł nō recte. manifestū est eñ q ea que
bene se habeāt circa mulieres apud eos nō so
lū erat indecēs s̄m se policie coꝝ: s etiā mani-
mus ciuiū aliq̄d addebat ad amorem pecunie.
¶Tertiā ɔclusionē ponit phs in scđa pte capli
que incipit ibi. [pōt eñ illa q̄ nūc.] in qua im
probat policiā lacedemonioꝝ circa possessio-
nes ostēdens eā esse nociuā ciuitati/ꝛ ɔtrariā
legislatoris intētioni. Et est ista: q post p̄dicta
q̄ reprobata fūt in hac policia circa fuos ꝛ mu
lieres. pōt etiā eos aliq̄s eos increpare ineq̄li-
tatē possessionis delinquētes. Cōtingebat eñ
apud ipos q aliq̄ habebāt valde magnas pos
sessiones: aly vō habebāt valde modicas: ita
q quasi tota regio ad dñiū paucoꝝ ꝑuenerat
¶Et si querat̄ vñ hec ineq̄litas ꝓcesserat. Ad
hoc dicit phus. ibi: [hoc aūt ex eo] q hoc pro
uenit ex praua ordinatiōe legis. nā statuit le-
gislator apud eos q ciuis nō esset dñs vendē-
di ꝛ emēdi. s. vt possit possessionē suā vendere
nec emere alienā quacūq ex causa. ꝛ hoc qui-
dem bonū fecit ad regulādas possessiones: nō
tñ recte qꝛ nō sufficiēter. dedit eñ potestatē ci
uib⁹ vt quibuscūq vellēt darēt inter viuos
vel etiā derelinquerēt in testamēto bona sua:
ex quo cōtingebat inequalitas possessionū. si-
cut ex emptiōe ꝛ vēditione. ita q si totū terri
toriū diuiderēt in quinq ptes. due illaꝝ ꝑtiū
iā ꝑuenerāt ad mulieres: qꝛ multe eaꝝ institu-
te erāt heres viris morientibus. Etiā qꝛ q̄ñ nu-
bebāt accipiebāt magnas dotes: cū tamē mul-
to melius sit q vel nulla dos derēt vel modica
vel moderata. s apud lacedemonios licebat ci
uibus in testamēto dimittere heredē bonoꝝ
suoꝝ quēcunq voluerit. et si in sua morte non
vellet dimittere heredē potest distribuere bo-
na sua cuicūq voluerit. Et si querat̄ vlterius
q nocumentū sit inde secutū. Ad hoc dicit phs
ibi. [Ex quo factū est] q cū tāta sit regio coꝝ
seu territoriū q posset nutrire mille q̄ngentos
equitos. ꝛ sup hoc triginta milia bellatoꝝ pe-
ditū ad tantā paucitatē deuenerat possessioni
bus deuenientib⁹ ad paucos q nō erāt nisi mil
le bellatores in ciuitate. ꝛ sic ꝑ eoꝝ opera ma-
nifestū est q p̄dicta institutio mala erat: qꝛ ciui
tas illa ex hoc deperyt cū nullā grauē hostilē
plagā sustinuerit. Dicit̄ aūt q in antiq̄s tēpori
bus extēdebāt policiā suā quantū poterāt: vt
haberēt multitudinē bellatoꝝ: ita q aliq̄ñ vt
dicit̄ lacedemones habuerūt i exercitu suo de
cem milia armatoꝝ. sed siue ista sint vera siue
nō tamē oportunū est q ꝑ equales siue regula
tas possessiones ciuitas repleat̄ viris q aliter
fieri nō potest. qꝛ possessiones ad paucos de-
uantur: aly ꝓpter paupertatē desererēt ciuita
tē. Predicta eñ inequalitas possessionū nō so
lum erat nociua: s etiā erat cōtraria intētioni
legislatoris: vt dicit phs. ibi: [Cōtraria etiā]
qui ꝓposuerat quandā legē circa generationē
filioꝝ cōtrariā p̄dicte institutioni. ex qua ꝓce-
debat ineq̄litas seu irregularitas possessionū
Intendēs eñ legislator ad hoc q essent plres
ciues in ciuitate ꝓuocauit eos ad hoc q gene
rarent multos filios quibusdā immunitatibus
erat eñ statutū lege apud eos/q ille q̄ genuis
set tres filios esset sine custodia. qꝛ. s. non tene
batur ire ad custodiā ciuitatis. qui aūt genera
ret q̄tuor filios erat imunis oibus vectigalib⁹
ꝛ tributis: et tñ manifestū est q si obseruet̄ pre
predicta equalitas seu regularitas in diuisio-
possessionū neċe erit si generētur plures fily q
sint multi paupes i ciuitate qđ nociuū ciuitati
¶Quarta ɔ° est ista/quā pōit phs in p̄ncipio
tercie ptis capitū que incipit ibi. [at eñ ꝛ que
circa] q apud lacedemonios erāt tres princi-

patus male ordinati.s.ꝓuisores.et seniores q̄
dam.et erat rex in ciuitate. Primo improbat
phs ꝑdictā policiā quantum ad ꝑncipatum ꝓ
uisoꝝ ꝙ illa q̄ erant circa hūc ꝑncipatū praue
se habebant.nam hic ꝑncipatus habet dn̄ium
ꝛ potestatē sup ea q̄ erant maxima in ciuitate
scꝫ circa iudicēda bella:vel faciendam pacem
ꝛ circa electiones militū ꝛ alia sīlia.tn̄ ad istuꝫ
ꝑncipatū oēs eligebāt ex pplo.ita ꝙ qn̄qꝫ cō-
tingebat ꝙ hoies valde pauperes assumebāt
ad tale ꝑncipatū q̄ ꝓpter penuriā venales erāt
ꝛ de facili poterant corrūpi muneribꝰ.ꝙ q̄deꝫ
ꝑus multotiēs ostenderant.ꝫ nuꝑ ostenderūt
in quodā negocio ꝙ inherebāt cū andys.cor-
rupti eīn renuerunt ab eis argento.ita ꝙ quā
tū in ipsis fuit totā ciuitatē periculo exposue-
runt.¶Etiam iprobat phs ꝑdictū ꝑncipatum
quātū ad magnā potestatē quā habebat:ibi.
[Et ꝓpter eius magistratus]ꝛ dicit ꝙ iste ꝑn
cipatus erat valde magnꝰ ꝛ q̄si equalis tyran
nidi:ita attenuebant potestatē regiā ꝙ coge-
bat vt ꝑmitteret ꝙ ppls seipm̄ regeret ꝛ paruꝫ
obediēs legi.ꝛ sic corrūpebat̄ tota policia ipo
rum:popularis eīn statꝰ ex optimate resulta-
uit.ꝛ tn̄ iste ꝑncipatꝰ quātū ad aliquid erat vti
lis:qꝛ ꝯtinebat ciuitatē in pace.q̄escebat ppls
a seditione ꝓpter hoc ꝙ habebat pacē in mag
no ꝑncipatu.ꝛ hec vtilitas sequebat̄ per exꝑi-
mentū in ipsis rebus:siue hoc fuerit ex intēti-
one legislatoris:siue fortuitu acciderit.oportꝫ
eīn ad hoc ꝙ policia ꝯseruet̄ ꝙ oēs ꝑtes ciui-
tatis velint eā eē:ꝛ ꝙ cuilibet ꝑti ciuitatis suf-
ficiat ꝙ ꝑmaneat in suo statu: ꝛ hoc ibi ꝯtinge
bat. nam reges acceptabant ꝓpter honorem
quē ibi habebant.ꝩtuosi eīn acceptabant ꝓpt̄
honorabilitatē senioꝝ.iste eīn principatꝰ erat
ꝩtutis ꝑmiū ita ꝙ nullus ad eū assumebatur
nisi ꝩtuosius.populus aūt acceptabat ꝓpt̄ prī-
cipatū ꝓuisoꝝ qui cōicabatur oibꝰ. ¶Impro
bat eīn phs hūc principatū quātū ad electio-
nem:ibi.[Sꝫ oportebat.]ꝛ dicit ꝙ erat com-
mendabile ꝙ ad illud principatū assumerent̄
ex oibus per electionēꝫ.ꝫ modus eligēdi erat
valde puerilis.qꝛ forte ꝑ sortes vel alio incon
uenienti modo eligebant.ita ꝙ iste principatꝰ
deueniebat qn̄qꝫ ad inopes ¶Etiā improbat
phs ꝑdictum principatum quantū ad arbitri-
um qđ habebat ibi.[Et iudicandi] et dicit ꝙ
hoc erat improbabile ꝙ q̄cunqꝫ essent ꝓuiso-
res habebant in sua potestate arbitriū iudicā
di de rebus magnis:meliꝰ eīn erat ꝙ nō iudi-
carent sm̄ ꝓprium arbitrium ꝫ sm̄ leges ¶Eti
am improbat phs ipm̄ principatū quātum ad
eoꝝ ꝯuersationē:ibi.[Est etiā ephoroꝝ]ꝛ di
cit ꝙ eoꝝ vita.s.in cibis/ꝛ potibꝰ/ꝛ vestibus/
ꝛ alijs hm̄oi nō ꝯsonabat volūtati ciuitatis:qꝛ
in quibusdam erant valde remissi:ꝛ in alijs e-
rant asperi ꝛ duri:vt hoies nequibant eoꝝ le-
gem ꝑferre. ꝛ sic eoꝝ cōuersatio erant contra
intentionē ciuitatis.¶Scđo phs iprobat po-
liciā ipoꝝ lacedemonioꝝ quantū ad principa
tum senioꝝ.Et primo quātū ad potestatē ipo
rum:ibi.[Senatoꝝ q̄ꝫ]ꝛ dicit ꝙ apud lacede
mones non bene se habent ea que ꝑtinent ad
principatum senioꝝ:ex eo qꝛ manebant ꝑpe-
tuo in principatu.si eīn hm̄oi seniores possent
inueniri qui essēt ꝩtuosi ꝛ sufficienter instructi
ad virilem bonitatem seu ad strenuitatē.¶Et
si dicat̄ ꝙ expediēs esset ciuitati ꝙ ꝑpetuo ma
nerent in principatu: quāuis ꝛ si essent ꝑfecte
ꝩtuosi formidabile esset ciuitati. ꝙ aliqui eēnt
habentes dn̄ium ꝛ potestatē sup magna iudi-
cia ciuitatis:ꝛ hoc per totam vitā suā. qꝛ sicut
ꝩtus corporis debilitat̄ senectute: ita etiā plerū
qꝫ ꝩtus mentis. qꝛ postq̄ꝫ senescunt hoies nō
habent: nec illud robur animi:nec illā viuaci-
tatem ingenii quā habebāt in iuuētute ꝓpter
debilitatē ꝩtutū sensitiuaꝝ deseruientium ꝑti
intellectiue.multo plures igit̄ formidandū est
aliquos principari ꝑ vitā si sūt isto mō īstructi
ad bonum sicut erant apud lacedemones. ita
ꝙ etiā legislator nō cōfidat de eis omnino sic
de bonis viris.qꝛ nō oīa cōmittit eis. frequēt̄
aūt oēs tales volūt videri liberales in plebem
vt captēt sibi fauorē ppl̄i.ꝛ sic absqꝫ vtilitate ci
uitatis dispgunt bona cōia.vnde melius est ꝙ
habeāt quādā correptionē.s. vt si deficientes
inueniant̄ possint amoueri. nūc aūt sūt absqꝫ
tali correptione.habebāt tn̄ aliquā correptio-
nem.qꝛ principatꝰ ephoroꝝ seu ꝓuisoꝝ pote-
rat corrigere oēs principatꝰ ipediendo. scꝫ ne
sententie eoꝝ ꝓcederent:ꝫ viderent̄ male face
re: ꝛ hoc erat maxima dignitas ephoroꝝ seu
ꝓuisoꝝ. Sꝫ nos intelligimus de alta correpti
one.s.vt possint amoueri ꝙ ephori seu ꝓuiso-
ri facere nō poterant.¶Scđo iprobat phs ꝑ-
dictū principatū quātum ad electionē ipoꝝ:
ibi.[Insuꝑ creatio]ꝛ hoc duplici ratiōe. Cir
ca quaꝝ primā dicit ꝙ electio senioꝝ q̄ fiebat
apud eos erat valde puerilis.nā erat apđ eos
ordinatū:vt illi q̄ digne viderent̄ tali principa
tu peteret ipm̄ ꝙ nō recte se habet. qꝛ sm̄ hoc
nullus assumeretur ad principatū nisi volens:
oportet aūt aliquē qui dignꝰ est principatu af

sumi ad principatū siue velit siue nō velit. q̄a vtilitas cōis est p̄ferēda prope volūtati ip̄ius ¶ Secundā rōnez ponit ibi phs [Nūc autē] Et dicit q̄ p hāc ordinationē circa electionem seniū legislator videtur facere ciues amatores Et q̄ hoc faceret in electiōe senior̄ patet. nullus eñi principatū peteret nisi volēs principari. q̄ est amare honorē. si ḡ nullus haberet principatū nisi petēs seq̄ret̄ q̄ soli amātes honorē p̄ncipareñt. ⁊ ita oēs ꝓuocarēt ad amādū honorē. ⁊ hoc est valde periculosū ciuitati: q̄ȝ maior ps iniusticiar̄ q̄ in ciuitate accidūt ex volūtate hoīȝ: sicut sūt violētie/ rapine/ ⁊ hmōi fiūt ꝓpter amorē honoris ⁊ pecunie. vnde patȝ q̄ talis ordinatio est periculosa ciuitati. ¶ Tertio phs iprobat predictā policiā lacedemoniorum quantū ad principatū regiū: ibi. [De regia vero]. Et dicit q̄ vtrum expediat ciuitati hēre regē vel nō tractabitur inferi⁹. scilicet in tertio libro. ſ̄ supposito q̄ melius sit hēre regē nō est hoc meli⁹ sicut erat apud lacedemones q̄ nō p totā vitā suaȝ regnabāt. ſ̄ melius est q̄ vnusquisq̄ȝ hēat iudiciū regiū p totā vitā suā q̄ȝ rex est vtilis ciuitati vt sua potestate efficaciter statū ciuitatis: qd̄ fieri nō potest nisi p vitam regnauerit. q̄ȝ et ipse timebit alios offēdere: ⁊ alij minus eū timebūt. secus aūt est de seniorib⁹ q̄ ad cōsilia vel ad iudicia quedā eligebātur. ¶ Et si querat̄ causa quare legislator apud lacedemonios instituit nō esse reges ppetuos. dicēdū est q̄ causa fuit ista: q̄ȝ reputauit q̄ nō possȝ facere ciues aliquos pfecte bonos ⁊ honestos. vnde diffidit de ciuibus quasi de nō pfecte bonis existētibus. Et ꝓpter hoc q̄ñ mittebāt aliquos legatos seu nūcios eligebāt aliq̄s inimicos/ vel dissentiētes: vt vnus aliuȝ īpediret si vellet facere cōtra bonuȝ ciuitatis. Et simil̄r putabat esse salutem ciuitatis si regi dissentirēt q̄ sibi inuicē succederēt: q̄ȝ vn⁹ emēdabat qd̄ alius male fecisset. ¶ Quinta cōclusio est in qua phus iprobat predictā policiam lacedemonior̄ quantū ad ea que ptinent ad pplin. s. quantū ad cōuiuia publica q̄ erāt in ciuitate. Et ponit̄ in p̄ncipio quarte partis capituli que incipit ibi. [Nō bene etiam circa] Et est ista q̄ lex nō bene ordinauerat de hmōi cōuiuijs. q̄ȝ melius esset q̄ hmōi ꝯuiuia fierēt de expēsis cōibus ciuitatis: sicut fiebat apud cretēses. q̄ȝ q̄ fieret de hijs que a singulis auferētur sicut fiebat apud lacedemones: apd̄ q̄s etiaȝ valde paupes oportebat aliq̄d ferre ad hmōi sumpt⁹. et hoc erat destructio pauper̄ q̄ nō poterāt expēdere. ¶ Patet ista cōclusio p hoc q̄ȝ circa hoc cōtigebat cōtrariū intentioni legislatoris q̄ instituit hmōi cōuiuia quasi ad fauorē ppli. s. vt ppl̄s aliquā recreationē haberet in hmōi cōuiuijs. ſ̄ ſm hanc legē cōuiuior̄ sequebat̄ q̄ essent hmōi cōuiuia in magnū detrimentū ppli. q̄ȝ ſm hoc populares nō de facili poterāt principari. erat eñi lex apud eos q̄ q̄ nō ponerēt aliquid ad hmōi sūptus nō hērent partē in policia ipsor̄. q̄ȝ nec poterāt fieri principes/ nec habebāt vocē in electiōe p̄ncipū. ¶ Sexta cōclusio est ista: q̄ phs iprobat predictā policiā lacedemonior̄ quātū ad bellatores: ibi. [Legē vo que est]. Et p̄mo quātū ad bellatores belli naualis. Et dicit q̄ quidam alij recte icrepauerūt legē lacedemoniorū que erat circa principes classis seu nauigij eo q̄ erat causa seditionis. Cū eñi haberēt reges q̄si sēpiternos q̄ preerāt terrestri malicie p̄ncipatus nauigior̄ fiebat quasi alter̄ regnū et ita habebāt quasi duos reges qd̄ poterit eē materia seditiōis. ¶ Scd̄o iprobat predictam policiā quantū ad oīs viros bellatores: ibi. [Et sic suppositiōi]. Et dicit q̄ aliq̄s recte potest increpare suppositionē legislatoris. s. illud qd̄ supponebat tanq̄ȝ finē ad qd̄ totā policiaȝ ordinabat. Et hoc etiā plato in suis policijs increpabat q̄ oīs leges eor̄ ordinabāt ad vnā parteȝ virtutis. s. ad bellicā ꝑpt̄ hoc q̄ erat vtilis ad dn̄andū alijs. et ideo q̄ bene se habebāt in hijs que ptinent ad bellū. male aūt in hijs q̄ ptinēt ad stat⁹ politici gubernationē q̄ sequebat̄ q̄ in bellis ꝯſuabant̄. ſ̄ q̄ñ iā adepti erant p̄ncipatū iminebāt eis multa picula. q̄ȝ nesciebāt viuere i pace. nec erāt exercitati aliq̄ alia meliori exercitatiōi q̄ȝ bellica qd̄ nō erat paruū peccatū. nā in h̄ bene opinabātur q̄ putabāt res bellicas meli⁹ tractari p virtutē hoim̄ q̄ȝ etiā p militiā. q̄ȝ vt d̄r in. iij°. ethicor̄ hoies virtuosi nō parcūt vite vbi bonū est psistere. milites vo q̄ñ supercrescūt picula deficiūt. nō eñi cōfidūt vlteri⁹ posse liberari p expientiaȝ ⁊ idustriā armor̄. ſ̄ nō bñ opinat̄ q̄ȝtuȝ ad hoc q̄ putabāt vtutē q̄ hō bñ se hēt i bellis esse optimā: cū alie virtutes. s. prudētia ⁊ iusticia sint digniores fortitudine. ⁊ ip̄m etiā bellū est ꝑpt̄ pacē nō aūt ecōuerso. Tertio vo iprobat phs p̄dictā policiā q̄ȝtū ad stipēdia militū vl̄ circa erariū publicū ibi. [male etiā circa pecunias] Et dic̄ q̄ apd̄ lacedemones nō erat bñ ordiatū de cōib⁹ pecunijs. nihil eñi hēbat ciuitas in cōi: cū tñ freq̄nter cogeret̄ magna bella agere. Et

etiā singuli ciues male ministrabāt neccīa ad ta les sūptus. nō em̄ requirātur a singulis aucto ritate alicuiꝰ potestatis publice: ſ cōmittebāt volūtati cuiuslibet vt daret qd vellet ꝙ ideo le gislator statuit: qꝛ ciues habebāt multas pos- sessiones. ꝛ poterat sine aliq̄ grauamine mul- ta dare. sed cōtigit cōtra vtilitatē quā legisla- tor intēdebat: qꝛ ipse ciuitatē reddidit sine pe cunijs cōibus seu publicis. ꝛ priuatas psonas ꝛ viles fecit amatores pecuniaꝝ dū conabant tantū lucrari ꝙ possēt ꝛ sibi ꝛ cōitati prouide- re. Ultimo aūt epilogādo cōcludit phus: ibi. [De lacedemonioꝝ] ꝙ ea que dicta sūt vidē tur improbabilia in policia lacedemoniorum. ¶ Et hec dicta de isto capitulo sufficiant.

Retēsiuꝫ vo respublica huic finitima c est. hēt aūt quedā ꝛc. Postq̄ phs in p̄- cedēti caplo reprobauit policiam lace demonioꝝ. Cōsequenter in isto caplo iprobat cōsimiliter policiā cretensiū. pro quo sunt ali- qua notāda. ¶ Et primo est notandū ꝙ istud capitulū cōtinet duas partes principales. In prima em̄ parte cōparat phus policiā creten- sium ad policiā lacedemonioꝝ. In scda vero parte iprobat policiā cretensiū quantū ad sta tuta ꝛ multa alia: ibi. [De quibus idē dici po test]. ¶ Scdo est notandū ꝙ phs in principio p̄me partis capli dicit ꝙ policia cretensium est ppinqua policie lacedemonioꝝ in quibusdā. tamē differt in aliquibus in quoꝝ paucis non se habet deterius q̄ policia lacedemoniorum. sed melius. sed in pluribus se habet minꝰ pla- ne seu minus expedite/ ꝛ cōuenienter ad bo- num statutū ciuitatis. Assignat phus causam premisse cōparatiōis: ibi. [Videtur autem]. que est ista ꝙ policia lacedemonioꝝ sumpta ē a policia cretensiū. ꝛ sic in pluribꝰ imitatur eā tanq̄ antiquiorē seu priorē. ꝛ ideo policia cre tēsiū in pluribus ꝑ ceteris se hꝫ. qꝛ videmꝰ ꝙ plu rima de hijs que sūt ab antiquis inuenta sunt minus diligēter distincta q̄ illa que sunt inuē- ta a iunioribus seu posterioribus. dicunt enī ꝙ ligurgus qui instituit policiā lacedemonio- ruꝫ dimittēs regnū carili regis lacedemonioꝝ multo tēpore cōuersatus est apud cretaꝫ ꝑpt amiciciā ꝛ affinitatē quā habebāt lacedemo- nes ad cretenses. Et ideo lacedemones propt cognationē ꝛ venerationē cretensium suscepe rūt institutiōes legū que tūc erant apud habi tātes in creta. vnde videmus ꝙ calonici/ seu in coles cretenses eodemmodo vtuntur legibus sicut lacedemones. et hoc est fm institutionem mini regis cretensiū. ¶ Et si queraẗ causa q̄re leges in grecos primo inuente sunt apud cre- tam. Ad hoc dicit phus: ibi. [Videẗ aūt hec] ꝙ causa est ista: qꝛ insula cretensis videtur fm situ terre optime disposita esse ad principan- dum grecis qui fere oēs habitant circa mare Et insula illa adiacet toti littori grecie. ꝛ distat modicū a quadā insula que vocatur peloponis que nūc dicitur archaya. ꝛ versus asiaꝫ. Est si militer propinqua loco qui dicẗ triapium. Et insule q̄ dicitur rodus. Et ideo minos qui fuit rex cretēsis obtinuit principatuꝫ in toto mari grecorū. Et insulas quasdaꝫ prius habitatas per violentiā subiecit. ꝛ quasdā autē de nouo habitare fecit: singulis suas leges imponens. Ultimo autē trāsiuit in insula cicilie. ꝛ ibi mor tuus ē circa camerinā. id est circa mōtē vulca- ni/ vł eline ex quibus ignis eructat. ¶ Tercio est notandū. vt dicit phus ibi. [Habet em̄ cō- uenientiaꝫ] ꝙ hee due policie. scilicet cretēsiū ꝛ lacedemonioꝝ proporcionabiliter se habēt ad inuicē in tribus cōueniētes. id est proporti onabiliter cōueniunt in tribus. Primo quidē in agricultura: quā apud lacedemones exer- cent serui: et apud cretenses exercēt peruci. i. incole seu rustici habitātes in insula. ¶ Scdo cōueniunt quantum ad cōuiuia publica que apud vtrosq̄ fiūt. que quidē apud lacedemo- nes vocantur nunc fidicia. a philos ꝙ ē amor qꝛ erant instituta ad amorem mutuū inter ci- ues conseruandū. sed antiquitus nō sic voca- bantur apud eos: sed vocabātur andria. ab a tur ꝙ est vir. qꝛ soli viri cōueniebant in eis abs q̄ mulieribus. Et sic vocātur apud cretenses. vnde sequitur ꝛ est manifestū ꝙ lacedemones acceperūt a cretensibus. ¶ Tercio conueniūt q̄tuꝫ ad ordinē policie. qꝛ efori. s. illi q̄ hēbant curā ꝑuidēdi ciuitatē de necessarijs apō lace- demones hēbāt eādē potestatē quā apud cre tas. q̄daꝫ q̄ vocabanẗ cosmi. i. ornatores solo numero differētes. Nā efori apud lacedemo- nes erāt q̄nq̄. cosmi vo cretēsiū erant decem. Et silr seniores apō lacedemones erāt eq̄les numero ꝛ potestate senioribꝰ cretēsiuꝫ q̄s vo cāt cretēses ꝯsiliū Regia aūt potestas. i. regnū ita p̄mo fuit apō cretēses sicut apō lacedemo- nes: ſ postea dissoluerūt regnū ꝛ ꝯmiserūt cos mis ducatū belloꝝ. vtriq̄ etiā habent aduna- tionē populi que nullius rei habent potestatē nisi approbandi sentētias senioꝝ ꝛ cosmorum ¶ Quarto est notādū: vt dicit phs ibi. [Que igiẗ] ꝙ hee supradicte policie differunt in hoc

quia ordinatio conuiuio℞ melior erat apud cre
tenses q̄ apud lacedemonios. qꝛ in lacedemo
nia vnusquisq; qui accedebat ad conuiuiū opor
tebat q̄ aliqd exiberet ſm caput suū. alioquin
nō poterat participare policias vt prius dictuz
est. ſ apud cretēses erat obſuatio magis cōis
qꝛ de rebus publicis tā de fructib9 tre q̄ de pe
corib9 / z de redditib9 q̄s reddebāt incole / seu
rustici q̄ colebāt tras erat instituta quedā ps
que expēderetur in sacrificia. et quedaz ps q̄
expēdebaƚ in cōuiuia: vt in talib9 cōuiuijs ho
mines / z mulieres / z pueri nutrirētur de cōi.
Hoc aūt erat z aliud ꝓpriū in policia cretēsiū
q̄ legislator īduxit mīta phisice adh̄ q̄ modicū
comederēt: qꝛ hoc erat valde ꝓficuū z singlis
z cōitati. Voluit etiā q̄ nō ꝓcrearent multos
pueros ne multitudo hoim excederet quātita
tē possessionis. Voluit etiā q̄ hoies nō multū
miscerētur cū mulierib9. Et ad hoc abstinen-
dū cōcessit turpē masculo℞ coytū. Sed in hoc
vtrū bene instituerit vel male posterius consi
derabiƚ. tamē hoc manifestuz est q̄ ordinatio
cōuiuio℞ melior erat apud cretēses: q̄ apud
lacedemones. ¶ Scdo hee policie differebant
in hoc vt dicit phs: ibi. [Ac circa cosmos] qꝛ
q̄uis circa cōuiuia policia cretēsiuz esset meli
or q̄ lacedemio℞: tamē policia lacedemonio-
rū erat melior de eforis q̄ policia cretensiū de
cosmis. Nā vnū erat malū vtrisq;. quia apud
vtrosq; assumebātur ad hmōi principatū qui
cūq; hoies. id est hoies nō ꝓbati nec virtuosi
Sed apud lacedemones erat vnū bonū: quia
poterāt eligi de qualibet cōditione hominū. z
ideo phus q̄si habēs partē in maximo princi-
patu bene volebat q̄ cōſuaretur talis policia
Sed apud cretēses nō eligebātur cosmi ex q̄-
libet hoim cōditione: ſ solū ex aliquib9 q̄ erāt
vel fuerāt de numero senio℞. Et simiƚr senio-
res eligebātur ex quibusdā qui fuerant cosmi
quib9 licebat dimittere suum principatū. et sic
ppl's in p̄ncipatu cosmo℞ nō hēbant partem.
¶ Istis p̄suppositis in scda parte capli q̄ inci-
pit ibi. [De quib9 idē.] ponit phs duas 9clo-
nes iprobans p̄dictā policiā cretensiū. ¶ Pri
ma 9clo est ista. q̄ statuta p̄dicte policie cretē-
sium erant mala z irrōnabilia: quo℞ vnū ē q̄
cosmi z seniores principarenƚ per totā vitam
suā. z q̄ nō possint amoueri ꝓpƚ aliquā culpā
eo℞. Scdm est q̄ nō principarenƚ ſm legē ali-
quā scriptā. ſ ſm q̄ sibi viderenƚ p se sentētian
tes. Ista 9° ꝓbaƚ ſm phm sic. nam illa statuta
erant irrōnabilia z mala in policia per q̄ pote
rat causari z sequi periculū ciuitati. ſ supradi
cta statuta erant hmōi: ḡ zc. Maior nota est.
Minor vero pz p hoc. qꝛ ꝓpter ꝑpetuā causa-
tionē in principatu. z sentēciādo et arbitrādo
causas ſm q̄ eis viderenƚ z nō ſm legē scriptaz
poterant ꝯuertere iudiciū amore / vl' odio / vl'
cupiditate qd erat maximū periculū ciuitati.
¶ Et si dicaƚ q̄ poterant se defendere inducē-
tes p signo bone ordinationis q̄ sp absq; sedi
tione vixerunt. ¶ Ad hoc respondet phus ibi
[Quiescere aūt.] z dicit q̄ ꝓpter hoc q̄ ppl's
nō ꝑticipās principatū qui euenerit a seditio
ne apud eos nō est signū demōstrans q̄ eorū
policia sit bene ordinata ex eo. qꝛ hoc eīn con
tingebat. qꝛ cretenses longe ꝑegrinabanƚ ab
alijs hoib9 in insula quadam habitantes. z di
stantes ab alijs. z sic nō habebāt bella cū con-
tendentib9. Et sic cosmi apud cretenses nō ha
bebant aliqd recipe vel expēdere ꝓpter bella:
sicut habebāt ephori apud lacedemones. hec
erat cā q̄ ppl's nō multū curabat de tali p̄nci-
patu. ¶ Scda 9° ponit ibi [Medicina vero] zc̄
ista q̄ remedia cretensium cōtra pctm̄ de īcor
rigibilitate p̄ncipū nō erāt ꝯueniētia ſ irredi-
culosa. ¶ Ista 9clo ꝓbaƚ ſm phm sic. nā illa re
media nō sūt ꝯueniētia: ſ irrediculosa q̄ sūt ty
rānica z nō sūt ciuilia. Sz talia erant remedia
cretēsiū 9 pctm̄ de īcorrigibilitate p̄ncipū: ḡ zc̄
Maior nota ē minor vo ptz. qꝛ p̄mū remediū
apud eos erat. qꝛ multotiēs apud eos ꝯuenie
bant aliq̄: vel de p̄ncipib9 vel de p̄uatis perso
nis: z eijciebāt cosmos de principatu per vio-
lentiaz. q̄ erat tyrānicum z non ciuile: nec ſm
rationē. ¶ Aliud remedium erat. qꝛ cosmi po
terant abrenunciare principatum in vita sua:
q̄ nec istud erat ciuile. ¶ Dicit eīn phus q̄ me
lius fuerat q̄ ista duo ordinarentur per legē.
scz vt esset aliqua lex certa scdm quā cosmi de
berent expelli. vl' cedere principatui: q̄ q̄ hoc
fieret per voluntatem hominum: que non est
secura regula. cum frequenter volūtas huma-
na sit irrationabilis vel iniusta nō sequēs illd
q̄ ratio recta dictat. ¶ Etiam vt dicit phs ibi.
[Omniū vero] illud erat pessimum inter om
nia remedia. q̄ quando Cosmi volebant da-
re sententias contra aliquos potētes frequē-
ter inter eos instituebatur cessatio principat9
cosmo℞. interdicebāt eīn ad tempus omnino
talem p̄ncipatū. q̄ erat pessimuz. qꝛ nō solum
erat cōtra personas. ſ erat 9tra totū officium
vel p̄ncipatū ex quo ꝯueniebat multa inutili-
tas ciuitati. Est tn̄ verū vt dicit phs ibi. [Per

quã manifestũ est] ꝙ ista institutio vltima de
vacatione cosmoꝝ habebat aliquid policie in
quantũ de cõi ꝯsensu fiebat populi. ꝭ tñ ƨm ve
ritatẽ nõ erat vera policia. ꝭ erat magis que=
dam oppressio ꝓ potentiã ppli. ⁊ via quedam
ad tyrãnides. vñ ꝯsueuerunt aliqui habentes
odio cosmos colligare pplm sibi: ⁊ aliq̃s ami=
cos suos et facere vnionem eoꝝ vt aliquis eo
rum dñet in ciuitate loco oiꝫ. Et qñ nõ possũt
hoc statim facere mouẽt seditionẽ. ⁊ sic sequit
pugna inter ciues adinuicem. Ex quo etiam se
quit ꝙ post aliqd̓ tempꝰ nõ sit ciuitas cũ solua
tur tota cõmunio politica. nõ eñ potest eẽ ci=
uitas soluta ꝯcordia ciuiũ. Ex quo etiã sequit
cũ per seipsaꝫ dissoluat ꝙ eminet ei ꝑiculũ ab
hostibus qui volũt ⁊ valent inuadere ciuitateꝫ:
qꝛ dum ciues adinuicẽ pugnãt nõ possũt vna=
nimiter resistere hostibꝰ: ⁊ q̃nq3 vna ps intro=
ducit hostes in sui auxiliũ. ¶ Fuit ei ab hmõi
ꝑiculis policia cretensiũ liberata: vt dictuꝫ est
ꝓpt loci. qꝛ habitant in insula longe ab aliis
ciuitatibꝰ. ⁊ illa longinq̃tas fecit eos securos
vt nõ expellerent de ꝓprio loco ab hostibus.
Et ad hmõi ꝓbationem ponit phs duo signa.
Quoꝝ vnũ est. ꝙ statꝰ perieciorꝝ. i. incolarum
seu rusticoꝝ ꝑseuerat apud cretenses ꝓpt cõ=
suetudinẽ ꝯuersationis. qꝛ illi qui adueniebãt
aliũde ad ministranduꝫ nõ poterãt diu cũ eis
cõmemorari: eo qꝛ nullũ ꝑncipatuꝫ poterant
habere apud eos. nõ eñ volebãt cretẽses hr̃e
ꝑncipes extraneos. ¶ Scd̓m signũ ẽ. qꝛ nup=
rime trãsierat ad isulã cretẽsiũ bellũ ab extra=
neis inuadẽtibꝰ isulã. Ex quo manifestũ est ꝙ
leges eoꝝ nõ erãt sufficienter ꝟtuose ad cõser
uandã eoꝝ policiã. Sꝫ ꝯseruabant ꝓpt hoc ꝙ
nõ habebãt inimicos cõtra se bellantes. ¶ Ul
timo aũt epilogãdo ꝯcludit phs. ꝙ in tãtũ di=
ctũ est de policia cretensium. Et hec de isto ca
pitulo sufficiant.

Idet etiam carthaginẽsiũ respublica
v bñ ꝯstituta ⁊c. ¶ Postq3 phs determi
nauit de policia cretensium. ¶ Conse
quẽter ꝓsequit de policia carthaginẽsiũ i isto
capº. ꝑ quo sũt aliqua notãda. ¶ Et ꝑmo est
notãdũ. ꝙ istud capm ꝯtinet tres partes ꝑnci=
pales. ¶ In ꝑma eñ pte phs cõmẽdat hmõi
policiã carthaginẽsiũ simul cum ꝑmissis ¶ In
scd̓a v̓o parte ostendit cõuenientiã hmõi poli
cie ad premissas ibi. [Cõtinet aũt] In tercia
aũt pte iprobat q̃dã circa ipaꝫ ibi [Meliꝰ au=
tem] ¶ Scd̓o est notandũ. ꝙ phs in ꝑma pte
capli ostendit ꝙ carthaginẽses bñ videbantur
viuere politice. ⁊ quãtũ ad mlta meliꝰ aliis: et
maxime in illis in quibus appropinquabant
ad policiã lacedemonioꝝ. Nã iste tres policie
erãt adinuicẽ ꝓpinq̃ ⁊ multũ ab aliis differẽtes
scꝫ policia cretensiũ/ ⁊ lacedemonioꝝ/ et car=
thaginẽsiũ. ⁊ erãt mlta bene istituta apud eos
Uñ signũ ꝙ policia eoꝝ erat bñ ordinata est.
qꝛ ppls ꝑmanebat quietꝰ in tali ordinatiõe. et
iõ nõ fiebat ibi sedicio ppli q̃ esset alicuiꝰ pon
deris seu estimatiõis. nec etiã degenerauit eo
rũ policia ad tyrãnidẽ. ¶ Tertio ẽ notãdũ. ꝙ
phus in scd̓a pte capli q̃ incipit. ibi. [Cõtinet
aũt] ostẽdit ꝯueniẽtiam huiꝰ policie carthagi
nensiũ ad policiã lacedemonicã. ¶ Et primo
q̃dẽ quãtũ ad hoc. qꝛ apd̓ carthaginenses fie=
bant cõiuia societatũ q̃ lacedemones voca=
bãt fidicia. ¶ Scd̓o quãtũ ad regimẽ ciuitatis
qꝛ apud carthaginẽses erat ꝑncipatꝰ cẽtũ q̃tu
or viroꝝ sĩlis ꝑncipatui ephoroꝝ seu ꝓuisorũ
q̃ erat apud lacedemones. Tñ quãtũ ad h̓ dic
phs ꝙ nõ deteriꝰ ꝭ meliꝰ se habebãt carthaginẽ=
ses q3 lacedemonii. qꝛ lacedemonii istituebant
efores seu ꝓuisores ex q̃buscũq3 ꝑsonis. ⁊ etiã
ñ approbatis i ꝟtute. ꝭ carthaginẽses eligebãt
ad hũc ꝑncipatũ solũ hoies ꝟtuosos. Silr car
thaginẽses hẽbãt reges sic lacedemões. ⁊ ha=
bebãt dignitatẽ quãdã vl̓ honorẽ correspõdẽ=
tẽ senioribꝰ q̃ erãt apd̓ lacedemones. ¶ Istis
ꝑsuppositis phs i t̓cia pte capli q̃ icipit ibi [me
liꝰ aũt] i q̃ iprobat ꝑdictã policiã ƨꝫ duos mo
dos supradictos ponit vnã ꝯclõnẽ q̃ ẽ ista. ꝙ
in policia carthaginẽsiũ nõ erat bñ statutũ ꝙ
reges acciperent ex solo diuitũ gñe ⁊ nõ ex qui
buscũq3 ꝟtuosis. Ista ꝯº pꝫ ꝑ h̓ ƨm phm. Et pº
qꝛ si deberẽt reges ex vno gñe accipi reges seu
rectores policie: ñ deberet eẽ illd̓ genꝰ q̃lecũq3
ꝭ tale ex q̃ vt i plibꝰ boni ꝓdirẽt. ꝭ statũ cartha
ginẽsiũ erat ꝙ reges seu rectores acciperẽtur
ex gñe diuitũ ⁊ potẽtũ: ⁊ ñ ex pplaribꝰ: ꝭ eoꝝ
statutũ nõ erat bonũ. Scd̓o pꝫ ꝯº ꝑ h̓. qꝛ si
eligit aliqd̓ genꝰ differẽs bõitate seu ꝟtute ab
aliis ex q̃ assumũt reges seu rectores meliꝰ est
ꝙ ex illo gñe eligãt ad regimẽ aliq̃ ꝑ electionẽ
q3 ꝑ etatẽ: puta ꝙ ꝑmogeniti dñent. Hoc ei pꝫ
ꝑ h̓. qꝛ si ꝑmogeniti deberẽt assumi ad regimẽ
de nccitate frequẽter ꝯtingeret hoies viles. et
nõ ꝟtuosi venire ad regimen. Sꝫ hoc est valde
ꝑiculosũ si hoies viles ꝯstituant ad habẽdum
potestatem de rebus magnis. Et similiter hoc
ledit ciuitates: vt patꝫ in lacedemonia in qua
tales viles rectores in multis lacerarunt ciui=
tatem lacedemoniorum. Sed statutum car=

thaginensium erat vt post geniti dominaren-
tur. ꝛ nõ alij filij eorum illius generis qui assu
muntur ad principandum: ꝗ nõ erat bene sta-
tutum apud eos. ¶ Concludit phs ex predi-
ctis ibi [Plurima igitur.] ꝙ cum iste tres su-
pradicte policie sint similes: ea que sunt digna
reprehẽsionis in vna sunt omnibus illis: ideo
que dicta sunt in alijs sunt hic intelligenda.
¶ Tertio probat phs predictam conclusionẽ:
ibi. [Sed quantum ad intentionem] per hoc
quia statutum eorum recedebat ab intentiõe
proposita legislatoris. Et dicit. ꝙ intentio sup
posita legislatoris apud carthaginenses erat:
vt institueret policiam in qua quedam statu-
torum eius declinarent ad populuз. ꝛ quedã
ad optimates. Et erat eñ apud eos statutum
ꝙ rectores seu reges cum senioribus haberẽt
in sua potestate aliqua differre ad populum:
vel nõ differre quando omnes consentirent.
Si autem non omnes consentirent populus
habebat de illis in hoc iudicium quid fieri de-
beret. Similiter autem quando de communi
consensu aliqua referrebant ad populum nõ
solum populus habebat audire que dicebant
ꝛ approbare. ꝗ habebãt potestatem diiudicã-
di an esset bonum vel non. Et si volebat popu
lus poterat contradicere: ꝙ non fiebat in alijs
supradictis policijs. ꝛ sic populꝰ statuebat ꝑn
cipibus quid esset faciendum. Et ex alia par-
te erat apud eos quidam principatus quinqꝫ
virorum: qui habebãt se intromittere de mul
tis ꝛ magnis negocijs ciuitatis. et illi eligebã
tur per solos principes. et per illos solos eli-
gebantur illi centum quatuor de quibꝰ dictuз
est. Similiter maiores ciuitatis pluri tempo-
re principabantur ꝗ̃ alij. qꝛ illi qui precesserãt
in principatu erant socij in principatu eorum
qui succedebant. ꝛ sic duplicabatur eis tempꝰ
principatus. quod non fiebat alijs minoribus
¶ Erat etiam apud eos ꝙ principes eligeban
tur absqꝫ precio dato ab eis. ꝛ non eligebãtur
per sortem: ꝗ propter virtutem. ꝛ quedaз alia
hmõi. ¶ Habebant etiam aliud. scꝫ ꝙ maximi
principes iudicabant de omnibus sententijs.
et non erant diuisi seu diuersi qui ex diuersis
iudicarent: sicut fiebat in lacedemonia. ¶ Ex
hijs eñ ostendit phus. quomodo ista policia
recedit a ꝓposita intentione legislatoris. et in
quo recedit: ibi. [Transgreditur autem.] Et
dicit ꝙ ista policia magis declinat ad optima
tes ꝗ̃ ad populum. Nam putabant ꝙ oporte
teret eligi principes non solum virtuosos: sed

etiam diuites. Et mouebant hac ratiõe. qꝛ im
possibile erat ꝙ aliquis pauper bene ꝑncipa-
retur. ꝛ vacaret in negocijs ciuitatis. vnde nõ
habebant eorum ꝑncipes salarium de cõmu-
ni. ꝓpter ꝙ oportebat si pauperes virtuosi eli
gerentur in ꝑncipes. ꝙ pretermissis negocijs
ciuitatis intenderent ad acquirẽdũ sibi victuз
Unde manifestũ est. ꝙ eligere diuitem virtuo
sum erit iam certius ordo qui obseruabat a-
pud carthaginenses. Eligebant eñ maximos
reges / ꝛ ꝑncipes / ꝛ duces exercitus respicien
tes simul ad diuitias ꝛ virtutes. ¶ Hanc ordi
nationem improbat phs ibi. [Putanduз au-
tem] Et ꝑmo destruit fundamentũ institutio
nis. ꝛ dicit ꝙ est putandũ huiusmodi excessuз
ab optimatibus esse errorẽ legis conditoris.
Hoc eñ fuit maxime necessariũ videre a prin
cipio qualiter homines optimi in virtute pos-
sent non vacare opibus virtutum absqꝫ hoc ꝙ
dehonestarentur vacando rusticanis opibus
ꝛ hoc nõ solũ qꝺ ꝑnciparent. ꝗ etiã qñ agerẽt
ꝑuatam vitam. scꝫ instituẽdo aliqua ꝑmia vir-
tutũ et quibꝰ nutrirent virtuosi. ¶ Deide im-
probat phs ipsã ordinationeз ostẽdẽs eã esse
ꝑiculosã ibi [ꝙ ĩspicere oportet] et hoc sic. nã
si oporteret in eligendis ꝑncipibꝰ aspicere ad
diuitias ad hꝯ ꝙ possint vacare absqꝫ opibus. q̃
bus lucrent victum valde malũ erit ꝙ maximi
ꝑncipatus. s. regnũ ꝛ ducatꝰ exercitus sint ve-
nales. s. ꝙ ꝓ abundantia pecuniaꝝ dent. Ita
etiã dicit eẽ prauũ qꝛ ex hac lege sequit ꝙ to-
ta ciuitas sit amatiua pecunie ꝛ magis ꝗ̃ ꝟtu
tis. qꝛ ciues q̃cq̃d viderint esse ꝑciosũ in ꝑnci-
patibꝰ ꝯñr opinãt ꝑciosũ eẽ. ꝛ in quacũqꝫ ciui
tate ꝟtꝰ nõ maxie honoraret. s. vt soli ꝟtuti ho
nor ꝑncipatꝰ refereret. Impossibile ẽ eñ ꝙ in
tali ciuitate hoies ꝑm ꝟtutẽ ĩfalibiliter ꝑncipẽ
tur ex quo ꝓpt diuitias ꝑncipatꝰ dat q̃dãmõ
diuitis emptꝰ: qꝺ ẽ maximũ ĩcõueniẽs ꝛ ꝑicu
losũ. Ualde eñ ĩcõueniẽs ẽ ꝙ ille q̃ ẽ paup et
ꝟtuosus vellet lucrari in officio ꝯstitutꝰ. et ille
aũt. s. diues q̃ ẽ deterior nõ vellet lucrari postq̃
mlta expẽdiderit ad ꝑncipatũ acq̃rẽdũ. Hoc
eĩ ꝓbabile ẽ oĩno. s. ꝙ diues q̃ mlta expẽdidit
ad ꝑncipatũ acq̃rẽdũ ꝙ vellet lucrari ꝙ expẽ-
didit qꝺ ẽ ĩcõueniẽs ꝛ ꝑiculosũ. ꝛ iꝺ nõ opor-
tet req̃rere an sint diuites illi q̃ sũt ĩstituẽdi ad
principatũ. qꝛ siue sint diuites siue paupes illi
debẽt ĩstitui q̃ possent ꝑncipari ꝑm ꝟtutẽ. Nã
hec institutio Carthaginensium: vt dicit phi-
losophus: ibi. [Probabiliusqꝫ fuit.] Preter-
mittit conuenientiꝰ remediũ ꝙ possit adhibe

ri.qđ est istud. nam pbabilius enim esset si le-
gislator pre eligeret ad principatum pauper-
tatem virtuosorum non respiciens ad diui-
tias.et cum hoc curam aliquam apponeret:
vt saltem in principatu existentes possent a
labore cessare.¶ Quarto pȝ supradicta con-
clusio ibi.[Prauum etiam.] per hoc.qꝛ pra-
uum erat q̄ obseruabať apud carthaginēses
in hijs que in eoꝝ policia declinabat ad opti-
mates.ꝛ per ꝯñs nō erat apud eos bene statu
tum.Qđ eñ obseruabatur apud carthaginē-
ses erat istud. s.vt idem optineret plures pn-
cipatus siue plura officia qđ est prauū: ꝛ pra-
ue statutū.qꝛ dat⁹ vnū opus optime pficiatur
ab vno hoie.Si aūt vnus homo debeat plura
opera exercere necesse est q̄ impediať in alte
ro vel in vtroqȝ.vñ legislatorē oportet attēde-
re vt nō imponat plura opera vni homini.pu
ta q̄ nō pcipiat eidem fistulare ꝛ incidere co-
rea. Et ideo nisi puitas ciuitatis ipediat ma-
gis videť esse politicū vt plures psint pncipati
bus diuersis.ꝛ nō q̄ vnus habeat pncipatus
diuersos.ideo aūt illud est melius.qꝛ vnūqđqȝ
sicut dictū est ꝛ pulcrius et velocius pficiť ab
vno:ita q̄ vnus non cogatur multa facere.Et
hoc videmus in exercitu ꝛ inani: vtrobiqȝ eñ
ppter distinctionem officioꝝ quodāmodo ad
oēs extēdiť pncipari ꝛ subijci.s.dum quidam
subiecti quibusdam alijs pferunť vsqȝ ad infi-
mos ¶ Etiā improbat phus remediū q̄ cōtra
hoc carthaginenses apponebant.ibi. [Sȝ cū
ad paucorum.] Et dicit q̄ cum policia eorum
declinaretur ad optimates optimū modū ad
inuenerunt ad fugiendum seditionem populi
qꝛ semper aliquos de populo mittebant ad re
gimen ciuitatum sibi subiectarum vt sic dita-
rentur.ꝛ per hoc quodāmodo sanabant.ꝛ fa-
ciebant pmanere suā policiā:ꝫ hoc erat a for-
tuna.s.qꝛ ciuitates eius subiecte nō rebellaue
rant Oportet aūt q̄ ciues sint absqȝ seditione
nō ppter fortunam:sed propter pudentiā le-
gislatoris. nunc aūt si aliquod infortuniū car-
thaginensibus eueniat. vt magna pars subie
ctorum discedat ab earum domino nullū erit
remediū contra seditiones per leges ab eis la
tas.¶ Concludit phus epilogando. q̄ ea que
pdicta sunt merito possunt acceptari circa po
liciam lacedemoniorum/ꝛ cretensium/ ꝛ car-
thaginensium. Nam carthaginenses alio no-
mine dicuntur calcedones/ ꝛ carthagenia di-
cebatur calcedonia.Et hec de isto capitulo di
cta sufficiant.

c Orum autem qui de republica aliqđ
tradiderunt ꝛc. ¶ Postq̄ phus pro-
secutus est de diuersis policijs in pre
cedentibus capitulis.Consequenter in isto vl
timo capitulo istius secundi libri phus prose-
quitur de institutoribus policiarum et legum
Pro quo sunt aliqua notanda¶ Et primo est
notandum.q̄ istud capitulū diuiditur in tres
partes principales¶ In prima enim parte de
terminat de eorum differentia ad inuicē¶ In
secunda vero parte determinat de quibusdaȝ
qui instituerunt policias ibi. [Estimant qui-
dem]¶ In tertia autem parte determinat de
quibusdam qui fuerunt legislatores ibi. [Fu
erunt et legum positores] ¶ Secundo est no
tandum. q̄ phus in prima parte capituli po-
nit duas differentias eoꝝ qui de policijs vł le
gibus tractauerunt.¶ Quarum prima est se-
cundū diuersitatem vite.nam quidam eorum
vixerunt vita priuata in nullo communican-
tes politicis actionibus.quia non fuerunt gu
bernatores aliquarum ciuitatum. sicut Phe-
leas ꝛ ypodamus de quibus supradictuȝ est
si quid fuit dignum circa eos dicenduȝ.¶ Alij
autem vixerunt vita politica instituētes leges
aliquibus ciuitatibus/vel proprijs/ vel extra
neis. Et horum quidam fuerunt conditores
aliquarum leguum:sine hoc q̄ ordinarent ali-
quam policiam. Quidam vero etiam institu
erunt policiam que est ordinatio regiminis ci
uitatis.et posuerunt quasdam leges. sicut fu
erunt Ligurgus qui instituit lacedemonicam
policiam.et Solon qui instituit policiā athe-
niensem. ¶ Tertio est notandum. q̄ phus in
secunda parte capituli que incipit ibi. [Esti-
mant quidam.] prosequitur de aliquibus in
stituentibus policias. ¶ Et primo de Solon.
qui instituit policiam atheniensium.et dicit q̄
aliqui reputant Solonem fuisse bonū legisla-
torem. quia dissoluit potentiam optimorum:
seu diuitum:que erat valde itemperata ꝛ imo
derata apud athenas. ꝛ liberauit populū qui
seruitute opprimebatur ex immoderato regi
mine diuitum.Et instituit principatum seu re
gimen ciuitatis debere habere populum seu
pplares in patria sua.Et miscuit bene regimē
ciuitatis dans aliquam partem populo. in ea
autem instituit q̄ concilium ciuitatis fieret in
ariopago.id est in vico martis qui erat locus
solēnis apđ athenas. et istituit etiā q̄ ꝯsiliarij
ciuitatis essent ex diuitibus ꝛ potētib⁹.ꝫ tñ q̄
pncipes eligerenť ex popularib⁹. Et sic solon

videt̃ nõ dissoluisse illa que pri⁹ erãt. s. cõsiliũ optimorum ⁊ diuitũ: ⁊ electionem populi. sed de nouo instituit popularem quendam principatum dum fecit iudices ex omnibus ciuibus. Et licet aliqui reputarent bonum legislatorem: tñ vt dicit phs ibi. [Quapropt̃ quidã.] a quibusdam rephendebat̃. accusabãt ei quidã ipm q ipse dissoluerat alteram policiã q̃ prius erat qñ instituit iudices ex oĩb⁹ ciuibus. et q postea haberẽt potestatẽ sup oĩa: cũ tñ istud officiũ esset sortale. s. qz et sorte eligebant̃ aliqui ex poplo ad hoc officiuz. Ideo dicũt eũ p hoc dissoluisse priorẽ policiã. qz cũ iualuit istud officium in ciuitate illi iudici instituti ex populo transtulerũt totũ regimẽ ciuitatis. in populuz qui p tyrãnidẽ opprimebat maiores. ⁊ ita deuentũ est ad inordinatã policiã popularẽ que erat apud athenas. Primo em̃ Alsiates ⁊ Pe ryeles qui fuerunt iudices pplares destruxerũt ↄsiliũ ciuitatis q ab antiquo erat in araopago. i. in vico martis. ⁊ ↄseq̃nter vnus q̃s de rectorib⁹ auxit potestatẽ popli quousq pducta est policia ad omnimodã potestatẽ iudiciariã ⁊ regimẽ popularẽ que tũc erat. ¶ Phs aũt excusat solonẽ ibi. [Apparet aũt] Et dic q iste defectus accidit non ex defectu solonis s̃ ex quodam accidente. Nã cum rex Medorũ inuaderet athenienses: illi cogitãtes q nec fines suos tueri poterant: nec obsidionẽ ciuitatis poterant sustinere collocatis pueris/ et mulierib⁹/ ⁊ reb⁹ quas habebant in alijs ciuitatibus grecie dimissa ciuitate trãstulerũt bellũ ad mare. ⁊ ita cõgregatus est populus tpre medorum causa huius pncipatus naualis q̃ astute ↄcepit vt tota sibi potestate vsurparet. Et accidit q loco v̑tuosorum rectorum ppls habuit prauos rectores: qui intẽtionẽ popli sunt ↄsecuti. ¶ Q̃ aũt soloni hoc nõ intenderit pz per hoc qz solom nõ dedit potestatem pplo nisi illam q̃ est maxime nccia. s. vt eligeret pncipes ⁊ corrigeret eorum errores. hanc aũt potestatem populi dicit esse necessariam. qz sine hoc popul⁹ esset seruus si sine sua voluntate accipet principes ⁊ non posset emendare mala q̃ pncipes facerẽt ⁊ cum seruitute non posset ferre: fieret aduersarius pncipibus. Sed oĩs principat⁹ instituit soloni. Primo ex insignib⁹ scz ex nobilib⁹ ⁊ diuitib⁹. Et secundario instituit ex quibusdã quingẽtis qui erãt quasi medij in ciuitate quos medignos vocauit. quasi moderatores ⁊ iugarios eos vocat. qz erant capita societatũ vel artiũ quasi cõiungentes multitudinem. Et tercio instituit pncipes ex equitibus qui erat tertius ordo. Quartus autem ordo erat mercenariorum qui erant infima ps populi ad quos nullus pncipatus ptinebat. ⁊ sic pz. q in pncipatibus maiorẽ ptẽ addit maiorib⁹ q̃ populo. Vñ nõ fuit eius intentio ↄstituere potestatem iudiciariam popularem nec totalem regimen populo dare. s̃ cõsecuta est talis potestas popularis preter eius intentionem. ¶ Quarto est notandũ. q phs in tercia parte capli que incipit ibi. [Fuerũt ⁊ legum positores] determinat de institutorib⁹ legũ. Et prio ostendit qui fuerunt. ⁊ pmo agit de quibusdã legislatorib⁹ in ytalia. ⁊ secundo de quibusdã legislatoribus in grecia. Et dicit pmo q legislatores fuerũt quidam Zalentus nomine qui imposuit leges occidentalibus. ⁊ est quedam ciuitas calabrie que est ad occidentem. scz in regno Neapolim. Grecie fuit etiam quidam legislator Charõdas nomine ciuis cathaniensis qui tulit leges suis ciuibus. ⁊ quibusdam alijs ciuitatib⁹ Calchidie circa ytaliam ⁊ Ciciliam. ¶ Ostendit phus vnde isti fuerũt eruditi in legislatione: ibi. [Temptant vero.] Et dicit q quidam volunt inducere. q in terris illis primus instructus industrius in legislatione fuit quidã Conomatricus nomine. qui cũ esset ciuis Cretensis ibi increta fuit exercitatus in legislatione. et postea prefectus fuit populo artificialiter regẽdo ipsum. Et huiusmodi socium dicunt fuisse quendam Theretam: cuius auditores dicuntur fuisse ligurgum lacedemonium ⁊ zalentum: ⁊ charondam cathenisem. Sz ista vt dicit phs dicunt non considerantes bene opus ipsorum. q non erat conueniens huic narrationi. ¶ Philoaus autez qui fuit corinthius tulit leges thebanis. Et assignat causam quare de corinthio transiuit thebas ⁊ dixit. q cum esset de genere bathidorũ. scz eorum qui trahebant originem a bacho factus est amicus cuiusdam diodi qui habuerat quandam victoriam in olimpiade. postq̃ diocles relinquit ciuitatem forte expu'sus inde per aliquam iniuriam Philoaus qui erat ex familia Barchiadorum habens in memoriam amorem matris Diodis que vocabatur Anchones: que forte nutriuerat eum. simĺ cũ eo habijt Thebas. ⁊ ibi ambo finierunt vi'am q nunc eorum sepulcra ostendũt que mutuo se respiciebant: ⁊ ex vno poterat conspici aliud. sed ita erant disposita versus regionem Corinthiorum vt ynum possit inde videri:

aliud nõ. ¶ Narrat aũt. ꝙ ideo fuerũt sic ordinata coꝝ sepulcra: vt diocles non videretur a chorinthijs propterea que ab eis passus fuerat. philoaus autem videri poterat qui nichil ab eis pass⁹ fuerat. ista igiẗ fuit cã q̃re apd̃ thebanos hitauerũt ⁊ eis leges tulerẽt. Et si q̃raẗ q̇d ꝓpͥũ vnusq̇sq₃ legislatoꝛ ĩstituit. ¶ Ad h̄ dic pħs: ibi. [Legesq₃ illis] ꝙ philoa⁹ tulit leges thebanis de q̇busdã alijs. s. ꝑ aſt̃ de pueroꝝ ꝓcreatiõe. vt. s. nõ ĩsisterẽt opi gñatiõis postq̃ certũ numeꝝ filioꝝ haberẽt. Et has leges philoa thebani vocãt leges positiuas. h̄ aũt de ꝓcreatiõe filioꝝ sol⁹ ip̃e ꝯstituit ad h̄: vt ꝯseruaretur numer⁹ hereditatũ. dixit eñ. ꝙ nõ oportebat vnã ꝑtẽ possessiõis vni⁹ hoĩs diuidi in plures ꝗ tot pueri generenẗ ꝙ ꝑ idẽ numer⁹ ciuiũ cõfueẗ. Charõdas autem nihil statuit ip̃e solus nisi vĩdictas de falsis testimonijs. ꝙ ip̃e p̄mus ꝯsiderauit. ꝗ magis placuit ꝙ cũ diligentia explicauit ea q̃ nccĩa erãt ĩ legib⁹ pre alijs legislatorib⁹: q̃ꝫ de hoc ꝙaliq̇d singulariter statueret Sꝫ philoa⁹ instituit aliq̇d ꝓpͥũ. s. ꝙ tollereẗ irregularitas possessionũ. Plato autẽ quatuoꝛ ꝓp̃a instituit in suis legib⁹. ¶ Quoꝝ vnũ est. ꝙ mulieres ⁊ pueri ⁊ possessiões sint cõmũes ¶ Scdm̃ ẽ ꝙ fierẽt ꝯuiuia mulierũ sicut ĩ alijs ciuitatib⁹ fiãt ꝯuiuia viroꝝ. ¶ Tertiũ ẽ ꝙ instituit legẽ ꝯ ebrietatẽ. s. ꝙ soli sobrij possent ẽẽ p̄ncipes ꝯuiuioꝝ. ¶ Quartũ aũt statuit iure milari. s. vt hoies ꝑ exercitũ ⁊ studiuꝫ fierent amphidextri. s. vt vtraq₃ manus fieret eis vtilis ad bellãdũ. ¶ Cõsequẽter dicit pħs ꝙ ĩueniũẗ q̇dã leges drachonis qui policie p̄existẽti ĩposuit quasdã leges. ꝗ in legib⁹ suis nihil fuit ꝓpͥũ ꝙ sit memoria dignũ: nisi ꝙ seuerioꝛ pena dareẗ qñ mai⁹ dãnum sequebaẗ ex culpa. ¶ Etiã fuit q̇dã noie pictac⁹ legislatoꝛ qui nõ ĩstituit policiã cui⁹ lex q̇dã ꝓpͥa fuit. vt ebrij si ꝑcuterẽt plus punirẽẗ q̃ꝫ sobrij. quia plures ebrij faciũt iniurias q̃ꝫ sobrij. vñ magis respexit ad vtilitatẽ. s. vt cohibereẗ iniurie ebrioꝝ q̃ꝫ ad veniã q̃ꝫ oportet habere de ebrijs qui nõ sunt sui cõpotes. ¶ Etiã fuit ali⁹ legislatoꝛ nomine Amdrodam⁹ ciuis regin⁹: qui ĩstituit quasdã leges circa penas homicidioꝝ. ⁊ circa successiones hereditatũ. ꝗ tñ nihil ꝓpͥ⁹ ipi⁹ dici põt. ¶ Ultimo aũt epilogãdo concludit pħus: ibi [De hijs ergo] ꝙ hoc mõ sũt ꝯsiderata eadẽ que oportuit cõsiderari circa optimas policias a quibusdã alijs ordinatas. Et hec de isto capitulo: ⁊ de toto isto scd̃o libro politicorum dicta sufficiant.

¶ Hic incipit tertius liber politicorum.

q

Ui de re publica considerat q̃ sit vnaq̃q₃ ⁊c. ¶ Postq̃ꝫ pħs in scd̃o libro politicoꝝ inquisiuit de policijs ꝗm traditionem alioꝝ. ¶ Hic ĩ isto tercio libro ꝯsequẽter ĩcipit prosequi de eis ꝗm proprĩã opinionẽ. Et primo in isto tertio libro determinat pħus de regno ⁊ rege. Et in speciali in isto p̄mo cap° isti⁹ tertij libri detminat de ciue q̇d est. ⁊ quid ẽ ciuitas. ⁊ aliquo habet ciuitas vnitatem. Pro quo sũt aliqua notãda. ¶ Et p̄mo est notãdũ ꝙ istud capitulũ ꝯtinet q̃tuoꝛ ꝑtes p̄ncipales. ¶ In p̄ma eñ ꝑte ostẽdit ꝙ est inquirendum quid est ciuitas: ⁊ quid est ciuis. ¶ In secũda vero ꝑte ostẽdit de quo ciue hic ostendit. ibi. [Eos igiẗ.] ¶ In tertia aũt ꝑte poniẗ diffinitio ciuis simpliciter: ibi. [Ciuis simpliciter] ¶ In quarta parte manifestat quãdã dubitationẽ circa vnitatẽ ciuitatis ⁊ determinat eaꝫ ibi. [Uideẗ aũt propri⁹.] Scd̃o est notandũ. ꝙ pħs in p̄ma ꝑte capli dicit ꝙ ille qui vult cõsiderare de policia que vnaq̃q₃ sit ꝗm proprĩã rationẽ ⁊ q̃lis sit. s. vtrũ sit bona vł mala. iusta vel iniusta necesse est p̄mo ꝙ ꝯsideret q̇d sit ciuitas. ⁊ hoc probat pħs duplici rõne. ¶ Quarum p̄ma est. qꝛ de hoc põt esse dubitatio. dubitant aũt aliqui circa aliqua negocia. vtrum sint facta a ciuitate. s. cũ sint facta a tyrãno: vł a diuitib⁹ ciuitatis. in quo casu aliqui dicunt ꝙ ciuitas hoc fecit. aliqui aũt dicũt oppositũ. scꝫ ꝙ ciuitas nõ fecit hoc. ꝗ diuites ⁊ maiores p̄ncipantes vel etiã tyrãni. Et sic videẗ in dubium verti. vtrũ solum diuites ⁊ maiores p̄ncipantes sit ciuitas. ⁊ qꝛ dubiuꝫ est oportet ꝙ determinetur. ¶ Scd̃a rõ pħi est. qꝛ tota intẽtio eoꝝ qui tractant de policijs ⁊ legislatione negociatur circa ciuitatẽ. qꝛ policia nihil aliud est q̃ꝫ ordo inhabitantiũ ciuitatẽ. Istis presuppositis ponunẗ due ꝯclões. Prima cõclusio poniẗ ibi. [Cum vero sit ciuitas.] ⁊ est ista ꝙ necesse est p̄mo determinare de ciue. q̃ꝫ de ciuitate. Ista ꝯclõ ꝓbaẗ ꝗm pħm dupliciter Et p̄mo sic. cognitio totius depẽdet ex cognitione partium. ꝗ ciuitas est q̇dam totũ integrũ ꝯstituta ex ciuibus tanq̃ꝫ ex ꝑtibus: q̃ ꝑꝯ⁹ est determinandũ de ciue q̃ꝫ de ciuitate: cũ cognitio ꝑtis p̄cedat cognitionẽ toti⁹. ¶ Scd̃o probaẗ ꝯ° ibi. [Quare ⁊ quẽ] ⁊ hoc sic. nã de eo ꝙ poniẗ in diffinitione ciuitatis de quo est dubiũ ꝙ sic est p̄us determinandũ q̃ꝫ de ciuitate. Sꝫ ciuis poniẗ in diffinitione ciuitatis: cũ

ciuitas non sit aliud ꝙ̃ multitudo ciuiũ. et de
ciue dubitat̃ ꝙ si sit ciuis. qꝛ nõ in omni poli-
cia idem homo .s. eiusdem ꝯditionis dicitur ci
uis: vt patet: qꝛ sepe in statu populari aliquis
dicit̃ ciuis qui in statu manatoꝝ ⁊ diuitũ non
dicit̃ ciuis. ⁊ per ꝯñs prius est determinãdum
de ciue ꝙ̃ de ciuitate. ¶ Et si q̃ratur circa istã
scdam rõnem quid est ciuis ⁊ quot modis di-
citur ciuis. si sic est ꝙ nõ idem homo est ciuis
in omni policia. ¶ Ad hoc dicit ph̃s in secũda
pte capl̃i q̃ incipit ibi. [Eos igit̃] ꝙ debemus
dimittere ad p̃sens illos qui dicunt̃ ciues s̄m
aliquã metaphoricã silitudinẽ. qꝛ tales ꝓprie
nõ dicunt̃ ciues. Pro quo est sciendũ ꝙ ciuis
dicit̃ multis modis. ¶ Primus quidẽ modus
est s̄m habitationẽ: ⁊ isto mõ non dicunt̃ vere
⁊ ꝓprie ciues. ex eo qꝛ ciuitatẽ inhabitant. q̃a
aduene ⁊ s̄ui habitãt in ciuitate nec tñ sũt sim
pliciter ciues. ¶ Scd̃s modus ẽ ꝙ aliq̃ possũt
dici ciues qꝛ subdunt̃ iurisditioni ciuitatis. vt
scʒ pticipent iusticiam ciuitatis in hoc ꝙ q̃nq̃
obtineant sententiã ꝓ se ⁊ q̃nq̃ condẽpnetur.
qꝛ etiã hoc cõuenit illis qui habẽt aliquos cõ
tractus inter se qui tñ nõ sũt vnius ciuitatis ci
ues. ⁊ tñ in quibusdã ciuitatibus extranei nõ
pticipãt pfecte hmõi iusticiã sicut ciues. sʒ est
necesse ꝙ si volũt iudicio cõtendere ꝙ debʒ s̄i
deiussorẽ deparendo iuri. vnde patet ꝙ adue
ne ipfecte pticipant cõicationem iusticie: ⁊ ita
s̄m hoc non sunt simplr̃ ciues: s̄ possunt esse ci
ues s̄m quid. ¶ Tercio mõ dicunt̃ ciues pue-
ri qui nõdũ ꝯstituti sunt in numero ciuiũ. ⁊ sic
dicim⁹ senes ciues: qꝛ iam sunt emissi a nume-
ro ciuiũ qui nõ possũt facere oꝑa ciuiũ. vtros
q̃ nõ dicimus simplr̃ ciues s̄ cum aliqua adiũ
ctiõe. pueros quidẽ tãq̃ imꝑfectos. senes au-
tem tanq̃ vltra ꝑfectos ꝙ̃ requirit cõditio ci
uium. vel si etiã aliud aliquid tale apponatur
nihil differt. manifestũ est eñ illud ꝙ intendi-
mus dicere. Inquirim⁹ eñ nũc quid sit simplr̃
ciuis absq̃ aliqua additiõe que sit necessaria
ad dirigẽdũ vel exponẽdum nomẽ ciuis. ¶ Est
aũt quartus modus in quo est eadem dubita
tio ⁊ solutio .s. circa viles ꝑsonas ⁊ infames qꝛ
tales sunt ciues s̄m quid ⁊ nõ simplr̃. ¶ Quid
ergo est simplr̃ ciuis. Ad hoc dicit ph̃s in p̄nci
pio tercie ptis q̃ incipit ibi. [Quis simplr̃] ꝙ
ꝑ nihil aliud melius potest determinari ciuis
simplr̃ ꝙ̃ per hoc ꝙ pticipet in ciuitate iudicio
scʒ vt possit aliquo iudicare ⁊ p̄ncipare. hoc ẽ
vt aliquã habeat potestatẽ in negocijs ciuita
tis. ¶ Sʒ est hic sciendũ ꝙ duo sũt genera p̄n

cipatus quidam eñ sunt determinati ad cer-
tum tempus: ita ꝙ apud quasdã ciuitates nõ
liceat ꝙ idem homo obtineat p̄ncipatũ eũdẽ.
vel ꝙ obtineat per determinata tp̄ra .s. ꝙ exer
ceat aliqđ officiũ ad annũ: ⁊ postea nõ possit
institui in eodẽ officio vsq̃ ad tres vel quatu-
or annos. Ali⁹ aũt p̄ncipatus est qui nõ deter
minat̃ s̄m aliqđ tempus: s̄ quocunq̃ tp̄re põt
homo illud officiũ exercere. Sicut est concio-
nator qui habet potestatẽ dicẽdi suam causaʒ
in cõcione ciuitatis. Et etiã ille qui habet po-
statẽ iudicãdi de aliquibus causis. ¶ Et si di-
catur ꝙ tales nõ dicunt̃ p̄ncipes ex eo qꝛ non
nominant̃ noĩe p̄ncipũ. Ad hoc dicit ph̃s ibi.
[Q̃q̃ fortasse] ꝙ hoc nihil differt ad ꝓpositũ.
qꝛ ista dubitatio nõ est nisi de noĩe. nõ eñ íue
nim⁹ aliqđ nomẽ cõmune iudici ⁊ cõcinatori.
⁊ iõ iponatur eis hoc nomen ꝙ dicat̃ p̄ncipa-
tus indeterminatus. sic igit̃ ponim⁹ eos q̃ pti
cipant hmõi p̄ncipatu esse ciues. Et ista videt̃
esse melior determinatio ciuis simplr̃. ¶ Et si
q̃ratur si ista determinatio ciuis sit cois in oĩ
policia. ad hoc dicit ph̃s ibi. [Nec latere non
decet] ꝙ nõ est cois in oibus policijs. et dicit
ꝙ oportet hoc manifestũ esse. ꝙ in oibus reb⁹
in quib⁹ supposita differunt specie. ⁊ vnũ eo-
rum est primũ. ⁊ aliud secundũ. aliud ꝯsequẽ-
ter se habens vel nichil est cõmune in eis .s. sic
est in equiuocis. vel vix est aliquid cõmune.
id ẽ s̄m aliquid modicũ. Policie aũt vt postea
videbimus differũt s̄m spẽm. Et quedã earũ
sunt p̄ores ⁊ q̃dam posteriores. qꝛ ille q̃ sunt
viciate ⁊ transgrediunt̃ rectum ordinẽ policie
sunt posteriores naturaliter policijs nõ vicia-
tis. sicut in quolibet genere ꝑfectũ est natura
liter prius corrupto. ¶ Quomõ aũt aliq̃ poli
cie transgrediunt̃ rectum ordinẽ infra erit ma
nifestum. Vñ oportet ꝙ altera sit ratio ciuis i
diuersis policijs. vnde p̄dicta determinatio ci
uis maxime ꝯuenit in policia populari in qua
quilibet de populo habet potestatẽ iudicãdi
de aliquo ⁊ cõcinãdi. In alijs aũt policijs q̃n-
q̃ ꝯtingit ꝙ quilibet ciuis habet hanc potesta
tem: nõ tñ est hoc necessariũ: qꝛ in quibusdam
nõ est populus habens hanc ciuitatẽ: nec ali-
quid reputant cõgregationẽ populi. s̄ solum
alios specialiter ꝯuocatos. Et isti soli per par
tes iudicant aliquas sententias: sicut in lace-
demonia ephori .i. ꝓuisores ciuitatis iudicãt
sententias ꝯtractuum. alibi tñ alias diuersi di
uersas. Senes aũt iudicãt cãs homicidiales.
Et alij p̄ncipatus alios. ⁊ ita est apud cartha-

ginenses. qꝛ oēs sententie iudicant̄ p aliquos p̄ncipes. ⁊ sic populares ciues nō pticipāt iudicio. vn̄ p̄dicta determinatio ciuis nō ꝯuenit. ¶ Et si vlteri⁹ q̄rat̄ si predicta determinatio ciuis pōt esse aliquomō cōis in qualibꝫ policia. Ad hoc dicit ph̄s: ibi. [Sꝫ recipit correptionem] corrigendo p̄dictā diffinitionē ꝙ predicta diffinitio seu determinatio ciuis pōt dirigi ad hoc ꝙ sit cōis: qꝛ in alijs policijs q̄ȝ in populari. cōcionator ⁊ iudex nō habet indeterminatū p̄ncipatū. ſ hec duo ptinent solum ad eos qui habent determinatos p̄ncipat⁹. qꝛ q̄busdam hoꝝ aut etiā oīb⁹ cōuenit iudicare et ꝯsiliari: vel de quibusdā vel de oībus. Et ex h̄ pōt esse manifestū q̄d sit ciuis. non em̄ ille qui pticipat iudicio ⁊ cōcione. ſ ille qui pōt cōstitui in p̄ncipatu ꝯsiliatiuo vel iudicatiuo. nam illi qui possunt assumi ad talia officia in nullo vident̄ pticipare policia vnde nō vident̄ eē ciues. ¶ Ultimo aūt ex hoc ꝯcludit ph̄s ibi [Ciuitatem vo] ꝙ ciuitas nihil aliud est q̄ȝ multitudo taliū qui sic dicunt̄ ciues: que est p seipa sufficiens ad necessaria vite ſm ꝙ dictū est in p̄mo libro. ¶ Ex istis em̄ dictis excludit ph̄s quādā indeterminationē ciuis: ibi. [Consueuerunt aūt] ⁊ dicit. ꝙ ſm ꝯsuetudinē quidam diffiniūt ciuē ⁊ determināt eū esse ciuē qui nat⁹ est ex ambob⁹ parentibus ciuib⁹: ⁊ nō ex altero solū. ſ. patre/vel matre. Quidā aūt āplius requirūt ad hoc ꝙ aliq̄s sit ciuis. ſ. ꝙ deducat̄ ei⁹ gn̄atio ad ciues auos: vsq; ad scd̄m gradū: vel tertiū vel vltra. ⁊ sic determinet̄ ciuis policie. ſ. ſm ꝯsuetudinem quarūdā ciuitatū ⁊ an̄ debitā disquisitionē ꝯsurgit dubitatio quomō ille tertius vel quart⁹ au⁹ fuit ciuis. nam ſm p̄dictam determinationē nō poterat dici fuisse ciuis nisi ⁊ eius gn̄atio reducat̄ ad tertium vel quartū auū ciuem: ⁊ ita erit pcedere in infinitum. ¶ Circa hoc ponit dictū Gorgie siculi leontini qui fuit de insula cicilie. qui per q̄dam v̄ba p̄dictas determinationes dixit: siue qꝛ non erat certus de v̄itate: siue qꝛ ludēs loquebat̄. dixit em̄ ꝙ sicut mortaria sūt illa que fiunt ab artificibus mortarioꝝ: ita ⁊ ciues sūt lariseꝝ q̄ sunt facti. i. geniti ab alijs ciuib⁹ lariseis. q̄ sūt factiui ciuiū lariseoꝝ. hoc aūt dictū est simplr̄ ⁊ sine rōne. qꝛ si aliqui pticipāt policiā ſm diffinitionē p̄dictā a nobis oportet dicere ꝙ sint ciues: e. iā ⁊ si nō sint geniti ex ciuibus. alioq̄n ista determinatio quā isti dant non pōt adaptari p̄mis qui edificauerūt aut inhabitauerunt ciuitatem de quibus ꝯstat ꝙ nō fuerūt nati ex ciuibus illius ciuitatis. ⁊ per ꝯn̄s nec aliȷ̄ q̄ ab eis diriuant̄ qd̄ est incōueniēs. ¶ Assignat aliam rōnem ph̄s ibi. [Sꝫ de eo forsā.] q̄ rō est ista. nam si sic esset ꝙ solūꝫ illi essent ciues qui sunt nati ex ciuibus sequeret̄ ꝙ extranei itroducti ad ciuitatē p illū qui pōt ciues introducere siue iuste siue iiuste non essent ciues licet opent̄ opa ciuis. Sꝫ hoc est fl̄m ꝙ pꝫ. qꝛ ille q̄ introducit̄ per illū qui pōt introducere siue iuste siue iniuste sūt ciues in illa ciuitate ex quo opant̄ opa ciuis: qm̄ p̄ncipant̄ in cōsilijs ⁊ iudicijs: sicut patet de quodā sapiente qui vocabatur Lascenes qui apud athenas facta mutatione policie. ſ. eiectis tyrānis adiūxit societatib⁹ ciuitatis multos extraneos. ⁊ etiā quosdam seruos aduēticios vt multiplicato poplo diuites nō posient tyrānice opp̄mere ip̄m. nā circa hos nō est dubitatio an sint ciues: qꝛ ex quo facti sūt ciues sūt ciues. ſ tantū est dubitatio vtrū sint iuste vel iniuste ciues. ⁊ per ꝯn̄s nō oportet ꝙ oēs ciues descēdant a parentibus ciuib⁹. Et si aūt dicatur. ꝙ ille nō est ciuis qui nō est iuste ciuis. sicut nō est ciuis qui est falsus ciuis. nam manifestū est ꝙ falsus ciuis non est ciuis. nec p ꝯn̄s iniuste factus ciuis. sic sunt extranei ⁊ serui q̄n admittunt̄ in ciuitatem Ad hoc respondet ph̄s ibi. [Atqui de eo] et dicit ꝙ cū aliqui p̄ncipant̄ iniuste principes tn̄ habeant̄ ⁊ eadē rōne. ⁊ illi qui sunt iniuste ciues dicēdi sūt ciues. qꝛ ciuis dicitur ex hoc ꝙ pticipat aliquo principatu. nam ꝙ aliquis dicatur iuste vel iniuste ciuis ad p̄mā ptinet dubitationem que in p̄ncipio hui⁹ tercij libri mota est. ſ. quomō illud ꝙ fit sit factū ciuitatis et quō nō. Sicut cōtingit q̄nq; ꝙ policia mutat̄ de tyrānide in populari. ⁊ tunc populus potestatē policie accipiēs inde vult adiplere ꝯuentiones que sunt facte p tyrānū vel per diuites p̄us dn̄antes. Dicūt em̄ ꝙ si qua sūt data tyrāno vel diuitib⁹ ciuitatis nō accepit ea ciuitas: ⁊ ita est in multis talibus. qꝛ in quibusdaꝫ policijs illi qui p̄sident obtinēt aliqua ab alijs. nō ꝓpter cōem vtilitatē ciuitatis. ſ ꝓpter ꝓpriuꝫ cōmodū. vnde si ciuitas maneat eadem facta transmutatione policie sicut est factum huius ciuitatis illud ꝙ ex policia populari: ita illud ꝙ fit ex policia diuitū/ seu manatoꝝ/vel tyrānide. qꝛ sicut tūc habebat tyrānus potestateꝫ vel diuites in ciuitate: ita etiā in policia populari populus. ¶ Scd̄a cōclo ponit̄ in q̄rta pte capl̄i q̄ incipit ibi. [Videt̄ autem proprius.] ⁊ est ista. ꝙ ciuitas nō est vna ꝓpter ydētitatē

murorum: sed est vna ab vnitate policie. ¶ Ad proba
tionem et declarationem huius conclusionis phs in princi
pio quarte partis capli mouet dubitationem
circa vnitatem ciuitatis. dicens quod videtur dubitatio
a quo ciuitas habeat vnitatem: et est tertia dubi
tatio siue questio huius libri. Et primo narrat a qui
bus ciuitas non habet vnitatem et ponit quod propter
ydentitatem loci non est ciuitas vna vel eadem nisi
secundum locum: nec propter ydentitatem murorum. Deinde
ponit quod ciuitas habet vnitatem ab vnitate poli-
cie. vnde dicit sic phs quod precipuus sermo ad soluendum
tertiam dubitationem est quando oporteat ciuitatem
dicere eandem vel non eandem. Et diuidit predictam
dubitationem in duas partes. et dicit sic. quod huiusmodi que
stio in ipsa superficie apparet quod est circa duo. scilicet
circa locum et circa homines inhabitantes ciuitatem
Contingit enim quandoque homines separari a loco. scilicet cum
homines ciuitatis expelluntur a ciuitate. et quidam
ducuntur ad vnum locum: et quidam ad alium. Potest esse
dubitatio si super inducantur alij habitatores. vtrum
sit eadem ciuitas vel non. Dicit phs quod hec dubi-
tatio leuis est. ciuitas enim multipliciter dicitur
Vno modo ipse locus ciuitatis et sic ciuitas est eadem
Alio modo populus ciuitatis. et sic ciuitas non est eadem.
Sed tunc remanet alia dubitatio. Si semper homines
idem habitent eundem locum potest esse dubium quando
sit vna ciuitas et quando non. Et tunc concludit primam
partem conclusionis. et dicit quod non potest dici quod homines inha-
bitantes ciuitatem conseruent ydentitatem ciuitatis propter
muros eosdem. Assignat rationem ibi [Licebit
enim] vbi dicit. posset enim contingere quod toti
vni regioni: puta pelopene. id est acaye circunduce
retur vnus murus: et tamen non esset eadem ciuitas. Et
ita fuit de babilone. Dicitur enim de babilone. quod
quando fuit capta vsque ad tertium diem non sensit que-
dam pars ciuitatis propter murorum amplitudi-
nem. Et interponit phs quod de hac dubitatione
scilicet vtrum expediat esse ita magnam ciuitatem con-
siderandum erit alibi. scilicet in septimo libro. Nam ad
politicum pertinet cognoscere quanta debeat esse
magnitudo ciuitatis. et vtrum debeat contine
re homines vnius gentis vel plurium ¶ Deinde phs
inquirit de alia ratione ciuitatis ibi. [At manen
tibus eisdem] scilicet vtrum hominibus remanentibus in
eodem loco sit dicenda ciuitas eadem propter idem
genus inhabitantium. scilicet quia quidam succedunt qui-
busdam quamuis non sint idem homines numero
sicut dicimus fluuios vel fontes esse eosdem
propter successionem aquarum quamuis quedam efflu
at et quedam adueniat. ¶ Hanc dubitationem
soluit phs ibi. [Vel homines] dicens. quod propter pre-
dictam successionem hominum vnius generis potest

aliqualiter dici eadem multitudo hominum: non tamen
potest dici eadem ciuitas si mutetur ordo poli-
cie: ex quo sequitur secunda pars conclusionis. scilicet quod
ciuitas dicitur vna ab vnitate policie. quod probatur
tur per talem rationem sic. Omne compositum ex
materiali et formali habet vnitatem a suo forma
li: vt patet in armonia: et in omnibus alijs compositis
Si enim forma compositionis mutatur oportet quod
illud cuius est forma mutetur. Sed ciuitas est quoddam
compositum ex ciuibus et ex policia que est ordo
habitantium ciuitatem. et policia est formale et prin
cipale in ciuitate: ideo ab vnitate policie habet
ciuitas vnitatem. transmutata enim policia et ma-
nente materiali ciuitatis, propter eosdem ciues
non manet eadem ciuitas: sed mutatur secundum speciem pro-
pter policie mutationem in aliam differentem speciem
que ciuitas sic mutata nominatur eodem nomine
quo precedens. nam dicit phs sic. Cum enim communica-
tio ciuium que policia dicitur sit de ratione ciuitatis
manifestum est quod mutata policia non remanet
eadem ciuitas. sicut videmus in illis qui dicunt
cantiones in choreis: quod non est idem chorus
si quandoque sit comedicus. id est dicens cantiones come-
diales de factis infimarum personarum quandoque est tragi-
cus. id est dicens tragicas cantiones de bellis princi
pum. Et ita etiam videmus in omnibus alijs que
consistunt in quadam compositione vel communicatione
quia quantumcunque sit alia species compositionis non re
manet ydentitas. Sicut non est eadem armo-
nia: si quandoque sit septimi vel octaui toni: et quandoque ter
cij vel quarti. Cum igitur omnia talia habeant hunc
modum manifestum est quod ciuitas est dicenda ea-
dem respiciendo ad ordinem policie: ita quod mu-
tato ordine policie licet remaneat idem locus
et remaneant idem homines non est eadem ciui-
tas quamuis materialiter sit eadem: potest ciuitas
sic mutata vocari vel eodem: vel altero nomine
siue sint idem habitantes siue alij: sed si est idem no
men erit equiuoce dictum. Et si autem queratur: vtrum
autem propter hoc quod non remanet eadem ciuitas fa-
cta transmutatione policie sit iustum quod conuentio
nes prioris policie adimpleantur vel non. Ad hoc
dicit phs ibi [Vtrum autem] quod hoc pertinet ad aliam
considerationem: quod quidem in sequentibus deter
minabitur. Et hec de isto capitulo sufficiant

h

Si vero que nunc dicta sunt consequens
est videre etc. ¶ Postquam phs in preceden-
ti capitulo ostendit quid sit ciuis: et simi
liter ostendit vnde dicitur ciuitas vna. ¶ Con
sequenter in isto capitulo ostendit de virtute ciuis
Pro quo sunt aliqua notanda. ¶ Et primo est
notandum quod istud capitulum diuiditur in duas partes

ꝑncipales ¶ In prima eñ parte ostendit phs ꝙ non est simplr eadem virtus ciuis ⁊ virtꝰ boni viri. ¶ In scđa vero parte mouet circa hoc quādā dubitationem ibi. [Restat adhuc vna dubitatio] Scđo est notandū ꝙ phs in prīncipio prime partis capituli dicit primo de q̄ est intentio. qꝛ post ꝑdicta cōsequēter est ꝯsiderare vtrū debeamus ponere eandē virtutē boni ciuis ⁊ boni viri vel nō. ꝙ est q̄rere. vtrum ab eodē dicat̃ aliquis bonus vir et bonus ciuis. nam virtus est que bonū facit habentē. Istis ꝑsuppositis ponunt̃ tres ꝯclones. ¶ Pria conclusio est ista. ꝙ non est eadē virtus cuiuslibet boni ciuis ⁊ boni viri ¶ Ista ꝯclo ꝓbat̃ fm phꝫ tribus rōnibꝰ. ¶ Prima ratio ponit̃ ibi. [Ut igit̃ nauta] ⁊ est a simili de nauta vbi dicit ꝙ sicut nauta assignat aliq̄d cōmune multis ita ⁊ ciuis. ꝙ aūt nauta sit cōis multis manifestat phs sic. qꝛ cum multi dissimiles in potentia. i. in arte ⁊ officio dicant̃ naute. qꝛ quidā eorum est remigator. s. qui mouet nauē remis. ⁊ quidam gubernator. s. qui mouet nauē gubernaculo. ⁊ quidam ꝓrariꝰ. s. ille qui custodit ꝓraꝫ: q̄ est anterior pars nauis. Et alij habent alia noia ⁊ alia officia. manifestū est aūt ꝙ vnicuiqꝫ hoꝝ ꝯuenit aliquid fm ꝓpriā v̓tutē: ⁊ aliq̄d fm cōem. ¶ Ad ꝓpriā eñ v̓tutez vniuscuiusqꝫ cōuenit ꝙ habeat diligentem curam de ꝓprio officio. sicut gubernator de gubernatione. et sic de alijs. ¶ Cōis aūt virtus est quedā q̄ conuenit oibus. omniū eñ eoꝝ opus ad hoc tendit: vt nauigatio sit salua. ad hoc intēdit desiderū ⁊ intentio cuiuslibet nautaꝝ. Et ad hoc ordinatur v̓tus cōis nautaꝝ q̄ est v̓tus naute inquantū nauta est: ita etiā cum sint diuersi ciues habentes dissimilia officia ⁊ statꝰ dissimiles in ciuitate opus cōmune oim est salus cōmunitatis: q̄ quidē cōitas cōsistit in ordie policie. Unde ptꝫ ꝙ virtus ciuis inquātū ē ciuis debet ꝯsiderari in ordine ad policiā. scꝫ ꝙ ille sit bonus ciuis qui bene operat̃ ad ꝯseruationem policie. nam vt infra dicet̃. ⁊ ex supioribꝰ aliqualr est manifestū plures sūt spēs policie. Et ad diuersas aūt policias ordinant̃ homies bene fm diuersas virtutes. Alio eñ mō cōseruat̃ policia popularis. Et alio mō policia paucoꝝ. s. optimatoꝝ ⁊ diuitum: aut tyrānica. vñ manifestum est ꝙ nō est vna virtꝰ ꝑfecta scđm quam ciuis possit simplr dici bonus. ꝫ aliquis dicit̃ bonus vir fm vnā virtutē ꝑfectā. s. scđm prudentiam ex qua oēs v̓tutes morales dependent. Contingit autem aliquē esse bonuz ciuem qui tñ nō habet v̓tutē fm quā aliq̄s est bonus. ⁊ hoc in policijs que sunt ꝑter optimā policiam ¶ Scđam rationem ponit phus ibi. [Quinetiam ⁊ alio mō] vbi dicit ꝙ per aliuz modum possumus inquirēdo siue obijciendo ꝯuenire ad eandē rōnem. ⁊ circa optimā policiam. s. ꝙ nō sit eadem virtus boni ciuis et boni viri: ⁊ hoc sic. Nā impossibile est quātūcūqꝫ bona sit policia ꝙ oēs ciues sint v̓tuosi. sed tñ oportet ꝙ vnusquisqꝫ faciat opus suū ꝙ pertinet ad ciuitatem bonā. ꝙ quidē fit fm v̓tutem ciuis inquātum est ciuis. Et notāter dico opꝰ suum: hoc est opus qđ est fm ipm: ꝓpter hoc. qꝛ nō oēs ciues possunt esse siles: vt idez opꝰ ad oēs ꝑtineat. ergo nō est eadē v̓tus ciuis ⁊ boni viri. ¶ Ista ꝯña ptꝫ per hoc. qꝛ nō oēs ciues sunt v̓tuosi. quāquidē ꝯñaz sic manifestat phs ⁊ deducit. qꝛ in optima policia oportet ꝙ q̄libet ciuis habeat v̓tutem boni ciuis. qꝛ per hūc modū ciuitas erit optima. Sꝫ v̓tutē boni viri impossibile est ꝙ oēs habeant. qꝛ non sūt oēs v̓tuosi in vna ciuitate. ꝫ ⁊c. ¶ Tertiā rōnē ponit ibi phus [Preterea cū] vbi dicit ꝙ oīs ciuitas cōstat ex dissimilibꝰ: sicut animal constat ex dissimilibꝰ. s. ex corpore ⁊ aia. ⁊ ipa aia ex rōne ⁊ appetitu ꝯstat. s. ex intellectu ⁊ voluntate. ⁊ domus ex viro ⁊ vxore. ⁊ acquisitio ex dño ⁊ ex seruo. Eodē mō ciuitas ꝯstat ex oibꝰ istis diuersitatibꝰ ⁊ ex multis alijs. ¶ Et in primo libro dictū est ꝙ nō est eadē v̓tus ꝑncipantis ⁊ subiecti. nec in aia est eadē v̓tus rōnis et appetitus. Unde relinquit̃ ꝙ nō sit vna ⁊ eadem virtus oim ciuiū. sicut videmꝰ ꝙ in choreis nō est eadem v̓tus illius qui ducit choream: ⁊ illius qui assistit. Manifestū est autē ꝙ vna et eadem est virtus boni viri. relinquit̃ ꝙ non sit eadem v̓tus boni ciuis ⁊ boni viri. ¶ Arguit phs cōtra istam cōclonem ibi. [Sed an erit] Et ꝓbat ꝙ alicuius ciuis est eadē v̓tus que ē v̓tus boni viri. ⁊ hoc sic. Nam alicuiꝰ ciuis ad hoc ꝙ sit bonꝰ requirit̃ eadē virtus q̄ est boni viri. qđ ptꝫ. qꝛ nō dicit̃ aliquis bonus ꝑnceps nisi sit bonus per v̓tutes morales ⁊ sit prudēs Uñ in sexto ethicoꝝ dictū fuit ꝙ policia est q̄dam pars prudentie. vñ oportet politicū seu rectorem policie esse prudentē. ⁊ per ꝯñs bonū virum. ¶ Ad hoc respondet phs ibi. [Et stati aliam esse] ⁊ dicit ꝙ ex hoc non ꝯcluditur nec sequit̃ ꝙ sit eadem v̓tus boni ciuis simpliciter ⁊ boni viri. Et ad hoc ꝓbandum ꝑmo inducit ꝙ quidā dicūt aliā esse disciplinā ꝑncipis qua est instruendus ad virtutē. ⁊ aliā esse discipli=

nam ciuis. vt apparet ex hoc q filij regnũ eru diunt in equestri ⁊ bellica disciplina. Vñ euri pidis loquẽs ex ꝑsona pncipis dixit. nõ perti net ad me scire ea q sunt varia ⁊ alta. s. ea q phi ꝯsiderant. s ea que ad regimen ꝑtinet ciuitatꝭ Et hoc dixit ad significandũ q est quedã ꝓpa disciplina pncipis. Ex quo cõcludit q dato q eadẽ sit vtꝰ boni pncipis ⁊ boni viri. nõ tamẽ ois ciuis est pnceps. s etiã multi ciues sũt sub diti. Ex quo sequit q nõ est simplr eadẽ vtus boni ciuis ⁊ boni viri: nisi forte alicuius ciuis. scꝫ illius qui põt esse pnceps ꝓpt q Iason dixit q grauiter ferebat qñ nõ regnabat tyrã nice: ac si nesciret viuere sicut priuata persona ℭ Scdo arguit phs ꝯtra ꝯclonem supradictã: ibi. [Sꝫ nihilominꝰ.] ⁊ hoc sic. nam qñqꝫ lau datur ciuis ex hoc q põt bñ pncipari ⁊ subijci ꝗ si vtus boni viri est vtus boni pncipis. ⁊ vtꝰ boni ciuis est que se habet ad vtrũqꝫ. s. ad pn cipandũ ⁊ ad subijciendũ. sequit q si sũt am bo silr sũt laudabilia. s. esse bonũ pncipẽ ⁊ bo num virum q esse bonũ ciuẽ est multo melius ⁊ laudabilius. Soluit phs ꝑdictam instantiã: ibi. [Si ergo vtutẽ] ⁊ dicit. si ergo aliqñ vtrũ qꝫ hoꝝ videt esse bonũ virꝝ ⁊ ꝑsidentem esse. ⁊ ciuis haberet vtrãqꝫ ambe vtiqꝫ forent laude digne cũ aliqñ videat vtraqꝫ. s. eẽ in eodem: s nõ est necesse eadẽ eẽ in eodem ciue. s. debere addiscere esse pncipẽ ⁊ subijci. Ostendit phs in hac responsione q nõ est eadẽ disciplina de necessitate pncipis ⁊ subditi. Quomõ autem vtrũqꝫ istoꝝ sit vel ꝝ oportet ꝯsiderare ex seqn tibꝰ. ℭ Et si q̃rat quomõ dicendũ est. Dico q phs ibi. [Est eñ ꝑsidentia] ponit vnũ modũ pncipatus in quo vificatur vnũ coꝝ que dicta sũt. s. q alia est disciplina pncipis ⁊ alia ẽ sub diti. Et dicit sic. q est pncipatꝰ quidã dñatiuꝰ: in quo princeps est dñs subditoꝝ. ⁊ talẽ prin cipem nõ oportet q sciat facere ea ad ministe ria que sunt necessaria vite: s magꝭ q sciat vti eis. alteram aũt. s. q possit seruire in hijs que ꝑtinent ad actiones ministroꝝ non videt esse principantiũ vel dñantiũ: s magis seruile ℭ Et si q̃ratur si oẽs subditi dicant ciues. Ad hoc dicit phus ibi. [Seruoꝝ aũt spẽs] q diuerse sũt spẽs seruoꝝ fm diuersas operationes mi nistrantiũ quaꝝ vnã ꝑtem tenent illi qui ope rant manibus ⁊ opibus manũ viuũt. sicut ex noie ipoꝝ significatur. Et inter tales cõputat ille: qui opere sue artis maculat corpus. vt est ille cuius ars est vilis. Et qꝛ opationes taliũ artificũ nõ sunt principatiue. s magis seruiles

ideo antiquitus apud quosdam artifices non habebant partẽ aliquã in principatu seu in re gimine ciuitatis. Et hoc dico. q fiebat anteqꝫ ppl's extremus fieret. i. anteqꝫ infimi de popu lo acciperent potestatẽ in ciuitatibꝰ. Sic igit patet q hmõi opera subditoꝝ nõ oportet addi scere nec bonũ rectorem ciuitatis. nec ciuẽ bo num nisi qñqꝫ ꝓpter aliquã vtilitatẽ ad seipm nõ q in hoc seruiat alijs. qꝛ iam non essꝫ disti ctio inter dñm ⁊ seruos. s vt hmõi oꝑa seruo rum exerceret. ℭ Scdo ponit phs alium prin cipatum in quo alia pars vificat. s. q eadẽ de bet addiscere princeps ⁊ subditus ibi [Sꝫ est ꝑsidentia] ⁊ dicit q est quidã principatus fm quẽ aliqs principat. nõ sicut dñs seruis. s pri cipatur sicut liberis ⁊ sibi equalibus. ⁊ iste est principatus ciuilis. fm quẽ in ciuitatibꝰ. nunc hi: nunc alij assumunt ad principãdũ. ⁊ hmõi princeps oportet addiscere qualiter subiectos debeat principari: sicut principari eq̃libꝰ addi scit aliquis per hoc q inter equites subiectus fuit sub duce exercitus. Et qꝛ alicui ꝑticulari ordini ꝑfuit: puta vni cẽturio seu centenario. vel vni chori. Et qui insidias disposuit ad mã datũ ducis. magnũ eñ principatum exercere adiscit homo. ⁊ ꝑ subiectionẽ: ⁊ per exercitiũ in minoribus officijs. ⁊ quãtũ ad hoc bñ dicit in quodam ꝓuerbio. q nemo põt bene impa re qui prius nõ fuit sub impio. s. subiectꝰ ℭ Se cunda ꝯclo istiꝰ capli ponit ibi. [Sꝫ hoꝝ di uersa est] ⁊ est ista. q principantis et subiecti in quãtũ principans ⁊ in quãtum est subiectus sunt diuerse vtutes morales fm spẽm. et etiã coꝝ vtutes intellectuales sũt diuerse fm spẽ ℭ Ista ꝯº ꝓbat fm phm. ⁊ primo de vtute mo rali. ⁊ hoc sic. Nam sicut se habent vir ⁊ muli er adiuicẽ: sic se habent adiuicẽ principans et ille qui subijcitur. Ista maior ptꝫ. q ita subdit subditus principi ⁊ regit per impiũ principis sicut mulier subijcitur viro ⁊ regit per eiꝰ ipe rium. Sꝫ vtus moralis viri differt a vtute mo rali mulieris: vt pꝫ fm phm. ꝗ principantis et subiecti in principatu etiam liberoꝝ sũt diuer se vtutes morales. Ex isto eñ sequit istud cor relarium. q eiusdẽ ciuis: vt est potens princi pari: ⁊ vt est potens subijci est alia et alia vtus moralis. Hoc eñ pꝫ per hoc. qꝛ ciuꝰ ẽ potens principari est mouere et bene dirigere ad bo nũ finem. et fm q est potens bñ subijci sũt vir tutes obtemꝑatiue in eo vt obediens princi panti. et fm illas diuersas vtutes scit principa ri qñ oportet. et scit bñ subijci quãdo oportet.

¶ Scḋo pbat ꝯcl'o de ṽtutib⁹ intellectualibus ⁊ hoc sic. nam sicut est alia ⁊ alia ṽt⁹ yconomica q̄ est ṽtus intellectualis viri ⁊ mulieris: ita in principatu liberoꝝ est alia ⁊ alia ṽtus intellectualis principis ⁊ subiecti: ⁊ eiusdē ciuis vt potens est ad vtrāq̃. ¶ Ista maioꝛ ptz p eādē rōnem que dicta est in p̄cedenti rōne. ꝟ est sic ꝙ est alia ⁊ alia ṽtus yconomica viri ⁊ mulierꝭ vt ptz. q̄ꝛ vir habet ꝯgregare diuitias: ⁊ mulier habet eas ꝯseruare. q̄ nō ad eandē ṽtutem yconomicam ptinet. ergo principantis ⁊ subiecti inquātum est principās: ⁊ inquantuꝫ est subiectus est alia: ⁊ alia virtus intellectualis. ¶ Explanat ph̄s istas duas rōnes in littera. ⁊ dicit sic. sed hoꝝ scꝫ principis ⁊ subiecti in hoc principatu est altera ṽtus principis: ⁊ altera ē subiecti. Et subdit ꝙ oportet ꝙ ille qui est bonus ciuis simplr sciat ⁊ principari ⁊ subijci. scꝫ principatu politico qui est principat⁹ liberoꝝ ⁊ nō principatu dn̄atiuo q̄ est principatus seruoꝝ. Et hec est ṽtus ciuis ꝙ ad vtrūq̃ scilꝫ ad subijci ⁊ ad principari bn̄ se habeat. Et similr̃ boni viri sūt ambo. s. ⁊ bene principari ⁊ bene subijci. Et sic sequit̃ ꝙ boni ciuis inquātuꝫ est potens principari est eadem virtus q̄ est boni viri. Sꝫ inquātum est subiectus est alia virtus principis ⁊ boni viri a ṽtute boni ciuis. hoc eē ptz. q̄ꝛ altera spēs est tēpantie ⁊ iusticie principis: ⁊ tempantie ⁊ iusticie subditoꝝ. Nā subiectus eī̄ qui est liber ⁊ bonus nō habet tātū vnā ṽtutē: puta iusticiam. ꝟ et eius iusticia habet duas spēs. quaꝝ ꝭm vnā pōt bene principari. ⁊ ꝭm aliam bene subijci. ⁊ ita est etiaꝫ de alijs ṽtutibus. Declarat istud ph̄s per exemplū ibi. [Quēadmodū] vbi exemplificat ⁊ dicit. ꝙ alia est tempantia ⁊ fortitudo viri: ⁊ alia est tempantia ⁊ fortitudo mulieris. q̄ꝛ vir reputabit̃ timidus si nō sit magis fortis q̄̄ mulier. ⁊ mulier quā decet taciturnitas reputabit̃ loquax si sit facunda sicut vir. Etiam mulier reputaret̃ inhonesta si non sit magis honesta q̄̄ vir honestus. ¶ Hoc etiā ptz in dispensatione domus. cum aliud ptineat ad viruꝫ: ⁊ aliud ad mulierē. q̄ꝛ ad mulierē eī̄ ptinet ꝯseruare. et ad virum ptinet ꝯgregare. sequit̃ ꝙ alia sit virtus mulieris in dispensatione dom⁹. ⁊ alia est ṽtus viri. ¶ Et sic se habet in ciuitate circa p̄ncipem ⁊ subiectū: vt pꝫ. nam ꝓprie ṽtus principis est prudentia q̄ est regetiua ⁊ gubernatiua ciuitatis. Alie vero ṽtutes morales videt̃ esse cōmunes: tam eoꝝ qui p̄sunt: q̄̄ eorū qui subsūt. quoꝝ ratio ꝯsistit in sbijci ⁊ gubernari

¶ Et si dicat̃ ꝙ subditi etiam ꝑticipāt aliquid prudentie sicut ⁊ principes. Ad hoc dicit ph̄s ibi. [At prudentia.] ꝙ prudētia accipit̃ dupliciter. Vno mō ꝓprie ꝓut est ṽtus gubernatiua illi⁹ qui subijcit̃. isto mō subdit⁹ inquātū subijcit̃ nō ꝑticipat aliquid prudentie. Alio mō accipitur prudentia ꝓ opinione vera. ⁊ isto⁰ subditi bene ꝑticipant aliquid prudentie. vt ptz. q̄ꝛ ille qui subijcitur habet vel debet hr̄e opinonem verā in agendis p quā possint seip̄os gubernare in ꝓprijs actib⁹ ꝭm gubernationē p̄ncipis. ¶ Et ponit ph̄s ex.ᵐ de illo qui facit fistulas. qui se habet ad fistulatorē qui vtit̃ fistulis sicut subiectus ad principem. Nam ille qui facit fistulas operat̃ recte faciendo eas si habet opinionē regulatā ꝭm mandatū fistulatoris q̄ vtit̃ eis. ⁊ ita est in ciuitate de subiecto ⁊ principe. Vn̄ est sciendū ꝙ ph̄s loquit̃ hic de ṽtute subditi. nō inquātū est bon⁹ vir. q̄ꝛ sic indiget habere prudentiā. ꝟ loquit̃ de eo inquātū est bonus subdit⁹. q̄ꝛ ad hoc aūt nō requirit̃: nisi ꝙ habeat opinionē verā de hijs que ei mādant̃. ¶ Cōcludit ph̄s epylogādo: ibi. [Vtrū igit̃.] qō manifestū est ex p̄missis vtrū sit eadē vel altera ṽtus boni viri ⁊ boni ciuis. ⁊ iteruꝫ quō sit eadem ⁊ quō altera. q̄ꝛ est eadē inquātum potest bene principari. alia aūt inquātuꝫ pōt bene subijci. ¶ Tertia ꝯcl'o istius capituli ponit̃ in scḋa parte capituli que icipit ibi [Restat adhuc] q̄ est ista. ꝙ non oēs sūt recipiendi tanq̄̃ ciues in quacūq̃ policia: ꝟ illi tantuꝫ sūt accipiendi tanq̄̃ ciues in qualibet policia qui ꝑticipāt honoribus ciuitatis. ¶ Ad declarationē ⁊ ꝓbationē huius ꝯcl'onis mouet ph̄s quādā dubitationē: circa p̄determinata. q̄ est ista. vtrum solus ille sit ciuis qui pōt cōicare in principatu ciuitatis. vel etiam si opifices et mercenarii sint ciues nuncupandi: quos nō cōtingit in principatu cōicare. Et arguit ph̄us ꝓ vtraq̃ ꝑte. Pro parte ꝯcl'onis arguit sic. nam si opifices ⁊ mercenarij essent accipiendi tanq̄̃ ciues ad quos nihil pertinet de principatu: et honoribus ciuitatis. sequeret̃ ꝙ virtus quam dixim⁹ boni ciuis. s. vt possit bene principari ⁊ subijci nō ptineret ad oēm ciuē. q̄ꝛ isti ciues ponunt̃ ꝙ nō possunt principari cum nihil ad eos ptineat de pn̄cipatu. ¶ Scḋo arguit ph̄s ꝓ alia parte: ibi. [Si vero nullus hoꝝ] ⁊ hoc sic. nam si nullus hoꝝ sit ciuis. queritur in qua ꝑte sunt hm̄oi hoies reponendi. nō potest dici ꝙ sint aduene quasi aliūde venientes ad habitandū in ciuitate: nec ꝙ sint peregrini: sicut

sunt viatores qui ꝓpter aliquod negocium ad ciuitatem venerunt. nõ causa manendi. hmõi autẽ artifices ꝛ mansionẽ in ciuitate habent. ꝛ in ciuitate sunt nati nõ aduenientes aliunde. ergo tales sunt accipiendi tanꝗ̃ ciues. ¶ Ad istam scđam rõnem q̃ est ꝯ ꝯclõnẽ. respõdet phs. ibi [Uel fm hanc rõnem.] ꝛ dicit ꝙ fm hanc rationem nõ sequitur aliqđ incõueniens. ꝙ licꝫ tales non sint accipiendi tanꝗ̃ ciues. ꝙ ꝓpter hoc sint reponendi in aliqua pte predictarum. Nam multi nõ sunt ciues qui nõ sunt aduene nec peregrini. sicut pꝫ de seruis ꝛ de libertis. q̃ sunt ex seruitute libertati restituti. Hoc enim est verꝫ ꝙ nõ oẽs sunt ciues qui sũt necessarij ad cõplementum ciuitatis. sine quibꝰ ciuitas esse non põt. ꝛ non solum de seruis est verũ: ſ etiam est verum de pueris. Uidemꝰ eñ ꝙ nõ sunt ita ꝑfecte ciues sicut sũt viri. nam viri sũt simplr̃ ciues. quasi potentes operari ea q̃ sũt ciuiũ. ſ pueri sunt ciues ex suppositione. s. cũ aliqua determinatione diminuente. ꝛ sic sunt ciues imꝑfecti. Et sicut serui ꝛ pueri sũt aliqͣliter ciues ſ nõ perfecte: ita est de artificibꝰ. vñ in vetustis seu antiquis tẽporibus artifices viles apud quosdam seu apud quasdam ciuitates erãt serui aut peregrini. sicut etiã nũc multi sũt tales. ſ in optima ciuitate tales artifices maxime artifices viles nõ possunt esse ciues. ¶ Et si dicat̃ ꝙ tales artifices ex quo sunt nati in ciuitate sũt aliquo mõ ciues ꝛ habitãt in ea. ¶ Ad hoc respondet phus ibi. [ꝙ si hũ ciues.] ꝛ dicit ꝙ virtus ciuis quã diximus: que est vt posit bene ꝑ̇ncipari ꝛ subyci. nõ est cuiꝰlibet ciuis quocũꝗ mõ dicti. ſ oportet ad hoc ꝙ ad eos pertineat hmõi virtus. ꝙ non solum sint liberi: ſ etiam oportet ꝙ sint alieni ab operibus necessarijs vite. nam illi qui sunt deputati talibus operibus necessarijs vite si vni ministrat talis est seruus. ꝛ qui aũt ministrãt talia officia publice sunt viles ꝛ sordidi. sicut sũt carnifices/ et pistores/ ꝛ hmõi. ¶ Et si dicatur etiam ꝙ ꝯrium aliqñ videt̃. qꝛ aliqñ videtur ꝙ tales recipiũt̃ vt ciues. Ad hoc respõdet phs ibi. [Patebit aũt.] ꝛ dicit ꝙ ex pua ꝯsideratione eoꝝ que sequent̃ patebit ꝟitas circa ꝑmissa. nam si aliquis ꝑfecte videat illud qđ dicetur fiet ei euidens qđ dictũ est. Et quod dicit phs. nam cum plures sint policie specie differentes. ꝛ ciuis dicat̃ in ordine ad policiam: vt dictũ est. necesse est etiam ꝙ ciuis habeat plures spẽs. Et maxime ista differentia accipitur quãtũ ad ciues subditos qui in diuersis policijs diuersimode se hñt ad ꝑ̇ncipatũ. nam illi qui ꝑ̇sident in qualibet policia sunt qui principant̃. Uñ ꝓpter diuersitatem policiarũ. ꝛ consequenter ciuiũ: est nc̃e ꝙ in aliqua policia. s. in policia pplari in qua q̃rit̃ solũ libertas opifices tales viles ꝛ mercenarij sunt ciues ꝛ possunt ad principatum ꝓmoueri cum sint liberi. Sꝫ in aliquibus policijs hoc est ipossibile. sicut maxime cõtingit in policia optimorũ seu diuitũ in qua dñant̃ digni honoribꝰ fm eorũ virtutem. Nam illi qui viuũt vita artis vilis vl' mercenaria nõ possunt ciuitati exibere in suo regimie ea que pertinẽt ad virtutẽ ꝓpter hoc. qꝛ nõ sunt in talibꝰ exercitati. Sed in policijs optimatũ nõ possũt mercenarij esse ciues propter hoc. qꝛ in hmõi policijs assumunt̃ aliqui ad principatus ꝓpter diuturnos honores precedentes. Uñ de facili non potest contingere ꝙ mercenarij ad honores assumant̃ qui vix ꝑ totam vitam suã possunt ꝯgregare vnde diuites fiant. Opifices vero in talibꝰ policijs bene possunt esse ciues ꝛ principes. Ratio est ista. qꝛ multi artifices per exercitiũ ꝛ solicitudinem artis cito ditant̃. ꝛ ita ditati possũt ꝓpter diuitias in policijs optimatuꝫ seu diuitum assumi ad principatus. ꝛ hoc si ꝑ aliqđ tempus ab artificijs se abstinentes postꝗ̃ fuerint ditati honorabilem duxerint vitã. Uñ apud thebanos fuit lex sic statutum. ꝙ ille qui nõ abstinuisset a foro rerum venalium nõ posset ꝑticipare virtute. s. principatiua. Sꝫ quãuis peregrini et aduene ꝛ abiecte ꝑsone non possent eẽ ciues quasi potentes principari in ciuitatibus bene institutis. tñ in multis policijs. s. pplaribus restringit̃ lex de peregrinis ꝛ aduenis vt nõ sint ciues. In quibusdã policijs pplaribꝰ ille qui ẽ natus ex matre ciue reꝑ̇sentat̃ ciuis: licet pater sit aduena peregrinus. Et ita etiã restringitur lex de expurijs apud multos scꝫ vt sint ciues. ſ hoc faciunt propter indigentiam bonorum ciuiũ. ꝛ propter paucitatẽ hoim habẽtes defectũ cure in qua ꝯsistit potestas popularis Utunt̃ eñ talibus legibꝰ vt ꝑ̇mo eligant eos in ciues qui sunt nati ex seruo vel ex serua. dũ mõ alter parentum sit liber. Deinde crescente multitudine excludũt oẽs filios seruoꝝ: ſ reputant ciues eos qui sunt nati ex mulieribus ciuibus: quãuis patres sint aduene. tandẽ autem dirigunt̃ ad hoc ꝙ iudicant ciues soluꝫ illos qui sunt nati ex ambobus liberis ꝛ ciuibꝰ Sic igit̃ manifestũ est ꝙ sint diuerse spẽs ciuium fm diuersitatem policiarum. ¶ Ex hijs su

pradictis ꝯcludit phs ꝯclonem supradictã:ibi [Et ꝙ maxime dicit.] q̃ est ꝙ nõ oẽs sũt recipiendi vt ciues in quacunq; policia: ꝯ tantum illi qui pticipant honorib⁹ ciuitatis. Uñ dixit Homerus poetice. de quodam qui post alios surrexit ad loquẽdũ:sicut si esset inhonoratus ⁊ aduena ꝙ nõ erat ciuis. ꝯ vbi ista ratio ciuit occultat ,ppter deceptionẽ cohabitantiuz esse ciuẽ. s. oẽs habitantes ciuitatẽ dicant ciues. ꝯ hoc nõ est ꝯueniens. qꝛ ille qui nõ pticipat honoꝛibus ciuitatis est sicut aduena in ciuitate. ¶ Ultimo phs colligit epylogando que dixerat:ibi. [Utrum igit alia] ⁊ dicit ꝙ circa hãc q̃stionem qua querebat. vtrũ sit eadem virt⁹ boni viri ⁊ boni ciuis ostensum est ꝙ in aliqua ciuitate in qua est policia optima ⁊ bene ordinata:idẽ est bonus vir ⁊ bonus ciuis. in q̃ p̃ncipatus dantur ꝯm virtutem que est boni viri. in aliquibus aũt alijs policijs alius est bonus vir ⁊ ali⁹ bonus ciuis. s. in policijs coꝛruptis in quibus p̃ncipatus dant nõ ꝯm v̾tutem:Et ille ciuis qui est idem cũ bono viro:nõ est quicunq; ciuis. ꝯ ille qui est rectoꝛ ciuitatis: vł est potens esse dñs eoꝝ que ptinent ad curam cõitatis vel solus vel etiã cum alijs. Uñ dictũ est supra ꝙ eadem est virtus p̃ncipis ⁊ boni viri. Uñ si ciuis accipiatur ,p illo qui est pꝛinceps. vel põt esse eadez est virtus boni ciuis ⁊ boni viri Si aũt accipiatur ciuis imꝑfectus qui nõ põt esse pꝛinceps non erit eadem virtus boni ciuis ⁊ boni viri. vt patz ex p̃dictis. Et hec de isto capitulo sufficiant.

His itaq; determinatis videndum est iam vtrũ vna ⁊c. ¶ Postq̃ phs in precedentibus determinauit de ciue: ex cuius noticia cognosci potest quid sit ciuitas. Consequenter in isto caplo voluit determinare de rectitudine ⁊ obliquitate policiaꝝ. Pro quo sũt aliqua notanda. ¶ Et pꝛimo est notãdnm. ꝙ istud caplm cõtinet tres ptes p̃ncipales. ¶ In p̃ma eñ pte phs querit si est vna tãtum policia vel plures. ⁊ declarat q̃d est policia. ¶ In scd̾a vo parte determinat ꝙ in cõicatione cõi est magna vtilitas. ibi. [In superioribus.] In tercia vero parte ostendit ex p̃cedentibus que policie sũt recte ⁊ que non sunt recte ꝯ oblique:ibi. [Constat igit ꝙ q̃cunq;] ¶ Scd̾o est notandũ ꝙ phs in p̃ma pte capli ⁊ statim in p̃ncipio querit de policijs. vtrũ sit tantũ vna vel si sunt plures. Et etiam querit ꝙ si sunt plures:quõ sunt plures: ⁊ q̃ sunt. ⁊ quõ differũt ad inuicẽ. Et declarat quid est policia ⁊ dicit ꝙ policia nihil aliũd est q̃ ordinatio ciuitatis quantũ ad oẽs p̃ncipatus qui sunt in ciuitate. ꝯ p̃cipue quantũ ad maximũ p̃ncipatum qui dñatur oĩbus alijs p̃ncipatib⁹. ⁊ hoc ideo. qꝛ positio oꝛdinis in ciuitate tota ꝯsistit in eo qui dñat ciuitati. et talis positio oꝛdinis est ipsa policia. Unde policia ꝯsistit in oꝛdine sũmi p̃ncipat⁹ ꝯm cui⁹ diuersitatem policie diuersificant. Nam in policia poplãris dñat populus. ⁊ in policia optimatuz dñant pauci ex diuitibus seu potentibus. ⁊ ex hoc est diuersitas haꝝ policiaꝝ. ⁊ eodẽ mõ dicenduz est de alijs policijs. ¶ Tertio est notandũ ꝙ phs volens distinguere policias:ibi. [Supponendũ est] dicit pꝛimo. ꝙ cum opoꝛteat distinguere policias ab inuicẽ opoꝛtet duo p̃mittere. quoꝝ pꝛimũ est. ,ppter q̃d ciuitas est instituta. Scd̾z est. quot sũt differẽtie pꝛincipatuũ qui sũt circa hoĩes ⁊ circa oĩa que eueniunt in cõicationem vite. Ex hijs duobus poterit accipi differentia policie iuste ⁊ iniuste. ¶ Istis p̃suppositis phs statim in pꝛincipio scd̾e partis q̃ incipit ibi. [In supioꝛibus libris.] ponit vnã conclusionẽ q̃ est ista. ꝙ cũ in supioꝛibus libris. s. in pꝛimo est determinatũ de gubernatiõe domestica. ⁊ de dño ⁊ seruo. ⁊ quõ homo ẽ naturaliter aĩal ciuile. ꝙ ideo hoĩes appetũt naturalr cõuiuere ⁊ nõ esse solitarij. etiã si vn⁹ alio in nullo indigeret ad hoc ꝙ ducerent vitã politicam. Istam eñ ꝯclonẽ ,pbat phs ibi [Quin etiam.] ꝑ hoc. qꝛ in cõicatione cõi magna est vtilitas. ⁊ hoc quantũ ad duo. p̃mo q̃dẽ q̃tuz ad bene viuere. ⁊ scd̾o quãtũ ad ip̃m viuere. ⁊ per ꝯñs appetũt hoĩes naturaliter cõuiuere ⁊ nõ esse solitarij. Probat phs añcedẽs quantum ad pꝛimũ. s. ꝙ in cõicatiõe cõi sit magna vtilitas quãtũ ad bene viuere pꝛopter hoc. qꝛ vnusq̃sq; affert suã ptem. sicut videm⁹ in quailibet cõitate. s. ꝙ vnus seruit cõitati de vno officio: ⁊ ali⁹ de alio. ⁊ sic cõiter oẽs bene viuũt Nam hoc eñ. s. bene viuere maxime est finis ciuitatis vel policie. ⁊ cõmuniter quantum ad oẽs: ⁊ sigillatim quantũ ad vnũquodq;. Põt sic foꝛmari ratio. Nam qñ quilibet de cõmunitate seruit cõmunitati de suo officio est magna vtilitas quantum ad bene viuere illoꝛum que sunt de illa cõmunitate: ꝯ in communicatione communi fit hmõi: ⁊c. Et per ꝯñs ,ppter hoc appetunt hoĩes naturaliter cõuiuere ⁊ nõ eẽ solitarij. ¶ Scd̾o ,pbat phs illud idem antecedens. scz ꝙ in cõicatione communi sit magna vtilitas quãtum ad ip̃m viuere:ibi. [Congre

gantur] per hoc quia: q vnus in cōitate existē-
tium alteri subuenit ad sustētationē vite. Etiā
quia alteri subueniet contra pericula mortis:
Subdit phs. ꝙ propter hoc hoīes ad inuicem
cōuenerūt ꝛ cōseruāt policiā cōem. qꝛ etiā ipm
viuere ad inuicē cōsideratū absqꝫ alijs que fa
ciunt ad bene viuendū est quoddam bonū et
diligibile nisi forte homo in vita sua patiatur
aliqua valde grauia ꝛ crudelia. Et hoc patet.
ex hoc ꝙ hoīes etiā similia mala sustineant sē-
per perseuerāt in affectu viuendi: quodammō
fortiter cōiuncti ad desideriū vite. ac si ipsa vi
ta habeāt in eo quandā naturalē dulcedinem
¶ Et si queratur de distinctione principatus
quomodo distinguūtur. vt hoīes viuant et be-
ne viuant in cōicatione cōi. Ad hoc respōdet
phs: ibi. [Atqui ꝛ modos]. vbi distinguit spe
cies principatus. Et dicit: ꝙ est facile distigue
re modos principatus qui dicūtur ꝙ sepe etiā
facta est mentio in extraneis sermonibus pre
ter principalē intentionē de ipsis. sicut in. viij.
ethicoꝝ. et supra in ṗmo polithicoꝝ. et similiṫ
in secūdo. Et primo distinguit phus principa
tus i yconomicis. Et dicit ꝙ est in domesticis
duplex principatus. vnus quidē dñi ad suos
qui vocatur dñatiuus. Et q̄uis idē sit ſm rei
veritatē vtile est ei qui est naturaliter seruus.
et ei qui est naturaliter dñs. scilicet vt iste ab
illo regatur. tamen dñs principaṫ seruo ad vti
litatem ipsius dñi. nō aūt ad vtilitatē sui: nisi
forte per accidēs. s. inquantū corrupto seruo
cessat dominiū. Alius aūt est principatus do-
mesticus seu yconomicus ad liberos: sicut est
ad filios ꝛ vxorem ꝛ totā familiā. In quo qui
dem principatu intēditur vtilitas subditorum
vel etiā cōis vtrorūqꝫ. per se quidē est vtilitas
subditoꝝ. sicut videmus in alijs artibus. nam
ars medicine intēdit principaliter vtilitatē eo
rum qui medicantur. et ars exercitatiua intē-
dit vtilitatem eorum qui exercitantur. sed per
accidens cōtingit ꝙ etiā vtilitas redundat in
ipsos qui habent artē. ille eñ qui exercitat pu
eros etiā ipse simul exercitatur. aliq̄n etiā ille
qui exercitat est de numero eoꝝ qui exercitā-
tur. sicut gubernator nauis vnus est nautarū.
sic igiṫ exercitator puerorū et gubernator na-
uis considerat per se vtilitatem subditorū. sed
quia ipse est vnus de numero eorū ideo vtri
qꝫ per accidens participat vtilitate communi
quam procurat. Et similiter pater participat
vtilitate domus quam procurat. ¶ Secundo
philosophus distinguit secundū premissa pri-
cipatus politicos: ibi. [Quapropter ciuilia]
Et dicit: ꝙ qꝛ principatus qui est supra liberos
ordinatur principaliter ad vtilitatē subditorū
ideo dignū putaṫ ꝙ ꝑticulariṫ principēṫ ciues
ſm principatus ciuiles. seu politicos qñ fuerit
instituti ſm equalitatē ꝛ similitudinē ciuiū tūc
eñ dignū videṫ ꝙ in vna pte tēporis quidam
principenṫ. ꝛ in alia ꝩo alij. Secus aūt esset si
quidam ciuium multū excederēt alios in boni
tate. tūc eñ dignū esset vt illi semp principarē
tur: vt infra dicetur. Sed circa istud dignū va
riatur estimatio hoīm ſm tēpoꝝ diuersitatem
a principio ipi principabātur quasi alijs seruiē
tes reputabant dignum sicut erat vt ipsi in ꝑ-
te ministrarent alijs intendentes vtilitatem
aliorum. Et iterum alio temꝑore aliquis a-
lius principaretur qui intenderet ad bonum
eius sicut ipse prius intenderat ad bonum ali
orum. sed postea homines propter vtilitates
que veniunt ex bonis communibus que sibi
principātes vsurpant. et que veniunt etiā ex
ipo iure principat⁹ volūt semp principari: ac si
principari esset sanū esse: ꝛ nō principari esset
infirmū esse. Sic eñ videnṫ hoīes appetere
principatū sicut infirmi appetūt sanitatē ¶ Ex
istis supradictis phs in tertia parte capli: que
incipit ibi [Constat igiṫ] Concludit distinctio
nem rectaꝝ policiaꝝ ab iniustis. Cū eñ ita sit
ꝙ principatus liberoꝝ sit ordinatus ad vtilita
tem subditoꝝ. manifestū est ꝙ in quibuscunqꝫ
policijs principes intēdūt cōmunē vtilitatem:
ille sūt recte ꝛ iuste policie ſm iusticiā absolu-
tam ¶ In quibuscūqꝫ vero policijs intenditur
sola vtilitas principantiū: ille sunt policie vici-
ate ꝛ errantes. nō eñ in eis est iustū simplr: ſꝫ
iustum ſm quid: vt infra diceṫ. Sūt eñ trans-
gressiones ꝛ corruptiones quedā policiarum
rectaꝝ. Nam in talibus principanṫ dñi vtētes
ciuibus sicut seruis. s. ad suā vtilitatem. ꝛ hoc
est contra iusticiam: qꝛ ciuitas est cōmunitas
liberoꝝ: ꝛ seruus ei nō est ciuis vt supra dictū
est. Et hec dicta de isto caplo sufficiant.

b Is determinatis cōsequēs est respu-
blica cōsiderare ꝛc. ¶ Postqꝫ phs in
ṗcedenti caplo determinauit de recti
tudine ꝛ obliquitate policiaꝝ. ¶ Cōsequēter
in isto caplo voluit distinguere policias in ge
nera subalterna: et enumerare eas. Pro quo
sunt aliqua notanda. ¶ Et primo est notādū.
ꝙ istud caplm cōtinet tres partes principales
¶ In prima enim parte philosoph⁹ enumerat
policias ꝛ ostendit differētias eoꝝ adinuicem.

In secunda vero parte phs investigat veras diffinitiões τ veras differētias essentiales policiarum. ibi. [Sumnadum est prius]. In tertia aut parte ostendit phus: q sicut differunt policie. ita differunt principatus. ibi. [Sz nec magistratus]. ¶ Secundo est notanduz q phus in principio capli pponit intentionē suam dicēs: q istis determinatis: qd est policia. τ que policia est recta: τ que nō est recta: considerādum est quot sunt policie: τ que sunt. Et pmo videndū est que τ quot sunt policie recte. qz scito que τ quot sunt policie recte: manifestuz est que τ quot sunt transgressiones earum. scilicet que τ quot sunt policie corrupte τ praue ¶ Tertio est notandum q phus ibi [Cum vero gubernatio] incipit distinguere policias secundū distinctionē modorum gubernādi. Et dicit: q cum gubernatio ciuitatis τ regimē idez significent. et regimen est potestas: τ arbitriū ciuitatis: necesse est sm differentiā regiminis differant policie. Nam necesse est regimen ciuitatis esse aut penes vnū: aut penes paucos aut penes multos. quādoquidē dñatur vnus sicut rex. vel pauci sicut optimati. vel multi: vt populares. τ principantur intendētes ad communē vtilitatē: has policias necessariū est esse rectas. qz prehabitū est q policia semper intēdit cōe cōferens principanti. et eis quibus principantur. illas aūt policias que ad propriaz intendūt vtilitatē. vel ad vtilitatē sicut regis. vel paucorum: sicut optimorum seu diuitū. vel multitudinis: vt in policia populari. Et generaliter loquendo quādocunqz principans intēdit vtilitatem propriam τ non subiectorum transgressiones necesse est esse: quia tales policie sunt transgressiones τ corruptiones policiaruz rectarum. nam aut dicendū nō esse ciues. aut sunt recipiendi ad participationē vtilitatis. ¶ Ex his ponit phus distinctiones policiarum. ibi. [Vocare aūt consueuimus]. Et dicit q consueuimus vocare illam policiā in qua vnus principatur ad vtilitatē cōmunē regiā potestatem Unde in octauo ethicorum dicit phus: q rex est qui ex suis sibi sufficiens est: τ omnia ordinat et statuit ad vtilitatē populi. et nō ad vtilitatē propriā. Si aūt ex insufficientia suorum cogitur sollicitari de priuata vtilitate non dicitur rex. Unde dyonisius diffiniēs regnum dicit q regnum est omnis finis legis ordinis τ boni distributio talis igitur policia est regnum. Quādo autem pauci gubernant. vel plures optimantium super vno. scilicet propter vtilitatem cōmunem τ nō propriā dicitur talis policia gubernatio. Et assignat rationē quare sic vocatur quia aut propter optimos principari in ea. nā optimi enim sunt qui ex dignitate virtutis eliguntur ad principatum. aut propter hoc q ad optimum ciuitatis τ cōitatis principantur. Naz probatum est supra. scilicet in secūdo libro: q nichil est ita bonū ciuitati τ ciuibus sicut prouocare ad studiū virtutis. Quando aūt multitudo gubernat ad cōmunem vtilitatez et nō ad vtilitatē propriam: tūc vocatur illa policia nomine cōmuni policiarum omnium. scilicet policia. ¶ Et subdit phus rationem quare sic distinguuntur policie: ibi. [Contigit autē]. Et dicit q contigit seu accidit policie rationabiliter q vocetur scilicet vna regia potestas seu regnum. Et altera gubernatio. quia contigit vnū differre ab aliis sm virtutē. vel paucos differre a pluribus sm virtutem contigit. et ideo principatus vnius dicitur regnum. et paucorum dicitur gubernatio. Plures autem peruenire ad summum virtutis est difficile. et ideo semper vnius vel paucorū principatus pōt denominari a virtute. sed principatus plurium non: sed dicitur nomine communi policia. quod est nomen commune omnium policiarum. Et si denominatur aliquo nomine proprio hoc erit maxime et a bellica que est fortitudo ciuilis. hec scilicet fortitudo bellica in multitudine est Propter quod plato in thimeo ad hanc iubet eligi electamqz iuuentutem. ¶ Et subdit philosophus. propter quod quidem secundum hanc policiam. scilicet militarem principalissimum semper est q pugnatiuū. hoc est q artez habet pugnandi: et fortitudinem militarem. τ participant ipa. s. policia qui possident arma. et arte sciūt vti armis defensiōis τ pugna cōis ¶ Quarto est notandum q philosophus postqz distinxit policias distinguit transgressiones et corruptiones policiarum rectarum: que dicuntur policie non recte. ibi. [Labuntur vero et transgrediuntur]. Et dicit q transgressiones dictarum policiarum sunt iste. et nominantur istis noibus. Naz potestas seu pncipatus q opponit regno in q principat vnus attendēs ad vtilitatē ppriā dicit tyrannus seu tyrannia Et in q pncipātur pauci ex diuitibus ppt eādē intentiōez dicit potestas. Et in q principātur plures de pplo ppt eandē intentionē dr status Dicit enim sic phs. tyrannidē em dicimus esse dñatum vnius ad propriū comodū intēdēns. Paucorum em potentiā cū ad opulentorum como

dū gubernatur. Popularem aūt statum ad co
modū egenoꝝ est. harū em̄ nulla ad cōmunez
vtilitatē respicit. ¶ Quinto est notandum ꝙ
phs mouet cōtra predictas diffinitiones poli
ciarū dubitationez. ibi. [Oportet autem] Et
priusꝗ̄ moueat dubitationē dicit ꝙ oportet v
berius. id est prolixius explicare que sit vnaq̄
ꝗ harū policiarū. Et dicit. habet eni dubitati
ones quasdam super illud quod determinatū
est antea si completus debeat esse tractatus.
Et ponit rationē ad idem ex perfectione phi-
losophie. que circa vnāquāꝗ disciplinā. id est
artem philosophaṫ. que nō solum aspicit ad a
gendū in genere i operib⁹ artis. sed etiaz aspi
cit ad veram determinationē singulorū. Sic
est hic conueniens nō despicere distincte sin-
gula. sed est conueniēs declarare circa vnum
quodꝗ veritatē. Et vt hoc fieri possit resumit
phs diffinitiōes datas. et dicit sic. Tyrannidē
esse dicim⁹ vnius dominationē ciuili societa-
tem presidenti. id est propter comodū propri-
um. Paucorū aūt potentia quando rempubli
cam tenent opulenti ⁊ diuites. Populare aūt
gubernationē cū tenues gentes ⁊ nō possidē
tes diuitias gubernant. Ex istis mouet dubi-
tationem. ibi. [Prima igitur.] que est ista. ex
eo ꝙ policia popularis est vbi principanṫ plu
res. si cōtigit diuites esse plures ꝗ̄ pauperes
erit tunc dominiū diuitū policia popularis. ꝙ
est contra inductā diffinitionē. Similiter si cō
tingat pauciores dominari i cōmunitate tunc
erit principatus paucoꝝ. quod est contra diffi
nitionem inductam de gubernatione paucoꝝ
⁊ per cōsequens nō videtur esse bene diffinitū
de policijs. Argumentū potest sic formari q̄n-
docunꝗ multitudo est policia pplaris. et quā
do pauci est policia optimatū. sed contigit se-
pe multitudinem diuitū dominari. et aliquan
do contigit paucos esse pauperes ⁊ dominari
ergo sepe cōtigit policiam popularem esse p̄n
cipatū diuitū. ⁊ gubernatiō paucoꝝ esse p̄ci
patū pauperū. ergo nō sunt bene diffinite po
licie fm diffinitiones predictas. ¶ Et subdit
phus aliam rationem cōtra predictas diffini-
tiones. ibi. [Est enim vero] vbi probat ꝙ si
sic esset predicte policie non differrent nisi fm
accidens. ⁊ nō differentijs cōstitutiuis ꝓprijs
Et hoc ostendit sic: vt subdit. nam si quis con
tingit opulentie paucitatem. ⁊ tales regāt rē-
publicam. Et contingat inopie multitudinem
et tales regant rēpublicam primā policiaz di-
cet optimatū potentiā. ⁊ secundā policiam po
pularem. Ex quo sequitur policias non differ
re nisi fm accidēs. Quod patet. quia quas di
cimus modo dictas policias. scilicet fm diffini
tiones inductas. illam in qua plures opulenti
et i qua pauciores egeni illas nos oportet no
minare aliqua predictarum policiarum. eo ꝙ
nulla alia est policia preter predictas. Et sic di
uites et paupes dicere dñari. ⁊ multos et pau
cos nullā ꝑ se faciunt policiā. qz esse paucos ⁊
esse multos qui gubernant est quoddam acci-
dens. quia propter opulentiam sunt pauci. et
propter paupertatem sunt multi. Hoc eni pro
bat phus. ibi. [Propterea.] vbi dicit ꝙ vbi-
cunꝗ accidit ꝙ pauci sunt opulenti. ⁊ multi
vero sūt inopes. hoc tamē nō sequitur dictas
causas fieri differre policias ꝑ se. ⁊ cōstituere
essentialiter eas. eo quia accidentia non cōfe-
runt esse specificum. ¶ Resumit phus dubita
tionem: ibi. [Sed in eo]. et ostendit ꝙ sequiṫ
argumentū. Et dicit sic. Quo autem differūt
policia popularis: ⁊ gubernatio optimatū ab
inuicem sunt penuria et diuitie. ⁊ necessarium
quidē fm diffinitiones pre inductas et differē
tias. scilicet ꝙ vbi principantur propter diui-
tias: siue sint plures siue pauciores: talis prin-
cipatus dicitur regimen optimorū. Et vbi p̄n
cipantur pauperes: siue sint pauci siue plures
dicitur principatus popularis. sed tamen acci
dit diuites esse multos. ⁊ pauperes esse pau-
cos. eo ꝙ diuitijs et opibus pauci abundant.
sed libertatis tamen omnes sunt participes.
propter quas causas alteratur vterꝗ de poli
cia. quia qui est policie optimatuz efficitur de
policia populari. ecōtrario. ergo diffiniffinitio
nes policiarū nulle fuerunt. ¶ Istis presuppo
sitis ponuntur due conclusiones. Prima con-
clusio ponitur in scda parte capituli. que inci-
pit ibi. [Sumendum est prius.] vbi philoso-
phus inuestigat veras diffinitiones: et veras
differentias essentiales policiarum. Que qui
dem conclusio est ista. ꝙ cum omnis policia di
rigitur aliquo iusto. et iustum fundatur supra
equale secundum medietatem arismeticā vel
geumetricam: sicut dictum est in quinto ethi-
corum. ideo maxime attendendum est in diffi
nitione policiarum quid sit iustum in vtraꝗ. ⁊
quos terminos esse dicunt diffinitiōes poten
tie paucoꝝ: ⁊ pplaris gubernatōis ad h̄ vt ve
debeat dari diffinitio. ¶ Ista cōclusio probaṫ
scdm phm. ibi. [Omnes eniz.] per hoc ꝙ om
nes. s. policie tāgūt iustū q̄ddā. ꝟ absꝗ ad ali-
qd. s. vsꝗ ad quēdā ṫminū iusti. ⁊ nō ꝑueniūt

vsqꝫ ad terminū simpliciter iusti. sed scdm pro
portionem. ex eo ꝙ non oē qd est iustuz videt
equale esse ꝙ iustum. Nam iustū vt dicit phs
in quinto ethicorum equale est lucri et dāni.
Et declarat ibi quomodo. et dicit ꝙ in cōmu-
tationibus quidē equale fm medietatem ari
meticam que est fm proportionem. In distri-
butionibus autē eqle fm medietatē geumetri
cam que est scdm quantitatem. sed non omni
bus aliquid est equale: sed equalibus hoc est
proporcionatis ad vnum fm distributionem.
vel cōmutationez ꝙ equale est vtriqꝫ in lucro
et damno. alij vero. scilicet optimates hoc au-
ferunt equale. scilicet quibus debeant iudica-
re fm equale in policia. ⁊ ideo semper iudicāt
male. Et causa quare semper iudicant male ē
quia de seipsis iudicium fit. id est iudicium fa-
ciunt: et ideo sibijpsis semper iudicant plus de
lucro: et minus in damno. Et in alijs magis in
damno: ⁊ minus de lucro: quod est principiuz
omnis iniquitatis et iniusticie. Unde dicit sic
philosophus in littera. Qui vero de seipsis iu
dicant vt plurimū non sunt recti iudices. Et
ideo in legibus statutum est ꝙ nullus in causa
propria potest esse iudex. Et ex hꝯ infert phs in
tentum: ibi. [Itaqꝫ cum iustum]. Et dicit. Cū
iustum sit aliquibus: ⁊ non simpliciter tale iu-
stum diuisum est. quia ꝙ hijs est iustū alijs nō
est iustum. nam percutiens principem magis
punitur ꝙ̄ percutiens alium equali ictu. Etiā
in rebus equale est attendendum. et etiā qui-
bus datur est attendendum: sicut dictuz est in
ethicis. scilicet in quinto ethicoruz. Unde rei
quidem. id est culpabiles equalitatem confitē
tur: sed de personis contendūt. maxime vt di-
ctum est: quia de seipsis non recte iudicant.
¶ Ponit phus aliam rationē ad ideꝫ: ibi. [De
inde quia vsqꝫ] vbi probat hoc idem. Et dicit
sic. deinde vsqꝫ ad aliquid vtriqꝫ eorum iustuz
quoddam de sanitate quam facit: ꝙ nō solum
est intelligendū ꝙ solū medicatur fm experiē-
tiam. sed de medico speculatiuo sciente princi
pia. ⁊ de medico habente dicentes putant se
dicere simpliciter iustum. Hij scilicet diuites si
in aliquo sunt inequales. scilicꝫ in pecunijs to
taliter putāt se inequales. quia semper putāt
sibi attribuendum plus de bono. alijs autē mi
nus. Alij autem scilicet populares; scilicet pau
peres si fm aliquid sunt equales. puta fm li-
bertatem totaliter esse equales se reputant cū
tamen in multis sint inequales. Ceterū quod
est principalissimū nō dicunt. si enim possessio

num gratia cōmunissent ⁊ conuenicassent tantū
tunc tantum participāt ciuitate ꝙ̄tū possessio
ne: quia tūc non esset inter eos vlla cōmunica
tio nisi possessionis. ¶ Et ostendit phs incon-
ueniens: ꝙ ex hoc sequitur quare diuitum ser
mo videbitꝰ vtiqꝫ inualescere: ibi. [Itaqꝫ rō.]
Et ponit sermonē dicens: ꝙ non videtur esse
iustum equum vt ille qui vnū scilicet talentuz
cōtulit tantum participet de centum minis qn
tum ille qui cōtulit omne reliquum scilicet cen
tum talenta. qꝛ si fm proportionem geumetri
cam distribui debet plus recepturus est q plꝰ
intulit: nec hijs qui a principio inequalia intu
lerunt. nec post acquisitis. scilicet que etiaz in
equalia sunt. Et huiusmodi ratio est. quia ra-
tio iusticie est in cōmunicandis: ꝙ inequalia
inferentes ad communicationem inequaliter
participent. ¶ Et ad idem inducit phs aliam
rationem ex ratione ciuitatis. ibi. [ꝙ si nō vi-
uendi.] que est ista. ꝙ si nec ipsius viuere gra
tia solū: sed magis ipsius bene viuere constitu
ta est ciuitas et policia. vt patet. qꝛ si gratia
ipsiꝰ viuere solū esset ciuitas habitatio seruo
rū: et aliorū animaliū esset ciuitas: qd est in cō
ueniens. nūc non taliū gratia est ciuitas. quia
tales serui: nec talia animalia nō participant
felicitate: nec ipso viuere fm electionem. nec
etiam compugnationis gratia est ciuitas qua
tinus a nullo iniuriam: vel iniusticiam patian
tur. propter hoc enim semper iniuriam coniu
rant ciuitates. Nec ꝑpter commutationes ē
communicatio ciuitatis. scilicet propter com-
mercia ac mutuam vtilitatem. quia tunc tusci
et carthaginenses et omnes quibus sunt con-
tractus ad inuicem vnius ciuitatis essent ci-
ues. quod non est verum: non est communica
tio ciuitatis adhoc. sunt enim ipsis ciuitatibꝰ
circa res importandas federa et pacta de nō
iniusticia facienda. nec iniuria afficiantur de
hoc ꝙ vnius introducitur in ciuitate alterius
Et de confirmatione scripture per manum pu
blicam tabellionum vniuscuiusqꝫ contractus
Et de compugnatione ꝙ se inuicem defendāt
non tamen propter hoc omnia hec sunt com-
munia vnius ciuitatis. ¶ Secunda conclusio
istius capituli ponitur in tercia parte capituli
que incipit ibi. [Sed nec magistratꝰ.] in qua
philosophus inuestigat diffinitionem propri-
am policie. inuestigat eam per diuersitatem
principatuum. Et est ista. ꝙ sicut differūt prin
cipatus: ita differūt policie. Et ad declaratio-
nem huius cōclusionis phus ostendit primo

insufficientiam antiquarum policiarum: eo ꝙ
de virtute et malicia nichil tractauerunt. Et
dicit ꝙ principatus hijs cōmuniter deputati
sunt. scilicet omnibus policijs. quia alius prin-
cipatus est in regno: et alius in policia opti-
matum siue diuitum qui est paucorum. et ali⁹
in policia populari que est multorum egenoꝝ.
Et subdit reprehendens eos de imperfectio-
ne: ne quales quasdā esse oporteat alteras po-
licias alteri curāt siue cogitāt eo ꝙ principes
vnius policie nō corrigunt ea que sunt in alte-
ra. Et explanat qđ dixit. nec vt nemo eorū in-
iustus sit qui sub federe cōprehenduntur. quasi
si dicat ꝙ aliquomō aliqs erit iniustus eorū q
sub federe seu pacto comprehendūtur: nec cu-
rant quomodo maliciā nullā habeāt. s. cōfede-
rati cum eis. sed solū curant quomō nec iniu-
ste agant adinuicē. Et vocant iniustū illud qđ
est cōtra fedus initum. et nichil aliud. Et talis
policia nō est pfecta. nam policia est ordo ciui-
um in ciuitate. ciuis enim nō est ordinatus ad
felicitatē nisi in omni virtute sit ordinatus. Et
hoc pbat per dispositionē perfecte policie. qz
quicūqz habent curam bene instruendi ciuita-
tem. id est quicunqz principes curaz bonaz le-
gislationē que est sm virtutez de virtute et ma-
licia cogitant/seu curant in latione legis. Ex
quo manifestū est ꝙ oportet ꝙ habeat curam
de virtute habenda ei que re vera sit ciuitas
nominanda. naz nō est ciuiū vnitas nisi ciues
vniantur in studio virtutis. vnde in precedēti-
bus dictū est de lacedemonibus: ꝙ nichil adeo
vtile est ciuitati sicut prouocare ciues ad stu-
dium virtutis: et nō ad appetitū pecunie. ¶ Et
vt ostendat hoc phus/et probet: ostendit ꝙ a-
lie cōicationes nō faciūt ciuitatē: ibi. [Naz fit
cōicatio] vbi dicit. naz fit cōicatio inter ciues
de bello. quia coniurant vt simul compugnēt
contra aduersarios. Et hec compugnatio est
solum loco differens ab hys qui de longe com-
pugnant. cōicantes in vna eadem ciuitate: vt
cōpugnantes sibi inuicem ferant auxilia non
differunt ab hys qui a se inuicem longe distāt
in alijs ciuitatibus. vnde sicut cōiuratio distā-
tium nō facit vnitatem ciuitatis. nec coniura-
tio habitantiū in vna ciuitate facit vnitatez ci-
uitatis. Et talibus sic federe cōicantibus pac-
tum quod faciunt inter se est lex. Et cōfirmat
per dictū licofrontis sophista. qui dixit ꝙ fide-
iussor inuicē iustorum est pactum quod fit vt
sibi inuicem assistunt: sicut fideiussor eoꝝ que
permittunt ad inuicem. Et ideo sicut legitur ī

gestis antiquorū qn̄ due ciuitates vel plures
talia pacta fecerunt lacerabāt in duas partes
aliquod immundū aīal. et latera cadaueris la-
cerati suspendebātur ex vtraqz parte iuxta vi-
am. et precipiebatur partibus trāsire p mediū
diuisionū/vt scirēt quēcunqz cōtra pactum ve-
nientem sic lacerandum. et ab hac feditate sic
lacerati cadaueris tale pactuz primo fedus di-
ctum est. Et subdit imperfectionez istius legis
dicens: ꝙ licet hoc pactum sit lex/et fideiussor
ad inuicem iustoruz: tamen non est lex que fa-
ciat bonos ciues. et ideo nō facit ad cōicatio-
nem ciuitatis. Et hoc probat phus: ibi. [Et ꝙ
ita se habeat] vbi dicit: et ꝙ ita se habeat pa-
tet. nam si aliquis cōiungat loca diuersa in v-
num vt se tangant: vt magarensium/et corin-
thiorum ciuitates. ita ꝙ vnus murus cingat
vtrāqz ciuitatem. non tamen sunt vna ciuitas
propter hoc: quia cōicatio cōpugnationis/et
cohabitationis non est cōicatio ciuilis que fa-
ciat vere vnam ciuitatem. Et excludit etiam
alias cōicationes dicens. nec sibi ad inuicez fe-
cerunt coniugia simul. quasi dicat ꝙ nec pro-
pter hoc faciunt vnam ciuitatem. quāuis hec
cōmunicatio scilicet coniugiorum: siue connu-
biorum propriaruum communicationum ciui-
tatibus sit. nam hec est vna de numero cōmu-
nicationum propriaruz: que sunt proprie ciui-
tatibus. Ciuium enim est sibi in cōiugijs com-
municare. nō tn̄ propter hoc dicitur ciuiū vni-
tas ciuitatis. ¶ Excludit etiam aliam cōmuni-
cationem dicens. Eodem modo si qui habitēt
separati. scilicet in locis diuersis: non tamē tā-
tum a longe vt non cōmunicarent. Et huius-
modi exemplum est sicut nunc in diuersis vil-
lis habitantes conueniunt ad vnam forensez
villam in qua sibi cōmunicant in rebus com-
mutabilibus. que tamen cōmunicatio non fa-
cit ciuitatem vnam. et hoc dato ꝙ essent ipsis
leges ne seipsos molestarent circa mutuas da-
tiones si quas fuerunt ad forum: et commu-
tant. Et dat exemplum. puta. si hic quidem fa-
ber commutat fabrilia: hic autem agricola fru-
ctus terre. et alter coriarius: alter sutor: et al-
ter huiusmodi foret. Et multitudine essent de-
cem milia. et non tamen communicarent in a-
liquo alio q̄z in talibus rebus. scilicet contra-
ctuum: et confederationis. scilicet ꝙ simul pu-
gnarent contra aduersarios. nec sic quidem ci-
uitas foret. Et excludit philosophus ea que
possunt dici et non sunt: ibi. [Propter quam
tandē.] vbi dicit: ꝙ ppt quā tandē vtiqz cām

non enim itaq; propter nō propinquitatem in loco sibi cōitatis hoc nō potest dici ꝙ nō sit ciuitas. quia cōitas ciuiū nō simul habitat in vno loco. ⁊ ꝙ ꝑ cōtrariū causa sit ꝙ ciuitas sit. s. q2 ciues i vnū habitāt. Et hoc ꝓbāt sic. si ei cōuenirēt in vnū locū sic cōicantes: sic vnusquisq; cū vteret̄ ꝓpa domo tanq̄ ciuitate singulari et sibiipsis auxiliātes: sicut pugna existente ad iniuriātes solū: nec sic videbitur esse ciuitas diligēter cōsiderantibus ꝓpter tales cōicatiōes Et dat phus rationē ibi. [Siquidē]. vbi dicit Siquidē similr̄ cōuersaretur simul cōiunctim ⁊ separatim. si nō cōicarent nisi de cōicatiōne nō facit ciuitatē. Ex oibus hijs cōcludit phs ibi. [Ex quo patet]. Et dicit ꝙ manifestū est ꝙ nō est ciuitas cōicatio loci et ciuis. necnon iniusta agere ad seipsos mutue dationis gr̄a. q2 nullū istoꝝ est causa ciuitatis sicut iaz habitū est. q̄uis sine hijs nō sit ciuitas. Unde seq̄tur ad hoc ꝙ sit ciuitas: vt dicit phus: ibi. [Sz ista quidē] de nccio nō ꝙ solū ista existāt licz i ta de nccio requirūtur ꝙ existāt. ꝙ ꝙ de nccio requirit̄ tanq̄ ꝑncipale est bene viuere in cōicatiōe: seu cōicatio bene viuendi. vñ cōicatio domib⁹ ꝑ cohabitationē. ⁊ generib⁹ cohabitare ꝑ cōiugia gr̄a vite ꝑfecte / ⁊ ꝑ se sufficientis ē causa cōicatōis ciuitatis Et licet hec sint causa tñ exigūtur alia que dicta sunt. s. ꝙ sine cohabitatiōe cōnubioꝝ / ⁊ habitatiōis apud eūdem locū nō potest esse ciuitas. Et ponit signum ꝓpt̄ qd̄ amicicie facte sūt in ciuitate ꝑ cōnubia et fraternitates seu cōsanguinitates q̄ sunt ꝑ cōiugia et imolationes sacrificioꝝ. s. ꝑ cōicatōes in victimis ⁊ dieb⁹ festiuis. nam cupiētes simul cōuiuere inuenerūt diuersos ludos quib⁹ deducūt vitā in iocūditate. ꝙ autez tale sit necessariū amicicie ꝓbat phus. ꝑ diffinitionē amicicie: ibi. [Nam simul] vbi dicit ꝙ conuiuēdi enī electio amicicia est. Propt̄ hoc dixit Eustraci⁹ sup octauo ethicoꝝ: ꝙ amicoꝝ ꝓpriū est semꝑ velle cōuiuere et in collocutionib⁹ ⁊ in iocūditatibus conterere totos dies. ¶ Ex oibus hijs cōcludit phs intentū: ibi. [finis est igitur]. Et dicit ꝙ finis ciuitatis est bene viuere. illa vo. s. ciuitas est gr̄a finis. i. gr̄a bene viuēdi sm̄ virtutē. Et diffinit̄ sic proprie Ciuitas aūt est generū. id est cōsanguineoꝝ pagoꝝq;. id est vicinoꝝ societas vite ꝑfecte scz sm̄ virtutē: ac ꝑ se sufficiēns. Quia sicut in ꝑmo dictū est nullius necessarij debet esse defectus. Et explanat phus q̄ sit talis vita: ibi. [hoc est vt diximus] vbi dicit ꝙ hoc est qd̄ est dictū ꝙ viuere feliciter ⁊ bn̄ felicit̄: vt actus felicitatis accipiat̄ sm̄ ꝓpriā ⁊ cōnaturalē virtutē que est opatio ꝑfecta in nullo ipedita. vt dictuz est in primo ethicoꝝ. Ex quo sequit̄ ꝙ gr̄a bene agēdi est ponendū esse ciuilē seu politicā societatē. ⁊ nō aūt gr̄a simul viuēdi. Ex quo etiā sequitur ꝙ quicūq; plus cōferunt ad hmōi societatē hijs plus viris cōpetit in ciuitate: q̄ hijs q̄ libertate ac genere pares sūt Quasi dicat phus ꝙ illi qui ꝑfectius ac felicius viuunt in ciuitate magis ⁊ essentialius sūt ciues ⁊ pre oibus digniores. hoc enī patz ex hoc. q2 isti tales magis attingūt ad finē per se ipsi⁹ ciuitatis. siue alij superent eos sm̄ diuitias. siue sm̄ genus: semꝑ tñ sunt simplr̄ inferiores eis. et plus debet̄ eis sm̄ iusticiā de bonis cōibus ciuitatis in quoꝝ distributōe qd̄ iustū est accipitur ex fine ciuitatis ad quē plus isti attingūt ¶ Ultimo cōcludit phus ꝯclusionē generalez ibi. [ꝙ igitur] que est ꝙ oīs qui de republica contendūt partē aliquam iusti dicunt: hoc est dicere conātur manifestū est ex dictis. s. in capitulo isto. Et hec de isto caplo dicta sufficiāt.

est aūt dubitatio ꝙ oporteat dñans eē in ciuitate ⁊c̄. ¶ Postq̄ phus in precedenti caplo distixit policias in genera subalterna sm̄ distinctionē principat⁹. Consequēter in isto caplo mouet vnā dubitationez: que est ista. vtrū dñans in ciuitate debeat esse multitudo vel paucitas / aut si debēt esse pauperes / aut diuites / aut virtuosi. Pro quo sūt aliqua notanda. ¶ Et primo est notandum ꝙ istud capitulū cōtinet tres partes principales In prima enim parte proponit intentionez. et arguit ad vnam partem questionis. In secunda autem parte philosophus arguit ad partē contrariam: ibi. [De alijs igitur sit alius]. In tercia vero parte soluit philosoph⁹ quodam modo questionem: ibi. [Quapropter dubitationem.] ¶ Secundo est notandum ꝙ philosophus in prima parte capituli proponit vnā questionem. que est ista. qui hoꝝ oporteat esse dominans in ciuitate. vtrum philosopus debz dominari: vel diuites qui habent diuitias: vel vtrum illi qui sunt boni. vel tantum vnus qui sit optimus omnium: vel aliquis tyrannus. ¶ Et primo probat ꝙ philosophus. scilicz qui sunt pauperes non debent dominari: nec debent regere ciuitatem. Et ratio sua est hec. nā plures pauperes existentes q̄ diuites si sint i dñio pauptate coacti diripiēt bona q̄ sūt diuitū. sed diripere bona ciuiū est iniustum. ergo

plures paupes dn̄ari iniustū est ⁊ cōtra ciuili-
tatem. Maior ꝓbat per hoc ꝙ dicit ph̄s in se-
cundo ethicoꝝ. ꝙ periculū est eligere pauper-
rem ad principandū. q2 oia ꝯuerteret in lucrum
⁊ supplementū sue paupertatis. Minor v̓o pro
bat̄ per rōnē qui statuit dn̄ationem debere eē
iustā. ſ᷑ est sūma iniuria: seu iniusticia diripere
ea que sūt ciuiū ꝙ vtiqȝ fieret si plures paupe
res dn̄arent̄ ciuitatē. ¶ Scd̓o ponit scd̓am rō
nem ad idē ibi. [Rursusqȝ oibus.] q̄ est ista.
ꝙ nulla v̓tus destruit illud cui⁹ est. ſ᷑ si multi-
tudo principaret̄ destruerent̄ bona diuitū: et
etiā v̓tuosoꝝ paucoꝝ per candē rōnem. Et ꝑ
ꝯn̄s destrueret̄ ciuitas. ſ᷑ principalius est v̓tus
ciuitatis: ergo multitudo nō debet principari
q2 principatus multoꝝ destrueret ciuitatem.
⁊ sic v̓tus ciuitatis. s. principatus ciuitatis de-
strueret ciuitatē. ⁊ per ꝯn̄s non est lex iusta q̄
ponit multitudinē principari. ꝙ aūt tales di-
reptiones bonoꝝ diuitū ⁊ v̓tuosoꝝ sint iniuste
ꝓbatur ibi [Preterea illa] per hoc q2 oia fa-
cta tyrāni. q2 si sūt violenta sunt iniusta. ſ᷑ p̄di-
cte direptiones ꝓpter potentiā multitudinis
principantis sūt violente. ḡ tales direptiones
sunt iniuste. ⁊ per ꝯn̄s non debēt principari in
ciuitate plures pauperes. ¶ Ex alia ꝑte argu
it ph̄s ꝙ nec debent principari pauci diuites:
ibi. [Sed an paucos] ⁊ hoc sic. nam si paucos
deberent principari seq̄ret̄ simile incōueniēs
priori. q2 si illi hoc agant ⁊ deripiant dn̄antes:
⁊ possessiones auferant multitudinis: hoc est
iniustum. Hec igit̄ oia constat esse praua. ⁊ per
ꝯn̄s sicut multitudo pauperꝝ nō debet dn̄ari:
nec pauci diuites dn̄ari debēt. Et si dicatur ꝙ
pauci diuites v̓tuosi debent dn̄ari ꝓpter eorū
v̓tutē. ¶ Contra hoc arguit ph̄s ibi [Uerum
bonos] ꝙ tales pauci v̓tuosi nō debent prin-
cipari. q2 si sic: seq̄ret̄ de necessitate oēs alios
sine honore esse qui nō honorant̄ politicis p̄n
cipatibus. Et ostendit ph̄s quō hoc est necesse
⁊ dicit. nam honores quidē magrāt⁹ potesta-
tesqȝ appellam⁹. ⁊ ideo cui nō dat̄ principat⁹
politicus inhonorat⁹ est. ⁊ per ꝯn̄s principan-
tibus sp̄ eisdem virtuosis. necessarium est reli
quos sine honore esse. ⁊ hoc vt dicet̄ infra ge-
nerat cōtensiones ⁊ dissentiones. Ex oībus
hijs inquirit ph̄s quartā ꝑtem questionis. scȝ
ꝙ si est melius ꝙ vn⁹ v̓tuosissimus oim̄ p̄ncipe
tur: ibi [Sed nūqȝ vn⁹] ⁊ disputat illud. Et p̄-
mo dat quādam responsionē q̄ posset fieri de
hoc q̄ est ista: ꝙ non debet vn⁹ v̓tuosissim⁹ p̄n-
cipari ꝓpter hoc. q2 si sic. seq̄retur ꝙ plures re

manerent inhonorati. ꝙ esset sediciosissimum
in ciuitate vel in regno ꝓpter hoc ꝙ plēs essēt
sine honore. ¶ Sed si dicet forsan aliquis ꝙ si
vn⁹ p̄ncipat̄ v̓tuosissim⁹: nō p̄ncipatur homo
ſ᷑ lex. ⁊ est talis ratio. q2 omnis homo q̄cūqȝ
sit passibilis est sȝ aīam: ⁊ cadunt in eo turba
tiones. et per ꝯn̄s est deuiabilis a rectitudine
rōnis ꝓpt̄ passionē. ⁊ ꝑ ꝯn̄s nō p̄ncipat̄ hō q̄n̄
vn⁹ hō v̓tuosissim⁹ p̄ncipat̄ ſ᷑ lex. ⁊ sic nō fit in
iuria alijs pluribus ¶ Cōtra hoc arguit ph̄us
in oppositū: ibi [Si igit̄] Et ꝓbat ꝙ principa-
ri nō debeat attribui legi. ⁊ hoc sic: nam poli-
cia optimatū ⁊ policia popularis habēt leges
tñ nō attendūt iustū simplr̄ vt visum est. ⁊ per
ꝯn̄s p̄ncipatus nō debet attribui legi. quia sic
ois p̄ncipatus habens legem esset rect⁹ ⁊ iust⁹
qđ est falsum. nam si lex praua est q̄ dominat̄:
si dicat̄ ꝙ lex dn̄at̄ idem accidit incōueniēs ꝙ
dictum est de dubitatis. eadē eīn̄ euenient que
supradicta sūt. ¶ Tertio est notandū. ꝙ ph̄us
in scd̓a parte capl̄i. q̄ incipit ibi. [De alijs igi-
tur] ponit rōnes ꝯuementes valde ꝙ sit cōue
nientius multitudinē dn̄ari q̄ȝ paucos vl̓ vnū.
⁊ ostendit hoc per plures similitudines. ⁊ an-
teq̄ȝ ꝓbet intentū dicit. ꝙ de alijs q̄ de policijs
dubitari possūt. alius quidam erit sermo quē
in singulis policijs ꝓsequet̄ vbi de ipsis sigilla
tim aget̄. Tñ quātū ad p̄dictam dubitationēȝ
ꝓbat̄ p̄mo. ꝙ multitudo debeat p̄ncipari ⁊ nō
pauci. ⁊ hoc sic. Nam v̓tus ⁊ prudentia debēt
principari. ḡ ꝙ habet maiorē v̓tutem ⁊ prudē-
tiam magis debet p̄ncipari. Sȝ multitudo ha
bet maiorem virtutē ⁊ prudentiā q̄ȝ vn⁹ singu-
laris virtuosus. ⁊ etiam quā pauci v̓tuosi: ḡ ⁊c.
Maior pȝ. ⁊ minor declaratur per hoc ꝙ licet
vnus seu quilibet de multitudine sit deficiens
tñ tota multitudo ꝯgregata ex bonitatibus ꝑ
uis singulariter viuētes: videt̄ facere vnam ꝑ
fectionem excedentem. q2 in quo vnus minus
habet. vt puta in prudentia: alius plus habet
ita ꝙ illud ꝙ ambo habent: simul iunctum est
vnum multū ꝑfectum. ⁊ similr̄ est in alijs. ⁊ fin
ꝙ multitudo ē maior ⁊ maior. erit maior in ꝑ-
fectione transcendēs prudentiā ⁊ ꝑfectionem
paucoꝝ v̓tuosoꝝ. Et erit differentia ꝑfectiōis
multitudinis a ꝑfectione vni⁹ vl̓ paucoꝝ: sicut
differētia boni a nō bono. Nam bonitas mul
titudinis est quasi cena in qua plures ꝯferūt.
nam cum plures sint vnusquisqȝ partē habet.
Et sic est de v̓tute: q2 cum sint plures vnusq̄sqȝ
habet ꝑtem v̓tutis ⁊ prudentie. Etiāȝ omnes
hoīes cōgregati sunt quasi vn⁹ homo qui ha-

bet multos pedes: ꝛ multas manus: multosq̧ sensus. eodem mō circa mores ꝛ intelligētiaʒ ¶ Et intelligit hic phūs ꝙ multitudo sꝑ ꝓficit ad sapientiā: quasi multis pedibus ꝛ mlta ad iutoria ꝓfert ciuitati quasi multis manibus: ꝛ multa ꝯcipit vtilia quasi multis sensibus ¶ Et eodē mō circa mores ꝛ intelligentiā dicit ꝓpt hoc circa mores. q2 in moralib9 scientijs. ꝛ circa intelligentiam .i. in phisicis sciētijs sic se habet sicut in expensa que fit in cena a multis cōportata: vbi sicut dicit in elenchis. multi multas adinuenerunt ptes. Ex hoc concludit ibi. [Quapropter] quapropter melius iudicant multi q̃ȝ pauci vel vn9 solus. ¶ Et dat aliud exemplum ibi dicens. ꝙ in musica ꝛ in opib9 poetarū etiam melius iudicant multi q̃ȝ pauci vł vnus. Et subdit rōnem. q2 alij aliaʒ: ꝛ alij aliā scȝ pticulā inuenerūt. ꝛ cuncti cūcta discernūt id ē oēs inuenerūt oēs pticulas. ꝛ sic tota musica totūq̧ poema inuēta sunt. ¶ Et si querat̃ ex quo bonitas multitudinis habet̃ ex bonitatib9 ptialibus cuiuslibet illius multitudin's in quo differunt viri ꝟtuosi ab vnoquoq̧ aliorum multoꝝ. ¶ Ad hoc est dicendum vt dicit phūs ibi. [Sȝ in hoc] ꝙ differunt in hoc scȝ. ꝙ illud ꝙ in vno ꝟtuoso est ꝟtus ꝛ intellect9. hoc sparsim est in multis. Et dat silitudinem hui9 dicēs: supple differunt sic. quēadmodū dicunt decoros differre a nō decoris. Et picta ꝑ artē a veris reb9. eo ꝙ seorsū sunt dispersa in vnuȝ colligunt̃. que eni in ppło dispsa sunt de similitudine boni sūt in vno perfecto viro collecta ꝛ ꝯgregata Et que in singulis de ppło sūt quasi picta micāt. hec per ꝟtutē sūt in ꝟtuosis ꝛ optimis viris Et ponit rōnem. qm̄ si fiat separatio qðlibet bonum in vno pulcrius habere picto dicim9. hoc quidē oculū q̃ȝ alterū. ꝛ aliud alterum alterā pticulā. s. nasum/vel aurē. Et intēdit ꝙ bona moris ꝛ intellectus q̄ sparsa sūt in multitudine resplendent in vno clarius: ꝛ in altero obscurius. ¶ Et si queratur si hoc est veꝝ de omni multitudine. s. ꝙ bonitas multitudinis excedat bonitatem vnius virtuosi ꝛ perfectissimi. ¶ Ad hoc dicit phūs ibi. [Si igit̃] vbi dicit. ꝙ nō est manifestū ꝙ hec sit differētia de omni multitudine ad paucos studiosos. imo forsan de quibusdam est certū ꝙ hoc est ipossibile. s. ꝙ sit melior multitudo q̃ȝ vn9 studiosus. seu ꝟtuosissimus. ꝛ ꝙ multitudo iudicet meli9 q̃ȝ vnus virtuosus. ꝛ dat rōnem. Nam si illa rō sequitur tener etiam in bestijs: qð est falsū. Et eadē rō est in bestijs ꝛ in hoībus bestialibus.

Nam multi hoīes bestiales min9 bene iudicāt q̃ȝ vn9 studiosissim9. Et q2 aliquis possȝ dicere ꝙ hoc est veꝝ in bestijs: nō tn̄ in hoībus Ideo phūs infert q̃ȝ ꝑ quid differunt quidā vt ita dixerim a bestijs .i. vt cōueniens est dicere. quasi dicat in bestiali sensu cōueniūt cum ipsis nihil recte iudicantes. sicut fabulose dicit̃. de mida rege cui iupiter dedit aures asininas: vt dicit ouidius. q2 in iudicio musicarū ꝓ minerua cōtratoꝝ deoꝝ cōtentu ꝓtulit musicā fistularem musice vocali ꝛ musice cordarū. ꝛ cōtra iudicium ipsius iouis. Et cum crimen suū occultare voluisset suffodiendo fistulas ad paludes meothidas. ꝓcepit iupiter vt arūdines nascerent̃ de fistulis: q̄ vento flante oēs cantarent. Midas autē habuit aures asininas designās per hoc ꝙ stulticie regum oīm ore delectant̃. in tali ergo multitudo q̄ est asinina nō tenet dicta cōpatio. ꝯ q2 nō oēs multitudines tales sunt scȝ bestiales subdit phūs. ꝯ de aliqua multitudine nihil vetat esse verum. s. ꝙ prius dictum est scȝ de multitudine rōnabiliū. ¶ Istis ꝓsuppositis in tercia parte capli: que icipit ibi. [quapropter dubitationē.] phūs soluit questionem ꝓdictam. ꝛ silr sequentē. Et ponit istam ꝯclōnem. ꝙ multitudo bestialis nullomō debet ꝓncipari. ꝯ bene multitudo hoīm qui habēt virtutem quāuis iperfecte ad inclinationē ad act9 ꝟtuosos debet ꝓncipari. et nō tantum illi qui habent diuitias. nec tantūmodo vnus qui habet ꝟtutis estimationē ¶ Ista ꝯclō ꝓbat̃ ꝑ rōnem superius positam in tercio notabili. Et si q̄rat̃ si talis multitudo debet ꝓncipari in ꝓncipatu sūmo. Ad hoc dicit phūs ibi. [Etem̄ ꝑmitere] ꝙ nō. Assignat duas causas. vna est ꝓpter iniusticiā. ꝛ altera est ꝓpter ignorantiam per quas quibusdā facerent iniuriā ꝛ iniusticiam q̄busdā: ꝛ in quibusdā errarent. Sed tn̄ excludere pplares penitus ab honorib9 ē piculosum. nam si multitudo talis hoīm pauperum excludat̃ necesse est ciuitatē esse plenam sedinonis: q2 tales litigabūt cum alijs in ꝓncipatu existentibus. Et per ꝯñs ne talis dissentio sit in ciuitate est necesse ꝙ saltem isti tales recipiantur ad ꝯsultandum ꝛ discernendum. Et hoc ꝓbat per Solonē athemensiū legislatorem. ꝛ per alios latores legum aliarū ciuitatum qui statuerunt super electiones ꝓncipatuum ꝛ correptiones ꝓncipū ꝓncipari populum. non tamen permittunt ꝙ solis popularibus cōmittat̃ ꝓncipatus. Assignat causā quare oēs mixtum debēt admitti: ibi. [Dū eni cū

aliis.] vbi dicit. q cum populares cũ aliis. scz maioribus discernunt ac cõsultant cõgregati capiunt omnes simul sufficientem sensũ. ꝛ ad mixti melioribus ciuitatis: seu reipublice pro sunt. sicut non purum alimentum cũ puro. scz mixtum totum facit vtili9 puro. s. nutrimento. sic est q separ vtriq3 imperfecti sũt ad iudicãdum. Nam phus ponit hic istã similitudinem de nutrimento puri ꝛ mixti ꝑpter hoc qꝛ cum ab9 purus sit quasi iam digest9 est min9 conueniens cibãti. qꝛ mẽbra calidiora statim attrahunt illũ. ꝛ sic cibãs nõ nutrit regulariter ex cibo oino puro. Cum aũt fuerit admixtus cum ipuro: ita q oportebit naturam laborare ad dirigendũ: tũc natura regetiua totius accipit ipm ad nutrimẽtũ. ꝛ sic ꝑficit plus comedenti q̃ cibus purus. Sic est a simili. q licz vnusq̃sq3 multitudinis sit ipfect9 ꝛ inutilis ad ṗncipandum tñ tota multitudo videt habere ꝑfectionem vtiliorem, ꝑpter admixtionẽ iperfectionũ cũ ꝑfectionibus. ¶ Instat seu obiicit phs contra hanc declarationẽ ꝯclõnis: ibi. [Sz habet dubitationẽ. ꝛ ꝑbat q non videt q multitudo debeat principari principatu ꝯsiliatiuo ꝛ iudicatiuo ꝛ electio ṗncipum. ꝛ hoc sic Nã in qualibet arte faciẽs aliquid bene iudicat de facto suo vt medic9 expientiã cũ cognitione ṗncipiorum. ꝛ sic oportet q ad hoc q medicus bene iudicet de sanitate q sit instruct9 in arte. ꝛ sciat rõnem aliis dare. ꝛ sit a iuuẽture exptus in practica medicine. q tñ nõ faciet ille qui soluz est exptus in practica. Et q dicitur in medico intelligendũ est in aliis artib9. qꝛ circa qualibet artem est triplex differentia. qꝛ aut erit solum sciens artem ꝛ non habens experientiaz. aut erit exptus sine arte. aut erit expert9 ꝛ habens artem. Et isto tercio mõ accipiendo artificem ꝯuenit bene iudicare de tali arte: ꝛ non pmo mõ nec scdo mõ. ꝛ per ꝯñs eligere recte ꝛ corrigere recte sunt opera scientis experti. cuiusmõi non est multitudo: g̃ multitudo nõ debet principari ṗncipatu ꝯsiliatiuo / ꝛ iudicatiuo / ꝛ electiuo ṗncipum. ¶ Soluit phs hãc obiectione: ibi. [At eñ forsan] vbi dicit. q forte nõ obstat si nõ sit multitudo bestialis. qꝛ licet nõ quilibet de multitudine fz se bene se habeant ad sic iudicandũ tñ oẽs simul habẽt sufficientiam: vt dictum est supra. Nec est vniuersaliter verum. q ille qui aliquid facit meli9 iudicat de illo. nam nõ habentes artem: sz vtentes rebus factis per artem meli9 iudicãt q̃ facientes. Nam habitator domus melius iudicat de domo q̃ carpentator faciens domum. Et nauta melius iudicat de naui q̃ faciẽs eã. Et epulans melius iudicat de cibo q̃ cocus. Et siĺr est in aliis. qꝛ sꝑ artifex superior melius iudicat de opere artificis inferioris: q̃ ipse artifex inferior. eo q est ei rõ ꝛ mensura. Et per istum modũ: vt dicit phs videt q hoc dubium potest solui. s. q quãuis quilibet de multitudine sit deterior iudex scientibus: tñ omnes congregati simul in vnum sũt meliores iudices q̃ solum scientes. ꝛ tunc iudicium multitudinis ꝑualet iudicio sapientis: qꝛ in multitudine cõꝑhendunt tam sapientes q̃ ceteri non sapientes. ¶ Contra hoc arguit phs ibi. [Est ꝛ alia dubitatio] ꝛ dicit q videtur esse circa hoc alia dubitatio que est annexa ꝑdicte dubitationi: scz q videt inconueniens q ṗncipes qui dominant sint de multitudine ꝛ non de numero virtuosoꝝ: qꝛ in multitudine multi praui sũt. Iusti aũt nõ sũt de mltitudine: sed sũt excellẽtes mltitudinẽ. Et si mltitudo iudicabit de policiis vel corrigat eos: erũt praui domini bonoꝝ et iustoꝝ: qd videt esse inconueniens. Nam correptiones transgressionũ et electiones principatuum sunt maxima q̃ pertinent ad policias quas correptiones ꝛ electiones in quibusdaz policiis: sicut dictum est: scz in secũdo libro de lacedemõis populis attribuũt. ꝛ sic vident eẽ praui domini bonoꝝ seu iustoꝝ. q pz. qꝛ illi q̃ sũt praui ꝛ inhonorabiles sepe a multitudine ad maximos ṗncipatus eligunt cum eis ꝑtineat iudicare ꝛ eligere ṗncipes ꝛ cõsiliarii Et eligũt ad dignitates homines cuiuscũq3 etatis ꝛ tales presũt operib9 publicis ad ciuitatẽ pertinentib9 ꝛ ducũt exercitus. ꝛ principant maximis ṗncipatib9 a maiorib9 instituti et electi per poplm. qd videt maximum incõueniens. ¶ Istaz eñ dubitationem phs nitit soluere ibi [Questio ista.] ꝛ dicit solutionis modum ꝛ dicit sic. q questio ista potest eodez mõ solui nam forsã illud recte se habet. s. q talib9 ṗncipatib9 seu dñantib9 ppls dñet: cum sine poplo nichil possint facere. nõ eñ iudex nec consiliator: nec cõcinator ṗnceps est: sz iudiciũ ꝛ senat9 ꝛ popls dominat talib9 dñantib9. ¶ Ponit phs rõnem dicens. qꝛ illoꝝ vero vniusq̃sq3 ꝑticula est istoꝝ. ꝛ explanat phs q dicit. et dicit dico aũt partem esse consultorem seu consiliariũ et concinatorem ꝛ iudicem. ¶ Ex his concludit phs propositũ: ibi. [Itaq3 iuste.] ꝛ dicit. q iuste dominat multitudo maioꝝ ex eo. q ex multis est composit9 ppls: ꝛ iudiciũ seu

consiliū est maior pars vniuersor. Nam consiliū est ad qd̄ causas omniū per appellationē deducūt. Causa est. q2 maior sensus est sensus vniuersor q̄ singulor. Uult dicere phs q maior est honor bor simul q̄ eor q̄ fm vnum vel paucos p̄ncipantiū magnis p̄ncipatib9. ¶ Et sic concludit phs finem sue q̄stionis: ibi. [Hec igit.] ꝛ dicit q hec igit que sūt dicta: sūt determinata per hūc modū. Prima vero illa q̄stio manifestū facit q nullus illor qui principant in republica potest iudicare recte nisi ꝫ leges iudicet: siue sit vn9 siue sint plures. nā p̄nceps non debꝫ dn̄ari nisi ꝫ leges: nisi in hys in quibus lex nō potest dicere certitudinaliter. Un̄ q lex dicit vir p̄ncipis est adaptare ad pticularia: q2 eiusdem est legem cōdere ꝛ interpretari sicut dicit lex. ¶ Et ponit phus rōnem dicens: q2 nō est facile vir determinare de oib9 ꝛ hoc ppter multos casus emergentes in pticulari: quales tn̄ quasdā oportet esse recte positas leges nōdū apparet. hoc eñ in lege positiua determinatū est. ¶ Ultimo mouet phus circa hoc quādā dubitationē: ibi [ꝫ adhuc.] ꝛ dicit. Si oportet q sint plures leges posite in policijs: quales sūt policie. ¶ Ad hoc respondet statim phs. q est necessariū q tales sint leges quales sūt policie. q siue sint policie praue/ siue iniuste/ siue iuste/ q tales sint leges. Quō aūt hoc sit manifestū: subdit phs et dicit. q hoc manifestū est q oportet ad policiaꝫ poni leges accomodatas. scꝫ q ad rectas policias: necesse est poni leges iustas. ꝛ ad policias que non sūt recte: ꝫ sūt transgressiōes policiarū: oportet esse leges prauas: ꝛ iniustas. Et hec de isto capitulo dicta sufficiant.

c Umv̄o in cūctis scientijs ꝛ artib9 ꝛc.

¶ Postq̄ phs soluit supradictā dubitationē q̄ fuit. Si debebat dn̄ari multitudo: vel pauci. vel tantum vn9: vel virtuosi. ¶ Consequenter in isto caplo mouet alias duas dubitationes de bono vniuscuiusq policie Pro quo sūt aliqua notanda. ¶ Et primo est notandū. q istud caplm ꝯtinet duas ptes p̄ncipales. ¶ In prima eñ pte phs mouet istam q̄stionē. Cū eñ iusticia sit v̄tꝰ reddēs vnicuiq fm suā dignitatem q suum est. Si ad omne q est in ciue: siue fm corpus: siue ꝫ aīam: reddēdum sit equale. ꝛ disputatat ꝛ soluit eam ¶ In scd̄a vero pte mouet phs aliam dubitationem q̄ est ista. Utrū legislator i ꝯdendo legē debeat atēdere ad ꝯferēs melioribꝰ: vel ad ꝯferēs toti multitudini: ibi. [Querūt eñ q̄dā. ¶ Secundo est notandū q fm phꝫ in ciuitate bene recta quatuor sunt partes. ¶ Primo oportet q sint diuites ex eo quia aliter ciuitas periret ¶ Secundo oportet q sint nobiles vt ciuitatē ab hostib9 defendant. ¶ Tercio oportet q sint liberi ex eo. q2 illi qui liberi non sunt nō debēt regere. ¶ Quarto oportet q in ciuitate sint v̄tuosi ex eo. q2 aliter ciuitas nunq̄ bene regeretur ¶ Tertio est notandū. q in omni policia expellendus est ille qui destruit finem ad quē policia ordinat si ibi manet Hoc eñ patet per hoc: q2 in omni ordinato ad aliquē finem debet remoueri illō p qd̄ finis destruit. ¶ Quarto est notandū. q aliquis potest excedere alios cōmorantes in ciuitate tripliciter Uno mō in bonis aīe. s. in virtutibus. Alio mō in bonis nature. s. in pulcritudine ꝛ robustitate corporali. Tertio mō in bonis fortune. s. in amicis ꝛ ceteris bonis temporalibus. Inter oēs istos ille dicit excedere simpliciter alios in ciuitate seu policia: qui alios excedit in bonis anime. Hoc eñ pꝫ. q̄ñ bonum anime est simplr̄ bonū honestum. ꝛ omnia alia dicuntur bonum fm quid. vnde eñ bonum anime est bonum simpliciter: qd̄ nos suaui pauit: ꝛ nos sua dulcedine trahit. ¶ Quinto est notandū. q qnq spēs aut forma alicuius ꝯsistit in pportione si sit aliquis q illam pporcioneꝫ excedat ille talis nō attingit ad illam formam seu spēm: hoc enim patet in rebus naturalibus. Unde mixta nō dicuntur simplicia ppter hoc q excedūt pporcionem simplicium ¶ Etiaꝫ est sciendū de amicicia. q2 amicicia ꝯsistit in quadam pporcione ꝛ similitudine amicor ꝫ qd̄ dicit phs octauo ethicor. Ex quo sequit p̄mo q quādiu est similitudo inter amicos saltem in hoc fm q sūt amici tā diu inter eos manet amicicia Ex isto eñ sequit scd̄o q q̄ñ vnus amicor excedit alterum talis non est amicus ppter hoc q inter eos non est similitudo que requirit inter amicos. ¶ Tercio sequit q q̄ñ inter amicos iquātum sunt amici est pporcio ꝛ vnus in amicicia non excedit alterum. q talis amicitia non debet velle alteri maxima bona. Sicut pꝫ p phm octauo ethicor ex eo. q2 quanto talis esset sic pmotus esset dissolutio pportionis. ¶ Sexto est notandum q ratio ciuis fm quā aliquis dicitur ciuis ꝯsistit in quadam pporcione hoim vel habitantium ad p̄ncipalitatem. pꝫ q2 non dicit ciuis absolute nisi respectu ad policiam: vt pꝫ ex diffinitione ciuis que est ista. q ciuis est homo cui est potestas cōicādi p̄ncipatu cō

filiatiuo τ iudicatiuo. Ex quo sequitur primo ꝙ
nullus seruus est ciuis. ¶ Secūdo sequitur ꝙ
puer anteꝗ̄ veniat ad annos discretionis non
dicitur ciuis. ¶ Tercio sequitur ꝙ nullus carēs
vsu rationis dicitur ciuis. ¶ Quarto sequitur: cū
policia cōsistat i pporcióe oīz plurimū habitā
tium in ea ꝙ si est aliquis qd excedit talē pro-
porcionē in policia nō est pars policie nec est
ciuis. ¶ Septimo est notandū ꝙ phs in prin-
cipio capli anteꝗ̄ moueat dubitationez ad ex
planationem seu explicationem sui cōceptus
pponit intentionē suam dicens. ꝙ in omnib⁹
scientijs τ artibus operatiuis per se intenditur
aliquis finis seu aliqd bonū. qꝛ omnis opatio
est ppter aliquē finem bonum. sed in pncipalissi
ma omniū scientiaꝝ τ artiū maximū τ princi-
palissimum bonum intenditur. Nam principa-
lissima huiusmodi scientiaꝝ est policia seu ci-
uilis potestas. Et bonū aūt τ optimū ꝙ inten
dit est iustum pferens cōem vtilitatem. felici-
tas eīn ciuitatis que oībus pfert est iustum p-
fectissimū surgens ex actionib⁹ iustis τ pfectis
in bonitate omniū ciuiū: sed sm rōnem eius. qd
pncipaliter intendit est equū. τ quibusdā vide
tur equū esse quiddam iustū et vsqz ad aliqd
consentiunt phisicis rōnibus. vt pz qnto ethi-
coꝝ. qd iustum de quo est vtus iusticie distri-
butiue est reddere vnicuiqz qd suum est. qd ē
sm equale medietatis arismetice: aut sm eqle
geumetrice. In comutandis est sz equale me
dietatis arismetice. In distribuendis autē sm
equale medietatis geumetrice. Et subdit rati
onem sm quā rōnem est hoc accipiendum di-
cens ꝙ in phisicis rationib⁹ in quib⁹ determi-
natū est de moralibus. s. in quinto ethicorum
determinatum est ꝙ oportet equalib⁹ eē eqle
sm pporcionem. Nam plato diffiniens iustici
am dixit. ꝙ iusticia est vtus vnicuiqz ꝙ suū est
tribuens seruata vnicuiqz ppria dignitate. Et
et hoc pcedit phs ad disputationē questionis
subdens quorum certe paritas: τ quoꝝ ipari
tas oportet nō latere: quasi dicat. qualiū autē
rerum τ psonaꝝ equalitas: τ qualiuz iequali-
tas oportet non latere: qꝛ aliter non redderet
vnicuiqz ꝙ suū est sm medietatem damni τ lu
cri in distribuendis τ cōmutandis: τ sic nō ha
beret finis politice. Vñ subdit phs. habet eīn
hoc dubitationē philosophiam phisicā τ poli-
ticam seu ciuilem. Hic mouet phs questionez
supradictam. s. si ad omne qd est in ciue sz ani
mam: siue sm corpus sit reddendū equale. et
pcedit ad disputationem vtriusqz partis. Et
primo ponit opinionem quorūdā ibi. [Forsā
eīn diceret aliquis] qui dixerunt ꝙ sm cuiusli
bet boni excessum debent distribui pncipatus
Vñ si duo hoies essent in oībus equales exce
pto in vno bono in quo differunt: siue sit illud
bonum anime siue corporis excedens debet
pferri cum sit dignior in bonitate: τ est iustum
ꝙ pncipatus distribuantur sm dignitatem: ideo
sm cuiuscunqz bonitatis excessum ceteris exi
stentibus equalibus debent principat⁹ distri-
bui. ¶ Phs vero improbat istam opinionem:
τ ponit primam ↄclōnem isti⁹ capli ibi. [Arcu
si hoc] que est ista. ꝙ nō sm cuiuscūqz boni ex
cessum debent distribui principatus. Ista con
clusio pbatur sm phm tripliciter. Et primo sic. Si
sm cuiuscūqz boni debent pncipatus distribui
tunc sz excessum coloris τ magnitudinis que
sunt quedam bona essent pncipatus distribu
endi: sed ↄñs est falsum: ergo et añcedens est fal
sum: et per ↄñs eius oppositum: qd est conclu
sio pposita est verum. Scdo pbat ibi. [Qd pz
tet in alijs] per simile in alijs scientijs siue arti
bus: τ hoc sic. nam princeps vtitur pncipatu: si
cut fistulator vtitur fistula: sed sint duo equa-
les in fistulatione. τ vnus eoꝝ excedit reliqꝫ
in nobilitate. nō ppter hoc nobiliori dabūtur
plures vel meliores fistule. qꝛ fistule non dant
nisi ppter opus fistulationis: τ ideo nō debēt
dari plures aut nobiliores fistule nisi habenti
melius artem fistulandi. Sed nobilitas nichil
confert ad artem fistulandi: nec qdcūqz ad ex
tra artem fistulandi: τ organa corporalia ad fi
stulationem apta sunt quibus non sit opus fi
stulationis. Et eodē mō est de bonis que non
cōferūt ad eūdē finē pncipatus. ꝙ sm eorum
excessum non debēt principatus distribui. nā
si pporcionabiliter pl⁹ magis nobilis excedat
in nobilitate τ pulcritudine ꝙ̄ in nobilis. et in
nobilis excedit nobilem in arte fistulandi non
dabitur prerogatiua fistularū magis nobili et
pulcriori. Ratio est ista. qꝛ cum fistule sint per se
ppter opus fistulandi: prerogatiua fistulandi
oportet compari ad opus fistulandi. Reliqua
aūt nihil faciunt vel plus vel minus: siue sit no
bilitas: siue sint diuitie. ¶ Tertio pbatur ↄclō
ibi [Preterea sm istam.] τ hoc sic. nam si sm
excessum cuiuslibet boni essent pncipatus di-
stribuendi: tunc omne bonū omni bono esset
cōpabile sm magis τ minus: vel scdm equale
qꝛ omne bonum alteri bono cōpatū ē magis
bonum illo: vel minus bonū: vel eqle bonum:
sed hoc ↄñs est falsū. scz ꝙ omne bonū est omni

bono compabile scðm magis vel min⁹ vł eq̄le ꝙ aūt ꝯñs sit falsū p3 per hoc: q2 oīa compabilia sunt eiusdem spēi scðm pħm septimo ethicorum. ſ3 non oīa bona sunt eiusdē speciei: nec eiusdem generis: nec per ꝯñs oīa bona sūt cōparabilia scðm magis vel minus vel eq̄le. Sic ad ꝓpositum. nam ſm hanc rōnem in distributione bonoꝝ policiaꝝ nihil taliu3 bonoꝝ erit cōpabile ſm excessum cuiuslibet boni: ſ3 tantū illius ꝙ accidit ad actum politicū: sicut meliori militi: vel meliori diuiti: vel meliori cōsiliario. Et ponit pħs rōnem dicens. nam si magis aliqua magnitudo est alicui bono politico cōparabilis. sequit̄ ꝙ totaliter vtiq3 magnitudo adequabilis boni politici erit cōpabilis: ⁊ ad diuitias: ⁊ ad libertatem erit bonum politicum etiam cōpabile. Et ex hoc infert pħs incōueniens qð sequit̄ ibi. [Itaq3 si mag[ ]qð ē istð. ꝙ si aliquis plus differret seu excederet scðm magnitudine3 corporis ⁊ roboris. seq̄ret̄ ꝙ talis excederet in policiis. ꝙ esset inconueniens ꝓpter hoc. q2 sic oīa essent ꝯferenda ad ꝓporcionem magnitudinis. Et ponit pħs causā dicens: ꝙ si sic esset sequeret̄ ꝙ quāta erit magnitudo ꝓporcionabiliter. ꝙ tantū bonū politicum ꝓporcionat̄ ei ⁊ distribuitur. Et si melior valentiorq3 esset supple magnitudo. ita ꝙ supemineret magnitudo v̄tuti omnia essent ei cōferenda. qð est maximū incōueniens. ¶ Concludit pħus ꝯclonem p̄dictam ibi [quanto eim magnitudo] ⁊ dicit. ꝙ quanto eim magnitudo hmōi illum superaret tanto ꝯstat esse vt parē dicat. ¶ Cum vero hoc sit impossibile p3. ꝙ in rebus ciuilibus nō ſm omnē imparitatē de magistratibus recte contendūt. Uult dicere pħs hic. ꝙ manifestum est ꝙ nō solū omnē equalitatem altercant̄ hoies de p̄ncipatibus: ſ3 oportet ſm excessum boni ſm qð distribuunt̄ principatus plus attinguntur ad finē p̄ncipatus ⁊ illud bonū est bonū v̄tutis moralis. vt postea ostendet̄. Nam v̄tus moralis est ars bñ vtēdi p̄ncipatu. Unde duo. quoꝝ alter est tardior in cursu: ⁊ alter velocior. ꝓpter hoc nichil pl⁹ attingunt ad finem principatus. ⁊ possibile est ꝙ nullo mō attingant. ſ3 in gymnicis certaminibus. hoc est in agonesticijs exercitationib⁹ differentia coꝝ. s. velocitatis ⁊ tarditat̄ in cursu pensanda est. ⁊ hoꝝ excellentia honorē capit. ¶ Instatur ꝯtra istā ꝯclonem ⁊ ꝓbatur ꝙ p̄ncipatus debent distribui ſm excessū cuiuscunq3 boni hoim. ¶ Et primo sic. nam diuites debent magis pncipari q̄3 alij. ꝗ ſm excessu3 diuitiaꝝ debent distribui principatus ⁊ honores in ciuitate: et per ꝯñs debent distribui ſm excessū cuiuscūq3 alteri boni. Cōsequētia est nota. Et añcedens ꝓbat̄. q2 diuites habēt sustentare pauperes: ⁊ sustinere totā ciuitatem ne ad alias transferat̄. Etiam q2 diuites sunt alijs fideliores: q2 nō ita franguntur pactis sic paupes. vnde dicit pħs. ꝙ pauperes et miseri sunt cito flexibiles: ⁊ ad bonū cōuatis multu3 cōfert fidelitas. ¶ Scðo instatur cōtra ꝯclonē ⁊ ꝓbatur ꝙ ſm excessum ingenuitatis debent principatus distribui. Et hoc sic. Nā ingenui sunt magis apti pncipari q̄3 alij: ꝗ ⁊c. ¶ Consequētia est nota. ⁊ añcedens est pħi qui dicit ꝙ ingenuitas reddit hoiem bonū. ¶ Tertio ꝓbat̄ ꝙ ſm excessum virium corporalium principatus debent distribui. Et hoc sic. nam ſm ꝙ dicit pħs expedit hoiem eē pulcherrimum et robustum: ꝗ principatus debent distribui ſm excessum illorum. Conseq̄ntia tenet̄ per hoc: q2 in multis expedit ꝙ princeps sit robustus. q2 per hoc subditi timent ⁊ obediūt ¶ Rñdeo ad ista. ¶ Ad primū dico. ꝙ bona quib⁹ aliq̄s potest dici diues sūt triplicia. s. bona aīe. ⁊ illa sunt simplr̄ bona. ⁊ alia sunt bona corporis. et alia sunt bona fortune subiecta: que sūt scðm quid bona. cū quib⁹ potest stare malicia moralis. Et sic dico ad argumentum ꝙ negat̄ añcedens si intelligat̄ de diuitibus qui sūt tantum diuites ſm quid. ⁊ tamen ꝯcedit̄ si tales diuites sunt v̄tuosi. nō inquātū diuites: ſ3 inquātū v̄tuosi. Et ad illud ꝙ dicitur. ꝙ diuites sunt fideliores. Dico ꝙ nō est verū nisi sint virtuosi. ¶ Ad scðm dico. ꝙ aliter pħs moralis dicit homines ingenuos ⁊ aliter iuriste. nam iuriste dicunt illos ingenuos: ⁊ liberos qui sunt ex parentibus nobilibus: ⁊ liberis creati. S3 pħus moralis dicit illos esse ingenuos ⁊ liberos qui nō solum sunt ꝓcreati ex parentibus nobilib⁹. ⁊ liberis: ſ3 etiā ꝙ cum hoc sint boni ⁊ virtuosi. Et sic dico ad argumentum ꝙ ꝯña est bona: et ꝯñs est verum loquēdo de ingenuitate quam vocant pħi morales ⁊ non de īgenuitate quā vocant iuriste. ¶ Ad tertium dico. ꝙ licet req̄ratur ꝙ princeps sit robustus ⁊ pulcherrimus id est bene complexionatus: non tamē hoc requiritur pncipalr̄. ſ3 pncipalr̄ requiritur ꝙ sit v̄tuosus moralr̄ ⁊ sapiens. ¶ Scða conclō istius capituli ponit̄ ibi [Ac ex quibus ꝯstat] ⁊ est ista. ꝙ ciuitas consistit tanq̄3 ex partibus bonis ex quatuor. s. ex diuitibus ⁊ ex liberis. ⁊ ex nobilib⁹ ⁊ ex virtuosis. ¶ Ista ꝯclō ꝓbat̄

fm phm sic. nam si non essent diuites. nec diui
tie in ciuitate propter paupertatez ciuitas de
ficeret. ⁊ ad aduersarios transferret. Et si non
essent liberi omnes essent serui. s; seruus prin=
cipari non potest. ⁊ sine principatu non est ci=
uitas. ¶Et ꝙ in ciuitate debeant esse nobiles
pz. qz sine bellica virtute quam habēt nobiles
non potest ciuitas stare in pace. Et ꝙ virtuosi
debeant esse in ciuitate. etiā patet per hoc. qz
oportet in ciuitate bene viuere qd est per vir=
tutem. ¶Dicit enim sic phs in littera. at ex q=
bus constat ciuitas in hijs necesse esse conten
tiones carere. s. vt ille qui preminet potentia
ciuili maiorem accipiat honorem principatus
¶Et ex hoc concludit philosophus. ⁊ dicit ꝙ
propter hanc rationabiliter sibi attribuūt ho=
norem nobiles / ⁊ ingenui / ⁊ opulenti. scz diui
tes. ⁊ sic oportet eñ ingenuos esse in ciuitate
et censum habere. id est diuitias ad onera per
ferenda. ¶Declarat istud vt subdit. non enim
ciuitas esse potest ex pauperibus omnibus:
quēadmoduz nec ex seruis. atqui si hec requi
runtur. scz multitudo pauperum ⁊ serui in ci=
uitate. Patet: quia cum hoc iusticia. id est vir
tus bellica requiritur que est in nobilibus. si=
ne hijs ciuitas stare non potest. Hoc tantum
interest. id est tantum necessarium est. ꝙ sine
primis illis. scilz sine diuitijs seu diuitibus esse
ciuitas non potest. nec sine hijs potest ciuitas
bene permanere. ¶Unde ad hoc igit vt sit ci
uitas videri possunt: vel omnia: vel quedam
dubitari recte. quia sicut habitum est: ciuitas
sine hijs esse non potest. ¶Ad vitaz tamē opti
mam. scz ad vitam virtutis disciplina: et virtus
iustissime sibi vindicare honores vtiqz videren
tur: vt supra dictum est. ¶Uult dicere phus.
ꝙ iustissime dubitatur si ad vitam bonam cui
debentur honores pertineant disciplina ⁊ vir
tus: quēadmodum dictum est prius. ¶Acci=
pit enim phūs hic disciplinam pro omni virtu
te intellectuali et virtutez accipit pro omni vir
tute morali. quia vita bona ⁊ perfecta non est
sine hijs: sicut ciuitas non est sine diuitijs ⁊ li=
bertate. ¶Tertia conclusio istius capituli po
nitur ibi. [Cum vero nec omnium] Et est ista
ꝙ quicunqz sunt equales in vno solo: vel ine=
quales ad communicationem policie nō per=
tinente. fm illud vnum non oportet accipere
equalia vel inequalia in principatu politico.

¶Ista conclusio scdz philosophum probatur
per hoc. quia si attribuantur eis qui sūt equa
les vel inequales: equalia vel inequalia. secū=
dum illud vnum ꝙ non pertinet ad communi
cationem policie non erit tunc ciuilitas. s; erit
transgressio ciuilitatis: seu transgressio poli=
cie. ¶Et hoc ostendit Philosophus hic qua=
tuor modis in personis singularibus: scilicet
in diuitibus: ingenuis: et in pluribus compa=
ratis ad paucos: ⁊ in virtuosis. ¶Et dicit phi=
losophus primo anteqz procedat: qd dictum
est prius. scilicet in secundo libro ꝙ altercan=
tur iter se quodammodo iuste omnes de prin
cipatu. simpliciter autem non omnes iuste al=
tercantur. ¶Et hoc ostendit primo in diuiti=
bus. Nam diuites altercantur quidem se ha=
bere principari. quia plus regionis possident
regio autem commune quoddam est ¶Et est
ratio talis. Nam ad quos plus pertinet de cō
muni regione debent in ea plus participari.
Sed ad diuites plus pertinet de communi re
gione: ergo ipsi debent principari. ¶Secun=
ostendit philosophus hoc idem: ibi. [Preter
ea.] vbi dicit. ꝙ in commercijs magis credi=
tur eis vt plurimum. ¶Et est ratio talis com=
municatio enim ciuium maxime est in conuē=
tionibus. et in commercijs: et pactis. Sed di=
uites maxime sunt fideles. quia maxime con=
seruant conuētiones et pacta: ergo ipsi maxi
me debent principari. ¶Tertio inducit de in=
genuis: ibi. [Ingenui] vbi dicit. ꝙ igenui au=
tem et nobiles tanqz prope inuicem altercan=
tur pro principatu ¶Et ponit rationem. quia
magis sunt ciues generosi: qz illi qui non sunt
generosi. et est ratio talis. Nam quicunqz ha=
bet propinquiorem dispositionem ad ciues:
maxime debent principari in policijs. Sed in
genui maxime disponuntur ad ciues: et ciui=
litates: ergo maxime debent principari.
¶Etiam inducit philosophus aliam rationez
ibi. [Nobilitas autem.] Ubi dicit. ꝙ nobili=
tas apud omnes in honore habetur. ¶Et est
talis ratio Nam honorabiles personas apud
omnes magis debent principari: quam non
honorabiles. Sed nobiles et ingenui sūt ma=
gis honorabiles apud omnes: ergo. ⁊ cetera
¶Ad idem inducit Philosophus tertiam ra=
tionem ibi [Insup] vbi dicit. ꝙ ꝯsentaneū est
ex melioribꝰ ortos eē meliores. nobilitas ei vir

tus est generis. Et accipitur ỽtus prout dicit extremum in bono: sic enim extremũ in genere ꝙ est nobilitas est ingenuitas. Rõ aũt tal'e quicunqȝ sũt nobiles magis: ⁊ meliores inter ciues hos maxime decet ꝑncipari. ingenui sũt hmõi: ergo ⁊c. ¶ Quarto inducit phs qua ratiõe iusti et boni altercãtur de ꝑncipatu: ibi. [Simr ꝗ.] simr ꝗ dicem⁹ virtutem merito cõtẽtionem inducere. s. de principatu. Et ponit hmõi rõnem. q est ista. nam cõicatiuã virtutẽ dicim⁹ esse iusticiã. oĩs eñ qui cõicant in distributiuis: vel cõmutatiuis cõicant ẜm equale iusticie: vel ad medietatẽ arsmeticã: vel ad medietatem geumetricã: ẜm ꝙ dicit in q̃nto ethicoꝝ. Sȝ q͛ iusticia specialis vna virt⁹ est: ideo dicit Sociabilẽ eñ virtutẽ dicimus esse iusticiã cui cetere oẽs ỽtutes necessario cõsequunt. ¶ Et hmõi rõnem dat in quinto ethicoruȝ vbi dicit ꝙ iustum est de quo lex ꝑcipit. Lex aũt precipit de omni virtute. ⁊ per ꝯñs est necesse ꝙ iusticie assequat omnis virtus ¶ Et est ratio sua hec de altercatione. nam quicunqȝ est dignior principatu maxime debet ꝑncipari. iust⁹ quẽ assequitur oĩs ỽtus est hmõi ergo ⁊c. ¶ Quinto inducit phs de pluribus cõparatis ad pauciores: ibi. [Atqui et plures] Et ponit hmõi altercationis rõnem dicens. nam ⁊ potẽtiores ⁊ ditiores ⁊ meliores sunt. vt susceptis pluribus hoc in pluralitate ad pauciores. i. cõparatione paucoꝝ. Et est ratio talis. Nam q̃cunqȝ sunt potentiores ⁊ ditiores ⁊ meliores magis debẽt ꝑncipari: sed multi sunt hmõi: ergo ⁊c. ¶ Mouet phus circa has altercationes vnaȝ dubitationem ibi. [An ergo si oẽs] ⁊ est ista Si omnes sunt in vna ciuitate: puta virtuosi/ ⁊ diuites/ ⁊ nobiles/ ⁊ alia multitudo populi. vtrum erit altercatio ĩter eos quos oporteat. aut non erit talis altercatio ¶ Et statim respõdet. ꝙ ẜm vnamquãqȝ policiam. dictarũ in singulari. scȝ in policia optimatum: vel virtuosorum: vel populari. in dubitatum iudicium est quos oporteat principari. q͛ in policia virtuosorum: virtuosi debent principari. ⁊ in policia optimatum nobiles et diuites. ⁊ in policia populari debet ꝑncipari multitudo populi. sicut ostendit ex precedentib⁹. ⁊ hoc est ꝟȝ ꝙ dictũ ẽst. q͛ pricipalib⁹ seu dñãtibus eñ differũt ab inuicem. Et ostendit quomõ. q͛ alia per diuites. ⁊ alia per virtuosos. ⁊ aliaꝝ vnaqueqȝ eodẽmodo. quasi dicat ꝙ policie distinguunt ẜm distinctionem principatus: vt supius dictũ est ⁊ sic ẜm ꝙ est policia: ita est principatus. Sed tñ ꝯsiderandũ est q̃ndo ista ẜm idem tẽpus sũt. s. in ciuitate quõ sit determinandum. quia tunc singuli per suas differentias altercantur de principatu per rationes principales. Nam si sunt in ciuitate pauci ỽtuosi: quõ erit agendum. i. quomõ oportet diuidere. ¶ Ad hoc dicit phus ibi. [An cõsiderare] vbi dicit ꝙ cõsiderare oportet. si pauci ad opus gubernãdi rempublicam seu ciuitatem sufficiant. s. ꝙ ciuitas sit pua ⁊ pauci habitantes in ea: vel oportet cõsiderare ꝙ ciuitas sic magna: ⁊ sit ciuitas ex multitudine habitantiũ in ea. ⁊ in ea nõ sedabitur altercatio nisi dicatur ratio quare debent dominari pauci ⁊ quare multi. ¶ Ad declarationẽ predictorum philosophus ibi [Est autem dubitatio.] mouet dubitationeȝ ad singulas partes. Et dicit ꝙ est dubitatio quedaȝ in cunctis. i. contra omnes altercantes de honoribus policiarum. ¶ Et primo ponit cõtra primos. ꝙ nihil videntur dicere iustum illi qui propter diuitias volunt principari. Nam illi vt dictum est in secundo libro: non principantur ad diuitias iusto neglecto lucris intendentes. Simuliter illi qui ẜm genus volunt principari: principabuntur inequaliter suos: videlicet exaltantes: ⁊ alios deprimentes. ¶ Deinde obiicit ad idem ibi. [Sequeretur enim] ꝙ si quis vnus est ditior omnibus: sequeretur si propter diuitias esset principandum. ꝙ scdm idem iustum oporteret illum principari omnibus. ¶ Et est talis ratio. Si iustum est diuites alijs principari scdm eandem rationem talis iusti. si vnus fuerit ditior omnibus ille principatur omnibus scdm illam rationem. Sed hoc est falsum. ergo propt̃ diuitias non debet aliquis altercari de principatu. ¶ Deinde similiter inducit de nobilibus seu de ingenuis: ibi. [Hoc idem forsan] vbi dicit. ꝙ hoc idem forsan continget in optimatum gubernatione circa virtutem. quia si vnus est magis nobilis oib⁹. Si nobilitas debȝ ꝑncipari: ille vn⁹ oib⁹ debet ꝑncipari. Sȝ hoc est falsũ. ergo nobilis ꝓpt̃ nobilitatẽ nõ debet ꝑncipari. ¶ Idem aũt erit de policia vbi principãtur virtuosi. quia si eñ vnus sit virtuosior omnibus alijs qui sunt in policia. si propter virtutem debeat principari oporteret illum omnibus virtuosis qui sũt de illa policia principari. scdm idem iustum. ⁊ sic vnus dominabitur omnibus: quod est inconueniens. ¶ Et a simili obiicit de multis ⁊ paucis. Et hoc sic. Nam si multitudinem oportet dominari. quia potentiores sunt paucis.

extremū in bono sic enim extremum in genere q̄ est nobilitas est ingenuitas rō aūt talis est q̄cūq; sunt nobiles magis ꝛ meliores inter si vnus vel aliqui essent potentiores omnibus alijs oporteret illos dominos eē magis q̄ multitudo eadē ratione. Sz hoc est incōueniens. q: sic peribit p̄ncipatus pplaris qui p̄ncipalis est in ciuitate. ¶Ex oibus hijs ꝯcludit ph̄s intētionē ꝓpositā ibi. [Hec itaq; oia] vbi dicit q̄ hec oia videtur facere manifestū q̄ hoꝝ determinationē nulla est recta fm̄ q̄ censet sibi quisq; gubernationē eē tribuendā. ꝛ ceteros oēs sub eoꝝ gubernatione eē debere. Unde multitudo pōt iuste respōdere ad eos q̄ ꝓpter v̄tutē arogāt sibi gubernādi auctoritatem et similiter ad eos q̄ per diuitias. q̄ si colligatur virtus existens in singulis in vnū multitudo preualebit in virtute paucis virtuosis. ꝛ similiter vni virtuoso. Similiter multitudo eadē ratione preualet in diuitijs vni vel paucis. non fm̄ singulos: s fm̄ vniuersos. Un̄ et si propter virtutē ꝯcedit̄ principatus: tunc multitudo p̄ualens in v̄tute p̄ncipabit̄ magis q̄ vn⁹ vel pauci. Silr̄ si ꝓpter diuitias cōcedit̄ p̄ncipat⁹ multitudo maiores habens diuitias magis p̄ncipabit̄ q̄ vn⁹ vel pauci. Cōcludit ph̄s ibi [Ex q̄.] q̄ ex hoc pōt responderi ꝑ hūc modū ad q̄stionē illā quā afferūt. ¶Quarta ꝯclō istius capli ponitur in p̄ncipio scd̄e partis capl̄i que icipit ibi. [Querūt eñ quidā] ꝛ est ista. q̄ leges recte sunt ferende ad conferens toti ciuitati. scz q̄ legislator debet in legib⁹ rectis construēdis attēdere ad vtilitatē cōmunē ciuitatis: ꝛ non ad vtilitatē melioꝝ. ¶Ad declarationē ꝛ ꝓbationem istius ꝯclōnis ph̄s mouet istam questionē. Utrū legislator debeat in legibus rectissimis construendis respicere ad melioꝝ: vel ad pluriū vtilitatē. Et soluit stati eā dicēs. q̄ debz attēdere ad vtilitatē pluriū. s. cōem ꝛ meliorū paucoꝝ. Que quidē ꝯclō ꝓbat̄ sic fm̄ ph̄m. nā leges recte ferende sūt attendēdo ad finē ciuitatis. ex fine eī accipiēda est ratio eoꝝ q̄ sunt ad finē. s finis ciuitatis est equū accipe. s rectū in ciuitatib⁹ in ꝑticularib⁹ voluntarijs actibus qui semꝑ dubijs casibus subiacent est attēdere ad toti⁹ ciuitatis vtilitatē: ꝛ ad cōmunionē ciuiū. ḡ leges sunt ferēde ꝯferens toti ciuitati seu multitudini. q: conferēdo toti ciuitati cuilibet ciui cōfert. nam ciuis cōiter est qui participat eo q̄ est principari ꝛ subici: fm̄ q̄ est dictum in scd̄o libro. Ex hoc format̄ sic ratio. nam leges sūt ferēde attēdēdo ad ꝯferēs p̄ncipātib⁹ ꝛ subiectis. Sz ciuis est qui pōt principari ꝛ subijci. ꝛ ꝑ consequēs leges sūt ferende attendēdo ad cōiter ferens oibus ciuib⁹. s quāuis ciuis sit qui potest p̄ncipari ꝛ subijci: tn̄ ciues differūt scd̄z vnāquāq; spēm policiarū: vt dictum est supra q: in policia populari ciuis oportet q̄ sit liber Et in optima policia oportet q̄ sit virtuosus. Mouet ph̄s vnā dubitationē: ibi. [Scd̄z aūt optimā] q̄ est ista. q: eñ dictū est. q̄ multitudo nobilis in optima policia debet principari ideo q̄rit̄. dato q̄ sit aliquis: vel sint aliqui cōparatione transcēdentes oēs alios in potētia ꝛ nobilitate. vel si sint plures tales. vtrum tales debeant p̄ncipari. ¶Ad declarationē hui⁹ q̄stionis ph̄s ponit quintā ꝯclōnem q̄ est ista. q̄ si sunt illi plēs in numero pauci q̄ nō sufficiant ad faciendū ciuitatē. ꝛ alioꝝ virtus nō est cōꝑanda. nec facultas gerendi rē publicā siue sint plures siue pauci tales sic sine cōparatiōe transcēdētes alios nō sunt ꝑs ciuitatis ¶Ista ꝯclō ꝓbat̄ fm̄ ph̄m. Et p̄mo ibi. [Fieret enim illis] ꝛ hoc sic. nulla pars potest supra suū totum. s talis sine comparatione excedens oēs alios ꝓpter suum excessum nolet esse contentus equalibus cum oibus alijs. s vellet habere totum: ꝛ sic iniuriaret̄. Et ꝓpter potentiam politicam totum bonum cōmunitatis destrueret: vel si essent plures destruerent. ꝛ per cōsequens talis vel tales non sunt pars ciuitatis. ¶Secundo probatur ꝯclusio ibi. [Putandū est] ꝑ hoc q̄ tales inter hoies vt dij habentur propter excessum generis et potentie politice ꝛ per ꝯn̄s non sunt partes ciuitatis. ¶Tercio probatur conclusio ibi. [Ex quo] ꝛ hoc sic. nā positio legum communis est ad omnem partē ciuitatis. Sed positio legis siue legum nō est ad tales excedentes ex eo q: positio legis est ad equales genere, ꝛ potentia. ꝛ tales sunt sine comparatione transcendentes omnes alios ꝛ per consequēs nō sunt pars ciuitatis ¶Quarto probatur cōclusio ibi. [Sed in illos] ꝛ hoc sic. Lex datur ad dirigendum. sed isti sunt vt leges. vnde stultus reputaretur qui vellet super eos legem dare. ¶Quinto probatur conclusio ibi. [Dicerent enim.] per dicta antiquorū Primo. quia vt reliqua multitudo esse in pace ortabatur Anthestenes tales super excedētes alios esse amouendos a ciuitate. sicut Leones a Lepusculis: qui dentibus suis dirumperent. quod non esset si essent ciuitatis partes. hoc idem patet. quia propter hoc populares ciues querētes equalitatem ciuium tales

sic potentes/vel ꝑpt diuitias/vł ꝑpt amicos/ vel aliquā aliā potētiā politicā relegantes di-cūt eos ꝙ equalitatem eos maxime ꝓsecūtur Etiā ꝓbatꝛ ibi. [Tradūt etiā] ꝑ hoc ꝙ fabulatꝛ quosdā nautas voluisse recipe herculē nautā quē recusauerunt recipe eo ꝙ excedebat eos in illa arte: nō ei expellerūt illū ab alijs ꝓpter aliā cām nisi qꝛ excedebat alios in arte illa ꝓ-pter ꝙ ꝛ vituperant tyrānidē in qua vnꝰ oppri mit aliū ꝓpter excellentiā aliquā qua eminet alijs. Et ꝑ Periandri ꝯsiliū datū trasibulo nō simplr estimandi sūt recte dicere. ille icrepuit ꝯsiliū. ꝙ eminētes ꝑsonas de ciuitatibꝰ eiecit. ayūt eīn pyriadem dixisse quidē admissū illū de ꝯsilio. hoc est ꝙ ꝑco ciuitatis ad nullū cōsi-liū debet admitti. ꝟ auferētes excedentes spi-carum explanasse aerā: metaphorice loquitꝛ ꝛ vult dicere trasibulus. ꝙ oportebat supeminē tes ciues auferre ne sup alios dn̄entꝛ. hoc eīn nō solū expedit tyrānis. s. ne ab eis in tyrāni-dem īpediātꝛ. nec solū tyranni hoc faciūt. Sed silr hꝫ circa policias in qbꝰ potentes ꝛ diuites ꝑncipantꝛ. ꝛ silr circa policias pplares. in oībꝰ hijs ab excellentibus personis īpediūtꝛ alij. Et qꝛ dixit tales ꝑsonas debere perimi. qđ duruꝫ esse videtꝛ innuit ꝙ sufficit relegare. ꝛ hoc. rele gatio eīn eandem habꝫ potētiā modo quodā scꝫ cū ꝑemptione ꝓhibere excellentes ꝛ fuga-re. hoc eīn fit ꝑ relegationē. Et ostēdit hoc fa-ctum esse in ciuitatibus ꝛ gētibꝰ: vbi timebatꝛ oppressio maiorꝝ. Idē aūt circa ciuitates ꝛ gē tes faciūt illi qui dn̄i sūt policie. sꝑ eīn eijciunt ꝑexcellere volētes. Et dat exēplū. sicut atheni enses circa Samios. ꝛ Chios. ꝛ Lisbios. erāt tres insule quibus dn̄abantꝛ. ꝛ ostendit in quo Cū eīn magis īpialiter haberēt ꝑncipatū sup dictas insulas humiliauerūt īpos habitatores earū ꝑter pacta. Cū eīn insule ille subderēt se eis pacta quidē fecerūt que athenienses non seruauerūt: ꝟ opprimebant eos ꝑter pacta ne rebellare possent. Et dat exemplū in gentibus ꝑsarꝝ: ibi. [Persarꝝ aūt] vbi dicit ꝙ rex ꝑsarū scꝫ. Darios/medos/ ꝛ babilonios. ꝛ aliorꝝ sa-gaces factos. s. qui ꝑeminebant sagacitate. et industria qui fuerāt aliqn̄ in ꝑncipatu dispse/ rat sepe. s. ne iterꝝ eleuarentꝛ contra eū. ex hoc accipit ꝙ vir sic faciendū sit. Questio aūt siue ꝓuerbiū sꝑ est circa oēs policias etiā rectas. scꝫ ꝙ eminentes ꝑsone sꝑ deꝑmantꝛ ne se ele-uent ꝯ ciuitatē. Et ille policie q̄ trāsgrediūtur q̄ sūt nō recte q̄ respiciūt ad ꝓpā vtilitatē. silr hoc agūt sicut sūt tyrāni. Silr etiam ꝛ illi qui ad cōem respiciūt vtilitatem hoc agunt. Hoc etiā ꝓbat ꝑ silē in alijs artibꝰ ibi [Patet hoc] vbi dicit ꝙ pꝫ hoc in alijs artibꝰ ꝛ sciētijs. nec ei pictor sinet aīal pictū hr̄e pedē excedētē cō mēsurationē aliorꝝ mēbrorꝝ. nec si differat pul critudine sinet. ꝟ sꝑ vult cōmēsurari ꝛ ꝓporcio nari mēbra. Nec factor ꝓram. i. anteriorē ptē nauis. nec aliā ptē nauis sinet excedere cōmē surationē aliarꝝ ptiū nauis aliqua sinet exce-dere. Nec certe magister chori sinet eū qui al tius toto choro cātat ī choro eē. qꝛ statī offus-caretꝛ cantꝰ aliorꝝ: ꝛ sic solueretꝛ chorꝰ. Sed qꝛ posset aliqs dicere qꝛ sic ꝑiret policia pplaris q̄ est ꝑncipalis in ciuitate: ideo subdit phs: ibi [Itaqꝫ] ꝙ ꝓpter hoc quidē nichil ꝓhibet eos qui dn̄i sunt cōuenire cū ciuitatibꝰ si ꝓꝑo ꝑnci patu seu ꝓꝑe dn̄ationis gr̄a q̄ etiā q̄ sūt vtilia ciuitatibꝰ agāt. Ex oībus hijs ꝯcludit phs ibi. [Quare ꝯm eas.] intētū scꝫ ꝙ ꝯꝫ excessus ex cellētias in quocūqꝫ habet aliqđ ciuile iustum ē melius relegare excellētes ꝑsonas. q̄ꝫ ꝙ op-ꝑmant alios. Et si sic tunc melius est ciuitateꝫ a ꝑncipio ex equalibus institui. ꝛ sic non erat opus relegare aliquos. ꝛ hoc est meliꝰ legisla-torem instituere policiā vt nō indigeat tali me dicina. Scđo aūt loco si tale accidat conandū est tali aliquo remedio corrigere scꝫ repellen-do tales supexcellentes. qđ tamen factuꝫ non est a ciuitatibus antiquis. scꝫ Atheniensium/ ꝛ reges Persarum. non enim respiciebant ad cōmunem vtilitatem. sed per seditionē vsi sūt ciuium pulsione. Ecce quomodo est ostensuꝫ ꝙ qui in policijs vbi sunt excendentes sine cō-paratione alios in nobilitate et potentia ꝙ ta les non sunt habendi vt pars ciuitatis. Insta-tur contra istam conclusionem ¶ Et primo sic Nam si sic esset sequeretur ꝙ de bono suo ali-qđ incōmodum reportaret. Sed consequens est falsū. Consequentia vero ꝓbatur. qꝛ talis propter suam bonitatem priuaretur dignita-te. ¶ Scđo sic. nam si talis ꝓpter habundanti am suorum esset non ciuis. sequeretur ꝙ aliꝰ propter defectum in talibus bonis esset dicen dus ciuis. consequens est falsum. vt patet. et patet consequentia propter vnam regulā tho picam que est. Si oppositum in oppositum: ꝛ propositum in proposito. ¶ Tertio sic. Nam ille non est dicēdus non ciuis: qui maxime tē-dit ad conseruationem boni communis. Sed habundans in bonis est huius. ergo ꝛc. Ma-ior pꝫ de se. ꝛ minor apparet. qꝛ si talis sit ex-cedens alios in bono ꝛ maxime in bono cō-

tis ē regīa oīm alioꝝ. ꝛ per ꝯñs ē āmittendꝰ in policia. ¶ Quarto sic. nam si sic esset sequeretur ꝙ in ciuitate esset homo virtuosissimꝰ ꝙ deberet expelli a ciuitate. ꝯñs eñ est falsum. sed ꝯña ꝓbatur. qꝛ talis virtuosissimus oīs alios excedit ¶ Respondeo ad ista. Ad pmū dico ꝙ policia est duplex. s. policia recta ꝛ bñ ordinata. Et alia est que dicit̄ transgressio policie recte. ciues eñ pme policie semꝑ tendunt ad cōmunem vtilitatem. ꝛ ciues secūde ad ꝓpriā Etiam dico. ꝙ excedere aliquē alios pōt stare tripl'r. vel in nobilitate ꝛ potentia/ vl' in bonis fortune/ vel in bonis anime que sūt virtutes. Et sic dico ad argumentū. ꝙ in policia inordinata que dicitur transgressio siue aliquis transcendens alios sine cōparatione: siue in nobilitate/ siue in potētia/ siue in bonis fortune. ꝙ est talis expellendus ex quo tales tendunt ad vtilitatē ꝓpriam ꝛ nō cōmunem. Et si ē virtuosissimꝰ ꝛ est in policia recta: nō est expellēdus. ex quo ad finem ad quē policia est ordinata maxime tendit. Et cum dicit̄ ꝙ sequeret̄ ꝙ reportaret aliqd incōmodum de bono suo. Ad hoc est dicēdū. ꝙ in hoc ꝙ priuat̄ a ciuitate sibi fit magnꝰ honor. ¶ Ad scdm nego ꝯsequentiā. Et ad ꝓbationem dico. ꝙ illa regula sic intelligitur. qñ duo extrema vnius oppositionis cōtinent̄ sub vno medio extremoꝝ. Sicut si arguit̄ sic. illiberalitas est viciū. ḡ ꝓdigalitas est virtus. ita est in ꝓposito. qꝛ suphabundantia in bono sine cōparatione est malum ꝛ vicium: ꝛ etiam defectus in bono ¶ Ad tertiū nego minorem. nam talis cū sit in policia non recta que dicit̄ transgressio: nō opat̄ ad vtilitatem rei publice: ꝫ ad vtilitatem ꝓpriā. Si eniꝫ ille qui est excedens alios sit excedens in ꝟtute q̄ est bonū aīe. talis si est in policia recta et bene ordinata nō est expellendus a tali policia. cū talis sꝑ tendat finē ad quē talis policia ordinat̄. talis eñ licet excedat quēlibet de tali policia. nō tamē excedet nisi ꝺm ꝓporcionē nec phus qñ dixit ꝙ excedens in policia erat expellēdus ab ea. intellexit de tali excellēti ꝺꝫ ꝟtutē aīe. ꝫ de excellenti ꝺm nobilitatē generꝭ vel ꝺm potentiam: vel ꝺm diuitias. ¶ Ad qrtū est dicendū. sicut dictū est ad tertiū. vt expsse declarat phs in littera: ibi. [In hijs igit̄ speciebus] vbi dicit ꝙ in hijs speciebus gubernandi que lapse sunt ꝙ ad priuatū cōmodum pertinet. atqꝫ iustum est patet forsan aut non simpliciter iustum. ꝛ hoc est manifestum. ¶ Vult dicere phs. ꝙ in transgressis policijs expedit ꝙ iustum intendat priuatum cōmodū ꝛ nō vtilitatem cōmunem. hoc patꝫ: ibi lex iusticie est oppressio ꝛ fortitudo. ꝙ eñ infirmum est inutile inuenit̄. ꝛ ideo conferens ordinatur tyranno ꝛ potentibus in tali policia Et de tali iusto subdit. forsan aūt ꝙ non simpl'r iustum est tale iustum. et hoc est manifestū. qꝛ si esset simpl'r ꝛ per se iustū deberet ordinari ad cōmunē vtilitatem ꝛ non vnius nec aliquorum. et sic tales excellentes alios merito sunt expellendi Subdit statim phs de optima policia ibi. [Sed in optima] que est regnum scdm virtutem ordinatum habet magnam dubitationem. Quasi dicat. ꝙ in optima policia excedens alios etiam sine comparatione in virtute que est bonū anime non est eiciendus. imo debet principari perpetuo: aut scdm tempus. qꝛ tali eo ipso ꝙ talis est omnes letanter debent obedire Et similiter est dicendum si plures sunt. tales debent esse reges in ciuitatibus. Et assignat causam philosophus dicens: nō per excellentiam seu excessum aliorum bonorum seu virium et diuitiarum. et amiciciarum. supple rex in talibus ponitur: nō quia excessum habet in extrinsecis bonis supradictis. Sed siquis fuerit differens ab alijs ꝺm virtutem. scꝫ excedendo Et tunc scdm predicta dubium est quid oportet fieri de eo. Nam scdm dicta Anthistenis ꝛ similitudines inductas: oportet talem eijci a ciuitate. Scdm veram rationem non debꝫ eijci a ciuitate. immo debet perpetuo principari ex eo quia nullus est vtilior eo in ciuitate. nā multitudo sapientum sanitas est orbis terrarum. ꝛ rex sapiens est stabilimentum populi. Non eñ dicendum est vt talis vir sit de ciuitate pellendus. nec ꝙ talis vir sit gubernationi aliorum subijciendus. ¶ Ad confirmationem huius dicti inducit phus simile: ibi. [Perinde enim est] vbi dicit. ꝙ simile enim est si vtiqꝫ iouem principari velimus. hoc enim dictum est sumptum ab Homero. nam ioui cōmissum est regnum eo ꝙ benignissimus erat: ꝛ ad vtilitatem communem omnia statuit. Ex hijs oībus cōcludit totam solutionem questionis ꝺm veram rōnem: ibi. [Restat ergo] vbi dicit. ꝙ ex supradictis relinquit̄ vt videt̄ talem ex natura sua aptum natum esse ex ordine virtutis tali obedire omnes alios debere. ꝛ tales hoīes eē reges ꝑpetuos in ciuitatibꝰ: tales eī cū sint excedētes i ꝟtute aīe sufficiūt sibi ꝛ suis: ꝛ ideo nihil statuūt ad vtilitatē ꝓpriā: ꝫ oīa statuūt ad vtilitatē cōem Et hec de isto caº dicta sufficiāt

Forsan vero post hec congruū fuerit cō f siderare de regia gubernatione ⁊c.

¶ Postq̄ phūs in precedenti caplo determinauit de policijs in cōmuni. ¶ Consequenter in isto caplo voluit determinare de regno in speciali ⁊ de speciebus eius ⁊ distinguit eas. Pro quo sunt aliqua notanda. Et primo est notandū. q̄ istud caplm continet duas partes principales. ¶ In prima enim parte phūs proponit intentionem suam ⁊ quandam questionem et ordinationē procedendi. ¶ In scda vero parte diuidit regnū diuisim ⁊ distincte in quinq̄ genera regnorum ibi [Facile est intueri.] ¶ Scdo est notandū. q̄ phūs in prima parte capli narrat intentionē suam: ⁊ quādā questionē ⁊ ordinem procedendi. Intentio sua est determinare de regno q̄ est optima policia inter oēs spēs policiarum rectarum. Et dicit sic. Forsan vero post hec congruum fuerit considerare de regia gubernatione. s. de regno in quo principatur vnus sm virtutē. Dicimus enim hanc esse vnā ex rectis speciebus rerū publicarum. Notandū est q̄ li forsan nō ponit quasi q̄ dicat dubitationem: sed dicit congruentiā. quasi dicat q̄ fuit congruū post illa que dicta sūt in generali de policia. tractare in speciali de gubernatione regia. ¶ Questio quā proponit est. vtrū vir expediat ciuitati: ⁊ regno regi a rege vel nō. sed magis ab aliqua alia policia. vel a quibus nō expedit. Ordo autē procedendi in hac inquisitione est. primo diuidere regnū distutando: vtrū sit vna spēs ipius: vel habet plures spēs. ¶ Istis presuppositis phūs in scda parte capli q̄ incipit ibi [Facile ē intueri] ponit q̄ sunt plura genera regnorum. nec ē vnus modus regnū. ⁊ ponit quinq̄ conditiones scz q̄ sūt spēs regnorum. ¶ Prima est ista. q̄ prima regni spēs est cum rex regnat perpetuo. ⁊ hoc sm successorem: licet nō habeat plenū dominium nisi super exercitū ⁊ eius pertinentia. ⁊ sup pertinentia ad cultū diuinum: ⁊ in alijs coartatur. ¶ Probat phūs istā conditionem per exm lacedemoniorum. Nam lacedemonia est quedam prouincia in ytalia: que quondā magna grecia dicebatur. in qua fuit palaciū agamenō regis: cui successit menilaus: in qua rex erat sm leges. nec habebat potestatē omniū absolutā. q2 nec oibus dominabatur nec semp nisi qn̄ egrediebatur extra regionem ad bellandum. nam tunc habebat dominium omnium eorum que pertinent ad bellum. ¶ Etiam habebat generalem potestatem omniū eorum que ad sacra pertinebant. sicut erant dispositio sacerdotum/ sacrificiorum/ ⁊ festorum. nam hec ei cōmissa erant legibus: ⁊ sup alia nō habebat potestatem. vnde sequitur: hec igitur regia potestas est quasi auctoritatē belli perpetuam habere: quasi dux exercitus. Et ostendit qualiter habebat restrictam potestatem in puniendo: ibi [Uite enim] vbi dicit q̄ tam vite q̄3 mortis alicuius non habebat potestatem nisi in exercitu qn̄ gerebat bellū: sm q̄ erat institutū ab antiquis. nam statutū erat ab antiquis q̄ dux exercitus belli haberet potestatē occidendi trāsgressores sibi nō obedientes: vt ostendit Homerus de Agamenō qui fuit rex Mabe. qui audiēs statuta cōmunis populi deprimebatur in concionibus: seu in congregationibus. s. q2 noluerunt eum regnare sup se. Egressus autē in exercitibus ad bellum quorum dux fuit tūc fuit dn̄s interficiendi: vt patet per cōminationē quā fecit. dixit enim. quē ego videro fugientem ex prelio: non satis erit sibi fugere canes. nā penes me est occidendi potestas. ¶ Concludit phūs epylogando de hoc regno ⁊ dicit. q̄ vna species regni est auctoritas belli perpetua. s. per vitam. quia tales regnabant per totam vitam et quandoq̄ regnabant per successionem: ita q̄ filij succedebant patribus in illo principatu alij autem per electionem. s. q2 in quolibz bello noui duces exercituū eligebantur. ¶ Scda cōclusio ponitur ibi [Est ⁊ alia] q̄ est ista. q̄ est insup ⁊ alia spēs monarchie. i. regni qualis ē principatus super barbaros qui est per successionem. ⁊ est principatus tyrānus. Deducit phūs istā conclusionem sic. nam habebant oia regna barbarica potentiā similē tyrānidibus. s. oppressuram ⁊ coacturā. tyranni enim est opprimere subiectos ad vtilitatem propriam. ⁊ nō ipsorum. Sicut dicitur fuisse regnū cicilie sub dyonisio tyranno q̄ delectabatur nouis penis cruciare homines: illa enim erant tyrānica. licet vt dicit phūs. erant legitima sm morem patrie. Et notanter dicit sm morem patrie. ex eo q2 nō erant legitima sm legem. nam mos patrie aliquando minuit rationem legis. quia lex est ius scriptum assistēs honestum, prohibensq̄ contrariū. Et talibus legibus non vtuntur regna illa. sed institutionibus antiquorum ad oppressionem inductis: q̄ non habēt vim legis nisi ex antiqua consuetudine antiquorum patrum. Et assignat phūs causā ⁊ dicit. ob id enim. q2 magis apte sūt ad seruiēdū nationes barbarorum q̄3 grecorum. Dicit ei hoc. s. q̄ barbari sūt apti ad seruiendū propter hoc. q2 natura sunt magis seruiles. et sic ex natura eorum est vt opprimantur: sicut serui opprimuntur. Et

etiam eorum qui incolunt Asiam: q̄ȝ eorū qui Europam. quasi dicat. qꝛ cum illi qui habitāt circa asiam sint barbari. tales sūt magis serui-les hys qui habitāt circa europam. ideo pfe-runt seruile iugum equo aīo. ⁊ non ꝯtristātur quia pro iure habet̄ ꝙ ab istitutiōe antiquo-rum patrum habetur. Et dat causam dicens. ⁊ ob hoc tyrānica sūt hmōi regna. ex eo qꝛ re-ges vtūt̄ oppssima potestate i sbditos siue sub-iectos. Sed talia regna sunt secura ꝓ eo ꝙ sub-diti non mouent seditiones. causa est. qꝛ mo-re ⁊ legibus consistunt. hoc ē. qꝛ sunt ſm insti-tutiones antiquorum. nam aliter non esset se-curū tyrannū sic dn̄ari. Et eadem de causa qꝛ consistunt more ⁊ legibꝰ seu institutiōibus an-tiquoꝝ reges barbaroꝝ habent custodiaȝ re-giam. ⁊ nō custodiam tyrānicam. ⁊ sic habent securitatem. ¶ Et si queras que est differētia inter custodiam regiam ⁊ tyrannicā. Ad hoc phs ibi. [Reges eīn] ponit istam differētiam qꝛ reges a ciuibus custodiuntur: ⁊ tyranni ab extraneis mercede conductis. Est alia differē-tia. qꝛ reges ſm leges ⁊ volentibus dn̄ant̄. Et tyranni in victis dn̄antur: itaqȝ alteri. scȝ reges a ciuibꝰ custodiunt̄. ⁊ alteri. s. tyranni cōtra ci-ues custodiam parant. reges enim barbaroꝝ qꝛ regnabant ſm instituta antiquorum volun-tarie subyciebāt̄ barbari suis regibus. ⁊ sic cu-stodiebantur ab eis. ⁊ habebant custodiaȝ se-curam que est custodia regia ¶ Ponit phs cō-clusionem epylogalem de duobus dictis reg-nis dicens. due quideȝ igitur spēs supradicte. scȝ bellica ⁊ barbarica sunt regni seu monar-chie. ¶ Tertia conclusio ponitur ibi. [Tertia est species] ⁊ est ista. ꝙ tertia species regni est similis principatui tyrāni: que non est ſm suc-cessionem: ſ per electionem ad vitam. vel ad tempus sicut principatus tyrāni est ad tēpus. ¶ Ista conclusio patet. qꝛ ista regia potestas erat antiquitus in grecia. ⁊ illos reges voca-bant greci esynetas. ⁊ fuerūt primi duces gre-ciam inhabitantes. sicut dicit plato in suo thi-meo. Est autem hec. s. monarchia vt dicamus simplr̄ electiua tyrannis. nam vt dicit plato in suo thimeo. ꝙ prima milicia et electa iuuentu-te cōstituit̄. electa iuuentus eligebat ad tales oppressiones exercendas ⁊ repellendas. Et ꝓ-pter hoc sedes in finibus regionis accipiebāt vbi primus est insultus hostium. ¶ Et si que-ratur que est differentia inter hoc regnum: et barbaricum. Dicendum est: vt dicit phus: ibi. [Differēs a barbarica.] ꝙ h regnū nō differt a barbarico ꝙ nō sit ſm legē qꝛ vtrūqȝ ſȝ legē ē taȝ illud q̄ȝ istud. ita ꝙ lex dicatur institutio antiquoꝝ patrum. ſ differunt non eo ꝙ nō ſȝ legem. ſ eo ꝙ hoc regnuȝ seu hec monarchia non erat solum scd̄m consuetudinem et insti-tutionem antiquorum erat. sed etiā quia hec potestas durabat per tempus. quia aut eo vi-uente. aut per aliquod tempus determinatū. vel rebus gestis finiebatur. qđ nō erat nisi a-pud barbaros. Dat exemplum dicens: qualē elegerunt quandoqȝ mitilem pictacum ad-uersus exules suos. Nam mitilena est insula quedam iuxta siciliam posita in marisica. cum aduersus exules suos quibus preerant anthi-menides dux: ⁊ aceus poeta. Isti enim cōgre-gauerunt peregrinum exercitum exulum: seu profugatorum: ⁊ infestabant insulam: contra quos repellendos elegerunt mitilim pictacū. Et ostendit hoc alceus in quodam loco suo-rum carminum. Et increpat alceus in suo po-ema eos: eo ꝙ pictacum hominem obscuri ge-neris tyrannum: ⁊ prefecerunt hominem ty-rannum ciuitati laboranti. ¶ Concludit phi-losophus conclusionem epylogalem de tribꝰ regnis supradictis dicens: huiusmodi igitur species supple regna sunt. ⁊ erūt ab antiquo. Et ponit qualitatem eorum in communi di-cens. quia tyrannice sunt: dominationem ha-bent tales monarchie. Sed quia electiue sūt: seu per electionem erant volentium regie seu regales. Nam rex dominatur voluntarys: et liberis. et tyrannꝰ dominatur seruis ¶ Quar-ta conclusio ponitur: ibi. [Quarta species.] que ē ista. ꝙ quarta species regni est qua rex principatur scd̄m virtutem heroycam: seu do-minatur scd̄m virtutem perfectam. que est qn̄ dominatur scd̄m legem ⁊ scd̄m consuetudineȝ antiquorum patrum. ¶ Istam conclusionem deducit sic philosophus: ꝙ quarta species re-gni est: que scd̄m heroica tempora. scȝ Prya-mi/ et Henee/ ⁊ Hectoris/ voluntarie. nam vo-luntate libera elegerunt tales reges. ¶ Et po-nit causam dicens. Sunt enim reges secundū legem: ⁊ principabantur scd̄m leges honestas ⁊ scd̄m morem seu instituta. ¶ Et subdit rati-onem quare fuerunt electi: quia primi erāt be-nefactores multitudinis: vel per artes: vł bel-lum. Scd̄m artes: qꝛ primi artes vtiles docu-erunt populo. Secundum bellum. quia pri-mi docuerunt mouere iustum bellum. ¶ Et ponit aliam causam: quare elegerunt tales. Quia congregauerunt populum in vnum.

vel per acquisitionem regionis. nam emerũt regionem. adeo facti sunt reges per electionẽ de voluntate populorum. et successoribus eorum id erat secundũ patrie morem. ¶ Et si querat quam potestatem habebant. ¶ Ad hoc dicit phs ibi. [Hij et imperiũ] q hij et imperiũ habebant belli. Prefuerũt enim vt duces exercitus et facti sũt dñi sbarũ seu quarũcũqz facultatũ Et etiam exercebãt cultũ rei diuine: exceptis sacrificijs que requirebãt sacerdotium. talia sacrificia exercere ipsi non habebant potestatez Et etiam de controuersijs. s. de litigijs iudicabãt et sententiabant. Et iudicabant hoc modo q alij scz reges nõ iurantes seu iuramento pstito: qz sine iuramento sententiabant ex eo. qa vt dicit quinto ethicorum. iudex debz esse vt qdã iustũ aiatũ. alij. s. iudices inferiores iudicabant iuramento prestito q iustas darent sententias. iuramentũ enim erat per scepti eleuationem sicut nũc fit. qz qñ iuram9 eleuam9 man9 ¶ Et si vlterius queratur quõ regnũ eorum fuit dilatatũ. Ad hoc dicit phs ibi [Veteres igitur] q veteres illi reges temporib9 antiqs ciuitates et gentes et nationes et externas seu extraneas cõtinuo gubernant. postea vero partẽ ipsis regib9 dimittentib9 et partim multitudine detractande. quasi dicat. q antiquis tpib9 et sup ea que penes ciuitatẽ sũt ptinentia. et que ad populũ sũt ptinentia. et que circa cõsima continue ciuitatis pncipabant posteri9. hoc qdem ptinentib9 ipsis regib9. hoc aũt turbis occupãtib9. in alijs quidẽ ciuitatibus. s. patrie pncipabant. Et sic dilatatũ est regnũ. et factũ est ipiũ. et in talibus patribus subiectis facultates remanserũt regib9 solũ. s. in illis ciuitatib9 in qb9 relictũ erat eis habere facultatem cerimoniarum erga deos. Et ponit cõclonẽ phs epylogalem ibi [Regie ergo] vbi dicit. q quatuor sũt spẽs. s. supradicte regie potestatis. vna quidẽ qualis erat tpribus erouz. s. volentiũ in qbusdam determinatis rebus. ista est quarta spẽs regni supradictarum. Et phs voluit hic in epylogatione ponere eam prius ex eo. qz veri9 pncipat rõnem regni. Et dicit q circa heroica tẽpora hoc aũt erat voluntariorum. qz voluntarie se subijciebant talibus dñis: nõ aũt in omnib9 sed in quibusdam determinatis. Et declarat in quib9 qz dux bellorum. s. dux exercitus erat rex et iudex in causis. et eorum que ad sacrificia deorum ptinebant. Altera vero. s. spẽs regni erat barbarica ex pgenio. s. dñatio sm leges tãtuz. nam hic erat pncipatus dñi ad seruũ sm leges et ordinationẽ antiquorum patrũ: vt supra dictũ est. ¶ Tertia spẽs regni est quã esinetiã vocãt quã esse diximus electiua tyrãnidẽ: vt ptz supra. ¶ Quarta spẽs regni est liconica. et hec etiã patet per dicta. hec autez est ducatus sm genus ducatus ppetuus p susceptionem a patre in filios: et sic deinceps. et hoc fuit agomenonis: vt dictũ est. Et subdit cõclonem gñalez de hijs quatuor: et dicit sic. ista quidẽ igitur p hunc modũ inter se differunt. s. vt prius dictum est. ¶ Quinta cõclo ponit ibi [Quinta est spẽs.] q est ista. q qnta spẽs regni est qñ rex dñatur sm dñationem yliem sine artatione. cuiusmõi est dñatio yconomica. Et deducit eã sic phus. q quinta spẽs. s. regni est qñ vnus habet oẽm potestatem: sicut vnaquequz gens et ciuitas. et vnaqqz cõitate ppli sm yconomicã seu gubernationẽ dom9. omnis enim cõitas oportet q ordinet ad vnũ caput. qz alr esset acephala. et nõ est corp9 cui9 mẽbra ad vnũ caput nõ ordinant. ¶ Qualr aũt sit ordo sm yconomicam gubernationem exponit phs subdens. sicut enim gubernatio patrisfamilias regnũ seu regia potestas est quedam domus: ita regimen ciuitatis et gentis vnius vel plurium est yconomica. qz sicut familia ordinatur ad vnum qui regit omnes qui est paterfamilias: ita cõitas ciuitatis ordinatur ad vnum qui est rex legis. ¶ Reducit phus omnes istas species regni ad duas. ibi [Fere aũt] vbi dicit. q fere autem due sũt species regni de quibus cõsiderare expedit in hac scientia. Et tangit eas in cõmuni Vna est que vltimo dicta est. Et altera est laconica. scz que similis est ducatui exercitus. ille enim due quasi sunt extreme. et aliarum multe intermedie sunt. Et determinat quomodo pauciorũ quidem enim domini supple q regnum sunt. plurimũ autem sunt q laconicus principatus illi enim sunt sicut dominatus super quosdam constitutus: et ad quedam ¶ Et ex hijs concludit sufficientiam istius scientie ibi. [Itaqz cõsideratio] vbi dicit. q consideratio fere de duabus est. scz policijs. et determinat de quibus. Et dicit. vnum conducat ne ciuitatibus perpetuum belli ducem habere. et hunc per gen9: vel per electionem. Quasi dicat. q vnũ vtrum expedit ciuitatibus perpetuum esse ducez exercitus. et habent esse: vel scdm successionem generis: vel per electionem. Alterum autem considerandorum vtrum quidẽ vnuz expedit dñm esse oim: vel non expedit. Deide excusat se de hac consideratione in hoc tractatu.

et dicit ꝙ de tali igitur ducatu exercitus cōsiderare habet magis legislator ꝙ̄ policie. nam in oībus policiis cōtigit hoc fieri. s. ꝯsiderare species legū. quare dimittatur primo. s. i hoc tractatu. q2 positiua legū debet de h cōsiderare. reliquꝰ aūt modꝰ regni. h ē de regnoꝝ distinctōe spēs policie est. quare de hoc oportet cōsiderare. s. in hoc libro. ⁊ dubitatiões q̄ sūt trāscurrere. s. i sequēti capitulo. Et hec de isto capᵒ sufficiāt.

c. Apud xo huiꝰ questionis est vtrum expediat magis ab optimo homie regi.

¶ Post phs in p̄cedenti capᵒ determinauit de regno ⁊ de spēbus eiꝰ in quibꝰ diuidit. Cōsequēter in isto capᵒ voluit determinare aliq̄s dubitatiões circa p̄dicta. Pro q̄ sunt aliqua notāda. ¶ Et p̄mo est notādū: ꝙ istud capᵐ diuidit in q̄tuor ptes pricipales ẜm quatuor dubitatiões quas phs inducit i eo regno In p̄ma em̄ parte q̄rit phs: vtrū melius sit ciuitate regi lege: vel optimo rege. In scd̄a xo pte querit vtrū melius sit ꝙ oēs ciues principētur ꝙ̄ vnꝰ optimus: ibi. [Utruz in hijs vni viro]. In tercia aūt pte querit vtrū sit melius habere ẜm successionē ꝙ̄ ꝑ aliū modū ibi [Si aūt ponat]. In quarta etiā pte reuertit phus ad disputandū hāc questionē vtrū sit meliꝰ regē ꝙ̄ legē principari: ibi. [Sed regia illa potestas]. ¶ Scd̄o est notanduz ꝙ policia regi ab vno solo potest intelligi duplr. vno mō ab vno solo operāte de ꝓprio capite. ⁊ sine cōsilio. ⁊ nō spectāte ꝯsiliū aliorū ⁊ magnoꝝ prudētū aliᵒ ab vno nō vtente ꝓprio cōsilio. ẜ cōsilijs aliorum sapientū. ¶ Tertio est notāduz: ꝙ ad hoc ꝙ aliq̄s sit bonꝰ princeps seu executor legis nō oportet ꝙ ꝓcedat ẜm verba legis: sed oportet ꝙ procedat secunduz intentionē latoris legis. vn̄ clarū est ꝙ ꝓcedendo ẜm verba legis multa turpia ⁊ inhonesta fierēt. vn̄ sit lex posita ꝙ nullus extraneꝰ debeat ascēdere muros ciuitatis. ⁊ corā ciuitatē veniāt inimici sic ꝙ itranei ciuitatis nō possint defendere ciuitatē nisi p̄egrini iuuēt eos: ⁊ ascēdant sup muros: in tali casu nō est iustū nec rationabile ꝙ peregrini q̄ ascenderūt muros interficiātur. Ex q̄ seq̄tur ꝙ subditus legi licite potest cōtrariari xbis legis. licet nō possit cōtrariari intentioni legislatoris. Scd̄o seq̄tur ꝙ pⁱceps in policia debet nc̄cio esse bonꝰ. ⁊ clari ingeniū: ⁊ magne prudētie ad sciēdū intentionē legis. ¶ Quarto est notandū ꝙ ad bonū principē nc̄cio req̄runtur due virtutes. s. prudētia ⁊ iusticia. iusticia em̄ quo ad alios. s. dādo alijs q̄d suū est. et prudētia q̄ōad seip̄z vt faciat exequi iudiciū ⁊ q̄n et qualiter oportet. ¶ Quinto est notādum ꝙ est multo melius ciuitatē regi a ꝑncipe operāte ⁊ principāte simul: ꝙ̄ a pⁱcipe pⁱcipante soluz. vn̄ pinceps ciuitatis est regula eiꝰ. ⁊ lex nō est regula sine pⁱcipe. vn̄ lex solū habet precipere: ⁊ nō opari. ẜ pinceps habet facere duo. s. p̄cipere ⁊ exequi. s. premiēdo bonos ⁊ puniēdo malos. ¶ Sexto est notanduz ꝙ ad rectū iudiciuz tria requirūtur. Primo ꝙ talis actus procedat ex intentiōe iusticie. Secūdo ꝙ ꝓcedat ex recta intētione iudicātis. s. sine ira/fauore/⁊ odio. Tertio ꝙ ꝓcedat ẜm rectitudinē prudētie. s. ꝙ iudex siue pinceps cognoscat circūstātias rei iudicāde. Propter tres cās oppiositas iudiciū ē iquū Pria ē quādo nō est ẜm ordinē iusticie. Scd̄a est q̄n aliq̄s iudicat nō ẜm rectā intentionē. vel de hijs de quibus nō habet auctoritatē. Tertia causa ē q̄n aliq̄s iudicat ꝑ ignorantiā. et tale iudiciuz est temerariū. ¶ Istis presuppositis ponūtur quinqꝫ ꝯclones. Prima ꝯᵒ est ista: ꝙ ē melius reipublice regi ab optimo ⁊ virtuosissimo rege sine lege: ꝙ̄ ab optima lege sine rege seu pⁱncipe. ¶ Ad declarationē ⁊ ꝓbationē huiꝰ conclusionis phs in pⁱcipio capl̄i mouet istā q̄stionem. vtrū est melius ciuitatē seu regnū regi ab optimo viro seu rege. vel ab optīs legibꝰ. ⁊ p̄mo ꝓbat ꝯclonez. s. ꝙ ē meliꝰ ꝙ regat ab optimo rege. Et hoc sic. meliꝰ est regi ab eo qui potest iudicare ⁊ determinare casus ꝑticlares supueniētes ꝙ̄ ab hijs q̄ nō possunt hmōi casus ꝑticulares iudicare. sed optimus rex pōt iudicare ⁊ determinare casus particulares et emergētes. ⁊ leges nō possunt hmōi casus iudicare aut determinare. ẜ ⁊c̄. Maior pz. ⁊ minor declarat seu ꝓbat duplr. Et primo ꝑ hoc ꝙ lex cū sit vl̄is nō determinat casus singulares emergētes: nec ad eos facit āpliationē. cū em̄ casus emergētes sint infiniti nō possunt a lege cōprehendi. nec ꝑ cōsequēs iudicari: nec determinari. ¶ Scd̄o ꝓbat eadē minor ꝑ hoc ꝙ miserū est semꝑ sequi scripta cuiꝰ sūt leges ẜ oportet q̄nq3 attēdere ad ꝑticularia. ẜ leges sunt vl̄es nō attēdētes ad casus particulares Et bonus seu optimꝰ rex potest ad casus ꝑticulares respicere. ergo ⁊c̄. Maior istius ꝓbationis declarat declaratōe exēplari in arte medicine. nā si medicꝰ semꝑ operet q̄d inuenit in scriptis stultus est/⁊ miser. q2 oportet attēdere particularia infirmi que scribi nunq̄ꝫ poterunt. ẜ cū sapiēs possit cōspicere quecūq3 ca

sum occurrentẽ fm suã particularitatẽ. sed ad illũ applicãdo videt q melius est regi a sapiẽte viro seu rege q̃ ab optimis legib⁹. Probat phs p exẽpluz et dicit q in egipto licet medicis mouere post diẽ tertiã. et si aũt prius i suo periculo id agũt. q̃si dicat: q ita est in regimie ciuitatis sicut in corporis infirmitate. nã in infirmitate corporis si sit infirmitas ex sanguine qui putrescit cõtinue intelligit medic⁹ oĩm i die τ oĩm hora. si aũt est ex fleumate intelligit ex putrefactiõe cõtinua nõ interpolata. si ex colera mouebit infirmũ in tertiũ diẽ. si aũt ex malẽcolia mouebit ipm in quartũ. τ sic statuerũt egipcij q medico nõ liceret mouere infirmum ad aliã dietã τ curã nisi post tres dies. q2 tunc exptus est motus oĩm humoꝝ. τ si ãte mouet eũ fm alteratione cure τ diete: facit illud i suo piculo. q2 tũc nõ opatur fm artẽ. Similiter est in gubernatiõe reipublice: q propter eandem causã nõ debet esse p litteras τ leges. ex eo q2 actus hũani sunt fm casus pticulares emergẽtes. in quibus oportet ciuitatẽ de regimine in regimẽ transferri. ¶ Instat τ arguit in opposi tũ phs cõtra istã ɔclusionẽ: ibi. [Atqui τ illã] Et hoc sic. naz lex nõ subest: nec subesse potest passionib⁹. et p ɔsequẽs eius iudiciũ peruerti nõ potest. s; ois hõ mortalis subest passionib⁹ τ est peruertibilis a rectitudie veritatis. ergo melius est regi ab optimis legibus q̃ ab optimo viro seu rege. ¶ Ex ista rõne phi inferunt ista. Primo q lex optima est iustior rege quicunq; fuerit. ex eo q2 oĩs indifferẽter respicit cũ nõ subiciatur passioni: τ sic nõ flectit amore/ nec odio/ nec pecunia. ¶ Scdo q lex est vtilior principe quicũq; fuerit. ex eo q2 bona ciuitatis nõ cõsumit: nec respicit vt inde statũ suũ habeat queadmodũ facit princeps. q2 ipse viuit de bono cõi. Tertio q lex est securior q̃ q̃cunq; princeps fuerit. ex eo q2 certũ est q lex statura bene posita nõ potest effici peior. sicut bonus princeps potest effici malus. Et p ɔñs est melius ciuitatez regi bona lege q̃ optimo rege sine lege. ¶ Et si aũt dicatur ad istã rationem seu instantiã q si optimus est vir nõ permitteret seduci a passionibus. q2 bene cõsiliabitur τ iudicabit de pticularibus melius q̃ lex Istaz responsionẽ mouet phus: ibi. [Sed forsan]. Et arguit cõtra eã: ibi. [Quod igitur]. Et hoc sic. q necesse est ipm regẽ esse legislatorẽ τ ponere leges fm quas dirigat illud q ex cõsilio inuenit. s; manifestum est si ciuitas lege gubernatur q nõ oportet cõstituere reges q̃ trãsgrediãtur eas sicut hoies passionibus subiecti. Et per ɔñs non oportet iudicare de illis de quibus leges determinãt cũ leges inuiolabiles sint. solũ de illis pertinet ad regem determinare de quibus lex nõ potest omnino aut bene pudere que sunt casus pticlares. Et sic videtur q sit melius ciuitatẽ regi bona lege q̃ bono rege sine lege. ¶ Ad istam rationẽ phus factã contra ɔclusionẽ nõ respõdet: s; dimittit eam insolutã. propt̃ hoc q etiã videtur fundari in veritate. Et ideo ad cõfirmationem conclusionis oportet q respõdeatur ad eã Et hoc sic. q si est aliquis princeps seu rex bonus et firmus τ maxime prudẽtie/ τ cõstantie. si talis est rex siue princeps melius ciuitatez regi tali principe sine lege scripta: q̃ lege bona scripta sine principe fm q dicit conclusio/ τ ratio phi probans eam. Hoc eñ patet ex eo. q2 vbi lex deficit supplet prudẽtia talis principis. nã lex vt dictũ est datur vlr τ nõ particulariter. τ bonus iudex prudens respicit particularia que sunt magis certiora. Etiã q2 bonus princeps nõ solũ precipit sic facere. s; sic operatur/ τ precipit. sed lex solũ precipit. τ per ɔñs videtur q princeps sit iustior q̃ lex. Etiã quia bon⁹ princeps diligit subditos suos. vt patet quia inter subditos τ principem est naturalis dilectio: τ lex nõ sic diligit. τ p ɔñs videtur q est melius q respublica regatur per talez principem sine lege scripta q̃ per legẽ sine principe. Et hoc intellexit phs in ɔclõne. s; quia modernis tẽporibus vix potest reperiri talis rex siue princeps ideo est melius ciuitatẽ regi bona lege sine principe q̃ quocũq; pricipe sine lege. fm qd ꝓbat phs in obiectione cõtra cõclusionẽ. Et hoc intelligẽdo q talis lex habeat ministrũ qui eam exequat. ¶ Scda cõclusio ponitur in scda parte capituli: que incipit ibi. [Utrũ in hys vni viro]. Et est ista q illis in quibus lex non determinat melius est ciuitatẽ regi a plurib⁹ viris optimis τ virtuosissimis q̃ ab vno solo hz sit optimus τ virtuosissimus. ¶ Ad declarationẽ τ probationẽ hui⁹ cõclusionis phus in secũda parte capli mouet vnã questionẽ. que est ista: vtrũ melius sit q oĩs ciues. s. virtuosi principentur in hys. s. in quibus lex nõ determinat. vel q vn⁹ solus optim⁹ pricipet. et pmo ꝓbat ɔclusionẽ. s. q est melius q pricipentur plures q̃ vnus. Et hoc sic. quia plura possunt videre plures q̃ vnus. τ oẽs simul melius cognoscut de causis τ melius deliberãt/ τ iudicãt q̃ vn⁹ solus. et hec oĩa videntur facere ad hoc q me

lius sit cōiter de pluribus virtuosissimis q̄ vni
Et dat causam dicēs. sunt aūt hmōi iudicia de
singularibꝰ que cōitas ex cōsuetudine iudicat
Et ex hoc arguit ibi. [Et cū vnusquisq̄]. Et
hoc sic. quia vnusquisq̄ per se fortasse deficiat
id est quicūq̄ cōparatus forte deterior est cōi
tate. s. q2 multi preualēt vno. sicut in supradi-
ctis probatū est. Et ponit ratione. sed ciuitas
ex multis cōstat: sicut conuiuiū ad qđ plures
cōferunt est melius q̄ vna atq̄ simplex mēsa.
ex eo: q2 multis dantibus simbola multa con-
gerunt in diuersis ferculis. propter ꝙ et iudi-
cat melius turba multa q̄ vnꝰ quicunq̄. sicut
melius disputabit ois questio a multis q̄ ab
vno. Ad idem inducit aliā ratione exēplarem
ibi. [Preterea[. vbi dicit: ꝙ multitudo minꝰ
subiacet corruptiōi quēadmodū aque magne
cōgeries: sic etiā plures q̄ pauci incorruptibi-
liores sūt. quasi dicat ꝙ quēadmodum aqua
amplior in plura diuidit q̄ simplex: sic multitu
do est magis indifferēs q̄ pauci siue vnus. et
multitudo cōsilio & ratione plura inuenit dif-
ferētia ex quibꝰ colligitur optimū consilium.
Ad idez inducit aliā ratione magis ex ꝓpriis
ibi. [At cuz vnus]. que est ista. q2 multitudo
minus potest puerti & turbari q̄ vnus de mul
titudine. sed si vnꝰ principatur & iudicat si ira
vel alia hmōi perturbatio vincat eū necessari
um est iudiciū eius corrūpi: ex eo quia ira im
pedit animū ne possit cernere verū. sed in mul
titudine difficile est oēs simul impetu ire/ vel
alterius passionis errare seu peccare. & ꝑ ɔñs
melius est regi multitudine virtuosoꝝ q̄ per
vnū virtuosum. Sed posset dici ꝙ in multitu-
dine plures sūt iracūdi. & ꝑ ɔñs nō est melius
ciuitatē regi a pluribꝰ q̄ ab vno virtuoso. Ad
hoc dicit phs ibi. [Sic multitudo] ꝙ si sic mul
titudo talis vel talium qui sint liberi a passio-
nibus nichil preter legez agētes nisi in hys in
quibus ipsa lex deficit. s. in casibus particula-
riter emergētibus: tūc est melius regi a pluri-
bus talibus q̄ ab vno solo. Et si hoc nō est fa-
cile reperire in multitudine. s. ꝙ sint multi libe
ri a passionibus. tūc queratur si plures sint bo
ni viri/ & ciues in multitudine. s. qui s͡m rectaz
rationē ciues sint. & tūc vltra queratur vtrum
illa multitudo sit magis incorruptibilis q̄ vnꝰ
vel & ecōtra. & si illa multitudo est magis īcor-
ruptibilis q̄ vnus: tūc est melius ciuitatē regi
a pluribus illis q̄ ab vno. Et si est ecōtra: tunc
nō est melius: sed peius. ¶ Et si vlterius dicat
ꝙ si plēs principatur ꝙ erit difficile eos esse sī

seditōe & vnꝰ nō hz seditionē ad seipz. Ad h dicit p.
ibi [Vel pz] vbi mouet hāc instanciā ꝙ forte
esset ꝙ illi plures qui sūt boni & prudētes erūt
cōcordes sicut & vnus vir. & ideo erūt sine se-
ditione. quare erit melius eos principari. & ab
eisdē ciuitatē regi q̄ ab vno. Ex quo sequitur
ꝙ est melius plures virtuosos ꝑncipari q̄ vnū
virtuosum. Etiā sequit ꝙ principatus in quo
plures virtuosi principantur erit melior q̄ ꝑn
cipatus regalis in q̊ vnꝰ bonꝰ principatur. siue
vterq̄ intelligat cū potētia ciuili: siue sine ea.
Et si forte ciuitas primitꝰ regebatur ab vno
virtuoso hoc fuit q2 difficile erat plures sic in
virtute preeminētes inuenire. etiā q2 tūc erāt
parue ciuitates ꝙ vnus sufficiebat. etiā princi
patus tūc ɔferebatur ꝓpter magnū beneficiū
puta cū quis expugnabat hostes vel inuenie-
bat artē vtilē ciuitati. vel territorium emebat
ad multiplicationem cōis boni ciuitatis. Sed
tū cū postea cōtingeret vt plures pari virtute
reperirētur. s. in ciuitate nō amplius tolleraue
rūt regē. s quoddā cōe querētes respublicas
cōstituerūt. quasi dicat phs: ꝙ postq̄ fuit mul
tiplicatus ppls in ciuitatibus: & fuerūt multi-
plicati virtuosi factus est principatus pluriuz
virtuosoꝝ. Deinde ipsi diuites effecti de bōis
cōibus puersi sunt a rectitudine rationis. & cō
uersi ad voluptates/ & ad cōcupiscentiā diuiti
arum: tūc factus est principatus paucoꝝ opti
morū seu diuitū. & ponit ratione: q2 honorabi
les eos fecerūt diuitias. Et subdit qualiter ex
hys declinauerūt in tyrannidē. nam potentes
& diuites principātes opprimebāt populum &
deripiebant facultates vt ditati ditarentur. et
sic principatus optimatuū & diuituz mutatus
est in tyrannidē. qui est principatus pessimus
Deinde ex tyrannis rursus est principatꝰ ad
pplm. et hoc sic. nam pplo nō ferēte iugū tyrā
nidis expulsi sunt tyranni per potentiā popli.
& accepit ppls principatū. & sic factus est prin
cipatus pplaris. vnde quanto magis procede
batur ad monarchiā tyrānidis tāto magis di
sponebat ppls ad principandū. q2 s͡m hoc plꝰ
& plus aiabatur ppls ad tollendū principatuz
tyrannidis sup ipm. Vn̄ dicit phus ꝙ sic poli-
cie semper processerunt ad pauciores. scz. du-
cens principatū ꝓpter turpe lucrum. nam pri
mo ferūt regem. deinde paucos bonos. deide
paucos diuites & potētes. deinde tyrānos: nō
nisi ꝓpē turpis lucri grām regnātes. Et vt hoc
ciuitates a se excluderent fortiorē ipsam mul
titudinē fecerūt: vt insurgeret contra tales ty

rannos. et sic fieret principatus ppli. Et subdit
phs causam quare principatus ppli plus per
durabat q̃ alij. et dicit: quia et maiores accidit
esse ciuitates postea q̃ in principio: forte nec
facile fieri ẽ iam aliã policiaz p̃ter pplarem: et
hoc est. q2 ppls gaudet esse in libertate. ¶ In-
statur ↄtra conclõnẽ. et ꝓbatur q̄ est melius ci
uitatẽ regi ab vno optimo seu virtuoso q̃ plu
ribus talib9 in hijs in quibus lex nichil deter-
minat. ¶ Et p̄mo sic: nã melius est ciuitatẽ re-
gi in illis casibus ab illo in quo nõ est dissensio
q̃ ab illis in quib9 põt esse dissensio. Sz in vno
virtuoso nõ põt eẽ dissensio ad seipm̃. et in plu
ribus sic. g̃ etc. minor nota est: et maior pz. q̃a
dissensio est multũ mala in policia. ¶ Scd̃o sic
nã in vno quoqz genere q̃to plus aliquid ac-
cedit ad primũ in illo genere tanto est melius.
Sed in policia vbi vnus solus regit plus acce
dit ad primũ in illo genere. ergo etc. maior de
se patet. q2 creatur a q̃to plus p̃ticipat cũ d̃o
tanto est perfectior: minor etiam pz. q2 optĩa
policia est regimẽ in quo vn9 solus dn̄atur: nã
aliter p̃ncipatus regalis nõ esset optimus int̃
oẽs principatus. q̄ est ↄtra phm̃. in isto tercio
libro politicoꝶ: et in principatu regali vnus so
lus p̃ncipat̃. s. rex. ¶ Tercio instat̃ ↄtra ↄclusi-
onem. scz cõtra illud qd̃ dicit. in illis in quib9
lex nichil determiat: cõtra. nã in ciuitate nulla
sunt expediẽda nisi illa lege determinentur. g̃
ↄclusio est falsa: ↄña enĩz patet. q2 ↄclusio p̄sup
ponit. q̄ in aliquibus lex deficit: añs vero pro
batur per phm̃. qui dicit. q̄ nichil obuiãs legi
est licitum. Respõdeo ad ista: ad primum ne
go minorem loquẽdo de multitudine virtuo-
soꝶ. q2 illi semper sunt ↄcordes. vt superius di
ctum est ad istã instanciã. ¶ Ad scd̃m nego mi
norem. q2 multi v̄tuosi faciunt vnum. quia ha
bent vnum consensum. Et ad illud q̄ dicit̃ q̄
tunc principatus regalis non esset optim9 Di
co q̄ principatus regalis est optim9 inter p̃n-
cipatus qñ rex non vtitur solum cõsilio ꝓprio
Sed qñ regit consilio alioꝶ associatus sic plu
ribus prudentioribus et bonis viris: et tũc ciui
tas non regitur ab vno solo s̄ a pluribus. cum
regat̃ consilio multoꝶ viroꝶ virtuosoꝶ. ¶ Ad
tertium negatur añcedẽs. q2 multi sunt casus
p̃ticulares emergentes de nouo: de quib9 lex
non determinat seu iudicat. s̄ prudentia prin-
cipum habet de eis iudicare et ordinare. et ad
añcedens dico q̄ est verum q̄ oĩa que sunt ex
pedientia ciuitati determinatur lege nõ expli
cite: s̄ implicite. et explicantur per prudentiaz

p̃ncipis. et sic est verum dictum phi. q̄ illud qd̃
obuiat legi est illicitum. ¶ Tercia cõclo ponit̃
in principio tertie partis capli que incipit ibi.
[Si aũt quis] et est ista. dato q̄ sit optimũ ci-
uitatib9 a rege gubernari: melius est regere:
seu principem assumi per successionem gene-
ris q̃ q̄ rex det facultatem ciuibus eligẽdi ali
um. ¶ Ad declarationem et ꝓbationem huius
ↄclonis mouet phs dubitationem dicens. Si
aũt quis ponat optimũ esse ciuitatibus a re-
ge gubernari quomodo fiet in filijs. vtruz per
genus erit successio. ¶ Et ꝓbat phs 3 ↄclonez
q̄ non est vtile ciuitatibus. q̄ filij regnum suc-
cedant sp in p̃ncipatu regni. et hoc sic. q2 possi
bile est q̄ rex habeat maliuolos filios. et per cõ
sequens non est bonum imo est p̃niciosum q̄
tales regant per successionem hereditariam.
s̄ erit melius q̄ alius bonus eligat̃ in regẽ per
electionem. ¶ Sed ↄtra istam rõnem ꝓ cõfir-
matione ↄclonis arguit ibi [Sed nõ relinq̃t]
et hoc sic. nam q̄ rex dimittat regnuz vni extra
neo bono et nõ ꝓprio filio: hoc videt̃ inhuma-
num. cum fili9 ꝓprius maxime diligat̃. et pater
sit in eo ac tãq̄ alter ipe. cum dimittere sibi re
gnum sit in sua potestate ¶ Et si dicat̃ q̄ dimit
tere regnum extraneo bono nõ est facile. i. est
maioris v̄tutis q̃ dimitere ꝓprio filio maxime
si non est bonus ¶ Ad hoc dicit phs. q̄ si illud
non est facile. i. si illud est maioris virtutis. tñ
in hoc est fidem habere. i. hoc est magis natu-
rale. s. q̄ pater dimittat regnum ꝓprio filio. na
turale enĩ est q̄ pater plus diligat filium. etiã
malum q̃ extraneum bonum. Quid ergo di-
cendũ est ad rõnem phi prius factam Dico q̄
si tales sunt filij regis. s. q̄ sint maliuoli. q̄ tunc
est melius ciuitati p̃ncipem aut regem assumi
per electionem q̃ per generis successionẽ. Sz
si non sũt tales. s. q̄ sint maliuoli. licet non sint
multi virtuosi: tunc ꝓpter aliquas circũstãnas
est melius principẽ per generis successionem
q̃ per electionem. Et p̄mo inspiciendo pater-
nam nobilitatem et bonitatez. nam si pater sit
rex et bonus. et sciat q̄ filius ei9 post ipsum erit
rex instruit et informat filium suum. et sic meli9
seruabit regnum suum q̃ si alius succederet si
bi: et magis curabit de subditis ex quo ei9 fili9
habet succedere. ¶ Scd̃o inspiciendo ad obe
dientiam subditoꝶ. nam si sit consuetum q̄ sit
rex per successionem generis. tũc subiecti sũt
magis ↄsueti sibi obedire et parentibus. q2 po
pulus optime dirigitur ad obedientiam p̃ do
ctrinam et cõsuetudinẽ. ¶ Tertio inspiciendo

dissensionē eligentiū: q2 aliquādo eligentes ex fauore. aut odio forte eligerēt malū regem seu principē ita cito sicut z bonū. z sic tenet cōclusio z ratio in oppositū facta in principio pōt esse vera. Sed pter predictā rationē potest instari ɔtra pdictā ɔclusionē. ¶ Et pmo sic. nā p illā viā est melius principē assumi p quam contigit meliorem accipi. Sz hec est p viam electionis. ergo zc. maior ptz de se. q semp expedit q princeps sit optimus. z minor pbatur. quia electio fit ɔsilio recto. ¶ Scdo sic: nā periculosum est maxima bona fortune ɔmittere principi per successionē. Sz semper assumere principem p successionē generis est cōmittere maxima bona fortune. ergo zc. maior em patet: q2 non necessariū ymo cōtingens est q ex bono patre nascatur bon9 filius. ¶ Tercio sic: naz p illā viam ē melius regem assumi per quā recedunt rixe. z dissensiones in ciuitate. Sed hec est per viā electionis. ergo zc. maior nota est fm q dicit phs: q maximū bonuz in ciuitate ē pax z ɔcordia. mior vero apparet p hoc. quia in electione quilibet contentat. Sz quādo est per successionē tunc vna pars solum honorat z non alia. Respōdeo ad ista. ¶ Ad primū dico ad maiorem q non semp est melior via per quā in pncipem assumitur melior pter circunstātias supradictas in responsione supradicta. Etiā ad minorē dico. q non semp per viā electionis assumitur melior in pncipem. vt ibidē dictū est. ¶ Ad fm negatur maior: q2 supponitur in ɔclusione. q vt in pluribus ex bonis parentibus nascatur bon9 filius. vl boni filij z virtuosi. z sic nō est periculuz cōmittere bona fortune pncipi p successionē. ¶ Ad tercium nego minorē preter causam dictam: q2 sunt magna pericula si pncipes eligerētur per electionem. ¶ Et ad improbationē dico. q in casu in quo princeps fuit bonus. z de bona stirpe verisimile est q eius filius sit bonus. z sic poplus vbi est talis consuetudo q rex assumit p successionem erit ɔtentus. Unsi nō esset cōsuetudo q sumeret per successionem tunc forte esset verz q fieret dissensio in pplo. de cōmuni cursu magis fit dissensio quando aliquis assumit ad aliquā dignitatem per electionem q per successionem. ¶ Quarta ɔclo ponit ibi [Questio est etiam] z est ista q oportet q rex habeat potētiam in regno z robur: vt possit punire inobedientes et maleficos. ¶ Ad declarationem et pbationē huius ɔclonis phs mouet istā qstionem. Utrum debeat habere ille qui regnaturus est circa se potentiam quādam qua possit compellere non parentes. Et statim pbat conclusionem per distinctionē. z hoc sic. Nam rex aut regit lege aut voluntate. Si lege oportet ei dare potentiam qua possit compellere non parentes. i. non obedientes legi. Hoc patz. q2 aliter quomodo poterit exercere gubernationem. Et per ɔns dato q nihil ex voluntate sua faciat pter leges tn necessaria est sibi potentia per quā leges tueri queat. i. per quā faciat vt leges obseruent. Si autem rex regit voluntate sine lege. oportet q habeat potentiaz ad regendum maiorem q potentia vnius vel plurium de multitudine. q2 aliter non posset malos z inobedientes punire. ¶ Et si queratur. qualem em potentiam necesse est regem habere q regit voluntate ppria sine lege. ¶ Ad hoc dicit phs ibi [Forsan quidem] q forte de hmōi rege qui sua voluntate sine lege regit non est determinare difficile. Nam oportet ipsum vires seu potentiam habere tales q sit potēcior vno quoqz singulor. z silr q sit potentior pluribus simul. Sz nō tamen debet habere tantam potentiam quātā totus ppls habet, ppter piculū q2 si haberet tantam potentiā quantā habz totus ppls vel maiorem posset occidere bonos qn vellet. S sufficit q habeat maiorem potētiā q sit potentia vnius vel plurium. nō tn maiorem q sit potentia totius ciuitatis. Et sic fecerunt antiqui de custodibus ciuitatis: quos vocabant esinetes vel tyrannos quib9 dabat maior potestas q vnius z plurium. q tamen fuit minor q potestas totius multitudinis. dabāt eis illaz potestatē vt reprimerent insolētias maior. Et hoc, pbat per aliud exemplū de Dyonisio tyranno siculor. qui petijt a siculis: vt darent ei aliquos in custodiā. Tunc quidam sapiens cōsuluit syracusanis que fuit pncipalis ciuitas regni sui. q darent ei tot custodias: q essent singulis aut vno aut plurib9 paucis fortiores: minus tn potentes multitudine. Explanat phus de quo rege hic dicit: qui oportet q non habeat tantā potentiam quāta habet tota multitudo: ibi. [Uel de eo rege] Et dicit. q psens sermo est de rege qui omnia agit: z omnino dñatur fm suam voluntatē. nam ille qui fm leges dicit rex. z dñatur fm legem: non facit vt diximus regie gubernationis speciem. Quasi dicat q dñatio fm legem nō est regnū nec policia nec spēs distincta policie. q2 in qlibet policia inuenitur talis pncipatus. s. dñatio fm legem In oibus em generaliter policijs cō

tigit esse ducatū exercitus perpetuū. et ille dr esse regnū sicut ī precedēti capl'o de distinctione regnoꝝ dictū est. ⁊ ponit in exēplo particulari. ⁊ dicit ꝙ in pplari statu. ⁊ in optimantiuꝫ gubernatiōe plures auctoritatē vni cōmittūt belli gerēdi. quasi dicat ꝙ multi in prouincijs ⁊ ciuitatibus faciūt vnū dñium dispensatiōis qui cōi noīe dr rex. Est aūt talis quedā deputatio apud dyraciū. que est quedā ꝓuincia in grecia. Et apud sypōtinos paulo constrictior. quia in illa prouincia minorem faciunt dominium dispensationis ꝙ̄ in dyracia. qui tamen aliquo modo etiam dicitur rex. ¶ Quinta cōclusio ponitur in principio quarte partis. que incipit ibi. [Sed regia illa potestas]. Et est ista: ꝙ melius est si rex non est optimus ⁊ virtuosus regere ⁊ dominari legeꝫ ꝙ̄ rex absolute ⁊ ſm voluntatē propriā. Istam cōclusioneꝫ ꝓbat phs per hoc. q2 quibusdaꝫ videtur non esse ſm naturā que oīs facit equales ꝙ vnꝰ sit dñs. s. absolute oīm ciuiū. cū ciuitas cōstet ex similibus. Hoc patet. naꝫ similibus natura idē ius esse necessariū est. ⁊ eandē dignitatem ſm naturā. ⁊ per ꝯñs nullus inter tales dñari debeꝫ alijs absolute ex volūtate sua. Et inducit similia. ⁊ dicit. ꝙ sicut pares in corporibus tā in cōplexione ꝙ̄ in ꝯpositiōe habere impares alimoniā. i. cibū et vestē est nociuū. similiter si inequales natura equales accipiāt honores erit etiā nociuū: ⁊ cōtra ordinē nature: q2 ſm ordineꝫ nature equalibus debent equalia. et inequalibus inequalia. Et ex hoc infert ꝙ nō est magis iustū preesse ꝙ̄ subici. ⁊ per vicissitudinem eodē modo. quasi dicat ꝙ vicissim tales equalit̄ se habent ad inuicē ⁊ equali iusto dignitate pollēt. et ꝑ ꝯñs eodēmodo se habēt ad inuicē. ⁊ idem est ordo inter eos ad principandū ⁊ subiciendū. Hec aūt iam lex. nam institutio lex est ⁊ inter eos nō est ordo nisi eq̄litatis. Et ex hoc cōcludit ꝙ meliꝰ est ꝙ lex p̄ncipetur ꝙ̄ aliq̄s ciuiū. ¶ Et si querat̄ cuꝫ oēs ciues sint equales. ⁊ legeꝫ principari sit meliꝰ ꝙ̄ vnus ciuiū. si debent aliqui eorū institui ad principandū tanꝙ̄ ministri: ⁊ seruatores legū Ad hoc dicit phus: ibi. [Eadēq3 ista ratione] ꝙ sic. vbi dicit ꝙ necesse est quosdā principatꝰ esse qui sint dñi dispensatōis cōicationuꝫ. sed nō vnū esse hūc vt aūt in ciuiū paritate. quasi dicat ꝙ dicūt ꝙ nō est iustum oībus existentibus similibꝰ ꝙ vnus sit dñs. ¶ Et si dicat̄ ꝙ sūt multa que lex nō determinat. ⁊ emergunt cōtinue. ⁊ ꝑ ꝯñs in talibus oporꝫ ꝙ sit vnus hō iudex qui determinet illa. Ad hoc dicit phus: ibi. [Quecūq3 tamen] ꝙ quecunq3 nō videt̄ posse determinare lex. nec hō poterit vtiq3 nota facere. q2 nō pertinet hoī ponere legem eq̄li sibi. ¶ Et q̄d debeat fieri in talibꝰ dicit phus ꝙ illa que prudēter instituit. vel cauet lex. scꝫ. vir iudicāda sunt ꝑ legem. Cetera x̄o. s. particularia que emergūt de quibus particulariter nichil dicit lex iustissima intētione iudicari debent ꝑ eos. s. per iudices qui presunt iudicijs. Propter q̄d etiā princeps ⁊ legū obseruatores necessarij sunt. vñ est sciendu3 ꝙ hic phus vult ex intētione sua ꝙ lex debeat principari simplr̄. accipiēdo legē cōiter ꝓ legibus vniuersalibus ab hoibus institutis. ⁊ pro rectitudine intētionis iudicātis absq3 aliqua admixtione appetitus sensitiui. vñ in casibus determinatis a lege instituta. ⁊ in illis quorum determinatio haberi potest ꝑ leges institutas iudicādum est ſm leges institutas ab hoibus. In alijs aūt casibus qui nō possunt ꝑ leges institutas terminari iudicandū est ſm rationē et intentionē puram absq3 admixtione passionis seu sensualitatis. ⁊ talis recta ratio ⁊ intentio recta possunt dici lex particularis. ¶ Et sic relinquitur vt dicit phs ibi. [Ac supemēdare.] ꝙ ſm legē cuiusdā phi qui vocabat̄ patysis. ꝙ q̄ocunq3 videbitur emēdare conātibus. id est tēperantibus legē illud iudicare vt melius disponatur lex ꝙ sicut tacet. et hoc vt dixi ſm iustissimā intentionē: et nō ſm appetitū sensitiuum. q2 vt dixit ille phus potysis: q2 qui ratione iubent p̄esse seu principari. iubent principari deū ⁊ leges. Causa huius dicti est. vt dr decimo ethicoꝝ ꝙ intellectus solus siue ratio est diuinū in nobis. Et addit adhuc phs de dicto potysis phi. qui x̄o hoiem iubet preesse adiūgit et bestiā seuam. Et dat rationē. q̄ñ eñi libido siue cōcupiscētia. s. bestialis: et furor principatū habuerit etiā optimos viros in potestate cōstitutos opprimet. Et ex hoc cōcludit: ꝙ ex hoc apparet ꝙ mens siue ratio recta absq3 appetitu. s. bestiali sensitiuo lex est ſm quam quis debet p̄ncipari. ¶ Et q2 posset aliq̄s obicere ꝙ in artibus operatiuis: sicut est in medicina aliquādo vtilius est opari ſm experta ꝙ̄ ſm artē scriptā. Hoc obuiat phus ibi. [Videtur aūt]. Et dicit ꝙ exēpluꝫ artiū videtur esse falsum. ⁊ dicit. ꝙ q̄d ſm litteras hoc est ſm scripta medicari esse vanū. vñ etiā auctor medicine dicit. nō oportet multū attēdere si aliquis preter rationē artis curat̄. aliquādo potꝰ eñi

casu fit q̃ arte. sicut fit in experimētis. ꝫ tamē
melius est vti habētibus artē. Probat h̄ phs
q̄ licet equale iustū sit inter ciues. et equales
sint in dignitatibus honoꝝ: tñ eligibili⁹ est eū
principatu ponere. ⁊ ad regnū siue dn̄ium di-
spēsationis qui scit ⁊ habet q̃ alium. ⁊ q̄ eligi
bilius est plures tales ponere q̃ vnū. Et hoc
probat duobus exēplis. s. exēplo medicorum
⁊ exēplo exercicij docēdi pueros. Et est ratio
sua talis. Eligibilius enī est vti habentibus ar
tes. qꝛ illi qui ſm rationē ⁊ itellectū artis ope
rantur: ⁊ nichil faciūt ꝑpter passionē cupidi
tatis vel alterius passionis. quia in talibus di
rigit diuinus intellect⁹. ⁊ maxime necessariū
est in policijs. qꝛ in hijs multa fiūt ꝑpter ami-
ciciam: vel cupiditatē: vel iram. Et hoc est qđ
est eligibilius vti habentibus artes. ❡ Et sub
dit rationē: ibi. [Nā illi quidē] vbi dicit. nā
illi quidem propter amicicias nichil preter ra
tionē faciunt. q̄ sit ꝑpter hoc q̄ intellect⁹ ade
ptus diuinus dn̄atur in eis. Et qꝛ posset aliq̄s
obicere q̄ medici tales accipiunt mercedes. ⁊
sic vidētur etiam facere iudices quantūcunq̄
periti sunt legibus. Respōdet phs q̄ medici
nō accipiūt nisi curātes. sed q̄ accipiūt merce
des curātes egrotos hoc iustū est. qui autē in
policijs principātur multa per affectionem et
gratiā cōsueuerūt delinquere seu agere. Et h̄
intēdit de principatibus ſm voluntatē: ⁊ non
ſm legē. ⁊ ideo necesse est q̄ lege frenentur ne
impetu passionū peruertāt iudicia. ❡ Et ostē-
dit hoc phs in simili dicens. qm̄ ⁊ medicos qñ
suspicātur persuasos ab inimicis pertinere ꝑ
pter lucrū. s. eos q̄s hn̄t in cura. tūc eā q̄ ex
litteris seu ex arte scripta cura vtiq̄ magis. et
ex illa arguūt medicos q̄ arte nō sequantur.
q̄ aūt plures tales assumēdi sunt ad iudiciū
ꝑbat phus ꝑ duo dicta similia. ibi. [Atqui e-
grotātes]. vbi dicit: q̄ medici egrotātes indu
cunt ad seipsos alios medicos. et exercitato-
res pueroꝝ cū sint in exercicio inducūt exer-
citatores discipline: a quoꝝ eruditiōe melius
erudiant. Et dicit rationē. tanq̄ nō potentes
sufficiēter iudicare veruꝫ. s. ꝑ seipsos. ⁊ subdit
qꝛ iudicat de proprijs: ⁊ in passione existētes.
nemo enī de proprijs bn̄ iudicat: ⁊ maxime in
passione existens. qꝛ impetus passionis impe
dit ne existens in passione possit iudicare veꝝ
quia adducit eū extra limites mentis. Et ex h̄
ꝯcludit: quare manifestū est q̄ iustū querētes
mediū querūt. et qꝛ mediū inuenire est diffici
le. vt đꝛ in. ij°. ethicoꝝ. ⁊ declinare a medio est

facilimum. ideo sciēs debet assumere leges vt
mediū. vt dicat vltra. lex enī mediū supple est
nam determinādo iustū determinat mediū.
qꝛ iustum mediū est. vt đꝛ in quinto ethicorū
❡ Et adhuc adducit rōnē fortiorē: ibi. [Pre
terea validiores]. s. q̄ sint plures assumendi
ad iudiciū. Cum enī dispensatio policie sit in
actibus particularibus qui sūt in cōsuetudini
bus hoim magis attēditur circa ea cōsuetudo
q̃ lex. Cōsuetudines autē melius sciūt plures
q̃ vnus. nā validiores seu principaliores: ⁊ de
validioribus reb⁹ seu ꝑncipalioribꝫ reb⁹ sūt
leges ille que ex moribus veniūt: q̃ que ex lit
teris. i. q̃ ille leges que sūt ſm scripta. leges ei
ostendūt quāta sit vis cōsuetudinis in quib⁹
cōsuetudo facit credi falsas respōsiones ꝑ ve
ris accipere. quare si hō minus fallitur q̃ hijs
qui secundum litteras: non tamen hijs qui se-
cūdum consuetudinē exeo: quasi dicat. q̄ vn⁹
hō. s. princeps non decipitur: ꝫ est securior in
hijs que sunt ſm legem scriptā. nō tñ est secu-
rior in hijs que sunt ſm cōsuetudinē. ex eo. qꝛ
multi melius cōsuetudines multorū. ❡ Et qꝛ
hee rationes ꝑ similes inducte parū suadēt: in
ducit phus aliā rationem fortiorē: ibi. [Atqui
nec.] vbi dicit. Cum nec facile sit vnū hoiem
discernere. s. mlta: opus erit vt plures sint sub
eo iudicātes. s. qui vocentur ab ipso in partē
sollicitudinis. Et hoc fuit ꝯsiliū qđ dedit ietro so
cer moysi ad ipm̄ moysē. vt scribit̄ exodi. xviij
vbi đꝛ: q̄ videns ietro moysen iudicare totā
multitudinē ppl̄i dixit ei. stulto labore cōsume
ris. prouide igit̄ ex oīm plebe viros timentes
deū ⁊ odiētes auariciā in q̄bus sit veritas. et
cōstitue ex eis decanos / et q̄nquagenarios / ⁊
cētenarios qui iudicēt ppl̄m oīm tp̄ore. tu xō
esto eis in hijs que ad deū pertinēt. et si quid
maius est ad te referāt. s. ea que vires eorum
excedūt. Et hoc est qđ infert phs: dicēs. q̄ ne-
cesse est principē multos sub se ponere in par-
tē sue sollicitudinis. Et est melius vt hoc fiat
a principio institutiōis policie. s. q̄ multis cō-
mitatur / ⁊ nō vni. vel vnū consistere qui notet
multos in partē sollicitudinis. Et hoc idē ostē
dit vlterius phs ꝑ rationem efficacē: ibi. [In-
super q̄ prius.] vbi dicit: q̄ sicut prius dictū
est. s. in caplo precedēti de regno q̄ melius est
vnū virtuosum dn̄ari q̃ duo qui non sunt ita
virtuosi. tñ si duo sint equaliter virtuosi preua
let duo principari q̃ vnus. Et quo sequitur q̄
est melius q̄ plures principētur q̃ vnus. Et ꝑ
bat hoc ꝑ dictū homeri. q̄ dixit. duo simul cum

tes. quasi dicat: ꝙ est melius esse duos ꝙ̃ vnũ habet eñ emolumentũ sue societatis si duo vadunt vel sunt simul fouebũtur mutuo. qđ non est sic qñ vnus est solus. Probat etiã hoc idez ꝑ optationẽ agamenonis. qui fuit rex magne grecie. s. illius partis italie que quõdã magna grecia dicebat̃. qui dixit. vtinã tales michi decem cõsultores adessent. s. nõ iam ꝓncipari iustum michi sit sup eos: sed equaliter sint digni michi ad principatũ. Et qꝛ illa ꝓ° supradicta. s. ꝙ lex ꝓncipari est melius ꝙ̃ hõ: nõ videtur tenere in oĩbus. qꝛ in aliq̃bus est melius ꝙ principetur hõ ꝙ̃ lex. querendũ est hic in quibus eñ est melius ꝙ principet hõ: ⁊ in quibus lex. Ad hoc est dicendũ ꝫm phm ibi. [Sunt autez et nunc.] ꝙ in hijs que lege nõ cõprehendun tur melius est hoiem principari ꝙ̃ lex. que aũt lege possunt cõprehendi nõ est dubiũ ꝙ meli⁹ est vt ea iudicẽtur lege ꝙ̃ per hoiem. Dicit sic phus. Sũt aũt ⁊ nunc magistratus cũ potestate iudicãdi de quibusdã. s. causis. s. iudicio dominantes. sicut iudex qui dñs est dispẽsatiõis de q̃bus lex nõ potest determinare. qꝛ sunt ꝑticularia. ⁊ lex nõ respicit nisi vl̃e iustum: de q̃bus vͦ lex determinare potest nemo dubitaret. id est nullus dubitat de hiis tanq̃ nõ vtiq̃ optime lex ꝓceperit ⁊ iudicauerit. Et hec etiã ꝫ legẽ optime iudicabũtur. Et subdit de alijs Cũ quedam legib⁹ cõprehendi possunt. et q̃dam nõ possũt. ⁊ hec sunt illa que questionez ⁊ dubitationẽ faciũt: vtrũ sit melius optima lege/an optimo viro gubernari. Et ponit rationem dubitationis dicens. nam que in consultationem veniũt de eisdẽ ferre legem impossibile est. quasi dicat ꝙ de quib⁹ hoies cõsiliant sunt de numero ĩpossibiliũ lege statuta esse. ⁊ ideo est ĩpossibile illa iudicari lege. nõ igitur hec cõtradicunt. qꝛ qđ iudicat bonus vir legis peritus: iudicat lex tanq̃ nõ nc̃cia. Et hmõi ratio est: qꝛ homo bon⁹ in lege perit⁹ applicat ꝑticularibus illud qđ lex ꝓcipit in vl̃i. Et subdit ꝙ in talibus tenet scđa questio. s. vtrũ sit meli⁹ iudicari ꝑ vnuz/vel ꝑ plures. Sed ꝙ non per vnũ solũ. ꝫ ꝑ multos sit melius iudicari ponit rationẽ dicẽs. Judicat eñ vnusquisq̃ in magistratu bene si sit eruditus ꝓmo alleget. tañ absurdũ videretur si meli⁹ ꝓcipat quis duobus oculis/⁊ duabus aurib⁹ iudicans ⁊ agẽs duobus pedib⁹/⁊ duabus manibus tm̃: quãtum multi multis. Et ꝓbat in cõsuetudine iudicantiũ. qm̃ ⁊ nũc reges ⁊ tyrãni oculos multos faciũt sibi. ⁊ aures ⁊ pedes. Et subdit quo modo eos eñ qui ꝓncipatui cõgruũt. ⁊ ipius principis sunt amici faciũt principes. Et quare amicos faciant ponit rationẽ. nõ amici quidem existẽtes nõ faciunt ꝫm eoꝝ volũtatez. s. regũ ⁊ tyrannoꝝ. et ideo nõ assumũt tales ad principandũ: nec eis cõmittunt curã. si autez amici eoꝝ sunt. ⁊ sint amici pncipatus. ita ꝙ diligant rectitudinẽ principatus. ꝙ qꝛ amico talis est par ⁊ similis. quare si rex hoc estimat oportet principari equales: ⁊ similes principari estimat oportere siłr. ⁊ hec recta estimatio ē ¶ Deinde vltimo põit epilogãdo cõclusionez oĩm dictoꝝ in hoc caplõ de dubitatiõibus regni: ibi. [Que igit̃.] vbi dicit: que igit̃ dicunt dubitationes aduersus regimẽ. s. ⁊ regni fere hec sũt. Et dicit: fere ꝓpter vnã dubitationem quã mouet in capitulo sequenti: ⁊ soluit eam. Et hec de isto capitulo sufficiant.

Ed hec forsan in quibusdã ita se habẽt in quibusdã nõ ita ⁊c̃. ¶ Postq̃ phus in precedẽti caplõ mouit aliquas dubitatiões de regno ⁊ de regimine eius. Consequenter in isto vltimo caplõ voluit determinare veritatẽ de quesitis. Pro quo sunt aliqua notãda. ¶ Et primo est notandũ ꝙ istud capꝫ cõtinet duas partes principales. In prima eius parte soluit in generali. In scđa vero parte soluit in speciali: ibi. [Sed ex hiis que dicta sũt] ¶ Secundo est notandum ꝙ phus in prima parte capituli pro solutione dictorum in generali dicit: ꝙ regem esse totaliter dñantem non est in oĩbus forsan verũ respectu omniũ. ꝫ respectu aliquoꝝ/⁊ aliquoꝝ nõ. nec est hoc mirũ quia nõ est idẽ iustum in oĩbus. nam in principatu qui est dñi ad seruum: naturaliter idem semper est principans. et idem est semper subiectum. Et ibi principaliter attenditur ad vtilitatem dñi: ⁊ secundario ad vtilitatẽ serui. In politico aũt principatu queritur bonũ principaliter ⁊ conferẽs vtilitatẽ subditoꝝ. ⁊ hoc est iustum ꝫm naturã: ⁊ cũ sint liberi: ⁊ propter equalitatẽ mutat̃ principatus. et in trãsgressis aũt policijs nõ est iustũ simplr̃. cũ ibi sit finis preter naturã. ⁊ ꝑ ꝯñs non simplr̃ iustũ. ꝙ igit̃ est iustum respectu aliquorum. non est iustum respectu oĩm alioꝝ: sicut ostensum est de seruis/⁊ liberis. similr̃ est de regno qđ habet iustũ respectu aliquoꝝ/⁊ respectu alioꝝ non ¶ Tertio est notandum ꝙ phus in principio secunde partis capituli que incipit ibi. [Sed ex hijs que dicta sunt] soluit predicta in speciali. Et dicit ꝙ hijs que dicta sunt patet ꝙ in

similibus τ paribus.nec vtile est/nec iustū vt vnus sit dñs oim.τ hoc siue nō sint leges. sed ꝙ ipse sit lex:nec existētibus legibus.Et addit ꝙ nec bonus bonoꝝ.nec nō bonoꝝ nō bon⁹. nec si fm virtutē sit melior: est bonū vnū dña- ri nisi per quendā modū.quis aūt iste modus sit dicendū est.s.in quarto libro:vbi dicet quo modo si vnus est bonū ꝙ dñetur oportet ꝙ cū alijs dñetur:vt etiā supius dictū est.¶Quar- to est notandū ꝙ phūs ibi.[Primo determi- nandū.] declarat quid cōgruat regibus in re gno.τ quid optimatibus in policia optimatū et pplo in policia populari.Et primo dicit qd cōgruat regibus.et dicit ꝙ regibus congruit hmōi multitudo que natura sit apta ferre ge- nus prestans virtute ad principatū ciuile. qsi dicat ꝙ regibus cōgruit regnabile. regnabile quidem est talis multitudo que nata est ferre genus superexcellens fm virtutē ad principa tum politicū.Et dicitur regnabile nō a rege:s a regno.rex em̄ regnatiuus est nō regnabilis Et cum regnū sit policia multoꝝ nobilium/et ingenuorum genere sub vno viro optimo or- dinatoꝝ fm virtutem ad principatū politicū Et ꝑpter hoc dicit ꝙ est multitudo que est na ta ferre genus superexcellens fm virtutē ad principatū politicū seu ciuilem.quia pnceps habet presidentiā supra aliquos. nobilis enī solo genere nō est simpliciter et vbiqꝫ nobilis sed tantū est nobilis domi. τ sic est fm qd no- bilis.Et ideo dicit superexcellens fm virtu- tem.¶Scdo dicit quid congruat optimatib⁹ Et dicit ꝙ optimatibus est congruens multi- tudo que nacta sit ad ferendū gubernationē eoꝝ qui sunt fm virtutem primarū ad ciuilē gubernationem. Quasi dicat ꝙ policia opti- matum est multitudo que nacta ferre multitu dinem potentem regi principatu liberoꝝ ab hijs qui fm virtūtem president in politico pn cipatu.nam multitudo que vult τ nata est re- gi fm virtutē/τ a virtuosis.talis īstitutio mul titudinis/τ ordo est policia que vocatur poli cia optimatum fm virtutē. ¶Tertio dicit qd cōgruat pplo.Et dicit: ꝙ reipublice congruit ea multitudo in qua ppls innascitur bellicus qui gubernari possit τ gubernare fm leges.et equitatē impties tenuioribus honores et ma gistratus.Quasi dicat ꝙ policia poplaris est multitudo in qua est nacta fieri multitudo po litica ciuiū.s.potēs principari/τ subici fm le- ges distribuentē principatū.τ dignitatē tenui oribus.Et notāter addit phūs tenuioribus ꝑ pter hoc ꝙ in secūdo libro capitulo de ciue di xerat.Ciuem esse qui ex dignitate τ libertate potest participare principatu cōsiliatiuo τ iu- dicatiuo.Et qd dixit phūs in vniuersali p sin- gula exequetur.¶Et exponit ibi.[Quando igitur aut totū.]Et pmo de rege et regnabili vbi dicit.quando igitur aut totū genus/aut inter alios vnū aliquem ita precellere ꝯtingit vt vnius ipsius virtus maior sit aliorum oim virtute.tunc iustū est hoc esse regium genus. τ oibus dñari:τ hunc vnū esse regem. Quasi dicat:cum igitur sit genus totū/vel aliquorū si nō potest esse omniū:vnum accidat esse dif- ferentē seu preeminentē fm virtutē.tunc iu- stum est ꝙ talis arguet τ dñetur oibus:τ ꝙ iste sit vnicus rex qui est optimus in tali genere. Et ponit rationē:ibi.[vt em̄ dictum est]: vbi dicit.ꝙ sicut em̄ dictū est prius.s.in capitulo de regno:nō solum sic habet iusticiā. id est fm or dinem iusticie.s.ꝙ talis regnet. sed etiam hoc preferre consueuerunt qui policias instituūt hoc probat.dicunt em̄ et illi qui optimatū po licias instituerunt.et similiter qui paucorū po tentium.τ similiter qui popularem policiā in- stituerunt ꝙ propter virtutem excellentē hāc policiā que regnum est quibusdam attributā fuisse.Et ponit rationem mouentem omnes illos. que est ista. penitus enim fm excessum volunt principari eos:sed excessum non eun- dem.ymo scdm ꝙ prius dictum est hoc est ex cessum seu excellentiam virtutis.¶Istis pre- suppositis ponuntur due cōclusiones.Prima ꝯclusio ponit ibi.[Nec interficere.] ꝙ perso- na excedēs in virtute totā multitudinē:τ quē libet de multitudīe nō debet occidi:nec expel li:nec relegari:sicut supradictū est.s.ꝙ ꝑsone excedētes in policia debebāt relegari.nec ta- lis debet ad tēpus pncipari.sed semꝑ. ¶Ista ꝯclusio ꝓbatur fm phm sic.nam excedēs totā multitudinē/τ oēs partes multitudinis in vir tute se habet ad totam multitudinē: τ ad om nes de multitudine vt totum ad partem. quia tota multitudo participat bonitatem suam. sed pars non excedit totum. sed similitudo. vel aliqui de multitudine occiderent vel ex- pellerent eum:talis pars excedit totū:τ esset potentior ꝗ̄ totum.si etiam talis aliquādo su bijceretur esset sub multitudine:τ sub aliquo/ vel aliqbus de mltitudīe:τ sic totū excederet a pte qd est incōueniēs.ꝗ superexcedēs ī ꝟtute totā multitudinē nec debet occidi nec expelli: nec relegari.sed semper principari: et non ad

tpus sed omnes alij ei habent obedire: et ipse semp debet esse dñs nõ scdm partez: sz simplr. De regia igitur gubernatiõe τ quas hẽat differẽtias: τ vtrũ sit vtilis ciuitatibꝰ/vel non. et qbus/τ quomõ in hũc modũ determinãdũ sit ¶Et si querat: cũ superiꝰ sit dictũ ꝙ tres erãt policie recte seu spẽs recte gubernãdi q̃ illaꝝ est optima. Ad hoc dicit phs: ibi. [Cũ vero.] ꝙ illa ẽ policia optima q̃ ab optimis viris gubernatur. talis aũt est in qua cõtigit aut vnuz aliquẽ oim simul esse regez: sicut in regno. vel genus totũ: sicut dictũ est ꝙ assumit sic amicos τ facit principes vt multos hẽat oculos/multas aures/multas manus/multos pedes. qꝛ vtrũqꝫ fit in regno/vel in multitudine sicut in policia optimatũ: τ pplari excedentẽ regentẽ esse fm virtutẽ. cõtigit hijs quidẽ ciuiũ subici potẽtibus. s. fm omnẽ rationẽ ciuiũ. hijs autẽ potẽtibus cõtigit principari q̃ valẽt gubernari ad eã vitã que sit maxime expendẽda. id est ad electissimã vitã. nam dictũ est in p̃mo libro optimã esse policiam in qua vnusquisqꝫ viuit ad votũ ex policia que est ordo principantiũ τ subiectoꝝ. ¶Scda ꝯclusio ponit ibi. [Et in p̃mis libris]. Et est ista: ꝙ sic supꝰ ostẽsuz est eadẽ debet esse virtus τ disciplina viri studiosissimi seu virtuosi/τ ciuis politici τ regis. Ista cõclusio ꝓbatur fm phm sic. eadẽ est virtꝰ viri studiosi τ ciuis optime ciuitatis. sed vir studiosus habet instituere ciuitatẽ. sed virtus instituentis ciuitatẽ est eadẽ virtus cuz virtute gubernãtis ciuitatẽ. ergo eadẽ est virtus τ disciplina: τ regis τ optimi τ politici viri/τ studiosissimi ciuitatẽ instituẽtis. hoc eñ probatur p hoc: quia politicũ τ regale non est nisi ex institutiõe virtutis. ¶Instatur cõtra cõclusionez Et p̃mo sic. nã rex semp principat: τ ciuis semper subicit. sz nõ est eadẽ virtus principãtis et subiecti. vt patz. qꝛ si sic sequeret ꝙ eadẽ esset virtus viri τ mulieris. ergo τc. ¶Scdo sic. nam si eadẽ virtus esset boni ciuis/τ regis sequeret ꝙ nõ esset naturale ꝙ vnus semp p̃ncipetur τ alius semp subiciat. τ p ꝯñs nõ videt ꝙ sit eadem virtꝰ vtriusqꝫ. Respõsio ad ista: ꝙ in policia regali p̃nceps τ ciuis pfectus nõ differũt absolute fm principari τ subijci. qꝛ ciuis perfectus potẽs est p̃ncipari. sz differũt fm magis τ minus esse virtuosũ. nã quãdiu ciuis subicit nunqꝫ ascẽdit ad pfectionẽ regis. qꝛ licet p bñ subijci in ciuilibus bene se disponat ad posse p̃ncipari. tñ quia nõ actu existit princeps non opatur que sũt principis. ideo nõ habet exerciciũ vt pficiatur in virtute p̃ncipis. τ ideo nũqꝫ attinget ad virtutẽ regis pfecti ꝓpter ꝙ rex semp debet remanere in p̃ncipatu. τ sic p ista patet. ad argumenta. Est sciendũ ꝙ qñ dicitur ꝙ eadẽ est virtus τc. nõ intelligit de eadẽ virtute in numero: sz de eadẽ fm speciem. ¶Hijs igitur determinatis de policia optima: phs in fine capitli ordinat dicta dicẽdis: ibi. [Hijs determinatis]. vbi dicit ꝙ hijs determinatis conandũ erit de optima republica dicere quẽad modũ fiat et quomõ cõstituatur. nam necesse est de illa conuenientẽ cõsiderationem facere scilicet quomõ obseruabit in vsu ciuiũ fm singulas differẽtias cõicationũ. τ quibus legibꝰ instituatur τ regatur ¶Et hec dicta de isto capitulo. τ de toto libro tertio politicoꝝ sufficiãt

¶Incipit quartus liber politicorum.

N cunctis artibus et scientijs que nõ circa partem sed circa genꝰ τc.

¶Postqꝫ phs in tercio libro politicorum determinauit de rege τ regno. Consequenter in isto quarto libro intẽdit determinare de alijs policijs τ p̃ncipatibus a regno: τ speciebus earum. Et primo agit de diuisione policiarum in generali. et secundario in speciali. ¶Et primo in isto capitulo ponit intentionem suaz qualiter est cõsiderandum. Pro quo sunt aliqua notanda. ¶Et primo est notandum ꝙ istud capitulum continet tres partes principales. In prima ei parte narrat philosophus que et quot restant consideranda. ¶In secunda vero parte que sunt considerata. et que sunt que restant consideranda: ibi. [Cum vero in precedentibus]. ¶In tertia autem parte ponit ordinem ꝓcedendi circa consideranda: ibi. [Est autẽ a nobis]. ¶Secundo est notandum ꝙ circa policias sunt aliqua consideranda que in hoc capitulo presupponuntur. Primũ est ꝙ omnis communicatio aut policia ad aliquem finem ordinatur: fm ꝙ patet primo ethicoruz. vbi dicitur ꝙ omnis actus humanus ordinatur in finem. Secundum est ꝙ ad hoc ꝙ multitudo constituta ex diuersis voluntatibus et varijs attingat finem ad quez vltimate ordinatur requiritur ad principale ordinans totam multitudinem ad talẽ finem. quod probatur: quia nõ videt quomõ diuerse volũtates cõcordẽt nisi p superius regẽs Tertium est ꝙ hmõi dirigẽs varias voluntates in finem vltimatum

est duplex. q2 quoddã est supra positum: ⁊ ad nullam legẽ restringitur. vt ē imperator. aliud est subordinatum qḋ restringitur a superiori. ¶ Tertio est notandũ ꝙ distincti policiarũ potest sic haberi. nam in omi policia aut est vn⁹ solus princeps: aut sunt multi. Si aũt est vn⁹ solus: aut intẽdit bonũ cõe: ⁊ sic est regnum. aut intẽdit bonũ proprium: ⁊ sic vocatur tyrãnidem. Si aũt sunt plures: aut tales sunt diuites / aut paupes. si diuites. aut tales sic oñando intendũt bonum cõe. sic dicitur policia optimatum. Si intendunt bonũ priuatũ sic dicitur policia potentũ. Si aũt sunt pauperes et intendũt bonum cõe sic dicitur policia popłaris optima. sed si intendũt priuatũ bonũ dicit̃ corruptõ p̄dicte policie. Istis p̄suppositis in isto caplo: ponũtur due ꝯclusiones. Prima conclusio ponitur in principio prime partis capituli in qua parte ph̄us narrat que ⁊ quot restant consideranda. que quidem cõclusio est ista: ꝙ cum policie in prehabitis determinate sint in cõi oportet subdiuidere in specialissimas partes quãlibet policiã / ⁊ ꝓprias passiones vni⁹ cuiusq3 cõsiderare. ¶ Ad declarationẽ ⁊ probationẽ huius cõclusionis vtitur ph̄s quadã generali propositione. que est ista: ꝙ in omnibus artibus ⁊ scientijs in quibus cõsideratur ad totum cõe. ⁊ nõ indiuiduũ particulare cõsideratio perfecta nõ est nisi illud totum cõe deducatur in vltimas partes: ⁊ cõsideretur que sunt proprietates ⁊ accidẽtia vniuscuiusq3 p̄tis. Assignat causam ⁊ dicit: quia sine hoc nõ erit perfecte tradita ars vel scientia. et hoc in omnibus artibus ⁊ scientijs hijs est. que non circa partẽ fiũt. q2 si ſm partẽ fierent non ess3 vlterius necesse diuidere. Vult dicere ph̄us: ꝙ hoc est in illis scientijs que nõ sunt circa p̄ticularia. quia si essent circa particularia nõ eēt necesse vlterius diuidere ⁊ descẽdere ad particularia. sed hoc est illis sciẽtijs: vt subdit que circa aliquod genus seu cõe perfecte existunt hoc est circa aliqḋ cõe subiectum. Assignat rationem ⁊ dicit. q2 minus est cõsiderare q̄d cuicunq3 cõueniat generi. id est ꝯmuni: ꝙ qui cõuenit particulari. nam cõsiderare quid conueniat generi. i. cõmuni: per hoc nõ scitur nisi in vniuersali. hoc aũt nõ est scire nisi in potentia ⁊ nõ in propria natura. sicut dicitur in secũdo priorũ. Et ideo oport3 ꝙ scientia vniuscuiusq3 deducatur vsq3 ad propriam naturã. ¶ Et dat exemplum ph̄us: ibi. [Seu exercitatio.] vbi dicit: sicut exercitatio corporis qualis. q̄lis scilicet corpori expediat. ⁊ que sit optima. sc3. exercitatio supple nõ est consideranda in vniuersali: sed in particulari. Et subdit ph̄s ꝙ ei q̄ optime apt⁹ nat⁹ ⁊ ꝓporcionat⁹ est ſm naturalẽ dispositionẽ seu potentiã. s. ad actũ illius exercitatiõis necẽn ex cõuenire seu cõgruere. Verbi grã. sicut q̄ lõga ⁊ gracilia crura habet ad cursoriam. ⁊ q̄ dura ossa ⁊ brachia: ⁊ agilia ad pugillatoriã / ⁊ militarem. Et ex hoc subdit ph̄us vlteri⁹. et q̄ pluri⁹ vna oibus. vult dicere ꝙ qñ in aliqua potẽtia naturali ad vnum actum alicui⁹ exercitatiõis multi cõueniũt illis oibus cõpetit vna exercitatiua. Et exẽplificat et dicit. etem̃ hoc gimastice est. i. exercitatiue. Vñ dicit eustracius sup libros ethicoꝝ ꝙ sagittaria cõpetit hijs q̄ ad radiũ ſm lineam rectam finẽ sciũt ad metã tangendã. Et nautica cõpetit hus q̄ ex natura habẽt ꝙ vias bñ imaginãtur scḋm plagas celi. Et ideo dicit plato: ꝙ notãda sunt opera pueroꝝ. q2 frequentius se dãt exercitatiõibus: quarũ habẽt naturalẽ potentiã. ⁊ si illis applicãtur in illis pfectiores efficiũtur. ¶ Et subdit ph̄s ꝓpositũ cõfirmando ꝑ rationẽ: ibi. [Preterea ꝟo.] vbi dicit: ꝙ si q̄s nõ exactã cupiat habitudinẽ: nec sciẽtiã eoꝝ q̄ circa certamina cõsequeret̃ frustra eñ laborat q̄ conat̃ cõtra potentiã naturalem. et aptat ꝙ dixit: ⁊ dicit. nichilomin⁹ magistri gignasioꝝ est hãc potentiã p̄parare. Vult dicere ꝙ exercitatoris discipline gignastice est p̄parare. s. vt cuicunq3 artetur illa exercitatio ad quã naturali potẽtia dispositus est Et inducit simil̃r in alijs. et dicit. ꝙ eodẽq3 modo in medicina: ⁊ in fabricatiõe nauiũ / vel vestiũ: ⁊ i oñi al o artificio videm⁹ ꝯtingere. vult dicere: ꝙ circa medicinã est ꝙ illa aptetur eis q̄ potẽnã hẽnt ꝯsiderãdi diuersitatẽ cõplexionu3. ⁊ que medicine prosũt vnicuiq3 ſm ꝯplexionẽ et locũ / ⁊ tẽpus. Et nauifica aptet̃ eñ q̄ scit cõsiderare vias: ⁊ remouere nauẽ a fumo / ⁊ cyla / et caribdi / ⁊ alijs periculis maris. Et circa arte3 vestiũ dicit ꝙ aptãda est ei q̄ scit vestes decentes cuilibet ſm figurã ⁊ dispositionẽ corporis Et ex hijs accipit vlt̃. ⁊ dicit. ⁊ circa omnẽ artẽ ⁊ scientiã. s. videm⁹ illud ꝙ quelibet ars ē sciẽtia aptat̃ habẽti aptitudinẽ ad eã. ¶ Ex hijs infert ph̄s ibi. [Quare.] ꝙ policia est aptanda cuil3 ſm sibi expediẽs ⁊ aptitudinẽ ei⁹. ⁊ dicit sic. q̄re manifestum est ꝙ eiusdem est sciẽtie videre q̄ sit optima respublica seu policia ⁊ qualis est. maxime scilicet ſm passiones. ſm votũ siue propositum vniuscuiusq3 nullo extrinseco

rum eam impediēte. Hoc est ꝙ omnia in se cō tineat que faciunt ad viuere sm votum: ꝛ vlterius ex quibus cōueniat. Et ponit causam seu ratonē. ꝛ dicit. naȝ plures. scilicet diuersarum ciuitatum. optimam: scilicet policiaȝ asse qui forsan impossibile est. quia hoc congruit ciuibus vnius ciuitatis: ꝛ non pluribus ciuibus plurium ciuitatum. ¶ Ex concludit phūs cōclusionem supradictaȝ: scilicet ꝙ oportet diuidere policiam in specialissimas partes. ꝛ ꝓprias passiones vniuscuiusqȝ considerare: ibi. [Itaqȝ ꝛ ea.] et dicit sic. ꝙ optimā simpliciter scilicet policiam. et eam que ex suppositis q̄ȝtum fieri potest optima nō oportet latere bonum legislatorem: nec oportet latuisse. Et vocat phūs optimam simpliciter policiā que est sm virtutem perfectam. ꝛ optimam policiam ex suppositis vocat que demōstratis: ꝛ suppositis hijs ciuibus sic cōmunicantibus est optima. sicut nō dicitur bon⁹ sutor qui ex optimo corio facit optimū calciamētuȝ. sed ille qui ex quolibet dato corio facit melius q̄ȝ fieri potest ¶ Et addit phūs quis sit ille legislator dicens ac vere ciuilem hoīem. quasi dicat ꝙ ille est vere legislator qui vere est politicus sciens perfecte policias. Et subdit phūs que sit optima policia ex suppositione. ꝛ dicit. ac preterea tertia que fit ex suppositione. Vult dicere ꝙ adhuc oportet legislatorem considerare tertiam que est ex suppositione. s. que cōpetit hijs suppositis ciuibus sic cōicantibus. et ponit rationem. ꝛ dicit. nam oportet datāqȝ policiā posse cōsiderare quēadmodum ab inicio constituat ꝛ constituta seruetur q̄ȝplurimo tempore. vult dicere ꝙ oportet eām policiam datam posse ipsum legislatorem considerare: ꝛ ea que considerāda sunt in illa. ꝛ a principio quomodo instituatur: ꝛ constituta seruetur plurimo tempore. ne per sediciones corrūpatur. Et explanat quod dicit. dico aūt. s. exponendo. puta si alicui ciuitati contigerit nec habere optimam gubernationē: nec nccīa illi adesse. nec illis ipsis que assint recte vti: s alijs deterioib⁹. vult dicere ꝙ si alicui ciuitati accidit ꝙ nec sit optima policia bn̄ disposita. nec nccīa sint i ea. nec ea que cōtigit existentibus in ea posse potiri: quia sunt pauperes. ꝛ querunt victū laborib⁹ ꝓpter ꝙ nō pssunt cōibus intendere. sed possunt quadam potiri policia pauperū. eo quia sine cōicatione esse non possunt: ꝙ oportet legislatoreȝ politicū intendere qualiter illā etiā ordinet vt in cōcordia viuant. ¶ Ex istis eniȝ

infert phūs: ibi. [Propter hec aūt oīa.] Secundo supradictam cōclusionem. s. ꝙ oportet subdiuidere seu considerare in partes sepecialissimas qualibet policiam: ꝛ proprias passiones vniuscuiusqȝ considerare. et dicit sic. ꝙ ꝑter hec omnia. s. que dicta sunt eam gubernationem que oībus maxime congruat ciuitatibus nosse oportet. vult dicere: ꝙ ꝑter hec omnia que dicta sunt policiam / seu gubernationem que in omnibus ciuitatibus maxime cōgruit oportet cognoscere ꝛ intelligere non solum in cōmuni. sed in omnibus sigillatim. ita ꝙ in qualibet cōsideretur quid ei expediat. ꝓpter hoc. quia quod congruit in vna ciuitate non congruit in alia. Et ex hoc arguit philosophus insufficiētiā quorūdam tractantium de policijs. et dicit sic. vt tradunt plurimi eorum qui de republica tractant. et si de alijs recte dicunt de vtilibus vero aberrant. vult dicere: ꝙ plurimi qui tractant de policijs. et si de aliquibus dicant bene tamen in optimis errant / seu peccant. Propter quod sequitur: ꝙ non soluȝ optimam simpliciter oportet considerare. sed etiam illaȝ que in vsu cadere possit. scilicet ad quam possibile est inducere hos ciues huiusmodi ciuitatis. Similiter hoc tempore oportet considerare faciliorem et cōmuniorē omnibus. quia ad illaȝ facilius inducuntur ciues Et ex hoc sumit philosophus rationeȝ arguēdi seu reprehendendi non sic considerātes: ibi [Nunc autem alij.] Vbi dicit. nunc autem alij. scilicet alij legislatores sūmam. scilicet policiā: ꝛ indigentē multis copijs querūt solū. et in h peccāt. q2 multe ciuitates sūt que copiaȝ hēre nō possūt tā quantū ad policiā q̄ȝ quātū ad sūptus ꝑncipū. alij aūt legislatores magis cōem quādā. s. policiā tradētes: tollensqȝ eas q̄ in vsu sunt. vult dicere phs ꝙ alij legislatores docēt in cōi qualiter policia sit instituēda ꝛ negligūt hāc ꝛ illaȝ: huius ꝛ illi⁹ ciuitatis cū smones vles ꝛ cōes in moribus hoīm sint inutiles. ꝛ ꝑticulares aūt sunt magis vtiles ꝛ veri. Et dat phs exemplū in ꝑticularib⁹ dicens. latonicā vel aliā quandā cōmendant. hoc est policiā ciuitatis latonice. q̄ ciuitas est grecie. ꝛ aliā quandā alteri⁹ ciuitatis policiaȝ laudamus. ꝛ illā negligim⁹ que nō tractat in ꝑticulari. Et vt corrigatur hoc viciū oportet talem institutionē policie inducere: ad quā facile ex existentibus. scilicet positis: ꝛ datis facultatibus ciuium persuadentur ciues. Et possunt prosequi saluando eam: et continendo ne

corrumpatur. Et dat philosophus exemplum huius tanq̄ sit non minus corrigere policiaȝ q̄ instituere a principio. sicut eiusdem virtutis est. vel non minoris primo adiscere/seu acquirere doctrinam q̄ adiscere a principio seu q̄ pficere in hijs que quis a principio didicit. eiusdeȝ enim virtutis est accipere prima principia per doctrinaȝ. ⁊ ex principijs acceptis pficere ad ꝯclōnes ipsa principia consequētes. ¶Ex hoc cōcludit phs: ibi. [Quapropter nō solum] Et dicit. quapropt̄ ꝙ cū dictis. s. in cōi de policijs policiaꝝ oportet ex existentib⁹ policijs. s. datis in qualibet ciuitate posse auxiliari hoīem ciuilē/seu politicū: vt diximus. id ē sicut dictū est prius. Et intēdit phs ꝙ oportet hoīem politicū legislatorē auxiliari qualit̄ saluetur policia instituta: et qualiter corrigatur corrupta policia. Et qualiter aūt hoc fiat subdit phs: ibi. [Hoc aūt facere]. vbi dicit ꝙ hoc est impossibile facere ignorantē quot sunt species policiaꝝ. Et subdit causam erroris dicēs nam nūc putant vnā esse policiā popularem: vnā esse paucoꝝ potentū. qđ nō est veruȝ. Et subdit vltra ⁊ dicit. itaq̄ oportet differentiam oīm policiaꝝ nō latere: ⁊ quot sint. ⁊ quotupliciter cōponantur. Etiā leges cū hijs simul cōsiderāde erūt. s. que policijs cōgruunt: ⁊ q̄ vnicuiq̄ policie cōgruit/⁊ que sunt optime. q² aliter ad particulare nō cōgruerit sermo. Exponit rationeȝ dicēs. q² leges sunt accomodāde ad rēpublicā. nō aūt respublice ad leges. Causa est ista. q² policia est institutio/siue ordo ciuitatis circa magistratus/seu principat⁹ ⁊ honores publicos quēadmodū debeāt impartiri Et in quo potestas/auctoritasq̄ sūma debeat cōsistere. ⁊ qui sit finis cuiuscūq̄ ciuitatis. Leges aūt eaꝝ varie sūt per quas modus reipublice seu policie gubernāde significatur fm̄ q̄s debent illi qui sunt in potestate gubernare: et imperare: ⁊ prohibere trāsgressores. Unde ē sciendū ꝙ leges dicuntur varie quia sunt de vniuersali. etiā dicūtur varie. quia sunt diuerse fm̄ diuersitatem policiarum. nō eīn policie sunt diuerse quia leges sunt diuerse. sed econtra. s. ꝙ leges sunt diuerse. quia policie sūt diuerse. ⁊ sic leges sunt accomodande ad respublicas/seu policias ⁊ nō econtra. ¶Ex hijs infert phs quoddā correlariū: ibi. [Ex quo pȝ] qđ est istud. ꝙ est necessariū tenere differētias ⁊ numerū singularum policiarū ad positōnes legū. Et ponit rationē dicens: quia nō est possibile easdē leges conferre: seu esse vtiles policie paucorum potentum. ⁊ policie populari. nec oībus policijs pplaribus si plures sunt. et nō vna dumtaxat. Et ratio est. quia impossibile est plures esse principatus eisdē legibus gubernari. ¶Scđa cōclusio istius capituli ponit̄ in secūda parte capituli. que incipit ibi. [Cuȝ vero in precedētibus.] que quideȝ conclusio est ista: ꝙ in tertio libro fuit determinatum de tribus spēbus policiaruȝ. ⁊ de transgressiōib⁹ earum. Nunc est determinanduȝ de tertia policia recta illarum que dicitur popularis/seu respublica a communitate sua. et similiter de policijs que sunt corruptiones rectarum policiarum. ¶Deducit philosophus hanc conclusionem. Et dicit primo ꝙ in precedētibus. scilicet in tertio libro dictum est tres esse species rectas policiarum. que sunt regnum ⁊ policia optimatum. ⁊ policia popularis que appellatur res publica. ⁊ similiter alias tres esse que sunt transgressiones istarum. que sunt iste. tyrannidem seu tyrannidis contra regnum. et paucorum potentia intendentium ad vtilitatem propriam. que est contra optimorum policiam. et contra policiam popularem est labes seu corruptio illius: vt superius dictuȝ est in tertio libro. Naȝ considerare de optima policia idem est ac de illis dicere: hoc est de diffinitionibus horum nominum policiaruȝ rectarum. Uult enim vtraq̄ illarum consistere secundum virtutem diffusam in multitudinem quandam cuius est policia. Unde regnuȝ est virtus infusa in multitudinem ingenuorum/⁊ nobilium. Policia enim optimatum in multitudine virtuosorum et honorabiliuȝ. Policia autem popularis in populum cuius est ordo. ⁊ hec sunt q̄ sūt ꝯsideranda. Et subdit de differentia earuȝ. et dicit. Et insuper ꝙ inter se d ferant regia potestas/seu regnum: et optimorum gubernatio. et quomodo regia potestas sit putanda iam est determinatum. scilicet in tertio libro capitulo de regno. Nunc auteȝ sequitur conclusio predicta. scilicet ꝙ nūc restat vt de tercia policia recta que dicitur popularis determinare. que alio nomine dicitur respublica a communitate sua. nam ipsa colligit omnes policias. Similiter restat considerare que sunt correptiones policiarum rectarum: vt sunt tyrannidis seu tyrannidem: et paucoruȝ potentia: ac popularis status. ¶Et si queratur de comparatione istarum policiarum q̄ sunt transgressiones rectaruȝ policiaꝝ in quo adinuicem comparantur. Ad hoc dicit phus

ibi.[Patet igitur] q nulla illaꝝ cōparatur alteri ſm bonitatem: nulla illaꝝ dr melioꝛ altera cū ſint trāſgreſſiones rectaꝝ policiaꝝ. ſed cōparātur ad inuicē ſm prauitatē. Una eñi iſtarum policiaruz eſt minus praua q̄ alia. Inter has aūt policia tyrannidis eſt peioꝛ: cū ſit trāſgreſſio optime policie/ſeu regni. Et poſt hāc paucoꝝ potēcia eſt minus mala. Et ſtatus popularis adhuc aūt eſt minus mala policia. eſt eñi magis cōmenſurata in prauitate iter iſtas Ut̄ dicit ſic in littera phūs. patet igit̄ harum trāſgreſſionū que deterrima ſit.i.peſſima.et q̄ ve ſecūda quedaz. Uult dicere phs: q prima trāſgreſſio pme policie recte eſt peſſima.ꝛ iſta eſt tyrannidē/ſeu tyrānidis.poſt iſtā eſt ſecunda.que eſt paucoꝝ poteſtas. Subdit rationē dicēs: q neceſſe eſt trāſgreſſionē prime policie diuiſiue.ſeu recte eſſe deterrimā. Et hoc ſic.qꝛ regnum neceſſe eſt aut tm̄ nomē hēre: et non exiſtere ſignificationē nois. ꝛ ſi ſic nō eſt policia recta: ſꝫ tyrannidē.ꝛ ſic eſt peſſimū. aut eſt ꝑpter multā excellentiam regis in virtute.ꝛ ſi ſic ſequitur tyrannidē peſſimā eſſe policiā. cū plurimū diſtet/ꝛ ſeparet̄ a regia gubernatiōe que eſt rectiſſima policia. Deinde ſequitur ſecūdo: q potētia paucoꝝ cū participet cum tyrānide.ꝛ diſtet a policia optimoꝝ eſt poſt tyrannidē. ſtatus aūt pplāris ſtat in medio iſtarum: qꝛ nō eſt ita peſſima policia ſicut eſt tyrānidis: nec potētia paucoꝝ. Dicit eñi phūs q ante eū fuit quidā legiſlatoꝛ qui etiā iſto modo tradidit/ſeu pronūciauit.ſ. diuiſiones policiarum rectaꝝ/ꝛ trāſgreſſionū eaꝝ. nō tamen in idē aſpiciēs nobiſcū. id eſt nō per oīa cōcordauit mecū. Et oſtēdit in quo: ꝛ dicit. ille enīz ſcilicet legiſlatoꝛ iudicauit oībus quidem exiſtentibus ciuibus iuſtis/ꝛ bonis eſſe bonā policiā. que eſt principatus paucoꝝ potentiū. Et inſuꝑ iudicauit alijs peſſimā eſſe policiā pplārem: etiam oībus exiſtētibus bonis. tamē prauarum optimā dixit ſtatum popularem. Subdit phs: ꝛ dicit de ſe. nos aūt eas que trāſgrediūtur aberrare oēs dicimus. i. oēs viciatas eſſe dicimus. Et probat q ille legiſlatoꝛ nō bene fecit cōparationē: ꝑ hoc. nam cū paucoruz potētia ſit corruptio ꝛ trāſgreſſio policie recte nō cōparatur alteri in bonitate q dicatur melioꝛ. ſed cōparatur ei in malicia q dicatur minus improba. ſed nūc de hijs diſcutere omittamus. ¶ Ultimo phs in tertia parte iſti⁹ capli que incipit ibi. [Eſt aūt a nobis] ponit ordinem procedendi circa conſideranda in iſto q̄r to libro. Et ponit ꝑ diuiſionem quomodo inducuntur capitula vſq ʒ in finem iſtius quarti libri. et dicit q eſt primo diſtinguendum quot ſunt differentie rerumpublicaruz ſeu policiarum. ſcilicet ſi ſunt plures ſpecies gubernationis popularis: ꝛ etiam paucorum potentum. et hoc ſtatīz facit in ſequenti capitulo. deinde que eſt gubernatio cōiſſima. ſcilicet pluribus ciuitatibus: ꝛ optabiliſſima poſt optimā rempublicam: qḋ etiā querit in ſequentibus. etiaz ſi qua alia cōtigit policia optimatū. q̄ʒ illa que cōſtituta eſt de qua dictū eſt. Illud eſt querēdum ſi talis cōgruens ē ciuitatibus. ꝛ que naz iſta ſit. deinde que aliarum a quibus eligibilis ſit. Et ſubdit phs neceſſitatē inquiſitionis ibi. [Forſan.] ꝛ dicit. forſan enim quibuſdaz eſt magis neceſſaria popularis gubernatiō paucorum potentia. quibuſdam vero hec magis q̄ʒ illa. deinde inquirendū eſt quomodo oportet inſtituere volentem has policias recipere. ꝛ exponit. dico autem popularez ſm ſingulas ſpecies: ac rurſus paucorum potentiaz ſcilicet quomodo oportet inſtituere ſm quālibet ſpeciē. tandem vero omniū iſtarum cū facta fuerit breuiter mentio nam dū erit referre que ſunt labes ſeu corruptiones: ꝛ que ſūt cōſeruationes: ꝛ cōmuniter omniū: et particulariter vniuſcuiuſq ʒ. et per quas cauſas illis maxīe euēire cōtigat. Et hec de iſto cap° ſufficiāt

V Igitur ſint plures rerūpublicarum ſpecies illa eſt cauſa ꝛc. ¶ Poſtq̄ʒ phs in precedēti capitulo declarauit quot ſunt policie. Conſequēter in iſto capitulo querit cauſaz multiplicitatis eaꝝ. Pro quo ſūt aliqua notāda. Et pmo eſt notandū: q iſtud capitulū cōtinet tres partes pncipales. In pma eñi parte phs dicit cauſaz pluralitatis policiarū. In ſcđa vō parte oſtēdit q quelibet policia ſm ſpēm ſuā diuidit̄ in alias: ibi. [Quāobrem vō plures.] In tertia aūt pte determiat q policia poplāris hēt plures ſpēs: ibi. [q vō et pplāris]. ¶ Scđo eſt notandū q phs in pncipio capli querit que eſt cauſa q̄re ſunt plres ſpēs rerūpublicaꝝ/ſeu policiaꝝ. Et ſtatim reſpōdet phs q cauſa ē qꝛ ois ciuitatis ſūt plures ptes numero/ſeu plures differētie cōicantiū. Et pmo ponit primā differētiā. et dicit. videmus eñi primo ex domib⁹.ſ. cōpoſitis cōſtare ciuitatē. Et ſm dictū eſt.ſ. in pmo libro. In domo ſūt tres cōicatōes.ſ. cōiugalis q̄ eſt viri ad vxorē. et paterna q̄ eſt patris ad filiū. et altera q̄ eſt dñi ad ſuū que dicitur dominatiua.

¶Scḋo ponit scḋam differentiam ⁊ dicit. De inde rursus ex hac multitudine: alios eē pauciores: ⁊ alios diuites: ⁊ alios medios necesse est eē. Et inter illos ſm illoꝝ differentias necē est esse quādam cōicationem. ¶Tertio ponit tertiam differentiā ⁊ dicit. Nam diuitū ⁊ egenoꝝ seu pauperum necesse est esse partez bellicam: ⁊ partem imbellem. Pars bellica ē militaris q̄ exercet arma. q̄ etiam īter se habet cōmunicationem quandam. Pars autē imbellica est multitudo sine armis. sicut sunt illi qui non sunt deputati ad militiam. Et hec multitudo dicitur poplus qui ſm plebicita cōicant ¶Quarto ponit quartam differentiā ⁊ dicit. Et rursus ex plebe: quidam sunt agricultores qui inter se cōicant ſm agriculturam. ⁊ quidā mercatores qui sūt circa foꝝ occupati: q̄ etiaz inter se cōicationem habent ſm leges vendentium. ⁊ ementium. Et alij sunt opifices. ⁊ alij sunt qui sunt deseruientes in opibus maculātibus corpus q̄ sunt ministeria sordida. Et iste sunt quatuor cōmunicationes plebis. Et subdit de differentijs magnoꝝ in ciuitate: ibi [nobilitatis aūt] ⁊ dicit ꝙ nobilitatis aūt due sūt differentie ſm opulentiam ⁊ magnitudinē cēsus. i. ſm diuitias ⁊ magnitudinem substantie in quibus cōicant. Et dat exemplū ⁊ dicit. ſm nutritiones equoꝝ quos nutriunt ad lucrum Et assignat rationē. quare hoc sit insignium ꝑsonaꝝ. ⁊ dicit q: hoc non facile non diuites facere possunt. q: ad equos exigiꝣ fieri magnas expensas que nō diuites facere possunt quāuis sint nobiles. ¶Et ꝓbat phs ꝙ dixit per antiquas consuetudines. Et dicit ꝙ itaq;. id est propter ꝙ in antiquis temporibꝰ quibusdam ciuitatibꝰ in equis parati erāt. s. ex ordine policie qui ciuitates gubernabant. nam illi q̄ eqūstri potētia excellebant tales ciuitates gubernabant. ¶Et subdit causam dicēs. q: tales ciuitates vtebanꝣ equitatu ad bella cōtra finitimos. s. cōtra vicinos de terminis litigātes. Et ponit exempluz in ꝑticulari. ⁊ dicit. ceu. id est velut herithienses: ac calcidenses. Uult dicere sicut faciunt ciues ciuitatis herithie. ⁊ ciuitatis calcedonie. Et velut magnates qui erāt sub rege menandro. Et hec omnia sunt antiq̄rum ciuitatū grecie: ⁊ aliaꝝ multaꝝ circa asiā ¶Et intendit phs. ꝙ singule haꝝ cōmunicationū speciales habent policias. ¶Et vlterius subdit phs. ꝙ cōicationes diuitū seu nobiliuz habent alias differentias. q: quosdam extollit genꝰ: ⁊ quosdam virtus extollit. nam sicut illi qui sunt ex vno genere habēt specialē cōicationem. sic virtuosi specialem habēt cōicationem. ¶Et postea subdit phs in cōmuni. ⁊ dicit. ⁊ si q̄d aliud tale ciuitatis. scʒ in quo multi cōicant dictū est esse ciuitatis pars vbi tractatum est de optimatibꝰ: ibi nanq; distinxīmꝰ ꝙ ex oībꝰ ꝑtibus necessarijs ꝯstat ciuitas. Hec q̄dē ꝑtes. s. ciuitatis: q̄nq; cōcurrūt oēs ad rem publicā gubernādaz: ⁊ q̄nq; pauciores ⁊ q̄nq; plures ¶Istis ꝓsuppositis ī isto caplo ponūt tres ꝯclōnes. ¶Prima ꝯclō ponit ibi. [Patz igitur] q̄ q̄dē ꝯclō est ista. ꝙ vt patet ex hijs supradictis: necesse est eē plēs res publicas. seu policias inter se differentes specie. ¶Probat phs hanc ꝯclōnem per istam rōnem dicēs. nā ⁊ hee ꝑtes eaꝝ inter se spē differūt: q: cōicationes differunt specie. ¶Et pōt sic formari rō. nam ille policie differūt specie quarum cōicationes differūt specie. ſ; cōicationes ſm quas sunt diuerse policie differūt specie: g̃ ⁊ policie differunt specie. Maior nota est. minor vero ꝓbatur. q: alia est ſm spēm cōicatio ꝑplaris. ⁊ alia optimatū: ⁊ alia regni: vt dictuz in scḋo notabili. ſm ꝙ dicit phs in principio capituli. ¶Et si queratur quid est res publica seu policia. ¶Ad hoc dicit phus ibi. [Resbublica] ꝙ policia est institutio gubernatoꝝ. i. policia est ordo principatuum. Hūc aūt ordinem distribuūt omnes. scʒ legislatores. vel ſm potētiam principantium: vel ſm quādam cōem eorum equalitatem. Et ratio huiꝰ est. q: ſm differentias ꝑncipantiū necesse est differre leges q̄bꝰ principanꝣ. Et ſm equalitates cōicantium necesse est differre leges: ⁊ iura cōicantium. nam alijs vtunꝣ cōicantes in equis. ⁊ alijs cōicantes in mercationibꝰ: ⁊ alijs cōicantes in nauigatione sicut dictum est. ꝙ leges ordinantur ad policias ⁊ nō ꝯ̄rio policie ad leges. ¶Et explanat phs ꝙ dixit: ibi. [Dico autem.] vbi dicit. dico aūt egenorum. scʒ equalitatem: vel opulentoꝝ scʒ diuitum: vel cōmunē quandaz scʒ equalitatē cōmunē ambaꝝ: scʒ policiarum videlicet egenoꝝ/ ⁊ opulentoꝝ. hoc est policiarum paupeꝝ ⁊ diuitū. ¶Ex quibus patz minor rationis supradicte. ꝙ cōicationes policiarum diuersaꝝ sunt diuerse ſm spēm. ¶Et sic infert phs ex oībus istis supradictis: ꝯclōnem supradictaz. scʒ ꝙ est necesse ꝙ sint plures res publice seu policie ſm spēm ꝑpter hoc ꝙ ē necessarium. ꝙ tot sint policie ſm speciem: quot sunt ordines ſm excellentiam: ⁊ ſm differentias partialiū cōicationū: vt dictū est ī ꝑncipio

capituli. ¶Et est hic sciendũ ad maiorem declarationem. ſm ꝙ subdit phs ibi. [Maxime vero] ꝙ quidã reducunt oẽs istas differẽtias policiaꝝ positas ad duas. Et dant exemplum in ventis: ⁊ in armonijs musicis. et dicunt sic. maxime vo due videntᷣ esse. scꝫ policie extreme. queadmodũ de ventis dicit. Nam alij dicuntᷣ Boreales. id ẽ Aquilonares. ⁊ alij Australes dicuntᷣ. oĩs alij ventus dicuntᷣ excessꝰ seu ꝓtergressiones. ¶De diuisione ventorum satis large declaraui in methauris: ideo nunc de ipsis hic ꝑtranseo. Sequitᷣ. sic aũt due sunt policie pͥncipales. s. popularis: ⁊ paucorum potentia. Et statim subdunt illi. qualiter policia paucoꝝ optimatũ reducitᷣ ad policiã paucoꝝ potẽtũ. Et dicit phs. nam optimates speciem eẽ paucoꝝ potẽtiã posuerũt: scꝫ illi q̃ reducent oẽs differentias policiaꝝ ad duas. Et qualiter policia que dicitᷣ respublica reducitᷣ ad pplarem: scꝫ ad statũ pplarem. dicit sic. ſm ꝙ illi dicũt. ⁊ ea que vocatᷣ respublica dixerũt esse pplarem. ¶Causa quare reducitᷣ policia optimatũ ad potentiam paucoꝝ est. qꝛ vtraqꝫ est pͥncipatus paucoꝝ: qꝛ pauci sunt in ciuitate diuites / ⁊ potentes / ⁊ honorabiles / et in hoc ꝯuenerũt. ¶Et causa quare policia que dicitᷣ respublica reducitur ad statum popularem est: qꝛ vtraqꝫ est ꝓncipatus multoꝝ. Et aptãt simile: sicut in ventis. zephirum q̃dẽ borealem scꝫ dicunt esse collateralem. Et eurum australem: scꝫ dicunt esse coniunctũ ¶Secundo ponũt secũdũ sĩle in musicis ⁊ dicunt ꝙ eodẽ mõ se habet in armonijs: vt quidam tradũt: scꝫ ꝙ ad duas reducuntᷣ: vt quidã dicunt: nam et in illis posuerunt duas spẽs: vnam doricaꝫ: que est grauis. ⁊ alteram frigiaꝫ que est acuta. nã dorica est consonantia pͥmi et secundi toni. et frigia septimi et octaui toni: vt dicunt musici. alias aũt armonias dicunt coordinatiões harum. Dicunt eñ doricas que sunt ꝓpinquiores. pͥmo ⁊ secũdo tono. ⁊ alias dicunt frigias que sũt ꝓpinquiores septimo ⁊ octauo tono. Et sic aptant per simile in policijs. ⁊ dicũt maxime quidem igitur consueuerũt de rebus publicis seu policijs estimare antiqui: scꝫ ꝙ oĩs alie oriantur a duobus dictis. scꝫ a populari ⁊ a potentia potentum. ¶Etiam est sciendum. ꝙ phs ibi [Sed certe verius] rephendit dictũ illoꝝ qui tale dixerunt: scꝫ ꝙ omnes policie reducebantur ad duas: ꝑ hoc qꝛ ad specialia nõ descenderunt ⁊ rephẽdit positioneꝫ eoꝝ circa singulas policias. ¶Et dicit pͥmo ꝙ certe veriꝰ ac melius est vt nos diuisimus: quam scilicet antiqui dixerunt. Et ponit dictum suũ: quod etiam ꝓhibitum est duarũ. aut vniꝰ existentis bene institute policie: ⁊ alias oẽs eẽ trãsgressiones haꝝ. ¶Et subdit phs quõ. ⁊ dicit ꝙ sicᷣ sunt recte armonie: sic sunt recte policie. ⁊ dat exᵐ. Nam ad paucorum potentiam inclinant que duriores sunt ⁊ magis violente: scꝫ q̃ sũt magis oppssiue: ⁊ magis vtuntᷣ subditis vt seruis. Que vero remisse ⁊ moles ad popularez statum: scꝫ ille que subditis vt liberis vtuntᷣ: tñ policia pplaris. nec ita simplr ponenda est: vt q̃dam ponũt: scꝫ platonici in suis policijs: vbi multitudo dñatur ¶Ratio est ista: qꝛ tunc sequerentᷣ incõuenientia aliqua vnũ incõueniens esset. ꝙ vna policia transmutaretᷣ in aliã. Secundũ incõueniens esset ꝙ policie solũ differrent differentijs accidẽtalibꝰ. ⁊ nõ differẽtijs essentialibꝰ ¶Ratio istius rephensionis phi. ⁊ disputationis cõtra platonicos fũdatᷣ ĩ vna rõne q̃ est ista. ꝓncipatꝰ politicꝰ nõ distinguitᷣ nec diuiditᷣ ꝑ se nisi ꝑ aliquid qð est essentiale ꝓncipatui. ⁊ ſm hoc ⁊ ſm ãndicta quatuor sũt scꝫ libertas. qꝛ qui nõ est liber nõ põt ꝓncipari: quia ṽtus sua ad alterum est cuiꝰ voluntate oportet omnia opari sicut instrumentũ seu organũ aĩatũ ¶Scðm est potentatꝰ sine quo non põt irrũpe iniquitates. ¶Tertiũ est ṽtus sine qua ꝓncipatus aducitᷣ in cõtinentias passionum ¶Quartum est diuitie: sine quibꝰ nõ est ꝑ se sibi sufficiens ꝓpter ꝙ subuertet iudicium. Et ideo ſm statum pplarem nõ põt dñari ꝓncipatu ꝯsiliatiuo ⁊ iudicatiuo. Dicit ꝗ phs nec vero pplaris ita simplr ponenda est: vt q̃dam ponũt. s. platonici. s. vlr: vt illi ponũt. Et ponit dictũ platonis vbi multitudo dñatur. s. ꝙ sit policia poplaris. ⁊ hoc ꝓbat sic. Etenĩꝫ si essent vniuersi mille trecenti. ⁊ hoꝝ mille fore opulenti seu diuites. nec ꝑtem gubernatiõis darent illis trescentis paupibus ingenuis: ac cetera paribꝰ nemo certe diceret hanc. s. policiam esse pplarem. Eodẽ quoqꝫ mõ si pauci ĩ ciuitate inopes seu pauperes plus possent q̃ multi opulenti seu diuites. nec honores illis. scꝫ diuitibus ĩptirentᷣ. nemo eñ diceret hãc. s. eẽ policiã que appellatᷣ paucoꝝ potentia. et ꝑ ꝯñs non est recte dictũ ꝙ simplr dicatᷣ policia popularis qñ plẽs ꝓncipantᷣ. ⁊ potentia quando pauci. Sed potius itaqꝫ dicendũ est popularem policiã quidẽ esse cũ penes ĩgenuos hoĩes seu paupes est gubernatio. Et paucoꝝ aũt potentiũ cũ penes opulentos. Sꝫ cõtigit

vt alteri sint multi τ alteri pauci. pleriqꝫ em̄ .s. ꝯtingit ꝙ ingenui seu liberi sint multi: τ diuites vero pauci. ¶Et hoc ꝓbat per sile τ hoc sic. Etem̄ si ſm magnitudinē. scꝫ corpis distribuerent̄ ꝑncipatus. Sicut in ethyopia quidā dicunt fieri vel ſm pulcritudinem: seq̄ret̄ ꝙ paucoꝝ esset gubernatio: cum pua sit multitudo paucoꝝ τ formosoꝝ hoim. τ sic in etyopia nō esset policia poplaris. Causa: quare si pauca multitudo pulcroꝝ τ magnoꝝ hoim est. ſꝫ ꝙ assignatur in libro de locis habitabilib⁹. quia ethiopia est ꝯsita torride zone sub pede thauri: in qua radij solis quasi directe incedunt ad angelū ꝑpendicularē. τ stant diu circa idē ꝓpter reflexionē circuli. τ ideo excitāt humidū ꝙ deberet ꝓtendi in quātitate. τ incendūt. et inducūt ad terrestreytatē: τ sic impediūt venustatem coloris luminis susceptiui. τ deducunt ad nigredinem: τ sūt minoris vite hoies ꝗ̄ alij ¶Et ex hoc elicit phs ꝙ istomō non bene determinantur policie .s. paucitate τ multitudīe Sꝫ cū ples sint partes τ multitudinis: et paucoꝝ potentiū resumendū est seu distinguēdū est adhuc. ꝙ nec ingenui seu nobiles pauci existētes pluribus popularib⁹. scꝫ in policia populari ꝯsientur. nec plures siue multitudo debent ꝺn̄ari ingenuis siue nobilibus. scꝫ in policia potentuꝫ ¶Et dat ex^m in particulari: vt in apolonia q̄ est in lomo. q̄ est quedam ꝓuincia grecie: que nunc dicit̄ yconomia. τ in creta. q̄ est alia ciuitas. in vtraqꝫ em̄ harum ciuitatum honores τ dignitates erant illoꝝ qui nobilitate ꝑstabant. τ qui ꝑmi vicinas colonias hoc ē regiones venerāt qui erāt pauci .s. in respectu multoꝝ. τ tn̄ nō ꝓpter hoc ꝑncipabant̄ ꝑncipatu qui dicit̄ paucoꝝ potentia ¶Et silr̄ dicit phs de ꝑncipatu pplari. qꝛ licet ppls̄ diuitum excederet multitudine paupibus. non ꝓpter hoc in ꝑncipatu pplari ꝺn̄at̄. ſꝫ in ꝑncipatu potentiū qui dicit̄ potestas paucoꝝ. ¶Et dat exemplum in ꝑticulari. sicut fiebat in colofene ciuitate. Nam in colofene antiquit⁹ nō possidebant magnam substātiam. qui plures aūqꝫ fieret bellum aduersū ycos. a q̄b⁹ ꝑ ꝑdā accepta substantia ditati sunt. τ tamen ante ꝑncipabātur ꝑncipatu potentū cum multi essent ¶Et subdit de policia populari que nō distinguitur ꝑ multitudinē et paucitatem. Sed policia pplaris est qn̄ liberi τ egeni seu paupes plures existentes qd̄ est per accidens ꝺn̄i fuerunt ꝑncipatus. τ sic penes libertatem distinguit̄ policia que dicit̄ pplaris. τ non penes multitudinem. potentia aūt est qn̄ nobiles τ diuites tm̄ ꝑncipant̄: siue sint plures siue pauci. et sic iste ꝑncipat⁹ accipit̄ penes diuitias τ nobilitatem τ nō penes multitudinē τ paucitatem ¶Ultimo apponit phs ꝯclōnem epylogalē toti⁹ isti⁹ ꝑme partis capli ibi. [ꝙ igit̄] q̄ est ista. ꝙ igit̄ policie sint plures .s. specie differētes. τ ꝓpter quā cām dictū est. ¶Scd̄a ꝯclō ponit̄ in scd̄a parte capli que incipit ibi [quāobrem vo plures.] τ est ista. ꝙ q̄libet policia adhuc diuidit̄ ſm suam spēm in alias. ¶Deducit phs istam ꝯclōnem ad modū diuisionis mēbroꝝ aialis. Et dicit ꝑmo. Quāobrem vo plures sint .s. policie ꝗ̄ ille de quibus dictum: τ que sint iste. et ꝓpter quid sūt plures oportet dicere Et ꝑmo vt ꝑus dictum est .s. in ꝑncipio capli. fatemur seu ꝯfitemur ꝙ non solū vnā ꝑtem esse ciuitatis. sed plures esse partes ciuitatis. quia quot sunt partes communicantium in ciuitate. tot necesse est esse modos τ species policiaꝝ. Et ſm ꝙ dicit tulli⁹. ꝙ cōis ciuitas edita ē ad modum corpis aialis. τ maxime hoīs in cui⁹ corpore caput oibus mēbris suppositum est. Sic ꝑncipat⁹ in ciuitate oib⁹ supponit̄. τ cor qd̄ est ꝑncipiū motus est in medio positum τ monitum ossib⁹ fortib⁹ pectoralib⁹ τ costib⁹. Sic regis edificium in medio ciuitatis apud antiq̄s ponebatur. τ muniebat̄ in circuitu habitationibus ꝑncipū τ ꝯsiliarioꝝ quoꝝ ꝯsilio mouebatur τ regebat̄ ciuitas. Ideo phus describit hoc ad modum diuisionis mēbroꝝ corpis aialis τ maxime hoīs: τ dicit sic. vt igitur si aialis vellemus cape spēs .s. mēbroꝝ. ¶Primo quidē segregaremus seu per diuisionē accipere mus illud ꝙ necessariū est omne aial habere: seu .i. velut sensitiuoꝝ. scꝫ organa sensitiua. vt oculos/aures/τ hmōi. quoꝝ virtus descendit ab interiorib⁹ capitis ꝑte. Et deinde accipere mus ꝙ cibū recipiat: ac cōficiat: putat os τ vētrem. Os em̄ masticādo elaborat alimentum: vt vndiqꝫ sugi possit a venis mesaraicis. qd̄ fieri non posset nisi ꝑ masticationē nimiā diuideret̄. Stomacus aūt quē ventrem hic vocat custodit alimētum τ dirigit. τ epati ꝑ venas mesaraycas administrat. Et ideo neccē ē cōicationem esse inter os τ ventrem τ epar. τ ſm phm in libro de nutrimēto. epar emittit enutrimentum ad medium thalamū cordis. τ ibi accipit ꝟtutem qua mouet̄ ad oia mēbra. τ sic distribuitur ad venas que ad singula mēbra deferunt ipm. τ ideo est necesse cōmunicationem esse oris/τ stomachi/τ epatis. cū thalamo cor

dis. in qua cõicatione pncipatur cor. ⁊ alia su pradicta sicut ministrantia deseruiunt. Et pre terea illas ptes necẽ est cõicare quib9 mouent aialia. nam virtus motiua a posteriori pte capi tis descẽdit in musculos vniuscuiusqz mẽbri .s. brachiorũ ⁊ cruriũ: ⁊ ideo est necesse cõicatio nem inter oẽs partes motiuas corpis: in qua cõicatione posterior ps cerebri principatur. et cor s̃m q in ipso est virtus motiua: vt dic̃ phs in libro de pncipijs motuũ aialium. Motiua que est in alijs musculis mẽbrorũ q̃ nõ mouen tur in corpe hois. s̃m q dicit auicẽna in libro suo de aialib9 sunt quingenti deccz ⁊ nouẽ. et ideo necẽ est inter ista motiua etiã cõicationẽ esse: in qua s̃m phm principat cor. ⁊ s̃m gale num posterior pars cerebri ¶ Et ex istis simili tudinibus subdit phs ibi. [Si itaqz] vbi dicit Si itaqz tot spẽs. scz sũt mẽbrorũ eficiatorum aialium. solum aũt harũ vero differentie forẽt id ẽ solum aũt horũ mẽbrorũ essent due spẽs in aniali. ¶ Exponit qd dixit. dico aũt cen. oris gña pla/ventris/ ⁊ sensitiuorũ. ⁊ pterea ptiũ earum quib9 mouentur. q̃si dicat. Dico autez exponendo puta oris pla genera. scz q os di stribueret in pla genera oris: ita q vn9 genus masticaret. ⁊ aliud glutiret. ⁊ aliud in stoma chum traheret. ¶ Et sensitiuorũ sunt pla gene ra s̃m organa quinqz sensuũ. ⁊ adhuc ptiũ ea rum motiuarum numerus est in corpe aialis. ⁊ maxime hois qui est pfectum aial. In oib9 mẽbris motiuis et musculis cõiugationis. scz horũ mẽbrorũ faciet plura genera aialium. Et ponit rõnem. nõ eñ fieri põt q idẽ aial habe at ples differentias oris. Silr nec auriũ itaqz. id ẽ ppter. ⁊ est pclo pcludens ppositum ex p dictis. qũ suscepte sint oẽs cõbinationes isto rum facient spẽs aialis. ⁊ tot spẽs quot piuga tiones sũt ptium necessarium ¶ Et q dixit de corpe aiali adaptat ad ciuitatẽ. ⁊ dicit. Eodez mõ de reb9publicis. qr eodẽ mõ dictarũ poli ciarũ sunt spẽs multe: qr ciuitas nõ ex vna tm̃ s̃ ex multis ptib9 cõponit ¶ Et dat ex^m subdẽs ⁊ dicit. vna q̃dẽ ps est circa alimenta multitu do quos agricolas dicimus. nam agricole sũt qui laborant circa alimenta ¶ Altera vero ps est circa ministeria: sicut sunt artifices sine qui bus ciuitas hitari non põt. ¶ Harũ aũt artiuz alie sunt necesse. s. in ciuitate: sicut domificati ua/ ⁊ pistoria/ ⁊ lanificiũ/ ⁊ hmõi. ¶ Et alie ad delicias ptinent ⁊ ad vite cultũ. s. ad iocundi tatem: sicut est musica ⁊ hmõi. ¶ Tertia ps est multitudo forensis: q̃ circa vendendũ ⁊ emen dum: ⁊ circa mercaturã: ⁊ nũmulariã versatur ¶ Quarta vo ps sũt mercẽnarij. ¶ Et quinta ps sũt bellatores. q̃ quidẽ ps nõ min9 est neces saria ciuitati q̃z aliq̃ supiorũ si velit tueri liber tatem. ¶ Et assignat rõnem dicens. ipossibile est eñ vt q̃ ciuitas vocari merẽt sit natura ser ua. ⁊ p pñs bellatores sunt necessarij in ciuita te si debeat nõ s̃uire invadentib9. ¶ Et dat ra tionem hui9: qr ciuitas p se sufficiens est sicut tantũ est in pmo libro: ⁊ seruus natura ad ni chil sufficiens est. Et hoc est q subdit phus di cens. seruus aũt nõ p se sufficiens est. Ratio est ista. qr nõ mouet nisi ad motũ ⁊ imperium dñi. Et ex his dictis accipit phs occasionẽ re phendendi societatẽ: ibi. [Quapropter] qui non in has quiqz cõicationes diuisit ciuitatez vbi dic̃. q̃ ppt i libris de republica seu policia ornate quid hoc. scz sit: s̃ non sufficiẽter dictũ sit a socrate. ait eñ socrates: ex quatuor maxi me necessarijs ciuitatẽ pstare. Explanat hos aũt eẽ textorem/agricolam/corriariũ/ ⁊ edifi catorem. Textor eñ est qui intendit lanificio p indumentis. Agricola est qui intendit colo tis p alimentis. Correarius est qui intẽdit co rijs pparandis ad pelicia: ⁊ calciamẽta. Edifi cator est qui intendit pparandis domib9: ⁊ alijs q̃ ad habitationẽ necẽia sũt. ¶ Et hec quatuor ponit socrates necẽia sine quib9 nõ põt habita ri ciuitas. Et alia silr ponit non necẽia eẽ: s̃ ad bene est ordinata. Et dicit phs. rursus vo ad iungit: quia illa nõ sufficiant. i. tanqz nõ neces saria hijs: s̃ ad bene esse ciuitatis. sicut sũt fer rarij qui fabricãt in ere ⁊ ferro ad diuersa vte silia in ciuitate. ¶ Et silr pastores qui sũt con stituti sup pecora: a quib9 habent lac ⁊ caseus ⁊ hmõi. ¶ Et silr negociatores qui negociant in cõmutationib9 rerũ. ¶ Et nũmulari seu cãp sores qui pecuniaz mutẽt. nam pecunia ẽ mẽ sura s̃m q dicit phs. in q̃nto ethicorũ. rerũ ve nalium ⁊ cõmutandarũ. ¶ Et subdit phus in cõmuni de hijs. ⁊ hec oia cõplent pmã ciuita tem. s. s̃m socrates sine quib9 nõ posset esse ci uitas. ¶ Et subdit rõnem rephensionis dicẽs. quasi vero omnis ciuitas gratia necessariorũ sit cõstituta. ac non magis gratia honesti. Et vocat honestum omne illud q facit ciuẽ viue re ad votũ. sicut dixit ipe phus in pncipio libri q bonũ ciuitatis est hoc q facit ciuem ad vo tum viuere. Et etiã rephendit eum in hoc. qd videt dicere socrates. q ciuitas quasi eq̃ indi geat correarijs ⁊ agricolis. Et nõ ponit bella tores nõ pmã facit partem. i. non prius attin

buiꝰ esse partē ciuitatis: anteꝗ̃ aucta regione
a vicinis ꝯtactis ad bellū deueniant. quasi di-
cat. ꝙ socrates nō ponebat bellatores partē
ciuitatis ꝑusꝗ̃ regione crescente: ꝛ attingēte
vicinos: qui litigant de terminis territoꝝ liti
gant ad bellū instituat̄. sicut in ꝑma ꝑte tymei
platonis dicit̄. ꝙ athenis instituti sunt milites
in finibꝰ territorioꝝ ad ciuitatē ꝑtinentiū. qui
terminos ciuitatis defendant: ꝛ hostes inua-
dentes repellāt. ¶Etiam reꝑhendit phs ipm
socratē in hoc ꝙ nō posuit aliquē qui iudica-
ret in illis quatuor ꝑtibꝰ ciuitatis quas posu-
it. ꝛ dicit. atqui in illis quatuor ꝑtibꝰ: ꝛ in quo-
cunqꝫ cōmunicantibꝰ necessarium est esse ali-
quē qui ius dicat ꝛ discernat. ꝛ reddat vnicui
ꝙ iustū est vnicuiqꝫ. qꝛ alter altercātibꝰ ciui
bus adinuicē dissoluet̄ policia: q̄ est ordo cō-
cationis ciuiū. ꝛ non posuit istam partē ciuita
tis socrates ꝑpter hoc. qꝛ dixit oīa esse cōmu-
nia: vt dictū est in scdo libro. tam vxores ꝗ̃ fili
os ꝗ̃ possessiones. ¶Et subdit phs rationem
reꝑhensionis ibi. [Siquidem.] vbi dicit. ꝙ si
aliquis ponat aīam eē magis ꝑtem aīalis ꝗ̃
corpus: ita ꝛ ciuitatū talia magis ponēda sūt
esse ꝑtes ciuitatis: ꝗ̃ ea que ꝑtinēt ad necessa
rium vsum: sicut sūt bellatores: ac iusticie iudica
tiue exibitores. ¶Et si q̄rat̄ causa. quare aīa
est magis ꝑncipalis ꝑs aīalis ꝗ̃ corpꝰ. Dicen
dum est ꝙ ꝑpter hoc. qꝛ aīa in corpe ab vnoqꝫ
mēbro repellit ꝯria: ꝛ virtute regitiua distribu
it vnicuiqꝫ ꝙ suum est. ad cuius sīlitudinē dicit
phs edificate sūt ciuitates: in quibꝰ ꝑs bellica
ꝯria repellit. ꝛ sic aīa ꝑ ꝟtutē regitiua reddit
vnicuiqꝫ mēbro ꝙ suū est. sic iudex in ciuitate
ꝛ ꝑ ꝯñs tam bellatores ꝗ̃ iudex sūt magis ne
cessarij ꝗ̃ agricultura ꝛ edificator ꝛ huiusmōi
¶Etiā in ciuitate sūt necessarij ꝯsultores: ꝙ ē
ciuilis prudentie opus. nam sicut prudētia in
hoīe regit oēs vires inferiores. ita cōsiliarij in
ciuitate dantes ꝯsiliū ꝑncipi regunt oēs ciues
ꝛ per ꝯñs ꝯsiliarij sūt necessarij vt pars ciuita-
tis sine quibꝰ nō potest esse ciuitas. Sed quia
idem ciuis aliqñ est ꝯsiliatiuꝰ/ ꝛ miles/ seu bel
lator/ ꝛ iudex. Ideo diuerse ꝑtes esse nō vidē
tur. dicit phs ibi. [Et hoc sine.] ꝛ hoc siue se-
paratim existant quibusdā: siue eisdē. ꝙ hoc
non obstant ad rōnem: qꝛ licet idem sit subie-
cto. tñ forma ꝛ specie differūt ista ex quibꝰ cō-
ponit̄ ciuitas. ꝛ sine quibꝰ esse nō potest. exē-
plificat. nam ꝛ in armis esse. ꝛ agros colere se
pe cōtingit eisdem: ꝛ tamen specie ꝛ rōne dif-
ferunt ¶Ex omnibꝰ hijs cōcludit phs ꝑpositū

scꝫ ꝙ plꝛes sūt partes ciuitatis ꝗ̃ socrates po-
suit: ꝛ declarat eam: ibi [Quare si hec] ꝛ hoc
sic. quare si hec. s. q̄ nūc dicta sūt. ꝛ illa scꝫ que
dixit socrates ponenda sūt ꝑtes ciuitatis. ma
nifestum est ꝙ bellatores sunt ꝑs necessaria ci
uitatis: sine qua non potest esse ciuitas libera
Et qꝛ sex partes dixit esse socrates. s. textorē
ꝛ agricolam/ ꝛ correariū/ et edificatorē. et rur
sū apposuit erariū/ et pastorē/ et negociato-
rem/ et campsorem/ seu nūmulariū. Ideo sub
dit phs. septima aūt ꝑs est eoꝝ qui magna pa
trocinia habentes reipublice onera sustinent
quos opulentos vocamꝰ: seu diuites qui intē
dunt lucris. Nam bona fortune: vt dicit phus
ꝑmo ethicoꝝ deseruiūt organice quasi instru
mentū ad felicitatē humanā: sine quibꝰ ciues
viuere feliciter nō possunt. ¶Octaua autem
pars ciuitatis est eorum qui publica exibent:
vt sūt illi qui existunt occupati in ꝑncipatibꝰ
gerendis. i. illi qui distribuūt ꝑplm: ita ꝙ vnus
quisqꝫ sit in officio sibi ꝯgruo. Et qꝛ hoc ꝑpriū
est ꝑncipis subdit. et qui in magistratibus ge-
rendis occupati existunt. Et ꝑsupponit rōnē
qꝛ ciuitas eē absqꝫ magistratibꝰ: seu principi
bus ordinantibꝰ ꝑplm eē nō pōt. ¶Ex oībus
istis dictis infert phs ibi [necessariū igit̄ est.]
Et dicit ꝙ necessariū est aliquos eē ꝑncipes et
ꝑncipari super rem publicam: ꝛ hoc munꝰ suf-
ferre vel ꝑpetuo: vel ad tempꝰ. ¶Et subdit de
alijs que necessaria sūt ciuitati. ꝛ dicit. Reliq
uo scꝫ officia ciuitatis de q̄bus supra determi
nauimus in consulēdo: scꝫ sine quo cōcilio nō
pōt quicꝗ̃ agere ꝑnceps: ꝛ ius litigantibꝰ red
dendo ꝟsari. Nam iudex cōicat ius altercanti
bus: fm ꝙ dicit phs in q̄nto ethicoꝝ. ꝙ cum ci
ues altercant̄ inter se adinuicem cōfugiūt ad
iudicem tanꝗ̃ ad iustū aīatū: qui cōsilio rōnis
ꝑ equale qꝺ est mediū lucri ꝛ damni determi-
nat inter eos: et sic est finis altercationis. Et
hoc est ꝙ subdit. Si igit̄ hec ciuitatibꝰ adesse
oportet recteqꝫ fieri Quasi dicat: ꝙ bꝰ ꝙ dictū
est oportet fieri in ciuitatibus: et bene fieri: et
iuste necessarium est esse aliquos qui ꝟtutem
habeant rerum ciuilium: hoc est qui sint ꝑnci
pantes ꝟtute ꝛ potestate: qui talem habeant
potestatem iudicandi alios. ¶Ceteras ꝗ̃ po-
tentias eisdem adesse posse videt̄ pluribus. s.
vel in militia. vel in campsoria: vel alio officio
Sed qꝛ multa talia officia aliqñ cōducunt in
vnam ꝑsonam: vt contingit eosdē eē ꝑpugna
tores/ et agricolas/ et artifices/ et ꝑterea con
sultores ꝛ iudicantes. oēsqꝫ arrogāt sibi ꝟtutē

id est omnes informanť ꝯtute. q: necesse est ꝙ vnusquisq; in suo officio informeť ad actuū extremū illius officij cum virt9 sit extremū in bono fm vnāquāq; potentiā ⁊ habitum vt dič phus in secundo ethicoꝝ: licet sit mediū in passionibus moderans ipas. ⁊ opationib9. ideo pluribus pncipatib9 pncipari putant posse vnum solum. q: plurib9 ꝯtutib9 fm plres potentias ⁊ officia pōt informari. ẞ pauperes esse diuites eosdem est impossibile. ppter q̄ hec ptes ciuitatis maxime videnť esse diuites. ⁊ egeni: seu paupes. q: in eosdem nō coincidūt. Et eisdez subiūgit aliam rōnem: ibi [Et pterea] vbi dič ⁊ pterea ex eo ꝙ vt in plurimū .i. in plib9 ciuitatib9. hij quidem .s. diuites pauci sunt. alij autem sūt multi: scz paupes vel egeni. hec videnť ꝯrie ptes partium ciuitatis: itaq; ⁊ res publicas seu policias fm eaꝝ pualentiā ꝯstituerūt: ac videnť due policie .s. popularis ⁊ paucoꝝ potentia ¶ Et subiūgit epilogando oim dictorum in hac scda pte capli ⁊ pcedenti: ⁊ hoc est ꝙ igiť sint plres policie: et ppter quas causas dictū est pus. ¶ Tertia ꝯclo isti9 capli ponitur in tertia pte capli: q̄ incipit ibi. [ꝙ vero et popularis.] ⁊ est ista. ꝙ sūt plres spēs policie popularis: et sūr policie paucoꝝ potētium ¶ Deducit aūt phs istam ꝯclōnem sic. ꝙ aūt sint policie pplaris plres spēs ⁊ paucoꝝ potētiū ostēdemus. Q aūt sint plres policie popularis patet ex hijs q̄ dicta sūt. q: vna eadem causa est. q: sunt plres policie. ⁊ q: sūt plres spēs policie pplaris. Et hoc est. q: sūt plres spēs ppli. nam quot sūt societates ppli cōicantes in vno aliq̄ tot ncēe est eē policie pplares ¶ Et de policijs potētie. sūr p3 ꝙ sint plures. q: ncēe est esse in nobilitate plura genera hoim nobiliū. ⁊ sic necesse est esse plures policie nobilium seu potētum ⁊ diuitum. nam cum policia q̄ dicif potētia sit pncipatus insigniū / potentum / ⁊ diuitū quot sūt cōicationes insigniū sub vno aliquo pncipatu tot ncēe est eē policias potentū. Et dat phs exm de policijs pplaribus dicēs. nam populi vna spēs est agricole. ⁊ ideo ncēe ē esse inter agricolas vnam eē policiā pplarem sub aliquo vno ordinante agriculturā. Altera aūt scz spēs pplaris est q̄ est circa artes mechanicas. ⁊ illa multiplicať fm multiplicationē artium mechanicaꝝ. nam in qualibet arte ncēe ē esse vnū ordinatorem artificij illius artis Alia aūt spēs pplaris est negociatoꝝ. qui emēdis / vendendisq; reb9 intēdūt. Et hac ncēe est esse multiplicē fm diuersitates speꝝ eoꝝ q̄ vendūtur: ⁊ emunť. q: in quolibet eoꝝ ncēe ē eē vnū ordinatorez fori qui cōicat in foro illius rei vēdendo et emēdo fm equale damni / ⁊ lucri. fz ꝙ dicit phs in quinto ethicoꝝ. Alia spēs popularis policie est illoꝝ qui mari nauigāt. Et hec est multiplex. q: nauigantium. alij sūt bellatores: vt sunt pyrate qui vtunť nauib9 bellicis que dicunť Galeyde. alij aūt sūt mercatores: vt sunt illi qui ducūt merces suas p mare de loco ad locum vt carius vendāt. ⁊ sic augeant pecuniam. alij sunt naute: vt sūt illi qui locant naues ppcio vt veniant de loco ad locum p mare. Et alij sūt piscatores: vt sūt illi q̄ in mari piscantur. ⁊ lucranť in piscib9 capiendis ad vendendū. ¶ Et ostendit hoc phs per diuersitatem locoꝝ in quib9 iste policie exercentur. nam in multis locis maritimis circa singula hoꝝ sunt multe turbe cōicantiū in vnum quas ncēe est circa singula aliqua ordiare policiam pplarem. ¶ Et dat exm phs in singulis: vt piscatores tarenti / ⁊ besantij / que due ciuitates sunt ytalie. que quōdā magna grecia dicebať: ⁊ abundant multū piscatoribus. quorū ordo cōicationis facit spēm policie pplaris Et subdit aliā spēm negociantiū. nam in egina ciuitas atheniensis. Et thyo q̄ nūc ciuitas Tucie est. ⁊ chyo nū vocať abundant negociatoribus pelliū nauarū. Trauentū aūt abundat in tenendo portitores in mari. Sicut nunc dicun9 ad aquas mortuas in marsilia. qui accepto pcio transuehūt homies vltra mare. quoꝝ cōicatio ordinata ad vnum ordinatorem cōicationis facit policiam poplarē specialem. Et illi qui modicam habent substantiā seu facultatem vt nō possint vacare opibus ciuilibus. ẞ est ncēe ꝙ opere manuū lucrum q̄rant similiter habent policiam popularem specialē sub vno ordinatam quasi ordinatorem cōicatiōis ¶ Et subdit aliam que est vniuersalis ibi [pterea qui non] vbi dicit. ꝙ illi qui non sūt orti ex vtroq; parente ciue. ẞ tm̄ ꝙ sint liberi. tales faciunt policiam specialem pplarem. Concludit phs. ꝙ quot sunt spēs cōicationū in ciuitate: tot necesse est esse spēs policiaꝝ pplarum. ¶ Et subdit qualiter multiplicanť spēs policiarum potentum ibi [Species altera] vbi dicit: ꝙ fm ꝙ differunt diuitie / ⁊ nobilitas / virtus / ⁊ disciplina / ita differunt insignes persone cōmunicantes in ciuitate. ⁊ fm eandem differentiam differunt in communicatione principat9 potentum ¶ Et vlterius subdit phus de ordine harum policiaꝝ inter se ibi. [Poplaris igiť]

ubi dicit. q prima species policiarũ est popu-
laris. Et subdit rationez. quia hec maxime di
citur fm equalitatem. ¶ Et ponit plus dictũ
legis. et est in pncipio institute. q potestas pn
cipandi fuit populi anteq̃ illam ex voluntate
transferrent in imperatorem. Dicit sic philoso-
phus. vult eniz lex huius popularitatis pares
esse diuites. et pauperes. nec alteras plus pos
se. et alteros minus. Sed vtroq̃ esse equales.
nam si quid maxime libertas est in plurali sta
tu. ¶ Et similiter equalitas est omnibus pari-
ter reipublice principantibus. Cum vero po-
pulus sit multitudo. et illud obtineat q pluribus
videtur. s. omnes pncipentur. necesse ẽ vt hec
scz policia popularis sit prima inter policias
¶ Alia vero species policie est in qua pncipa
tus distribuũtur honora vniuersalibus psõis
fm censum patrimoniorum. et eũ q̃dem puum
tribuãtur. hoc est q paucis hijs honora vlib9
exstitibus. et sic puam potestatem habentib9
in ciuitate: itaq̃ supple oportet: vt qui tanta
posidet abilis sit ad honores reypublice susci
piendos. qui vero non posidet sit inabilis. ex
eo. quia in supradictis pbauit. q regi quomo
docũq̃ pncipetur. siue fm voluntatẽ. siue fm
legẽ oportet q habeant tantam potestatez p
quam possit comphendere rebelles ad obedi
endum. Alia species popularis est vt omnib9
omnino ciuibus habilitas sit ad principatum
ex honorabilitate virtutum/ et discipline ita q
non sit aliqua ex causa obnoxij q est principa
ri lege. quia tunc lex dominatur. Alia species
popularis policie est vt omnes omnino sint a
biles ad magistratus/ seu principatus geren-
dos et hoc q omnes sint ciues: fm q ciuis dif-
finitur superius. scilicet: ciuis est qui potest p
ticipare principatu consiliatiuo/ et iudicatiuo.
hec tertia species fm formam acceptaz in qua
etiam quia ciuis potestatem sufficientem non
habet cohercendi necesse est principari legem
ideo dicit. et dominetur lex. Altera species po
licie popularis est eodẽ modo sicut ista supra
dicta. excepto q non dominatur lex sed multi
tudo. hoc autem fit quando decreta populi p
ualẽt legibus. Et hoc accidit propter aliquos
potentes qui ducunt populum. et faciunt con
gregationem in populo. In illis ciuitatibus q̃
fm legez reguntur a policia populari non fiũt
tales congregationes eo q lex in talibus diri
git i oib9. s optimi ciuiũ siue in pemĩnẽtia cõsti
tuti fm legẽ dirigũt rempublicam seu populũ
Et vbi lex nõ dominatur ibi oriũtur ductores
populi. et solus enim populus regit composi-
tus vnus ex pluribus. multitudo enim habet
auctoritatez: non vt singuli sed vt oms. Qua
si dicat q vbi lex non dominatur in policia po
pulari poplus vnus compositus ex multis ho
minibus ad modum vnius principis domina
tur. nam ipsi multi sunt domini. non vt vnus-
quisq̃ sit per se dominus: sed omes simul quĩ
modus est i ciuitatibus lombardie. ¶ Et si di-
catur q homerus dicit non esse bonum popu
lum dominari. Respondendum est qualit au
tem homerus intelligat nõ esse bonam multo
rum dominationem: vtrum de hac quãdo om
nes dominantur vt vnus intelligat. vel quan
do sunt plures qui principantur vt vnusquis-
q̃ sigillatim incertum est hoc dicendum est q
non increpat dominatum/ et gubernationem
quando omnes dominantur vt vnus. sed quã
do diuidunt inter se principatum: et vnus vult
succedere alteri. et sic omnes principes appa-
rere. Et hoc est q subdit. talis igitur populus
vtpote absolutam habens potestatem domi-
nari: solus querit. nec villi legi subesse efficitur
q̃ dominator. Et probat per signum. hoc est
quare assentatores. id est adulatores sunt ho
norati et extimantur a tali populo. Et ponit a
liud signum. et hoc quare populus iste in gu-
bernatione est per similis tyranno. quia sicut
in tyrannide vnus principatur ad vtilitatem
propriam et non communem. ita talis poplus
dominatur. Et hoc est q sequitur. idez nempe
mores: et vtroq̃ meliores deprimuntur: et de-
creta huius populi perinde sunt vt tyranni p-
cepta. Et ponit tercium in quo conueniunt. et
dicit q ductores et suasores huius populi sũt
vt adulatores qui circa tyrannos versantur.
nam in vna proportione se habẽt illi apud po
pulum: et adulatores apud tyrannos. naz du
ctores et suasores populi auctores sunt vt de
creta legesq̃ infringant. et ad voluntatem po-
puli cuncta referantur. Contigit autem illis
adulatoribus et ductoribus et suasoribus fie-
ri viros magnos. ex eo. quia populus domi-
natur omnium. et ipsi voluntatem populi ma
xime ducunt pter hoc q fides eis a pplo ma
xime adhibet. Etiã q̃ de magistratib9 pq̃runt

ad iudicandū populi negocia referunt. Et dicunt populum oportere iudicare: et non honorabiles personas. hoc autem gratanter recipit populus: et audit eorum prouocationes. Et hec est causa quare dissoluuntur omnes principatus insignium et honorabilium personarū. ¶ Reprehendit philosophus huiusmodi policiam popularem ibi. [Merito autem] vbi dicit q merito autem reprehendere videtur qui dicunt huiusmodi popularem nō esse legitimā reipublice seu policie speciem. vbi enim leges non preualent non est respublica seu policia recta. nam lex debet dominari omnibus. et in particularibus rempublicam et principatum puidere. quasi dicat q leges oportet principari omnibus scilicet in vniuersali. Et in casibus autem specialibus oportet q iudicet de eis principatus et policia vt dictum est in tertio libro. ex eo qr legislator nō potuit considerare de casibus particularibus de nouo aduenientibus. Ex his enim concludit philosophus. itaq id est propter q si popularis est vna specierum policie ad quam sicut dictum est leges ordinantur clarum est q talis gubernatio. scilicet talis populi in qua decretis seu finem ad voluntatē principis seu principum cuncta efficiuntur non est policia popularis. ex eo quia nullum decretū seu sententiam recipit vniuersalem de casibus particularibus emergentibus quotidie. Et concludit philosophus epilogando: et dicit. de speciebus popularibus igitur. in hunc modum determinandum sit. ¶ Sed hic est notandum q philosophus: ibi. [Paucorum vero gubernationis] tractat de principatibus diuitum et potentum. Et videtur ponere quatuor species. Una est qua possidentes multa bona participant. et qua non licet partiri egenis. ex eo: qr egeni siue pauperes propter egestatem frequenter subuertunt iudicium. ¶ Secunda species est quando etiam non multum diuites sunt abiles ad principandū. et ipsi diuites. et potētes eligunt eos quibus deficiūt diuitie. distinguit philosophus istam speciem policie paucorum Et dicit igitur ex omnibus. scilicet honorabililibus hoc faciant diuites videtur hec species policie esse potius optimantium. ex eo qr honorabiles persone cum non sint nisi ex virtute et sic videtur si ex omnibus honorabilibus personis eligātur principes q hec species est optimantium. id est virtuosorum. Et si eligantur tantum ex aliquibus determinatis personis. scilicet ex diuitibus tantum. tunc est paucorū potentia. ¶ Tercia species est quando filius pro patre succedit in principatu. scilicet quando talis eligitur ad principandum propter diuitias patris. ¶ Quarta species est quādo hoc fit quomodo diximus. scilicet q ex paucis diuitibus principes constituuntur. Et non dominetur seu principetur lex. sed princeps ad votum suum. Et huius ratio est quia lex semper principatur ad virtutem. vnde dicit tullius in fine prime rethorice q lex est ius scriptum assistēs honestum prohibensq contrarium. Et hec species in paucorum gubernatione est: vt est tyrannus in monarchia. Et in populari statu est illa species de qua diximus. quia sicut tyrannus principatur secundum volūtatem et non ad legem ita iste principatus principatur ad voluntatē et non ad legem. Et similiter sicut vnus populus compositus ex multis hominibus est principans: non vt vnusquisq sed omnes vt vnus et principatur non secundum legem sed ad voluntatē sicut dominus dominatur seruis. Hec enim species vocatur paucorum potentia. que est corruptio/ seu transgressio policie paucorum optimantiū. ¶ Epilogat enim istas species policie philosophus. Et dicit q hee sūt spēs gubernationis paucorum. ¶ Ulterius est notandum q philosophus: ibi. [Nec latere nos decet.] determinat de speciebus policie popularis que fiūt ex assuetudine/ seu ex consuetudine. Et dicit in sententia q volentem scire policiam. oportet scire q frequēter policia popularis que est secundum legem ex assuetudine proprie mutatur. et hoc est in omnibus in quibus non iudicatur secundum leges: sed secundum assueta. Habitus enim assuetudinis fit quasi naturalis. secundum q dicit tullius q virtus est habitus per consuetudinem perfectus in modum nature rationi consentaneus Et propter hoc dicit philosophus q nō oportet latere. scilicet politicum q multis locis accidit vt policia que secundum leges non fit: sed secundum voluntatem dominantium propter assuefactionem et modum quem consueuit tenere populus sit talis policia popularis. Et similiter fit in policia potentum q transmutatur per assuetudinem. Et hoc est apud illos qui illam policiam que secundum leges est magis popularis et assuetudine et modo accidit q sit potentū. ¶ Et si queratur causa vnde hoc accidit. Dicit philosophus q contingit hoc autem maxime post mutationes rerumpublicarum seu po

liciarum. hoc est quādo nouis emergentibus casibus/ et nouis principibus in policia dominantibus necesse est mutari policiā. ¶ Et dat rationem philosophus dicēs: ibi. [Non autē statim. vbi dicit. non autem statim mutantur. scilicet vt vnam policiam omnino deserant. et aliam simpliciter assumant. sed sunt contenti homines ab inicio. id est ī primis parua accessione potentie. et paulatim rapiunt ex inuicem per leges prime policie. itaq; in principio leges quidem manent vt prius erant. scilicet in priori. Et hoc faciunt vt dicit tullius quia difficile est a consuetis recedere. preualent tamen qui policiam mutauerunt. scilicet in fine. et sic mutant vnam speciem policie. scilicet popularis in alteram policiam. scilicet paucorum potentiam. q̄ autem multiplicentur policie in tot species quot dicte sunt tam policia popularis q̄ paucorum ex ipsis que dicta sunt patet. Et ponit rationem quaz superius posuit que est ista. necesse est autem omēs partes populi superius enumeratas policie cōnumerare que est ordo communicationis. et sic tot erunt policie quot sunt partes populi aut quasdaz habere/ et quasdam nō habere. Et tunc ille qui communicant in vna policia vnam faciūt policiam. scilicet vnum ordinem communicatōis et tot erunt policie quot sunt ordines communicationum. Et dat artem accipiendi policias ibi. [Cum igitur.] vbi dicit. Cum igitur agricole et mediocria possidentes. id est qui possident mediocrem substantiam. qui non ex amicis: nec ex facultatibus possunt cogere rebelles gubernant rempublicam: tales gubernāt eam secundum leges. et hoc vt leges cogant illos quos ipsi compellere non possunt. ¶ Et ponit rationem. tales enim habent viuere laborantes. scilicet victuz querere ex opera sua et non possunt esse ociosi. h̄ est nō possunt vacare iudicijs. et qualiter disponant ciuitates siue policias. Et propter hoc lege constituta: hoc est legem scientes. scilicet sapientes conuocant necessarijs congregationibus solummodo intendunt. scilicet per ipsos sapientes possint compellere rebelles quos per seipsos non possunt compellere. Alijs autem. scilicet multitudinibus hominuz participare licet politico principatu cū tāta possidebunt q̄ta determinat lex. hoc si possideant honorabilitatē determinatam a legibus. scilicet q̄ non licet eis principari nisi possideant diuitias. propter causam superius determinatam. ne propter paupertatem subuertant iudicium. Et propter istam causam infert philosophus vlterius q̄ licet omnino non diuitibus principare principatu potentie paucorum. Et subdit rationē dicens. ociari autem eum qui redditus habēt impossibile est. Quasi dicat q̄ licet illis qui principantur in tali policia vacare studijs iudiciorum quod est impossibile q̄ illi qui non abundant diuitijs sic vacare. quia tales oportz intendere qualiter victum acquirant. Unde dicit philosophus in principio philosophie q̄ omnibus existentibus ad necessitatem et voluptatem gens sacerdotum concessa est intrare scolas et liberalibus scientijs intendere. nō existentibus prouentibus quia liberalibus intendere non potest cui prouentus non suppetunt. Infert philosophus consequenter. hec igitur est vna species popularis gubernationis. scilicet consuetudinalis. propter has causas que dicte sunt. ¶ Secunda species policie per consuetudinem est propter consequentē electionem. et conuenit omnibus qui non sūt prohibiti per genus. scilicet omnibus qui non sunt nati ex seruis parētibus. quia talibus nō lz principare principatus politico sz solis libis et nō oībus libis sed liberis potētibus in ocio esse id est potentibus vacare studijs iudiciorum. et vrbanitatum siue ciuitatum. causa quare non licet seruis principare principatu politico est. vt dixit socrates. quia seruus non habet virtutem nisi a domino. liberi autem licet non supabundent in censu seu substantia si fuerint electi habent consensum liberum faciendi q̄ volunt. Et in tali policia preualēt leges. id est dominantur leges. propter hoc q̄ non habent tātas diuitias vel amicos quibus possent compellere rebelles. et ideo oportet inuocare auxilium legis. ¶ Tertia species policie popularis per consuetudinem estq; que conuenit omnibus quicunq; fuerint liberi. non tamen conuenit eis principare propter predictam causam scilicet propter electionem populi. quia aliter hec species tertia coincideret in idem cum secunda. Etiam dicit. non tamen licere ob supradictam causam propter hoc q̄ in supradictis speciebus dixit q̄ principantes oportet vacare studijs iudiciorum q̄ non requiritur in ista specie. propter quod subiungit quare necessarium est in hac quoq; legem dominari. Ex eo quia communiter liberi licet liberi sint virtutē

coactiuam rebellium non habent nisi ex lege
Quarta autem species policie popularis per
consuetudinem est illa que est temporibus vl
timis in ciuitatibus facta. scilicet mercennario
rum quibus constituitur salarium sui domina
tus. vt dominetur in policia. quia enim facte
sunt ciuitates maiores multo amplius ꝙ a prin
cipio erant. Et facultatibus faciliter abundã-
tibus participant omnes principatu politico:
propter excessum multitudinis que cogit ali-
os subijci sibi. in talibus enim multitudo do-
minatur vt vnus non vt singuli. sicut supra-
dictum est. participant autem politico princi-
patu. qui possunt vacare iudicijs/et studio ci-
uilitatum. Etiam pauperes accipientes mer-
cedem pro salario. et maxime vacat talis mul
titudo egenorum. scilicet ad policias. Et ad-
dit philosophus rationem. non enim impedit
ipsos propriorum cura que diuites occupat:
vt sepe a cõmunibus assunt: ⁊ a iudicijs. quia
proprijs intenti intendere communibus non
possunt. Ex quo fit vt multitudo pauperum
dominetur in republica. non autem leges. nã
multitudo dominans policie semper domina
tur ad scientiaꝫ voti quia leges ignorant. Et
propter hoc dicit. non autem leges supple do
minantur. Post hec omnia ponit epilogum ⁊
dicit. species igitur popularis gubernationis
tot ac tales sunt: ob necessitates supradictas.
¶ Ulterius est sciendum ꝙ philosophus: ibi.
[Paucorum autem.] postꝙ determinauit de
speciebus policie popularis que sunt per con
suetudinem. Consequenter hic voluit deter-
minare de speciebus policie paucoꝝ que sunt
similiter per consuetudinem quot et quales
sunt. Et ponit quatuor species policie pauco-
rum per consuetudinem. ¶ Prima species est
quando plures habent patrimonia. sed nõ ad
admodum ampla. id est non habent diuitias
in superabundantia. Illa enim patrimonia fa-
ciunt ei. id est dant ei potestatem principandi
di qui tanta patrimonia. id est tantas diuitias
possidet. Et in hac specie policie propter mul
titudinem eorum qui ad principandum reci-
piuntur necesse est non hominez sed leges do
minari. Et ponit rationem huius. nam quan-
to magis distant amonarchia. s. in qua dñatur
vnus vt i regno dñat rex. nec tã ãplas hñt facul
tates. vt vacare possint ꝓprias facultates ne-
gligẽdo. nec etiam tam exiguas. id est paruas
habeant facultates vt a ciuitate victum que-
rant. scilicet salario sibi exhibito: necesse est le
gem velle ipsis principari. sed non ipsos tales
enim ad sententiam voti non possunt compel
lere subiectos. sed oportet inuocare auxilium
legis. et auxilium communis populi. ¶ Secũ
da species est: quando magis potentes super
gredi volunt. supprimere eos: ex eo quia pu-
tant se magis dignos ad principandum. qua-
propter ipsi scilicet populus eligunt ex alijs
eos qui ad regendam rempublicam: seu poli-
ciam admittuntur propterea quia nõ dum ita
robusti seu fortes sunt. scilicet diuicijs. ⁊ potẽ-
tia vt sine lege, ꝑncipẽtur seu ꝑncipari possẽt
ponũt legẽ talẽ: vt tales sic de populo eligãtur
Et si accidant ꝙ si eo deueniant vt ipsi paucio
res numero maiores habeãt facultates. tunc
fit tercia species policie paucorum per consue
tudinem. Et exponit. ipsi enim per se magistra
tus. scilicet principatus et imperia retinent q:
per seipsos possunt compellere subiectos. Et
si autem sit secundum legem iubentem filios
morientium succedere loco parentuꝫ fit quar
ta species policie paucorum per consuetudi-
nem. Et subdit philosophus in quo istas spe-
cies seu gradus policie differt ab alijs. ⁊ dicit
ꝙ hec species policie correspondet vltime spe
ciei policie popularis. nam dictum est in il-
la quarta species popularis per consuetudinẽ
est quando dominantur pauperes ad senten-
tiam voti. et non secundum leges. Conueniũt
ergo in hoc ꝙ dominantur non secundum le-
ges. sed ad sententiam voti. ¶ Ultimo est sciẽ
dum: ꝙ philosophus. ibi. [Sũt insuper alia]
preter illas tres policiarum species quas an-
te dixit esse extremas policias: ⁊ simplices hic
addit alias duas. et ostendit diuisionem earũ
Et dicit sic. ꝙ sunt insuper alia duo genera po
liciarum: preter eas in quibus aut multitudo
aut pauci gubernant. Quarum alteram dicũt
omnes speciem esse vnam ex quatuor. dicunt
autem eas esse quatuor. scilicet regnum ⁊ po
licia paucorum/et policia popularis/et poli-
cia optimantium. scilicet paucorum. ¶ Est au
tem quinta species mixta policie quam com-
muni nomine appellant rempublicam in qua
multi simpliciter virtuosi principantur. Et quia
sepe non fit latet numerare volentes. et ita su
scipiant quasi quatuor soluꝫ. vt plato in libris
de republica facit. ¶ Et si queratur quare la-
tet hec species policie. Dicendum est quia nõ
determinatur terminis aliarum policiarum. s.

vt in eas vnus dominetur ad vtilitatem populi.sicut in regno. ¶ Vel q dominetur vnus ad vtilitatem ppriaz sicut in tyrannide. ¶ Vel q dnēt ples potētes z diuitesſ.nō fz legesſ:ſ ad votū vt ē i paucoꝝ potētia. Vl' q dnēt pplsvt vn⁹ ſi vt singli:sicut ē in policia populari. Sz est simplex ordo communicantium in ciuitate vl'fm statuta ppli vl'fz statuta cōia. etiō nomen eius latet in specie. et obtinuit nomen generis. Etiam quia raro accidit q multi simpliciter virtuosi inueniantur principare in eadez ciuitate. ¶ Et si queratur si potest sibi imponi nomen/ vt nomine distincto alijs nominetur. dicendum est q sic. vt dicit philosophus: ibi. [Optimatem igitur]. vbi dicit q optimatem recte se habet appellare illam. scilicz illaz spēz policie de qua tractauimus in primis libris. scz in octauo ethicorum. Vocat enim philosophus libros ethicorum primos libros. quia sicut dicit in libro magnorum ethicorum. Sermones ethici de virtute principia sunt ad sermones politicos. Et hoc est q subdit phūs de ratione nominis eius: que enīz ab optimis viris simpliciter scz qui secundum virtutes sunt optimi per virtutem est gubernatio rei publice seu policie supple iustum est illam appellare. Et hoc est q sequitur. z non ad suppositionem quandam bonorum virorum solā. scilicet vt sit iustus his vel his: vel illis: vel hic: vel ibi vel nunc: vel tunc: ſ simpliciter: hoc est vniuersaliter: z semper: et vbiq3 sit bonus secundum virtutem. iustum enim est talem policiam appellare optimatem in qua simpliciter virtuosi dominantur. ¶ Et supponit philosophus rationem: z facit differentiam inter istas z alias policias. Et dicit. q in sola hec policia simpliciter idem vir z ciuis bonus est secundum virtutem illi autem qui in alijs policijs boni dominanť ab illis policijs appellantur optimates seu boni. Et hoc est bonum ad suppositionem z non simpliciter. vbi enim non solum respectu diuitiarum. ſ etiam respectu virtutis ad gubernationē reipublice sumuntur hec respublica seu policia differt ab illis. scilz ab alijs policijs supradictis. et naturam seu speciem optimatis policie sapere videtur. Nam in illis ciuitatib⁹ que non faciunt publice curam virtutis sūt tamen quedam prestantiores policie que videntur esse viri boni. s. quando non ad vtilitatē priam. scilicet ad vtilitatem communem dominantur. Ergo vbi respublica respicit ad diuitias z ad virtutem. z ad populuz in electiōe principum. Sicut fiebat in ciuitate carthaginensium. illa policia naturam optimatis policie sapere videtur. Et vbi ad duo illorum solum. scz ad virtutem z ad populum: vt in lacedemōia que est ciuitas grecie. hec policia est mixta. ex policia optimate z policia populari. Et sic videtur q policia ista que optima policia dicitť: habet duas species cōpositas. vna que in electione principum respicit tria. scz diuitias/ et virtutem/ et populum. et sic est mixta ex populari et paucorum potentia: z ex policia optimantium. scz illorum que intendunt commune bonum. ¶ Alia species istius policie ē que solum ex illis tribus respicit duo. scilicet virtutem et populū. et sic est mixta ex populari policia. et policia optimantium. ¶ Dicit philosophus optimatum igitur preter illam primam optimam reipublice gubernandi formam. in qua ad nichil respicitur in electione principuz nisi virtutem sunt hee due species. ¶ Et tertia scilicet species quecunq3 supple species illius que vocatur policia simpliciter scilicet in qua cum virtute fit aspectus ad diuitias. z ista est mixta ex policia que dicitur potentia. z ex policia que dicitur optimantium. Hee enim species istius policie optimatis inclinanť ad paucorum gubernationem: id est ad illam policiam in qua respicitur ad honorabilitatem diuitum z potentum. ¶ Et hec de isto capitulo dicta sufficiant.

r Eliquum est vt de ea que appellať respublica dicamus z de tyrannide. zc.

¶ Postq̄ philosophus in precedenti capitulo determinauit de causis diuisionum policiarum. z sub diuisionum earum. ¶ Consequenter in isto capitulo voluit determinare de policia que communi nomine dicitur policia. seu respublica ¶ Pro quo sunt aliqua notanda. ¶ Et primo est notandum. q istud capitulum continet duas partes principales. ¶ In prima enim parte philosophus determinat qualiter hec policia fit. et quare communi nomine vocatur. ¶ In secunda vero parte ostendit qualiter oportet ipsam institui: ibi. [Quomodo autem fiat.] ¶ Secundo est notandum. q philosophus in prima parte capituli ostēdit ordinem istius policie ad alias policias: et potentiam ipsius. et determinat rationem ordinis. quia vltimo inter policias cum tyrannide ordinatur. Et hoc ē qz policia que cōi noīe policia noīať fit ex mixtione aliarum et ideo prius oportuit cognoscere de alijs ,q̄

de ipsa. Et propter hoc dicit philosophus in principio capituli. Reliquum est vt de ea. scilicet policia que appellatur respublicas. id est communi nomine appellatur policia dicam⁹. Hec est illa policia que simplici nomine dicit̄ policia non determinata ad aliquam speciem Et etiam oportet ꝙ dicamus de tyrannide q̄ est corruptio et transgressio optime policie. Et determinat philosophus rationem istius ordinis. Et dicit ordinauimus autem ipsam nos cum prius nō essent: nec hec transgressio nec ille de quibus modo diximus optimates. vult dicere ꝙ sic ordiare voluit has policias p⁹ q̄ꝫ de alijs simplicib⁹ policijs tractauit cū h̄ policia optimātiū nō sit trāsgressio policie. q꞉ policia simpliciter nulla transgrassio est. nec spēs assignate istius policie in fine precedentis capituli non sunt simplices optimates policie. et ideo prius erat dicendū de policijs simplicib⁹ ꝛ vltimo de cōpositis ex illis simplicib⁹ Deinde subiūgit rationem ex parte tyrannidis: ibi [Quia revera omnes.] vbi dicit. quia revera. id est quia s̄m veritatem oēs. s. transgressiones sunt viciata: ꝛ aberrant a rectissima gubernandi forma. i. a rectissima policia. que est regnū ꝛ policia optimantiū. ideo postmodum cum istis. s. policijs mixtis seu cōpositis numerantur ꝑpter rationē discipline. s. quia oppositorum eadem est disciplina. Et sunt. s. ipsarum policiarū transgressiones. ꝛ ideo sunt cuꝫ policijs determinande. vt insuperius circa principiuꝫ diximus vbi determinauit que sunt simpliciter policie: ꝛ que trāsgressiones eaꝝ. ¶ Et subdit rationē quare vltime de tyrannide fecit mentionē: ibi. [Merito autē.] vbi dicit ꝙ merito seu rationabiliter postremo loco. id est vltimo tyrannidē reseruauimus. propter hoc quia ista. s. tyrannidis minime est policia. Et nostra vero materia est de republica tractare ymo oīuū policiarū optimarū que sunt regnum ꝛ policia optimantiuꝫ est transgressio et corruptio. ideo omniū transgressionū tyrannidis ēst pessima minime habens de ratione policie. Et ponit rationem ex parte policie dicens. nostra vero materia est de republica tractare. hic eñ tractatus est de policia que simpliciter policia est. cuius pessima transgressio tyrannidis est. ꝛ ideo īmediate post eaꝫ de tyrannide est tractandū. ¶ Et ponit phūs epilogū istius ordinis: ibi. [Qua igitur de causa] vbi dicit. qua igitur de causa / seu ꝑpter quaꝫ causam ordinauimus sic dictum est. ¶ Tertio est notandū ꝙ phus: ibi. [Nunc autem est]. incipit tractare de policia que cōmuni noīe dicitur respublica Et dicit sic. nūc autez est a nobis de illa que cōmuni noīe appellatur respublica ostendendū. Et ponit rationē dicens. nā clarius eius vis seu potentia apparebit post determinationem eorum: ꝛ que ad paucoruꝫ gubernationē / ꝛ popularē spectabant. et subdit rationem quare post illas. et dicit. Est eñ respublica. id est hec policia vt simpliciter dicamus mixtura paucorum gubernationis. ac popularis Et omne compositum cognoscitur ex cōponentibus. et ideo prius erat tractandum de policia populari: ꝛ de policia paucoꝝ potentuꝫ. et postea de policia que mixta est ex vtraqꝫ ¶ Et si queratur si mixta ē ex vtraqꝫ si est semꝑ eque ad vtranqꝫ. Ad hoc est dicendum ꝙ aliquando declinat plus ad vnaꝫ illarum. ꝛ aliquando plus ad aliam. Et hoc est ꝙ sequitur. Consueuerunt eas que declināt ad popularem. scilicet ad policiam popularez vocare respublicas. ex eo: quia illa est principat⁹ populi. et eas que ad paucorum gubernationem vocare optimates. Et ponit rationez huius: quia magis disciplina ꝛ nobilitas opulentioribus adesse consueuerunt. nam opulēti et diuites cōsueuerunt esse magis disciplinati. et ꝛ nobiles. Et ido principatus eorum qui proprie est pricipatus paucorum ꝛ diuitum ast q̄si a digniori. scilicet a disciplina ꝛ nobilitate. et vocatur policia optimantium. ¶ Ponit aliaꝫ rationem. Et dicit. Preterea qui diuitias habent ea videt̄ur habere propterque ceteri iniurias faciunt. id est quorum gratia iniusti agunt iniusta. naꝫ iniusti vt acquirant diuitias agunt iniuste. et illas iam habent opulenti. et ideo nō est necesse illis iniusta agere. ¶ Et hoc ꝓbat phūs a signo. ꝛ dicit. vnde ꝛ honestos et bonos ꝛ nobiles istos appellant. scilicet oēs homines. Cum ergo optimantium gubernatio seu principatus velit excellentiaꝫ tribuere optimis ciuibus. Et paucorum gubernationē seu policiam esse dicant. scilicet cōmuniter loquētes. ex bōis ꝛ hōestis mag[is]. h̄ ē bonis ꝛ honestis magis propter hoc policias declinātes ꝑncipat⁹ diuitū vocāt ꝑncipat⁹ optimātiū. ex eo q꞉ diuites nō hn̄t necc̄e iniuste agere sic̄ pauꝑes. ¶ Istis ꝓsuppositis ponunt̄ tres cōclusiones. Prima cōclusio ponitur ibi. [Videtur impossibile.] Et est ista. ꝙ videtur impossibile ꝙ illa ciuitas que non ab improbis / sed ab optimis gubernatur non bene gubernetur.

¶ Ista conclusio patet per hoc. nam vt supradictum est leges ordinantur ad policiam: non autem policia ad leges ordinatur. vnde cum policia que ab optimis viris gubernatur sit policia optima necesse est ꝙ optime leges ponantur ad ipsam. sed policia que habet optimas impossibile est si secundum eas gubernatur ꝙ non bene gubernetur. et per consequens videtur ꝙ impossibile est ꝙ ciuitas que ab optimis gubernatur ꝙ non sit bene gubernata. ¶ Secundo patz conclusio ab optimis. vt dicit philosophus. Eodemq̄modo. scilicet ciuitatem que leges nō habeat bonas gubernari ab optimatibus supple: est impossibile. Ex quo dictu formatur sic ratio. nam impossibile est ꝙ ciuitas que non disponitur bonis legibus ꝙ regatur ab optimis viris. hoc patet. quia viri optimi ferunt iudicium secundum leges. et si leges sunt male et principes secundum eas ferunt iudicium: tunc non sunt optimi. et ꝑ consequens non gubernatur ciuitas ab optimis. Et si sunt optimi et leges secundum quas ferunt iudicium sunt optime. ⁊ per consequens videtur ꝙ ciuitas que ab optimis gubernatur est impossibile ꝙ non bene gubernetur. Unde duo exiguntur ad hoc ꝙ in ciuitate sit bona legum dispositio. Primum est ꝙ leges sint iuste. Secundum est ꝙ obediatur eis. Unde dicit phūs: ibi. [Habere autem.] habere aūt leges bonas non id est si recte sint posite. nec eis pareatur. Quasi dicat ꝙ non est bona dispositio legum bene poni leges ⁊ non obedire legibus positis. itaq̄. id est propter ꝙ vna recta legum institutio putanda est legibus parere/ seu obedire. altera vero est vt recte sint leges posite quibꝰ parere siue obedire oportet. ¶ Et si queratur: si optimi ciues possunt non obedire legibus. Ad hoc respondet philosophus ibi. [fieri non potest, vbi dicit. ꝙ fieri non potest vt male pareant seu obediant ciues. scilicet optimi positis legibus. scilicet optimis: nam illud autem dupliciter accidit. aut enim optimis quantum datur ipsis. id est optimis legibus contingentium ipsis: aut simpliciter optimis. scilicet legibus. quomodocūq̄ sint in ciuitate optime leges non possunt optimi viri non obedire eis. ¶ Instatur contra fūdamentū istius cōclusionis. qđ est ꝙ optimi viri regentes ciuitatem debent ferre iudiciū secundum leges optimas scriptas ciuitatis. Et ex hoc fundamento sequitur conclusio. scilicz ꝙ ciuitas que ab optimo regitur non potest male ordinari. ¶ Contra. Et primo sic. naz leges quantūcunq̄ sint optime quandoq̄ cōtinent iniusticiam. scilicet aliquid quod est contra dictamen recte rationis. et per consequēs iudicium quod fertur ſm leges non semꝑ est iustum: nec per consequēs ciuitas semper bene ordinatur si ſm leges regatur. consequentia patet de se: antecedēs vero probatur per hoc quia leges dantur in vniuersali. et de nouo possunt accidere casus qui si iudicarent ſm regulas generales esset summa iniusticia.

¶ Secundo sic. nam iudicium est de singularibus. sed nulla lex quantūcunq̄ optima sit omnes tales comprehendit. ergo ⁊c̄. Maior patet de se. minor vero probatur per phm̄ quinto ethicorum. vbi dicit ꝙ nunq̄ legislator imponendo leges potest inspicere ad omēs causas particulares. ¶ Respondeo ad ista. Ad primum dico quatuor. Primum est ꝙ iudicium non est aliud q̄ diffinitio/ aut determinatio illius quod iustum est ſm debitam rationem et dictamen recte rationis ¶ Secundū: ꝙ duplex est iustum. nam quoddā est iustum ex natura rei. vt est nō furari: et huiusmodi. Et quoddā est iustuz ex solo pacto et institutione facta inter homines vt quando regule ordinatur ab hominibus. primū iustum est naturale. ⁊ secūcundum est positiuum. primū ius non est mutandū ꝑ humanam voluntatē. ex eo: quia tale ius nō habet robur ⁊ firmitatem ex scriptura ⁊ auctoritate legislatoris humani. sz ius positiuū ex humana voluntate potest mutari. ex eo quia tale ius ⁊ firmitatez ex scriptura ⁊ auctoritate legislatoris. ¶ Tertiū est: ꝙ adhoc ꝙ aliq̄s sit bonus legislator oportet ꝙ sua intentio versetur circa bonū cōe/ ⁊ priuatū inquantū ordinatur ad bonum cōe. nā alias nō esset verus legislator. ¶ Quartū est ꝙ aliquē iudicare ſm leges potest intelligi dupl'r vnomodo ferēdo sententiam ſm leges: ⁊ nō ſm intentionē legislatoris. Alio modo ſm leges ⁊ ſm intētionē legislatoris cōcedendo legē quantuz facit ad intentionē legislatoris. Et sic dico ad argumentū ꝙ antedēs est falsuz. quia nunq̄ lex optima quantūcunq̄ sit vniuersalis continet iniusticiam. nec aliquid qđ sit contra dictamē recte rationis loquēdo de lege ſm intentionē legislatoris secundum quam debēt capi leges ¶ Ad quartū dico ad minorem: ꝙ omēs casus particulares continentur ſm leges virtualit'. scilicet eundo ſm intentionē legislatoris. q2 legislator voluit ꝙ casus de nouo emergentes

debent disponi secundum iudicis distributio-
nem. ¶Et si dicatur ꝙ nullus debet interpre-
tare legem secundum intentionem legislato-
ris nisi ille qui condidit legem qui scit intenti-
onem suam. Ad hoc est dicendum ꝙ illa ꝓpo
positio accepta vniuersaliter non est vera. sci-
licet ꝙ illius est solum leges interpretare cuiꝰ
est legem condere. quia etiam subditi qui nõ
possunt leges condere possunt leges interpre
tare eundo ad intentionem legislatoris. scilicȝ
in hijs que ſm dictamen recte rõnis sibi videt̃
¶Scđa cõclusio ponitur ibi. [videt̃ aũt opti
matũ esse]. ⁊ est ista: ꝙ honores seu p̃ncipatꝰ
maxime videtur esse optimatũ scđm virtutẽ
seu distribui optimatibus scđm virtutem. i. vt
virtuosi principent̃. ¶Istam cõclusionẽ ꝓbat
phũs ꝑ hoc seu isto modo. nã finis optimatuȝ
virtus. i. finis policie optimatuȝ est virtus. Et
policie pp̃laris est libertas. paucoꝝ vo guber
nationis sunt diuitie. Ista eñ patet. quia ꝓpt̃
virtutes principãtur optimates. s. virtuosi. et
ꝓpter diuitias potẽtes. ⁊ ꝓpter libertatẽ po-
pulus. Hoc autẽ qđcunqȝ pluribus videt̃ cõe
est oĩm. i. qđcunqȝ videtur pluribꝰ in om̃ibus
existit policijs. qđ patet. nam ⁊ in paucoruȝ: ⁊
in multitudinis gubernatiõe: ⁊ in optimorum
qđ videt̃ maiori parti qui in republica versan
tur seu principant̃ id obtinet. Vult dicere ꝙ i
oĩbus policijs qđcunqȝ videatur maiori parti
principantiũ hac vel illa policia hoc est dñans
illud obtinet. i. illud obſuatur apud gentes q̃
iudicat ſm sẽtẽtias: ⁊ nõ ſm leges. ¶Ex oĩbꝰ
istis infert phs: ꝙ ĩ plerisqȝ ciuitatibꝰ hec spẽs
gubernãdi respublica vocatur. s. hec policia q̃
est mixta seu cõposita ex policia populari: et
policia optimatũ est que simpliciter dicit̃ poli
licia. Et ratio est. qꝛ sola eñ mixtio cõiecturaȝ
facit opulentoꝝ et inopũ ⁊ diuitiaꝝ ⁊ liberta-
tis. nam mixtio cõiecturat in iudicijs illud qđ
iustum est diuitũ ⁊ pauperũ. Et ratio est ista.
qꝛ fere apud plurimos illi q̃ diuitijs pollẽt bo
norum ⁊ honestorũ locũ videnť obtinere. Et
sic tenere principatũ. ⁊ sic iudicant bene de iu
dicijs plurĩũ ⁊ optimatũ: ⁊ diuitũ seu potentiũ
Et per ɔñs honores seu principatus maxime
videntur distribui optimatibꝰ talibus ſm vir
tutẽ cũ tales melius q̃ alij coniecturant illud
qđ iustũ est diuitũ pauperũ: multoꝝ ⁊ pauco-
rum potentũ. ¶Et si queratur que sunt illa q̃
altercãtur de equalitate policie. Ad hoc dicit
phs: ibi. [Cũ vero tria.] ꝙ tria sunt que alter
cantur de equalitate policie. s. libertas in po-
pularibus. diuitie in potẽtibus. ⁊ virtus in op
timatibus. ¶Et qꝛ posset esse questio de nobi
litate: vt de illa posset esse quarta policia: sub-
dit phũs. nã quartũ illud que appellatur no-
bilitas duobus cõsequens est. Et quomodo
dicit: nobilitas eñ ex antique diuitie ⁊ virtus
Bene dicit Seneca. nobilitas est antique di-
uitie. ⁊ esse aliquẽ nobilẽ magis ⁊ laus paren
tum q̃ ꝓpria. Hoc patet per hoc: quia nobili-
tas in homine est quedã naturalis inclinatio
qua aliquis ſm quandam parentum acquisi-
tionem ad bona ⁊ virtuosa opera inclinatur.
Ex quo sequitur ꝙ licet nobilitas sit antique
diuitie: tamen principalius consistit in bonis
interioribus anime que sunt virtutes. ¶Ex
hijs infert phũs ibi. [Manifestum est]. ꝙ diu
orum mixtura. scilicet diuitum et pauperum
est respublica appellanda. diuitum est dicen-
da policia paucorum potentum. et pauperuȝ
est dicenda policia popularis. scilicet policiaȝ
nomine simplici. optimatum autem guberna-
tio seu policia est trium dicenda maxime alia
rum. ¶Et ratio huius est. quia in mixto a di-
gniori fit denominatio. Preter illam veram ⁊
primam. que scilicet simplex est policia opti-
matum. alia enim verius dicitur policia opti-
matum que est mixta ex alijs. Et sic sequitur
conclusio ex omnibus istis supradictis: ꝙ ho-
nores seu principatus debent distribui pluri-
bus optimatibus diuitibus. ¶Ponit philoso
phus epilogum istius prime partis capituli:
ibi. [ꝙ igitur sint]. vbi dicit. ꝙ igitur sint alie
respublice seu policie preter monarchiaȝ que
est regnum/ et popularem/ ⁊ paucorum potẽ-
tum dictum. scilicet in isto capitulo equales
iste sint. etiam dictuȝ est: et in quo differant in
ter se et optimatum gubernatio: et alie speci-
es que ad optimates declinant etiam dictum
est. et quomodo non distant inter se manife-
stum est. ¶Instatur contra conclusionẽ ⁊ fũ-
damentum eius. ꝙ est ꝙ causa principalis ꝓ-
pter quam debet distribui principatus alicui
est propter virtutem que facit hominem opti
mum/ et de numero optimatum. Et propter
hoc sequitur ꝙ optimatibus debent distribui
principatus. ¶Et probatur ꝙ non optimati-
bus sed diuitibus. nec propter virtutes . sed
propter diuitias debent distribui principatus
Et primo sic. nam in distributione principatꝰ
oportet respicere ad illud per quod in ciuita-
te multa expediunt̃. sed ꝑ diuitias in ciuitate
multa expediuntur. ergo ⁊c. Maior est nota.

Et minor est phi in primo ethicorum: vbi dicitur q per amicos et diuitias multa expediunt. et p̄ 2o politicorum dicit. q munisima et fideiussor oīz ❡Secundo sic. in distributione principatuum: oportet respicere ad illud per q oia habentur s hoc est per diuitias: ḡ et c. Maior pz per hoc q illud est maxime necessariū. Minor ptz per phm in primo rethorice: vbi dicit q diuitie videntur assequēdū precium oīz ❡Tercio sic. nam in distributione principatuū oportet respicere ad illud per q ipsa policia dirigit in suū bonum: s hoc est per diuitias. ḡ et c. Maior pz. q ad durationem ciuitatis requirit defensio cōtra hostes Et minor pz. q dicit phs. q qn ciuitas nō est constituta ex genuis de facili transfert ad alios ❡Respondeo ad ista. Ad primum dico. q maior est vera. et ad minorē dico q licet in ciuitate multa expediant per diuitias: tn̄ plures expediunt per virtutes. nam per virtutes s̄m ipz phm ordinat policia per se in suum finem debitum. Et per diuitias ordinat de paccidēs in suum finem inquātū diues nō ordinat suū principatum in suū cōmodū propter hoc q sibi nihil deficit: et sibi sufficiens est. ❡Et sic dico ad argumentū. q minor est vera saltem de paccidēs et sic ratio bene arguit. ❡Ad scdm dico. q minor est vera de paccidens. s̄m statuta et ordinationes patrie. q statuit vt pecunia appreciarentur oia ❡Ad tertium dico eodēmō q per diuitias de paccidens et nō de p se omnia dirigunt in suū bonū inquātū diues principās nō vacat in suum proprium cōmodum: s in bonū cōitatis et hoc est: q est sibi sufficiens. s hoc facit principalr inquātū est virtuosus: et non inquātū diues licet cōcomitant faciat illud vt diues inquātū est sibi sufficiens. ❡Tertia pclo ponit in principio scde partis capli. q incipit. ibi. [Quomō aūt fiat]. et ē ista. q si policia mixta ex policia optimatū et pplari debet institui q oportet accipere que vtraq3 policiarum illarum statuit. et ex illis oportet componere. et singulum accipe qlr policia hec que dicit simplr policia misceat ex vtraq3. ❡Ad pbationem et declarationē huius pclonis. ponit phs tres terminos seu modos cōpositionis et mixtionis. Nam in principatu diuitum principes statuunt minus in damno semp habere diuitibus. et paupibus statuūt q non habeāt plus in lucro. s diuites: cum hoc sit principium ois iniquitatis. sicut dicit quinto ethicorum. ❡In principatu aūt pplari fit ecōuerso: sc3 q in omnib9 iudicijs paupes minus habeant in damno et plus in lucro: et diuites ecōuerso. Vn̄ dicit sic phs. quō aūt fiat pter pplarem et paucorum potentiam illa que appellat respublica: seu policia simplici noīe. et in quo ordine reponenda sit. seu qualr ipam oportet institui deinceps dicemus. Et q compositum nō cognoscit nisi ex cōponentib9 ideo addit phus sumentur simul. Et dicat. et simul apparebit qb9 diffiniant et paucorum gubernatione: seu qb9 determinant policiā pplarem. et policiā paucorū potentū. ex quib9 componit policia simpliciter dicta policia. Et tangit phs modū et dicat. Sumenda est enī horum distictio. postea ex hys ab vtraq3 tanq3 rōnem sumētes compare oportet. Quasi dicat. q primo est sumēda distictio paucorum et popularium. et deinde ex hys ab vtraq3. s. policia paucorum: et pplari oportet facere cōparationē tanq3 regulā qualiter cōponat ex vtraq3 q sicut dicit in scdo de generatione et corruptione habentiū simbolū facilior est transmutatio. Et tangit modū in cōi: ibi. [Sunt autez] vbi dicit. sunt aūt tres diffinitiones cōpositionis ac mixture. i. sunt tres modi compositiōis et mixtionis. Primus est aut enī ambo sumenda que vtreq3 leges ponunt circa iudicia: seu in iudicijs. Et dat exemplum in paucorum gubernatione. et dicit in paucorum potentia. sc3 in policia paucorum diuitum seu potentum diuitibus penam constituunt. i. ordinant damnum opulentum seu potentū restituendū a iudice sc3 q restituat: et satisfiat eis de damnis: nisi iudicando assint. i. si nō distetant iudices inter se q si distetant in iudicio potentum. tunc forte aliud ordinabunt. pauperibus autem mercedem nullam sc3 ordinant. quia nullum lucrum eis ordinant p damnis acceptis: seu habitis: nec p laboribus. nam iudicium potentū est q semp paupes minus habeant in lucro et plus in damno. Et econtra fit in policijs popularibus, statuunt eī paupib9 mercedem dari p laboribus et damnis. diuitib9 aūt penam nullaz id ē nō statunt q eis fiat restitutio de damno. Commune ac medium istorum ambo hec. quasi dicat. q hec policia mixta est cōis. et medium istorum extremorum iudicans q ambe policie iudicant p sua parte. itaq3 et ciuile seu politicū mixtum est ex ambobus. nam vt cōmune iudicat et diuiti et paupi q fiat in damnis: et lucris eq̄le et hoc iudicat. q est mixta policia ex ambab9 ❡Et subdit pclonem istius compositionis. et dicit. vnus igit modus cōbinationis hic ē. Et subdit scdm: ibi. [Alius autez] et est ista. nam in policijs potentiuz fiunt congregationes ad

p̄ncipes constituendos:⁊ ordinant ꝙ non ha
beant potestatē ꝯstituēdi p̄ncipes nisi qui exi
mi sunt in potētia ⁊ diuitijs.¶ In policia au
tem pplari nullā attendūt honorabilitatē: sed
tantum attendūt libertatē:que cōis est oibus
ciuitatibꝰ:⁊ paupibꝰ ⁊ diuitibus est policia in
qua cōe attenditur neutrum eoꝝ determina-
te cōsiderat.ſ; mediam honorabilitatem attē
dit.vt ex illa p̄ncipes constituanť.Et hoc est ꝙ
dicit phs.alius aūt scꝫ modus cōpositionis. ⁊
mixtionis est cape seu accipe mediū eoꝝ que
ab vtraqꝫ iubenť.i.statuunt ad p̄ncipatꝰ cōsti-
tuendos vel distribuendos.nam cōcionari he
quidē a nullo censu vel exiguo penitus.he ve
ro a magno censu. Uult dicere ꝙ fieri ꝯgrega
tiones ad p̄ncipatus constituendos vel distri
buendos statunt.he scꝫ policia poplaris ꝙ nō
attendať ad honorabilitatem. vel si attendiť
ad honorabilitatem ꝙ attendať ad ꝑuam.⁊ ꝙ
dicit de honorabilitate itēdit de diuitijs. Alia
aūt policia potentū statuit oppositum.s.ꝙ at
tendať ad honorabilitatem ⁊ diuitias.Cōc.s.
policia mixta certum neutrum.s.mediū vtrius
qꝫ sensus.s.vt p̄ncipes constituanť ex medijs
ꝑsonis que sunt in ciuitate.¶ Subdit tertium
modum cōpositionis ⁊ mixtionis policie: ibi.
[Tertius vero] ⁊ est iste.ꝙ tertiꝰ modꝰ mixti-
onis policie est ex duobus iustis seu instituti-
onibꝰ hoc quidē ex pplari lege.illo aūt ex pau
coꝝ gubernatione accipe mediū. ¶ Dat exē-
plum ⁊ dicit.dico aūt.s.exponendo tale aliqd
videť pplare magistratus sortiri. Uult dicere
ꝙ in policia populari p̄ncipatus videnť eē sor
tiales.vt scꝫ sorte succedant in p̄ncipatibꝰ. qa
equaliter liberi sunt:⁊ paupes.paucoꝝ autē
gubernationis ligere.hoc est ꝙ in policia pau
coꝝ potentium potentes seu diuites sūt eligi-
biles ad p̄ncipandum.ex eo qꝛ nō equalr sūt
potentes nec diuites. ¶ Etiam in policia po-
pulari non danť p̄ncipatus ꝓpter diuitias.Et
in principatu paucoꝝ sic. Docet phus ex hijs
accipe medium qđ est policie simplr dicte. Et
dicit optimatum igiť ac ciuile ab vtraqꝫ vtrūqꝫ
accipe.Et dicit modum. ⁊ paucoꝝ quidē gu-
bernatione electionis facere magistratus seu
principatus.vt scꝫ digni eliganť. ⁊ ex poplari
aūt sumere nō per censū: ſ; ꝙ eque digni pau-
peres eliganť. Post hos terminos seu modos
mixtionis ponit phus epylogū:ibi [Modus
aūt igiť.] ⁊ dicit ꝙ modus iste mixtionis ē.scꝫ
qui dictus est,Et sic restat ꝓdō supradicta de-
clarata ⁊ ꝓbata que est.ꝙ si policia mixta de-
bet institui oportet accipere q̄ ex vtraqꝫ poli-
ciarum illarum statuit ¶ Et si querať si possūt
bene misceri policia popularis:⁊ policia potē
tum vt ex illis fiat vna tertia policia mixta.Ad
hoc dicit phs ꝙ sic:ibi [Bene autem] vbi diť
ꝙ finis seu terminꝰ bone mixtionis policie po
pularis.et paucoꝝ potentū est. qñ eadem res
publica seu policia dici pōt popularis ⁊ pau-
coꝝ gubernati o ꝓpter ꝯuenientiam cum vtra
qꝫ. Iste enim due policie sicut supradictū est
extreme sunt. ⁊ omnes alie sunt quasi medie
inter istas.¶ Et si dicať ꝙ iste policie non pa-
sciunť talem mixtionem ex eo qꝛ policia mix-
ta denoiareť ab vtraqꝫ ¶ Ad hoc dicit phs ibi
[Patet eñ hoc] ꝙ hoc patet accidere dicen-
tibus bene esse cōmixtas.accidit hoc etiā me
dio scꝫ ꝙ in eo cōmixteanť extrema.⁊ ꝙ deno
mineť ab vtroqꝫ.cōpatiť nāqꝫ in eo vtrūqꝫ ex-
tremoꝝ. et hoc pōt patere in oibus modis in
quibus medium diciť per cōpositionē extre-
moꝝ.vt pꝫ.Et qꝛ in ciuilibꝰ sermones vl'es in-
tiles sūt.ideo ostendit hoc phs in ꝑticulari et
dicit.⁊ hoc est ꝙ ꝯtingit lacedemonioꝝ reipu
blice de qua in scđo libro dictum est.¶ Et po-
nit rōnem quare ille due policie sunt mixte in
illa media ⁊ dicit.multi eñ conanť dicere. scꝫ
de lacedemonioꝝ policia eam esse policiā po
pularem ꝓpterea ꝙ pplariter in ea cū plura sūt
ꝯstituta.¶ Et primo circa educationem pue-
roꝝ.Et ostendit quō. qꝛ pari mō diuitum filij
et pauperum educanť. ⁊ erudiunť per eundē
modum per quē valeant paupum filij erudire
Silr qꝫ in sequenti etate cum viri fuerint codē
mō nutriūtur ⁊ erudiunť. In nullo eñ magis
ꝯspicuūs seu distinctūs est diues q̄ paup.cibi
idem vtrisqꝫ in cōmensationibꝰ. vestitu etiam
tali diuites vtuntur.qualē ⁊ pauper quis ha-
bere potest. Uult dicere phus in hoc dicto ꝙ
in nullo erat distinctus paup a diuite in cōmē
sationibꝰ.hoc est in cōuiuijs cōibus: que solēt
facere ciuitates in festis circa alimentum seu
cibum.non eñ ꝑmittebant ꝙ diuites lautiora
ꝑparent q̄ pauperes timentes ex hoc oriri se
ditionem.et habebant diuites vestimentū ta-
le:quale vtiqꝫ ꝑparare posset aliquis pauperū
cauentes sapienter negligentia. ⁊ splendor in
vestibus diuitum cōcitaret in ciuitate seditio
nem.¶ Etiam ostendit phus ibi [Preterea]
in ꝯstitutione p̄ncipum mixtionem policiarū
Et hoc est.eo ꝙ duoꝝ maximoꝝ magistratuū
seu p̄ncipatuū.alterū eligit ppl's. senatores eñ
per pplm eliguntť. et ephori aūt ex pplaribus

constituunt. Nam in scdo libro determinatū est. ꝙ in lacedemonia duo pncipatus erāt sub rege. s. pncipatus seniū. qui plus a canicie mē tis ꝙ corporis dicebant senes: ⁊ erant cōsilia- rij quoꝝ cōsilio oia fiebant. ¶ Unde in secun da parte timeꝝ platonis. Ericias egyptus in- ducit dixisse ad solonem grecū legislatorem. greci pueri estis et non est in vobis ulla cana sapientie. Uñ datur intelligi ꝙ senectus vene rabilis non est in numero annoꝝ computata tunc eñi sūt cani sensus hois: ⁊ etas senectutis qñ vita est imaculata ¶ Scdo. pncipatus erat quem vocabant ephorios. hoc est, pcuratores publicoꝝ negocioꝝ. lacedemōes qui optima policia regebant in fauorē ppli constituerūt ꝙ ppls eligeret senatores. hoc est senes consi liarios: ⁊ pticipent ephoria. s. ꝙ illi de populo possent eligi in ephores. hoc est in publicoꝝ negociorū pcuratores. ⁊ hec totum factū est in fauorem ppli. Alij aūt dicunt illam policiā esse paucoꝝ gubernationem. Et supponit ra- tionem. q2 multa habet que paucoꝝ potentiā afferant. ⁊ ostendit que sūt. Primum est. quia oēs dignitates cōferunt per electionem. ⁊ nul la ꝯfert p sortem. Scdm est. ꝙ in pncipatu ne candi ⁊ in exiliū pellendi cōstituerūt paucos ad quoꝝ pceptū occiderent qui occidēdi erāt ⁊ expellerent de ciuitate qui expellendi erāt. ca uētes ne forte si multi tales essent: ꝙ multi etiā innocentes occiderent: ⁊ expellerent a ciuita te. ¶ Et subiungit de alijs vir. ac cetera hmōi per multa. i. multa alia talia habz policia pau coꝝ lacedemonioꝝ. Qualiter aūt habēt misce ri hec due policie docet subdens: ibi. [Opor- tet eñi] ubi dicit ꝙ oportet eñi ꝙ in policia be ne tēpata. i. bene mixta vtrūqꝫ videri. ⁊ neutrū scꝫ illoꝝ inesse simplr ⁊ saluari p seipam s. poli ciam mixtam. nō eñi ꝙ plēs policie extrinsecꝰ sint qui voluūt. s. policia pncipare. Et supponit rōnem dicens. ꝙ eritutiqꝫ ⁊ praue policie hoc scꝫ existens. ꝙ multi desiderant aliam policiā eo ꝙ in ista non possunt ad votum viuere. sed eo ꝙ nec vtiqꝫ velint policiam alteram. et nul- lam alterā ptem policie velint: eo ꝙ in ista ⁊ p tibus eius: quilibet potest ad votū viuere. Et post hoc adiūgit epylogum cōtinentē omnia que dicta sunt de policia simplr dicta. ibi [quē admodū igit] ⁊ dicit. quēadmodū igit videt rempublicam. i. policiam simplr dictam consti tuere. Et siir illas q̄ appellant optimates dictū est. Et hec de isto caplo sufficiant.

r Estat nunc vt de tyrannide dicamus nō ꝙ multis indigeat vbis ⁊c. ¶ Postqꝫ phs in p cedenti caplo determinauit de policia simplr dicta policia seu res publica. ¶ Consequēter in isto caplo voluit determinare de tyrānide q̄ est corruptio seu transgressio optimarum po- liciarum: ⁊ de speciebus eius. Pro quo sūt ali qua notanda. ¶ Et pmo est notandū. ꝙ istud caplm continet duas ptes pncipales. ¶ In p- ma enim pte ꝑponit phs intentionem suā re- capitulans q̄dam pus dicta li. tertio caº de re gno. ¶ In scda vero pte ponit tres spēs tyran nidis: ibi [Tyrannidis vo spēs.] ¶ Secundo est notandum. ⁊ pmo ꝙ est differentia inter re gem ⁊ tyrannum: q2 rex in suo regno est mo- narcha: ⁊ omnia que ipe intendit ordinat ad bonum cōmune: ⁊ ad bonum suoꝝ subditoꝝ. Sed tyrannus est ille qui vocatus est nouer- ca in sua policia: ⁊ oia ꝯsiderat ad bonum pro prium: ⁊ nullomō ad bonum cōmune conside rat. ¶ Scdo ꝙ inter omnes policias rectas re gnum est pncipalissima ⁊ optima: Hoc patet. q2 quanto aliqua policia plus assimilat pme policie tanto est melior: ⁊ talis policia est reg- num: vt pz. q2 maxime assimilat vniuerse mū- di machine in qua vnus solus pncipat. scꝫ deꝰ gloriosus. Et p oppositum, inter omnes corru ptiones seu transgressiones policiaꝝ rectarū peior est tyrannidis. Hoc pz p hoc. q2 quanto aliquid plus distat ab optimo in aliquo gene- re tanto illud est peius fm illud genus. Et sic quanto aliqua policia plus distat ab illo ꝙ in tendit in recta policia tanto est deterior. nam ꝙ pncipalr intendit in recta policia est bonū cōmune. ꝙ tamē nō intendit tyrannꝰ. s bonū ꝑpum ⁊ damnum cōmune. ⁊ sic apparet ꝙ est peior tyrannidis ceteris corruptionibꝰ polici arum. ¶ Tertio est notandum ꝙ phs in pma pte capli ꝑponit intentionem suam dicēs esse de tyrannide cum sit quedam pars policie. sꝫ tñ dicit ꝙ parum est dicendum de ea: ex eo. q2 non est recta policia s corrupta. Et dicit sic. re stet nunc vt de tyrannide dicamus: nō ꝙ multis indigeat verbis. sed vt habeat in hoc tractatu locum suum. nam parum dixit phus de ea: qñ de ea tractauit in tertio libro in caplo de reg- no. ⁊ posuit eam ptem esse policie. ideo phus voluit hic iteꝝ de ea pauca dicere. Etiam ibi- dem in illo caplo determinauit phs de regno: in quo caplo tractauit. nūquid regia potestas seu regnum vtilis erat ciuitatibꝰ vel inutilis. ⁊ quē constituere oportet regem. ⁊ vnde opor- tet cōstituere. ⁊ quō. i. ex quo genere hominū

⁊ ſm quas leges regnantem ¶ Quarto eſt notandū ꝙ phus in ſcda pte capli que incipit ibi [Tyrannidis vero] ponit tres ſpēs tyrānidiſ quaꝝ duas diſtinxit in tertio libro in capitulo de regno. ¶ Et pma ſpēs eſt in qua pncipatur vnus per electionē diſpoſite attendens ad ꝓpriam vtilitatem ſubditoꝝ. Et ille pncipatus i hoc ꝙ eſt diſpoſitus: hoc eſt ſicut eſt principatus dnī ad ſeruos ꝓpter hoc eſt tyrannus. ſed in hoc ꝙ fit per electionem ſubditoꝝ voluntariorum declinat ad pncipatū regale. Alia ſpēſ tyrannidis eſt in qua pncipatᷣ vnus ſ₃ ſucceſſionem hereditariam: ⁊ iuſta paternas ſeu antiquas conſuetudines et leges. et ille pncipatꝰ in hoc ꝙ eſt diſpoſitus eſt tyrannicus. ſ₃ in hoc ꝙ eſt ſm leges ⁊ voluntates ſubditoꝝ ⁊ pncipatus regalis. Unde dicit phs de iſtis duabꝰ ſpeciebus tyrannidis. Tyrannidis vero ſpēs duas ibidem diſtinximus. ſc₃ in tertio libro capitulo de regno. in quo caplo determinauit ꝺ regno. determinauit eñ in illo caplo de ſpēbꝰ tyrannidis. ꝓpterea ꝙ earum potentia quodāmodo alteratᷣ ad regiā gubernationem. Et oſtendit in quo ⁊ dicit ex eo ꝙ ambe poteſtates iſte ſunt ſm leges. ſc₃ regnu₃ ⁊ tyrannidis Et ſubdit qualiter. nam apud quoſda₃ barbaroꝝ aliqui eligūtᷣ ad gubernandum ſoli cum abſoluta: ⁊ omnimoda poteſtate. Et apd grecos eodē mō quidam eligebantᷣ qui ſoli gubernarent: quos vocabant eſynetas: hoc eſt tyrānos. Hec eñ tyrannides habebant differētia₃ a tyrannide ꝓprie dicta. nam ex vna parte tales erant reges: ⁊ ex altera erāt tyranni. Erāt eñ reges primo ex eo qꝛ ſm leges. ſ. electiōis inſtituebantᷣ reges. Scdo ex eo: qꝛ volentibꝰ imperabant. regnum eñ eſt voluntarijs imparare: ⁊ non ſeruis ſ₃ liberis: ſed dicebantᷣ tyranni ex eo pro arbitrio dñationem exercebāt: nam tyrānicus principatus dicitᷣ. quo vtitur dominus ad ſeruum. ⁊ regit ⁊ dñatur ſm ſuam voluntatem. ⁊ nō ſm leges. Iſte eñ ſunt due ſpecies tyrānidis ſupradicte i tertio libro. ¶ Tertia autem ſpēs tyrānis ꝓpriſſime ſumpta. ē q̄ maxime ꝓuidebitur. id nomen habere eſt illa q̄ eſt abſolute poſita regie poteſtati. ¶ Et iſta eſt illa poteſtas que nullis ſubiacet legibus. ⁊ dñatur parū. ⁊ meliorum ſm voluntatem propriam. ⁊ ad vtilitatē ꝓpriam. ⁊ nō ad vtilitatē ſubditoꝝ. nam rex dñatᷣ ſm leges: ad vtilitatē cōmunem. Tyrannus vͦo ꝓprie dictꝰ nō principatur ſm leges nec ad vtilitatem cōe₃ ſ₃ ꝓpriā quapropter ⁊ inuoluntaria eſt tyrannidis. rō eſt iſta. qꝛ nullus liber ſeu nullus de numero liberoꝝ ſuſtinet talem principatum ſeu ſeruitutem ex eo: qꝛ eſt oppſſiuus ⁊ coactiuꝰ Ex quo pōt inferri iſta ꝯclō. ꝙ inter oēs policias tyrānidis eſt peior. ¶ Iſta ꝯclō p₃ ꝑ hoc: qꝛ in tyrānide ſit plus receſſus ab illo ꝙ intenditur in recta policia: vt p₃: qꝛ in recta policia ſꝑ intēditᷣ bonum cōmune: ⁊ in tyrannide bonū ꝓprium ꝑticulare. ¶ Et ſi inſtetᷣ contra hanc ꝯclonem ꝙ tyrannus intēdit bonū ꝓprium: ⁊ bonū proprium ſub rōne boni eſt finis policie. ⁊ ꝑ cōſequens non recedit ab illo ꝙ intendit recta policia: ⁊ ſic non eſt peior alijs. Etiam tyrannus reprimit ⁊ repulit aduerſarios. S₃ reprimere ⁊ replere aduerſarios eſt bonu₃ ꝙ intenditur in recta policia: ergo tyrānis eſt policia recta ⁊ nō mala. Ad iſta dico. ¶ Et ad pmum dico: ꝙ ad hoc ꝙ policia ſit bona nō ſolum requiritᷣ ꝙ intendat bonum: ſ₃ etiam ꝙ intēdat illud bene. tyrannus aūt intendit ꝓpriū bonū: ſed nō bene ex eo: qꝛ nō intendit bonū cōe ſeu ſubditoꝝ. ¶ Et ad aliud dico. ꝙ nō ſꝑ repmere ⁊ repellere aduerſarios eſt bonū ꝙ intenditᷣ in policia recta: niſi qñ ſit cum debitis circunſtātijs ad finē rectū. S₃ ſic nō eſt in tyrannide: qꝛ tyrannus nō repmit aduerſarios ad rectū fine₃ policie ſ₃ ad bonū ꝓpriū: ⁊ ſic non pōt dici aliq̄ mō policia recta: ſ₃ policia peſſima oīm aliarū policiaꝝ. ¶ In fine ponit phs epylogū dictorum ibi. [Spēs igitᷣ] ꝙ eſt hoc: ꝙ ſpēs igitᷣ tyrannidis tot ⁊ tales ſūt: hoc eſt ꝓpter ꝑdictas cauſas. Et hec de iſto caplo ſufficiant.

q Uevero ſit optima reſpublica. ⁊ q̄ vita optima pſibus ciuitatibꝰ ⁊c. ¶ Poſt q̄ phus in ꝑcedenti caplo determinauit de tyrannide que eſt peſſimus pncipatus oīm policiaꝝ. ¶ Conſeq̄nter in iſto caplo voluit determinare que eſt optima policia de numero policiarum poſſibiliū a pluribꝰ attingi. Pro quo ſunt aliqua notanda. ¶ Et pmo eſt notandum ꝙ iſtud caplm cōtinet duas parteſ pncipales ¶ In pma eñ pte phus oſtendit ꝙ policia que a pluribus pōt attingi ꝙ illa q̄ eſt ex medijs ꝑſonis eſt melior ⁊ quieſcior. ¶ In ſecunda vero pte oſtendit. ꝙ etiam ꝑſone medie ſecuriꝰ viuunt in ciuitate ibi [Conſeruantᷣ quoq₃ in ciuitatibꝰ ¶ Secundo eſt notandū. ꝙ ſm phm in decimo methaphiſice. in vnoq₃ genere debet eē aliqđ ſupmum ꝙ ſit metru₃ ⁊ menſura oīm alioꝝ de illo genere. Ex quo ſequitᷣ ꝙ in genere policiaꝝ eſt vna pma policia q̄ eſt policia ꝑfectiſſima a qua omnes alie po

licie habent pfectionem. ꝛ vocat policia regal' vbi vnus solus pncipatur libere subditis. ordinans pncipaliter omnes suos actus in vtilitate reipublice. ¶ Etiam sequit ꝙ quanto aliqua policia plus accedit ad istam primam policiam tanto est pfectior. ꝛ quanto plus distat tanto est deterior. ¶ Tertio est notandum. ꝙ quatuor sunt modi: aut spẽs in policia populari. Prima est vbi multi pncipantur. ꝛ hoc ꝓpter aliquas eoꝝ dignitates seu diuitias: vel amicos: et hoc fm leges ¶ Secũda est vbi omnes pncipãtur fm dignitates ꝛ fm leges. ꝛ sũt homines dulces: ꝛ rõne vtentes. ¶ Tertia est vbi tota multitudo pncipatur fm leges. Quarto est notandum ꝙ ad rectam policiam si debeat seruari i sua rectitudine requirit aliqua regula que est principium viuendi. ꝛ ordinandi actus ꝛ operationes ad debitũ finem illius policie. ꝛ talis regula dicitur lex. Nam lex nõ est nisi enũciatio vl'is ostendens modum ordinandi actus suos: ꝛ modum viuendi. Ex quo sequitur ꝙ securius est regere policiã lege ꝙ̃ voluntate principis. maxime vbi multi principantur. hoc patet. qꝛ voluntas hominis non est secura. ꝛ lex est ꝑpetua ꝛ firma. ¶ Quinto est notandum. ꝙ quãto est maior vnio principantis ad subditos: tanto est policia securior ꝛ rectior et melior. ¶ Patet hoc pmo. qꝛ quãto est vnio maior tanto est maior cõuenientia cum principalissima policia. ¶ Secundo patz qꝛ quanto est maior vnio in policia tanto est maior concordia. ꝛ sic princeps melius potest ꝓuidere necessaria populo. ¶ Tertio patz. qꝛ quanto est maior discordia tanto est peior policia. ꝛ per locum ab oppositis sequit. ꝙ quanto est maior cõcordia tanto est policia melior ¶ Ex quibus sequitur ꝙ quanto pricipes sũt virtuosiores. ꝙ tanto sunt policie meliores.

¶ Istis p̃suppositis ponuntur due conclusiones. ¶ Prima conclusio est ista. ꝙ ex numero policiarum possibilium a pluribus simul attingi policia media: ex personis medijs cõstituta est optima policia. ¶ Ad declarationem. ꝛ ꝓbationem huius cõclusionis phũs in pricipio capituli querit hanc questionem seu dubitationem que sit optima policia: ꝛ optima vita pluribus ciuitatibus et pluribus hominibus. Et non querit que sit simpliciter optima policia. ex eo qꝛ de ea iam determinauit in tertio libro ꝛ dixit ꝙ erat regnum seu regia potestas scꝫ qñ dominatur vnus fm virtutem ꝛ ad vtilitatem cõmunem. Sed querit de policia que a pluribus hominibus põt attingi ꝛ a plurib⁹ ciuitatibus. Et dicit primo. ꝙ talis non est illa que est fm singularem vitam. qꝛ non est illa q̃ per virtutem iudicant vulgus. Nec illa que ꝑ doctrinam ingenio indiget sicut iudicãt ydiote qui dicunt scientiam seu sapientiaꝫ esse sũmum bonum: ꝛ scientes esse felices Nec illa q̃ habetur per bona fortune que indiget adiumentis externis. sicut iudicant aliqui qui dicunt sũmũ bonũ esse in delicijs. aut in diuitijs aut in honorib⁹. que omnia ista indigẽt adiumẽtis externis. i. successu fortunali. ¶ Ex quo relinquit ꝙ illa est policia optima possibili attingi a pluribus quam plurimi ꝓbant eẽ ꝙ̃ plurime ciuitates valent recipere. Et si dicatur ꝙ talis policia est policia optimatũ. ¶ Ad istud statim respondet phũs. ꝛ dicit. nam quas vocant optimates. s. policias optimates de qb⁹ modo diximus. s. in penultimo capitulo. ꝑtim exteri⁹ cadunt plurimis ciuitatib⁹. i. vna illarum. s. que est mixta ex pluribus virtuosis nimis distat a cõmuni participatione possibili. qꝛ plẽs sunt ciuitates que non tenent eam. et ꝑtim appropinquant' illi que res publica appellatur. i. alia spẽs policie optimatũ. que est mixta ex paucis v̾tuosis magis appropiquat ad hanc policiam communem a pluribus ciuitatibus. ꝛ a plurib⁹ hominib⁹ ꝑticipabilẽ. de q̃ hic queritur. ¶ Ratio est. quare iste supradicte non sunt optime policie a pluribus ciuitatibus possibiles attingi. ꝛ a plibus homibus. qꝛ idem est iudicẽ iudiciũ de omnibus istis. et de pncipijs ꝓprijs. s. ex quibus habent eẽ. Ex quo sequit ꝯclo. ꝙ policia optima possibilis a pluribus ciuitatibus attingi. ꝛ a pluribus hominibus est que consistit ex medijs personis. ¶ Istam con̄clonem ꝓbat phũs. Et primo ibi [Si enim recte] Ex rõne sumpta et pmo ꝛ secundo ethicoꝝ vbi dicitur. ꝙ felicitas que est totum bonum hominis est operatio perfecta fm cõnaturalem virtutem homĩ nõ impeditã Et v̾tus cõsistit circa medium vt dicitur in secundo ethicorũ. ergo cum optima policia sit fm oꝑationeꝫ virtutis optima policia est que consistit ex medijs ꝑsonis. ex eo qꝛ necesse est mediũ esse vitam optimã ei⁹ quã singuli adepisci valeant. Qualiter autem hoc sit subdit dicens medietatis. ꝛ has diffinitiones necesse est circa ciuitatis virtutem ꝛ viciũ. ꝛ rẽpublicã nam omnis medietas est inter abundantiam ꝛ defectum. ꝛ sic oportet medium esse int' has diffinitiones. i. inter duos terminos ciuitatis

malicie τ virtutis. τ similiter policie ex eo. q̃ po-
licia vita q̃dam est ciuitatis ¶ Scd̃o pbat phs
ɔclonem ibi [In cunctis aũt] τ hoc sic. nam ci
uitas est optima in qua pncipatur medij iter
paupes τ opulentos. ḡ τ policia possibilis at-
tingi a pluribꝰ est optima que est cõstituta ex
psonis medijs. ɔña nota est de se. q̃ policia q̃
dam vita est ciuitatis. Añcedens aũt pbaꝛ sic
nam illa ciuitas est optima in qua pncipaꝛ ci-
ues optimi. ſ ciues medij inter paupes τ opu
lentos sunt ciues optimi. ḡ τc. Maior nota ē
de se. Minorē vero ponit phs in littera: vbi
dicit sic. in cunctis aũt ciuitatibꝰ ptes sũt tres.
nam alij diuitijs excellũt. alij paupertate nimia
deprimunꝛ. τ alij sunt inter hos medij. Cũ igi
tur confessi sumus mediocritatem: et mediuz
esse optimũ palam. i. manifestum est q̃ bono-
rum fortune mediocris possessio est optĩa oĩz
estimanda. Et per ɔñs ciues medij inter pau-
peres. τ opulẽtos sunt optimi estimandi Pro
bat hoc phs p hoc. q̃ medij ciues maxime sũt
rõni obedientes. Nam dicit phs. q̃ hec. s. me-
diocris possessio facilis est ad obedientiã mã
datorum. nam si modicum excedant in alteru
tram ptẽ. s. ciues q̃ excedãt in forma. i. in pul-
critudine vel fortitudine/ vl' nobilitate. aut di
uitijs: aut paupertate. aut ĩbecillitate nimia aut
ignominia multa difficile est q̃ obediant rõni
Causa est ista. q̃ alij istoꝝ fiunt supbi τ delin-
quentes a parte in rebus magnis. vt sunt illi
qui excedunt in potentia τ nobilitate generis
Alij vero fiunt praui occulte. τ in rebꝰ exiguis
fraudatores. vt sunt pauperes valde. q̃ ppter
defectum diuitiaꝝ astutias inueniunt in pra-
uis valde. qđ est contra rationem. Etiam ab il
lis qui excedunt in supradictis iniurie vero in
feruntur. qñq; per ɔtumeliam. s. a potentibus
valde. τ qñq; per dolum. s. a pauperibꝰ valde.
Insup hij supradicti minime circa gubernati-
onem reipublice afficiuntur minime cõsulunt
hec autem vtraq; damnosa sunt ciuitatibus. s.
vtraq; supabundantia p excessum τ defectuz
τ p ɔñs medij ciues sunt optimi. ¶ Secundo
pbat phs eandem minorem ibi [Preterea.]
τ hoc sic. nam illi qui amant τ honorant pnci-
pes sunt meliores non amantibꝰ eos. ſ medij
ciues amant pncipes. τ excedentes nõ amãt
eos nec deficientes. ḡ τc. Maior pz de se. Mi
nor vero declaraꝛ. q̃ qui valde excedũt in po-
tentia/ aut diuitijs/ aut amicicijs/ aut alijs hu
iusmodi. non amant pncipes ciuitatis. q̃ et
ipsi per ambitionem volũt esse pncipes. τ sic
nec volunt nec sciunt obedire principibus. Et
vnde contingit eis hoc subdit phs. τ hoc stati
domi eoꝝ natis existit. i. hoc status a pmordio
existit pueris existẽtibus. Et ponit causam, p-
pter delicias eñi in quibus nutriuntur. nec in
scolis quidem pceptoribus quidam obedire
consueuerunt Ponit etiam ab altera parte in
deficientibꝰ. τ dicit qui autem horum sũt indi
gentia nimia constituti deiecto nimiũ animo vi
lesq; existunt. τ sic principari nesciunt. ſ tantũ
mõ sciunt subijci. s. seruili principatu. Alij ve-
ro superexcedentes sibi impari nullo mõ pascũ
tur. ſ ipi alijs tanq̃ dñi volunt imparere. τ sic effi
citur ciuitas seruoꝝ τ dñoꝝ et nõ liberoꝝ. ex
quibꝰ debet eẽ omnis ciuitas. qđ est ɔtra rati
onem ciuitatis. nam politicus eñi principatus
est equalium τ liberoꝝ. ¶ Tertio pbat phs
minorem rõnis pbationis prime genere. ibi.
[Et aliorum inuidentium] p hoc q̃ excedẽ-
tes in potentia τ diuitijs contemnunt alios
deficientes aũt inuident. ſ medij sũt amicabi-
les ideo sunt optimi ad policiam q̃ est pz a-
miciciam. Unde dicit sic phs. τ alioꝝ inuiden
tium. τ alioꝝ spernentiũ seu cõtẽpnentium si
sit excessibus ciuitas. que ambo plurimuz di-
stant ab amicicia τ cõmunicatione politica q̃
ambo debent esse inter ciues eiusdem ciuita-
tis. ¶ Et ponit rõnem dicens. q̃ cõicatio seu
societas amicabile qđdam est. hoc eñi ptz. q̃
homines nec in via cõi inimicis cõmunicare
volunt. Uult eñi ciuitas. s. fm rõnem ciuitatis
ex equalibus eẽ. τ similibus maxime quantũ
fieri põt. hoc aũt maxime existit medijs. s. nõ
valde diuites. τ valde paupes. Ex quo sequiꝛ
q̃ necessario fit vt hmõi ciuitas optime guber
netur ex quibus diximus scz ex medijs ciuibꝰ
natura constare ciuitatem. hoc est naturali rõ
ne constitutionem ciuitatis esse ex medijs ci-
uibus seu psonis. ¶ Ex omnibus istis sequiꝛ
ɔclõ phabita. s. q̃ ex numero policiaꝝ possibi
lium a pluribus attingi policia media ex pso-
nis medijs ɔstituta ē optima policia ¶ Instaꝛ
contra ɔclõnem τ pbatur q̃ melior est policia
possibilis a pluribus attingi que est constitu-
ta ex potentibꝰ τ diuitibꝰ τ nobilibus τ pulcer
rimis psonis. q̃ ex medijs. Et primo sic. nam
policia melius regiꝛ policia ab illo in quo est
maior potentia et prudentia. q̃ ab illo in quo
non est talis potentia τ prudentia. ſ hmõi sũt
illi qui excedunt in supradictis. ḡ τc. Minor
manifesta est. quo ad potẽtiam et quo ad pru
dentiam cõmuniter videꝛ per experientiam.

Maior vero quo ad primam partem pbatur
p hoc. qr oportet principem seu principes po
licie expugnare malos r rebelles. qr non pot
fieri sine potentia. Quo ad scdam partem pz
per phm qui dicit in tertio politicor. qr reipu-
blice est prudentia ¶ Secundo sic. nam illa po
licia possibilis a pluribus attingi est melior que
regitur ab illis qui difficilius frangunt vel cor
rumpuntur in iudicio. tales sunt potentes et
diuites q rc. Maior nota est de se. Minor ve
ro patet per hoc quia iudicium humanum ali
quando corrumpitur timore. r aliqn cupidita
te. r aliqn amore. s in talibus citius franguntur
psone medie q potentes r diuites. ¶ Tertio
sic. nam multum diuites habent sustinere ciui
tatem. r sustentare pauperes. Etiam sut alijs
fideliores qr confert multum ad bonum com-
munitatis. Et qr sint fideliores ptz. qr non ita
frangunt pactis sicut paupes de quibus dicit
phs qr paupes sunt cito flexibiles: q policia q
est constituta ex multum diuitibus est melior q
constituta ex medijs psois. ¶ Respondeo ad ista
Ad primum negatur minor. Et ad pbationez
dico qr melius conseruat policia quando re-
gunt persone medie: q supexcedentes multu
r deficientes multum ppter causas r rat oes
supradictas in probatione conclusionis Et ad
illud qr dicitur in minori qr psone excedentes
in potentia. r diuitijs sunt potentiores ad re-
pellendum inimicos. dico qr licet quelibet per
sona potentium sit potentior qualibet psona
media. non tamē omnes potentes sunt poten
tiores omnibus personis medijs. potentiorez
exercitum facient persone medie q potentes
solum per se. Et ad illud qr dicitur qr potentio
res sunt prudentiores. Dico qr illud nō est vlr
verum. imo aliquando est p oppositum ¶ Ad
scdm dico qr psone medie si sunt vtuose nō de
facili frangunt. nec puertunt iudicium timore
nec amore: nec cupiditate. imo aliqn potētio-
res et ditiores ipis modis puertunt iudiciu
maxime cupiditate. Et ratio est ista. qr appo
sitio diuitiarum maiorem apponit flāmam. et
vehementior fit cupido. ¶ Ad tertium dico qr
si diuites sustinent ciuitatem r sunt fideliores
hoc est non inquantum sunt diuites: sed iquā
tum sunt vtuosi. Hoc patet. qr multi sunt diui
tes qui bonum cōmune nō intendūt. s tantuz
ppriuum. r ad illud qr dicit qr diuites sūt fideli-
ores alijs. hoc nō est vlr verum. imo aliquādo
frangunt pacta facilius q alij. Et ad dictū phi
dico qr intelligit de multum paupibus. nā mlti
paupes sunt cito flexibiles ppter eor summam
pauptatē. ¶ Scda pclo ponit in pncipio scde
ptis capli que incipit ibi [Conseruāt quoqz]
r est ista. qr medie psone ex quibus pstituit poli
cia optima possibilis a pluribus attingi maxi
me conseruantur in ciuitatibus ceteror omniū
Ista pclo fz phz pbatur duabus rōnibus ¶ Pria
ratio est qr tales psone minime patiunt insidi
as: nec fraudes molliunt ex eo: qr nō habent
necesse vt concupiscant aliena sicut pauperes
nec habent ncce qr eor bona aliquis cōcupis-
cat ex eo: qr non habent nisi qr sufficit sibi. Et
ppter hoc maxime oim ciuiū. id est inter oēs
ciues conseruant in ciuitatibus. Et per pns. si
nec aliena concupiscunt: vt faciunt pauperes
qui paupertate eos compellente semp deside
rant aliena. nec eorum bona concupiscunt ab
alijs vt accidit diuitibus cum ipi non habeāt su-
pflua. et sic pauperes non insidiantur eis fur-
tis r rapinis. sicut insidiant diuitibus r cōtra
eos aliqn mouent seditionē in ciuitate: vt pos
sint eos diripe. videt qr nec insidiant alijs: nec
alij ipsis qr sine periculo degunt. i. viuunt in ci
uitate. Quapropter dicit phus bene optauit
phocilidas: qui optauit multa opima medio-
cribus. scz euenire. Et dixit optando mediocris
esse volens in ciuitate. i. medius volo esse in ci
uitate nec multū diues nec multū pauper. Ex
hoc infert phs duo correlaria ibi [Patet igi-
tur] ¶ Primum est cōclusio pmi capli que est
ista qr ex hoc patet: qr ciuilis societas optima
est que per mediocres fit: scz p medias psonas
inter diuites r paupes ¶ Scdm correlariuz qr
elicit est. easqz scz psonas medias recipere vt op
time gubernentur. Quasi dicat. qr ille ciuita-
tes bene regunt qn a ciuibus medijs guberna
tur. Ratio est qr in eis mediocres ciues pluri
mi sunt inter multum diuites r multum pau-
peres. ac plus possunt maxime quidem ābā-
bus: vel saltem altera pte. quasi dicat. qr ciues
medie plus possunt q ambe alie due ptes. scz
q multum potentes r multum paupes. ex eo
qr plures sunt. r si non sūt potentiores amba
bus ptibus saltem sunt potentiores altera p-
te. Et si aūt accidit qr ciuitas nō bene regatur
nec bene politizet ppter excessum diuitū: seu
potentum: vel ppter fraudem paupe. statim
reducit per medias psonas. seu per ciues me
dios ad bonam policiam seu ad bonū regimē
¶ Ratio est ista vt dicit phs. hec enī addita p-
ualere facit: r phibz contrarios excessus fieri.
Quasi dicat. qr appositum mediū ad alteram

partem scꝫ diuitum et pauperū facit inclinati onem ⁊ ꝓhibet ꝯtrarios excessus tam diuituꝫ ꝗ̄ pauperū. q꞉ cuicūqꝫ parti apponunt̄ medij illa pars vincit ⁊ repⁱmit aliam que facit iniuri am ⁊ seditionem. ¶ Scd̄a ratio per quā ph̄us ꝓbat ꝯclonem ponitur ibi. [Quapropter val de] ⁊ est ista. ꝙ si aliq̄ñ īmitant̄ policie ab vna in aliam cum periculo ciuitatis. sicut ex popu lari in policia potentum vel ꝯ̄rio. maxime suc curritur ciuitatibus ꝑ medias ꝑsonas. ⁊ ꝑ cō= sequens medie ꝑsone maxime conseruant̄ in ciuitatibus. Et ꝓpter hoc dicit ph̄us. quapro= pter valde optandum est. vt qui in republica versantur facultates mediocres: ac sufficiētes Causa est ista. q꞉ vbi alij multa possidēt. ⁊ sūt excellentes diuites. ⁊ alij nichil: ꝫ sūt in extre= ma pauꝑtate vel plebs infima insurgit. i. pau= peres vincunt vel paucoꝝ potētia. i. aut excel lentes diuites vincunt. aut tyrannus ꝓpt̄ vtrū qꝫ excessuꝫ. s. si excedant pauꝑes ⁊ diuites cō tra ꝑncipes: quō ita sit corrumpit̄ policia. Et subdit rationem dicens. nam ex poplāri statu nimiū suꝑbo. ⁊ ex paucoꝝ potentia ad tyrāni dem deuenitur que est pessima corruptio ciui tatis. Ex mediocribus autem. scilꝫ inter diui= tes ⁊ pauperes. ac ꝓpe paribus. i. ex illis qui sunt iuxta medios multo minus. s. fit tyrannꝰ Cuiꝰ rei causaꝫ postea dicet̄. s. in quinto libro vbi de mutationibꝰ policiaꝝ tractabit̄. Et sub dit rōnem confirmationis dictoꝝ ibi [ꝙ autē media sit.] ꝙ autem media sit potima. i. poli= ciaꝗ est ex ꝑsonis medijs manifestum est Cau sa est ista. q꞉ sola hec est que sedicionibus ca= ret. nam vbi in ciuitate sunt multe persone me die inter diuites ⁊ pauꝑes minime fiunt ꝑtur batiōes. et dissensiones ⁊ sic non fiunt trāsmu tationes policiarū. Et magne ciuitates fiunt magis sine seditionibꝰ ꝓpter hanc causam. q꞉ magna multitudo hoīm mediocriū est in illis Et sic cum illis sint mlte ꝑsone medie repⁱmūt potentes ⁊ multum diuites a violentia. ⁊ pau ꝑes a fraude. In ꝑuis autem ciuitatibus faci le est diuidere omnes homines in duas ꝑtes: vt nichil relinquat̄ mediū. ⁊ fere cuncti vł ino pes sunt vel opulenti. ⁊ ideo in ꝑuis ciuitatibꝰ frequenter est discordia. Et sic ex istis sequit̄ ꝯclō supradicta ꝙ ꝑsone medie ex qbꝰ consti= tuit̄ policia optima possibilis a pluribꝰ attin= gi meliꝰ conseruantur in ciuitate ꝗ̄ ceteri. Si cut ph̄us ꝓbauit supradictam ꝯclonem. Con= quenter de policijs medijs voluit ꝓbare idem ibi. [Populares quoqꝫ] Et ꝑmo ꝑ hoc quia

multas habent medias ꝑsonas ¶ Secundo ꝑ signū istō ꝙ optimi legislatores fuerūt filij me diaruꝫ ꝑsonaꝝ ⁊ non diuitum nec pauperum ¶ Unde dicit ph̄us populares gubernatiōes seu policie tutiores sunt. ⁊ diuturniores ꝗ̄ pau corum potentum ꝓpter medios: scꝫ ciues. As signat statiꝫ causā: q꞉ plūes eñ sūt ciues medij in policijs popularibus: ꝗ̄ in politijs paucoꝝ potentum. in quibꝰ nō ꝑncipant̄ nisi diuites: ⁊ potententes. nam sine hijs scꝫ ꝑsonis seu ciui bꝰ medijs Si mltitudo inops plus potest ad ē si pauꝑes inuadāt diuites aut eꝯ. si diuites in uadūt pauꝑes: res se habet male: adⁱ est fit ma la oꝑatio ⁊ cito pereunt. Et hmōi causa ē ista q꞉ si diuites inualuerint opp̄mūt pauꝑes Et si autem pauꝑes inualuerint fraudes molliū tur contra diuites. ¶ Ponit signum ꝑ qō pro batur ꝙ populares gubernationes in quibꝰ ꝑncipant̄ medie persone sunt diuturniores et tutiores ꝗ̄ paucoꝝ potentū. ibi [Signum vō huiꝰ] ⁊ dicit signum vero huiꝰ putandum est. ꝙ optimi legislatores fuerūt de medijs ciuibꝰ nati. Nam ⁊ salon legislator scꝫ athenaruꝫ hu iusmodi fuit: vt apꝑet ex eis carminibꝰ. id est ex poesia quā scripsit. Et ligurgus qui fuit le= gislator in lacedemonia silr̄ fuit ex medijs: vt patet: q꞉ nō erat rex. Et charondas similiter: ⁊ plurimi alioꝝ. s. legislatores fuerunt ex me= dij ꝑsonis: et non ex multū potentibꝰ. nec val de pauꝑibꝰ. ¶ Ex hijs eñ est manifestū vt di= cit ph̄us ibi. [Patet autem] ꝙ inter policias possibiles a pluribꝰ attingi optima est in qua ꝑncipant̄ medie ꝑsone: vt dixit ꝑma ꝯclō. que quidē policia raro inuenit̄ in plibꝰ ciuitatibꝰ. Sꝫ policia que in pluribꝰ ciuitatibꝰ reperitur aut est popularis vel policia paucoꝝ potentū Causa est ꝓpter defectum ciuiuꝫ medioꝝ. Et ideo ꝑs potentior siue sint diuites: siue ꝓplus seu pauꝑes qui egrediūt̄ mediū corrūpit poli cias q꞉ ipi quicunqꝫ fuerint gubernationē fa= ciunt. et hoc est: q꞉ aut multitudo populi insur git. id est vincit diuites. aut paucoꝝ potentia vincit pauperes. ¶ Alia est causa: vt dicit phi losophus ibi [Preterea ex hoc] ꝙ ꝓpter hoc ꝙ diuites et pauꝑes contra repugnant fiūt se ditiones. pars que superat facit insignū victo rie policiā ꝓpā. et sic non habent policiam cō munem nec equalem: ꝫ si diuites vincunt faci unt policiam paucorum potentum. et si vicūt pauperes faciunt policiam popularē. ¶ Ter= cia causa fuit ista: q꞉ non respiciebant ad vtili tem ciuitatum. ꝫ ad suam: et habētes inclina=

tionem sic instituerũt. Et ꝓpter hoc dixit phs in ꝑhabitis. ꝙ extreme policie sunt popularis ⁊ paucoꝝ potentum ex quibus componit̃ media que simplici noĩe dicitur policia. ¶Ex hys infert phũs ibi [Atqꝫ ita] ꝙ dixit. ⁊ dicit. atqꝫ ita ꝑ istas causas .i. ꝓpter istas causas effectũ est: vt vel nũqꝫ illa gubernatio medioꝝ extiterit: vel admodũ raro. ex eo ꝙ priuata vtilitas ex seno surgit ꝙ cõis: vnus eñ vir solus eoꝝ qui antiquitus in ꝑncipatu fuerunt consensit solꝰ scꝫ ꝑsuasit recta ratione hunc modũ gubernãdi cõstituere .i. hunc ordinez assignare policie medie composite ex poplãri. ⁊ ex policia paucoꝝ potentum. Et iste fuit circa egypnus qui instruxit solonẽ qualiter regẽda erat optima ciuitas. Et dicit. ꝙ sicut antiqui ita ⁊ moderni ad vtilitatem priuatam attendunt. ⁊ ideo in ciuitatibus consuetudo obtinuit non velle eq̃le scꝫ ꝓpter ꝑuatam vtilitatem. Sꝫ ꝑncipare seu imꝑare q̃rere scꝫ pplãri principatu: vel paucorũ potentũ aut victos obedire. ¶Ultimo ponit phs epylogũ oĩm ꝑdictoꝝ ibi. [que igit̃.] ⁊ dicit que igitur sit optima policia. ⁊ propter quã causam ex hys .s. supradictis ptꝫ. de alijs autem de quibus diximus ꝙ erant plures populares: ⁊ plures paucorum potentum: q̃ illarũ sit ponẽda ꝑma: ⁊ que secunda. Et que illarum deinceps sit potior. aut que deterior determinata optima non erit difficile intueri. ¶Et ponit rõnem. q2 ncc̃e est scꝫ illam policiaz esse meliorẽ que ꝓxime huic accidit. id est q̃ ꝓpinquissima est huic optime. ⁊ illã esse deteriorez que plurimũ distat a medio: scꝫ a media policia: nisi ad suppositiõnẽ quis iudicet. Et exponit istud dictum. dico autem ad suppositionẽ. q2 multociens existente aliqua policia magis eligibili .s. simpliciter quibusdam nichil prohibet propter particulares casus expedire magis esse vtilem policiam: supple: q̃ꝫ illa que simpliciter eligibilis est. Et h̃ de isto caplo sufficiãt.

q

Que autem res publica quibus: ⁊ qualis qualibus cõferat ⁊c̃. ¶Postq̃ꝫ phs in ꝑcedenti capitulo determinauit q̃ ẽ optima policia possibilis a pluribus attingi. ¶Consequenter in isto capitulo determinat que policia ⁊ qualis est conueniens: ⁊ quibus ciuitatibus: ⁊ qualibus est conueniens. Pro quo sunt aliqua notanda. ¶Et primo est notandum. ꝙ istud capitulum continet tres partes principales. ¶In prima enim parte proponit intentionem suam. ⁊ ponit distinctionẽ partium ciuitatis per quas soluitur q̃stio principalis hic mota ¶In secunda vero parte regreditur ad declarationem mixture mediꝫ: q̃ est ex populari: ⁊ paucorum potentum policijs ibi [Sunt autem illa.] ¶In tertia autem parte ostendit ex qualibus ciuilibꝰ est ista policia media ibi [Oportet quidem] ¶Secundo est notandum ꝙ phũs in prima parte capituli ostendit ꝙ omnes policie duobus modis differunt. scꝫ quali et quanto. Et vocat quale quo persone differunt inter se. scꝫ fortuna/ nobilitate/ ⁊ disciplina. Fortuna: sicut ꝙ vnus est diues ⁊ alter paup. Nobilitate: sic ꝙ vnꝰ ẽ ingenuus ⁊ alter seruilis conditionis siue ignobilis. Disciplina: sicut vnus est virtuosus ⁊ alter non. Differunt autem quanto: ꝙ vna multitudo excedit alteram: ⁊ altera excedit̃. ⁊ illa que excedit vincit in ciuitate alteram: ⁊ cogit eam. vel ad imitandum policiam vel conseruãdam eandem. Et hoc est ꝙ dicit in littera. que autem respublica seu policia: quibus scꝫ ciuitatibus. ⁊ qualis qualibus scꝫ ciuitatibus cõferat consequens est tractare. scꝫ post dicta in precedenti capitulo. ¶Et subdit philosophus ꝙ oportet in hoc vti generali documẽto in omnibus policijs. ⁊ hoc est sumendum. Et ponit illud ⁊ dicit ꝙ oportet valentiorem partem ciuitatis esse volentem stare seu manere illa ꝑte que non vult policiam manere. hoc est dictum. ꝙ oportet ꝙ fortior sit illa pars que vult manere policiam: q̃ꝫ illa que non vult imitari eandem. ¶Et subdit ibi. [est autem omnis.] distinctionem quandam partium ciuitatis ꝑ quã habet cognosci q̃ pars ciuitatis est valentior fm cuiusmodi valitudinẽ oportet policiam assignare. Distinctio est ista. ꝙ ꝑtiũ ciuitatis. quedam est qualis: ⁊ quedam est quãta ⁊ sic ciuitas est cõposita ex quali ⁊ quãto. Et exponit phs. dico autẽ quale. ⁊c̃. id ẽ quidez libertatẽ/ diuitias/ nobilitatem/ disciplinam. scꝫ q2 vnꝰ diues: ⁊ alter paup. ⁊ vnꝰ disciplinatus seu ꝟtuosus ⁊ alter nõ. vnꝰ nobilis ⁊ alter ignobilis. ⁊ iste sũt dr̃ie eiꝰ qd est q̃le in ciuitate. ¶Exponit etiã alterã ꝑtẽ: q̃ est quãtũ. ⁊ dicit. quãtũ vero .s. dico. ⁊c̃. id ẽ q̃si multitudinẽ ppli ꝑualẽtẽ .s. excessũ multitudinis: ita ꝙ vna ꝑs excedit alterã mltitudĩe. ⁊ h̃ ẽ ꝙ subdit. fieri aũt põt vt q̃le existat vni ꝑti ciuitatis. ⁊ alteri vero quãtũ: ita ꝙ erit maior numerꝰ ignobilium q̃ꝫ nobiliũ. ⁊ paupeꝝ quã diuitum. ⁊ tñ illi nõ suꝑant tantũ quãtitate quãtũ suꝑant̃. seu deficiunt qualitate. Hoc est dictũ ꝙ nõ ꝯtigit vnã ꝑtem tantum ꝓficere excedendo quanto

ꝙ magis non succumbat deficiendo qualit. Et
propter hoc adinuicem conferenda sunt. Et
videatur que est illa que excedit. et que est il-
la que deficit. Et dat exemplū in pticulari: ibi
[Ubi ergo] ꝛ dicit: vbi ergo supat pauperū
multitudo eam quā diximꝰ ꝑportionē .i. ſꝫ di
ctam ꝑportionē hic poplaris gubernatio seu
policia pplaris exorit .s. qꝛ ppls vincit. ꝛ si nō
cōsentiūt diuites interficiunt a pplo. Et quia
multe sūt policie pplares sicut dictū est in isto
q̄rto libro. subdit. Si em̄ agricole plus possūt
fit agricolaꝝ policia pplaris. q̄ in p̄inducto ca
pitulo dicta est p̄ma. ¶ Et subdit de alijs. siīr
ꝛ vnaqueqꝫ spēs policie pplaris fit ſm excessū
ppli vniuscuiusqꝫ. ꝛ dicit sic. Si multitudo te-
nuioꝝ ac mercennarioꝝ .i. illoꝝ qui laborant
mercede conducti vltima spēs est policie ppla
ris. si illi vincūt fit policia popularis eoꝝ. ꝛ sic
de alijs policijs pplaribꝰ q̄ sūt haꝝ medie. ſcꝫ
piscatoꝝ ꝛ hmōi ¶ Et sicut dixit d' policijs po
pularibus subdit de policijs paucoꝝ potētū:
ibi. [Ubi ea ps] ꝛ dicit. ꝙ vbi ea pars in q̄ sūt
opulenti. ſcꝫ diuites ꝛ nobiles magis superat
qualitate q̄ȝ deficiat quātitate. hic paucoꝝ po
tentia gubernatioqꝫ exorit. ex eo qꝛ cogūt ali
os ad tenendū suū p̄ncipatum. Et qꝛ in supio
ribus assignauit multas spēs policie paucoꝝ
potentū. in quarū qualibet est multitudo que
dam: q̄ si vincit alios oēs cogit ad suum prin-
cipatum. Et ideo generaliter subdit: ac eodeꝫ
mō singule spēs huiꝰ ſm exupantiā istiꝰ modi
boim .i. vnaqꝫ spēs ſm excessū multitudinis
potentie paucoꝝ potentū fit talis: vl' talis spe
cies istiꝰ policie ¶ Tercio ē notādū ꝙ phs ibi.
[debet aūt] declarat ꝙ cū legislatorē oporte-
at cōseruare policiā q̄ est in ciuitate: ꝛ nō pōt
ꝑ deficiētes vl' excedētes: oportet illū inuocare
medias ꝑsonas ex q̄bꝰ cōstituit policia optīa
possibilis a pluribꝰ attingi: de qua dictū est in
p̄cedenti caplo. Et dicit sic. debet aūt qui legē
ponit in republica sp ad medios: ſcꝫ ciues re-
spicere. siue em̄ ad paucoꝝ gubernationē: seu
policiā dirigant leges de medijs .s. ciuibꝰ ē cō-
iectādū: vt ꝑ ipsos potētes cōpellant ad legeꝫ
tenendā. siue ad pplarē statū .s. dirigant leges
hos .s. medios ciues respicere debꝫ legislator.
nā vbi em̄ mediocrū supat multitudo vl' vtrūqꝫ
extremū: vl' alteꝝ tantū hic respublica: seu po
licia recipit stabilitatē. ¶ Et subiūgit rōnē. nō
em̄ est metus .i. nihil est timendū. ſcꝫ legislato
ri: ne forte diuites cū paupibꝰ cōspirēt contra
mediocres. ſcꝫ sup medioꝝ ordinationē: nūqꝫ

em̄ alteri alteris seruire velint. ſcꝫ nec paupes
diuitibꝰ: nec diuites paupibus. Et si cōmuneꝫ
aliquā querūt nullā aliā q̄ȝ istam. ſcꝫ mediam
reperient. nam hec policia mediorum respicit
equaliter ad diuites ꝛ ad pauperes ¶ Et sub-
dit rationem dicens. nam per vices guberna-
re. id est in parte principari. hoc est: vel ꝙ diui
tes vel pauperes principentur non paterētur
id est non sustinebunt ꝑpter diffidentiam que
inter eos existit. qꝛ diues nō credit paupi: nec
pauper diuiti. In cunctis enim locis arbiter ē
fidelissimus: arbiter enim est medius. ¶ Et ex
hoc infert phūs: ibi [Quanto melior] ꝙ quā
to est melior policia temperata. id est quanto
est magis deducta ad medium: tanto est durā
bilior. Et quia rectum est iudex sui ꝛ obliqui:
ideo subdit reprehendo alios qui sic rectā po
liciam non inducunt ex medio. Et dicit. aber-
rant autem pleriqꝫ illorum qui optimates rei
publice gubernatiōes. id est policias optima-
tum facere volunt. non solum in tribuendo ni
mium diuitibus. verum etiam in excludendo
plebem. ſcꝫ non consulendo populum quid ve
lit de constitutione principatus. ¶ Et subdit
rationem dicens. necesse est enim procedente
tempore ex falsis bonis verum malum eueni-
re. Quasi dicat. ꝙ necesse est aliquo tempore
ex falsis que aliquis audit ab aliquo bonis ve
nire malum verum. Et ideo bonum est vt ma-
lum audiatur vt cauere possit. non enim vita-
tur malum nisi cognitum. Diuitum enim cu-
piditates plus habendi magis destruunt rem
publicam q̄ȝ cupiditas multitudinis. vt pateꝫ
per experimentum. Et ideo de hijs bonuꝫ est
audire populum ¶ Istis presuppositis ponū-
tur tres conclusiones. ¶ Prima conclusio po
nitur in secunda parte capituli que incipit ibi
[Sunt autem illa circa que] ꝛ est ista. ꝙ opor
tet in concionando seu in congregando vtili-
ter perferre ad populum. ¶ Ad declarationeꝫ
huius conclusionis Philosophus enumerat
quinqꝫ de quibus debet esse prolocutio con-
cionis in populo. et sunt hec. ſcꝫ concio/magi
stratus/iudicia/armatura/ꝛ exercitatio. Hec
enim. quia ad totam pertinent multitudinem
omnibus preponi debent in concione. Est ve
rum ꝙ aliquando dissimulari debet si aliqui a-
liquando desint ad quos non multum perti-
net. ꝛ maxime pauperes quos oportet occu-
patos esse circa alia propter indigentiam vi-
te. ¶ Unde dicit sic Philosophus. Sunt il-
la circa que simulant ac fallaciter pretexunt

ad p̄p̄m quinq3 numero.s.cōcio magistratus
iudicia/armatura/ ⁊ exercitatio. Circa cōcio
nem siue congregationem quidem dicit. ꝙ l3
omnibus cōgregationi interesse. ¶Et ponit
penam diuitibus si non intersint congregatio
ni. Et dicit. ꝙ sub pena damni p̄cipi debet di=
uitib⁹ ne subtrahant se congregationi ex eo.
q2 ad illos magis p̄tinet: vel solum p̄tinet ad
illos: vel si non solum pertinet ad illos: p̄tinet
magis illis q̄3 multitudini populari: Quasi di
cat ꝙ solum diuitibus debet precipi sub pena
damni et non pauperibus: vel si p̄cipit̄ omni=
bus sub pena damni. tunc diuitib⁹ debet p̄cipi
sub pena multo maioris damni q̄3 pauperib⁹
¶Et subdit de secundo circa principatum. sc3
q̄n fit concio seu cōgregatio: tunc non licet di
uitibus interesse: nec eis p̄cipi vt intersint sub
pena damni. Causa huius est: q2 habētes ho=
norabilitatē: ⁊ diuitias magis apti sūt ad p̄n=
patus ⁊ vtilius possunt. ⁊ ideo nō licet eis ab
iurare. ꝙ non intersint congregationi vbi tra=
ctatur de principatu. Et subponit tertium. sc3
circa iudicia vbi iudicant̄ cause. ⁊ dicit ꝙ est p̄
cipiendū diuitib⁹ vt intersint sub pena damni
ad distinctionē causaꝝ: q̄liter rei sūt puniendi
⁊ bene meriti sunt p̄miandi. et hoc damnū de=
bet eis esse nisi iudicent. Et paup̄ib⁹ nō debet
poni pena si nō intersint: ex eo q2 nō vacat eis
vel si vtrisq3 sc3 diuitib⁹ et paup̄ib⁹ debet ipo=
ni pena vt intersint. debet maior īponi diuiti=
bus q̄3 paup̄ib⁹: q2 diuitib⁹ magna pena deb3
īponi. ex eo q2 vacat eis: ⁊ paup̄ibus p̄ua: ex
eo q2 non vacat eis ¶Confirmat hoc ph̄s au
ctoritate ⁊ dicit Sicut est in legib⁹ charōde: q̄
sic ordinauit. charondas enī est nomen cuiuſ=
dam legislatoris. ¶Et subdit obseruantiā ta=
lium in diuersis locis: q2 in aliquibus locis si=
ue ciuitatibus p̄ nomina scribuntur illi qui de
bent venire ad congregationes ⁊ tractat⁹ cō=
munes: ⁊ sint in iudicijs. ⁊ hoc est ꝙ postq̄3 sūt
descripti si nō exercent in penas magnas icur
rant. ⁊ metu penarum vitent descriptionem. i.
excusent se ne scribant̄ ne incurrant in illa ma
gna damna. p̄pter enim nō scribi nec iudicia
nec conciones exerceant. hoc est propter non
scribi nec discutiant causas: nec conueniant.
¶Et subdit de quarto ⁊ dicit eodem mō cir=
ca arma ⁊ circa gymnasia legibus statuūt. q̄si
dicat. ꝙ eodem modo ꝙ arma habeant ꝙ erat
quartu3: vt sc3 habeant arma: ⁊ sint parati ad
miliciam. Et similiter de exercitari ꝙ erat q̄n=
tum. ⁊ vocat exercitium tornamenta/ ⁊ palu=
strum. ⁊ alia de quibus scribit vegi⁹: de re mi=
litari leges ferunt eodē mō sicut supradictum
est cōcionatores. Et dicit ꝙ licet pauperibus
non liceat habere arma. tamen diuitib⁹ valde
damnosum est: si nō habeāt. q2 eis est īposita
pena si nō habent ea. Et hoc adhuc seruat̄ in
multis ciuitatib⁹ in quibus p̄fectus ciuitatis.
id est rector principalis ciuitatis ordinat eq̄s:
⁊ arma s̄m facultates ciuium. Et si non exerci
tantur in militaribus: paup̄ibus non imponit̄
pena: diuitibus pena imponitur: vt alij sc3 di=
uites metu pene se exercere compellant̄. alij
sc3 pauperes qui nullam formidant penā non
faciant ex eo: q2 ad talia vacare nō possūt ege
state impediente Et quia omnia que dicta sūt
de principatu paucorum diuitum seu poten=
tum vera sūt. ideo subdit ibi. [Hec igitur.] ge
neraliter. ⁊ dicit. hec igitur paucorum poten=
tie sunt machinamenta. scil3 legislationis. Et
vocat ph̄s machinamenta ad parentē inspici
entiam: et non existentem quam ostēdere in=
tendunt legislatores in principatibus pauco=
rum potentum. ¶Et quia sunt due policie ex
treme. sc3 policia paucoꝝ potentum: ⁊ popu=
laris policia ex quibus omnes alie miscentur
vt in prehabitis dictum est. ¶Et quia iā dixit
de policijs paucorum potentum subdit de po
licijs popularibus et dicit. in populari autem
statu contra hec alia excogitant. ¶Et dicit q̄=
modo. Nam pauperibus enim salaria. i. mer=
cedem statuunt concionantibus: atq3 iudican
tibus. sc3 existentibus presentibus in congre=
gationibus. et causas discernentibus: vt acci=
piant pro rata laboribus stipendium. Diuiti=
bus autem nullam penam. id est nullum dam
num statuunt. et sic sapienter occurrunt sedi=
tioni que posset esse inter diuites et paupes.
Et sic ex istis sequitur conclusio prehabita. s.
ꝙ in concionando oportet vtiliter perferre ad
populum. scilicet ad pauperes ¶Secunda cō
clusio ponitur ibi [Itaq3 manifestum est] Et
est ista. ꝙ qui beneuult miscere policias extre
mas in mediam debet attendere in legislatio
ne ꝙ nullum damnum fiat diuitibus: et lucrū
detur pauperibus: quia tunc enim quietissi=
me habitabunt. ¶Ista conclusio patet p̄ hoc
quia policia que est mixta ex policia pauco=
rum potentum. ⁊ ex policia populari est meli=
or illis ex quibus constat. propter hoc ꝙ facit
plures participare ciuilitate in hoc. quia con
sistit in dando pauperibus mercedem. ⁊ ꝙ nō
inferatur damnum diuitib⁹ nisi cōtempserint

venire ad ꝯgregationes. Et h̄ ē ꝙ dicit phūs itaqꝫ manifestū est. Siqͥs vellet hec iuste tēpare. id est si quis vellet iuste miscere policias. scꝫ extremas ad mediam que est simplr optima policia. oportet vtrūqꝫ assumere: hoc est, q̄ apud vtrosqꝫ. scꝫ diuites ⁊ paupes sūt colligere. Et dicit quomō. ⁊ hijs scꝫ paupib⁹ salaria seu mercedem acquirere. ⁊ hijs scꝫ diuitib⁹ penam. hoc est non damnum acquirere. Sic em̄ cōmunicabūt omnes. s. in policia media que simplr dicitur policia. nam illo autēꝫ modo in simplicitate policia potentum. vel in simplici policia populari fit alteroꝝ solū. s. vel diuitiꝫ vel pauperum. scꝫ quando statuunt penā diuitib⁹: ⁊ mercedem paupibus fit policia pplaris: ⁊ quando statuūt penā paupib⁹: ⁊ mercedēꝫ diuitibus: tunc fit policia paucoꝝ potētū: ⁊ in policia media si statuunt mercedem paupērib⁹ ꝑpter coꝝ egestatem vt resideāt in cōcionibus nō statuunt penam diuitibus: et sic conseruant̄: nec inter eos est dissensio ¶ Tercia ꝯclō ponit̄ in tertia ꝑte caplī q̄ incipit: ibi. [Oportet quidem] ⁊ est ista: ꝙ oportet ꝙ policia optima possibilis a pluribus attingi ē ex ciuibꝫ habentib⁹ arma bene moriginatis. ⁊ bene disciplinatis ¶ Ista ꝯclō pꝫ ꝑ ph̄m ꝑ hoc qꝛ policia media est ex medijs ciuibus: sicut supius ꝓbatum est. qꝛ medij ciues sunt nati optie polizare. Sed inter medios ciues superabundant arma portantes. ideo est ex talibus habentib⁹ arma. ¶ Etiam oportet ad hoc ꝙ ista policia sit bene mansiua nō solū attendere ad quantitatēꝫ medij. ꝟ ad quātitatem ſm bonam dispositionem. Unde dicit ph̄s oportet q̄dēꝫ rempublicam esse. s. policiam optimā possibilem a plibus attingi ex hijs solum que arma possident. s. ex diuitibus mediocrib⁹ q̄ possūt habere arma ¶ Et si querat̄. quātū oportet ꝙ ciues medij sint diuites ad hoc ex eis fiat ista policia. Ad hoc dicit ph̄s ibi [Census autēꝫ] ꝙ magnitudo cēsus seu diuitiaꝝ diffiniri simpliciter. i. determinari simplr nō pōt. ꝟ ꝯsiderata q̄litate adiūgat̄ largissim⁹: vt q̄ ꝑticipāt reipublice sūt plēs q̄ꝫ hij q̄ nō ꝑticipāt. q̄si dicat. ꝙ q̄ vult determinare hāc policiā optimāꝫ mediam. adijciat hoc qđ ē eq̄le ꝙ longissime facit stare policiā. hoc ē ꝙ ꝯsideret vt ꝑticipātes policiāꝫ sint plēs nō ꝑticipātib⁹ hoc istituere. h̄ ē oportet eū. s. legislatorē sic ordiare. qꝛ sic stabit policia q̄n nō ꝑticipātes policiā resistere nō possūt ꝑticipantib⁹. Et subdit cām ibi [volūt ei] vbi dicit. volūt em̄ paupes etiā nō ꝑticipātes honorib⁹ ꝑncipatuū. s. quietē habere. Si nec cōtumelia eos q̄s afficiat: nec bona illis auferat: ꝟ hoc non facile. Et ponit cām dicēs: nō ei sꝑ ꝯtigit vt q̄ rempublicā gubernāt sint mites ⁊ humani: ⁊ ꝯsueuerūt quotiēs bellū ē grauit̄ ferre nisi suscipiāt alimēta. quasi dicat: ꝙ illi q̄ rēpublicā gubernāt mouere bellū ꝯsueuerūt: si nō accipiūt expensas. paupes aūt sunt illi q̄ sunt in ꝑncipatu policie: ⁊ si q̄s acq̄rat expēsas talisi volūt bellare: qꝛ. scꝫ sūt stipendarij. Et subdit rōnē. ē ei policia apđ aliq̄s: nō solū ex hijs q̄ sūt ad arma. scꝫ nūc. ꝟ etiā ab hijs q̄ fuerunt ad arma. scꝫ q̄ lōgo vsu didicerūt exercicium belloꝝ ⁊ armoꝝ: ⁊ illi sine stipēdijs nihil volūt facere. Hoc ei pꝫ ex āntiq̄s ordinatiōib⁹ grecorū. nā vt dic̄ ph̄s ibi [In mali ēsib⁹ q̄dē] vbi dic̄ in maliensib⁹ q̄dē. h̄ ē imilitarib⁹ policie q̄dem erāt āntiq̄t⁹ in istis. scꝫ in militib⁹. Et hoc ꝓbat iducēs signū dicēs: ⁊ magistratū seu ꝑncipatū creabant ex hijs qui militabant: vt pꝫ. qꝛ ꝑma policia apud grecos constituta est ex hijs qui militabant: que quidē milicia a ꝑncipio ex eq̄tibus agebat sine coordinatione. nesciuerunt em̄ adhuc ordinare acies: ⁊ hoc est: sine ordinatione em̄. ⁊ disciplina inutilis est: ⁊ hmōi disciplina ⁊ ordo antiquis illis temporibus nondum erat ex quo fiebat: vt in equitatu robur belli haberetur. Sed postea auctis ciuitatib⁹ illi qui in armis potentiam habebant plures ad communicationem reipublice recepti sunt Ex quo factum est vt quas nunc respublicas seu policias vocamus: tunc popularis status dicerentur: hoc est populi principatus Et subdit philosophus ibi [Fuerat enim.] qualiter primo fuerunt policie paucorum potentum. Et dicit. fuerat enim antiqua gubernatio ciuitatum rationabiliter paucoruꝫ. scilicet gubernatio seu policia: ⁊ similiter ⁊ regia gubernatio. Causa fuit ista. quia propter paucitatem hominum non erat magnus numerus mediocrum: scilicet in ciuitatibus. ⁊ sic non habebāt policias medias. ¶ Et ex hoc concludit. quare pauci existentes etiam multitudine ⁊ ſcōm ordinationem. scilicet etiam pauci existentes ¶ Et vocat ordinationem partes communicantes in ciuitate: vt agricole/piscatores/ et hmōi q̄les supra nomiauit. Et qꝛ tales pauci erāt magis sufferebāt subijci. s. diuitib⁹ qui dominabantur eis in principatu paucorum potentum. ¶ Ultimo ponit phūs epylogūꝫ oīm dictoꝝ in hoc ⁊ in ꝑcedenti capitulo. ⁊ in ante habitis a ꝑncipio istius quarti libri: ibi. [quā

igit]ubi dicit.quam igit ob causam sunt plures policie.Et quãobrem.i.,ppter quam causam pter alias que dicunt.scz policie simplices sunt alie policie compositie. Et ponit rationẽ. nam policia popularis non est una numero.sz sunt multe valde ut prehabitum est. Et aliarũ similiter nulla una similiter est. Adhuc autez q̃ differentie sint inter eas.⁊ quare accidat talis differentia inter illas.Et adhuc autem que sit optima policiarum dictum est. Et hec de isto capitulo sufficiant.

Rursus autem ⁊ cõmuniter ⁊ separatĩ de unaquaqz dicem⁹ ⁊c. ¶ Postq̃ phs in p̃cedentibus caplis determinauit de policia media:⁊ ptibus eius: ⁊ de diuisionib⁹ ptium:⁊ ultimo scz in p̃cedenti capitulo determinauit q̃ policia ⁊ qualis est conueniens. et quibus ciuitatibus est conueniens.¶ Consequenter uoluit phus determinare de accidentalib⁹ que sunt ei per se.¶ Et primo determinat de consiliatiuo in isto capitulo. ,p quo sũt aliqua notanda. ¶ Et p̃mo est notandum: q̄ istud caplm habet tres ptes p̃ncipales ¶ In p̃ma enim pte ,pponit intentionem quantũ ad totum istum tractatum. ⁊ narrat de quib⁹ p̃nceps consiliatiu⁹ debet ↄsiliari. ¶ In secunda uero narrat phs:quomõ ex diuersa cõmixtione illorum de quibus est cousilium distinguũt policie:ibi[Necesse est enim ul' omnib⁹. ¶ In tertia autem pte narrat que sunt expediẽtia istis policijs quantum ad consilia ⁊ sententiã ibi[Confert autem.] ¶ Secundo est notãdũ q̄ phs in prima pte caplĩ in sentẽtia facit duo: ⁊ primo continuat dicenda dictis. ⁊ scdo enumerat tria que sunt attendenda. Et dicit primo.rursus autem:⁊ cõmuniter. ⁊ sepatim: de unaquaqz dicemus que post hec sequntur cõuenienti sumpto principio Uult dicere.rursus autem cum dixerimus in p̃cedentibus cõmuniter ⁊ sigillatim de unoquaq̃ policia. Et uocat communiter qd̃ dictum est de quatuor policijs quas posuit plato in communi. scz de regno ⁊ de policia optima mixta ex populari: ⁊ paucorum potentiũ optimatum. ⁊ de policia paucorum potentũ:⁊ de policia populari. Et uocat sepatim seu sigillatim qd̃ dictum est de partibus earum:⁊ de partib⁹ partium.rursus dicemus seu dicamus de hijs deinceps cũ ista dicta sint iam ¶ Et tangit modum quõ dicendum est de hijs.Et dicit. conuenienti sumpto principio.id est accipiendo ipsorum conueniens principium. ⁊ hoc est per diuisionem eoꝝ que contingũt siue occidunt singulis policijs Et dicit q̄ sunt tres partes omnium policiaꝝ que singulis policijs conueniũt de quib⁹ oportet considerare studiosum legislatorem. ⁊ q̃d considerandum sit in qualibet subdit. q̄ considerare debet utilitatem. Et assignat rationem dicens.quibus scz tribus partibus bene se habentibus necesse est rempublicam bene se habere.scz policiam. Et policias abinuicẽ differre necesse est in eo q̄ singule istarum differũt. scz in differendo bene uel male unã quãqz eoꝝ Et si queratur que sunt iste tres partes policiarum ¶ Ad hoc dicit philosophus ibi[Haruz trium partium]q̄ harum trium partium una est que uersatur in publicis consilijs.s.in consilijs communibus. ⁊ uocantur tales consiliarij proconsules. Altera est circa principatus:sicut sũt ephores:⁊ illi qui in ciuitatibus singulis presunt.Et dicit quid considerandũ sit de eis.et ponit tria.scz quos esse oportet.et quã potestatem habere. ⁊ quẽadmoduz debẽt creari. ¶ Tertia pars in iudicijs consistit: ut sunt illi quibus committunt iudicium in pretorijs ⁊ causis. ¶ Et subdit phs ibi[Ea pars que cõsulit]de quibus debet princeps consiliatiuus ↄsiliari.Et dicit q̄ pti consiliatiue conueniunt octo:⁊ enumerat ea per ordinem de quib⁹ requirendum est consilium ipsorum. ⁊ quicquid ↄsulerint est tenendum. ⁊ hoc est.nam qui auctoritatez habet.s.dñans consiliatur de bello. scz mouẽdo uel nõ mouendo. ⁊ de pace obseruanda ul' nõ obseruãda. ⁊ de cõpugnatiõe ineunda uel nõ ineunda. Unde cõpugnatio ẽ int cõuecinos:⁊ uocat ,pprie seditio. nã bella ,ppe est ad hostes:seditiones autem ad ciues ptinent. Et de legibus ferendis uel abrogãdis quibus regat ciuitas. Et de morte.scz quis ul' qua de causa sit occidendus uel non occidendus. Et de exilio.scz quis uel qua de causa est exiliandus uel nõ exiliandus a ciuitate uel nõ Et de publicatione bonorum. ⁊ dicit de publicatio bonoꝝ.quando bona alicui⁹ publicat ⁊ traduntur deripienda populo. Et de rõnibus reposcẽdis.s.q̄r habẽt ↄsulere de electiõe principatuũ:⁊ diffinire q̃liter principes debent eligi. Etiã correctionũ.s.q̃r q̃libet psona corrigat i ciuitate. ¶ Tertio ẽ notãdũ q̄ phs i scda pte caplĩ q̃ incipit ibi[Nccẽ ẽ eñ] oñdit quõ ex diuersa cõmixtione illoꝝ de q̃b⁹ ẽ ↄsiliũ distinguũt policie. Et ponit trimẽbrẽ diuisionem q̄r aut h iudicia supradicta cõmittũt oib⁹: ita q̄ oẽs habeãt simil' cognoscere de oibus istis.

Aut oia ista cōmittunť quibusdam. ita q̄ alij nō habeant se intromittere de eis. Aut q̄dam istoꝝ cōmittunť oibus. ꝛ quedam quibusdaz. ¶ Unde dicit sic phūs. necesse est eñ vel oib⁹ ciuib⁹ hec oia discernenda seu iudicia tribuere: vel quibusdā. s. oia. ¶ Et exemplificat cen. id ē velut vnicuidā magistratui seu p̄ncipatui alicui vni: vel cōmittūť plib⁹: sicut regi ꝛ senatorib⁹: vel ephoris: vel alijs alia cōmittunť. et nō quibusdā oia: ꝟ diuersis diuersa. vel q̄dam illoꝝ oibus. ꝛ q̄dam quibusdam. ¶ Et subdit ibi. [Omnes igiť.] quid in hijs est poplare: ꝛ quid paucoꝝ potentū. Et dicit. q̄ de oib⁹ iudicare populare est. ¶ Et ponit rōnem dicēs. talem eñ eq̄litatē affectat ppl̄s. s. q̄ ad oēs eq̄lr ꝑtineat. Nam policia pplaris est p̄ncipat⁹ populi. talis aūt modus q̄ ad om̄s ꝑtineat. scꝫ q̄ oēs habeant cognoscere et iudicare de oibus supradictis pōt fieri q̄nq3 modis. Un⁹ modus scꝫ p̄m⁹ ē. si singulariť ꝛ nō simul oēs. Hoc ē q̄ ab vnoquoq3 ꝑticulariter q̄rať. ꝟ nō oēs simul cognoscant. Et dat ex^m sicut est in policia thelecley milesij. nā thales milesi⁹ q̄ fuit vn⁹ de septem sapientib⁹ cōsecratis apollini in milesia insula instituit talē policiā. q̄ q̄cq̄d de p̄inductis octo esset iudicandū. q̄ hoc a singulis req̄reret. ꝛ si aliquis ꝯdēnaret a quo nihil req̄reret; q̄ hoc preiudicaret oib⁹ alijs. Et opposito mō in alijs policijs. s. paucoꝝ potentū ꝛ optimoꝝ in quib⁹ deliberant seu ꝯsiliant̄ scꝫ de talibus magistratus seu p̄ncipatus simul collecti: sicut rex: ꝛ senatores ꝛ ephores cōuenientes ꝛ tractantes inter se qualiter iudicandum sit. Qualiter autem cōueniunt declarat dicēs q̄ ad p̄ncipatum vadunt omnes singulatim. i. ꝑticulariter ex tribub⁹ ꝛ ꝑtibus etiam minutis scꝫ ciuitatis donec ꝑtranseat per oēs: hoc ē q̄ omnes ierint ad p̄ncipat⁹ ꝛ audiant responsa eoꝝ. ¶ Et si queratur ad quid congregať populus ad p̄ncipatum in alijs policijs a pplari. Ad hoc dicit phūs q̄ ꝯgregatur populus solū mō ꝑ legib⁹ ferendis. s. vt audiant de legū positione. ꝛ de hijs que de policia cōmuni tractanda sunt. ꝛ vt audiant ea que ad princ̄pat⁹ nunciantur. scꝫ quid de singulis supradictoꝝ diffinierint. Et ponit scđm modum ibi. [Ali⁹ modus est om̄es] vbi dicit q̄ alius modus popularis est. q̄ omnes iudicent simul de supradictis ꝛ intelligit omnes simul. scꝫ principes nō populus ¶ Et subdit de conuentu ppli. conuenire autem solummodo ad magistratus creādos. ꝛ ad ferendas leges: ꝛ pro bello: vel pace ꝛ ad rationes reposcendas. Hoc vult dicere, q̄ populus ad hoc solum conueniunt simul. s, vt eligant simul illos quibus committitur electio principum. ¶ Etiam quando debent poni leges et publicari. hoc enim communiter ꝑtinet ad populum. ¶ Et de bello eundo vł nō eundo. quia etiam hoc pertinet ad populum Et de pace seruanda vel non seruanda. ¶ Et ad correctiones ciuium. s. qualiter malefactores corrigantur. ¶ Et subdit de alijs policijs: ꝛ dicit. in ceteris vero scilꝫ iudicantis oportet eos qui magistratum seu principatum gerunt discernere: vt sunt illi qui sūt de principatu cōsiliatiuo. sicut sunt preconsules in singulis ciuitatibus: siue sit per electionem: siue per sortem instituti ¶ Et subdit tertium modum ibi. [Alius modus est vt] Et dicit q̄ alius mod⁹ est vt conueniant omnes ciues ad principat⁹: creandos: seu eligendos. ꝛ ad correptiones: ꝛ ad deliberationem belli suscipiendi: vel societatis ineunde. hoc est ad deliberationem compugnationis contra vicinos consiliaturi. Hec enim ad omnes ciues pertinent. Et ideo quā do tractatur de hijs omnes debent conuenire Et cetera vero exequantur magistratus per electionez creandi q̄ fieri potest. Quasi dicat q̄ alia negocia ciuitatis debent exequi illi qui sunt eligendi in p̄ncipes qui nullum habēt impedimentum. talia enim sunt q̄ exercere necessarium est eos qui sciunt. scilicet qui scientiam principandi habent ex scientia iuris ꝛ legum. Nam qui insipiens est non debet eē p̄nceps. ¶ Et subdit phūs quartum modum ibi. [Quartus modus.] Et dicit q̄ quartus modus conueniendi est. vt omnes conuenientes de omnibus deliberent. Et consilientur principatus autem. scꝫ principes de nullo statuāt seu iudicent. sed tantum primo loco sententiā dicant. i. q̄ soluz referant populo. Quēadmodum fit in extrema illa gubernatione populari: quam in paucorum gubernatione sp̄ēi illi violente: ꝛ in gubernatione vnius correspondere diximus. ¶ Ultima enim policia popularis: sicut supradictum est in capitulo de diuisione policie popularis est quando totus populus vt vnus non vt singuli principantur p̄ncipatu despotico. scilicet sicut est principatus domini ad seruum. ¶ Et ibidem dictum est. q̄ talis principatus est prauus et tyrannicus Et ideo dicit hic phūs. quemadmodum fit in illa extrema gubernatione populari quā dixim⁹ correspondere sp̄ēi illi violēte i paucoꝝ guber

natione: et in gubernatiõe illius tyranni. qz sicut iste sunt tyrannice gubernatiões. et similr illa est tyrãnica. ¶ Post hec oia ponit phs epilogũ de modis cõsiliatiui pplaris: ibi. [Hu ergo]. et dicit. q hu ergo modi. scilicet supradicti sunt pplares oms. ¶ Quarto est notandũ q phs: ibi. [Quosdã vero]. ponit modos policie paucoꝝ potentum. Et ponit tres modos pncipatus cõsiliatiui paucoꝝ potentũ. Prim9 est qñ eligũtur cõsiliatori mediocri census seu honorabilitate. et eligũtur plures: eo q mediocris honoris sunt plures in ciuitate. et tales eligũtur de qbus lex vetat ne eligãtur. eo q talibus expedit ne moueãt alios sicut pncipes. s; sequãtur alios. eo q forte nõ satis sapientes sunt ad consiliũ. et principatu cõsiliatiuo non ꝑticipant nisi ꝓpter honorabilitatẽ: et nõ ꝓpt sapientiã. et talis est modus gubernationis cõsiliatiue paucoꝝ potentũ. et talis modus principatus cõsiliatiue paucoꝝ potentie nichil habz de rõne policie nisi qz moderaꝝ in ciuitate qd faciendũ vel nõ faciendũ sit. et ꝓpter hoc qz quedã moderãtur in ciuitate consilijs suis sic iste modus attingit rationez policie ꝓpter eius mediocritatez. ¶ Scdus modus policie paucoꝝ potentũ poniꝝ ibi. [Quãdo vo non oms.] et est qñ nõ oms medie honorabilitatis / seu mediocri sensus ꝑticipant cõsiliatiuo Sed quidã electi ad hoc q sint cõsiliarij et gubernant sm legẽ et nõ sm votũ. vt prius paucoꝝ potentie ẽ. Et huic adiũgit phs tertiũ modum: ibi. [qñ aũt] et est qñ ipi se eligũt qui deliberãdi auctoritate habent. s. pncipes qui ponũtur sup ordinẽ consilij. Et qñ filius patri succedit tanq̃ heres. s. in pncipatu cõsiliatiuo. et filij dñi sunt legũ. eo q cõsiliarij dñi sunt leguz Cõcludit q ncce est hmõi gubernationez esse paucoꝝ potentuz. quasi dicat q est ncce q isti sint tres modi pncipatus cõsiliatiui gubernatiõis paucoꝝ potentũ. ¶ Quinto est notãdũ q phs: ibi. [Sed qñ aliquoꝝ.] ponit pncipatus ꝯsiliatiui policie optime que simplici noie vocaꝝ policia. Et ponit duos modos ei9. Primus modus est qñ dñi quoꝝ est ordinare cõsilium eligũt quosdã quoꝝ ꝯsilio quedã agaꝝ sicut sunt bellũ et pax / et correptiões seu repetende ratiões vniuersi et oms alioꝝ principes Et supple. et isti soli sunt assũpti electi. s. ꝑ electionẽ / vel sorte. nã forte aliq accipiũt pncipatum consiliatiuũ in policia optimatũ. quia tales eligũtur ad virtutẽ. ¶ Ponit secũdum modũ phs principatus cõsiliatiui policie optimatũ: ibi. [q si de quibusdã.] et dicit. q si quib9dam eligũtur de numero quorũdaz q sm virtutẽ sunt eligibiles ad talẽ principatũ: et quoꝝdam q sunt sortiales. hoc est q eligũtur qdaz de numero sortialũ ad virtutez. vel simplr. qz simplr sunt virtuosi. et ideo digne pncipatũ cõsiliatiuũ sortiũtur: vel ex pdictis. qz sepe ꝓbati sunt virtuosi fuisse. vel cõiter seu coniũctim electi. s. q eligãtur eligibiles / et sortiales. hoc ẽ q ad pncipatũ consiliatiuũ eligãtur vicissim eligibiles ex virtute / et sorciabiles. s. qui digne sortiũtur talẽ pncipatũ ¶ Ex supradictis phs ponit breuẽ epilogũ: ibi. [distinguitur.] et dicit q hic quidẽ hoꝝ modoꝝ. s. cõsiliatiui sunt policie optimatũ. et distinguiꝝ illa pars que in cõsulendo / et deliberãdo ne cõsistit ꝓ natura rerũpublicaꝝ. Et hoc modo administraꝝ / seu disponitur vnaqueq3 policia in suo ꝯsiliatiuo sm dictũ modũ. ¶ Istis psuppositis ponũtur due ꝯclones Prima ꝯ9 poniꝝ in pncipio tercie ptis capli: que incipit ibi. [Cõfert aũt]. Et ẽ ista: q in policia pplari vtile est q cõsiliuz simꝉ faciãt. et ppls et insignes: in qua ppls sit dñs et etiã legũ. id est potestatẽ hẽns leges condere ¶ Ista ꝯ9 patet: ꝑ hoc qz in deliberãdo seu in cõsiliando ac melius disponẽdo vtile est policie pplari in qua ppls est dñs. et etiã est dñs cõdendi leges q ppls participet pncipatu cõsiliatiuo: q3 q nõ participet. ¶ Et ponit rationez phs dicẽs. hoc idẽ facere in cõcionibus seu cõgregatiõibus. s. debet ppls: q fit circa iudicia in paucoꝝ potẽtia. s; in ꝯgregatiõib9 paucoꝝ potẽtie solũ nõ cõmittiꝝ consiliũ alijs a diuitibus et potẽtibus. nec in cõcione pplari cõmitti debet cõsiliũ solũ insignibus. ¶ Quid aũt in cõcionibus policie oaucoꝝ potentũ faciũt insignes: subdit: ibi. [Imponũt enĩ.] et dicit. Imponũt enĩ penã illis quos iudicare volunt vt iudicẽt. Hoc est sub pena dãni precipiunt: vt hij q electi sunt in iudices exerceãt iudicia Populares aũt ꝑ oppositũ mercedẽ statuunt paupibus. hoc est: nã pplares statuũt pauperibus quos volũt esse iudices mercedẽ. ꝓpter hoc qz paupes sine mercede nõ possent intendere in gubernatiões reipublice. eo q pauper cogiꝝ intendere ꝓprijs. Et dato q sit vtile policie supradicte q ppls participet pncipatu cõsiliatiuo. tñ vtilius erit ciuitati vt oms. s. ppls et insignes participent pncipatu cõsiliatiuo. licet in illo pncipatu insignes nõ participẽt pncipatu gubernatiuo. Hoc enĩ pz. vt dicit phs ĩ littera. meli9 enĩ deliberabũt / seu cõsiliabũt si

oĩbus ꝯsilio interſint. ppl's quidē cū nobilibus et isti aūt. s. nobiles cū pplo. ❡Et si queraẽ q̄d expedit in talib⁹. Dicendū est vt dicit ph̄s ibi [Cōfert etiā.] ꝙ expedit ꝑ electionē assumere eos q̄ deliberaturi sunt: seu cōsiliaturi: vel ꝑ sortē. ❡Scd̄o expedit eq̄liter assumere eos ex ꝑtibus ciuitatis. ⁊ hui⁹ causa est. q꞉ si altera pars excedat oritur dissentio. Et si cōtigerit ꝙ altera ꝑs excedit. s. ppl'aris. tunc confert seu expedit vt nō oriatur dissentio. ꝙ si plurimū excedit multitudo plebis eos q̄ sunt in re publica gubernāda peritiores. i. insignes. aut nō oĩbus dare mercedē. s. ppl'aribus. s. vt sic aliqui eorū retrahātur a cōgregatiōe cōsiliatiua. sed tātis dare mercedē: quot correspondēt numero nobilitatis: vel sortiri plures. hoc est ꝙ plures de pplo exhortes sint de cōgregatione ꝯsiliatiua. et nō eueniāt nisi tot: quot ꝓportionari possunt multitudini insigniū ne fiat seditio. ❡Scd̄a ꝯ° ponit ibi. [In paucoꝝ ꝟo]. ⁊ est ista: ꝙ in policia paucoꝝ potētū expedit ꝙ in cōgregatiōe ꝯsiliatiua eligere quosdā ex multitudine q̄ cū diuitib⁹ tractēt ⁊ negocient de hijs de quibus insignes ꝓconsiliaturi erūt. ❡Ad declarationē hui⁹ ꝯclōnis dat exemplū ph̄s. ꝙ hoc alicubi obſuaẽ. Et dicit. quale ē in q̄busdā ciuitatibus quos appellāt ꝓconsultores ac legū custodes. q̄. s. in diuersis partibus ppl'i leges faciūt obſuare. ❡Et si queratur de potestate quā tales habēt q̄ potestas est. Ad hoc dicit ph̄s: ibi. [Ac de hijs solū modo.] ꝙ de hijs so ū modo hn̄t potestatem negociari de q̄bus isti. s. potētes seu insignes ante deliberauerūt. Et ponit rōnem huius: ⁊ dicit. quia ꝑ hūc modū interueniēdo ppl's in cōsilio in deliberādo nō valebit: seu nō poterit quicq̄ tollere de republica. i. de policia illa paucorū potētū. q꞉ si ppl's posset quicq̄ tollere de illa policia sequereẽ seditio inter pplm̄. ⁊ insignes qui ꝓncipātur in illa policia. Et ideo vtilius est ꝙ ppl's nichil potestatis hēat de consilio policie paucoꝝ potentū nisi de hijs de q̄bus insignes āte deliberauerūt. Et sic vt seditio nō oriatur expedit in policia paucoꝝ potentū eadē ſuare pplm̄ cū insignibus. et nichil contrariū hijs que inferūtur ab insignibus: siue ꝓponuntur tradere vel exponere expedit pplo. Expedit eñ insignib⁹ vt oĩs faciāt ꝑticipes consultādi. seu cōsiliandi deliberādi ꝟo magistratibus potestatē relinquere. Quasi dicat. ꝙ expedit ꝙ principes policie paucoꝝ potentū de potestate sua nichil cōmittant pplo. q꞉ ꝑ pplm̄ dissolucreẽ principat⁹ paucoꝝ potentū. etiam in policia paucoꝝ potentū expediti facere oppositū ꝙ fit in ppl'ari statu. Quid aūt sit hoc subdit ꝙ oportet facere multitudinē dn̄ans absoluentē ꝑ sententiaꝫ. condēnando ꝟo nō debet esse dn̄ans multitudo. ꝟ oportet ꝙ referaẽ ad principes: ꝙ cōtra fit in ppl'aribus. nam principes status ppl'aris omnino sūt dn̄i absoluēdi cōsiderandi ꝟo nō: ꝟ ad pplm̄ habeẽ recursum. nā in populari statu pauci nullū possunt condēnare nisi ꝯdēnetur ex multitudine. ❡Ultio ph̄s: ibi. [De cōsultando] poni tep̄ylogū de oĩbus dictis in hoc ca°. Et dicit. ꝙ de cōsultando ⁊ deliberādo hoc ē de ꝑicipatu ꝯsiliatiuo in hunc modū determinādū sit. Et hec de isto capitulo suficiant.

c Onsequēs est hic circa magistratoruꝫ distinguere ⁊c̄. ❡Postquā ph̄s in ꝑcedēti capitulo determinauit de cōsiliatiuo ꝑicipatu policiaꝝ. Consequēter in isto capitulo voluit determinare de scd̄o ꝑse accidēte policiaꝝ ꝙ est ꝓncipatiuū. ꝓ quo sunt aliq̄ notanda. ❡Et ꝑmo ē notādū. ꝙ istud capituluꝫ ꝯtinet quattuor ꝑtes ꝓncipales ❡In ꝑma eñ ꝑte determiatur de distinctione ꝓncipatuuꝫ in generali. ❡In scd̄a vero ꝑte ostendiẽ q̄t ⁊ qui ꝓncipatus sint nccīj in ciuitate magna vl' parua. ibi. [Set q̄ales magistrat⁹]. ❡In tertia aūt ꝑte ostēditur diuisio principat⁹ s̄m locū: ⁊ s̄m curas que ꝯmittūtur principib⁹: ibi [Debet etiā hoc non latuisse.] In qua parte ostēditur de institutiōe principatuū: ibi. [de cōstituēdis]. ❡Scd̄o est notandū ꝙ ph̄us in ꝑima ꝑte capli cōtinuat dicēda dictis. hoc est ꝙ diuisio principat⁹ tractāda est post ꝓdicta: q꞉ multas habet diuisiones ⁊ s̄m officia ⁊ s̄m tp̄s que attribuunẽ aliq̄ electis ad hoc. ⁊ aliquādo q̄ sortialiter: ⁊ quasi ex hereditate sibi succedūt in eis: sicut ⁊ officiū sacerdotū circa sacra deoꝝ. aliq̄ eligūtur sicut eligūtur distributores: ꝓcones ⁊ legati. aliq̄ sunt ad curas oĩbus ciuitatib⁹ ꝯueniētes. aliq̄ sunt ad vnā singularē oꝑationē. ⁊ aliq̄ sunt yconomice. ⁊ aliq̄ sunt ministeriales. siue ſuiles. et quedaꝫ eaꝝ sunt simpl'r ad principat⁹. quedā aūt ministeria siue obsequia. Et hoc est totū qd̄ in summa cōtinetur in ꝑma ꝑte capituli. Dicit ergo ph̄s sic. Cōsequens est sic circa magistratus: seu principatus distinguere. quasi dicat: ꝙ est cōsequens ꝙ post ꝓdicta ponere diuisionem principatus: accipiēdo large principatum ad q̄dlibet officiū in quo ꝯstituitur aliq̄s vn⁹ or-

dinatoꝛ q̄ oꝛdinat ea que ꝑtinēt ad officiū illō Et dat phs rationē quare opoꝛtet tractare de hoc. ⁊ dicit. hēt enī ⁊ hec ꝑs dr̃as multas. s. q̄t principat⁹: ⁊ quaꝝ reꝝ auctoꝛitatē hēre. hoc ē eꝝ q̄ꝝ dn̄i seu ꝑpositi q̄ sunt oꝛdinatores eoꝝ q̄ ad officiū illud ꝑtinēt. Et tāgit illā differentiā fm̄ tēpus dicēs. et ꝓ quo tp̄e singulos. qꝛ quidam eoꝝ principant̄ ꝑ sex mēses. ⁊ quidā minus. ⁊ quidā ꝑ annū. ⁊ quidā diuti⁹. ⁊ quidam ꝑpetuos faciūt principat⁹. vel multi tp̄is. Et vocat principatū ꝑpetuū durantē ad vitaꝫ. et principatū multi tp̄is vocat durantē ꝑ successionē filioꝝ ⁊ nepotū. et tales sunt principat⁹ senatoꝝ rome: ⁊ potentatū q̄ sunt in ciuitatibus lōbardie. ad vitā aūt semꝑ fuit principat⁹ imperatoꝝ rome. Et ponit aliā diuersitatē. s. ꝙ quidā faciūt principes neutrū istoꝝ considerātes. Et ponit duas diuersitates. qꝛ quidā eundē nō eligūt bis: ſ semel. ⁊ hoc est vel neutrū. s. hoꝝ cōsiderant. qꝛ nec ꝑpetuū: nec lōgi tēpoꝛis faciūt principatū: ſ sepe eosdē destituendo. vel nō eundē bis: ſ semel solū. s. faciunt principē. ¶ Et subdit etiā phs aliā diuisioneꝫ ibi: [Et p̄terea] fm̄ principantes. ⁊ dicit. preterea circa cōstituendū magistratus seu pricipes. s. opoꝛtet considerare ex quibus opoꝛtet creari seu fieri principes. vtrū ex insignibus: vel medijs ꝑsonis de populo. et quib⁹. s. opoꝛtet eos eligi vel institui. ⁊ quomō. s. vtrū cum plenitudine potestatis vel nō. et pōit rōneꝫ et dicit. de hijs oibus opoꝛꝫ posse distiguere. s. politicū seu ciuilē: quot modis valeāt fieri. ac deinde accomodare. scꝫ: ad vtilitatē ciuitatis Deinde opoꝛtet etiā politicuꝫ scire coaptare q̄bus scꝫ ciuitatib⁹ quales policie expediant. Et ostēdit phs difficultatē hui⁹ determinationis dicēs. Est aūt ne hoc quidē facile determinare. s. quales opoꝛtet vocare principatus: et q̄lia ministeria. s. nō principat⁹. Et ponit rōnē hui⁹. ⁊ dicit. indiget eniꝫ ciuilis societas idest policia cōicans multis p̄sidentib⁹. Quapropter nō oēs qui vel eligūtur vel assumūtur soꝛte. s. hereditarie succedētes sūt magr̃at⁹ extimādi seu ponēdi p̄ncipes. ¶ Et dat exēplū. vt puta sacerdotes ħ ei. s. sacerdotiū qōdā. s. aliud ē ponēdū a ciuib⁹ magistratib⁹. seu p̄ncipatib⁹ Et hui⁹ causa ē. qꝛ sacerdotes circa sacra occupant̄. ⁊ iō politici oꝛdinationē nō subiacebūt. Preterea qui pompas ducunt ⁊ p̄cones: ⁊ legat̄ eligūt̄. qui pōpas ducūt dicūtur distributores. ⁊ sūt illi qui ea q̄ distribuēda erāt ciuitatib⁹ fm̄ specialē iusticiā ſꝫ equale medietatis geumetrice ciuitatib⁹ distribuebāt fm̄ vniuscuiusq̄ dignitatē: sicut erāt spolia accepta ab inimicis. ⁊ hmōi. Precones aūt dicebātur qui instituta principū populo nūciabant. legatos xō qui a latere p̄ncipis missi solēniter agebāt negocia Ponit adhuc alia negocia in quibus etiā diuersi p̄ncipabātur apud antiquos. Et dicit. hmōi ei cure ciuiles seu politice. aut oīm ciuiū sunt ad vnā actionē. puta dux eoꝛuꝫ qui militāt aūt fm̄ ꝑteꝫ. vt mulierū. puerorūq̄ curatores ⁊ iste opatōes ꝑtiēt ad patnū p̄ncipatū cū sint ꝯpatōes yconomice. sūt alie opationes dispēsatiue q̄ ꝑtinent ad dispositū p̄ncipatū scꝫ p̄ncipatus q̄ est dn̄i ad seruū de quibus subdit. Et alie dispensatiue. Sepe enī eligunt̄ quidā ad distribuendū ānonā. vt sūt mensuratores ānone vł frumēti. Alie ministratiue. hec enī cure sunt disposite. ⁊ ꝑtinentes ad dispositū p̄ncipatū: ad quas. scꝫ res si opulēti eligantur subsistūt ſuos. quasi dicat ꝙ opulēti ad administrationē reꝝ q̄ ꝑtinent ad p̄ncipatū dispositū. vt sunt frumētū. ānona. ⁊ vinū ⁊ hmōi oꝛdinantur seruos magistros illaꝝ curarum. ¶ Et si queraꝫ que istoꝝ dicūtur principatus: ⁊ que nō. Ad hoc dicit phs ibi [maxime xō] ꝙ maxime simpliciter est dicere ꝙ illi sunt p̄ncipatus appallādi q̄bus attribuit cōsiliari de aliquibus: ⁊ statuere seu iudicare: ⁊ iubere seu p̄cipere. illoꝝ enī est ex cōsilio oꝛdinare. ex iudicio sententiā dare diffinitiuā. ⁊ ex auctoꝛitate p̄cipere. ⁊ ideo tales principes dicūtur ⁊ sūt et maxime hoc vltimū. s. ꝙ est iubere seu p̄cipere facit principē. ⁊ assignat rationē. precipere enī magis est principatiuū seu imperiosius est. hoc enī iudicat auctoꝛitatē. ¶ Et si queraꝫ in quo differūt ista. dicit phs: ibi. [veruꝫ ista] ꝙ ista in veritate quantū ad vsuꝫ nichil differunt. nam in vnoq̄ istoꝝ est ad aliquaꝫ opoꝛtunitatē ciuitatis: vt dictū est vel domus: ⁊ sic quantū ad vsū nō differūt. Sed qꝛ posset aliquis dicere ꝓpter hoc ꝙ nō differūt seq̄tur ꝙ sunt. ⁊ habēt seu debēt habere vnum nomen. ¶ Respōdet phs ibi. [Nondum enī] ꝙ ista obiectio penit⁹ nulla est. qꝛ apud sapiētes nūq̄ fuit altercatio de noie. ſ illa iudicātur diuersa que fm̄ intellectuale qδ subest nōi diuersa sunt. Dicit enī phs. nondū ei determinata est hmōi de noie cōtrouersia habet enī quandaꝫ aliā intellectuā cōsiderationem. vult dicere ꝙ nunq̄ fuit iudiciū altercantiuꝫ de noie. ex eo: qꝛ ipsa noia hēnt qōdam intellectuale negociū ⁊ ꝑ diuersitatē hmōi iudicātur diuersa. ¶ Ter

tio est notandū ꝙ phs in scda pte capituli que incipit ibi. [Sed quales magistratus] ostendit quot ꝛ q̄ principatus necessarij sunt in ciuitate magna vel parua. Et dicit ꝙ est cōsiderandū politice: quot ꝛ quales principat⁹ sunt necessarij ad ciuitatē. s. que sit vere ciuitas vt ē illa que est sufficiēs in oibus. nā illa ciuitas q̄ nō est sufficiēs sibi in oibus nō est vere ciuitas. vt dictū est in vltimo capitulo primi libri. Et q̄les. s. principatus sunt necessarij in ciuitate. et vtiles vero ad reipublice gubernationē magis quispiam dubitabit ad omnem rempublicam ꝛ p̄sertim ad puas ciuitates. Et assignat rationem dr̄e inter magnas ciuitates ꝛ puas dicēs. nā in magnis quidē licet ꝛ debēt singuli magistratus ad singula deputari. i. ꝙ oportet vnū p̄ncipatū ordiari ad vnū op⁹. Et assignat causam. sufficit eni multitudo ad principatus gerēdos. et sic cōtingit ire multos dignos p̄ncipatu ire ad p̄ncipatus. ꝛ hoc propter multos ciues esse in ciuitate magna. q̄ equaliter digni sunt principatu. ꝛ hmōi. alios cū intermissione magna tp̄oris: alios dūtaxat gerunt. quasi dicat ꝙ illi qui alios excedūt debent p̄ncipari multo tp̄re. et alij tantū semel debēt p̄ncipari: q2 aliter nō possent oēs equaliter digni p̄ncipari. si quidā semꝑ ꝛ alij nunꝗ̄ p̄nciparētur. ꝛ melius singula curat̄. i. ꝛ melius vnūqdq3 op⁹ sortiur cura circa vnū intenta ꝗ̄ circa multa. Unde poeta quidā dixit. plurib⁹ intētus minor est ad singula sensus. sic ꝗ̄ in magnis ciuitatib⁹ est. Et subdit de puis ciuitatib⁹. ꝛ dicit. ꝙ in puis ciuitatib⁹ nc̄c̄e est in paucos cōgregare multos p̄ncipatus: ꝛ hoc ꝓpter paucitatē ciuiū. nam vbi est paucitas ciuiū: nō est facile multos esse in p̄ncipatib⁹ ¶ Et si queratur cū pauci ciues sint in pua citate q̄ naz erūt successores hoꝝ. Ad h̄ dicit phs ibi: [q̄ nā forēt] duo ¶ Primū est ꝙ q̄nq3 pue ꝛ magne ciuitates indigēt eisdē p̄ncipib⁹: ꝛ eisdē legib⁹. est tamē dr̄a: q2 hec. s. magna ciuitas non sepe indiget eisdē p̄ncipib⁹ cū i ea sint multi ciues. ꝛ hec: s. parua ciuitas sepe indigēt eis de p̄ncipib⁹ et hoc ꝓpter paucitatē hoim seu ciuiū. ¶ Scdm est ꝙ in puis ciuitatibus nichil ꝓhibet multas curas simł ꝑcipere seu demādare. s. vnū ciuez nō eni impediūt se ad inuicē q̄n vn⁹ possit de omibus curare. et hoc est q2 parue cura ꝛ paucoꝝ sunt in puis ciuitatib⁹. ꝛ ad paucitatē hominū necessarij sunt p̄ncipat⁹ quidā quasi luminaria obelistis iposita. i. obelichina facere nā obelichina cōponit ab obelisto: q̄ ē veru ꝛ lechina ꝙ est ā putatio. vn̄ etiā dr̄ littor q̄ ferit āputando ¶ Et intēdit dicere phs ꝙ in puis ciuitatib⁹ nc̄c̄e est āputare: vel villicare multa negocia. eo ꝙ ꝓcuratores eoꝝ nō hn̄tur. Ex hijs erḡ cōcludit phs. si ꝗ̄ dicere possum⁹ quot necessarij sunt omi ciuitati: ꝛ quot nō necessarij: ꝯ oportuni facile q̄s sciēs ista ꝯiūgat quot coniūgere ꝯgruat in ciuiū magr̄atu. vult dicere: ꝙ si habeam⁹ dicere ꝺm artē politicā quot negocia nc̄c̄m est existere i ciuitate: ꝛ quot nō nc̄c̄ia existere oportet ꝙ facile vtiq3 q̄s sciens hec q̄ dicta sunt colliget quales p̄ncipatus cōgruit ꝯgregare in vnū principatū in pua ciuitate. et simlr̄ q̄ nā postea forēt successores horum. ¶ Istis p̄suppositis p̄ma ꝯ̊ istius capitli ponitur in tertia pte capli que incipit ibi. [debet etiā]. in qua ostēditur p̄ncipatus ꝑ diuisionē ꝺm locū: ꝛ ꝺm curas q̄ cōmittūtur p̄ncipibus. et est ista ꝙ cōgruit politico ordināti ciuitatem scire quales ꝺm diuersitatē loci cōgruit h̄ere negocioꝝ curas. et quales in istis sūt ꝺm diuersitatē policiaꝝ adhibēdi p̄ncipes siue p̄positi. ¶ Ista conclusio pȝ ꝑ hoc: q2 aliqn̄ hoc cōgruit in foro ꝙ nō alibi cōgruit. et aliqn̄ cōgruit mulierib⁹: ꝙ nō pueris cōgruit. ꝛ ꝙ aliquādo cōgruit ꝓcuratores esse magnos. et aliqn̄ paruos: ꝛ aliqn̄ mediocres: ꝛ aliqn̄ ex policia populari: ꝛ aliqn̄ ex paucoꝝ potēn a: ꝛ aliquādo ex policia media optima. Deducit cōclusionē phūs sic: debet etiā hoc nō latuisse. i. debet hoc politicus scire: quales conueniant magr̄at⁹: seu p̄ncipat⁹ pluriū ꝺȝ lotū curā h̄re. s. ꝺm loci diuersitatē. ꝛ qualiū vbiq3 vnū magistratum seu principatum potestatē habere ¶ Et dat exēpluȝ: seu honestatis. i. puta boni ornat⁹ vtrū i foro quidē p̄fectū ānone. s. oportet esse dn̄m. Et aliū alibi. scȝ oportet esse dn̄m boni ornatus sicut in festis. ꝛ theatris. vbi homines ꝓcedūt ad spectaculū: aut vbicūq3. scȝ oportet esse dn̄m. ¶ Et in hoc pōit aliaȝ diuersitatē ꝛ dicit. Et vtrū scilicet illud bonū honestatis. seu bonū ornat⁹ sit ꝑciendū ꝺm negocia idest oporteat dicere ꝺm rem. vel ꝺm ꝑsōas hoc est ꝺm consuetudinē hoim. Dico aūt. scȝ exponēdo. seu. i. puta vtrum curā honestatis aliū pueroꝝ. ꝛ mulierū. i. vtrum oporteat esse aliū p̄ncipem ornatus pueroꝝ. ꝛ mulierū. vel vnū ꝛ idē esse principē habentē curā mulierū ꝛ pueroꝝ. ¶ Et ponit aliā differentiā q̄ consideranda est in p̄ncipibus. ꝛ dicit. ꝛ in reb⁹ publicis: seu in policijs. s. considerandū est: vtrū differāt ꝺm vnāquanq3. s. policiā magistratuȝ

seu principatuũ genus: vel nichil.s.differt. Et dat exemplũ ceu:seu puta in policia pplari: et paucoꝝ gubernatiõe: ꝛ optimantiũ: ꝛ monarchia siue regnuz.hec sunt quatuoꝛ policie ſm platonẽ.Et in hijs querendum est vtruz idem sint principat⁹ habẽtes.sed nõ ex qualibus.s. policijs.nec ex similibus.s.sumpti. sed alij in alijs.s.policijs.Et dat exemplũ. vel vti in optimatibus.s.sunt principes quidẽ ex hoibus doctis.ꝛ intelligit ꝑ hoies doctos illos ꝗ sunt docti ſm virtutẽ ad principari.Et in gubernatione paucoꝝ potentũ ex opulẽtis seu diuitibus s.sũt sumpti principes.Et in pplaribus ꝟo ex ingenuis seu liberis.s. sunt sũpti principes. et hec est vna pars q̃stionis. ¶Et inducit aliam ibi.[vel existunt.] vbi dicit.ꝙ aut existũt quidam.s.principes existẽtes ſm has dr̃as principatuũ.supple:et alij accepti nõ ſm has dr̃as. ꝗ alicubi cõferat eosdẽ esse:ꝛ alicubi diuersos ꝗ alicubi cõgruit magnos esse:ꝛ aliq̃ñ paruos esse magr̃atus seu principatus:nõ solum autẽ hoc est ſm diuersitatẽ ciuitatũ.ſ etiã ſm diuersitatẽ ꝑsonarũ.qꝛ quidã sunt differẽtes:qꝛ sũt ꝓprij.Ceu.i.velut eoꝝ ꝗ ante deliberãt.vt sũt ꝓcõsules.ꝓconsules eñ sunt ꝗ a latere imperatoris mittebãtur ad gubernationẽ ꝓuinciarũ hec eñ potestas: seu hic principatus non est pplaris.qꝛ tales nõ ex pplo:ſ ex magnis sumebantur.Consiliũ ꝟo populare est.nam cõe cõsiliũ consiliarioꝝ est pplare:qꝛ tales cõsiliarij ex populo eligebãtur. ¶Et tãgit phũs necessitatẽ huius principatus:ibi. [Oportet enim] Et dicit ꝙ oportet aliq̃d tale cui cura sit pplm preuenire ꝯsilio ne ociosus sit.hoc est ꝙ oportet principãs cui cura cõmittitur ppli preconsiliari ꝛ cõgregare pplm ad ꝓconsiliandũ: ne ociosus sit ppls.sed vt dirigat vnusquisq; ad ꝓpriũ negociũ.Hij autẽ si pauci sunt numero paucoꝝ potẽtia est.hoc est dictũ ꝙ cũ ꝓcõsules sint pauci tales sunt paucoꝝ potentia. Et vt melius exprimat addit.est aũt necesse ꝙ illi sint pauci ꝗ ante deliberãt.s.ꝓconsules.itaq; paucoꝝ potẽtia est.qꝛ policia taliũ est potestas paucoꝝ.ſ vbi sunt ambo.s.ꝓcõsules ꝛ cõsiliarij sunt idem principatus:ꝗ ante deliberãt s.ꝓcõsules cõsiliatus cõstituunt.i.procõsules instituũtur suꝑ cõsiliarijs ¶Et ponit rationez diuersitatis dicẽs.qꝛ cõsiliari⁹ est pplaris.qui ꝟo ante venit in cõsulẽdo:ꝛ deliberãdo paucoꝝ potẽcie est.Sũt eñ cõsiliarij pplares: eo qꝛ ex pplo eligũtur.Et qui ante deliberãt seu procõsules sunt ex paucoꝝ potẽtia.eo qꝛ eligũtur ex magnis. ¶Et ostendit phũs necessitatẽ talis electiõis.s.proconsulũ ꝛ cõsiliarioꝝ ibi.[dissoluitur etiã] Et dicit:ꝙ dissoluit etiã potestas cõsilij in hmõi gubernatiõibus in quibus ppls ipe de oibus cõstituit.i.tractat de oibus sine proconsule. ꝛ hoc ideo est qꝛ nõ est ꝗ dñetur ꝛ ordinet consiliuz. Et subdit: vbi hoc cõsueuit accidere.et dicit:ꝙ hoc cõsueuit accidere cũ est vtilitas quedã:aut merces constituta hijs ꝗ in ꝯcione conueniũt.s. vt veniẽtes accipiãt mercedẽ. Et tũc propter istam causã ociosi:seu vacãtes ꝑsepe.i.frequẽter ꝯueniũt. et de cũctis ipi statuũt:siue iudicant.s.sine ꝓcõsule:ꝛ ideo potẽtia cõsilij dissoluitur. ¶Ponit etiã principatũ optimantiũ ibi. [Qui aũt pueroꝝ.] Et dicit.ꝗ aũt pueroꝝ curã habent ꝛ ꝗ mulieꝝ.ꝛ si quis alter est ꝗ potestatẽ ꝛ curam hẽat hmõi optimatũ.i.nõ pplare.Et causa huius est:qꝛ pueri ꝛ mulieres gubernantur ad virtutẽ:ꝛ nõ ad libertatẽ.Finis aũt policie optimatũ est virtus.ꝛ pplaris policie est libertas.Et ostendit rõnem. fieri eñ non potest vt ꝓhibere mulieres paupeꝝ alteri⁹ sit q̃ paucorum potentie cũ mulieres ipsaꝝ in delicijs viuant.quasi dicat.nõ eñ debz ꝑmitti exire ſm libertatẽ mulieres que sunt paupeꝝ.que ꝓpẽ necessitatẽ eñ sepe exeũt ad lasciuiã.ꝛ ex talibus sepe fiũt meretrices.nec eñ paucoruz potentie est talis principatus.ex eo.qꝛ mulieres diuitũ ꝛ potentũ sunt in delicijs. et ad virtutẽ ordinari nõ possunt.ꝛ ꝑ ꝯñs si hoc non ꝑtinet ad policiã paucoꝝ potentiũ videtur ꝙ ꝑtinet ad policiã optimatũ que est ſm virtutẽ. Sed de hijs quidem eatenus dixisse nũc satis est.

¶Scõa p° istius capli est ĩ qua determinatur de principatib⁹ qui sunt necessarij:ꝛ de diuisione eoꝝ ſm locũ ꝛ ſm curã.Et ponit̃ ĩ quarta pte capli que incipit ibi. [de cõstituẽdis.] Et est ista:ꝙ de cõstituendis principatibus conandum est iam trãsire.i.necesse est dicere de institutiõibus principatuũ ad ꝑfectionẽ istius capituli.et dicitur hic trãsire ꝓpter:qꝛ nõ exeqũtur hic subtilis inquisitio vel ꝓlixa. ſ in transitu ista determinanda sunt. ¶Explanat phũs istam cõclusionẽ.et dicit.Consistunt aũt differẽtie.s.principatuũ in tribus diffinitionibus: seu in tribus terminis.quibus cõpositis: scz ꝑ cõbinatiões ncc̃e est oẽs modos esse cõprehensos:scz cõstitutiuos principũ.Et põit tres diffinitiões seu tres terminos. ꝛ dicit. Unum ex tribus est.s.primũ qui sint illi qui magistratus cõstituant.Alteũ.s.scõm exquibus consti

tranntur. ¶ Et subdit qualiter vniuscuiusq; eoꝝ sunt tres dr̃e. ⁊ dicit. Cuiusq; vero istoꝝ dr̃e sunt tres. Et ostēdit quales: ⁊ dicit. aut eī oēs ciues cōstituunt seu instituūt: aut quidā et si quidā q̄ sunt illi. et sic prima diffinitio: seu primus termin⁹ tres dr̃as habet. ¶ Et ponit scōm ⁊ dicit. et vel ex oībus. s. instituūtur principes indifferēter. aut ex aliquib⁹ determinatis: vel nō ex aliquibus determinatis. s. ex honorabilibus siue p censum seu diuitias: siue p genus: vel p virtutē vel aliq̄d tale. Et dat exēplum quale apud magarēses. vñ mega in greco est eximiū vel magnū. in greco tamē imperato: vocatur magaris. in illis eñ ex magnis cōstituūtur principes ex cōdecentib⁹ ⁊ cōpugnantibus ad ppl̃m. Condescendētes vocantur q̄ in mãsuetudine gubernãt ciues. et compugnãtes vero vocãtur q̄ tp̄re belli pugnãt pro ciuibus: sicut plato dixit. duas facies hēre debere militē. s. blandā ad ciues: ⁊ ferocē ad hostes. Oēs aūt istos modos sub duobus pōit in genere: dicēs. Et hoc aut p electionē: aut p sortē. ⁊ vocat electionē que fit p cōem consensum eligentiū ⁊ cōsentientiū in electiōe de se. Et vocat sortē que fit p indagationē dispositionis astroꝝ. q̄ scʒ fit ydoneus ad electionē p̄ncipatus. que quidē indagatio dispositionis astroꝝ nō ponit ncc̃itatez: ꝫ inclinationē aliquā vt dicit tholomeus in q̄dripartito. Et hos duos modos supradictos docet ph̃s subdiuidere. et dicit. rursus aūt hec simul cōduplicata. Et exponit. dico aūt hec ceu: seu puta quosdā s. p̄ncipes aliqui. et quosdā oēs: ⁊ quidam ex oībus. ⁊ quidā ex aliquibus. ⁊ quidā electiōe ⁊ quidā sorte. Et vniuscuiusq; istoꝝ dr̃e modi erunt quatuo:. Et dat exemplū. aut oēs ex oībus p electionē. aut oēs ex oībus p sortem: ⁊ vel ex cunctis. i. aut ex oībus simul: vt. s. vnus p oībus eligat: aut quasi diuisim. s. vt singuli eligāt. Et ponit moduʒ diuisionis in tres. et hoc est p tribus: vt. s. cōtribules simul eligat. et conuentus seu pplos. s. vt qui sunt de vno poplo siue cōicatione ppli vnā habeāt electionē. Et societates. s. vt qui sunt de vna societate vni⁹ artificij vnā simul habeāt electionē: donec vtiq; trāseat p vniuersos ciues in ciuitate electio. Et adiūgit ei adhuc duos modos quantū ad electiōes. et hoc est: aut semp ex oībus. s. simul eligāt oēs principes: aut partim sic: ⁊ partiʒ illo modo: scʒ electio fiat ¶ Et est sciendum q̄ ph̃s ibi [rursus vero] ostēdit qualiter multiplicatio modoꝝ peruenit vsq; ad duodecim: excepetis duab⁹ cōbinationibus que sunt in singulis. s. sorte ⁊ electiōe. Et similr̃ ostendit q̄d in hys electiōibus et cōbinatiōibus est pplare: et q̄d politicū simplr̃. ⁊ q̄d paucoꝝ potentū. ⁊ quid optimantium. et dicit sic. rursus vero: si pauci sunt illi q̄ constituūt magistratus: seu instituūt p̄ncipatus: aut ex oībus p electionē aut ex oībus p sortē/aut ex quibusdā p electionē/aut ex quibusdā p sortē: vel partim isto modo/et partim illo. Et subdit explanãs. dico aūt quedam ex oībus p electionē: ⁊ quedā per sortem atq;. i. quare duodecim modi efficiūtur seorsū duobus cōduplicatis: seu exceptis duab⁹ cōbinatiōibus que sunt electiōe vel sorte. et ille duodecim iam enumerate sunt in notabili p̄cedente. oēs enī eligentes multiplicantur sm̃ singulos vel tribus: vel cōuentus seu congregatiōes pploꝝ: ⁊ societates. dictū est autez q̄ tres diffinitiōes seu tres termini fuerūt in electione: quoꝝ quilibet multiplicatus in quatuo: facit duodecim. Et subdit ph̃s hoꝝ aūt due cōstitutiōes sunt pplares. et dicit que sunt ille hoc est oēs ex oībus electiōe/vel sorte. ⁊ hoc est quia policia pplaris respicit cōiter poplm ⁊ est principatus ppli. Et subdit de alijs cōbinationibus: vel partim sorte ⁊ partim electiōe aut enī nō oēs simul: ꝫ ex oībus cōstituere/vel ex quibusdā sorte/vel electiōe/vel vtroq; mō. Exponit q̄ dixit. dico aūt vtroq; modo ptim sorte ⁊ partim electiōe illius speciei est que appellatur respublica. hoc est q̄ est illius spēi scʒ policie mixte ex pplari ⁊ ex paucoꝝ potentuʒ ¶ Et ponit vltra q̄d ptinet ad policiā paucoꝝ potentū. ⁊ dicit. quosdā vero ex oībus cōstituere partim electiōe/⁊ partim sorte paucoꝝ potentie est. et multo magis si ex ambobus. scilʒ quosdā ex oībus/quosdā ex quibusdā est ciuile optimantiū. i. policie optimantiū. s. est. etiaʒ quosdā electiōe ⁊ quosdā sorte. s. instituere est similr̃ policie optimantiū. nā quosdā vero ex q̄busdam cōstituere est paucoꝝ potētie: etiam si p sortem fiat vel nō fiat. ⁊ hoc est q: est potestas paucoꝝ. et sic ad illam policiā pertinet eligere quosdā ex quibusdā. s. ex diuitib⁹ seu potentibus: siue fiat sorte siue nō fiat sorte: ꝫ fiat indifferēter de psonis. Et quosdā ex q̄busdaʒ vtroq; modo: scʒ amboꝝ. s. oīum/vel quorundā: est similr̃ paucoꝝ potētie. Quosdā aūt ex oībus: ⁊ quibusdā oēs per electionē optimantiū. s. est. Et hm̃oi rō est: q: qui p electionez ex q̄busdā cōstituūtur intuitu virtutis cōstituuntur. ¶ Et ponit ph̃s epilogū: ibi. [modi igit̃]

Et dicit ꝙ modi igiť coꝝ circa p̄ncipatꝰ ⁊ distiguntť ita ſm reꝝ publicaꝝ formas.ſ.ſm policias. Etiā est sciēdū ꝙ phūs ibi [Qui aūt] ostēdit siue docet q̄ p̄ncipatꝰ qbꝰ expediāt. ⁊ quō. ⁊ dicit. q̄ aūt.ſ.p̄ncipatꝰ. qbꝰ.ſ.ꝑsonis ꝯducāt Et quō ꝯstitutiones eoꝝ faciende sunt vna cū potestatibꝰ magistratū.i.cū potentijs p̄ncipatuū. ⁊ q̄ sūt potentie principatuū manifestum erit.ſ.in sequēti libro: vbi ageť de saluatione: ⁊ transmutatione policiaꝝ. Et q2 dixit diuersas esse potentias p̄ncipatuū. Exponit dicens dico aūt magistratꝰ seu principatꝰ potestatem seu circa redditus auctoritatem. ⁊ circa custodiā. nam p̄nceps ꝯstituebať dn̄s circa nccīa ciuitati ⁊ circa custodiā. ne ciues ex improuiso ab hostibus ledi possent ¶ Alia eīn potestatis spēs est diuersa in diuersis p̄ncipatibus. ¶ Et dat exm̄ queādmodū circa bellū: ⁊ circa cōtractus forenses. ⁊ sic diuersi p̄ncipatus diuersas habent potentias ordinantes ea que committunť eis. Et hec de isto capitulo sufficiant

Eliquū ex tribus est de iudicijs dicere capiendi sūt istoꝝ modi ⁊c̄. ¶ Postq̄ phs in p̄cedēn caplo' detminauit de secūdo ꝑ se accidēte policiaꝝ qd̄ ē principatiuū ¶ Consequenter in isto vltimo capitulo istiꝰ quarti libri voluit determinare de tertio ꝑ se accidente policiaꝝ qd̄ est iudicatiuū ꝓ quo sunt aliqua notāda. Et p̄mo est notandum. ꝙ istud caplm̄ cōtinet tres ꝑtes p̄ncipales ¶ In p̄ma eīn ꝑte ponit phūs ⁊ dicit modū tractandi ⁊ narrat intentionē ¶ In scd̄a vero parte distinguit octo iudicioꝝ spēs ibi. [Primo igiť distingamꝰ.] ¶ In tertia aūt ꝑte determinat specialiter de oībus policijs ibi. [Dicamꝰ aūt de ciuibꝰ] ¶ Scd̄o est notādū ꝙ phūs postq̄ in duobus p̄cedentibꝰ caplis determinauit de iudicatiuo ⁊ principatiuo policiaꝝ. In prima ꝑte istiꝰ capl'i dicit ꝙ restat dicere de iudicijs. ⁊ dicit ꝙ hoc determinandū est ꝑ eandē viam seu positionē sicut determinatū est de alijs Et sūr dicit ꝙ drn̄a iudicioꝝ est in tribꝰ diffinitionibꝰ seu terminis ¶ Primo ꝙ sumanť iudices ex quibus sumēdi sūt iudices iudicioꝝ. ¶ Secundo ⁊ de qbꝰ scꝫ causis sūt sumendi. ¶ Tertio: ⁊ quō sumendi sūt. scꝫ sorte vel electōe. Et subdit explanando: dico aūt ex qbꝰ vtrum ex oībꝰ vel ex q̇busdā. De qbꝰ aūt: quot sūt spēs iudicioꝝ: hoc est ꝙ ſm ꝙ sūt spēs iudiciorum tales debēt esse iudices: q2 ſm diuersitatē iudicioꝝ diuersificanť iudices: ⁊ quō: vtrū ꝑ sortem vel ꝑ electionē. istis duobꝰ modis debent assumi iudices iudicioꝝ. Istis p̄suppositi ponuntur due ꝯclones. ¶ Prima ꝯclo istiꝰ capl'i poniť in scd̄a ꝑte capl'i q̄ icipit ibi [Primo igitur] in q̄ ꝑte capl'i phs distinguit octo iudicio spēs. q̄ q̄dē ꝯcl'o est ista. ꝙ octo sūt spēs iudicioꝝ.ſ.rōnes respicere q̄ est correctiua. Altera qn̄ quis publice est iniuriatus. Altera qn̄ ꝯ̄ ciuilē cōicationē cōmittiť aliquid. Altera ē. qn̄ alterquať de dānificantibus. Altera est de priuatis ꝯtractibꝰ seu de ꝓprijs cōmutationibꝰ. Altera vero ē de homicidijs. Et alia ē de peregrinis.ſ.qn̄ cōpellūť aliqui peregrinari in exiliū. Et vltima est de rebꝰ ꝑuis adiunctis. Pro declaratione istiꝰ ꝯclonis phus deducit istas octo spēs iudicio sic. ⁊ dicit. vna quidē est rōnes respicere seu correctiua transgressionum Alter aūt scꝫ spēs iudicioꝝ est si quis publice sit iniuriatus: hoc est. si q̇s iiuste leserit aliquid cōmuniū. Altera spēs est quo ad statū ciuitatis ꝑtinent. hoc ē quātū ad ea que ꝑtinent ad statū ciuitatis. qd̄ est qn̄ ꝯ̄ ciuitatē: seu ꝯ̄ ciuilē cōicationē cōmittūt aliq̇d ¶ Quarta spēs est ⁊ magistratibꝰ ⁊ p̄uatis hoībꝰ q̄cūq3 circa penas v̄santur. Vult dicere phūs ꝙ quarta spēs iudicioꝝ est cōis p̄ncipibꝰ: ⁊ ceteris hoībꝰ: q̄cunq3 dānificātibꝰ alťcanť.ſ. ꝙ vnꝰ alteri dānū fecerit siue p̄nceps siue nō princeps. ¶ Quinta spēs est de p̄uatis ꝯ̄ctibꝰ habētibꝰ magnitudinē. hoc ē de ꝓprijs cōmutationibꝰ.ſ.qn̄ vnꝰ vēdit alij qd̄ nō emit ab alio. ⁊ determiat hoc ad legē. ⁊ h̄ ē. ⁊ h̄ntibꝰ magnitudinē.ſ.vt si decepit eū vltra dimidiū iusti p̄cij: tūc ei vocatur seu excitať ad iudicē. Ac p̄terea ē sexta de homicidijs. ⁊ q2 homicidiū pōt fieri mlt̄is modis q2 aliqn̄ est inuictū ⁊ casuale. ⁊ aliqn̄ deliberate factū. Et qn̄ est iuictū ⁊ casuale. si interficiens adhibuit oēm diligentiam quā debuit adhibere nō est reus homicidij. Et ꝓpt' hoc phs detminat subdēs homicidi tursus spēs siue in ipsis iudicijs siue in alijs ex ꝓuidētia fecerit vl' iuictꝰ. Vult dicere ꝙ homicidij spēs: siue agatur inť eosdē iudices siue inť alios: hoc ē ꝙ interficiens sit de foro vnius iudicis. ⁊ intfector de foro alteriꝰ ⁊ iudiciū ē de hijs homicidis q̄ ex p̄meditatōe fiūt.ſ.qn̄ vnꝰ imachinatꝰ est in morte alterius: ⁊ de homicidijs in'volūtarijs q̄ fiūt casualr̄. ⁊ alťcať de iusto.ſ. vt si dicat lesus vl' alť ꝓ eo eē iniuste lesū. ⁊ ledēs dicat ꝙ casualiter eū lesit: ⁊ ꝙ adhibuit oēm diligentiaꝫ vel ꝙ iuste eum leserit repellēdo vim cum moderamine inculpate tutele: ⁊ hoc obligat omni homini: et est de iure naturali. ¶ Preter

ista gn̄a homicidioꝝ addit̄ aliud genus homicidij vt subdit ph̄s ⁊ dicit. ⁊ ꝙ ꝓ homicidio exulantibꝰ circa redditū statuunt̄. vult dicere. ꝙ est aliud genꝰ homicidij q̄cunqȝ dicunt̄ fieri homicidia. Et dat exͫ ⁊ dicit: vt athenis dicit̄ in phereatri iudiciū. hoc est ꝙ dicit̄ ꝙ in athenis cōpetit iudex in puteū quosdam intrare: qui ibi mortui sunt. Et est simile ei ꝙ adhuc fit ꝙ quidam in duris carceribꝰ occidunt̄. Dicit em̄ ph̄s. contingunt aūt talia in omni tp̄e pauca: maxime in p̄nti tp̄e ⁊ in magnis ciuitatibꝰ. Et causa huius pōt eē. qꝛ mō hoies sūt māsuetiores ⁊ abiliores q̄ȝ antiquitꝰ. ⁊ in maioribꝰ ciuitatibꝰ maiores sunt ciuilitates q̄ȝ in ꝑuis. ¶ Septima sp̄ēs iudicioꝝ est de hijs qui competunt̄ peregrinari in exiliū. Et ponit ph̄s de hoc duas sp̄ēs ⁊ dicit. de peregrinis autē vna ꝑs est. si peregrinꝰ ꝯ peregrinū agat. ⁊ alīa est si ꝑegrinꝰ agat ꝯ ciuē. hoc est: ꝙ extraneꝰ agat cōtra extraneū. vel ꝙ extraneꝰ agat ꝯtra ciuē ¶ Preter ista iudicia ponit ph̄s octauā sp̄ēȝ iudicioꝝ ꝙ est de rebꝰ ꝑuis adiūctis istis. Et dicit sic. ⁊ insuꝑ vltra hec oīa de ꝑuis rebꝰ cognitio. s. est seu iudiciū ¶ Et ponit exͫ ⁊ dicit que dragmas q̄nqȝ: aut nō excedant aut paucum. Vult dicere ꝙ si q̄s aliū decipit in ꝑua quātitate: vt in quātitate ponderis quinqȝ dragmarum: aut paulo āplioris ponderis oportet em̄ ⁊ de hijs ius dici. i. fieri iudiciū. sicut dicitur in quinto ethicoꝝ. ꝙ de omni inequali damni. et lucri recurrunt ad iudicē sicut aīatū. Deinde subdit ph̄s. nec incidit. s. istud iudiciū in iudiciorum multitudine. hoc est in alijs supradictis iudicijs ¶ Ultimo subdit. ꝙ de p̄senti satis est dictum de istis. ⁊ ideo omittamꝰ de hijs. et de homicidis ⁊ de peregrinis. ¶ Secūda ꝯclusio istiꝰ capituli ponit̄ in scd̄a ꝑte capituli q̄ icipit ibi. [Dicamꝰ aūt de ciuibꝰ] in qua ꝑte capituli ph̄us ostēdit quid ꝑtinet de istis ad policiā popularē et quid ad policiam paucorum potentum. et quid ad policiā optimatū. Que q̄dem ꝯcl̄o est ista. ꝙ qn̄ ciues principes policiarū nō recte iudicant seditiones gignunt̄: ac rerum publicaꝝ seu policiaꝝ motus seu trāsmutationes ⁊ seditiones. ¶ Ad declarationē ⁊ ꝓbationē huiꝰ ꝯcl̄onis ponit ph̄us diuisiones. ⁊ cōbinationes oīm sicut prius posuit que sunt iste. vel ꝙ omnes de oībus iudicant. ⁊ hoc vel sorte vel electione instituti: vel oēs de quibusdam vel quidam de quibusdaȝ. Et hoc dicitur eisdē vel diuersis ⁊ vtrūqȝ dicit̄ ex electione vl̄ sorte. Unde dicit sic ph̄s in littera. dicamꝰ aūt de ciuibus in quibꝰ si nō recte iudicent seditiones gignūt̄ ac reꝝ publicaꝝ motus. vult dicere ꝙ est dicendū de policijs in quibꝰ si p̄nceps eaꝝ nō recte iudicāt fiūt seditiones ⁊ transmutationes. ⁊ ratio est ista. qꝛ qui iudicant̄ si contra iusticiā aggrauant̄ commouent̄ ꝯ p̄ncipes iudicantes ⁊ cōmouēt alios: ⁊ sic sequūt̄ seditiones ⁊ ex seditionibꝰ sequūt̄ transmutationes policiarum ¶ Et subdit ph̄s diuisiones et cōbinationes sicut priꝰ posuit. ⁊ dicit sic. ꝙ necesse est em̄ vel oēs de oībus. s. supradictis iudicare electione vel sorte. s. quēadmodū institutionis vel oēs de oībus ꝑtī sorte ⁊ ꝑtim electione. ⁊ hoc fit qn̄ sorte ꝯstituti iudicant q̄dā. ⁊ electi per ꝯsensum iudicant alia. vel de quibusdā eoꝝ aliquos ꝑtim sorte: ⁊ ꝑtim electōe assūptos. Vult dicere ph̄s de quibusdā iudicijs hos. s. ꝯstitutos iudices electōe ꝯtigit iudicare. ⁊ de q̄busdā ꝯtigit iudicare iudices assumptos sorte. ⁊ hoc ideo dicit ꝙ in eadē causa sepe v̄ba iudicū variant̄. ¶ Et subdit ph̄us modos gn̄aliter qui circa istā ꝑtē dicti sūt. Et dicit. hij ꝯ modi sūt quatuor. s. numero: ⁊ totidē alteri q̄ s̄m ꝑtē. s. sūt Et enumerat istos modos ⁊ dicit. rursus em̄ ex quibꝰ. s. nō oībꝰ: ⁊ q̄ iudicāt de oībꝰ causis vel ꝑ electionē aut ex q̄busdā de oībꝰ ꝑ sortē vel ꝑtim sorte vel partim electiōe. vel q̄dā iudicia de eisdem ex sortitis ⁊ electis. Vult dicere ph̄us. qꝛ q̄dā iudicia iudicāt de eisdē causis ex sortalibꝰ ⁊ electis. Et subdit ph̄s gn̄alr̄. isti ergo vt dictū est sūt moi in p̄dictis sūt em̄ q̄tuor qn̄ oīs de omibꝰ: aut oēs de quibusdā. ⁊ sp ad quēlibet dicat̄ vl̄ sorte vel electione. Et hoc est ꝙ sequit̄ isuꝑ eadē cōduplicata: vt q̄dā ex oībꝰ: alij ex quibusdā ⁊ q̄dā ex vtriusqȝ. ¶ Et dat exͫ. ceu. i. velut. si eiusdē iudicij essent. s. iudices: alij ex oībus. et alij ex quibusdā. vel ꝑ sortē vl̄ ꝑ electionē. vel ex ambobus. s. sorte ⁊ electōe. Et subiūgit epilogū ⁊ dicit quot igit̄ modi iudicioꝝ esse possunt dictū ē. Et ponit aptationē breuē ad policias. ⁊ dicit. hoꝝ aūt p̄ma ꝑp̄laria sūt q̄cūqȝ oībus vel de oībus. illa scȝ cōiter respiciūt p̄ncipatū ꝑpl̄i. Scd̄a vero paucoꝝ potētie q̄cūqȝ ex q̄busdā de oībꝰ. ⁊ in talibꝰ est respectus ad quasdam ꝑsonas eximias potentia vl̄ diuitijs ¶ Tertia optimatū ⁊ ciuilia. quecunqȝ partiȝ ex omnibus. partim ex quibusdam. s. iudicāt. nam p olicie optimatum principes sunt partim ex populo et partim ex potentibus. ¶ Et hec de isto capitulo. ⁊ de toto quarto libro politicorum dicta sufficiant.

¶ Hic incipit quintus liber Politicorum

d

E aliis quidem omnibus de quibus dicere proposuimus fere dictum. Ex quibus autem mutantur respublice etc. ¶ Postquam philosophus in quarto libro politicorum determinauit de aliis policiis a regno: et de speciebus earum ¶ Consequenter in isto quinto libro politicorum intendit determinare de transmutationibus policiarum: seu de causis corruptionis et saluationis policiarum. ¶ Et primo in isto capitulo intendit determinare que sit causa transmutationis: seu de principio vniuersali corruptionum policiarum. Pro quo sunt aliqua notanda. ¶ Et primo est notandum quod istud capitulum continet duas partes principales. ¶ In prima enim parte philosophus determinat que sit causa transmutationis in communi policiarum. ¶ In secunda vero parte concludit philosophus quasdam conclusiones ex predictis: ibi. [Fatentes autem simpliciter.] ¶ Secundo est notandum quod rixa/ bellum/ et seditio/ quodammodo conueniunt: et quodammodo differunt ¶ Conueniunt in hoc. quia quodlibet illorum dicit quandam conditionem/ et repugnantiam/ et rebellionem. Sed differunt inter se duobus modis Primo. rixa/ et bellum/ important quandam repugnantiam mutuam: Sed seditio non importat talem mutuam actualem repugnantiam sed quandam dispositionem primam: et dispositionem ad talem repugnantiam. ¶ Secundo modo differunt. quia bellum est inter duas multitudines adinuicem extraneas. Sed rixa est paucorum ad paucos. Sed seditio est vnius partis multitudinis ad aliam partem multitudinis Ex quo sequitur quod omnis seditio opponitur vnitati populi. ¶ Tertio est notandum. quod discordia dupliciter capitur. ¶ Uno modo prout est contra illud quod est manifeste bonum in vnitate. et talis non stat sine vicio. ¶ Secundo modo prout est contra illud quod non est manifeste bonum. et ista potest esse non viciosa. ¶ Ex quo sequitur quod omnis seditio est discordia a manifesto bono. Patet: quia omnis seditio opponitur bono communi et vtilitati eiusdem. Et bonum commune est simpliciter et manifeste bonum: vt patet per hoc. quia omnia priuata semper in bonum commune ordinantur: vt patet primo ethicorum. ¶ Etiam sequitur quod omnis seditio est viciosa simpliciter vt patet per hoc. quia omne quod opponitur bono communi est simpliciter viciosum: et talis est seditio vt dictum est. ¶ Quarto est notandum quod omnis rixa dicit quandam contradictionem et repugnantiam in rebus factis: vt patet secundum Ysidorum qui dicit quod rixosus est homo qui promptus est paratus ad contradicendum: et delectatur in iurgio. et prouocat contendentem ad iram. Ex quo patet. quod in rixa sunt tria dehonesta. ¶ Primum est. quod rixosus est paratus semper ad contradicendum. ¶ Secundum est quod talis delectatur in iurgio quod est contra bonum pacis. ¶ Tertium est. quod prouocat contendentem ad iram et ad mala faciendum: et sic reddit alium malefactorem. ¶ Quinto est notandum. quod non omnis multitudo hominum in vnum congregata est populus. Sed populus proprie est multitudo hominum consensu sociata ad vtilitatem communem. Et sic due conditiones requiruntur ad hoc quod multitudo hominum sit populus. Primo. quod ibi sit iusticia/ et concordia. Secundo quod illa multitudo hominum intendat vtilitatem communem. ¶ Sexto est notandum. quod philosophus in principio capituli ostendit duo. Primum est quid considerandum et quid inquirendum sit in toto isto libro quinto. Secundum est. quid consideratur specialiter in policia populari: quoniam equale secundum libertatem. et quando contendunt de hoc transmutatur policia. Unde dicit philosophus sic in principio capituli. de aliis quidem omnibus de quibus dicere proposuimus fere dictum est Quasi dicat. quod de aliis omnibus de quibus deliberauit dicere quantum ad species policiarum et partes earum quod iam dictum est. Et ponit statim de quibus nunc dicendum est quantum ad proprias passiones: siue proprietates policiarum que sunt ex quibus autem mutantur policie et quot ea sunt. i. quot sunt. et qualia. et que nam singularum rerum publicarum corruptiones et labes. Et ex quibus in quales maxime mutantur. Preterea considerandum est que sint remedia generaliter et specialiter cuiusque per que maxime conseruari possit vnaqueque rerum publicarum seu policiarum. et vt ista bene considerentur et bene tractentur: oportet autem prius assumere illud principium: quod plures sint fore rerum publicarum seu species policiarum vt in quarto libro dictum est: quia quidem in hoc conueniunt omnes quod omnes consitentur iusticiam. Et hec iusticia consistit in eo. quod secundum proportionem est equitas conueniens: contra quam peccantes peccant in policia vt supradictum est in quarto libro. et ostendit quid sit illud iustum in policia populari. et dicit. nam populus constat ex his qui cum sint secundum quid pares putant se simpliciter pares

¶ Uult dicere ꝙ iustum est equale secundum
libertatem quod attenditur in policia popu-
lari. Et peccatum quod fit in ea: siue error est
putare ꝙ equales scd̃m libertatem in omnibus
debeant esse equales. quod nõ est verũ. quia
ex alijs conditionibus et fortunis inequales
esse possunt. Et ex hijs inequalium sũt digni.
¶ Septimo est notandum. ꝙ philosophus ibi.
[Paucorum vero.] Postꝗ̃ ostendit q̃d erat
iustum: et peccatum in policia populari. conse-
quenter ostendere voluit. vnde facta est poli-
cia paucorum potentum: et vnde oritur peccatũ
transmutans eam: quia cũ inequales sunt in
aliquo: scilicet sicut scd̃m substantiam in qua diui-
tes pauperibus inequales sunt: putant et ma-
le. ꝙ in omnibus communicandis et distribu-
endis debeant esse inequales. Et ex hoc orit̃
seditio dissoluens policiam ¶ Et hoc dicit phi-
losophus: paucorum vero potentia ex hijs: sci-
licet fit: qui cum prestent aliqua re se cunctis
prestare arbitrãtur: quasi dicat. ꝙ policia pau-
corum potentum fit ex eo ꝙ in aliquo sunt in-
equales existimant ꝙ in quocunqꝫ totalit̃ de-
bent esse inequales ¶ Et dat exm. dicens opi-
bus enim superantes simpliciter existimãt su-
perare. et hoc non est verum. quia ex hoc orit̃
contentio. Deinde vero illi scilicet pauperes qua-
si pares existentes. scilicet in libertate. in qua om-
nes ciues equales sunt. in cunctis dignuꝫ pu-
tant se parem portionem habere. scilicet in cõ-
mutandis et in distribuendis. hij autem scilicet
diuites quasi superiores sint: seu inequales exi-
stentes maiora sibi competere arbitrantur: et
sic supergredi querunt. ¶ Et subiungit gene-
raliter et dicit. maius enim inequale. quasi di-
cat. ꝙ enim plus habet vnum super alium fa-
cit inequales esse ciues ¶ Et ex hijs infert phi-
losophus. habent vero omnes. scilicet policie ali-
quid iustum. sed simpliciter aberrant. Et ostẽ-
dit philosophus vicia vnde oritur contentio.
Et dicit. et ob hoc eam causam. supple viciate
sunt policie. Et ostendit modum dicens. quã-
do non pro opinione sua vtrique reportent de
republica seditiones concitant. Uult dicere.
ꝙ quando enim non scd̃m existimationẽ quã
forte habent de seipsis vtrisqꝫ participant in
policia in distribuendo et commutando sedi-
tiones faciunt. ¶ Uult enim potens plus ha-
bere in lucro et minus in damno. ¶ Et contra
hoc contendit alius equalis sibi in libertate. et
dicit debere esse populare principatum. Et ex

tali contentione aliquando dissoluitur poli-
cia ¶ Octauo est notandum. ꝙ postꝗ̃ philoso-
phus ostendit vnde fit policia paucorum po-
tentum. et vnde oritur eius peccatum. Conse-
quenter ibi [Omnium vero iustissime.] deter-
minat de policia optimantium. Et dicit ꝙ nul-
li ita iuste contenderent de inequalitate sicut
virtuosi. et tamen minime contendunt. et hu-
ius causam dicit esse. quia virtus maxime est
scd̃m rationem. et ideo licet inequales sint a-
lijs tamen vitant contentiones propter mala
consequentia. ¶ Unde dicit philosophus sic.
omnium vero iustissime hoc facerent. id est po-
licia que est ex populari: et paucorum poten-
tum constituta que est policia optimantium
iustissime quidem hoc faceret: scilicet seditio-
nes qui virtute precellunt: qui tamen minime
agunt. ¶ Assignat rationem. nam hij simplici-
ter rationabile est vt soli preferantur. Et ra-
tio est ista: vt dicit Seneca. ꝙ virtus sola est
que confert magnitudinem dignitatis. ¶ Et
subdit philosophus de alijs cõferentibus ma-
gnitudinem. Et dicit. Sunt autem quidã qui
prestantes genere plus habere se dignos pu-
tant. Et illi videntur esse nobiles: quibus exi-
stunt maiorum progenitorum virtutes et diui-
tie. Hinc principia et fontes vt ita dixerim se-
ditionum oriuntur. ¶ Et ex hijs elicit ꝙ sedi-
tiones sunt cause transmutationis policiaruꝫ
¶ Et si queratur quomodo fiunt transmuta-
tiones policiarum ¶ Ad hoc dicit philosophus
ibi [Quandoqꝫ ex presenti] ꝙ quãdoqꝫ trãs-
mutatur policia vna ad aliam ab antiquis ta-
men constitutam. ¶ Et aliquando ad nouam
quam ipsi concedentes inter se constituunt.
¶ Et dat Philosophus exemplum: vt ex po-
pulari gubernatione ad paucorum potentiã.
vel ad popularem ex paucis: vel ad rempubli-
cam et optimatem ex illis: vel ad illas ex istis
Quandoqꝫ autem transmutantur non ad cõ-
stitutam ab antiquis. Sed institutione quidẽ
noua eligunt eandem: et pro se illam suscipi-
unt ¶ Et dat exemplum: vt paucorum poten-
tiam: vel monarchiam que est regnum. ¶ Et
subdit ꝙ aliquando miscunt duas in vnam. et
dicit. insuper circa magis et minus. hoc est. ꝙ
commiscent duas. et tamen volunt habere tã
de vna ꝗ̃ de alia. Et hoc. quia volunt: vel pau-
corum potentiam existenteꝫ magis extẽdere
vel coercere vel popularẽ statũ ampliare vel restrigere
Et eodẽ modo de alijs speciebus policiarũ ampliandis

vel restringendis. ¶ Nono est notādū q phs ibi [Uel in parte aliqua.] ostēdit q aliqn mouent principat9 de vno in aliū. Et hoc vt dicit: vel in pte aliqua reipublice mouēda. ceu magistrū quēdā de nouo indūcere vel remouere Uult dicere q contigit aliquā policiā seu principatum aliquē instruere vel destruere. Et dat exm vt apud lacedemonios ferūt. s. quidā lisādrum se eleuasse contra regez τ conatū fuisse desoluere regnū. ¶ Et silr dat aliud exm. τ pausaniam regem qui successit. s. calandro conatum fuisse dissoluere ephoros. nā ephoꝝ erāt procuratores seu principes negocioꝝ cōium. ¶ Et dat aliud exm. et epidamni mutata ē respublica in parte. cum ptribuū pfectis senatores creauerūt. nam epydamus est quedam ciuitas grecie in qua fuit trāsmutata policia fz ptem. τ hoc fuit. qz remouerunt tribuū prefectos seu principes: eo qz erant ambiciosi amātes principatum. propter q opprimebant populum. Et elegerunt senatores: seu consules sapientes sub quib9 ppls in pace τ quiete viuebat. apud eliensesvero necessarium est illorum etiam qui versantur in republica dignitates vadere. i. ire per successionem. quando creatur magistratus aliquis seu eligitur aliquis princeps. ¶ Et si queratur ad quem principatum hoc ptinet. Dicit ad hoc phūs. q paucorum autem potentie erat in hac republica. scz eliensium q vnus solus ad magistratū seu pricipatum sumebatur. scz per successionez. τ depositionez alterius. Et si queratur causa. quare mutationes principatuum fiebāt ¶ Philosophus subiungit generalem causam ibi [vbiq em.] τ dicit. q vbiqz ppter inequalitatē oritur seditio. Et ratio est: quia si equales iequalia accipiant statim compugnant. ¶ Et subiūgit rationem philosophus τ dicit. disparib9 tamen non existit proportio. ¶ Et dat exm perpetue enīz potestas regia iniqua foret si esset in paribus. nam pauperes qui non sunt sufficientes sibi: non sunt apti regno. ¶ Et subdit rationem generalem seditionis ibi [Omnino em.] τ dicit q oino em querentes equū. i. eqle in seditiones incidunt. Et vocat philosoph9 totaliter equale fm medietatem arismeticam hoc em querentes fm dignitatem inequales statim faciunt seditiones. ¶ Et si querat quot modis accipitur equū seu equale. Ad hoc dicit phus ibi. [at em duplex] q duplex ē equū siue equale. vnum numero: τ alterum dignitate: sicut duo τ vnum. et quatuor et duo sūt fm dignitatem equalia. Et in commutationibus oportet attendi equale numero: scilicet vt tantum pro tanto commutetur. ¶ In distribuendis oportet attendi equale fm dignitatez. scz vt principi tantum distribuatur quantum dignum: τ multis fm dignitatem suam ¶ Et explanat q dixit numero quidem seu multitudine ac magnitudine idem et equum. ¶ Et dicit multitudine ppter numerum precij. magnitudine autem dicit propter magnitudinem valoris τ ponderis. hoc enim attenditur in cōmutandis q est mensura commutabilium. vt dicitur in quinto ethicorum. Et exponit equum: siue equale fm dignitatem. τ dicit. Dignitate autem dico id quod est scdm rationem: scilicz equale. hoc est scdm proportionem geumetricam. Equale est in qua proportione aliud est proporcionale principi: et aliud mlm. Et exponit vtrumqz per exempla. et dicit. q equali numero excedunt tria duo: τ duo vnum. Et equali fm dignitatem excedunt quatuor duo: et duo vnum. vt dicit philophus. Dico autem quatuor excedere duo. τ hoc in vno. τ duo excedere vnum. Equa enim pars duo et quatuor τ vnum duoruz. Uult dicere. q si equantur in excessu tria ad vnum. τ duo ad vnum. hoc ē in equalitate fm numerum. quia vtrumqz excedit in vno. non tamen excedūt equaliter fm dignitatē proporcionis. quia tria excedit duo in proporcione sex qui altera. et duo vnum in proporcione dupla. Similiter si equanē duo ad vnum. et quatuor ad duo. hoc est in excessu scdm proporcionem. quia vtrumqz excedit in proporcione dupla. et sic equantur in dignitate. non tamen inequali scdm numerum: quia scdm numerum quatuor excedit duo in duobus. et duo excedit vnum in vno tantum. ¶ Decimo est notandum. q phs in principio scde partis capli que incipit ibi [Fatentes autem] narrat q fatentes iustum simplr fm dignitatē differūt sicut pri9dictū est et cōtendunt Nā alij scz pplares attendūt dignitatē fm libertatem. et dicūt q qui sunt pares seu eqles fm libertatem sūt simpliciter equales: τ eque digni. ¶ Alij scilicet potentes seu diuites attēdunt dignitatem secunduz diuitias. et dicunt q qui in aliquo sunt inequales: hoc est secundum diuitias: sunt simpliciter inequales. et p consequēs inequales in dignitate. et sic in cunctis se superare arbitrantur. Optimates eniz attendunt dignitatem scdm virtutem. et dicūt q equales in virtute sunt simpliciter equales.

¶ Istis presuppositis ponunt tres conclusiones. Prima conclusio ponit ibi. [Quobrem due.] quod due precipue fiunt policie. scilicet popularis et paucorum potentia. hoc est. quod iste due policie frequentissime et in pluribus inueniuntur. ¶ Ista conclusio probatur secundum philosophum sic nam ille policie frequentissime et in pluribus inueniuntur. quarum principantes frequentissime inueniuntur: predicte due policie sunt huiusmodi: ergo etc. Maior patet. Et minor declaratur per hoc. quod paupes qui principantur in policia populari. et diuites qui principantur in policia paucorum potentum frequentius inueniuntur quam nobiles virtuosi qui principantur in policia optimantium. Unde dicit sic philosophus. nobilitatem enim ac virtutem in nobis quidem omnes fere vsurpant. Uult dicere quod nobilitas et virtus in paucis sunt in quibus consistit principatus optimantium. at enim qui reuera nobiles ac boni sint nusquam centum reperiuntur. quia pauci sunt paupes autem in multis locis sunt centum. quia multi sunt diuites autem in multis sunt. scilicet centum et vltra. Et per consequens iste due precipue sunt policie hoc est. quod iste due policie frequentissime vt in pluribus inueniuntur. ¶ Secunda conclusio ponitur ibi. Simpliciter vero] et est ista. quod ordinatio secundum vtramque equalitatem. scilicet tam in diuitiis quam in libertate ad principandum est praua. ¶ Ista conclusio probatur secundum philosophum sic. nam illa ordinatio policie est praua: ex qua accidit policiam non esse mansiuam. sed ex ordinatione principatuum secundum vtramque equalitatem. scilicet in iudiciis: et libertate accidit policiis secundum illas dignitates ordinatas non esse mansiuas. quia nec popularis nec paucorum potentum potentia est multum mansiua: ergo etc. Maior patet. Minor vero declaratur per hoc. quia cuius principium corruptum est necessario habet malum exitum. nam impossibile est ex principio viciato non occurrere in fine aliquod malum. Unde dicit sic philosophus. causa huius. scilicet est quia impossibile est ex primo errore in principio commisso non euenire ad extremum aliquid mali. Quare id est propter quod: quia ille due policie non sunt multum de se mansiue. ideo opus est vti in eis partim arismetica equitate. hoc est. dandum est eis quandoque equale propter equalem libertatem. et partim ea que est secundum dignitatem. hoc est. dandum est in eis inequale propter dignitates vel alicuius honorabilitatis inequalitatem. Et hoc est vtendum equalitate geumetrica que est secundum proporcionem. ¶ Tertia conclusio ponitur ibi. [Uerumtamen tutior est] et est ista. quod quamuis predicte policie non sunt mansiue: tamen policia paucorum potentum est minus mansiua: quam policia popularis. ¶ Ista conclusio probatur secundum philosophum dupliciter. Et primo sic. nam illa policia est minus mansiua que habet maiorem seditionem: sed policia paucorum potentum est huiusmodi: ergo etc. Maior nota de se est. Minor vero probatur per hoc. quia in policia paucorum potentum due gignuntur seditiones nam habet policia paucorum potentum seditionem non solum diuitum inter se. sed etiam habet seditionem diuitum ad pauperes. In gubernatione seu policia populari vna tantum est ad paucorum potentiam ipsis vero inter se. quid quidem dignum dictu sit non accidit seditio populi pro eo. quia seinuicem in policia iuuant. ¶ Secundo probatur conclusio: ibi. [Insuper mediocrum] et hoc sic. nam illa policia est minus mansiua que est remotior a policia communiter dicta: que maxime est mansiua. sed policia paucorum potentum est remotior a policia communiter dicta que est maxime mansiua quam policia popularis: ergo et cetera. Maior patet de se. Minor vero apparet per hoc. quia policia communiter dicta est ex mediis ciuibus: et principantur multi in ea. ¶ Et hec de isto capitulo sufficiant.

Uniuero consideremus quibus de causis seditiones etc. ¶ Postquam philosophus in precedenti capitulo determinauit de causa: seu de principio vniuersali: corruptionis: et mutationis policiarum et principatuum quod est seditio. ¶ Consequenter voluit determinare in isto capitulo de causis generalibus seditionis. que quidem seditio est causa corruptionis policiarum. Pro quo sunt aliqua notanda. ¶ Et primo est notandum. quod istud capitulum continet quatuor partes principales ¶ In prima enim parte ponit tres causas vniuersales corruptionis. quarum prima est dispositio mouens ad seditionem ¶ In secunda vero parte narrat multas causas effectiuas dispositionum ad seditiones ibi [Cause vero ac principia.] ¶ In tertia autem parte remouet philosophus quoddam dubium de hiis de quibus oriuntur seditiones ibi. [Oriuntur autem seditiones] ¶ In quarta parte recapitulat prius dicta ibi [Uniuersaliter ergo] ¶ Secundo est notandum. quod in policia: aut in ciuitate duplex est dissimilitudo ciuium. Una est inter se quantum ad operationes et statum solum et tamen cum hoc stat voluntas: et vnitas voluntatum ciuium in finem ciuitatis vnanimiter intendentes. verbi gratia: vt si essent ciues dissimilium statuum. et haberent dissimiles operationes: et tamen intenderent ad vnum finem ciuitatis

¶Alia est dissimilitudo ciuiuz. ⁊ inter se. et in statu. ⁊ in operationib⁹: et in ordine ad diuersos fines ciuitatis. sicut quando alij intendūt ad p̄uatum cōmodum. ⁊ alij ad bonū commune. ⁊ alij ad lesionem policie. ¶Tertio est notandum. ⁊ p̄mo ꝙ ciuitas bona debet cōstitui ex ciuibus dissimilibus inter se s̄m dissimilitudinem statuum ⁊ operationum. Hoc em̄ patet. per hoc q̄ cum ciuitas sit multitudo ciuiuz p̄ se sibi sufficiēs in bona ciuitate seu policia debet esse quicq̄d est necessarium ad humanā vitam: ⁊ quantum est possibile. q̄d esse non pōt nisi sit dissimilitudo ciuium in statu ⁊ in op̄ationibus ¶Scd̄o ꝙ vniuscuiusq̄ policie ē vnus finis p̄ncipaliter intent⁹ quē oīa in tali policia fiunt. Et ideo ex diuersitate finiū policie distincte distinguunt̄. verum est tamē ꝙ talis finis vltimatus est beneviuere s̄m veritatem vel saltem s̄m apparentiam. vt est in policijs malis: ⁊ transgressis ¶Quarto est notandum ꝙ dissimilitudo ciuiū pōt euenire ex triplici ratiōe ¶Primo mō ex natura diuersa. Nam aliqui ex naturali inclinatione ad iracundiam inclinant̄. ⁊ alij ad aliū modum viuēdi ¶Scd̄o mō ex diuersa ꝯsuetudine. vnde aliqui inclināttur ad vnū modū viuēdi p̄ ꝯsuetudinē. ⁊ alij ad aliū modū viuēdi. ¶Tertio ex diuersitate habituū ¶Quinto est notandum. ꝙ q̄n in ciuitate seu policia est dissimilitudo ciuiū inter se p̄ respectuz ad diuersos status: ⁊ ad diuersas operationes. cū qua silitudine stat vnitas volūtatis ciuiū in finem ciuitatis seu policie. talis dissimilitudo non est causa dissensionis in ciuitate. imo potius est causa saluationis ⁊ conseruationis eiusdem. Hoc enim patet. q̄ licet sit illa dissimilitudo quantum ad statū ciuium: et op̄atiōes cōmunes. est tamen similitudo quātum ad finē vltimate intentū in illa ciuitate vl̄ policia. Si tamen inter ciues est dissimilitudo in statu ⁊ operationibus: ⁊ in voluntatib⁹ ad diuersos fines ordinatis talis dissimilitudo ciuitatis est causa dissensionis ciuitatis vel policie. ⁊ inde sequit̄ destructio ⁊ corruptio ciuitatis ¶Sexto est notandum. ꝙ s̄m ꝙ corpa humana recipiunt diuersos appetitus s̄m diuersas dispositiones a celo: s̄m quas agit in ipsa corpora. Consequenter intelligunt homines diuersimode. ⁊ consequenter de p̄ accidens variantur voluntates hominum: ⁊ diuersificātur iudicia sensuum exteriorum. Et notanter dicitur consequenter de p̄ accidens propter hoc. q̄ nulla causa naturalis potest sic agere in voluntate, ꝙ necessitet eā: licet sit causa ꝙ aliq̄n inclinetur ad illud vl̄ ad aliud: propter maximā coniunctionem quam habet cū corpore ¶Septimo est notandum ꝙ s̄m vnitatem ⁊ diuersitatem voluntatum ciuium in ciuitate disponūtur homines in vnitate ac discordia: sic ꝙ si sit discordia quo ad finez ciuitatis: ⁊ tunc est dissensio. si concordia ad finem ciuitatis tunc est pax. Nam finis ciuitatis est proprie illud propter ꝙ ciues in ciuitate seu policia op̄antur ꝙ p̄pter seipsum acquiritur. ⁊ talis finis policie non est pax: et eo quia pax est quietatio seu tranquillitas ciuium in policia in ordine ad finem policie. Sed pax est sine qua non habet̄ finis policie p̄ eo. quia sine quietatione ordinis ciuium inter se finis policie non potest haberi ¶Et si querat̄ quid est finis policie: dictū est ꝙ est beneviuere s̄m veritatem vel s̄m apparentiam ¶Octauo est notandum. ꝙ freq̄nter s̄m ꝙ loca ciuiū diuersimode situantur in ordine ad locum principalem s̄m hoc ciues disponuntur. ⁊ homines ad pacem aut ad seditionem. Hoc enim patet. quia si vulgares videant. ꝙ ciues habeant loca multū eminentia in loco principali ciuitatis: tunc vulgares murmurant. Et si habeant loca nimis distātia: tūc nō curant nec murmurant. Et ideo dicitur in septimo libro huius politicoruz. ꝙ in ciuitate bene ordinata loca ciuium debent diuidi. Et hoc debet intelligi s̄m debituz ordinem ad locum principalem in ciuitate ¶Istis presuppositis in isto capitulo ponuntur quatuor cōclusiones ¶Prima cōclusio ponitur in principio capituli. ⁊ est ista. ꝙ vt bene consideremꝰ qb⁹ de causis seditiones mutationes policiarum eueniunt. capienda sūt p̄mo vniuersaliter p̄ncipia ⁊ cause earum seditionū ⁊ mutationum. Et ad declarationem huius conclusionis ponit philosophus tria principia in sūma. Et dicit sic. sunt autem fere vt est dicere tria. i. tres sunt cause de quibus ipsis determinandū est. Et enumerat illa tria principia in communi: ⁊ dicit. ꝙ primo videre oportet quemadmoduz dispositi ad seditiones deueniunt. Hoc est. ꝙ primo oportet videre qualiter ciues seditiones mouent. ¶Secundo est videre. et quarū reruz gratia. id est, p̄pter que. ¶Et tertio que sunt inimicicia seu p̄ncipia ciuilium turbationum ac seditionum inter ciues. s. adinuicem. Et exponit ph̄s primū. s. qualiter ciues seditiones mouent ibi. [Quod quidem.] Et dicit. Quod quidem disponātur. scilicet ciues.

ad res nouas appetunt illa est potissima cau=
sa de qua dixim⁹ iam. q̄r alij.s.paupes pares
eē volūt his q̄ plus possūt. ⁊ nisi hoc sit nō ac
q̄escūt. Alij vero scilʒ diuites se p̄stare dignos
putātes indigne ferūt nisi plus habeant. et sic
tam pp̄ares q̄ȝ potentes seditionē mouēt. Et
subdit ph̄s. hec aūt q̄nq̄ȝ iuste capiunt̄ ⁊ q̄nq̄ȝ
īiuste. q̄si dicat. q̄ȝ hec sic aliq̄n appetere fit iu=
ste ⁊ aliq̄n iniuste. Et dicit quō. inferiores vt
pares sint res nouas exoptāt. i. seditiōes mo=
uent. ⁊ hoc iniuste. ⁊ pares qui sunt vt p̄stēt. h̄
est q̄ȝ eq̄les existentes vt maiores fiāt mouent
seditiones ⁊ hoc iniuste. ❡ Epylogat q̄ȝ dixit.
⁊ dicit quēadmodum igit̄ dispositi sint qui res
nouas q̄runt dictū ē. i. quēadmodū aūt se ha=
bentes seditiones faciunt dictū est ❡ Et si q̄ra
tur que sunt res p̄ q̄b⁹ ɔtendūt ⁊ faciūt sediti=
ones. ❡ Ad hoc dicit ph̄s ibi [res aūt.] q̄ȝ res
p̄ q̄b⁹ ɔtendūt ⁊ faciūt seditiones. sūt lucrum.
⁊ honor. atq̄ȝ hijs ɔ̄ria scʒ vt sūt dedec⁹. ⁊ dam
nū. vel ipsoꝝ vel amicoꝝ fugientes. s. que inci
dere timēt. ⁊ iō hoc p̄uenientes mouent aliq̄n
seditiones ❡ Scd̄a ɔcl̄o istius capli ponitur in
scd̄a p̄te capli q̄ incipit ibi [Cause v̄o ac p̄nci=
pia] ⁊ est ista q̄ȝ septē sūt ⁊ etiā pl̄a efficientia
hm̄oi dispositionis mouētia ad seditiones. et
ad p̄dictas cās seditionis. ❡ Ista ɔcl̄o patʒ q̄ȝ
sūt septeʒ ⁊ etiā pl̄a. quoꝝ scʒ p̄ncipia seu cau
se duo sūt eadē cū illis q̄ dicta sūt nō tn̄ codeʒ
mō. Et exequit̄ ph̄s. nā p̄pter lucrū ⁊ p̄pt̄ ho=
norē irritant̄ adiuicē. ⁊ ostendit quō nō eodē
mō. ⁊ dicit. nō vt acq̄rāt sibyipsis. s̄ q̄r vidēt ali
os p̄tim iuste. ⁊ p̄tim iniuste plus h̄re: scʒ d̄ ho
nore ⁊ lucro. ⁊ enumerat vlteri⁹ vsq̄ȝ ad septē.
⁊ dicit: i sup p̄pt̄ ɔtumeliā/ seu iniuriā/ ⁊ hoc ē
tertiū. Quartū ē p̄pt̄ metū seu timorē. Quin
tū ē p̄pt̄ p̄potētiā: h̄ est q̄r aliq̄s excrescit in ci=
uitate supra p̄porciōnē sue dignitatis. Sextū
est p̄pt̄ ɔtēptū seu despectionē: q̄r vidēt se de=
spici in ciuitate. Septimū est p̄pt̄ icrementuʒ
excessiuū: q̄r pl̄a ipediunt̄ vni q̄ȝ alij Et p̄t ista
septē ponit alia q̄ sūt efficiētia disponentia ad
seditiones ibi [⁊ alio mō] ⁊ dicit: ⁊ alio mō p̄=
pter verecundiā/ p̄pter negligentiā/ p̄pt̄ pos=
sibilitatē/ ⁊ p̄pt̄ iparitatē seu dissimilitudinem
❡ Et si q̄rat̄ quō ista sūt cause dissentionū Ad
hoc dicit ph̄s ibi [ex q̄b⁹ ɔtumelia] q̄ȝ ex q̄bus
scʒ supradictis cōtumelia: seu iīuria: ⁊ lucrum
quā habeāt: scʒ potētiā in faciendo dissentio=
nes: ⁊ quot scʒ cause sint fere: id ē iam dictum
est scʒ supra ❡ De alijs aūt quō faciāt dissensi
ones subdit: Supbia eīn et auaricia eorū qui

gubernāt hoīes p̄uocant contra se ⁊ cōtra sta
tum eius reipublice seu policie q̄ ista fieri pa=
sciant̄: q̄si dicat: q̄ȝ q̄n hij qui in p̄ncipatib⁹ sūt
supgrediunt̄: ⁊ opprimunt bonos plus quam
debēt: tunc mouent seditionem ex eo q̄r p̄uo=
cant alios cōtra se ⁊ contra statum reipublice
eoꝝ: q̄r nolunt ceteteri sustinere talē ordinem
ciuilitatis seu gubernationis Et q̄r hoc fit per
supacceptionē p̄ncipū seu per auariciā eorū.
distinguit ph̄s auariciam eoꝝ seu supacepti=
onem. Et dicit. auaricia vero q̄nq̄ȝ ex priuatis
rebus fit: q̄nq̄ȝ ex publicis. ❡ Ex priuatis eīn
rebus fit q̄n auferūt hoībus sua. Ex cōmuni=
bus aūt q̄n cōiter distribuenda ciuibus vsur=
pant sibi. talem eīn potestateʒ faciendi dissen=
sionem habet lucrum. De honore autem qua
lem potestatem habeat faciendi dissensioneʒ
dicit ph̄s ibi [De honore] q̄ȝ quidam inhono
rati in ciuitate vidētes alios honoratos ex in
uidia faciunt dissensiones. Et dicit q̄ȝ hoc ali=
quando iniuste fit. s. quando aliqui preter di=
gnitatem honorantur. ⁊ iuste q̄n s̄m dignita=
tem honorantur ❡ Etiam subdit tertio ibi [p
pter prepotentiam] quō p̄potentia sit dissen=
sio in ciuitate. ⁊ dicit. q̄ȝ quando quis. scʒ vn⁹
vel plures fit maior. vel fiūt maiores potentia
in ciuitate dn̄io policie p̄pter hoc alij timētes
ne faciant violenter monarchiam seu regnum
vel alios p̄ncipatus. sicut sunt ephores q̄ sunt
rectores rerū communium. vel senatuʒ qui di
cuntur preconsules insurgūt alij ⁊ mouēt sedi
tiones. Et assignat causam dicens. consueuit
eīn ex talibus fieri vnius dn̄atio vel guberna=
tio violenta. quapropter quibusdam in locis
ostracismo vtuntur: hoc est q̄ȝ alij ciues cōsue=
uerunt tales potentes in ciuitace relegare: vt
fit in argia ⁊ athenis. Et addit q̄ȝ melius fuissʒ
a p̄ncipio videre ne in hm̄oi potentia augeri
homies p̄mitterent̄ q̄ȝ postq̄ȝ actos remeduʒ
q̄rere. s. p̄ relegatione. Unde sicut p̄pter me=
tum vero ad seditionem deueniūt qui penas
formidant seu timent ob maleficia cōmissa. sic
⁊ hij: hoc est. sic faciūt cōtra quos parat̄ violē
tia p̄uenire volētes priusq̄ȝ malum patiantur.
Et dat ex^m vt apō irodo. s. insusa ɔuenerūt no
biles ɔ̄ p̄p̄lm. cui. s. itulerant iniuriā p̄pt̄ sn̄ias q̄
parabant̄ seu supferebāt̄ nobilib⁹. tales eīn p̄
seditionē volūt iudicia seu sn̄ias ipedire. p̄pt̄
ɔtēptū v̄o ad seditiones deueniūt. ⁊ dat ex^m.
sic i paucoꝝ potētia q̄n sūt pl̄es q̄ a republica
i. a policia excludūt̄. tūc eo q̄ȝ illi q̄ nō p̄ticipāt
p̄ncipatu p̄ utāt se eē potētiores eis q̄ p̄ticipāt

mouēt seditiões. Et in policia pplari opulēti
seu diuites contēnunt inordinationē ⁊ incuriā
eoꝝ qui rēpublicaꝫ gubernāt. Uult dicere: ꝙ
in statu seu policia pplari diuites q̄ principan
tur in ea contēnunt eos qui sine ordinatione
seu sine tali p̄ncipatu sunt: tūc illi contēpti in-
surgūt ⁊ mouēt seditionē/ ⁊ trāsmutant princi
patū. ¶ Et dicit ph̄s ꝙ hoc factū est in thebis
et in syracusa que est ciuitas in insula cicilie. ⁊
⁊ factū est in thebis post pugnā seu seditioneꝫ
i emophitis cōmissaꝫ. i. cōmissaꝫ in male p̄nci-
pantibus/ seu polizātibus. vñ emophites dicū
tur ab homos ꝙ est vnū ⁊ phites ꝙ est situs: q̄
si dn̄antes pplares q̄ vt vnū situati sunt eq̄les
in pplo ꝑ similitudinē: q̄ꝝ est policia poplaris
ꝓprie. Et hoc est ꝙ addit: pplaris statꝰ interijt
Et huiꝰ causa est. qꝛ alij male polizātibus seu
p̄ncipantibus mouerūt eis bella ⁊ corrūperūt
eoꝝ policiā pplarē. Et in margarensibus cū ꝑ
inordinationē ⁊ negligentiaꝫ supati sunt. Uñ
margarea dicebaꝛ magna ciuitas quorū poli-
cia fuit destructa ⁊ corrupta ꝓpter victoꝝ in-
ordinationē q̄ mouerūt seditiões: ⁊ sic destru-
xerūt principatū pplareꝫ. Et dat aliud exēplū
et est: ꝙ in syracusis fuit corrupta seu destruc-
ta policia pplaris ante tyrannidē zelonis. et si
militer in rodo insula ppl̄s habebat policiam
popularē ante insurrectionē tyrānoꝝ qui po-
pulares regnū corrūperunt in tyrannidem.
¶ Quarta causa corruptōnis policie est ꝓpt
incrementū: vt dicit ph̄s ibi. [fiunt etiā] ꝓpt
incrementū mutatiões reꝝpublicaꝝ fiūt. nam
ꝓpter excrescentiā alicuiꝰ vel aliquoꝝ ciuiuꝫ
p̄ter ꝓportionē sup alios fit dissensio/ ⁊ muta
tio policie. Et dat simile: ⁊ dicit. vt eñ corpus
ex ꝑtibus suis cōstat. supple: ita policia ex ci-
uibus constat. Et sicut in corpore hoīs ex cre
mento alicuiꝰ mēbri p̄ter ꝓportionē dissoluit
cōpositionē corporis. vt si pes hoīs sit quatu-
or cubitoꝝ: vel etiā si accipiat figurā alicuius
pedis alterius aīalis dissoluiꝛ ꝯpositio corpo
ris hoīs. qꝛ oportꝫ ꝑtes. s. eius simul ꝓ modo
quāqꝫ suo crescere vt cōuenientia ꝑmaneat. ac
in hoc fiat. ita in ciuitate dissoluitur policia. et
trāsmutaꝛ ordo ciuilitatis: qñ aliq̄s/ vel aliq̄
ꝑmittūtur crescere diuitijs seu potētia supra
alios p̄ter ꝓportioneꝫ. ¶ Et si queratur quo
modo fit vel fieri potest ꝙ aliq̄s vel aliqui ex-
crescant sic supra alios p̄ter ꝓportionem. Ad
hoc dicit ph̄s: ꝙ hoc cōtigit qñqꝫ ꝑ fortunā. s.
qꝛ vna pars ciuitatis ꝑ eufortuniū excrescit: ⁊
altera pars ꝑ ifortuniū humiliatur sub altera

Et dat exemplū ph̄s in ꝑticulari: vbi hoc acci
dit ⁊ dicit. velut apud tharētū que est ciuitas
apulie. que quondā magna grecia dicebatur.
nam cū superati essent p̄lio a iapisensibus hoc
a ciuibus ciuitatis iapisensis magnā partē no
bilitatis amiserūt. Fuit aūt illud prelīū paulo
post illud tēpus quo medi greciā inuaserūt. s.
ciues ciuitatis medice. ⁊ postq̄ supata fuit ci-
uitas tharēti ⁊ mortui maxima pars nobiliuꝫ
ad popularē statū ex republica est facta muta
tio. s. in tharento. vñ ciues medice ciuitatis: et
iapisensis reordinauerūt ciuitatē tharenti: in
qua ciuitate priꝰ erat policia cōmixta ex poli
cia paucoꝝ potentū/ ⁊ ex policia pplari: et fe/
cerūt in ea simplicē policiā pplareꝫ in fauoreꝫ
ppli. scꝫ: vt magis quiete viueret ppl̄s cum no
bilibus ¶ Et dat ph̄s aliud exemplū: ⁊ dicit ꝙ
argiui post cedē suoꝝ. scꝫ: in p̄lio in eudoma
scꝫ ciuitate ademene. s. lacedemone sparciata
facta coacti sunt inquilinos quosdā ad rēpu-
blicam recipere. Uult dicere ꝙ postq̄ fuerunt
occisi ciues qui erāt liberi in eudoma ciuitate
cōpulsi sunt manumittere inquilinos quosdā
hoc est suos intra domū natos/ ⁊ nutritos: et
illis dare ius ciuiū: vt ex illis ciuitas in nume-
rositate ciuiū esset sparciata facta. i. consueta
repararetur quasi i pristino statu. Et adhuc dat
aliud exemplū ⁊ dicit. et athenis cū terra ma-
le pugnaretur aduersus lacedemonios nobili-
tas attenuata est: hoc est qꝛ plures nobiles in
bello occisi sunt: ⁊ sic remanserūt pauci. Et po
nit causam dicens. cū ex descripto submittere
ad bellū cogeretur. vult dicere: qꝛ militabant
ad certū numerū cōputati: ⁊ sic interfecti sunt
Cōtigit aūt hoc ⁊ in pplaribus gubernationi
bus. i. in fauorē ppli: qꝛ sic fit trāsmutatio poli
cie sine seditione. rarius tñ pluribꝰ ei diuitibꝰ
existentibus: vel in pluribꝰ diuitijs auctis mu
tatio fit in paucoꝝ potentiā. ¶ Quinta causa
trāsmutationis policiaꝝ vt dicit ibi [mutaꝛ]
est ꝓpter verecundiā. Et dat exemplū. sicut i
herea. ⁊ dicit quomō: ⁊ dicit sic. Cū eñ ꝑ ele-
ctionē sumere magistratus solerēt: postea sor
titi sunt: ex eo qꝛ electiões eoꝝ in homies tur
pes pudēdosqꝫ cadebāt. Uult dicere: qꝛ p̄mo
cōsueuerūt p̄ncipes eligere ad p̄ncipatꝰ: ꝓpt
hoc fecerūt sortiales. s. vt nō electōe viciosa: s
sorte ad p̄ncipatus instituerētur. Et dat ratio
nem. qꝛ eligebāt. s. indignos. Et etiā ꝓpter ne
gligentiā qñ ꝑmittuntur p̄ncipatus principa-
les sicut est regnū/ ⁊ efforia/ ⁊ hmōi maiores
principatus assumi eos q̄ nō sunt amici eoꝝ

status seu policie siue ꝓpter fastorē siue ꝓpter impensionē ꝑcij q̄ de republica nichil curabāt ꝗ erāt indigni ꝑncipatu. Et dat exemplū: ⁊ dicit. ꝑ quem quidem modū apud oreū. s. ciuitatē que est in grecia euersa seu dissoluta est policia paucoꝝ potentū ꝑ heracliuorū: qui policiam paucoꝝ potentū seu honorabiliū ad principatū cōis ppli reduxit. ¶ Et huiꝰ ponit aliā causaꝫ meliorē. ⁊ dicit. insuꝑ ꝓpter pusillitatē i. ꝓpter illud qđ penes paruū est: hoc est: quia parua negligebāt: ⁊ sic paulatim defluxerunt ab honorabilitate. vñ parua attēdenda sunt ꝑmo in electōe. Et hoc est ꝙ exponēs subdit. dico aūt pusillitatē. i. paruū. qñ licet paulatī subcrescens reipublice mutatio que ad magnitudinem latēter euadit siue negligatur. vult dicere. dico aūt pusillitatē qñ negligūt parua. nā in electione principū attendenda sunt parua. eo q꞉ pua negligere paulatim magnā inducūt transgressionē in fine. q꞉ sicut dixerunt democritus ⁊ leochipus ex multis paruis componitur magnū. ¶ Et dat exᵐ phs. vbi hoc accidit: ⁊ dicit: quēadmodū apud ambracōtas. ābrachia est quedā ciuitas asie in qua ciuitate a ꝑuo cessu prius erant magistratus seu ꝑncipatus. nam in ea parua erat honorabilitas: quia nō curabāt. tandē vō a nullo fuerūt. i. tandem nullus ꝑncipabatur eo. quasi nichil aut prope foret inter parū ⁊ nichil. Uult dicere: ꝙ ꝑuum eñ viciū in principio nō reputatū in fine nihil facit reputari etiā magna vicia q꞉ paruꝰ error in principio maximū inducit in fine. ¶ Sexta causa dissolutiōis policie vt dic̄ phs: ibi. [Seditiones] est ꝑegrinitas. nam sepe extranei q̄ sūt in ciuitate mouēt seditiōes in ciuitate: ⁊ insurgūt cōtra ciues ⁊ eiciūt eos donec in eadē cōspiratione deueniūt. s. in vnā amiciciā: quia tunc possunt cōcordare. Et dat rationē huius q꞉ sicut ciuitas nō fit ex quacūqꝫ multitudine ⁊ in quocūqꝫ tēpore: ꝗ ex multitudine cōicantiū in tempore qñ cōicant: ita nec etiā in ciuitate quecūqꝫ multitudo potest cohabitare in vnitate in quouis tēpore. Et ostēdit periculū qđ ex hoc factū est. et dicit. Quapropter quicūqꝫ adhuc inqlinos. hoc est ꝗuos q̄ sunt nati ⁊ nutriti in domo: vl' aduenas/seu extraneos susceperūt cohabitatores: oīs fere seditione letati sūt. i. oīs seditiōe diuisi sūt. Et dat exēpū in speciali: ⁊ dicit. Leu. seu velut apđ sibarim vna cū trizemis incoluerūt achey. hoc est q̄dam aduene de achaya cohabitauerūt sibarim q̄ est q̄dam ciuitas dalmacie. quā siml' hedificauerūt ⁊ habitaueñt trizemi. i. troyani expulsi. et achey q̄ erant de ciuitate achaye q̄ est ciuitas grecie apud corinthū. Et postea multiplicati sūt achayci ⁊ expulerūt troyanos. vñ pollutio illa seu discidiū exorta est sabaritis: ⁊ inturijs idem fecerūt sabarite cōtra eos qui illos receperāt. Et subdit causam dicens. q꞉ illi qui ibi habitauerūt ꝑmo plus voluerūt habere de terra in possessione: et alijs minus dare tanqꝫ extraneis: ⁊ ex hoc cōtendere inceperūt ⁊ illi qui scđo habitauerūt multiplicati fuerūt ⁊ preualuerūt. ⁊ qui ꝑmo habitarūt ciuitatem expulsi fuerūt. ¶ Et vlteriꝰ phs multiplicat exēpla. ⁊ dicit. Et apud bizanciū peregrini in oppressionē ciuiū coniurati cognita re prelio et armis expulsi sunt. naꝫ bizanciū est ciuitas cōstantinopolim que primitus dicebat̄ bizanciū ⁊ postea vocata est cōstantinopolim ab imperatore cōstantino. ¶ Et adhuc vlterius multiplicat exēpla: ⁊ dicit. ⁊ anthisei exules ex chio susceptos tandē deicere coacti sunt. Chio aūt est ciuitas rucie. ¶ Et dat aliud exemplū: ⁊ dicit. zachei vō qui samios receperunt mox ab eis sunt a ꝓpria ciuitate deiecti. samos eñ insula est. ¶ Etiam dat aliud exemplū. ⁊ dicit. apoloniate qui sunt in pōto incolis receptis seditioni agitati sunt. apolonia eñ est quedā ciuitas quā apolonius in honorē apollinis edificauit. cuius ciues ex pōto. i. ex fluuio qui sic vocatur aduenas supinducētes i ciuitatē suā seditiōes passi sunt ab eis. ¶ Et dat aliud exēplum. ⁊ dicit. et syracusani post tyrannos expulsos cū hospites ⁊ cōductos milites fecissēt ciues in seditionē ⁊ preliū inciderūt. Uult dicere: ꝙ in italia syracusani post tyrannica bella tā extraneos qꝫ cōductos milites ciues fecerunt in syracusana ciuitate que est ciuitas in insula cicilie: qui existentes ingrati hospites suos. s. ꝓprios ciues expellere nitebātur. ⁊ sic ad preliū venerūt. ¶ Etiā dat aliud exemplū ⁊ dicit. et amphibolite receptis calsidentiū colonis: pulsi tñ ab illis sunt fere oēs. eo q꞉ calcedeones fuerūt immemores beneficij qđ receperūt ab amphibolitis: ꝗ expugnauerūt contra eos: ⁊ expulerunt eos: ⁊ loca eoꝝ possiderunt. ¶ Deinde subdit phs generaliter de causa seditiōis in policijs ꝑplaribus ⁊ paucorum potentū: ibi. [Seditionē aūt]. ⁊ dicit: ꝙ in policijs paucorū potentū causa seditiōis est multitudo que cōqueritur se iniusta sustinere: q꞉ nō participāt equalibus cū diuitibus ⁊ potentibus cū sint equales eis in libertate. ¶ In po

pularibus aūt policijs causa seditiōis sunt no
biles qui cōquerent ꝙ participāt equalib⁹ cū
paupibus cū sint inequales eis. de hijs autē a
pncipio istius quiti libri satis dictū est. ¶ Po-
nit phs septimā causam seditionis: que est ex
locis in quib⁹ site sunt ciuitates: ibi. [Incidūt
qñqꝫ.] ꝛ dicit ꝙ incidūt qñqꝫ in seditionē ciui
tates ꝓpter sitū: qñ talis est loc⁹ vt nō ad vnā
ꝛ eandē gubernatiōeꝫ sit aptus. hoc est ꝙ to-
tū municipiū nō potest adunari in vnū locum
vbi ciues simul sint. ꝫ oportet ꝙ quidaꝫ habi-
tent in suburbijs: ꝛ suburbanis: ꝛ vicis diuer-
sis. Et sicut diuidūtur loco. ita diuidūtur com
municatōnib⁹. q: nō cōicant nisi hijs q̄ secum
cohabitant: ꝛ ab alijs desidēt. Et hui⁹ dat exē
plum. ꝛ dicit. vt clozomenis accidit q̄ in chiro
hoc est in circulo muroꝝ habitāt: ad eos qui ī
insula. quedā eñ pars ciuitatis erat in insula
quadā adiacēte. ꝛ quedā alia pars erat in cir-
culo muroꝝ. Et colophinij: et nothici. hoc est
ciues duaꝝ ciuitatū: quaꝝ vna dicebaꝫ colo-
phonia: ꝛ altera nothica: ꝛ athenis. quia ciui-
tas atheniēsis etiā diuidebaꝫ in ariopagū vbi
habitabat dyonisius ariopagita: ꝛ in aliā pteꝫ
vbi cōis ppl's habitabat. ¶ Et ostēdit phus ꝙ
illi qui sic sunt diuisi nō sunt de vna policia. et
dicit sic. qñqꝫ nō eodēmodo. i. qñqꝫ nō sunt de
vna policia. ꝫ multo magis pplares sunt. i. de
policia pplari: q̄ in pyreo habitāt. i. ī suburbio
ꝙ qui in vrbe. In pyreū seu suburbium enim
dicitur ꝙ ē extra muros. et vrbs dicitur que ē
intra muros. agricole eñ habitāt in pyreo seu
in suburbio. ciues aūt ciuilitati intendētes ha
bitant in vrbe: seu in municipio ꝙ ideꝫ est. Et
sic in suburbio habitātes quasi policia pplari
cōicabāt. Et ciues in vrbe habitātes quasi po
licia paucoꝝ potentū. Et sic diuisio erat inter
eos que aliqñ fuit causa dissensionis. Et dat
phs exemplū hui⁹. et dicit. vt eñ in prelijs trā
situs fossaꝝ: etiā si admodū parue sint interrū
punt ordines militū. ita in ciuitate desidentia
ois videꝫ disiunctionē facere. Et grā hui⁹ enu
merat phs diuersitates: et dicit. ꝙ maxime foꝛ
san desidēt virtus ꝛ viciū: deinde paupτas/et
diuitie. nō eñ cōcordāt diuites ꝛ paupes. et a
lia magis q̄ alia: q̄ꝝ vnaqueqꝫ est dicta in isto
cap°. in quo sunt posite cause dissensionis iter
ciues. ¶ Tertia p° poniꝫ in tertia pte capituli
q̄ incipit ibi. [Oriūtur aūt seditiōes.] in qua
phs remouet qōdaꝫ dubiū: qō erat istud. si ꝙ
est paruū: est vel potest esse causa seditionis.
Que quidē p° est ista: ꝙ seditiōes oriūtur nō
ꝓ puis reb⁹. ꝫ bñ ex paruis ad magna ꝑueniꝫ
¶ Ista p° pꝫ ꝺm phm ꝑ hoc q: sicut nec paru⁹
cū puo: nec magn⁹ cū magno seditionē facere
potest ꝓpꝫ ei⁹ impotentiā. ita parue res sim-
pliciter parue nō possunt esse causa seditiōis
q: ꝓ paruis reb⁹ nō cōcitantur hoies ad sedi
tionē faciendā in policia. ꝫ bene aliqñ ex puis
causis ad magna ꝑueniuntur. Et dicit phs quo-
mō. maxime vō parue. s. corroborātur/seu in
ualescūt qñ in p̄ncipib⁹ fiūt. i. qñ inter p̄ncipeꝫ
fiūt. nā inter illos ex paruis causis sepe sumit
initiū magnū malū. Et dat ex^m ꝛ dicit. vt cōti-
git syracusanis. s. antiq̄s tp̄ribus. Et dicit quo
modo: mutat⁹ est eñ ciuitatis stat⁹ ꝓpter du
os adolescētes/seu iuuenes. q̄ in magistratu:
seu p̄ncipatu cōstituti simultatē inꝫ se habue-
runt. s. illis ad inuicē dissendētibus in p̄ncipa-
tibus: qñ vna pars ciuitatis adhesit vni: et al-
tera alteri. Et q̄ parua causa dissensionis fuit
coꝝ subdit phs: ꝛ dicit. et amatoria causa. hoc
est ꝓ quadā amasia quā amabāt. Et dicit mo
dum. altero eñ absente: alter pueroꝝ queꝫ a-
mabat sibi cōsiliauit. vult dicere: ꝙ cū esset ab
sens alter illoꝝ. s. ille q̄ prius eā amabat: alter
pueroꝝ. s. quidā leno. dr eñ leno a quadā mu
liere que vocabaꝫ lena que p̄mo ꝓstituit iu-
uēculas. ꝛ sic leno dr qui ꝓcurat amasias alijs
Et dicit q̄d fecit iste leno: ꝙ sibi cōciliauit. s. il-
lā amasie vt illū quē amabat dimitteret: ꝛ aliū
assumeret: qō quidē ipa cōsilio eius fecit. ac il
le reuersus. s. q̄ primo eā amauerat vidēs qō
factū est: cū illud grauiter ferret: vxorē. s. pro-
priā illius hēre studuit: ꝛ habuit eā. hoc eñ fa
ctum sentiēs vir ꝓprius vindicare iniuriā de-
liberauit. et ex hoc oēs qui versabantur in re
publica seu policia diuerso fauore diuiserūt.
nā quidā adheserūt vni/ꝛ quidaꝫ alteri: et sic
oēs inꝫ se diuisi sunt ¶ Et ex hoc cōcludit phs
ꝓpositū. et dicit: quāobrem ab ipis principijs
cauenduꝫ est diligēter. ac dissoluēde sunt sta-
tim coꝝ discordie q̄ multū in republica possūt
ꝓpter hoc: q: in principio peccaꝫ. i. iniciatur
peccatū. Principiū aūt dr dimidiū toti⁹. itaqꝫ
paruū in principio erratuꝫ correspondens est
ad alias partes. Quasi dicat ꝙ in ipo initio ē
paruū peccatū. ꝫ est ꝓportionabile ad alias ꝑ
tes sicut initiū ad finē. Sicut dicit phs in. xvi°
de aialibus. ꝙ sicut virtus cordis ex quo ē ge
neratio totius corporis ꝓportionaꝫ toti cor-
pori. ita principium mali facti virtute malicie
sue producit magnū malū. Et ideo in p̄ncipio
dissensionis: est tollenda dissensio ꝛ causa dis-

fensionis licet in principio parua sit. et similr licet sit parua causa ei⁹. ⁊ maxime inter nobiles ⁊ principes policiaꝝ. ¶Et assignat phs rationē siue causaꝫ:ibi.[Omnino ei excellēnū] vbi dicit. ꝙ omnino eni excellentiū viroꝛuꝫ discoꝛdie post se trahūt ciuitatē. Et sic dissolnit policia: ⁊ destruit ciuitas. eo ꝙ tota ciuitas diuiditur: ⁊ cōpugnat. Et dat exm. vt cōtigit apd esticā post popularē statū. nā estica est quedā ꝓuincia grecie in qua est quedā villa q̄ vocatur nutica: in illa villa accidit b: ꝙ duo fratres litigabāt ꝓ paterna hereditate. quoꝝ vn⁹ fuit paup. et adiungit sibi pplares in lite. et alter qui habuit sbam adiungit sibi diuites. et sic cōpugnauit adinuicē tota ciuitas. Et hoc exm adducit phs ad ꝓpositū. s. de duob⁹ fratribus de diuisione patrimonij ꝯtendentibus. q̄ diuisio fuit cā dissolutiōis pplaris policie que erat in illa villa. Et ponit modū quomō factū est. nā vnus eoꝝ erat paupioꝛ q̄si nō exhibēte nō poterat exhibere seu cōducere viros potētes in auxiliū sui. eo ꝙ nō habebat sbam. et alter frater bona oia. s. patris sibi applicuit: nec thesaurū quē pater inuenerat ꝓferre voluit. scilꝫ fratri paupioꝛi. querebat. i. cōquerebat frater paup ⁊ ꝯuocauit pplm: ⁊ ipm in suos fauores ꝑtraxit. alter vo q̄ diuitijs pollebat locupletes sibi astituerat. i. coniunxit. ⁊ sic ex dissensione popularium ⁊ diuitū turbata est ciuitas/seu villa ⁊ mixta est policia. ¶Et ponit aliud exēplū ⁊ dicit. ⁊ in delphis. s. insula ex fauoꝛe partium insule exoꝛta fuit cōtentio inter principes. naꝫ quidā principes curabāt de vna parte. ⁊ q̄daꝫ de altera parte. que quidē cōtentio fuit principiū oim seditionū que postea fuerunt in illa ciuitate/seu insula secute. Et ponit causam q̄liter hoc fuit. ⁊ dicit: hic eni cū sibi triste augurīū incidisset vt venit ad sponsaꝫ suscipe illam noluit. vult dicere ꝙ quidā cū venisset ad spōsam accipiendā fuit auguratus ex signis ꝙ nō expediret ei accipere eā. ⁊ sic noluit eā accipe ꝫ abcessit. augurīū eni est quedā simptonia: et simptoniati eni sunt signa. parētes vo puelle quasi spreti/ac contēpti. s. qꝛ refutauerat spōsam sacroꝝ quiddā eo sacrificāte iniecerūt: at vt sacrilegiū accusantes capite dānati fuerūt. vult dicere ꝙ parētes sponse iniuriati ꝓpter illud ꝙ refutauerat sponsā iniecerūt culpā in sacerdotē sacroꝝ. i. sacraꝝ reꝝ. ⁊ causa fuit. qꝛ ille. s. sponsus quesiuit a sacerdote si expediebat ei sponsam illā accipe. et respondit sacerdos ꝙ nō expediret ei eā accipe: sicut expresse scribit in libro quē scripsit cōstabēluce. que librū cōstabolū vocāt. q̄ etiā scripsit libꝛuꝫ de dr̄ia spūs ⁊ aie. ⁊ librū de phisicis ligaturis. et de colli suspēsione. Dicit eni ille. s. cōstabēluce ꝙ q̄n sacrificat aial: si in iugulo q̄n occidit dextra pars fluēs sanguine currēte sup sinistram signat ꝓsperitatē ad votū imolantis. si ecōtrario sinistra sup dextrā infoꝛtuniū signat. et sacerdos ille ad quē accessit sponsus facto sacrificio respondit ꝙ infoꝛtuniū pateret si eā acciperet. ⁊ sic ꝓpter istud augurīū ex consilio sacerdotis noluit eā accipe: ꝫ abcessit. et ꝓpter hoc parētes sponse iniecerūt culpā in sacerdotem. ⁊ deinde tanq̄ sacroꝝ violatoꝛē interfecerunt. Imponebāt ei ꝙ ꝑuertēs ritū sacrificiorum male auguratus esset. ꝓpter quā moꝛteꝫ fuit dissensio inter ṗncipes ciuitatis: ⁊ inter ciues: ex qua secute sūt oēs seditiōes q̄ fuerūt postea in ciuitate. ¶Etiā ponit aliud exm: ⁊ dicit. mithilene q̄ꝫ seditio ex hereditate cooꝛta magnoꝝ maloꝝ fuit oꝛigo. mithilena eni est q̄dam insula inter greciā ⁊ apuliā in mari sita. i qua ex hereditatib⁹ dissensione facta multoꝝ fuit principiū maloꝝ. qꝛ fuit principiū belli qd mithileni aduersus athenīēses habuerūt. et athenīēses aduersus mithilenos. in quo bello a phite duce. s. tyranno ciuitas coꝝ mithilenorum capta fuit. Et narrat phs casum: et dicit. timophane eni quodā opulēto hoie. s. sic noiato vita functo: cū due filie supstites fuissent. i. cū ille supradictus relinqueret duas filias: doxandrus quidā. s. sic noiatus coactus paupꝑtate dari illas filijs suis in matrimoniū concupiuit. ꝙ cū assequi nō potuisset incepit seditionē hoc modo. ꝙ cū nō posset assequi qd voluit: ⁊ vidēs alios sibi ꝑlatos. i. ꝙ alij eas habuerunt dolēs cogitauit seditionē ponere inter athenīēses ⁊ mithilenēses. et tūc aggressus ē athenīēsibus q̄bus erat aduena/⁊ publice hospes ⁊ exīs cū eis bellū suscipe ꝑsuasit: et ex illo seditio exoꝛta est: ⁊ turbatio policie ciuitatis. ¶Inducit aliud exm: ⁊ dicit. et apud fossenses seditio exoꝛta est inter minasiam patrē thasonis: ⁊ eutrichatē onomarchi. s. filiū ex hereditate. hec seditio fossensibus inicium fuit belli qd sacrū appellarūt. hoc est foꝛtissimū bellum. qꝛ sacrū idē est ꝙ foꝛte. focena eni est ciuitas iuxta dalmaciā ⁊ bulgariā sita. ¶Etiā inducit aliud exm. ⁊ dicit. mutatus est etiā epidanni ciuitatis status ex nūptijs. epidannū est ciuitas quedā in grecia. Et ponit phs casum: ⁊ dicit. desponsauerat eni q̄s filiā: cū vo pater sponsi

magistratū seu p̄ncipatuʒ gerēs si mulctā irro
gasset om̄s q̄ p̄sente statu ciuitatis infessi erāt
p factionē ad se recepit. Uult dicere: ꝙ cū de-
sponsasset quidā filiā suam cū quodā. cuiꝰ pr̄
f. desp̄osati ⁊ socer sp̄ose factus esseʒ princeps
in policia illius ciuitatis. alter q̄ principatu cō
tendebat cōprehēdit quosdā qui nō habebāt
talē maliciā qualē ip̄e hēbat q̄ desp̄osauit filiū
vt optineret principatū. ⁊ iposuit ille alter qui
busdā ꝙ consiliū darēt p qd ipse esset dilusus:
⁊ p̄ncipatum amisisset. Ex hys oībus supradi
ctis nichil aliud est accipe nisi paruū malū in
p̄ncipio maximū maluʒ causat in fine. et ideo
sūme cauēda sunt p̄ncipia maloꝝ. Et ideo di-
xit ouidius. p̄ncipys obsta. Ex istis exemplis
supradictis habeť ꝙ cause seditionū ⁊ muta-
tionū policiaꝝ supradictaꝝ: reducuntur ad q̄
tuor causas. ¶ Prima causa est qn̄ nobiles de
sidēt attrahūt sibi ptes ciuitatis. ⁊ sic tota ciui
tas cadit in dissensioneʒ. ¶ Scd̄a causa est qn̄
volūt aliq̄d approp̄ari in ciuitate vel augeri:
vel p̄ncipatū facere: tūc attrahūt partē ciuita
tis in suū consensum: ⁊ sic diuidūt eā. ¶ Ter-
tia causa est ꝙ aliq̄ simulāt ꝙ alys inimicis ci-
uitatis velint facere pugnā. ⁊ reliqui attrahūt
partē ⁊ turbāt ciuitatē. ¶ Quarta causa est q̄
m̄ cōiuncta est tertie. ꝙ aliqn̄ simulāt se muta-
re forū ꝑpter cōe bonū. ⁊ sic iterū attrahunt si
bi partes ciuitatis: ⁊ turbāt eā ⁊ mutāt polici
am. ¶ Quarta ꝯº ponitur ibi. [Fiunt etiaʒ.]
Et est ꝙ mutatio policiaꝝ fit tam paucoꝝ po
tentū q̄ꝫ ppl̄aris/ q̄ꝫ illa q̄ dicit̄ respublica/ seu
policia simplr̄ q̄ est mixta ex ppl̄ari: ⁊ paucoꝝ
optimantiū. s. policia paucoꝝ potentū in po-
pularē/ vel in alterā q̄ est mixta: vel ecōuerso.
ex eo ꝙ aliqd̄ collegiū/ vel aliqua pars ciuita
tis augmentū in modū maiorē consecuta est.
¶ Ista ꝯº pʒ p hoc: quia vincētibus potentibꝰ
trāsmutantur policie in policiā paucoꝝ potē-
tum. Et vincēte ppl̄o in ppl̄areʒ. ⁊ vincētibus
ciuibus medÿs in policiā mediā cōpositaʒ ex
policia ppl̄ari ⁊ paucoꝝ potentū. Et hoc pro-
bat ph̄s p sex exēpla q̄ p ordineʒ enumerat in
littera. ¶ Primū exempluʒ ponit: ⁊ dicit. vt a
pud atheniēses ariopagi cōsiliuʒ p tp̄ora belli
p̄laꝝ famā consecutū seu errorē reipublice gu
bernādi formā videtur fecisse. Uult dicere ꝙ
in athenis in ariopago. i. i vico martis fuit cō
silium bn̄ placēs in midicis. nam midica fuit q̄
dam prouincia subiecta atheniēsibus. videba
tur em̄ ariopago fortiorē facere policiā in mi
dicis: ⁊ sic factū est. et sic mutata est policia: eo
ꝙ hoc approbauerūt ariopagi. ¶ Dat secūdū
exemplū de eodē. ⁊ dicit. ⁊ rursus naualis tur
ba facta causa victorie circa salamaniā. q̄ etiā
est ciuitas que fuit subiecta atheniēsibus. Et
ꝑpter illā victoriā facta est causa p̄ncipatus q̄
p fuit ⁊ ordinauit eā. Et tangit causam dicens
⁊ ob eā victoriā maris acquisiuisse ciuitati po
pularē statū magis asseruit. Uult dicere ꝙ ꝑ-
pter illā victoriam q̄ athenienses nauali bello
subiecerūt salamiā policiā popularē fortioreʒ
fecerūt. cū em̄ antea dn̄arentur in ea nobiles
atheniēses vincētes eos nauali bello. s. in bel-
lo maris: policiā paucoꝝ potentū in ppl̄arem
cōuerterūt cōfortantes p̄ncipatū ppl̄i sup p̄n
cipatū nobiliū. ¶ Etiā ponit terciū exempluʒ
⁊ dicit. et apud arginos nobilitas quidē in p̄-
lio cōtra lacedemones apud mantineā vrbeʒ
cōmisso magnā famā cōsecuta erat populareʒ
statū delere tētauit. argo em̄ est ciuitas mari-
tima. que cū cōtra lacedemones pugnaret re-
ceperūt ciues aliquos nobiles ꝑ prelio facien
do. postea vo illi nobiles in ea recepti facto p̄
lio conati sunt dissoluere policiā ppl̄areʒ. ⁊ cō
uertere eā in policiā nobiliū: hoc est paucoruʒ
potentū. ¶ Ponit etiā quartū exm̄: ⁊ dicit. et a
pud syracusanos multitudo vrbana ꝙ causa
victorie belli aduersus atheniēses videbatur
fuisse rēpublicā mutauit ad ppl̄arem statū. nā
syracusana est ciuitas in insula cicilie in q̄ cuʒ
ppl̄s eēt cā victorie belli qđ syracusani habue
runt cōtra athenienses: policia qua prius vte
bantur in policiā popularē mutata est. Et rō
fuit ista: q2 vincente ppl̄o necē fuit vt fm̄ prin-
cipatū ppl̄i ciuitas ordinaret̄. ¶ Etiaʒ inducit
quintū exemplū: ⁊ dicit. et apud calcidenses ꝙ
simul cū nobilitate ad opprimendū phoxū ty
rannum plebs insurrexisset statiʒ gubernatio
nem reipublice suscepit. Uult dicere ꝙ cum
in calcedonia p̄nciparet̄ tyrānice quidam qui
vocabat̄ posus cōcordauit ppl̄s cū nobilibus
ꝑmere illū: statim mortuo tyranno instituit ci
uitas policiā mixtā ex nobilibus ⁊ ppl̄aribus
eo ꝙ ppl̄o cū nobilibus cōcordauit in expulsi
one illius tyrāni. ¶ Ponit sextū exemplū: ⁊ di
cit. et apud ambraciā eodēmodo ppl̄s vna cū
aggressoribꝰ peryandro tyrāno expulso in se-
ipsum gubernationē suscepit. Ambrachia est
ciuitas in maritima: in qua tyrānice principa-
batur quidā q̄ vocabat̄ periādrus. ppl̄s em̄ ci
uitatis vna cū illis qui ab eo infesti erāt eiecit
eū a ciuitate: ⁊ cōstituit policiā ppl̄arem in ci-
uitate. Oibus istis causis dissensionis positis

subdit phs vlr ibi. [Et omnino hoc.] qꝫ omnino
hoc latere nō oportet ꝙ quecūqꝫ in ciuitate sit
cā potentie: siue quicūqꝫ hoīes causa fuerunt
potētie. siue sint puati hoīes: siue collegia pu=
blica. i. pplares: siue tribus. hoc est ꝙ sint con=
sanguinei siue cognati. siue sit pars aliqua ci=
uitatis: siue quecūqꝫ multitudo sit seditionem
cōmouent. ¶ Et tangit phs duplicē causaz. di
cit eīn: qꝛ si sunt inferiores inuidēt supioribus
ꝛ mouēt seditionē. et si sūt supiores nolūt esse
cōtenti equalib⁹ cū inferiorib⁹. ꝛ ideo mouēt
seditionē. ¶ Et gnāliter subdit ꝙ qñcunqꝫ con
trarie ptes in ciuitate equant̃ in potētia: ꝛ nō
sit media pars que possit cōstringere vtrāqꝫ
partē statim ad inuicē mouēt seditionē. moue
tur qꝫ respublica qñ ptes ille ciuitatis que cō
trarie vidētur esse parificant̃. Et dat exemplū
Ceu. i. velut diuites plebs seu ppls. ꝛ hꝫ si me=
diū nō sit: aut si sit est paruuz ꝙ vtrāqꝫ partez
restringere nō possit. Et subdit vltra. ꝙ si eniz
queuis pars ita robusta fiat ad illaz q̄ predña
tur, prime accedat: nō tollerrat post hac discri
mina subire. ꝫ tñ qñ manifestū ē ꝙ altera pars
ciuitatis valētior est qꝫ alia. debilior pars non
vult piclitari. ꝛ iō nō se opponit cōtra aliā: ꝛ
sic nō fit seditio. ¶ Et hoc cōcludit ꝙ ꝑter hꝫ ꝙ
boni ꝛ virtuosi semp sūt pauci respectu malo=
rū nunqꝫ mouēt seditionē. ¶ Etiaz est sciendū
ꝙ phs in q̄rta parte capli q̄ incipit ibi. [Vlr ꝫ
in cūctis] recapitulat pri⁹ dicta. ꝛ ponit duos
modos q̄ generaliter sūt circa oīs causas se=
ditiōis. ꝛ dicit sic. ꝙ vlr ergo in cūctis rebuspu
blicis. hoc est in cūctis policijs inicia seu ꝑnci
pia causeqꝫ seditionū in hūc modum fiūt. duo
modi q̄ generalr̄ sūt circa oīs causas sūt isti.
nam oīs respublica/seu policia q̄ transmutat̃
mutat̃ qñqꝫ per viz. ꝛ qñqꝫ p dolū/seu fallaciā
Per vim seu violentiā aūt: aut statim. s. a pri=
cipio qñ cōpellūt mutare policiā. aut postea
cōpellendo. s. in deceptiōe manere. Et hoc est
ꝙ subdit. nam ꝛ fraus duplex est. qñqꝫ aūt de=
cepti ab inicio sua volūtate demū sponte reci
piūt aliū modū gubernādi. ita ꝙ illi ex volūta
te sua cōsentiūt decepti tñ. deinde postea vio=
lēter conseruant. s. policiā. ꝑmo eīn decipiūtur.
ꝛ sic decepti cōsentiūt in mutatōe. ꝫ postea cū
redire vellēt nō ꝑmittūtur. Et dat exēplum et
dicit. vt accidit. s. in ciuitate athenīēsi. nam cuz
quadraginta illi atheniensiū rēpublicaz susce=
perūt affirmātes eīn ꝙ ꝑsaꝝ rex pecunias ad
bellū cōtra lacedemonios administraret. at in
eo mētiti nichilominus postea vi retinere gu=
bernationē conati sūt. Vult dicere ꝙ quadra
gēti atheniensiū ꝑmo deceperūt pplm dicētes
ꝑsarū regē daturū pecunias ad bellum aduer
sus lacedemonios. ꝛ hoc dixerūt vt cōsentirēt
in mutatiōe policie seu ꝑncipatus. ꝛ tñ cū mē
titi fuissent: qꝛ rex ꝑsaꝝ nō dedit pecunias co
nabātur detinere policiā. interdum aūt ab ini
cio persuadētes. s. decipiēdo. Et postea rursū
ꝑsuasis sponte/ac nolētibus retinēt guberna=
tionē: eo qꝛ nō ꝑmittuntur redire ad policiaz
cōsuetam. ¶ Vltimo ponit phs epilogū de oī
bus dictis in isto caplo: ibi. [Simplr̄ ergo].
Et dicit: ꝙ simplr̄ ꝫ circa oīs respublicas seu
policias ex hijs que dicta sunt cōtingit muta=
tiones fieri. Et hec dicta de isto caplo sufficiāt

s Ed oportet in vnaquaqꝫ specie reruz
publicaꝝ hoc idē cōsiderare ꝛc. Post
qꝫ phūs in ꝑcedenti caplo determina=
uit de causis gñalibus seditiōis. que quidē se=
ditio est causa corruptiōis policiaꝝ. Cōsequē
ter in isto caplo phūs determinat de mutatio
ne policie pplaris in aliā policiā ꝑ ꝯ q̄ sūt ali
qua notanda. ¶ Et ꝑmo est notandū ꝙ istud
capm continet tres ptes ꝑncipales. ¶ In ꝑma
eīn parte phs narrat qualr̄ policia pplaris ali=
qñ mutat̃ in policiā paucoꝝ potentū. ¶ In se
cunda ꝯo parte narrat phs qualr̄ policia po
pularis aliqñ mutat̃ in tyrannidē: ibi. [Vetu
stis quidē tꝑibus] ¶ In tertia aūt parte nar
rat phs qualiter etiā vna spēs policie trāsmu
tatur in aliā: ibi. [Mutant̃ etiā respublice].
¶ Scđo est notandū ꝙ voluntariū est duplex
. s. voluntariū ꝫm se. ꝛ illud est in quo volūtas
directe fertur. Aliud est voluntariū nō ꝫm se:
ꝫ ꝫm suā causā. vt quando voluntas fertur in
suā causaz: nō tñ in affectuz. vt si hō inebriare
tur voluntarie: ꝛ in ebriatōne faciat multa ma
la. tunc oīa vult voluntarie. nō tñ ꝫm se. qꝛ in
ebrietate nō habet vsum rōnis. ꝑmo mō est di
recte voluntariuz. eo qꝛ directe operans vult
illud. scđm dꝛ indirecte voluntariuz. eo qꝛ po=
tuit impedire illa mala fieri: ꝛ ꝓhibere. qꝛ po=
tuit nō se inebriare: tamē nō fecit. ¶ Tertio ē
notāduz ꝙ passio duplex est. quedaz eīn est q̄
totalr̄ aufert vsum rōnis. alia eīn est que non
totaliter aufert vsum rōnis. Exēpluz ꝑmi. vt
si aliqs est maniacus/vel insensatus. Exēpluz
scđi. vt qñ hō habet vsum rōnis tñ aliqualiter
impedituz. Etiaz passionatus duplr̄ potest se
habere ad passionē suā. Vno mō ꝙ fuit causa
quare ad talem passionē incurrit. Alio modo
ꝙ nō fuit causa quare ad talam passionem de

uenit. passio enĩ que aufert totalr̃ vsum rõnis
si tñ talis passionat⁹ nõ fuit causa q̃re in talem
passionẽ deuenit excusat a peccato. ex eo: qꝛ
tale malũ factũ nullo mõ est volũtariũ. Sꝫ si
passionat⁹ fuit causa q̃re in talẽ passionẽ deue
nit/siue ad talẽ statũ: talis passio licet auferat
totaliter vsum rõnis nõ excusat totalr̃ a pctõ.
Hoc enĩ pꝫ: ꝓpter hoc ꝙ licet talis passionat⁹
excusetur in effectu. eo ꝙ nõ est in se. tñ est cul
pabilis in causa illi⁹ effectus ꝓpter quam ille
effectus fiebat. si tñ passio nõ auferat totaliter
vsum rõnis nõ excusat totalr̃ a peccato. ex eo
qꝛ tũc adhuc in potestate volũtatis est ꝙ p̃ca-
piat intellectui siue rationi ꝙ se diuertat a ma
lo statu: ⁊ ad bonũ se cõuertat. ¶Quarto est
notandũ. ⁊ p̃mo ꝙ quãto peccatũ fit ex maio-
ri motiuo: tãto est minus iputabile. ⁊ quãto ẽ
ex minori tãto magis est iputabile cum sit ma
gis voluntariũ q̃ꝫ qñ fit ex maiori motiuo. Se
cũdo ꝙ est dr̃ia inter eligere peccare. ⁊ pecca
re ex passione. nã qui peccat ex passione bene
peccat eligẽs nõ tñ dicitur peccare ex electiõe
ex eo: qꝛ electio nõ est principiũ: ꝫ passio. sed
ille dr̃ peccare ex electiõe q̃ nõ peccat ex passi
one. ꝫ electio est principiũ p̃ncipale peccati. et
sic ille peccat grauı⁹ q̃ peccat ex electione q̃ꝫ q̃
peccat eligens. ¶Quinto est notãdũ fm ꝙ di
cit phs in p̃ncipio capli: ꝙ oportet cõsiderare
i vnaq̃ꝫ spẽ rexpublicaꝝ hꝫ idẽ ꝯsiderare. s. i po
licia pplari. ⁊ paucoꝝ potẽtũ ⁊ optimãtũ. illas
ei vocat phs spẽs policie. in q̃b⁹ oibus oporꝫ
hoc idẽ cõsiderare. s. easdẽ causas seditionũ.
⁊ mutationũ vtrarũq̃ꝫ. ¶Istis p̃suppositis po
nũtur tres ꝯclones. Prima ꝯ° ponitur quasi i
p̃ncipio capli: ibi. [Populares ergo]. Et est
ista: ꝙ ꝓpter iprudentiã ⁊ maliciã ⁊ p̃sidiaꝫ eo
rũ q̃ sunt duces in policia pplari. pplaris ma
xime recipit mutationẽ. ⁊ mutat̃ aliqñ in poli-
ciam paucoꝝ potentũ. ¶Probat phs hãc cõ
clusionẽ. p̃mo per hoc: ꝙ quidã duces policie
pplaris iprudentes facti calũniabant/seu de-
trahebãt diuites ⁊ potẽtes corã pplo. ⁊ sic ti-
morẽ diuitib⁹ faciẽtes fecerũt vt diuites coa-
dunarẽtur per cõspirationẽ cõtra pplm. Vñ
dicit sic phs in littera. hij ei. s. duces policie po
pularis. isti enĩ erãt p̃positi pplo q̃ cõstionãdo
alloquebãtur pplo: ⁊ ꝓponebãt que facienda
erãt. ⁊ de istis dicit phs. hij enĩ priuatim egre-
siũ quẽq̃ꝫ calũniando cõspirare simul compel
lunt. Vult dicere ꝙ hij supradicti seorsum ca-
lũniantes corã pplo nobiles/⁊ diuites faciunt
coadunare eos p ꝯspirationẽ cõtra pplm. Et
ꝙ illud sit efficax ad cõspirandũ nobiles et di-
uites cõtra pplm ostẽdit phs subdẽs Cogit ei
in vnũ cõis metus etiã eos q̃ prius erãt inimi
cissimi. nã qñ aliqui timẽt de aliq̃ etiã si inimi-
ci fuerint recõciliantur/ ⁊ cõgregantur in vnũ
⁊ cõspirant cõtra illũ quẽ timent. Et ꝙ aũt su-
pradicti duces moueãt pplm cõtra nobiles. et
diuites subdit phs. publice ỽo ⁊ multitudineꝫ
irritãt. q̃si dicat: ꝙ illi p̃ncipes cõiter inducunt
publice pplm cõtra potẽtes ⁊ diuites. ⁊ hoc fe
re vbiq̃ꝫ in hũc modũ fieri videmus. Et p ꝯñs
ꝓpter hoc aliqñ policia pplaris transmutat̃ in
policiã paucoꝝ potentũ. hoc enĩꝫ pꝫ: p hoc qꝛ
nobiles ⁊ diuites coadunati/⁊ coniũcti sunt a
liquãdo potẽtiores pplo: ⁊ sic trãsmutãt poli-
ciã. ¶Scdo ꝓbat phs ꝯclonez p exempla. ibi.
[nam ⁊ apud choũ]. Et p̃mo dicit. nã ⁊ apud
choum pplaris status interijt ob prauitatem
eoꝝ q̃ pplm ducebãt: nobilitas eni cõspiratio
ne facta regimẽ ciuitatis arripuit. Naꝫ chouꝫ
erat quedã ciuitatis in grecia: a qua dicuntur
incole: ⁊ in actoribus grecisepe dicũtur inco-
les. Et dr̃ ꝙ in illa ciuitate p̃mo greci habita-
uerũt in qua erat policia pplaris. ⁊ ꝓpter ma
liciã p̃positoꝝ q̃ calũniabant nobiles ⁊ diuites
corã pplo mouẽtes pplm cõtra eos nobiles et
diuites oẽs vnierũt se cõtra pplm. ⁊ cõspiran-
tes cõtra eũ debellarũt/⁊ vicerunt nobiles: et
sic mutauerũt policiã pplarez in policiã potẽ-
tum ⁊ diuitũ. ¶Scdo ponit scdm exemplũ. et
dicit. ⁊ apud rhodũ. s. insulã in qua tholome⁹
fecit obſuationes astroꝝ duces/siue p̃positi
ppli vt tractarẽt cũ pplo stipẽdia acquisierũt
qꝛ mercede cõducti fuerũt. ⁊ fecerũt vt oẽs
duces siue p̃positi ppli mercede cõducerẽtur.
⁊ prohibuerũt reddere que debebãtur miliri
bus nauiũ q̃bus vtebãtur in nauali bello. Et
dicebãtur ille naues classes. eo ꝙ hẽbant tres
ordines remoꝝ: vt dicit phs. ipositis enĩ pecu
nijs q̃ cõductis militib⁹ soluerẽtur potẽtes q̃-
dam in pplo pro se ipas retinebant. Et subdit
q̃d et hoc secutũ sit: ⁊ dicit. p̃fecti ỽo classis cũ
pecunias nõ hẽrent. ac nichilomin⁹ nauigare
ex lege cogerẽtur veriti penã iudicij cõspira-
tionẽ inierũt ad pplarem statũ euertendum
¶Tertio probat phs ꝯclonez p tertiũ exẽplũ
⁊ dicit. apud eracliam q̃ꝫ ppls oppssus est ea
dem causa. Eraclia enĩ est quedã ciuitas i gre
cia edificata ab eraclio ipatore. in q̃ propt̃ cau
sam supradictã policia pplaris trãsmutata est
in policiã potentũ. Et dicit phs quomõ factũ
est. et dicit. potẽtes enĩ quidã de pplo. s. p̃posi

ti siue duces illatis iniurijs nobilitatē expule-
runt. hoc est multis iniurijs proiicierūt nobi-
les a ciuitate. postea vero illi .s. nobiles ⁊ poten
tes cōspirantes cōtra ppl'm: ⁊ in vnū cōueniē-
tes in vrbē reuersi ppl'm oppſſerūt. ⁊ sic dissol
uerūt ppl'arem: ⁊ cōuerterunt eā in policiā po-
tentū. ¶ Quarto ponit quartū exᵐ ad proba
tionē ꝯc'onis. ⁊ dicit. hec multitudo dissimil'r
apud magarēses ppl'aris status interijt. Ma
garia enī est quedā ciuitas magna. q̄ a magni
tudine eius sic dicta. q: mega in greco idē est
ꝙ magnū in latino. in q̄ policia ppl'aris disso-
luta fuit. Et dicit modū quomō. ductores enī
ppli vt pecunias haberēt de ppl'o eiecerūt mł'
tos nobiles: ⁊ alij multi fugerūt timore popli.
Exules vero .s. nobiles ⁊ potētes qui fuerāt eie
cti a ciuitate: ⁊ illi q̄ timore fugerūt in vnū cō-
uenientes cōtra ppl'm prelio superarūt: oppſſo
ꝗ ppl'o paucoꝝ potentiā cōstituerūt. ¶ Iux-
ta hoc exemplū ponit aliud exemplū ph's. Et
dicit. hoc idē apud cumas in ppl'ari statu quē
destruxit trasimacus. nam cumas est quedam
ciuitas grecie cuius policia ppl'aris destruxit
quidā tyrannus noīe trasimacus ꝓpter causā
supradictā .s. ꝓpter hoc ꝙ ductores ppli volen-
tes sibi approp̄are pecunias ciuitatis eiecerūt
nobiles ⁊ potēs de ciuitate. Et cū hoc scire ty
rannus supradictus venit cōtra ciuitatē: et cū
nō essent nobiles in ciuitate q̄ ei resisterent vi
cit ppl'm: ⁊ oppressit ciuitatē. ⁊ sic fuit mutata
policia ppl'aris. ¶ Istis sic ꝑticularibꝰ exēplis
positis subdit ph'us vl'r: ibi. [Et apud alios:]
ꝙ ex similibꝰ causis in multis potest hoc cōsi-
derari cōtigisse. Et dicit. ⁊ apud alios fere q̄s
inspiciat eodēmō cōtigisse .s. ꝙ ex similibꝰ cau
sis in multis alijs ciuitatibꝰ esse mutatiōes fa
ctas policiaꝝ ppl'arium. Et subiūgit causas et
dicit ꝙ totū fit ꝓpter auariciā. et interdū enī
vt gratificētur iniuriātes nobilitatē cōspirare
faciūt: vel patrimonia diuidētes: vel redditus
muneribus publicis subicientes. Uult dicere
ꝙ aliqn̄ illi p̄positi: siue duces ppli vt dona ha
beant faciētes iniusta coadunant inciues seu
nobiles: ⁊ cōspirare eos faciūt cōtra populū
⁊ ꝑsuadēt vt patrimonia/siue s'bas coꝝ diui-
dant inter se: vel redditꝰ muneribus seu sacri-
ficijs publicis debitos. hoc faciūt eici quosdā
maxime sacerdotes vt habeāt redditus ad ri-
tū sacrificiorum ꝑtinētes. ¶ Interdum vero isti
p̄positi siue duces calūniant diuites vt bona
ipoꝝ publicari faciāt. ⁊ faciūt iponēdo eis cri-
mina talia corā populo ꝓpter que eoꝝ bona
publicanť. In oībus hijs modis aliqn̄ policia
popularis mutať in policiā potentū. ¶ Scda
ꝯᵒ ponit in scda ꝑte capituli q̄ incipit ibi. [ve-
tustis quidē.] et est ista: ꝙ aliqn̄ ꝓpter duces
seu p̄positos ppli policia ppl'aris mutať in ty-
rannidē. ¶ Istam ꝯclusionē ꝓbat ph's. p̄mo as
signādo causam q̄re antiq̄tus qn̄ idē erat po
tens in populo: seu p̄positus in ppl'o: ⁊ dux ex
ercitus tūc fiebat trāsmutatio policie ppl'aris.
Et est ista causa. et ꝑfecto antiquoꝝ tyrānoꝝ
plurimi ex popularibus hoībus facti sunt. nā
tūc in antiq̄s tꝑibus duces/siue p̄positi popu
li sumebātur ex militaribꝰ: ⁊ illis cōmitteban-
tur sup populū. Et q: illi bellatores erāt cōcu
tientes: multitudines statim mutabātur in ty-
rānides. ¶ Et si querať causa quare tunc fie-
bat .s. in antiq̄s tꝑibus: ⁊ nunc nō fit sic. Ad h̄
dicit ph's ibi. [Causa vero.] ꝙ illa est causa: q:
tunc qui in populo maxime poterāt .i. illi qui
in populo erāt duces: ⁊ p̄positi erant ex hijs q̄
bello gerēdo ꝑficiebanť. Et sic facile mutabāt
ꝑ exerciciū armoꝝ/⁊ vsum policiā popularē
in tyrannidē. Et subdit rationē q̄re nō est ita
nūc. et dicit. ꝙ tūc nō enī dicēdi periciā habe
bant .i. nō erāt diserti tūc ad loquendū. nec re
thorici erant. nūc aūt rethorica arte sup̄ueniē
te q̄ dicendi facultatē habēt habēt populos q̄
dem ducūt. hoc est .i. fiunt p̄positi concionato
res ad ppl'm. Sz q: imperiti sūt reꝝ bellicarū
tyrannidē inuadere nō audent. sūt enī impe-
riti reꝝ bellicaꝝ ꝓpter hoc: q: in vtroq; nō pos
sunt esse ꝑfecti .s. ⁊ in rebus bellicis: ⁊ in rebus
rethoricis. Et ideo supponūtur p̄ncipes ⁊ du
ces belloꝝ vt euadant tyrānos: nisi cubi parū
accidit tale incidit. Uult dicere nisi hoc breue
seu raro/et in paucis fiat .s. ꝙ aliq̄s simul sit ex
pertus in rebꝰ bellicis/⁊ rethoricis. Hoc enī
raro ⁊ in paucis est. sicut dicit seneca de nero-
ne in libro de naturalibꝰ questionibus: ꝙ fuit
ph's: ⁊ bellicosus. Et de alexādro hoc idem dr̄
ꝙ fuit ph's/⁊ bellicosus. tn̄ si hoc fuit in illis in
paucis est. ¶ Scda causa quare magis p̄posi-
ti siue duces populi fiebant tūc tyrannides q̄
nunc est ista. q: tūc .s. antiquitus cū popl's ad-
huc rudis esset in policijs popularibꝰ magni
p̄ncipatus cōmittebātur aliquibꝰ qui hēbant
a populo potestatē regēdi ipm. ⁊ illi ꝓpter ma
gnitudinē potētie quā habebāt facile trāsmu-
tabanť in tyrannidē. ⁊ ratio erat ista. q: cū tūc
essent pauci idonei ad principandū oportebat
ꝙ vni alicui idoneo cōmitteretť magno princi-
patus. Et dat exemplū ph's: ⁊ dicit. Ceu mile-

ti ex cōsulatu. miletū eni insula quedā est iuxta ciciliā q̄ vsq̄ hodie vocat̄ militer insula. In illa insula cōsul habebat potestatē multarū ac magnarū rerū. Et ideo elat⁹ potestate ɔuersus est in tyrannū. ¶ Tertia cā quare tunc ꝑpositi ciues duces ppli fiebāt tyrānides q̄ nūc ē ista vt dicit phs. q2 tūc vrbes nō erāt magne. ſ; in agris seu ruribus habitabat ppls occupat⁹ existens opib⁹ agriculture. q̄ patrones erāt i populis. i. illi qui erāt optimates in pplis. cū viri militares essent. hoc est bellicosi essent inuadebāt tyrannidē: idq̄ agebāt oēs. s. ꝙ tales eligebāt ꝑstita sibi pri⁹ fide a pplo. vult dicere ꝙ oēs eligebāt tūc tales optiates. q2 credebant ꝙ tales optimates possent repellere hostes. ⁊ a quo sūpserunt ꝑsuasionē sue crudelitatis. dicit phs ꝙ ex inimicicia. s. eorū q̄ acquirabatur adūsus opulētos. erāt ei inimici diuitū. eo ꝙ diuites poterāt eos ledere. paupes autē non. ¶ Scđo ꝓbat phs ɔclōnez ꝑ exēpla: ibi. [Ut athenis]. Et primū ex^m est de quodā pistraco q̄ athenis mouit seditionē aduersus pedicos diuites. Et dicit sic. vt athenis pistracus. s. in principatum ꝓmot⁹ seditionē mouit aduersus pediacos. q̄. s. erāt diuites. pediaci autem sūt q̄dā ppls subiect⁹ atheniēsib⁹. ¶ Scđz ex^m est de quodā theagene: q̄ in megaris diuitum pecora occidit capiēs ea iuxta fluuiū vbi pascebant̄. megaria ei est quedā ciuitas magna in grecia. q̄ a magnitudine eius sic dicta est. ¶ Tertiū ex^m est de dionisio tyrāno. s. siclorū q̄ accusauit daphaneū. s. quēdā diuitē sic noīatum. ⁊ simil̄r ceteros diuites. ⁊ ꝓpt̄ hoc meruit tyrannidē siracusis optinere ꝓpt̄ inimiciciam quā hūit ad ip̄os. ⁊ a cōi pplo credebat̄ poplaris ꝓpt̄ h̄. ⁊ sic posit⁹ ē in principatu pplari: vt tyrannidē exeeceret i diuites. ¶ Ex oibus istis exēplis pōt induci ɔ°. s. ꝙ aliq̄n policia pplaris trāsmutat̄ in tyrannidē ꝓpt̄ duces siue ꝑpositos ppli maxime q̄n idē sūt ꝑncipes exercit⁹ ⁊ ꝑpositi ppli: vt fiebat in antiq̄s tꝑib⁹. ¶ Tertia ɔ° ponit̄ in tertia ꝑte capli. que incipit ibi. [mutat̄ etiā.] Et est ista: ꝙ aliq̄n vna sp̄es policie pplaris mutat̄ in aliā speciē pplarez. ex q̄dam ɔsuetudie patrie. s. antiqua policia pplaris in vltimā gubernationē pplarez. s. in nouā in qua ppls ſ;m suam voluntatē ⁊ sententiam iudicant: ⁊ nō ſ;m leges. ¶ Istaz ɔclusionem declarat phs sic. vbi pricipatus sunt ꝑ electionem. nō tn̄ a censu. hoc est. ⁊ nō ab honorabilibus. sicut fit in principatu paucorū potentū: et in policia optimatū. ſ; ppls eligit ꝑncipes: tūc duces siue ꝑpositi ppli qui student principari in pplo. s. instant vt nullus eligatur. sed ꝙ ipse ppls sit dn̄s legū. et nullū. s. principez habeant supra se. et sic fit trāsmutatio policie poplaris in qua aliq̄ de pplo principāt in policiā popularē nouā. in qua determiate nullus principat̄ sed; tantū sunt in ea illi prepositi siue duces referētes que faciēda sunt. ¶ Et si querat̄ ꝙ remediū erit cōtra hanc astuciā seu maliciā prepositorū ppli. Ad hoc dicit phs ꝙ remediū aūt est nec hoc omnino fiat. s. ꝙ ꝑpositi ꝑsuadent pplo. ⁊ ratio est ista. q2 cōfusa multitudo nunq̄ bene dn̄atur. vel vt minus fiat. i. admin⁹ fiat illud est tribus quidā magistratū eligant non ppls vniuersus. vult dicere ſ;m tribus. i. ſ;m generatiōes siue cognatiōes vel cōsanguinitates ꝑncipes eligant̄ adminus et eos eligāt tribus. ⁊ nō omnē pplm permittant ꝑncipare: vt nō sit confusio in gubernatione seu regimine. ¶ Ultimo ponit phus epilogū eorū que dixit: ibi. [Popularū igitur.] Et dicit. popularuz igitur statuū mutatiōes fere omnes per has fiunt causas. ¶ Et notanter dicit fere: propter illam quam vltimo induxit. s. quando vna popularis species trāsmutatur in aliam nouam: que nō fit ex talibus causis ex quibus alie mutationes fiūt. Et hec de isto caplo sufficiant.

p Aucorū autez gubernationes mutātur per duos maxime modos ⁊c̄. ¶ Postq̄ phus in precedenti capitulo determinauit de mutatione policie popularis in aliaz policiam. Consequēter in isto capitulo voluit determinare de causis ⁊ modis transmutationum policie paucorū potentuz. Pro quo sunt aliqua notanda. ¶ Et primo est notandum ꝙ istud capitulum cōtinet tres partes principales. In ꝑma enim parte ponuntur cause vl̄es cōes transmutatiōis policie paucorum potentū ¶ In scđa ꝑte ostēdit phs ꝙ policia paucorū potentū: si est cōcors nō facile ē trāsmutabil: ibi. [Cōcors ꝟo si sit paucorū. ¶ In tertia aūt ꝑte ponit phs causas trāsmutatōis speciales policie paucorū potētū i bello ⁊ i pace: ibi. [fit aūt mutatio gubnatōis paucorū ⁊ i bello ⁊ i pace. ¶ Scđo ē nōndū ꝙ phs i ꝑma ꝑte capli pōit duos mōs cōes trāsmutatōis policie paucorū potētū. ⁊ dic̄ ꝙ ꝓpt̄ duos mōs manifestissios policia paucorū potētū trāsmutat̄ q̄ abo sunt in ipsa. q̄rū prim⁹ est: si iniurijs afficiāt ml̄titudinē. s. pplm ip̄m cōprimendo: ⁊ exactiōes indebitas iponendo. tūc ei opponit se ppls: et facit presidē quēlibet de omni pplo ⁊ dissoluit

paucoꝝ potentū ṗncipatū. Vñ dicit sic phus. qlibet ei patron⁹ sufficit. i. quilibet eñi sit ṗses Et maxime si ex numero paucoꝝ dux aliquis existat. s. ex inductiōe ppli: ꝛ assumit bellū cōtra alios potētes. Et de hoc dat exᵐ in ꝑticulari. et dicit. quēadmodū in maxo ligdanus q̄ tyrannidē postea inuasit. Vñ maxo nomē est ciuitatis in qua hoc accidit. ꝛ ligdan⁹ est nomē cuiusdā hois q̄ fuit in ṗncipatu paucoꝝ potētum. ꝛ introductus a pplo assūpsit ṗsiditatum cōtra alias policias paucoꝝ potentū. Et quia policia paucoꝝ potentū facile declinat in tyrānidem. ideo addit scōm modū. q̄ tyrannidem postea inuasit. Vult dicere: ꝙ ille ligdan⁹ post ꝙ cōfortat⁹ est in presiditatu/siue ṗncipatu tyrannizauit ꝑ violentiā: ꝛ oppressionē. ¶ Tertio est notandū ꝙ phs ibi. [Habet aūt etiaz] ostēdit aliq̄s differētias seditiōis q̄bus mouetur iste ṗncipatus in aliis quas ꝑ ordinez pōit in littera. Quaꝝ ṗma est qñ diuites ciuitatis nō participātes ṗncipatu paucoꝝ potentum mouēt seditiōes cōtra illos q̄ ꝑticipant eo ꝓpter hoc ꝙ eque digni videtur ad ṗncipandū sicut alii. ¶ Et dicit sic phs. habet aūt etiaz ex aliis iniciū seditiōis dr̄as. Et dicit modū. qñqз eñi ab ipis opulētis q̄ nō honorant̄ fit dissolutio. vult dicere: ꝙ qñqз ab ipis diuitibus q̄ habitat in ciuitate nō existētib⁹ in ṗncipatibus paucoꝝ potentū fit dissolutio illi⁹ policie: ꝛ h̄ cū ꝑpauci sunt illi q̄ principatū vsurpant. nam tunc alii diuites q̄ non ꝑticipant tali ṗncipatu cū adiutorio pplī possūt cōtra eos: ꝛ deponūt eos de ṗncipatu. Et dat phs exemplū in plurib⁹ ciuitatib⁹. Et dicit. vt in massiliēsib⁹/ꝛ in histro: ꝛ apud eracliā: ꝛ in aliis ciuitatib⁹ accidit massalia est ciuitas grecie. Ister eñi est quidā fluuius q̄ dr̄ alio noīe danubi⁹. q̄ influit in grecia in mare. ꝛ ibi est sita ciuitas que dr̄ istro a fluuio. Eraclia vo est alia ciuitas q̄ fundata ē ab eraclio iperatore: ꝛ ab eodez accepit nomē ꝛ vocat̄ eraclia. Et modū ꝛ causam q̄modo accidit in supradictis ciuitatib⁹. Et dicit homies eñi ab honorib⁹ excusi res nouas molliri non cessant. Vult dicere: ꝙ hoies diuites q̄ nō participant ṗncipatib⁹ cū sibi videatur ꝙ sint eq̄ digni ad principandū sicut alii: cū sint exclusi a ṗncipatu nō cessant res nouas emolliri hoc ē seditiōes facere: quousqз ꝛ ipsi qзз honorentur ꝛ hoc ꝑ amotionē/seu depositionē alioꝝ principum q̄ ṗus ṗncipabantur. Et ostēdit phs ꝙ hoc erat facile fieri. ex eo: qꝛ ṗncipat⁹ nō erāt hereditarii: ꝛ sic ꝑ seditionē de facili poterant amoueri ṗncipes. Et dicit. in quibusdā eñi locis nō simul ad rēpublicā gubernandā recipiūtur filius ꝛ pater. nec alicubi ṗncipabātur frater senior ꝛ iunior. ꝛ ideo de facili policia mouebatur ab vno in aliū. Et ostēdit in q̄d mutabantur. et dicit: ꝙ vbi paucoꝝ potētia ciuilior est vt in histro ad pplm cecidit. vult dicere ꝙ i illa ciuitate que dr̄ histro ppl's potētior erat q̄ꝫ policia paucoꝝ potentū. ꝛ sic i ea policia paucoꝝ potentū: ꝛ sic in ea policia potentiuz sepe fuit mutata in policia pplari: qñ vn⁹ diues succedit alteri in ṗncipatu ꝑ depositionē alterius Apud heracliā vo ex paucior ib⁹ ad sexcētos. hoc est: qꝛ in heraclia ex paucior ib⁹ qui ṗmo in policia paucoꝝ potētū ṗncipabātur ad sexcentos deuenit. q̄ oīs in diuersis officiis ꝛ cōgregationib⁹ instituti sū. Et sic fuit trāsmutata policia paucoꝝ potentū in policiā pplarem ¶ Et adhoc adhuc ponit alia exēpla. et dicit. mutata est etiā guidi paucoꝝ potētia seditōe inter ipam nobilitatē coorta. i. inter ipos nobiles. Et ponit causā dicēs. eo ꝙ pars eorum ab honorib⁹ excludebat̄: ꝛ h̄ erat: qꝛ pauci eorū ṗncipabātur: ꝛ excludebāt alios Et sicut dictū est. siquidē pr̄ filiū ipediebat. ꝛ frat̄ fratrez ꝛ h̄ qꝛ nō nisi q̄ senior frat̄ erat honorabat̄: vt erat ordinatū inter eos ꝓpt̄ seditionē int̄ eos qꝛ nō solū erat seditio int̄ ipos diuites nō consanguineos: ſ etiā inter ꝯsanguineos/et inter fratres insurgēs ppl's ꝑ illoꝝ discordiā. s. diuitum: ꝛ principiū inter se accipiēs ducē. seu capitaneū ex ipa nobilitate: ꝛ vicit. Hoc est ꝙ populus accipiēs capitaneū ex nobilib⁹ ꝓpt̄ seditionē nobiliū inter se vincit nobiles ṗncipātes. Et ponit causā dicēs. ibecillis eñi aduersa pars. vult dicere ꝙ est debile illud ꝙ seditione diuisū ē. vñ sicut ꝑua cōcordia crescūt: ita etiā magna ꝑ discordiā dilabūtur. ꝛ ido cū diuites inter se diffidēt ꝑualet eis ppl's: ꝛ dissoluit ṗncipatū paucoꝝ potētū. Et de hoc iducit aliud exᵐ. ꝛ dicit. ꝛ apud eritriēses i paucoꝝ gubernatiōe reginaꝝ vrbiū tꝑrib⁹ antiq̄s licet diligēter curarēt q̄ in gubernatiōe illaꝝ vsabant̄. tñ qꝛ ꝑpauci erāt nō tulit ppl's. ſ rēpublicā mutauit. Eritrieres eñi est ꝓuīcia i grecia in q̄ dñabant̄ femie regis filie. ꝛ tegebāt ꝑ ꝓcuratores q̄ tenebāt policiā paucoꝝ potentū. ꝛ hoc erat in antiq̄s tꝑrib⁹. et q̄uis bñ regerēt illi ꝓcuratores reginaꝝ: tñ ꝓpt̄ hoc qꝛ pauci erāt et debiles populus indignatus transtulit policiam illam paucorum potentum in policiam popularem eo ꝙ mulieribus noluisset subesse.

¶ Scda dfa qua mouet principat⁹ paucorū potentū ponit ibi. [Mutatur etiā.] vbi dicit phs. mutant etiā paucorū gubernatōne ex seipsis ppt factiones ipsorū q plus posse volunt. Nā sic i policia pplari sunt aliqn ppositi referētes ea q in policia fieri debēt q sūt duces alioꝝ q pncipantur in illa policia: vt dictū est. ita ꝛ policia paucorū potentū. ꝛ sic policia popularis aliqn mutatur ppter illos prepositos ita ꝛ policia paucorū potentum. Et ideo dicit phs q mutant etiā gubernatiōes paucorū potentū ex ipis ppter factiōes ipsorū. i. contentiones ipsorū qui plus posse volūt. Et qualiter hoc fit ostēdit dicēs. hoc aūt dupli fit. qnqꝫ eni sibi assistūt ꝛ cōiungunt alios ex ipso numero paucorū hoc est: q qnqꝫ fit solū inter ipsos pncipes policie paucorū. Et exēplificat dicens. vt athenis fecit clarides in triginta illis. Vnū clarides nomē est ciuitatis: ꝛ est in puincia atheniensiū. in qua erāt triginta ppositi cōcionatores. q erant aduocati ꝛ pcuratores negociorū cōmuniū que agebātur in illa ciuitate. ꝛ isti erant ex potētibus inter se. Et dat aliud exemplū dicēs. Et in quadrigētis phrume⁹. nā phrimeus est etiā ciuitas grecie in qua erāt qdringenti prepositi cōcionatores q erant aduocati ꝛ pcuratores negociorū cōmuniū. ꝛ ideo ppositi cōcionatores in policia potentū aliquādo erant pauci: ꝛ aliqn plures. Et eodēmodo cōtigit aliqn cōtendere adinuicē: ꝛ soluere seu mutare policiā paucorū potentū. Et eodēmō aliqn cōtigit contentio qn illi q in policia paucorū potentū vendicāt sibi plebē. Et dat exem̄ dicēs. ꝛ apud larisam nobilitas plebē colebat ex eo: qꝛ p plebē fiebat electio magratus/ seu pncipatus illius q reipublice custodia vocabatur. Vnū larisam est ciuitas circa troyam. in qua ciuitate elegit custodes ciuiū q ponūtur in pncipatu paucorū potentū. Et inter eos aliqn est cōtentio transmutans illā policiā. ¶ Et subdit generalr: ibi. [Et in quibuscūqꝫ] q tales contētiones oriūtur in qbuscunqꝫ ciuitatibus nō eligūt principes ex qbus sunt principes policie paucorū potentū. ꝫ principatus qdem sunt ab honorabilib⁹ qui ditiores ꝛ potētiores vocātur quos tn̄ eligit ppls: vel per vices fit. hoc est q tales aliqn eligūtur a societatibus artiū: vel quorūcunqꝫ in aliquo cōicantium in ciuitate. Et dat phs exemplū dicens. vt abydi. nā abydo est ciuitas in q sic eligūtur pncipes ꝛ milites q sunt ad arma instructi. Et ꝯtigit h in ciuitatib⁹ in qb⁹ iudicia nō sunt ex hys q rēpublicā gubernāt. ꝫ in qb⁹ iudicia ad q cāe p appellationē deuoluūtur. ꝛ illa iudicia nō sūt ex dn̄io policie. In oib⁹ pplares ꝯ iudicia/ ꝛ ꝯ sn̄ias pncipū policie paucorū potentū sepe trāsmutāt policiā q dr policia paucorū potentū. Et dat ex̄m phs dicēs. vt apud heracliā cōtigit q est in pōto. heraclia eī ciuitas est: vt iā dictū est ab erеclia ipatore sic noiata in q h cōtigit. ¶ Tertia dfa mutatiōis policie paucorū potentū ponit ibi. [q idē accidit.] vbi dic phs q idē accidit qn in gubernatiōe paucorū qdā existētes ad pauciores etiā rēpublicā seu policiā trahūt: eo q volūt eē multos pncipantes. ꝫ paucos qb⁹ possūt pualere qn voluerit. Et sbdit rōnez dicēs. pares ei ceteris eē qrentes cōpellunt ppl̄m i sui auxiliū adhibere. s. ꝯ pncipes policie paucorū q sunt potētes. et ido nō possūt ꝯ eos nisi p pplz. ¶ Quarta dfa mutatiōis policie pōit ibi. [fiūt et]. vbi dicit p: q fiūt etiā mutatiōes in gubernatiōe paucorū qn pdigalr viuētes q gubernāt p luxuriā patrimonia ꝯsūpserunt. Et ponit rōnez dicēs. optāt eni res nouas hmōi hoies. Vult dicere: q q tales sūt semp querūt inouare res nouas. i. facere dissensiones. eo qꝛ in talib⁹ associant sibi tales qles ipsi sunt cū viuere eorū sit cū meretricib⁹: ꝛ histrionib⁹. vt possint predari diuites tyrannidē vel sibypsis vel alteri affectāt. hoc est q tales tyrānice pferūtur: ꝛ sūt duces latronū. aut disponunt aliū ad predā diripiendam. Et dat exemplū dicēs. quēadmodū ypparin⁹ s. quidā latro q disposuit dionisiū syracusanis hoc est dionisiū cicilie tyrannū in syracusis q est ciuitas cicilie. Et amphioli q est ciuitas sūt eiusdē puicie disposuit eū ali⁹ cui nomē erat cleotin⁹. ꝛ erāt ābo latrones. et hic latro aduenas calcidēses iduxit. et cū venissēt in āphibolim ꝛ syracusaz mouit seditiose ipos aduersus diuites q erāt in policia paucorū potentū. Et dat exemplū aliud: ꝛ dicit. Et megiā q negocium illud chariti atheniēsis ꝯfecerat res nouas mollit⁹ est ppt hmōi causā. megina eni nomē est cuiusdā latronis q charitū. s. diuitez mouit seditiose ꝯ alios. ꝛ conat⁹ ē trāsmutare policiā paucorū potētū ppt talē cām. vt mutata policia posset pdari diuites. Et tāgit phs duos mōs qb⁹ h facere ꝯsueuerūt: ibi. [hy ꝫ]. ꝛ dic hy ꝫ hoies consūptis patrimonijs aut res nouas cōmouent. s. seditiōes. aut rempublicaz furtis expilāt. mouēt eni seditionē cōtra diuites. vt eos pdari possint aut mouent seditiōes cōtra ipos diuites vt possint pdari seu furari cōia ci

uitatis q̄ ad cōes vsuo reipublice ptinent. itaq̄ sediōes concitātur ab ipis. s. q̄ sua patrimonia consūpserunt q̄ intendunt p̄dari cōia contra potētes: ne ab illis qui eoꝝ furta non tollerāt. s. nō possint iudicari / seu sentēnari. Et dat phs exemplū. vt apolonie q̄ est in ponto accidit. nā apolonia ē ciuitas ī ponto insula q̄ fuit edificata ab apollino. a quo nomē accepit. in qua hoc qđ supradictū est accidit. ¶ Istis presuppositis ponūtur tres ꝯclōnes. Prima conclusio ponitur in scđa pte capituli. que incipit ibi. [Cōcors vō si sit paucoꝝ.] Et est ista: q̄ si cōcors est policia paucoꝝ potentū nō est de facili trāsmutabilis: nec de facili corrūpitur ex seipā. ¶ Ista cōclusio sm̄ phm ꝓbatur sic. naꝫ sicut seditionale est rei corruptibilis: ita concors ex se ad cōseruationem facit. vt patet in corpore humano. q2 qñ cōcordāt cōplexionātia in mediū: ⁊ cōponentia in armonia nō dissoluitur nec complexio nec cōpositio. Sic a simili est in policia paucoꝝ potentum. q̄ si diuites ⁊ potētes sunt cōcordes de facili soluetur eius policia. ¶ Et inducit phs hanc ꝓbationē p signū dicens. hui⁹ signū est apud farsalū vrbem reipublice status. pauci siquidē in ea ciuitate gubernatores multoꝝ sunt dñi. q2 ipi inter se recte: ac debito modo more se gerūt. vn̄ de farsalū est ciuitas in qua illi qui in p̄ncipatu paucoꝝ p̄ncipabantur oīs cōcordabāt in vnū. et dato q̄ essent pauci erāt dñi multoꝝꝫ ꝓpter hoc q̄ inter se bene cōcordabāt. ¶ Et si q̄raꝛ quomō dissoluiꝛ policia paucoꝝ potētū Ad h̄ est dicendū ab oppositis: q̄ qñ p̄ncipes policie nō sunt cōcordes. ¶ Et si queraꝛ quo⁹ discordant. Et dicit ad h̄ phus: ibi. [Euertūt etiam.] q̄ discordāt qñ in policia cōsueta alteram nō cōsuetaꝫ inducūt. Dicit eñ sic phs. Euertūt etiā. s. policiā qñ in paucoꝝ gubernatione aliā paucoꝝ gubernationē efficiūt. Exponit istud dicēs: idest qñ eoꝝ ad quos pertinet gubernatio reipublice q̄ pauci sunt delectio q̄dam fit. ¶ Ex isto sequitur corruptio policie. Causa est ista: q2 nec habilitas oībus est ad maximos magistrat⁹ / seu p̄ncipatus dignitatesq̄ posse assumi. Et ostēdit hoc phs in exēplo: et dicit. q̄ apud melidē vrbem quandoq̄ cōtigit. Et dicit modū. nam cum paucoꝝ esset gubernatio reipublice admodū p̄auci eorum ad senatoriū ordinē que erat ꝑpetua dignitas ꝑuenire poterāt ob id q̄ erat potentiū hic ordo. ac p simul lacedemonioꝝ senatui. vult dicere: q̄ illud. s. qđ mutaꝛ policia qñ introducitꝛ alia de nouo est qñ deponūtur principes p̄ores senes expti ⁊ prudētes: ⁊ itroducūtur alij q̄ hoc accidit in ciuitate mileta. in qua cū esset gubernatio reipublice hoc est policie paucoꝝ in qua principabanꝛ admodū pauci qui poterant regere ad ordinē senatoriū que erat ꝑpetua dignitas. s. dignitas senatoriꝫ. sic poterat esse principat⁹ eoꝝ q̄ erāt principes in illa ciuitate in qua erat policia paucoꝝ potentū. Sꝫ ꝓpter illud q̄ illa policia erat paucoꝝ potentum hic ordo fuit mutat⁹ p depositionē illoꝝ ⁊ p electionē alioꝝ. Et q2 accidit q̄ elegerunt indignos: ꝓpter illud fuit mutata illa policia in alterā policiā. s. in pplarē. Sicut simil'r accidit in lacedemonia in qua erat policia paucorum potentū in qua sepe fiebat electio indignoꝝ. ideo a pplo supinducta est alia policia. ⁊ fuit mutata prima. ¶ Scđa ꝯclusio ponitur in principio tertie ptis capli. que incipit ibi. [Fit aūt mutatio.] Et est ista: q̄ policia paucorum potentū trāsmutaꝛ in bello: et in pace propter diffidentiā seu discredentiaꝫ vni⁹ ad alterum. ¶ Ista cōclusio pꝫ sm̄ phm. primo quomodo dissoluiꝛ in bello. Et dicit. In bello quidem q̄ p pplo diffidētes cōducto milite vti cōpellūtur. ⁊ q̄ illis preficiꝛ sepe tyrānus euadit. Uult dicere q̄ cū diuites diffidāt de pplo sciētes pplꝫ odire diuites cōpelluntur hēre milites conductos: nō solū ad bellandū ꝯ alios. sed etiā ne ppls īsurgat ꝯ ipos. Et tūc sequiꝛ q̄ si q̄s eorū p̄ficiꝛ alijs. s. diuitib⁹ vult eos dñari. ⁊ sic sepe efficitur tyrānus. Et sic mutaꝛ policia paucorum potentū in tyrannidē. ¶ Et exemplificat phs: ⁊ dicit. q̄ simile accidit in ciuitate chorinti. in q̄ ciuitate p̄cipabanꝛ plures diuites: et ī bello q̄libet habuit ꝯducere milites ꝓpꝛ cās supradictas. thimophanes fuit alijs potētior eo q̄ ꝯduxit plures milites ī fine belli ceteros oēs subiugauit tyrānice: ⁊ mutauit policiam priorē in tyrannidē. Dicit sic phs. vt corinthi thimophanes: q̄ si plures p̄ficiunꝛ ipi sibi potentiā parāt. Interdū aūt ista formidātes diuites q̄ regūt pplm recipiūt tp̄e belli ad reipublice cōionē q̄ñ nc̄citas cogit pplo vti. Uult dicere q̄ diuites timētes ex vna pte pplꝫ: ⁊ ex altera pte timētes ne alīq̄s potētior insurgat q̄ eis dñetur tyrānice recipiūt pplm ad gubernationē reipublice. eo q̄ idigētꝛ pplo ad bellādū ꝯ alios ꝓpꝛ ei⁹ potentiā. Et sic trāsmutaꝛ policia paucorum potentum in popularem. ¶ Scđo patet cōclusio de mutatione ei⁹ tp̄e pacis propter diffidentiā / seu discredentiā ibi

[In pace autem] quã habz ppl's ad milites ⁊ ad potentes/⁊ diuites/et milites inter se. Propt̃ istã causã ipsi ꝯducũt milites: ⁊ tradũt custodiã.et vt securiores sint. preficiũtq; illis virũ aliquẽ.⁊ eũ prepositũ siue ducẽ ꝓponunt q̃ ad neutrã ptẽ magis inclinare videat̃. ⁊ accidit sepe q̃ ille talis est dñs vtriusq; ptis. Et sic mutat̃ policia ,ppt̃ diffidentiã paucorũ potentũ i principatũ vni⁹.Et dat phs exẽpla vbi h̃ accidit.s.q̃ ,ppt̃ desidentiã illoꝝ q̃ principantur i policia paucoꝝ potẽtũ quã hñt ad pplz ⁊ int̃ se aliq̃n mutat̃ illa policia i pplarez. ⁊ aliq̃n i principatũ vni⁹.Et p° dicit q̃ accidit in larisa vrbe manadẽsib⁹ rẽpublicã tenẽtib⁹.Larisa eñi est nomẽ ciuitatis in q̃ erat principat⁹ paucoꝝ potẽtũ q̃ est circa samos insula: ⁊ pricipãtib⁹ manadẽsib⁹.s.prepositis seu ducibus diuitũ ⁊ potẽtũ ,ppt̃ supradictã causã fuit mutata policia i popularẽ:quã mutauit quidam ꝓposit⁹ noie molidicis i fauorẽ ppli. Dat etiã aliud exẽplũ:⁊ dicit.Et apud abidũ tꝑore soliditatũ q̃ꝝ vna erat ephiadi.nã adbidũ nomẽ est ciuitatis.i qua erat policia paucoꝝ potentũ.et in ea erãt sodalitates.⁊ cuiuslibet sodalitatis erãt p̃ncipes.q̃ p̃ncipes sodalitatũ fecerũt cõspirationẽ cõtra policiã paucoꝝ potẽtũ q̃ꝝ soliditatũ vna erat ephiadi. ephiadus nomẽ est cuiusdã hois q̃ fuit dux illi⁹ sodalitatis q̃ quidẽ cõspiratio erat vt deponerẽt p̃ncipes policie paucoꝝ potentũ a p̃ncipatu:⁊ ꝯstituerũt ducẽ ephiadũ sup vtrosq; ⁊ sic fact⁹ ẽ dñs oĩm ⁊ policia paucoꝝ potentũ mutata est i p̃ncipatũ vni⁹. ¶ Et si q̃rat̃ quom° causat̃ diffidẽtia inter diuites ⁊ potẽtes. Dicendũ est q̃ ,ppt̃ seditiões q̃ oriũtur inter eos.et q̃ est causa seditionũ eoꝝ. Ad h̃ dicit phs:ibi [oriunt̃ etiã] q̃ sensiões oriũtur ꝑ exclusionẽ alioꝝ ab aliis factã eoꝝ ipoꝝ q̃ sunt in paucoꝝ gubernatiõe. Vult dicere q̃ dissensiones oriũtur inter eos q̃ p̃ncipant̃ in p̃ncipatu paucoꝝ potentũ ,ppt̃ ex circũuentione aliq̃ꝝ ab aliis.s.q̃n vnus circũuenit aliũ.⁊ ideo diffidentiã/seu discredentiã cõcipit cõtra ipm. Et hoc euenit q̃n de nuptiis/vel de iudiciis cõcertant. Exponit de nuptiis queadmodũ supra dixim⁹. Vult dicere: q̃ causat̃ diffidẽtia ex nuptiis.eo q̃ aliq̃n promittũt sibi fidẽ adiuicẽ/⁊ nõ soluũt. ⁊ põit ex^m phs:⁊ dic̃.et i eretria paucoꝝ gubnatio eq̃tuz sublata est ꝑ dyagorã qui afectus iniuriaz fuerat ex nuptiis. Eretria est ciuitas in qua erat policia paucoꝝ potentũ quã quidẽ policiã dissoluit dyagoras.iniuste propt̃ iniuriã q̃ fuerat passus ,ppter nuptias. ¶ Scđo causat̃ diffidẽcia ex iudiciis.scz quãdo iudices.seu principes ꝓmittunt ꝑ se inuicem facere iudicia.seu dare sñias.⁊ nõ faciũt. Et dat ex^m phs de hoc Et dicit. Ex iudicio aũt apud heracliã q̃dem aduersus electionẽ. ¶ Vult dicere:q̃ diffidentia propt̃ iudiciũ in aradea ciuitate iuste causata fuit aduersus electionẽ.i.aduersus eos q̃ in eraclea eiecebãt adulteras extra ciuitatẽ.⁊ nolebãt eas sentẽtiare vt morerentur. eo q̃ adulteriũ s̃m legẽ morte plectẽdũ ẽ. Et ,ppt̃ hoc fuit mota sedicia.,ppt̃ quã seditionẽ trãsmutauerunt policiã paucoꝝ potentũ q̃ erat i ciuitate. Dat etiã de hoc aliud exẽplũ:⁊ dicit. thebis xo aduersus archinũ quẽ inimici puncẽtes in foro ligari ac ceruicẽ eius anulo ferreo includi fecerũt. Vult dicere:q̃ in thebis que est quedã ciuitas grecie facta est diffidẽtia cõtra p̃ncipes causaꝝ in foro.s.q̃ forũ iudiciale fuit in ꝯsene ciuitate in q̃ fuit forũ iudiciale ad causas. in q̃ foro iudiciale inimici illi⁹ archini erãt iudices in policia paucoꝝ potentũ q̃ iniuste sentẽtiauerunt cõtra eũ:⁊ ligauerũt eũ. ⁊ ceruicẽ eius anulo ferreo includi fecerũt. vidẽs ppl's iudiciũ tantũ iniustũ diffiderũt:⁊ dissensionem: et dissoluerũt policiã illã paucoꝝ potẽtũ. ¶ Preter dissolutionẽ policie paucoꝝ potentũ ,ppt̃ diffidentiã:ponit aliã causã eius destructiõis ibi. [Sepe etiã.] Et est ,ppter nimiã dñationẽ:vt dicit phs.sepe etiã paucoꝝ gubernationes dissolute fuerũt ob nimiã dñationem:non probantibus quibusdam ex ipsis qui gubernant huiusmodi excessum. Vult dicere q̃ propter nimiam oppressionem seruilem quando subiecto populo vt seruis: ⁊ non vt liberis abutuntur p̃ncipes soluuntur policie paucorum potentum a populis contristatis de s̃biectiõe seruili nimis:quia opponendo se soluunt policiam. Et dat exemplũ:⁊ dicit sic.sicut accidit apud guidum et apud chium per potentiã paucorum gubernabant.nam guidum ⁊ chiuz fuũt ciuitates russie que tunc erant subiecte grecis in quibus principabantur diuites et potẽtes: et dñabantur dñio despotico. Hoc estq; abutebant̃ pplo vt suis ⁊ nõ vt libis ,ppt̃ q̃ ppl's insurgit ⁊ soluit illã policiã: ⁊ instituit popularẽ ¶ Tercia ꝯclusio ponitur:ibi. [Fiunt etiam] Et est ista q̃ nõ solũ policia paucoꝝ trãsmutatur. Sed etiã fiunt casu. seu euẽtu mutatiões policie mixte:scz ex pplari. ⁊ potentũ qui cõi nomĩe đr respublica seu policia vbicũq; acensu.hoc ẽ adiuitibus seu honorabilibus sumũ-

tur pncipes ad deliberandū .i.ↄsiliandū.ꝛ ad
iudicandū·ꝛ ad ceteros magistratus.seu pn=
cipatus.¶Ad ꝓbationē hui⁹ ↄclusionis phs
asignat causā. ꝛ dicit ꝙ sepe eñ cōstitut⁹ pri=
mo sensus ad psens tēpus. ¶hoc ē ꝙ sepe ei
ↄstituta honorabilitas pmo ad psens tempus
vt ꝑticipent in paucoꝝ gubernatione pauci.
ꝛ in policia media que dr respublica cōi noīe
pncipentur medij.s. ciues medij.vt supra dic=
tū est:felicitate aliq̄ supueniente vel per pacē
vel ꝑ aliā causam cōtigit easdem possesiones
multi maioris pcij fieri.ita ꝙ oēs efficiūtur a=
biles ad cūctos reypublice gradus dignitates
ꝗ sustinēdas.Et hoc duobus modis.qñꝗ q̄=
dem paulatiue.ꝛ latent.id est imꝑceptibiliter
ꝛ interdū celerius. hoc est manifesti⁹ Ex quo
sequit̄.ꝙ oēs volūt pncipari.nā pncipatu ↄsili
atiuo/ꝗ iudicatio.quocūꝗ alio pncipatu. Et
ꝓpt̄ hāc cām mutātur.ꝛ recipiūt seditiōes gu
bernationes paucoꝝ.Siue sint policie pauco
rū potētum.Siue policie mixte in quibus ꝑti
cipant̄ medij ciues.ꝛ transmutant̄ in policias
poplares.¶Et si querat̄:si semꝑ qñ policie tā
populares ꝗ policie paucoꝝ potentū mutant̄
si mutātur in alijs spēbus/siue generib⁹ poli=
ciaꝝ. Ad hoc dicit phs:ibi.[Omnino aūt] ꝙ
nō semꝑ:qꝛ interdū cōuertūtur in contrarias
spēs:ꝰ in eas que sunt ꝓprij generis. et h quā
do nō in toto ꝰ in ꝑte mutant̄. Et dat ex^m phs
ꝛ dicit. Ceu ex institutis popularib⁹/ꝛ pauco
rum in ipa ꝓpria.ꝛ ex illis rursus in ista. Vult
dicere:puta ex legibus popularib⁹. q̄s popu=
lus statuit.ꝛ ex legib⁹ policiaꝝ paucoꝝ poten
tum q̄s diuites ꝛ nobiles statuerūt mutant̄ in
eas que dñe sunt:vt regū ꝛ pncipū.Et ex hijs
que dñe ꝛ dñaꝝ mutātur medij in istas.quan=
do.scꝫ leges pro legibus assumunt.Et hec de
isto capitulo sufficiant.

In optimatib⁹ aūt seditiones fiunt in=
terdum quidem:ex eo ꝙ pauci sunt ꝛc.

Postꝗ phs i precedēti capitulo deter=
minauit de causis ꝛ modis trāsmutationū po
liciaꝝ. Cōsequenter in isto capitulo voluit de
terminare de mutatiōe policie optimatū:ꝛ de
causis mutatiōis eius. Pro q̄ sunt aliqua no=
tāda.¶Et pmo est notādū ꝙ istud capitulū ↄ
tinet duas ꝑtes pncipales. In pma eñ parte
phūs ostēdit causas solutiōis policie optima
tū.¶In scda vo ꝑte ostendit qualr policie op
timatū in causis solutiōis differūt ab alijs dic=
tis policijs:ibi.[Differūt eñ optimates].Se
cundo est notādū:ꝙ phūs in pncipio capituli

dicit ꝙ fiūt seditiones in policijs optimatū eo
qꝛ in policia optimatū pauci ꝑcipāt honori=
bus pncipatus.ꝓpt̄ h qꝛ pncipat⁹ in illa poli=
cia determinat̄ ad virtutē:sicut in policia pau
coꝝ potentū pncipatus determinat̄ ad hono=
rabilitatē/ꝛ diuitias.Et sicut pauci sunt sic ho
norabiles ꝛ diuites:sic paucissimi sunt virtuo
si cōtra quos facile insurgit multitudo. Et po
nit phūs dr̄am in causa paucitatis:ibi.[Non
tamen ꝓpter idem] inter policiā paucoꝝ potē
tum:ꝛ policiā optimatū.Et dicit:ꝙ nō tamen
ꝓpter idem pauci.eo qꝛ in policia optimatum
pauci sunt insignes determinatiōe virtutum:
ꝰ i policia paucoꝝ potētū sūt pauci isignes de
t̄minatōe honorabilitatꝭ s̄m potētiā ꝛ diuitias
ꝛ qꝛ in vtraꝗ pauci pncipantur:addit phs . cū
videat̄ ꝓpterea optimatum gubernatio esse
paucoꝝ.Quasi dicat:ꝙ idē videtur esse poli=
cia optimatū/ꝛ policia paucoꝝ ꝓpter hoc qꝛ
in vtraꝗ pncipantur pauci. ¶Tercio est no=
tandū ꝙ phs:ibi.[Maxime vo] ostendit q̄=
bus causis maxime soluit̄ policia optimatū. ꝛ
pmo ponit quatuor causas extrinsecus solu̅=
tes eā.Et scdo ponit vnā causam intrinsecam
Et ponit pmā:ꝛ dicit sic.maxime vo id acci=
dere necesse est.s.ꝙ soluat̄ policia optimatum
qñ fuerit mltitudo sentiētiū/seu astutoꝝ: vel
fictoꝝ quasi similis s̄m virtutē.s. pncipantib⁹
in policia optimatū.Et dat exēplū:ꝛ dicit:ve=
lut apud lacedemonios hijs q̄ parthenie nun=
cubātur.Dicebātur eñ parthenie puellares.
qꝛ parche in greco in latino dicūtur virgines.
illi eñ erāt in lacedemonia ex similib⁹ virtuo
sis tanꝗ verecundi:ꝛ puellares ꝛ ficte insidia
bantur pncipibus ꝛ pncipatibus policie opti
matū.Et ostēdit fictionē eoꝝ phūs:ꝛ dicit.q̄s
dep̄hensos res nouas molliri.i.seditiōes/in co
loniā tharentū miscere. Vult dicere.quos cū
dep̄hendissent lacedemones insidiātes hono=
ribus pncipū:tunc deprehensa fuit fraus/ ꝛ fi
ctio eoꝝ.ipsi lacedemones eiecerūt eos de ci=
uitate:et miserūt eos coloniā que est in pōto
insula:et tharentū q̄ est ciuitas in ytalia in exi
lium:et ibi habitarēt tanꝗ penā fraudis. Assi
gnat scdꝫ causā extrinsecā seditiōis policie op
timatū:ibi.[vel qñ aliqui]vbi dicit.vel.s.cau
sa seditiōis in policia optimatū est qñ aliqui i
honorātur cū sint magni:et nichilo inferiores
virtute ꝗ illi q̄ honores capiūt:tunc cū videa
tur illis ꝙ sint eque digni honore principatus
sicut et illi q̄ principant̄/ꝛ pūant̄ illo honore i
surgūt contra principes ꝛ mouent seditiones

Et dat ex^m q est potissima pbatio in politicis z dicit: queadmodu lixander. Lixander enim nome est cuiusdā hois: qui cum esset virtutib^9 pditus priuatus fuit honore principatus in la cedemonia, ppter qd isurgit ꝯ pncipes: z sedi cionem contra eos mouit. hoc aut nō tm fit in policia ciuitatis. s etiā i policia que est regnū ideo subdit phūs a regibus. a regibus autem fit. quando aliquis dignus honore puatur ho nore illo a rege scz qn vir fortis z magni animi nō fit pnceps honor pncipatus: talis frequē ter opponit se z mouet seditiones Et dat phs ex^m z dicit. queadmodū cinādom ille qui con iuratione facta pagesiali tempora sparciatas opprimere teptauit. Cinādom nomē pprium est cuiusdam militis: qui in milicia fuit strenu^9 z sub agesiali rege lacedemoniorum ex forti tudine ordinauit coniurationē seu insurrecti onem ad bellum. z tentauit opprimere sparci atas. id e. macedones seu carthaginenses qui bus erat rex alexāder macedo. z accepit mer cedem vni^9 militis tantum: qui videns q acce pit a rege mercedem vni^9 militis tantum insur git cōtra regem z turbauit policiaz optimatū ¶ Deinde ponit phūs tertiam causam extrin secam seditionis policie optimatū ibi [pterea cum aliq.] z dicit q tertia causa extrinseca se ditionis in policia optimatum est cū aliq pau pertate nimia pmunt z aliq diuitijs abundāt Vult dicere q causa seditionis in policia opti matū est cum equaliter digni alijs fm virtutez nō habundant in reb^9 policie debitis sicut alij habundant: tunc em inequale fm medietatez geumetrie. hoc est fm pportionem facit illos qui nō pticipant fm pportionem sibi debitaz mouere seditionem. Et hoc vt dicit phūs max ime in bello ptigit. scz qn capiuntur facultates hostiū. z inequaliter diuidunt inter milites eq liter dignos. ¶ Et dat ex^m phūs vbi hoc acci dit. z dicit. z accidit hoc lacedemonis in mesēsi bello. q bellum habuerunt lacedemones con tra inesiatos. inesia em est quedam ciuitas Et dic phs q h ostēdit tyreus poeta in illo carmi ne qdam scribit bona diuisio qui sic dicit. Exausti em qdam per illud bellum ac paupes facti cē sebant agros equa portione ciuibus esse diui dendos. Vult dicere q quidam tribulati ppt bellum qui sustinuerunt periculū z laborē vo luerunt eque partiales facere agros: scz q ter ra capta ab hostibus equaliter diuideretur in ter milites qui equali virtute pugnauerunt. ¶ Ponit etiam phūs quartam cām extrinse cam seditionis policie optimatuz ibi. [Insup si q s] z dicit q qrta causa sediōis policie opti matū est que frequenter accidit qn aliquis est magnus z potens z appetit maior fieri ac so lus dn̄ari velit. ¶ Et dat exemplū phūs z dicit vt apud lacedemonios videtur pausamas ille fecisse qui dux belli aduersus medos fuit. Et apud carthagnes hamio. i. hoīz. nam ille pau samas fuit etiam dux in bello cōtra carthagi nes. Et dicit ciuitas carthaginensis hoim p pter multitudinem hoim in ea habitantiū. Si cut alexandria dicit pplor ppter multitudinē ibi habitantium. Et ideo ille supradictus pau samas mouit seditionē vt regnuz acciperet quo se dignum iudicauit. Positis causis extrinse cis dissensionis policie popularis. Cōsequent ponit phūs cām intrinsecam dissensionis eius dem policie ibi [Dissoluunt aut] quequidem causa est ppter trāsgressionē iusticie in seipsis factam. Et dicit sic phūs dissoluuntur etiā ma xime respublice z optimatum gubernationes ppter transgressionem iusticie in seipsis factā huius aut origo scz seditionis est non bene tē peratā simul esse. Vult dicere phūs q origo seu pncipiū seditionis est in ipa policia nō eē bene iusta cū vt supradictuz est. ois policia ad iustum et equale determinatur. Deinde phūs determinat qualr miscent alie policie. s. poli cia pplaris z policia paucor potentū in poli cia ista ibi [z permixtā.] z dicit q in ista poli cia optimatū: eo q dicit simplr policia oportz misceri policiam pplarē z policiam paucoruz potentum ppter honorabilitatē. z oportz etiā attendi equale ad virtutē. ¶ Et ponit phs ra tionem hui^9 z dicit. maximeq illa duo. s. opor tet attendi. Dico aut scz illa duo pplarem po liciā: z paucor potentum. scz vt equale et iu stum fiat fm vtrāq. Hec em respublice conāt misceri eo q aliter nō sūt sine seditione ppls: z nobiles seu potentes. Et similiter multe illa rum que optimates vocantur: q aliter sine se ditione esse nō possunt. Et dicit multe illarum zc. propter hoc q in vnoquoq genere policie multe sunt spēs vt supra in tertio libro dictum est. ¶ Istis psuppositis ponunt due pclones. ¶ Prima pclo ponit in pncipio scde ptis capi tuli que incipit ibi [Differūt em optimates.] z est ista: q policie optimatū in hoc differunt ab alijs: q in eis attendit equale z iustum fm virtutem. Et propter illud sunt alique earū ma gis mansiue seu durabiliores z alie min^9. Pri ma pars istius pclonis pbatur ex superi^9 dict

scz qm policia pplaris attendit penes liberta
tem. τ policia paucoꝝ potentũ attendit penes
diuitias τ nobilitatẽ τ potẽtiã. τ policia opti-
matũ penes virtutem. τ p ꝯñs differt ab alijs.
q: in ea attendit equale. τ iustum sm virtutez
qd tñ sic in alijs nõ attendit. ꝯña est nota. τ añ
cedens est iam pbatũ in supioribus. ¶ Secun
do pbat etiã pma ps ꝯclonis aliter sic. nã poli
cie optimatum differũt ab alijs pp̄ter illud ꝙ
ab omni ciue est attendendũ. ꝗ ꝙ ab omni ci-
ue est attendendũ est equale τ iustũ sm virtu-
tem τ nõ sm libertatem. nec sm diuitias τ no
bilitatẽ vt pz. q: sm ꝙ in scdo libro ostensũ est:
nihil est ita vtile ciuib⁹ sicut ad ꝟtutez ꝯsuesce
re. ꝗ τc. ¶ Et si q̃rat. cum eñ policie optimatũ
sint mixte ex policia paucoꝝ potentũ τ pplari
a qua illaꝝ magis accipiunt denoiationẽ. nã
vt videt ꝙ licet mixtum accipit denominatio-
nem ex mixtibilib⁹: τ ab vno magis ꝗ ab alio
¶ Ad hoc dicit phs ibi [illas eñ] ꝙ illas eniz
que magis declinant ad paucoꝝ potentiã op
timates appellant. et illas vero q̃ magis decli
nant ad multitudinẽ respublicas vocãt. Et cau
sa est. q: ille policie optimatũ que cum virtute
magis attendunt equale. τ iustum sm honora
bilitatẽ potentie τ diuitiaꝝ: ꝗ sm libertatem
magis possunt vocari policie paucoꝝ potẽtũ
ꝗ pplares: ex eo q: magis declinant ad illam
ptem. Et ille que cum ꝟtute τ sm virtutem ad
multitudinez magis declinant recte vocantur
respublice licet sint mixte. Ista eñ pz per hoc
q: in mixtis semp fit denoiatio a principaliori
qd est in eo. ¶ Scda ps ꝯclonis pbatur sic. nã
ille spẽs policiaꝝ optimatũ sunt magis pman
siue in quib⁹ plus ꝯseruat equale: vel iustũ sz
virtutẽ. ꝗ aliq̃ spẽs policiaꝝ optimatũ sũt hu-
iusmodi: ꝗ τc. Maior nota est. Minor ꝟo ap-
paret p hoc. q: ille q̃ magis declinant sm virtu
tem ad libertatem ꝗ ad diuitias in eis magis
ꝯseruat equale seu iustũ: ꝗ ille spẽs policiaruz
optimatũ que magis declinant sm virtutẽ ad
polic ã pplarem ꝗ ad paucoꝝ potentũ polici
am sũt hmõi ꝗ τc. ¶ Ex ista ꝯc one infert phs
quodã correlariũ ibi [Quapropter tutiores.]
qd est istud. ꝙ pp̄ter hoc ꝙ in policijs optima
tum attendit equale: et iustum sm virtutem τ
non sm potentiam τ diuitias: nec sm liberta-
tem sunt securiores ꝗ alie. scz paucoꝝ poten-
tum τ pplaris. Et ponit rõnem dicens. forti⁹ ẽ
eñ ꝙ plus ac magis acquiescũt equũ habẽtes
Uult dicere ꝙ est forti⁹ illud qd plus seu ma-
gis amant equales poplares. scz equales ha-
bentes sm pportionẽ pp̄rie dignitatis: τ tales
sunt populares. vt pz sm qd subdit phs dicẽs
qui vero diuitijs habundãt si respublica excel
lentiam eis tribuat ꝯtumeliam ceteros affice-
re pgunt: nec par habentes acquiescunt. Uult
dicere ꝙ illi qui diuitijs habundant transgre-
diunt equale. τ iustum si policia que est ordo
ciuium det illis excessum. ita ꝙ videatur eis ꝙ
ordine policie debeant alios excedere. iniuri-
antur aũt si fiat eis equale: τ tunc querũt sup
gredi: τ sic declinant τ excedũt equale: siue si-
bi pporcionant sm equale dignitatẽ: τ tũc mu
tatu policia. τ p ꝯñs populares sunt magis e-
quales sm pportionẽ dignitatis ꝗ diuites et
potentes. Sz pplares plus ac magis acquie-
scũt seu amant policias optimatum cũ sit sm
ꝟtutem equũ τ iustũ in eis. τ p ꝯñs magis cõ-
seruat ꝗ alie policie. Et ex hoc põt inferri: ꝙ
ipaꝝ policiaꝝ optimatũ ille que sm ꝟtutẽ ma
gis declinat ad popularem sunt tutiores: seu
securiores ꝗ alie que magis declinant ad po-
liciam paucoꝝ potentũ. ¶ Et si q̃rat si policia
optimatũ est omnino secura ne possit trãsmu
tari ¶ Ad hoc dicit phs ibi. [Penitus eñ.] ꝙ
nõ si ad alteram aliaꝝ declinat quecũqꝫ sit il-
la ad quẽ declinat. Unde dicit sic phs. penit⁹
eñ ad quãcunqꝫ spẽm declinet gubernatio ci
uitatis. i. policia optimatũ in eam transmutat
vtriusqꝫ suũ augentib⁹: q: vtraqꝫ policia auget
qd suũ est. Et dat exemplum τ dicit. velut res
publica seu policia. i. policia optimatũ q̃ ma-
gis declinat ad popularem mutat in popula-
rem. Et optimates. id ẽ policia optimatum q̃
declinat magis ad policiã paucoꝝ potentum
mutat in policiã paucoꝝ potentũ. pp̄ter cau-
sam que dicta est. scz ꝙ vtraqꝫ policia auget ꝙ
suum est: vel in ꝯtria: scz policia. ¶ Et dat ex^m.
ceu optimatum gubernatio in popularẽ. id ẽ
policia optimatũ que declinat ad policiã pau
coꝝ potentũ mutat in policiã pplarem. et dat
rõnem dicens: tanqꝫ eñ iniuriã. siue iniusta pa
cientes. scz ciues eo ꝙ nõ recipiunt equale sz
dignitatem trahũt. scz policiã illam optimatũ
sic ad alteram ptem declinantem illi qui magis
sũt inopes in policiã ꝯtrariã: scz in popularez
Et per cõtrarium respublice id est policie op-
timatũ que magis declinant ad popularez in
paucorum potentiam transmutant. Et causa
huius est. q: qñ policia optimatum magis de
clinat ad popularem. tunc diuites τ potentes
tanqꝫ iniuriam patientes eo ꝙ nõ recipiũt sz
dignitatem trahunt illam policiam optimatũ

fic declinantem ad alteram ptem in policiã cõtrariam scz paucoꝝ potentum. Et si vlterius q̃ratur que est policia optimatum secura ꝛ stabilis et omnino ꝑmansiua. Ad hoc dicit phũs ibi [Solum enĩ stabile] solum enĩ stabile ẽ ſꝫ dignitatem equũ habere que sua sũt. nam qñ quilibet recipit in bonis et honoribus policie qd sibi competit ſm dignitatez tunc manet ordo policie optimatum. ꝛ qñ fit aliter. tũc insurgunt dissensiones. Quid sit aũt equale ſm dignitatẽ dicit: est habere que sua sunt ¶ Et dat exẽm per ꝙ hoc qd dictum est ostendit. ꝛ dicit. contigit vero id ꝙ modo diximꝰ in thuriis. thuris enĩ est nomẽ ciuitatis in qua hoc qd dictũ est ꝯtigit. Et ostendit modũ ꝛ dicit ꝙ enĩ a maiori censu seu honorabilitate erant magistratus seu principatus in minorẽ. hoc est q̃ꝫ deberent facta ẽ mutatio. Et hoc ẽ: q2 alij indignati seditionem mouerunt. ꝛ sic policia fuit mutata. ꝛ transiuit in plures gubernatores. scz ex pplo. Et ostendit quõ ꝛ dicit. ꝛ q2 agros totos possidebat nobilitas ꝯtra legez. scz ꝑtinentes ad ciuitatez. q2 policia eius ciuitatis erat ipsorum, ꝓpter hoc itaq3 plus habere poterant Et q2 possessiones siue agri erant cões ciuitatis ppl's bello exercitatus. scz vsu armoꝝ ac potẽtior effectus q̃ꝫ illoꝝ custodes. scz q̃ꝫ diuites ꝛ nobiles qui possidebant eos nobilitatẽ cõpellit. i. nobiles ꝛ diuites agros qui contra legez tenebanꝫ dimittere. ꝛ tunc diuisa est regio eq̃liter vnicuiq3 ſm dignitatẽ siue sit nobilis siue popularis. Sic a simili est qñ policia optimatum declinat ad nobiles ꝛ diuites ꝛ potentes magis q̃ꝫ ad pplm. vt dicit phũs. insuꝑ q2 oẽs optimatũ spẽs in paucoꝝ potentiã declinant nobilitas in illis plus habet. ¶ Et dat exm ꝛ dicit. velut apud lacedemonios opes et diuitie in paucis sunt. Et ꝓpter hoc nobiles ꝛ potentes seu diuites habent magnã licentiam. id ẽ facultatem faciendi qdlibet. i. ſm suã voluntatem dare cui voluerint. Istud enĩ fuit causa vt locroꝝ ciuitas interiret. ¶ Et dicit modũ quõ interiit illa ciuitas locroꝝ ꝓpter illam causam. ꝛ dicit sic. ꝓpter dyonisij clientelas qd nõ contigisset in ppl'ari statu: nec in ea optimãtũ gubernatione que mixta ꝛ temperata essꝫ. Vult dicere phs ꝙ ꝓpter illam causam supradictaꝫ insurgit ppl's cõtra insignes seu nobiles ꝛ diuites ex ea: ꝛ policiam cõem ꝯuerterunt in curam singularem dyonisij clientelas tyrãni. plꝰ enĩ voluerũt esse sub cura singulari dyonisij tyranni; q̃ꝫ esse in tali policia in qua nobiles ꝛ diuites facerent qd vellent. qd non fieret in policia ppl'ari eo. q2 ad popularem policiam fauet ppl's. nec vtiq3 fieret in policia optimatũ bene mixta cum ppl'ari. q2 illa sꝑ habet fauorem populi ¶ Scda ꝯclo ponit ibi [Maxime vero latent] ꝛ ẽ ista. ꝙ sicut superius dictũ est de alijs policijs ꝙ latenter seu paulatim a minimis dũ in principio non cauẽtur mutanꝫ. sic maxime latent optimatũ gubernationes paulatiz: seu latenter sese dissoluẽtes. idq3 inter causas mutationis minuta ꝑuitas appellatur. i. paulatiz mutantur a minimis causis si eis nõ ꝓuidetur ¶ Istam ꝯclonem ꝓbat phs per hoc. q2 quando omittunt aliquid ex hijs que ad rempublicam ꝑtinent. ac deinde aliud paulo maius facilius mouent. id est amouent quousq3 totam moueant reipublice formã. i. totam spẽm policie ¶ Et dat exm vbi hoc accidit. ꝛ dicit ꝙ i thurijs accidit. thuris enĩ nomen est ciuitatis. in q̃ ciuitate fuit policia prima policia optimatũ Et dicit quõ. cũ enĩ legem haberent ꝑ quã nõ nisi intermisso quinq̃nio preturam gerere licebat iuniores quidam rei militaris ꝑiti. ꝛ apud multitudinẽ famã habentes: cũ ceteros qui in rebꝰ gerendis versabanꝫ spnerent: ac faciliter se cõsecuturos arbitrarenꝫ legem illam tollere aggressi sunt lata altera lege vt liceret continuo eosdem esse. scz principes. ꝛ hoc fuit q2 videbant pplm ordinantem ipsos ad hoc officiũ ꝓmpte. eo q2 ipsi ꝓmpte ꝛ parati fuerũt ad custodiam optime faciendam ad repellendũ hostes. At magistratus qui ꝑerant suffragijs appellabantur vero cõsultores. ¶ Vult dicere ꝙ principes qui super hoc erant constituti vocabantur consiliarij. q2 tales qui talibꝰ ꝑerãt preconsules reipublice dicebanꝫ. Et isti ꝑcõsules cõmoti fuerunt primo ad resistendum. scilꝫ ne ꝑpetuo essent duces exercitꝰ ꝑsuasi sũt. ꝙ hoc non esset expediẽs reipublice ꝙ ꝑpetuo essent duces exercitus. tamen postea destiterunt putantes quãuis hac vna lege soluta tamen ceteras esse ꝑmansuras. Postea vero ꝓhibere volentes ne alia mouerenꝫ nichil ꝓficere valuerunt. ꝫ mutata est eoꝝ respublica in potentiã eoꝝ qui res nouas aggrediebanꝫ: ꝛ nõ potuit impediri. Et ideo in principio erat resistendũ ꝛ sic nan fuerat totus ordo policie optimatuz mutatus in potẽtatum eoꝝ qui conati fuerũt ducatũ ꝑpetuo obtinere. Et si queratur quot modis gñaliter soluuntur policie. ad hoc dicit phs ibi. [Dissoluunꝫ.] ꝙ generaliter duobus modis dissoluunꝫ omnes policie. Vnus mo-

dus est q̄ qn̄qz soluunt̄ ex seipsis. ꝛ hoc est qn̄ illi qui in principatu sunt mouent seditiones adinuicem: vel cōtra subditos: vel subditi cōtra eos. Alter modus est q̄ quandoqz soluunt̄ ab extriseco. scz qn̄ aliqua alia policia in quā declinat vel ꝓpe vel longe. ꝛ dat ph̄s exm̄. ꝛ dicit q̄ quidem accidit atheniensib⁹ ꝛ lacedemoniis. Et dicit modū per quē contingit. athenienses eni vbiqz potentiā paucoꝝ. scilz euertebant in fauorē popli. lacedemonii vero vbiqz ꝑplarem statū euertebāt. scz in fauorem nobilium ꝛ potentū ¶ Ultimo ponit ph̄s epylogū de oībus dictis ibi. [Unde igit̄] ꝛ dicit. vnde igit̄ rerū publicaꝝ mutationes seditiōesqz exoriantur fere dictum est. Et dicit fere ꝓpt̄ hoc quia intelligitur satis dictū in vlī in ꝑticulari aūt ꝓpter ꝯtingentes casus nunqz pōt sufficienter dici. eo q̄ꝛ nullus legislator ꝑticularia pōt sufficienter cōsiderare. Et ideo hec subiciunt siue iudicū ꝛ nō legi sicut dictum est Et hec de isto caplo sufficiant.

De conseruatione aūt eaꝝ ꝛ cōiter ꝛ seorsuz de vniuscuiusqz ꝛc. ¶ Postq̄ ph̄s in p̄cedentibus caplis determinauit de solutione seu mutatiōe policiaꝝ. ¶ Conseq̄nt̄ determinat de ꝯseruatione eaꝝ. ꝛ p̄mo ponit tres causas gn̄ales. ꝓ quo sunt aliqua notanda. ¶ Et p̄mo est notandum q̄ istud caplm cōtinet tres ꝑtes p̄ncipales ¶ In p̄ma eni parte ponit ph̄s p̄mā causam saluationis policiarū que est nō ꝯtēpnere ꝑuū qd̄ est cōtra policiaz ¶ In scd̄a vero ꝑte ponit scd̄am causam q̄ est nō audire adulatores nec eis credere ibi [De inde non confidere. ¶ In tertia aūt ꝑte ponit tertiā causam saluationis policiaꝝ q̄ est sollicite custodire ordinē policie ibi [Intueri licet] ¶ Scd̄o est notandum. q̄ ph̄s in p̄ncipio capituli ꝓponit intentionem suaz: ꝛ innuit ordinē ad p̄cedentia de ꝯseruatione policiaꝝ. Et dicit q̄ de conseruatione aūt eaꝝ scz policiaruz ꝛ cōiter ꝛ seorsum de vniuscuiusqz seu sigillati vniuscuiusqz policie cōsequens est vt dicamus Et statim inducit modū cōissimū. ꝛ dicit: illud ergo ante omnia patet. q̄ si sciam⁹ ꝑ que corrumpunt̄ respublice scimus etiam ꝑ que ꝯseruantur. ¶ Et ponit rōnem ꝛ dicit. cōtrarioꝝuz eni ꝯtrarii effectus. Corruptioni eni ꝯseruatio ꝯtraria est. vnde cum accipimus vniuscuiusqz corrūpenti ꝯtrariū. tūc habemus per modum vlem saluantia seu ꝯseruantia policias. ꝟ hoc nō sufficit in policiis. ꝟ oportet ꝯsiderare in ꝑticulari ꝯseruantia policias fm̄ q̄ determinat ph̄s in sequentib⁹. Istis p̄suppositis ponūtur tres ꝯclones ¶ Prima ꝯclo ponit̄ ibi [In illis igit̄] ꝛ est ista. q̄ in illis policiis que laudabilr ꝑmixte ac temꝑate sunt. illud est diligēter obseruandū: ne quid ex legib⁹ institutis moueat̄ Et maxime ab eo cauendum est q̄ paulati recipit. i. q̄ maxime non p̄uetur ꝑuo saluante ipsas. ꝟ oportet obseruare ꝑuum saluationis earum. scz paulatim. ¶ Prima ꝑs ꝯclonis patet ꝑ hoc. q̄ꝛ si in policiis bene mixtis ꝛ tꝑatis aliquid ex legib⁹ institutis iuste posset mutari seqret̄ q̄ frustra poneret̄ illa virtus que est regula actuum humanoꝝ q̄ fm̄ grecos dicit̄ epyikees. qd̄ ꝓbatur. q̄ꝛ illa est v̄tus qua princeps habet interp̄tari legē fm̄ intentionē legislatoris. ꝛ variare intentionem legislatoris est variari ꝛ mutare legem. ꝛ per consequens non est ad mouendū aliquid ex legibus vt non moueatur lex. ne frustra ponatur supradicta virtus ¶ Secūdo patet. prima pars ꝯclonis per hoc q̄ꝛ causa continue consuetudines ꝛ dispositiones hoim varientur si leges: vel aliquid in legibus mutarentur non possent sic eadem voluntate actus hoim recte regulari. ¶ Tertio patz p̄ma pars ꝯclonis per hoc: q̄ꝛ lex humana est iusta ꝛ recta. ꝛ est regula et mensura actuz humanoꝝ: ꝛ p ꝯns non pōt iuste mutari: nec aliquid ipsius. ꝯn̄a patet ꝑ hoc. q̄ꝛ regula ꝛ mensura debent esse ꝑmanentes. Etiam ptz: q̄ꝛ semel est iustū et rectū saltem in agentibus omnino voluntarii sp manet iustum ꝛ rectum. antecedens est notum. q̄ꝛ lex humana est ordinatio rōnis ꝓ bono cōmuni qua actus humani regulant̄. Et sic videtur q̄ est attendenduz ne aliquid de legibus amoueatur in policiis bene regulatis. ¶ Scd̄am ꝑtem conclōnis ꝓbat ph̄s ibi [Latet eni] ꝑ hoc: q̄ꝛ i talib⁹ ꝑuis corrumpentib⁹ latet corruptio: q̄ꝛ nō tota simt̄ fit ꝟ paulatiue. ꝛ mens decipit̄ ab illis. Et ponit simile de sophistica in rōnibus. ꝛ dicit sic. decipiturqz mens ab illis. s. ꝑuis corrumpentibus policiam. vt sophistica illa ratio. si vnumqdqz pusillum ꝛ oia nō pusillū: ꝟ composita ex pusillis Uult dicere q̄ decipitur mens ab ipsis ꝑuis corrūpentibus policiam sicut sophistice ratio ꝑalogizat. Et facit argumentum: si vnumqdqz decipiens sit ꝑuū. ꝛ oia nō sunt ꝑua simul sumpta: ꝟ oia sunt composita seu aggregata ex illis ꝑuis. ꝛ ideo corrumpit policiā. Et per ꝯn̄s est maxime attendendū ad ꝑuū corruptionis seu saluationis policiaꝝ paulatiue. Causa est ista: q̄ꝛ vt supradictū est: q̄ qui minima negli=

git paulatiz desuit: qꝛ componitur magnū m
ex puis corrūpens policiam. ⁊ hoc est: qꝛ totū
compositū ⁊ omnia simul congregata in vno
composito non sunt puum. ¶ Potest formari
ratio clarius ꝑ quā ꝓbatur scđa ps ꝯclonis. et
hoc sic. attendendū est ad illud ꝙ destruit to-
tam policiam: ⁊ nō est contēpnendū: ꝫ ei resi-
stendum est. ꝫ puum qđ est contra policiam si
pmittatur: ⁊ de ipo non curatur destruit totaz
policiam: ꝗ ⁊c. Maior nota est. Et minor de-
claratur. qm̄ si vnū puū est contra policiā. ⁊ si-
militer eadem ratiōe ⁊ aliud puū ⁊ sic de alijs
Sz multa pua quoꝝ quolibet est cōtra polici
am faciuntvnum valde magnū. qđ magnū po
test destruere totam policiam. ⁊ per ꝯñs puuz
qđ est ꝯtra policiam si pmittatur ⁊ nō curetur
de eo pōt destruere totam policiā: qꝛ latenter
subintrat puū paulatim donec fiat magnū val
de. Et dicitur ꝙ latet corruptio ꝓpter hoc. q̄a
non simul fit tota dissensio ⁊ ꝯsumptio policie
Et si queratur qđ est remedium ꝯseruans po-
liciam. Ad hoc dicit phus ibi. [vna igit.] vna
igit custodia aduersus hoc principium ⁊ op-
ponenda. Vult dicere ꝙ vna custodia ad hoc
principium saluās policiā oportet facere vt te
neatur ne ꝑ puaz dissimulta subintret magnū
destruens policiā. ¶ Scđa ꝯclo ponit in secun
da pte capli q̄ incipit ibi. [Deide nō ꝯsidere]
⁊ est ista. ꝙ nō solum est attendendū ad pua q̄
paulatim destruunt policiā. ꝫ etiā deinde scđa
causa gñalis saluans policiā est nō ꝯsidere
hys qui fingūnt quodāmō ⁊ abūbrant ad po-
pulum. hoc est ꝙ non est credendū adulatori-
bus. nec est audiendum adulationes qui sua-
dent populo placentia q̄rentes bonum ꝓpriū
⁊ nō cōmunem. ⁊ applicantur multitudini po
puli: vt decipiant ⁊ subuertant policiam popu
larem: sicut multi faciunt abutentes popli sim
plicitate. ¶ Ad ꝓbationē huius ꝯclonis ponit
phus rōnem: quare oportet adulatoribus nō
credere. ⁊ dicit. reprobant eñi ex ipsis opibus
hoc est. arguunt eñi tales ab opib⁹. scz qꝛ face
re non possunt quin mala intentio cōphēdat.
Sz qꝛ aliquis pōt querere que essent policia-
rum sophismata: cum sophismata sint in orō-
nibus seu in rationib⁹: ⁊ policia est in opibus
Ideo subdit phus. qualia vero dicimus reruz
publicarum fimenta supi⁹ est ostensum. Vult
dicere ꝙ qualia sunt sophismata policiaꝝ pri⁹
dictū est. ꝙ si multa opa cum intentione fallē-
di sunt sophismata policiaꝝ. nam si multa eq-
tas non est equitas: ꝫ duplex iniquitas ¶ Ter

cia ꝯclo ponit in tertia pte capituli que īcipit
ibi. [Intueri licet] ⁊ est ista. ꝙ tertia causa ge
neralis conseruans policiam est: vt vnusq̄sq
benevtat omnib⁹ ad policiam ptinentibus. qꝛ
tunc nullus insurgit nec corrumpit policiā De
clarat phus istam ꝯclonem. ⁊ hoc sic. Intueri
licet quasdam respublicas durare. non solum
policias ex optimatibus: veꝝ etiam ex pauco
rum potentijs: non qꝛ pse ipe stabiles sint: sed
qꝛ hij gubernant recte se gerunt tam erga eos
qui sunt extra rempublicam: q̄z erga eos q̄ in
republice gubernatione versant. Qualr hoc
faciunt subdit phus erga eos quidem qui nō
sunt pticeps gubernationis nō afficiendo eis
iniurijs: ac pstantiores ipoꝝ ad pticipationez
reipublice recipiendo. hoc est constituendo in
officijs policie: licet sint de communi populo.
Etiam cupidosq honoris nō depmendo: hoc
est nō iniuste repellendo ab officijs dignitatū
qꝛ ex hoc sepe oritur contentio destruēs poli-
ciam. nec multitudinem suis cōmodis fraudā
do. qꝛ ex hoc etiam sepe orit contentio destru
ens policiam. Etiam erga illos qui socij sūt in
gubernanda respublica humane in uicē ac po
pulariter se gerendo. Assignat qualiter se ha-
bent ꝫm equalitatē pplarem: seu ad modū eq
litatis poplaris. ⁊ dicit. equalitas eñi illa que
in populari statu affectat ea in similib⁹ non so
lum iusta est: veꝝ etiam vtilis: eo qꝛ est causa
ne moueatur seditio in policia. Et ex hoc con
cludit phus ibi [Quamobrem] ꝙ expedit ad
conseruationem policie. ꝙ si plures sunt in do
minio: seu in gubernatione policie ꝯstituti. ꝙ
multa eis expediunt que sunt de numero po-
pularium lege populari statutoꝝ. ¶ Et dat ex
emplum dicens. ceu. i. velut semestres magi-
stratus. nam semestria est nomen ciuitatis in
qua licet esset policia paucoꝝ potentū. tamen
gubernant modo supradicto: ⁊ sic cōseruaba-
tur policia. Et subdit quare hoc expedit ⁊ di-
cit: vt oēs qui similes sūt adepisci valeant. scz
p̄ncipatus. Et ponit rōnem ⁊ dicit. sunt enim
tanq̄ populus quidā illi qui inter se pares. ac
similes sunt. itaq ⁊ in illis frequenter existūt
velut duces quidam populi: vt p̄us diximus:
¶ Etiam phus ponit aliam vtilitatem ibi [de-
inde min⁹] que fit ex hoc specialiter in policijs
paucorum potentum ⁊ in policijs optimatuz.
⁊ est ista. qꝛ minorem causam malignandi ha
bet potentatuz qui in puo tp̄e p̄ncipatur: q̄z q̄
diu advitā p̄ncipatur. Unde dicit phus sic. de
inde minus in potentias incidunt paucoꝝ gu

bernationes ⁊ optimates. Hoc est quia⁹ min⁹ incidunt in ambitione principandi in policia paucorum potentum ⁊ optimatum. scꝫ q̄ pncipantur ad tempus puum: q̄ꝫ qui pncipantur ad vitam. Et dat rōnez ⁊ dicit. nō eni̅ similiter equaliter facile est latere male agentem. id est malignari sup subiectos in breui tp̄e magistratus seu pncipatus. ⁊ in longo scꝫ tempore. q̄a qui se cogitat multo tp̄e pncipari citius ctassatur ad malignitatem oppssionis subiectoꝝ. qꝛ cogitat ꝙ alius non succedat qui faciat vindictam. Et hoc ostendit phūs in exemplis ⁊ dicꝫ nam ob hoc in paucoꝝ gubernationibus ⁊ popularibus tyrannides fiunt. ¶ Et ponit causā subdens. aut eni̅ hij qui maximi sunt in vtraqꝫ tyrannidem inuadunt. Uult dicere. ꝙ q̄ maximi sunt potentia ⁊ diuitijs in vtraqꝫ policia p̄feruntur: ⁊ ponunꝛ in dignitatibus pncipatus sola cōsideratione tyrannidis: vt tyrannides exerceant. Hic scꝫ in policia populari ductores populi. s. p̄positi ponunꝛ vt tyranni. et ibi scꝫ in policia paucorum potētū potentes: vel qui malos gerunt magistratus seu pncipatus q̄n longo tp̄e durant. scꝫ ponunꝛ vt tyrāni. Et hec de isto capitulo sufficiant

C Onseruanꝛ autem respublice nō solū ex eo qꝛ ꝓcul sint a periculis: verꝫ etiā interdum ⁊c. ¶ Postq̄ꝫ phūs in p̄cedēti caplō assignauit tres causas generales conseruationis policiaꝝ. ¶ Consequenter in isto caplō ponunꝛ cause ꝓpinque saluationis policiarum. ꝓ quo sunt aliqua notanda. ¶ Et primo est notandum ꝙ istud caplm̄ continet duas ptes pncipales ¶ In pma eni̅ pte phūs ponit ꝓpinquas pticulares cōseruatiōis cuiuslibet policie i cōmuni. ¶ In scd̄a vero pte ponit causas speciales conseruationis policie popularis: ⁊ policie paucoꝝ potentum ibi [Oportet aūt in populari] ¶ Scd̄o est notandum ꝙ hoies sunt in duplici differentia. nam quidam sunt dispositi in quib⁹ vires aie ⁊ rōnis dominatur: ⁊ vires inferiorum subijciunꝛ: ⁊ in talibus oīa consonant rationi. alij aūt sunt male dispositi: vbi vires inferioꝝ dn̄anꝛ: ⁊ pncipaliorum subijciunꝛ. ¶ Tertio est notandū. ꝙ ꝺm ordinem nature ratio in homine debet dn̄ari: ⁊ alie portiones aīe debent subijci. Hoc enim pꝫ pmo: qꝛ contra naturaꝫ est ꝙ pars inferior aīe habeat dn̄ari: ⁊ supior subijci: sicut fit i hominibus viciosis. ¶ Scd̄o pꝫ ꝓpter hoc. qꝛ vita tūc est inordinata q̄n peruertitur ordo nature inter potentias anime. ¶ Quarto est notandum. ꝙ ꝺm intentionem phi in q̄nto libro politicoꝝ. pauci sunt homines virtuosi: ⁊ multi homines sunt qui sunt viciosi. Et causa pōt esse. qꝛ sicut in scd̄o ethicoꝝ. virtus consistit in medio. ⁊ per ꝯn̄s vita virtuosa consistit in medio inter extrema. ꝫ est difficile medium attingere. ⁊ facile valde est a medio deuenire. quia multe sunt vie oblique: vt dictum est in secundo ethicoꝝ. ⁊ fuit ibi exemplificatum de arte sagittatoria respectu puncti ¶ Quinto est notandum. ꝙ homo viciosus est ignorās. ⁊ ignorat circunstantias requisitas ad bene viuere. ⁊ per ꝯn̄s nullam disciplinam inuenit in tali vita. ex quo sequitur ꝙ talis vita viciosa est sibi delectabilis: licet ꝺm se non sit delectabilis. vt patet per hoc: qꝛ talis vita est p̄ter naturam: ⁊ contra dictamen recte rationis: ⁊ nullū tale ē delectabile ꝺm se: qꝛ si ꝺm se esset delectabile: omnibus esset delectabile. ⁊ sic esset delectabile virtuosis hominibus: qd̄ est falsum. ¶ Istis p̄suppositis ponuntur sex cōcl̄ones. ¶ Prima conclusio ponitur in principio capituli. ⁊ ē ista ꝙ policie non solum conseruantur ex eo qꝛ ꝓcul sunt a periculis. scꝫ corrumpentibus: verū etiam interdum: qꝛ sunt ꝓpinq̄ periculis. Ista ꝯcl̄o ꝓbatur ꝺꝫ phm̄ sic. nam ꝓpter illud saluanꝛ policie ꝓpter qd̄ magis policia custodiꝛ ⁊ conseruatur. Sꝫ ꝓpter esse ꝓpe periculis corrumpentib⁹ saluantur ⁊ custodiuntur policie ꝫ ⁊c. Maior patet. Minor vero declaraꝛ sic. nam cum policia est ꝓpe periculis tunc oportet homines magis timere corrumpentia. ꝫ homies formidantes seu timentes vigilantius intēdūt ad policie custodiam. ⁊ per consequens ꝓpter policiam esse periculis ꝓpinquam conseruaꝛ ⁊ custoditur policia ¶ Ex ista ꝯcl̄one ⁊ ꝓbatione eius sequuntur quatuor correlaria. ¶ Primū correlariū ꝙ sequiꝛ poniꝛ ibi [Itaqꝫ oportet]. ⁊ est istud. ꝙ oportet eos qui rēpublicaꝫ seu policiam saluaꝫ esse volunt formidines q̄sdam parare. id est causas timoris de corrumpentibus policias continue p̄oculis habere: vt sic policiam conseruent. ⁊ non dissoluāt per incautelam de corrumpentibus. Et dat simile ⁊ dicit. quasi nocturnam custodiam. qua scilꝫ seruetur ꝯtra timores nocturnos. Et sic oportet fieri policie conseruationem cōtra timores corrumpentium. ¶ Scd̄m correlarium poniꝛ ibi [Et ꝙ longe abest] ⁊ est istud ꝙ oportet ꝑiculum qd̄ est longe ꝓpe facere. hoc est cauere tanq̄ꝫ sit ꝓpe. qꝛ sic facilius cauetur. ¶ Tertiū correlarium ponitur ibi [Etiam nobilium] et

est istud:ꝙ oportet ꝓcauere contentiões ⁊ seditiões nobiliũ seu potentiũ ⁊ diuitũ. Et quia hoc fit facilꝰ sub forma iuris. ¶Ponit phũs quartũ corelariũ ibi.[ꝑ leges ꝗ̃] Et ē istud ꝙ oportet ꝗ̃ ꝑ leges custodire conari.s. sic vt eos qui extra contẽtiones sunt eos ante capere.⁊ hoc ne illi q̃ sine contẽtione sunt incidant in contentionẽ. vñ malũ tanꝗ̃ malũ nõ est cuiusuis.i.cuiusꝗ̃ cognoscere ab inicio exoriẽs ꝫ tantũ est ciuilis viri seu politici viri illud cognoscere.s.cuiꝰ est ordinare ciuitatẽ seu policiã et hoc ꝑ legẽ. ¶Et dat exᵐ ibi. [Ad mutationes vo. Et est istud:ꝙ ad mutatiões ex paucoꝝ potẽtia atꝗ̃ repulica qñ cõtingit hoc manẽtibus eisdẽ censibꝰ ⁊ pecuniaꝝ copia facta vtile est cõsiderare vniuersuz totius ciuitatis censum.at ꝑsens tẽpus ad preteritũ conferre. Uult dicere ꝙ ad mutatiões aũt que fiũt ꝓpt honorabilitatẽ.s.ꝓpter nobilitatẽ vel potestatẽ vel diuitias.s.si nõ est policia mixta ex paucorum potẽtia:⁊ ex ppłari policijs: que est policia optimatũ.in quibꝰ intuitu honorabilitatis cõstituũtur principes:cũ cõtigit hoc.i.cum acciderit contẽtio vel seditio manẽtibꝰ quidẽ eisdẽ honorabilitatibꝰ.tũc abundantiã honorabilitatis cõis principũ quecũꝗ̃ fuerit oportet multitudinẽ ppłi cõsiderare ad tẽpus preteritũ in quo principãtur.q꞉ ꝑm illud ꝓbabilẽ dicet qualr̃ se habebũt in futo.nã ex preterita vita alicuiꝰ possumꝰ scire qd de futuris presumere debeamꝰ. ¶Et ostẽdit phũs qualr̃ cõsiderat ad policias aliaꝝ ciuitatũ.et dicit. nam in quibusdã ciuitatibꝰ cẽsus agit annuatim.i. ꝙ nobiles ⁊ potẽtes ⁊ diuites honorãtur seu principãtur ꝑ annũ. Et in maioribꝰ vero.s. ciuitatibꝰ ꝑ trienniũ:aut quadriennium. ⁊ si sit multiplicatꝰ:ac multo maior ꝗ̃ prius erat ille ꝑm quẽ statuta fuerat reipublice gubernande habilitas lege ꝓuidere.i.lege est ꝓuidendum vt census siue honor vel augeat vel relaxetur si quidẽ excedat restringat ꝑm multiplicationem.s.vt multo tẽpore honoret siue principet Et si vo deficiat relaxetur.s.vt paruo tp̃e pricipetur:ac minor fiat census:siue honoris taxatio.s.ei. ¶Et ostẽdit phũs que incõuenientia sequũtur in illis in quibꝰ nõ fit hmõi remedium:ibi[In paucoꝝ eñi] Et dicit:ꝙ nisi hoc fiat in paucoꝝ gubernatiõibus:⁊ in rebuspublicis.supple nccẽ est ꝙ fiat mutatio policie. Et dicit modũ quomõ fiet.hic.s.i policia paucoꝝ potentiuz insurget paucoꝝ gubernatio.i. potestas tyrannica seu principatꝰ tyrnnicus. Et ibi.s.in policia mixta potẽtia illa nimia.scz ppłi insurget. Etiã dicit quomõ fit mutatio policiaꝝ si nõ fit illud ꝙ supius dictũ est. et dicit. illo aũt modo.i.si nõ fit ꝙ supius dictuz est:ex republica.s.ex policia mixta fit policia ppłaris ⁊ ex paucoꝝ gubernatiõe fit respublica.i.policia mixta.aut ppłs.i.policia ppłaris. ¶Scōa ꝯclõ ponit ibi.[Cõmune aũt] et est ista.ꝙ remediũ cõe saluãs policia tã in ppłari ꝗ̃ in paucoꝝ potentiũ:ꝗ̃ in oĩu republica.i.in oĩu policia est nec nimiũ augere quenꝗ̃ supra modũ i.valde augere principes pter ꝯmẽsurationez alioꝝ ciuiũ:ꝫ magis conari ħ est.i. tẽperandũ est.q꞉ melꝰ est ꝑuos ⁊ lõgi tp̃is honores ꝓbere ꝗ̃ cõfestim dare principatꝰ magnos. ¶Ad ꝓbationẽ istius ꝯclõnis phũs ponit rõnez ibi [corrũpuntur eñi]. et dicit.corrũpuntur eñi nec cuiusuis est hõis ꝓsperitatẽ ferre.vult dicere:ꝙ existentes diu in honoribus ⁊ sic magni effecti corrumpũt cõitatem.eo q꞉ nõ oĩes possunt sustinere bonam fortunam: quia hoc virtuosorum est. ¶Et notanter dicit ꝙ nõ est cuiusuis hominis prosperitatem ferre: eo q꞉ non omnes sunt viri virtuosi.quia vir virtuosus est qui contra informes fortune insultus vniformi constantia mentis militat premunitus.et ideo quia non sunt omnes tales nõ est cuiusuis hominis ferre bonam fortunam:eleuantur enim in bona fortuna et ducuntur in mala. Et persequens ne mala fortuna ducantur et bona fortuna non eleuentur vt policia conseruetur parui honores sunt dandi multo tempore.et magni honores paruo tempore. ne in policia crescant tales quibus dantur ꝓpter cammensurationem aliorum ciuiũ. ¶Et si queratur si aliquis habet plures honores seu principatus in policia si sunt omnes simul auferẽdi ab eo. Ad hoc dicit philosophus ibi. [ꝙ si accumulate] ꝙ non sunt simul auferẽdi sed paulatim.ratio est ista:quia sic minus fiet sensibile.nemo enim ab alto in ifimum vult cadere:maxime subito.et quãdo fit fiunt dissensiones que sunt cause corruptionis policie. ¶Ex ista conclusione infert philosophus quõdam correlariuz:ibi.[Maxime vero] quod est istud:ꝙ maxime lege est prouidendum vt nullus de policia nimis excedat alios nec in amicis.nec in diuitijs nec in potentia. Et si aliquis talis fuerit iudicandus est vt seorsum habitet extra ciuitatẽ. Ratio est ista. quia qñ ali

quis sit excedens preter ꝓportionez alioꝝ ciuium resistit cōitati ppli. ⁊ soluit policiā. Sed qñ eicitur extra ciuitatē. ⁊ habitat seorsuz nō potest dñari super populuz: nec potest ledere ciuitatē. ¶ Tertia cōclusio ponit ibi. [Cuz vo ex priuata.] Et est ista. Cum vero ex priuata vita res noue oriūtur. s. sedinōes in policia oportet politicū q doctus est in policia ponere aliquē qui sic viuētes consideret ne q̄s viuat vt reipublice nocere possit. ¶ Istam ꝯclusionē declarat phs sic. nam cū policia distingat̄ i popularē ⁊ paucoꝝ potentū ⁊ mixtā policiaz: oportet instituere principē q inspiciat mores ciuiū q sunt contra ordinē policie ſm quā sunt. nā si fuerit in policia pplari: ne aliene viuat a pplaritate. Et si fuerit policie paucoꝝ potentum: ne aliene a natura eiꝰ gubernationis viuat. Et eodēqz modo de alijs spēbus policiaꝝ. Ratio est ista qz bñ aliq̄s vita priuata seu aliena a vita alioꝝ ciuium sue policie pretēdit viuere sequūtur dissensiones in policia ex quibꝰ corrūpitur talis policia. Et ꝑ ꝯñs vt policia cōseruet̄ oportet ꝙ nullus viuat vita priuata seu aliena ab alijs ciuibꝰ illius policie. Et sic ad cōseruationē policie oportet cōstituere quēdaz principē qui respiciat mores alioꝝ. Etiā oportet instituere principē q respiciat si quis exultet. hoc est vt respiciat q sunt iocūda exercicia vtilia ciuitati. vt sine seditiōe ⁊ cōtentione fiāt nā oportet oriri seditiones si cōsueta ad incōsueta transferat̄. Etiā oportet instituere talem principē vt cōsideret si q̄s elatus sit in ciuitate ne seditionē ⁊ discordiam moueat in ciuitate. ¶ Et subdit phs remediū in oibus: ibi. [Cuiꝰ remediū est.] et dicit sic. Cuiꝰ remediū ē semper cōtrarijs ptibꝰ magistratꝰ: ⁊ res agendas committere. s. vt sine vicio cuiuslibet partis viuant. ⁊ ꝑncipatus ad hoc eis cōmittant. Et exponit phs que sūt opposite partes. et dicit. cōtrarias partes voco: ceu ꝑstantes viros multitudini. qz prestantes viri in ciuitate nō sūt multi. etiā diuites paupibus. s. opponūtur. eo q̄a in ciuitate nō sunt multi diuites. et oportet ꝑncipes talis ꝑncipatus: vel ꝯmiscere pauperes cū diuitibus: vel medios ciues augere. Et causa est. qz si nō miscūtur paupes cū diuitibus ꝓpter maximā imparitatē eoꝝ oriūtur dissensiones: ⁊ soluit̄ policia. et sic ne oriātur dissensiones in policia dicit phs. Conandū est admiscere paupes cū diuitibꝰ. Et si aūt hoc fit. vel conandum est medios. s. ciues augere. Assignat causam phs dicēs. hij eñ. s. medij ciues dissoluent seditiōes ob īparitatē ꝓcedētes. si eñ q libet ꝑmittatur ad ꝓpriā cōcupiscentiā viuere fiunt inequalite ⁊ oriūtur seditiōes. ¶ Quarta ꝯclō ponit̄ ibi. [Maxime vo illud est.] Et est ista: ꝙ lege statuendū est: ⁊ maxime est obseruandū in oibus policijs: ⁊ maxime in policia paucoꝝ potentū ꝙ ꝑncipatꝰ nō sint ad lucruz. ¶ Ista ꝯclō ꝓbatur ſm phm dupli̇r. Et ꝑmo sic. nā illud est saluatiuum policie ciuitatis ꝙ facit ꝑncipatꝰ nō desiderari. ⁊ maxime ab indigētibus ⁊ cupidis. ꝙ pz. qz desideriū ad principandū est causa seditiōis. ⁊ ꝑ ꝯñs corruptionis policie. ſꝫ ꝑ hoc ꝙ principatus non sunt ad lucrū nō desiderātur ab indigētibꝰ ⁊ cupidis. ḡ ⁊c. Maior pz de se. minor vo apparet ꝑ hoc qz si principatꝰ nō sunt ad lucrū tūc egeni ⁊ cupidi / seu pplares paupes leuiꝰ ferūt: qz nō iniuriātur si nō principātur ⁊ a policia excludūtur: ſꝫ magis gaudēt. qz sua agere nō impediūtur. Vñ si pplares paupes estiment illos qui principant̄ ditari ex policia: tūc duplicē capiūt molestiaz. i. dupli̇r indignarētur. ꝑmo ꝙ ab honore principatꝰ excludūtur scdo ⁊ ꝙ a lucro. ¶ Scdo ꝓbat̄ ꝯclō ibi. [vnice vo] et hoc sic. nam illud qd facit policiā popularē ⁊ policiaz optimatū simul esse est saluatiuū policie: sed ꝑ hoc ꝙ ꝑncipatꝰ nō sūt ad lucrū est possibile sic eē policiā pplarē ⁊ policiā optimatū. ḡ ⁊c. maior pz. minor vo ꝓbatur: qm̄ si statuat̄ ꝙ oēs possunt ꝑncipari: tūc est poplare. ⁊ tñ paupes nō curabūt magis volētes curare ꝓpria cum nō sit lucrū in ꝑncipatu Et sic fiet opulēti ꝑncipes a ꝑncipio nō ipediti ⁊ isignes ⁊ nobiles ⁊ ita ꝟtuosi poterūt eē in ꝑncipatibꝰ ꝙ est q̄si ꝟtuosoꝝ regimē. Et sic nō subijciet̄ q̄buscūqz qz nō paupibꝰ. ⁊ qz h valde desidetāt hēbunt igit̄ qd volūt. s. ꝑncipari: ⁊ nullis alijs subijci. ¶ Et si q̄rat̄ ex q pplares nolēt ꝑncipari ꝓpt̄ h ꝙ ꝑncipatꝰ nō est ad lucrū nunq̄d illi q ꝑncipant̄ nō poterūt sbripe pecunias ⁊ bona cōitatis licet eis nō sit statutū lucrū. Ad h respōdet phs: ibi. [ad h aūt] Et dicit: ꝙ ad h aūt vt nō sbripiant̄ seu furētur pecunie cōes reipublice editio seu traditio fiat ab oibus ciuibꝰ oīm suaꝝ pecuniaꝝ: ⁊ descripte ꝑ societates: et ordines ⁊ tribꝰ deponant̄. tūc eñ cū apd illos sic deponūt̄ pecunie cū ꝑscriptiōe ꝑ manū publicā tabelliōis nihil negare nec sbtrahere possūt ¶ Et sbdit ibi. [ꝙ vo magratꝰ] ꝙ si talis lex statuat̄ ꝙ nō sit lucrū i ꝑncipatibꝰ ꝙ oportz honores ꝑncipatuū ee lege publica statutos a ꝓbatis ꝑsōis q optime se gerūt: ⁊ ꝙ alij nō ꝑncipēt

¶ Quinta cōclusio ponitur in pͥncipio scđe partis capli que incipit ibi. [Oportet aūt] Et est ꝙ ad hoc ꝙ policia pplaris cōseruetur in speciali oportet ꝙ in policia policia pplari nō fiāt possessiones diuitū eque partiales: nec eorū possessiones auferre: nec fructus earū sicut in quibusdā ciuitatibꝰ imprudēter fit. s. sicut ordinauit socrates in sua policia. ¶ Ista ꝯº patꝫ per hoc: qꝛ qñ alicui fit iniuria in aliqua policia studet facere dissensionē in ea: ꝛ destruere eam. Sꝫ qñ possessiones diuitū per pͥncipes policie pplares cōdiuiduntur vel auferūtur vel earū fructus fit iniuria diuitibus. vt patet. qꝛ tollere alicui qđ suū est fit ei iniuste: ꝛ iniuria. ꝛ per ꝯñs tales diuites laborāt ꝛ student ponere dissensiones in policia policia pplari ꝛ destruere eā ¶ Ostendit etiā phꝯs: ibi. [melius enī.] ꝙ ad saluandū policiā popularē melius enī est prohibere volētes munera sūptuosa facere non vtilia. Et dicit que sunt illa munera sūptuosa q̄ sūt ꝓhibēda ne fiāt: vt sūt chori ꝛ ludi ꝛ hmōi munera nō vtilia. Nam prohibēdū est in policia pplari choros exibere. hoc est sūptus sumptuosos q̄ fiunt in choris ꝛ cōgregatiōibus sicut fieri solēt in cōuiuijs ad que nulli inuitant̄ sꝫ oēs volētes introducūtur in eis. Etiā in policia pplari est ꝓhibēdū ludos: ꝛ cetera huiusmodi munera. ¶ Sexta ꝯº ponit̄ ibi. [in paucoꝝ vo gubernatiōe.] Et est ista: ꝙ ad hoc ꝙ policia paucoꝝ potentū sit secura: ꝛ cōfuetur oportet ꝙ pͥncipes illius policie habeāt diligēter curā pauperꝝ. Et officia q̄bus salaria sunt cōstituta illis tradere. Etiā si aliq̄s diuitū eos cōtumelia afficerit ꝙ eum puniant magis q̄ꝫ si paupꝫ iniuriauit diuitē. et ꝙ hereditates eorū nō distribuant. sꝫ vnusquisqꝫ in hereditate paterna succedat. Nec expedit ꝙ vnꝰ hēat plures hereditates. hoc est ꝙ emat plures hereditates. sꝫ vnā solūmodo hēat. s. illā quā heretauit a patre ¶ Ista ꝯclusio pꝫ q̄ad quatuor p̄mas ptes. qꝛ qñ opposita fiūt per principes policie paucoꝝ potentū paupes mouēt seditionē. ꝛ cū ꝓpt multitudinē sint potētiores paucis diuitibꝰ corrūpunt eoꝝ policiā ꝛ mutāt eā in policiā pplarē: vt iā ostensum in supͥoribꝰ vbi dictū est de mutatiōe policiaꝝ. Ultima etiā ps ꝯclonis. s. ꝙ nō oportet ꝙ aliq̄s pauperum habeat tantū vnā hereditatē. pꝫ per hoc quia. per hūc modū magis eq̄les erūt facultates. Etiā pꝫ per hoc. qꝛ si sic nō fit: multi egenoꝝ ad abundantiam traducētur. eo ꝙ quilibꝫ studet augere qđ suū. Et ex hoc sequet̄ seditio in policia illa ex qua sequet̄ eius corruptio. vt patet qꝛ tales cū puenerint ad abundantiā intēdēt principari: ꝛ vt obtineā qđ volūt mouēt seditionē. ¶ Ex hys duabꝰ vltimis ꝯclonibꝰ infert phꝯs qđdaꝫ correlariū vle seu cōe oibus policys: ibi. [vtile est.] ꝙ est istud ꝙ vtile est i populari policia: ꝛ in paucoꝝ potentū policia. et aliorūqꝫ quorūcunqꝫ policia ad saluandū pͥncipatū eoꝝ q̄ principant̄ in tali policia: vel eq̄litatē vel prestantiā. i. aliquā possessionē dare hys q̄ minus habēt: ꝛ nō sibi vsurpare. et hys qui minꝰ cōicant policiā: q̄ cōicare nō possunt ꝓpter inopiā. Declarat phꝯs istud correlariū Et pͥmo in policia pplaris. Et dicit ꝙ in pplari. s. policia diuitibꝰ. eo qꝛ illi nō cōicant in pͥncipatu illo cū paupibus. s. cū pauperibꝰ: et sic diuites nō mouēt seditionē ¶ Secundo declarat correlarium in policia paucorum potentū Et dicit. in paucorum vero gubernatione egenis. quia sic ostendunt principes illius policie securam habere de cōibus ꝛ premaxime intēdere circa vtilitates pauperū. Unde pplares in policia populari. et diuites in policia paucorum potentum ne seditio moueatur ꝛ corrūpatur policia debent facere pͥcipes bonoꝝ illius policie alios qui non sunt de illa policia exceptis hys magistratibus. seu pͥncipatibus in quibus auctoritas reipublice consistit. nam hy. s. principatus solis hys qui sunt ex republica committi debent. Causa est ista. quia si alios qui non sunt in illa policia facerent participes in principatibus: ꝛ eis committerent principatus posset accidere ꝙ fieret mutatio policie. Et hec de isto capitulo dicta sufficiant.

t Ria vero debent habere illi qui principales magistratus sunt suscepturi ꝛc.

¶ Postq̄ꝫ phꝯs in precedenti capitulo determinauit de causis que sunt propinque saluationis policiarum. Consequenter in isto caplo voluit determinare principaliter de saluatione policie per ea que requiruntur in bono principe. Pro quo sunt aliqua notanda.

¶ Et primo est notandum ꝙ istud capitulum continet duas partes principales. In prima enim parte soluit philosophus questionē pͥncipalem que querit quot et que requiruntur i principe ad saluandum policiam. ¶ In secunda vero parte ponit documenta contra corruptionem policie: ibi. [Et qđ sepe iaꝫ diximꝰ]. ¶ Scđo est nōndū ꝙ phꝯs in pͥncipio capli ostēdit ꝙ pͥnceps i maxio pͥncipatu ꝯstitutꝰ cuiꝰ ē ordinare policiā: ad hoc ꝙ saluet eam oportet

q̄ habeat tria. Primo q̄ habeat amorē ad cō
sistentem policiā. s. q̄ amet q̄ policia saluetur
eo q2 nichil bene ꝛ diligenter fit sine amore. a
mor enī cuncta facit leuia. vnde dicit q̄ oīa vī
cit amor: ꝛ nos cedam⁹ amori. ¶ Scđo opor
tat eū habere potentiā ex seipso ad maxima o
pera policie in corrigēdo malos/et premiādo
bonos. Et ꝑpter hoc dictum est superius q̄ o
portet regi dari/ꝛ ordinari adiutoriū in quo
possit effectui mancipare. s. q̄ statuit et p̄cepit
¶ Tertio aūt oportet eū habere virtutē ꝛ iu
sticiā. eo q2 sicut dr̄ in quinto ethicoꝝ ad iudi
ceꝫ confugiūt sicut ad iustū aīatuꝫ. Et opor
tet eum habere iusticiā ſm illud iustuꝫ qđ per
tinet ad illā policiā qua p̄ncipatur. Et hoc est
qđ subdit. nisi enī ideꝫ iustū sit in cunctis reb⁹
publicis. i. in cunctis policijs necce foret: ꝛ iusti
cie esse drās. Et q2 nō est idem iustū in oībus
policijs: vt superius dictū est. q2 aliud est iustū
ꝛ equale in policia ppl'ari cū sit ſm libertatem
ꝛ aliud in policia paucoꝝ potentū. cum sit ſm
nobilitatē ꝛ diuitias: ꝛ aliud ī policia optima
tuꝫ cū sit ſm virtutē: ꝛ per ꝯñs est necesse mul
tas esse drās iusticie. Et sic oportet principem
policie cognoscere iustū q̄ ꝑtinet ad policiam
in q̄ principat̄: vt ſm illud iustū ordinet illam
policiam. ¶ Tertio est notandum q̄ phūs: ibi
[Habꝫ aūt dubitationē] mouet dubitationē
circa determinata. Et est hec dubitatio. qm̄ in
aliqua policia hec oīa. s. tria supradicta nō cō
currūt in eodē qualiter tūc oportet cōstituere
principē. q2 oportꝫ aliquē esse principē policie
ꝑpter hoc q2 aliter non ordinaret̄ policia. Et
dat exemplū in policia militari. q2 militaris est
cōicatio quedā ꝛ habet ordinem policie: sicut
bonū exercitus q̄ est victoria cū duce exerci
tus: sīuc enī in principe milicie. ꝛ illuꝫ oportet
eligere ponam⁹ ergo q̄ aliq̄s sit militaris quo
ad potētiā ꝛ nō hēat amorem milicie ſꝫ sit neqꝫ
ꝛ iniustus: ꝛ nō policie amicus. Et alius autē
nō sit militaris. ita nec experientiā: nec scien
tiam hēt militariū, ſꝫ est iustus ꝛ virtuosus est
questio qualiter oportet eligere principē mili
cie: ꝛ cuius illoꝝ faciēda est electio. ¶ Ad hāc
dubitationē statim respōdet: ibi. [Vide inspi
ciendū esse.] Et dicit: q̄ in cōstituendo princi
pem ad duo oportet respicere. s. ad illud qđ ꝑ
ticipant oīs. Et ad aliud quo minus partici
pant. Propter qđ in militia quidē quoad ac
tus militares magis respiciēdū est ad periciaꝫ
seu experientiā q̄ꝫ ad virtutē moralē que facit
bonū hoiem. Et ponit rationē dicens. paucio

res enī sunt rei militaris periti. plures v̄o pro
bitatis. sed est necce q̄ principes exercit⁹ parti
cipet militiā: ꝛ sit expertus in ea. q2 sine hac ex
periētia nichil militariū ꝑficere possunt. Et iō
in cōstitutiōe ꝛ electiōe principis militie opor
tet plus respicere ad experientiā militariuꝫ q̄ꝫ
ad v̄tutē moralē Sed in custodia qm̄ eligit̄ cu
stos erary. hoc est qm̄ eligitur custos rerum ad
militiā pertinentiū sic cōtra. q2 tūc oportet pl⁹
respicere magis ad virtutē ꝛ ꝓbitatē. et min⁹
ad experientiā. naꝫ āplioꝛi enī virtute indiget
custos policie q̄ꝫ sit illa quā habēt multi. scien
tia aūt est cōis oībus. q2 indiget miles sciētia
militariū. et silr̄ custos qua custodire sciat. ꝛ fi
deliter cōseruare. ¶ Quarto est notanduꝫ q̄
soluta principali dubitatiōe phs: ibi [Dubita
ri etiam potest] ponit aliā dubitationē de suf
ficiētia triū in principio capl'i enumeratoꝝ. Et
est dubitatio ista. nā si aliq̄s habet potentiam
ꝛ amiciciā seu amorem policie q̄d oportet po
nere tertiū. qđ est virtus. sufficiūt enī illa duo
ad reipublice vulitatē. nā ex potētia ꝛ amore
potest quilibet singula ꝑficere. positis enī illis
duobus videtur supfluere virtus. Respōdet
phs ad hāc dubitationē: ibi. [An q2 fieri pōt]
Et dicit. et q2 fieri potest vt duo illa habentes
sint intēperati ſm q̄ intēperati dicūtur ipetu
passionis metas mētis: ꝛ recte rōnis excedūt
ad illicitū. ꝑpter qđ cōtigit q̄ sicut qñqꝫ ipsis
nō seruiunt sciētes ꝛ amantes ipsos vi passiōis
ad aliud impulsi sic ad cōem nichil ꝓhibet se
hēre quosdā q̄ multi sunt sciētes cōia: ꝛ aman
tes cōia: tñ vi passionis impulsi nō seruiūt cōi
bus. Et vt hoc nō fiat oportet tria esse. s. potē
tiam/et amorem/et virtutem. ¶ Concludit
vlr̄ phs ꝛ dicit. simpl'r aūt quecūqꝫ in legibus
ꝓdesse dixim⁹ cūcta illa rempublicaꝫ seruant.
¶ Istis presuppositis ponūtur tres conclusio
nes per modū documentoꝝ. ¶ Prima ꝯclusio
ponit̄ in p̄ncipio scđe ꝑtis que incipit ibi. [Et
q̄ sepe iā dixim⁹.] Et est ista. ſm q̄ iaꝫ sepe di
ctuꝫ est maximū fundamētū seu auxiliū ad cō
ſuationē policie est custodire vt in ciuitate sit
valētioꝛ ꝛ fortioꝛ illa ps ciuitatis q̄ vult q̄ po
licia cōſuetur q̄ꝫ illa ps q̄ nō vult q̄ cōſuetur.
¶ Ista ꝯ° sup⁹ in. iiii°. libro politicoꝝ fuit per
phm̄ sufficiēter ꝓbata. ideo hic absolute eam
posuit ꝑ modū documēti absqꝫ aliq̄ ꝓbatōne.
Etiā q2 de se ē manifesta. iō nō curauit phs eā
ꝓbare. quia vt in pluribus locis dictum est q̄
ꝓpter hoc sequūtur mutatiōes policiaꝝ ps q̄
nō vult ꝯseruationē policie est potētioꝛ altera

parte que principatur ⁊ vult policiã ꝯseruari
Et sic seq̄tur: ꝙ oportet ad ꝯseruationē poli-
cie ꝙ pars que vult eius ꝯseruationē sit valē
tior illa que nō vult eius ꝯseruationē. ¶ Se-
cũda ꝯclusio que est sc̄dm documentũ ponit
ibi. [Preter hec aũt oĩa] Et est ista: ꝙ preter
hec oĩa que dicta sunt oportꝫ ꝙ aliquo modo
nō lateat legislatorē que sunt trãsgrediunt me
dium. eo ꝙ ad salutē policie est: ꝙ mediũ poli-
cie seruet. ita ꝙ a medio nō fiat recessus ꝑ in-
tensionē: nec ꝑ remissionē. ¶ Ista ꝯclusio pro-
batur p̄mo per hoc q2 medium in policia pro-
porcionatur iusto. ⁊ per ꝯñs trãsgressio medij
soluit policiã: ⁊ ꝯseruatio eius ꝯseruat eam
Et huius ponit exemplũ ph̄s ⁊ dicit. multa eñ
que pplaria videntur poplarē statũ seu policiã
popularē dissoluunt. s. q2 sunt nimis intẽsa vel
nimis remissa. Similiter multa etiã que pau-
corum esse videntur dissoluũt paucoꝝ guberna
tionē. s. si sunt nimis remissa. ¶ Sc̄do ꝓbatur
ꝯclusio ꝑ quandã similitudinē: ibi. [Quiḋo]
Et hoc si. nam sicut est de corpore aialis et eiꝰ
partibꝰ ita est de policia / ⁊ ciuitate / ⁊ eaꝝ par
tibus. Sed ad hoc ꝙ corpus aialis bene ꝑma
neat in pulchritudine sibi ꝯueniẽti oportet
seruare mediũ. s. ꝙ oportet mẽbra aialis hr̃e
quantitatē ꝯmensuratam adinuicē ⁊ ꝓportio
natã s̄m mediũ. ḡ ad hoc ꝙ policia vel ciuitas
ꝑmaneat oportet ꝙ mediũ s̄uetur ꝯueniens
⁊ ꝓportionatũ policie ⁊ ciuitati. Maior patet
ꝑ locũ a simili. et minor declarat̄ declaratione
exẽplari. sicut eñ nasus vel aliqḋ membrũ tã-
tum potest intẽdi ⁊ remitti ꝙ nō haberet for-
mam nasi. vñ si nasus sit aquilus vel cimus ꝑ-
dit formã naris. ⁊ simil̄r est de alijs mẽbris eo-
dem modo: ergo oportet partes policie / et ci-
uitatis esse s̄m mensurã ꝯuenientem que est
inter superfluũ ⁊ diminutũ. Et aptat ph̄s hoc
ad ipsas policias. Et dicit. nã paucoꝝ quidem
potentiã popularē sufficiẽter se habere conti-
git. s. s̄m ordinem rõnis / ⁊ ꝯmensurationem.
Et si trãsgrediantur ab optimo statu. scilꝫ: isto
modo: ꝙ si q̄s intẽdat magis vtrãqꝫ earum de
teriorē faciet. s. recedẽs a medio. nam paruũ
quidē intendens deteriorē faciet policiã. que
tñ erit in specie policie: ⁊ sup modũ intendens
nec policiã facit s̄ corrũpit illã ordine rationis
policie. Quapropt̄ illud ignorari nō oportet
a legis ꝯditore ac ciuili hoie. i. politico princi
pe q̄ dñatur in policia. qualia pplariũ seruent
ppli statũ. i. policiã popularē. ⁊ similiter qua-
lia corrũpant eam. Et qualia paucoꝝ apparē

cia euertant gubernationē seu policiã pauco-
rum. ⁊ similiter qualia euertãt. Hee due poli-
cie sunt: ex quibus alie ꝯponũtur. et nulla ista
rum videtur stare posse absqꝫ opulẽtis ⁊ mul-
titudine Sed qñ adequatio seu equalitas fiat
vel facta fuerit facultatũ: tũc aliã nc̄c est esse
rēpublicaꝫ / seu hãc policiã. s. policiã mediaꝫ q̄
est policia mediaꝝ ꝑsonaꝝ iter nobiles ⁊ pau
peres. de qua dictũ est superius: ꝙ illa est secu
rissima policia q̄ a pluribꝰ attingi potest. Ita-
qꝫ dissoluẽtes leges. i. illi qui dissoluũt leges q̄
sunt circa excellẽtiaꝫ / seu nobilitatē dissoluũt
rēpublicã. i. policiã mixtã ex paucoꝝ potẽtia
⁊ pplari. que quidē policia tenet mediũ ꝓpor
tionabile. tales eñ aberrãt: seu peccãt: ⁊ in po
pulari statu / ⁊ paucoꝝ gubernatõne. s. illi qui
dissoluunt leges que sunt circa nobilitatē in fa
uorē nobiliũ ⁊ diuitũ. Et ostendit q̄ sunt isti. et
dicit ꝙ sunt ductores seu prepositi in popula-
ri statu: de quibus iã supius iam dictum est q̄
vt faciant multitudinem populi dominam le-
gum faciunt ciuitatem esse semper repugantē
opulentis. s. diuitibus. ꝙ tamen contrariũ ex
pedit populo. ꝙ enim populo expedit est sem
per dicere pro opulentis. et sic populus ad se
trahet diuites ⁊ nobiles. ⁊ tunc conseruabitur
policia. Et in policia paucorũ potentum expe
dit vt nobiles ⁊ diuites qui in ea dominantur
ꝙ omnia dicant pro populo. scilicet in fauorē
populi. sic enim stabit in pace populus: et non
insurget contra nobiles et diuites: ⁊ conserua
bitur policia. ¶ Et ponit philosophus expedi
ens ad vtrunqꝫ eorum. quia enim iuramentis
confederabantur: ⁊ statuebant tam populus
q̄ꝫ insignes iuramenta contraria q̄ꝫ nunc iurēt
id est iurabant contraria iuramenta iuramen
tis que nunc oportet iurare. iuramenta enim
in policia paucorum potentum in aliquibus
ciuitatibus talia erant. iuro ꝙ fidelis ero nobi
libus ⁊ diuitibus: et agam mala in populo. Et
in policia populari sic iurabant. iuro ꝙ fidelis
ero popularibus. et consiliabor quecunqꝫ ma
la potero contra diuites. Ex quibus oriebã-
tur seditiones et corruptiones policiarũ. nũc
autem vt policie conseruentur oportet ꝯtra-
ria iurare. scilicet ꝙ populus iuret pro diuiti-
bus / ⁊ diuites pro populo. et sic nec insignes
insurgent contra populum: nec populus con-
tra insignes. insignis debet iurare sic. iuro ꝙ
non iniuste agam contra populũ: et popl's sic
debet iurare. iuro ꝙ nō iniuste agã ꝯtre nobi
les ⁊ diuites ⁊ conseruabuntur policie.

¶Tertia cõclusio seu documentũ ad cõseruationem policie ponitur ibi. [Maximũ aũt.] Et est ista: q inter omnia maxime valet ad cõseruationẽ policiaꝝ: q ciues sint eruditi et assueti viuere fm leges sue policie cuiusmodi sunt ciues. ¶Ista cõclusio fm phm ꝓbatur sic nam ad cõseruationẽ ꝛ ꝑmanentiã policiaruꝫ multum valet q ciues sint ꝑfecti in legibus ꝓprijs ꝛ vtilitatibus policie. sed nõ possunt esse ꝑfecti: nisi sint assueti: ꝛ eruditi in eis. ḡ ad hoc q policia conseruetur ꝛ ꝑmaneat diu multuꝫ valet q ciues sint eruditi in legibus policie: et assueti viuere fm eas. sciꝫ. q ciues in policia populari sint assueti viuere fm leges illius policie. ꝛ sic de alijs. ¶Littera phi est sic ordinanda. maximũ aũt omniũ que dicta sunt ad reipublice stabilitatẽ est illud q nũc paruifaciũt id est negligunt omnes. hoc autem est erudiri a iuuẽtute ad reipublice seu policie disciplinã. Assignat rationẽ dicens. nichil eñ ꝓsunt vtilissime leges q̄ a gubernatoribus discernũtur nisi moribus instituti ꝛ disciplĩa imbuti hoies fuerint. Exẽplificat. nam si leges sunt populares instruantur viuere fm illas. si vero fuerĩt paucorum potentie erudiantur viuere fm illas. Et assignat rationeꝫ: ꝛ dicit. nam si in vno est intẽperãtia est etiã in ciuitate. Uult dicere phs: q si in vno ciue est intemperãtia ad sequendum passiones plusq̈ rationẽ. ꝛ similiter in ciuitate est intẽperantia: eo qꝛ vnus imutatur in altũ. ¶Et si queraẽ ad quid est doctrina seu disciplina ꝛ seu lex in policia. Ad hoc respõdet phs: ibi. [Disciplina] et dicit in sententia q est vt faciat hoies bonos: ꝛ ꝑ eam recte gubernent quilibet in sua policia. Et dicit sic. disciplina reipublice nõ est ea facere per que letentur paucipotentes ꝛ aut pplares. sed per q̄ valeant illi quidem. scilicet potentes paucorũ gubernationem tenere. hij vero scilicet populares policiam popularem. Nunc autem non fit sic. vt patet. quia in paucoꝝ gubernatione filij gubernatorum delicijs affluunt. filij autem tenuiorum ginnasijs. i. exercicijs tornamẽtoꝝ ꝛ hmõi ꝛ laboribus exercentur. itaq ꝛ volũt magis: et possunt res nouas molliri. In policia eñ populari: que maxime videtur esse popularis cõtra quam est vtile constitutũ est. Et huius rei est causa q male diffiniunt libertatẽ duo enim quibus policia pplaris diffinitur. s. potestate sũma ꝛ ac libertate. Et dat rationem dicẽs. nã iustum in policia populari equum. i. equale fm proportionẽ videtur esse. equũ vero seu equale dicũt esse qdcunq videatur multitudini in policia pplari illud esse stabilituꝫ. i. hoc dicũt esse dñans policie. liberũ aũt ꝛ equũ seu equale fm iustuꝫ libertatis dicũt qdcunq voluerit qs facere. Itaq hoc est ꝓpter qd viuit vnusquisq vt vult in hmõi pplari statu. et ad qd glischit. i. abũdat in ciuitatibꝰ: vt ait heuripides poeta. hoc aũt est prauũ: qꝛ cõcupiscẽtia est ad praua. Et hoc qꝛ nõ oportet putare seruitutem esse viuere ad policiã: sed salutẽ. Salus aũt felicitatis nõ determinaẽ ad prauuꝫ: ꝫ ad libertatem virtutis: vt dicit tullius. ¶Post hec oĩa dicta epilogat: ibi. [Ex quibꝰ igitur] et dicit. Ex quibꝰ igiẽ mutãtur respublice seu policie: ꝛ corrũpuntur: ꝛ ꝑ que saluãtur: ꝛ permanent vt simplr. i. vlr dicamꝰ: tot ac talia sũt Et hec de isto capitulo sufficiant.

r Estat nũc videre de vnius gubernatione ex quibus corrumpatur ꝛc. Postq̈ phs in precedenti caplo determinauit ꝑncipaliter de cõseruatiõe policie per ea que requirũtur in bono principe. Consequẽter in isto caplo voluit determinare de conditionibus ꝛ differentijs principatuũ vnius: sicut est regnum et tyrannidis. et de causis generalibꝰ corruptionis eorum. Pro quo sunt aliqua notanda. ¶Et primo est notãdum q istud capꝫ continet duas partes principales. In prima eñ parte phs determinat generationem principatus vnius qui est regnũ: ꝛ ꝑncipatus tyrannidis vnius: vt ꝑ oppositũ accipiat causas corruptionis. ¶In scđa vero parte determinat phs causas generales insurrectiõis: ꝛ corruptionis regni et tyrannidis: ibi. [vt igitur fere dictũ est]. ¶Scđo est notandũ q phs a ꝑncipio capli ponit generalẽ ꝓpositionẽ ꝛ conclusionẽ que seqtur ex dictis prius habitis. Et dicit ꝑmo q postq̈ dictũ est de policijs in qbus plures principantur: restat nunc videre de vnius gubernatione. ex quibus corrumpatur: et per que saluari valeat. Et subdit de generatione principatuum vnius. et similiter de corruptione eorum. et dicit. similia ac propinqua sunt illis que diximus supra de ceteris gubernationibus illa que circa regnum ac tyrannidem contingunt. Et dat rationem dicens. naꝫ regia quidem potestas optimatum gubernationi respondet. tyrannus autem ex paucorũ potentia illa postrema ꝛ et ex populari componitur. Uult dicere hic philosophus q tyrannidis componitur ex extrema policia paucoruꝫ potentum. Dicit extremam policiam. scilicet:

intensam fm potentiam et oppressionem. Et de policia populari extrema. Vocat enim p. policiam popularem extremam illam de qua dictũ est in tercio libro i caplo vltimo de distinctione specieꝝ policiaꝝ populariũ. q̄ est qñ totus ppls nõ vt singuli ꝫ vt vnꝰ sicut dñs suis principat. Ex quo sequitur: ꝙ ꝓpter hoc ꝙ tyrannidis est policia ꝯposita ex duobus malis inter oñs trãsgressiones maxime ꝑniciosa est subditis: ꝛ nociua. Et cõtinet trãsgressiones/ et delicta q̄ ambabus illis ꝑuenerũt. s. ex extrema policia paucoꝝ potentiã. ꝛ ex extrema policia pplaris. ¶ Prima ꝯº istiꝰ capli ponit ibi. [Existit gñatio.] Et est ista: ꝙ ortũ regni est ꝛ tyrãnidis ex finibꝰ vtriusqꝫ. ¶ Deducit phs istam ꝯclusionẽ sic. existit gñatio statim ex cõtrarijs vtriqꝫ istaꝝ. s. regni ꝛ tyrãnidis: q: nõ ex eodẽ est gñatio regni ꝛ tyrãnidis: ꝫ est ex cõtrarijs Et ostendit quomodo: ꝛ dicit. nã regia potestas pro tutela prestantiũ viroꝝ cõtra ppłm reꝑta est. ꝛ fit rex ex ꝑstantibus ꝑ excellentiaꝫ virtutis vel reꝝ gestaꝝ que sũt a virtute: vel ꝑ excellentiã hmõi generis. nã sicut dictũ est in capº de regno: reges aliqñ instituũtur fm generis successionem. eo ꝙ verecũdatur nõ esse bonus: cuiꝰ pater est bonus. ꝛ si aliqñ fit rex ꝓpter successionẽ fm excessuꝫ generis: eo ꝙ rex semꝑ fieri virtuosus. tyrãnus vo originez hẽt a ppło ac multitudine cõtra nobilitatẽ vt populus ab illis iniuriã nõ patiat. Et probat hoc ex exẽplis que acciderũt. Et dicit: patꝫ hoc ex hijs que cõtigerũt. ꝛ dicit qualit. fere eñ plurimi tyrannoꝝ facti fuerũt ex ducibꝰ populorũ fidẽ adeptis ab inicio ꝓpt calũnias cõtra nobilitatem iactas. vult dicere ꝙ tyrãnides facti sũt ex ducibꝰ populi qñ credentiã ab inicio fecerũt populo opp̄mere nobiles. nã quedã ciuitates in hũc modũ. i. ad hũc finẽ cõstituerunt tyrãnides. s. iam eñ ciuitatibꝰ augmẽtatis qñ nobiles ꝛ potẽtes inceperũt facere policiaꝫ. et opp̄mere ppłm. q̄dã aũt ante istas ciuitates: dicto modo augmẽtatas ex regibus transgredientibus patria iura: ꝛ affectãtibꝰ magis dñari. hoc est suiliter supprimere ppłm: ex talibus regibꝰ transgredientibꝰ ꝯstituũ tyrannos. alie eñ. s. tyrannides facte sũt ex electis ad principales magistratus: seu ꝑncipatus. Et dat exm et dicit. antiq̄s eñ. s. tẽporibus anteq̄ ciuitates ꝛ policie cõualescerent ppłi constituebant diuturniores admistratiões: ꝛ ꝓcuratiões. illiꝰ ei prospicere debebãt ꝛ cauẽ populo ab incursu hostiũ. Alie. s. ciuitates ex paucoꝝ potentiã eligebant vnũ aliq̄lez ad maxios mgratꝰ. hoc ẽ ad maximos principatus. ¶ Omnibꝰ istis modis facultas fuit perficiendi. id est instituendi vnum dominum. si modo voluerint per potentiam sibi preexistentem. vel ex regia potestate vel ex honoribus a populo exibitis. scilicet a aliquo istorum modorum possunt instituí tyrãnides. ¶ Et dat exemplum. Leu. id est velut phidon apud argos. qui vt supra in primo libro dictum est fuit corinthius: ꝛ fuit legislator circa argum. tyrannus fuit de hijs qui a nobilibus et potentibus defenderunt populuꝫ. Et alij alibi potestatem regiam habentes tyranni facti sunt. Et dat exemplum dicens. Circa coloniam. hoc est circa greciam. nam greci dicuntur caloin. tyranni. scilꝫ sũt instituti ex honoribus. id est ex personis honorabilibus: vt fuit falaris/ ꝛ pauecius in leontinis. Leontina nomen est prouicia. in cuius prouincie ciuitatibus pauecius fuit institutus tyrannus propter causam supradictam. Et cypselus in corinthos sic est institutus. Et pisastrus athenis sic institutus. et dionisius in siracusis sic est institutus. Et subdit generaliter. et alij eodẽ modo sunt instituti ex fauore populorum apud quos multum poterant. ¶ Ex omnibus concludit propositũ: ibi. [Vt ergo diximus.] regia potestas instituta est fm optimam gubernationem. est enim fm dignitatem: vel per virtutem: vel generis: vel ꝑ beneficia collata: vel per ista simul ac potentiam. scilicet qua subiectos defendere potuit. Et apponit modum dicens. omnes enim qui maxima beneficia in ciuitates gentesqꝫ contulerunt. vel qui eam facultatem habuerunt vt conferre valerent hoc honore potiti sunt. scilicet honore regali. Alij vero similiter potiti sunt hoc honore regali ꝓpter bellum prohibentes populuꝫ et ciues ne subicerentur hostibus ad seruiendum. Et dat exemplum: quemadmodum Codrus: qui sic bellum ad hoc suscepit vt ciues a seruili subiectione liberaret. Alij susceperunt bellum liberãtes a seruitute iam subiectos. sicut thirus rex persarum qui liberauit oppressos a nabugodonosor in babilonia seruitute. ¶ Et ponit alium modum quõ fuerunt alij potiti hoc honore regali. Et dicit. alij scilicet sortiti sunt hoc honore: cum instituissent vel acquisiuissent regionem circumiacentem. Et dat exemplum sicut lacedemonioꝝ regna. vt i. ijº. libro dictũ ẽ in quibꝰ sic reges instituti sũt ꝓpt beneficia: ꝛ probitates virtutũ. Et similr macedonũ et mo

losoꝝ reges.nā in macedonia regnauit alexā-
der qui multa regna sibi subiecit. et in molosia
ꝓuincia reges instituti sunt ſm virtutes ⁊ bñfi
cia.¶Ex hys eñ cōcludit phs:ibi. [Uult aūt
rex].q̄ sit intētio ꝑncipalis regis:⁊ dicit: ꝙ in-
tentio regis est custodire.s.regnū. Et dicit q̄-
modo vt subdit.s.vt q̄ diuitias habēt nichil in
iustū patiantur.nec etiā ppl's ꝯtumelijs afficia
tur.¶Et ꝑ oppositū est de tyranno.naꝫ tyran
nus vt iam sepedictū est ad nullā vtilitatē re-
spicit:nisi gr̄a ꝓprij cōmodi. ¶Scd̄a ꝯ° istius
capl'i ponit̄ ibi.[Est aūt obiectū] in qua de-
clarat̄ vltra que est dr̄a inter regē ⁊ tyrannuꝫ.
Et est ista.ꝙ obiectū seu finis tyrāni est ꝙ pla
cet sibi.regis aūt ꝙ honestū est:quāobrē ⁊ illa
ī qb⁹ pl⁹ hn̄t sunt.¶Declarat ⁊ deducit phs
istam ꝯclonē sic dicēs.tyrannis quidē sūt pe-
cunie.regib⁹ aūt honores.Custodia eñ regis
est a suis ciuibus.et custodia tyrāni est a pere
grinis.eo q2 tyrannus nō cōfidit de ciuibus.ſ
de extraneis.¶Declarat phs illud qđ dixit.s.
ꝙ illa in q̄bus plus hn̄t sunt. ⁊ dicit.ꝙ v̄o ty-
rannus cōtineat illa.s.mala que sūt ⁊ ppl'aris
gubernatiōis:⁊ paucoꝝ potētie manifestū est
Et dicit quōmō.nā finis paucoꝝ potentie sūt
diuitie ꝑuate.ideo q2 tyrann⁹ habet mala gu
bernatiōis paucoꝝ potentū nichil facit nisi ꝓ
pter lucrū ꝓpriū.⁊ hēt ꝓpt̄ hoc oculos obce-
catos.⁊ iudicia iniuste iudicat.⁊ hoc est q2 in-
tēdit ꝙ ꝑ solas diuitias est necē ꝑmanere ⁊ cō
ductos retineat custodes.⁊ vt sūptus faciat ī
educādo:⁊ hoc est q2 in ppl'o suo in nulla ꝑte
cōfidit.Et ꝓpt̄ ꝙ tyrānus nō cōfidit in popl'o
suo facit ppl'm inermē.nam facit arma suis ci-
uibus adimere.ac multitudinē ppl'i cōculcare
⁊ ex vrbe pellere/⁊ vacuā habitorib⁹ ciuitatē
reddere.¶Et si querat̄ in quo cōuenit tyrāni
dis cū potētia paucoꝝ potentū/⁊ cuꝫ vltima
gubernatiōe ppl'ari.Ad h̄ dicit phs ibi. [Cō-
munia sunt] ꝙ cōia aūt sunt paucoꝝ potētie
⁊ tyrānidis.s.illa que dicta sūt.nā ex paucorū
potētia hēt nō ꝯfidere de ciuib⁹: nec de turba
cōi.Et ex ppl'ari aūt hēt vexare nobilitatē seu
nobiles:⁊ clā euertere.s.ꝑ detractōes: ⁊ a ꝑte
in exiliū pellere tanq̄ꝫ aduersarios ⁊ machina
tores cōtra potentiā suā.Ex hijs eñ accidit si
eri ꝯsimilia aduersus eos.s.q2 diuites sic vexa
ti affectāt dn̄atiōnē aliqs.⁊ hoc vt fugiāt seruī-
tutē istis.⁊ sic imachinant̄ insidias cōtra tales
tāyrnos ⁊ ꝯ eoꝝ potentiā seu gubernationē.
¶Et adducit phs adhuc cōsiliū periādri trasi
bulo tyrāno dato.Cui dixit sic. Supueniētes

spicas decerpere tanq̄ꝫ oportunū fuerit eminē
tiores ciuium de medio tollere. Uult dicere ꝙ
euelleret excellētes ciues:sicut euellūt d̄ agro
excellētes spice ne alias suffocent/vel oppri-
māt.q2 sic oportunum est ꝑimere excellētes ci
ues ne īpediant tyrannū in suis ꝓpositis ini-
quis.¶Tertia ꝯ° ponit̄ in scd̄a ꝑte capl'i que i
cipit ibi.[vt igit̄ fere dictū est]. in q̄ ponūtur
cause insurrectionū cōtra tyrānuꝫ. Et est ista:
ꝙ cause ꝓpt̄ quas ciues insurgūt cōtra tyran
nuꝫ sūt cōtumelia/met⁹/⁊ contēptus.deducit
phs istaꝫ ꝯclonē sic dicēs.vt igit̄ fere dictū est
dicit fere:ꝓpt̄ hoc q2 in vl'i dictū est:⁊ nō in ꝑ-
ticulari.Et ideo in ꝑticulari oportꝫ dicere ip̄a
ꝑncipia trāsmutationū tyrānidis ⁊ regni.que
quidē ꝑncipia sunt trāsmutationū policiaruꝫ
ex q̄bus oriūtur tyrānidis ⁊ regnū.¶Et tāgit
illa phs in vl'i:⁊ dicit sic.ꝑ cōtumeliā.i.ꝓpter i
iusticiā quā faciūt in iudicijs causaꝝ. Et ꝑ me
tum.⁊ ꝑ contēptū.s.q2 tyranni contēnunt: ⁊ ꝑ
ferūtur eis extranei.nā multi subditoꝝ insur-
gunt aduersus dn̄antes.s.tyrānos.¶Et ꝓseq
tūr phs de singulis istoꝝ triū. Et ꝑmo de iniu
sticijs.⁊ dicit.Iniurie v̄o maxime ꝑ ꝯtumeliā
nōnunq̄ꝫ etiā ꝑ ablationē reꝝ fiūt. Uult dice-
re ꝙ iniusticie maxime fiūt ꝓpter iniuriā illa-
tā a tyrānis:⁊ ꝓpter ꝓprioꝝ spoliationē.s. q2
subiectos ciues spoliāt bonis. ¶Et ostēdit h̄
phs.Et dicit:q2 sunt fines ibi in vl'i tales q̄les
sunt circa tyrannides/⁊ regna.Et determinat
fines.opes eñ.i.diuitias/⁊ honores q̄ in tyrā
nis regibusq̄ꝫ ꝯspiciunt affectāt oīs.i. cupiūt
⁊ desiderāt oīs.Et ideo insurgūt contra eos
qn̄q̄ꝫ ī corp⁹ dn̄antis.s.vt auferāt dn̄antib⁹ vi
tā corporalē.⁊ qn̄q̄ꝫ in ip̄aꝫ dn̄ationē.s.vt aufe
rāt eis ꝑncipatū ⁊ nō vitā.Et ostēdit qn̄ subdi
ti insurgūt ꝯ ꝑncipes tyrānos vt auferāt vitā
ibi.[Cūq̄ꝫ sint].⁊ dic̄.Cūq̄ꝫ sint ꝯtumelie ꝑtes
plures vnaq̄q̄ꝫ illaꝝ ꝯcitat irā.vult dicere phs
ꝙ qn̄ miltis modis infert̄ ꝯtumelia q̄libet ip̄aꝝ
fit cā ire.⁊ ira sēp est appetit⁹ in vitā: ex eo q2
ira est accēsio sāguinis circa cor cū euaporati
one fellis.⁊ ideo semꝑ appetit penā inferre in
corp⁹/⁊ in vitā.Et enumerat phs insurrectio
nes q̄ fiūt ꝯ dn̄antes tyrānos ꝓpt̄ cōtumelias
ab eis illatas:ibi.[irascētiū].⁊ dic̄:ꝙ irascētiū
v̄o plurimi vltionis cā ip̄etū faciūt nō cā potē
tie.h̄ est nō insurgūt ꝯ dn̄antes vt auferāt po-
tentiā eis:ſ vt vitā eis auferāt.¶Et ponit exē
pla.Et p° de filijs cuiusdā q̄ vocabat̄ pisistrat⁹
Et dic̄.q̄le fuit illud filioꝝ pisistrati. naꝫ ꝓpter
contumeliam illatam sorori armodij.et ipsum

armodiũ compellatum impetus in eos factus est ab armodio quidem ꝓpter sororem. ab aristrogitone aũt ꝓpter armodiũ aduersus periandrum quoqꝫ ambrarce tyrannũ. Uult dicere phũs. qꝛ tyrannus sepauit a se sororem armodij: qui armodius erat quidam nobilis tũc armodius ꝓpter sororem repulsam insurrexit Et sũr aristrogitũ frater armodij vt ferret adiutorium armodio insurrexit ꝯtra periandruꝫ tyrannũ in ambracia ciuitate vbi periandrus imperabat. ⁊ insidie facte sunt contra eum ex eo. nam ipe periandrus cum simul biberet cũ filijs pisistrati qui stabant cum eo: ⁊ erant cognati armodij ⁊ aristronis. interrogauit quẽdã puerum quẽ amabat. an adhuc ex se pregnãs factus esset. hoc est: si ꝯtra ipm armodius intẽdebat aliquid facere. tunc filij pisistrati intellexerunt ꝙ nõ consideret de ipsis recollentes ꝙ repulisset sororem armodij insurrexerũt ⁊ occiderunt periandrũ tyrannũ. ¶ Subdit phũs scõm exm̃ seu scd̃am insurrectionẽ ex causa ire ibi [Philipus vero] vbi dicit ꝙ philipus: scꝫ ꝗ et cognomine vocabaᵗ arideus: qui fuit phũs astronomus. ⁊ fecit libros de cursionibꝰ planetarũ: de quibꝰ dyonisius fecit mentionẽ in epistola sua ad polifanum. Contra quẽ philipuꝫ insurrexit quidã apoysama vocatus ⁊ occidit eũ. Et ponit causam dicens eo qꝛ non vlciscebatur cõtumeliã sibi factam ab actalo. hoc est qꝛ ꝑmisit ipꝫ contumeliã pacti ab acralo duce ipsius. Et fuit cum eo alius vocatus amyntas ꝑuus ardada. eo ꝙ supradictus philipus iactauit se in illius etatem .i. insultauit cõtra staturam ipiꝰ. Et sic illi duo insurrexeruut cõtra supradictuꝫ philipũ ⁊ insidiati sunt contra eum. ¶ Ponit tertiũ exm̃ phũs ibi [Et eunuchus.] vbi dicit ꝙ quidam eunuchus insurrexit contra abengora ciprio. ꝓpter hoc ꝙ ab eo filius illius eunuchi iniuriam passus est. ¶ Et ponit casum. qꝛ ꝓpter illum quedam mulier recusauit filium eunuchi: eo ꝙ esset filius eius. ⁊ elegit engoram: eunuchus insurrexit contra engoram ⁊ interfecit eum ⁊ mulierẽ. Sic igitur tribus de causis insurrectiones fiunt in corpꝰ seu contra vitam. Et ponit generaliter de omnibus talibus: ibi [Ibi plurime vero] Et dicit plurime vero inuasiones facte sũt ex eo. qꝛ in corpꝰ verecũdiam intulisset .i. ꝓpter hoc ꝙ aliqui tyranni fecerunt multis verecundiam in ꝓprijs ꝑsonis eos exprobando. ¶ Et dat exemplum ⁊ dicit: qualis fuit inuasio illa crathei aduersus archelaum .s. tyrannũ: eo qꝛ semꝑ eniꝫ

molesta fuerat eius consuetudo. Nam iste archelaꝰ tyrannus sꝑ exprobabat cratheum obiciendo ei vituꝑia. Et fuit causa ꝑua sufficiens ad hoc vt archelaus tyrannus sic sꝑ vituperaret crátheũ. ꝗ quidem fuit ista. qꝛ nullam filiarum suaꝝ sibi dederat cratheus cũ se daturuꝫ scꝫ aliquã illaꝝ ꝓmisisset. nam archelaus occupatus bello aduersus sirram ⁊ arabeũ. cratheus ꝑmã filiã suã tradidit regi cleuie: vocabatur ille rex cleuia cui dedit cratheus filiam suã ꝑmã in vxorem. Alteram vero filiã minorem natu: filio amnite coniugauit. estimans ꝑ hũc modũ minime sibi fore aduersarium .s. archelao. ¶ Et dat aliud exemplũ ibi. [Ex cleopatre] ⁊ fuit iste casus. nã cleopatra ꝗ fuit regia egipti habuit filium contra quẽ insurrexit. Et fuit indignationis causa ista. qꝛ grauiter ferebat se ad libidinis gratiã haberi. Uult dicere ꝙ cum grauiter ferret filius cleopatre regine egipti eius matrem causa libidinis cõmisceri cum quodam duce mater insurrexit contra filium. ⁊ fuit cum eo ellannocrates lariseus. Et ponit causam dicens ꝙ eũ abusus etate illius non vt promiserat deducebat ob contumeliaꝫ id fieri ratus est. ⁊ non ob amoreꝫ. vult dicere ꝙ contempsit illum eo ꝙ erat ꝑuus ideo non deduxit illuꝫ vt ꝓmiserat. ⁊ ideo ille insurrexit ꝓpter contumeliam exprobationis sibi factã: ⁊ non ꝓpter amorem. ¶ Et ponit aliud exemplum ibi. [Perion vero] de contumelia. ⁊ dicit. ꝙ perion vero ⁊ horaclides: duo socij enucotym. hoc est de tali loco sic nominato nati ꝑemerũt patri suo matantes seu suppliciũ inferentes ꝓpter cõtumeliam quã sibi in patre factam esse referebant. ¶ Et ponit aliud exemplum ibi [Adamas vero] ⁊ dicit ꝙ adamas discessit sepata amicicia a cotyo quasi contumelia affectus: ꝓpter hoc ꝙ ab eo in puericia effectus esſꝫ. hoc est. qꝛ fuerat in puericia castratus ab ipo. ⁊ sic ab eo fuit contumeliaꝫ passus Et qꝛ omnia inducta non nisi quasi ꝑ inductionem. ⁊ exempla ꝓbant. ꝙ ꝯtumelia est causa ire qua multi insurgunt in corpus. id est contra corpus. scꝫ principis. ideo quasi vlr subdit ibi [Multi etiam] ꝙ multi obuerberatiꝫ corpus. id est ꝓpter hoc ꝙ multi fuerũt afflicti in corpe ꝑcussionibus in iram ꝓuocati impetum fecerunt quasi cõtumelia affecti. ⁊ contra homines in potestate constitutos ⁊ contra reges. ¶ Et dat exemplum ⁊ dicit: vt megades apõ mytidenum magistratus circũmeuntes. ⁊ clauis pulsantes cum amicis aggressus iterfecit

nam mitydena est insula quedam in mari iter greciam et apuliam. Megades erat quidam nobilis qui cum a pncipib⁹ principatus male tractaretᷣ ⁊ iniuriaretᷣ. clauis qui erat quidam comes hoc videns cum amicis suis interfecit pulsantes. id est iniuriantes eũ. Et addit etiã postea ꝙ binerdes verberib⁹ cesus: ⁊ a muliere tractus pentileõ interemit. s. preualens postea eisdem. ¶ Ponit etiam aliud exᵐ ibi [Archelau vero] ⁊ dicit ꝙ princeps decanibus nomen ẽ cuiusdam occidit archelaũ. hys eñ scz decanibus ceteros aggressores ad interficiendum archelaum pmus commouit ⁊ irritauit. Causa vero iraꝝ fuit. ꝙ illum archelaus euripidi poete verberandum tradidisset. ⁊ euripides eñ erat infessus illi. ⁊ sic infremit in iram ĩmoderatam ⁊ methas excessit propter hoc ꝙ ipe decanibus dixerat verbum maledictuz aduersus fetorem oris quo ferebat euripides. et postea vero ꝓpter illam contumeliam. decanibus ille commouit contra archelaum. ⁊ cũ ceteris sibi coadiuuantibus interfecit eum ¶ Et subiungit generaliter de talib⁹ contumelia ad iram ꝓuocantibus ibi. [Et alij complens.] et dicit ꝙ mlti alij propter tales causas occisi sũt ⁊ alij insidias passi sunt. Et sic finite sunt cause ire. ⁊ insurrectionis in corpus ex causa contumelie. ¶ Sed hic est sciendum ꝙ phs. postq̃ de causa ire ⁊ insurrectionis in corpus ꝓpẽ cõtumeliam determinauit. consequenter voluit enumerare causas ire ⁊ periculoꝝ ⁊ insurrectionum ꝓpter timorem ibi [Similiter quoqꝫ.] quo se nimis aliquis tyrannus vel princeps facit timeri. Hic eñ vna ex causis est. scz enumeratis ꝓpter quã insurgit aliquis contra vitam principis vel tyranni. sicut insurgitᷣ contra illũ qui solus gubernat rempublicam. Et dat phs exᵐ ⁊ dicit. ceu. exercem. seu exerses archapanes qui insurrexit timens criminationẽ q̃ circa darium regem medoꝝ qui suspendit q̃sdaz exerce non iubente. ꝑ putans illis veniam esse datam ꝓpter cenam quasi ab innocente. timebat eñ exerces propter crimen q̃dam cõmissum. ⁊ sic videns ꝙ alios darius suspenderi ꝑcipiebat insurgit cõtra ipm̃ darium. ¶ In omnibus hys non est nisi materialis multiplicatio exemploꝝ tanq̃ ad inducionem probantium bancvlem quo nimis timor quo aliquis se nimis facit timeri. sepe est causa insurrectionis aliquoꝝ in vitam ipius ⁊ ptinentium ad eum. Etiam sciendum ꝙ postq̃ phus determinauit de causis ire ꝓpter timorem subdit tertiã causam ire que est contemptus ibi [alie vero ꝓpẽ contẽptum] ⁊ dicit. ꝙ alie sunt cause ire ꝓpter contemptum. ¶ Et dat exemplum. ꝙ quidam videns sardanapulũ regem inter mulieres pẽsa diuitem. Vult dicere. ꝙ erat quidam rex q̃ vocabatur sardapnapulus de quo dicitᷣ ꝙ sꝑ volebat esse cum mulieribus clausus in cameris. nam in hoc delectabatur ⁊ voluptatẽ summũ bonũ reputabat. ꝙ videns quidam in iraz accensus est Si tñ hoc vere fabulantes dicunt poete. si aũt nõ de illo dicunt tñ de alio dicunt talia faciente. erit hoc veꝝ. q: talium vilissimorum cõtemptus facit frequenter ex indignatione talis vite aliquos insurgere contra eos sicut contra turpissimã vitam eligentes ꝓ beatitudine. Sicut dicitur de dyonisio quodaz posteriori pecudũ vitam eligente qui voluptatez sũmũ bonum reputabat. cõtra quẽ dyon. insurrexit ꝓpter ꝯtemptum siue despectionẽ videns ciues sic se habentes q: despiciebant eũ et ipm̃ sꝑ ebriũ. ⁊ ideo insurgens contra eum: ꝑemit eum ꝓpter vitam turpissimam quã agebat. ¶ Et ponit generaliter de hac causa ibi. [Amicoꝝ etiam] ⁊ dicit ꝙ etiam amici seu cõsanguinei insurgunt propter despectionez talis vite: eo ꝙ eligunt vitam pecudum: ⁊ eã summũ bonũ putãt. Et adiungit causam quare insurgunt contra tales amici eoꝝ. ⁊ dicit ꝙ contempnunt eos propter hoc qui confidunt de eis tanq̃ facultatem habentes clam molliẽdi: ⁊ putantes se dñationem obtinere posse quodammodo ꝑ contemptum inuadunt. Vult dicere ꝙ tales amici contempnunt amicos sic viuentes vita pecudum. eo ꝙ non curant nisi de voluptate ⁊ amici eoꝝ seu cõsanguinei putãt ꝙ possint obtinere pncipatũ eoꝝ: ⁊ etiaz quodammõ propter vitam eoꝝ. Et silr mõ quodã propter cõtempnere illos. tanq̃ eñ potentes contempnentes periculũ propter suam potẽtiam faciliter insurgunt. vt inuadunt quidam duces exercituũ aduersus principes suos. Et dat exᵐ quẽadmodũ cyrus contra astragẽ cuius ⁊ vitam ⁊ potentiam cõtẽpnebat cernens ⁊ copias eius iam senuisse. ⁊ ipm̃ in delicijs vitam agere: ⁊ obtinuit regnuz ipsius. Et dat de hoc aliud exᵐ ibi [Et senthis] ⁊ dicit ꝙ sentis quidam de grecia dux exercitus amodati tyranni obtinuit regnũ eius. ⁊ hoc q: cõtempsit eum ꝓpter vitam deliciosam amadotei. ⁊ sic insurgit ⁊ obtinuit regnum eius. Et hec sunt cause ex quibus aliquis propter contemptuz vite principis regnum ipsius obtinuit. Et sub

dit gñaliter ibi[quidam vero]ꝛ dicit.quidaꝫ
vero hmõi pluriū grã in surgunt.ceu vel ꝑpter
contemptum ꝛ ꝑpter lucrum.¶Et dat exem-
plum ꝛ dicit.veluti contra ariobasanem mitri
dates.nam mitridates insurgit contra arioba
nensem,ꝑpter ꝯtemptum eius vite.ꝛ ꝑpter lu
crum putans eius principatum obtinere.Ma
xime aūt ꝑpter hanc causam insurgūt illi qui
sunt natura supbi:ꝛ honorem habent ex reb⁹
bellicis apud dñantes ꝛ principes quos expu
gnant.¶Exponit eñ. phūs ꝙ dixit ꝛ dicit. for
titudo eñ. potentiam habens. scꝫ supandi po
tentes ꝛ dñantes supbia quedam est. propter
quas ambas.scꝫ potentiam ꝛ supbiam:hoc ē:
ꝑpter virilitatem ꝛ audatiaꝫ tanꝗ̃ de facili su
peraturi eos aggrediuntur. ꝛ hoc ꝙ cōmunit
dicitur ꝙ audaces fortuna iuuat quamuis ali
quando fallat¶Ponit etiam aliam causā stul
te inuasionis in principes ibi.[Eorum vero]
vbi dicit.ꝙ eorum qui ꝑpter cupiditatem ho-
noris insurgunt ꝯtra dñantes ꝛ principes ali⁹
modus cause est vltra iamdictos.Et dicit quō
non eñ. quidā inuadūt tyrannos intendētes
lucra magna.scꝫ que possent habere spoliatis
talibus tyrannis:nec intendētes magnos ho
nores quos in eis cernūt:hoc non mouet eos
ad insurgenduꝫ:ꝫ sola gloria. scꝫ ꝙ hoc audēt
attemptare.Et hoc est ꝙ addit Sed illi quidē
vt ea sibi arripiant que in tyrannis admirabā
tur.hoc est ꝙ illi ambitionem dignitatis atten
dentes:ac si vtiqꝫ alia actio non fieret singula-
ris.ꝛ ꝑpter quā causam nominati fierent alijs
vt fama de ipsis sit qꝛ hoc ausi sunt facere.ꝛ vt
fiant sic noti apud hoīes inuadunt dñantes si
ue sint tyranni siue reges non possidere volen
tes dñationem seu regnum:sed vt glām in fa-
ma.scꝫ qꝛ hoc ausi sunt ꝑpetrare.Est tñ verꝫ ꝙ
sunt ꝑpauci qui ob hanc causam moueantur.
Supponit eñ.oportꝫ tales nihil curare de sa
lute dūmodo ꝑpetrent aliquod magnū qđ sit
in fama hoīm:vt pauloante dictū est.Si autē
debeat ꝓualere in actione insurrectionis qb⁹
adesse oportet dyonis ꝓpositum seu estimati-
onem non est facere facile quidem in multis.
Et subdit exm dyonis ꝛ dicit.ille eñ scilꝫ dyon
cum paucis militib⁹ contra dyonisium ꝓfectus
ait.ꝙ vbicunqꝫ posset ꝓcedere contra impium
tyrannum.scꝫ contra dyonisiuꝫ expugnando
ipm sufficiens sibi ꝓ omni ꝓmio tantum ꝑtici-
pare actionis: vt si vel ꝑtem terre illius inua-
sisset.Et ꝑpter hanc causam pulcrum iam sibi
mori estimaret.quasi dicat.ꝙ dyon ita reputa
bat indignum dyonisium tyrannum viuere ꝙ
reputabat optimam mortem si ꝑ inuasione ta
lis tyranni mortem subiret ¶Et hec de isto ca
pitulo sufficiant.

c Corrumpuntur autem tyrannides vno
quidē mō:ꝛ vnaqꝙ aliarꝫ rerꝫ publica
rum ꝛc. ¶Postqꝫ phs in ꝓcedenti ca°
determinauit de tribus causis insurrectionis.
ꝛ de conditionibus ꝛ de differentijs ꝓncipatu
um vni⁹:sicut est regnum ꝛ tyrannidis ¶Con
sequenter in isto capitulo philosophus de-
terminat de duobus modis corruptiōis tyrā-
nidis cōmunib⁹ cum alijs policijs. ꝛ de duob⁹
modis corruptionis regni. Pro quo sunt aliꝗ̃
notanda¶Et ꝓmo est notandum:ꝙ istud ca-
pituluꝫ continet duas partes ꝓncipales ¶In
ꝓma eñ ꝑte determinat phūs de causis corru
ptionis tyrannidis¶In secunda vero ꝑte de
terminat de causis specialibus corruptiōis re
gni ibi [Regnū aūt ab hijs.]¶Scđo est notan
dū ꝙ phs in ꝓncipio capli dicit ꝙ tirānides sꝫ
ꝙ tyrannidis est principatus vnius corrūpun
tur.vno quidem mō sicut vnaqꝙ aliarꝫ polici
arum ab extra.id est a contrario extrinseco. ꝛ
exponit quō.ꝛ dicit.ꝛ hoc fit.si sit aliqua con-
traria policia robustior tyrānide Et ponit mo
dum ꝛ dicit.nam voluntas quidem aderit ꝓ-
pter contrarietatem electionis.s.cōsiliatoruꝫ
nam tunc eliguntur ꝯsiliarij ad ꝯtrariam poli-
ciam:ꝛ sic erit consilium ad tyrannidem.ꝛ de-
struitur tyrannidis. Que aūt volūt scꝫ cōsilia
rij potentes efficiunt ad ꝯtrariam policiam:et
sic destruit tyrannidis. Et que sit ꝯtraria poli
cia ostendit ibi[Contrarie vero.ꝛ dicit.ꝙ con
trarie sunt gubernationes: ppls quidē tyrāni
di ꝫm hesiodum:vt figulo figulus. hoc est ꝑ in
uidiam.sicut duo eiusdem artis sibi inuicē cō-
trariantur.Nam gubernatio popli illa postre
ma tyrannis est:scꝫ illa in qua ꝓncipatur ppls
nō ꝫm leges ꝫ ꝫm voluntatem ꝓpriam. Et ideo
illa policia vltima pplaris ꝛ tyrānis nō ꝯtrari
antur nisi per accidens: ꝓut scꝫ impediunt se
in lucro:vt figulus ꝯtrariatur figulo ¶Regia
autem potestas ꝛ policia optimatum contra-
riant tyrannidi ꝑpter ꝯtrarietatem gubernā-
di.qꝛ regia potestas ꝛ policia optimatum gu-
bernant per ꝟtutes ꝫm leges ad vtilitateꝫ po
puli.Tyrannus vero gubernat ꝫm ꝓpriam vo
luntatem ad vtilitatem sui.Propter ꝙ vbi cō-
ualuerint tam regia potestas ꝗ̃ policia opti-
matum ibi dissoluit ꝛ corrumpit tyrannis. Et
de hoc dat exempla more consueto ibi[Qua

ꝓpter]ꝛ dicit. q̄ſ apꝛopter lacedemonij mul-
tas euerterunt tyrannides. Et ſilr ſyracuſani
per tempus quo reſpublica eoꝝ ratiōe guber
nabat̄: nō ꝑmittebant tyrannos dñari. Nā q̄ñ
policia ſyracuſanoꝝ ꝑncipabat̄ per virtutem
ſm rōnem rectam expulerūt dyoniſiū tyrānū
ꝛ ſilr alios. ſicut fecerūt lacedemonij. id eſt qui
habuerunt inter ſe regnum ꝛ policiaꝫ optima
tum. Alio mō corrumpunt̄ tyrannides cuꝫ in
ſeipſis ſeditionem habent: et tunc corrūpunt̄
ex ſeipſis. ¶ Et dat exē(m). quēadmodum circa
gelonem factum eſt. ꝛ nunc circa dyoniſiuꝫ ty
rannos. Et aſſignat quomō dicte tyrannides
ſcꝫ gelonis / ꝛ dioniſij diſſolute ſunt. Et dicit ge
lonis eñi filium. traſibulus gelonis frater per
illecebras et voluptates traducebat vt ipſe do-
minaretur. Vult dicere. ꝙ traſibulus gelonis
frater filium ꝑdicti gelonis tyranni mouebat
ad delectationes: ꝛ hoc faciebat. qꝛ ſciebat ꝙ
ciues nō ſuſtinerēt ꝙ tyrannis omnino diſſol
ueret̄. ſcꝫ illi qui erant amici gelonis. ꝛ cū cer-
nerent filium gelonis ſm delectationes viue-
re. credidit traſibulus ꝙ illum deponerēt. ꝛ ꝙ
tunc ipſe traſibulus remaneret in ꝑncipatu: ve
rum alij inter hec conſpirantes eam occaſio-
nem nati ipſos omnes. ſcilꝫ amicos gelonis. et
traſibuli pepulerunt. hoc eſt omnes illos eie-
cerunt de dñio non ſuſtinentes vltra tyranni-
dem. ¶ Dat etiam modum alteri⁹ exempli qđ
induxit de dyoniſio. qui poſtea tyranizabat. ꝛ
dicit. ꝙ dyon dux aggreſſus ſcꝫ curatoꝛ popli
exiſtens. ꝛ aſſumens poplm illum in ſyracuſa
oppſſum a dyoniſio tyranno ipm dyoniſiū ei-
ciens occidit. ꝛ ſic ſoluta eſt tyrannidis ¶ Iſtis
ꝑſuppoſitis ponunt̄ due ꝯclones ¶ Prima cō
cluſio ponit̄ ibi. [Cumqꝫ due ſint.] ꝛ eſt iſta. ꝙ
ꝓpter duas cauſas maxime inſurgit̄ cōtra ty
rannos: q̄ ſunt odium / ꝛ contemptus. ¶ De-
ducit ꝛ declarat phs iſtam ꝯclonem ſic. naꝫ in
ſurgit̄ cōtra tyrannos odio: qꝛ odioſi ſūt: ꝛ di
ligibiles ſe non exibent. ꝫ omnium corda con
tra ſe ꝓuocant. Aſſignat cauſam ꝛ dicit. qꝛ ni-
chil ad cōmune bonū ppli faciunt vel ſtatuunt
Ex contemptu autem fiunt multe diſſolutōes
tyrannidis. Cauſa eſt iſta. nam tyranni eñi eſt
contempnere omnes: ꝛ facere oēs ſubijci ꝓpe
poteſtati. ꝫ hoīes nolunt contēpni. ꝛ ſic oppo
nunt ſe tyrannis ꝛ diſſoluunt tyrannidem. Et
ponit phūs ex(m) ꝛ dicit huius vero ſignū fuerit
id eſt eoꝝ q̄ue dicta ſunt de odio ꝛ cōtemptu.
nam quidam eñi qui acquiſiuerunt ꝑncipatū
plurimi ꝯſeruauerūt ꝑncipatus per extremū

illoꝝ. ſcꝫ per amicitiam ꝛ exibitioneꝫ honoꝛis
debiti ꝑncipibus. vnde dicit tytus liuius libꝛo
ſexto. ꝙ quidam ſenatoꝛ cuidam impatoꝛi no
luit recognoſcere honorem debitū. ꝛ dixit im-
peratoꝛi. Si me recognoueris eſſe ꝑncipem ꝛ
ſenatorem recognoſcam te eſſe principē ꝛ ipa
torem. Et aſſignat cauſam deſtructionis ꝑnci
patus per odium ꝛ dicit. ſequi ab alijs ſuſcepe
rint. ſcꝫ pꝛincipatus confeſtim vt ita dixerint
perierunt oēs. ſ. odio ꝛ contemptu. nam in vo
luptatibus viuentes efficiunt̄ facile contēpnē
di ac multos ꝑbent occaſiones opꝑmendi ſui
id eſt multas dant occaſiones inſurgendi con
tra eos. Qualiter aūt ita ſe habeat ad odiuꝫ:
ſubdit phūs ꝑticulam vero quandam odij de-
bemus iram eſtimare. Vult dicere ꝙ cū odiū
ſit inueterata ira ꝑtem quandam odij: ꝛ iram
opoꝛtet ponere diſſolutionis tyrannidis. Et
aſſignat cauſam dicens. nam quodammō ea-
rūdē rerum cauſa exiſtit. ſcꝫ ira Et eſt interdū
ira efficatioꝛ diſſolutionis tyrannidis cauſaqꝫ
odium. vehementius eñi inſurgunt. ſ. irati. eo
qꝛ ꝑturbatio illa non vtitur rōne. ſ. vt deliberꝫ
qđ expediat paſſio ire. Nam ira impedit ani
mum ne poſſit cernere veꝝ. Et hoc eſt ꝙ addit
maxime vero contigit vt ita differant̄ qui con
tumelia fuerint affecti. ꝛ hoc eſt. qꝛ ira eſt ap-
petitus in vindictam. ſtatim eñi irati inſurgūt
in vindictaꝫ. ¶ Et dat ex(m) phūs ibi [Per quā
quidem cauſam]ꝛ dicit ſic. ꝑ quāquidem cau
ſam. ſ. furoꝛis piſtracidarum diſſoluta eſt tyrā
nis. Et multe tyrannides aliarum ciuitatū ſūt
diſſolute. ꝫ magis ꝙ eſt inueterata ira diſſoluit
ꝑncipatus tyrannidis. ¶ Et aſſignat rōneꝫ et
dicit. qꝛ ira cum doloꝛe fit: quare non facile. ſ.
eſt iracundū vti rōne: ꝛ odium vero ſine dolo-
re. ſcꝫ odium qđ eſt ſine ira eſt ſine triſticia: et
eſt ſine doloꝛe: ꝛ illud odium non ita facit per
derevſum rationis. ¶ Et ſi queratur quot ſūt
cauſe cōmunes diſſolutionis policie tyranni-
dis. Ad hoc reſpondet phūs ibi [Vt autē ſū-
matim]ꝛ dicit ſic. vt aūt ſūmatī dicam⁹ qđcun
qꝫ cauſas diximus paucoꝝ potentie illius po
ſtreme nimie. id eſt intemperate ꝛ vltime ppla
ris extreme. id eſt que eſt in extremo tyranni
ca: tot ſunt cauſe diſſolutionis tyrannidis. Et
dat rōneꝫ dicens: nam hee ſunt tyrannides q̄
dam: ſcꝫ policia paucorum potentum intēpa-
ta: hoc eſt q̄ñ tales ꝑncipes tendunt ad vtilita
tem ꝓpꝛiam ꝛ non ad cōmunem: ꝛ popularis
extrema: ſicut ſupius dictum eſt in tertio et in
quarto libꝛis iſtius policie. Et ꝑ conſequens

edem sunt cause cões dissolutionis tyrãnidis cum causis dissolutionis policie paucorum potẽtum et pplaris tyrannice. ¶ Scõa pclõ istius capituli ponitur in scõa parte capli que incipit ibi [Regnum aũt ab hys] in qua determinatur de causis corruptionis regni. Que quidẽ pclõ est ista. quod regnum ab hys que extra sunt: seu a causis extrinsecis minime corrũpitur: quapropter et diuturnius est. i. multe durationis. Ista pclõ pbatur per hoc. quia regnum est principatus seu dñatio sup voluntarios qui se regi non opponunt. et per pñs est durationis multi temporis. Et si queraẽ si a causis extrinsecis nõ corrumpitur quõ ergo corrumpitur. Ad hoc dicit phs ex se aũt ipo plurimũ euerti cõtingit. scilz ex peruersitate eorum qui regunt. Et tangit philosophus duos modos frequentiores. et dicit sic. corrumpitur aũt duobus modis. Uno mõ si seditio oriatur inter eos qui sunt participes regni. s. inter principes regni contra regẽ. Alio mõ si tyrãnice gubernare pgant volentes esse dñi plurium. Et ratio est ista. quia tunc regnum conuertitur in tyrannidem et incipiunt gubernare subiectos tyrannice. et hoc fit qñ volunt esse dñi plurium et pter legem. s. coactiua potẽtia. Et subdit quod nunc nõ fiunt regna sicut antiquitus: sed si qua fiunt monarchie et tyrannides magis sunt. Causa est ista. quia regnũ est omnis finis boni legis et ordinis distributio. Et isto mõ nũc nõ fiunt regna: sed si fiant que dicuntur regna vera rõne dicunẽ monarchie: et tyrannides que sunt regni transgressiões. ¶ Assignat phs rõnem in littera dicens: quia regnum spontanea gubernatio est ac maiorum pprie. nam regi tam nobiles quam ppls voluntarie equaliter se subyciunt. et propter regem veruz plurimi pares sunt. Nec vsqz adeo pexcellẽtes: vt ad magnitudinem dignitatemqz huius gradus se possint attollere. Et ratio est ista. quia rex verus sic excellit omnes virtute et dignitate quod nullus inter oẽs ita respondet dignitati principatus: vt ipse atqz ex eo fit. s. quod si illi sponte non pareatur hoc est. quod si fiat quod non pmaneant voluntarie subiecti tanto et tali regi. sed efficiunẽ aliqñ inuoluntarij tunc non est rex nec pricipatus est regnum. Et si autem per fraudem seu fraudulẽter aliquis principatur: vel per violentiaz: hoc iam videtur tyrannides. et si dicitur regnũ dicitur regnum equiuoce. ¶ Et ostendit phus de regno quod succedit sm genus quam est eius causa corruptionis: ibi [In regnis aũt illis] et dicit. In regnis aũt illis in quibus succeditur per genus ponendum est corruptionis esse causam vltra illa que supra sunt dicta. et est ista. quia contigit de facili multos tales fieri contẽpnibiles: quia non sequnẽ paternos mores. Et cum non habeant potentiam tyrannicam. sed tantummodo regiam supbiunt. hoc est quod ptigit tales reges iniuriari a talibus subditis. et sic est facilis deiectio regis. s. si nõ potentia dñatur subiectis. Et hoc pbat dicens. si em̃ nolunt. id est si principaẽ nõ volẽtibus statim non erit rex: sed tyrannus vt dictum est. et erit dñs nõ volentiũ. et hoc patet: quia tyrannus em̃ nolentiũ est. Hys autẽ dictis ponit phs pclonem seu epylogũ. Et dicit. corrumpuntur ergo gubernationes vnius per has: et hmõi alias causas. Et hec de isto capitulo sufficiant.

Eruanẽ aũt simplr loquendo de cõtrarijs singulariter aũt et c. ¶ Postqz phũs in pcedentibus determinauit de corruptionibus policiarum in quibus pncipaẽ vnus: siue sit tyrannis siue regnũ ¶ Consequenter in isto capitulo voluit determinare de hys que conseruant seu saluant pdictas policias. Pro quo sunt aliqua notanda. Et pmo est notanduz quod istud capitulum continet quatuor ptes principales. ¶ In pma em̃ parte ostendit in vniuersali qualiter omnis policia in qua principatur vnus melius saluatur seu conseruaẽ. In scõa vero pte specialiter determinat de saluatione tyrannidis: ibi. [Tyrannides vero seruãtur] ¶ In tertia aũt parte põit phs: qualiter oportet habere se in rebus cõibus et diuinis ibi [pmũ em̃ videri cõmunium] ¶ In quarta parte ponit cõmunem custodiam omnium policiarum in quibus principatur vnus et cautelas ad hoc ptinentes ibi. [Cõmunis vero custodia.] Secundo est notandum quod phũs in pncipio capli dat documentum qualiter quelibet policia in qua pncipatur vnus melius et diuturnius saluatur. Et est istud. quod principatus artetur et ad pauitatez trahatur: quia quanto pauciores sũt domini: tanto minus dñantur seruili oppssione et moribus sunt equi: et tanto minus inuidetur eis a subditis. Et hoc est quod dicit phũs in littera. seruantur autem simplr loquẽdo. s. monarchie seu policie. quarum in qualibet principatur vnus ex contrarijs. s. eorum que corrumpunt eas: de quibus iam dictum est. Sz quia vles sermones non sufficiunt in policijs. sed oportet ad vnũqdqz pticulare descendere. ideo addit. singulariter autem loquendo per deductionem illarum ad mediocrem modum. hoc est quod artẽẽ

⁊ astringantur. Et ratio est ista. qꝛ quanto enim magis restringitur omnis potestas tanto maiori tempore necesse est eam durare. Causa ē ista. qꝛ illi qui regunt si sunt parum minus superbiunt .i. minus dn̄antur vt dn̄i dn̄ant seruis. scꝫ seruili oppssione opprimentes subditos. Etiaꝫ si sunt pui magis moderati fiunt hoc est fiunt moribus magis conformes. ⁊ illi qui reguntur inuident minus. Et dat exempla ph̄us. ⁊ dicit ꝓpter hoc enim. ⁊ apud molosos largo tēpore durauerūt leges. Et apud lacedemonios. molosia enim ꝓuincia est circa greciam: in qua regnum multo tempore ꝑmansit: eo ꝙ fuit restrictum ad paucos. qꝛ multis nō potest rex ita ꝓuidere sicut paucis. ⁊ silr̄ in lacedemonia multo tempore durauit regnum. Et assignat causam seu rōnem dicens. ꝙ ab initio statiꝫ in duas ꝑtes diuisa fuerit regia potestas: ⁊ sic diutius durauit: eo qꝛ tunc vnusquisqꝫ ꝓuidebat ꝑtem sibi cōmissam. Et addit ph̄us de vlteriore diuisione ibi [⁊ postea theopompus]. ⁊ dicit. ꝙ postea theopompus ad mediocritatem magis illam deducens .i. gubernationem magis diuidens. ephoros .i. ꝓcuratores publicorum negocioꝝ superaddit. potestatem quidem minuens. hoc est potestateꝫ quā habebat vnꝰ rex diuisit in plures. ⁊ sic melius fecit regno ꝓuideri. ꝓpter ꝙ regnum diucius durauit. ⁊ ex hoc ꝙ diuisit potestatem regiam fecit regiam ꝑtātē diutius durare. ⁊ sic. tempore augēs regiam auctoritatē nō fecit eam minorem ꝫ maiorem. Et hoc pꝫ per responsionem quā dedit vxori suo: vt ferunt ipse theopompus. Unde vxor dixit marito: an non erubesceret ꝙ filius minorem potestatem relinqueret q̄ꝫ a parentibus ipse accepisset. Hoc aūt dixit vxor exprobando virum eo ꝙ diuidebat regnum. ⁊ sic reliquebat filiis suis regnum minus q̄ꝫ ipse acceperat a suis parentibus. ipse respondit vxori. non ꝑfecto inquit nam relinquo eis multo durabiliorem. quasi dicat ꝙ quantū diminuebat regnum ꝑ diuisionem tantum augebat eū per diuisionem tantum augebat eum per diurnitatem temporis ⁊ durationis ¶ Tertio est notandum ꝙ ph̄s in ꝑncipio secunde partis capituli que incipit ibi [Tyrannidis vero] in q̄ determinat in speciali de saluatione tyrannidis ponit duodecim cautelas quibus diutius saluantur tyrannidis ſm quosdam. Et dicit ꝑmo ꝙ tyrannides seruantur duobus modis inter se contrarissimis. quoꝝ alter est qui traditus est: ⁊ est ille quem per successionem traditum plurimi tyrannoꝝ obseruant. Hoꝝ autem scꝫ tyrannoꝝ multa cōstituisse ferunt periandruꝫ corinthium. Et multa ex gubernatione ꝑsaruꝫ est assumere. quasi dicat. ꝙ multe tales cautele ad conseruationem tyrannidis tradite sūt a peryandro chorintho. Et multe sunt accipiende a principatu ꝑsarum qui totus tyrannicus est. Et subdit ꝑmam cautelam dicens. sūt aūt hec illa ꝑniciosa que supra retulimus omni conatu ⁊ a tyrannis fieri quo dn̄ationē retineant. Et ponit que sunt illa perniciosa q̄ omi conatu faciunt tyranni vt retineant dn̄ationē. Et dicit ꝙ sunt ista scꝫ potentiores decerpere seu destruere: ⁊ sapientes ꝑimere. Hoc enim dixit peryander esse faciendum: sicut superius dictum est: sicut excellentes spice euelūtur de agro ne humiliores suffocent. Et ponit scd̄am cautelam ibi [Et nec cōmensationes.] ꝙ nec cōmunicationes scꝫ in ciuitate. ⁊ ratio est ista qꝛ cōicantes in vno frequenter concordant. ⁊ sic possunt insurgere contra tyrannum. et hoc est ꝙ addit. nec sodalitates. hoc ꝙ tyrannꝰ nō ꝑmittit solidas confederationes nec disciplinam nec aliud quicq̄ꝫ tale. ꝫ omnia cauere vnde consueuerint oriri inter ciues intelligentia ⁊ fides: seu sapientia ⁊ ꝑsuasio. Et silr̄ nec scolas nec conuentus aliquos scolasticos fieri cōcedere. ꝫ omnia facere ex quibus ciues inter se q̄ꝫ maxime incogniti sint. Ponit rationeꝫ dicens. cognitio enim fidem generat inter ipos. ħ est: qꝛ dum ciues cognoscunt se ꝑ locutionem adinuicem: tūc fiunt amici ⁊ confidunt de seipsis. ⁊ sic magis possunt insurgere contra tyrānum. ¶ Ponit etiā tertiam cautelam ibi. [Et satalites eius] ⁊ dicit. ꝙ tyrannus debet satalites eius apparere semꝑ .i. palam esse ac versari foris. hoc est cōmorari ante fores tyranni Et ponit rōnem, dicens. ꝙ isto mō minus latere possit quid quisquis agat agat. ⁊ sic tyrannus semper ouiare potest actibus ciuium. Et sub ista tertia cautela quartam addit ph̄us. ⁊ dicit ꝙ tyrannus debet facere vt ciues assuescant animum submittere per seruitutem continuā. ¶ Et ratio est ista. qꝛ quando ciues nō sunt oppressi operibus seruilibus opponunt se tyranno Et subdit ⁊ alia quecūqꝫ talia ꝑsica seu ꝑsita ⁊ barbara sunt tyrannidis ¶ Et ponit ph̄us quare hec omnia attendenda sunt a tyranno. ⁊ dicit. cuncta enim idem valent. ⁊ ne lateat conari quecūqꝫ quis dixerit aut fecerit. ꝫ esse exploratores. Uult dicere. ꝙ cuncta ideꝫ possunt ad conseruationem tyranni. ⁊ sub ca-

dem cautela. et nõ lateat conari. scz tyrannuz quecunqz quis dixerit vel egerit. Et ratio est ista qz tunc potest tyrannus ouiare singulis. ¶ Et dat exemplum dicens. quẽadmodũ syracusis hij qui deductores nuncupabant. ꝛ auriclari quos submittebat hierom vbicunqz foret congregatio aliqua vel conuersatio. quasi dicat. quẽadmodum fuit in ciuitate syracusana vbi dñabatur dyonisius tyrannus. in q̃ erant deductores ꝛ auriculari. Deductores dicunt illi qui pedibus cõtinue circũducunt ꝛ discurrunt. Et auriculari dicuntur illi q̃ habent renũciare ṗncipi illa que dicuntur. Et istos submittebat hyerõ qui erat ꝑcurator dyonisij tyrãni Et ad quid mittebat eos subdit dicens. vbicũqz fuerit aliqua ꝯgregatio vel conuersatio seu collectio. Et ponit rõnem dicens. minus enim audent qui talia formidant. ꝛ si audent minus latere possunt Vult dicere. ꝙ illi qui formidãt seu timent que dicunt vl' faciunt referri per tales ductores ꝛ auditores tyranno minus audent facere ꝛ dicere. Et si audent facere cõtra tyrannum. vel dicere illa minus latere possũt ꝛ sic poterit tyrannus ꝓuidere ¶ Quintã cautelam ponit phũs ibi. [Calumniari q̃z] vbi dicit. ꝙ tyrannus debet facere ꝙ adiuicez criminẽtur subditi. ꝛ conturbentur amici cũ amicis ꝛ pplm cum insignibus. ꝛ diuites cum seipsis. Et rõ est ista: qz ꝯturbati inuicẽ magis habent refugium ad tyrannidem. ¶ Sextam cautelã ponit ibi phũs [Et subditos] ꝛ est ista ꝙ tyrãnus debet subditos ad pauptatẽ redigere. Et addit rõnem dicens: vt nec sumptus fiat in custodia contra tyrannũ. ꝛ illi quotidianis molestijs. s. circa victum laborantes occupati vacare nõ possunt ad consilia cõtra tyrannos ineũda seu imachinanda. ¶ Et ad hec ꝓbanda ponit exm̃ ꝛ dicit. exm̃ huius sũt pyramides egypti. qui fuit magnus tyrannus qui subditos suos fecit depauperari vt non possent insurgere contra eum. Et siĺr donaria cypsilidarum nomen est cuiusdam gentis tyrannice iperantis qui vt depauperentur suos subditos faciũt similiter dari magna dona: ꝛ hoc ne possint insurgere contra ipsos. Et siĺr ꝛ olimpij edificatio facta a pysistrato. nam pisistratus fuit magnus tyrannus qui ꝑsuasit q̃dam atrium edificari in ciuitate olimpij sumptuosis expensis ĩ quo quinquienales agones celebrarentur quo populus depauperaret. Et siĺr ꝛ policratis opa circa samũ. nam samo est insula iuxta greciaz ꝟsus thebas in qua ppl's ꝑ multa opera continua ꝓmebatur iperio policratis: vt depauparentur ꝛ depaupati non possent vacare occio necessaria inquirentes. ꝛ sic non possent insurgere cõtra tyrannum. Et hoc est ꝙ subdit phs generaliter de omnibus ꝛ dicit. hec oĩa fuerũt instituta ad ocium ꝛ quietem pploꝝ tollendã: ꝛ ad inducenda pauptatem ꝑ tributoꝝ pẽsionem ꝓpter hoc vt nunq̃z vacent ad imachinandum contra tyrannos. ¶ Et dat aliud exẽplũ in siracusa ciuitate: vbi dyonisius tyrãnus q̃ntam ꝑtem accepat ꝓuetigali in quolibet anno ꝛ sic in q̃nqz annis habuit totam substantiam terre. ¶ Septimam cautelam ponit ibi phũs. [studet etiam.] vbi dicit ꝙ tyrannus volẽs ꝑmanere in ṗncipatu debet ꝓcurare vt sẽp sint bella: vt ciues nunq̃z vacent. ꝛ semꝑ sint ĩ indigentia defensiouis. Et ponit causam ꝛ dicit vt ciues negocijs occupentur. ꝛ indigentia ducis continuo detineantur. qz tunc nõ opponũt se ei ¶ Octauam cautelam phũs ponit ibi [ꝛ regnum] vbi dicit ꝙ regni ꝓpriũ est ad ei9 cõseruationem ꝛ saluationem credere amicis ꝛ maxime potentib9: qz per illos saluatur regnum tyranni aũt est ꝛ ecõtra. s. nihil credere amicis ꝓpter hoc qz omnes offendit et nullos habet amicos. qz nullus vult tyrannuz regnare. imo oñs eius amici vellent eum subuertere. et sic de nullo amico debet tyrannus confidere Ponit phũs nonam cautelam ibi. [ꝛ que fiunt.] ꝛ illa est ꝙ quecunqz dicta sunt circa policiam popularem vltimam de qua dictum est in tertio libro in caplo de ṗncipatu vnius: illa valẽt ad ꝯseruationem tyrannidis. eo qz illa policia ppl'aris vere tyrannis est. Et exemplificat phs dicens. vt potentia mulieꝝ domi quo reuelẽt viroꝝ secreta. quasi dicat. ꝙ talis est illa policia popularis vltima quale est dñium mulieꝝ in domibus. nam si mulier dñatur sp immachinatur contra virꝝ. ꝛ sic est de illa policia ppl'ari vltima. in qua ppl'ares ṗncipant nõ ẜm leges ꝫ ẜm ꝓprias voluntates. ꝛ sic sp imachinantur contra diuites ꝛ potẽtes. qd est gubernare tyrãnice. illud eñ cõuenit tyranno facere. ¶ Decimam aũt cautelã ponit ibi phũs. [Et manumissio] vbi dicit. ꝙ tyrannus debet remittere seruos ꝓpter eandem causam. s. vt dicant si aliquid imachinat cõtra tyrannũ: nõ eñ insidiãt serui. ꝛ mulieres contra tyrannos gaudentes de tyrannis: eo qz benigne se habent erga eos maxime si ꝓspe degant. Et subdit eandez cautelam dicens. ꝛ erga tyrannidem ꝛ erga popularem gaudent serui ꝛ mulieres. Et rõ est ista

q₂ rex nō curat de seruis tanq̄ꝫ de vilibus:nec de mulieribus tanq̄ꝫ emolli entes vireles aios Et ex hijs cōcludit ꝓpꝛium consequens. scꝫ ꝙ adulatoꝛ apud vtrosqꝫ acceptus ē.s.apud popularem statum ꝛ apud tyrannum.est eī adulatoꝛ ppli.q₂ intentione laudibus ppli. querit placere poplo.apud tyrannos aūt qui humiliter colloquuntur placent.sicut sunt subsurrones ꝙ quidē est opus adulationis subsurrare. nā ꝙ ꝑpter hoc pꝛauos habent amicos tyranni ꝙ adulatoꝛibus gaudent.Et ostendit phs ꝙ hoc non competit bonis ꝫ malis ꝛ tyrannis. quia nemo faceret qui mentem haberet libero homine dignam.ꝫ amant boni viri si nō adulant. ¶ Undecimā cautelā ponit phs ibi.[ꝛ vtiles pꝛaui:]ꝛ dicit ꝙ vtiles.i.opoꝛtuni.s.sūt pꝛaui ad pꝛaua.Et ꝓbat per ꝓuerbium antiquū.dicens.clauus eīn clauo vt dicat ꝓuerbium scilꝫ retunditur.ita tyrannus maligno ad maligna ꝑagenda vtit.Et sub eodem accipit ꝙ sequit. scꝫ nullo quid honesto. nulloqꝫ libero delectari tyrannicum est.ꝛ dat rōnem huius dicēs. se eīn solū esse talem tyrannus putat. Uult dicere ꝙ tyrannus vult ꝙ solus appareat esse. qui aūt subditoꝝ vel honesti student.vel liberalitati minuere excellentiam ꝛ ꝑeminentiam tyranni videntur.ꝛ illos tales odiunt tyranni tāq̄ꝫ euersoꝛes potestatis sue. ¶ Duodecimam cautelam ponit phūs ibi.[Peregrinos etiā] ꝛ est ista. ꝙ tyrannoꝝ est peregrinos in cōuiuia ꝛ familiarem vsum recipere magis q̄ꝫ ciues: ostendentes ciues habere vt hostes:ꝛ peregrinos non aduersantes ¶ Ponit phūs epylogū oīm supꝛadictoꝝ ibi[Hec ꝛ hmōi]ꝛ dicit hec ꝛ hmōi tyrannis sūt ꝓ dn̄atione retinenda.i. ꝙ omnia supꝛadicta sūt tyrannica. hoc est sūt cautele:ꝛ modi tyrannoꝝ ad ꝯseruationē dn̄ationis eoꝝ.nec: scꝫ supꝛadicta quicq̄ꝫ omittūt pꝛauitatis. ¶ Quarto est notandum.ꝙ phūs ibi.Sūt aūt vt ita dixerim]ea que dixit in secundo notabili reducit ad tres causas.ꝛ pꝛimo ponit tria que cōiecturant omnis tyrannus.ꝛ scdo repetit easdem vt cautelas iuxta ea accipiendas doceat. ¶ Et dicit pꝛimo.sūt aūt vt ita dixerim.s.in sūma hec oīa scꝫ supꝛadicta cōpꝛehensa tribus speciebus.Et vocat phūs hic species volita siue fines voluntatis. Tria eīn coniectat seu ꝯiecturat tyrannus. Unū est vt animos minuat ciuium hoc est:vt modica sapiāt ciues subditi. Et ponit rōnē dicēs.nemo eīn pui animi contra tyrannos insurgit. Scdm ꝙ tyrannus cōiecturat est.vt ciues inter se diffidentes reddat.Et ponit rōnem huius dicens nō euertit eīn tyrannus nisi aliqui ciuium inter se fidem habeant ꝛ sint ꝯfederati. q₂ quando adinuicem sūt ꝯfederati. ꝛ credunt sibi ipsis adinuicem.tunc conspirant contra tyrannos. Ex hijs accipit phs quoddam ꝯsequēs ꝙ sequit ex illo.scꝫ ꝙ tyranni ꝑpter hoc aduersantur.ꝛ ꝛ ꝑsequnt bonos quasi pestiferos ꝛ aduersarios dn̄ationis sue.non solum. q₂ nō acquiescunt in seruitute viuere.veꝝ etiam fides inter se eis:ꝛ ab alijs plurima adhibet. ꝛ nec accusant alios:nec ipsi inter se accusantur. ¶ Tertium ꝙ tyrannus cōiecturat est in potentiam agendi.hoc est ꝙ in tanta foꝛtitudine ꝛ robusta manu dn̄atur super ciues.ꝙ negociuꝫ eoꝝ expugnandi videt esse īpossibile.Et huius ponit rōnem dicens.nemo eīn sibi impossibilia aggreditur.itaqꝫ nec tyrannidem tollere si potētia desit. Uult dicere.ꝙ sicut nemo pōt manū mittere ad īpossibilia:ita nemo pōt tyrannum tollere nō existente potentia. Concludit phs ꝙ isti sunt tres fines ad quos fines referuntur cōsilia tyrannoꝝ.Et dicit ꝙ ad has eīn suppositiones vniuersa tyrannica redigi possunt.scꝫ ꝑtim ne confidant de se ciues.ꝛ ꝑtim:vt potētia eis desit.ꝛ partim vt pusillamini efficiantur ¶ Postea ponit epyloguꝫ dictoꝝ. ꝛ dicit. vnꝰ ergo modus quo vtunt tyranni talis est. scꝫ ꝑ quē fit salua cū tyrannidibus.Et addit cautelam dicens. Alter vero modus cōtrariā istis q̄ dicta sunt facit diligentiam. ꝛ est aūt deꝑhēdere ipm ex regnoꝝ coꝛruptione.Et dicit modū q₂ sicut coꝛrumpitur regnum ex hoc ꝙ inclinatur in tyrannidē.ita saluat tyrannis ex hoc ꝙ inclinatur ad regnum. tamen qn̄ tyrannus inclinatur ad regnum.vnū solū debet custodire tyrannus.scꝫ vt potentiam retineat ꝑ quā nō mō.i.non solum volentibus veꝝ etiā nolētibꝰ dn̄ari possit.nam si hanc scꝫ potentiā abijciat: simul abijcit se ꝛ tyrannū esse.se hoc tanq̄ꝫ suppositionem quādam manere opoꝛtet. scꝫ ꝙ tyrannus potentiaꝫ retineat ꝑ quā omnibꝰ tam volentibus q̄ꝫ nolentibꝰ dn̄etur. Cetera vero. scꝫ que dicta sunt ꝑtim facere opoꝛtet ꝛ partiꝫ dissimulare vt regia gubernatio videatur. Quinto est notandū.ꝙ phūs in tertia parte capitli. ad hoc ꝙ dn̄iuꝫ tyranni permaneat ponit sex cautelas qualiter tyrānus se debet habere in rebus cōmunibꝰ. ꝛ similiter qualiter se debet habere in cultu diuino.quequidē pars incipit ibi[Pꝛimum eīn videri cōmuniū.] ¶ Pꝛima cautela est ꝙ tyrannus debet videri res cōes

multū curare. ⁊ nō expendāt inutiliter seu nō
effundant largitiones tantas vt ciues moleste
ferant. q̄s quidē ab alijs accipiūt. s. tyrāni op
antibus ⁊ laborantib⁹ in sua tenuitate. seu assi
due donātq̧ vero scortis. seu meretricib⁹. ⁊ pe
grinis seu extraneis. ⁊ histrionibus effuse. seu
abūde tales expēsas sup̄fluas moleste ferunt
ciues eo q̄ labores eorū ⁊ sudores in malos
vsus expendūtur. ¶ Scđam cautelā pōit ph̄s
ibi. [rationē reddētē.] Et est. q̄ semꝑ tyran⁹
studeat rōnē reddere expensaꝝ ⁊ acceptorū
Et cōfirmat istam cautelā dicens. q̄ iā factum
est a quibusdā tyranis. ⁊ ideo in p̄ncipatu per
manserūt. ¶ Et ponit rōnem huius dicēs Sic
eñi administrās nō tyran⁹ videbitur. s̄ legiti-
mus gubernator. Et si aliquis dicat q̄ sic pos-
set deficere in expensis. ¶ Ad hoc respondet
ph̄s. ⁊ dicit q̄ nō oportet timere hoc. s. q̄ defi-
ciat in expēsis. eo q̄ dn̄s est ciuitatis. ⁊ regni.
⁊ potest vndiq̧ accipe. Sed dispgentibus ty-
ranis ex ꝓpa domo. et prodest hoc magis. q̄
relinquere congregatas. ¶ Uult dicere. q̄ cū
ministri sui tyranis talia cōgregauerint a do-
mo. seu a ꝑplo. magis debet eligere ea expen
dere q̄ seruare. ¶ Et ponit rōnē dicens: min⁹
eñi custodes ipsi contra tyranū insurgent. scʒ
quādo expēdit illa tyranus. et dat ea illis. q̄ si
illa thesaurizarent. ¶ Unde licet ciues sint ty
rannis formidabiles. tñ formidabiliores sūt ty
ranis absentibus a ciuitate illi qui custodiunt
illos q̄ ciues. et assignat rationē dicēs: quia il
li simul absunt. s. a ciuitate cū tyrānis prelian-
tes contra hostes. hij aūt. s. ciues remanēt. s. in
ciuitate. et ideo custodes illi volūt q̄ tyrann⁹
hēat thesauros ⁊ det stipēdia ⁊ donaria milti
bus. Et ciues qui manēt in ciuitate volunt q̄
illa que colligūtur a ꝑplo expendātur in orna
mentū ciuitatis. ¶ Tertiā cautelā ponit ph̄us
ibi. [Deinde redditus.] Et est ista q̄ tyrann⁹
dona que accipit nō cōuertat in lucra propria
sed in defensionē regni. et dicit sic. deinde red-
ditus ⁊ impēsas apparere oportet cū gr̄a dili-
gentis administratiōis. Et ponit modū dicēs
tū etiā vt si qñ fuerit op⁹ illis vti possit ad belli
necc̄itatē. hoc est q̄ tyrānus nō accipiat talia
ad lucra ꝓpa. s̄ si necc̄e sit q̄ expēdat in bello in
defensione regni vel ciuitatis. ⁊ hoc est q̄d seq
tur oīno seipm̄ p̄bere custodē ⁊ questorē non
vt suaꝝ pecuniaꝝ s̄ cōiuꝫ ⁊ publicaꝝ. ¶ Quar
tam cautelā ponit ph̄s: ibi. [Et videri velle].
q̄ est ista q̄ tyrānus debet velle videri nō aspe
rum. s̄ cū grauitate honestū. et talē vt eum nō
timeāt. s̄ magis reuereātur. hoc aūt nō est fa-
cile eū asseq̄ qui foret ꝯtēnendus. et ꝑpt̄ hoc
oportet ⁊ si nō aliaꝝ virtutū curā hēat. tñ saltē
ciuilis eū curā habere. ac talē de ipo opinionē
afferre. Uult dicere q̄ si tyrānus nō hēt curā
aliaꝝ virtutū. tñ debet esse vrban⁹ ⁊ opinionē
efficere de seipo vt videat̄ esse vrban⁹. ¶ Quī
tam cautelā ponit ph̄s ibi. [Insuꝑ nō soluꝫ].
et est ista q̄ tyrānus nullis subditoꝝ videatur
iniuriosus. ⁊ q̄ oibus sit familiaris. ⁊ in vxori
bus nō iniuriosus. Et dicit sic. Insuꝑ nō soluꝫ
ipm̄ videri nulli protin⁹ ciuiū ꝯtumeliā facere
s̄ etiā neminē illoꝝ qui circa eū sunt. eodemq̧
mō se hēre mulieres. Et ponit rationē dicens
nā ⁊ ꝑ cōtumelias mulieꝝ ꝑmulte iā tyranni-
des perierūt. ⁊ hoc accidit q̄ ꝑpt̄ mulieres in
iuriatas fuerūt cōcitati mariti cōtra tirannos
⁊ ipse mulieres cōcitabāt eos. ¶ Sextā caute
lam ponit ph̄us ibi. [Et circa voluptates.] et
est ista q̄ tyrānus circa voluptates seu delec-
tatiōes corporales oportet q̄ semꝑ videat̄ so
brius et in agēdis sit vigil ⁊ nō dormiēs. Et di
cit sic. Et circa delectatiōes corporis ꝯtrariuꝫ
facere q̄ nūc faciāt quidā tyrāni. ⁊ hoc inco-
medēdo ⁊ bibēdo. et dicit quomō illud faciūt
quidā. et dicit. nō solū eñi statim ab aurora il-
lud agūt. s. surgētes ad comedendū ⁊ bibēdū
s̄ etiā cōtinue ꝑ dies plures. et nō solū hoc. ve
rūetiā apparere volūt alijs q̄ ita faciāt vt tan
q̄ felices beatosq̧ admirentur. q̄d tñ nō est sic
faciendū. s̄ in talib⁹ maxima erit moderatio
adhibēda. vel saltē expedit videri illa fugere.
Et ponit rationē dicēs. nō eñi facilit̄ inuadi po
test: nec facilr̄ ꝯtēni q̄ sobri⁹ sit: s̄ q̄ ebri⁹: nec q̄
vigilet: s̄ q̄ dormit. Et subdit ph̄us ḡnalr̄ in oī
b⁹ talib⁹ ꝯtrariū eē faciēdū oīi dictis. ⁊ dic̄ sic. ꝯtri
ū est agēdū supradictoꝝ fere oīm. s. illoꝝ q̄ di
cta sūt i scđa pte capli q̄ sūt valde ꝑniciosa. s̄ o
portet q̄ nulla turpitudo appeat ī ipo tyrāno.
Et dat rōnē ph̄s dicēs. q̄ corroborāda ei ⁊ or
nāda ē ciuitas ab eo tanq̄ a curatore ac nō ty
rāno. ¶ Sexto ē nōndū q̄ ph̄s postq̄ ī p̄ncipio
scie ptis capli posuit sex cautelas q̄s debꝫ hēre
tyrān⁹ vt ꝑmaneat. Cōseq̄nt̄ ostēdit q̄mō ty-
rān⁹ se debꝫ hēre circa deos / seu cultū diuinū
ibi. [videri etiā oportet.] vbi dic̄ q̄ oportꝫ q̄
tyrān⁹ videat̄ deuot⁹ vehemēt̄ erga religionē
seu cultū deoꝝ. ⁊ assignat rōnē dicēs. q̄ tūc mi
n⁹ formidabūt ꝑpli ne q̄d ꝯ iusticiā fiat. s. reli-
giōi ōditū ipꝫ estiabūt ac doꝝ timorē hr̄e: ⁊ rō
ē ista q̄ dī cultor nihil iniqū agit ꝯ aliquē. Et
sic min⁹ ꝯ talē audebūt surgere q̄si deos hēat

ꝑpicios ⁊ fauētes. Et postq̄ se ostēderit totū deuotū circa deos ⁊ cultū deoꝝ. oportet verū tamen videri sine improbitate. Atq̄ etiā oportet eos viros qui aliqua i re laudabiliter se gerunt honorare. ita vt nō estiment vnq̄ se magis honorari a ciuibus in libertate degentibꝰ potuisse. Ratio est ista ſm q̄ dicit tholomeus in prouerbijs in almagesti positis: q̄ insipiens est qui suipsius ignorat quantitatē. Et phus in tertio ethicoꝝ dicit q̄ est insipiens qui ignorat seipsum: ⁊ tales sunt qui nō recognoscunt alijs debitos honores/seu debitas dignitates sapientes em̄ vnūquenq̄ ſm gradum dignitatis sue honorant. Et sic vt tyranni reputentur boni ⁊ sapiētes oportet q̄ honorēt illos viros q̄ in aliqua re laudabiliter se gerunt in tantū q̄ putent q̄ nunq̄ potuerunt magis honorari a ciuibus sue ciuitatis. ¶Et adiungit phs adhuc. hos aūt honores ipsemet tribuere debet tyrannus. s. per semetipm̄. nam ipsemet debet ꝑ semetipm̄ tribuere talibus viris dignitates principatuū suoꝝ. penas vero ⁊ aīaduersiōes ꝑ alios infligere debꝫ. s. per magistratus ac iudicia: ⁊ nō debet ea per semetipsum infligere. ¶Istis presuppositis ponuntur due cōclusiones in quarta parte capl'i: que incipit ibi. [Cōmunis vero custodia.] Prima ꝯclusio est ista q̄ custodia oīs dn̄ationis est neminē vnum facere pre ceteris magnū: ſꝫ plures oportet fieri magnos. ¶Probat phs hāc cōclusionē per istam rationē quia multi magis seruabūt se inuicē q̄ vnus ⁊ oīs seruabūt principem: ⁊ sic melius ſuabitur princeps a multis q̄ ab vno ¶Et subdit phs cautelas. Quaꝝ prima est: q̄ si aliquē oporteat facere magnū nō debet princeps facere illū q̄ est moribus audax. ratio est ista: q2 audax est vt dictū est in tertio ethicorū qui nec timet timenda nec nō timēda. et ille ē q̄ precipitat se in pericula. ⁊ hoc est q̄ subdit phs ⁊ dicit sic. nam hmōi hoīes aptissimi sunt ad inuadendū circa res oīs. ⁊ ponunt principes in periculis in oībus actiōibus. ¶Scd̄am cautelā ponit phs: ibi. [Si vero cuiq̄.] et est ista: q̄ si princeps debet deponere aliquē a dignitate seu a potētia quā habet nō debet deponere eū a tota dignitate: seu a tota potētia simul sed gradatī: q2 hoc facilꝰ sustinebit. Et ratio huiꝰ est: q2 sicut nemo repēte fit summus: ſꝫ gradatim ꝑ successionem tp̄is si bene sit: ita nullus ſꝫ honorē summus patitur simul fieri minus. ⁊ quando princeps nō sic facit dat occasionem insurgēdi cōtra eū: ⁊ sic frequēter corrūpitur eius policia. ¶Tertiā cautelā pōit phs ibi. [Insuper ab oīi.] et est ista q̄ princeps debet cohibere ne inferat iniurias. ⁊ inter alias maxime dnas. s. flagellationē in corpore. et increpationē criminosam cōtra senes. Ratio huius est: quia hec duo nō facile sustinēt viri honesti/seu virtuosi. causa est ista: q2 flagellatio pena seruilis est quā sustinere viri honesti et virtuosi erubescūt. et senes em̄ sunt venerādi: ⁊ nō exprobādi. et hoc est qn̄ canicies mentis: ⁊ virtus testimoniū peribēt de illis. Et notāter dixi qn̄ canicies mentis: ⁊ virtus testimonium ꝑibent de illis ꝓpter hoc q2 senectus venerabilis nō cōputatur in numero annoꝝ. sed quando sunt cani sensus hoīs: ⁊ etas senectutis ē vita imaculata. Et ꝓpter hoc subdit phs ⁊ dicit. maximeq̄ id cauendū est in illis hoibꝰ quibus honorē magni faciunt/seu debent facere. s. ꝓpter eoꝝ virtutes ⁊ probitatē. Nam honor em̄ est: vt dictū est in p̄mo ethicoꝝ exhibicio reuerētie in testimoniū virtutis q̄ maiꝰ eni post in hac vita dari virtuoso ꝓpter virtutem est honor. ¶Et vt ostendat philosophus q̄ talis iniuria grauiter fertur a talibus subdit nam in pecunias illatam iniuriā auari hoīes grauiter ferunt: sic a simili in honorem illatam scilicet iniuriam: ⁊ qui boni sunt viri. ⁊ qui seu quibus honorē magni faciunt moleste patiūtur. quapropter bene vti oportet talibus. Et si queratur quomodo oportet bene vti talibꝰ Ad hoc dicit phs q̄ si oporteat i talibus inferre aliqua supplicia aut omnino non fiant aut animaduersiones i illos patrio more. id est secundum consuetudinem patrie sunt fiende in talibus. aut fiant sine vlla cōtumelia. Et sic qn̄ seruatur iste modus nullus iniuriatur pro eo q̄ fit quod debet fieri in talibus. ¶Et si queratur de consilijs que princeps debet ab alijs haberi seu recipere in rebus fiendis maxime de prelijs contra hostes. Ad h̄ dicit phus ibi. [in etatē xo] q̄ in etatē xo ex amore fit cōuersatio nō ex licētia. vult dicere q̄ ꝯsilia q̄ p̄nceps monarchie est ncc̄e hēre cū suis ꝓpt̄ bella contra hostes: ⁊ alia hmōi facīēda debet agere ea hēre cū senibꝰ q̊s amare debet. Nō tn̄ sic fecit rex roboā filiꝰ salomonis rex isrl'. q̄ spreuit cōsiliū seniū: ⁊ accepit iuuenū cōsiliū: ⁊ scidit regnū qn̄ decē tribꝰ recesserūt ab eo: ⁊ remāsit cū duabꝰ tātū. Et h̄ est q̄ sequit̄: ſꝫ nō ex licentia seu potestate. quia ex potestate enī nichil est faciendū cū senibus. sed ex amore. ¶Et addit phus sub eadem cautela: ibi. [Deniq̄ hoc.]

vbi dicit.deniq3 hoc dedecoris impẽsione malorũ honorũ est faciẽdũ. Uult dicere: q̄ deniq3 reputatas inhonoratiões q̃s pricipes monarchie itulit alicui oportz redimere maiorib⁹.s. vt placet eũ quẽ offendit oim horũ. Et subdit rationẽ τ causam dicẽs.Eorũ qui ad vim inferendaz contra corp⁹ tyranni insurgunt illi sũt formidandi τ cauendi qui ita dispositi sunt vt ampli⁹ viuere nõ curent cũ occiderint. Et isti sunt qui insurgunt cõtra principes propter inhonorabilitatẽ sibi factam. τ ne interficiãtur a talibus indigent principes ampliori custodia eo quia illi tales magis volunt mori q̃3 in exprobatione turpiter viuere:vt phs dicit in tertio ethicorũ q̄ est eis mors tali salute eligẽtior Et per ɔ̃ns talibus periculosuz est facere vituperium. Quapropter maxime cauendum est ab hijs qui vel seipsos vel eos quos habebãt carissimos cõtumelia affectos putant. Causa siue ratio ẽ ista vt sequitur quia sine vlla cura salutis irruũt qui per indignationẽ/τ iram aggrediũtur hoc quia tales nõ reputant pericula.Et hꝰ phus cõfirmat per eracliũ.τ dicit. quẽadmodũ eraclius inquit durũ esse dicens pugnare aduersus iram.hoc qꝛ difficile est cum furore pugnare.Et subdit causam dicẽs. vita eĩ idem.vult dicere q̄ ille qui ex furore inuadit libenter perdit vitã vt interficiat eũ qui intulit iniuriã. ¶ Scđa cõclusio ponitur ibi [Cum ꝟo ciuitates].τ est ista: q̄ cũ ciuitas sit ɔstituta ex duabus partibus.s.ex egenis τ diuitib⁹ seu potẽtibus ad hoc q̄ princeps conseruetur in principatu τ dñio:q̄ oportet ambas partes principem maxime estimare saluari τ conseruari in iure suo:τ ne permittat q̄ alteri ab alteris iniuriẽtur.τ quicunq3 tamen eorũ sint potentiores hij precipue sunt a gubernatore vendicandi:ac velut proprij efficiẽdi.hoc est q̄ inclinet eos ad se tanq̃3 sint sui proprij maxime principatus.Hanc conclusionẽ deducit sic philosophus.nam si hoc extiterit.s.q̄ princeps faciat ista duo. Primũ q̄ ambas partes ciuitatis estimet τ cõseruet in iure suo.τ scđm q̄ partem valentiorem sibi adiunet:nec seruorũ liberationem compelletur facere tyrannus seu princeps:nec arma adimere seu substrationez. Et assignat causam philosophus dicẽs. altera nãq3 pars scilicet pars potentior adiuncta potẽtie tyranni sufficiens erit ad superandum eos qui contra insurgere vellẽt. Et sic manebit tyrannus seu princeps non timens insurgentes ¶ Omnibus istis positis dicit philosoph⁹ ibi.

[Superfluum autem] q̄ superfluum autẽ est immorari talibus. et particulariter dicere de omnibus istis.Et ponit causam dicens.quia intentio manifesta erat omnium dictorum τ dicendorum:q̄ oportet. scilicet principem monarchie non tyrannicum esse in ciuitate ciuibus.sed tanq̃3 patremfamilias et regez esse putari ab illis qui sub eo sunt: nec pro se capientem/seu sumet curantem:sed pro communis vtilitatis tutela et cura.et mediocritates in vita sequi:et nõ excessus.hoc est q̄ debet viros medios inter nobiles τ pauperes perfecte sequi.Et causa huius in prehabitis dicta est: qꝛ ad quãcunq3 ptez declinant mediocres illa ps preualebit.et ideo illos debet princeps sequi: et non excessus.quia sicut dictum est quia si ꝑsonas excellẽtes sequitur princeps: persequetur pauperes:et medij discedent ab eo: et opponent se ei cum pauperibus. Etiam est exponendum dictum supradictum q̄ princeps debet mediocritates in vita sequi.hoc est q̄ in agendis et in gubernatiõe debet esse temꝑeratus.et in omnibus debet accipere medium:et non excessus.id est extrema: ita q̄ nec sit totaliter executiuus:nec totaliter remissus. Et qꝛ dixit q̄ ciuitas constituitur ex duabus partibus.scilicet ex egenis seu pauperibus: τ ex diuitibus seu potẽtibus:declarat vltra quomodo pñceps se debet habere ad illas:ibi.[Preterea].τ dicit:preterea egregios viros.scilicet principes per familiaritatem debet sibi coniũgere.plebem vero ac multitudinem per fauorem et gratiam in obsequio retinere.Et ponit causam dicens.ex enim necesse est non solum dominationem eius esse pulchriorem.et optabiliorem ex eo quia melioribus imparet. τ nõ abiectis nec afflictis Uult dicere q̄ est necesse esse ad hoc eius principatus appetatur et desideretur ab omnibus q̄ non debet ordinare q̄ principaliores principentur: et non humiles seu pauperes.nec ex eo q̄ ipẽ nec odio sit nec formidet. verũetiã q̄ longiorẽ ac laudabiliorẽ ei⁹ dñationẽ fore cõtinget. Quasi dicat q̄ pñceps nõ se debz exhibere alicui odio:nec timore:ꝫ amore.ista eñ sũt que faciũt ꝑncipatum seu dñationẽ cẽ durabiliorẽ.τ dicit adhuc phs de eadã itentõe.insup morib⁹.i.ꝟtutib⁹ moralib⁹ oportet ꝑncipẽ talẽ cẽ:vł vt recte se hẽat ad ꝟtutem/vł saltẽ semibon⁹ τ nõ mal⁹ ꝫ semimal⁹.Et ponit oim istorũ cãm.τ dic atq̃.i.eq̃dẽ oi3 gubernationũ seu policiarũ potẽtia paucorũ potẽtũ τ tyrãnis breuissime durare solent.

¶Et huius ratio est. quia durum est imperiū vtrunqꝫ. Et ideo subiecti sepe opponūt se eis ꝛ deponunt eos a principatu. Et ꝙ ita sit sicut dictum est probat philosophus per quinqꝫ tyrannides quas inducit per ordinē ꝙ cū talib⁹ cautel diu durauerīt. alijs vero valde cito ꝯsūpt͛. ¶Prima ponit ibi [quippe illa.] vbi dicitur. ꝙ plurimo tempore durauit illa dn̄atio ꝙ circa sicionios seu sicionem ꝓuinciam orthagore ꝛ filioꝝ eius ꝑmansit ꝙ durauit ꝑ centum annos. Et hm̄ōi ponit cām ꝛ dicit ꝙ durationis eius causa fuit. ꝙ mediocritate quadam ergo subditos vtebat͛. multaqꝫ legib⁹ seruiētes agebat. nō solū eīn pater vtebat͛ subditis moderate ꝛ viuebat fm̄ leges. ꝫ etiam filij eius ista faciebant sicut ꝛ pater. ꝛ sic eius dn̄atio ꝛ filiorū eius multo tp̄e durauit. Et adiūgit adhuc vlteriorem causā ꝛ dicit. Et qꝛ clistenes. s. fili⁹ eius aptus reifamiliaris fuit. s. bellicosus nō facile contemptnendus habebat͛. Etiā plurium vero conuersatione ꝛ vsu familiari fauorē ꝛ grām acquirebat hoim. Et ꝓbat ph̄s ꝑ hystorias. et dicit ꝙ fertur quidem clistenes coronasse iudicē qui victorie illius ꝯtradixerat. nam ab illo iudice cristenes fuit coronatus post mortē ꝙ ei⁹ victorie cōtradixit. nam ei⁹ ymago siue statua fuit in foro posita ꝛ coronata. aiūt eīn quidaꝫ hui⁹ iudicis. s. clistenes statuaꝫ esse illā que in foro sedet. s. apud sycyonē. meruit eīn ille clistenes vt ei⁹ statua esse in foro coronata eo ꝙ moderate gubernauit subiectos.. Idē ꝓbat ꝑ oppositū de pisistrato tyranno de quo dicit͛ ꝙ eo ꝙ erat crudelis ꝙ sustinuit sniam depositionis qn̄ fuit excitat⁹ ad ꝯsiliū ariopagi. ¶Ponit ph̄s scd̄am tyrannidē que diu durauit ibi. [Scd̄a vero] ꝛ dicit ꝙ scd̄a vero tyrannis fuit apud chorinthū ciuitatē ꝛ fuit cypselidoꝝ. scꝫ cypseli ꝛ filioꝝ ei⁹. Hec eīn tyrannis durauit annis septuaginta trib⁹ ꝛ sex mensib⁹. nā sypselus ip̄e exercuit tyrannidem annis triginta. periādrus vero filius pmus eius annis quadraginta quatuor. psamaci⁹ aūt gordij fili⁹ secundus annis tribus. Causa vero durationis eadem fuit scilꝫ. qꝛ bene vtebatur subditis. Et ostendit quō. cum eīn popularis esset cypseus ac gratia apud multitudinē ꝓualeret sine vlla corporis custodia in dn̄atione ꝑseuerauit. scꝫ per triginta annos. peryandrus autem ei⁹ filius tyrannice segecit. ꝫ erat vir bello egregius bella agens ꝓ ciuibus ideo mansit diu in ꝑncipatu. ¶Et supponit tertiam tyrannidē ph̄us: ibi [Tertia pisistratidoꝝ:] vbi dicit ꝙ tertia tyrannis ꝙ diu durauit fuit pisistratidorūꝫ athenis. Et ostendit quō illa fuit ꝛ dicit. hec autēꝫ nō fuit continua: bis eīn tyrannide fuit pulsus pysistratus. nam durauit dominatio eius ꝛ filij eius per triginta ꝛ septem annis. nam pisistratus exercuit tyrannidem seu habuit dominationem per decem ꝛ septem annis ꝛ filij ei⁹ succedentes in principatu decem ꝛ octo annis ꝛ sic fuerunt triginta ꝛ quinqꝫ anni: quib⁹ durauit tyrannis pisistraditorum apud athenas Ex reliquis vero tyrannidibus illa que apud syracusas fuit hieronis. Et gelonis scilicꝫ fuit longioris temporis. sed tamen hec non fuit lōga viginti ꝛ duobus annis ꝛ non amplius durauit. Unde gelon cum septem annis tyrannidem exercuisset octauo anno defunctus est. Hieron autem decem annis ibidem tyrannizauit. Trasibulus vero subsedens ei mense decimo excidit. De omnibus alijs subit. Cetere vero tyrannidum plereqꝫ breui tempore durauerunt omnes: ex ea quia malicie eorūꝫ nō sinebat eos viuere nec in principatu permanere. ¶Ultimo ponit Philosophus epylogum omnium dictorum ibi. [Que igitur sint.] Et dicit. que igitur sint tam circa gubernationes seu policias plurium: ꝙ circa gubernationes vnius solius per que et corrumpuntur ille. et seruentur fere dictum est. Dicit fere. qꝛ in pticularibus nihil vsqꝫ ad vltimum dici potest. Et hec sufficiant.

i

In republica vero Platonis Socrates de mutationibus loquitur ꝛc. ¶Post ꝙ Philosophus in precedenti capitulo determinauit de conseruatione seu saluatione policiarum vnius ¶Consequenter in isto vltimo capitulo istius quinti libri philosoph⁹ improbat opinionem Socratis de causis trāsmutationis policiarum. Pro quo sunt aliqua notanda. ¶Et pmo est notandum ꝙ secundum duas opiniones socratis istud capitulū diuiditur in duas partes principales. ¶In pma enim parte improbat opinionem socratis scilicet illā que est ex transcendentibus. ¶In secunda vero parte improbat eam que est ex proprijs ibi. [Absurduꝫ etiam putare] ¶Secundo est notanduꝫ ꝙ philosophus antequā improbet opinioneꝫ Socratis in principio capituli ponit opinionem Socratis. ¶Et pmo dicit. ꝙ in policia platonis supple dicitur ꝙ socrates loquitur de mutationibus. id ē de causis mutationum policiarum. scilꝫ in libro quē scripsit socrates de policia sua: nō tamē recte.

Ex eo. q2 nec ꝓprias causas assignauit necva rias. ¶Et hoc est ꝙ sequitur. illius enim rei= publice q̄ est optima ac p̄ma mutatio ꝓp̄a nul la assignat̄. s. ꝑ ꝓpriā causā. Et ostendit hoc ꝑ dictū socratis q̄ dixit cām eē trāsmutatiōis po licie. s. illud ad qd̄ nō ꝯtigit ꝑmanere. ſ3 in am= bitu quodā tēpis mutationē recipiat. Et expo nit quō ꝛ dicit. causevero p̄ncipiū hoꝝ inquit sc3 socrates. hoc ē hoꝝ q̄ transmutant̄: quorū sup tertiꝰ cibꝰ quinario cōiugatus duas exib3 armonias. In tota ista littera in sn̄ia vult dice re socrates. ꝙ oēs regiōes seu ciuitates subij= ciunt̄ corꝑibꝰ celestibus. Et in qualibet ciuita te et regione nō mutat̄ ꝓp̄e p̄ma ꝛ optima po licia q̄ ē regnū h̄ est ꝑ ꝓpriā causā. Ceterevero policie nō possūt ꝑmanere sp̄. ſ3 habent ex in= fluentia celesti certū ꝛ determinatū peryodū du rationis eaꝝ. Et ꝓbat hoc socrates ꝑ sili de ꝓ= portiōibꝰ ꝛ dicit. ꝙ sicut tertiꝰ cibꝰ hoc ē nume rus ternariꝰ quinario cōiugatꝰ supple facit du as ꝓportiones. s. sex q̄ alterā. q̄ ē duo ad vnu3 ꝛ sup bi ꝑtiens tertia q̄ est duo ad tria. ꝛ p̄ma ꝓportio ponit̄ in scd̄o genere ꝓportionū qd̄ ē ꝑticulare. Et scd̄a ꝓportio ponit̄ in tertio ge= nere. qd̄ est sub ꝑticulare: sic irradiationes ce= lestes sub quibꝰ cōstituunt̄ ciuitates. ꝛ regio= nes duas faciunt armonias vt inquit socrates hoc est duas ꝓportiones. Et explanat socra= tes dicēs. qn̄ numerus diagmatis huiꝰ efficiat̄ solidꝰ: vtpote natura ꝓducente prauos: ꝛ me diocres disciplina. Vult dicere ꝙ qn̄ numerꝰ diagmatis hoc est descriptionis grama enī in greco: idē est ꝙ scriptura in latino. diagrama autē idē ē ꝙ descriptio. ꝛ sic dicit. ꝙ qn̄ nume rus destrictionis efficiat̄ solidꝰ: hoc est nō du= cibulis nisi in seipsā. tūc natura ex necessitate prauos hoīes ꝛ bonos disciplina. Vult dice= re socrates ꝙ ſm ꝙ aliqn̄ numerus irradiatio nis corpoꝝ celestiū solidat̄ seu firmat̄ supra a= liquā ciuitatē: sic natura ꝓducit hoīes. Et q̄a irradiationes variant̄ ſm diuersitatē tempoꝝ ꝛ cōiūctiones planetaꝝ: sic natura aliqn̄ ꝓdu cit hoīes prauos: ꝛ aliqn̄ meliores disciplina. Et ex hoc ꝯcludit socrates ꝙ fiāt mutationes policiaꝝ ꝓp̄t variationes irradinonu3 corpo= rū celestiū ex vi nature enī aliqn̄ sunt praue: ꝛ aliqn̄ bone disciplina. Istis p̄suppositis ibi [h̄ ḡ forsā] Ponit̄ prima ꝯ° istiꝰ capl'i ꝛ est ista. ꝙ forsā nō male dixit. sc3 socrates ꝙ variant̄ po= licie ſm dispositionē stellaꝝ qd̄ tn̄ veꝝ est. ſ3 il= lud qd̄ dixit ꝙ ꝑ ncc̄itatē fiat falsū est. ¶Dedu cit ph̄s sic hanc ꝯclōnē: fieri enī pōt vt sicut ali qui quos disciplina instituí. ac bonos fieri vi= ros ip̄ossibile est. Vult dicere. ꝙ pōt fieri esse aliquos ſm dispositionē seu irradiationē stel= laꝝ v̄tuosos viros. ſ3 tn̄ ꝙ illud sit de ncc̄itate ē ip̄ossibile. eo q2 sapiēs dn̄at̄ astris. ¶Ad hm̄oi ꝯclōnis ꝓbationē sūt duo optima exempla q̄ ponūt̄ in cōmento bugasoꝝ sup cētilogiū tho lomey. Vnū est de ypocrate qui ex castelatio ne natiuitatis figuram accepit ꝓcliuē in vicia. vn̄ cū figuram illā ad se depictam per duos di scipulos mitteret ad polu3 phinosomie aucto rem dixit. hic vir cuiꝰ hec figura est incōtinens ꝛ viciosus est: illis aūt respondentibus ꝙ esset falsum. q2 optimi viri erat figura. ꝛ ideo diui= natio eiꝰ erat falsa. ꝛ simlr̄ ars ꝛ redeuntibꝰ ad ypocratē de ferētibus que dixit. respōdit ypo cras ꝛ dixit. veꝝ dixit polus. q2 ad pessima ei dispositus sum. ſ3 q2 vidi hoc turpe esse ex aīo transtuli me ad bona. ꝛ sic vinci ad malum dis= poni. ¶Aliud exemplū est de quodam rege ꝑ sarum: de quo dixit bugasorus ꝙ inuenit eu3 pulcherrimis inductus vxores pulcras diligē tem. ꝛ tamen cum honestis conuersantem. Et dixit ei. quid est hoc de te. ꝙ cum inuenia3 om nes significatores tuos esse malos ꝛ turpes ꝙ tu in pulcris et honestis delecteris. Et respon dit rex verum est. ꝙ ex inclinatiōe natiuitatis semꝑ apecto turpia et inhonesta. Sed quia vi indecens esse regi virtute animi vinco meip̄m. ꝛ traho me ad pulcra et honesta. ¶Et subdit ad hoc contra Socratem ibi. [Sed hec quo modo.] Sed hec quomodo propria mutatio foret seu erit illius reipublice seu policie quā optimam esse vult. sc3 socrates aliaꝝ omnium supple transmutationū ꝛ vniuersorum que fi= unt. Causa erit ſm socratem ꝙ fiunt ex tēpe. sc3 peryodi propter qd̄ inquit. id ē dicit omnia transmutari. eo quia non simul incipiunt fieri simulq3 transmutantur. ꝙ cum non deberet eē scd̄m Socratem. quia super natiuitates eorū scriptum costelationis. Et exponit dicēs. Leu si prima dies esse mutationis simul mutaretur Vult dicere. ꝙ velut si die priori ante tropicu3 facta fuerunt transmutantur. ¶Et objicit for= tius ibi [Preterea quam ob causam] ꝛ dicit. quam ob causam. ex illa transit ad lacedemo niorum rempublicam. Vult dicere. ꝙ propter quam causam ex illa. scilicet quacunq3 poli= cia populari fit transmutatio in ea3 que est la cedemoniorum. ¶huius enim causam non potest assignare Socrates ex dictis suis. Et h̄ est ꝙ sequitur sepe enī in contraria transeunt

res nouas oms: vl in ea q̃ sūt ꝑpinqua. s. sicut dixit socrates. ⁊ eadē est ratio de alijs quoqꝫ mutationib⁹. Et dat exempla dicens. ex lacedemonica. i. ex policia lacedemoniorum fit scꝫ mutatio ad paucoꝝ potentia vt dicit socrates ⁊ ista vero ad pplarem statuꝫ. i. ad policiā popularem: ⁊ ex illo rursus ad tyrannidem ¶ Et adhuc vlterius ponit exempla contra socratē ⁊ dicit. atq̃ ⁊ ecōtrario mutant. s. ex pplari in paucoꝝ potentiā ⁊ magis q̃ꝫ in policiā seu ṗncipatū vni⁹ tyranni ¶ Arguit etiam ⁊ dicit. preterea tyrannidis vtrū mutatio sit vel nō sit nil dicit. s. socrates: nec si erit transmutatio: nec si non erit. Propter quam causam ⁊ in qualem scꝫ transmutetur. Huius aūt causa ē. scꝫ ꝙ nō dicit: q₂ nō facile haberet dicere. Et supponit rōnem dicēs. infinitū eni in ṗmā ⁊ optimā ꝫm eū. sic eni fieret continuo circulus ¶ Vult dicere ꝙ infinitum eni. i. indeterminatū. qm ꝫ socratem oportet. ⁊ in ṗma ⁊ optimaꝫ transmutari ex p essima ⁊ vltima. sic eni vtiqꝫ fit continuum ⁊ circulus quē ponit socrates de talib⁹. Et aduersat subdens. ꝫ trāsmutat ⁊ in tyrannidē tyrannidis. Exemplificat dicēs: vt ea que apud sycionios ⁊ mironis tyrannide inclistenis. Et etiam ⁊ in paucoꝝ potentiā. s. transmutat tyrannidis: vt illa que in calcide fuit antideōtis nam in calcedonia ciuitate fuit mutata tyrannidis antideontis tyranni in policiā paucorū potētū. Etiā ⁊ in pplarē statū. s. mutat policia tyrannidis: vt fuit illa q̃ gelonis fuit syracusis Et in optimates. i. in policiā optimatū mutat tyrannis: vt fuit illa que carolan apud lacedemonios. nam in lacedemonia tyrannis carolā tyranni fuit mutata in policiam optimatū. Et silr ponit exempla aliaꝝ transmutationum dicens. ⁊ in tyrannidē fit mutatio ex paucoꝝ potentia. vt in cicilia plurime vetustaꝝ. Et in leōtinis. scꝫ ꝓuincia que est ytalie in tyrannidem panetu: seu panastij policie paucoꝝ potentuꝫ mutate sunt. ¶ Et similiter apud gelam incandri. nam gela est q̃dā regio seu ꝓuincia in qua mutata fuit policia paucoꝝ potentū in tyrānidem candri tyranni. Et similiter apud regium in anaxalay. nam regiū est quedam ciuitas in qua policia paucoꝝ potentum fuit trāsmutata in tyrannidē anaxalay tyrāna ¶ Et postea subdit phs generaliter dicens. ⁊ in alijs cōpluribus ciuitatibus eodē mō. Et de nulla istarū potest socrates ex sua suppositione cōuenientem assignare causam vel rōnem. ¶ Secunda conclusio ponitur in secunda parte capituli q̃ incipit ibi [Absurdum etiam] ⁊ est ista ꝙ falsa est opinio socratis qua dixit ꝙ policie mutantur in paucoꝝ potentū policiā ꝓpter hoc ꝙ ciues sunt amatores pecunie. Et phus deducit eam sic ꝙ absurdum est etiam putare. s. ꝙ policie mutantur in paucoꝝ potentiā propter hoc ꝙ homines cupidi pecuniaꝝ studiosi in magistratibus seu pncipatibus versātur ex eo: q₂ plurimis diuitijs supabundantes non iustum estimant par habere in ciuitate eos qui nō habent facultates ⁊ eos qui habent. Et hoc dixit socrates qn̄ dixit omnia debere esse cōia. Et inducit phūs rōnem ibi [In multisqꝫ] ⁊ dicit. ꝙ in multis policijs paucorum potentum nō licet pecunias querere: ꝫ leges sunt ꝓhibētes scꝫ socratis: qui dixit omnia debere esse communia. quasi dicat ꝙ non est perniciosum fieri pecunias querere in multis policijs paucorū potentū: q₂ illud solum est ꝓhibitum per leges socratis qui dixit omnia esse cōmunia. que tamen leges improbate sunt in secūdo libro. Et inducit phūs exempluꝫ ⁊ dicit. ⁊ apud carthaginem qui populariter gubernāt pecunijs student. ⁊ tn̄ nunc adhuc mutati sūt: hoc est quia policie populares nūc sūt mutate. ⁊ tn̄ non in policia paucoꝝ potentū. Et si aliquis dicat ꝙ vna ciuitas facta est due ciuitates. Ad hoc respondet phs ibi [Absurdū etiā] ⁊ dicit ꝙ absurdū est dicere duas esse ciuitates illam que est sub paucorum gubernatione opulentoruꝫ et inopum seu paucoꝝ. Et ad hoc iducit rōnē dicens. quid eni aliud huic q̃ꝫ laconice accidit nec alteri cuiq̃ꝫ. s. ciuitati vbi non oēs equales possideant. s. diuitias. aut non omnes equalit sint boni viri. nullo aūt pauperiore facto. scilꝫ q̃ꝫ prius erat nihil min⁹ trāsmutant ex paucoruꝫ gubernatione ad pplarem statū si plures sint paupes: ⁊ ex pplari in paucoꝝ potētiā. si potētiores sūt opulēti q̃ꝫ multitudo ⁊ alteri negligant quicunqꝫ eoꝝ fuerint ⁊ alij itēdāt. Pōit aliā rōnē ibi [cūqꝫ ples.] ⁊ dic. cunqꝫ ples sint cause ex qb⁹ mutat oēs sūt eas nō dicit. s. Socrates ꝫ solū vnā. i. sola vnā cām. ⁊ ponit illam cām ⁊ dicit ꝙ ꝓdigaliter viuentes vsuris ꝯfecti paupes efficiunt. quasi vero fuerit oms ab initio diuites vel plurimi eoꝝ: hoc eni est falsum q₂ etiaꝫ in ṗncipio edificationis ciuitatis quidam erāt paupes ⁊ quidā diuites. ¶ Et ponit verā causā ibi [at qn̄ ipoꝝ] ⁊ dicit ꝙ qn̄ q̃daꝫ ipoꝝ potētiū patrimonia ꝯsumpserunt res nouas molliunt hoc quod innouant nouas substantias seu diuitias per vsuras. Et per que

cuicq3 alia lucra. quomō aūt alij nichil graue accidit. hoc est ꝙ nec excellēter sunt diuites nec sūt multū paupes. Et etiā trāsmutātur nihilo magis in pplarez statū q̄3 in aliā spēm gubernatiōis seu q̄3 in quācūq3 aliā policiā. ¶Insuper ꝛ si honores vna cū alijs nō capiāt. ꝛ si inferant iniurias hoc est si patiātur iniusta seu iniurias ciues seditiōes faciūt: ꝛ trāsmutant policias. Etiā si nulla dissipatio patrimonij intercesserit ex eo ꝙ liceat quicq̄d volūt efficere. cuius rei causam ferūt nimiā libertatē. s. dicit socrates. q2 liberū dicim9 esse hoīem q̄ causa sui est. ꝛ hoc potest facere ꝙ vult. ¶Et in fine adiūgit phs: ibi. [Cūq3 plures reprehēdendo socratē de diminutiōe ꝛ insufficiētia. Et dicit. Cūq3 plures sint paucoꝝ. s. policie. plures etiam ppli gubernatiōes tanq̄3 vtraq3 vna sit mutationes assignat socrates. ꝛ ideo diminutus est Et hec de isto capitulo. ꝛ de toto quinto libro politicorum dicta sufficiant.

¶Hic incipit sextus liber politicorum

q Uot igitur sint differentie et quales ciui ꝙ deliberandi habet potestatē ꝛc. ¶Postq̄3 phus in q̄nto libro politicoꝝ determinauit de trāsmutatiōib9 policiaꝝ: ꝛ de causis corruptiōis ꝛ saluatiōis eaꝝ. Cōsequenter in isto sexto libro intēdit determiare de institutiōe policiaꝝ ꝛ principatuū. Et p̄mo in isto p° caplo intēdit determinare de suppositiōibus/ seu cōditiōibus vel propꝛietatib9 q̄ ab instituēte policiā pplarez debēt accipi. Pro q̄ sunt aliqua notāda ¶Et p̄mo est notandū ꝙ istud capitulū primū ꝯtinet tres ptes principales. In p̄ma eñ parte ꝓponit phs intentionē suā cū cōtinuatiōe ad precedētia. ¶In scda vo parte ponit causas quare plures sunt policie populares ꝛ cōditiones policie poplaris que ab instituēte policiā pplarez debent supponi ibi. [Due sunt cause. ¶In tertia aūt pte mouet et soluit primā questionē principalē hui9 libri. q̄ est vtrū fm iusticiā popularē debent ciuilitates seu principatus distribui fm multitudinez ciuiū. vel fm honorabilitatē: ibi. [Sed querit post hec.] ¶Scdo est notandū ꝙ phs in p̄ma pte capli pōit intētionē suā. ꝛ dicit: ꝙ l3 dictū sit prius q̄t igitur sūt differētie policiaꝝ ꝛ quales ciui. ꝛ que deliberādi seu cōsiliādi dr̄e sint eoꝝ qui adhoc habēt potestatē. et in quo summa reipublice seu policie cōsistit. hoc est ꝙ sūt in sūma principātes. Et circa magistratuū ordinationē. s. que sūt differētie ꝛ qualia ad qualem policiā ordinata sunt. Et similr de corruptionibus ꝛ cōseruationibus rerūpublicarum seu policiaꝝ. ex quib9. s. causis ꝓueniāt: et q̄s ob causas dictū est pri9. hec eñ oia sūt dicta i supioribus. ¶Et subdit phs q̄ sunt dicēda ibi. [Sed cū plures sint.] et dicit. sed cū plures sint spēs policie pplaris. ꝛ similr aliaꝝ policiarum de illis si q̄d restat nō peius fuerit seu erit cōsiderare: imo eque bonū propter pfectionē artis. q2 oportet ꝙ cōsideretur oīe illud ꝙ est cōferens ad policiā si deb3 esse ars pfecta. Et dicit ꝙ considerandū est in talibus simul proprīū vnicuiq3 eaꝝ. s. policiaꝝ: ꝛ ꝯuenientē modum reddere. s. oportet ad vnāquāq3 policiaz ¶Et subdit ibi. [Preterea] quid ad hoc oportet cōsiderare ꝛ dicit. preterea: cōsiderare s. oportet coniunctiōes istoꝝ modoꝝ. Et assignat causam dicēs. nā coꝝ cōiunctio parit rerū publicarū seu policiarū varietatez. Et subdit quomodo vt est optimatū gubernationes ad paucoꝝ declinēt potētiā. et respublice magis pplares existant. Hoc est qñ eñ policie optimatū miscūtur cū policia paucoꝝ potentū tūc magis declinant ad paucoꝝ potentū policiaz ꝛ qñ vero miscūtur policijs mixtis ex paucoꝝ potētia. ꝛ ex pplari que noīe cōi dicuntur respublice seu policie: tūc magis declinant ad popularē. ¶Et explanat phs quomō ibi. [dico autem]. dico aūt cōiunctiōes quas cōsiderare oportet nō sunt cōsiderate. s. in supradictis libris. ꝛ explanat p exēpla: et dicit. Seu. si ps illa que est in deliberādo versat. ꝛ illa est q̄ circa electiōes magistratuū seu p̄ncipatuū cōstituit: ita instituta sit vt cōferat paucoꝝ potētie Et circa deliberādu3 illo modo. circa electōes vero ad optimā gubernationē magis declinet vult dicere ꝙ si sit institutū circa p̄ncipatū consiliatiuū vt magnates ꝛ potētes sint cōsiliarij Et similr circa p̄ncipatū eligentiū principatus ita sit vt potētes ꝛ magnates sint q̄ habent eligere p̄ncipatus tūc magis declinabūt ad paucoꝝ potentiā. Et si aūt fuerit institutum circa principatū cōsiliatiuum vt optimates viri sint consiliarij. ꝛ similr ꝙ eligentes p̄ncipatus sint optimates. tūc magis declinabūt ad ppl3: hoc est ad ciues mediocres. ¶Et subdit generalr dicens: vel p aliū quendā modū nō oia instituta sunt reipublice cōuenientia: vel supple instituta sunt. hoc est ꝙ diuersis modis instituātur supple ꝯsiderandū est. ex eo: q2 fm diuersitatē ꝛ variationē modoꝝ principatuū cōsiliarioꝝ ꝛ eligētiū erit diuersitas/ seu varietas policia

rum.¶ Et ſubdit phs ibi.[Qualis igitur]ꝗd ex hys dictū eſt:⁊ ꝗd adhuc determinandum. Et dicit.qualis igitur ꝑplaris quali ꝯgruat ciuitati.et qualis paucoꝝ potētia quali multitudini.et aliaꝝ gubernationū que ꝗbus cōferat dictū eſt priꝰ.ſ.in quarto libro:⁊ in quito libro Et ſubdit de hijs que adhuc reſtāt dicenda.et dicit.verūtamen oportet fieri manifeſtum nō ſolū que iaz iſtaꝝ gubernationū optima ſit ciuitatibꝰ.ſ etiā quomō inſtituēde ſint ⁊ iſte ⁊ alie breuiter eſt explicandū:q2 ſine hoc nō erit cōpleta ars ⁊ methodus policiaꝝ ¶ Et ſubdit ordinē cōtractandoꝝ ibi.[ꝙ ꝑmo de ꝑplari] et dicit ꝙ primo dicemus de ꝑplari. Et ponit rationē quare ꝑmo eſt dicendū de policia populari.et dicit.nā ꝑ hanc etiā de cōtraria illiꝰ gubernatione patebit.et.que ſit illa policia opposita policie ꝑplari ſubdit.hec eſt aūt quā vocant quidā paucoꝝ potentiā.Et ſubdit modū et dicit. Capiēda ſunt aūt ad hanc diſciplinaz cūcta ꝑplaria et que vidētur ꝑplariuz eſſe ſequentia.Et ex hys ſimul poſitis reſultāt ſpēs gubernatiōis ꝑplares. et ſimilr plures eſſe ꝙ̄ vnā ⁊ differētes ad inuicē cōtinget.ſ. ſꝫ ſpēm ¶ Tertio eſt notandū ꝙ phs in ſcḋa ꝑte capli que incipit ibi.[Due ſunt cauſe] pōit cauſas ꝗre ſunt plures policie ꝑplares.et dicit:ꝙ cauſe policie ꝑplares ſunt plures ꝙ̄ due. Prima eſt illa que dicta fuit.ſ.in quarto libro.et hanc repetit hic.⁊ eſt iſta.q2 inter ꝑplos dr̄a eſt ⁊ ſic ꝓpter diuerſitatē ꝑploꝝ multe ſunt diuerſitates ꝓpter quas neceſſe eſt eē diuerſis modis cōicare:⁊ quelibet cōicatio ſpecialiter fac̄ ſpeciem policie ꝑplaris ab alia differētē.Et declarat quomō inter ꝑplos eſt dr̄a. et dicit.ſūt eñ alij agricole.⁊ alij opifices/ſeu artifices.et alij miniſtri/ſeu mercēnarij.ꝗꝝ primi.ſ. agricole: a ſecūdis.ſ.ab opificibus.et tertij.ſ.mercennarij ab vtriſqꝫ.hoc eſt ab agricolis ⁊ ab opificibus nō in eodē mo.ſ.ſolū differūt ꝙ ſtatus popularis ſit melior aut deterior.ſ.alijs verūetiā in eo ꝙ nō idem ſit.Et cauſa huius dicti eſt q2 cū policia ſit ordo cōicantiū:et tali cōmixtiōe differt ordo cōicantiū.ꝙ̄ ncc̄e eſt ꝙ policie differāt:⁊ ſic ex dr̄a ordinis cōicantiū in ſtatu populari ncc̄e eſt ꝙ ſpēs policie ꝑplaris differāt. ¶ Scḋa vo cauſa quare differūt policie ꝑplares eſt de qua nūc dicemꝰ.et ponit eā dicens: que eñ popularē ſtatū ſequunt̄ ac vidētur eē ꝓpria ipſius cōiuncta ſimul faciūt varietatem ſ.ſm ſpēm in policijs ꝑplaribus. Et ſubdit ꝙ̊modo:⁊ dicit.nā alicui pauciora conſequētia ſunt.hoc eſt q2 alicui policie ꝑplari pauciora aſſequūtur alicui vo.i.alteri vero policie populari aſſequūtur plura.et alteri oīa.Et vocat phs ꝯſeꝗntia ꝙ̄ aſſequunt̄ policijs electōe eoꝝ:ꝯſilium.Et inſtitutiōes iudicioꝝ.⁊ hmōi.⁊ dicit phs.ꝙ vtile vero.ſcꝫ eſt horuꝫ ſingula cognoſcere ad ꝯſtituendū ꝙ velit quis ⁊ ad corrigendū Uult dicere ꝙ oportet vnūquoqꝫ horū ꝯtitiū cogſcē ad ꝯſtituēdū ꝙ̄ cūqꝫ ipſarū policiarum ꝑplarium.ſm ꝙ velit aliꝗs inſtituere eas tam ad directiones:ꝙ̄ ad correptiones. ¶ Et ponit rōnem ex antiquis legis latoribus inſtituentibus policias:ibi. [Querunt eñ. ¶ Et dicit.Querūt enim qui rem publicā conſtituunt cuncta que illi ꝓpria.⁊ cōuenientia ſint in vnū colligere ad ꝓpoſitum ſuū. ¶ Et faciētes hoc aberrāt.vt ſupra dictum eſt a nobis.ſcilicet in quito libro.vbi de corruptionibus ⁊ cōſeruationibus reꝝ publicarum tractauimus. Ratio huius dicti eſt iſta:q2 volens inſtituere policiā nō debet in vnū colligere cōueniencia ⁊ ꝓpria policie ad ꝓpoſitū ſuum Sed ſm propoſitū.⁊ intentionē policie: tunc eñ policia ē bene inſtituta.qū eſt inſtituta ſm ꝓpoſitū policie ſcḋm ꝙ debet inſtitui. ¶ Quarto eſt notandū.ꝙ phs:ibi.[Nūc aūt dignitates.] ponit conſequētia.⁊ ꝓpria ex quibus variantur policie ꝑplares. ¶ Et primo ponit exigentias ⁊ mores policiarum ꝑplarium. Et ſcḋario dicit ꝓpria.⁊ dicit ſic nūc aūt dignitates.⁊ mores ⁊ que flagitet dicemus. ¶ Uult dicere:ꝙ oportet dicere exigētias ⁊ mores ſeu ꝓprietates que appetūt illi ꝙ̄ participāt policiā ꝑplarem.vñ ꝓpoſitū igitur ꝑplaris reipublice eſt libertas.Et ponit rationē ex cōſuetudine i hac policia.et dicit.hoc eñ dicere cōſueuerunt ꝗſi in hac ſolūmodo republica libertatē querētes Et explanat ſubdēs.ad hāc eñ.ſ.ad libertatē reſpicere dicūt oēm ꝑplarez ſtatū. ¶ Et ſi queratur ꝙ̄ ſūt libertatis ſigna:ad hoc dicit phus ibi.[libertatis vo] ꝙ vnū ſignū libertatis eſt vt per vices imperēt ⁊ pareāt ſeu ſubijciātur Et dicit.vt ꝑ vices ꝓpter hoc ꝙ nō ſemꝑ vnꝰ ꝑncipetur.ſ aliqñ vnus ⁊ aliqñ alius. Et pōit rationē huꝰ dicēs.nā iuſtū ꝑplare eſt equum hēre ſm numerū ⁊ nō ſm dignitatem.Ex ꝙ̄ fit vt ſm hoc iuſtū multitudo ex ncc̄itate dñetur Et ratio eſt iſta.q2 in policia ꝑplari vnus eq̄liter dignꝰ eſt ſicut ⁊ aliꝰ participare ꝑncipatu ꝯſiliatiuo/et iudicatiuo.et ideo ncc̄e eſt ꝙ ꝑncipatus ad multitudinē referat̄ ſm ꝙ dic̄ phs ex quo fit vt ſm hoc iuſtū multitudo ex ncc̄ita

tem dñetur. Et q̄ quicquid decreuit ipopulus illud esse ratum ⁊ iustum. non enim aliquid iusticie refertur ad principes. eo q̄ in policia populari seruat̄ iustum naturale. in quo natura omnes homines fecit equales. et hec est esse iustum. Et ideo ayūt eñ id ē cōmuniter dicit: scʒ q̄ participantes policia populari vtvnusquisq; ciuiū equū:siue equale habeat. hoc est q̄ sicut natura equales eos genuit:ita equaliter se habeant ad dignitatem ⁊ ṗncipatum:⁊ sententia vniuscuiusq; ciuis sit equalis ¶ Ex isto eñ sequitur q̄ in gubernationibus popularibus plus possunt inopes seu pauperes q̄ȝ opulenti seu diuites. Et assignat causā seu rōnem. ⁊ dicit. qꝛ plures eñ sunt. s. paupes q̄ȝ diuites. Et per ꝯñs pluribꝰ acquiescendum est. nam dicit phūs. Et illud obtinet q̄ pluribꝰ videatur. id est q̄ pluribus visum est. ¶ Concludit eñ q̄ hoc est igitur vnum signum libertatis. q̄ ponunt omnes populares reipublice finem. scʒ q̄ omnes qui sunt equaliter liberi. q̄ equaliter participent in policia populari.

¶ Secundum signum libertatis ponitur: ibi. [Alterūʒ vero] ⁊ est istud. q̄ vnusquisq; viuat vt vult. Et ponit rōnem phūs per oppositum ⁊ dicit. si quidem est serui viuere nō vt vult: ita per oppositū liberi est viuere prout vult. Hoc eñ aiunt opus esse libertatis. hic est igitur secundus popularis reipublice finis. hic eñ profectum est nemini potissimuʒ subesse velle hoc q̄ nullus alij subijciatur. ꝟ omnes sint equalis libertatis. q̄ si hoc nō datur scʒ q̄ nullus alteri subijciatur. ꝟ datur q̄ vnus alteri subijciat̄. saltem scʒ datur per vices subesse atq; p̄esse. ⁊ sic subijciuntur aliqui ꝑ vnā ꝑtem temporis ⁊ ṗncipantur per aliā. ⁊ illi qui ṗncipantur ꝑ vnaʒ partem temporis subijciūtur per aliam. ex eo quia id ꝑtinet ad libertatem que est ꝟm equū seu equale. qḋ est q̄ omnes ciues equali dignitate pociantur. His eniʒ p̄suppositis ac tali existente principio scilicet q̄ finis policie popularis est libertas. ⁊ q̄ oportet q̄ oīs ciues ꝑ vices principētur: ⁊ pateant: ⁊ q̄ oportet q̄ oīs ꝑticipēt illa dignitate phs: ibi [His presuppositis] ponit decē ꝓprietates ⁊ conditiones ṗplaris. ⁊ enumerat. Prima est q̄ in policia ṗplari sicut oēs participāt libertate ⁊ oīs sunt eq̄les in libertate. ita oportet sumi ad magistratꝰ oīs ex oībus: hoc est: qꝛ vnuisquisq; potest eligi ad principatū. ac preesse oīs vnicuiq;. ⁊ vnūquēq; vicissim oībus. siue sit diues siue paup/ siue nobilis/ siue innobilis. hoc eñ pꝫ ꝑ hoc: q̄ sicut sūt oēs equaliter liberi ita eq̄liter debēt participare equaliter principatus ⁊ honores in policia ṗplari. ex eo qꝛ principatus ⁊ honores in ea debēt distribui solū ꝟm dignitatem libertatis ¶ Secunda ꝓprietas siue conditio ponitur ibi [Per sortem tribuere.] ⁊ est ista. q̄ principatus in policia ṗplari oportet q̄ per sortem tribuantur. Et si querat̄ quales dicit phūs vel omnes penitus vel illos saltem qui non pericia indigent ꝟ arte: qꝛ in ṗncipatu qui indiget experientia ⁊ arte simul: sicut est in bellicis: vel vbi requiritur prudentia cum arte: vt est id ṗncipatu consiliatiuo: tunc periculosum esset quemlibet eligere sorte. sed in principatu populari nō oportet attendere nisi dignitatem libertatis. ⁊ sic sorte potest tribui: vt ne dissensio oriatur. ¶ Tertia ꝓprietas siue conditio ponitur ibi [A nullo censu] ⁊ est ista. q̄ non ab honorabilitate aliqua oportet esse principatus. s. diuitiarum vel potentie generis ex eo. qꝛ sic non omnimoda equalitas est inter ciues. Et si oportet aliquomō attēdere ad censum seu ad nobilitatem. non oportet attendere ad maximū censū vel ad magnā nobilitatem: ꝟ sufficit attendere ad ꝑuū censum: uel ad ꝑuā nobilitateʒ ex eo. qꝛ in hac policia q̄ principaliter est attendēdū est libertas ⁊ eq̄litas libertatis ¶ Quarta ꝓprietas siue conditio ponit̄ ibi. [Nō nisi semel] ⁊ est ista. q̄ non oportet eundem ciuem bis principari aliquo principatu. Et sic contingat oppositum fieri: hoc debet accidere raro aut paucis. exceptis qui versantur in bello. in bellicis eñ nō equaliter possum esse idonei. scʒ vt sint duces exercitus. qꝛ hoc indiget exercitio. ¶ Assignat rationem quare nullus debet bis principari ibi. [Paruí temporis.] ⁊ dicit q̄ oportet esse ꝑui temporis principatus in policia populari: vel omnes vel quoscunq; contigit. scʒ principari: eo q̄ si longo tempore principatur vnus: tunc principatus non posset per omnes transire. et ideo oportet q̄ omnes principatus transeant per omnes ne equalitas seruetur. Et addit vł quot recipiūt. i. vel quos contingit. qꝛ in q̄busdam principatibus oportet habere exercitiuʒ ⁊ artem. ⁊ illi principatus non sunt ꝓportionales omnibus ꝟ quibusdā. ¶ Quinta ꝓprietas seu ꝯditio ponitur ibi [Iudicare omnes] ⁊ ē ista. q̄ oportet in policia populari omnes: scʒ ciues iudicare. Et si nō omnes oportet q̄ assumantur iudices ex omnibus qui iudicent. scʒ ex agricolis/ ⁊ ex opificibꝰ/ ⁊ hmōi. s. ita q̄ qui

bet sit dignus ad principatum iudicatiuū ex quacunq₃ cōicatione ppli sumatur. Et dicit de quibꝰ habent iudicare. ⁊ dicit ꝙ de omnibꝰ scʒ causis: vel de pluribus ⁊ maximis: ⁊ principalissimis causis habent iudicare. Et determīat que sunt principalissime cause de quibus habent iudicare. ⁊ dicit puta de corrigendos. scʒ ciues. hoc est de correctione ciuiū ⁊ de policia hoc est de ordine ciuilitatis. Et de priuatis cōtractibus. hoc est ⁊ de priuatis cōmutatiōibꝰ in foro interuendentes ⁊ ementes. ¶ Hec oīa sunt fm diffinitionem ciuis supius assignatā in tertio libro vbi dictuʒ est. ꝙ ciuis est qui potest ꝑ se sufficientiam cōmunicare: siue participare ꝑncipatu cōsiliatiuo ⁊ iudicatiuo ¶ Sexta ꝓprietas seu conditio ponitur ibi [⁊ cōcionem esse] ⁊ est ista. ꝙ oportet in policia populari cōicationē seu cōgregationeʒ esse omniū dn̄am. hoc est. ꝙ oportet ꝙ cōgregatio popli iudicet de omnibꝰ magistratuū vero nullꝰ. vult dicere. ꝙ nullus habeat aliquē principatū sup aliū ꝓpter ipam cōitatem ppli. ⁊ non est cōcio dn̄a oīm oportet eam esse maximaꝝ reruʒ ⁊ magistraꝝ vero minimaꝝ ꝙ sūt maxime res dictum est. ¶ Septima ꝓprietas siue conditio ponitur ibi [Inter magistratus.] ⁊ est ista. ꝙ inter magistratus aūt pplarissimū est ꝯsilium: vbi nō omnibus est mercedis facultas. Uult dicere ꝙ populare consiliū omnium maxime dn̄etur: ⁊ non mercedis causa: ꝫ causa communis boni. Et huius ratio est. qꝛ qui mercedis causa principantur ad lucra ꝓpria vertunt iudicia ⁊ ꝑuertunt ea. nam illi qui iudicant mercedis causa de omnibus factis iudicant. nam tunc quidē scʒ tales adimūt seu auferūt. s. iusticiam. ⁊ huius magistratꝰ seu principatꝰ potentiā. Et huius ratio est. qꝛ in tali principatu potentia est. ꝙ vnicuiq₃ ius suum reddatur: et illam tales auferunt. ¶ Et ponit rōnem phūs dicens. ad se eñ reducit iudicia cuncta populus mercede seu ꝑcio abundans. populus eñ non indiget: ꝫ omnibus habundat. et ideo nō ꝑuertit iudicia ꝓ precio vt supra diximus. scʒ in tertio libro: vbi de hac parte tractauimus: ¶ Octaua ꝓprietas siue conditio ponitur ibi. [Deinde mercedem] ⁊ est ista. ꝙ si aliqui sūt ꝑmiandi ꝓpter cōmunem sollicitudineʒ reipublice. ꝙ tūc cōmunis fiat ꝑmiatio. ita scʒ ꝙ cōgregatio populi ꝑmiet. tam concio ꝙ̄ iudicia. ꝙ̄ magistratus. Et ratio huius est. qꝛ qn̄ ꝑmiationes fiūt equales cessant inuidie ⁊ emulationes qđ maxime expedit pplo. ⁊ si non totus populus ꝑmiatur. saltem sunt ꝑmiandi magistratus ⁊ cōciliū ⁊ iudicia ⁊ cōciones principales vel eos magistratus quos necesse est in eadem simul esse cōmensatione. Uult dicere ꝙ ordinator pāciꝑatuū ⁊ dignitatum debet facere cōmutationem adinuicem. s. ꝙ vnūquemq₃ sumat ad principatum ⁊ ad cōsilium ⁊ hmōi: ⁊ tunc cessabunt inuidie ⁊ emulationes ¶ Nona ꝓprietas siue conditio ponitur ibi. [Preterea cū paucoꝝ] ⁊ est ista. ꝙ sicut ī policia paucoꝝ potentum assumuntur ad principatꝰ. diuites/potentes/⁊ nobiles/ ita per ꝯtrariuʒ in policia pplari debent assumi. paupes/ egeni/ ⁊ mercenarij. ¶ Decima ꝓprietas siue conditio ponitur ibi [Preterea potestatem.] Et est ista. ꝙ nullus principatus sit ꝑpetuus. qꝛ alit non posset transire per omnes. ⁊ hoc esset q̄dā inequalitas. ꝫ qꝛ aliquis posset obijcere. ꝙ aliquis electus ad principatum corrumpi potest ex malicia. Addit phūs. ꝙ si aliquis ita deficiat ex antiqua mutatione ⁊ consueta malicia: tunc oportet eum auferre ⁊ tollere potentiaʒ eius ab ipo. Et qꝛ corrupte eligebantur: oportet ex electione ad sortem reducere. scʒ ꝙ sorte principatus distribuantur in populo. Omnibus istis positis ponit phūs epylogū de omnibus dictis ibi. [Hec igit oīa] ⁊ dicit ꝙ hec sūt cōia policiaꝝ pplariū. Et subdit vnde accipiūtur. ⁊ dicit ꝙ contingunt autem. s. hec supradicta ex eo iusto ꝙ fatentur pplare. hoc est equū habere oīs fm numerum. qđ maxime videt esse pplaris status ⁊ ppli. Et subdit rōnem dicens. equū est eñ cū nichilo magis gubernāt diuites ꝙ̄ pauperes nec soli potestate habent scʒ quidam ꝫ oēs ex equo fm numerū: sic eñ existimant existere equalitatē in ciuitate ⁊ libertatem. ita scʒ ꝙ omnes equali iure ex quali dignitate se habeant ad omnem principatū scʒ diuites ⁊ pauperes ¶ Quinto est notāduʒ ꝙ phus in tertia parte capituli que incipit ibi. [Sed queritur post hec] Mouet ⁊ soluit primā questionē principalē huiꝰ libri q̄ est. vtruʒ fm iusticiam poplarem debent ciuilitates seu principatus distribui fm multitudinē ciuium. ⁊ dicit sic. ꝫ queritur post hec queadmodū habebunt equū seu equale scʒ policie. qꝛ dictum est in ꝑhitis ꝙ omnis policia habet aliqđ eqle qđ est iustum in ea. ¶ Et ponit questionē simł cum diuisione. vtrum ꝯtiri īn mille eos cēsus qui sunt quingentoꝝ: et mille equaliter posse quingentis. vel non sic ponere oporteret istā paritatē. Uult dicere. vtrū oportet honorabi

litates diuidere in mille.s.illas que sunt qngẽtorum. Et rõ est.qr sepe cõtigit q in quingentis tot sunt honorabiles psone quot in mille alijs fm q subdit. Et mille equaliter posse quingẽtis.scz honorabilitate. Et accipit alteram ptẽ diuisionis que verior est: z dicit. vel nõ sic ponere oporteret istam paritatẽ vel partiri qdez sic. Uult dicere aut nõ sic oportet poni in hys equalitatem. s diuidere sic oportet.s.mille cõtra quingentos in honorabilitate: deinde ex quingentis pares seu equales accipientẽ.scz in honorabilitate. z ex mille hos potestatẽ habere ptionũ z iudiciorum. Deinde iterato ponit diuisionem q iam habita est ibi[vtrum igitur Et dicit. vtrum igitur respublica iustissima est fm pplare iustũ: vel magis illa q fm multitudinem. Uult dicere. vtrum hec que dicta sunt sint iustissima.s.vt multitudo reducatur ad equalitatem. Et respondit ad questionẽ. aiunt eñ pplares illud esse iustum q videt vtriqz pluribus. potentes vero scz dicũt illud esse iustuz q videtur hys qui plus possidẽt. p multitudine eñ facultatum aiũt esse statuẽdũ. ¶ Istis psuppositis phs ponit ibi[Sz hñt hec] ↄclusionem responsalẽ ad vtrãqz ptem. q quidẽ ↄclo est hec. q habent hec vtraqz iparitatẽ. z iniusticiam: scz q illud sit iustũ simplr qd videt pluribus. Et silr q illud sit iustum simplr qd videt illis qui plus possident. ¶ Et pbat phs primo ↄclonez quãtũ ad pauciores. z dicit. si eñ qdẽ pauci tyrannus est. Uult dicere. q siquidez h iustũ q videt hys qui plus possident habeat iniustũ est: z est tyrannis q est corruptio et nõ ciuilitas. hoc eñ per hoc. qr si illud est iustum q videt hys qui plus possident. p ↄñs illd erit iustum qd videtur alicui qui plura alijs possidet. qr si sit vnus qui habeat plura alijs diuitibus illud erit iustũ q illi soli videtur qd est iniustum z tyrannicũ. ¶ Scdo pbat scdam ptẽ cõclusionis ibi[Si vero plures.] z dicit. si vo qdem plures fm numerũ iniuriabunt publicãtes opulentorum ac paucorum vt supius dictuz est Uult dicere. q si debz videri iustũ q videt pluribus fm numerũ iniusta agent de populãtes illa que diuitum z paucorum potentũ sunt. sicut dictum est tam in tertio q in quarto libro. Et si queratur si non est iustum simplr q pluribus videtur. nec est iustũ qd videt illis qui plura possident: qd ergo erit iustum simplr. ¶ Ad h respondet phs ibi[Que igitur.] q considerãdum est ex hys que vtriqz diffiniunt iusta. hoc est q est considerandum ex quib9 iustis. et ex qua rõne iustorum determinant vtriqz.s. illi qui dicunt q est iustum illud qd pluribus videt: et illi qui dicunt esse iustum q illis videtur q plã possident. Et tangit modum z dicit. inquiunt eñ. quicquid videat maiori pti ciuiũ illd oportere esse ratum: ita q snia eorum pualeat. Et determinat subdens. siquidẽ hoc actũ nõ penit9 hoc est q siquidẽ hoc cõcedatur eis nõ tamen omnino seu vlr. Et subdit qualr determinãdũ sit ibi[Sed cũ due] z dicit. s cum due partes sint ex quibus ciuitas cõstat.s. diuites z pauperes: q ambabus ptib9 videat: aut pluribus scz illarum duarum ptiũ illud ratũ est. z eorum sententia pualet. q si cõtraria videant qdcũqz plures scz illorum amborum ptiũ. z maxime habentes maiorem censũ: quorum honorabilitas maior ẽ hoc pualeat in iudicijs: qr pbabile sp est q honorabiles psone minus deuiant a veritate. Et dat exm dicẽs. si alij decem alij viginti: istomõ videtur aũt diuitum sex: pauperum vero qndecim accedant vero pauperib9 quatuor diuitũ: vt oẽs sint decem z nouẽ Diuitibus vero accedãt qnqz paupes: vt oẽs sint vndecim. ¶ Subiũgit phs quõ tunc iudicandum sit. z dicit. quorum cuiqz census exuperat cõnumeratis ambobus vtris illud ratum sit. z eorum snia debet pualere. Et si querat quid si sũt equales. Ad hoc dicit phs ibi[q si forsan] q si equales esse contingerit cõmunẽ hanc putandũ esse dubitationẽ sicut z nunc accidit. Et dat exẽm. nam si diuiso in duo paria fiat cõgregatio: z vna pars dicat vnũ z altera alterum. ¶ Et silr si iudices diuidãt in duo paria: z vna ps dicat vnũ: z altera pars dicat aliud. nam tunc aut forte dirimendũ est. aut aliud quiddã hmõi faciendũ.s. vt in altera parte maior numerus possit inueniri. Deinde concludit ea ibi[Sz de equo] z dicit. q q̃uis de equo seu equali valde difficile est inuenire veritatem. scz ad psPectam rõnem de equali: z iusto temporis: tñ facilius est sortiri q psuadere hys q plus habere possunt. hoc est q sententia potentũ pualeat. Et subdit rõnem z dicit. sp eñ qui ibecilliores sunt equũ z iustũ qrunt: s qui plus possunt ista nõ curant: hoc est nõ curant de iusto z equali. Et hec de isto capitulo sufficiant.

c Um vero quatuor sint gubernatiões poplares optima est illa zc. ¶ Postq̃ phs in pcedẽti caplo determinauit de suppositionibus seu pprietatibus z cõditionibus que ab instituente policiã pplarẽ debent accipi. ¶ Consequenter in isto caplo cõparat

pplares adiuicem. & ostendit q̄ illaꝝ sit melior. Pro quo sunt aliqua notanda. ¶Et pmo est notanduz. ꝙ istud capl'm ɔtinet duas ptes pncipales. ¶In pma em̄ pte phūs determiat ꝙ agricolaꝝ policia est melior spēs policie inter quatuor spēs policiaꝝ populariū que determinate sunt in quarto libro ¶In scd'a autē parte ostēdit ꝙ post agricolas melior policia pplaris est illa que est ex pastorib9 ibi.]Post agricolaꝝ multitudinē ¶Scd'o est notandum ꝙ aliquid dicitur a natura tripl'r. Unomō iniciatiue & cōplectiue & pfectiue. sicut sūt herbe nascentes sine cultura ¶Scd'omō iniciatiue a natura & cōplectiue ab arte. & sic dicim9 ꝙ panis est a natura ¶Tertiomō cōplectiue a natura & iniciatiue ab arte: sicut triticum/ seu bladū. nam bladum seu triticum est a natura cōplectiue: q2 crescit tn̄ ab arte est iniciatiue: q̄a seminat̄. ¶Tertio est notandum ꝙ licet cōplexio vel dispositio naturalis nō necessitet intellectum & voluntatem. tamen cōplexio & dispositio naturalis inclinat voluntatem vel intellectum ad ɔformandū se multis iudicijs. hoc ēi patet: q2 illi qui bene nutriti sunt in iuuentute sunt magis subtiles & ingeniosiores ¶Quarto est notandum. ꝙ agricultura aliquomodo inest homini a natura. non ꝙ insit homini naturaliter tam iniciatiue q̄ꝫ complectiue: qd̄ pꝫ p hoc. q2 si sic seq̄ret̄ ꝙ quilibet homo haberet ad eam naturalem inclinationem qd̄ est falsū ꝟ inest homini a natura iniciatiue sic vel sic cōplexionate. qd̄ pꝫ per hoc. q2 aliqui sūt sic dispositi ꝙ non possunt bene mente p̄uidere ſm ꝙ ē cōsonum rōni. & tales sunt apti ad grossa opera sicut sunt agricole ¶Quinto est notandum & pmo ꝙ ad officium multitudinis in policia conuenit aggregare diuitias: & hoc vt in pluribus officium multitudinis pastoralis est dirigere gregem & ipsum defendere a nociuis ¶Secundo ꝙ quanto aliqua m'ltitudo ē melior & magis disposita ad dirigendū ſm rōnez tanto est melior ad polizizandū: qd̄ ptꝫ. p hoc q2 finis policie est ꝙ homines viuant ſm rationem. Uiuere autem in policia ſm rōnem ē triplex. Primū est ducere vitam cōtemplatiuaꝫ. Scd'm est aliqua ordinare in suū finē ppriū & debitum & hoc ptinet ad rōnem. Tertiuꝫ est exercere opus virtutum: vt ꝙ homo sit exercitatus in operibus virtuosis. ¶Tertio ꝙ officium multitudinis pastoralis multū assimilatur cure & sollicitudini quas debent habere rectores hominum super illos quos regunt. & insigno huius ꝓlati dicuntur pastores: ex eo q̄a pastoris est dirigere illa quib9 ꝓest in suū finez debitum p debita media: & vbi/ & q̄n/ & qual'r/ & cum omnib9 debitis circūstātijs: q2 alias nō essꝫ bonus pastor. ¶Istis p̄suppositis ponūt in isto capl'o tres ɔc'ones ¶Prima ɔc'o ē ista ꝙ inter omnes partes pplares seu multitudinis ppl'i pars agricolaꝝ ſm se ad polizizandū est optima. Ista ɔc'o ꝓbat̄ ſm ph'm sic. nā populus nō habens multam substantiā: nec multum vacans: ꝟ intendens ad necessaria est ſm se ad polizandū optimus: ꝟ inter omnes ptes multitudinis ppl'i ps agricolaꝝ est hm̄oi ergo &c. Maior ptꝫ. q2 talis ppl's intentus ad necessaria modicam substantiā hñs: q2 assuetus ad laborem delectabilius est sibi laborare circa necessaria q̄ꝫ polizizare vel p̄ncipari magis amāſ lucrū laboris q̄ꝫ honorē p̄ncipat9 talis est optim9 ſm se ad polizizandū. Minor vero ptꝫ. q2 inter ptes multitudinis ppl'i ps agricolaꝝ nō habet multam substantiā: & non est vacās ꝟ laborans & intendens ad necessaria & paucis cōtentat̄: & per ɔñs illa pars est optima ad polizandum. Hoc em̄ declarat ph's in pma pte capituli vbi dicit. Cū vero quatuor sint gubernationes pplares. scꝫ vt supradictuꝫ est in tertio & quarto libris: optima est illa quā primo gradu posuimus: scꝫ gubernatio agricolaꝝ. Quatuor em̄ gubernationes pplares g̃ñales sunt iste. scꝫ agricolaꝝ/ pastoꝝ/ piscatoꝝ/ & eorum qui sunt circa foꝝ mercationis/ optima enim istaꝝ est agricolaꝝ que in ordine pmo posita est. ¶Et subdit ꝙ eadem quoqꝫ antiquissima oīm scꝫ est. Et explanat qd̄ dixit & dicit. Dico aūt pmam ſm distinctionem pploꝝ. nam optimus popl's est ille qui ex agricolis constat. Et ex hoc ɔcludit & dicit: itaqꝫ & pplaris stat9 officiū datur vbi m'ltitudo viuit vel ab agricultura vel pascuo. Uult dicere ꝙ ex illo efficitur popularis vbi multitudo viuit: & hoc est ſm agriculturam vel ſm pascua: nam policia pplaris est p̄ncipatus ppl'i ſm ordinē cōicationis. Et ideo vbi optimus ppl's est: ibi est optima policia pplaris. ¶Et ponit rōnem ibi [Negociosa quidam]vbi dicit negociosam quidē quia nō multum habet. Uult dicere q2 pars agricolaꝝ nō habet multam substantiā est negociosa circa opus agriculture & non vacās. ex quo fit: vt raro concionem agant: hoc qd̄ non sepe ɔgregationes faciunt: q2 non vacant. In congregationibus em̄ fiunt ɔspirationes & dissensiones ex quib9 dissoluūt̄ policie Et ponit cau

sam dicēs. cum em̄ laborandū illis sit circa necessaria ad victū operib⁹ detinentur suis: ⁊ aliena nō appetūt. Nam ꝯcupiscētia alienorum causa est discordie ⁊ dissensionis. ꝓ dulcius est illis opus facere: q̄ in republica v̄sari: nisi magna i gubernando sint emolumēta suscepturi Et huius assignat rōnē ibi [Plerīq̄ em̄] vbi dicit. q2 plerīq̄ em̄ seu multi magis appetunt lucrū q̄ honorem. Et huius ratio sepe dicta ē q2 qui sunt multi sunt et indigentes. hoc etiā probat per signum dicens. Signum huius est quia tyrannides antiquit⁹ pertulerūt. ⁊ nunc paucoꝝ potentiam ꝑferūt. Vult dicere. ꝙ ab antiquo inuentū est ꝙ tales agricole sustinuerunt tyrannides. ⁊ nūc sustinēt paucoꝝ potentiam. dūmō nō ꝓhiberent ab opere: nec auferetur aliquid ab eis. Et ponit aliam rōnē ibi. [Cito nāq̄] vbi dicit ꝙ hij sunt qui cito ditātur scꝫ ex agricultura. nam ex agricultura alij eoꝝ cito diuites efficiunt: ⁊ alij egere desistūt. ⁊ sic ꝓpter indigentiā nō oportet eos mouere seditiones. Sꝫ q2 aliquis pōt obijcere ꝙ propter ambitionē ꝑncipatus aliqñ mouerent seditiones. ¶ Respondet phūs ibi [Preterea si qua cupido] ⁊ dicit. ꝙ preterea si qua cupido honoꝝ eis inest facile adipletur per potestatē q̄ in cōcionib⁹ seu in cōgregationibus ꝯabēt creandi: seu eligendi magistratus ⁊ corrigēdi delicta. nā electi ꝑncipes sicut eligunt a ꝓplo ita corriguntur a ꝓplo si q̄d delinquunt. Et sic potestas electionis ⁊ correptionis ꝑncipū residet apud ꝓplm. Et hoc supplet q̄cq̄d ābitionis est in eis: ⁊ sufficit eis: itaq̄ nō curāt eligi ad ꝑncipat⁹. Et licet nō eligant ad ꝑncipatus eliguntur tn̄ ad officia reipublice: sicut ad eforos ⁊ cōsiliarios ⁊ hoc sufficit eis. Et hoc est ꝙ dicit phs. nam in quibusdā ciuitatib⁹. ⁊ si non eligit populus magistratus. ꝓ quidā per partes deputati ex omnibus ad eligendū eforos ⁊ ad alia officia publica. ad illa em̄ officia cōiter oēs eligunt. Et hui⁹ rō est. illa que dicta ē in diffinitiōe ciuis. libro tertio ca° de ciue. vbi fuit dictum ꝙ ciuis qui pōt cōicare ꝑncipatu ꝯsiliatiuo ⁊ iudicatiuo. Et dicit subdēs ꝙ hec fuit forma in policijs popularib⁹ āt iquis sicut fuit in mantina ꝓuincia q̄ est in oriente posita Ex hoc vlteri⁹ ostēdit phūs ibi [Qua ꝓpt vtile] q̄d sit vtile ꝓplo agricularꝫ ⁊ dicit. Qua ꝓpter vtile est ꝑus dicte ꝓplari. s. agricolariū. et ita vt cōsuetudo fuit. s. antiq̄s tēpib⁹. eligere q̄dē magistrat⁹ ⁊ corrigere. s. ꝑncipes delinq̄n

tes. ⁊ iudicare oēs. hoc est. ꝙ habeāt potestatem eligēdi ⁊ corrigēdi ⁊ iudicādi ꝑncipes. sic em̄ cōis ꝓpls sꝑ erit sup ꝑncipes potestate eligendi / corrigēdi / ⁊ iudicādi. Et subdit vlteri⁹ q̄d expedit in electis ibi [Magistratus aūt.] ⁊ dicit magistratus aūt maximos geri ꝑ eosq̄ electi sūt. Et dicit per quos ꝑncipat⁹ maximos debent geri. Et ꝑmo dicit. ꝙ ꝑncipatus maximos oportet geri a cēsibus maiores. hoc est a diuitib⁹: vel nullū ꝑncipatū maximū oportet geri a cēsib⁹. scꝫ a diuitibus. ꝓ debent geri per eos qui possūt scꝫ bene gubernari: et isti sunt optimi viri. s. virtuosi ¶ Et assignat causaꝫ dicens. necesse est aūt ⁊ que ita gubernant res publice eas bene gubernari. Et ideo mgr̄at⁹ sꝑ ab optimis gerent. ꝓplo ita volēte. i. cōsulēte. ꝙ optimi viri hoc est virtuosi viri ꝑncipētur nec prestantioribus inuidente. Et sic stabit cōcordia ⁊ amicicia inter principes ⁊ populum. ⁊ inter optimos viros seu virtuosos: ⁊ nobiles seu potentes ⁊ diuites. Nam nobilibus autē ipis ⁊ ꝑstantib⁹. s. viris hic grad⁹ sufficiet non em̄ suberūt alijs deterioribus. Causa est ista. quia ipi principes magistratus seu principat⁹ gerent iuste. ex eo quia penam formidabunt. qm̄ corrigere ad alios ptinet q̄ ad principes. nam vt dictum est. populus enim potest corrigere principes. et eos suspendere ab officio. Utile em̄ est scꝫ principes compesci: ac non licere facere quicquid quis velit. ¶ Et hoc probat per contrarium ⁊ dicit. nam licētia seu potestas agendi ꝙ quis velit custodire non potest ingenitam vnicuiq̄ hominum prauitateꝫ. nam si populus corrigat principes: tunc principes non possunt seruare ⁊ vti potestatē que ꝑm consanguinitatem. ⁊ amicos videat eis cōuenire. q2 ꝓpls hoc non permitteret. ¶ Et ex hoc ꝯcludit ibi [Itaq̄ necesse]. ꝙ est necesse illud euenire quod optimum est in rebus publicis: vt magistratus seu principatus a prestātioribus. hoc est a viris optimis secundum virtutem gerantur sine vlla populi diminutione. quia adhuc remanet multitudo sine priuatione dignitatis. quia adhuc possunt principare principatu consiliatiuo / et iudicatiuo principū ⁊ electiuo ꝑncipuꝫ. Etiā possūt eligi ad officia publica ciuitatis. ⁊ cessāte īuidia īter ꝑncipes ⁊ ꝓplm: cessabit causa dissentionis: et ambitionis. ⁊ erit ciuitas in pace. ¶ Ex omnibus hijs concludit phūs ibi [ꝙ igitur hec.] ꝙ hec policia popularū gubernationū est opti=

ma.ptz. vult dicere.q manifestum est. q inter gubernationes pplares. hec scz agricolaz est optima.Et qua de causa supple sit optima.scz ppter ꝯcordiã ppli ꝛ pncipũ. ꝛ hoc est q seqt qꝛ ob talẽ aliquẽ esse pplm.nam optima qualitate disponit ppls. qñ ꝯcordat cũ pncipibus ¶Et hoc ꝯfirmat phs per antiquas leges ibi. [Ad ꝯstituendũ] ꝛ dicit.q ad ꝯstituendũ aũt pplm agricolaz.tũ leges quedã antiquit⁹ apõ multos fuere vtilissime sũt. Uult dicere q ad cõstituendũ pplm agricolam alique leges apud antiquos obseruate sũt vtiles. Et dicit phs.q̃ sũt ille leges.ꝛ dicit.tum illud vl̃r.i. oĩs tales leges vl̃r scz pcipiebant.ne liceat cuiq̃ habere plus agri q̃ mensuram certã:hoc est. qꝛ mẽsurabat eñi cuilibet ciui quãtũ deberet possidere de terra. Et iterũ mensurabat ab aliq̃ loco ad opidũ ꝛ ciuitatẽ.s.pertinente. ꝛ adhuc moris est q territoria mensurata sũt ad ciuitates ꝑtinentia.Et ostẽdit hoc ꝑ antiquas leges ibi [Erat antiquit⁹] vbi dicit.q erat antiquitus in multis ciuitatib⁹ lege cautuz seu statutũ nõ liceret facere venditionẽ bonoꝝ pme hereditatis:ꝛ hoc ne ciues depauparet. Et similiter ostẽdit q adhuc tenet leges in quibusdã locis ꝛ dicit.est etiam lex quã dicũt oxili fuisse ne liceat cuiq̃ fenerare sup aliqua fundi pte quaz q̃s haberet. Hoc est q oxilus ille statuit q nullus mutare posset super aliquã partẽ hereditatis alterius. Et ratio huius fuit:vt translatis sortibus vniuscuiusq̃ ciuis ad alios heredes depauperarent ciues: ꝛ sic dissolueretur ciuitas.¶Et subdit qualiter in tali policia pplari legibus oportet vti:ibi [Dirigere] ꝛ dicit.dirigere etiã illud oporteat aphitalaꝝ lege.aphitala eñi nomẽ est ciuitatis. ꝛ assignat rationẽ quare oportet illa lege vti.ꝛ dicit.est eñi vtilis ad illud qd̃ dicimus. Et dicit que lex erat illa. ꝛ dicit. illi eñi quãq̃ sint ꝑmulti possideant autem exiguam regionez:tñ omnes agricole sũt Uult dicere.q afitoli erant mlti: ꝛ possidebãt terrã paucã:tamẽ omnes erant agricole ꝛ colebãt terram.Et dicit quõ appciantur.ꝛ dicit. q nõ pcia constituunt nõ totas possessiones. h est:pcio locant non totas possessiones vni:sed sm tantas partes diuidentes:vt etiam paupe res faciliter eas precijs superare possint.Hoc est:qꝛ cuilibet vnam partem ꝑ pcio determinato:qd̃ põt etiam habere pauper:ꝛ sic vt vnus viuat cum alio.scz vnus locando terrã.alt vero adhibendo culturam: et sic de eadem terra viuat;ꝛ dñs terre:ꝛ cultoꝛ agri¶Secunda cõclusio ponitur in secũda parte capituli que incipit ibi [Post agricolarum] Et ẽ ista.q post multitudinem agricolarum in policijs popularibus optimus populus: siue optima policia est pastorum qui viuũt ex pecoribus.¶Et ad probationem huius conclusionis philosophus ponit tres rationes. ¶Prima ratio est ista.qꝛ in multis hec scz multitudo pastoꝝ cuz agricultura conuenientiam habent. ¶Et si q̃ratur in quibus dicendum est:q in his conuenientiam habent:quia viuunt in campis:ꝛ intendunt ꝑprijs negocijs:et non faciunt cõgregatione. Et per consequens si populus agricolarum est melioꝛ in policijs popularib⁹ post illum optimus erit populus pastorum.¶Secunda ratio ponit ibi [Utriq̃ eñi] et est ista. quia isti corporibus exercitati ad bellicas expeditiones vtilissimi sunt. vult dicere q in actionibus bellicis isti sunt maxime exercitati. et habent corpora apta.Et huius ratio est.quia pugnãt contra vrsos/lupos/ꝛ contra alias bestias rapientes animalia.ꝛ sic efficiuntur exercitati ꝛ vtiles sm corpora ad bellicas expeditiones.¶Tertia ratio ponitur ibi [Ac potentes] Et dicit. ac potentes sub diuo consistere Uult dicere q pastores sunt potentes et apti venari animalia siluestria.Et per hoc sciunt in inuadere caute: ꝛ cauere ab inuasione hostium. Et etiam per hoc lucra multa accipiunt: tam de carnibus q̃ de pellibus.¶Instatur cõtra istam conclusionem.Et primo sic. nam illa tiam illa multitudo nõ est melioꝛ alijs que est bestialis.sed mltitudo pastoralis est huiusmodi:ergo ꝛc. Maioꝛ patet de se. Minor vero ꝑbatur.quia pastores cum habitent in campis cum gregibus sunt magis bestiales q̃ alij homines habitantes in ciuitatibus.¶Secundo sic.nam illa multitudo non est melioꝛ que est magis dedita ad turpia.sed multitudo pastoralis est huiusmodi: vt patet. quia ad turpiora inclinantur pastores q̃ habitantes in ciuitatibus:ergo ꝛc. ¶Respondeo ad ista.¶Ad primum negatur minoꝛ: saltem comparando multitudinem pastoralem ad alias multitudines populares: citra multitudinem agricolatiuam.nam homo communiter efficitur bestialis propter duas causas.¶Una est propter indispositionem sue complexionis¶Alia causa est propter assuefactionem in prauis ꝛ peruersis operibus. Nam pastores qui viuunt secundum rationẽ,ppter nullã istaꝝ causaruz necitat viuere bestialr:imo cum dirigant suas

actiones indebitū finē viuūt ſm rōnem meli⁹ q̄ multi alij qui habitant in ciuitatib⁹ ¶ Ad ſecūdū negat̄ minor: ſaltē cōparando multitudinem paſtoralē quantū eſt de rōne officij vt in plurib⁹ ad alias multitudines pplares ¶ Tertia ꝯcl'o ponit̄ ibi [Leterevero multitudies.] ꝛ eſt iſta ꝙ oīs alie multitudines q̄ cōicāt in policijs pplarib⁹ multo ſunt deteriores hȳ ſvt ſunt multitudo piſcatoꝝ / ꝛ mercenarioꝝ / et opificū. ¶ Ad pbationē hui⁹ ꝯcl'onis ph̄s pōit duplicē rōnem. ¶ Prima eſt iſta: qꝛ opificum quidē: ac forenſiū ꝛ mercenarioꝝ vilis eſt vita nullūq̄ʒ virtutis opus. Uult dicere ph̄s. ꝙ vita opificū atq̄ʒ forenſiuū ꝛ mercenarioꝝ ꝛ hm̄oi eſt vita praua: cū fraudibus in negociatōib⁹: ꝛ nullū habet opus virtutis. ſcʒ bellice: ſicut ē militaris / vel equeſtris / vel ſagittaria / in talibus eñ nō exercitant̄ illi qui ſunt de multitudine ſupradictoꝝ. Et per ꝯn̄s ſunt multo deteriores q̄ multitudo agricolarum et paſtorum ¶ Scd̄a rō ponit̄ ibi [Eſt inſup] ꝛ eſt iſta. q̄a hm̄oi genus hoīm eſt circa foꝝ ꝛ circa vrbem. Et ideo omne tale genus hoīm cōgregatiōes ꝛ ꝯſpirationes aſſidue facit. ex quibus cōturbant̄ ꝛ diſſoluuntur policie. Et per ꝯn̄s ſūt deteriores q̄ agricole ꝛ paſtores ¶ Et notanter dicit ph̄s. Leterevero multitudines quaſi oēſ deteriores ſūt ꝛc̄. dixit eñ quaſi oēs ꝑpt̄ medios ciues qui ſunt inter diuites ꝛ pauperes in ciuitate. ex q̄b⁹ ſicut dictū eſt in quīto libro ſit optima ꝛ ſecuriſſima policia. Ex iſtis enim ſupradictis infert ph̄s q̄ddam correlariū. cōfirmans duas primas cōcluſiones ibi [at agricole] ꝙ eſt iſtud. ꝙ multitudo agricolaꝝ ē optima. ꝛ ſilr multitudo paſtoralis poſt illā ē melioꝝ alijs multitudinib⁹ pplarib⁹ Et ꝑbat ph̄s iſtud correlarium. qꝛ agricole ſparſim habitāt ꝑ agros. ꝛ ſilr paſtores. Et ſic nec in vnum coeunt faciliter. nec ſimul indigent hm̄oi congregatione. ꝛ ſic non poſſunt facere diſſenſiones nec conſpirationes. ſicut faciunt qui ſimul habitant in ciuitate. Et per conſequens quibus contigit ſitū regionis talē eſſe vt longe diſtent ab vrbe in hijs facile eſt pplarem ſtatū laudabilem cōſtituere. ac rempublicam. ſicut ſūt agricole ꝛ paſtores ¶ Et ſubdit rōnē dicens. vi eñ cōpellit̄ ipſa multitudo quaſi colonias per agros efficere. hoc eſt facere habitacula diuiſa ab inuicē vt vnuſq̄ſq̄ʒ reſideat in p̄dio ſuo. et ſic ꝯgregationes nō facere poſſe ¶ Ex iſto eñ īfert ph̄s aliud correlariū ibi [q̄re ꝛ ſi forēſis] ꝙ eſt iſtud. ꝙ ſi forenſis turba ſit. non tñ faciet

cōciones ſeu ꝯgregationes in populari ſtatu abſq̄ʒ multitudine illa que per agros habitat. ſcʒ agricolaꝝ ꝛ paſtoꝝ. ¶ Et ratio huius ē. q̄a niſi fraudes forenſiūʒ temꝑarent̄ ſimplicitate agricolaꝝ. ꝛ paſtoꝝ ipſa policia forenſiuʒ ſuis fraudib⁹ diſſolueret̄. ¶ Inſt at̄ cōtra iſtā ꝯcl'onem. ꝛ ſilr cōtra primā. ꝛ ꝑbatur ꝙ multitudo agricolaꝝ nō ſit melior alijs multitudinib⁹ popularib⁹ que ſunt in ciuitatibus. ¶ Et primo ſic. nam ſi ſic eſſet ſequeret̄ ꝙ omnes habitantes in ciuitate naturaliter haberēt inclinationem ad agriculturam. ſ3 hoc ꝯn̄s eſt falſum. ḡ ꝛ an̄s. ꝙ ꝯn̄s ſit falſū pʒ per expientiā. ꝯn̄a ꝟo tenet. qꝛ vt dicit̄ primo ethicoꝝ. maximū bonū eſt ꝙ oīs appetūt. ꝛ ꝑ ꝯn̄s ſi multitudo agricolaꝝ eſt optima oēs appetūt eē de illa mlt̄itudine. ¶ Scd̄o ſic. ſi ſic eſſet ſequeret̄ ꝙ homo non eſſet naturaliter aīal ciuile ſeu cōicabile ſociabile. ꝯn̄s eſt falſum. vt pʒ per illud ꝙ dicit in p̄mo politicoꝝ. ꝙ homo ē naturaliter aīal cōicabile. ꝯn̄a vero patet per hoc. qꝛ ſtat⁹ agriculture exigit ꝙ agricole habitēt in agris ꝛ in campis ¶ Reſpōdeo ad iſta. Ad primum nego ꝯn̄am. ex eo quia agricultura non ineſt homini naturaliter inchoatiue ꝛ completiue. ſ3 ineſt homini naturaliter ſm talē cōplexionez ei⁹ que inclinat ipm̄ ad eam. et oīs homines nō ſunt eiuſdē cōplexionis ꝛ diſpoſitōis. et ſic nō oēs hoīes naturaliter inclinantur ad agriculturam ¶ Et ad ꝑbationē dico ꝙ duplex eſt bonum. ſcʒ bonum apparēs: ꝛ bonū exiſtens. licet eñ multitudo agricolaꝝ ſit optima. non tamen apparet oīb⁹ optima. ¶ Etiaʒ pōt dici ad dictum ph̄i. ꝙ illud dictū intelligitur de felicitate quā oēs naturaliter appetunt tanquā ſummum bonum. ¶ Ad ſecundum dico. ꝙ aliquid dicit̄ dupl'r naturale hōi Uno mō qꝛ ꝯuenit oī hōi inſeꝑabilit̄ qualit̄cūq̄ʒ ſit ei⁹ diſpoſitio / vt eē riſibile. Alio mō qꝛ cōuenit alicui hoī ſm talē vel talē diſpoſitionē. ꝛ iſto mō ītellexit ph̄s in p̄mo politicoꝝ hoīem eſſe naturaliter aſſociabilē. ſcʒ ſm diſpoſitionē eius talē Et dato ꝙ agricola actu nō viuat vita aſſociabili in ciuitate: ē tñ aſſociabile ſicut illi qui ī ciuitate viuūt Sicut etiā pʒ de hoīb⁹ ꝯtēplatiuis q̄ propter deū ſe ſeꝑant a cōicatione alioꝝ. Et hec de iſto capitulo ſufficiant.

q Uō ḡ iſtituēda ſit optima illa ac pplaris gubernatio ꝛc̄. ¶ Poſtq̄ʒ p. in p̄cedēti ca° determinauit de ꝯpatōe policiaꝝ pplariū adinuicē Cōſeq̄nt̄ ī iſto ca° determiat q̄liter optime ſaluantur policie populares alie

a prima et secunda de quibus dictum est in p̄cedenti capitulo. Pro quo sūt aliq̄ notanda. ¶Et p̄mo est notandū q̄ istud capm̄ ꝯtinet duas ptes p̄ncipales. ¶In prima em̄ pte phūs ostendit qualr optime saluant alie policie populares in genere¶In scd̄a vero pte determinat in speciali quō saluat policia pplaris vltima q̄ est tyrannica ibi[Cū vero postreme ille spēs] ¶Scd̄o est notandū q̄ phs in. p̄ma pte capli: vtitur transitu in quo cōtinuat dicenda dictis. Et deinde ponit gn̄ale documētū saluādi policiam pplarem. Et dicit p̄mo q̄ iā dictū est quō ꝯstituenda sit optima illa ac poplaris gubernatio. et ad saluādū alias policias populares .s. que in quarto libro enumerate sūt gn̄ale documentū est. q̄ oportet transgredi. et deteriorē multitudinē scʒ cōicantium in foro sm̄ emptiones ꝛ venditiones: ꝛ gn̄aliter transmutationes illas oportet separe: ꝛ sepatim de vnaquaqꝫ dicere q̄ cōuenit. Et dicit sic. patet etiā quō ꝛ alie: scʒ oportet q̄ cōstituant. ꝛ dat documentū ꝛ dicit. subsequēter em̄ est descendendū: ꝛ deterior sp̄ multitudo sepanda. hoc est: q2 oportet postq̄ꝫ fuerit factus descensus ad vnāquāqꝫ aliaꝝ policiaꝝ quatuor deteriorem multitudinem cōicātium in hac vel in illa pplari separe. hoc est sepatī ꝯsiderare: scʒ qb9 legib9 ꝛ qb9 statutib9 cōicet. Et sic silr de vnaq̄qꝫ determinate: scʒ q̄liter melius ꝛ vtilius in ea cōmunicatio fiat. Postremā vero spēm scʒ policie popularis: propter hoc q̄ omnis multitudo ad illaꝫ recipit. hoc est. q2 in ea om̄s ciues cōicāt: nec cuiuscūqꝫ ciuitatis est eam pferre: s̄ paucaꝝ ciuitatū. Et huius ratio est. q2 oppssiua et tyrannica est. ex eo: q2 in ea ciues non sm̄ leges gubernāt: s̄ sm̄ pprias volūtates: vt dictum est superius: nec facile est eā pmanere Et ponit rōnem dicens. nisi morib9 ꝛ legibus bene stabilitam. scʒ facile est policiam permanere. ¶Ex isto dicto formatur sic ratio. Nam illa policia non est facile permanere que moribus et legibus est bene stabilita. q2 qd̄ nō bene stabilitur facile destruitur. Sed illa vltima policia popularis non est bene stabilita moribus ꝛ legibus. vt patet. quia ciues gubernāt nō sm̄ leges: sed sm̄ voluntatates proprias ergo non est eam facile permanere Sed q2 multa sunt dicta de conseruatione ꝛ corruptione policiarum in quinto politicoꝝ. ideo addit a quibus vero labefactari. id est corrumpi contingat hanc ꝛ alias respublicas fere dictuꝫ est in plurimis. scʒ in quinto libro: vbi dictum est de corruptionibus policiarum singularium. Et dicit fere. ppter hoc. q2 in pticularib9 nemo ad plenum potest dicere. Sed q2 phs agit hic de optima policia que est in concordia populi et nobiliū: ideo addit documentū qualiter hec fiat ibi. [Sed ad constituendam] q̄ est istud q̄ ad constituendam hanc popularem gubernationem: scʒ vt sit vna policia popularis cōposita ex popularibus ꝛ nobilibus. et ad populuꝫ roborandum: hoc est ad multiplicandum populum ne populares priores insurgant cōtra nob iles. consueuerunt p̄sidentes: scʒ nobiles ꝛ maiores recipere cōplēs ꝛ ciues efficere: nō solū legitimos: veruꝫ etiā expurios: ꝛ ex quouis ciue. id est siue sit ex patre ciue: siue ex mater ciue. hos enī nobiles assumunt ad officia ciuilia: scʒ vt cum illis firment se contra seuiciam populi ¶Et ponit rationem ꝛ dicit. omne enim huic populo magis conueniens est. Vult dicere. q̄ omne conueniens huic populo. scʒ constituto ex popularibus ciuibus natis. ꝛ ex nobilibus est vt assumant alios q̄ꝫplures ad officia ciuilia et eos efficere ciues: siue sint legitimi siue nō vt nobiles reprimerent seuiciam popularium: et nobiles quiescerēt propter tales quos assumpserunt in ciues. ꝛ hoc ne populus tyrannice dominetur contra insignes. ¶Ex hijs enim concludit philosophus quasi epylogando ꝛ dicit. Consueuerunt igit hii qui populos ducunt ita constituere. sed q2 est timor ꝛ periculum ne tales ciues sic multiplicati insurgant contra nobiles: si sint nimis multiplicati ꝛ fiet error nouissimus peior priore¶Addit philosophus ibi [Oportet tamē] quoddaꝫ tempamentum. ꝛ dicit. q̄ oportet tamen illud facere. hoc est: assumere de talibus q̄ exuperet nobilium mediorumqꝫ multitudineꝫ hoc: q̄ de talibus oportet assumere donec excedat multitudo nobilium et mediorum ciuium. in tantum q̄ possint reprimere seuiciam populi: nec vtraqꝫ progredi. ¶Et ponit causā quare non vltra est procedenduꝫ. ꝛ dicit. nam si transcendunt turbationem efficiunt rempublicam: ac nobilitatem exasperando magis irritant. ¶Ratio est ista. quia excedentes p se faciunt policiam: et sic si tales qui sic assumuntur in ciues multum excedunt faciēt per se policiam: et sic perturbabunt policiam priorem: et irritabunt nobiles. ¶Probat hoc philosophus per exemplum. Et dicit. que causa fuit seditionis apud cyrenem. que est quedam p̄uincia circa alexādriā: vbi sic accidit hoc etiā

p. puerbiū antiq̄ dictū: q̄ ē istud. paruum enī incōueniens cōmuendo transit magnū: ḋo in oculis haberet. Uult dicere q̄ q̄ñ puū malum negligit seu simulat multū malū in oculis est. Et ideo puū malū non debet negligi nec dissimulari. ¶ Tertio est notandū q̄ postq̄ phs posuit gñale documentū saluādi policiā pplarē ¶ Cōsequēt pōit cautelas qb⁹ augetᷣ ꝛ firmatᷣ policia pplaris ibi [Insup talia] ꝛ pma cautela ē illa q̄ vsi sūt q̄ circa cirenē enthenes istituit. Et fuit ista. q̄ instituit multas trib⁹ in ciuitate ꝛ cōstituit q̄ essent multi pncipes tribuū q̄ adherent insignib⁹. Et silr fecit multas fraternitates multoꝝ artificum ꝛ diuersoꝝ officiorū: vt multiplicitas illa principum ꝛ fraternitatū artificū addita insignibus ꝛ nobilib⁹ repmeret seuiciā populi qui dñabatur in vltima policia licia poplari tyrannice ꝯtra nobiles ꝛ diuites. Unde dicit sic phus. insup talia constituta vtilia sūt ad pplarem statū huiusmōi: ꝛ ad popli corroborationē: scꝫ ad ꝯstituendam optimam policiam pplarem: ꝛ ad corroborationē popli scꝫ ꝯstituti tam ex pplaribus q̄ ex nobilib⁹ et diuitibus. qualia enstestenes athenis. scꝫ legislator qualia fatitauit. i. instituit apud cyrenē: scꝫ ciuitatem: vt gubernationē ppli augeret: q̄ scꝫ vsi sunt illi qui populum instituerunt. Et tāgit que fuerunt instituta ꝛ dicit. q̄ plures tribus alie sunt constituende. Et causa est ista. s. vt multiplicatis tribubus multiplicentur principes tribubum: vt sic confortetur pars nobilium contra seuiciam populi. ¶ Et addit. ꝛ similiter ꝛ sodalitates. Uult dicere. q̄ simil'r fraternitates plures sunt faciende propter eandem causam. ¶ Et addit dicens. priuatorum sacrorum redigende sunt ad pauca ꝛ publica. Et vocat phūs puata sacra confirmationes per pacta: ꝛ confederationes que dicit eē colligenda per pauca et publica seu communia: vt etiam illi qui talibus pactis et confederationibus presunt addantur nobilibus contra seuiciam populi tyrannici. ¶ Et generaliter subdit dicens. et cuncta diligenter excogitanda: quo id est vt vtiq̄ q̄ maxime omnes admisceantur. scꝫ ad inuicē per cōnubia ꝛ ꝯfederationes. Et hoc vt conuersationes prime disiūgātᷣ tiam sepe dissensiones fiunt in antiquis quando noua introducuntur. Preterea tyrannica machinamenta seu instituta pplaria videntur oīa q̄si ab antiquo sunt obseruata. ¶ Et ponit exempla ibi: ceu licentia seruorum: hoc est: id est velut circularis dñatio seruoꝝ qua sm sibi inuicē dñantᷣ ꝛ principantur. Hec eīn dominatio circularis seruoꝝ erit vsq̄ ad aliquē certum numeꝝ vt imoderate nō excrescat. ¶ Et rō est ista. q̄ si excresceret immoderate tumēdum esset ne forte adderetur pplo. ꝛ sic cresceret seuicia populi contra nobiles. Et similiter dominatio circularis mulierum permittatur. ꝛ similiter puerorum ꝛ limitetᷣ vtriq̄. ¶ Secunda cautela ponitur ibi [Ut sine vllo metu.] et dicit Phūs: vt sine vllo metu viuant vt velint. Hoc est q̄ nobiles debent dissimulare vt populares viuant vt velint. Et ponit rationē dicens per multi enim huiusmodi statum ciuitatis amabunt ¶ Et subdit causam dicens. quia dulcius seu delectabilius est. scilicet multis viuere dissolute q̄ honeste. Et quando prohibentur a voluptatibus suis insurgunt ꝛ faciunt seditiones ¶ Tertia cautela ponitur ibi [est autem opus] ꝛ dicit phūs. est autem opus legispositoris ꝛ eorum qui volunt statum talem aliquem seu policiaꝫ cōsistere non instituere maximum opus. hoc est q̄ debet attendere vt nō opus graue instituatur. eo quia graue opus est difficile ferre communitati populi. quia populus statim insurgit ꝛ non sustinet. ¶ Exemplum huius sepe est visum in romanis: vbi sepe insurgit populus ex talibus causis contra nobiles. ¶ Et addit philosophus: sed magis vt seruetur: hoc est. sed hoc vt saluetur studendum est legislatori talis policia ¶ Et subdit rationem dicens: vno enim duobus vel trib⁹ diebus permanere. q̄ vno vel duobus vel tribus diebus pmanere gubernantes non est difficile. Sed quomodo gubernantibus aut difficile est. Uult dicere q̄ est difficile q̄ continue pmaneat policia talis que quasi tyrannica est. Propter q̄ oportet de quibus consideratum est prius in quinto libro. scilꝫ considerare que saluationes ꝛ corruptiones fiunt policiarum ex hijs scꝫ saluantibus ꝛ corrumpentibus. Et silr oportet cauere illa que corrupta sūt. Et dicit modum ꝛ leges tales ponēdo ꝛ sine scripto ꝛ scriptas q̄ ꝯseruationē stat⁹ maxime cōprehēdāt. nec putare. i. eē pplare: nec paucoꝝ potentie q̄ efficiat ciuitatē maxime a multis: vel a paucis gubernari. s q̄ q̄ plurimū temp⁹ hoc est ad hoc studeat q̄ plurimo tpe pōt saluare policiam. Ostendit enim philosophus q̄ multi potentes populi multa faciunt in iudicijs in fauorē ppli. ꝛ dic. at nūc hij q̄ sūt potētes i populis gratificantes multitudini. hoc ē volētes esse gratiosi poplo multa populariter agunt

ꝑ publicationes bonoꝝ in iudicijs factas. Ex
hys suple nō ꝯseruaꝝ policia licet acquiraꝝ fa
uor ppl'i. ⁊ ex hoc ppl's ꝯfortaꝝ ⁊ corroboratur
cōtra nobiles. ꝙ sepe causa est seditionis poli
cie. Et ideo subdit ibi [quare opoꝛtet] ⁊ dicit
ꝙ ꝓpter hoc opoꝛtet vt illi qui curā salutis po
licie habēt cōtra molliri .i. contra agere leges
ponēdo: vt dāpnatoꝝ bona sacra sint: ⁊ nō in
publicū. ſ in sacrū referantur. hoc est. ꝙ bona
dānatoꝝ seu ꝯdemnatoꝝ. scꝫ damna ad q̄ cō-
demnaꝝ delinquētes nō sint cōia: nec in com
muni distribuēda: ſ in sacrū referaꝝ. hoc ē ꝙ
talia debent ordinari ⁊ deputari ad res sacras
Et ostendit ꝙ ex hoc nullū insurgit nocumen
tum iusticie. ⁊ dicit. hec em̄ lex nichilominꝰ iiu
rias cōpescet. vult dicere. ꝙ nō minus illa qui
iniusta agunt timēt facere iniusta. ¶ Assignat
causam dicēs. nam pena eadē erit. Vult dice-
re q: ex hoc nō minꝰ dānificabanꝫ ꝙ talia ap-
plicanꝫ sacris: ⁊ nō diuidunꝫ in turbā ppl'i. Et
ostēdit vtilitatē ex hoc ꝓuenientē ⁊ dicit. ppl's
aūt minus cupide clamabat cū nihil sit vtilitas
ex damnatione seu cōdēnatione suscepturus
Vult dicere ꝙ ex quo ppl's nō est aliquid sus-
cepturus ex cōdemnatione facta delinquētiū
minus corrūpet sn̄ias de hys que iudicat ad
pecunie cōdemnationē ¶ Quarta cautela po
nitur ibi [Insuper] ⁊ est ista. ꝙ ad cōseruatio
nē policie multū valet ꝙ publice vindicte pau
cissime fiant ad ꝯdēpnationē vindicte. Et dicit
sic. insup publicas accusationes q̄ rarissimas
facere. magna pena ꝯstituta aduersus eos qui
falso accusāt. Propter hoc dicit phus in libro
de regimine dn̄oꝝ. ꝙ rex ꝑsarū ꝑceteris optie
rexit. q: nō nisi semel in anno in publicū ꝓce-
dēs vindictas publicas exercuit in malefacto
res. Et causa est ista. q: ex talibꝰ vindictis seu
correptionibꝰ efficiꝫ error ppl'o: ⁊ non expedit
vt ordinans policias orribilis sit populo Et si
queraꝫ qui sūt illi qui cōsueuerūt vocare deli-
quentes in iudiciū publicū. ¶ Ad hoc dicit p.
ꝙ nō ppl's. ſ nobiles. ⁊ ideo sepe visū est ꝙ ꝓ-
pter tales cōuocationes publicas frequenter
factas ppl'ares insurrexerunt contra nobiles.
¶ Quita cautela ponitur ibi [Opoꝛtet aūt.]
⁊ est ista. ꝙ oms̄ ciues policie maxime esse be
niuolos ¶ Et ratio huius est. q: policia illa in
se corrupta est. ⁊ magis transgressio q̄ policia
vn̄ cōseruari nō pōt nisi beniuolentia ciuium
Et addit phs ꝙ si fieri nequeant. scꝫ esse beni
uoli. saltem debent cognari ne hostes existi-
ment eos qui gubernant. ¶ Istis ꝑsuppositis
phūs in secunda parte capituli que incipit ibi
[Cum vero postreme] ponit istam conclusio-
nem ꝙ optime saluatur vltima policia popu-
laris quando totus populus principatur vt
vnus: et non vt singuli: ⁊ non principatur op-
pressiue ⁊ tyrannice. ¶ Ad probationem hu-
ius conclusionis philosophus ostēdit cauere
omnia que possunt populum concitare cōtra
isignes. ⁊ dicit. cum vere postreme ille species
gubernationū ppl'ariū in multitudine cōsistāt
Sunt em̄ policie totiꝰ ppl'i ꝑncipantis. vt vnꝰ
ac difficile sit vt cōcionibus seu congregatio-
nibus vacare possint siue alicuiꝰ mercedis sus
ceptionem. hoc autem nisi redditus habeat ci
uitas maxime inimicum est prestantibus viris
¶ Et ponit causam quare est inimicum illud
prestantibus viris. ⁊ dicit. nam ex tributo ⁊ pu
blicatione bonoꝝ. hoc est ꝙ ex contributiōe
⁊ expolio ⁊ preda et ex iudicioꝝ improbitate
necesse est ꝓuenire ꝙ ml'tas iam res publicas
subuertit. Ex eo q: ibi nobiles ⁊ diuites in hu
ius cōtributionibus ⁊ spoliationibꝰ dāna re-
cipiunt. ⁊ sustinere illa nō possūt ⁊ sic isurgunt
ꝯ ppl'm ꝑncipātē. Et si q̄raꝫ ꝙ erit remedium
ad hoc ꝙ policia illa ppl'aris ꝯseruetꝫ ⁊ ne no-
biles non insurgāt contra ppl'm. Ad hoc dicit
phūs ibi [Ubi ergo] ꝙ vbi redditꝰ publici seu
cōes nō sunt opoꝛtet facere raras conciones
seu ꝯgregationes. Et iudicia magna: i. in iudi
cia multoꝝ. ex eo q: sine multis nō bene discu
tiunꝫ cause: ſ tn̄ paucis diebus duratura. scꝫ.
illa iudicia. ¶ Et si q̄ratur que est causa huius
Ad hoc est dicendū ꝙ phs assignat duas vtili
tates ex hoc ꝓuenietes. ¶ Prima vtilitas po-
nitur ibi [hoc aūt] ⁊ est ista. ꝙ sic nō formida-
bunt diuites expēsas. nam dicit sic phus. hoc
em̄ ꝯfert ad illud ꝙ non formidabunt impen-
sas opulenti. diuites em̄ nō capient mercedez
iudicij ſ pauperes Et rō est: q: diuites nō cu-
rāt de illo ꝙ paupibꝰ ꝯfert ⁊ sic ꝯcordāt diuites
⁊ paupes. Scd'a vtilitas pōiꝫ ibi [cōfert etiā]
⁊ ē ista ꝙ h̄ ꝯfert mltō magis ad recte iudican
dū. Et assignat rōnē dicēs. nā q̄ magna pſimo
nia hn̄t. s. diuites mlt̄ diebꝰ nolūt ab eē a rebꝰ
suis: seu negligere ꝓpa multis diebꝰ ꝓpꝫ cōia
abeē xo modicū tp̄s a suis rebꝰ ꝓpꝫ cōia non
moleste ferūt. ⁊ sic ꝯpēdiose tmināt cās: ⁊ si fi-
nūt eas ꝓtrahi ꝑ appellatiōes iterlocutorias.
⁊ q̄d ē dicēdū si sꝫ redditꝰ cōes i ciuitate. Ad h̄
dic phs ibi [vbi xo] ꝙ vbi xo sꝫ redditꝰ publici
seu ꝯes si ē illō face ꝙ nūc q̄dā magni i ppl'o fa
ciūt. ¶ Et q̄d ē illud ꝙ faciunt. dicit: superflua

eñ dissidūt ac simul capiūt moxq; rursus indi gent eisdē. Vult dicere phūs q aliq magni in pplo obueniētia de reb9 cōib9 distribuūt inter se: et ideo sp accipiūt. et rursus sp indigent. Est eñ paupib9 sicut vas pforatū hmōi emolumētū nam in vase pforato qcqd remittit nō retinet sꝫ p extillationē sitibūdū efficit sicut erat pri9. Et sic est de paupe. q licet sp accipiat auxiliū sp indiget. Et ideo oportet eū qui vere popl'aris ē videre ne multitudo paupie nimia pmatur. Vult dicere. q oportet q ille qui vere diligit statū ppl'arē, puideat ne multitudo ppli nō sit valde egene. Et rō est ista. qr egestas multitudinis cōis ppli sepe cōpellit pplm insurgere ɔtra nobiles et diuites: et sic egestas prauā reddit ppli gubernationē. ¶ Et si querat qd ergo est agendū dicit phs ibi. [Conādū est igitur] q conādū est igit ingeniose vt abundātia assit diuturna: nam id pdest etiā diuitib9. Et rō est ista. qr diuites ex hoc quiescūt et possidēt sua in pace. Et dat phūs modū qliter hoc fiat. et dicit. cōgregantes vero illa q ex redditib9 pueniunt simul oia egenis tribuere oportet: vt sic cesset seuicia eoꝝ contra nobiles. Et ostendit phs qualiter hoc fit ibi [Presertim si qs] vn9 mod9 ē. psertim si quis possit cōgregare quātū sat est. i. quātū sufficit ad agelli cōparationē. hoc est ad emptionē alicui9 possessiōis et dent eam paupib9 vnde viuāt. ¶ Subdit phs scōm modū: et dicit. q si aūt nō sufficit ad emptionē possessionis debēt eis tñ dare de bonis q sufficiat eis ad facultatem negociandi. et agrum colendi. et hoc ne nimia egestate cōpulsi insurgant cōtra nobiles et diuites ¶ Et si dicatur q hoc nō est possibile fieri oib9 pauperibus. Ad hoc respōdet phs et dicit. et si nō oibus possibile scꝫ hoc fieri oibus singulariter. q saltez fiat fm tribus seu cognationes: vel fm aliquā ptē officioꝝ seu artificiū. et sic fm ptē distribuat int paupes. in hoc autē ad necessarios cōuentus diuites inferant mercedem paupib9 respuentes varias oblationes: sꝫ pauperibus distribuant. Hoc aūt q dixit in ista cōclusione supradicta phs pbat per exempla ibi [Per talem aliquē modū] ¶ Primū exemplū ē carthaginensium. et dicit q p talem modū carthaginenses gubernantes amicum retinet pplm. Et pter hoc ppls nō insurgit cōtra nobiles et diuites. et pmanebat policia ppl'aris, ppter hoc qr semper quosdam de populo mittebāt ad aliquas gubernationes: et sic faciebant eos diuites. eo q lucris ppriis poterant intendere ¶ Et assignat causam dicens. gratiosoꝝ vero ac mentez habentiū nobiliū est suscipere egenos: et occasionē pbentes cōuertere ad res agēdas Vult dicere phūs q est ppriū habentiuz mentem nobiliū et gratiosoꝝ q assumāt paupes de populo et eos puocare ad vtilitates. et hoc ē causa ne pauperes insurgant contra nobiles et diuites ¶ Secundum exemplū ponitur ibi [Recte quoqꝫ.] et dicit q recte se habet tharantinorum exemplum immitari. Tharantina eniz est quedam ciuitas grecie in qua ciues communia possessa. et quicquid erat de cōmunib9 obuentionibus p legem statutaz dabant pauperibus ad vsum, et vtilitatem ppriam et sic faciebant beniuolam multitudinem vt non insurgant contra eos. vnde dicit sic phs. illi eñ scꝫ tharantini iumēta facientes cōmunia ad pauperum vsum beniuolā per hūc modū sibi plebem constituunt. ¶ Etiā dicit aliud q fecerūt tharentini ad beniuolentiam populi. Et dicit magistratus: seu principatus insuper omnes duplices faciūt: scꝫ vt sint aliꝫ per electionem et aliꝫ per sortem. Et tangit causam per sortem quo enim populus capiat. Nam omnes communiter sorte possunt succedere in principatum. per electionem vero quo autem melius gubernetur. quia in electione si discretus est eligens attenditur virtus. et prudentia quibus melius gubernat electus ad principatū. ¶ Et quia aliquis potest dicere. q in eodem principatu non possunt esse sortiabiles et eligibiles. Occurrit phūs subdens. est autem hoc facere etiam in vno codemqꝫ magistratu: vt aliꝫ sorte et aliꝫ electione ad eum gerendum assumātur. Deinde subiungit epylogum ibi [Quēadmodum] de omnibus dictis in hoc capitulo: et dicit. quemadmodum ergo oportet gubernationes multitudinis instituere dictum est.

d E paucoꝝ qꝫ gubnatiōib9 quō agēdū sit pꝫ fere ex eisdē &c. ¶ Postq̄ phs in pcedēti ca° determinauit quō saluāt policie ppl'ares alie a pma et scda. et i spāli de policia ppl'ari vltia i q̄ pncipāt pl'es vt vn9 tyrānice Cōseqnt i isto ca° determiat de istitutiōe et saluatōe policie paucoꝝ potētū. p q̄ sūt aliq̄ notāda. Et p° ē notādū. q isto ca° ɔtiet duas ptes pncipales. In pma eñ pte pōit phs q̄dā cōia de emēdatōe p olicie paucoꝝ potētū. In scda vero pte ostēdit ex qb9 artib9 et exercitiis conseruetur ibi. [Sed oportet diuisis etatibus.] Scdo ē notādū q p. i pncipio pte ptꝫ capli declarat q° policie paucoꝝ potētū sit pncipat9 pau

corum insignium honorabilium et diuitum. Et inter policias paucoꝝ potētū pͥma est illa q̄ est ꝓpinquioꝛ policie mixte ex populari: et ex paucoꝝ potentia q̄ dicit̄ cōmuni noīe policia. Et pͥmo dicit ꝙ de paucoꝝ gubernationibus quō agendū sit pꝫ fere ex eisdē scꝫ q̄ dicta sunt. Et rō est ista. qꝛ ꝯtrariaꝝ eadem est disciplina. Et hoc est ꝙ subdit. nam ꝑ ꝯtrariū agēdum est in oīm paucoꝝ gubernatione ad oppositam sibi pplāris gubernationis spēꝫ. hoc est ꝙ oportet colligere vnāquāq̄ policiā paucoꝝ potentū ex ꝯtrariis ad ꝯtrariā policiā popularē. Et ratio est ista. qꝛ sicut dictū est in q̄rto libro: multe sunt spēs policie pplāriū: ⁊ silit̄ paucoꝝ potentū. Sꝫ hoc est gn̄ale ꝙ sꝑ cū policia pplāris sit pͥncipat⁹ ppli: ex ꝯfortatōe populi q̄libet policia pplāris cōfortat̄. Et cum policia paucoꝝ potentiū sit pͥncipat⁹ insigniū ⁊ paucoꝝ ex qualibet ꝯfortatiōe insigniū seu nobiliū ⁊ potentū ꝯfortat̄ q̄libet policia paucoꝝ potentum ꝑ ꝯtrariū. Et dicit phs moduꝫ ibi [Reputando] ⁊ dicit reputando mere illā ac sūmā ceterarū gubernationē paucoꝝ ⁊ primā. Et subdit que sit illa ⁊ dicit. hec est aūt ꝓpinqua illi que respublica nuncupat̄. vult dicere. ꝙ hec policia est ꝓpinqua ꝑ silitudinē illi policie q̄ simplr̄ policia vocat̄: de qua dictū est ꝙ est policia cōmixta ex pplāri ⁊ paucoꝝ potentia: in qua policia oportꝫ honorabilitates diuidere. Et dicit modū: ⁊ alios maiores ⁊ alios minores facere. Minores quidem a quib⁹ necessarii magistrat⁹ capiant̄ scꝫ pͥncipat⁹ minus honorabiles. Maiores vō a quib⁹ capiāt̄ hn̄ magistratus qui sūt pͥncipaliores. vnde in policiis paucoꝝ potentū ad electionē nō cōsiderat̄ nisi honorabilitas ꝑsone. Et sic illi qui tantum adepti fuerit cēsū seu diuitias habiles sunt ad rēpublicā gerendā. hoc est ꝙ tales sūt habiles ad pͥncipandū. Dat phs ibi. [Afferēte pplo] documentū gn̄ale ad ꝯseruationē policie paucoꝝ potentū. ⁊ est istud. ꝙ pͥncipatus diuidant̄ in multos vt multi fiant potentes et insignes. Et dicit sic. afferente pplo tantā multitudinē per ipm censū vt cum illis potētiores sint qui gubernāt rempublicam: q̄ꝫ illi qui nō gubernāt. Vult dicere ꝙ licet de pplo tantam multitudinē introducere ad ꝯsortiū isigniū ꝑ honorabilitatē census: cū qua mltitudine sint valentiores nobiles ⁊ diuites hiis qui nō ꝑticipāt pͥncipatu qui sūt illi qui sūt de cōi pplo. Et de tali assūptione subdit. sꝑ eīm ex meliori pplo capiendi sūt illi q̄ ad societatē reipublice recipiunt̄. Et rō est ista. qꝛ ex silibus vnūqͦdq̄ magis ꝯfortat̄. ⁊ hec est ꝯfortatio pͥme policie paucoꝝ potentū q̄ est ꝓpinqua policie mixte q̄ cōi noīe dicit̄ policia. Deinde subdit phs ibi [Silr̄ aūt] de ꝯfortatiōe scđe policie paucoꝝ potentū. ⁊ dicit. silr̄ aūt in ea gubernatōe paucoꝝ q̄ seq̄t̄ intēdētes parū ꝑ est instituendum. Vult dicere phs ꝙ intendētes ꝯsequētē policiā paucoꝝ potentū ꝯfortare oportet parū instituere seu ꝑpauca adiuuare vt firmioꝛ sit. Et tangit modū in cōi ⁊ dicit. in ea vero q̄ opposita est extreme populari que est paucoꝝ potentia tyrāni pssīs: quāto deterrima est: tanto maiori opus est custodia. nam sicut illa vltima policia pplāris tyrannica ꝯfortat̄ assūpto populo: ita ista policia q̄ est opposita illi q̄ silr̄ est tyrānica. vt dictū est in quarto libro cōfortat̄ multiplicatis insignibus sup pplꝫ. Et assignat quātū hoc sit necessariuꝫ ꝑ silitudines q̄ dicte sunt. ⁊ hoc est. ꝙ quāto est policia paucoꝝ potentū magis pessima tanto amplioꝛ cautela ē op⁹ vt ꝯfortet̄. Et ꝓbat ꝑ sile ⁊ dicit. ꝙ sic corpora que bn̄ disponunt̄ ad sanitatē: ⁊ nauigia q̄ bene sūt instructa ad nauigandū multos ferunt errores .i. multa sustinēt pericula: nec ob eos succūbūt. scꝫ vt nō corrumpant̄ ꝓpter ipsa. Ratio est ista. qꝛ vi ꝓprie sanitatis ⁊ firmitatis resistunt cōtrariis. Et per oppositum valitudinaria aūt corꝑa ⁊ nauigia parū firma nautisq̄ prauis instructa ꝑuos quideꝫ ferunt errores: qꝛ talia ꝑua possūt ferre ꝑicula cū sint infirma. Ita est de policiis: nam ille que deterrime sūt plurima indigent custodia: hoc est ꝙ policie tirānice q̄ sūt deteriores policie plurimis idigēt cautelis si debeāt saluari. Istis ꝓsuppositis ponunt̄ tres ꝯclones. Prima ꝯclo ponit̄ ibi. [Populares igit̄.] ⁊ est ista. ꝙ populares gubernationes ꝑ multitudineꝫ hominū omnino saluant̄. Et ponit rōnem phs ad ꝓbationeꝫ ꝯclonis dicens. hoc eīm opponit̄ ad illud iustū qͦd est sm̄ dignitatem. Et tangit hic phūs ꝙ dixit in quinto libro. scꝫ ꝙ duplex est iustū: seu equale. scꝫ iustū seu equale qͦd est iustum scđꝫ numeꝝ: et hoc est equale siue iustū policie popularis. illi eīm iudicant esse iustum qͦd plures approbant sm̄ numerum. Aliud est iustum ꝙ est in qualitate ⁊ non in quantitate nec in numero: ⁊ tale est iustum tam policie optimatuꝫ q̄ꝫ policie paucorum potentum. nam illi iudicant esse iustum: seu eq̄le. qͦd approbāt isigniores ⁊ honorabiliores. Et iō different cōfortātur policie paucorum potentum ⁊ popularis.

Et sicut multitudo hoim saluat policiā pplarē
ita bona ordinatio nobiliū policiā paucoꝝ po
tentū. Et hoc est ꝙ dicit phs paucoꝝ vo potē
tum cōtra. h est ꝯtrario modo ꝙ̄ policia ppla
ris saluat. Et dicit modū. videlicet ꝑ rectaꝫ or
dinationē oportet assequi firmitatē. ¶ Et ē hic
sciendū ꝙ phs ibi [Cū vero sit multitudis.]
ostēdit ex qua multitudine hoim maxime con
fortat policia paucoꝝ potentū. ꝛ dicit. Cū vo
sit multitudinis potissimū partes q̄tuor. s. mul
titudinis ciuitatis. s. agricole q̄ colūt agros ar
tifices/ negociatores/ seu mercatores. et mer
cēnarij q̄ laborāt ꝑ mercede. Quatuor etiam
sunt ptes ciuitatis vtiles ad bellū. s. eq̄tes qui
sūt in exercicijs equoꝝ. pedites grauis arma
ture q̄ sunt illi qui ferrea portāt arma. vt sunt
sagittarij ꝛ multi alij pedites. ꝛ expediti leues
vt sunt alij q̄ nō portāt arma grauia. Et turba
naualis. vt sunt illi q̄ ꝑ mare nauigāt ꝛpugnāt
in nauib⁹. ¶ Et subdit phs vñ policia paucoꝝ
potentū optima fit: ꝛ dicit. vbi cōtigit regionē
esse ad equitatū aptā: ibi locū hēt aptissimum
paucoꝝ potētia illa sūma. s. policia fortis pau
corū potentū. Et ponit causam: ꝛ dicit. nā con
seruatio habitatoꝝ ab equitib⁹ ꝓuenit. naꝫ ꝑ
militiā insigniū defendūtur ab hostib⁹. nutrire
aūt eq̄s est nobiliū ꝛ potentū: q̄ magnas hēnt
facultates. nā paupes nō possunt nutrire mul
tos equos. vbi aūt regio ad peditatū est apta
s. regio que est mōtanosa alterā speciē spectat
paucoꝝ potētie. hoc est/ est apta illa regio in-
stituere alterā speciē paucoꝝ potētie. nō p̄mā
que est nobiliū. s alterā consequentē: ꝛ inferio
rem. ¶ Et ponit causā dicēs. nā grauia arma-
tura: sicut sunt arma ferrea q̄bus defendit cor
pus. ꝛ sagitte diuitū est magis ꝙ̄ paupeꝝ. Et
ideo p̄ncipatus diuitiꝫ ibi debet institui: q̄ est
p̄ncipat⁹ paucoꝝ potētū. Expediti aūt leues
ꝛ naualis turba a plebe est ōis. hoc est: ꝙ est
omnino pplaris. Et ideo nō ita apte instituit
ibi policia paucoꝝ potentū. ¶ Sed q2 aliquis
posset dicere quomō eq̄stris ꝛ pedestris gra-
uis armature multitudo pugnat cōtra multi-
tudinē illoꝝ qui nō portāt sic arma. Ideo sub
dit phs: ibi. [Nūc aūt] ꝛ dicit. nūc aūt vbi ta
lis turba multa est q̄n seditio fit deteri⁹ certāt
¶ Et si querat de remedio q̄d est agendū. Di
cit phs ꝙ oportet hui⁹ medicinam capere: seu
accipere remediū a ducib⁹ belli. s. qui sciūt na
turā belli. q̄ cōbinant ad equestrē potentiā pe
ditū robur expeditos leuis armature solēt cō
iūgere. ꝛ cū hijs supāt ppli in seditōibus opu
lēto s. ¶ Et tangit cām. q̄mō ppli ꝑ tales pedi
tes leuis armature p̄ualent opulentis. seu di-
uitibus. Et dicit nā leues ꝛ expediti cōtra eq̄-
tes. ꝛ cōtra grauis armature pedites faciliter
repugnāt. nā tales in palustribus existētes tā
equestrē multitudinē vincūt. ꝙ̄ multitudineꝫ
peditū grauis armature. ¶ Ex oibus hijs cō-
cludit epilogalē cōclusionem: ibi. [Instituere
igitur] ꝛ dicit. Instituere igitur ex hijs potē-
ciam istā ꝯtra seipos est instituere. ¶ Uult di
cere phs. ꝙ instituere potentiā ex hijs expedi
tis. ꝛ leuibus armis. ē constituere adiutoriuꝫ
eis vt p̄ualeāt. q̄bus eq̄stres ꝛ armati p̄ualere
non possent. ꝛ sic instituūtur cōtra seipos po-
tentiā. ¶ Scđa cōclusio ponit in scđa pte capi
tuli q̄ incipit: ibi. [Sed oportet diuisis etati-
bus.] In qua ostēdit ex q̄bus exercicijs salua
tur magis policia paucoꝝ potentū. Et osten-
ditur in quib⁹ oportet exercere filios potētū.
¶ Et est ista ꝙ oportet diuisis etatibus cū alij
seniores ꝛ alij iuniores existāt in viuēdi adhuc
etate cōstitutos filios suos erudire ad leues ꝛ
expeditas opatōnes delectos q̄dem ex puris
athletas esse ip̄os opationuꝫ. ¶ Declarat ista
ꝯclusio sic. ꝙ ad policiā paucoꝝ potentū ꝯfor-
tandā diuisis etatibus hoc ē hoibus ſm diuer
sam etatē existentibus cū alij sint seniores qui
deficiūt virtute ꝛ alij sint iuniores oportet fili-
os suos erudire ad leues ꝛ expeditas opatio-
nes. Sicut sūt cursitatiōes equoꝝ. artem sagi
tariā. palestrā. tormēta ꝛ hmōi. in q̄bus expe-
diti. leuib⁹ armis armati agiliores sint ad act⁹
lancearū. Delectos q̄dem iuuenes. h est iuue
nes q̄ sunt fortiores: ꝛ habēt fortiora mēbra et
ossa/ ꝛ neruos duriores ex pueris: hoc est de
numero pueroꝝ ꝛ filioꝝ suoꝝ athletas esse ip
sos operationuꝫ. hoc est ꝙ oportet exercitari
ip̄os in athletū pugnis. talib⁹ enī cōpetit tale
exerciciū. Et si aūt aliq̄ opa artificialia et mer
cennaria nccīa sūt in ciuitate oportet fieri ap-
positionē talis policie illoꝝ opeꝝ multitudini
cōis popli. Sed q2 posset aliq̄s dicere ꝙ multi
in pplo inueniūtur apti ad militares opatōes
Ideo subiūgit phs ꝙ cōcessio aūt reipublice
pplo faciēda est. vel cū ad censum ꝑuenerint:
vt p̄rius dictū est: vel vt faciūt thebani. Uult
dicere ꝙ oꝫ cōmittē illa q̄ sunt ptinentia ad po
liciā paucoꝝ potentū ꝑsonis eximijs q̄ hono-
rabilitatē generis vel diuitiaꝝ vt iā dictuꝫ est
vel oportet vti exēplo thebano. Et dicit quali
ter faciebāt thebani. ꝛ dicit ꝙ nullū scribebāt
ad miliciā nisi ꝑ certū tp̄s. s. longū abstinuisset

a mercatura: ⁊ hmõi exerciciis. Uel oportet
vti exẽplo mãsilioꝝ. nã illi discretionẽ fecerũt
inter dignos q̃ ad policiã recipiendã. et inter
dignos excludi a policia. vt erãt illi q̃ extra ci-
uitatẽ intendebãt agriculture. Massalia eñ ẽ
quedã ciuitas grecie in ꝓuicia asie. ¶ Tercia
ꝯ° ponit̃ que postq̃ ostensum est ex q̃bꝰ exer
ciciis corroborat̃ policia paucoꝝ potentũ cõ-
sequẽter ostẽdit ex q̃bus operibꝰ magnificis
magis saluat̃ ⁊ corroborat̃ eadez policia: ibi.
[Preterea dignitatibꝰ]. Et ẽ ista. q̄ illis dig-
nitatibus q̃ sunt principalissime q̃s suscipere
oportet eos q̃ in reipublice gubernatiõe ver-
santur adiũgenda sunt onera publica vt ppl̃s
sua spõte eas nolit. ¶ Et ponit̃ sic ista ꝯ° q̄ o-
portet q̄ apponat̃ principes policie dona face
re magnifica sibi subiectis: vt popl̃s nolit acci
pere tales p̃ncipatus ꝓpt̃ illa dona magnifica
q̃ principes tenẽtur dare sibi subditis. Et sub
veniã habeãt. i. cõpassionẽ q̃ hmõi p̃ncipatus
suscipiũt. vtpote mercedẽ magnã ꝓ ea digni-
tate soluẽtibꝰ: ⁊ sic corroborat̃ policia pauco-
rum potentũ. ¶ Et ostẽdit phs ibi. [Cõgruit
autem] quantũ debet esse magnificꝰ p̃ceps
policie paucoꝝ potẽtũ in sacrificiis ⁊ edificiis
⁊ in aliis demõstratiõibus. ⁊ dicit. Cõgruit au
tem cũ hmõi magistratꝰ seu p̃ncipatus ineunt
i. suscipiũt: ⁊ sacra magnificentissima facere: et
publica quedã edificiã ad vsuz ppl̃i cõstituere
vt multitudo cernẽs vrbẽ ornari. tũ muneribꝰ
erga deos. tũ edibꝰ ad vsum publicũ libenter
aspiciat presentẽ statũ ciuitatis. Cõtinget etiã
prestãtibus viris hec esse monumẽta sue largi
tatis. Ex hoc eñ ppl̃s cupit eis principatum.
et sic firmat̃ seu corroborat̃ coꝝ p̃ncipatus. s3
q2 hec olim fuerũt ⁊ modo nõ sũt: addit phus
s̃ hoc nõ fit nũc ꝑ eos homies q̃ magni sunt in
paucoꝝ potẽtia: s̃ cõtrariũ nũc tales lucrũ eñ
querũt nõ minꝰ q̃ honorẽ. Et hoc infert phus
vlteriꝰ: ⁊ dicit. itaq3 dici potest recte hos esse
ppl̃ares status paruos. vult dicere q̄ illi q̃ tan
tum curãt de lucro quantũ de honore lic3 sint
magni ⁊ potentes nõ dicuntur esse de policia
paucoꝝ potentũ: s̃ de statu paruo ppl̃ari: q2 il
li q̃ sunt de statu nõ curãt de honoribꝰ: s̃ tantũ
modo quomodo possunt lucrari. ¶ Post hec
oĩa subdit phs epilogũ ibi. [Quomõ igitur]
⁊ dicit. quomõ igitur instituẽde sint ⁊ paucoꝝ
gubernatiões ⁊ multitudinis. s. ppl̃i in hũc mo
dũ determinãdũ sit. Et h̄ de isto capꝰ sufficiãt.

Onsequẽs est circa magistratꝰ videre
c diligẽter quot hĩ sũt: ⁊ q̃les ⁊c̃ ¶ Post

q̃ in p̃cedẽti caplo determinauit de institutiõe
⁊ saluatiõe policie paucoꝝ potentũ. et in ante
penultimo caplo de policia ppl̃ari. Consequẽ
ter in isto vltimo caplo istius sexti libri politi-
coꝝ ponit phs numerũ principatuũ ⁊ diuisio
nez coꝝ. Pro quo sunt aliqua notanda. ¶ Et
p̃mo est notandũ q̄ istud caplm cõtinet tres ꝑ
tes p̃ncipales. In p̃ma eñ parte phs ponit q̃
dam que ptinẽt ad quietã in bonis possessio-
nibus ciuitatis: sine q̃bus non potest esse ciui
tas: nec cõicatio ciuitatis bona. ¶ In scd̃a vo
parte ostẽdit illa que ptinent ad bellicas opor
tunitates: ibi. [Post hos aũt alii]. ¶ In ter-
tia aũt pte ostendit que sunt illa q̃ ptinent ad
sacra: ibi. [alia spẽs curatiõis]. ¶ Scd̃o ẽ no
tandũ q̄ phs in p̃ma pte capituli ostẽdit q̄ est
cõsequens seu cõueniens circa magistratus
seu principatꝰ videre diligẽter. s. quomõ disti
gãtur. Ratio est ista. q2 nisi principatus distin
gãtur ꝯfusio est officioꝝ in ciuitate. Et subdit
quot illi. s. p̃ncipatus sint. ⁊ quales. et quibus
de rebus vt dictũ est. s. priꝰ in quinto libro: vbi
tractatũ est de diuisione policiaꝝ et officioꝝ3
sic oportet hic diuidere. Et ponit diuisionẽ p̃n
cipatuũ dicens. Sũt eñ quidã magr̃atus ne-
cessarii sine quibꝰ ciuitas esse nõ potest. sunt
etiã quidã ad cultũ ornatũq3 ptinẽtes sine q̃
bus bene habitari ciuitas nõ potest. Preter-
ea in paruis quidẽ ciuitatibꝰ necessarium est
pauciores esse magistratꝰ. Et in magnis autẽ
ciuitatibꝰ oportet q̄ sint plures: vt ostensũ est
tam in quarto q̃ in quinto libro. ¶ Ex hiis cõ
cluditur: ibi. [quales ergo] quales p̃ncipatus
cõgruit simul cõiungere: ⁊ quales cõgruat se-
parare. ⁊ dicit q̄ primũ est. i. p̃mus principatꝰ
est cura necessariaꝝ reꝝ: sicut sunt efores de q̃
bus superiꝰ dictũ est: ⁊ hoc vt. s. illa q̃ in foro
assint venũdenturq3. sup qua quidẽ cura q̃dã
magr̃atus est ꝯstituẽdus. cuiꝰ officiuz sit circa
cõtractus ⁊ circa honestatem. hoc est circa bo
num ornatũ iusticie. s. q̄ nulli fiat iniuria. ¶ Et
ponit rõnez ibi. [nam cunctis]. ⁊ dicit. nã cũ-
ctis fere ciuitatibꝰ necessariũ est emptiões vẽ
ditiõesq3 fieri inuicẽ ꝓ vsu reꝝ necessariarum.
Et ꝑ ꝯñs oportet q̄ in ciuitate cõstituat̃ prin-
ceps circa ea que vendunt̃ ⁊ emunt̃ in foro vt
nulli iniuria fiat. Et hec facultas maxima: ⁊ ex
peditissima est ad eã sufficientiã cõsequendaz
cuiꝰ grã in vnã videtur ꝯuenisse reipublice so
cietatẽ: hoc est in vnã policiã siue in vnũ ordi
nem cõicatiõis. nã policia vt supius dictũ est
nichil aliud est q̃ ordo cõicationũ. ¶ Et ponit

phs scdm:ibi.[Altera vero cura].⁊ dicit ꝙ altera vero cura.siue ordinatio principatꝰ huic s.supradicte cōiuncta ac ꝓpinqua est. Et ostēdit circa que est hec cura siue ordinatio. Et dicit ꝙ est de publicis priuatisqꝫ viribus circa vrbem hoc est,circa municipiū taꝫ totiꝰ ciuitatis ꝙ munit ⁊ defendit totā ciuitatē. ⁊ etiam circa municipia p̄uata ad singulos ciues pertinētia Etiaꝫ illa cura seu ordinatio principatꝰ est de edificatiōe decēti:⁊ de viaꝝ ꝯſuatiōe ac directione:⁊ de finibꝰ regūdis vt sine querela sint hoc est qualiter saluētur ꝯfinia hereditatum seu possessionum.vt vnꝰ nō occupet possessionem alteriꝰ.nec aliq̄d eiꝰ possessionis:⁊ hoc vt sine querela sint ciues vnusquisqꝫ in suis t̄minis.et sic de similibꝰ.¶ Et si querat̄ quomodo noīatur seu vocat̄ iste principatꝰ.Ad hoc dicit phs:ꝙ vocāt plurimi hmōi magistratū edelitatem.hoc est astutoꝝ siue sapientuꝫ.ꝓpter hoc qꝛ principes tales oportet esse sapiētes in cōsideratiōe ꝓprioꝝ ⁊ cōiuꝫ.huiꝰ v̄o principatꝰ sunt plures partes vt in magnis ciuitatibꝰ q̄ꝝ ad alias partes alios principes instituūt in ciuitatibus magis populosis.Et ponit modum ⁊ dicit.Leu menibꝰ reficiēdi p̄fecti. hoc est factores muroꝝ.et fontiū curatores. ⁊ portuꝫ ꝯſuatores.s.vbi sint nauigia.¶ Et subdit phs de tertio p̄ncipatu:ibi. [Alia v̄o est cura.] et dicit:ꝙ alia v̄o est cura equideꝫ nccīa:ac huic ꝓpinqua:hoc est ꝙ est alius p̄ncipatꝰ necessarius in ciuitate huic ꝓpinquꝰ.s.supradicto. et dat rōneꝫ q̄re est cōsimilis illi.⁊ dicit. nā de eisdem rebꝰ.s.de cōībus necessarijs ciuitati. Et subdit qualr̄ distingātur:⁊ dicit. Leterū nō in vrbe:ꝫ extra vrbē in agro versat̄. aliꝰ v̄o principatꝰ erat in vrbe:⁊ nō circa mēsuras agroꝝ ¶ Et si querat̄ quomō vocat̄ iste p̄ncipatus. Ad hoc dicit phs.vocāt aūt hmōi magistratū alij diffinitores:hoc est distinctores seu diuisores agroꝝ.Et alij vocāt eos custodes agroꝝ hee igit̄ ꝓcuratiōes sunt tres.hoc ē hee supradicte cure seu ordinatiōes sūt tres. ¶ Et supponit quartū principatuꝫ:ibi.[Est et alius]. et dicit:ꝙ est alius magistratꝰ.s.in ciuitate ad quē redditus publici referūtur.s.vt accipiant q̄ redditꝰ apud eos ꝯſeruati moꝝ distribuunt̄ ad singlas opoꝛtunitates. hoc ē ad vnāquāqꝫ dispensationē.s.qn̄ indigēt expensis de cōi.Et si querat̄ quomō isti vocātur.ad hoc dicit phs vocāt v̄o istos receptores ⁊ q̄stores.Et supponit etiā phs quintū p̄ncipatū necessariū i ciuitate ibi.[alter vero].⁊ dicit. ꝙ alter vero magistratꝰ est apud q̄leꝫ p̄scribi oportet p̄uatos cōtractos ⁊ sentētias iudicū. apud quos etiā postulatiōes.s.testiū.vocatiōes.s.coꝝ in hijs prescribi debēt.¶ In quibusdā cīn locis hmōi magistratū diuidūt i plures ptes.s.ꝓpter plures actus q̄s habēt ⁊ officia.nam quidā dicuntur notarij quidā tabelliones. quidā scriuarij ⁊ q̄daꝫ officiales.vt sunt illi q̄ memores debēt esse pactoꝝ ⁊ cōtractuū q̄ fiunt inter homīes. Est aūt vnus p̄ncipatꝰ p̄ncipalis hoꝝ omniū. vt dicit phs.ꝫ est vna eadēqꝫ auctoritas istoꝝ omniū.¶ Et si querat̄ quomō noīatur iste p̄ncipatus. Ad hoc dicit phs:appellātqꝫ eos qui hūc magistratū gerūt:tū prefectos. tū memoriales. vel similibꝰ nūcupatiōbus. Prefecti eī vocātur:qꝛ in iudicijs presidēt. Memoriales v̄o dicunt̄ qꝛ p manū publicā scribētes preterita facta reuocāt ad memoriā iudicibꝰ ¶ Ponit etiā phs sextū principatū:ibi. [Qui v̄o]. q̄ est necessarissimꝰ.licet sit difficilis: qui ē circa condēnatiōes maloꝝ. ⁊ dicit.q̄ vero.s.principatus qui post hūc supradictuꝫ sequit̄ sūme necessariꝰ est:ac difficilimꝰ est oīum magistratuum.Ostēdit circa que versat̄:⁊ dicit. versat̄ aūt circa executiōes eoꝝ qui dānati sunt:hoc est circa condēnatiōes malefactoꝝ ad mortē. et circa eoꝝ penas.atqꝫ custodias.s.eoꝝ īcarceratiōes.Et ostēdit difficultatē huius principatus:⁊ dicit.est autem grauis hmōi administratio seu p̄ncipatꝰ:ꝓpter multas q̄ inde proueniunt inimicicias. Et q̄uis digne penas patiantur malefactores.tn̄ inimicant̄ ministris q̄ eas eis executāt. ⁊ ꝓpt̄ hoc:nisi magna emolumenta ex hoc capiātur gerere illum omnes recusant.et si gerant s̄m leges facere nō tollerant.ꝫ remisse se habent in puniendo.et dato ꝙ sit difficilis ꝓpter causam supradictā tn̄ est p̄ncipatus nccārius. vt dicit phs. Sed est res necessaria. ¶ Et ponit causam dicēs.nā nichil ꝓdessꝫ iudicia aūt.Sent entieqꝫ nisi foret qui eas exsecutioni mādaret.¶ Ex oībus istis cōcludit phs:ibi. [Quare si hec].⁊ dicit quare si hec desint hoc est.ꝙ nisi sic mandet̄ exsecutioni puniēdo. ⁊ incarcerando malefactores. cōmunio int̄ se ciuiū ꝑmanere nō pōt.¶ Istis p̄suppositis p onūtur tres ꝯclusiōes. Prima cōclusio ponit̄ ibi. [propteа melius est].Et est ista ꝙ melius est nō vnū esse magistratū.ꝫ ptiri in plēs.¶ Et pōitur sic ꝙ est meliꝰ ꝙ sint plures p̄ncipatꝰ ciuitate q̄ vnꝰ: vt alij de alijs exsequātur.et circa actiones conandū est distinguere.s.sicut supradictū est.nam melius fiet si

si plures intendāt circa plura: q̄ꝫ si vnꝰ intēdat circa oīa agēda in ciuitate. ¶ Declarat istā cō clusionē phs. ⁊ dicit. adhuc etiā magistratus a lios. s. est meliꝰ ꝙ alij ꝑncipes agant alijs exe- quēdis. et nouoꝝ. s. negociorū magis nouos s. oportet esse ꝑncipes: vt sic ꝑncipatꝰ in mul- ta diuidātur. qꝛ vt dixi meliꝰ fiūt ꝑ plures q̄ꝫ ꝑ paucos: ⁊ ꝑ eos ꝗ presentiū. s. sunt vltores. Et ostēdit quomō: ⁊ dicit. alio condēnante ꝙ sint alij ꝗ exigāt: hoc est qn̄ iudex dānat vel sentē- tiat aliquē oportet ꝙ sit aliꝰ ꝗ sententiā execu tet. ⁊ hoc est meliꝰ q̄ꝫ ꝙ qui sententiā dedit ha beat illā executare. Et noiat eos dicēs ꝯcu. i. velut ꝑtores. vn̄ pretores sunt ꝗ ex sensu ⁊ sa- pientia sentētias dictāt. et vrbani edulū ꝯdē- natōes: hoc est ꝙ ꝑterpretores oportet ꝙ sint vrbani qui ꝑ actū exequntur sentētias datas. ac rursus istoꝝ alij. hoc ē oportet ꝙ sint alij in feriores istis ꝗ suis manibꝰ penas in malefa- ctoribꝰ inferāt. ¶ Et ponit causam oim istorū ibi. [quāto eni̅]. et dicit. quāto eni̅ minus ini miciciaꝝ sit illis ꝗ executioni demandāt. s. sen tentiā: tāto magis res finē suscipiēt. hoc est ꝙ quāto minor inimicicia infuerit in exequētibꝰ tales sentētias tāto magis accipiūt finē execu tiōis. Et hoc est vtile reipublice. ꝟ sunt idez et ꝗ ꝯdēnant ⁊ qui condēnatiōes exigūt duplex cōtrahunt odiū. qꝛ in oibus eosdē cunctis ini micū est. hoc est ꝙ in oibus eosdē aduersarios facit esse cūctis. s. ex ꝓditatiōe sentētie: et exe cutiōe/ ꝙ isti nō expedit. et ꝑ ꝯñs meliꝰ est hos ꝑncipatus diuidere. qꝛ tūc iudex dictādo sen- tentiā excusabit se ꝙ lege/ siue iure cogēte di- ctauit sententiā. et simil̄r exequēs erit excusa tus. s. ꝙ iudice cōpellente euz exequi fecit. Et hoc ꝙ dixit phs, ꝓbat ꝑ exemplū dicēs. multis etiā locis separat̄ ille ꝗ custodit reos. s. in car- cere ab illo ꝗ aiaduertit in eos. hoc est a iudi- ce qui sententiā dictat. vt patet in athenis vbi erant illi ꝗ vndecim viri nuncupātur. nā in a- thenis erāt vndecim viri deputati qui senten tias iudiciū exequerētur infligēdo penas debi tas. quapropter melius est hūc diuidere prin cipatū: ⁊ quasi deūbrare/ ⁊ mitigare. hoc est ꝗ rere sapientiā corā ꝑplo hūc principatū diui- dendo. ¶ Et subdit phs ꝙ iste modus est val- de necessariꝰ. licet sit difficilis. ⁊ dicit sic. est eni̅ necessariꝰ nō minus q̄ꝫ superior. Vult dicere: ꝙ iste modus ꝑncipatus illoꝝ ꝗ sentētias exi gūt infligēdo penas debitas ita est necessariꝰ sicut principatꝰ superior iudicis ꝗ sententiam dictat. Et ꝙ sit difficilis ꝑꝫ: qꝛ contigit in eo qꝛ boni viri maxime vitāt hoc officiū. prauos aūt nequaq̄ꝫ tutū sit ei ꝑficere: cū ipsi potiꝰ indigeāt custodia ⁊ carcere q̄ꝫ alios debeāt custodire. Itaqꝫ oportet. i. ꝓpter ꝙ oportet hoc nō vnū eē officiū: hoc est nullū repositū ꝑncipatum eē apud illos prauos. nec cōtinue eosdē oportet s. vti principatu: ꝟ vbi est aliqs iunioꝝ ordo at q̄ꝫ custodiū deputādi sunt ꝓ tꝑore. alij atqꝫ alij s. successiue: ꝗ hoꝝ officiū suscipiāt. ¶ Post ꝟ oia dicit phs q̄si epilogādo. hos ergo magra- tꝰ. s. supradictos tāq̄ꝫ sūme nccios ponendū eē ꝑmos. s. oportet ī ciuitate. ¶ Scḋa ꝯº ponit̄ in scḋa ꝑte capli̅ que incipit ibi. [post hos aūt] Et est ista. ꝙ post hos principatꝰ supradictos scꝫ in prima ꝑte capituli sunt alij nō minus ne cessarij. ⁊ maioris quidē dignitatis. Et ponit phs rōnem q̄re sunt maioris dignitatis. ⁊ dicit qꝛ plurima indiget experiētia ⁊ fide. scꝫ tales principatꝰ. ¶ Et ostēdit ꝗ sunt illi tales princi patꝰ. Et dicit tales vero sunt circa custodiam vrbis. i. ciuitatis. ⁊ circa illa coīa q̄ ordināt̄ ad bellicas expeditōes. Et dat rōnē dicēs. ꝙ opꝫ eni̅ ⁊ in pace. ⁊ in bello ꝙ sint ꝑ multis. hoc est ꝙ sint portaꝝ ⁊ muroꝝ custodire: nā ⁊ menia ciuitatis curāda tuēdaqꝫ sunt. ¶ Et iō ꝑceptū fuit romuli. vt nullus ascēderet suꝑ muros ci- uitatis absqꝫ licētia. ne c x hoc lederetur ciui- tas. Et precepit remū fratrē suū iterficere. eo qꝛ cōtra hoc preceptū ascēdit supra murum. ¶ Silr̄ sunt necesse disquisitiōes descriptiōes ciuiū agende. Vult dicere ꝙ opus est. ꝙ sint ī ciuitate curatores. ⁊ exq̄sitores. qui curā ha- beant. ⁊ req̄rāt ciues tꝑore belli. ⁊ coordinēt eas. Et si q̄ratur si de hijs equalit̄ est in oibus ciuitatibus. ¶ Ad hoc dicit phs ibi. [alicubi er go]. ꝙ aliter est de hijs in magnis ciuitatibꝰ. ⁊ aliter est in paruis. nā alicubi. s. in magnis ci uitatibus suꝑ plures hijs sunt magistratꝰ. ali- cubi vō. s. in paruis ciuitatibꝰ sūt pauciores. veluti in paruis quidē vrbibꝰ vnus suꝑ oibus qꝛ in paruis ciuitatibus oportet multos ꝑnci- patus cōmittere vni. eo qꝛ propter paucitatē ciuiū plures ad singulos principatus nō habē tur. ¶ Et si querat̄ quomō isti ꝑncipatꝰ noian tur. Ad hoc dicit phs: appellāt hos pretores/ vel cōsules. hoc ē duces exercitꝰ/ ⁊ principes belli. ⁊ in particulari: insuꝑ si sunt equites aut pedites: aut sagittarij. aut turba naualis suꝑ vnoqꝫ eoꝝ prefecti quidā statuūtur. ⁊ appellā tur quidē prefecti equitū: prefecti legionum. Isti eni̅ habēt ordinare etiā alios principatꝰ tanq̄ꝫ principaliores. ⁊ ideo dicūtur prefecti le

gionũ. Et prefecti nauališ.s. dicũtur illi qui ꝑsident in nauibus sup turbã naualiũ. et seorsũ sub hijs.s. ꝑfectus triremis.s. ille princeps qui ordinat eos q̃ in trierıbus pugnãt. hoc ẽ qꝛ ordinant insidiãtes qualr in occulto ponãt insidias Et simılr sub hijs supradictis est prefectꝰ cohortis ⁊ tribunus militũ. ⁊ alia hmõi particularia. qꝛ gñaliter vnusquisqꝫ hoꝝ principatuũ quot hẽt ordines tot hẽt partes. ¶ Et ponit phs totũ vle: ibi. [totũ vero] ad oĩs hos ꝑncipatus. ⁊ dicit. totũ ꝟo vnũ aliqd est ꝓcuratio.s. reꝝ bellicaꝝ. Uult dicere phs ꝙ totũ vle ad oĩs hos principatus est vnus ꝑcipuus ⁊ iste est ꝑncipatus reꝝ bellicaꝝ. ¶ Pro quo est sciendũ ꝙ phs: ibi. [Cũ vero quidã:] ostẽdit ꝙ cũ in ciuitate sint multi pricipatus ad ciuitatẽ ꝑtinentiũ: sicut sunt rõcinatores: correctores/exquisitores/efores/ꝓcõsules/⁊ hmõi oportet ꝙ ciuitate sit vnus principatꝰ qui nichil tractet de cõibꝰ: ꝟ tantũmõ rationẽ exquirat ab oibus supradictis de oĩbus que tractãt Et dicit sic phs. Cũ vero quidã magistratũ.s. sint in ciuitate. ⁊ nõ oẽs ꝑtractẽt multa negocioꝝ publicoꝝ. eo qꝛ ad alia ⁊ ad alia ordinãtur sicut dictũ est: necesse est eẽ aliũ magistratum q̃ rõnes repetat atqꝫ corrigat.s. male gubernãtes. ⁊ ipse ꝟo nichil tractat. nã iste principatus non debet institui ad gubernandũ: nec ordinandũ negocia ciuitatis. ꝟ solũ ad sumendũ rationẽ de hijs q̃ agũtur male a ꝑncipibꝰ ⁊ ad corrigendũ eos. ¶ Et si queraẽ quomõ noiantur ꝑncipes huiꝰ principatꝰ. Ad hoc dicit phs ꝙ alij vocãt hos correctores. alij vero vocãt eos rõnales/seu rationatores. alij autẽ vocãt eos exquisitores.s. qꝛ exquirũt redditꝰ cões. ⁊ alij vocãt eos ꝓcuratores: eo qꝛ ꝓcurant vt cõia bñ gubernẽtur a principibꝰ q̃ instituti sunt ad gubernandũ ciuitatẽ. ¶ Preter oẽs supradictos ꝑncipatꝰ dicit phs ibi. [ꝑter hos] in ciuitate est adhuc aliꝰ principatꝰ q̃ est maxime principalissimꝰ oĩm q̃ plerũqꝫ habet finẽ: ⁊ nõ mltũ durat: qꝛ aliqñ ẽ diurnꝰ: ⁊ aliqñ durat ꝑ mensem. Aliquãdo magis. ⁊ aliquando minus. ¶ Et ad introductionẽ. scꝫ huiꝰ ꝑncipatus oportet ꝙ detur ei potestas ꝙ ꝑsideat. siue dñetur multitudini vbi poplˀs dñaẽ. Et ponit rõnem dicẽs. qꝛ oportet .s. ille qui cogit siue cõgregat pplꝫ sũmã habere in re publica actoritatẽ. Et iõ oportet ꝙ habeat ministros ꝑ quos cogat. ⁊ cõgreget mltitudinẽ. ⁊ si q̃ratur quõ noiantur ꝑncipes huius ꝑncipatus: ¶ Ad hoc dicit phs. ꝙ apellanẽ vero in q̃buſdã locis ꝑconsules. ex eo qꝛ ante deliberant.s. ꝓconsiliando. ⁊ pre alijs cõsulunt ꝙ expedit ciuitati. ⁊ multitudini. vbi vero multitudo ẽ. scꝫ tota cõsiliũ magis supple vocatur. ꝗ̃ precõsules. ¶ Deinde phs: ibi. [ciuitatũ igitur.] põit epylogũ istius ꝑtis. ⁊ dicit Ciuitatũ igitur magistratꝰ. seu ꝑncipatus feret tot aliq̃ sũt. scilicꝫ vt dictũ est. ¶ Tercia ꝯclusio põitur in tercia ꝑte capituli q̃ icipit ibi. [Alia spẽs curatõis] in qua q̃ sũt illa ostẽditur que ꝑtinẽt ad sacra Et est ista: ꝙ cura sacroꝝ est circa sacerdotes: ⁊ circa curatores sacrorũ. ¶ Deducit phs istã ꝯclonez sic: ⁊ dicit. alia spẽs curatiõis seu gubernatiõis est circa rẽ diuinã. et diuidit curas ⁊ dicit. Ceu sacerdotes.s. oportet ꝙ circa laudes deoꝝ sint: ⁊ occupenẽ. et edituı circa templa. hoc est: ⁊ curatores oportet ꝙ circa tẽpla sint: et circa alia.s. sacra. ⁊ hoc vt saluenẽ existẽtia q̃ sunt: ⁊ erigãtur ruinosa edificia. ⁊ cetera oia que ꝑtinẽt ad diuinũ cultũ. ¶ Et subdit q̃liter hij in paruis ciuitatibꝰ sũt pauci: ⁊ in magnis ciuitatibꝰ sunt multi: ibi. [Euenit autẽ] ⁊ dicit ꝙ euenit/seu accidit alicubi/seu in aliq̃ ciuitate hãc curã esse vnã: vt i ꝑuis ciuitatibꝰ i qbꝰ ncẽe ẽ mlta ꝯmittẽ vni ꝑpẽ defectũ ꝑsõaꝝ. Alibi ꝟo.s. in magnis ciuitatibꝰ plures.s. opꝫ esse curas separatas a sacerdotio.s. vbi multe sunt ꝑsone sacerdotũ. ¶ Et dat phm exᵐ dicẽs vt sacri ficuli/⁊ edituı: ⁊ custodes sacraꝝ pecuniaꝝ. nã sacri figuli ⁊ edituı sunt q̃ sacroꝝ ⁊ tẽploꝝ sunt curatores. ⁊ custodes pecuniarũ sacraꝝ sũt camerarij q̃ custodiũt pecunias q̃ sũt determinate ad imolatões. huic ꝯsequẽs ẽ cura illa q̃ est circa sacrificia publica quotcunqꝫ sacerdotibꝰ lex nõ cõmittit: ꝟ ex publica fiunt Uult dicere phs ꝙ decẽs est ꝙ adhibeaẽ cura huic.s. ꝯſuationi sacraꝝ pecuniaꝝ: illa q̃ circa sacrificio publica/seu cõia. Et dato ꝙ lex non cõmitat ea sacerdotibꝰ. tñ sacerdotes hẽnt pecunias illas custodire. eo ꝙ habent eas sacerdotes a publico. hoc est a cõi mensa.s. vsus ꝑbendales. ¶ Et si queraẽ quomõ noiantur ꝑncipes istius principatꝰ sacerdotũ qui deputati sunt ad sacra. Ad hoc dicit phs ꝙ vocãt enim eos q̃ istis presunt: alij reges sacroꝝ: ꝓpter h̃ ꝙ genus sacerdotũ regale fuit. alij aũt pontifices maximos. ¶ Ab hijs dictis ponit phs epilogum de dictis oibus supra: ibi. [ncc̃ia ergo.] et dicit. ꝙ necessaria ergo sũt officia circa hec vt ea.s. sũmatiꝫ repetamꝰ. Circa rẽ diuinam et circa rẽpublicã. et circa redditus publicos. ⁊ impẽsas. ⁊ circa forũ. ⁊ circa vrbẽ. et portus

ſ. vbi ſint nauigia. ⁊ regionē. ⁊ circa iudicia. et cōtractus. ⁊ poſtulatiōes. et executiōes. et cu ſtodias. ⁊ ſup ratōibus/diſquiſitiōibus. ⁊ ſup corruptiōibꝰ quas ꝗs gerit in magiſtratu: ſeu ꝑncipatu. ⁊ finaliter circa ꝯſilia. ſ. qualr̄ cōſilia rū cōſulerūt. Circa hec oīa ſunt ꝑncipatus ꝗ-bus oportet intēdere eū ꝗ rēpublicā ordinat. Hec oīa ꝓpria eaꝝ ciuitatū ſūt que magis pa cate ac trāquille ſunt. hoc eſt: ꝙ hee ſunt ꝓprie eaꝝ ciuitatū in ꝗbus ciues magis in pace: et i trāqllitate viuūt. etiā ꝗ rēpublicā hēt ordiare debet curā face de mlieꝝ diſciplīa: ⁊ de legibꝰ ſuādis: ⁊ de diſciplina iuuētutꝭ .i. iuuenū. Et gynnaſioꝝ gubernatiōe. hoc eſt ge agoniſtis: ⁊ mulieribꝰ/⁊ ſagittarijs exercicijs. Preterea adhibēda ē cura de ludis gynnicis ⁊ mugicis Et vſr ſi alia hmōi ſpectacla ꝯtingat fieri. hoꝝ ſ. ſupradictoꝝ quedā manifeſte ſūt nō pplaria i. ꝑtinētia ad policiā ſeu gubernationē pplarē ſicut ſunt diſciplina mulieꝝ/⁊ pueroꝝ. Et dat rationē. nā pauperibꝰ neceſſe ē vti mulieribꝰ. ⁊ pueris tanꝙ miniſtris qm̄ ſeruos non hēnt. ¶ Oībus iſtis poſitis electiōes ꝑncipū redu-cit ad tria: ibi. [Cūqȝ tres] ſcȝ ad ꝑncipatū o ptimantiū/⁊ paucoꝝ potētū/⁊ pplariū. Et di-cit. Cūqȝ tres ſint magr̄atꝰ ſeu ꝑncipatꝰ ꝑ ꝗs aſſumūt quidā ſūmas poteſtates. Et oſtendit ꝗ ſunt illi: ⁊ dicit. Cōſuatores legū: et precon-ſultores. ⁊ cōſiliū. Cōſuatores legū optimatū eſt. ꝓconſultores ꝟo paucoꝝ potētie. cōſilium aūt pplare. nā optimates dicūtur cuſtodes le-gū. q2 ꝓpt̄ virtutē eligūtur. Potētes dicuntur ꝓconſules: q2 ſm̄ dignitatē eligūtur. Cōſilium dicūtur pplares q2 eligūtur de cōi pplo. Ulti-mo ponit epilogū dicēs: de magr̄atibus ꝗ. vt in figura dictū eſt oībus. Et hec de iſto caplo: et de toto libro politicoꝝ ſexto ſufficiant.

¶ Hic incipit ſeptimus liber politicoꝝ

De optima republica querere vo lenti neceſſariū eſt prius deter-minare que vita ſit maxime ex-petēda ⁊c. ¶ Poſtꝙ phs in ſex-to libro politicoꝝ determinauit de inſtitutiōe policiaꝝ ⁊ principatuū. Conſe-quēter in iſto ſeptimo libro intēdit determina re de ꝑtinētibꝰ ad optimā policiā ſm̄ ordinē ad virtutē: ⁊ felicitatē. Et oſtēdit ꝙ ſine virtu te et felicitate nō eſt optima policia. et hoc in iſto ꝑmo copᵒ phs determinat. Pro ꝗ ſunt ali qua notāda. ¶ Et pᵒ eſt notandū ꝙ iſtud capᵐ cōtinet tres ꝑtes ꝑncipales. In prima em̄ ꝑte oſtēdit phs ꝑ rōnes ꝙ optima policia nō eſt ſi ne virtute ꝑfecta. ¶ In ſcda ꝟo ꝑte oſtendit h idē ꝑ cōparationē bonoꝝ extrinſecoꝝ ad ꝟtu tis bona: ibi. [Sȝ iſta quidē ſic vt dicta ſunt] ¶ In tertia aūt ꝑte oſtēdit hoc idē ꝑ diuerſita tē bonoꝝ felicitatis/⁊ bonoꝝ fortune: ibi. [Cū et bonā fortunā.] ¶ Scdo eſt nōndum ꝙ ſm̄ phos morales felicitas eſt opatio aīe rōnalis ſm̄ virtutē optimā in vita ꝑfecta. vita em̄ ꝑfe cta dupl̄r accipit̄. vnoᵒ ꝓ opatiōe aīe ꝗ eſt eiꝰ ꝑfectio: et ſic nō capit̄ hic. Alioᵒ accipit̄ ꝓ vita diuturna ſeu lōga virtuoſa. et ſic capitur hic. ¶ Tertio eſt notandū: et pᵒ ꝙ triplicia ſūt bo-na hoīs. ſ. bona exteriora: et bona corporis et bona aīe. Prima bona ſunt diuitie. ſcda bona ſūt fortitudo et pulchritudo/et viuacitas ſen ſuum. Tertia bona ſūt ꝟtutes et ſciētie. ¶ Se cūdo ꝙ in h cōueniunt oēs phi: ꝙ felicitas eſt ſummū bonū poſſibile hēri in iſta vita. et cor-reſpōdenter obiectū felicitatis debet eſſe tale ꝙ adeptio eiꝰ ſatiet nr̄m appetitū in hac vita. ¶ Tertio ꝙ ſicut diuerſi ſūt appetitꝰ: ſic diuer ſimode opinati ſunt phi de obiecto felicitatis. nā quidā putauerūt ꝙ erat honor vt ambicio ſi. et alij diuitie: vt auari. alij delectatiōes cibo rū: vt guloſi. alij opatōes ſm̄ virtutes: vt phs ariſtotelis. ¶ Quarto eſt nōndū ſm̄ euſtraciū ſup primū ethicoꝝ: ꝙ ſicut in aīa ſūt ꝗtuor ꝑn cipaliſſime virtutes ꝗ dicūtur quatuor virtu-tes cardinales. ſ. prudētia/tēperātia/fortitu-do/iuſticia. ita etiā in corpore reperiūtur qua tuor bona illis ꝗtuor virtutibꝰ ꝓportiōabilia ꝗ ſunt viuacitas ſenſuū/pulcritudo corporis/ ⁊ robur corporale/⁊ ſanitas. Nam prudentia in aīa ꝓportionat̄ viuacitati ſenſuū in corpe. q2 ſicut ꝑ prudentiā dirigit̄ aīa ad bn̄ opandū circa agibilia. ita viuacitas ſenſuū dirigit aīaȝ ſenſitiuā ad ſentiendū. ¶ Tēperantia vero in aīa ꝓportionat̄ pulcritudini in corpore. q2 ſic ꝑ tēperantiā aīa eſt cōmenſuratiua paſſionuȝ ꝓpt̄ quas reddit̄ decor aīe: ita etiā pulcritudo eſt moderatia mēbroꝝ ꝓpt̄ quā reddit̄ decor in corpore. ¶ Fortitudo aūt anie ꝓportionat̄ robori corporis. q2 ſicut fortitudo reddit aīaȝ ꝯſtantē: ita etiā robur reddit corpꝰ robuſtum. ¶ Iuſticia em̄ ꝓportionat̄ ſanitati. q2 ſicut iu ſticia ꝯſuat equalitatē/⁊ debitū modū in dan do/⁊ inſtituēdo/⁊ diſtribuēdo/⁊ cōmutando ita etiā ſanitas ꝯſuat equalitatē ⁊ debitū mo dum humoꝝ corporaliū adinuicē. ¶ Iſtis pre ſuppoſitis ponūtur ꝗtuor ꝯōnes. Prima eſt iſta ſm̄ phm in ꝑncipio capli: ꝙ eſt n cēn volē-ti ꝗrere recte de optima policia priꝰ determiare

q̄ vita sit maxime expetēda ꝟ est eligibilissima vita. Et rō hui9 est: q2 in omi ope sapiētis p̄stituēdus est finis. finis aūt policie est vita eligibilis ad votū: sicut in p̄mo libro dictū est. ꝙ anteq̄ determinet de optima policia opoꝛ3 p̄us determiare q̄ sit vita eligibilis. ¶Huius ponit ratonē p̄hs dicēs. nā si illud ignotū sit necesse est ꝛ optimā rēpublicā ignorari. hoc q2 si vita optima eligibilis est ignota. opoꝛ3 ꝙ ignoreꝛ policia optima. Probat p̄hs istud p hoc quia optime agere cōsentaneū est q̄ sub optima rei publice disciplina regūtur ex hijs q̄ sibi assint nisi qd accidat p2eter rationē. Vult dicere: ꝙ optime agere cōuenit eos q̄ optime gubernāt ex bonis existētibus sibi. s. que hēnt in felicitate. Nā illi optime vtūtur bonis: ꝛ ad optimuz finē nisi aliquid fiat p̄ter rōnez. Hoc dicit p̄hs vt hētur p̄mo ethicoꝝ. ppt̄ quosdā: q̄ pecudū vitā eligētes voluptatē dixerūt esse summum bonū. ꝟ hoc est p2eter rōnez. Ex quib9 sequiꝛ ꝙ ad hoc ꝙ determineꝛ siue queraꝛ de optia policia. ꝙ p̄mo statuendū est que sit vita cunctis vt ita dixerim maxime optāda. Post hoc opoꝛtet dicere vtrū publice ꝛ p̄uatim eadē sit. Vult dicere: ꝙ opoꝛtet dicere vtrū cōiter viuēti sit illa vita eligibilis: vel viuēti seoꝛsū eadez vel altera sit vita hois. Et in hoc notat diuisionez hui9 libri septimi. q2 in istis duobus p̄mis capitlis determinat q̄ sit eligibilissima vita vni9 cuiusq̄ seoꝛsuz ꝟm felicitatē ꝛ virtutē. In ceteris capitlis que sit vita eligibilissima in ciuitate ꝛ regione. Et hoc p3: q2 diuisio data est ꝟm intentionē p̄hi. ꝛ pcedit admodū qualr̄ ista tractanda sunt. Et hoc est ꝙ subdit. putātes igitur sufficiēter multa esse dicta de optima vita. sc3 sub ꝯpendio ꝯp2ehēsa: etiā in externis ꝟmonibus. s. phoꝝ. sicut platonis ꝛ alioꝝ phoꝝ. de q̄bus dictū est in p̄mo libro ethicoꝝ vbi determinauit p̄hs de felicitate ꝟm opiniones eoꝛuz et nunc. s. in isto tractatu illis vtendū cēsemus s. tanq̄ suppositiōib9. et ponit modū dicēs. aduersus hāc diuisionē nemo vtiq̄ refragabitur hoc est nullus dubitabit. ¶Scda ꝯ° poniꝛ ibi. [Cum sint tria.] et est ista. cū sint tria bonoꝝ genera. s. bona extna/seu exteriora bona coꝛporis: ꝛbona aie ista oia adesse filici hōi opoꝛtet. ¶Ista ꝯ° p3 p hoc oia eni q̄ sunt in coꝛpore p̄fectiōes organice desuunt ad felicitatez: vt ibidē dictū est p̄mo ethicoꝝ. Etiā q2 nullus felicē diceret eū qui nullā partē foꝛtitudis hēt nec tēperātie: nec iusticie: nec prudētie: sic nec dicere potest eē felicē eū qui spē turpissim9 est nec etiā sine alijs bonis exterioꝛib9. Nā si diceret aliq̄s illū esse felicē q̄ nullā hēt foꝛtitudinē/ꝛ tēperātiaz/ꝛ iusticiā opoꝛtet ꝙ dicat illū esse felicē foꝛmidātē timentē muscas circūuolātes. ꝛ etiā tēperantē a nulla penit9 edēdi/bibēdiq̄ extrema cupiditate. Vult dicere p̄hus ꝙ opoꝛtet ꝙ dicat illū esse felicē qui ē destitut9 tēperātia ꝛ ꝯtinētia qui appetūt bibere ꝛcomedere: ꝛ vti venereis: q̄s vocat p̄hs i. vij° eticoꝝ molles: eo ꝙ resoluti sūt in oi mollicia. et ponit ꝯ iusticiā: ꝛ dicit. ꝛ gr̄a q̄drātis vni9 dilectionis interficientes. vult dicere ꝙ ille qui dicit illū esse felicē qui nullā iusticiā hēt: opoꝛtet ꝙ dicat illū esse felicē qui gr̄a vni9 quadrātis vult interficere seu pdere amicū. nā talis iniustissimus est. ¶Et ponit cōtra prudētiaz: et dicit. ꝛ mēte ita stultū ac ignarū quasi pueꝝ quēdam/vel insanū. vult dicere: ꝙ ille q̄ dicit aliquē eē felicē sine ꝟ ꝙ hēat prudētiā: opoꝛ3 ꝙ ꝯcedat illū esse felicē q̄ mēte ē stult9: ꝛ illū q̄ est ita ignorās sic vn9 puer vl̄ sic insan9. Ex oib9 concludendū est ꝙ sine bonis aie felicitas humana eē nō pōt. Et per ꝯñs volēti deq̄rere recte de optima policia opoꝛtet determiare q̄ sit vita maxime desiderāda. ¶Tercia ꝯclusio ponitur in scda pte capituli q̄ incipit ibi [Sz ista q̄dem.] et est ista: ꝙ oēs eni cōcedere debent sicut dictū est ꝙ sine bonis aie felicitas eē non pōt licet in opibus q̄dam magis apetant bona coꝛporis q̄ bona aie. Ista ꝯclusio probat p p̄hm triplici rōne. ¶Prima rō est ista: q2 videmus feliciores esse mediocres in bonis foꝛtune. ꝛ magis videre ad votū q̄ illos q̄bus amplius q̄ opoꝛtunū sic existūt bona exterioꝛa ꝛ deficiūt bona interioꝛa aie. ¶Declarat p̄hus istā rōnem sic. Sed ista quidē sic vt dicta sunt oēs cōcederent. sc3 ꝙ supradicta tria bona cōcurrūt ad felicitatē humanā. ¶Discoꝛdant tn̄ in quāto: atq̄ excessu. Et dicit modū: nā virtutis quidē satis habere se putāt quātūlibet habeant. diuiciaꝝ vero atq̄ pecunie potentieq̄ ꝛ fame. ꝛ hmōi hoim in infinitū excessuz sequūtur. ¶Et p ꝯñs magis est felicitas in bōis aie q̄ in bonis exterioꝛib9 q̄ sunt bona foꝛtune. ꝛ bona coꝛpoꝛis. ¶Declarat p̄hus istā rōnem sic. at eni nos illis dicemus. s. ouiātes ꝙ facile est de hijs etiā p opera ipa fidē suscipere. hoc est verā rōnem. ꝛ oppositionē. Cernētes ꝙ homines acq̄rūt. ꝛ cōseruāt nō virtutes externis bonis. Sed externa virtutib9. ¶Ex quo dicta foꝛtātur sic rō: nā bona exterioꝛa sunt p̄pꝛ bona interioꝛa. ꝛ nō ꝛ ecōuerso. ¶Et bona i-

teriora ſm naturā quāto plus excedūt tanto meliora ſunt. Sȝ bona exteriora ſunt meliora quantū organice ſunt ſufficiētia ad bona interiora: ꝛ ꝑ ꝯñs bona interiora magis cōcernūt ad felicitatē ꝙ̄ bona exteriora. ꝙ aūt bona exteriora ſint ꝓpter bona interiora patȝ vt dicit phs: qꝛ hoies acquirūt: ꝛ cōſuant nō virtutes externis bonis. ſ; externa v̓tutib⁹. ſ. viuēdo feliciter. Cōcludit phs ex oibus iſtis: ꝙ ipſa btā vita ſiue ſit poſita in gaudio: ſiue in virtute ſiue in ambob⁹. ſ. in gaudio ꝛ virtute ſimul magis exiſtit in morib⁹ ꝛ intellectu ornatis ad exceſſum. boni em̄ ſm virtutē ꝛ intellectū felic⁹ gaudēt. qꝛ gaudēt de bono interi⁹. ꝛ ꝑ oppoſitū eſt de bonis exteriorib⁹. ¶ Scḋa rō ꝓbatiōis ꝯclōnis ponit̄ ibi. [mediocria v̓o]. ꝛ ē iſta nā exteriora nō deſuiunt ad felicitatē niſi organice. ſ; oīe organū ſi vtile debeat eſſe habȝ quandā mēſurā determinatā. ḡ bona exteriora ſi deſuiūt ad felicitatē habēt quandā mēſuram determinatā. Hoc em̄ pȝ: qꝛ ſic ſūt vtiliora ꝙ̄ ſi addant̄ in infinitū ſm auariciā. ſ; ꝙ habeant menſurā determinatā eſt ꝑ virtutē regulantē appetitū. ꝛ ꝑ ꝯñs virtus ꝑ ſe magis deſuiunt ad felicitatē ꝙ̄ bona exteriora. ¶ Declarat phs iſtam rationē ſic. mediocria v̓o externa poſſidētibus ꝙ̄ hys ꝗ i externis plura poſſident. vult dicere ꝙ circa poſſeſſionē extrinſecam bonoꝝ mediocrib⁹ magis cōtigit gaudere ꝙ̄ illis diuitib⁹ ꝗ plura de illis poſſident: ꝙ̄ opus ſit ad vitā beatā. hoc patet qꝛ illi in illis deficiūt. ſ. in virtutib⁹. ꝛ ꝑ ꝯñs virtutes magis deſuiūt ad felicitatē ꝙ̄ bōa exteriora: quietiā i. ꝓpt̄ hoc rōne licet hoc intueri. ſ. ꝙ externa ꝗdem bona finē habēt ꝓpt̄ inſtrumentū qd̄dāȝ hoc eſt hn̄t quandā menſurā determinatā. B pȝ. qꝛ oīe vtile. ſ. tanꝙ̄ inſtrumētū tale eſt. vt exceſſus. ſ. ei⁹ extra debitā quātitatē vel nocȝ habenti: vel certe nil ꝓſit. ſ. habēti. vt patet de enormi manu vel pede ſm exceſſum. ꝑ oppoſitum eſt de bonis interiorib⁹ aie. qꝛ bona animi ꝗ̄to magis excedūt tāto magis vtilia ſūt. ¶ Et ſi dicat̄ ꝙ bonū honeſtū nō d̓ꝛ ꝑ ſe vtile. ſ; ꝑ ſe bonū. ꝗmodo ergo ꝗ̄to magis augmentatur tale bonū eſt magis vtile. Ad hoc rn̄det phs ibi. [Siquidē nō ſolū] ꝙ etiā i bonis honeſtis que ꝑ ſe ſunt bona oportet dicere ꝙ nō ſolū ſunt bona ꝑ ſe. ſ; etiā ꝙ ſunt ꝑ ſe vtilia. licȝ non omne vtile ſit per ſe bonum. Unde dicit tullius in libro de amicicia ꝙ licet honeſtum ſit ꝙ ſua vi nos trahit: ꝛ ꝓp̄a dignitate nos allicit: tn̄ plurimā vtilitatē/ꝛ delectationē habet adiunctā. ¶ Ex hijs arguit phs ibi. [ominoqȝ patet]. ꝛ dicit: ꝙ omnino manifeſtū eſt ꝙ ſeq debem⁹ diſpoſitionē optimā cuiuſqȝ rei adiucem. ſ. ꝯparate ſm exceſſū diſtātie illoꝝ quoꝝ dicim⁹ eas eē diſpoſitiōes. ḡ ſi aia eſt p̄cioſior corpore ꝛ pecunijs: ꝛ ſimpl̄r. hoc eſt non vſqȝ aliquē terminū ſ; in infinitū eſt p̄cioſior: neceſſariū eſt ꝛ diſpoſitionē vtriuſqȝ eodēmodo illis correſpōdere. vñ cū virtutes ſint diſpoſitiones aie appetēde ſunt in infinitū appetende. ꝓpt̄ qḋ dicit ſeneca. ibi deſinis eſſe bonus vbi deſinis fieri melior. Et cū exteriora bona ſint diſpoſitiōes corpoꝝ que finita ſunt: ꝛ virtutib⁹ inſtrumentalr̄ deſeruiētia debēt eſſe finita: ꝛ habere terminū ſm certā menſurā. ¶ Tertia ratio ꝓbationis ꝯclōnis ponit̄ ibi. [Inſuper illa gr̄a]. et eſt iſta ꝙ bona exteriora ſunt ꝓpt̄ bona interiora: ꝛ nō ecōuerſo. ꝛ ideo bona interiora ſm naturā quāto plus excedūt tanto meliora ſunt. bona v̓o exteriora vtiliora ſunt qñ ſunt ſufficiētia ad organicā oportunitatem cū concurrāt vt inſtrumentū ad felicitatē. Et formatur ſic rō: ꝙ aie gr̄a eligibilia ſunt exteriora: ꝛ nō ecōuerſo. ḡ bona aie in infinitū excreſcūt ꝛ nō bona corporis. ¶ Declarat phs iſtaȝ rationē ſic. Inſuꝑ illa. ſ. bona exteriora gratia animi expeti nata ſunt. i. ꝓpt̄ aiam ſūt eligibilia. ꝛ ita recte ſentiētes: hoc eſt bene prudētes expetere oēs oportet: nō aūt animū gr̄a illoꝝ. ſ. oportet eligere. Ex q̊ cōcluditur ꝙ in infinitū ſunt meliora bona aie ꝙ̄ bona corporis. ¶ Ex oibus hys cōcludit phs: ibi. [ꝙ igit̄ felicitas] epilogādo ꝙ vnicuiqȝ tantū adiacet felicitatis quantū virtutis/ꝛ prudētie: ꝛ quantū ſm has operat̄. ſ. ſm virtutē ꝛ prudentiā confeſſū nob exiſtat teſte deofretis dicēte felicē eſſe atqȝ beatū. vult dicere: ꝙ nobis cōfeſſuȝ eſt ꝙ in deo de oibus ſupradictis habem⁹ teſtimoniū. ꝛ dicit quomō: qꝛ ip̄e deus felix ꝛ btūs eſt: nō ꝑ aliq̄d exterioꝝ: ſ; per ſeip̄m. qꝛ talis ſit ſm naturam. ex quo ſequit̄ ꝙ exteriora bona nō deſuiunt principalr̄ ad felicitatē: ſ; in hoie ſi deſeruiunt: vt inſtrumentū deſuiunt. ¶ Quarta ꝯ° ponit̄ in p̄ncipio tertie ꝑtis capl̄i ꝗ incipit ibi. [Cū et bonā fortunā]. ꝛ eſt iſta: ꝙ neceſſariū eſt bonā fortunā eſſe alterā ſeu differre a felicitate. ¶ Iſta ꝯ° ꝓbat̄ ſm phm ſic. nā exterioꝝ ꝗdē bonoꝝ cauſa quidē eſt fortuna/ꝛ caſus ſ; nullus eſt iuſtus et tēperatus a fortuna: nec ꝑ fortunā. ſ; cū virtus et tēperantia deſeruiāt ꝑ ſe ad felicitatem: videtur ꝙ felicitas ꝛ bona fortuna differant ad inuicē. ꝙ aūt caſus ꝛ for=

tuna sint cã extrĩoꝝ bonoꝝ pꝫ in scđo phisicoꝝ vbi dicit phs ꝙ sũt cause ꝑ accidẽs. et ꝙ null⁹ iust⁹ ⁊ tꝑat⁹ sit a fortuna ⁊ a casu: nec ꝑ ꝯñs felix. Pꝫ sm phm in scđo ethicoꝝ: vbi dicit i sententia. ꝙ nati sum⁹ ꝟtutes suscipe ꝑficere autẽ est assuetudine bonoꝝ opũ. Et cũ in quarto libro politicoꝝ dictũ ẽ. ꝙ eadẽ est ꝟt⁹ boni ciuis ⁊ ciuitatis. dicit hic phs Cõseq̃ns ꝟo ẽ ⁊ eisdẽ rõnib⁹ ꝯsentaneuꝫ ciuitatẽ quoqꝫ btãm esse q̃ optia sit. ⁊ bene agat. ipossibile ẽ eñ bñ agere eos qui bona nõ agũt. s. sm ꝟtutẽ. Ex istis eñ ifert phs q̃dã correlariũ ibi [nulla ꝟo actio] qđ est istud. ꝙ nulla actio nec viri nec ciuitatis bona est sine ꝟtute atqꝫ prudẽtia. Et rõ ẽ ista. q2 hit⁹ ẽ ꝑncipiũ ⁊ cã opationis siue actionis. ⁊ ꝑ ꝯñs oportet ꝙ actio bona sit ab habitu bono. s. a ꝟtute. Fortitudo aũt/iusticia/⁊ prudẽtia ciuitatis. eandẽ vim ⁊ formã hñt sm quas vnusq̃lqꝫ hoĩm dicit iust⁹/⁊ prudẽs/⁊ tẽpat⁹. Et ꝑ ꝯñs eadẽ ẽ ꝟt⁹ boni ciuis ⁊ ciuitatis. ⁊ sicut ciuitatis nõ ẽ bona opatio sine ꝟtute. nec hois, ẽ bona opatio sine ꝟtute: ecõtrario. Sꝫ q2 hec vlr dicta sũt: ⁊ nõ sm singlãs ciuitates: ⁊ policias: iõ subdit phs ibi [hec athen⁹] ⁊ dicit. ꝙ hec vsqꝫ nũc ꝑmissa sũt. h̃ ẽ ꝓhemialr seu vlr dicta sũt. Et rõ est ista. q2 nõ fuit possibile illa attingere. s. in ꝑticulari cũ sint infinita. nec oĩno oẽs ꝓꝑas rõnes eoꝝ explicare. scꝫ in ꝑticulari. Et dat rõnẽ dicẽs. nam alti⁹ ociĩ seu studiĩ ista sũt. s. vbi agit de optima policia vnu⁹cuiusqꝫ ciuitatis ⁊ hois singlãri. nũc aũt supponat nob. s. ex iductis rõnib⁹. ꝙ vita optia ⁊ ꝑuatī vnicuiqꝫ. s. hoĩ ⁊ publice. i. cõiter ciuitatib⁹ ẽ cũ ꝟtute. itãtũ externis facultatib⁹ adiuta vt actiões ꝟtuosas conficere possit: s. vt supra dictũ ẽ. Et siq̃s forsã dictis non acq̄escit, ꝓpter hoc ꝙ sub rõe vlĩ dicta sũt: iõ de hijs ꝑtermissis postea ꝯsiderãdũ erit ❡ Instat ꝯtra istas duas vltias ꝯcl'ones: ⁊ silr ꝯtra declarationẽ secũde ꝯclonis. Et ꝓbat ꝙ sine ꝟtute põt esse felicitas ⁊ ꝙ felicitas ꝓprie non differt a bona fortuna ❡ Et ꝑmo sic. nã diuitie sũt sũme appetibiles: ꝗ felicitas ẽ circa diuitias. ꝯña nota ẽ de se: q2 felicitas ẽ circa illud ꝙ maxie appetibile. añs ꝟo pꝫ ꝑ phm in ꝑmo politicoꝝ. vbi dic ꝙ munisma ẽ fideiussor ꝑ quã hõ hꝫ q̃cq̃d vult. ⁊ silr dicit ꝙ appetit⁹ diuitiaꝝ ẽ in ifinitum ❡ Scđo sic. nã felicitas hois ꝑncipalr ẽ in illis in q̃bus fortuna hꝫ maxie diuinũ: s3 h̃ ẽ in diuitijs exteriorib⁹: ꝗ ⁊c. Maior pꝫ sm phm scđo phisicoꝝ q̃ dicit. ꝙ fortuna ẽ ꝓpt felicitatẽ. minor nota ẽ de se. ❡ Tertio ꝓbat. ꝙ si nõ ꝯsistit ꝑncipalr i diuitijs ꝙ cõsistit in honore. ⁊ h̃ sic. nã honor cũ sit ꝑmiũ ꝟtutis sm phm in ꝑmo ethicoꝝ est maxie appetibilis vt pꝫ. q2 videm⁹ ꝙ multi viri etiã ꝑfecti appetũt naturalr honorẽ: ꝗ circa honorẽ ẽ ꝑncipalr felicitas. ꝯña ista pꝫ. q2 felicitas dꝫ esse circa illud qđ est maxie appetibibile ❡ Quarto ꝓbat ꝙ si felicitas nõ est ꝑncipaliter circa honorem nec circa diuitias. qđ ẽ circa voluptates ⁊ delectatiões. Et hoc sic. nã voluptas est bonum ꝓpter se quesitum scđm philosophum primo rethorice capitulo xiij°. vbi dicit ꝙ omne animal prosequitur delectationem ⁊ circa ipsius delectari appetit. Etiam voluptas est summe appetibilis vt patꝫ. quia scđm philosophum tertio ethicorum. tristicia opposita voluptati est summe fugibilis: eo ꝙ corrumpit naturaꝫ. ergo felicitas est principaliter circa voluptates ❡ Ista consequentia patet per hoc. quia felicitas est circa illud qđ est per se quesitum. ⁊ ꝙ est summe appetibile est causa felicitatis. ❡ Respondeo ad ista. ❡ Ad primum nego antecedens. Et ad primam probationeꝫ dico. ꝙ munisma est fideiussor de bonis appreciabilib⁹ ⁊ nõ honestis queadmodũ sũt bona aie. ❡ Et ad scđaꝫ ꝓbationẽ añtis dico ꝙ dictũ phi intelligit ꝙ acquisitio diuitiaꝝ nunq̃ꝫ satiat appetitũ. Et ex hoc habet ꝙ diuitie nõ sunt obm de ꝑ se felicitatis. Et si aliquo mõ cõcernũt ad felicitatem h̃ mõ cõcernũt. s. vt instrumentum. vt supradictum est. ❡ Ad scđm dico vt dixi in vltima ꝯclone. ꝙ fortuna q̃ est circa diuitias differt a felicitate. Et ad illđ ꝙ dicit ꝙ fortuna est ꝓpter felicitatem. dico ꝙ intelligit organice tanq̃ꝫ instrumentum ❡ Ad tertiũ dico. ꝙ honor est ꝑmium virtutis accidẽtale: ⁊ nõ premium essentiale. Nam phs ꝓpt hoc dixit ꝙ honor erat ꝑmium virtutis. q2 honor est illud ꝙ hoies mai⁹ possunt dare homini ꝟtuoso ꝓpter ꝟtutẽ. Ex hoc nõ seq̄t ꝙ sit obm ꝑncipale felicitatis ❡ Ad q̃rtũ nego ꝙ voluptas sit bonũ ꝓpt seipm q̃situ: nec sũme appetibilis. Et ad ꝑmã ꝓbationẽ dico ꝙ voluptas appetit ꝓpt se ab illis q̃ hñt appetitũ corruptũ. Et dato ꝙ oẽ aĩal appetat voluptatẽ: ñ appetit ipaꝫ ꝓpt ipsã voluptatẽ: s3 qlꝫ aĩal appetit voluptatẽ ꝓpt seipꝫ. ⁊ ad scđaꝫ ꝓba°nẽ dico ꝙ tristicia oposita voluptati ñ ẽ sũme fugibil' q2 meli⁹ ẽ i casu tristiciã sustinẽ q̃ꝫ macare aiaꝫ.

v Trũ at eadẽ dicẽda sit felicitas singloꝝ hoiꝫ ⁊ ciuitatꝭ. P⁹q̃ꝫ p. i ꝑcedẽti ca° ostẽnit ꝙ sine ꝟtute ñ ẽ optia policia. ꝯñr i isto ca° iq̃rit p. i. cui⁹ ꝟtutꝭ opatõe ẽ felicitas seu vita btã

¶ Pro quo sunt aliqua notāda. Et primo est
notandū ꝙ istud capłm ꝯtinet quatuor partes
principales. ¶ In prima em̄ pte inquirit phūs ⁊
determinat. vtrū eadē sit felicitas vnius ciuis
⁊ totius ciuitatis. ¶ In scđa vero pte ponit du
as questiones ⁊ disputat eas ibi. [Sed hec iā
duo sūt ¶ In tertia aūt pte declarat ꝙ vita be
ata nō est in aliqua operatione principatiua ibi
[atqui videret forsā.] ¶ In quarta pte phūs
ponit verā solutionē huius questionis q̄ q̄rit
in qua actione est felicitas ⁊ vita beata ibi [ꝙ
si hec vera sunt] ¶ Scđo est notandū ⁊ primo
ꝙ duplices sunt operationes. qꝛ q̄dā sūt interio
res seu imanentes ⁊ dicunt̄ elicite. Alie sunt
exteriores seu transeuntes ⁊ dicuntur actiōes
imperate. ¶ Scđo ꝙ inter operationes elicitas et
imperatas sūt multiplices drīe. ¶ Prima est qꝛ
operationes imperate nō dicunt̄ ꝟtuose nec ma-
le seu viciose nisi ꝓpter bonitatē vel maliciam
operationū elicitaꝝ interioꝝ maxime volūtatis
¶ Scđa differentia est. qꝛ operationes interio-
res elicite aīam pficiunt. ꝫ operationes exterio
res īperate passiones aīe decorāt. p istū moduz
scꝫ si pcipiam⁹ operationes exteriores frequen
tatas dicemus aīam bn̄ esse decoratam ¶ Ter
tia drīa est. qꝛ operationes exteriores regūtur
p operationes interiores ⁊ nō ecōtra ¶ Tertio ē no
tandum. ⁊ primo ꝙ operationes exteriores seu
transeuntes nō sūt pfectiores ꝟtutib⁹. hoc ptꝫ
qꝛ virtutes morales pfectius pficiunt aīam q̄
operationes exteriores. vt ptꝫ. qꝛ nō laudamur
ꝓpter operationes exteriores. nisi qꝛ pcipimus
ꝙ ab hītibus ꝟtuosis puenīunt. ¶ Scđo quia
operatio interior elicita est melior ⁊ pfectior vir
tute cuius est actus. hoc em̄ pꝫ. qꝛ potētia bti-
ficabilis intimi⁹ vnit̄ cū obo btifico p actuꝫ q̄
p ꝟtutē. Etiā non sufficeret hoī pfecto habere
habitū: ⁊ nūq̄ exire in operationē. patet hoc: qꝛ
hoīes magis laudant̄ p tales operationes: q̄ p
habit⁹ ¶ Quarto est notandū. ⁊ primo ꝙ ī ge
nerali actus ipi⁹ aīe sūt triplices. Quidā eniꝫ
sunt eliciti naturaliter ⁊ nō ꝑuio cōsilio: sic sūt
pme intellectiones ⁊ sensationes q̄ ꝯsecunt̄
naturalē ret tristiciā vel delectationē Alij sunt
act⁹ eliciti materie liberi: vt sūt act⁹ volūtatis.
Alij sūt act⁹ aīe interiores q̄ ꝯsecūt̄ pmos act⁹
⁊ q̄nq̄ scđos: vt sūt tristicie: ⁊ delectationes: ⁊
isti act⁹ vocant̄ passiones aīe. ¶ Scđo ꝙ īpaꝝ
passionū aīe q̄dā sūt q̄ ꝯsecūt̄ naturalē apphē
sionē obi etiā sine discursu ꝑuio. sicut si iūgat̄
ad sensibile excellēs. Alie sūt passiones q̄ ꝯse-
cūt̄ operationes spōte ⁊ libere: vt sūt nolitio et
volitio. Nā maxia est drīa int̄ passiōes ꝯsequē
tes nālē apphēsionē obi. ⁊ int̄ passiōes ꝯseqn-
tes operationes mere liberas. qꝛ ꝫm pmas pas-
siones nō laudamur nec vituperamur. qꝛ tles
nō sūt in nr̄a potestate ⁊ voluntate: ꝫ ꝫm alias
passiones laudamur ⁊ vitupamur. ¶ Istis p-
suppositis ponūt̄ q̄nq̄ ꝯclōnes ¶ Prima ꝯ° ē
ista. ꝙ eadē est felicitas vni⁹ ciuis / ⁊ cuiuscūq̄
ciuis / ⁊ ciuitatis toti⁹. Ista ꝯ° ꝓbat̄ p auctori-
tatē oīm dicētiū eādē eē. Dicit em̄ phūs. ma-
nifestū ꝟo hoc. s. est. oēs em̄ fatent̄ eē eandem
scꝫ felicitatē vniuscuiusq̄ hoīs ⁊ ciuitatis. ꝓbat
phūs hoc inducēdo. ⁊ dicit. nam q̄cūq̄ in diui
tijs beatā vitā posuerūt. hij ciuitatē q̄ totam
si opulēta sit beatā fatent̄. Et illi q̄ tyrānicā vi-
tā alijs pfecerūt. hoc est. qui em̄ dixerūt vitam
dn̄antē eē sūmū bonū: ⁊ illos q̄ dn̄ant̄ alijs dix
erūt felices ⁊ btōs. hij ciuitatē late dn̄antē be
atissimā eē dicēt. ¶ Etiā illi qui dicūt vnū ciuē
siue vnū hoīem ꝓpt̄ ꝟtutē eē felicē. illi etiā di-
cent ciuitatē beatiorē si sit beatiorē si sit studi-
osior: hoc ē si sit ꝟtuosorū ciuiū. ⁊ sic relinqui-
tur. ꝙ eadem est felicitas cuilibet hoīs et ciui
tatis. ¶ Ad maiorē declarationē pdicte ꝯclō-
nis in scđa pte capłi q̄ incipit ibi [Sꝫ hec iam
duo sunt] mouet duas questiones ⁊ disputat
eas. ⁊ dicit. Sed hec iam duo sūt q̄ indigēt cō
sideratione. hoc ē ꝙ adhuc duo remanēt inq-
renda Unū nūq̄d illa vita pferēda sit q̄ ꝟsatur
in republica: ⁊ in cōi societate. an potius vita
pegrina ⁊ a ciuili societate: seu a societate cōi
remota. Preterea ꝫ ꝙ est iq̄rēdū est quā spe
ciē reipublice seu policie ⁊ quā dispositionem
ciuitatis optimaꝫ putare debeam⁹. Et subdit
vltra phs ⁊ dicit. siue illa q̄ ab oīb⁹ expetenda
seu eligibilis sit: siue illa q̄ a q̄busdā nō ē expe
tenda seu eligibilis ꝫ a plurib⁹. Et explanat vl
teri⁹ q̄stionē ibi [cū ꝟo ciuilis.] ⁊ dicit. Cū ꝟo
ciuilis itelligētie ⁊ speculationis hoc sit opus
scꝫ cōicare plurib⁹. nō aūt circa vnūq̄dq̄ expe
ctēdū seu eligibile. qꝛ ꝙ vnicuiq̄ ē eligibile vi-
te pplari ꝯuenit q̄ ē vni⁹ cuiusq̄ ꝫ seipꝫ. ⁊ nos
s. ꝫ hāc sciaꝫ. hāc cōsiderationē pferam⁹. s. q̄d
sit eligibile ciuitati ⁊ cōicationi pluriū. nā illō
extra ꝓpositū eēt. s. quid sit eligibile vnicuiq̄
hoc. s. q̄d sit eligibile ciuitati ē ꝫ ꝓpositū hui⁹
iuestigatiōis. Ex oīb⁹ hijs īfert q̄ddā correla-
riū ibi [ꝙ igit̄] ⁊ ē istud ꝙ necessariū ē. ⁊ ē ma
nifestū illā eē optimā rēpublicā p cui⁹ institu-
tionem vniuscuiusq̄ bene agit ⁊ beate viuit.
Ex quo sequitur conclusio pcedēs in pncipio
capłi ꝙ eadē ē felicitas cuiuslibet hominis. et

ciuitatis: q̃ ꝯsistit circa bñ agere circa ꝟtutem ¶ Et ad maiorē declarationē phs ibi [ꝟ dubitaꝛ etiā] ponit disputationē ad duo q̃ dixit eē inq̃rēda. Et dicit. ꝟ dubitaꝛ etiā ab hijs. qui vitam cum virtute maxime eligendā putāt. vtrū vita ciuilis seu politica et actiua sit p̃ferenda. an illa vita que sit oib⁹ externis seu exterioribus soluta. seu cōtēplatiua. Uult dicere. q̃ vita est eligibilior. s. actiua ciuilis q̃ est cū ꝟtute: vel vita ꝯtēplatiua q̃ est cū ꝟtute. q̃ vita est ab exteriorib⁹ soluta. quā solā. s. vitā cōtēplatiuā putāt quidā esse sapientis. ꝛ rō est ista. qꝛ sapientis scꝫ phi est intēdere rōni ꝟitatis circa singula. Et ponit phs rōnē q̃re q̃rendū ē de hijs duab⁹ vitis. ꝛ dicit. fere eñ has duas vitas p̃stantissimi scꝫ ꝟtuosi ad ꝟtutē hoīes antepone re videntur: ꝛ antiqui ꝛ moderni. Et explanat dico aūt duas. s. vitas. s. ciuilē. i. actiuā. ꝛ philosoficā: q̃ est ꝯtēplatiua. Et rō est ista. qꝛ ciuiles seu politici cōtendunt ad ꝑfectionē ꝟtutis moralis ꝛ felicitatē ciuilē. Et phi q̃ dicunꝛ sapientes cōtendunt ad ꝑfectionē ꝟtutis intellectualis: ꝛ felicitatē cōtemplatiuā seu intellectualem. ¶ Deinde subdit phs ibi [ꝟ refert] de difficultate q̄stionis. Et dicit. ꝟ refert nō parum vtrū hoc vel illo⁹ veritas se habet. Et ponit rōnem dicēs. nccē est eñ illū qui recte sapit. id ē bñ prudentē ad meli⁹ ꝓpositū suū disponere. hoc est ad meliorē vitā coordinare intētionē suā: siue sit politicus seu ciuilis: siue phus seu sapiens. Et silr est nccē coordinare: ꝛ priuatiꝫ vnūquēqꝫ hoīem: ꝛ publice ciuitatē. s. ad melius. ¶ Deinde ponit rōnē illoꝝ q̃ laudāt vitā ꝯtēplatiuā ꝛ nō vitā ciuilē ibi [Putāt q̃dā] Et dicit. putāt q̃dā. s. qui laudāt vitā ꝯtēplatiuam in gubernando alios si cū dñatu fiat iniuriā eē sūmā. s. si gubernāt cū dñatu seruilis coactionis. Et si ciuiliter cessare quidē iniuriam hoc est. putāt eñ ꝙ si gubernāt politice ꝙ tūc nihil habēt iniusticie. sicut q̃ gubernāt principatu dñatiuo. ꝟ dicūt eos. s. qui gubernāt ciuiliter seu politice īpediri vite trāquillitatē: seu iocunditatē vite. Et rō est ista. qꝛ qui intendit alijs principando nō pōt circa ipsā felicitatē ꝯtēplatiue ītendere q̃ felicitas sola hꝫ iocūditatē ꝛ delectationē cui nihil est ꝯriū. ¶ Deīde ponit rōnē illoꝝ qui laudant vitā actiuā ꝛ ciuilē ibi [alij ꝟo] ꝛ dicit ꝙ alij ꝟo ꝯ hec oīo putāt ciuilē ꝛ actiuā vitā solā eē. s. optimā. Et ponit rōnē dicēs. viri. s. virtuosi in singulis eñ ꝟtutibus. s. moralibus dicūt nulli eē maiorē facultatē oꝑandi q̃ hijs qui in gubernatiōe reipublice ꝟsanꝛ. Uult dicere. ꝙ dicūt ꝟtuosi scꝫ ꝟtutes morales ꝙ ille sūt maxie actiōes fm ꝟtutē: q̃ sūt circa gubernationē reipublice. Et fundant se sup h ꝙ dicꝛ in principio ethicoꝝ. ꝙ bonū est illud ꝙ est hoīs vni⁹. ꝛ diuinū est ꝙ est ciuitatis. ꝛ diuinissimū est qđ est gentis. ¶ Deīde pōit phs opionē tyrānoꝝ ibi. [Sūt ꝛ q̃ alijs] ꝛ dicit. ꝙ sūt q̃dā putāt ꝙ alijs dñari: ꝛ tyrānicū reipublice solū eē sūmū beatū. Et inducūt rōnē. qꝛ ꝛ in quibusdā ciuitatib⁹ hic est finis leguū vt finitimis dñenꝛ. h est. ꝙ dñenꝛ cōuicinis Et videꝛ hoc ꝯcordare cum legib⁹ q̃ captos in bello: ꝛ reseruatos ad vitā dicūt eē seruos. Et hoc est ꝙ subdit. itaqꝫ cū pleraqꝫ ꝯstituta passim vt ita dixerī iaceant apud plurimos. Uult dicere. ꝓpter ꝙ ꝛ plurimoꝝ legaliū ē vt cōstitutos dispsim apud diuersas nationes dñenꝛ. Cōcordant eñ in hoc illi leguū positiores ꝙ ad vnū leges respiciūt ad cōiectāt. i. respiciūt oēs vt ciuitas dñeꝛ. oēs eñ volūt īpare ꝛ nō ꝙ sibi īpereꝛ ¶ Et dat exm̄. sicut in lacedemone ꝛ creta in qb⁹ ciuitatib⁹ disciplina iuuenū ordinata est ad bellū. Et silr multitudo legū. s. vt subiceret ꝛ aduersarios ꝛ dñarentur eis. Et non solum hoc erat apud lacedemonios et cretes. ꝟ adhuc erat apud omnes gentes que possunt p̃ualere. s. in inimicos hm̄ōi potentia honoratur. hoc est. quia dicunt eam esse summum bonum. ꝛ tales dicunt felices ꝛ beatos. Exemplificat. ceu. id est velut apud sitas / ꝛ persas / et traces / ꝛ gallos / Stite sunt gentes sycanoꝛū Persa enim est quedam insula maris. ꝛ nō est ista ꝓuincia persida que est apud hierusalem. Et quibusdam etiam. scꝫ gentibus ꝛ ciuitatibus sunt leges ad huiusmodi prouocātes ad ꝟtutem. scꝫ ad subiciēdum inimicos. ¶ Et dat exemplum. vt apud carthaginenses ferūt. ornatum annulorum accipere ꝓ numero expeditionū in quibus militauerint. hoc est. nam in carthagine omnes illi qui militabāt ad subiectionem inimicorum accipiebant coronā ornatā ex lilijs fm qđ militabant. ¶ Et inducit Philosophus aliud exemplum. et dicit. Fuit etiam quandoqꝫ in Macedonia lex. vbi primo regnauit Alexander macedo: eū qui nullum occidisset inimicum circumcingi capistro in vitupiū tanq̃ esset exprobabilis ꝛ īfelix. Et īducit aliđ exm̄. ꝛ diꝛ. apō sitas ꝟo ñ licebat solēnib⁹ eplis paterā circūlatā accipe ei q̃ nullū occidisset hostē. Hoc est ꝙ nō licebat ei cifum circū portatū hēre i mēsa q̃ñ habebat epulas solēnes. vt in cōuiuijs solennib⁹ q̃ nullū interfe

cit inimicū. ¶ Apud hyberos ꝗ̄ ꝑugnacē gentē. hoc ē apud yspanos q̄ sūt gēs bellicosa est cōsuetudo. tot obeliscos. i. tot signa bellica victoriē erigere circa sepulcrū quos hoies ex numero hostiū ne cauerūt. ¶ Et vlr̄ subdit. Et aliā apud alios hmōi sunt cōplura legibus aut moribꝰ cōstituta. ¶ Ex oibus hijs infert. ꝙ nisi nationes ille reputarēt victoriā super inimicos esse sūmū bonū. ⁊ felicitatē ista nō facerēt ¶ Scd̄a ꝯclusio istiꝰ capituli. ponit̄ in ꝓ̄ncipio tercie ptis capituli q̄ incipit: ibi. [atq̄ videtur forsam]. Et ē ista: ꝙ felicitas seu vita btā non est in aliq̄ operatōe ꝓ̄ncipatiua tiranica. Ista cōclusio ẜm p̄hm ꝓbatur ꝑ quinq̄ rōnes. ¶ Et ꝓ̄mo sic: nā in illo ꝙ est ꝯtra naturalē amicitiā nō est felicitas nec vita btā. Sz operatio ꝓ̄ncipatus tyranici. scz tyranizare sup vicinos est contra naturalē amiciciā q̄ debz esse inter vicinos ⁊ ꝓpinquos. ergo ⁊c. Maior pz. Minor declarat̄ ꝑ hoc qꝛ inter ciues debet esse amicicia naturalis. ⁊ tyranizare sup vicinos est auferre illā amiciciā. ⁊ naturalē societatē vicinorū ꝙ est contra naturā. ¶ Unde dicit sic p̄hs: atqui videret̄ forsam nimis absurdū esse. hoc est valde incōueniēs si quis velit cōsiderare. scz ẜm rōnē an hoc ꝓpositū eius debeat eē q̄ legibus instituit. s. ciuitatē ꝓuidere. vt illa dominet̄ finitimis. ⁊ violētibꝰ ⁊ inuictis. s. ⁊ nōvolentibꝰ. ¶ Et tāgit mediū rōnis supra facte. et dicit quō em̄ illud ciuile aut lege sentiendū ē ꝙ nec legitimū quidē est seu legale. ¶ Et assumit: nec ei legitimū seu legale. s. est nō iuste solū. Sz etiā iniuste dn̄ari: inopare aūt seu dn̄ari. ē subdere. ⁊ nō iuste. Et debz suppleri. ergo nō ē legale. Et si nō ē legale pōt esse eligibilissimū opꝰ ꝙ ē felicitas. ¶ Scd̄o ꝓbat̄ ꝯclusio ibi [atq̄ neq̄]. Et h̄ sic: nā q̄ sūt vniꝰ artificis non ꝑtinēt ad aliū Sz ad vnū quēq̄ artificē ꝑtinēt sua ꝓp̄a. ⁊ nō aliena. Ubi gr̄a. nec medici nec gubernatoris est. h̄ ē: qꝛ illa q̄ sūt medici nō ꝑtinēt a gubernatorē nauis. nā ad medicū ꝑtinet īfirmos curare. ⁊ nō gubernare nauē ⁊ ad gubernatorē nauis ꝑtinet gubernare nauē et nō infirmos gubernare. Cū ergo ciuitates ẜm ꝙ distinct̄ e sūt hēant ꝓp̄os ꝓ̄ncipes. ⁊ ꝓp̄as policias ꝑ quas. ⁊ ẜm quas regūt. ergo nō ꝑtiet ad alterā de regimīe alteriꝰ curare Sz ad quālibz ciuitatē ꝑtinet curare de regimīe ꝓp̄oruz ciuiū. ¶ Tercio ꝓbat̄ ꝯclusio: ibi [Sz videt̄] Et h̄ sic: nā illi q̄ curāt de iusto in seipis viuentes iniuste. ⁊ p̄ter rōnē. ⁊ ẜm passiōes quō possūt dicere iustū eē ꝙ dn̄ent̄ alijs. mirū est quō nō verecūdant̄ sic dr̄e deseipis. Si em̄ volunt alijs dn̄ri opz ꝙ ꝓ̄us ponāt se in eminēcia virtutis respectu illoꝝ. ¶ Dicit em̄ sic p̄hs. Sz vident̄ plerīq̄ estimare ciuilē disciplinā. Et ꝙ in seip̄os fieri nolēt h̄ ī alios facere nō erubescūt ꝙ ē ꝯtra p̄ceptū illud. ꝙ nō vultis vt faciāt homies nec eis faciatis: ipi ꝓ se insticiā q̄runt ꝓ alijs vero eis nullā iusticie cura ē: hoc aūt absurdū suople ē: nisi tales sint natura vt alt̄ dn̄ari debeat: ⁊ alt̄ nō. ¶ Ex hijs arguit subdēs. ꝙ si ita ē. s. ꝙ natura alt̄ debeat dn̄ri. ⁊ alt̄ nō. nō est conādū oibus dn̄ari. Sz ille dūtaxat q̄ dn̄abiles sūt. s. illi q̄ ẜm naturaz hēnt vt sint s̄ui. vt pz a simili. Sicut hoies nō oportet venari ad mēsam. h̄ est ad comedēdū. vel ad sacrificium supple omnē aīal. Sz illud tm̄ ꝙ venabile est. ¶ Et dic. ꝙ aīal ē illud. Est aūt venabile omne aīal ꝙ sit natura ferū. ⁊ esui aptū. Sic silr̄ non dz subici qlibz hō. ẜ ille q̄ natura ē s̄uus. ¶ Ex hijs pōt argui ꝓ ꝯclusiōe: nā in ꝓ̄ncipāte iniuste nō ē felicitas: nec vita btā. Sz ꝓ̄ncipatꝰ tyranicꝰ ē iniustꝰ. eo ꝙ ꝓ̄ncipantes nō viuūt ẜm rōnē. ẜ ẜm passiōes. ⁊ nō ē iustū tales ꝓ̄ncipari sup iustos. ergo felicitas seu vita beata nō ē in dn̄ari alijs: cū in actu tyrano non sit felicitas. ¶ Quarto ꝓbat̄ cōclusio: ibi. [Eū vero fieri pōt.] Et h̄ sic: nā opatio ꝓ̄ncipatꝰ tyranici cōsistit in bellādo. ⁊ ī pugnādo alios. Sz sine tali opatiōe pōt eē felix vita. ergo in opatiōe nō cōsistit felicitas nec vita btā. Maior pz ⁊ minor ꝺclarat̄ sic: possibile ē aliquā ciuitatē eē seorsuz sic elōgatā ab alijs q̄ nō possit cōmittere bellū cū aliq̄ alia: ⁊ tm̄ certū ē ꝙ si fuerit ordiata legibꝰ ⁊ custodierit eas ꝙ ciues hēnt ꝑ se sufficiēciā ad vitā felicē: ꝓ eo ꝙ ciuitas hēt optimā policiā. ⁊ tm̄ nō hēt ordinē ad bellū: nec ad supādū hostes. Et ꝑ ꝯn̄s vita btā sicut nō ē in bellādo: nec ī ꝯpādo alijs. ¶ Quīto ꝓbat̄ cōclusio ibi. [pz igit̄.] Et h̄ sic: nā bellare nō est vltimꝰ finis hois. Sz felix ⁊ btā vita cōsistit in opatiōe q̄ ē vltimꝰ finis hois. ergo btā vita nō ꝯsistit ī bellare. nec ī tyranizare: ꝙ aūt bellare nō sit vltimꝰ finis hois pz: qꝛ si sic: tūc ciuitas sepata de q̄ ī rōne p̄cedēti dictū ē: nō posset attingere finē vltimū hois. ⁊ ꝑ ꝯn̄s nō posset eē btā ꝙ ē falsū. ¶ Un̄ dic sic p̄hs. pz igit̄ ꝙ omīa rey bellice studia bona sūt extimāda. Sz nō vt finis supmꝰ. Sz gr̄a illiꝰ. s. sūmi boni: ꝙ ē pax. seu tranq̄llitas ciuitatis: qꝛ ꝑ bellū pax querit̄ ⁊ sic ī quātū bellū ordiat̄ ad pacē hēt rōnē boī Et sic relinquit̄: ꝙ felicitas seu vita beata non est in aliqua opatione principatiua tyranica.

¶Et si quera de intentiõe legislatoris virtuosi que et qualis est vt ciuitas felix et beata sit: et vita ciuium sit felix et btã. Ad hoc dicit phus ibi. [studiosi autẽ.] q studiosi aũt legũ positoris est cõsiderare ciuitatẽ et gen⁹ hoim nobiliũ: et innobiliũ: et omnẽ aialiam cõicationẽ qua cõmunicãt ciues in ciuitate in vita laudabili q pticipãt quãtũ fieri põt felicitatẽ. s. qlibet fm suam cõicationẽ. Et si qra vlteri⁹. Si exigitur diuersitas statutorum legaliũ. ¶Ad h dicit phs ibi. [Differẽtia aũt erit.] q sic. qr differentia tñ erit in quibusdã cõstituẽdis. Et hec dcã ptinet ad eã disciplinã q ẽ de legib⁹ ponẽdis vianã disciplina de legib⁹ ponẽdis ẽ sciẽtia q cõsiderat quib⁹ quales et qualit leges ponantur. ¶Etiã cõsiderat si aliq extiterint vicini. Etiam cõsiderat: qualia et qles exercẽda sũt. Et quemadmodũ cũ qb⁹ cõuersandũ. ¶Et subdit: verum de hoc postea suo loco cõsideratõnẽ faciemus ad quẽ finẽ debeat optima respublice cõstitutio tẽdere. ¶Tertia cõclusio ponit ibi. [ad cõsitẽtes aũt.] ¶Et ẽ ista: q felicitas seu vita beata nõ est i opatõne pncipatiua q ẽ dñi ad seruũ. Ista cõ° fm phm pbat dupli. ¶Et pmo sic nã in illo q habet parũ. vel nichil honorabilitatis nõ cõsistit felicitas. seu vita btã. Sz opacio pncipat⁹ q est pncipat⁹ dñi ad seruũ nichil vel parum honorabilitatis. g' rc. Maior pz de se et minor declara p hoc q opatio principatus dñi ad seruũ cõsistit in vti seruo vt suus est. sed vti suo vt seru⁹ est nichil vel parũ honorabilitatis habet: qr talis vsus est in iubẽdo fieri ea que necessaria sunt. s talis iussio parum vel nihil participat honestorum cũ pprie nõ sit actio. Vñ dicit sic phs: ad cõsitẽtes vitã cũ virtute maxime esse recipiendã. sed cõtendentes de illius vsu. s. virtutis dicendũ est nobis. s. ad vtrosqz qualiter differũt in vsu virtutis. ¶Sũt eñ quidam qui despiciũt magistrat⁹. seu pncipat⁹ ciuitatis putãtes ingenui seu liberi hois eẽ aliã vitã q ciuilis. et oibus pferẽda. et hoc est qr putant. q vita hois liberi est oi hoi eligibilissima et liberi vita est que nulli subiacet. s fm causa est. ¶Alij vero hãc. s. policiã ciuilẽ optimã putant scz eẽ. Et ponit rõnẽ vnã vtrorũqz. Et dicit impossibile eñ. s. est nihil agentẽ bene agere. bñ agere aũt ac felicẽ eẽ idẽ ẽ. ¶Felicitas eñ. vt pbat in p° ethicorum ẽ opatio ciuilis fm ppriã virtutẽ hois nõ ipeditã. et pfectã. ¶Et hec dicũt vtriqz. Et q liberaz. et q politicã vitã dicũt eẽ optimã. ¶Et subdit vtrisqz horum quidam dicũt recte. et qdã nõ recte. ¶Sed qr etiã isti subdiuidũtur iõ distinguit eos vt respondeat singulis et ponat cõclusiões veras. ¶Et primo ponit cõclõnẽ pdictã. scz q felicitas. seu vita beata nõ ẽ in opatiõe pncipatiua q ẽ dñi ad seruũ. ¶Et dic sic. nã liberi qdã hois vitã meliorẽ eẽ q in dñando occupati verũ ẽ. ¶Et assignat pmã rõnẽ pdictã. Et dic: nichil egregium ẽ suo vti. s. inquãtũ suus ẽ. ¶Et h pbat dicẽs iustus eñ dñi in reb⁹ necessarijs nichil hẽt decorum seu honestorum. seu virtuosorum maxime cum nõ sit pprie agere. ¶Ex quo seqtur. q putare omnẽ gubernationẽ. scz optimã eẽ dñationem nequaqz ẽ verũ. ¶Scdo pbat cõclusio ibi [nõ eñ min⁹.] Et h sic: nã felicitas cõsistit in optima vita seu in opatiõe optima. et nõ alia: s opatio pncipat⁹ ad suũ nõ est opatio optima. q pz: qr opatio seu vita politici q est pncipat⁹ liberorum ẽ melior q opatio vel vita principat⁹ q est ad seruũ. vt pz: quia dñari liberis ẽ melior opatio q dñari suis: g opatio vel vita pncipatus q est ad suos nõ est optima. et p cõñs felicitas nõ cõsistit in opatiõe pncipat⁹ quo dñs pncipa suis. cũ optima vita magis videa fz pncipatũ liberorum q fm pncipatũ suorum ¶Unde dic sic phs nõ eñ min⁹ distat liberorum gubernatio a dñatõe suorum q differt natura liberum a natura suo de q sufficient i supiorib⁹ libris determinatũ fuit. s. in p° libro politicorum. ¶Et ex h infer q optia opatio nõ ẽ pncipare suos nec p cõñs i illa ẽ felicitas. Ratio ẽ ista: qr si sic. tũc eẽt optia vita. sine optia opatiõe q ẽ falsũ. Nã laudare magis nihil agẽ. s. optie q agẽ nõ ẽ rectũ: nã felicitas actio ẽ. s. optia. Et p cõñs nõ cõsistit in opatiõe q nõ ẽ optima. qlis ẽ pncipare suis q ẽ tm iusto. Et iducit ad h aliã rõnem et dic ptera multorum finẽ hẽnt iustorum tẽpatorum q actiões. h ẽ q opatiões taliũ si nõ sũt opationes fm virtutẽ nõ sũt optime. nec p' cõñs ẽ optima opatio q est dñari suis. ¶Quarta cõclusio ponit: ibi. [quinimo rñdebit] Et ẽ ista: q felicitas nõ cõsistit i opatõne pncipat⁹ politici q est pncipat⁹ liberorum. sicut nec in supradictis pncipatib⁹. Ista cõclusio fm phm pbat dupli pmo ducẽdo ad incõueniẽti et dicit: quinimo respõdet fortasse aliquis. hoc ẽ q aliquis extimabit. scilicet ppter pdicta q potestatẽ hẽre optimũ esse h est q optima vita cõsistit in actione principatus liberorum q non est verum qd patz p hoc: qr si in tali pncipatu. seu in opatione talis principat⁹ cõsisteret vita btã seqretur: q pnceps seu dñs in tali principatu posset agere plurimas ac pulcherrimas res seu ope-

ratiões. et tãto esset felicior quãto ei⁹ vita eēt finis pluriũ ⁊ pulcherrimaꝝ actionũ ꝙ est falsum. ⁊ incõueniens. etiã nam si in ꝑncipatu liberoꝝ esse felicitas: sequeret̃ ꝙ ille qui dñs agẽdi esse potest. i. q̃ potest agere ꝙ sit dñs. hãc facultatẽ/seu potestatẽ dimittere alijs nõ debet ſ₃ sibi arripere: nec em̃ filiu₃ patris: nec patrẽtem filij: nec amicũ amici rõne₃ hẽre. vult dicere: ꝙ cũ felicitas sit appetibilis/⁊ ꝓsequibilis si in operatõe principat⁹ cõsisteret. nec fili⁹ deberet principatũ dare patri: nec pater filio: nec amicus amico. ſ₃ magis debet vnusquisq₃ laborare eis auferre: ⁊ sibi arripere/seu applicare. Assignat rationẽ dicẽs. nã ꝙ optimu₃ sit id nobisipsis adiscere debemus. vult dicere ꝙ nobis applicare debem⁹ illud qđ est optimu₃ magis ꝙ̃ alteri. optimũ em̃ est bñ agere. ſ₃ hoc est incõueniens. s. ꝙ sit taliter ꝓsequẽdus principatus liberoꝝ ꝙ aliq̃s laboret auferre alteri et applicare sibi. quia malum et iniustum est priuare alios habẽtes inclinationes bonas in re suo. ⁊ ꝑ cõsequẽs in opatõe talis pricipat⁹ nõ videt̃ ꝙ cõsistat felicitas. Dicit vltra phus forsam hoc recte diceret̃. sc₃ ꝙ optimũ bonu₃ vnusquisq₃ ꝓ se debet apetere. ⁊ sibi aplicare si illud nõ existerẽt auferentib⁹: aut violãtib⁹ hoc est si illud alijs nõ auferẽtur ⁊ alijs nõ fieret violentia. ¶ Etiã si illud optimũ bonu₃ nõ esse oim̃ maxime optandũ. Sicut est de ꝑncipatu q̃ est optimũ bonum maxime optandu₃ oim̃. ⁊ est ꝑtinens oĩbus liberis habentib⁹ bonas inclinationes. ¶ Ad hoc respondet phũs ⁊ dic̃. ſ₃ fortasis illđ fieri nõ p̃t. s. ꝙ dato ꝙ optimũ bonũ sit cõpetens alti ⁊ apetibil' hoi₃ ꝙ si appetat aliquis auferre alteri ⁊ aplicare sibi. Etiã dicit phs: ꝙ falso hoc supponũt. s. illi q̃ dicũt. ꝙ aliquis debet aplicare sibi sũmũ bonu₃ si nõ auferret̃ alijs. ¶ Presupponũt isti falsum qꝛ sũmũ ab vno ꝙ̃ hoie simpliciter apetandũ est. siue afferat̃ alijs siue nõ. ¶ Scđo ꝓbat̃ cõclusio: ibi. [nõ em̃ amplius.] Et hoc sic: actiones ꝑncipãtis nõ sunt bone nisi ꝑnceps desserat ab alijs in bonitate naturali: ⁊ aquisitiua quãtum differt vir a muliere. ⁊ pr̃ a filijs. ⁊ domin⁹ suo. S₃ ꝑncipans sic ꝑncipatu politico aufferẽdo alijs ꝑncipatũ nõ sic differt ab alijs in bonitate actionũ. qꝛ sic acceptãs ꝑncipatũ plus pecat a ꝑncipio transgrediẽs virtutẽ nefarie agens alio. ꝙ̃ postea supgressus in ꝑncipatu possit ꝓficere. ¶ Dicit em̃ sic phs quare hijs qui violauerit nichil tñ ꝓficeret postea quantũ iã a virtute ꝑa recessit. Ratio est ista

nã similes ⁊ equales sm̃ virtutẽ sm̃ iusticiã naturalẽ oportet equaliter habere: ⁊ equalr̃ principari. Et ꝑ ꝯñs equales equaliter debẽt principari sm̃ partẽ tp̃is. ita ꝙ successiue principẽtur. non equales aũt habere equale. aut nõ similes habere simile preter naturã est. Et nihil est bonũ ꝙ sit preter naturã. quapropt̃ et si alius quidẽ sit melior sm̃ virtutẽ/⁊ s₃ potentiã actiuã in rebus optimis: hũc sequi honestu₃ ẽ et huic parere seu obedire iustũ. s. est. vult dicere ꝙ si aliq̃s fuerit melior alijs sm̃ virtutẽ ⁊ s₃ potentiã actiuã acquirẽdi ⁊ ꝓmouẽdi illa que necessaria sunt cõitati talis debet principari. ⁊ hoc est honestũ seu virtuosu₃: ⁊ ei obedire est iustũ. ſ₃ oportet illi nõ virtutẽ solũ verũetiam potentiã illi existere ꝑ quã sit actiu⁹. Ex quibus sequit̃ ꝙ felicitas nõ cõsistit in principatu politico liberoꝝ. ¶ Quita ꝯ° ponit̃ in quarta parte capl'i q̃ incipit ibi. [ꝙ si hec vera sunt]. que ꝯ° est vera respõsionis sm̃ phm̃ que q̃rit in qua actiõe est felicitas ⁊ vita beata. ⁊ ẽ ista ꝯ°. qꝛ ex eo ꝙ felicitas nõ est in opatione principat⁹ tyrãnici: nec i opatiõe ꝑncipat⁹ q̃ est ad suũ. nec i ꝑncipatu politico liberoꝝ sequit̃ ꝙ nõ est i aliq̃ opatõe q̃ est ad alteꝝ. relinq̃tur ꝙ est i actõe absoluta q̃ est i hoie sm̃ optimũ ei⁹ ꝙ ẽ intellect⁹: ⁊ ista est ꝯtẽplatiua opatio intellect⁹ hois. ¶ Ista ꝯ° ꝓbat̃ sic sm̃ phm̃. nã felicitas seu vita btã ꝯsistit in aliq̃ actiõe. vt p₃ in p° et. x° ethicoꝝ. Et sm̃ dicta phi hic nõ ꝯsistit i aliq̃ opatõe q̃ est ad alteꝝ. vt p₃. qꝛ nõ ꝯsistit in aliqua opatõe ꝑncipatiua. ꝙ̃ cõsistit in opatione absoluta. ſ₃ sola operatio ꝯtẽplatiua itellectus est opatio absoluta: vel saltẽ interrationes hois est maxime absoluta. si sũt alie opationes hoies absolute. ꝙ̃ felicitas/seu vita btã hois ꝯsistit in opatione ꝯtẽplatiua intellectus hois. vnde dicit phs sic. ꝙ sic hec ꝟs sũt. ⁊ felicitas in bñ agẽdo ẽ reponẽda. ⁊ publice toti⁹ ciuitatꝭ: ⁊ ꝑuati₃ singloꝝ hoim̃: vita illa erit optima q̃ sit actiua. Et qꝛ aliq̃s posset credẽ ꝙ ois actio ẽ ad alteꝝ. Istud stati remouet phs dicẽs. verũtñ actiuã. s. vitã nõ ncc̃m eẽ. s. est ad alios queadmodũ q̃dã putãt. supple: ⁊ nõ recte. qꝛ sm̃ quãl₃ ꝟtutẽ ꝯtigit hoie₃ in se hẽre optimã opationẽ. Et declarat q̃ sũt iste opationes actiue sbdẽs: nec eas meditatiões solũ eẽ actiuas q̃ gr̃a eoꝝ fiũt q̃ ex agẽdo ꝓueniũt: q̃ sũt factibilia. ſ₃ multo magis q̃ in seip̃is finem hñt. ⁊ suꝑp̃ius gr̃a sũt ꝯtẽplatiões ⁊ meditationes. s. que nõ sunt ꝓpt̃ aliqua factibilia. sed ꝓpter seip̃as: sicut est meditatio ꝑme veritatꝭ.

¶Et dat rõnem dicens. bene agere finis est. Uñ sicut phs dixit in decimo ethicoꝝ. ꝙ cũ ꝑ intellectũ sit homo actio intellect⁹ sit finis hominis. ⁊ felicitas hoĩs est in tali actione ſꝫ naturã. Et hoc est ꝙ subdit q̃re actio quedã. scꝫ in cõtẽplatiua vita finis est. Et respõdet ad illud ꝙ vulgariter dicunť actiones esse eoꝝ qui exteriora agunt. ⁊ dicit sic. maxime aũt ꝓprie dicim⁹ agere etiã in externis actionibus eos q̃ in intelligentia ⁊ cogitatione opibus ꝑsunt architecti. Et meditationes q̃ sũt de cõib⁹ bonis ꝓpter eandem causam dicuntur actiones vt subdit phũs. quinimo: nec sine actione esse necessariũ est eas ciuitates que posite sunt in solitudine. hoc est ſꝫ se locatas: ⁊ ita viuere eligentes. Et dat rõnem ⁊ dicit. fieri põt vt ptibus inter se agere cõtingat. Et dicit quõ fieri ꝯtingit. multe eñ cõicationes adinuicẽ sũt ptibus ciuitatis. scꝫ ſꝫ ꝙ cõicant ⁊ societates mľtis actionibus: vt in ꝑhabitis ante dictum est. Silr aũt existit vnicuiqꝫ homini. s. ꝙ vnusq̃sqꝫ homo multas habet actiones bonas. s. q̃sdaꝫ que sunt meditationes circa agibilia ad extra ⁊ quasdã quaruꝫ fines sunt ipe meditationes Etiam dicitur homo habere multas actiones ad intra cum habeat multos ptes ⁊ mẽbra sibi inuicẽ cõicantia ¶Et similiter deus qui nõ habet operationes nisi sibi ꝓprias habet multas actiones sibi ꝓprias ad intra. ¶Et silr totus mundus cum habeat multas ptes sibi adinuicem cõicantes habet multas actiones. Unde dicit phs. vix eñ deus bene se haberet et mundus totus quibus nõ sunt externe preter ꝓprias ipoꝝ. Ex quibus relinquitur ꝙ felicitas seu vita cõsistit in opatione intellectus: q̃ opatio intellectus est cõtemplatio ꝑme veritatis vt dictũ est in decimo libro ethicoꝝ. ¶Uñ sciendũ est. ꝙ phs posuit duplicẽ felicitatẽ humanaꝫ consistere in opatione ꝓpria hoĩs. scilꝫ practicam/ ⁊ cõtemplatiuã. in ꝑmo ethicoruꝫ tractauit de felicitate practica: et ista ꝯsistit in actu voluntatis ſm virtutes morales. vt in vltimo caplo ꝑmi ethicoꝝ dixi. ⁊ in decimo tractauit phs de felicitate ꝯtemplatiua. ⁊ hanc dixit ꝯsistere in actu intellectus. ⁊ hanc dixit esse ꝑfectiorẽ q̃ꝫ practica: cum cõsistat in cõtemplatione ꝑme veritatis. ¶Etiam qꝛ dicit. ꝙ est actus nobilioris potentie. Dicit eñ intellectum potentiã nobiliorẽ volũtate. eo qꝛ ponit volũtatem necessitari in actu suo circa primã intelligentiam: et regulari ꝑ actũ intellectus: vt in decimo eticoꝝ declaraui. licet ſm Johannem scoti ⁊ suos seq̃aces cõtrariũ sit: vt in primo ethicoꝝ ⁊ in decimo libris dixi. ¶Et qꝛ ꝑhus hanc ꝯclõnem posuit in decimo ethicoꝝ. hic ĩ isto cap° eã voluit ꝯfirmare. Ultimo in fine capituli ibi [ꝙ igiť.] phs ponit epylogũ de toto caplo dicẽs ꝙ igiť necessariũ sit eandem eẽ vitam optimã priuatim vnicuiqꝫ hoĩm. Et publice ciuitatibus ⁊ hominib⁹ manifestum est. Et hec de isto caplo dicta sufficiant.

C Um vero ista nunc ꝑmissa sint: ⁊ de alijs reb⁹ publicis fue. it a nobis pri⁹ cõ cõsideratũ ⁊c. ¶Postq̃ꝫ ꝑhũs in duobus ꝑcedentib⁹ caplis determinauit in quib⁹ bonis cõsistit vita beata que est finis hominis Et finanter in ꝑcedẽti caplo determinauit de felicitate sierat eadem cuilibet hominis ⁊ totius ciuitatis et in qua opatione consistit ⁊ in quibus non. ¶Consequenter incipit determinare de hijs que oportet ꝑsupponi ad bonam policiam ex pte ciuitatis. Et primo in isto ca° determinat de quantitate ciuitatis ⁊ regiõis. ⁊ de qualitate earũdẽ. ꝓ quo sunt aliqua notanda. ¶Et primo est notandũ ꝙ istud capłm ꝯtinet tres ptes principales. ¶In prima eñ pte phs ostendit quantitatẽ ⁊ qualitatẽ ciuitatis quo ad numeꝝ hoĩm habitantium in ea vsqꝫ ad quẽ terminũ oportet ciuitatem crescere. ¶In scđa vero pte ostẽdit quãtitatẽ ⁊ qualitatem regionis ad ciuitatẽ ptinentis ibi [de regione aũt] ¶In tertia aũt pte ostendit ꝑhs mores habitantium in diuersis ciuitatib⁹: ex longitudine ⁊ latitudine ciuitatis ad viam solis ibi [Nunc autem quales natura] ¶Scđo est notandũ ꝙ phũs in principio capli tanq̃ꝫ ꝑ suppositũ ad ea que dicenda sunt in isto cap° dicit sic Cũ vero ista nunc ꝑmissa sint. s. ea que dicta sunt de virtute ⁊ felicitate: ⁊ de vita actiua ⁊ cõtemplatiua. Et simľr cum fuerit iam de alijs rebus publicis a nobis cõsideratũ. scꝫ q̃ sint optima ⁊ eligibilia: vt pꝫ in supioꝛib⁹. opꝫ hic dicere de reliquis. ⁊ incipere dicere quales aliquas suppositiones esse oportet ꝓ ea ciuitate que maxime ſm votũ sit cõstitutionẽ susceptura. i. in qua ciues ad votũ gubernant ſm ꝙ debent gubernare. ¶Ratio est ista. vt subdit phus. nec eñ fieri põt: vt optima sit respublica nisi oportune adsint facultates seu moderata habundantia. Ex quo concludit ꝙ est necesse multa ꝑsupponere quasi optantes eẽ scꝫ optimã ciuitatem nullũ tamen eoꝝ ĩpossibile scꝫ sit. Ratio est ista. [illegible] aliqđ impossibile hic supponeretur inaniter supponereť. Ex

ponit q̄ dixit ꝛ dicit. dico aūt. Ceu. i. puta. de multitudine ciuium ac de regione. Et dat rationem a simili ꝛ dicit q꞉ sicut in artib⁹ textori. ꝛ nauisico materiā necessariā existere: ydoneam anteq̄ꝫ fiat opus. ꝛ q̄ꝫ melius illa pata. ꝛ disposita fuerit. tanto melius erit opus suū: ita in politico ꝛ legislatori oportet p̄existere cōuenientem materiam. ydonee se habētē ad op⁹ politici ꝛ legislatoris. Et determinat ph̄s que sit illa ꝛ dicit. Est aūt ciuilis facultatis. scꝫ materia multitudo hoīm equalium natura. Et sic oportet primo videre de multitudine hominū q꞉ multos ꝛ equales natura esse oportet. Et de regione quoqꝫ eodem mō scꝫ est cōsiderandum et quanta: ꝛ qualis esse debeat. ¶ Istis p̄suppositis ponuntur tres ꝯclones ¶ Prima ꝯclo ponit ibi. [Putant pleriqꝫ] vbi ph̄us reprobat opinionem illoꝝ qui dixerunt magnitudinem ciuitatis ꝯsistere in numero hoīꝫ habitantium in ea scꝫ ciuitatis felicis. Que conclusio est ista. q̄ magnitudo ciuitatꝭ beate seu felicis nō consistit in numero hominum habitantium in ea. vt pleriqꝫ id est multi opinātur ¶ Istam ꝯclonem ꝓbat ph̄s primo. ꝛ dicit sic. illud ꝛ siverum est scꝫ qđ ipi dicunt. ꝛ putāt ignorare: tñ videntur qualis magna ꝛ qualis parua dicenda est ciuitas. Patet per hoc. q꞉ extimant eñ scꝫ ciuitatem ex numero habitantiū ꝫ hoc est falsum. Qđ ꝓbat q꞉ ad hoc q̄ ciuitas dicatur magna oportet nō tantū ad numerū. scꝫ hoīm respicere: ꝫ magis ad potentiā ¶ Ratio est ista vt subdit. est eñ ciuitas opus qđdā scꝫ potētia. quare id est ꝓpter quā potentiam maxime supple dicendum est ciuitatē esse Etiam est respiciendūꝫ. ꝛ que maxime efficere id potest: scꝫ ciuitas magna. ¶ Ex quibus sequitur vt subdit ph̄s. q̄ hac scꝫ potentia estimādū est maximā esse ciuitatē. ¶ Et ꝓbat hoc ph̄us per simile seu p exᵐ a simili. ꝛ dicit. Ceu. i. Sic ypocratem non hominem ꝫ medicum diceret quis maiorēꝫ q̄ꝫ aliū: qui magnitudine corporis eum excedat. nam ypocras ſi magnus nō dicit magn⁹ magnitudine corporis. ꝫ artis medicine que differt a magnitudine corporis.
¶ Scđo ꝓbat ph̄s eandem ꝯclonem per aliaꝫ rōnem ibi. [Quinimo.] ꝛ dicit sic. quinimo si ex multitudine scꝫ hoīm iudicandum sit. q̄ ciuitas sit magna: non ex quauis multitudine. id. i. illud extimandum est ¶ Assignat rōneꝫ ꝛ dicit. necesse est enim forsā in ciuitatib⁹ eē seruoꝝ ꝛ inquilinoꝝ. id est aduenaꝝ ꝛ hospitum grandē numeruꝫ: supple ex quoꝝ tñ numero non consistit quantitas magnitudinis ciuitatis. ꝫ est magnitudo ciuitatis ex hijs qui sunt pars ciuitatis. ꝛ ex quibus ciuitas constat. scꝫ ex ꝓprijs partibus. ꝛ illi sunt ciues liberi nati in ciuitate ex vtroqꝫ parente ciuibus. de q̄bus dictum est supius in tertio libro huius politicoꝝ. Hoꝝ eñ p̄cellens multitudo scꝫ ciuium. qui sunt nati ex vtraqꝫ parente ciue signuꝫ est magnitudine ciuitatis. Ex qua vero ciuitate si operari quidem multi exeūt: scꝫ mercenarij bellatores aūt pauci hanc impossibile est esse magnam. Vult dicere ph̄s q̄ impossibile ē: q̄ illa ciuitas dicatur magna ex qua exeūt pauci bellatores ꝛ multi mercenarij. ¶ Ex quo sequitur q̄ in multitudine hoīm tantū nō consistit magnitudo ciuitatis. Non eñ idē est magna ciuitas ꝛ populosa: qm̄ etiam patet re: et effectu. Vult dicere q̄ nō solū hoc pꝫ ex dictis rōnibus. ꝫ etiā pꝫ illud ex opibus ciuitatum. ¶ Et assignat rōnem dicens q꞉ difficile est. et forsā impossibile vt que nimiū populosa sit ciuitas optime gubernetur. eaꝝ certe. s. ciuitatum que bene gubernari dicunt nullam videmus ipopulosam ciuitatē esse diffusam. ¶ Ex quo sequitur q̄ magnitudo ciuitatꝭ felicis nō cōsistit in multitudine hoīm existentium in ea ¶ Inducit etiam ad hoc aliā rōnem ibi. [Pꝫ etiam] ꝛ dicit. pꝫ etiā ex rōnum fine. hoc ē ex lege rōnum sumptaꝝ. Et hoc sic. nam lex ordinatio quedam est scꝫ policie. ꝛ bonā legis positionē necessariū est esse bonam ordinationē scꝫ policie. ꝫ multitudo nimium magna nō potest recipere ordinationē. Et ideo difficile aut ipossibile est talem multitudinē hoīm legis ordinationē regi. ꝫ supple magis. diuine eñ potentie id opus esset qui totum continet: scilicꝫ vniuersū. Vult dicere. q̄ cum sit difficile multitudinē maximā hoīm regi ordinatione legis: ad hoc vt bene regatur est necessariū opus diuine potentie: que potētia diuina continet totum vniuersum. Ex quo sequit. cum ꝛ bonum quidem in multitudine ꝛ magnitudine cōsueuit fieri. s. in magnitudine ꝛ multitudine terminata. q꞉ sūmus artifex deus oīa posuit in numero/ ꝛ pondere/ ꝛ mensura/ vt dicit sapiētie xiᵒ. Quapropter ꝛ ciuitatem illam cui⁹ magnitudine dictus terminus existit optimā esse necesse est. Vult dicere ph̄us. q̄ ꝓpter hoc q̄ oīa que sunt bona hui⁹ seculi sunt determinata in numero/ pondere/ ꝛ mensura/ oportet q̄ ciuitas que est optima vt bene guberneꝫ accipere magnitudinē s̄m multitudinē hoīm. ꝛ ordinē

ad opationem ꝓpriã que est finis eius. ⁊ ſm ꝑtes eius pncipales regibiles legibus rectis. ¶ Adhuc inducit aliam rõnez ibi [ſꝫ est q̃dã.] ⁊ dicit. ſꝫ est quedã mensura magnitudinis ciuitatis: ⁊ alioꝝ oim aĩalium ⁊ plantaꝝ ⁊ istrumentoꝝ: scꝫ artificialiũ. Et assignat modum ⁊ dicit. nam hoꝝ singula: nec pua nimiũ. nec magnitudine excessiua suã potentiã retinebunt. ⁊ dat rõnem dicens. ſꝫ aut destituta erunt oĩa a natura: vel male se habebunt. Uult dicere. ꝙ supradicta si sunt pua nimiũ destituta erũt qꝛ erunt priuata suo ꝓprio ⁊ sua virtute et potentia ꝑ naturã. Uel si sunt nimiũ magnitudine excedentia tunc habebũt se praue. ex quo intendit concludere. ꝙ ad hoc vt suam virtutẽ et bonitatẽ retineant. oportet ꝙ sint in ordine determinato et ꝓporcionato ſm debitũ numerum ⁊ magnitudinẽ. ¶ Ex istis dictis phi põt formari sic ratio. nam sicut est in omnibus rebus naturalibus. ⁊ artificialibꝫ: ita oportet eẽ de ciuitate. qđ pꝫ ꝑ hoc qꝛ ciuitas vel est naturalis vel est artificialis. ſꝫ oim reꝝ naturalium: ⁊ artificialiũ videmus magnitudines esse mẽsuras a qua magnitudine si multũ deficiãt in plus vel minus habendo non sunt tales res: ꝗ necesse est ciuitatem habere magnitudinẽ mẽsuratam. a qua si deficiat non est ciuitas. Maior manifesta est. Minorẽ vero declarat phũs declaratione exemplari dicẽs. ceu .i. velut nauis vnius palme non erit penitꝰ nauis: nec duorum stadiorum supple erit nauis ꝓpter nimium excessum: sicut illa que est vniꝰ palme ꝓpt eius maximam puitatem. ¶ Et assignat phũs rõnem. ⁊ dicit. ꝙ si ꝓcesserit. scꝫ nauis ad aliq̃ magnitudinẽ. scꝫ puã nimiũ. vel nimium excedens male faciet nauigationẽ. q̃nqꝫ ꝓpter paruitatẽ: ⁊ q̃nqꝫ ꝓpter excessum. Ita ⁊ ciuitas: si ex nimiũ paucis. s. hoibus est constituta nõ ẽ ꝑ se sufficiens: ⁊ ideo nõ est ciuitas. qꝛ sicut dictum est in pmo libro. ciuitas em̃ per se sufficiens est. Si em̃ ex nimiũ multis ciuitas ẽ cõstituta: sufficiens quidem in necessarijs erit vt gens: ſꝫ non vt ciuitas. Causa est ista vt subdit qꝛ rem em̃ publicam seu policiã nõ facile ẽ in illis ꝯstitui ex eo. qꝛ nõ facile existit in ĩmoderata multitudine. vt pꝫ. quis em̃ dux esꝫ tam excessiue multitudinis. quasi dicat nullus. pro eo. qꝛ nullus dux põt in bello gubernare multitudinem excessiuam: aut quis p̃co nõ extentoribus. Quasi dicat. ꝙ nullus p̃co põt cõuocare talem multitudinem qui nõ sit magne vocis. ⁊ nullus est qui habeat tam magnã vocem ad congregandã tantã multitudinẽ. ¶ Ex omnibus hijs ꝯcludit phũs ⁊ dicit. quo circa necẽ est pmã ciuitatẽ esse illã que ex ea multitudine constat. que multitudo pma per seipsa sufficiens sit ad bene viuendũ in ciuili societate. Uult dicere ꝙ ꝓpter ista que dicta sunt necẽ ẽ ciuitatem pncipalem regionis ex tanta multitudine hoim constare: que sit per se sufficiẽs ad bene viuenduꝫ: ⁊ nõ ex maiore: nec minori ſm publicaꝫ cõicationẽ. qđ est cõtra illos qui dixerũt ꝙ magnitudo ciuitatis felicis ꝯsistebat ex multitudine maxima hoim habitãtiũ in ea ¶ Et si queratur quantus debet esse numerꝰ hoim cõstituentiũ magnitudinẽ ciuitatis. Ad hoc respondet phũs ibi [Recipitur vero] Et dicit. recipitur vero vt ea q̃ multitudinẽ hãc excedit sit maior ciuitas Sꝫ hoc nõ est vt diximꝰ in infinituꝫ. Uult dicere. ꝙ illa ciuitas dicitur maior alia ciuitate q̃ excedit ſm multitudinẽ hoim maiorẽ. ſꝫ hoc nõ est vt excedat in infinitum ſm numeꝝ multitudinis hoim. ¶ Et si q̃ratur de excessu ſm numerũ hoim magnitudinis ciuitatis ⁊ de termino illius excessus. Ad hoc respondet phũs. que vero sit huius excessus determinatio ex opibus scꝫ ciuitatis intelligi salubriter potest. nam ex operibus ciuitatis facile est videre determinationeꝫ excessus multitudinis hoim qui requirũtur ad optimã ciuitatẽ. Et rõ est ista. qꝛ ad opa ciuitatis necessaria est multiplicatio ciuium. Et vt sciatur quantus numerus hoim requiritur. Assignat phũs opera ciuitatis ibi [Sunt em̃ actus] et dicit sũt em̃ actus ciuitatis imparantium ⁊ adparentium. Uult dicere ꝙ actiones ciuitatis sunt principantium ⁊ subditoꝝ obedientium. ¶ Et si queratur q̃ sunt opera principantium Ad hoc dicit phũs. iperantis aũt opus est imperare: atqꝫ iudicare. impare illud qđ fieri debet. iudicare vero ſm iusticiam. qꝛ iudiciuꝫ debet esse de iustis ⁊ iuste fieri. ¶ Etiam opꝰ imperantis est ⁊ ad magistratus demandandos hoc est ad distribuendos principatus in policia ſm dignitates ciuium. Necessarium enim est. ꝙ quelibet dignitas attribuatur digno ad ipsam. qꝛ tunc bene administrabiẽ. ¶ Et si vlterius queraẽ q̃ sũt opa subditoꝝ obedientium Ad hoc subdit phũs ⁊ dicit. necessarium est vt se cognoscant ciues inuicẽ quales sunt. ⁊ hoc est ꝓpter hoc. qꝛ vnusquisqꝫ debꝫ recognoscere alteri qđ ei debeẽ ſm ꝓpriam dignitatẽ. q̃ vt dicit plato. Iusticia est v̓tus reddens vnicuiqꝫ quod suum est propria dignitate seruata.

¶Assignat phūs rōnem huius dicens. quare
vbi hoc fieri non ꝯtigit necesse est vt res male
procedant circa magistratos demandandos.
id ē circa principatus cōstituādos seu ordinā
dos ⁊ circa iudicia. In vtroqꝫ certe hoꝝ scꝫ cir
ca ꝯstitutionem principatus: ⁊ circa executio
nem iudicioꝝ: nequaqꝫ temere est ꝓcedenduꝫ
hoc est ꝙ circa supradicta non est agendum
iniuste ꝓprio impetu. ꝫ est agendum ſm iusti-
ciam ⁊ legem. In ciuitate em̄ in qua est nimia
multitudo ciuiū manifeste contigit hoc. scꝫ ꝙ
ꝓprio impetu temere agunt ciues circa con-
stituendos principatus ⁊ circa iudicia. Et rō
est ista q2 in illa ciuitate maior ꝑs superat mi-
norē. ⁊ sic disponit principatꝰ ⁊ iudicia ad īpe
tum ꝓprie voluntatis: ⁊ sic praue disponunt ea
que ſm iusticiā ⁊ legem in ciuitate disponi de
bent. Ostendit etiā phūs aliud incōueniens ⁊
damnū qđ ex hoc ꝓuenit. ⁊ dicit sic Insuꝑ ho-
stibus ⁊ inquilinis. i. extraneis seu aduenis q̄ fa
ciunt excessum multitudinis in ciuitate ad rē
publicā repercere cū sit non difficile in tāta ho-
minū multitudine latere. Uult dicere phūs ꝙ
facile est hostibus ⁊ extraneis seu aduenis. q̄
faciunt excessum multitudinis in ciuitate trās
mutare policiā qđ est maximū damnū ⁊ maxi
me cauendum. tales em̄ assueti sunt alijs poli
cijs ⁊ assueta redire sꝑ nitunꝭ. Et hoc ē ꝙ sub-
dit phūs cū nō sit difficile in tanta hoīm multi
tudine latere. vult dicere ꝙ nō est difficile late
re. scꝫ sub specie ciuiū in tanta multitudine et
latentes vt ciues transmutant policiā ¶Ex oī
bus hijs ꝯcludit phūs ꝓpositū istius cōclōnis
supradicte: ⁊ dicit. pꝫ igiꝭ ꝙ hec est optima de
terminatio ciuitatis: vt sit maximus mltitudi-
nis excessus: que sit per se sufficiens ad viuen
dum. ⁊ vt facile inter se cognosci possit. Et de
omnibus hijs ponit phūs epylogū ⁊ dicit sic.
de magnitudine ciuitatis determinatum sit in
hunc modū. ¶Circa illud ꝙ dictū est supiꝰ de
naui habente duo stadia. ꝙ ꝓpter nimiū exces
sum nō est nauis. est sciēduꝫ. vt diciꝭ in libro
lucij iulij moderati de geumetricijs mensuris
ꝙ stadiū habet passus. cētū vigintiquiqꝫ. ⁊ est
octaua pars milliarij. et millare habet passus
mille ¶Et ideo dicitur in glosa super illud qđ
dicitur Luce. xxiiij°. ca°. scꝫ Ibant in ipsa die in
castellum qđ erat in spacio stadioꝝ sexaginta
Nam sexaginta stadia septem milia passuum
⁊ quingentos significant. ¶Scđa ꝯclō istiꝰ ca
pituli ponitur in scđa parte capli que icapit ibi
[De regione aūt eadē.] vbi determinat de q̄
litate regionis ⁊ quantitate ad ciuitatē perti-
nentis. Et primo determinat de qualitate re-
gionis ex hijs ad abundantiā ⁊ facilem exerci
tum de exercitibus ⁊ difficile aditum in inimi
cis. Que quidē ꝯclō est ista. cum ad ciuitatem
optimam requiraꝭ ꝙ omnia de se habeat ne-
cessaria: ⁊ nullis indigeat. requiritur ꝙ regio
ad ciuitatem pertinens sit sufficiētissima. ⁊ de
se ferat omnia necessaria ad ciuitatem ꝑtinen
tia. ¶Deducit istaꝫ ꝯclōnem phs in littera sic
De regione aūt eadē. s. ad ciuitatē ꝑtinēte. fe-
re dici possūt. i. ꝙ silr est determinanduꝫ. nam
qualis eē debeat. Et subdit. clarum est ꝙ oēs
laudant regionem ciuitatis sufficientissimam.
hanc aūt nccē est eē oīm feracem. hoc est ꝙ fe-
rat oīa nccīa ciuitati. s. frumenti/ vini/ ⁊ olei/ ⁊
pascuoꝝ ad aīalia nutrienda. Et assignat rō-
nem dicens. nam oīa in se habere. ⁊ nulliꝰ indi
gere sufficiētis est. quasi dicat: ꝙ de ratione ci
uitatis optime. ⁊ sufficiētissime est hēre in se ⁊
de se necessaria. ⁊ ꝙ nullis indigeat. Et ꝑ ꝯñs
reqꝛitur ꝙ talē habeat regionē que oībus ne
cessariis abūdet vt ei oīa necessaria ferat. ¶Et
si q̄ratur qualis debeat esse regio ciuitatis ſꝫ
multitudinē habitāciū in ea Ad hoc dicit phs
ibi. [multitudinē vero.] ꝙ multitudinē vero
scꝫ habitanciū in regionē ꝑtinente ciuitati. ac
magnitudine tantā. scꝫ oportet esse. vt queāt
hitatores occiosos. id est vacātes nutrire libe
raliter. simulqꝫ temꝑate viuentes: hoc est. tam
illos qui sunt occiosi q̄ꝫ illos qui tēꝑate labo-
rāt. Hoc aūt. aut bene. aut nō bene dicaꝭ po-
stea erit diligēcius cōsiderandū. vbi de posses
sionibus. ⁊ facultatibꝰ mensionē fieri cōtigat.
Quēadmodū. ⁊ qualiꝭ se habere erga vsum
ipm oportet hoc est qualiter hēre abundanti
am oportet. ⁊ qu omō opꝫ ipsam hēre ad vsuꝫ
totum determinabiꝭ postea. ¶Et si vlteriꝰ q̄-
ratur quare nō dicit istud hic. nec determinat
illud. Sed dimitit illud dicenduꝫ inferius. Ad
hoc respōdet phs. ibi [per multe.] ꝙ causa ē
ista: q2 ꝑ multe em̄ dubitatiōes circa conside
rationē istā cadunt. ⁊ ideo noluit eā hic deter
minare. ꝫ determinabiꝭ alibi. ¶Et tangit phs
causas dubiationū. Et dicit: ꝙ circa istam cō
siderationē cadūt multe dubitationes ꝓtrahē
tes in vtranqꝫ ꝑtem vite excessum alios ad te
nuitatem. scꝫ ad nimiā auariciā. alios ad lar-
gitatē. hoc est ad ꝓdigalitatē. vtriqꝫ em̄ hoꝝ
recedūt a medio temꝑancie. ¶Et si vlteriꝰ q̄-
ratur de forsam. seu de spē regionis q̄lis esse
debeat. Ad hoc rūdet phs ibi. [forsam vero]

⁊ dicit sic: ꝙ nõ est difficile ꝑscribere formã re gionis. ¶ Et subdit quõ est facile dicere. ⁊ dicit: ꝙ in qbusdã rerum militaris credendũ est peritis. id est ducib⁹ ex ptis a scientibus. Et ostẽdit in quo est eis credendũ. ⁊ dicit. supple dicũt isti. tales eẽ oporteret. s. regionẽ vt ab hostibus quid nõ facile inuadi possit vt nõ de facili vastetur ab hostib⁹. Et ciuib⁹ aũt facile sit in aliena. scȝ regione egressio: multũ eñ confert dispositio regionis vt nõ deuasteẽ ab hostib⁹. ¶ Et si vlterius q̄raẽ de numero hominũ habitanciũ in regione quãtus eẽ oportet. Ad hoc rñdet phs: ibi. [preterea vt hominũ.] Et dicit sic. ꝑterea vt hoim multitudinẽ facile inspecte cognosci posse opportere dixim⁹. sic etiã regio sit subiecta cõspectui: i. vt cognosci ⁊ succurri faciliter possit. Vult dicere phũs. ꝙ sicut dictum est ꝙ multitudo hoim q̄ requiritur ad constitutionem ciuitatis qñ est determinata de facili cognosciẽ. sic similiter quãdo multitudo hoim est determinata ad opa regionis: ꝙ nõ vltra: nec citra est de facili cognoscibilis: ⁊ requiritur tanta multitudo que sufficiat ad opa necessaria regionis. ⁊ dicit ꝙ hoc est vtile qꝛ sic faciliter põt succurri. ¶ Et si vlteri⁹ queraẽ de situ ciuitatis. Ad hoc dicit phũs ibi [vrbis aũt situs] vbi determinat de positione ciuitatis. ⁊ dicit ꝙ situs vrbis seu ciuitatis si ciuitas ad votũ debeat situari seu formari ad hoc ꝙ sit optima oportet ꝙ oportune ponatur ad terram ⁊ ad mare. et hoc vt ꝑfruaẽ bonis que possũt aduehi nauigatione maris. ⁊ sĩr possit ꝑfrui bonis regionis. et sic possit se iuuare ab vtraqȝ pte ⁊ poterit aduersarios ledere dupliciter. s. per mare ⁊ per terram. ⁊ ista est prima determinatio situs bone ciuitatis. s. ista q̄ dicta est ꝙ oportune situeẽ ad mare ⁊ ad terram Ratio est ista. qꝛ oportet esse cõmunẽ vt dixi. ad auxilia ferenda locoꝝ oĩm vndequaqȝ auferenda. scȝ tam illoꝝ locoꝝ q̄ sunt vltra mare q̄ illoꝝ que sunt citra mare ¶ Secunda determinatio situs ciuitatis est ista. ꝙ ponaẽ seu situeẽ ad importationem fructuum qui nascuntur in terra. s. frumenti/ ⁊ vini/ ⁊ olei/ ⁊ hmõi. vt ista facile habeanẽ: eo qꝛ sine hijs non põt subsistere ciuitas. ¶ Tertia determinatio sit⁹ ciuitatis est ista ꝙ ponaẽ ad materiã lignoꝝ: hoc est ꝙ ponaẽ in tali situ ꝙ de facile possint haberi ligna que sũt necessaria tam ad cõburendũ q̄ȝ ad edificationẽ. ¶ Quarta determinatio situs ciuitatis est ista: vt ponaẽ ad opationẽ opificiũ ⁊ vsum alioꝝ. sicut sunt pascua que ꝑfert regio ad vsũ aialiũ ⁊ hoim. ¶ Et dicit sic phũs. ⁊ si quid aliud simile opificium regio in se habeat ad facile aduentionẽ. Cõtra primum ꝙ dictum est scȝ ꝙ prima determinatio optime ciuitatis est ꝙ situeẽ ⁊ ponatur ad mare: obijciunt quidam ⁊ dicunt ꝙ est nociua ciuitati talis positio: vt ponit phũs ibi [Cõio aũt]. vbi mouet dubitationẽ. ⁊ dicit Communio aũt maris vtrũ vtilis sit ciuitatib⁹. vel dãpnosa per multe sũt disceptatões. Et ponit dictũ eoꝝ qui obiciunt ⁊ dicunt malũ esse ciuitatem esse circa mare. ¶ Et dicit: nã frequentare aduenas quosdã educatos legibus alienis inutile putãt ad rectã ciuitatis disciplinã. s. aliqui. ¶ Et ratio est ista quia cum sint nutriti in alijs legibus: ⁊ policijs alioꝝ ciuitatuȝ. vt dictum ẽ supius laborãt transmutare policiam. ⁊ bonã ordinationem ciuitatis ꝑpter hoc ꝙ ad sueta redire nituneẽ. Sic turbã pplarem multiplicari ex vsu maris. s. nauigãdo trãsmittẽtib⁹ a recipiẽtibus negociatoꝝ multitudinẽ contrariũ dicũt esse recte ciuiũ institutionũ. ¶ Si ergo obiciũt illi qui dicunt ꝙ positio ciuitatis ad mare sit nociua. ¶ Respõdet phs ad istud ibi. [ꝙ igitur si ita.] Et dicit ꝙ si ita nõ cõtingat. scȝ ꝙ ꝑpter multitudinẽ hominũ adueni ad ciuitatẽ ex vsu maris non fiat variacio seu mutacio policie: ⁊ legũ ciuitatis: melius ẽ ad securitatem ciuitatis. ⁊ ad copiã. seu abũdantiã reꝝ necessarioꝝ ciuitati cõionẽ maris habere vrbẽ ⁊ regionẽ. supple q̄ȝ nõ hẽre. Et dat rationẽ: q̄ est ista. qꝛ qnqȝ eueniunt ciuitati ex hoc ꝙ est sita ad mare: q̄ sũt valde vtilia ciuitati. Primũ est qꝛ facile potest fieri negociacio. Scdm est ꝙ est magis secura: ex eo. qꝛ nec pedester nec equester exercitu potest adiri. Tertium: qꝛ abundãtius hẽt nccia. qꝛ ꝑ mare vndiqȝ aduehũtur nccia. Quartũ est. qꝛ facilius ferũt aduersarios. eo ꝙ ꝑ mare facile possunt sibi auxiliari bello nauali. Quintũ est: qꝛ ea q̄ abũdant apud se. ⁊ que sũt supflua apud eos de fructib⁹ t̃re facile possũt nauigatiõe mittere ad alios: ⁊ sic lucrari. Et dicit sic phs. ꝙ non est obscurũ. ẽ est manifestũ ꝙ est vtili⁹. s. ciuitatẽ esse sitã circa mare: q̄ȝ ꝙ sit elõgata a mari Et hoc ad securitatẽ ⁊ ad copiã reꝝ ncciorum Etiã est manifestũ esse meli⁹ ciuitatẽ eẽ sitam circa mare ad facili⁹ ferendũ hostes. eo qꝛ facile possũt adiuuari ꝑ oportuna facultas succurrẽdi auxiliãdiqȝ t̃ra mariqȝ esse debet. vult dicere: qꝛ est eis oportuna facultas auxiliari a suis amicis tã per mare q̄ȝ per terrã. Et sic pos

sunt de facili ferre hostes. ⁊ ad nocendū inua-
dētibus. Et si nō vtrinq̧ possibile .i. fm vtrun
q̧ .s. per mare/ ⁊ per terrā possibile: supple est
nocere inuadētib⁹. ⁊ altera parte magis exi-
stet āboꝝ participātib⁹. vult dicere phus. q si
fm q ābo .s. p mare ⁊ p terrā nō possūt ledere
possibile est in ledere aduersarios. Et fm alte
rū existit magis .s. vt ledat hostes tā per mare
q̄ p terrā. et q̄ apud ipos nō existūt importa-
ri .s. possunt p nauigationē maris ex alijs ciui
tatib⁹ ⁊ regionib⁹. et q̄ supabūdant deportari
.s. ciuitatib⁹. ⁊ sic lucrētur. ¶ Et subdit phus di
cens Ex necessarijs est .i. q hec sūt ex numero
nccīoꝝ. Etiā subdit. Sibi em̄ ipi mercabilez: ⁊
nō alijs ciuitatē esse oportet. vult dicere: q o-
portz ciuitatē sibiipi soli eē lucratiuā ⁊ ñ alijs
Assignat causā dicēs. q̄ aūt oibus mercatuz a
pud se prebēt: hij faciūt questus cupiditatum
Uult dicere: q illi q̄ exibēt seipos oibus forū
emptiōis ⁊ vēditionis grā cupiditatis/ ⁊ acq̄-
sitiōis hec agūt. ⁊ ideo studēt vt vndecūq̧ lu-
crentur emēdo ⁊ vendēdo. ¶ Et subdit q si a-
liqua ciuitas est q̄ hoc nō indiget illā nō opor
tet hēre talē negociationē. ⁊ dicit q si nō expe
dit ciuitati hāc cupiditatē hēre: nec mercatuz
hmōi certe debet recipe .s. emittēdo sua p ma
re ad alias ciuitates. ⁊ suscipiēdo alia ex alijs
ciuitatib⁹. ¶ Et quantū vtilis sit port⁹ maris
apud ciuitatē determinat phs ibi. [Nā ⁊ nūc
quidē]. Et dicit pmo. nā ⁊ nūc quidē videm⁹
multis regionib⁹: ⁊ ciuitatib⁹ stationes. hoc ē
suburbia/ ac port⁹ maris oportune iacere. vt
nec intra vrbē sint. nec valde distātes q̄ possūt
.s. muris circūterminari. ⁊ alijs hmōi munitiōi
bus .s. ne possit occūpari ab hostib⁹. Clarū est
q si q̄d boni pueniet ex tali cōione .s. venien-
tiū ad portuz ciuitas illud bonū suscipiet .s. q
possūt sua emittere nauigādo ad alias ciuita
tes. ⁊ alia q̄ sunt alioꝝ ad se possūt de facili de
portare Sz qr supi⁹ dictū est q multi extranei
possūt sic misceri in ciuitate: de q̄b⁹ timenduz
est q subuertāt policiā. subdit phs: ⁊ dicit q si
aliq̄d mali .s. psumitur euenire ciuitati ppt cōi
cationē euenientiū ad portū. caueri ab eo. scz
ab illo malo facile erit p leges iubentes/ ac de
terminātes q̄s oportet ⁊ q̄s nō oportet inuicē
admisceri cōicando i ciuitate. ⁊ sic nō est mul-
tū timendū ppt multitudinē venietiū ad por
tū maris. ¶ Et q̄ vtil' sit naualis potētia osten
dit phs: ibi. [de nauali aūt potētia]. ⁊ dicit: q
sit meli⁹ de nauali potētia eā hēre vsq̧ ad ali-
quā quātitatē .s. q̄ nō hēre manifestū est: n on

solū sibiipis. Ƀ etiā ⁊ finitimis quibusdā .i. cōti
cinis q̄bus oportet auxiliari .s. amicis. ⁊ etiā q̄
oportet esse terrori .s. si sunt inimici. quēadmo
duz tra. sic etiā mari .i. sicut p terrā ita p mare
¶ Et si queraẗ de magnitudine ⁊ multitudine
hui⁹ potētie nauali quāta oportet esse. Ad h
dicit phs ibi. [Magnitudo aūt] q magnitu-
do aūt ⁊ multitudo hui⁹ potētie .i. naualis ad
mores ciuitatis erit accomodāda. Et declarat
phus quomō. et dicit. nā si ea ciuitas fuerit q̄
magnā prestantiā/ auctoritatēq̧ ꝯsueuit hēre
ncēm ē hāc potētiā reb⁹ eē ꝯformē. vult dicere
q debet esse ꝯformis ad actiōes ciuitatis. ⁊ h
vt actiōes ciuitatis nō excedāt. turbā v̄o nau
ticā ⁊ hmōi hoīm multitudinē nō est ncēm ci-
uitatib⁹ existere. ⁊ cū nō existāt in ciuitatibus
ex eis nō oportet timere subuersionē policie.
Et hmōi hoies nulla ps ciuitatis esse debent
eo q tales sūt pegrini ⁊ aduene. ¶ Et si etiam
queraẗ quib⁹ eīn ptinet esse pncipes nauium
Ad h respōdet phs: ibi. [Nā pugnatores]. ⁊
dicit q pugnatores q̄ naues cōscendūt seu gu
bernāt ingenui hoies sunt .i. nobiles tra q̄ mi
litare cōsueti. hoc est illis ptinet esse pncipes
nauiū q̄ sunt nobiles pugnatores. ⁊ sūt ꝯsueti
militare p terrā. subdit phs. hij prestāt nauali
turbe: ⁊ iperāt. vult dicere q isti supradicti no
biles optinēt pncipat⁹ nauigioꝝ per mare. et
hoibus q̄ sunt in nauib⁹ iperant. qr similr op-
tinēt pncipat⁹ in ciuitatib⁹. Et subdit phus q̄
modo ē ncc̄ia ista cōicatio ibi. [Existēte v̄o]
⁊ dicit q existēte multitudie hoīm tenuis for-
tune q̄ circa nos habitāt: hoies tenuis fortune
sūt hui q̄ sunt in domo dn̄i. ⁊ alij q̄ nutriūtur i
domib⁹ magnoꝝ hoīm qui sūt ncc̄ij ad cōica-
tionē ciuitatis. et .s. existēte multitudine agri-
colaꝝ q̄ in regione .s. ciuitatis rē rusticā exer-
cent q̄ ad cōicationē ciuitatis sūt ncc̄ij. ncēm ē
abundantiā esse nautaꝝ. Et dat phs exm. ⁊ di
cit: videm⁹ ⁊ istud nūc fieri in quibusdā ciuita
tibus. Leu .i. puta .s. in ciuitate eraclea. nā era
deote multas iplent triremis .i. naues q̄ hēnt
tres ordines remoꝝ: vrbē possidentes magis
exiguā q̄ ceteri. Et dato q eraclea sit ciuitas
exigua ⁊ parua p respectū aliaꝝ ciuitatuz: tn̄
ppt nauigia q̄ sūt i illa ciuitate supabūdāt in
necessarijs: ⁊ cōicant alijs ciuitatib⁹ frumētū
⁊ cetera supflua q̄ sunt in ea. ⁊ sic oēs lucran
tur. ¶ Hijs dictis adiūgit phs epilogū ibi. [de
regione]. de oibus dictis in ista scda pte capi
tuli. ⁊ dicit. de regione igiẗ ⁊ portibus ⁊ mari
et nauali potētia in hūc modū determinatum

natus sit de multitudine.s.hoim ciuitatis quã determinationẽ hẽre decet prius diximus.s. in pma parte capli. ¶Tertia pclo ponitur in tertia pte capli:que incipit ibi.[Nũc aũt quales.] vbi phs describit mores habitantiuz in diuersis ciuitatib⁹ ex lõgitudine τ latitudine ciuitatis ad viã solis q̃ sũt apti bene polizare τ qui nõ. Et est ista:q ex ipsa natura habitationis quidã sunt apti polizare τ quidã nõ. Et q sm animũ τ nõ sm corp⁹ sunt ista cõsiderãda. ¶Deducit phs istam pclonez sic.nũc autez quales natura ciues esse oportet a nobis dicatur.hoc est quales esse debẽt naturali pplexione. Et dat regulã p quã hoc potest pprehẽdi in vñ. τ dicit. forsan illud deprehendet quis si inspiciat ad ciuitates grecoꝝ que bene gubernari dicũtur. τ ad totũ orbẽ terrarꝫ vt ava riis gẽtibus incolit. naz tota quarta terre nrẽ habitabilis: vt dicit tholem⁹ que est a tropico cancri vsqz ad circulũ articũ p septem climata distribuit. que climata ppter diuersam qualitatẽ aeris diuersas faciũt cõplexiones τ mores habitantiuz in eisdẽ. Et hoc est qd subdit phs. nam que in frigidis regionib⁹ incolũt gẽtes. τ que p europã animo quidẽ abundãt ingenio vo et artificij parũ habent. Et ex hoc cõcludit qualẽ policiã tales possunt habere. τ dicit. quapropt in libertate magis pseuerãt. s. qz ppter animositatẽ animi nulli seruiũt. disciplinaz reipublice difficulter recipiũt: ac finitimis ast dñari nõ possũt. h est cõuicinis. et h ppt defectũ igenij qz nesciũt. Que vo asiã incolũt que est terra ad meridiẽ calidissimã: ingenio τ arte abũdant. s animositatẽ nõ habẽt ppt qd τ parere dñantibus: τ seruire pseuerãt. eo: qz sunt valde timidi a nullo se defendũt. ¶Et si queraf causa differẽtie istoꝝ quare illi animosi et parui ingenij sũt. τ qui habitãt asiã p contrariũ sunt. qz abũdant ingenio τ nõ habẽt animositatẽ. Ad hoc est dicendũ q illi qui habitant in frigidis regionib⁹ sicut est europa propter frigidũ circũstans estuãtur int⁹. vt patet qz vẽtres calidiores sũt i yeme q in estate. et ideo tales gẽtes sunt animose: τ parui ingenij Et rõ est ista: q circũstans frigidũ q ad interiora repprimit calorẽ nimis fortificat calidum τ inspissat spũs aiales: τ facit calorẽ circa cor. et accendit sanguinẽ: τ facit euaporationẽ fellis que sunt cause animositatis τ audacie. Et cuz inspissetur spũs aiales qui deferũt spẽs seu formas ad mediã cellulã capitis obscurat ingeniũ τ sic tales sunt animosi: τ deficiũt ingenio. Illi vero qui asiam incolũt ppter nimiũ calorem climatis habent corpora euaporabilia spũ naturali destituta. tamẽ cũ in eis nõ multum sanguis generef generaf pur⁹ propter paucitatẽ caloris: τ sic habẽt spũs intellectiuos lucidos formas intellectiuas optime repñsentãtes ppter q sunt ingeniosi. τ tñ sunt timidi. Et subdit phs de gẽtibus medijs habitantibus inter europaz τ asiã: qui sunt greci: τ dicit. ac grecorum genus vt mediã regionẽ locoꝝ sortitum est. sic etiam ãboꝝ est particeps. hoc est q greci sicut habitãt inter europã τ asiam. ita ãboꝝ est particeps. Et dicit quomõ. nam τ aiosum est τ ingeniosuz. s. genus grecoꝝ. ex quo fit vt in libertate degat: τ disciplinã reipublice optime recipiat. vult dicere: q gen⁹ grecoꝝ ppter animositatẽ liberũ pseuerat: τ propter claritatem ingenij est optime dispositũz ad gubernãdum rẽpublicã: τ potens iperare oibus. Et h est q subdit. et vni⁹ republice cõstitutione sortitum oibus possit. sicut fuit alexander macedonis q oibus iperabat. Et licet ita in cõi dictum sit de ciuitatibus grecoruz: tamen in speciali habent differentiam. vt dicit philosoph⁹ ibi. [Eandem quoqz]. Eandem quoqz differentiam habent grecorum gentes inter se. scilicet ad inuicem. quedam enim scilicet gentes grecorum habent naturam ad vnum illorum. scilicet: quia quedam animose. vel tantum sunt boni ingenij/et astute. quedam vero permixte atqz temperate sunt ad vtranqz illarum potentiarum. nam sunt animose et boni ingenij seu astute. ille enim due potentie sunt quasi duo oculi quibus efficitur homo bonus gubernator reipublice. ¶Ex hijs enim cõcludit philosophus ibi. [Patet igitur] q oportet. et intelligentiam/et vigorem animi existere illis qui futuri sunt ydonei quos legum positor ad virtutem instituat. hoc est quos legũ positor per ordinẽ policiarum duces instituit secundum virtutem. Et probat hoc philosophus per aliquorum commune dictum quod est istud. nam de custodibus aiunt quidam oportere vt beniuoli sint erga notos. erga ignotos vero infesti. Vult dicere: q commune dictũ est aliquoꝝ q custodes policiaꝝ oportet beniuolos τ amatores esse notoꝝ: et ad ignotos oportet q sint infesti τ siluestres. Declarat qmodo aiosi hoies ostẽdũt se eẽ aiosos qñ se ostẽdũt beniuolos ad notos. τ dic. vigor ai est

q̄ beniuolentiã facit. nã illa est potẽtia aie per
quã amam⁹ vt beniuoli sum⁹. Cui⁹ rei signũ
est q̄ magis irritat̃ anim⁹ cõtra familiares et
amicos/ q̄3 cõtra ignotos si cõtemptũ se putet.
Quapropt̃ archilocus recte cũ amicos incu=
saret ad animũ loquit̃ inquiẽs. nõ tu quidem
ab amicis lãceis trãsfix⁹ es. Archiloc⁹ nomẽ
est cuiusdã phi. q̄ cũ de amicis q̄relas faceret
disputabat cũ aïa τ dicebat q̄ ex aïo pauco et
paruo totũ illud erat. vñ in hoc laudat phs il=
lum phm archilocũ q̄ hoc ponit iu aïo. τ ideo
nõ oportet amicos maledicere: vel aliq̄d no=
cumẽtũ eis inferre. s̃ i iocũditate cordis se ad
inuicẽ recipe. q2 vt dr in. ix° ethicoꝶ. eiusdem
moris ẽ amicis bñ facere: τ inimicis male. Ad
dit adhuc phs q̄ archiloc⁹ ille phs etiã dixit. τ
bñ q̄ dñatur i ciuitatib⁹: τ q̄ libertatẽ fuat ab
hac potẽtia animi existit. vult dicere q̄ illud p
q̄d dñant̃ pncipes in ciuitatib⁹. τ illud q̄d ẽ li=
berũ in hoie est ab aïo oibus. Et ponit rõnem
dicẽs: q̄ anim⁹ est dñans τ inuict⁹. Et sicut lau
dauit archilocũ illũ phm i illo q̄ dixit q̄ oĩa
erãt ex aïo: redarguit alios ibi. [nec bene.] i
illo q̄ dicũt q̄ hoies aduersus ignotos debẽt
esse infesti. τ dicit sic. nec bñ se habet dicere q̄
aduersus ignotos debẽt eẽ infesti. nam aduer
sus neminẽ tales esse oportet. imo etiã ad eos
q̄ natura sũt aggrestes oportet hoiẽ ciuilem
seu politicũ eẽ beniuolũ. vt sic trahãtur ad bo
naꝫ cõicationẽ. s̃ ad solos illos q̄ iniusta agũt
oportet q̄ pncipes ciuitatũ sint infesti τ aggre
stes. Ratio est ista/ vt subdit phs: nec sũt mag
nanimi hoies natura infesti. nisi ꝯ iniuriãtes.
hoc ẽ iniusta faciẽtes. hoc aũt magis ꝯ notos
familiaresq̄ patiũtur si iniurias sibi extimant.
vult dicere phs q̄ pncipes magis debẽt esse i
festi τ aggrestes se ostẽdere ꝯtra notos τ fami
liares si iniusta agũt q̄3 aduersus ignotos. Ex
q̄ sequit̃ q̄ illi dixerũt male dicẽtes. s. q̄ princi
pes ciuitatũ debẽt eẽ infesti aduersus ignotos
Et ponit rationẽ ibi. [Et hoc nõ sine.] Et
dicit: q̄ hoc nõ sine rõne cõtingit. τ ponit eam
τ dicit: a q̄bus ei deberi sibi beneficiũ expectãt
ab eisdẽ nõ solũ puari bñficio: s̃ insup ledi pu
tant. vñ in puerbio. s. antiq̄ dr. fratrũ cõtentio
nes τ ire sũt acerbissime. τ q̄ se nimiũ amãt hij
se nimiũt oderũt. Ex q̄bus seq̄tur q̄ pncipes
nõ debẽt esse infesti ad ignotos si nõ agunt in
iusta: ne reddat̃ eis malũ p bono. s̃ debẽt esse
infesti ad faciẽtes iniusta: siue sint noti τ amici
siue nõ vt reddat̃ eis malũ p malo. q2 iustũ ẽ
Deinde subiũgit phs epilogũ de oibus di=
ctis in hoc cap°: ibi. [de hoibus q̄]. et dicit de
hoibus q̄ in republica futuri sũt necessarij. Et
q̄t esse oportet. τ q̄les natura esse oportet. τ re
gione quantã τ qualẽ. s. esse oportꝫ fere dete
minatũ fuit. Et notãter dicit. fere ppt̃ hoc q̄
determinat̃ in pticularib⁹ in q̄bus plura cõsi
derãda sũt ppt̃ nouos casus emergẽtes. Et s̃
est q̄ sequit̃ nõ eadẽ certitudo est querẽda de
hijs q̄ p rõnes/ τ de hijs q̄ p sensuꝫ sũt. vult di
cere q̄ nõ oportet q̄rere eandẽ certitudineꝫ p
rõnes in vlibus. τ eoꝶ q̄ sũt in sensib⁹ pticula
ribus. Et hec de isto capitulo sufficiant.

Um vo vt alioꝶ sm naturã ꝯsistentiũ
c nõ sint ptes τc. Postq̄3 in pcedẽti ca
pitulo detminauit de quãtitate ciuita=
tis sm multitudinẽ habitantiũ in ea. et de re=
gione ciuitatis simlr/ τ de situ τ hmõi ad ciui
tatẽ ptinẽtib⁹. Cõsequẽter in isto caplo phs
voluit determiare q̄ sũt in ciuitate ncẽio si feli
citer debeat ciuitas viuere. Pro q̄ sũt aliq̄
notãda. Et pmo est notãdũ q̄ istud capm cõ
tinet duas ptes pncipales. In pma eni pte o=
stẽdit phs q̄ sũt quedã ncẽia ciuitati q̄ nõ sũt
ptes p se ciuitatis. In scda vo pte ostẽdit que
sũt ncẽio reqsita ad ꝯsistentiã seu ad ꝯsuatio
nẽ ciuitati: ibi. [Cũ vo sit felicitas.] Scdo
est notãdũ q̄ sicut ẽ in reb⁹ naturalib⁹ cõposi
tis ex diuersis ptib⁹. ita est in ciuitatib⁹. nam
res naturales cõposite hñs ptes organicas
p q̄s opa ppa adiplent̃. τ sine q̄bus pfici nõ
possunt. eo q2 opatio toti⁹ est in cõicatiõe p=
tiũ ppaꝶ. sic est in ciuitate. nã in ciuitate sunt
quedã ptes sine quibus nõ pficit̃ cõicatio ad
p se sufficientiã siue cõicet ciuitas sm equale
vt in pplarib⁹. siue sꝫ inequale: vt in potẽtib⁹
siue sit i medijs/ siue i optimis. τ3 siue cõcatio
sit in alimẽto/ siue in possessionib⁹: τ hmõi. s̃
eñ pꝫ p exm in gubernatiõe dom⁹. nã in cõica
tõne domestica de ncẽitate reqrunt̃ plã sine q̄
bus cõicatio dom⁹ nõ pficit̃. nã in domo opor
tet potẽtia deposita qua dñs pncipat̃ seruo τ
potẽtia nuptialis qua vir pncipat̃ vxori. τ po
tẽtia pater qua pater pncipatur filijs. τ simili
ter pecuniatiua/ seu acq̄sitiua τ ꝯsuatiua pe
cuniaꝶ vt dictũ est de hijs oibus in pmo libro
Istaꝶ quedã sunt necesse de p se esse ptes
dom⁹: τ q̄dã sunt ncẽe s̃ nõ de p se ptes sic est
illa q̄ est pecunintiua. sic ei possessio licꝫ ncẽia
sit ciuitati. non tñ est pars de per se ciuitatis.
Tertio est notanduꝫ q̄ in ciuitate sũt multe
te differẽtie hoim habitantiũ. Prima est coꝶ
q̄ sollicitãt de alimẽto ciuitatis sicut sunt agri=

cole. Scđa diuersitas artificū Tertia est arma ferentiū quibꝰ idiget ciuitas vt intra se possit ꝑticipari rebellibꝰ: ⁊ extra possit repellere hostes insurgētes. Quarta est acquisitiua diuitiarum ⁊ pecunie q̄bus idiget ciuitas ad oportunitates ꝓprias: ⁊ ad dādā stipēdia militibꝰ Quinta est eoꝝ q̄ occupātur circa curā diuinoꝝ sicut sunt sacerdotes. Sexta est cōicatio iudicū qui iudicāt de cōferentibꝰ ⁊ iustis in casibus q̄ quotidie emergūt iter ciues. ¶ Quarto est notandū ꝙ vsus armoꝝ est ꝓ inuasione hostiū: ⁊ defensione ab eisdē. ita ꝙ finis ꝓpter quē arma sunt cōstituta est defensio vel inuasio. Et sic est dr̄a inter arma. qꝛ quedā sunt arma defensiua: ⁊ quedā inuasiua. nā arma defēsiua nō sunt appropriata alteri parti ciuitatis qꝛ quilibet potest se defendere. arma ṽo inuasiua ē appropriata alteri pti ciuitatꝭ. ¶ Quito ē notādū ꝙ vsus armoꝝ duplr̄ pōt eē in ciuitate. vnoꝰ ƀʒ causā iustā. Et scđo mō ꝓ cā iniusta qñ est pro causa iusta ē vsus iustus simpliciter hoc eñ pʒ. qꝛ sine tali vsu armoꝝ nō esset ciuitas ꝑ se sufficiens. qñ ṽo talis vsus armoꝝ est ꝓ causa iniusta est simplr̄ iniustus. hoc eñ ptʒ ꝑ hoc qꝛ vti aliquo ad aliū finē ꝙ ad queʒ est inuentū: est abuti eo. ⁊ sic est de vsu armorum qñ ē ꝓpt̄ causā iniustā. ¶ Sexto ē notādū ꝙ ē dr̄a inter sacrificia ⁊ oblatiōes. nam sacrificia dicūtur qñ circa res đo oblatas aliq̄d misteriū tractat̄ vel sacrificat̄. oblatio vero đr qñ circa res tales deo oblatas nichil fit. nisi tantū eas deo offerre. sacrificiū eñ nō potest fieri nisi ꝑ sacerdotē. oblatio ṽo a quocunq̄ alio hoie fieri potest. ⁊ sic vt deo sacrificia fiant in ciuitate sunt necessarij sacerdotes. ¶ Septimo ē notandū ꝙ sacrificiuʒ duplex est. s. exteriꝰ ⁊ interius. exterius qñ aliq̄d ab hoie deo exibet̄ ad istum finē ꝙ aïa sua in deuʒ feret̄ imediate cū hoc addito ꝙ tale aliq̄d operetur ad ministerium. Sacrificium interius est spirituale: et est qñ hō aïam suā puraʒ offert deo tanq̄ soli principio sue creatōis: ⁊ soli fini sue felicitationis. primū sacrificiū ꝑtinet solis sacerdotibus facere. Scđm ṽo satrificiū a quocūq̄ hoie potest fieri. qꝛ quilibet hō potest offerre aïaʒ suā deo. ¶ Istis presuppositis ponūtur due cōclusiones. Prima ꝯ° est ista ꝙ nō oïa que requiruntur ad cōsistentiā ciuitatis sunt partes de ꝑ se ciuitatis. ¶ Ista ꝯclusio ꝓbatur tripliciter Et primo sic. nam sicut est de rebus naturalibus: ita est de ciuitate. qꝛ ciuitas est a natura vt dictuʒ est in p̄mo libro. qꝛ ibi dictū fuit ꝙ erat a natura inclinatiue ⁊ actione hūana completiue ⁊ ꝑfectiue. ⁊ ideo iudicandū est de ea sicut circa alia naturalia cū cōponatur ex hoibus naturalibꝰ. ⁊ ex alijs simlr̄ rebus constet. sed nō oïa sine quibus alie res naturales nec esse nec ꝯsistere possunt sunt partes illaꝝ reꝝ naturaliū. ergo nō oïa sine quibꝰ ciuitas nec esse nec cōsistere potest sunt ꝑtes ciuitatis. minor pʒ. nā aïal qđ est quoddā naturale nō potest esse nec ꝯsistere sine alimēto ⁊ humoribꝰ. que nō sūt partes aïalis. Et eodēmodo est de ciuitate. qꝛ possessiones ⁊ alimēta sunt necessaria ad cōsistentiā ciuitatis nō tñ sunt partes eius. et hoc oportet esse in oïbus in quibꝰ est cōicatio pluriū ad consistentiā vnius cōis illꝰ pluribꝰ. qꝛ i illis oportet eē multas ꝑtes q̄ nō sunt ꝑtes de per se illius cōis. vñ dicit sic phs nec alteriꝰ cuiusq̄ cōionis ex qua sit aliq̄d genus. vult dicere ꝙ sicut in ciuitate sunt multa ex quibus constat ciuitas que nō sunt partes eius. sic est de quocūq̄ alio cōi cōtinens in se plura que nō sunt partes licet requirantur ad consistentiā eius. ¶ Scđo ꝓbatur ꝯclusio ibi. [vnū eñ quid]. Et hoc sic omniū partiū per se alicuꝰ totius est aliqđ vnū cōe ꝑ ꝙ ꝑficiuntur. sed nō oïm que requirūtur ad cōsistentiā ciuitatis est aliq̄d cōe ꝑ qđ illa terminātur: et perficiūtur: ergo nō oïa requisita ad consistentiam ciuitatis sunt partes ciuitatis. maior pʒ ꝑ hoc ꝙ oñs partes ꝯstituētes aliqđ vnū totū ꝑficiūtur forma illiꝰ totiꝰ. vl ꝑ ipm totū ꝑficiūtur cuꝰ sunt ꝑtes. qꝛ ſm phm scđo phisicoꝝ totū đr esse forma partiū. Et istud vlr̄ est verum siue sint ꝑtes ꝯstituētes totū ꝑ trāsmutationē ꝑ quā alimentū trāsmutat̄ vt cōicet cū alijs ꝑtibꝰ aïalis siue ꝯstituat siue trāsmutet sic multitudo hoim cōstituit ciuitatē vel regioneʒ siue quocūq̄ alio ꝯstituat aliqđ totū. semꝑ eñ partibus cōstituētibꝰ totū est aliqđ cōe ꝑ qđ ꝑficiūtur. ⁊ est ipm totū vel forma totiꝰ. ⁊ sic patʒ maior vt expsse pʒ in littera. nā dicit sic phus vnū eñ q̄d ⁊ cōe esse debʒ cōicātibꝰ. s. ciuitas siue equale. s. vt est i pplari policia, siue ineq̄le vt est i paucoꝝ potētū policia suscipiāt siue alimentū illud sit. s. ꝙ suscipiūt siue agri q̄titas siue aliud tale. minor ṽo declarat̄ sic. nam illa quoꝝ vnū est gr̄a alteriꝰ ſm ꝙ hmōi nō est aliqđ cōe sicut pʒ de domo ⁊ edificatore quibꝰ nichil est cōe ſm ꝙ hmōi. qꝛ edificator est gr̄a domus. sed multa requirūtur ad cōsistentiā ciuitatis quoꝝ vnū est gr̄a alteriꝰ. vt possessio ē gr̄a possidētꝭ ⁊ fuus gr̄a dñi. ꝫ nō omniū que

f ii

requirũtur ad ꝯsistentiã ciuitatis est aliqd cõe
ꝑ qđ pficiũtur. nã dicit sic phs ad declaratio-
nẽ minoris pdicte. ꝗ qñ hoc gr̃a hui⁹ sicut sũt
efficiẽtis. hoc aũt nõ gr̃a. s. ab alio effectu nihil
est in hys cõe. s. sicut totũ est cõe ad ptes. sed
huic est facere. s. sicut cause efficiẽti. huic autẽ
accipe: s. ab efficiẽte. Et exponit subdẽs. dico
aũt velut organo oĩm ad illud op⁹ qđ fit. hoc
est sicut se hẽt organũ/vel instrumentũ ad il-
lud op⁹ qđ fit ꝑ instrumentũ. nã ibi organũ ac
cipit motũ ab efficiẽte. qꝛ nõ mouet a se. ⁊ ĩdo
nulla pars est opis. Et adaptat dicẽs. Et opi-
ficibus domui eñ ad edificatorẽ nihil est ꝙ fi-
at cõe. vult dicere ꝙ hoc est dicendũ de edifi-
catorib⁹. qꝛ dom⁹ nulla ps est ad edificatorez
⁊ sic nihil ẽ ꝙ fiat cõe ad ipz. ꝗ edificator ẽ gr̃a
dom⁹ ⁊ ars ẽ gr̃a edificatoris. ex h̃ ifert p. q̃. ppt
possessione quidẽ indiget ciuitas. nulla tamẽ
ps ciuitatis est possessio. multa vo aĩata sunt
ptes possessionis. vt sũt boues ⁊ oues ⁊ hmõi
q̃ requirũtur ad ꝯsistentiã ciuitatis. Et ꝑ ꝯñs
nõ oĩa que requirũtur ad ꝯsistentiaz ciuitatis
sunt ptes ciuitatis. ¶ Tertio pbat ꝯ° ibi. [Ci
uitatis aũt] ⁊ hoc sic. nã ciuitas est quedam
cõitas similiũ ppt vitã optimã q̃ est felicitas.
ut dicit phs. ciuitatis aũt cõio quedã est simi-
liũ gr̃a vite vt maxime fieri potest et optime.
Et ex hoc arguit sic. que nõ possũt attingere
finẽ ciuitatis q̃ est felicitas nõ sunt ptes ciuita
tis. ꝗ multa que requirũtur ad ꝯsistentiaz non
possũt attingere finẽ ciuitatis. ꝗ nõ oĩa que re
quirũtur ad ꝯsistentiã ciuitatis sunt ptes ciui
tatis. maior pz ꝑ hoc qꝛ ciuitas est cõitas simi
liũ. ⁊ p ꝯñs si aliqua pars ciuitatis potest atti-
gere finẽ ciuitatis. ⁊ quelibet ps potest attin-
gere finẽ ciuitatis. ꝗ que nõ possũt attingere
finẽ ciuitatis nõ sũt partes ciuitatis. minor etiã
apparet de hiis q̃ requirũtur ad ꝯsistentiã ci-
uitatis. q̃ tñ ppt defectũ rõnis nõ possũt attin
gere ad felicitatẽ politicã q̃ est finis ciuitatis.
¶ Scđa ꝯ° ponit in pncipio scđe ptis capituli
que incipit ibi. [Cũ vero sit felicitas]. ⁊ ẽ ista
ꝙ cũ multa gñа cõicantiũ sint in ciuitate q̃ nõ
equalr̃ participãt felicitate: ꝗ sm plus ⁊ min⁹.
et ideo faciũt diuersas cõicatiões spẽ. ¶ Istaz
ꝯclonez deducit phus sic. Cũ vero sit felicitas
optimũ. s. bonũ. ipa aũt. s. felicitas est virtutis
opatio/⁊ vsus quidaz pfectus. et hoc ideo qꝛ
in habitu nõ est perfectio sine operatione: vt
dictũ est in pmo ethicoꝝ: ꝙ felicitas est opera
tio sm ppriã ⁊ cõnaturalẽ virtutẽ hois pfecta
⁊ nõ impedita. Et ideo vt ibi dicit phs necesse

est vt habeat organice subseruiẽtia: ⁊ oĩa ea
cõsiderantia vt in nulla ipediatur. Et hoc est:
ꝙ hic subdit. Cõtigit autem ita vt aliqui illius
recipiãt participationẽ. s. felicitatis: ⁊ aly paꝝ
et aly nichil. s. propter defectũ ad operationez
virtutis. Et cõcludit ex hijs. et dicit: ꝙ manife
stum est ꝙ hec est causa quare ciuitatis spẽs
differẽtieq3 existunt pluresq3 rerũpublicarum
seu policiaꝝ forme seu spẽs. qꝛ sz spẽs cõican
tium differũt spẽs policiaꝝ. ¶ Et pbat phs ꝯ°
nem per istam rationẽ. sicut diuersitas finium
diuersificat policias. sic diuersitas tendẽdi ad
finem policie diuersificat policias: ex hoc ꝙ di
uersos fine eligũt. vel eundẽ alio: ⁊ alio modo
alijs vijs singuli appetẽtes. s. finẽ diuersas fa-
ciunt vitas: ⁊ per ꝯñs diuersas policias. vnde
dicit sic phs. per alium eñ moduz. ⁊ alijs vijs
singuli hoc appetẽtes: ⁊ alios viuẽdi modos
fecerũt. ⁊ alias reipublice disciplinas. ¶ Et si
querat quot sunt illa sine quib⁹ ciuitas eẽ nõ
potest. Ad hoc dicit phs ibi. nam quas dicim⁹
ciuitatis partes esse: eas necessariũ est in istis
subesse. vult dicere: ꝙ illas cõicationes quas
dicimus esse partes per se ciuitatis necessariũ
est eas existere in istis que sequũtur. Et ad h̃
videndũ: capiẽdus est igit operũ numerus. s.
vt ex numero opeꝝ sumãtur partes ciuitatis
vt subdit phs. ex hijs eñ aliud apparebit. Et
enumerat per ordinẽ sex genera opeꝝ q̃ sunt
nccĩa ciuitati. et dicit. Primũ igit debẽt existe
re alimenta. deinde artes. s. multas. Et dat ra-
tionem dicens. multis eñ instrumẽtis indiget
vita. s. felix ciuitatis. Tertiũ arma. ⁊ dat ratio
nem dicẽs. nã qui simul in cõione viuũt nccm̃
est in ipis hẽre arma: quib⁹ cõppellantur ino
bediẽtes parere magistratib⁹. hoc est obedire
pncipatibus. Et quib⁹ vis externa. s. inimico
rum ppulset. Preterea pecuniaꝝ hẽndoꝝ fa
cultas: hoc ẽ: ꝙ quartũ nccm̃ in ciuitate est ꝙ
hẽatur facultas hẽndi ⁊ acqrendi pecunias. ⁊
hoc ad ppas indigẽtias. hoc est pp̃ter necessi
tates ciuitatis: ⁊ ad bellũ. Quintũ est ⁊ pmuz
hoc est precipuũ circa diuinã rem cult⁹ ꝙ vo-
cant sacrificiũ. nã ciues pcipue in cultu dei cu
ram decet habere. ⁊ in illo tẽpore erat in mul-
titudie deoꝝ. apud gentiles ydolatras. ⁊ apđ
pplm israel erat in cultu vnius dei veri. Sex-
tum quidẽ est oĩm sũme nccm̃. s. ad ciuilẽ cõi-
cationẽ. ⁊ istud est iudiciũ p vtilitate/ac iusti
cia ꝯtrahentiũ. hoc est in casib⁹ q̃ ꝯtinue emer
gũt int ciues. Oibus istis positis subiũgit vir
opa igitur hec sunt qbus ois ciuitas indiget

scilicet in cōi. Et ponit phs rationē: et dicit. est
enī ciuitas nō quecūq: sed illa que ad vitā p se
sufficiēs sit vt diximus. s. q ad vitā felicē nichil
deficiat. Si vero aliqd hoꝝ deficiat ipossibile est
simplr p se esse sufficiētē hmōi societatē. ratio
est ista: qr nō est sufficiēs p se seu simplr q in a
liquo defecit necciorꝝ. ¶ Ultimo infert de oibus
quasi p modū epilogi: ibi. [Necessariū est ḡ]
Et dicit q necessariū est ergo hijs opibus ciui-
tatē ɔstare. et exēplificat. esse igit oportet mul
titudinē agricolaꝝ q victū cōferāt. et artifices
et pugnatores/ et locupletes/ et sacerdotes/ et
iudices necessarioꝝ/ ac vtiliū. s. conferentium
Et hec de isto capitulo sufficiant.

b His determinatis vel reliquū est cōside
rare vtrū oms cōicare debēt hoꝝ om-
nium etc. ¶ Postq̄ phs in precedēti ca
pitulo determinauit de hijs q̄ erāt necie in ci-
uitate ad vitā felicē ciuitatis. Cōsequenter in
isto caplo intēdit determinare vtruz iste ptes
supradicte in p̄cedēti caplo debeāt attribui eis
dem/ vel alijs et alijs. Pro q̄ sunt aliqua notā-
da. ¶ Et pmo est notandū q istud caplm cōti
net tres ptes pricipales. In pma enī parte o-
stēdit phūs que sūt ɔmittēda in policia simplr
cōi/ et qbus. In scda vo pte ostēdit q̄ cōmittē
da sūt in optima policia: et qbus: ibi. [Cū aūt
cōsideratio]. In tertia aūt pte ostendit quos
oportz: et qs nō oportet applicare. ad sacerdo
tiū: ibi. [Reliquū est ex hijs]. ¶ Scdo est no
tandū q phs in pma pte capli ponit pmo intē
tionē suā qd hic ɔsiderandū est, et soluit q̄stio-
nē p diuisionē policie. Et dicit q hijs determi
natis. s. sex dictis operibus in qbus ciues cōi-
cāt reliquū est ɔsiderare: q est istud. vtrū oms
cōicare debēt hoꝝ oīm. hoc est: vtrū oibus ci-
uibus cōmittēda sunt oia hec equalr. et hoc si
potest enī fieri: vt idē ipi sint agricole: et artifi
ces/ et ɔsultores/ et iudicātes: vel in vnoqz ope
supradictoꝝ alios est ponendū. s. q quidā sint
agricole/ et quidam artifices/ et alij milites. et
hmōi: ita q ista officia sint cōmittēda diuersis
vel si est necm̄ q quedā sint ppa/ et quedā cōia
¶ Statim soluit phs istaz questionē: ibi. [Sz
in omni republica]. et dicit: q in oi republica
seu policia hoc vt diximus ɔtigit. nā fieri potest
vt oms pticipēt oīm: et nō oms oīm: sed quidam
quorūdaz. vult dicere phs: q in ciuitate bene
ordinata expedit oia p̄dicta cōicare oibus. nō
tn̄ singula singlis. sed quedā ipoꝝ debēt cōicari
quibusdā. et esse ppa ipsoꝝ/ et nō alioꝝ. q̄dam
sūt debēt cōicari alijs. et debēt esse pluribus
cōia. hec ei. s. diuersa cōicatio diuersoꝝ diuer
sis faciūt rerūpublicaꝝ/ seu policiaꝝ varieta-
tem. hoc est: qr faciūt diuersas policias differē
tes spē. Et dat exm: et dicit. in ppl'ari quidez. s.
policia pticipāt oēs oīm. vult dicere q in ppla
ri policia participāt oms ciues oibus pncipa-
tibus cōicantiū. et in paucoꝝ potētia cōtrarium
est. nā in illa policia nō participāt pncipatus
nisi nobiles et diuites. ¶ Istis p̄suppositis po
nūtur qtuor ɔclōnes. Prima ɔ° ponit ibi [Cū
enī cōsideratio] vbi incipit scda ps capli. Et
est ista. Cū enī ɔsideratio nostra sit de optima
republica: nec artifices artiū viliū: nec forēses
nec agricole sūt p se partes ciuitatis optime.
¶ Ista ɔ° pbat sm pħm sic. finis ciuitatis op-
time est felicitas. et felicitas nō est sine virtute
qr est opatio sm virtutē. Et ex hoc arguit sic
qꝝ opatiōes nō sunt sm virtutē: nec sūt gnati
ua virtutū nō sunt p se ptes ciuitatis optime:
sed operatio artificū artiū viliū/ et forensiū: et a
gricolaꝝ nō sunt sm virtutez: nec generatiue
virtutū. ḡ artifices artiū viliū: et forenses: et a
gricole nō sunt p se ptes ciuitatis optime. nec
ciues policie optime. p declaratiōe maioris ē
intelligēdū: q rō partis ɔsiderāda est rōne to
tius. Et in illis q̄ ordināntur ad finē rō finis su
mitur ex fine. et ideo rō partis per se sumitur
ex fine totius: cuius est per se pars. finis aūt ciui-
tatis optime est felicitas: cuius policia nō ē sine
virtute: cū felicitas sit opatio sm virtutez. Ex
hijs pz maior. nā ex quo oms p se ptes ciuita
tis optime deberēt opari ad finē ciuitatis op-
time. s. ad felicitatē politicā que nō est sine vir
tute: oportet q illa qꝝ opera nō sunt sm virtu
tem: nec generatiua virtutis nō sint p se ptes
ciuitatis optime. Circa minorē est intelligēdū
q artifices vitā vilē ducētes habent opa ma-
culātia corpus. forēses vo sunt intendētes vt
mercatores vēdentes et emētes in foro. agri-
cole sunt q̄ terrā colūt. sed quorūlibet istoꝝ vita
nō est sm virtutē: nec vtutis gnatiua: sed sūt sm
corpora. qr p̄dicti vacāt circa neccia ad vitā. et
ideo nō possūt vacare circa opatiōes virtutū
et premaxime circa contemplationem prime
veritatis. Unde dicit sic phs. Cum aūt cōside
ratio nostra sit de optima republica: hoc ē de
policia optima. q̄ aūt sit illa declarat dicēs. ea
vo est p quā ciuitas est maxime felix. felicita-
tē aūt q sine virtute ē ipossibile existere pmo
diximus manifestū est ex hijs q̄ in ciuitate q̄ op
time gubernet. vult dicere q ad hoc q ciuitas
sit felix ad hoc q optime gubernet est ipossibi

le ꝙ sit sine hijs q̄ cõcernũt ad operationez
ſm virtutē. ⁊ sit ꝑ se sufficiēs. Et sic oportet ꝙ
hēat ciues iustos simplr: ⁊ nō ad suppositio-
nem: artifices vō nō oportet eē ciues: nec mer
catores. ex eo: q2 in tali ciuitate oportet que-
rere vitā que est ſm virtutē. Et ponit rationē
⁊ dicit. vilis eñ est hmōi vita. s. artificū ⁊ mer-
catoꝝ: ⁊ virtuti aduersa. hoc est ipedimentuz
habēs ad virtutē. hoc idem dicit de agricolis.
nec certe agricolas oportet esse eos q̄ futuri
sunt ciues. Et dat rationē dicēs. opꝰ eñ est q̄e
te/⁊ ocio ad virtutē cõparandā. ⁊ ad rēpubli-
cam gerendā. vult dicere ꝙ est opꝰ vacare q̄e
te: ⁊ ocio ad generationē virtutis. ⁊ ad actões
politicas optime policie ad que nō potest va
care agricola. Uñ dicit cõmentator auerroyz
ꝙ rusticus nunꝗ̃ bonꝰ/nec malus est. eo q2 ci
uilitate ad virtutē nō est dispositꝰ. vñ hoc intel
ligendũ est ꝙ licet isti supradicti nō sint ꝑ se p-
tes optime ciuitatis. tñ bñ sunt partes alicuiꝰ
ciuitatis. ¶ Scđa ꝯ° ponit ibi. [Cũ vō hij sup
sint] ꝙ illi qui intendũt bello: ⁊ hij q̄ cõsultant
de vtilibꝰ: vt sunt cõsiliarij: ⁊ illi qui iudicāt de
iustis et iniustis sũt per se partes optime ciui-
tatis. ¶ Ista ꝯ° ꝓbatur ꝑ precedētia. ⁊ hoc sic
nam quoꝝ opa sunt ſm virtutē: vel generati-
ua virtutis sunt ꝑ se partes optime ciuitatis.
ſ illoꝝ triũ dictoꝝ opera sunt ſm virtutē ⁊ ge
neratiua virtutis. ğ ⁊c. Maior patet ex prece
dētibus. et minor ex hoc patet. q2 illi qui intē
dunt bellũ habēt virtutē. s. fortitudinē ꝑ quaz
sunt aggressi. ⁊ ꝑ ꝯñs prudentiā/⁊ alias virtu
tes. q2 virtutes sũt ānexe. Simil̄r illi q̄ ꝯsultāt
ꝑ habitũ prudētie cõsultant de hijs que sunt
ad finē. vt đz in sexto ethicoꝝ. Et silr illi qui iu
dicant de iustis/⁊ de iniustis ad hoc ꝙ iuste iu
dicent oportet ꝙ habeāt habitũ prudētie per
quā possit bene iudicare inter iustũ et iniustũ
¶ Et si queraꝛ ꝙ si iste partes ꝑ se ciuitatis o-
ptime sint attribuēde eisdē. ita ꝙ idē sint q̄ in-
tendāt bellũ: ⁊ cõsultent ⁊ iudicēt: vel sũt attri
buēde diuersis. ita ꝙ quidā sint qui intendant
bellũ. et alij sint q̄ cõsultent ⁊ iudicēt. Hāc eñ
dubitationē mouet phs: ibi. [vtrũ ⁊ hos esse]
et statim soluit eā dicens. Clarũ est quodāmo
do eisdē: ⁊ quodāmodo alijs. Et ostendit quo
mō alteris: ⁊ quo° eisdē ista sint cõmittenda. ⁊
dicit ꝙ sunt eisdē cõmittēda: q2 nō nisi ciuibꝰ
Et dicit etiā quo° alijs sũt cõmittēda. q2 eñ al
teriꝰ vigoris vtrũqz opꝰ. s. est. et dicit quomō
Et alterũ prudētia. ⁊ alterũ viribꝰ indiget hoc
est q2 cõsultare ⁊ iudicare indiget prudētia: et
intēdere bellũ indiget fortitudīe. ⁊ ꝑ ꝯñs alijs
ꝯmittēda sunt. Uñ dicit plato in tymeo ꝙ ele-
cta iuuētus athenis ad militiā deputabaꝛ. Ex
cricius egiptiꝰ dicit ꝙ cõsultores ⁊ iudices de
bent eē cani ⁊ sapiētes. Et reprehēdēs grecos
dicit ille. greci pueri estis: ⁊ nō est in vobis vlla
cana sapiētie. Ex istis videꝛ ꝙ diuersis ista sũt
cõmittenda. Et declarat ꝙ dixit quomō eisdē
sũt cõmittenda. ⁊ dicit. q2 vō ipossibiliũ ē eos
q̄ afferre vim ⁊ ꝓhibere hos possũt subiectio-
nē pacti semꝑ eisdē. vult dicere ꝙ hec nō sunt
cõmittēda nisi ciuibꝰ. ⁊ sic dicũtur cõmitti ab
eisdē. ⁊ dat rationē. q2 de numero ipossibiliuz
est ciues potētes violēter agere. cũ eoꝝ sit ꝓ-
hibere subiectos ne aliqua violētia fiat eis. et
ideo arma cõmittenda sũt ciuibꝰ fortibꝰ: ⁊ nō
alijs. Et dat rationē phs: ⁊ dicit. q̄ eñ armorũ
dñi sunt. ijdē sunt etiā dñi statꝰ vel mutatiōis
reipublice. hoc est ꝙ sũt dñi ꝙ maneat policia
vel ꝙ nō maneat. Et ꝓpꝛ hoc antiq̄tus in yta
lia omnē militiā cogebāt hēre domicilia in ci-
uitate ne subuerterēt policiā. Ex hijs cõcludit
dicēs. Restat igiꝛ vt eisdē quidē ābobꝰ respu
blice tradātur. vult dicere ꝙ restat ꝓ determi-
natōe ꝙ eisdē vtrisqz ciuibꝰ dari debēt policie
iste nō simul quidē. ſ vt natura fert. hoc est sic
aptũ natũ est. vires quidē in iuniorībꝰ sũt pru
dētia vō in senibꝰ. et sic distribui. s. ista inꝛ eos
cõmodũ est/et iustũ esse videꝛ. habet eñ hec
distributio id ꝙ est ſm dignitatez. s. vt iudicia
sapiētibꝰ cõmittanꝛ: et arma iuuenibꝰ. naz sic
vnicuiqz datur ſm suā dignitatē. ¶ Tertia ꝯ°
ponitur ibi. atqz possessiones]. et est ista ꝙ illi
q̄ sũt ꝑ se ptes ciuitatꝭ optime debēt hēre pos
sessiões. ita ꝙ debēt esse dñi possessionũ. Ista
ꝯ° ꝓbaꝛ ſm phm duplr. et p° sic. nā ciuitas op
tima ordinaꝛ ad ꝑ se sufficientiā vite. vt ꝑꝫ ex
superiꝰ dictis. ſ sine possessionibꝰ nō est per se
sufficientiā vite. ğ oportet ꝙ in ciuitate optia
sint possessiões ꝑ q̄s possit eē i ciuitate sufficiē
tia vite. et iste possessiões opz eē ciuiũ q̄ sũt p
tes ꝑ se optie ciuitatꝭ. nō ei ciuitas ē abũdans
nisi ciues sint simplr abũdātes. hij aũt sũt ciues
s. q̄ sũt ptes ꝑ se ciuitatis optie. nā turba vrba
na viliũ ministerioꝝ nulla ps est ciuitatis. nec
aliud genꝰ q̄dcũqz ꝙ nō sit vtutꝭ effector vt di
ctũ ē in pˀma ꝯclone: ē ꝑ se ps ciuitatꝭ. ⁊ ꝑ ꝯñs
est nccē ꝙ ptes ꝑ se ciuitatꝭ optie ꝙ hēant pos
sessiones. ⁊ sinꝛ dñi possessionũ. vt in ciuitate
sit ꝑ se sufficiētia. ¶ Scđo ꝓbaꝛ ꝯ° ibi. [patet
hoc]. ex suppositiōe premissa. ⁊ dicit sic phs.
patet h. s. ꝙ ꝑ se ptes ciuitatis optie ꝙ debent

hēre possessiones. ex eo ꝙ pmisimus. et indu-
cit rationē. felicitatis em̄ nccē est vt p virtutez
fiat. ſ supple. felicē ṽo dicere ciuitatē debem⁹
nō ad aliquā partē eius respiciētes. ſ omnes
ciues. ꝫ supple manifestū etiā. s. est ꝙ hoꝝ pos
sessiones esse oportet. ¶ Ratio ista potest sic
formari. nam felicitas nō est sine virtute. ergo
oportet ꝙ oēs ciues q̄ sunt per se partes ciui
tatis optime sint felices et virtuosi. et per ꝯn̄s
oportz ꝙ p se partes ciuitatis optime habeāt
possessiones. qꝛ aliter ꝓpt̄ nccīa vite querēda
essent ipediti ab opib⁹ virtuosis. z sic nō eēnt
ciues optime ciuitatis. Siquidē. s. nccīn ex di
ctis pz ꝙ ciues nō colūt terras. cū colere t̄ras
nō sit opus virtutis. ꝫ nccē est agricolas esse z
fuos vel barbaros vel ministros. ¶ Quarta
cōclusio ponit̄ in p̄ncipio tercie partis capl̄i q̄
īcapit ibi. [Reliquū est ex hijs] vbi dicit phs
ꝙ reliquū est ex hijs q̄ supra numerati sunt ge
nus sacerdotū: quoꝝ institutio manifesta est.
Et est ista ꝯclusio: ꝙ genus sacerdotū est insti
tuendū ex ciuib⁹ q̄ sunt p se ptes ciuitatis op
time. et nec agricola / nec artifex / nec vilium ex-
erciciorꝝ quisꝗ sacerdos ē deputādus. ¶ Ista
ꝯ̊ ꝓbatur sm̄ phm̄ ex precedētib⁹ sic. nā opus
diuinū ad qd̓ sacerdotes sunt deputati est ho
norabilissimū. ꝫ honorabilissimi viri debēt cul
tui diuino deputari: z p ꝯn̄s ex ciuib⁹ qui sunt
p se partes ciuitatis optime sunt deputādi sa
cerdotes ad cultū diuinū. qꝛ illi sunt viri opti-
mi: z nō agricole / nec artifices / nec illi qui sūt
vilū exerciciorꝝ debēt fieri sacerdotes. Unde
dicit phs. honos em̄ dijs a ciuib⁹ est ipenden-
dus. nō em̄ esset honestū ꝙ agricol a callosis
manibus tractaret sacra. nec artifex fulligino
sus esset circa sacra. ¶ Et si querat̄ ex quo sa-
cerdotes sunt instituēdi ex ciuibus tm̄ q̄ sunt
per se partes optime ciuitatis. si indifferenter
oēs tales ciues sunt instituēdi sacerdotes.
Ad hoc dicit phs ibi. [Sed cū distincti] ꝙ nō
qꝛ nō in quacūqꝫ etate sunt instituēdi sacerdo
tes: ſ in etate vltima cōstituti cū nō possint va
care nisi cōtēplationi: nec in bellicis: nec in cō
silijs / aut iudicijs. Hoc em̄ pz p hoc: qꝛ ciuilia
distribuēda sunt cuilibet sm̄ ꝙ ciues apti sunt
ad exercendū ea. ſ opera ciuilia sunt i duo di-
uisa sicut ciues sunt distincti in duas partes ħ
est in eos q̄ arma tenēt / z in eos q̄ consultant:
et ciues in vltima etate cōstituti sunt apti con
tēplationi. z p ꝯn̄s dijs exibere cultū. z nō sūt
apti ad alia opera ciuilia. qꝛ nec ad bellandūz
nec ad consulendū vel ad iudicandū: z nō sūt

priuandi ab honorib⁹ ciuilibus ꝓpt̄ bona opa
precedētia. ideo eos q̄ sunt apti requietē susci
pere q̄ ꝓ tpore hijs laborauerūt. ac defessi sūt
hijs vtiqꝫ esset cura demandāda. ¶ Et qꝛ iam
oīa officia ordinata sūt in ciuitate: quasi epilo
gando subdit phs ibi. [Que sint igitur]. z di
cit. que sint igit̄. s. illa sine quib⁹ nō potest sta-
re ciuitas. z que sint ciuitatis partes dictuz sit
Et declarat que sūt: z dicit. agricolas em̄ z ar-
tifices / z oēe ministeriū. s. mercenariū ciuita-
tibus existere necessariū est. partes aūt ciuita
tis sunt hij qui arma tenēt: z q̄ ꝯsultant. z vnū
quodqꝫ separatū est. s. sicut dictuz est. Et dicit
modū separatiōis. hoc quidē semper. s. ad to-
tam vitā principātur. s. illi qui cōsultant / et iu-
dicant. eo qꝛ iudicare z cōsultare senibus sapi
entibus cōmittitur: hoc ṽo sm̄ partē: hoc ē qꝛ
illi qui sunt arma portātes sm̄ tēpus aliqd̓ de
terminatū sunt ꝯstituti ad bellū. qꝛ illud ꝯmit
titur iuuenib⁹ potentibus z nō senibus. Ecce
quomō distingūtur illa que sunt nccīa ad cōsi
stentiā ciuitatis optime: z ad cōseruationē ei⁹
z quomō istoꝝ necessarioꝝ quedā sunt q̄ non
sunt per se partes ciuitatis. z quedaz sunt per
se partes ciuitatis. ¶ Et si dicatur ꝙ hec distin
ctio nccīoꝝ ad cōsistentiam ciuitatis est inuē-
ta de nouo. z per ꝯn̄s nō est bona. Ad hoc di-
cit phs ibi. [videtur aūt] ꝙ p̄dicta distinctio
necessarioꝝ ad ꝯsistentiā optime ciuitatis est
ab antiqs inuēta: z nō de nouo. et dicit sic. vi-
detur aūt nō nunc: nec paulo ante hoc notum
fuisse hijs qui de republica philosophant̄. Et
dicit. quid z quot oportet diuisam esse ciuita-
tē seorsū sm̄ gn̄a. s. vt diuersis diuersa officia
ꝯmēdentur. z ꝙ pugnatoꝝ gen⁹ oportet esse
aliud: z aliud gen⁹ agricolaꝝ. Et p̄mo inducit
in egipto. qꝛ sicut dr̄ in tymeo platonis. tricias
loquēs ad solonē dixit: ibi. cōstituisse ciuitatem
ante nouē milia ānoꝝ optimis legibus guber
natā ꝙ tn̄ eē nō potuit. qꝛ mūd⁹ vsqꝫ hodie nō
tm̄ stetit. Et ħ est qd̓ dicit phs. nā in egipto vſ
qꝫ ad ħ tp̄s in hūc modū se hēt. Et in creta. scz
ꝙ gen⁹ pugnatoꝝ est aliud. z aliud est gen⁹ a
gricolaꝝ. Et iducit legislatores q̄ ħ statuerūt
Et dic̄. in egito q̄dē sexostri legē ferēte. In cre
ta ṽo mino. Sexostris est nomē ꝓpriū legisla
toris q̄ vt supradictū est statuit i egipto. min⁹
ē nom̄ ꝓpriū alti⁹ legislatoris q̄ ħ idē statuit i
creta īsula q̄ ē iuxta greciā. Et iduc̄ phs vlti⁹
ibi. [antiq̄ videt̄] statuta antiqꝛ de cōuiuijs.
z dic̄. antiq̄ videt̄ etiā ꝯmessationū institutio.
ꝙ in creta factū est mino regnante. sed multo

prius hoc in ytalia fuit ꝙ̄ in creta constitutum Et hoc ꝓbat subdēs: tradūt eīn periti hoīes il loꝝ locoꝝ fuisse ytalū quendā enotrie regē. a q̄ mutato noīe ꝓ enotris ytali sūt vocati. vult dicere ꝙ historie ꝑitoꝝ hoīm dicūt ꝙ illoꝝ locoꝝ q̄ sūt in ytalia que priꝰ vocabat̄ ometria fuisse quendā regē q̄ vocabat̄ ytalus. a q̄. s. ytalo rege mutato noīe ometrie ytalia fuit vocata. Oraꝫ illaꝫ maritimā europe: q̄ est inter stillaticū ꝛ lameticū sinū. vult dicere phs. ꝛ horam illā europe ytalie nomē accepisse q̄cunꝫ hora extitit intra sinū stillitici. stila canis est in greco. ꝛ in piclis maris sūt lapides quidā eminētes sup aquā sicut capita canicia: in qbꝰ naues ipingunt ꝛ frāgūtur. lameticū aūt est sinꝰ maris. ꝛ interp̄tatur percussus: s̄m vnā interp̄tationē. ꝛ est periculū qḋ ḋr charipdis. q̄ vsꝫ hodie sūt duo pericula iuxta siciliā. de qbꝰ dixit poeta. incidit in silā cupiēs vitare charipdim. Et h̄ est qḋ subdit. distant ꝟo hec loca inter se meridiei. s. hec loca maritima q̄ sūt ad ꝑtes meridiei. ℂ Quoꝰ aūt ille ytalus rex statuerit ista subdit. ꝙ tradūt. s. hystoris hūc ytaluꝫ a quo p̄mo ytalia nomē accepit agriculturā enotrios. s. hoīes illius patrie dicta tūc enotria docuisse. cū priꝰ pastores vagi essent. ac palātes illis leges posuisse: ꝛ cōmessatiōes seu cōuiuia instituisse p̄mū. q̄propt̄ etiā nūc q̄dam illoꝝ ꝑploꝝ cōmessatiōibꝰ vtūtur. ꝛ legibus q̄busdā ab illo positis. Incolebāt aūt eaꝫ ytalie partē que ad tyranniā versa est opici q̄ nunc noīantur ausonij. s. a quodā q̄ vocabat̄ auson q̄ eis p̄mo leges imposuit. ℂ Et subdit phs de distictiōe facta in alijs terris: ibi. [Alteraꝫ ꝟo partē] que aiapiga: ꝛ ioniuꝫ ꝑtinet icolebant chaones syrtim appellatā. Iapiga eīn ꝓuīcia quedā est. ꝛ iones sunt greci. chaones est gēs sic vocata. syrtim est sinꝰ maris. nā syrtes sūt pericula maris q̄n multa loca arenosa de fundo eminēt in q̄ naues ipingunt ꝛ franguntur. Originē aūt haꝝ gentiū subdit phs dicēs. ipi ꝙ̄ ab enotrijs orti. vult dicere ꝙ erāt chaones habitantes in syrtibꝰ ab enotrijs nati ad loca illa maritima trāsmigrati. ℂ Post oīa hec concludit vlr̄ ibi. [Inuentio igitur] ꝙ institutio cōmessationū seu cōuiuioꝝ hic facta est p̄mo Et ratio fuit sicut narrāt anthalaꝰ ꝛ cetyria pōtifices ydoloꝝ in libro quē de cultura deorum describūt ꝙ in festis deoꝝ q̄n multas hostias offerebāt. ex quibus pars cedebat sacerdotibus: ꝛ pars imolanti habebāt pastoforia circa tēpla in q̄bus epulabātur. ℂ Hijs itaꝫ determinatis subdit phs ibi. [Diuisio aūt] ꝙ diuisio aūt ciuitatis ꝑ genera apud egiptū icepit: scꝫ vt quidā sint agricole: ꝛ quidā arma ferentes: et quidam cōsiliatiui. Et ꝓbat ꝑ hoc quia sesostris qui leges instituit in egipto: et ibideꝫ regnauit: multis tp̄ibus antefuit ꝙ̄ minos in creta regnaret. oībꝰ istꝭ dictꝭ dicit. Et alia fere credendū est eodēmodo inuēta fuisse multotiens in lōgo tp̄e. imo vero et infinities. Hic phs presupponit mundū esse ab eterno: sicut ꝓbauit octauo phisicoꝝ ꝑ eternitateꝫ motus et tēporis. Et subdit rationē quare ab antiq̄s hec facta sunt. Et dicit. nam et que necessaria sunt ad vsum vite indigentiaꝫ ipsam docuisse rationabile. et illis reptis additamēta postea facta fuisse ad expolitiorē vtendi formaꝫ. vult dicere ꝙ fuit necessariū et rationabile accipere illa que erāt necessaria ad vsum vite. et ad modum viuēdi per leuis positionē ab antiq̄s et hoc ꝓpter casus quotidie emergētes. ℂ Ex oībus hijs concludit propositū: et dicit. ꝙ eodemmodo in cōstitutione reꝝpublicaruꝫ credendū est accidisse. ꝙ aūt omnivetusta seu antiqua sint ista signum est: ꝙ egipto. i. que circa egiptuꝫ sint Assignat rationem: et dicit. quoꝝ antiquitas maximo putatur leges habuerūt et ciuileꝫ institutionē. vult dicere ꝙ isti scilicet egipcij antiquissimi videntur esse: et fuerūt leges sortiti. et ordinem politicum melius inter oīs. Ex hoc cōcludit. quapropter vtendum est hijs que sufficienter tradita sunt. et que deficiunt reperire conandū. ℂ Ultimo autē subdit phs epilogū de toto capitulo: ibi. [ꝙ igit̄ agri] et dicit: ꝙ esse debeāt agri/et possessiones eorum qui arma tenent. et quicunꝫ sunt partes per se ciuitatis optime dictum est. Et qua de causa cultores illarum. scilicet agricole oportet ꝙ sint alij. etiam dictum est. et qualis et quanta debet esse regio. etiam dictuꝫ est scilicet a principio istius septimi libri. Et hec de isto capitulo sufficiant.

De distributione vero ipsius regionis et qui et quales debent esse cultores dicendum est ꝛc. ℂ Postꝙ̄ philosophꝰ in precedenti capitulo determinauit de partibus per se ciuitatis optime quibus erāt attribuende. Consequenter in isto capitulo intendit determinare de distributiōe regionis que pertinet ad ciuitatem ℂ Pro quo sunt aliqua notanda. Et primo est notandum ꝙ istud capitulū cōtinet duas partes principales. In p̄ma eīn ꝑte phs determinat de distributiōe terre

¶In scd'o pte determinat de cultoribus terre ibi [Cultores aūt maxie ¶Scd'o ē notādū. q' phs in pncipio pme ptis capli ponit primo intentionē suā de distributione regionis. & de cultorib' regionis. Deinde subiūgit tres suppositiones. ¶Et dicit pmo de distributiōe ipi us regionis & qui & quales debēt eē cultores dicendū est. Posita intētione ponit pmā suppositionē ibi. [qñquidē] & est ista q' nō expedit in ciuitate bñ ordinata oēs possessiōes eē cōes: & nullas eē ppas. sicut quidā dixerūt. scz Socrates & Plato discipul' ei'. Usu amicabi li cōes fieri scz oportet. & hoc ne deficiat alicui ciuiū alimēta seu necessaria. Rō q̄re nō debēt oēs possessiones esse cōes est ista. q: vnusq̄sq3 magis curat de pprijs q̄3 de cōib' vt dictuz est in scd'a libro. nam si oēs possessiōes essent oi bus cōes nullus de eis curaret & sic destruerēt ¶Scd'am suppositionē ponit ibi [De cōmen sationibus] & est ista. q' in ciuitate optima expedit q' fiant cōmēsatiōes seu cōuiuia cōmunia, ppter gñationem & intentionē familiarita tis & amicicie. & q' paupes & diuites oēs cōicent hmōi cōuiuijs. Et dicit sic. de cōmēsationibus q̄3 videt' oibus vtile eē vt adsint bñ istitutis ciuitatib': quād'o ob cām: hoc est: ppter quā causam nobis q̄3 idez videat' postea dicemus. scz statim in hoc eodem ca°. oportet aūt ciues vniuersos ad eax. s. cōmensationū cōionem admitti. Et rō est ista: q2 ista fiunt in festis deox. & in demōstrationib' cōib': & in solennitatibus sicut in nuptijs & receptionibus pncipum: in quibus vt dicit' in quarto ethicox. magnifici maxime demonstrant'. Et q2 statutum est q' in talib' dieb' festiuis & solennitatib' fiāt tales cōmēsationes seu cōuiuia cōia. Et nō ē facile vt illi qui sunt paupes cōtribuere statutam pensionē: q2 nō possunt ex ppo & ceteraz domū: scz ppriam gubernare. & p ɔ̄ñs meli' est q' q̄dam pars terre separet' ex qua sumpt' tales ad conuiuia cōia habeant': ne expensis nimis grauent' paupes. ¶Tertiam suppositionē ponit ibi [Preterea] & est ista. q' expense q̄ fiūt circa cultum diuinū debent esse cōuenientes toti ciuitati. eo q' tota ciuitas & non solum altera pars ad deum ordinat' & tenet' ad reuerētiam diuinā. ¶Istis p̄suppositis ponunt' due ɔ̄clones. Prima ɔ̄clo ponit' ibi [Est igitur necessariū] & est ista. q' si sunt vere p̄dicte suppositiones expedit in ciuitate vel in regione optima possessionem ciuitatis vel regionis diuidi in duas ptes scz in ptē cōem: & in ptem ppriā. & quālibet hax ptium in duas ptes. ¶Istā cōclusionem deducat phs. & pmo quo ad pmam diuisionē: & dicit. illi' em̄ ptis quā publicā seu cōmunem dixim' debere, vna pars deox cultui deputanda est: altera vo ad cōmensationē impensam. Uult dicere. q' pma pars pme diuisionis diuiditur vlterius in duas ptes. vna pars sit deputā p sacrificijs fiendis dijs. & altera illius partis seruet' p cōuiuijs cōib' Rursus puati agri ps vna ad pprias ncītates est deputanda. altera vo ad ciuitatem. Uult dicere q' scd'a pars pme diuisionis que est ps ppa: ē rursus diuidenda in duas ptes: quax vna est seruanda a quolibet p suis pprijs necessitatibus & sue dom': & altera pars est deputāda p negocijs cōibus ciuitatis. s. p munitione & custodia ciuitatis. & silr ad amicabilē cōicationē ¶Deinde pbatur ɔ̄clo fm phm ibi [vt duab' sortib'] & pmo sic. nam expedit ciuitati q' oēs ciues pticipent pprio & cōi. & si quedā possessiones sunt cōes. & q̄dam pprie oēs ciues participant ppo & cōi. q' pz. q' est equale & iustū. ergo expedit ciuitati q' quedā possessiones sint cōes: & q̄dā ppe ¶Scd'o pbat' sic ɔ° manifestū est. q' expedit ciuitati hr̄e possessiones cōmunes ppter conuiuia cōia: & ppter bella: et ppt' alia cōmunia negocia ciuitatis. Silr expedit ciuitati q' ciues habeant possessiones pprias eo q2 ciues magis curant de pprijs q̄3 de cōibus. & ideo propter vicinos aduersarios expedit q' vnusq̄sq3 ciuis habeat propriū. q2 sic vn' quisq3 magis curabit saluare bona ciuitatis & magis defendet se cōtra aduersarios volētes diripere ea q̄ sunt ppa ciuiuz. nam si omnia essent cōia aliq non curarēt si diripent' illa bona. & p ɔ̄ñs vt bona ciuitatis cōseruent' expedit ciuitati q' vna ps possessionū sit ppria diuisa inter ciues. Unde dicit sic phs. vt duabus sortib' vtriq3 distributis. hoc est vnicuiq3 ciuiuz distributis. ambox locox oēs pticipes sint hoc est vt omnes ciues sint pticipes ambaruz ptiū. supple expedit ciuitati regionem diuidi in partem cōem & ptē ppriā. q' aūt sit vtile: et expediens ciuitati. ¶Subiungit phs dicens equū em̄ & iustū ita se habet. hoc est. hoc em̄ est equū & iustū. q2 sic datur vnicuiq3 fm ppriā dignitatē tam paupibus q̄3 nobilib' ¶Etiā ē alia vtilitas ciuitati. q2 inter finitimos seu vicinos est maior cōcordia. vnde dicit phs. & ad finitima bella concordantius. et rō est istā: q2 tunc vnusquisq3 habet q̄d suum est: cum habeat illud q' sortiē iposituū est. & sic q̄relari nō potest.

Et subdit nocumentũ ꝙ ꝓuenit ex hoc vbi terra nõ diuidit̃ ibi.[vbi em̃ hic modus.]⁊ dicit ꝙ vbi em̃ hic modus nõ seruat̃ alij faciliter ꝓ- secuũt ad finitimoꝝ inimicias. alij illas nimiuz refugiũt: ⁊ ꝯtra dignitatẽ. Uult dicere ph̃s. ꝙ vbi iste modus diuisionis terre nõ seruat̃ crescũt inimicicie inter vicinos: ex eo ꝙ aliq̃ alijs ponunt iportabilia onera expensaꝝ: eosq̧ sic aggrauant: ⁊ seip̃os alleuiãt cõtra rõnẽ. Q̃obrem apud quosdaz lex est: vt qui agros habẽt vicinos: hij nõ admittant̃ ad ꝯsiliũ belli aduersus illos suscipiendi. Et assignat cãm dicẽs: ꝙ ꝓpter ꝓuatam cãm sui recte ꝯsilium dare non valebunt. Uult dicere ꝙ erat lex in aliquibus ciuitatibus. ꝙ qñ erat inimicicia inter aliquos habentes possessiones vicinas ꝓpter ꝙ seq̃batur ꝓliũ inter eos volentes ciues dare remedium ne sequeret̃ damnũ nõ vocabant ad ꝯsiliũ illas ꝑtes aduersas. ⁊ hoc. ꝙ ꝓpter causam ꝓuatam sui nullus eoꝝ recte ꝯsiliaret. Ex q̃ seq̃tur ꝙ vnusq̧sq; magis conat̃ defendere propa ne ab iimicis diripiant̃ q̃ cõia. ⁊ sic oportet vt ꝯseruent̃ cõia ꝙ sit aliqua pars possessionum diuisa inter ciues. vt vnusquisq; habeat portionẽ propriã ꝓm suã dignitatẽ. Deinde subiungit ph̃s epylogũ de oib⁹ dictis in ista ꝓma ꝑte capli ibi[Agroꝝ igit̃.]⁊ dicit ꝙ per hunc modũ facienda est ꝑticio agroꝝ ob causas añdictas. ¶ Scd̃a ꝯcl̃o ponit̃ in scd̃a ꝑte capli que incipit ibi[Cultores aũt ip̃i.]⁊ est ista. ꝙ in ciuitate optima seu in optima regione cultores terre si advotũ haberi possũt debẽt esse ꝓ cor pora robusti: vt bñ possint laborare. s. qui sint capti in bello ⁊ seruati ad obsequia vel empti in seruitutẽ ¶ Ista ꝯcl̃o pꝫ per hoc. ꝙ dñs dñatur seruo advotũ tãq̃ illo ꝙ est possessio eius ⁊ per ꝯñs seruus empticius: vel capt⁹ in bello est vtilior ad colendã terram dñi q̃ aliquis alius. Sed si opus fuerit habere pl'es seruos ad colẽdam terrã cauẽdũ est. ꝙ oẽs nõ sint vni⁹ generis. s. consanguinei adiuicẽ: nec aĩo elati. Subdit rõnem ph̃us. ꝙ sic ad faciendũ opus eruntvtiles. ⁊ nihil noui ab eis metueret̃. Nã si sunt cõsanguinei ꝓpter naturalẽ vnitatez in seip̃is ꝯfidentes iniuriari poterũt dñis suis: et insurgere ꝯtra eos. Et si sunt animo elati: seu sup̃bi: sil'r audent insurgere contra dños suos ⁊ per ꝯñs oportet attendere ꝙ s̃ui nõ sint consanguinei: nec aĩo elati seu sup̃bi. Et sic erunt vtiles ad opus ⁊ seruient dñis in humilitate ⁊ subiectione. ⁊ si autem serui tales non possint haberi. Ad hoc dicit ph̃s. secundo autez loco supple habeant̃ barbari ministri natura siles hijs quos supra diximus. nam barbari a natura hñt ꝙ sint serui: propter defectum rõnis: vt dictum est in ꝓmo libro. ¶ Et est attendenduz ꝙ nõ sint consanguinei: nec aĩo elati: propter causam supradictam de seruis. Et subdit ph̃s ibi[Hoꝝ aũt]ꝙ expedit ꝙ in proprijs possessionib⁹ ꝙ sint cultores serui proprij. ⁊ in possessionibus cõib⁹ ꝙ sint serui cões. Et hoc ẽ ꝙ dicit. Hoꝝ aũt. scz seruoꝝ in ꝓuatis quidẽ agris ⁊ ip̃i ꝓuatoꝝ dñoꝝ sint: in publicis vero publici hoc est ꝙ in cõibus agris seu possessionib⁹ oportet ꝙ sint serui cões cultores eaꝝ. ¶ Et si q̃ratur̃ quõ est vtenduz seruis. Ad hoc dicit quẽadmodũ aũt seruis vtendum sit. ⁊ q̃re melius est omnibus seruis ꝓmiũ libertatis cẽ ꝓpositum postea dicemus. Et hec de isto capitulo sufficiant.

Rbs aũt ꝙ terre marisq; ꝑticeps esse debet. ⁊ quo ad totam regionem siml'r ⁊c. ¶ Postq̃ ph̃s in ꝓcedenti caplo determinauit de distributione regionis que ꝑtinet ad ciuitatẽ. ¶ Consequenter in isto caplo intendit determinare de hijs que supponenda sunt ad ciuitatem optimam habendã ex ꝑte situs ciuitatis. ⁊ ex ꝑte munitionis muroꝝ Et ex ꝑte habitationũ ordinataꝝ ad actus cõmunes ⁊ principales ciuium. Pro quo sũt aliqua notanda. ¶ Et primo est notandũ ꝙ istõ caplm continet tres partes principales. ¶ In prima em̃ ꝑte determinat ph̃s de supponendis ad optimam ciuitatẽ ex ꝑte situs ciuitatis ꝓ securitate ⁊ sanitate ciuiũ ¶ In scd̃a ꝟo ꝑte determinat de munitionibus ⁊ edificijs cõib⁹ ciuitatis ibi.[Loca aũt munita.] ¶ In tertia aũt ꝑte determinat de dispositione habitationum ordinatarum ad actus principales ciuiũ ibi[Cum vero multitudo ciuium.] ¶ Scd̃o ẽ notandum quantũ ad bonũ sitũ ciuitatis dispositio regionis debet attẽdi quo ad tria Primo penes dispositionem qualitatiuam. scz si ẽ nimis calida aut nimis frigida. Scd̃o. penes q̃titatem seu extensionẽ si est sufficiẽs ad fructificandum ꝓ tanto pp'lo. Tertio. penes situz regionis. Situs autem regionis debet attendi dupl'r. Uno mõ in ordine ad celuz. Alio mõ in ordine ad aerem. ¶ Tertio est notanduz. ꝙ dispositio qualitatiua regionis multipl'r diuersificatur ꝓm ꝙ illa regio alteri aut alteri respicit ꝑtib⁹ celi quibus regiones sũt subiecte. vt paꝫ ꝑ ph̃m primo metheoroꝝ: vbi dicit. ꝙ est nccẽ istum mũdũ esse continuũ seu cõtiguum

lationibus seu motionibus supioribus celi vt inde tota virtus eius gubernet. ¶ Quarto e᷑ notandum primo. ꝙ cōplexio corpoꝝ humanorum sequit frequenter diuersitatē dispositionum q̄litatiuaꝝ regionis in qua sunt. Pꝫ hoc ad experientiā. nam videmus ꝙ propter hoc nō soluꝫ hoīes diuersificantur in moribus. ꝟ etiā diuersificant in cōplexionibus humanis. hoc eñ pꝫ per phꝫ quarto phisicoꝝ qui dixit. ꝙ locus est ꝯseruatiuus locati: qd nō esset veꝝ nisi locatum haberet dispositionē cōuenientē loco. ¶ Scd̄o ꝙ quanto complexio humana est purior ꝛ simplicior ꝛ viuatior tanto sensus exteriores sunt viuatiores/potiores/ ꝛ subtiliores. Et ꝯsequenter tanto intellectus est purior et subtilior pro eo. q꞉ q̄ꝺiu sensus exteriores sunt viuatiores tanto magis ꝓssūt deseruire intellectui ¶ Quinto est notandū ꝙ phs in principio capli ostendit duo que maxīe respiciēda sunt in situ ciuitatis ad hoc ꝙ ciuitas sit optima. Quorum primum est illud ꝙ dixit in capitulo penultimo. Et dicit. ꝙ qui sapient disponit ciuitatem oportet ꝙ sic eaꝫ disponat ꝙ ciuitas sit pnceps terre ꝛ maris. ꝛ ꝙ sit cōis ad totam regionem eius quantuꝫ fieri pōt: vt dictuꝫ est prius. ꝛ hoc vt ex hijs possit adiuuari in necessarijs ad vitam. ꝛ contra debellātes volentes ipugnare ciuitatē ¶ Scd̄m est ꝙ magis in speciali ad bonū situm ciuitatis oportꝫ īspicere ad quatuor: vt dicit ibi [Ipsius aūt] quoꝝ duo prima iuste ordinant ad sanitatem ꝛ tertium ad oportunitates bellicas. ꝛ q̄rtum ad necessitatem vite ¶ Primo eñ pro sanitate ciuiū oportet si fieri pōt ꝙ ciuitas decliner ad orientem: ꝛ adventus flantes ab oriēte. Et rō est ista. q꞉ ventus flantes ab oriente saniores sūt. ¶ Scd̄o debet esse ciuitas disposita ad vētum borealem. hoc est ad aquilonarem ventū ¶ Et subdit causaꝫ ꝛ dicit. he scꝫ ciuitates sūt adhiberna potiores. hoc est ꝙ he ciuitates site sic adventus boreales: seu aquilonares sūt retentiores sanitatis. ex eo q꞉ illi venti sunt recti flatus: ꝛ sic dissipant nubes ꝛ clarificat aerem. ꝛ propter hoc sunt saniores: ꝛ eꝫ. ventus australes habet flatū inuolutū ꝛ humidū propter ꝙ sunt inductiui malaꝝ dispositionuꝫ in corporib᷒. ꝛ silr̄ est de ventis accidentalib᷒ de quibus satis large dixi in methauris. Et ideo nō expedit ciuitates ad illos ventos disponi. ¶ Tertiū ꝙ est ꝯsiderandum in speciali in situ optime ciuitatis est. ꝙ ciuitas disponatur ad politicas actiones facile exercendas. ꝛ ad bellicas oportune se habeat. Et exponit phs q̄lr hoc fiat. ꝛ dicit. ad bellicas quidē vt facilis sit ciuibus in aliena egressio. hoc est ꝯtra aduersarios. hostibus aūt difficilis aditio: ac difficilis circūdatio. hoc est ꝙ cum difficltate possit capi ex munitione et situ loci ¶ Quartū ꝙ cōsiderandū est ꝙ ciuitas habeat multitudinem aquaꝝ. s. fontalium: ꝛ stannoꝝ: scꝫ fluuialium habundantiam habeat maxime naturalē. ꝛ si fieri non pōt. ꝙ talis habundantia aquaꝝ naturaliū sit ordinet ꝙ sint cisterne ex aqua pluuiali: ꝛ lacus qui magnam vim aquaꝝ suscipiant. hoc est in quib᷒ suscipit maxima pars aq̄ pluuialis. ꝛ hoc vt nunq̄ꝫ deficiant aque in ciuitate: ita ꝙ non ꝯtingat aquā omnino deficere. etiam si aque exteriores fluuioꝝ ꝛ fontiuꝫ prohibeantur ab aduersarijs. ¶ Istis p̄suppositis ponunt quinqꝫ ꝯclōnes ¶ Prima ꝯclō ponitur ibi [Sꝫ cū oporteat] ꝛ est ista. ꝙ ad politicū pro sanitate ciuiuꝫ maxime ꝑtinet curare in situ ciuitati de dispositione bona qualitatiua aeris ꝛ aque. ¶ Ista ꝯclō probat ꝑm phꝫ sic. nam de illoꝝ bona dispōne maxime oportet politicū curare in situ ciuitatis pro sanitate ciuiū quibus hoīes vt pluriū ꝛ frequentissime ad vitam vtunt cōseruandā. ꝟ aere ꝛ aqua vt pluriū ꝛ frequentissime vtunt homies ad vitam ꝯseruandam: ꝫ ꝛc. Maior pꝫ. ꝛ minor apparet per hoc: q꞉ hoīes vtunt aqua ad potum ꝛ ad cibum: et aere ad inspirationē et exspirationem: ꝛ hoc q꞉ vita humana sine istis nō potest stare nec sustentari. et ꝑ ꝯñs pro sanitate ꝯseruanda valde curandū est de dispositione bona aque et aeris. Vñ dicit sic phs. Sꝫ cum oporteat de sanitate habitantiū curam habere. hoc aūt sit primū in situ ꝛ qualitate loci. scꝫ ꝙ situs ciuitatis sit in bona dispositione aeris scd̄m in aquaꝝ salubriū vsu. Et dat rōnem et dicit. in ea quoqꝫ re est diligentia merito adhibenda quibus eñ pluriū ꝛ frequētissime vtuntur. scꝫ hoīes ad corpus: ea pluriū important sanitatē. Et ostendit ꝙ hec sunt aqua ꝛ aer. et dicit. aquaꝝ aūt ꝛ ventoꝝ potentia talē habet naturam. q꞉ ista necessaria sunt ad ꝯseruationem vite hoīs. ꝛ quorūcūqꝫ alioꝝ aīaliū. quapropter in ciuitatibus qui recte sapiūt distiguendum est aquaꝝ vsus si non omnes sunt pares. nec abundantia sit eaꝝ aquaꝝ oportet eas seorsum distinguere. vt alie sint ad cibum ꝛ ad potum ordinate. ꝛ alie ad aliam indigentiā deputent. q̄ eñ sūt meliores ꝛ sinceriores deputent ad cibum ꝛ ad potū. et alie ad alias

necessitates:sicut est lotturam vestimentorum ⁊ hmōi. ¶ Scđa ꝯclō ponitur in pricipio scđe ptis ꝯclōnis ꝙ incipit ibi. [Loca aūt munita] ⁊ est ista. ꝙ illō ꝙ est expediēs ⁊ vtile circa munitiones ⁊ habitationes ciuitatis nō eodē mō se hꝫ in oībꝰ ciuitatibus diuersaꝝ policiarum. Istam ꝯclōnem deducit ⁊ declarat sic phūs. ⁊ dicit ꝙ arx. i. pars supior ciuitatis ad dn̄atum vnius vel paucoꝝ. s. est expediens. Uult dicere ꝙ pars supior ciuitatis ꝙ est fortior ē expediens ꝓ habitatione regis. Et ꝓ habitatōe potentū ⁊ hoc vt in ea possint se defendere si opꝰ fuerit ab īpetu multitudinis insurgentis si cōtingat multitudinem se rebellare contra nobiles ⁊ potentes ¶ Scđo subdit de ppl'ari statu. ⁊ dicit. in ppl'ari aūt viuēdi mō equalitas loci scꝫ expedit. Uult dicere ꝙ in statu ppl'ari expedit equalitas edificioꝝ. ⁊ hoc est vt nullꝰ ꝓpter fortitudinē munitionis ⁊ edificij expugnet aliū vl' alios: aut tyrānizet. nam per hoc ꝙ in statu ppl'ari est equalitas edificioꝝ ꝯfortat' ppl's qui pncipatur in policia popl'ari ¶ Tercio subdit de optimatibꝰ v'tuosis. qui principantur in policia optimatū in qua pncipant' plēs v'tuosi ⁊ dicit. in optimatū vero gubernatione neutrū istoꝝ. s₃ magis loci plures ardui. Uult dicere. ꝙ optimatibꝰ vero qui sūt v'tuosi ⁊ attendunt ad bonum cōmune nulla istaꝝ supradictaꝝ ptiū est determinanda determinate. s₃ debet eē eis multitudo locoꝝ fortioꝝ ꝑ quos pōt ciuitas cōiter se tueri: debēt eis adaptari loca fortia in quātum aliqui illoꝝ sūt de numero potentū ⁊ diuitū: vt dictū est superꝰ. ⁊ plēs habitationes debēt eis adaptari īquātum sunt plēs. Et si querat' quales esse debēt habitationes habitantiuꝫ in ciuitate vt sint delectabiles habitantibus in eis: ⁊ expedientes ad vtilitatē ⁊ decorē ciuitatis. ¶ Ad hoc dicit phūs ibi. [Priuataꝝ aūt.] ꝙ ꝑuataꝝ aūt domoꝝ forma gratior ⁊ commodior ad ceteras res extimat' s₃m istum nouiorē hippodamium morem. s₃ ad securitatē tutelāꝗ ciuitatis vtilior erat antiquoꝝ edificatio. Uult dicere phs ꝙ dispositio ⁊ forma domorū in quibus singli cum familijs suis habitāt gratior ⁊ vtilior ē ad ceteras actiones domesticas si sit disposita. et ordinata s₃m morem nouuꝫ modernoꝝ. hoc ē ꝙ habeant multa domata distincta ꝓ habitaculis patrisfamilias / ⁊ filioꝝ / ⁊ seruoꝝ / ⁊ eq̄rū ⁊ alioꝝ aialiū. Uocat eñ phs morē ypodamium edificioꝝ qui a posteris est inuentus. Et dato. ꝙ iste modus seu forma domoꝝ sit gratior ⁊ vtilior ad actiones domesticas. tñ ad securitatem ⁊ tutelam ciuitatis vtilior erat antiquoꝝ edificatio. Unde antiqui faciebant habitationes fortiores ꝓpter aduersarios ⁊ rudiores. q₂ non erant ita expti sicut posteriores ⁊ sic ꝓpter ruditatē domoꝝ nō erant domꝰ ita gratiose ⁊ cōmodiores sicut domꝰ qui edificātur s₃m modū nouū. Sꝫ tñ ꝓpter fortitudinem erant securiores: vt dicit phūs. habent eñ illorum edificia. s. antiquoꝝ inextricabiles aditꝰ. hoc est difficiles introitus ab aduersarijs impugnantibus. ⁊ difficiles exitus eis. Ex ꝗbus nisi consueti euadere vix possent. Et inscrutabiles latebras si qui scꝫ extranei egrederētur. Et hoc eñ fiebat ne furtiue caperēt' ab aduersarijs. Ex hus eñ infert phūs. q₂ s₃m modum nouū edificandi sit gratior ⁊ cōmodior ad actiones domesticas. ⁊ s₃m modum antiquoruꝫ est securior ad tutelam ciuitatis. ꝙ opꝫ vtrisꝗ eoꝝ pticipare scꝫ ⁊ mō nouo posterioꝝ. ⁊ mō antiquo antiquorū. q₂ iste modus edificandi magis expediens est. ¶ Et ostendit phūs ibi. [Potest eñ] inconueniens si ita nō fiat ⁊ dicit. potest ei hoc fieri. si quis ita disponat vt solent agricole illos quos vocant quidam vinearum tramites ⁊ ceteram vrbem nō facere penetrabilem. Uult dicere phūs. ꝙ pōt hoc fieri si quis ita ꝑparauerit vt solent agricole ꝑparare tramites vineaꝝ. tramites vineaꝝ dicuntur habitacula in quibus habitant custodes vinearum qui de facili subuertuntur. Sic eñ nō ē expediens facere totam vrbem penetrabilem sicut sūt tramites vineaꝝ. q₂ si tota ciuitas de facili penetrabilis est tūc erit patēs absꝗ muroꝝ ambitu: ⁊ de facili ab aduersarijs poterit subuerti sicut tramites vinearum Et dicit qualiter debꝫ fieri introitus ad ciuitatem: s₃ ꝑ partes quasdam ⁊ loca. Uult dicere. ꝙ ꝑ partes ⁊ loca specialia debent eē introitus in ciuitatē ⁊ sic nō erit de facili subuertibilis. sicut si esset ex vtraꝗ parte penetrabilis absꝗ munitione muroꝝ. Et tangit phūs illud ꝙ dicit victiriūs in libro de architectura. scꝫ ꝙ antique ciuitates signabant' ꝑ aratrum quantuꝫ ad ambitū ciuitatis: ⁊ vbi debebat relinꝗ introitꝰ ciuitatꝭ ibi eleuabantur aratrum ⁊ portabat' ne vomere scinderet' terra: s₃ via plana remaneret: ⁊ ab hac aratri portatione dicebatur porta. ¶ Ex isto dicto victi habet' in ciuitate debꝫ esse locꝰ determinatus ꝓ introitu ad eam. ne sit ex vtraꝗ pte sic penetrabilis. Et assignat phūs rōnē quare sic faciendum est. ⁊ dicit. sic eñ ad secu-

ritatem ⁊ ornatũ se bene habebit. nam securi-
tas ⁊ ornatum ciuitatis maxime est in portis.
¶ Tertia ꝯclo ponit̃ ibi [Menia qui dicunt]
⁊ est ista. ꝙ ciuitates habentes ciues ꝟtuosos
⁊ optimos indigent muris seu fortitudine mu
roꝝ. ¶ Ad ꝓbationem hm̃oi ꝯclonis phũs pri
mo destruit vnam opinionẽ falsam de muniti-
one muroꝝ ciuitatis quorũdam antiquorum
¶ Et scdo ꝓbat ꝯclonem trib⁹ rõnib⁹. Dico p̃-
mo ꝙ phũs improbat opinionẽ falsam quorũ
daꝫ antiquoꝝ de muris ciuitatis. qui dixerũt
ꝙ non oportebat ciuitatem munire muris. Et
dicit. menia vero qui dicunt non oportere ad
esse ciuitatibus illis que virtutẽ possideãt ni-
miũ prisce locunt̃. i. valde ãtique: q² valde an
tiqui sic fecerunt. Et hoc vident ꝑ experientiã
reprobatum. scꝫ illi qui dicebant illud in hiis
ciuitatibus que sibi ad gl̃am iactabant. Uult
dicere. ꝙ ipsi qui hoc dicunt ꝙ ciuitates nõ in
digent muris per experientiã vident suũ dictũ
reprobatum in illis ciuitatibus que portis et
muris decorantur ¶ Ratio illorum antiquoꝝ
qui dicebant illud erat ista. q² ꝓpter ꝯfidentiã
muroꝝ nõ se exponerent ciues bellicis exerci
tijs. ꝫ essent negligentes ⁊ ociosi. Etiaꝫ q² vbi
est maior ⁊ melior fortitudo non oportet q̃re-
re fortitudinẽ minorem. ꝫ fortitudo optimoꝝ
viroꝝ est maior ⁊ melior ad defensionem ciui
tatis q̃ꝫ est fortitudo murorũ. ⁊ per ꝯñs ciuitas
optima in qua sunt viri optimi nõ indiget mu
ris. Unde dicebant illi. est enĩ ad pares ac nõ
multo excellentes multitudine non satis deco
rum per menia velle saluari. Uult dicere ꝙ ad
magnas ciuitates non est decoꝝ seu honestũ
velle saluari ꝑ muros eo ꝙ datur intelligi vel
pauci ciues sunt in ea: vel qui sunt in ea non
sunt optimi vel virtuosi. ¶ Ad improbationeꝫ
huius opinionis phũs ꝓbat ꝯclonem trib⁹ rõ-
nib⁹. ꝑ quas ꝓbat muros esse necessarios ciui
tati: ⁊ circa edificia ꝑticularia. ¶ Prima ratio
ponit̃ ibi [Sꝫ cum aliqñ] ⁊ est ista. nam aliqñ
ꝯtigit ⁊ fieri põt qđ supuenit. vel põt supueni
re maior multitudo hoim. s. inimicoꝝ ⁊ maio-
ris ꝟtute q̃ꝫ sit in ciuitate. ꝫ si ciues debẽt salua
ri ne pereant: seu ne capiant̃ ab inimicis: ⁊ ne
contumelijs afficiant̃ oportet ꝙ habeãt firmis
simã munitionẽ muroꝝ. ⁊ sic putandũ est mu-
nitionẽ firmissimã muroꝝ est oportunissimuꝫ
scꝫ ciuitati in bello ꝑsertim hoc tp̃e in quo tor
menta seu insultus: ⁊ machine seu imachinati
ones ad obsidiones vrbium cum omni subtili
tate sunt adinuẽta ¶ Scd̃a rõ ponitur ibi [Si

mile enĩ] ⁊ est ista. nam dicere ꝙ muri nõ sunt
necessarij. hoc est dicere ꝙ vtile ẽ ꝙ ciuitas sit
vbiqꝫ penetrabilis: qđ est valde inconueniens
Et est etiam dicere ꝙ montuosa loca dencere
hoc est velle muris nõ occupare mõtana loca
⁊ circũtollere muris ⁊ turribus. ꝙ etiam est in
cõueniẽs. q² per hoc defenditur ciuitas ne ho
stis valeat introire. Etiam sequit̃ aliud incon-
ueniens ꝙ est istud. nam ꝑuatis domib⁹ non
circundare parietes quales vilis futuri sunt ha
bitatores. Uult dicere phs. ꝙ non ponere pa
rietes seu muros ꝓprijs domibus est putare ꝙ
hostis extraneus nunq̃ꝫ sit habitus vires. qđ ẽ
valde iprobabile. eo q² futuri habitatores ha
bebunt vires ad impugnandũ contra q̃s mu-
ri sunt necessarij. ¶ Tertia rõ ponitur ibi [At
qui ne id] ⁊ est ista rõ. nam ciuitas que habet
muros dupl̃r se põt habere: potest enĩ se habe
re vt non habens aperitionem portaꝝ ⁊ rece
ptionem. Et potest se habere vt habens exclu
sionem hostium. Ciuitas aũt non habens mu
ros caret altera istaꝝ vtilitatũ. ⁊ per ꝯñs meli
us est ciuitati habere muros q̃ꝫ non habere.
Et dicit sic phus. atqui ne id latere oportet ꝙ
qui in menibus circundatur eis licet vtrãqꝫ ꝑ
tem vti vrbibus. Et exponit ⁊ tanq̃ꝫ muros ha
bentibus ⁊ tanq̃ꝫ non habẽtibus hoc est. ꝙ qñ
aperiunt portas extraneis suscipiũt eos. ⁊ qñ
claudunt eas excludunt hostes. Sꝫ eis q̃ me-
nia nõ habent non licet. s. vtrãqꝫ ꝑtem vti vrbi
bibus. ⁊ sic carent altera vtilitate. Ex hijs eniꝫ
infert phũs. si ergo per hunc modum se habet
non solum menia circũdanda sunt vrbi. verũ
etiam curandũ. scꝫ est. vt ad ornatum ciuitat̃
se habeant decenter: ⁊ ad bellicas oportunita
tes: tñ ⁊ ad alias. hoc ẽ. ⁊ alias oportunitates
seu necessitates. s. ad imachinationes q̃ solẽt
fieri ꝯtra ciuitates. tñ ⁊ ad illas que nunc rep-
te sũt. s. ad ipugnationem ciuitatum. Et poit
simile dicens vt enĩ aggressoribus seu iuuadẽ
tibus cura est quibus modis vincant. s. inua-
dendo. ita iam repta sũt. ⁊ quedam iuestigare
⁊ philosophari oportet eos qui defendũt naꝫ
que sunt inuenta sunt muri ad resistendũ. et q̃
philosophari seu querere oportet sunt. quib⁹
armis ciues custodientes ciuitatem se defen-
dant. Et ponit rationem dicens ꝙ a principio
enĩ ipugnationis nõ aggrediunt̃ eos: seu non
conantur inuadere bene ꝑparatos ad resistẽ-
dum ⁊ expugnari. ¶ Quarta ꝯclo ponitur in
principio tertie partis capl̃i que icipit ibi. [cũ
vero multitudo] ⁊ est ista. cũ vero in ciuitate

p̄fecta sint necessarij muri. Silr oportet eē di
stincta per obseruatoria: ꝛ turres in locis op-
timis ad defensionē ciuitatis ꝛ ad ornatū. De
ducit ꝛ declarat phūs hanc ꝯclōnem sic. Cum
vero multitudo ciuium in cōmensationes di-
stributa esse debeat. hoc est. ꝙ oportet multi-
tudinē ciuiū esse in cōuiuijs distinctam ꝛ ordi
natam. s. vt qui sūt eiusdem cōicationis simul
sint in ꝯuiuijs ꝛ ab alijs sequestrati. menia vo
sint p̄dijs ꝛ turribus ꝑ opportuna loca īterpo
sitis munienda. Vult dicere phūs ꝙ oportet
muros qui muniunt ciuitatez esse distributos
p̄sidijs ꝓpugnaculis in quib⁹ obseruant se mu
rum defendentes: ꝛ turrib⁹ q̄ exaltantur vt ex
hijs longius appareant hostes ꝛ iacula proici
possint. ꝛ locis oportunis que edificantur cir-
ca ciuitatem vt facili⁹ excludant̄ ꝛ repellantur
hostes. Et de omnib⁹ hijs vlr subdit. Et hec q̄-
dem per hunc vtiq₃ modum vident̄ cōstituen
da. Vult dicere. ꝙ hec supradicta videntur eē
ordināda. ¶ Quarta ꝯclō ponit̄ ibi [Edes vo
deoꝝ] ꝛ est ista. ꝙ habitationes que ordinan
tur ad cultum diuinū ꝛ ad p̄ncipalissima cōui
uia ab antiquis temporibus ordinata p̄dicti
cultus diuini expedit habere locum cōuenien
tem ꝛ excellentez ita ꝙ dispositio loci ostēdat
p̄eminentiam cultus diuini ¶ Istam ꝯclōnem
deducit sic phūs dicens. edes vero seu habita
tiones deoꝝ: ac principalissime magistratuum
cōmēsationes. s. q̄ in festis deoꝝ fiebant: ydo-
neum locum habere debent. ꝛ eundē sacra q̄-
cunq₃ lex nō sepat. hoc est ꝙ eundem locū ido
neum in ciuitate oportet edificari ad quecūq₃
sacra fienda dijs que sacra nō sepat lex. hoc ē
que lex nō determinat esse fienda extra ciuita
tem. Hoc aūt dicit ꝑpter hoc. qꝛ victimus po-
suit hanc legem. ꝙ dee veneri nō edificet̄ do-
mus in ciuitate. ꝫ extra ciuitatez in locis flori
dis. Etiam deo marti extra ciuitatē edificaba
tur domus in locis lapidosis ꝛ asperis. ꝛ satur
no in locis siluosis. Et hoc ꝙ subdit phūs di-
cens. aut responsum oraculi. hoc est in quib⁹
dij respondebant sacerdotibus ꝑ oracula. vñ
est sciendum. ꝙ error illius temporis tantū in
ualuitq₃ demones applicabant̄ imaginib⁹ ido
loꝝ: ꝛ dabant responsa sacerdotib⁹. ¶ Quali
ter autem talia sint ponenda determinat phs
ibi [Esset autem talis locus.] Et dicit. ꝙ esset
aūt talis locus quisq₃ supeminentiā haberet.
ꝛ ad edendam virtutem sufficienter. ꝛ advici-
nas ꝑtes ciuitatis excellenter. Vult dicere ꝙ
erit vtiq₃ talis locus qui exterior pulcritudi-

ne apparentiam habet ad virtutis positionez
que est in cultu. ꝙ talis sit apparētia exterior
qualis est oꝑatio que fit intus. Et ad vicinas
ꝑtes ciuitatis eminenter se habet Et hoc sicut
dicit. victim⁹ ꝑpter sacra iouis que in collibus
ꝛ mōtib⁹ celebrabantur quē iouem etiaz dixe
runt patrem iuuantem: qꝛ ꝓpicius erat homi-
nibus ꝛ rex deorum. Unde ouidi⁹. iupiter cē
pium statuit q̄cūq₃ iuuaret. Et vt locus talis
sit idoneus ad cultū deoꝝ: oportet vt phs sub
dit ibi [Decet aūt] sub hunc locū ꝯstructionē
fori esse seu p̄parationē talez qualis est in the
salia eius ꝙ liberum vocant. Thesalia eīn ciui
tas quedam est asie in qua liberum colebant:
ꝛ talis p̄paratio fori fuit circa templuz que ad
sacra deoꝝ requirebant̄. nam illud eīn forum
erat inter medium inter templum illius idoli.
ꝛ alijs habitationib⁹. vñ visum est ciuibus illi
us ciuitatis thesalie ꝙ non erat decens ꝙ ha-
bitationes hoīm essent cōiuncte templo ¶ Eti
am subdit phūs ꝙ circa templa nō debent eē
venalia. ꝛ dicit idq₃ debet esse purum ab om̄i
mercatu: ꝛ nec opifices: nec agricolas: nec ali
os vllos tales illi appropinquare. scꝫ oportet
nisi a magistratibus vocarent̄. hoc est. a princi
pibus sacerdotum: solum eīn illa debent eē ꝓ-
pinqua templo: que ad sacra deoꝝ ꝑtinent. ꝫ
qualiter hoc fiat subdit phūs. Essꝫ vero hic lo
cus gratior: hoc est bene gratiosus si et gyna-
sia senioꝝ in eo sint constituta. scꝫ in templo.
gynasium eīn dicitur a greco gynnas ꝙ est la-
bor. Et vocat phs gynnasia gradus ꝛ recepta
cula in templis in quibus stabant ꝺm ordinez
laborantes ad placationē deoꝝ. ¶ Et subdit
vltra. ꝙ hoc ornatuz. s. gynasioꝝ decet eīn ꝺm
etates distribui. scꝫ vt seniores immediati sint
post sacerdotes: ꝛ iuniores post principes se-
nioꝝ: ꝛ matrone in oculis senioꝝ. ꝛ apud iuni
ores quidez principes aliquos demorari qui
compescāt eos ab insolentijs: ꝛ matronas au
tem oportet esse apud principes. ¶ Et ponit
causam dicens. presentia eīn magistratum an
te oculos posita gignit veram reuerētiaz libe-
ralēq₃ pudorē. s. matronaꝝ. vnde est sciendū
ꝙ est differentia inter timorem liberum ꝛ ser-
uilem. nā timor liber est qn̄ aliquis timet amit
tere bonum honestū vt est bonū aīe. timor ve-
ro seruile est qn̄ aliquis timet amittere bonuz
corporis. Et si queratur de rebus venalib⁹ vbi
debent vendi. Ad hoc dicit phūs ibi [Venali-
um aūt reꝝ] ꝙ venaliū aūt reꝝ aliud forū esse
debet. scꝫ remotū a loco deputato cultui diui-

no. Rō est ista. q2 locus rerū venaliū est loc9 tumultuosus: ꝛ locus cultus diuini est loc9 ordinatus ad vacationē: ideo exigit quietē. Et expedit ꝙ locus fori habeat receptacula bonorum que a mari mittunt ꝛ a terra. ꝛ ꝙ illa receptacula oportet ꝙ sint distincta: ita ꝙ aliqua ps fori ordinetur ad pannos. ꝛ alia pars ad calciamenta ꝛ hmōi: ꝛ sicut facilius expediantur q̄ vendi debent. Et aliud forum esse debꝫ ꝛ alio loco situm quo a terra: ꝛ quo a mari: vt sit facilis importatio omnium. Et si queratur ꝙ habitationes sacerdotum ꝛ aliorꝫ p̄ncipū vbi debent situari in ciuitate ¶ Ad hoc dicit phs ibi. [Cū vero multitudo.] cū vero multitudo ciuium sit diuisa in ciuitate in sacerdotes ꝛ magistratus seu principes decens est. ꝙ habitationes sacerdotum qui ordinantur ad cultum diuinum ꝛ cōmensationes seu conuiuia eorum situentur iuxta sacras edes ad cultum diuinū ordinatas. ꝛ hoc vt locus habitationū ipsorū non sit remotus a loco ad quem ordinantur. Principes autem qui ordinant ad directionē cōtrahentiū ꝛ ad sententiandum: et hmōi dēt habere habitationes circa forꝫ cōmune in loco vbi concurrunt pl'es qualis est locus qui ē circa forum rerꝫ venalium. ¶ Et dicit sic phūs magistratuū aūt quicūqꝫ de contractibus ius dicunt. Et qui de accusationib9 cognoscunt. ꝛ qui circa aduocationes in ius vt sūt aduocati Et aliam hmōi administrationē intendūt. scꝫ qualiter pacta et contractus firmentur cartis ꝛ istrumentis. Et insuper qui edilitatis ꝛ vrbanorꝫ curā gerūt: hoc est qui gerunt curam circa mensuras statuende talis est locus illi9 fori in quo necessaria vendant. nam illud alterum forꝫ supiori loco situm debere esse diximus ociosum. Et sic in illo oportet ꝙ sint habitationes sacerdotum qui deputātur cultui diuino. Hoc aūt scꝫ forꝫ ad negocia rerꝫ necessariarū deputari scꝫ ponimus. ꝛ iō habitationes p̄ncipum supradictorꝫ sunt ponende. Et q2 iam distribuit phs habitationes habitātiū in ciuitate: breuiter adiūgit de habitationib9 in regione disponendis ibi. [Hunc eundem ordinē] Et dicit ꝙ hunc eundē ordinē. scꝫ supradictuꝫ in regione quoqꝫ imitandū eē dixim9. s. vt vn9 quisqꝫ habeat domū in loco cōpetēti suo officio. Sunt eī magistratus seu principat9 quidam apud rusticos quos alij custodes: alij rectores appellant quib9 ꝛ loca ad custodiaꝫ regionis: ꝛ cōmensationes sunt isdē in locis cōstituende sibi cōpetenti. Et ponit rōnem quare talis ordo habitationū debet esse extra ciuitatē in regione. ꝛ dicit. tēpla quoqꝫ p agros distributa esse debent. Hoc eī accidit sicut dictum est de cultu iouis/veneris/ꝛ saturni. Et subdit partim dijs ꝛ ptim heroybus. Heroes dicuntur semi dij ꝛ semi viri qui etiam in veneratione deorꝫ habebant. ꝛ cultus deorꝫ eis exibebant: ꝛ statuebant imagines eorꝫ. sicut dicitur de hectore qui fuit valde optimus. ꝛ non videbat filius hois mortalis: ꝫ dei. De omnibus hys dicit. ꝫ im morari nunc circa ista supfluū est eo q2 ptinent ad aliam sciam. ꝛ sic supfluum est diligenter inquirere de talib9 Et ponit rōnem ꝛ dicit: cū sint illa nō difficilia cognitu: ꝫ magis factu. Et dat rōnem dicens. dicere aūt voti est: euenire aūt fortune. q2 quilibꝫ ad votū potest dicere de talibus. ꝫ ꝙ quilibꝫ eueniat s̄m dignitatē: ꝛ officiū difficile est: eo vt dicit boecius. ꝙ nubila fortuna sepe mutat. quapropter circa talia īsistere ad p̄sens omittam9 Et hec de isto capitulo sufficiant

De republica aūt ipa ex quib9 ꝛ qualib9 ꝯstare debet ꝛc. ¶ Postꝙ phs in p̄cedenti cap'o determinauit de hijs que supponenda sunt ad optimā ciuitatē habēdā ex pte situs ciuitatis ꝛ munitionis murorꝫ: et ordinationis habitationū ¶ Consequenter in isto cap'o phus voluit determinare de felicitate que est finis vltim9 humane vite in quo consistit. ꝛ de ciuitate optima qualis est. Et de p̄ncipatibus ꝛ subditis vtrum debeant semp esse idem. ꝛ de disciplina p̄ncipātis ꝛ subiecti vtrū sit eadē vel diuersa. Pro quo sunt aliqua notanda. ¶ Et p̄mo est notandū. ꝙ istud cap'lm continet duas ptes p̄ncipales ¶ In prima eī parte phs determinat que sunt illa que faciūt felicitatē ꝛ felicē. ¶ In scda pte determinat de principantibus ꝛ subiectis s̄m ꝙ se habent ad felicitatē ibi [Cū vero ois societas.] ¶ Scdo est notandū. ꝛ p̄mo ꝙ s̄m phm in duobus cōsistit felicitas humana. scꝫ in intentione ꝛ actione pfecta boni. hoc eī ptꝫ. p hoc ꝙ oēs appetunt felicitatem seu beatitudinē. ¶ Scdo ꝙ multi ponunt felicitatem in hijs in quibus nō est s̄m ꝙ fuit dictum in primo ethicorꝫ. que tn̄ licet in talib9 nō sit vera felicitas. non oportet tamen aliquo taliū indigere in vera felicitate: eo ꝙ organice deseruiunt ad felicitatē. ꝛ sine hijs s̄m phm nō pōt homo ad vitā pfectā venire. ¶ Tertio ꝙ oportet oēs ciues tali policia participare vt vnusquisqꝫ in ciuitate sit felix: ꝛ omnes simul sint felices ¶ Quarto ꝙ felix nō

solū bonis. ꝟ etiā hijs q̄ue mala sunt benevtit sicut paupertate. ¶ Tertio est notandū ꝙ p̄ncipantes ⁊ subiecti debent esse aliquomō eq̄les ⁊ aliquomō inequales. natura eñ debēt esse equales. ⁊ etate debēt esse inequales. nam iuuenes debent subijci: ⁊ senes debent p̄ncipari Et rō est ista. q꞉ si sic fit duas sequerent̄ vtilitates. Una est. ꝙ iuuenes nō indignabunt̄ contra senes scientes. ꝙ ⁊ ipi p̄ncipabunt cum ad etatem maturam peruenerint. Alia est. q꞉ rōnabile est ꝙ nemo p̄ncipet̄ nisi qui primo subiectus didicit qualiter principari debeat. ⁊ ex hijs que passus est obediendo discat qualiter sibi est obediendū ab alijs. ¶ Quarto est notandū ꝙ phūs in principio capituli ponit intētionē suam dicens. de republica aūt ipa. hoc ē de ordine ciuilitatis. ex quib⁹ ⁊ qualib⁹ cōstare debz ciuitas que beata sit futura ⁊ recte gubernari. s. debet dicendū est. Uñ dicit tulli⁹. ꝙ beatus est cui oīa optata succedunt. Et determinat que sunt illa ibi. [Duo sunt.] ⁊ dicit. ꝙ duo sunt in quibus cōmendatio bñ agendi cōsistit. Unum est vt ꝓpositū ac finis agendi recte subiaceat. Aliō est vt eas actiones que ad finē illū ferunt inueniamus. Et dat rōnē quare hec duo sunt necessaria. et dicit. q꞉ fieri eñ pōt vt cōcordent hec inter se ⁊ discordent. Et ostēdit quō. nam qñq꞉ illud ad qō intenditur recte iacet. ꝟ in actionib⁹ ꝑ quas illo potiri credimus aberrant. Et rō est ista. q꞉ quedam sūt que non possunt bono fine fieri bene: vt sunt furta adulteria ⁊ hmōi criminalia. Qñq꞉ aūt oīa ad finē dirigunt̄. ꝟ finis ipe praue positus est: vt sunt actiones ypocritar̄ vel simulatorū qui multa bona faciunt. ꝟ finē ponūt prauum q꞉ lucrum vel laudē. Qñq꞉ etiā in vtroq꞉ ē error seu peccant: eo qñ actiones habent malas ⁊ finem prauum ponūt. ¶ Et dat exemplū veluti circa medicinā. ⁊ quō. nec eñ quale aliq̄d esse oportet sanū corpus. Uult dicere. ꝙ non oportet esse quale quid. i. vl̄ corpus ꝙ cōualescit ⁊ sic bene iudicāt. Sz interdū. s. peccant in fine: eo ꝙ nec ad subiectum finem opa dirigunt̄. eo q꞉ non iudicāt ad qualē sanitatē hoc ꝟm illud corpus aduci debet. Et ostendit errorem siue pctm̄ esse in hoc. q꞉ oportet in artib⁹ ⁊ scientijs. scz practicis hec vtraq꞉ obtieri finē: ⁊ ea que sūt ad finem actiones. Istis p̄suppositis ponūt̄ quinq꞉ ꝯclones. ¶ Prima ꝯclō ponit̄ ibi. [ꝙ igit̄ bñ viuere]. Et ē ista. ꝙ omnes appetunt bene ⁊ beate viuere ⁊ felicitatē. licet nō equaliter dispositi sunt ad felicitatē seu beatitudinem. Prima ps ꝯclonis ꝟm phm patet in primo ethicor̄. vbi phs dicit. ꝙ sūmū bonū est qō oīa appetunt. Et ibidē p̄mo ethicorum declarat phs ꝙ felicitas est summū bonum: et vltimus finis vite humane ¶ Scda pars ꝯclonis pz per phm in littera vbi dicit. Sz alijs potestas est adipiscendi alijs nō ꝓpter fortunaz aliquā vel naturam. Uult dicere phs ꝙ quidā sunt habiles ⁊ dispositi adipiscendū felicitatē: ⁊ alij sūt indispositi. aliqñ ꝓpter naturā: seu naturalem cōplexionem per quā inclinantur ad operationes inordinatas. aut ꝓpter fortunā. q꞉ aliquid eor̄ bonor̄ fortune que sunt necessaria deficit eis. Unde bona fortūe organice deseruiunt ad beneviuere: ⁊ natura vero disponit̄ ad bonū. Et hoc est ꝙ subdit phūs. op⁹ est eñ adiumentis quibusdam ad beneviuendū Uult dicere ꝙ ad bene viuēdū sūt necessaria adiutoria. s. bonor̄ fortune ⁊ nature. nam melius dispositi ꝟm naturam minori indigent successu. s. bonor̄ fortune: vt dicit phūs. Minoribus quidem illis qui bene dispositi sunt. ⁊ ampliori aūt successu indigent illi qui nō sunt bñ dispositi: vt subdit phūs. maioribus aūt q̄ peius. Sunt tñ aliqui qui non statim querūt recte felicitatē cum possint. vt sunt illi qui sūt deprauati ꝑ ꝯsuetudinē malā: qui quāuis inclinentur naturaliter ad felicitatē. ⁊ ad bene viuere: nō tamen recta via querunt: q꞉ querunt gloriam dignitatis: ⁊ nō bene viuere ꝟm virtutem. Unde ꝙ aliquis non ꝯsequat̄ felicitatez pōt ꝯtingere tripl'r. aut q꞉ nō recte ponit felicitatem: aut q꞉ nō recte querit ea que sūt ad ipsam: aut ꝓpter vtrūq꞉. Et si q̄ueratur de felicitate quid sit. Ad hoc statim dicit phs subdens ibi [Cū aūt ꝓpositū] Cū aūt ꝓpositū nostruz sit optimā rempublicā videre. i. cōsiderare de optima policia ꝟm quā optima ciuitas gubernat̄ ⁊ optie gubernet̄ si felicitatē maxie recipiat. manifestū est. ꝙ q̄d sit felicitas latere nō dz Et subdit quid est felicitas ⁊ dicit. dixim⁹ autē in ethicis. s. in primo ethicor̄. ⁊ in decimo. Si mō illor̄ libror̄ vtilitas vlla est operationē esse: ⁊ vsum v̄tutis ꝑfectum. ⁊ hunc nō ex suppositione ꝟ simpl'r. Uult dicere phs ꝙ iam determinatum est in ethicis ꝙ felicitas est vsus ꝑfect⁹ ⁊ operatio virtutis nō ex suppositione ꝟ simpl'r. Et intelligit phs per vsum ꝑfectū cōtinuationem operationis ꝟm virtutem. Et explanat phs illud ꝙ dixit vltimo. s. nō ex suppositiōe. ꝟ simpliciter. Et dicit. dico aūt ex suppositione que necessaria sūt. Simpl'r aūt ꝙ in se cōmēdatio-

nem habet.Et exemplificat veluti circa res in stas iudicare punire supplicio afficere: a ṽtute ṗcede ē: vt pz. q: iudicare seu sententiare est ad ṗseq̄ndū iustū. punire vero est ad retribuēduz malum ꝑ demeritis ⁊ supplicio afficere est ad cōprimēdū malos. ꝭ scꝫ hec ex ncc̄itate supple sūt cōmēdationē q̄ꝫ hn̄t ex cōpulsione. sūt em̄ ncc̄ia. q: sine hijs quiete non viuit ciuitas. Est tñ vex vt subdit phs ꝙ eligibili9 nāq̄ꝫ foret nullo tali indigere nec hoīem nec ciuitatez: q: sic nullus esset malus. tñ suppositione supposita ista sūt bona: q̄ ṽo sūt ad honores ⁊ ad opes: seu abūdantias simplr sūt optime actiones. aliter quidē illud mali alicui9 electio est. he autē cōtra affectiones bonoꝝ sūt ⁊ gn̄ationes. scilꝫ honores ⁊ abūdantie. Pro quo est sciēduz. ꝙ finis fm̄ se hꝫ rōnem boni: ꝭ eoꝝ q̄ ordinatur ad ip̄m finē. q̄dā sūt q̄ fm̄ se nō hn̄t rōnē boni ꝭ solū in ordine ad finē. ⁊ q̄dā q̄ de se hn̄t rationē boni. nam illa q̄ fm̄ se nō hn̄t rōnē boni. ꝭ solū in ordine ad finē. dicunt̄ bona ex suppositione. bona ṽo q̄ de se hn̄t rōnē boni dicūt̄ bona simplr. ⁊ sic est dicēdū ꝙ actiones q̄ ꝓcedūt a iusticia q̄ sūt punitiones nō sūt bona simplr ꝭ bona ex suppositione inquātū deseruiūt ad cōseruationē ciuitatis. honores aūt ⁊ diuitie sunt bona simplr eo ꝙ sūt ꝑparationes ⁊ generationes bonoꝝ. nā honor est factiu9 boni fm̄ aiam. ⁊ diuitie sūt factiue boni fm̄ corp9 ¶ Secūda ꝯc̄o ponit̄ ibi [studiosus eñi vir] ⁊ ē ista ꝙ vir ṽtuosus laudabiliter vtet̄ ⁊ paupꝑtate: et egritudine ⁊ alijs prauis fortunis ⁊ aduersitatibus ¶ Ista ꝯc̄on ē ꝓbat phs per hoc q: ṽtus in aduersis cōprobat̄. ꝭ felicitas ꝯsistit in operatione: ⁊ vsu ꝑfecto fm̄ ṽtutē: q̄ aduersitatib9 ⁊ prauis fortunis laudabiliter vtet̄. vnde dicit sic phs. Uerūtamē felicitas ī ꝯtrarijs. i. in aduersitatib9 existit seu cōprobat̄ nā ⁊ h̄ determinata fuit in ethicoꝝ libris. ꝙ talis est studiosus. i. virtuosus cui ꝑ ṽtutē bona sūt simplicit̄ bona ⁊ nō ꝓpter fortunā. ⁊ ꝑ ꝯn̄s cū ꝑ ṽtutem seu ꝑpter virtutē bona sūt simplr bona ṽtuoso viro sequitur ꝙ vir virtuosus laudabiliter vtitur tā bonis fortunis q̄ꝫ malis eo. q: tā bonas fortunas q̄ꝫ malas ordinat ad finē debitū ꝑ ṽtutē ⁊ fm̄ ṽtutē Patet aūt. seu māifestū ē ꝙ ē necessariū ꝙ ⁊ vsus istos esse studiosos ⁊ bonos simplr. Uult dicē ꝙ ē manifestū ꝙ vsus bonoꝝ fortune bone q̄ sūt vsus diuitiaꝝ ⁊ sanitatis ⁊ hmōi q̄ ncc̄ia sūt ad vitā oz c̄e ṽtuosos simplr virtuosis vita. q simplr bon9 optime talibus vtitur ⁊ sine talib9 non pōt bene viuere. Quapropter existimāt hoīes externa bona cām eē felicitatis cū tñ nō sit. sic dicunt ꝙ bñ pulsandi magis cā ē bonitas lire: seu cythare q̄ꝫ ars: cū tñ nō sit eo q: lira est tantū instrumētū vel organū ⁊ ars aūt est ꝑfectiua opis. Silr ṽt9 ē cā felicitatis sic vex ṗncipiū vl̄ rō mot9. bona aūt exterioꝝ sūt sic istrumētū vl̄ organū. de h̄ aūt satis large dictū ē in ṗmo ethicoꝝ. Ex oībus supradictis īfert phs qōdā correlariū ibi. [ncc̄m ē q̄] ꝙ ē istō. ꝙ ncc̄m ē ex hijs q̄ dicta sūt legis positorē seu latorē alia ꝑparare ⁊ alia subesse ex q̄ fm̄ votū optam9 ciuitatis ꝯstitutionē in hijs q̄ꝝ dn̄a ē fortuna. Uult dicere phūs ꝙ ex q̄ optamus cōstitutionē ciuitatis existē fm̄ votum in bonis. ncc̄ꝫ ē ex dictis bona simplr existere Et silr est ncc̄m legislatorē ꝑparare alia bona. s. bona fortune q̄ꝝ fortuna dn̄a ē. Rō ē ista. q̄a ncc̄m ē ciuitatē optimā quā ad votū optamus existē abūdātiā hēre bonoꝝ extioꝝ: q̄ꝝ vsum oꝫ legislatorē preparare ꝑ disciplinā ⁊ consuetudinē ciuitatis vt sit ṽtuosus. Et ponit phūs et dicit. dn̄am illā posuim9. s. fortunā bonoꝝ exterioꝝ ⁊ nō ciuitatis ṽtuose. ꝓbat istud ꝑ hoc q: ciuitatē eē studiosā seu ṽtuosā nō ē op9 fortune ꝭ ē op9 sciē ⁊ electōis. Rō ē ista q: rō ciuitatis ē fm̄ rōnē. ⁊ fortuna ē cā ꝑter rōnē vt dicit̄ 2° phisicoꝝ. ⁊ iō studiositas ciuitatis est opatio sciē dirigētis ⁊ electionis īclinantis. ¶ Tercia ꝯc̄o ponitur ibi [atq̄ studiosā eē] ⁊ est ista ꝙ ad hoc ꝙ ciuitas sit studiosa seu ṽtuosa opꝫ ciues eē studiosos seu ṽtuosos. ¶ Ista ꝯc̄o ꝓbat̄ sic fm̄ phm̄. nā oꝫ optie ciuitatis ciues eē virtuosos. hoc em̄ pꝫ ex dictis ī supiorib9 libris ꝭ ciuitas studiosa ē optia ciuitas. vt pꝫ. q: ciuitas nō essꝫ optia nisi essꝫ virtuosa: vt iam in pluribus locis dictū ē supi9. q̄ oꝫ ciues studiose ciuitatis eē studiosos seu ṽtuosos. h̄ em̄ pꝫ quia ciuitas non est aliud quam quedam cōmunitas ciuium. ¶ Unde dicit philosophus. omnes ciues participes sūt reipublice seu policie. tamen hoc igitur considerandum ē quomodo vir fiat studiosus. nam si recipiatur omnes esse studiosos seu virtuosos. scilicet in cōmuni non autem singulos ciuium. scilicet singulariter sic foret optabilius. ¶ Et assignat rationem philosophus et dicit. Sequitur enim ad singulos esse: et omnes esse. ¶ Uult dicere. ꝙ sequitur. ꝙ si boni sunt in ciuitate in cōi sequitur ꝙ oēs singulariter sūt boni alit̄ de ciuitate eicerent̄. ⁊ ꝑ ꝯn̄s ciuꝫ omnes ciues par

cipere policiã meli⁹ ē q oēs ciues cõiunctim sint virtuosi: q̄ȝ q vnusq̄sq̄ȝ diuisim sit virtuosus. et sic seq̄r q oportet oēs ciues ciuitatis studiose seu v̄tuose esse v̄tuosos. ¶ Et si q̄rat q̄ ꝛ quot sunt illa per que possunt fieri homies virtuosi Ad hoc dicit phūs ibi. [Atqui boni quidē] q ꝑpter tria possunt fieri hoies virtuosi. Et subdit que sunt illa tria. ꝛ dicit. sunt aūt hec tria. natura/mos/ꝛ ratio. Hoc est qꝛ homo pōt fieri virtuosus a natura/vel a cõsuetudine/vl ꝑ rōnem. Et dat rōnem de singulis et primo de natura. nam natura facit ad hoc q homo fiat bonus ꝛ v̄tuosus. Dicit em̄ phs. ꝛ em̄ nasci oꝫ primū. ceu hoiēȝ. s. ad humana abilē. maxime fm illam rōnem quā ponit phūs in topicis. q homo est aial natura discipline ꝑceptibile. Et addit ac nō aliud aial. s. priuatū rōne. ꝛ sic scȝ oportet nasci hoiem qualē aliquē fm corpus ꝛ fm aīam. qꝛ em̄ corpus est organū aie ideo oꝫ habere talē ꝯplexionē ꝛ cõpositionē fȝ quam de facili obediat rōni. ꝛ fm aiam siliꝛ oportet hoiem nasci qualē. ꝛ hoc vt per illustrationem rōni de facili inclinet ad bona: Vn̄ dicit cōmētator sup scðm de aia. q diuersitas que ē i corpore est a diuersitate q̄ est in aīo. ꝛ inante penultimo capitulo dictū est. q intellect⁹ in hoīe variat fm variationē situs ciuitatū in quibus nascunt hoies. Ex quib⁹ sequit q oportet hominē nasci q̄lē fm corpus ꝛ fm aīam. In quibusdā aūt nichil ꝑdest bñ nasci fm corp⁹ ꝛ fm aīam. ex eo qꝛ cõsuetudinib⁹ transponunt. qꝛ sicut dicit. tulius in fine rethorice q habit⁹ cõsuetudinie in modū nature ꝯsentane⁹ est. Et h̄ est q subdit phūs dicēs. q̄dā em̄ nasci. s. bene nulla vtilitas est. ꝛ assignat causam dicēs. mores em̄ mutari faciūt etiā a naturali transmutatione. Et subdit quō ꝛ dicit. nam aliqua per naturam ad vtrūq̄ȝ apta. s. ad bonum ꝛ ad malum ꝑ mores seu per consuetudinē ad pei⁹ vl ad melius conuertuntur ¶ Et ponit distinctionem phūs ibi. [cetera igitur] inter alia bruta ꝛ hoies. Et dicit q cetera aīalia scȝ bruta maxime viuunt fm naturam: parū vero aliquid fȝ mores. Et notanter dicit paꝝ aliquid fm mores. ꝑpter hoc q sūt aliqua aīalia bruta q̄ sūt aliquātulū disciplinabilia q̄ aliquomō viuunt fm ꝯsuetudinē. ꝛ illa sunt vt determinat phūs in primo prime phie q̄cūq̄ȝ q̄ cum sensu auditus. ꝛ cõi sensu habēt vim extimatiuam ꝛ memorīā. Illa em̄ aīalia magis inter alia disciplinabilia sūt. homo aūt ꝛ fm rōnē. s. viuit. solus em̄ scȝ homo rōnem habȝ. ¶ Ex oib⁹ hijs ꝯcludit ꝓpositū ibi. [Itaq̄ȝ oportet.] ꝛ dicit. itaq̄ȝ oportet hec simul cõcordare. s. hec tria. natura/cõsuetudo/ꝛ rō/si aliquis debeat esse felix seu virtuosus. Et hoc ostendit subdens ꝛ dicit multa em̄ ꝑeter mores ꝛ ꝑter naturā agūt homines ꝑpter rationē si ꝑsuadeat. scȝ eis meli⁹ esse aliter agere. quales aūt oportet esse eos naturalis qui legūpositori sunt parituri hoc ē illi qui sunt ductibiles a legislatorib⁹ determinatū est prius. maxime in pr͞io libro: vbi ostensum est. q homo inutilis omni bestia deterior est. reliquū scȝ determinādū opus est iam discipline quedā assuescēdo discitur ꝛ q̄dā audiendo. hoc em̄ est cõtra socratē qui vt dicit plato in libro menonis. dixit v̄tutē: nec assuescibilē: nec addiscibilē bonū esse: ꝭ dei donū. q licȝ hoc verū sit de v̄tute infusa ꝛ gratuita: nō tñ ē veꝝ de v̄tute cõsuetudinali fȝ q declarat phs in scðo ethicoꝝ: vbi dicit de virtutib⁹ ꝯsuetudinalib⁹. q innati sum⁹ eas suscipe. ꝑficere autē est ab assuetudine: ¶ Quarta ꝯclō ponit quasi in principio scðe ꝑtis capli q̄ icipit ibi. [cum vero ois societas] ꝛ est ista. q est meli⁹ ꝛ magis necessariū eosdē principari ꝛ subici fm ali q̄d ad temp⁹ q̄ȝ eosdē principari sēꝑ. ¶ Ad declarationē ꝛ ꝓbationem hui⁹ ꝯclōnis phūs in principio istius scðe ꝑtis capli mouet quādaȝ q̄stionē q̄ talis est. cū vero ois societas ciuilis seu policia vel ciuitas cõstet ex ipantib⁹: ꝛ parentib⁹: hoc est ꝛ principantib⁹ ꝛ subiectis hoc etiam considerandum est. vtrum alios eē opꝫ q̄ ipant seu principant: ꝛ alios qui parent seu obediūt: an eosdē scȝ oportet eē q̄ principant q̄nq̄ȝ ꝛ obediut q̄nq̄ȝ. Ex hac em̄ questione dependet alia q̄stio seq̄ns q̄ est. vtrum eadē erit disciplina principantis ꝛ subiecti vel alia ꝛ alia Dicit em̄ phūs sic. patet em̄ q et disciplina fȝ hanc diuisionē sequi debet. ¶ Et primo phūs ponit vnam solutionem ad questionem primā sub conditione ibi [Si ergo tantum] ꝛ dicit q si inueniantur aliqui qui semper excedunt alios in excellentia ꝛ virtute quantum dij. et viri qui habentur vt semi dij excellūt alios. ꝛ fm corpus ꝛ fm aiam manifestū est. q oportet et indubitanter apparet q est meli⁹ ꝛ iustū illos qui sic excellunt alios sꝑ principari ꝛ alios oꝫ semper subici ¶ Secundo ponit solutionē determinatam ꝛ conclusionem predictam ibi [ꝭ cum facile non sit] Et dicit Sed cum facile nō sit hoc reperire. nec sit scilicet q sint aliqui ita excellentes super reliquam multitudinē. nec inueniuntur reges seu principes ita differētes

a subditis quātū dij differūt ab hoib⁹. sic iter indos ait. Cilax eē reges tm̄ differentes a subiectis. ⁊ sic manifestū ē q̄ est melius et magis ncēm eosdē p̄ncipari ⁊ subici fm̄ aliquid ad tē pus q̄z eosdē sp̄ p̄ncipari. Ista ɔc̄lo ꝓbaṫ fm̄ ph̄m. ¶ Et p̄mo sic. nā illi qui sūt siles s̄z naturam: ⁊ fm̄ v̄tutē h̄nt idē iustū ⁊ equale. ⁊ equaliter debēt habere ⁊ recipe de cōib⁹. s̄ p̄ncipari est honor cōis. ḡ illi q̄ sūt siles ⁊ equales eq̄liter debent p̄ncipari. ⁊ ꝑ ɔn̄s meli⁹ ⁊ ncēm est eosdē p̄ncipari ⁊ subici fm̄ aliud ⁊ aliud tp̄us q̄z sp̄ eosdē p̄ncipari ⁊ alios subici sp̄. ¶ Scd̄o ꝓbaṫ sic ɔc̄lo. nam policia fundata sup̄ iniustū subditoꝝ nō est bn̄ ꝑmāsiua. eo q̄ subditi aggrauati ꝑ iniusticiā fiūt mali: ⁊ insolētes in regione in qua possūt de facili corrūpe policiā. s̄ policia in qua idē sp̄ p̄ncipanṫ oibus existētib⁹ silib⁹ fundaṫ sup̄ iniustū ⁊ ineq̄le. ḡ tal' policia nō est ꝑmāsiua. ⁊ per ɔn̄s meli⁹ ē q̄ oēs principenṫ fm̄ aliud ⁊ aliud tempus q̄z q̄ idez sp̄ principenṫ. Vn̄ dicit sic ph̄s q̄ ꝓpter multas causas necessariū est: vt omnes silr̄ participes sint vicissim īparandi: ⁊ parendi h̄ est p̄ncipari ⁊ subici. s. fm̄ aliud ⁊ aliud tp̄us. Et dat rōnem dicens. equū eñ idem silibus. nam cū oēs sint siles in dignitate equalr̄ se debēt h̄re ad p̄ncipādū ⁊ ponit cām hui⁹. ⁊ dicit. q̄ difficile est stare seu ꝑmanere rēpublicā q̄ ɔstituta sit p̄ter iusticiā. Et dat rōnem quare talis policia nō manet: ⁊ dicit. q̄ cū illis qui ab īpando excluderenṫ cōcurrerēt oēs qui sūt in regione: statū mutare cupientes. i. volentes insolenter viuere ⁊ facere q̄ volūt ⁊ mutabūt policiā. Et si dicatur q̄ potēn̄a subditoꝝ insolēnū rep̄mi pōt ꝑ potentiā p̄ncipātiū ¶ Istā instātiam remouet statī ph̄s dicēs. ⁊ tantā eē multitudinē in reipublice gubernatiōe: vt sit potētior istis vnū aliq̄d ipossibiliū ē. i. de numero est ipossibiliū. Et ideo subditi ꝓpṫ inequalitatē mouebunt seditionē ⁊ dissoluent policiā. tn̄ dato vt subdit ph̄s ibi [At eñ] q̄ oēs aliq̄n debēt p̄ncipari ⁊ aliq̄n debēt subici est indubitabile. q̄ oportet eos q̄ in magistratu seu in principatu sūt differre a subditis: quō ḡ hec futura sint. ⁊ quō ꝑticipent. sc̄z oēs principatu legislator dz ɔsiderare vt prius diximus. q̄ p̄ncipātes ⁊ subiecti debēt eē aliquo° eq̄les: ⁊ aliquo° ineq̄les. Et dic quō. natura eñ ōndit queādmodū hec distiguēda sint. fec eñ sc̄lz natura eosdē genere. alios iuniores: ⁊ alios seniores. q̄ꝝ alteri s. iuniores debēt ꝑere seu obedire gubnātibus. alteri. s. seniores gubnare suple dn̄t. Assignat ph̄s duas vtilitates ex h̄ ꝓueniētes. Vna ē. q̄ nemo idignaṫ ꝓpṫ etatē maior cōcedere: nec putat illud cui cedit potētiorē eē: ꝓsertum cum ⁊ ipse q̄n ad id etatis ꝑuenerit eūdē honorē sit receptur⁹. Vult dicere ph̄s q̄ si sic fiet nō indignabunṫ iuuenes ɔ̄ senes scientes q̄ et ipsi principabūt cū ad etatē maturā ꝑuenerit. vn̄ dicit ph̄s in 3°. thopicoꝝ q̄ nemo eligit iuuenes duces. q̄ nō ɔstat eos esse sapiētes. Alia vtilitas ē. q̄ nemo p̄ncipatur nisi qui p̄mo subiect⁹ didicit q̄lr̄ p̄ncipari debeat ex hijs q̄ passus ē obediēdo. Hoc posito dissoluit ph̄s q̄stionē p̄mā. ⁊ dicit. ē ḡ vt eodē eē decere q̄ parēt ⁊ iperant: est etiaz vt diuersos. Vult dicere. q̄ cū oēs sint equales natura decet q̄ oēs p̄ncipenṫ. ⁊ oēs obediāt aliquo tp̄e aliq̄: ⁊ alio tp̄e alij. Et etiā decet vt sint diuersi q̄ ipant ⁊ qui obediunt sc̄z etate vt dictū est. ¶ Quinta ɔc̄lo ponit ibi [itaq̄z ⁊ disciplinā.] ⁊ est ista. q̄ in ciuitate bn̄ ordinata vno° eadem est disciplina p̄ncipantiū ⁊ subiectoꝝ: sic sūt idē q̄ p̄ncipanṫ ⁊ q̄ subijciūṫ. alio° est diuersa sicut sūt diuersi q̄ principanṫ ⁊ subiciunṫ. ¶ Ista ɔ° est solutio scd̄e q̄stionis isti⁹ capli q̄ est ista. vtrū in ciuitate bn̄ ordinata sit eadē disciplina principantis ⁊ subiecti: vel alia ⁊ alia. ¶ Ista ɔ° ꝓbatur sic. fm̄ ph̄m. nam in ciuitate optima ⁊ per ɔn̄s bn̄ ordinata. princeps ⁊ subdit⁹ distinguṅṫ per disciplinam. s̄ disciplina principantis est recte p̄cipere. ⁊ disciplina subditi est recte obedire. ḡ sicut principantes ⁊ subiecti sunt idem vel alteri: ita disciplina principantis subiecti debet esse eadem vel altera. Sed principantes vno modo sunt idem. et aliomodo sunt diuersi: vt dictum est in declaratione conclusionis precedentis. ergo disciplina principantis ⁊ subiecti vnomō est eadem. ⁊ aliomō est alia ⁊ alia. vn̄ dicit sic philosophus. itaq̄z ⁊ disciplinam. sc̄lz principantium ⁊ subditorum: vt eandem dicere necesse est. ⁊ vt diuersam supple opoꝛtz esse sicut est de disciplina iuuenū qui subiciuntur: et senū principantium. ¶ Confirmat hoc per dictum antiquum et dicit. qui enim imperare velit recte opoꝛtere ayunt scilicet antiqui ip̄m prius sub imperio fuisse. ¶ Vult dicere. q̄ ille qui vult imperare oportet q̄ primo subiciatur et hoc vt ex hijs que ipse passus est obediendo discat qualiter imperandum sit alteri ¶ Intelligendum est hic. quod est eadem disciplina subiecti in potentia. et principantis in actu. ex eo. quia ille qui est subdit⁹ addiscit q̄d oz ip̄m principātez facere. s̄ addiscēs habet in

potētia illud q addiscit. ⁊ postea cōpleta doctrina hʒ illud in actu. ⁊ iō qꝛ subdit⁹ addiscit ē eadē vno mō cū disciplina quā habebit qū erit pnceps: ⁊ sic est eadē vno°: ⁊ alio° est diuersa. ¶Et qꝛ aliqs pōt dicere. q subdi ē qd fuile. ⁊ per ꝯñs nō videt q aliquomō eadē sit disciplina subditi ⁊ ipantis: nec in actu nec in potētia ¶Ad h rñdet phs ibi[Imperiū vo]per distinctionē subiectiōis. ⁊ dicit. iperiū vo. supple est duplex vt in pmis sbꝫis. i. in pmo libro dictuz fuit: qꝛ aut ē gr̄a imperantis. hoc est ad vtilitatem dñi. aut ē gr̄a subditoꝝ. i. ad vtilitatē subditoꝝ. Hoꝝ alteꝝ scʒ pmū fuoꝝ esse diximus ⁊ tali mō subici est fuile. ⁊ sic bñ est veꝝ q non est eadē disciplina iperantis ⁊ subiecti. Alteꝝ scʒ scōm est liberoꝝ. qꝛ q subijcit ꝑpt seipsum subijcitur. ⁊ nō ꝑpter aliū: ⁊ tali mō subici non est fuile. ⁊ de isto mō tenet verum. q eadeʒ est disciplina aliquomō iperantis ⁊ sbiecti. Et sicut iperiū est duplex ita mandatoꝝ: qdā inter se differūt: nō in agendo ſ in cui⁹ gr̄a. h est. nō in substantia opeꝝ: ſ in finib⁹. qꝓpt mlta que vident ministroꝝ eē opera: ⁊ adolescētū liberis hoib⁹ pulcrū est ministrare. i. honestuz. Et rō est. qꝛ talia opera ad honestū ordinant vel possunt ordinari Uult dicere phs. q sūt qdaʒ opera cōia seruis ⁊ liberis: vt opera honesta: q tñ differunt nō ſm substātiā opeꝝ ſ ſm finē qꝛ seru⁹ operat gr̄a dñi: et liber operatur gr̄a sui. Et hoc est q subdit phs dicēs. ad pulcrum eñ ⁊ nō pulcrū. hoc est ad honestum eñ ⁊ nō honestū: nō tñ differūt actiones ꝑpter seipas qntū in fine: ⁊ gr̄a cui⁹: multe eñ actiones ſm se nō sunt honeste: sicut est ministrare: que tñ qn sūt relate ad finē: ⁊ cui⁹ gr̄a nomē honestatis accipiūt. nā seruire deo honestū ⁊ iustū est Et hec dicta de isto capitulo sufficiant

Cum vero ciuis: ⁊ psidentis eandē virtutē eē dixerim⁹ ⁊c. ¶Postq phs in pcedenti caplo determinauit in quo consistit felicitas que est finis vite humane. et qualis est ciuitas optima: ⁊ vtrū debeant ideʒ esse pncipantes ⁊ subiecti. ⁊ de disciplina pncipantis ⁊ subiecti. vtrum sit eadē vel alia ⁊ alia Cōsequenter in isto caplo voluit determinare in quo consistit vltimus finis vite humane. Pro quo sunt aliqua notanda. ¶Et pmo est notādum. q istud caplm continet tres partes pncipales. ¶In prima eñ parte ostendit phūs. q vltimus finis vite humane cōsistit in operatione intellectus ¶In secunda vero parte reprobat opinionem illorum qui dixerunt finem vltimum consistere in dñando alijs ⁊ eos subijciendo ibi[Nam qui nūc grecoꝝ] ¶In tertia aūt parte ostendit ciuitatem felicem ⁊ vnumquēqꝫ hoiem felicem habere omnem virtuteʒ ibi[Cum ergo idem finis]¶Secundo est notandum. q ſm qd fuit dictum in pmo ⁊ in decimo libris ethicoꝝ ſm phm felicitas humana est duplex: scʒ practica et contemplatiua. felicitas eñ practica ꝯsistit in operatione perfecta virtutū moralium: ⁊ hec cōsistit in actu voluntatis: vt ibidē dictū fuit. felicitas vero contemplatiua consistit in operatione perfecta sapientie respectu prime veritatis: ⁊ ista cōsistit in operatione intellectus: vt ibidem dictū fuit ¶Tertio est notandū: vt dixi in decimo ethicoꝝ: q ſm philosophum et non scōm veritatē nec ſm intentionem doctoris subtilis Johannis scoti: et suorum sequacium. felicitas contemplatiua est melioꝛ et honorabilioꝛ felicitate practica. ¶Et pmo ex eo quia consistit in actu sapientie que est nobilioꝛ virtutibus moralibus ¶Secundo ex eo quia cōsistit in operatione intellectus que est nobilioꝛ potentia: q voluntas scōm ipsum philosophuz: vt dictū est in decimo ethicoruʒ. ¶Tertio ex eo. quia est magis per se sufficiens. quia secunduʒ philosophum ad hoc autem q aliquis sit felix felicitate contemplatiua: sufficit q habeat victū et vestitum qd tamen non sufficit in felicitate practica. ¶Quarto est notandum q communiter dicitur de intellectu q est duplex. scilicet intellectus speculatiuus seu contemplatiuus ⁊ intellectus practicus. Intellectus speculatiuus dicitur ſm Johannem scotum: ⁊ suorum sequacium in prologo super sentētias inquātum informatur habitu speculatiuo qui habitus nō est dirim⁹ praxis seu actus voluntatis. Intellectus practicus dicitur inquātū informat habitu practico conformabili actui volūtatis ¶Quinto est notandum q phus statim in pncipio capli ꝑponit intentionem suam continuando sequentia ad pcedentia dicens. Cum vero ciuis ⁊ psidētis seu pncipantis eādē virtutē eē dixim⁹. h aūt ꝓbatū ē in qrto libro caplo de ciue. ⁊ eūdē pri⁹ patere ⁊ postea iperare vt i pcedēti cap° dictū ē. h vtiqꝫ erit legū positori ītuendū laborandūqꝫ vt viri boni efficiant. ⁊ p q exercitia ⁊ qs finis sit vite optīe. Uult dicere q postq illa dicta sunt q restat quid legum latoꝛ seu positoꝛ cōsideret. qualiter ⁊ per que viri efficiuntur boni ⁊ vtu oīs Et qꝛ rō eoꝝ que sunt ad finem sumuntur ex fine vltīo humane

vite:ideo ab eodē legislatore est ꝯsiderādum
q̄s finis optim⁹ sit vite humane optime. ¶Et
rō est ista.q: hoc de necessitate est sūmū bonū
in vita.hoc aūt tractari nō pōt nisi fiat diuisio
in virtutib⁹ aie ⁊ in opib⁹. Jdeo phūs ibi [Di
uise aūt sūt] diuidit vires seu virtutes aie sicut
diuisit in fine pmi ethicoꝝ.Et dicit. diuise aūt
sunt due ptes aie.q̄ꝝ p se rōnem hz.⁊ altera q̄
dem nō habet per se.Hoc est ꝙ q̄dā earꝝ ē rō-
nalis p essentiam.⁊ altera si est rōnalis est per
pticipationem.vt dictum fuit in vltimo caplo
sup pmū ethicoꝝ.Et ps rōnalis p pticipatio-
nem ſm ipm phm habet obedire pti rōnali p
essentiam.vt subdit phūs.verūtn̄ rōni obtem
pare pōt.Pars aie que ē rationalis per essen
tiam,est ps intellectiua. ⁊ rationalis per parti
cipationē est q̄libet potentia sensitiua vt dictū
est in fine pmi ethicoꝝ Jstis presuppositis po
nuntur quatuor ꝯclōnes. ¶Prima ꝯclō poni
tur ibi [q̄ꝝ dixim⁹ vtutes esse.] ⁊ est ista.ꝙ fi-
nis vltimus vite humane qui est felicitas con-
sistit in opatione intellectus.⁊ nō in aliq̄ ptinē
te ad corpus.¶Jsta ꝯclō pbat̄ ſm phm sic.nā
vltim⁹ finis vite humane cōsistit in aliquo ꝙ ē
ꝓpriū hois.hoc pz.q: vltimus finis vite huma
ne est ꝓprijs hois.Sz ps aie rōnalis est ꝓpria
hois.⁊ que sūt ptinētia ad corpus sūt cōia ho
minib⁹ ⁊ brutis.ḡ felicitas q̄ ē finis vltim⁹ vite
humāe cōsistit in opatione rōnalis p essentiā:
⁊ nō in aliquo ptinente ad corp⁹. Vn̄ deducit
sic phs ꝯclōnē nam postq̄ȝ diuisit potētias aie
Subiūgit.quaꝝ dixim⁹ vtutes eē illas p quas
vir bon⁹ dicit̄ quodāmō.⁊ rō hui⁹ est. q: sicut
dicit phs in tertio ethicoꝝ.ꝙ lz vtus sit medi-
um in passionibus ⁊ opationib⁹: tn̄ est extre-
mū in bono ⁊ optio.Et subdit.ſ in vtraq3 ista
rū.hoc est in vna istaꝝ magis finis.scz finis vl-
timus vite humāe est.s.in parte rōnali p essen
tiam qui eīn ita diuidūt vt nos fecimus. scz ꝙ
ps aie est duplex scz rōnalis p essentiam.⁊ rō-
nalis p pticipationē hūs ambiguū non ē quō
sit dicēdū supple.ꝙ finis vltim⁹ est in parte rō-
nali p essentiam.Et assignat rōnē gn̄alē ⁊ dic.
sp eīn deteri⁹ est gratia melioris. Pz per hoc i
hūs q̄ sūt ſm artē: ⁊ in hūs q̄ sūt ſm naturam.
nam tam in hūs q̄ sūt ſm artē:q̄ȝ in hūs q̄ sunt
ſm naturam deteri⁹ est gr̄a melioris.hoc est ꝙ
hz ordinē ad illud ꝙ est meli⁹. ſ inter ptes aie
melius est illud ꝙ hz rōnez.scz p essentiā:q̄ȝ ꝙ
hz rōnē p pticipationē.⁊ iō ps rōnalis p ptici
patione ē gr̄a pti rōnalis p essentiā ⁊ ordinat̄
ad illā. Data ista diuisione.subdiuidit vlteri⁹
ptē rōnalē p essentiā ibi [Diuidit̄ duplr] ⁊ di
cit.ꝙ ps aie rōnalis p eēntiā diuidit̄ duplr:vt
nos ꝯsueuim⁹ diuidere.⁊ hoc sic.ē eīn rō.i. ps
rōnalis p eēntiā alia actiua ⁊ alia ꝯtēplatiua.
Vult dicere ꝙ intellect⁹ est duplex.s.actiuus:
seu practic⁹/⁊ ꝯtēplatiu⁹/de q̄b⁹ dictū ē in q̄r
to notabili. Data diuisione de intellectu.com
parat intellectū actiuū ad ꝯtemplatiuū ſm di-
gnitatē.⁊ ostendit qui illoꝝ sit melior.⁊ dic. si
ḡ ē ncc̄e:⁊ hāc ptē diuidē.s.ptē rōnalē p essen-
tiā.⁊ actōes scz sūt ncc̄e diuidere. claꝝ ē ꝙ cor
respōdent̄ se hr̄e dicem⁹.scz ipis potentijs.Et
ōndit quō.⁊ dic.⁊ oportet eas rōnes q̄ sūt me
liores ſm naturā magis expetēdas eē ab ill' q̄
possūt aut oīa aut illa duo.Vult dicere ꝙ opz
illas ptes aie q̄ sūt meliores eē magis eligibi-
les ab illis q̄ possūt aut oīa eligē aut illa duo.
scz illas duas ptes rōnis. Et ponit rōnē dicēs
sp eīn cuiq3.i.maxie expetendū cui⁹ potiri ē sū
mi.vult dicere ꝙ sp vnicuiq3 est eligibile maxi
me q̄ ipm pōt sortiri sz sūmū sui. Vn̄ cū sūmū
hois ſm phz sit rō ꝯtēplatiua seu ps intellecti
ua ꝯtēplatiua q̄ est intellectus speculatiu⁹.op
tima q̄ pn̄t potiri seu sortiri ſm illū illa sūt sim
pliciter optima.Et notanter dixit.cui⁹ ē poti-
ri ē sūmi.ꝓpt̄ h̄ q: nō oīm est potiri seu sortiri
cōtēplationē sapīe.et illos oportet eligere me
li⁹ ad qd̄ possent ptigē i actiua vita.Ex ist' eīn
seq̄t̄.ꝙ cū ps rōnal' p eēntiā sit melior q̄ȝ pl aie
rōnal' p pticipatione ꝙ finis vltim⁹ vite huma
ne q̄ ē felicitas ꝯsistit i opatōe ei⁹. Silr ⁊ q: in
tellect⁹ ꝯtēplatiu⁹ seu speculatiu⁹ ſm ipm phm
sit excellētior q̄ȝ actiu⁹ seu practic⁹ seq̄t̄ ꝙ feli-
citas ꝯsistit in opatōe ei⁹.ex eo q: ꝯsistit i opti
ma opatōe optie vtutis.¶Scd̄a ꝯclō ponit̄ ibi
[Diuisa aūt ē] ⁊ ē ista.cū eīn tota vita hūana
sit diuisa in negociū ⁊ ociū.h̄ ē i actionē ⁊ ꝯtē-
platiōnē/⁊ bellū/⁊ pacē/⁊ agibiliuz q̄dā sunt
ncc̄ia ⁊ vtilia:⁊ q̄dā hōesta.i q̄b⁹ ncc̄e ē eē eādē
optionē siue electionē eē:⁊ de ptib⁹ aie ⁊ ipaꝝ
actionib⁹.sd cūctis igit̄ hec q̄ legē ponit debz
ꝯspicere:et ad partes aie ⁊ illaꝝ actōes i ordi-
nādo ciuitatē¶Jstā ꝯclōnē ꝓbat phs per hoc
q: legislator in ordinatione ciuitatis ad opti-
mū finē ciuitatis q̄ ē felicitas debz aspicere. ſ
oīa hec sūt ncc̄ia ad ꝯseq̄ndū illū finē vltimum
⁊ per ꝯñs ad oīa illa debet attendere. Maior
nō est ⁊ sup⁹ ē iam ꝓbata. Minor vō apparet
q: sine pace ⁊ sine ocio seu cōtēplatiōe:et sine
bonis honestis.hoc ē sine vtutib⁹ moralib⁹ nō
potest esse ciuitas optima nec felix. ⁊ per con
seq̄ns ad ista in ordinando ciuitatē legislator

debet attendere. Et vt dicit phūs. ꝙ bellū q̄dē est gr̄a pacis. negociū. i. actio est gr̄a ocij. id ē ꝯtēplanonis. ⁊ necessaria ⁊ vtilia sūt gr̄a hone stoꝝ. s. virtutū. ⁊ per ꝯñs legislator in ordinan do ciuitatē suā debet attendere ad bellū / ⁊ ad actionē / ⁊ ad necessaria ⁊ vtilia ad vitā: ad hoc ꝙ ciuitas ꝯsequat̄ suū vltimū finē. ⁊ nō solum ad ista debet attendere. sed etiā debet attēde re ad ptes aīe que sūt rōnales ꝑ essentialē. scȝ actiua et cōtēplatiua et ad eaꝝ actiones. Nō est ista. qꝛ vacatio est in pte aīe actiua. Et oci um seu ꝯtēplatio est in cōtēplatiua: ⁊ bellū est in actiua. ⁊ pax est in cōtemplatiua fm phm̄ ⁊ ꝑ ꝯñs ad oīa illa debet attendere legislator in tendens ordinare ciuitatē: vt attingat suū vlti mū finem que est felicitas ¶ Et si q̄rat̄ ad que istoꝝ magis debet attendere legislator. Ad h̄ dicit phūs. ꝙ magis vero debet attendere ad ea que meliora sūt. ⁊ fines. s. alioꝝ. qꝛ de hijs ꝑcipue debet intendere legislator. ⁊ hoc ē eo- dēmō ⁊ circa vitas ⁊ reꝝ diuisiones. Et ponit phūs rōnem dicens. ꝙ oportet eū posse et in negocio versari. ⁊ in bello aliq̄n. tñ ꝑferenda ē pax ⁊ ociū. ex eo. qꝛ illa sūt fines alioꝝ. scȝ pax est finis belli: ⁊ cōtēplatio est finis opationis. Et subdit ꝙ oportet simul nccia et vtilia posse agere: tñ ꝑferenda sūt honesta. eo qꝛ illa sūt fi nes vtiliū ⁊ nccioꝝ ad vitā. Ex hijs ꝯcludit phs ⁊ dicit. itaq̄ʒ ad hec tāq̄ʒ ad signum. ⁊ pueri ad huc existentes. ⁊ alie etates que indigēt ꝑ di sciplinā sunt dirigendi. Uult dicere. ꝙ ad hec omnia que dicta sunt tanq̄ʒ ad signū pueri sūt erudiendi. ⁊ quicūq̄ʒ alij qui indigent eruditi one. ⁊ h̄ vt bene in hijs eruditi si cōtingat eos eligi in principes optīe regant ciuitatē ¶ Ter tia ꝯclō ponitur in scd̄a parte capli q̄ icipit ibi [Nam q̄ nūc grecoꝝ] ⁊ est ista. ꝙ opinio gre coꝝ qui dixerūt policiā esse optimā ⁊ felicem que est ꝑpt̄ principari ⁊ dñari alijs est falsa et erronea. ¶ Ad ꝓbationem istꝰ ꝯclōnis phūs iprobat opionem erroneā quorūdā ꝯtrariam ꝑdictis. ⁊ dicit. ꝙ quidā grecoꝝ qui optime vi dent̄. s. a q̄busdā gubernare. ⁊ legūlatores in- tuentes policias ipoꝝ suplē ꝯ ꝑdicta peccaue runt in duobꝰ ¶ Prima ꝙ nec ad optimū finē vident̄ aspexisse: hoc est. qꝛ ordinē politicum nō ordinauerūt ad finē optimū hoīs. ¶ Scd̄o ꝙ nec ad oēs virtutes disciplinā ⁊ leges direx isse. ꝟ onerose declinauerūt ad illas virtutes q̄ vident̄ vtiles ac plus habere faciūt. Uult dice re ꝙ peccauerūt ī hoc. qꝛ ordinē politicū quē instituerūt nō ordinauerūt ad opationes vir- tutū optimaꝝ. ꝟ magis declinant ad ea que vi dent̄ vtilia ꝑ quē possūt ditari ⁊ supgredi do- minādo. Silr̄ q̄ʒ posteroꝝ q̄dā scȝ philosophā tes. scriptores opinionē suā eandē ostēderūt laudātes eū lacedemonioꝝ rēpublicā ⁊ ami- rant̄: ⁊ cōmēdant ꝓpositū legislatoris eius. s. policie lacedemonioꝝ. eo ꝙ oīa ad potentiaꝫ ⁊ ad bellum direxerit. ꝑ q̄ possūt alijs dñari. ¶ Reprobat phs istam opinionē ibi. [q̄ ⁊ per rōnem] ⁊ dicit q̄ scȝ dicta. ⁊ opiniones tā pri- moꝝ q̄ʒ alioꝝ posterioꝝ scribentiū qui lauda bant policiā lacedemonioꝝ. ⁊ ꝓpositū legisla toris eius. ⁊ ꝑ rōnem refelli possunt. ⁊ ꝑ facta ipa nunc ꝓbata sūt. Et ostendit quō ⁊ dicit. vt eū plurimi hoīm dñari late cupiūt. qm̄ exīde multa ꝓueniunt fortune cōmoda. s. per hoc ꝙ multis dñant̄ Sic tybron laudare admirariq̄ʒ videt̄ lacedemonioꝝ legūlatorē. ⁊ non solum tybron. ꝟ etiāʒ quicūq̄ʒ alter qui de republica illoꝝ scȝ lacedemonioꝝ scripsit. Et dicit causā quare laudabāt lacedemones. ꝙ ꝓpter exer- citationem eorum ad pericula multorum do- minationem sibi cōparunt Uult dicere phs ꝙ illi laudabant lacedemones ꝓpter hoc ꝙ exer citati fuerūt ad pericula multis ꝑncipabant̄: ꝙ quidem est tyrannorum. Et tyrannis enim est transgressio policie pessima: ⁊ non policia ¶ Secundo improbat philosophus illam opi nionē ꝑ rōnes per quas probat conclusioneꝫ ¶ Et prima ratio ponitur ibi. [Atqui patet] ⁊ est ista. nam illa policia non est optima: que posita policia nō est finis eius intentus. Sed nunc est eadem policia lacedemoniorum que prius erant quando principabantur multis ⁊ nunc non principantur multis. ergo policia la cedemonioꝝ que ordinabatur ad principari alijs: cum nō habeant nunc dominationē la- cedemonij q̄ʒ prius hēbant non est optīa nec recta. nec ipsi felices amplius erunt. nec ꝑ ꝯñs legūlatoꝛ eoꝝ bonꝰ ¶ Scd̄a ratio ponitur ibi [Insuper illud] ⁊ est ista. nam illa policia nō est optima nec recta scd̄m cuiusmodi leges vi uentes nullo impediente viuere secunduꝫ eo- rum leges non recte viuunt. Sed stantibus le gibus policie lacedemoniorum. lacedemonij non recte viuunt. ergo illa policia non est op- tima nec recta. Maior patet de se. Minor ap paret de facto. ꝙ tenentes leges lacedemoni- orum non inducunt optimam vitam. nec per consequens eorum policia est optima. ¶ Un de dicit sic Philosophus. Insuper redicululm scȝ videtur si permanentibus in legibus eius

nulloq; īpediente illis legibꝰ vti amiserunt bñ viuere. ¶Tertia rō ponit̄ ibi [nec recte vero] ⁊ est ista. nam illa policia nō est optima cuius ꝑncipatus nō est ꝑncipatus optimꝰ. ſ ꝑncipatus policie lacedemonioꝝ ordinatus ad dñandū alijs nō est ꝑncipatꝰ optimꝰ: ḡ ⁊c. Maior pꝫ de se: ⁊ minor ꝓbat̄ per hoc: qꝛ ꝑncipatꝰ lacedemonioꝝ ordinat̄ ad dñandū alijs. ſ talis est principatus dñi ad seruos. qꝛ est ꝓpter vtilitatē ꝓpriā. ⁊ ꝑncipatꝰ optimꝰ est ꝓpter vtilitatem subditoꝝ: ⁊ ꝑ ꝯñs nō est optimus. Unde dicit sic phūs. nec recte vero suscipiunt: nec de dñatione ad quā intendisse legislatorē ostendunt. nam imperiū liberoꝝ meliꝰ est ac magis ex virtute ꝙ̄ dñari vt seruis. ¶Quarta rō ponit̄ ibi [Preterea nō per hoc] ⁊ est ista. nam si policia lacedemonioꝝ q̄ est ꝓpter dñari alijs esset optima: tunc esset bonū ⁊ expediēs ꝙ potentissimi in ciuitate solus ꝑncipare: ⁊ totam ciuitatem subiceret qd̄ est inconueniens. Ex quo sequit̄ vt dicit phūs ꝙ nō ꝑ hoc ciuitas ē felix extimanda: nec legislator laudandꝰ ꝙ vincere docuerit. ⁊ finitimis. i. vicinis dñari. assignat causam ⁊ dicit. hoc em̄ magnū ꝯtinet nocumentū. ¶Assignat rōnē ⁊ dicit. nā ⁊ aduersus ciues hoc aget q̄ poterit ⁊ ciuitati sue dñari q̄ret. qd̄ erit maximū nocimētū. Patꝫ hoc ꝑ accusationes lacedemonioꝝ: vt dicit phūs: de quo quidē accusant lacedemonij pansaniā regem. Et dicit in quo. lꝫ in tanta dignitate constitutū. hoc est qui cum essꝫ in tanta dignite ⁊ honore ꝯstitutꝰ vt alijs ꝑncipaert: ⁊ ꝓprie ciuitati ꝑncipari voluit: ⁊ per ꝯñs ꝑdictus modus ꝑncipādi ꝓpt̄ dñari alijs nō est optimꝰ. Ex ꝑdictis rōnibus appet: vt subdit phūs ibi [nec sane aliq̄]. ꝙ ꝑdictꝰ modus principādi ꝓpt̄ dñari alijs nō est ꝓficus ciuitatibus. nec ē talis policia in se vera q̄ nō ordinat̄ ad optimū finē vt dicit phūs. nec sane aliqua hmōi rō: aut lex ciuilis est nec vtilis nec vera. Uult dicere. ꝙ lex non est ciuilis. nec in se vera. nec aliqua hmōi rō ē in se vera. nec vtilis q̄ nō ordinat policiā ⁊ ciuitatē ad optimū finē. Eadē em̄ optima. hoc ē. hec em̄ optima ē policia quā ꝑuati ⁊ publice legislatorē inducere oportet in aīos hoim. scꝫ ꝙ hoīes fm̄ v̄tutē viuāt. nec em̄ exercitatio reꝝ bellicaꝝ ob id ē meditanda. i. ꝙ nō est meditāda ꝓpt̄ h̄ vt in suitute adigāt. i. aducāt immerētes. ⁊ si necē ē ꝙ sit meditāda: erit meditanda ꝓpter tria. ¶Primū ē. ne ipi suire alijs cōpellāt̄ deinde ¶Scđo. vt impiū q̄rāt grā vtilitatis subiectoꝝ: nō aūt oim dñationē. qꝛ qui q̄rit īperiū grā dñationis vt dñet̄ alijs tyrānꝰ ē: qꝛ q̄rit dñationē ꝓpter vtilitatē ꝓpriā ⁊ non subiectoꝝ. ¶Tertio vt eis dñet̄ qui seruire sūt digni. qui sunt illi qui ꝑ naturā sūt sui: ⁊ nullā ꝓpriā h̄ñt v̄tutē. ¶Ex q̄bus infert phūs ibi [ꝙ aūt oporteat] ꝙ oportet legislatorē magis intendere ad pacem ꝙ̄ ad bellū. ¶Et dicit sic. ꝙ aūt oporteat legispositorē studere: vt ꝓuisio sua. ⁊ circa res bellicas. ⁊ circa aliam institutionē ad ociū. ⁊ ad pacē referat̄ illud attestatio scꝫ. ea q̄ fiunt rōnibus: qñ em̄ facta ꝑticularia attestat̄ rōnibus: tunc optime fiunt. Et subdit quomō attestat̄ ⁊ dicit. ꝙ plereq;. i. plurime talium ciuitatū bellum gerentes ꝯseruant̄: ſ cū dñationē adepte sūt destruunt̄. Et dicit rōnē ꝫ splendorem em̄ veluti ferrum per pacem amittunt. Uult dicere. rubiginem enim contrahūt sicut ferrum pacem ducentes. qꝛ qñ sunt in pace consumunt̄ rubigine viciorum. Causa huiꝰ est legumpositor qui nō ita instituit vt in ocio stare possunt. hoc est: qꝛ non instituit posse vacare ad virtutem. ¶Quarta conclusio ponit̄ in tertia parte capituli que incipit ibi. [Cum ergo idem finis] ⁊ est ista. ꝙ oportet ciuitatē optimam ⁊ felicē habere omnem virtutem. Et sīr quēcūq; hoīem felicē. ¶Ista ꝯclo ꝓbat̄ fꝫ phm̄ sic. nam oportet ciuitatē felicē ⁊ vnūquēq; felicē habere oēꝫ virtutē que ordinatur ad ociū: hoc est ad quietē ab exterioribꝰ. ⁊ omnē virtutē que ordinat̄ ad occupationē circa exteriora. ſ ois virtus ordinat̄ ad quietem: ⁊ ad occupationē: ḡ oportet ciuitatē optimā ⁊ felicem ⁊ oēm hoīem felicē habere oēm virtutem. Maior declarat̄ per hoc ꝙ felicitas ciuitatis felicis: ⁊ hoīs felicis ꝯsistit in vacatione cōtemplationis: vt in ꝑma ꝯclone ꝓbatū est. Sed ad vacationē ꝯtēplationis ordinant̄ oēs v̄tutes q̄ sūt ad vacationē seu ad q̄etē ⁊ ad occupationem. vt pꝫ: finis em̄ vt sepe iā dictumꝰ ē pax. et finis negocij seu occupationis ē ociū. i. quies. Et ꝑ ꝯñs pꝫ. ꝙ omnes virtutes tam ordinate ad quietem ꝙ̄ ordinate ad occupationē: sunt gratia felicitatis. ergo oportet ciuitatem felicem. ⁊ oēm hoīem felicem habere omnes virtutes que tam ad quietē ꝙ̄ ad occupationem ordinant̄. Unde deducit sic phūs istā ꝯclonē. cum ergo idem finis esse videat̄. publice scꝫ ciuitatibus. ⁊ priuatim hoībꝰ. ⁊ eandem diffinitionē eē. i. eundem finem. necesse sit viro optimo. et optime reipublice. Manifestum est oportere. scilicet ad felicitatem. optime ciuitatis. Et virorum optimorum virtutes illas.

que ad ociū spectant illi existere. hoc est illas
ꝟtutes q̄ ad felicitatē cōtemplatiuā illi existe
re. Et ponit rōnem ex fine: ⁊ dicit. finis eniz vt
sepe iam diximꝰ belli pax est. ⁊ finis negocij o-
ciū. Et subdit. sūt aūt vtiles ad ociū ⁊ quietem
virtutes ille: quaꝝ opus in ocio est. hoc est in
quiete cōtemplationis. ⁊ quaꝝ in negocio. h̄
est ad occupationē. Et ponit rōnē dicēs opor
tet aūt multa necessarioꝝ nobis assistere vt li-
ceat in ocio esse. Uult dicere. ꝙ oportet multa
necessarioꝝ existere vt deinceps vacare possis
⁊ illa necessarioꝝ acquisitio nō pōt esse in va-
cando: s̄ in occupādo se homo in negocijs vti
libꝰ. Ex hijs ꝯcludit ⁊ dicit. quapropter tēpa-
ram. i. optimā ⁊ felicē ciuitatē: oportet eē ⁊ for
tem ⁊ pacientē: ⁊ sic de alijs ꝟtutibꝰ. Et ꝓbat
hoc phūs ꝑ qōdā ꝓuerbiū ⁊ dicit. nam vt est in
ꝓuerbio. nullum ociū seruis. hoc est. ꝙ est ꝓ-
uerbium nō est vacatio sine qui es seruis. ⁊ in
telligit de seruis natura. Rō est ista: qꝛ seruus
debet sꝑ occupari in oꝑe ne insolescat. Assig-
nat phūs cām ibi [qui vero] quare oportet ci
uitatem temꝑatam ⁊ optimā eē fortē. ⁊ dicit.
ꝙ causa est ista. qꝛ qui nō possūt fortiter peri-
cula subire serui sunt inuadentiū: ⁊ sic sūt mi-
seri ⁊ nō felices. ¶ Ex hijs eñ ꝯcludit phūs. ꝙ
oēs virtutes ad felicitatē ciuitatū. ⁊ sūt hoim
sunt necesse ibi. [Fortitudine igitur] ⁊ dicit.
fortitudine igit̄ ⁊ cōstantia opus est ad nego-
ciū. hoc est ad occupationē necessarioꝝ. Per
has eñ ꝟtutes ꝓhibentur hoies ne serui sint a
lioꝝ. Phia ꝟo ad ociū ꝑ phiam eñ intelligit
oēm ꝟtutē necessariā ad ꝯtēplationem. Et vir
tutes que sūt necessarie ad vtrūqꝫ scꝫ ad ociuz
cōtēplationis: ⁊ occupationē necessarioꝝ sūt.
temꝑantia per quā repꝛimunt̄ motꝰ cōcupiscē
tiaꝝ. ⁊ iusticia per quam dirigunt̄ oꝑationes
hois que sunt ad alterū. Iste ēñ virtutes magis
requirunt̄ adducentes pacem q̄ȝ ad nō vacan
tes. Nam ꝓpter exercitiū belli cogunt̄ hoies
esse iustos ⁊ temꝑatos. ¶ Et hoc est ꝙ subdit
phūs ⁊ dicit. temꝑantia aūt ⁊ iusticia in vtroqꝫ
tꝑe: s̄ magis in pace et ocio. s. necessarie sunt.
nam bellum quidē ipm cogit hoies esse iustos
ac temꝑatos. Nam antiquitus hoc solū bellū
iustū reputabat̄ ꝙ cogebat ad virtutem. Et si-
cut bellum cogit hoies esse iustos ⁊ tempera-
tos: ita vt subdit phūs. fruicio fortune ꝓspere
⁊ ociuz cum pace facit magis peculantes. id ē
hoies iniuriantes. ⁊ causa est ista. qꝛ homies
fruentes delitijs ꝯstituti in ocio insolescūt qñ
nullo freno retinentur. Ex quibus sequitur vt
subdit phūs. ꝙ multa indigent iusticia. ⁊ mul-
ta temꝑantia illi qui in optimo statu cōstituti
videntur. hoc est illi qui optime vident̄ agere
⁊ qui sunt in fruitione oīm reꝝ que beatos fa
cere putantur. Et inducit phūs ad hoc poeti-
cum dictum: ⁊ dicit. veluti siqui sūt vt poete tra
dunt in beatoꝝ insulis. maxime philosophia
id est virtutibus necessarijs ad contemplatio-
nem indigent hij ꝓpter felicitatem contēplati
uam. ⁊ temꝑantia ⁊ iusticia magis indigēt ꝓ-
pter felicitatem ciuilem quanto magis ociosi
sunt in abundantia talium bonorum. ⁊ hoc ne
ꝓpter abundantiam bonoꝝ ⁊ ociū insolescāt
⁊ ideo indigent freno virtutum. Ex omnibus
p̄dictis phūs ibi. [Qua igitur de causa] con-
cludit ꝙ ciuitas optima futura felix oportꝫ ꝙ
ꝑticipet hijs ꝟtutibus que dicte sunt. qꝛ turpe
est nō vti bonis istis. ⁊ adhuc magis turpe nō
posse vti talibus bonis in vacando. ¶ Et dicit
sic. qua igitur de causa beata ⁊ studiosa futu-
ra ciuitas his indigeat virtutibus manifestuz
est. ¶ Et ponit rationem. turpe eñ est nō pos
se frui bonis. nam vsus boni non potest esse si
non constat ex hijs virtutibus. Et ideo opor-
tet ciuitatem optimam ⁊ felicem hijs virtuti-
bus participare. Sed in negocijs quidem: et
bello viros ꝓbobos videri scꝫ oportet. in ocio
autez et pace seruiles. scilicet oportet videri.
Quamobrem oportet non quemadmodum
lacedemonioꝝ ciuitas virtutem exercere hoc
est fortitudinem. Et ponit rationem dicens. il
li eñ. scꝫ lacedemonij nō eo ab alijs differunt
ꝙ non putent eadem maxima bona. scilꝫ esse
que ceteri supple esse putant. sed eo scꝫ diffe-
runt ab alijs ꝙ ꝓuenire illa existimant magis ꝑ
aliquā virtutē. s. fortitudinis. Ultimo conclu-
dit phūs generaliter caᵐ ibi [Cum vero] ⁊ di-
cit. cum vero maiora sint hec bona. scꝫ supra-
dicta que sunt bona ꝟtutū q̄ȝ ea q̄ belli scꝫ sūt.
⁊ fruitio eoꝝ. s. maximoꝝ bonoꝝ q̄ sūt ꝟtutū.
⁊ qꝛ illiꝰ gr̄a h̄ ē. ⁊ qꝛ ꝓpt̄ ipsā ꝟtutē ē fruitio ta
lium bonoꝝ manifestum est ex hijs. Et hec de
isto capitulo sufficiant.

q Uomō autez ⁊ per que id erit vtiqꝫ cō
siderandū ⁊c. ¶ Postq̄ȝ phūs in prece
denti caplō determinauit in quo consi
stit vltimus finis vite humane. ¶ Consequen-
ter in isto capitulo voluit determinare phūs:
q̄liter ⁊ per que habeant̄ q̄ dicta sūt. Et de ge
neratiōe filioꝝ. ⁊ qua etate hoies debēt copla
ri. ꝑ quo sūt aliq̄ notāda. Et p̄mo ē notādū ꝙ
isto caᵐ ꝯtinet tres ꝑtes p̄ncipales. In prima

ei pte phs q̄si ex p̄hemio p̄mittit ea q̄b⁹ venit ad felicē vitā.q̄ sicut dictū ē sūt tria.s.natura/ rō/ ꝛ ↄsuetudo.❡In scd̄a v̄o parte determinat phs quedā ex pte ↄsuetudis ad q̄ oportet cōsuescere hoīez vt act⁹ sit felicitati ex dictis medicoꝝ ꝛ physicoꝝ ibi.[tēpus aūt anni.] ❡In tertia v̄o pte determinat phs ꝙ si aliter conciliant̄ filij q̄ȝ dictū est ꝙ oīno sunt inabiles ad felicē vitā: ꝛ ꝓclives ad vicia.ꝛ ꝙ meli⁹ est ꝓcurare abortū cū sit meli⁹ illos tales nō esse q̄ȝ esse.ibi.[Circa expositionē].❡Scd̄o est notandū ꝙ phs in p̄ncipio capl̄i ꝓponit intentionē suā: ꝛ ordinē intentionis. Et p̄mo intentionē suā.et dicit: ꝙ ↄsiderādū est quomō q̄s deveniet ad vitā felicē. Et dicit: ꝙ tria q̄ determinata sūt.s.natura/ rō/ ꝛ cōsuetudo: ꝙ q̄n̄o hec tria ↄsonāt tūc ꝑ illa devenit̄ ad felicē vitam. Et dicit sic.quo° aūt ꝛ ꝑ que id erit vtiq̄ȝ ↄsiderandū est.h̄ est quomō aūt hō ꝛ ꝑ que ꝑtiget ad vitā felicē illud erit ↄsiderandū.diximus aūt supra dividētes.s.in p̄cedēti caplo ꝙ natura ꝛ more ꝛ rōne indigem⁹.s.ad vitā felicē.Ex hijs aūt q̄les aūt natura esse oportȝ determinavim⁹ .s.vbi determinatū est q̄les ꝑm naturā sunt homines in diversis climatib⁹ habitātes ex lōgitudine ꝛ latitudine civitatū.restat.s.nūc videre vtrū rōne an morib⁹ sit eruditiō facienda. hec eni.s.natura: mos.i.ↄsuetudo ꝛ rō cōcordare debēt optima cōcordatiōe. Et subdit necessitatē hui⁹ ↄsiderationis: ꝛ dicit. Cōtigit aūt rationē aberrare ab optima suppositiōe ꝛ similes ꝑ mores duci.vult dicere ꝙ cōtigit rationez errare seu deviare ab optima suppositione gn̄onis que in optima electiōe horaꝝ ꝛ cōstellatiōis facta est.vn̄ ꝑ hoc pȝ ꝙ phs nō voluit ꝙ ↄstellatio iponeret necessitatē. sicut dicit ptolome⁹ in cētilogio.vbi dicit ꝙ hō sapiens dn̄atur astris. Et ex hoc subdit ordinē intētionis: ibi.[clarum est hoc.] ꝛ intēdit declarare ꝙ pri⁹ generatiōe oportet legislatorez curare de dispositiōe corporis ꝛ appetit⁹ q̄ȝ de dispositiōe aīe et intellectus. Et dicit. Clarū est hoc p̄mū quidē quēadmodū in alijs: ꝙ gn̄atio ē a p̄ncipio .et finis a p̄ncipio aliquomō alteri⁹ finis. Et q̄d sit hoc dictū manifestat dicens.rō aūt nobis ꝛ mens ꝛ natura finis.s.est ex eo q̄ȝ ad rationē et intellectū ꝛ naturā ordinat̄ tota vita hoīs.et a fine accipit̄ ratio ordinis oīum reꝝ que ad finē ordinant̄. Et hoc est ꝙ cōcludit quare ad hec generationē: ac moꝝ institutionē p̄parare oportet. vult dicere: ꝙ ꝓpt hoc ad hec.s.ad intellectū ꝛ rationē ꝛ naturā oportet p̄parare generationē: et moꝝ seu ↄsuetudinū institutionē. Deinde sicut corp⁹ et aīa duo sunt.s.ex q̄bus ↄstituit̄ hō.ita q̄ȝ videm⁹ duas animi seu aīe ptes. vnā irrationalē: ꝛ alterā q̄ habet rōnez. Et habit⁹.s.harū partiū aīe etiā q̄ȝ duos.quoꝝ alter est appetio seu appetitus ꝛ iste habit⁹ est ptis irrationalis: ꝛ alter ē mēs seu intellect⁹. Ut aūt corp⁹ in gn̄one ātecedit aīam.sic ps irratiōalis antecedit illā partez q̄ hēt rationē.s.actū.pȝ id in pueris q̄bus statiȝ ira ꝛ voluptas ꝛ ↄcupiscētia existit.q̄ȝ ista mox natis pueris existūt ꝑm actū.rō aūt ꝛ mens.i. ratiocinatio aūt ꝛ intellect⁹ ꝓcedēte etate in illis fieri nate sunt. ❡Ex hijs cōcludit vlteri⁹ ibi.[quapropter corporis] ꝙ legislator q̄ curat de vita homīs p̄us debet ordinare vitam ꝑm corp⁹ q̄ȝ ꝑm aīam. Et hoc est ꝙ subdit. quapropt̄ corporis curā nc̄c̄e est pri⁹ suscipe q̄ȝ animi. deinde appetitus: ꝛ hoc est q̄ȝ via gn̄onis p̄us est aīa q̄ȝ appetit⁹. et cura appetit⁹ est gr̄a mētis.i.intellect⁹. ꝛ cura corporis est gr̄a aīe. ❡Istis p̄suppositis ponunt̄ tres ↄclōnes Prima ↄ° ponit̄ ibi.[Si ergo ab inicio]. ꝛ est ista si ergo ab inicio ꝓvidendū est a legislatore ꝙ optima sint corpora eoꝝ generātur. p̄mo q̄dē circa cōiugia ꝓvidere debet: q̄ etate: ꝛ cuiusmodi existētes sint matrimoniū copulādi.hoc aūt instituet legis positor inspiciēs ad ip̄os.s. q̄ copulādi sunt.et ad tp̄s vite vt etatib⁹ in idē cōcurrāt: ne discrepet gignēdi potētia. ❡Ista ↄ° ꝓbat̄ ꝑm phm tripl̄r. Et p̄mo sic.nā copula cōiugalis que ordinat̄ ad generationē debet fieri tēpore ꝛ etate q̄n̄ mas potest generare et femina potest cōcipe. sed mas nō potest gn̄are.nec femina cōcipe in quacūq̄ȝ etate. sed tp̄e ꝛ etate determiātis.s. in etate ꝑfecta vtriusq̄ȝ ꝫ ꝛc̄. minor nota est de se. maior v̄o pȝ: ꝑ h̄. q̄ȝ si vir sit potēs ad generandū. ꝛ mulier ip̄a cōcipere nō potest vel ecōverso. si mulier quidē ad cōcipiendū sit apta. ꝛ vir ip̄e nō potest concipere lites ꝛ discordie iter eos oriūtur. ❡Secūdo ꝓbat̄ ↄ° ibi.[Ad filioꝝ q̄ȝ] ↄsiderando successionē filioꝝ ad fines. ꝛ est talis rō. nam in etate valde iuvenili nō expedit ꝙ fiat copulatio nuptialis. nec in etate valde senili cōpetit ꝙ fiat hm̄oi copulatio. ꝫ nō in omni etate nec in oī tp̄re debet fieri hm̄oi copulatio: ꝫ etate ꝛ tp̄re determiātis. ↄn̄a de se tenet. ꝛ an̄s ꝓbatur quantū ad vtrāq̄ȝ ptem sic. nā sicut parētes ꝑm legez nature tenētur filiis ad nutrimentū: ꝛ ad disciplinā vsq̄ȝ ad ꝑfectū tp̄us. ita parētib⁹ impotētib⁹ tenētur filij subvenire: ꝫ

auxiliū qḋ potest euenire parētib⁹ senioribꝫ a filijs genitis in senectute eoꝝ q̄si nullū est ꝑ pter ipotentiā. Sīr auxiliū qḋ potest accidere filijs in senectute genitis a parētib⁹ senib⁹ existentib⁹ debile est ꝛ paꝝ ꝓpter ipotentiā eoꝝ rōne senectutis. ꝛ ꝑ ꝯn̄s nō expedit parentib⁹ nec filijs ꝙ fiat copulatio nuptialis in etate senili. ꝛ sic pꝫ vna ps añtis. ¶ Scḋa pars pꝫ per h̄ ꝙ parētib⁹ iuuenib⁹ existētibus multū displicet q̄ñ vidēt filios suos q̄si coetaneos eis: ꝛ verecūdantur q̄ñ vidēt eos. ꝛ filij min⁹ verentur parētes iuuenes q̄si coetaneos eis. ꝛ circa gubernationē dom⁹ querele ex ista paritate solent ꝓuenire: ꝓpt̄ hoc ꝙ filij sunt q̄si eque potētes sicut patres: vel ipotentes. nā cū fili⁹ petit a patre iuuari in neccīs potest respōdere pater equalr̄ potest eū iuuare. ꝛ ecōuerso ¶ Tertio ꝓbaꝶ ꝯ° ibi. [Insup ꝙ dicere]. ꝑ rationē sūptā ex hijs q̄ prius dicta sūt. Et est rō talis nā oportet copulā nuptialē in tali etate ꝛ tp̄re fieri quo corpora natoꝝ cōuenit disponi melius ad virtutē ẜm voluntatē ꝛ dispositionē legislatoris. q꞉ hoc in etate ꝛ tp̄re determinatur ꝯ expedit fieri tp̄re detminato. ꝯ circa copulā nuptialē est fere vna cōis cura. s. vt fiat tēpore determinato. dicit aūt fere: q꞉ nō idē tp̄s detminatū cōuenit oībus ꝓpt̄ diuersitatē nature ¶ Et si queraꝶ de termino gñonis q̄s sit terminus gñonis determinat⁹ oībus hoībus. Ad h̄ dicit ph̄s ibi. [nam cū sit finis]. ꝙ iste termin⁹ vt in plurib⁹ est septuaginta āni. s. ꝙ terminatur ad septuagesimū annū. in aliq̄bus tm̄ ē breuior ẜm variā dispositionē. mulierib⁹ aūt quinquaginta vt in plurib⁹. Est aūt termin⁹ gñonis mulieris breuior q̄ꝫ viri. q꞉ mulieres naturaliter sūt minoris virtutis ꝛ minoris caliditatis q̄ꝫ viri. Et sicut finis gignēdi viris vt plurimum est septuagesim⁹ ānus: ꝛ mulierib⁹ quinquaginta. ita cōiugādi ab inicio sunt vt etatibus ad hūc finē concurrant. vult dicere ꝙ oportet principiū cōiugatiōis accipe ẜm etatē ad tp̄ora media discedēte ab vltimo tp̄re in quo deficit virtus generatiua. ꝛ ab inicio tp̄is ẜm etatē ꝓpriā viri ꝛ mulieris ẜm quā sunt dispositi ad generandū. ita ꝙ vir sit triginta ꝛ septē annoꝝ ꝛ mulier decē et septez. ¶ Scḋa ꝯ° ponit ibi. [Est aūt adolescentiū.] et est ista: ꝙ coniūctio seu copula cōiuuenū est iproba seu mala ad ꝓcreationē filioꝝ. ¶ Ista ꝯ° ꝓbatur ẜm ph̄m quadrupl̄r. Et p̄mo sic. nā in oībus aīalibus part⁹ iuueniles sūt impfecti. s. ꝓpt̄ seminis imaturitatē. ꝛ femine crebri⁹ q̄ꝫ mares. et praua forma corporis gignūꝶ. et h̄ est ideo. q꞉ sicut dicit ph̄s in. xvj° de aīalib⁹ ꝙ femina est mas occasionat⁹. i. in ipo semīe aliq̄d occasionis passus ꝑ imaturitatē. Et q꞉ sic est in oībus aīalibus infert ph̄s. quo circa necē est hoc idē in oībus ꝓuenire. Causa istoꝝ q̄ dicta sunt est ista. Cū eñ semē viri nō potest dirigere menstruū mulieris ꝓpt̄ defectū caliditatis nō potest deducere ad similitudinē gñantis ẜm oēs dispositiōes: ẜ magis trāsmutat in ꝯtrariuz. et sic gñati sunt parui ẜm figurā. extensio eñ ẜm figurā causaꝶ a magno calido ꝙ est in defectu in iuniorib⁹. ꝛ hoc est in oībus aīalib⁹ alijs ab hoībus: sicut in hoībus. Et ꝓpter hoc copulatio seu cōiunctio nuptialis iunioꝝ est iproba ad ꝓcreationē fetus. Et in hoībus apparet argumentū speciale. vt subdit ph̄s. qm̄ in q̄buscunq꞉ ciuitatib⁹ vel regionib⁹ ꝑmittūtur iuuenes ꝛ iuuēcule cōiugari ꝛ ꝑmisceri ad generationem generātur hoīes parui ꝛ iperfecti ẜm corpus. ꝛ ꝑ ꝯn̄s inutiles ad oꝑa bellica ¶ Secūdo ꝓbaꝶ ꝯ° ibi. [Insup q̄ꝫ.] ꝑ rationē sumptā ex ꝑtinentib⁹: q̄ est talis. nā copulatio seu cōiunctio nuptialis est praua ꝛ iproba ad procreationē filioꝝ: quia ꝑturiētes maximū sustinent dolorē: ꝛ multe vsq꞉ ad mortē deducunꝶ ꝛ quo fre⁹qn̄to ꝑducuꝶ ad ortū. ẜ copulatio nuptialis est hmōi. ꝯ ꝛc. maior pꝫ de se. minor vero ꝓbaꝶ ꝑ hoc. q꞉ mulieres ꝯcipiētes in etate imꝑfecta: vt in iuuētute i partu sustinēt maximū dolorē ꝛ plurime moriūtur. tā ꝓpt̄ mēbra ad h̄ ordinata artitudinē: q̄ꝫ etiā ꝓpter virtutis debilitatē. nā quāto eñ virtus minor est ad resistendū: tāto est dolor maior. in iuuenibus aūt est minor virt⁹: ideo patiūtur maiorē dolorez q̄ tātus potest esse ꝙ mortē inducit. Et ideo apud aliq̄s grecos ꝓpt̄ hoc factū oraculū aiūt quidā factū fuisse ꝓpt̄ talē causaz. s. ꝓ eximijs nobilib⁹ tanq꞉ multis ꝑeuntibus. Et assignat rōnem auicēna in suo libro de aīalibus. q꞉ iuuēcule nō adhuc ꝑuenerūt ad corporis ꝑfectionem: et semē est sup̄fluū digestionis ꝙ simillimū est corpori. ꝛ maxime facit corporis incrementū. ꝛ cū hoc educiꝶ ꝑ coitū perit puella in seipa. Et ꝓpt̄ istā causaz fiebat oraculū apd̄ aliq̄s grecos. vñ dicit sic ph̄s. in partu q̄ꝫ laborant magis puelle atq꞉ pereūt pluries. ex quo responsū oracli triemis datū quidā existimāt ob istā causam q̄si multis pereūtib⁹ ꝓpt̄ imaturitatē nuptiaꝝ: nō ꝓpter fructuū collectionem. Illud nomē triemis nomē est illius oraculi siue oblatiōis que fiebat ꝓ talib⁹. ¶ Ter-

tio probaṫ ꝯ° ibi. [ac cõtinentiã ꝙ] sic. nam illa copulatio est praua ad procreationẽ filiorum ꝑ quã hoīes fiũt magis intẽperati. sed copulatio iuuenũ facit hoīes magis intẽperatos q2 illa ad q̄ magis assueti sum⁹ sũt nobis magis delectabilia, ⁊ ad illa magis inclinamur. ꝗ senioꝛib⁹ expedit copulari: ⁊ nõ multũ iunioribus ne fiãt intẽperati. ¶ Quarto probaṫ ꝯ° ibi. [Et masculoꝝ corpora.] et hoc sic. nã illa copulatio est praua ad procreationez filioꝝ q̄ īpedit augmentũ ⁊ nutritionẽ copulantiũ sed copulatio nuptialis iuuenũ est hmõi. ꝗ ⁊c. maioꝛ ẽ manifesta. minoꝛ v̄o declaraṫ in lr̄a ⁊ dicit sic p. ⁊ mascłoꝝ corpa crescẽ īpediũṫ si adhuc augente semine ꝯsuetudinẽ meãt. Et rõ ẽ ista q2 alimentũ digestũ est pncipiũ nutritiõis et augmentatõis. nã tp̄re eñ augmẽti totũ ꝙ cõuertiṫ de alimẽto est multũ ad nutritionẽ: ⁊ ad augmentationẽ: ⁊ paruũ vel nihil remanet de supfluo alimẽti: ꝙ ordinaṫ ad generationẽ: et ideo si tp̄re augmẽti multũ coeant illud ꝙ debet trãsire in augmentũ: ⁊ nutritionẽ cõuertiṫ in semẽ. ⁊ sic iuuenes patiũtur detrimentuz in nutriõe ⁊ augmẽtatiõe. et ꝓpṫ istã causã debet esse termin⁹ copulatiõis q̄ nõ multũ amplius excedat. s. a tp̄re deputato ad gñonem. ¶ Et si queraṫ de isto ẗmino copulatõnis. s. q̄ etate est optimũ fieri. Ad h̄ dicit ph̄s ibi. [q̄propter puellas] ꝙ puelle debẽt copulari circa etatẽ decẽ ⁊ octo annoꝝ. masculi aũt circiṫ ãnos sex ⁊ trigmta. hoc est circa triginta ⁊ sex ãnos debẽt copulari. Et dat rõnem: ⁊ dicit. in hoc eñ tẽpoꝛe: ⁊ vigẽtibus corpoꝛib⁹ ꝯiungẽtur. nã in hoc tp̄re corpora sunt ꝑfecta in quãtitate ⁊ virtute. ⁊ ideo in tali tẽpoꝛe tã maris ꝙ femine cõiunctio erit ꝯueniẽs ſm naturam ac ꝓcedẽte tp̄re simł apte desinẽt ꝓcreare posse Et filioꝝ susceptio ꝑtiz erit ab inicio eis etate vigẽtib⁹ si recte ꝓcedat statim gñatio: et ꝑtiz vergẽtib⁹ ad annũ septuagesimũ. Postea ponit ph̄s epilogũ hãc partẽ ꝯcludẽs: ⁊ dicit. dbus aũt etatib⁹ cõiugia sint faciẽda dictũ sit. ¶ Et si vlteri⁹ queraṫ in quo tp̄re ãni ẽ melioꝛ copulatio seu cõiunctio nuptialis ad procreationẽ ꝓlis. Ad hoc respõdet ph̄s in pncipio sc̄de ptis capli que incipit ibi. [tp̄s aũt anni]. ⁊ dicit ꝙ tp̄s aũt anni vt multi nũc obseruant recte ꝑ yemẽ apti⁹ ad nuptias esse videṫ hoc ẽ ad copulã nuptialẽ ad ꝓcreationẽ filiorum. Et subdit rõnez: ⁊ dicit. ꝙ ꝯsiderãda sunt in ꝓcreatiõe filioꝝ q̄ a medicis ⁊ q̄ a phisicis traduntur. hoc est a naturalib⁹ ph̄is. Medici eñ tp̄a corpoꝝ sufficiẽter ostendũt. hoc est ꝙ ostendũt sufficiẽter q̄bus tp̄ibus corpora magis ꝯualescũt. Phisici aũt. i. ph̄i naturales de spiritib⁹. h̄ est de vẽtis. s. sufficiẽter dicunt. Et ostẽdit q̄d dicit: ⁊ dicit. borealia magis ꝙ australia laudãtes. Et rõ tam medicoꝝ ꝙ ph̄oꝝ naturaliũ est vna. ⁊ est ista. q2 in yeme ꝓpṫ frigus circũstans corpora sũt int⁹ calida: ⁊ semina cõcepta sũt matura: ⁊ ad sanitatẽ ⁊ ad bonũ habitũ disposita. In estate aũt ꝓpṫ calorẽ circũstans pori corpoꝝ sunt apti: ⁊ corpora euanida. et ꝓpṫ hoc embria ⁊ semina concepta sũt torpẽtia: ⁊ debiliter se hñtia. ⁊ silr̄ ī austernis flatib⁹ q̄ sunt calidi ⁊ humidi ex caloꝛe pori aperiũtur: ⁊ virt⁹ gñatiua fit euanida et debilis: ꝓpṫ que etiã embria fiũt languẽtia ⁊ male ad sanitatẽ disposita. ¶ Et si queraṫ vlteri⁹ q̄ sunt corpora magis disposita. Ad hoc respõdet ph̄s ibi. [Que aũt] et dicit. q̄ aũt corpora maxime vtilia sũt magis dicendum est vbi tractaṫ de disciplina liberoꝝ. s. in libro quem scripsit in q̄ cõtinetur de artib⁹ tripudij ⁊ corearum. ⁊ qualr̄ oportet currere in stadio vt corpora ciuiũ euentẽtur: ⁊ nõ languescãt ꝑ inhertiam in q̄ hec dicẽda sũt. Et subdit ꝙ licz ad illam scientiã ꝑtineat ꝓpe ⁊ ꝑfecte. tñ sũmatim sat. i. satis fuerit nũc dixisse. hoc sufficiẽs est et dicere nũc sũmatim. Et subdit ꝙ imoderatus laboꝛ nõ expedit: ⁊ dicit. nec eñ atheletaꝝ habitudo vtilis foret ad ciuilẽ habitũ. hoc est ad bonã dispositionẽ: nec ad ꝓcreationẽ liberoꝝ. Et rõ est ista. q2 ille gẽtes sunt valde magne. Nec rursus hũilis ⁊ ībecilla nimiũz. Et rõ est ista. q2 sicut hitudo hoim q̄ sunt valde magni nõ est vtilis. ita illa q̄ est valde parua est silr̄ est inutilis. ſ media istaꝝ. s. est vtilis. ¶ Et si vlteri⁹ queraṫ de laboꝛib⁹ ⁊ exerciciis q̄bus disponũtur magis corpora. ad hoc dicit ph̄s ibi [Laboꝛiosã eñ]. ⁊ dicit. laboꝛiosã eñ habitudinẽ hẽre opoꝛtet. Et dicit quomõ: exercitatã v̄o laboꝛib⁹ nõ violẽtis: nec ad vnũ laboꝛẽ solum. s. nimis fortẽ. vt atheletaꝝ hitudo. q̄ ꝓpṫ magnitudinẽ corpoꝝ est nimis fortis. et sic laboꝛ eoꝝ valde fortis q̄ excedit vires nostras ⁊ cõsumit laboꝛ ille valde humidũ radicale. ſ opoꝛtet ꝙ sit exercitatio ad liberalia opa: hoc ſm actiões liberoꝝ q̄ nõ exercitãtur nisi ī pulcris ⁊ honestis laboꝛib⁹. ¶ Et sicut ad sanitatẽ ⁊ ad bonã dispositionẽ corpoꝛis: opoꝛtet talia exercicia moderata fieri. Sic silr̄ vt subdit ph̄s ibi. [hec aũt similr̄]. opoꝛtet ꝙ mulieres exercitẽtur: sic et viri. ⁊ dicit sic. hec aũt similr̄

viris ꝛ mulierib⁹ existere debēt. Et subdit: pg-
nantes ꝗ̃ mulieres curā hēre corpoꝝ oportz.
Et dicit quomō. nō pigriscētes: nec subtili ali
monia seu cibo vtētes. Ratio est ista. qꝛ pueri
existētes in vtero matris vidētur sumere nu-
trimētū a muliere ꝑ venas ꝛ poros ad hoc or
dinatos a natura. ꝛ qꝛ nutrimentū sumptuz a
muliere disponit̃ ſm dispositionē mulieris. et
pueri disponūtur ſm dispositionē nutrimenti
ex ꝗ nutriunt̃ maxime in ꝑncipio. ꝛ ideo opor
tet puerū disponi ſm dispositionē mulieris ꝑ-
gnātis. ꝛ ideo est expediēs ad bonā dispositio
nem ꝓlis future curare de bona dispositione
mulieris pregnātis. ꝛ hoc circa duo. Primum
est ne sint multū torpentes ꝑ dissidiā. ꝙ freq̄n
ter accidit mulierib⁹ pregnātib⁹ ꝓpter defec-
tum calidi: ꝛ supabundantiā grossi indigesti. ꝛ
sic ingrossant̃ ꝛ inspissant̃ spūs naturales ꝛ vi
tales ꝛ aīales. Scōm est: ꝙ nō vtātur cibo sub
tili. Ratio est ista. qꝛ totū cibum deducunt in
nutrimentū mēbroꝝ: ꝛ nihil vel paꝝ remanet
in eis de supfluo tertie digestionis ꝙ possit de
riuari in semē gn̄onis. et ꝓpter hoc deficit in
eis generatio. ꝛ qꝛ cibus subtilis est facilis di
gestionis. ideo statim i mēbris fortiorib⁹ cor-
poris assumit̃ totū: vel fere ita ꝙ parū aut ni-
chil erit supfluum ꝙ trāseat ad nutrimentū fe
tus. Hoc aūt vt subdit ph̄s facile est legū posi
toꝝ puidere si iubeat singulis dieb⁹ iter qoddā
facere debere ad deoꝝ sacra mulieres ꝗ̃ sorti
te sūt ꝯcipiendi honorē. videt̃ ex h̄ ꝙ gn̄o vult
hēre exerciciū. mēs tn̄ cōtra quā corp⁹ in trā-
quillitate est traducēda. ex eo qꝛ ꝑfectio intel
lectus stat in ocio seu q̄ete: ꝛ non in exercicio
corporis: ſm ꝙ dicit ph̄s in. vijͦ phisicoꝝ ꝙ in
sedēdo ꝛ quiescēdo sit aīa prudēs. Et dat rō-
nem: ꝛ dicit. que enī fiūt ab ea ꝗ cōtinet cape
vidētur quēadmodū illa que nascūtur a terra
Vult dicere ꝙ i gn̄one illa que generant̃ assu
mūt nutrimentū a matrice: sicut plāte a terra.
ꝛ iō moderatū exerciciū facit curare nutrimē
tū ad ꝯceptū ꝑ calorē quez excitat: sicut calor
solis humorē t̃re eleuat ad radices plātarum
¶ Tertia ꝯͦ ponit̃ in ꝑncipio t̃tie ptis capl̄i ꝗ
incipit ibi. [Circa expositionē aūt]. ꝛ est ista
ꝙ si aliter cōcipiant̃ filij ꝗ̃ dictū est ꝙ omnino
sint inabiles ad felicē vitā. ita ꝙ sint orbati et
ꝓclilues ad vicia meli⁹ est ꝓcurare aborsū eo-
rum ꝗ̃ ꝙ nascātur. qꝛ meli⁹ est tales nō esse ꝗ̃
esse. Deducit ph̄s hāc ꝯclōnez sic: ꝛ dicit. circa
expositionē aūt. i. circa refutationē vel educa-
tionē liberoꝝ lex sit: nichil orbatū natura fore
educandū. nā orbati sunt ꝗ cū defectu mēbro-
rum nascūtur. Et causa est ista ſm ph̄m. qꝛ pius
reputat̃ interficere eū ꝗ misere viuit vt absolua
tur a miseria. Et h̄ est ꝙ dꝛ in elēchis: ꝙ bonū ē
mactare patres. s. senes ꝛ inutiles ad labores ī
maxima decrepitudine positos. dicit ei bonū
ꝙ pueri reputāt. dꝛ enī ꝙ hūc ritū fuerant habi-
tātes in ꝯfinibus saxonie ꝛ polonie. vbi multū
senes interficiūtur a sclauis vt dꝛ. ¶ Et subdit
ph̄s vltra ꝙ lex gentiliū statuit de multitudie
pueroꝝ nichil reseruari genitoꝝ ꝗ supfluūt. Et
dicit sic. in alijs vero seniores institutaq̄ȝ ciui-
tatis prohibeant natos exponere: ac multi-
tudo tanta ꝓlis alicui cōtigerit: vt duplicat⁹
sit filioꝝ numer⁹. naz is diffinit⁹ esse debet ad
multitudinē nimiā euitandā ante euenire ne
fetus ꝯcipiātur. Ratio isti⁹ legis ſm eū ē ista.
qꝛ oportet enī determinatā esse multitudinez
pueroꝝ ꝓcreatiōis. s. ne excrescāt vltra ꝗ̃ pa
rētes possint nutrire. ſꝫ qꝛ hec lex est ꝯtra natu
re pietatē. subdit. nā postꝗ̃ cōcepti sūt: ꝛ sensū
aut vitā acceperint nefas est eos attingere. et
ideo oportet ꝑuenire anteꝗ̃ viuat fet⁹. qꝛ mi-
nus malū est fieri aborsuz anteꝗ̃ viuat fet⁹ ꝗ̃
ꝙ viuēs occidat̃. ¶ Epilogat ph̄s ibi. [Cū ve
ro] oīa que dicta sunt in capͦ in sūma. Et dic.
Cum v̄o determinatū sit qua etate vir ꝛ vxor
sint ab inicio cōiungēdi: q̄nto tp̄e liberis ope
ram dare cōueniat determinem⁹. i. quāto tp̄e
definire cōgruat ad pueroꝝ ꝓcreationē deter-
minem⁹ Et rō est ista: vt subdit. qꝛ senioꝝ fet⁹
sicut ꝛ iunioꝝ impfecti sūt: ꝛ corporib⁹ ꝛ intel
lectib⁹. senescentiū ꝗ̃ fetus sunt irrobusti. i. de
biles sunt filij senescentiū. ꝗpropter illud ma-
xime tp̄s ꝓbandū est in ꝗ maxime intelligētia
viget in nobis. ꝛ qꝛ hoc nō est in oībus gn̄alr
ideo subdit ph̄s dicēs. illud aūt esset in plūmis
circiter. i. circa annū quinq̄gesimū/ vt q̄dā po
etaꝝ dixerūt. nā istam etatē circa q̄nquagesi-
mū annū quidā poetaꝝ determinauerūt dimi
cientes seu mensurātes septenario numero. s.
ānoꝝ. nā q̄nquagesim⁹ ānus ꝯtinet septē sep-
tenarios ānoꝝ: ꝛ quinquagesim⁹ est vltimus
ānus ꝑter illos septenarios: ꝛ hoc est i muliere
Et ꝗ quatuor aut q̄nq̄ȝ annis hāc etatē exces-
serint relinq̄re. s. oportet eas in apto ꝓcreādi
studiū. h̄ est quantū ad manifestaz gn̄onez. qꝛ
nō possūt vltra illud tp̄us ꝯcipe: vt iā dictuz ē
Et ꝙ restat de vita mulieris de cetero vel sani
tatis vel alteri⁹ hmōi cā cōcubitū videri facē
qꝛ licet tal' cōcubit⁹ nō valeat ad gn̄onez. tn̄ a
liqn̄ valet ad medicinā. s. ꝓpt̃ purgationē cor

pozis.¶Et si queratur si cā ꝓcreandi pōt hō habēs vxorē coire cū altera. aut mulier hēns virū ꝑpter eandē cām coire cū altero. Ad hoc dicit phs ibi. [Coit° vo] q̄ nō. ⁊ dicit sic. coitus vo ois alteri° q̄ cōiugis penit° sit interdictus: q̄quidē sit. ⁊ appellet̄ ꝯiux. Et assignat penā ꝯtrafaciētib°. ⁊ dicit: q̄ si q̄s dephēdatur ꝯtrafacere ꝑtꝑs ꝓcreationis dignā ꝓ delicto penā reportet. Et hec de isto caplo sufficiant.

¶Susceptis aūt filijs multū referre putādū est ad corporis robur ⁊c̄. ¶Postq̄ phs in ꝑcedenti cap° determinauit de gñone. ꝑlis ⁊ etate copulantiū/ ⁊ de tꝑre/ ⁊ de multis alijs. Cōsequenter in isto caplo voluit determinare de ordinatiōe pueroꝝ ad alimēta/ ⁊ ad actus. s. qualr pueri sūt erudiēdi ⁊ curandi post natiuitatē. Pro quo sūt aliqua notāda. ¶Et pmo est notādū q̄ istud cap^m cōtinet tres ptes pncipales. In pma em̄ pte determinat phs q̄bus alimēns ⁊ curis disponūtur pueri ad fortitudinē corporis: ⁊ ad opa virtutis. In scda vo pte ostēdit quā disciplinā hñt dispositionē ibi. [Sequēti vo etate]. In tertia aūt pte excludit quādaz falsaz institutionē pueroꝝ q̄ theodor° dicebat pueros instituendos ibi. [Forsitan aūt nō male]. ¶Scdo est nōdum q̄ fm phm in p° de gñone ex eisdē sumus ⁊ nutrimur. ⁊ ideo quāto alimentū aliq̄d est simili° ei ex q̄ gñatur tāto est ꝯueniētius ei ad nutriendū ipm. s; lac est valde simile fm cōplexionē mēstruo ex q̄ gñatur puer. ideo lac ē cōuenientissimū alimētū pueris in pma etate ¶Tertio est notandū qr q̄ nutrimētū dr esse simile ⁊ cōueniēs ipi alito. ⁊ lac est cōueniētissimū alimentū pueris. ideo lac mulieris magis est cōueniēs pueris in pma etate q̄ lac bestiarum. ⁊ lac matris ꝓpe est magis ꝯueniens ad nutriēdū ꝓpriū filiū q̄ lac mulieris aliene. vñ illi q̄ nutriūtur ex lacte matris ꝓpe dicunt̄ eē meli° dispositi fm naturā. Et ꝑpt hoc dic̄ auicēna: q̄ ponere extremū mamille ꝓpe matris in ore infantis valde cōfert ad remouendū oē nocumentū: est verū q̄ lac matris ꝓpe statim post partū nō est cōueniens puero donec aliq̄liter depuret̄ ⁊ tēperet̄. ¶Quarto est notandum q̄ pueris in pma etate nō expedit ꝯferre vinū ꝑpt egritudines ex ipo accidētes. nā vinum ꝑpt caliditatē ⁊ humiditatē est multuz euaporatiuū ⁊ nutritiuū: ⁊ in pueris multuz ascēdit ad supiores ptes. et iō in pueris bibētib° vinū maxime nocet cerebro: vt dicit auicēna ⁊ neruis: ⁊ subleuat vaporositate sua malas materias in cerebrū/ ⁊ in neruos: ⁊ sic enervat corp° ⁊ turbat cerebrū. Etiā mulieres que nutriūt nō expedit bibere vinū. ⁊ si oz q̄ bibāt debēt bibere modicū ⁊ bene aquatum.

¶Istis p̄suppositis ponuntur q̄nq3 ꝯclōnes. Prima ꝯ° ponit̄ in pma pte capli. et est ista q̄ ad corporis robur nutrimētū lactis maxime ꝓpriū est: et vinū est maxime nociuum ꝑpter egritudies q̄ ex eo sequūtur. ¶Istā ꝯclōnem deducit phs sic. susceptis aūt filijs. i. pueris natis multū referre putādū est. h̄ est magna dr̄a est accipe ad corpis robur quali victu nutriāt̄ Et ponit primā pte ꝯclōnis: ⁊ dicit. appet vo ex ceteris aialibus: ⁊ ex gētib° q̄bus assidua cura est bellice hitudinis nutrimētū lactis maxime ꝓpriū esse corporib°. Et rō est ista: qr lac tres hēt in se s̄bas. s. aquosaz q̄ sirū est/ terrestrē q̄ caseus est. pinguē siue areā que butirū est. et ex aquosa hēt lac q̄ facile influit mēbris. ⁊ ex caseata siue terrestre facit mēbra dura ⁊ fortia. ⁊ ex vntuosa hēt q̄ multoꝝ ē spūuz ⁊ spūs cōfortāt q̄ sunt instrumēta virtutum ⁊ velicula p corp°. vt dicit costabez in libro de dr̄a spūs ⁊ aie. Et rō auicēne est ista qr lac generat̄ ex sanguine mēstruo dealbato mamillis ex q̄ etiā gñatur corp° pueri in matrice matris ⁊ ideo est familiare corpori: ⁊ ꝓpriū nutrimētū. ex eo q̄ ex eadē materia est vtrūq3. ¶Subdit scdaz pte ꝯclōnis ⁊ dicit. abstenuū aūt magis ꝑpt egritudines. vult dicere q̄ nō est dandum vinū pueris ꝑpt egritudines. s. q̄s facit vinū qñ miscet̄ cū lacte. vñ preter illud q̄d dictū est in vltimo notabili dicit phs q̄ vinū et lac simul sepe sūpta generāt lepraz. ⁊ rō est ista. qr vinū corrūpit lac. ⁊ lac corruptū inficit corpus ¶Scda ꝯ° ponit̄ ibi. [Et pterea motus] q̄ expedit pueris mot° facere moderatos ad ꝯfortationē ⁊ cōfirmationē mēbroꝝ. ¶Ista ꝯ° ꝓbatur p hoc: qr motu gñatur calor. calor autē acuit virtutē. ⁊ ꝑpt hoc statim gētes in pusilla etate exercitāt pueros suos motu mechanicoꝝ instrumētoꝝ. vt fabri motu malleoꝝ: ⁊ sic de alijs. Et rō est. qr motu illo sanguis ⁊ spūs trahūtur ad mēbra. ⁊ ex hoc cōfortātur ad opera artiū q̄ ab eis postea sūt exercēda. Et h̄ ē q̄ s̄bdit p. d. cōferūt. s. talia exercicia ne mēbra vo. s. pueroꝝ ob teneritudinē. i. ꝑpt temeritudinē distorta fiāt h̄ ē iabilia ad opa artiū q̄ ab eis postea sūt exercēda. Et inducit aūt ad hoc signū ⁊ dicit. vtūtur adhuc aliq̄ gentes organis quibusdaz ac machinis q̄ corpus a talibus illesum cōsuant. vult dicere q̄ aliq̄ gētes

vtuntur quibusdā instrumētis mechanicis q̄ faciūt iperuertibiles corpora puerorꝝ. nam faciūt istis instrumētis exerceri pueros. vt talibus motibꝰ attractis spū ꝛ sāguine mēbra firmentur ꝛ vigorētur ad debitas actiões: et ab illis nō ꝯuertātur. ¶ Tertia ꝯ̄ ponit ibi. [Cōfert etiā]. et est ista: ꝙ cōfert etiā pueris assuesci a puericia ad frigora moderata. ¶ Ista ꝯ̄ ꝓbat ſm pħm sic. nā ad illud pueri in puericia debēt assuesci qđ ꝯfert ad sanitatē ꝛ ad bellicas actões futuras. ſ assuesci pueros in etate ꝑma ad frigora moderata est hmōi. ḡ ꝛc. Maior nota est de se. minor vero pꝫ ꝑ hoc: q̄r assuesci ad tollerantiā frigoris in iuuentute facit ꝙ nō grauātur in bellicis a frigore: nec patiūtur egritudines que sūt a frigore. nā ꝓpt ꝯsuetudinē ad frigꝰ fortificatꝰ calor. q̄ꝓpter apud multos barbarorꝝ cōsuetudo est vel gelido amne natos imergere. hoc est in fluuiū frigidū abluere natos: vel parua veste amicire vt faciūt galli. Et ponit cām oīm horꝝ. ꝛ dicit. ad cuncta eñ ad q̄ possibile est statim ab inicio meliꝰ est assuescere. Et rō est ista vt dicit oraciꝰ. quia ꝙ noua testa capit inueterata sapit. Et pħs ponit rationē dicēs. Est aūt apta puerorꝝ natura ob eorꝝ calorē ad frigꝰ exerceri. nā frigido eñ circūstante acuit̄ calor interiꝰ. ꝛ sic meliꝰ aptant̄ mēbra. ꝛ si cōtinue exercentur in calidis euaporaret calor: ꝛ secū traheret humidū: ꝛ lāguescerēt corpora. ¶ Hijs ꝯclonibꝰ positis ponit epilogū istiꝰ ꝑme ꝑtis capli ibi. [Circa ꝑmā] ꝛ dicit. Circa primā igit̄ etatē. ſ. puerorꝝ hec et hmōi diligētia est adhibēda. dr̄ ꝑma etas vsq̄ ad terciū annū que dr̄ puerilis etas. ¶ Quarta ꝯ̄ ponit̄ in ꝑncipio scđe ꝑtis capli: q̄ incipit ibi. [Sequēti vero etate]. ꝛ est ista: ꝙ pueri in scđa etate q̄ est vsq̄ ad annū quintū q̄ ad disciplinā adhuc nō sunt admonēdi ꝓpt̄ etatem ꝑuā quā hñt nō sūt ad labores cogēdi ne crescere ipediant̄. ¶ Istā ꝯclonē deducit ꝛ ꝓbat pħs sic. nā pueri i scđa etate ꝯstituti nō debēt cogi ad ea q̄ ipediunt eorꝝ augmentū: ſ labores ipediunt augmentū puerorꝝ. ḡ ꝛc. maior nota est. minor vero pꝫ ex dictis: q̄r labor excitat calorē: ꝛ aperit poros. ꝛ facit euaporare calorem naturalē. ꝛ sic ꝯsumit̄ humidū radicale ꝙ est maximū ipedimentū augmēti puerorū. ¶ Et si dicat̄ ꝙ in scđa ꝯclone dictū est ꝙ oportet pueros in ꝑma etate facere aliq̄s motus. ꝛ ꝑ ꝯñs videt̄ ꝙ magis in scđa etate debēt exerceri ꝑ labores. Ad hoc dicit pħs ibi. [motꝰ solūmodo.] ꝙ est verū ꝙ debēt pueri facere aliquos motꝰ: nō tñ magnos. ſ motꝰ solūmodo quosdā suscipe debēt q̄ pigriciā corporis euitent. q̄ motus ꝑparādi sūt illis. ſ. ꝙ illi motus nō sint laboriosi vltra vires. nec sint remissi q̄ ſ. nō excitēt calorē ꝛ vires puerorꝝ. ſ debēt eē motꝰ tēperati cōuenientes etati eorꝝ. et sūt disponēdi ꝑ alios ictus: ꝛ ꝑ ludū. et ludi ipi nec illiberales: nec laboriosi esse debēt: nec remissi. Nō eñ debēt esse illiberales. illi quibꝰ pueri debēt exercitari. ſ. turpes: ne in turpibꝰ exercitētur ꝛ assuefiat. nec debēt esse laboriosi seu violenti ne ipediātur a nutritiōe ꝓpt̄ euaporationē caloris ꝑ poros q̄ aperiūtur. nec debent esse remissi ne a dissidia ꝯprehēdantur. q̄s narratiões ꝛ fabulas illa etate pueri audire debeant cura sit hijs q̄ pueris publice ꝑficiūtur. ſ. q̄ curā habēt de pueris. nā illi debēt eos docere qualr̄ honeste cū alijs loqui debēt. ¶ Et assignat pħs rōnem oīm istorꝝ ibi. [Cūcta enim]. ꝛ dicit. Cūcta eñ talia ad cōuersatões postea futuras accomodāda sūt. Ex q̄ infert. itaq̄ ludi vt plurimū tale esse debēt: vt sint imitatões eorꝝ que postea serio erūt faciēda. ꝛ sic videt̄ ꝙ debēt exercitari in astaludijs sagittorum: et hmōi. ¶ Quinta ꝯ̄ ponit̄ ibi. [Cohibitiones vero]. et est ista: ꝙ pueri in etate puerili ꝓhibēdi sunt a fletu ꝛ a cōuersatiōe cū seruis: et a turpiū auditōe: ꝛ ab inhonestorꝝ visione. Primā ꝑtē istius ꝯclonis ponit pħs reprobādo q̄sdaꝫ legislatores nō cōuenienter detestātes in ordinatiōibus: ꝛ policijs suis: cohibitiões puerorꝝ a ploratibꝰ. Et dicit sic: cohibitiões vero puerorum ꝛ interruptiões ploratꝰ q̄ legibꝰ ꝓhibēt nō recte faciūt. Et ꝓbat̄ sic tertia ꝑs ꝯclonis. nā ab illo debēt pueri ꝓhiberi ꝙ diminuit eorū vigorē: ꝛ ipedit eorꝝ augmētationē. fletus est hmōi. ḡ ꝛc. maior est manifesta. ꝛ minorem declarat pħs sic. Cohibitiões puerorꝝ ꝛ interruptiões ploratꝰ sunt eñ vtiles ad augmentū ex eo q̄r ꝑ ploratū fit diffusio spūs exterius ꝙ pꝫ cū ploratꝰ quodāmō sint exercitatiões corporū. ꝛ sic minuit̄ vigor: ꝛ ipedit̄ augmētatio Et ꝑ cohibitionē ꝛ interruptionē a ploratu fit retētio ꝛ cōꝑhensio spūs. ꝓpt̄ eñ ꝯgregationē spirituū interiꝰ fortificat̄ hō ꝛ auget̄. q̄r oīs virtꝰ vnita fortior est seipā dispsa. vt dic̄ pħus spūs eñ ꝯꝑhensio. ſ. interiꝰ: facit robur laborātibus. ꝙ ꝯtigit etiā pueris cohibētibꝰ. ꝛ ꝑ ꝯñs pueri i etate puerili sūt ꝓhibēdi a fletu. ¶ Secūda ꝑs ꝯclonis q̄ est ꝙ similr̄ pueri sūt ꝓhibēdi a cōuersatiōe cū seruis: ponit̄ ibi. [ꝓuidenduꝫ est]. ꝛ probatur eñ hec scđa pars ꝯclonis sm

pħs ꝓ hoc.hec eñ etas: ac etiā vſqꝫ ad ānos ſeptē ncām eſt vt domi alat.ſ.cū parētib⁹.Et ideo cū ſuis nō oportet frequētare.Et ſubdit cauſā dicēs.rōnabile eſt ꝙ ꝑcipere in hac etate ab auditu ⁊ viſu ſuiliū rex abſint.Et ꝓpt hoc eſt dānoſuz ꝑmittere pueros cū talib⁹ cōuerſari.ſ.in tabernis/et in turpib⁹ viſibilibus ⁊ audibilib⁹:⁊ in ludis turpibus ⁊ inhoneſtis.

¶Tertia ps ↄclonis q̄ eſt ꝙ ſimilr pueri debēt cohiberi a turpiū auditiōe/⁊ ab inhōeſtorum viſione:ponit ibi.[oīs igit.]et deducit eā ſic pħs:⁊ dicit.oīno igit obcenitas verbox ꝑ legiſlatorē extermināda eſt de ciuitate.hoc ē ꝙ oīno turpiloquiū ꝑ legiſlatorē eſt exterminādum de ciuitate ſicut aliqd aliud turpe.Et ħ dit cāmꝫ:⁊ dicit. ex turpit eñ loquēdi licētia ſequit et turpit facere.nā qui aſſueſcit turpiter loqꝫ etiā ad turpe facere pron⁹ erit.Et ħ cōcludit pħs.potiſſimū igit ſtatim a pueris nec dicāt nec audiāt quicqꝫ turpe vult dicere ꝙ maxime ꝓhibendū eſt ſtatim iuuenib⁹ et pueris ꝙ nec dicāt nec audiāt quicqꝫ ꝙ ſit turpe: Rō eſt iſta:q: oīa que pueri audiūt vel vidēt in ꝑma etate vel i ſcđa.admirātur tanqꝫ noua eis et ꝓpt hoc meli⁹ memorant de eis.⁊ ſi ſūt delectabilia ad ea faciliter inclinant. et ſic ſūt cohibēdi nec audiāt nec videāt inhoneſta in puericia.Et ſubdit pħs qualr ſunt puniēdi q̄ talia dicūt:⁊ dicit.Si q̄ v̄o aut dicere aut facere quicqꝫ ꝓhibitox depħenſus fuerit. his ſi liber ſit ſe nondū in cōuentū cōmeſſatox dignatus aſſumi honore ꝓhibeat:et verberib⁹ caſtiget vult dicere ꝙ q̄ fecerit cōtra illud ꝙ eſt ꝓhibitum legibus.ſi liber eſt et adhuc nullā dignitatem in ciuitate adeptus eſt ꝓhibeat honore de cetero:et vltra caſtiget verberibus. ſ ſi ſit maioris etatis.i.ſi ſit ſenior ſeruili infamia afficiat.ſ.vt vilis oſtendat. Similr cū ex q̄ turpiloquiū remoueat a ciuitate ꝙ turpes picture remouēde ſunt:et turpes geſtus:et iꝑfectionē in viſibus puerorū et iuuenū.vt dicit pħus ibi.[Cū vero dicere].⁊ dicit ſic.Cū v̄o dicere quicqꝫ turpe interdixerim⁹ clarū eſt ꝙ aſpicere aut picturas/aut actus difformes ꝓhibebimus.ſit igit cura magiſtratib⁹/ſeu ꝑncipibus nullā nec picturā/nec ſtatuā eſſe taliū rex imitatricē:niſi apud quoſdā deos qbus etiā laſciuia mos/ſeu cōſuetudo tribuit:apud hos permittat lex hoies pro ſe/⁊ ꝓ filijs/et vxoribus ſacra facere.hic loquit pħs ſm opinionē et errorem gentiliū q̄ tunc obſuabat.⁊ tūc fiebant ſacra aliquib⁹ dijs qbus attribuebāt laſciuie ſicut erat ven⁹.tales imagines deox ꝑmittebat lex parētes ꝓuectos ꝓ ſe ⁊ filijs ſuis aſpicere ⁊ honorare.ſ iuniores aūt:vt ſubdit pħs nō ꝑmittebat eſſe inſpectores tali taliū imaginum:nec lābox dicta nec tragediax in qbus repreſentātur vilia.niſi ad eā ꝑuenerint etatē vt in cōmeſſatiōibus vna cū alijs ſedere et potius eſſe ꝑticipes poſſint.ſ.qñ in eis incipit rō vigere.Et rō erat iſta. q: in ꝓuectib⁹ laſciuia erat tꝑerata:⁊ nō ita mouebantur ad ſpectabilia quēadmodū ⁊ iuuenes.ideo ꝓhibebant iuuenes talia aſpicere:⁊ nō prouecti.Et addit vlteri⁹.⁊ ab hmōi diſciplina oīs labem ſōtes pꝛeſtabit.vult dicere:ꝙ a nocumento labeſcētium doctrina legiſlatoris oīs iuuenes ſepabit.ſi ſtatuēdo ꝙ ſe occupēt in honeſtis.Labeſontes eñ ſunt lecatores dñox:qs nos hiſtriones vocam⁹.Comedia dr in q̄ narrātur facta hoim heroū.tragedia aūt dr in qua facta turpia ꝑſonax recitātur.

¶In fine iſti⁹ ſcđe ptis capli dicit qualr breuit locutus eſt hic de hac materia:⁊ dicit.nos quidē nūc curſim.i.ſb breuibus iſta attigimus/ſeu tractauim⁹. Cauſa fuit iſta.q: in octauo libro intēdebat largius de hys dicere:vt ſubdit. poſtea v̄o.ſ.in octauo libro ſciētes oportebit determinare magis ſ.ſubtilioꝛi inquiſitiōe:ſiue oportet/ſiue nō opoꝛtet ꝑmo querētes.⁊ quomō.ſ.oportet. hoc totum eſt poſtea determinandū.ſ.vtrū oportet vel nō oportet.vel qualr oportet talia eſſe in ciuitate.ſ in ꝑſenti de hijs facere mentionem ncām fuit.ſ.ad iuuenū īformationē.

¶Ex hijs eñ dictis pħs in ꝑte capli:que incipit ibi.[forſan eñ nō bene.]reprehēdit theodorū tragedie geſticulatorē q̄ oppoſitū hys dicebat. vñ dicebat ꝙ nō oootebat a talib⁹ prohibere iuuenes.q: adhuc nō erāt capaces apꝑhenſionis Et dicit ſic pħs.forſitā eñ nō bene circa ħ cenſebat theodor⁹ tragediax actor.nulli eñ voluit/ſeu ꝑmiſit vt ante ſe agaret: nec ex vilib⁹ hiſtrionib⁹.Et cā fuit iſta.q: talia ſm eum nō erāt fiēda corā ꝓuectos q̄ ſūt capaces appꝛehēſionis.ſ corā iuuenes q̄ nō ſunt capaces taliū.⁊ ſic dicebat ꝙ talia ꝑtinebāt audire ꝑmis audiētib⁹.ſ.iuuenib⁹.⁊ hoc:vt quaſi magis faueant auditores illis qs ꝑmo audierīt. et hoc eſt ꝙ oppoſitū ei⁹ ꝙ determinatū eſt. nam dictum eſt ꝙ iuuenes nō debēt eſſe inſpectores taliū viliū.Et ſbdit qlr eadē rōne q̄ ſunt remouēdi iuuenes ne ſint inſpectores turpiū ꝙ ſilr ſunt remouēdi ab oi turpiloquio/⁊ turpibus rebus.⁊ dicit.Cōtigit hoc idē in cōuerſatōib⁹

hoim ac rex. nã colloq̃a praua corrũpunt bonos mores. ¶Et ponit phs rõnez: cã theodorum ibi. [oia pma]. τ dicit. oia pma nos magis delectãt. quaprop̃ oportz a pueris oia turpia ꝑcul remouere. τ maxime quecũq̃ habẽt in se vel obcenitatẽ vel iprobitatẽ. i. infectõez libidinis: τ illa q̃ hẽnt adiunctã delectationez ꝯtẽperaneã vite sicut turpia venereoꝝ. Ecce q̃modo pueri debẽt nutriri in pma etate vsq̃ ad annũ terciũ. Et in scd̃a etate vsq̃ ad ãnum quintũ subdit phus: ibi. [trãsactis] ꝙ transactis ꝟo ãnis q̃nq̃. et a duob⁹. s. sequẽtib⁹ vsq̃ ad septẽ oportet. s. pueros iã disciplinas spectare q̃s addiscere oportet. s. vt fabri speculent fabrilia. τ medici medicinalia. τ sic de alijs.
¶Et si querat̃ q̃t sunt etates ad q̃s ncc̃m ẽ diuidi disciplinã. Ad h̃ dicit phs: ibi. [due sũt] ꝙ due sunt etates i quas ncc̃m ẽ disciplinas diuidere. τ determinat illas. τ dicit. vna post septimũ annũ vsq̃ ad pubertatẽ. s. vsq̃ ad ãnum q̃tuordeciz. nã tũc puberes sũt iuuenes. τ a septimo ãno vsq̃ ad illũ pueri sũt dolicapaces. Altera aũt. s. etas est a pubertate vsq̃ ad ãnũ vicesimũ pmũ. Et rõ est ista. q: adhuc tenera ẽ etas τ capax ois discipline. Et hic rep̃hendit phs quosdã q̃ septẽnib⁹ diuidũt etates. et rõ est ista. q: malicia sepe supplet etatẽ. q: poti⁹ ad vires nature debẽt diuidi. Et dicit. nam q̃ ebdomadib⁹ diuidũt etates plurimũ dicũt nõ bene. Et subdit rõnez: τ dicit. itaq̃ sequẽda ẽ nature distinctio. hoc est seq̃ facultatẽ nature et ꝑ ꝯñs etates magis debent diuidi fm vires nature q̃ ꝑ septennariũ ãnoꝝ. et rõ est ista: vt subdit phs. q: ois ars τ disciplina seu doctria iplere vult illud ꝙ est nature. cã est ista. q: natura ꝯfert habilitatẽ. ars facit hoiez potentez. τ vsus facit eũ facilẽ. ¶Et ex hiis ꝯcludit phs ordinẽ discpline q̃ hẽnd⁹ est circa iuuenes ibi [primũ igit̃]. et dicit: ꝙ pmo videndũ est si sit faciẽda institutio quedã circa pueros. s. doctrine. deinde si sit vtile publice/seu cõiter curam suscipere eoꝝ. vel magis priuatim. hoc est fm proprium modũ quilibet est erudiendus quo modo nunc fit in plurimis ciuitatibus. Tertio qualẽ hanc curam esse oportet. s. ad quaz erudiendi sunt. Et hec dicta de isto capitulo. et de toto libro septimo politicoꝝ sufficiant.

Hic incipit octauus liber politicorum.

Q[uod] igit̃ a legis positore intẽdẽdũ sit circa disciplinã iuuẽtutis ⁊c̃.

¶Postq̃ phs i septimo libro politicoꝝ detmĩnauit de ꝑtinẽtibus ad optimã policiã fm ordinez ad virtutẽ τ felicitatẽ. Cõsequẽter in isto octauo τ vltimo libro politicoꝝ intẽdit detminare de disciplina iuuenũ. Et q: in vltio cap° septimi libri fuit determinatũ q̃lr disponendi pueri vsq̃ ad tertiã etatẽ. in isto octauo libro voluit detminare q̃lr in sequẽtib⁹ etatib⁹ iuuenes sũt instruendi. Et pmo in isto pmo cap° isti⁹ octaui libri voluit detminare de cõi disciplina iuuenũ τ q̃lr τ in q̃bus sũt instruẽdi. Pro q̃ sũt aliqua nõnda. ¶Et p° est notandũ ꝙ istud capm ꝯtiet tre ꝑtes pncipales. In prima eñ ꝑte determinat phs: ꝙ oportet legislatorẽ curã hẽre de bona dispositiõe. τ eruditiõe iuuenũ. In scd̃a ꝟo ꝑte iquirit τ declarat phs: q̃ est illa cura τ eruditio q̃ erudiẽdi sũt iuuenes: ibi. [Que nam ꝟo ista sit. In tertia aũt ꝑte ostẽdit ꝙ in q̃tuor pncipalr sũt iuuenes erudiẽdi: ibi. [Sũt autẽ fere q̃tuor]. ¶Scd̃o est notãdũ ꝙ iuuenes vt hic accipit̃ dicũtur illi q̃ adhuc nõ hẽnt ꝑfectũ vsum rõnis. nec exꝑientiã de vsibus hũanis. et sũt duplices. nã quidã sũt admissi ꝓpriis inclinatiõibus: ita ꝙ a nullo regũtur. alii sunt q̃ sũt in regimine alioꝝ. s. parentũ τ magistroꝝ. ¶Tertio est nõndũ ꝙ ad hẽndũ ꝑfectã euidẽtiam de tractatis i moralib⁹ ncc̃ia est experiẽtia in actib⁹ hũanis. sicut q̃n illi in ꝓpriũ finez debẽt dirigi. τ sic pncipia scie moralis sumunt originẽ ex prudẽtia: τ ex experiẽtia. Et ꝓpt̃ h̃ iuuenes sũt inutiles: τ nõ sunt idonei auditores scie moralis: vt dictũ fuit in p° ethicoꝝ. ex eo: q: nõ hẽnt experientiã de actib⁹ humanis Etiã q: tales iuuenes ex directo inclinant̃ ad ꝓsequendũ delectationẽ appetit⁹ sensiti: τ sequunt̃ iudicia sensus. τ ꝑ ꝯñs ad illa ex quoꝝ oppositis virtutes/τ mores boni generãtur. ¶Quarto est notandũ ꝙ aliq̃n iuuenes q̃ sũt positi s̃b regimine detminato parentũ vel magistroꝝ disponũtur ad virtutes. τ ꝓseruãtur a vicijs. hoc ei pz ꝑ hoc. q: q̃n pueri regũtur debito regie assuescũt ad ꝟtutes inq̃ntũ vl' tiore vel aliq̃ alia de cã se retrahũt a vicijs. ¶Istis ꝓsuppositis ponũtur tres ꝯclõnes. Prima ꝯ° ponit̃ in pncipio capli. et est ista: ꝙ nulli⁹ debz dubitare ꝙ maxie est curandũ a legis positore circa disciplinã iuuenũ. ¶Istã ꝯclõnẽ ꝓbat phs q̃tuor rõnib⁹. Et pma rõ est ista. nã illud quidẽ neglectũ in ciuitatib⁹ affert reipublice

detrimētum.opꝫ eñi ad singla gña gubernādi id ē ad quālibꝫ policiā disciplinā accōmodari Et inducit rōnē ꝛ formāt eā ꝛ dicit.nā mos p= prius vniuscuiusqꝫ.s.policie ꝯsueuit:ꝛ seruare rēpublicā ꝛ ab initio ꝯstituere.Et rō huiꝰ ē.qꝛ policia ē ordo cōicationis ꝛ cōmunicatio ē ſꝫ morē cōicātiū. ꝛ iō ois policia ꝯseruat ꝛ istituit more. ꝛ pbat hoc inducēdo ꝛ dicit. ceu.i.puta ppłaris mos ppłarē.s.policiā istituit ꝛ ꝯseruat. ꝛ paucoꝝ potētie accomodatꝰ mos eā q̄ cō= sistit in paucoꝝ gubnatione.s.policie paucoꝝ potētie.sꝫ eñi melior mos cā ē melioris reipu blice. ꝛ p ꝯñs si oꝫ eē policia in ciuitate ad illū morē istruēdi sūt ciue p legispositorē.ſ cum iu uenes futuri sūt ciues.ḡ a legispositore ē max ime curandū de disciplina eoꝝ. ¶ Scōa ratio ponit ibi [Preterea in cūctis] ꝛ ē ista.nā i cūctꝭ facultatibꝰ ꝛ artibꝰ sūt q̄dā: ad q̄ erudiri prius oꝫ ꝛ assuefieri ad opa eaꝝ.vult dicere.qꝛ in oī facultate ꝛ arte opatiua q̄dā opatiōes precexi gunt q̄ prepant ad artē ꝛ abilē faciūt homīez ad q̄s oꝫ pre erudi illū q̄ vult eē pfectus in illa arte.ḡ manifestū ē ꝛ qꝛ ad virtutis actionis scꝫ oꝫ illud p̄erudiri ꝛ preassuescere. ꝛ p ꝯñs vt iu uenes erudiant ꝛ assuescāt in virtutibꝰ maxime curandū est a legispositore de disciplina iuue= nū. ¶ Tertia rō ponit ibi [cū vero vnꝰ sit] ꝛ est ista.cū vero vnꝰ sit finis toti ciuitati: clarꝫ ē qꝛ oꝫ vnā ꝛ eandē eē disciplinā oīꝫ. Et formatur sic ratio.nā q̄cūcūqꝫ ē vna disciplina ad illū finem ordinata.ſ totiꝰ ciuitatis ꝛ oīm ciuiū est vnus finis.scꝫ felicitas.ḡ oꝫ oīm ciuiū eē vnam disci plinā cōem ad felicitatē ordinatā in q̄ erudiē= di sūt iuuenes: ꝛ nō priuatā queadmodū vnus quisqꝫ curā hꝫ suoꝝ filioꝝ: priuatiqꝫ docēs ꝛ p= uatā disciplinā,put erudiet.ſ oꝫ publicoꝝ pu= blice exercitationē fieri. vult dicere qꝛ oꝫ cōiū facere cōem disciplinā ꝛ quēlibet facere in cōi ꝯsortiū.Et sic sequit qꝛ ē maxime curandū a legislatore circa disciplina iuuenū. ¶ Quarta rō ponit ibi [ꝛ simł nō debet] ꝛ est ista: ꝛ simul nō debꝫ quisqꝫ ciuis: ſ oēs ciuitatis.Et forma tur sic rō. nam cōium oꝫ facere cōem discipli= nā ꝛ nō ppriā.finis aūt ciuitatis ē cōis. ḡ opꝫ facere cōem disciplinā q̄ oēs sūt erudiēdi. Ad istā rōnē ꝯfirmādū iducit. qꝛ sic nulla ps ē sibi ſ totiꝰ ita nullus ciuis est sibi ſ ciuitati. ꝛ dicit sic.particula eñi ciuitatis vnusqsqꝫ ē. ꝛ per ꝯñs curā de singulaꝝ pticulaꝝ respicere nata ē ad curā totiꝰ: ꝛ sic oꝫ vnā cōem eē disciplinā qua erudiendi sūt oēs. Ad h̄ iducit exᵐ ꝛ dic: qꝛ lau dari possūt in h̄ lacedemoni. nā plurimā circa ca pueros diligētiā faciūt ꝛ q̄dē publice. h̄ est cōiter ꝛ nō ſm singulos priuatim. Ex oībꝰ hys ponit epylogū istiꝰ partis. ꝛ dicit qꝛ igitur lege ꝯuidēdū sit circa disciplinā iuuentutis ꝛ hoc publice seu cōiter faciendū pꝫ. ¶ Scōa pꝰ po nit in scōa pte capli q̄ incipit ibi.[q̄ nā vō ista sit.] ꝛ ē ista.qꝛ iuuenes futuri ciues sūt erudi ēdi i disciplinis vtilibꝰ ꝛ libalibꝰ.ad declarationē ꝛ pbationem huiꝰ ꝯclōnis philosophꝰ inquirit qꝛ ex q̄ oibus pueris i ciuitate vna oꝫ eē cura cōis.q̄ est illa curatiōis. ꝛ qualr. ꝛ vsqꝫ q̄ opor tet pueros erudi in ipa. Et ponit pᵒ vnā dubi tatiōnē in gñali. ꝛ scōo soluit eā. ꝛ dicit.q̄ nam vō sit disciplina ista.s.q̄ oēs iuuenes i cōi sūt erudiēdi: ꝛ q̄mō tradēda latere nō oꝫ nā nunc q̄dez in ābiguo est.et dicit q̄modo.nec eadem oēs censent iuuentutē adiscere:hoc est:nō ei candē existimant oportere adiscere iuuenes. Et cā est ista.qꝛ oēs sūmuꝫ bonū nō ponūt in codē:ſ in diuersis.vt pꝫ:qꝛ nō putāt oēs sū= mū bonū ptinere ad virtutē.nec ad vitā opti mam.nec ꝯspicuū est.i.nec manifestū est vtrū p intelligentiā magis deceat: vł p animi morē. hoc est vtrū ,ppť felicitatē ꝯtēplatiuā oportet magis erudi iuuenes.aut ,ppť felicitatē ciuile Impedimētoꝝ qꝫ respectus ꝯsiderationeꝫ di= sciplinē ꝯturbat:cū manifestū nō sit vtrū exer citatio nr̄a accomodāda sit ad ea q̄ sunt vtilia ad vitā / vel ad ea q̄ tendūt ad virtutē. vel ad ea q̄ ad maiorē quēdā supfluūqꝫ ptinēt appa ratū.Hic phs vocat vtilia ad vitā illa que sūt nccīa ad psentē vitā. ꝛ dicit ptinere ad maiorē et supfluū apparatū q̄ sunt ad diuitias vel vo luptatē.Oia eñi hec iudices acceperūt diuer sos.vt phs subdit.hec eñi oia patronos q̄sdā suscepe.i.susceperūt diuersos legūlatores. nā socrates ponebat qꝛ oportet studere ad vtutē in qua ponebat felicitatē.Et lacedemonii dixe rūt qꝛ oportet studere ad glīaꝫ ꝛ potentiā subie ctionis alioꝝ.mida rex.qꝛ ad diuitias. sardo nopolus qꝛ ad voluptatē. ꝛ sic pꝫ qꝛ singła isto rum acceperūt quosdā iudices.Etiā vt subdit phs ibi.[de hys qꝫ.] illi q̄ dixerūt oportere e rudire ad virtutē diuersificati sunt inter se. vt dicit phs.de hys qꝫ que ad virtutē tendūt ni chil cōfessum existit.i.cōcordatū.vt pꝫ. Etenī virtutē eandē nō omes statim honorāt.Et rō est quā dat tulliꝰ in libro de officiys.qꝛ quidā preferūt virtutē actiuā siue moralē intellectua li.quidā ecōtrario preferūt virtutē intellectua leꝫ morali. ¶ Ex hys infert qꝛ ex quo sic diuer sificātur in fine qꝛ rōnabile est qꝛ etiā diuersifi

centur in studio eruditionis ad finē. Et hoc ē qd subdit phs nā postq̄ dixit q̄ nō eandē virtutē nō oīs statim honorāt subiūgit. Ex quo fit vt discordēt circa illi⁹ exercitationē ¶ Post q̄ phs posuit dubitationē: q̄ ē de cura cōi ⁊ disciplina iuuenū. ⁊ similr posuit cām dubitationis subiūgit responsionē: ibi. [q̄ igit̄ ex vtilibus] et declarat in qbus iuuenes futuri ciues sunt erudiēdi in gnāli. Et ponit ɔclōnez supradictā q̄ fuit ista. q̄ iuuenes futuri ciues sūt erudiendi in discipli̇s vtilib⁹ ⁊ liberalib⁹. ¶ Ista ɔ° sm phm ꝓbat̄ sic. nā iuuenes futuri ciues ordinādi sūt ad finē policie. ꝟ q̄ ordināt̄ur ad aliquē finē debēt dispōi: ⁊ ꝑpari ad illū finē. ꝟ disciplia in vtilib⁹ ⁊ liberalib⁹ est dispositio ⁊ ꝑparatio ad finē vltimū ciuitatis. ꝟ iuuenes futuri ciues sūt erudiēdi in disciplinis vtilib⁹ ⁊ liberalib⁹ q̄ disponūt ⁊ preparāt ad finē optimū policie. ¶ Deducit phs hāc ɔclōnez ⁊ ꝓbationē sic q̄ igit̄ ex vtilib⁹ neccīa sint adiscēda manifestuz est. q̄ aūt nō oīa. s. vtilia. s. sint neccīa adipiscenda distinguēda distinguētib⁹ liberalia opa ab illiberalib⁹ patebit. Nā liberalia opa dicūtur q̄ ꝓpt̄ se volum⁹: ⁊ illiberalia que ꝓpt̄ aliud Et sic illis q̄ distingūt opa liberalia ab illiberalibus patebit illa talia esse recipiēda q̄ cuz vtilia sint faciūt exercentē habentēq̄ nō vilis exercicij operatorē. Et ostēdit q̄ est exerciciū vile: ⁊ dicit. vile aūt exerciciū putādū ē. ⁊ ars et disciplīa quecūq̄ corp⁹ aut animū/aut mētez hoīs liberi ad vsū/ ⁊ ad opa v̓tutis inutilē reddunt. ⁊ tales artes ⁊ discipline ille que sunt ad mercēnarias opatiōes. vt subdit phs. itaq̄ ⁊ artes ille q̄ deteri⁹ disponūt corp⁹. s. ad v̓tutes morales. ⁊ cūcta mercēnaria exercicia sordida nūcupam⁹. Et subdit rōnez ⁊ dic. mentē ei occupatā ⁊ vilē reddūt. vult dicere q̄ q̄ circa talia vacāt hēnt mentē dephensaz ad v̓tutez ita q̄ ad alta ⁊ liberalia intēdere nō possūt. ¶ Ex his potest sic formari rō. nō expedit iuuenib⁹ erudiri i artib⁹/ ⁊ disciplinis q̄ corpus ⁊ aiam seu intellectū male disponūt ad opatiōes virtutū moraliū ⁊ intellectualiū. ꝟ quedā artes ⁊ disciplīe vtiles sūt hmōi. vt artes mercēnariarum in q̄r opationib⁹ maculat̄ corp⁹. ⁊ q̄si absorbet̄ intellect⁹. nā ꝑ vsus illar̄ intellect⁹ nō intēdit ad ea q̄ sunt ꝑ se bona. ꝟ intellect⁹ occupat̄ circa ea in qb⁹ ꝑfectio nō inueīt̄ ꝑ se. ⁊ ꝑ ɔ̄ñs iuuenes futuri ciues nō sūt erudiēdi in talib⁹ disciplis vtilib⁹. ex q̄ sequit̄ q̄ nō in oībus vtilib⁹ disciplinis iuuenes sūt erudiendi. ꝟ tm̄modo in liberalib⁹ q̄ disponūt intellectū ad opatōes v̓tutū intellectualiū ⁊ moraliū ¶ Et si querat̄ si iuuenes sūt erudiēdi in talib⁹ disciplinis liberalib⁹ in infinitū/siue vsq̄ ad extremū gradū. Ad h̄ dicit phs: ibi. [Sūt etiā q̄dā q̄ q̄uis iuuenes erudiēdi sint in disciplinis liberalib⁹. vt sunt phīa ⁊ methaphisica ⁊ hmōi. tn̄ hys ē vtēdū vsq̄ ad certū t̄minū ⁊ grā finis nā q̄uis appetit⁹ finis sit īfinit⁹. tn̄ appetit⁹ eor̄ q̄ sūt ad finē dz eē finit⁹ ⁊ t̄miat⁹ a fine. vn̄ erudiēdi sūt iuuenes i eis inq̄tū vtiles sūt ad finē ⁊ nō ãpli⁹. Et h̄ est q̄ dicit phs. sūt etiā quedā ex liberalib⁹ sciētijs q̄s vsq̄ ad aliq̄d adiscere honestū est. Et subdit penit⁹ v̓o sese illis tradere. ac vsq̄ ad extremū ꝓsequi velle nocumētis illis q̄ supra dixim⁹ obnocios facit. hoc est q̄ velle q̄s exercitari vsq̄ ad vltimā ꝑfeccionez est valde nociuū sicut vsus artiū mercēnariorū: ex eo. q̄ attētio intensa in eis retrahit. aut simplr̄/aut in pte ab vsu optie v̓tutis. ꝟ ē dr̄a magna: vt subdit phs ibi. [sed refert.] ꝓpter quē finē aliq̄s adiscit eas/seu exercitat̄ in eis nā si grā sui/vl̄ amicor̄/vl̄ ꝓpt̄ virtutē nō est illiberale. q̄ v̓o ad ipm agit ꝓpt̄ alios sepe vtiq̄ videbit̄ illiberalit̄/ac sordide agere. vult dicere q̄ q̄ exercitat̄ in eis ꝓpt̄ actū virtutis excellētioris sui. h̄ nō illiberale seu prauū. aut si sit ꝓpt̄ bonū v̓tutis aliq̄r̄ amicor̄. nec hoc est illiberale: ex eo. q̄ amic⁹ ē alter ipe. tn̄ si aliq̄s adiscat eas ꝓ alijs. hoc est ꝓpt̄ cōmodū q̄ expectat hr̄e/seu intēdit hēre ab alijs. sic multi iuriste/ ⁊ medici faciūt mercēnariū ⁊ s̓uile ē hec em̄ dr̄a poterit sm̄ q̄ dicūt quidā assignari de aliqbus artib⁹ mercēnarior̄. s. q̄ aut grā sui/ ⁊ amicor̄ q̄s eas adiscit ⁊c̄. Et exponunt sic expositū est. Cōcludit phs. q̄ discipline igit̄ ille de q̄bus dixim⁹ seu dictū est ad vtrāq̄ pte se habent. s. q̄ possūt/ ⁊ liberalr̄/ ⁊ s̓uile fieri. ¶ Tertia ɔ° ponit̄ in t̄cia pte capl̄i. q̄ icipit ibi [sunt aūt fere q̄tuor]. ⁊ est ista. q̄tuor sūt fere discipline q̄s iuuenes adiscere ɔsueuerūt. s. litteras: ginnasticā seu exercitatiuā musicā. addūt quidā v̓o. s. quartā figurādi periciā. ¶ Et ꝓbat phs istā ɔclōnē assignādo cās ꝓpter q̄s adiscūtur iste disciplīe. ⁊ dicit. litteras v̓o ⁊ figurationē. s. adipiscūt tanq̄ vtiles valde expediētes ad vitā. ⁊ intelligit de vita politica. ginnasticā v̓o tanq̄ ptinentē ad fortitudinem de musica v̓o ābigitur. s. ad quē finē sit. Et supponit rōnez dubitatiōis: ⁊ dicit. nā nūc quidē plurimi voluptatis grā illā adiscūt. s. in cātilenis ⁊ in citharis et alijs sonibus musicis. Veteres aūt int̄ disciplinas eā collocauerūt: ex eo.

q natura q̄rit vt sepe dictū. s. in. vij⁹ lib⁹ nō so
lū in negocio recte. s. vacare. verūetiā in ocio
laudabilr posse ɔ̄sari hoc ē posse vacare in cō
tēplatiōe. ⁊ dic. q̄re querit vacare. hoc ei pnci
piū est oīm. Et vt rursus dicam⁹ de ipa vaca-
tiōe. si ei vtroq3 op⁹ est. s. vacare: ⁊ nō vacare
magis aūt expediēdū est ociū q̄3 negociare. et
q2 aliq̄ dixerūt: q2 erat vacandū circa ludos.
iō subdit phs. nec id quidē in ioco. Et ostēdit
incōueniēs qd seq̄tur q si ociū expediēs esset
circa iocū sit ncc̄m foret iocū eē finē vite. q est
incōueniēs. Et sbdit q si id. i. ipossibile est. s. q
finis hūane vite sit ludus: magis i negocijs vtē
dū est ioco. ⁊ subdit rōnē. nā q̄ laborāt indigēt
relaxatiōe/seu reqe: ⁊ hui⁹ gr̄a est ioc⁹. nā ne
gocia sūt cū labore ⁊ conatu: ⁊ ppt̄ea oportet
iocū adhibere q̄ tanq̄ medicinā eo tp̄e afferat
Et subdit cām: ⁊ dicit. nā relaxatio est hmōi a
nimi mot⁹. ⁊ reqes p voluptatē. h est ppt̄ de-
lectationē. Ociū aūt seu ɔtēplatio videt̄ hēre
in se voluptatē ⁊ felicitatem ⁊ vitā beataz: ⁊
nō negociosis: sed ociosis seu coutemplatiuis
existit. Et ponit rationez. nam qui negociatur
alicuius gratia negociatur q sibi desit. Et p
ɔ̄ns nō hz totū q vult. ⁊ sic nō est felix nec bea
tus. vt pz: q2 finis est felicitas quā nō cū dolo
re. s cū voluptate seu delectatiōe esse oms pu
tant: ⁊ ideo non indiget ludo. sicut indiget ille
q̄ negociat̄. Hāc tñ voluptatē nō eandē oēs po
suerūt. s sm se vnusquisq3: ⁊ sm habitum suuz
Uult dicere q hāc delectationē q̄ est cū felici-
tate. nō ponūt oms eandē cū felicitate. sed di-
uersi in diuersis ponūt felicitatē. nā quidaz in
voluptatib⁹: ⁊ quidā in diuitijs: quidā in potē
tia ⁊ hmōi. Et sic dz q vnusquisq3 sm se: hoc ē
sm ppriū votū ⁊ habitū. optim⁹ tñ optimā. s.
felicitatē posuit. ⁊ dic quā felicitatez. vt subdit
⁊ eā que sit ab honestissimis. Et isti fuerūt qui
posuerūt felicitatē in virtutib⁹ seu in opatiōi
bus optimis virtutū. sicut erat ipe phus aristo
teles: q̄ dixit in p̄mo ethicoꝝ q felicitas ē opa
tio pfecta nō ipedita. Ex qb⁹ enī sequit̄ vt di-
cat phs ibi. [itaq3 manifestū est] q itaq3 mani
festū est q oportet ad ociū q̄3 degendū seu cō
templationē degendā addiscere q̄daz est eru-
ditiōes ac disciplinas suip̄aꝝ esse gr̄a. supple
⁊ nō ppt̄ aliud. illas vo. s. eruditōes ⁊ discipli
nas q̄ ad negociuz/seu laborē actiue vite pti
nēt tanq̄ ncc̄ias. et gr̄a illoꝝ. s. oportet esse. h
est q tanq̄ ncc̄ie ad vitā. ⁊ alioꝝ gr̄a: hoc est p
pter lucrū/ ⁊ vtilitatē: sicut sūt scie lucratiue et
artes mechanice. ¶ Ex oibus hijs ɔcludit ph-

dens: ibi. [Quapropter.] et dicit. quapropt
⁊ musicā antiq̄ inter disciplias collocauere nō
tanq̄ rē ncc̄iam. vult dicere: q ppt̄ istud q di-
ctū est priores phi/ ⁊ legislatores in eruditionē
musicā ordinauerūt. nō vt ncc̄iam ad vitā: nu-
chil enī tale. s. q ad vitā sic ncc̄ia. vt pz. nec enī
hoies addiscūt eā tanq̄ vtilē. vt littere ad lu-
crū. ⁊ ad rē familiarē: hoc est ad dispensationē
dom⁹ ⁊ ad doctrinā: ⁊ ad multas actiōes poli
ticas q̄ scia leguz dirigūtur. Et subdit phus q
musica nō est ita ncc̄ia sicut q̄rta quā iuuenes
debēt addiscere q̄ est pericia figurādi. Et dicit
q videt̄ q̄3 figurādi pericia vtilis esse ad iudi-
candū melius artificū opa. nec tñ. s. est ita vti-
lis vt ginnastica/seu exercitatiua: q̄ est vtilis
ad sanitatē/ ⁊ robur. nā exerciciū enī ɔfert ad
sanitatē/ ⁊ roborat mēbra. neutrū hoꝝ vidē⁹
fieri ex musica. q2 nō est vtilis vt figurādi pe-
ricia: nec vt exercitatiua. ¶ Cōcludit ppositū
ex hijs ibi. [restat ergo.] ⁊ dicit q restat ad a
gendū/seu ad deductionē in ocio ad qd appa
ret eā adhiberi. hoc est q ad hoc q ociū bn̄ sit
delectabile antiq̄ musicā ordinauerūt. quā ei
putāt degentiā esse hoim ingenuoꝝ in ea insti
tuunt. Et hoc pbat p homerū: ⁊ dicit. quapro
pter homer⁹ in poemate suo sic inquit. s qua-
le est vocari ad mensaz oppipare paratā. vult
dicere q est quidē musica vt ɔgaudeāt in epu
lis amici. Deinde noians quosdā alios sbdit.
⁊ citharedū q̄ omes. i. cōuocatos demulceat.
nā dicit phs q amicoꝝ est cōuocari: ⁊ simil' cō
terere totos dies. ⁊ simul esse in iocūditate. et
p ɔ̄ns in tali cōuocatōe amicoꝝ est hēndus ci
tharedus q̄ oms delectet. Adhuc inducit phs
testimoniū vlixis. et dic. ⁊ alio loco ait vlixes
optimā esse degēdi rōnez qñ letis hoibus con
uiue audiūt citharedū sedētea p ordinē. Et p
pter h est cōsuetudo q qñ magna viris vt sūt
reges apponūtur fercula imensa apponūtur
cū sonis musicoꝝ/ ⁊ citharedoꝝ. ¶ Ex hijs cō
cludit ppositū: ibi. [q igit̄ sit disciplina]. et di
cit: q igit̄ disciplina sit disciplina quedā. s. mu
sica: quā nō vtilē: nec vt ncc̄iaz docēdi sunt filij
s vt liberalē ⁊ honestā. s. doctrinā manifestū ē
vtrū aūt musica vna sit numero/an plēs. et q̄
nā iste sint. ⁊ quomō posteri⁹ dicet̄. nūc tantū
premissū sit q apud antiq̄s hēmus testimoniū
ex hijs disciplinis q̄s dixim⁹. s. ex homero/et
vlixe: q̄s paulo ante induxit. Musica enī hoc
manifestat. ac etiā. s. quelibet alia de vtilibus
supple disciplinis: q opottet aliqua addiscere
pueros. nō modo. i. nō solū ppter vtilitatē q2

illud esset mercenariū ⁊ furile: vt pꝫ in litteris. hoc est: vt pꝫ in eruditiōe litteraꝝ. verūetiā ꝓpter multas disciplinas alias q̄ ꝑ litteras adiscūtur que sūt ꝑ se desiderabiles/et liberales. ¶ Etiā dat phs exᵐ de figurādi pericia. ⁊ dicit simil̄r ⁊ figurādi periciā. s. opoꝛꝫ cōsistere nō solum vt in venūdando/emēdoq; vasa nō decipiātur. ꝟ potius qꝛ ꝯtēplari facit pulchꝛitudinē corpoꝝ. nā hoc est magnificū ⁊ liberale. rō est ista: vt subdit phs. qꝛ q̄rere vero vtilitatez vbiq; minime cōgruit magnanimis ⁊ ingenuis hoībus. et cā est. qꝛ hoc furile ⁊ mercēnariū est. Et si queraꝶ qual̄r instruēdi sunt iuuenes. Ad hoc aūt dicit phs ibi. [Cū vero manifestū sit]. Cū ꝟo sit notū ⁊ manifestū vtrū moꝛib⁹/seu ꝯsuetudinib⁹ doctrīa sit tradēda. vel an rōne tradēda sit. supple querēdū est an circa coꝛpus: ⁊ an circa mentē/seu intellectū sit tradenda: supple. Et dicit hāc questionē esse determinandā ex p̄habitis. ⁊ dicit sic. pꝫ ex hijs. s. que dicta sūt in isto cap° ꝙ adolescētes ginnastice ⁊ pedotriuice sūt tradēdi. hoc est ꝙ p̄mo sunt erudiēdi adolescētes hijs duab⁹ disciplinis. s. in exercitatiua: ⁊ ad mores discipline magr̄oꝝ Et assignat cām: ⁊ dicit. q̄ꝛ altera facit qualez i. habitu bonū. alia. s. exercitaua facit habitudinē corpoꝛis. et altera opationes ex eo quia facit mores. ¶ Reprehēdit phus eos qui instruūt pueros ad act⁹ feroces: ibi. [nunc autem]. ⁊ ostēdit ꝙ lacedemoni in hoc maxime peccabāt. ⁊ dicit. nūc aūt quedā ciuitates curam habere pueroꝝ maxime videnꝶ. Et ostēdit in q̄: ⁊ dicit. partim athletaꝝ habitudinē inducere studēt. athlete eñ sunt gentes robuste corpoꝛe/⁊ feroces vt dictū est suꝑius in fine septimi libri. Ad q̄ꝛ habitudinē quedam ciuitates docēt pueros in q̄ deformāt corpora eoꝛū ⁊ augmētationē coꝛ īpediunt. Et si queratur quomō. dicendū est. qꝛ ꝓpꝶ difficultatē athletice pugne. ⁊ pōdus armaꝛ mēbꝛa incuruātur: ⁊ deformanꝶ: ⁊ augmētatio īpeditur. ex eo: qꝛ euaporat humidū ꝙ incrementū dare debuerat. Et subdit qual̄r lacedemoni in hoc maxie errabāt. et dicit. lacecones ꝟo. s. lacedemones in hoc quidē nō errāt. hoc est ꝙ in h̄ deuiabāt qꝛ ⁊ ipi maxime pueros suos in h̄ instruebant intēdentes alias ciuitates ⁊ alias ꝓuincias subicere. vt subdit phs. ꝟ efferales laboꝛib⁹ reddunt adolescētes. hoc ē ꝙ lacedemoni efficiūt pueros ferales laboꝛib⁹ pugnaꝛ q̄si hoc vtile sit maxime ad fortitudinez. Et hoc rep̄hendit subdēs. atq; vt iā sepius diximꝰ: seu q̄uis sepe dictū est: nec ad vnā virtutē nec ad hāc. s. fortitudinē coꝛpoꝛis maxie respiciēduz ē ab eo q̄ curā facit institutiōis. s. pueroꝛ. Et subdit rationē: ⁊ dicit. Et si ad hāc. s. fortitudinē respiciunt q̄ curā hn̄t instruēdi pueros: nec tn̄ id cōsequūtur. Et hoc ꝓbat subdēs. nec in alijs aialibus: nec in gētib⁹ videm⁹ fortitudinē adesse maxie efferatis. s. fortitudinē verā. ꝟ poti⁹ mā suetioꝛib⁹: ⁊ leoninis moꝛib⁹. vñ domestici canes lupos siluestres vincūt. Vñ dicit phs in libro de aialibus ꝙ ad aquilonē in hūidis t̄ris sunt quidā canes magni valde ⁊ māsueti qui vincūt leones. ⁊ etiā dedignātur si ad aliquid admittātur ꝙ est min⁹ fortitudīe leonis. ita ꝙ cū talibus pugnare nolūt. Et subdit exᵐ de talibus gētib⁹ que studēt ferocitati. ⁊ dicit. multeq; sunt gētes q̄ ad cedes hoīm. et ad coꝛ cōmessatiōes insultāt: vt circa pontū achey ⁊ agmochi. vult dicere ꝙ sunt multe gentes q̄ ad interficiendū ⁊ cedendū hoies ꝓmpte se hn̄t vt sunt gētes q̄ sūt circa pontū insulā. s. aches et emochi. Ista noīa sunt gentiū feral̄r viuentium. ⁊ ex medie tartaneis alie gētes sil̄r hijs vel magis. vult dicere ꝙ simil̄r sūt alie gentes q̄ nō sunt marine: ꝟ habitant in cāpestribus q̄ simil̄r sunt ferales/vel magis ꝓmpte ad interficiendū ⁊ cedendū hoies. que quidem gētes clanculū ꝑ insidias latrocinātur. ad bellica tn̄ opa nichil valēt. Et ꝑ ꝯñs talis eruditio pueroꝛ nō ꝓdest ad verā fortitudinez. Et subdit ꝓbās hoc idē ꝑ ipsos lacedemones: ibi. [preterea scim⁹]. et dicit. p̄terea scimus lachones dū ipi soli exercebātur prestitisse ceteris. nunc aūt esse alijs inferiores. vult dicere phs ꝙ scimus ipos lacedemones q̄diu ipi soli assiduabant labores politicos ad opa virtutū preualētes alijs fuerūt. nūc aūt ⁊ exercitatiuis agonibus ⁊ bellicis intendētes sūt alijs inferioribus. Et assignat cām. nō eñ ob id prestabunt ꝙ iuuentutē exercerēt. s. isto mō ad bellica. sꝫ supple vincebāt ꝙ ipi exercitati cōtra nō exercitatos pugnabāt. vñ ipi erāt victores non ex fortitudine ipoꝛ. ꝟ inhercia aliorum. ¶ Ex hijs eñ sequiꝶ vt subdit phs: ibi. [itaq; honestas] ꝙ honestas/ac nō feritas est in ceraminibus preferēda. Et assignat rōnē: ⁊ dicit. nec lup⁹ nec alia bestia honestū periculuz pugnādo subiret. sed magis vir bonus. vult dicere ꝙ feraꝛ bestiaꝛ nō est submittere se periculis gr̄a honesti/seu boni. sꝫ hoc est viri boni tātuz qꝛ ad virū bonū ⁊ virtuosuz ꝑtinet se submittere ꝑiculis ꝓpꝶ bonū honestū. hoc est proptꝰ

virtutē. ¶Et ostēdit phs ibi. [Qui vo] nocumēta q̄ ex hoc puenīūt qñ pueri ad feralis instruūtur: ⁊ dicit. q̄ vo adolescētes in hoc nimiū trahūt. ⁊ in nccijs absq; disciplina dimittunt. s. in necessarijs ad vitā politicā vere illos sordidos reddūt. hoc est pmittūt eos sine oī instructiōe vagari. ⁊ sic reddūt eos opifices vilium artiū. Et sm veritatē. ad vnū eñ op⁹ rei publices vtiles faciunt. ⁊ hoc opus est feralis fortitudo inuadēdi hostes. hoc eñ in pugnis cōtra hostes. Et illud ipm. s. opus deteri⁹: vt rō ostēdit. ex eo. q₂ magis valet inire bellū cū rōne q̄₃ cū ferocitate. Et hoc est q̄ sequit̄ opz eñ nō ex priorib⁹ opgbus. s₃ ex hijs q̄ nūc sūt iudicare. s. bellū. Et ponit rōnez dicēs. nā nūc quidē illi q̄ pugnāt hñt disciplinā. ¶Ex oib⁹ hijs subdit phs ordinē instruēdi pueros sm q̄ius etatis: ibi. [q̄ igit̄ vtendu₃ sit]. ⁊ dicit. q̄ igit̄ vtēdū sit ginnastica. i. exercitatiua i instructione pueroꝝ. ⁊ q̄modo vtendū cōfessum exiſtat. s. ab hoibus. vsq₃ eñ ad pubertatē que ē i q̄rtodecimo āno. leuiores exercitatiōes sūt adhibēde a victo illo violēto: ⁊ laborib⁹ coactis. s₃ est eis dandū alimentū sufficiēs. ⁊ nō debent multū laborib⁹ fatigari. Et subdit cām. ⁊ dicit. ne crescere corpora ipediant̄. Et pbat h̄ p signū: ⁊ dicit. signū erit nō paruū q̄ ita cōtingat. q₂ inter eos q̄ in olimpia vicerūt duo vel tres tñ reperiūtur q̄ idē adolescētes/ ⁊ victoriam ꝯsecuti. ppterea q̄ p exercitatiōes adhibitas sublata sit vis ac robur a necessarijs laboribus. nā in olimpo mōte sūt ludi instituti. in q̄bus iuuenes exercitabātur ad pugnā. Et sic vult dicere phs: q̄ nō est paruū signū ad pbandū hoc q̄ ita cōtingat. q₂ in olimpis ludis exercitatiuis vn⁹ vir vincit tres vel duos ppt̄ hoc q̄ cū essent iuuenes inuolūtarij ad exercicia p exercicia imoderata q̄ facere cogebātur ablata est in eis potētia ⁊ virt⁹ naturalis: ita q̄ tres vel duo vni resistere nō poterāt. Et sb. de etate post pubertatē: ibi. [post pubertatē] et dicit. post pubertatē vo. i. post annū q̄rtum decimū cū annis trib⁹. i. vsq₃ ad annū decimū octauū ad alia p discēda intenderint. tūc congruit ⁊ laborib⁹ ⁊ victu nccō eos occupare. nā tūc durescūt mēbra: ⁊ habilia efficiūtur ad fortiores labores. Est tñ verū q̄ simul mēte ⁊ corpore laborare nō oportet cū se ad inuicē ipedire nata sunt. Vñ dicit phs in scdo de aia q̄ molles carne bñdicim⁹ aptos esse mēte. labor āūt corporis duriciā carnis q̄rit ⁊ mēbroꝝ. et ideo dicit. cū se ad inuicē impedire nata sunt.

Et hec de isto capitulo sufficiant.

De musica vo dubia quedaz posuimus ante: ⁊ nūc rectu₃ erit illa resumere ⁊c̄. ¶Postq̄₃ phs in p̄cedenti caplo determinauit de cōi disciplina iuuenū. ⁊ quomō et qualr̄ sunt instruēdi ⁊ in q̄bus. Cōsequēter in isto caplo voluit determinare de musica cantatiua ppt̄ quas cās querēda est a cuib⁹ adiscenda. Pro quo sūt aliq̄ notāda. ¶Et p̄mo est notādū q̄ istud caplm ꝯtinet duas ptes p̄n cipales. In p̄ma eñ pte phs ponit intentiōez suā ⁊ cām intentiōis. et sil̄r pponit questiones ⁊ arguit ad eas. In scda vo pte determinat veritatē circa p̄dubitata: ibi. [p̄ma vo questio] ¶Scdo est nōndū q̄ phs in p̄ncipio p̄me ptis capli pponit intentionē suā/ ⁊ cām intētionis. Et dicit: q̄ intētio sua est determinare de musica. s. cui⁹ gr̄a pueri sunt erudiēdi in ea: ⁊ qñ et in q̄bus ptibus. Et dic̄ sic. de musica vo dubia quedā posuim⁹ ante: ⁊ nūc rectū erit illa resumere. ⁊ hoc vt tanq̄₃ ꝯsentanea fiat rōnib⁹ q̄s quidē de ea dicēs ostēdat. Assignat rōnem et dicit. nec eñ. s. p precedētes rōnes in precedēti caplo facile est demōstrare quā potentiam hēat: nec cui⁹ gr̄a illā adipisci oporteat. vtru₃ solacij causa ⁊ reqetis quēadmodū somnus ⁊ pot⁹. s. pticipam⁹. Vñ dicit phs in libro de sōno ⁊ vigilia q̄ videre ⁊ audire ⁊ alijs sensibilibus virtutib⁹ vti laborare est. sicut oēs phici s̄mones testātur ppt̄ q̄d vtimur somno vt q̄escāt. q₂ somnus est q̄es aliū virtutū. vinum vo qñ nō imoderate sumit̄ letificat hoiem. et corroborat vires corporis. Nā hec. s. somnus ⁊ vinū p seipa nō sunt honesta: s₃ iocūda. hoc est q̄ nō sunt de numero p se laudabiliū: s₃ sūt p se delectabilia. et simi̾ curas cessare faciūt. h̄ est q̄ faciūt cessare sollicitudinē. vt ait Euripides. s. poeta. ¶Et inducit phs oppiniones ibi [q̄ptopter instituūt]. ppt̄ q̄ poete ordinant ipa: ⁊ vtūt̄ hijs oib⁹. ⁊ dicit. q̄propt̄ instituūt i illa: ⁊ vtūt̄ cūctis istis sil̄r somno et potu ⁊ musica. hec eñ ordināt ad requiē ⁊ ad delectationē. et in hijs q̄₃ saltationē posuerūt. hoc est q̄ aliq̄ addūt hijs supradictis saltationē. hoc est q̄ sil̄r est ppt̄ delectationē sic̄ musica ⁊ potus. vocat āūt saltationē tripudiū in coreis: vl̄ magis putandū est ad virturē tēdere musicā. vult dicere q̄ est magis extimandū musicā ad virturē tēdere q̄₃ ad delectationē. Et dicit in q̄. vt potentē: quēadmodū ginnastica. i. exercitatiua tale. hoc ē dispositū tali dispositiōe bona aliq̄d corp⁹ reddit. sic ⁊ musica talē aliquē morē

efficere.hoc est q̄ sicut exercitatiua ad bonaȝ
qualitatē ꝯuertit corp⁹. ita musica ꝯuertit ad
bonū morē.Et sic̄ dat assuentē recte posse le=
tari.vel.s.vt dicūt aliꝗ ad degēdi rōnez/seu ad
deductionē aliq̄d cōfert ꝛ ad prudentiā.nā de
ductio em̄ rōnis est audire musicā.q꞉ p modu
lationē musicoꝝ cognoscit̄ etiā modulata cō
positio naturaliū.ꝛ hoc modo valet ad prudē
tiā.nā hoc terciū ponendū ex hijs q̄ dicūtur.s.
ad q̄ valet musica꞉ꝛ ꝓpt̄ q̄d ē querēda.q꞉ aut
em̄ musica querēda est ꝓpt̄ delectationeȝ tm̄:
aut ꝓpt̄ delectari recte ꝛ ꝫm rōnez. aut q꞉ di=
sponit ad virtutē ꝛ prudentiā.Et est hec que=
stio hic querēda si ꝓpt̄ ista musica sit q̄renda꞉
ꝛ adiscēda a pueris. ¶Tertio est nōndū q̄ p⁹
arguit q̄ musica nō est a pueris adiscēda gr̄a
ludi꞉ibi.[q̄ igit̄ oporteat.] ꝛ hoc sic.naȝ illud
nō est querendū ꝓpt̄ ludū/seu solaciū꞉q̄ non
hēt delectationē.qđ pȝ.q꞉ ludus siue solaciuȝ
nō querit̄ nisi ꝓpt̄ delectationē q̄ est in eo.sed
adiscere musicā nō hēt delectationē in pueris
vt pȝ꞉qm̄ adiscere est cū tristicia.q꞉ ē laborio=
sum.ğ ꝛc. Tm̄ dicit sic ph̄s.q̄ igit̄ oporteat pu
eros nō solacij gr̄a discere manifestū est. nō ei
solant̄ discētes.i.adiscētes.assignat cām. nam
cū labore est disciplina. ¶Scđo ꝓbat q̄ musi
ca nō est adiscēda a pueris degēdi rōnez/seu
ꝓpt̄ deductionē꞉ibi.[atq̄ nec degēdi.] ꝛ hoc
si nā deductio est pfectio intellect⁹ in cogni=
t e ꝟitatis.ꝫ pfectio in cognitiōe ꝟitatis hēt
rōnez finis꞉ꝛ ꝫm se rōnē boni.ꝫ finis ꝛ bonuȝ
p se nō cōgruit pueris. nec illi etati cōgruit at
tribuere.q꞉ finis ꝫm se debet̄ ei qđ pfectū est.
ꝫ pueri ꝫm illā etatē sunt ipfecti.ğ eis nō con=
gruit finis/ꝛ pfectio꞉nec p ꝯñs degēdi rō/seu
deductio.ꝛ sic videt̄ q̄ pueri nō sūt erudiendi
i musica ꝓpt̄ degēdi rōnez/seu deductionem.
¶Et si forte dicat̄ ad primā rōnez/seu ad pri=
mū argumentū q̄ pueri sūt erudiēdi/ ꝛ exerci
tādi in musica nō gr̄a solacij/ꝛ delectatiōis q̄
insūt ꝓ nūc in hac etate ipfecta꞉ ꝫ gr̄a viris fa
ctis ac pfectis.h̄ est gr̄a futuroꝝ q̄ erūt postea
qñ erū pfecti i eta pfecta. ¶Cōtra h̄ arguit
ph̄s ibi.[q̄ si h̄ tale est].ꝛ h̄ sic.nā si ꝓpt̄ dele
ctat onē futurā i etate pfecta q̄rēda ē musica
opȝ eos qñ pueri sūt adiscere ipaȝ.q꞉ cū fuerit
i etate pfecta possūt hr̄e hm̄oi delectationeȝ q̄
ē ex musica ab alijs꞉sic̄ reges psaꝝ/ ꝛ medoꝝ
delectantur in actib⁹ musicalib⁹ p alios cāto
res/seu ystriones nō p seipos.sic̄ em̄ videtur
delectari ꝛ pncipes fieri voluptatꝭ ac disciplie
p alios idē faciētes sic̄ si exercerent̄ p seipsos.

¶Hāc rōnē soluit ph̄s ibi.[Etem̄ necē est].
et dic꞉q̄ magis expedit ipos pueros adiscere꞉
ꝛ exercitari i musica ꝓpt̄ delectationē futurā i
etate pfecta q̄ hr̄e hm̄oi delectationē ab alijs
q꞉ necē est meli⁹ pfici ab hijs q̄ hoc op⁹ suū fe
cerūt ꝛ artē q̄ ab hijs q̄ tāto solū tp̄re in eo la
borauerūt q̄ro adiscūt. vult dicere꞉q꞉ necesse
ē eos q̄ exercitati sūt opib⁹ ꝫm aliquā artē.et
ex illis acq̄siuerūt habitū illi⁹ artis meli⁹ face
re opationē q̄ est ꝫm illā q̄ hij q̄ laborauerūt
in adiscēdo artē ꝓpt̄ lucrū ꝓpriū ꝛ delectatio
nē alioꝝ꞉sic̄ exercitat̄ in opib⁹ citharādi.et ex
hoc hn̄s habitū meli⁹ citharizat꞉ ꝛ meli⁹ dele=
ctat̄꞉q̄ nō hn̄s habitū.opatōes em̄ ꝯsuete꞉ꝛ q̄
sūt ꝫm habitū magis sūt delectabiles ꝫm q̄ in
nuit ph̄s 2° rethorice ¶Cōtra istā rñsionē ar
guit ph̄s꞉ibi.[q̄ si oportȝ].ꝛ hoc sic.nā si opȝ
pueros adiscere musicā꞉eo q꞉ meli⁹ opabunt̄
ꝫm eā i etate pfecta꞉ꝛ magis delectabūt̄ tunc
videt̄ p eandē rōnez q̄ oportet eos laborare
adiscere circa epulaꝝ apparatuȝ.ꝛ hoc vt ipsi
met postea meli⁹ opent̄ ꝛ delectent̄. ꝫ hoc est
incōueniēs.ğ ꝛ primū videt̄ incōueniēs/ ꝛ ab
surdū. ¶Postq̄ ꝓbauit ph̄s q̄ musica nō est
adiscēda ꝓpt̄ solaciū꞉nec ꝓpt̄ delectationem꞉
nec ꝓpt̄ deductionē seu degendi rōnez. ꝓro=
bat q̄ nō est adiscēda a iuuenib⁹ ꝓpt̄ mores.
ꝛ h̄ dicit. E pmo ibi.[Eadē q̄ dubitatio]. et
h̄ sic.nā adiscere musicā nō potest mores/ seu
ꝯsuetudies meliores facere nisi faciēdo recte
iudicare ꝛ delectari de ꝓportiōib⁹ musicalib⁹
ꝫ nō oportȝ ipsosmet q̄ debēt recte videre.adi
scere musicā vt recte iudicēt de ꝓportōib⁹ mu
sicalib⁹.sicut pȝ de lacedemonijs q̄ nō didisce
rūt musicā꞉ꝛ tm̄ recte iudicāt q̄ melodie sūt bo
ne.ꝛ q̄ nō audiētes ab alijs melodias. Eadeȝ
q̄ rō foret ad solacia ꝛ rōnē degēdi ocij libero
hoie digna.q̄d ei opȝ eos ad cere꞉ac nō alijs
vtētib⁹ frui. vult dicere ph̄s q̄ si ad bonā iudi
cationē.ꝛ deductionē liberalē vtenduȝ ipa est
q̄d em̄ oportet eā adiscere ipos iuuenes ꝫȝ h̄.
ꝫ nō alijs vtētib⁹ frui꞉ sic̄ nūc videm⁹ q̄ hoies
fruūtur musicis audiētes꞉ꝛ nō ope exercētes
¶Scđo ꝓbat̄ hoc idē꞉ibi.[Cōsiderare hoc]
p extimationē q̄ hēmus de dijs. ꝛ p ea dicunt
poete de ipis.ꝛ h̄ sic.dicūt em̄ poete q̄ int̄ de=
os iupit̄ reputat̄ pncipal' cui marie attribuūt̄
actiōes liberales.ꝫ iupit̄ nō cātat/aut citharā
pulsat ꝫm poetas.imo illos q̄ talia faciūt ap=
pellam⁹ v les.ꝛ op⁹ illud nō viri/nec sobriū꞉ꝫ
iocātis.ꝛ p ꝯñs adiscere musicā nō facit ad me
liorationē. De hijs ei postea erit cōsiderāduȝ

¶ Istis ꝓsuppositis in scđa pte capli q̄ incipit ibi. [ꝑma q̄stio] ponūt tres ꝯ°nes. Prima ꝯ° est ista: ꝙ cū ꝑma q̄stio sit vtrū musica sit in ioco reponēda vł nō. ⁊ q̄d pōt efficere de hys tribus i dubitatiōe ꝓpositis: vtrū disciplinā vel solaciū/vł rōnē ocij degēdi. rōnabłr ad h oīa istituit: ⁊ videt oīm istoꝝ pnceps. ¶ Istā ꝯ°nē ꝓbat phs q̄ntū ad oēs ptes dubitatōis. Et p° de solacio seu ioco. ⁊ h sic. nā solaciū q̄rit grā delectatōis. ꝫ musica ē q̄renda cā magne delectatiōis. g̃ musica ē q̄renda ꝓpt solaciū siue ppter ludū. maior pꝫ p hc: q̄ solaciū/siue lud⁹ q̄rit grā reqei. ⁊ reqes necco est delectabilis. nā reqes est medicīa tristicie inducte p laborē. et p ꝯñs ē delectabilis cū opponat tristicie inducte p laborē. vñ pōt formari sic rō. nā illud ꝙ ē maxīe delectabile ē grā solacij/seu ludi. q̄ illud nō q̄rit nisi ꝓpt delectationē. ꝫ musica maxīe delectat. g̃ est grā solacij seu ludi. Nam p^m in vno q̄q3 gñe est cā oīm alioꝝ in illo gñe. Uel pōt argui sic. nā q̄cquid q̄rit ꝓpt delectationē q̄rit ꝓpt solaciū. ꝫ musica querit ꝓpt delectationē. g̃ q̄rit ꝓpt solaciū. hic eñ loquit phus de solacio corporali. ¶ Scđo ꝓbat phs: ibi. [Et rō degēdi] ꝯclonē q̄ntū ad scđaz ptē dubitatōis ꝙ musica ē adiscēda grā degēdi rōnē seu grā deductiōis. ⁊ h sic. quicq̄d ē bonū ꝫm se: ⁊ ꝫm se hñs delectatōez q̄rēda est grā deductionis/seu degēdi rōnē: qđ idē est. nā deductio ē q̄dā opatio itellect⁹ ꝫm se hñs rōnē boni ⁊ eligibilis ⁊ etiā delectationē ꝯseq̄ntē. ꝫ musica ē q̄ddā bonū itellectiuū hñs ꝫm se delectationē g̃ musica est adiscēda ⁊ q̄renda grā degēdi rōnez/seu deductōis grā. maior nota est. minor vo appet ꝙ musica est se delectatiua: ꝓ hoc q̄ oēs eñ fatemur musicā eē ex iocūdissimis siue muda sit. h est: nō cū alia melodia. siue cum modulatiōe. h est cū alia melodia. inq̄t ꝓfecto muse⁹/seu music⁹ carmē dulcissimā rem esse mortalib⁹. q̄propt ⁊ ad cet⁹ familiariū. ⁊ advitā i ocio degendā rōnabłr illā recipiūt vt potēte leticiā afferre. vult dicere ꝙ ꝓpt h musica ē delectabilima ad cet⁹ seu ꝯgregatiōes familiariū: ⁊ ꝯuiuioꝝ rōnabłr assumūt ipāz tāq̄ potētē letificare. ex h sbdit phs. vñ ex hoc q̄s intelligat ipāz pueris eē ꝑ discēda. vult dicē ꝙ ex h pōt q̄s itelligere. ꝙ opꝫ pueros ipāz adiscere. Cā est ista: vt sbdit phs. q̄ q̄cūq3 eñ iocūda sūt ac eadē inocua nō solū ꝯgruūt ad finē. s. vtilitatis alicui⁹. verūtā ad cessationē. h est ad requiē. ꝫ musica ē talis. q̄ ꝯgruit ad requiē. et ꝑ ꝯñs opꝫ iuuenes musicā erudiri. ¶ Et si q̄ratur q̄re desiderāt delectari hoīes p ludos: ⁊ p musicā. Ad h dicit phs: ibi. [Cū vo cōtingat hoībus] ꝙ q̄ nō oēs hoīes sūt in fine suaruꝫ intentionū ideo nō oēs requiscūt in finib⁹ iō in hijs opib⁹ q̄ sunt ad finē desiderāt quiescere. ⁊ ideo indigēt solacijs/seu ludis. in q̄bus q̄escāt. ⁊ vtūtur musica ꝓpt delectationē. Et dicit sic phs. Cū vo ꝯtingat hoīes raro esse in fine. s. suaꝝ intentionū ꝑsepe aūt cessent: ⁊ vtāt iocis. hoc ē sepe requiescūt ⁊ vtunt ludis/seu solacijs: nō id mō. hoc ē nō ꝓpt ludū solū: sed etiā ob delectationē. i. ꝓpt delectationē. i. q̄ ē a ludo. Et subdit. vtile foret reqescere in hijs q̄ sunt ab illa. s. a musica voluptatib⁹. i. delectatiōibus. Et ꝓpt hoc vt dictū est ad ludū dicit musicā ptinere/seu pticipare ludū. ¶ Et si vlteri⁹ queratur quare homines delectātur in ludis/seu solacijs sicut in finib⁹. Ad h dic phs ibi. [Cōtigit aūt]: ꝙ cōtigit aūt hoīb⁹ fecisse iocos finē. i. vt finē. Et sbdit rōnez. ⁊ dicit. Cū ⁊ hēat fortasse finis voluptatē quādā. Et ostēdit quomō: ⁊ dicit. ꝫ nō quācūq3 querētes istā s. delectationē finis: accipiūt hanc. s. ludi delectatiōē p illa que est finis. ¶ Et si q̄rat quare vna accipit p alia. Ad hoc dicit phs: ꝙ ex eo vna accipit p alia. q̄ cū fine agēdi similitudinez habet. hoc est: ex eo vna accipit p alia. q̄ delectatio ludi hēt quādā similitudinē finis actionū. Et ostēdit in quo: ⁊ dicit. naꝫ finis grā nullius futuri expetit. i. est eligendus. ⁊ tales voluptates seu delectatiōes nulli⁹ futuri grā sunt. sed grā eoꝝ que antecesserūt laboꝝ. s. molestiaꝝ. s. vt terminētur ⁊ remittātur. ⁊ ideo sicut finis ad aliud nō refert. q̄ sic non esset finis. ita nec delectatiōes ludi. Et hoc est ꝙ subdit. p quā igitur causam querūt felicitatē fieri ⁊ per hmōi voluptates/seu delectatiōes. s. in quantū felicitas est quies laboꝝ. Hanc. s. causam ⁊ felicitatē vtiq3 rationabiliter aliq̄s extimabit causam. s. quare instruēdi sunt iuuenes in musica. eo quia talis delectatio est in ipsa.

¶ Tertio ꝓbat phs ꝯclonez supradictā quantū ad terciāpartē dubitatiōis: ibi. [De cōmunione aūt]. Et declarat ꝙ musica est querenda ꝓpter mores tanq̄ disciplina disponēs ad meliorationē moꝝ. Et ꝑmo ponit intentionē suā dicens: ꝙ de cōione/seu cōicatione musice. s. querendū est vtrū expediat adiscere eam nō per hec solū. s. que dicta sunt. s. ꝓpter ludū ⁊ deductionē/seu gerēdi rōnem. ꝫ etiaꝫ q̄ vtilis sit ad cessationes. hoc est ad requiē habendam ab opatione laboriosa: vt videt. nec per

eas mō. hoc est ꝙ nec solū ꝓpter istas cās su-
pradictas. Sꝫ insuꝑ est querendum aliqñ: vt
aliud ex ea ꝑueniat. Et ostēdit quid ē i lud: et
dicit. ꝑciosior seu honorabilior quidē natura
eiꝰ est q̃ꝫ fm eū vsuꝫ de quo supra dicit. s. ꝙ est
ꝓpt requiē laboꝝ. ꝑciosior eīm ē q̃ꝫ fm istū vsū
Et oportet ab ipa vtilitatē cape. s. cōeꝫ quā ꝑ
cipiunt oīs fm sensuꝫ. s. ab aliis ludis seu so
laciis. hēt eīm musica naturalē voluptatē / seu
delectationē ꝑ quā illiꝰ vsus cūctis etatibus.
cūctisq; moribꝰ est acceptꝰ. ħ. s. cū hoc oportet
videre si quo mō. ħ est: si aliquo mō ad mores
extēditur: ꝛ ad aīam. ħ est si musica aliquid cō
fert ad ꝟtutes morales ꝛ ad operationē rectā
q̃ est fm aīam. Id aūt. i. illud aūt. s. ꝙ ꝯfert ad
mores seu ad ꝟtutes morales patebit si tales
aliqui fꝫ mores ꝑ illā efficiamur. hoc est si ꝑ il
laꝫ efficimur virtuosi fm ꝟtutes morales. Et
ꝙ ꝑ vsum musice efficiamur tales fm mores.
s. virtuosi fm ꝟtutes morales ꝓbat phs ꝑ duo
signa / ꝛ ꝑ rōneꝫ. ¶ Primū signū ꝓbans istud
ponit ibi. [atqui efficiamur]. et est istud: ꝙ ꝑ
vsuꝫ musice / ꝛ melodiaꝝ olipi. i. in olimpia ad
honorē iouis sacris festis eiꝰ rapiebantur aīe
hoim q̃si alienatoꝝ a sensibꝰ exteriorībꝰ. et di
cit sic phs. atqui efficiamur. s. ꝟtuosi ꝑ vsū mu
sice ꝑ olimpi modulationē manifestum est. ea
tanq; . s. melodia musice abstrahit aīaꝫ: ꝛ quo
dāmodo rapit. raptꝰ ꝟo ꝛ abstractio aīe circa
morē affectio est. Et rō est ista. qꝛ q̃si mutatur
aīa de gaudio in ꝯfidentiā. ꝛ de cōfidentia in
audaciā nccē est fieri mutationem fm mores.
¶ Scdm signū ponit ibi [preterea audiētes]
Et est istud ꝙ ꝑ sonos ꝛ melodias musicales
fiūt aliq̃ hoies cōpatientes ꝛ misicordes. et a
lij fiūt cōtrario mō dispositi. ꝛ hoc est signū ꝙ
musica seu melodia musice faciunt hoies q̃les
ad mores dispositos. Dicit eīm sic phs. ꝑterea
audiētes repsentationē oēs afficiūtur. hoc ē
ꝙ audiētes mudulatiōes musice oēs mutant
ꝛ ꝯpatiētes gaudio / sꝑevl' ꝛ ecōtra. s. tristicia
Etiā sine melodijs ꝛ ꝟsibus supple nō fit sic ta
lis mutatio circa ipos. ꝛ ꝑ ꝯñs musica facit ad
mores. ¶ Postq̃ꝫ phs ꝓbauit ꝑ duo signa ꝙ ꝑ
vsum musice hoies mutātur ad ꝟtutes mora-
les voluit determiare illud ꝑ rōneꝫ: ibi. [Cuꝫ
ꝟo cōtigerit]. ꝛ hoc sic. tiā assuefieri iudicare
recte de actiōibus moralibꝰ: ꝛ recte in eis gau
dere / ꝛ delectari ꝛ efficacissimū ꝛ ad rectitudi
nē moꝝ ꝛ ad actionū moraliū. ꝫ assuefieri iudi
care recte de armonijs musicabilibꝰ ꝛ delecta
ri fm rōneꝫ in eis est assuefieri recte iudicare
de actiōibꝰ moralibꝰ: ꝛ delectari in eis. ꝫ assu
efieri recte musicalibꝰ est efficacissimū ad rec-
titudinē actionū moraliū. ꝛ ꝑ ꝯñs musica facit
hoies bñ dispositos ad mores. maior huiꝰ rō-
nis ꝓbat sic. nā virtꝰ moralis ꝯsistit circa dele
ctationē ꝛ tristiciā: ꝛ circa amorē ꝛ odiū. ꝛ cir-
ca alias hmōi passiones Et ꝯtigit musicā esse
delectabiliū. i. de numero delectabiliū fꝫ se: vt
pꝫ ex p̃cedētibꝰ. ꝫ nihil opꝫ ꝑfecto adiscere et
assuefieri ad iudicandū recte: ꝛ ad gaudendū
māsuetis moribꝰ / ꝛ laudabilibꝰ opibus ꝙ mu
sicaꝫ. Probat phs minorē rōnis: ibi. [Sūt au
tem]. que est ꝙ assuefieri iudicare recte de ar
monijs musicalibꝰ: ꝛ delectari fm rationeꝫ in
eis: ꝛ assuefieri recte iudicare de actiōibꝰ: ꝛ de
lectari recte in eis. Et ꝓbat sic. nā assuefieri iu
dicare de eo qđ est simile in oībꝰ moribus ꝛ de
lectatiōibus est assuefieri de ipis actiōibꝰ mo
ralibꝰ. Sꝫ delectari fm armoniā musice est si-
mile moribꝰ ꝛ delectatiōbus. ꝫ ꝛc. maior mani
festa est. minorē ꝟo ponit phs: et dicit sic. sunt
aūt in rithmis et melodijs similitudies. s. passi
onū: maxie penes veras naturas ire ꝛ māsue
tudis / ac fortitudinis et tēperātie: et ꝯtrariaꝝ
hijs: et alioꝝ oīm q̃ ad mores ꝑtinēt. pꝫ id. i. ħ
ab effectu. hoc ē ex opibꝰ. et dicit quomoͦ mu
tamꝰ ei aīaꝫ: talia audiētes. mos aūt dolendi
i: cōsuetudo dolēdi ac letādi in silibus ꝓpe est
vt erga virtutē eodē mō se hēat. nā virtꝰ mo-
ralis nō ē aliud nisi gaudere recte: ꝛ tristari re
cte i passionibꝰ et opatōibꝰ. Et dat exm a sili: ꝛ
dic. Ceu. i. velut si q̃s gaudet vidēs imagineꝫ
alicuiꝰ nō ꝓpt aliā cām: ꝫ ꝓpt formā ipam: ne
cessariū est huic ꝛ aspectū illiꝰ cuiꝰ imaginē cō
tēplat esse iocundū. Fūdat phs istud dictū su
pra illud ꝑmo posterioꝝ ꝓpt vnūq̃dq; tale. et
illud magis. Et ōndit ꝙ i alijs sensibilibꝰ alioꝝ
sensuū nō est sic simile. ꝛ dic. Cōtigit aūt i alijs
sensibꝰ nullā existere similitudinē moꝝ. vt in
hijs q̃ tactu vl gustu ꝑcipiūtur. in hijs etiam q̃
visu. s. ꝑcipiūtur ad modū paꝝ. i. sīr est simili-
tudo moꝝ. figure ei sunt tal. a. s. visibilia q̃ sint
similitudo moꝝ: ꝫ admodū: ꝛ oēs hmōi sēsus
ꝑticipāt. s. visu. Insuꝑ nō sūt silitudies moꝝ: ꝫ
signa magis q̃ sūt figure ꝛ colores moꝝ supple
sūt signa ꝛ nō cause. ꝛ ōndit i q̃ sūt sig: ꝛ dicit ꝛ
sūt hec a corpe i passiōibꝰ. s. corporalibꝰ i q̃bꝰ
est ħ accipe. Et ōndit ꝙ speculatio i talibꝰ multū
differt. nā pulcra ei speculari multū ꝓdest. ꝛ tur
pia speculari nocet multū. ꝛ dic sic. attñ quantū
refert circa hoꝝ visionē opꝫ pueros nō figuras
īspicē passiōis. s. q̃ figuras fpes ꝛ turpia pixit.

ꝰ polignoti. H ē: ꝰ opꝫ pueros īspicere figuras polignoti ꝗ honesta ⁊ pulcra semꝑ depinxit. et siqs alter pictor vel statuariꝰ sit moralis. scꝫ hōesta pingēs. ¶ Scđa ꝯᵒ ponit ibi [ac in melodijs ipsis] ⁊ est ista. ꝙ ex diuersitate musice determinant diuersitates passionū que faciūt ad mores. ¶ Istā ꝯclōnē phs deducit sic. ac in melodijs ipsis sūt mutationes moꝝ: ⁊ h ē manifestū. Et ostendit ꝙ est manifestū ꝑ rōnē inductiuā musicaꝝ. ⁊ dicit statim eñ armoniaꝝ distincta est natura: ita vt ꝗ audiūt aliter disponent: nec eodē mō se habeant ad vnamquāqꝫ ipsaꝝ. ꝰ ad quasdā fletibilr ⁊ ꝯcte magis. puta ad eam que appellat lidia musca. nam talis armonia sic vocata contractiua est pietatis hoīs ⁊ mouet audiētē ad fletū ⁊ planctū. vocatur illa armonia. lidia mixta ꝰm nomē pmi actoris istius armonie qui vocabat mixtꝰ lidiꝰ. mixtꝰ erat ꝓpriū nomē eiꝰ qui hanc armoniā fletibilē cōposuit qui fuit oriundꝰ in lyda ꝗ est ciuitas sidonioꝝ iuxta tyrū. Et inducit de alijs et dicit. ad quasdā vero meliꝰ ꝰm mētē. ceu. i. puta ad eas ꝗ sūt remisse. scꝫ ꝗ nō sunt fletibiles seu plātatiue. Et inducit de tertia ad aliā vero mediocriter ⁊ cōposite plurimū vt videt dorica facere oim armoniaꝝ. Uult dicere ꝙ ad aliam armoniā se hꝫ medio mō ꝗ est cōposita plurimū ꝗ nec est plātatiua sicut pma: nec remissa sicut scđa. ꝰ est plurimū cōposita quā faciūt coriste. Corꝰ eñ ē istrumētū in ꝗ multe fistule in vnū cōtētū ⁊ cōcordiā modulant. Corista aūt dicit ille ꝗ canit in ea. ⁊ ꝓpter concordiā diuersaꝝ fistulaꝝ in vnū audiētes mouet ad ꝯstātiā ⁊ ꝯcordiā. et illud instrumentū alio noie vocat dorica. ⁊ iō dixit hic phs vt videtur dorica facere oim armoniaꝝ. Et inducit aliaꝫ phrygia vō distrahit ac trahit animū ⁊ qsi extra se ponit. nā phrygia ē melodia quā canūt illi ꝗ excidiū troye in cātilenis ponūt: que melodia fuit inuēta in ꝓuincia phrygie ꝗ ꝓpt magnitudinē facti rapit aīas in admirationem ⁊ qsi extra se ponit. Ex hijs eñ pōt formari rō ad ꝓbationē cōclōnis. ⁊ ꝰ sic. quoꝝ diuersitas facit hoīes alr ⁊ aliter disponi manifeste ꝑ passiones ⁊ mores in illis iueniunt silitudīes morū. ꝰ ꝰm diuersitatē melodiaꝝ musicaꝝ disponūt hoīes ꝰm passiōes ⁊ moresꝫ ⁊c̄. Maior pꝫ de se. Et minor ē manifesta ex hijs ꝗ dicta sūt deducēdo ꝯclōnē. Ex hijs laudat phs ibi. [hec eñ]eos qui hoc philosophice dixerunt scꝫ ꝙ musica mutat mores. hec eñ. s. supradicta recte dicunt supple illi qui circa hmōi disciplinā philosophant. Et subdit in quo bene dicūt et dicit. capiunt eñ verboꝝ testimonia ex rebus ipsis ⁊ in politicis efficaces rōnes sunt que ex operibus sumuntur. ¶ Et subdit ꝙ sile ē in rithmis. qꝛ ꝙ musica facit ex armonia rithmos facit eos ex numero syllabarum et consonoꝝ qui obseruātur in consonantia rithmorum. et hoc est ꝙ subdit: eodemmodo se habꝫ circa rithmos. Et ꝓbat hoc subdens. alij enim scꝫ rithmi morem continent grauius id est stabiliorē scꝫ ex ipō dictamine. Alij aūt concitāt seu mouent ad gaudium vel tristiciam. Et istorum rithmorum qui concitant ad gaudium ⁊ tristiciā. Alij violentiores afferunt motus hoc est habent motus ad honores qui scꝫ dilatant corda ad honesta ⁊ laudabilia ⁊ per se bona. Alij scilicet rithmi liberaliores scilicet habent motus: qui scilicꝫ ex modo dictaminis mouēt ad liberalia que propter se scire volumus. Ex hijs omnibus concludit conclusionem ⁊ dicit. ¶ Ex hijs igitur patet ꝙ musica potest animi morem aliqualem facere. ¶ Tertia conclusio ponitur ibi. [ꝙ si hoc potest musica]et est ista ꝙ si hoc potest musice: scilicet facere aliqualē morem animi. clarum est ꝙ ad puerorum disciplinam est adhibenda: et in ea pueri sunt instituendi. ¶ Ista conclusio probatur secundū philosophum. Et primo sic. nam in eo ꝙ congruit nature: ⁊ disponit ad mores expedit iuuenes erudiri et assuefieri: musica cōgruit nature ⁊ disponit ad mores: vt probatum est: ergo ⁊c̄. ¶ Secundo probatur conclusio ibi [nā pueri]et hoc sic. nā in eo ꝙ est delectabile expedit iuuenibus erudiri ⁊ exercitari. ꝰ armonia musice. ⁊ ipsa musica est de numero delectabilium. ergo expedit iuuenibus erudiri: et exercitari in musica. Maior probatur sic. Nā iuuenes propter etatem nihil ferunt spōte qđ non habeat in se iocūditatē seu delectationē. Rō est ista qꝛ oꝑationes iuuenū hñt senꝰū ꝑfectū ꝓpt vigorē ⁊ vtutis. tales aūt oꝑationes ꝯsequūt fortes delectationes. et qꝛ fortiter delectātur nō possūt sustinere tristicias. ⁊ iō expedit eis erudiri i ꝗ ē delectabile. Minor vō pꝫ ꝰꝫ ꝙ dicit phs. qꝛ musica ē ex hijs ꝗ sūt iocūda ꝰꝫ nām vt pꝫ ex iādictis. Et videt cognatio ꝗdaꝫ eē nobiscū cū armonijs ⁊ rithmis. ꝗpropt mlti sapiētū dixerūt. alij ꝗdē aīaꝫ eē armoniam. et alij dixerūt hr̄e armoniā: ꝗs opiones phs pertractat in pmo de aīa. De quibus ibidem satis dixi. et ideo de eis nūc ꝑtranseo. Et hec de isto capitulo sufficiant.

Trū aūt addiscere eos opꝫ cantādo ⁊ v manib⁹ agēdo vel nō ⁊c. ¶ Postq̄ phs in p̄cedenti caplo determinauit de musica cātatiua ꝑpter quas causas q̄renda est a ciuib⁹ addiscēda. Cōsequenter in isto cap° voluit detminare de īstrumētis musicalib⁹ q̄bus vtendū est ad mores. p q̄ sūt aliq̄ notanda. et p̄mo est notandū ꝙ istud caplm ꝯtinet tres ꝑtes p̄ncipales ¶ In p̄ma em̄ ꝑte q̄rit phs quādā questionē ⁊ soluit eā: q̄ ē vtruꝫ expedit ad bonā dispositionē ciuiū addiscere musicā cantatiuā: magis q̄ īstrumētalē. ¶ In scd̄a vo ꝑte ōndit in ḡnali q̄lia oꝫ eē instrumēta musicalia quib⁹ vtēdū ē ad bonum itellectū ⁊ ad mores ibi [Claꝝ ē igit̄] ¶ In tertia aūt ꝑte declarat phs in speciali q̄lia debēt eē organa qb⁹ vtendū est ad mores ibi [Patet etiā ex hijs:] Secūdo ē notandū. ꝙ phs in principio capli q̄rit ⁊ soluit q̄stionē quādā q̄ est vtrū expediat ad bonā dispositionē ciuiū addiscere musicā ⁊ exercitari in ea: quātū ad vtrūqꝫ actū. s. cātādo ⁊ in oꝑando. ⁊ dicit sic. vtruꝫ aūt addiscere eos oꝫ cātando ⁊ manib⁹ agēdo. s. tangēdo instrumēta vl' nō. Istis p̄suppositis ponunt̄ tres cōclōnes ¶ Prima ꝯ° ponit̄ ibi [nō est obscuꝝ] ⁊ est respōsio ⁊ solutio q̄stionis. ⁊ est ista ꝙ expedit iuuenib⁹ addiscere vtrāqꝫ musicā. s. cātatiuā ⁊ instrumētalē vt efficiant̄ aliq̄les seu bn̄ dispositi. Ista ꝯ° ꝓbat̄ f'm phm dupl'r. Et p̄io sic. nā multū expedit iuuenib⁹ hr̄e bonū iudiciū de hijs q̄ sūt silia moralib⁹ seu bonis moribus. qđ pꝫ q: iuuenib⁹ expedit hr̄e bonū iudiciū de morib⁹ ⁊ hr̄e bonū iudiciū de vno simili ē hr̄e bonū iudiciū de reliq̄. g̃ expedit iuuenibus hr̄e bonū iudiciū de hijs q̄ sūt silia bonis morib⁹. S; vtraqꝫ musica tam cātatiua q̄ instrumētalis assimilat̄ morib⁹ bonis homīs: g̃ expedit iuuenib⁹ hr̄e iudiciū de vtraqꝫ scꝫ tā de cantatiua q̄ de īstrumētali. S; nēpe īpossibile ē: vel certe admodū difficile vt q̄ opa ipa nō tractat perita valeat iudicare. Et iō ad h̄ ꝙ hō bn̄ iudicet de musicalib⁹ oꝫ ꝙ addiscat vtrāqꝫ musicam. ¶ Secundo probatur conclusio ibi. [Et simul opus est.] et hoc sic. nam quibuscunqꝫ expedit occupari ⁊ exercitari in ludis: eis expedit exercitari et occupari in operibus. Sed in ludis musice tam cantatiue q̄ instrumentalis expendit iuuenes occupari et exercitari: g̃ ⁊c. Maior patet. quia occupatio et exercitatio in ludis est ꝑpter delectationem que est in ludo. et exercicium in vtraqꝫ musica est delectabile sicut illud qđ est in ludis vel musica est magis delectabilis q̄ ludus: ergo si exercitiū ⁊ occupatio in ludis est expediens iuuenibus sequitur ꝙ occupatio ⁊ exercitatio in operib⁹ vtriusqꝫ musice est expediens iuuenibus. Minorem vero declarat phs declaratione exemplari: et dicit. et simul opus est vt pueri habeant exercitationem aliquam. Uult dicere. ꝙ necesse ꝙ pueri seu iuuenes habeant aliquid circa ꝙ occupentur: et cum quo ludent. Et ꝓpter hoc inuentum est quoddam instrumentum qđ dicitur architecta bella sic vocatuꝫ ab inuentore qui vocabatur architectus: et erat instrumentum plangens: et ideo dicebatur architecta bella: hoc est instrumentum plangēs et istud dabatur pueris. ¶ Et ideo subdit philosophus. Et architecta bella rite reperta est: quam pueris dant. Et assignat rationem ⁊ dicit: vt in ea occupati illa que sunt domi nō frāgant. Nam iuuenes enim habent multitudinem motuum propter etatem: et ideo nō possunt requiescere: et ideo ludus ille illius īstrumenti dabatur pueris ne aliquas facerent insolentias in domo. ¶ Et ponit rationem dicēs nescit enim puericia quiescere: et hoc propter multitudinem motuum quam habēt. Ex quo sequitur: vt subdit philosophus: ꝙ hic est infantibus conueniens ludus. scilicet musica cātatiua et instrumentalis. Disciplina hoc ē doctrina vero tanq̄ tabella quedam dandam est maiorib⁹. Uult dicere ꝙ sicut pueris erat dādum illud instrumentum plangens qđ dicitur tabella archite. sic maioribus erat danda disciplina. ¶ Et si queratur si exercitium in musica competat omni etati. ¶ Ad hoc autem respōdet philosophus ibi. [Quid autem deceat] ꝙ musica competit omni etati. et non est difficile soluere rationem dicentem curā circa musicam esse vilem et seruilem. Et dicit sic. q̄d autem deceat vel non deceat secundum etates non est deficile determinare ac respondere vituperantibus vile huius exercitium esse. scilꝫ musicorum dicentibus. Et dat modum soluēdi et dicit. p̄mum igitur cum iudicandi causa sint hec opera perdiscenda oportet in puericia illis operam dare. quia qui non communicat operibus perfectus iudex esse non potest et propter hoc oportet iuuenes quidem existentes vti operibus. et hoc nō est vile sed honestum et liberale. ¶ In maiori vero etate exercitationem eoruꝫ dimittere. scilicet oportꝫ tn̄m mō. s. oꝫ aūt iudicare posse ꝑ disciplinaꝫ in puericia adeptā ac letari recte. s. in melodijs.

Vitupātibꝰ āt q̄ aiūt sordidos ⁊ viles musicā
facē nō ē difficile rn̄dē. si ꝯsideremꝰ quousqꝫ opa
danda sit ab hijs q̄ ad virtutē ciuilē erudiunt.
Hoc aūt dicit phūs propt̄ h. q2 mimi seu iugu
latores: vt dicit pytagoras q̄ frequētiꝰ vtūtur
musicis spe mercedis nō opant̄ sm̄ v̄tutē: nec
ad v̄tutē politicā. Et siłr si ꝯsideremꝰ q̄ melodie
⁊ qui duo rithmi sūt addiscēdi. hoc em̄ dicit ꝑ
ter hoc. q2 clamosis melodijs vile ē vti ⁊ siml̄r
rethmis ꝓbosis est vile vti. Et p̄terea si cōside-
remus q̄bus istrumētis ꝑcipiat̄. Hoc em̄ dicit
ꝓpter hoc. q2 fistule deformāt corpꝰ vt dicetur
in tertia ꝑte capli. nā in eo ꝙ plurimū refert. s.
q2 q̄dā cōpetūt hijs q̄ ordināt ad v̄tutē ⁊ vtūt̄
melodijs sm̄ v̄tutē: ⁊ sic de alijs: cōsistit in hijs
obiectionibꝰ solutio. Et ponit modū ⁊ dicit: ni
chil em̄ vetat q̄sdā modos musice illud ꝙ aiūt
efficere. Vult dicere. ꝙ nihil ꝓhibet q̄sdā mo-
dos musice opari viles: sm̄ ꝙ illi dicunt: tn̄ alij
modi musice honesti ⁊ ciuiles possūt opari. et
iō sequit̄ ꝙ nō sp vti melodijs est vile. Et si vl-
teriꝰ q̄rat̄ q̄lia oꝫ eē instrumēta musicalia q̄bꝰ
vtēdū est ad bonū itellectū ⁊ ad mores. Ad h̄
dicit phūs in scđa ꝑte capli q̄ icipit ibi. [clarum
est igit̄.] ꝙ in gn̄ali clar̄ ē. ꝙ oꝫ disciplinam et
vsū eiꝰ scꝫ musice eē talē: ⁊ ꝑ talis istrumenta:
vt nō ipediat̄ homo ab actiōibꝰ politicis. nec
sint talia instrumenta q̄ faciāt corpꝰ inutile ad
bellicas ⁊ ciuiles exercitationes. Nā iuuenes
debēt vti talibꝰ instrumētis q̄ nō debilitēt cor-
pus. q2 talia impediūt posteriores actus. Ad
vsus q̄dē iam supple in iuuētute. Ad discipli-
nas v̄o seu erudiditiones scꝫ iudicandar̄ mu-
sicar̄ postea. erit aūt hoc scꝫ circa eruditionē:
si nec in illis laborabūt q̄ ad certamen artificij
ꝑtinēt: nec circa admirabilia q̄dā. ⁊ sup̄flua q̄
in certamina p̄us ⁊ decertaminibꝰ in doctrinā
venerūt. q2 nccē ē illos deficere in certamini-
bus: s̄ oꝫ vti instrumētis ⁊ laborare circa actꝰ
musicos eo vsqꝫ. i. quousqꝫ vtiqꝫ vt gaudere va
leant ꝓbabilibꝰ melodijs. ⁊ rithmis ⁊ nō cōmu
ni sensu musice solū: vt aialia q̄dā ⁊ turba ser
uor̄ ⁊ puerorꝫ. qui incōfuso clamore clamant
ad seiuicē. sic em̄ qui polizant ad v̄tutē nō cōi
cant musicis s̄ dulcibꝰ melodijs ⁊ laudabilibꝰ
rithmis. ¶ Scđa ꝯclō ponit̄ in tertia ꝑte capli
q̄ icipit ibi. [pꝫ etiā ex hijs] ⁊ est ista. ꝙ ad vir
tutes ⁊ ad exercitium bonor̄ mor̄: nec tybie
seu fistule sūt in disciplina recipiende: nec aliđ
artificiosū instrumētū vt cythara. ⁊ si q̄đ sit ali
ud tale. s̄ q̄cūqꝫ scꝫ istrumēta q̄ faciūt auditor-
res bonos vel musice discipliē vel alteriꝰ. Ista

ꝯclō ꝓbat̄ p̄mo ꝑ rōnem ibi [insup tybia.] Et
hoc sic. nā illud ꝙ disponit ad ꝯriū mor̄ ⁊ disci
pline nō est vtēdū ad mores nec ad disciplinā
s̄ tybia: seu fistula: vel cythara est hm̄ōi. ḡ ⁊c.
Maior pꝫ de se. Minor v̄o declarat̄ sic. nā fi-
stulatio ꝓpter magnitudinē ⁊ multitudinē so-
nū est excitatiua ad irā. ⁊ ira ipedit vsū rōnis
s̄ qđ ipedit vsū rōnis est ꝯriū moribꝰ ⁊ discipli-
nis. ⁊ ꝑ ꝯn̄s ad mores nō est vtēdū ipa: nec cy-
thara ꝓpt̄ eandē causā. Et si aliqñ ē vtēdū ipa
ē magis vtendū ipa in talibꝰ tēporibꝰ in quibꝰ
specula magis purificationē pascuīt̄ q̄ꝫ doctri
nā. Et vocat ibi phūs purificationē excitatio-
nē spūs ⁊ animositatis ad fortitudinem q̄ pu-
rificat. sicut ⁊ ip̄e phūs dicit in tertio ethicorū
capitulo de fortitudine vbi dicit. ꝙ ex Omero
fortes efflabāt spiritus per nares ⁊ ebulliuit sā
guis. et ibidem dicit ꝙ oportet virtutem emit-
tere furori: ⁊ furore virtutem erige. ⁊ q2 a tali-
bus scꝫ spiritu et sanguine fistulatio animum
erigit vocat eam purificationem magis q̄ꝫ do-
ctrinam seu eruditionem. Et ꝓpter hoc dixit.
ꝙ si aliqñ est vtendum ipa fistulatione ꝙ ē vtē
dum ipa in temporibus in quibus spectacula
magis purificationem pascuntur q̄ꝫ doctrinā
id est in quibus oportet facere dispositionem
ad iram et audaciam vt in bellis et huiusmodi
magis q̄ꝫ propter eruditionem vel dispositio-
nem ad mores. ¶ Et subdit philosophus ad-
iungamus autem et illud scilꝫ ꝙ accidit ipsi fi-
stulationi ꝙ contrarium discipline scilicet mo
rali efficit et impediens ratione vti per tybia-
rum seu fistularum sonum. et huius causa est
quia excitat ad iram et furorem. et ira impe-
dit animum ne possit cernere verum. ¶ Secū
do probatur conclusio per dictum antiquorū
ibi [Quapropter bene] qui cōsiderantes vir
tutem seu proprietatem tybie seu fistule pro-
hiberunt vsum eius a iuuenibus et liberis be-
ne dispositis secundum intellectum quamuis
vsi fuissent ipsa cum enim primo inceperūt va
care studio et discipline sequebantur erudit-
ones. Et dicit sic. quapropter bene reproba-
uerunt illarum vsum antiqui licet prius vsi fu
issent scilicet ipsa. Et quid induxit eos ad pro
hibitionem subdit. studiores enim facti ꝓpter
diuitias. ⁊ animositates ad virtutem scilicꝫ ad
fortitudinem. post victoriam cōtra medos ha
bitam. ac ex rebus gestis magnum de se opi-
nantes disciplinam omnē arripuerūt: nō iudi
cātes. i. nihil discernētes que essꝫ bona vel ma
la. s̄ experiētes id est inquirētes; quapropter

tybiaꝝ seu fistulaꝝ quoqꝫ vsus tunc receptus ē. supple magis ex curiositate qꝫ ꝓpꝭ honestatē. Et subdit ostendēs modū ꝛ dicit. nam ꝛ apō lacedemones qdā q ludos exibebat ipsemet tybys modos fecit. Et athenis eousqꝫ in ꝯsuetudinē venit vt fere oēs ingenui seu liberi addiscerēt. s. sonū thibie. Istud qd dictū est ꝓbat phūs ꝑ crasippū. ꝛ dicit ꝙ hꝫ pꝫ ex tabula a carisppo ꝯposita cū ludos ꝑ tribusna dedit. Carispp⁹ erat qdā fistulator in elephanti ciuitate q cū duxisset ꝓgeniē suā. s. ꝯsanguineos ad fistulādū posuit titulū in q scripsit vt magis placeret hoib⁹ ꝙ sic iducta essꝫ fistulatio a lacedemonȷs ꝛ in athenis. Postea v̄o ꝛ in desuetudinē abȷt. ꝛ iꝑobari cepta est. cū iam meli⁹ per expiētiā iudicare possent qd ad virtutē ꝑtineret ꝛ qd nō. Vult dicere ꝙ ꝓcedente tpe experientiā acceperūt hoies in musicis ꝛ reprobauerūt eā: eo ꝙ ad pulcritudinē v̄tutis nō tendit: nec ad habitū bonū mētis, ꝫ ad irā. ꝛ nō soluꝫ istud istrumētū reprobauerūt. ꝫ etiā qdā alia istrumēta antiq. ꝛ dicit. eodēqꝫ mō ꝑmulta instrumētoꝝ iꝑobata sūt. veluti pytades. pytide sūt fistule quib⁹ ludūt qdā ystriones cōcutientes eas adiuicē ꝛ ad cubitos: q etiā talia instrumenta reprobata sūt a posteris. ꝛ barbati scꝫ sūt etiā reprobati. nā barbati sūt imagines barbate ex ore mittentes fistulā ꝛ retro habētes vesicā aligatā q cōꝓhēsa flatū emittit in fistulā: ita ꝙ barbat⁹ videꝭ fistulare. Et gn̄aliter subdit. ꝛ q ad voluptatē itendebāt. eptagona/ ꝛ trigona/ ꝛ sambuce/ ꝛ cūcta q idigēt perita manū gesticulatiōe. nā eptagona/ ꝛ trigona/ ꝛ sābuce/ sūt tympana ligno: vl' manu ꝑcussa i vnūq delectant audientes: ꝛ nō ordinanꝭ ad mores: ꝫ inducūt terrorē. ¶ Tertio ꝓbaꝭ ꝯclō ꝑ fabulas antiqꝝ ibi [Rōnabilr qꝫ.] ꝛ tangit phūs fabulā q ē i ouidio magno. quā ouidi⁹ attribuit minerue q est hec. ꝙ minerua in celo īuenit tybias siue fistulas. ꝛ cū sufflaret buccis īflatis derisa ē a dȷs. ꝛ exprobata eo ꝙ musica sua deformarꝫ corp⁹ ei⁹ ꝛ fecit eū vile. ꝛ fuit relatū iudiciū ad iouē qui sentētiādo dixit. ꝙ musica illa tybiaꝝ nō erat ꝫm v̄tutē ꝛ tūc fuit īdignata illa dea minerua. ꝛ ꝓiecit illas tibias siue fistulas de celo. q cū cecidissent iuxta mare qd vocaꝭ pallus meochida pastores iuenerūt eas ꝛ fistulauerūt ꝛ cecinētib⁹ seu fistulātib⁹ pastorib⁹ exorta fuit ꝯtētio in terra. ꝛ illud fuit relatū ad midā regē: qui dedit sniam ꝯ iouē in cōmēdatiōe fistulaꝝ. Iouis aūt iratus ꝯ midā regē ꝓpter ꝯdictionē illā dedit mide regi aures asininas: eo ꝙ nisi aures asininas habuissꝫ. ꝛ asininis aurib⁹ nō audiuissꝫ tale iudiciū si dedisset. midas v̄o ꝯtristat⁹ de iꝑ ꝓꝑio accepit fistulas ꝛ suffodit eas iuxto paludes meochidas. ꝛ tūc ex ꝑcepto iouis ex fistulis illis nate fuerūt arūdines q isufflāte vēto oēs cecinerūt: ꝛ mida de cetero habuit aures asininas. Et dicꝭ sic phūs. rōnabilr qꝫ illō se hꝫ ꝙ āūq de tibȷs fabulāꝭ. aiūt ei. s. antiq mineruā reprīcē tybias scꝫ in celo ꝛ abiecisse ob deformitatem oris. Atq nō male hꝫ dicere fecisse h̄ deā deformitatē oris ifessā: ꝫ tn̄ mlto magis ob id: qꝛ iam nihil ꝯfert tybiaꝝ vsus ad itelligētiā ꝛ mētem cū sciā ꝛ ars minerue sit attributa. Ex qb⁹ seqtur ꝙ ad exercitiū bonoꝝ moꝝ ꝛ ad v̄tutes nō sūt tybie recipiēde: nec aliud artificiosū istrumētū vt cythara ꝓpꝭ eandē cām. Tertia ꝯ° ponīꝭ ibi. [cū v̄o istrumētoꝝ.] ꝛ ē ista. ꝙ sic nō ē vtēdū istrumētȷs qꝝ oꝑatiōes nō valēt ad v̄tutē ꝛ exercitiū bonoꝝ moꝝ: ita nec artificiosis ludis q tm̄ valēt ad delectationē ɔ̄vtēdū. Ista ꝯ° ꝓbaꝭ sic. nam illo nō ɔ̄vtēdū ad mores in q oꝑans nō oꝑaꝭ ꝓpꝭ exercitia v̄tutis. ꝫ oꝑans in ludib⁹ q tm̄ ꝯferūt ad delectationes nō oꝑatur ꝓpꝭ exercitiū v̄tutȷ: ꝫ magis ꝓpter risum ꝛ delectationem audiendā: ꝫ non est vtendum illis ludis. Dicit eni sic phūs. cum vero instrumentorum scꝫ musicorum suple quedā improbauimus oꝑationes que tantum valent ad delectationē ꝛ nō ad virtutē ꝛ ad bonos mores Et operis improbauerimus artificiosā disciplinam. Et ostendit que sit illa artificiosa disciplina. et dicit. artificiosam illaꝫ posuimus que versatur in certaminibus. et causa iam dicta ē quia certaminibus maxime adhibetur tybia/ seu fistula. ꝛ tympanum. Et ponit rationeꝫ dicens. in illis enim qui agit non gratia proprie virtutis agit. scꝫ vt se excitet ad virtutem: Sꝫ vt audientes delectet. et tonerosa quidem delectatione. nam tenerosa et grauis est musica que excitat ad irā ꝛ animositatem in certaminibus: vt dictuꝫ est superius. Quapropter nō ingenui hominis censemus esse huiusmodi opus: ꝫ per viles ac sordidos contigit illud fieri Et ponit rationem huius dicti et dicit. nam finis cuius gratia faciūt improbus est: ex eo qꝛ ē ꝓpꝭ ꝓꝑiū lucrū. ꝛ oꝑatores isti⁹ ludi onerosi existentes cōsueuerunt mutare musicā, mō h mō illō. s. ꝫm diuersitatē audiētiū. ꝛ ita artifices talis ludi placē studētes illi⁹ mōi efficiunꭲ scꝫ viles mala q̄litate ꝛ corpora similiter. scilꝫ faciūt vilia propꝭ mot⁹ quos exercent in illis

ludis qui sunt turpes et inhonesti. Et hec de
isto capitulo sufficiant.

c Onsiderādū ē aūt vtrū oib⁹ vtēduz sit
oib⁹ armonijs ⁊c. ¶ Postq̃ phs in pre
cedēti ca° determinauit de instrumentis
musicalib⁹ qbus vtēdū ē ad mores Cōseq̄nter
in isto ca° vltimo isti⁹ libri ⁊ oim librox politi-
cox voluit determinare qb⁹ armonijs ⁊ rithmis
ē vtēdū ⁊ nō vtendū ad mores. ꝑ q̄ sūt aliq̄ no
tanda. Et p° ē notādū q̄ istud ca^m ↄtinet duas
ptes principales. ¶ In pria em̄ pte ōndit phs
qb⁹ melodijs ⁊ qb⁹ rithmis ē vtēdū in musica
simplir. ¶ In scd̄a ꝯo pte determinat qb⁹ vtēdū ē
in ꝯpatiōe ad spectatorē ⁊ eruditū ibi [Sz cū
spectator] ¶ Scd̄o ē notādū q̄ phs in princi-
pio isti⁹ capli q̄rit hāc q̄stionē. vtrū oib⁹ armo
nijs ⁊ rithmis est vtēdū aut diuidēdū ē ⁊ disti-
guēdū: ita q̄ de quibusdā erudiant iuuenes
⁊ de quibusdā nō. Et silr ↄsiderandū est de hijs
armonijs ⁊ rithmis q̄ ad eruditionē laborant
vtrū eandē distinctionē tribuam⁹ aut tertiū
q̄ddā aliud. s. q̄ aut de oib⁹ instruēdi sūt iuue-
nes vel de quibusdā: aut op̄z tertiā aliquā iue
nire musicā q̄ istruēdi sūt. Et deide sumit phs
ibi [q̄m̄ videm⁹] gn̄alē ꝑpositionē ad determi
natiōnē hax q̄stionū. ⁊ dicit. q̄m̄ videm⁹ musi-
cā ē p melodiā ⁊ rithmos. hox vtrūq̄ latere
nō oz quā viz seu potēnā habeat ad doctrinā
scz mox ⁊ xtutis. Et vtrū p̄ferēda sit illa ps q̄
in melodijs ↄsistit an ea q̄ in rithmis. Et ꝑce-
dit phs ad determinationē et dicit. putātes igit
multa de hijs eē dicta a musicis q̄busdā q̄ nūc
sūt. i. a musicis modernis ⁊ a phis q̄ periciam
hn̄t hui⁹ discipline/discutionē/ ⁊ examē singu
larū ptiū illis dimittem⁹ q̄ q̄rere volent. nos
aūt solū in gn̄e dicam⁹ de ipsis ¶ Tertio ē no-
tandū q̄ phs ibi [cū illa ꝑbet.] ꝑmittit quādā
diuisionē melodiax musicaliū. Et dicit. cū illa
ꝑbet a nobis melodiax diuisio quā faciūt q̄-
dā phi. h ē. q̄m̄ aūt diuisionē melodiax accep
tam⁹ vt diuidūt q̄dā phi q̄ in phia sūt expti. s.
q̄ alie scz melodie sūt morales. s. q̄ sūt de opi-
b⁹ eox exēplarib⁹ Et rō ē q̄ de illis poete ca-
nebāt. Et ille disponūt ad mores. Et alie sunt
effectiue seu opatiue. s. ire ⁊ māsuetudinis Et
alie sūt abstractiue. scz que rapiūt hoies. nam
faciūt audiētes q̄si imobiles ꝑuocationē sp̄us
⁊ caloris ad iteriora. Et addit phūs fm musi-
cos ponētes. s. ipi phi naturā istax. s. melodia
rū ad singla istox ꝑpriā dicim⁹ nō vni⁹ vtilitatis
gr̄a opoztere musica vti: ſ multax. s. vtilitatū.
¶ Et dat ex^m. vna ⁊ doctrine gr̄a suple ē musi-
ca. Alia ⁊ p̄urificatōis. s. a passiōib⁹ gr̄a. q̄d aūt
purificationē itelligim⁹ nc̄ simplr. i. vlr dicim⁹
Alias ꝯo i hijs q̄ de poetī scribim⁹ diligēti⁹ di-
cet. s. vbi metra distinguet. Etiā in p̄cedēti ca°
declaui q̄d iportabat p purificationē q̄rat ibi
Tertia aūt gr̄a degendi ocij seu ad deductio-
nē ⁊ q̄etis cā ⁊ remissiōis curax ¶ Istis p̄sup-
positis ponunt tres ↄclōnes. Prima ↄ° ponit
ibi [pz oib⁹] ⁊ est ista. cū em̄ musica multaruz
vtilitatū sit manifestū ē q̄ oib⁹ hoib⁹ armonijs
decet vti ſ nō eodē mō. Deducit phūs hāc cō-
clusionē sic. nā ad doctrinā q̄dē moralib⁹ ē vtē
dū maxie. h em̄ pz p ea q̄ dicta sunt. qz musica
q̄ ē bn̄ ꝑpoꝛcionata multū valet ad dispositio-
nē mox vt iā declaratū ē sup⁹ Ad auditionez
vero supple vtēdū ē musica: alio pulsante. s. illi
q̄ req̄ē idigēt. ex eo qz musica multū cōfert ad
q̄etē cōferendo delectationē in audientib⁹. et
h ē q̄ subdit effect⁹ ⁊ abstracti⁹ hoc ē. qz musi
ca ista duo facit in audientib⁹. Prio efficit de
lectationē. Et 2° abstrahit aīm a passiōib⁹. Et
sbdit: nā affectio illa siue passio q̄ cōtigit circa
aīos q̄rūdā vehemēter existit in cūtis scz p na
turā musice. Vult dicere q̄ de nā musice bn̄ ꝑ
porcionate fm mediū ꝑportionis ē ↄferre de-
lectationē ⁊ abstrahere aīos audiētiū a passi-
onib⁹. ⁊ ista q̄ ↄfert circa aīos aliq̄x vehemēt
in cūctis ↄfert. Est vex vt sbdit q̄ differt fz ma
gis ⁊ min⁹: qz vn⁹ mouet min⁹ ⁊ alter magis.
Et dat ex^m a sili. ceu. i. velut cōmiseratio ⁊ me
tus. vult dicere q̄ sicut ista sūt i cūctis: ⁊ tn̄ fm
magis ⁊ min⁹: ita musica bn̄ ꝑporcionata effi-
cit delectationē in oib⁹ audiētib⁹: tn̄ non eq̄lit
fm magis ⁊ min⁹ Preterea q̄ musica bn̄ ꝑ-
porcionata abstrahat. Patet per hoc. nam ꝑ
hunc modum deuoti et supplices quidaz fiūt
Et ostendit quomodo et dicit. videmus enim
ex sacris melodijs ita affici quando vtuntur
expiantibus animam carminibus quasi medi
cina frectos ⁊ purificatione. Vult dicere q̄ ex
sacris melodijs enim videmus quosdam quā
do vsi sunt melodijs de irascētibus restitutos
esse. ita q̄ musica illa est eis medicina ⁊ purifi
cat eorum animas ab ira et furore. Et subdit.
q̄ in alijs passionibus similiter est et dicit. hoc
enim euenire necessarium est hijs: qui commi
seratione et metu: ⁊ qui alijs affectibus deti-
nentur. nam in omnibus istis infert musica be
ne proportionata maximam vtilitatē: et alijs
q̄ten⁹ talia ↄtingāt. ⁊ dicit quā vtilitatē infert
vt subdit. fieri enim. scilicet cōsueuit in omni-
bus murificationē seu purificationē ⁊ alleuia-

tionẽ scʒ a passiõe / ⁊ ira / ⁊ timore / et hmõi cũ
voluptate seu delectatõe. Simil̃r aũt carmina
purificatiua leticiã afferũt inocuã hoibus. scʒ
leticiã bonã ⁊ v̾tuosã. inquãtũ reprimunt pas-
siones: q̃propt̃ talibꝰ armonijs ⁊ talibꝰ carmi-
nibꝰ spectãdi sũt hij q̃ theatralẽ musicã tractãt
certatores. Uult dicere ꝙ ppt̃ h̾ ꝙ melodie re
primũt passiones tractantes musicã debẽt vti
melodijs ⁊ armonijs ꝯrijs ad se dãdũ excessus
passionũ certantiũ seu pugnãtiũ ꝯ seinuicem.
¶ Scd̃a ꝯ° ponit̃ in scd̃a pte capli̾ q̃ icipit ibi.
[Sꝫ cũ spectator] ⁊ est ista. ꝙ ad delectationeꝫ
⁊ q̇etẽ hoim idisciplinatoꝝ ⁊ viliũ. vtendũ ẽ
melodijs rigidis ⁊ distortis nõ ꝯsistẽtibꝰ in me
dia rõne. Et ad delectationẽ ⁊ disciplinã hoiꝫ
ciuiliũ ⁊ disciplinatoꝝ vtẽdũ est moralibꝰ me-
lodijs et armonijs disponẽtibꝰ ad mores ⁊ ad
delectationẽ honestam ¶ Istã ꝯclõnẽ deducit
phs sic quãtũ ad ãbas ptes. ⁊ dicit. Sꝫ cum spe
ctator siue auditor musice sit duplex. Alter in
genuꝰ ⁊ doctꝰ. ⁊ vocat hoiem ingenuũ ciuileꝫ:
qꝛ homo ciuil̃ ingenuꝰ ẽ. doctũ vocat illũ q̃ est
eruditꝰ ⁊ disciplinatꝰ in ciuilibꝰ. Et alter est vi-
lis ⁊ indoctꝰ. vocat aũt vilẽ illũ qui est grauis
ad cõuiuẽdũ cũ ciuilibꝰ in moribꝰ ppt̃ officia
vilia q̃ exercẽt. vt subdit phs ex opificibꝰ tur-
baq̧ꝫ vrbane. i. vt sũt rustici: ⁊ alij q̃ sũt ex mer
cenarijs. Et subdit q̃l̾r melodie ad cõformita-
tes taliũ q̃rẽde sũt. Et dicit. hiis q̧ꝫ accomodã
da sunt certamina ⁊ spectacula. s. exercitiorũ
q̃ talibꝰ sũt ad cessationẽ ⁊ req̇etẽ ¶ Et subdit
quãtũ ad p̃mã ptẽ ꝯclõnis. vt eñ illoꝝ aĩe di-
storte sũt a naturali hitudine. i. deprauate: sic
armoniaꝝ ⁊ melodiaꝝ distorsiones sũt q̃dam
ille q̃ sũt vehemẽtes ⁊ ifracte. scʒ ab optia mo
dulatione supple sũt taliũ. Et si dicat̃ ꝙ tales
nõ sũt delectabiles. Ad h̾ r̾ndet phs ibi [Dele
cta vero] ꝙ talibꝰ tales armonie delectabiles
sũt ex eo: qꝛ delectat vero singl̾os id. s. illud ꝙ
est sue nature aptũ Et iõ distortis distortia cõ
uenit melodia: quãobrẽ licẽtia pmittẽda ẽ hiis
q̃ de arte musica certãt seu q̃ exercẽt exercitiũ
musice in theatro vt ad hmõi spectatoꝝ. i. ſm
ꝯditionẽ ⁊ dispositionẽ auditoꝝ siue audiẽtiũ
tali gñe vtant̃ musice. ⁊ s̾ꝫ vt musica aptet̃ vni-
cuiq̧ꝫ ſm hitũ aĩe ¶ Subdit phus quãtũ ad se
cũdã ptẽ ꝯclõnis ibi [Ad doctrinã v̾o] ⁊ ostẽ-
dit q̃bꝰ melodijs ẽ vtẽdũ ad disciplinã hoiꝫ ci-
uiliũ ⁊ disciplinatoꝝ. Et dicit ad doctrinã v̾o
scʒ ciuilẽ ciuiliũ hoim ⁊ doctoꝝ: moralibꝰ me-
lodijs ẽ vtẽdũ. ⁊ talibꝰ armonijs. s. q̃ sũt de v̾tu
tibꝰ q̃lis ẽ dorica vt supra diximꝰ q̃ ꝯsistit in p-

fecta pportione ad mediũ. Et nõ solũ musica
dorica est vtẽdũ: sꝫ etiã recipiẽda ẽ ⁊ alia quã-
cũq̧ꝫ nobis suadẽt q̃ in phia mulaq̧ꝫ v̾sant̃. nã
illoꝝ ẽ approbare. qꝛ cuilibꝫ in sua arte ẽ crẽ-
dẽdũ. ¶ Postq̧ꝫ phus deduxit ꝯclõnẽ supradi
ctã reprobauit socratẽ q̃ dixit male in policia
sua. in eo ꝙ dixit phrygiã tãtũmõ ponit ꝯ dori-
cã esse melodiã iter armonias. ⁊ dicit sic. socra-
tes vero i libris de republica nõ recte phrygiã
tm̃mõ adiũgit ad doricã: lꝫ iprobãs tybiã seu
fistulã ex istrumẽtis. Hoc ẽ ꝙ socrates h̾ dixit
iprobãs tybiã. dicit eñ phus ꝙ vna ẽ cã repro
bationis in vtrisq̧ꝫ vt subdit. hꝫ eñ eandẽ vim
seu potẽtiã phrygia. in armonijs quã hꝫ tybia:
seu fistula in istrumẽtis Et subdit quõ ãbe eñ
ꝯcitant aĩos ⁊ iaffectos ipellũt. h̾ ꝙ ambe sunt
ꝓuocatiue passiõis ⁊ illatiue ire ⁊ furoris. Et
iõ si socrates amittit carmina phrygie dꝫ amit
tere carmina tybie seu fistule. ꝙ autẽ phrygia
habet eandẽ naturã ⁊ vim seu potẽtiã in melo
dijs quã hꝫ tybia seu fistula in organis: ꝓbat̃ p
poysiꝫ dicẽtẽ. vt subdit phs. tota eñ hmõi ba
chacio. i. oĩs ipeculiositas. ⁊ tota cõcitatio ma
xime oim istrumentoꝝ p tybias fit. Armonia
v̾o phrygia maxie hũc modũ hꝫ. Et cã est ista
qꝛ in eis est illecebrosus raptꝰ elene: q̃ cũ mor
ti tradenda fuisset victori marito redita est. et
delicijs thori associata. Et subdit q̃l̾r cõfecta ẽ
illa poesis ⁊ dicit. ceu de tyrãnidibꝰ manifeste
videt̃ esse phrygiꝰ. Uult dicere. ꝙ accipiunt h̾
ꝙ dicũt poete de tyrannidibꝰ. s. de hectore / et
vlixe / ⁊ archile / cõfecisse videt̃ frigiꝰ dytamen
suũ. cuiusquidẽ reipublice afferũt argumenta
qui circa hmõi reꝝ intelligẽtiã vacãt. Uult di
cere phs ꝙ hmõi exẽpla multa dicũt poete. s.
ad decorẽ dictaminis q̃ circa sensũ dictamnis
talis laborãt. Et inter cetera dicũt illud ꝙ phi
loxenꝰ aggressus dorice facere ditirambos in
fembulis nõ potuit: sꝫ in illiꝰ nature tractꝰ fuit
ad phrigiã armoniã q̃ maxime illis ꝯgruebat
Uult dicere ꝙ inter cetera exẽpla q̃ dicũt po
ete. dicũt illud ꝙ philoxenꝰ poeta. qui vt dicit̃
in 3° ethicoꝝ ca° de tẽperãtia fuit erixiꝰ natõe
⁊ fuit gulosus. Uñ in piscũ pulmẽti voratiõe
optabat fauces lõgiores grue sibi fieri. De h̾
dicunt ꝙ conatꝰ est in dorica. hoc est in metro
dorico ditirambos in fembulis. id ẽ fabulose
facere. sꝫ non potuit. et ideo ab ipsa natura ta
lis metri tractꝰ fuit ad phrygiaꝫ armoniã que
maxime illis congruebat. ¶ Deinde addit vl-
terius. ꝙ melodia dorice inter omnes max-
ime est moralis: ibi. [Doricam autem.]

Et dicit. dorica aūt fatenř oēs cōstantē esse ac
firmā moreq; cōtinere virilē. ꝓbat phūs h per
rōnē q̄ ē ista. nam int̄ duo extrema. s. inter ex-
cessū ꝛ defectū mediū laudam⁹ maxime ꝛ ap-
ꝓbam⁹. vt pꝫ in naturalib⁹: ꝛ etiā in moralib⁹
ꝫ dorica est mediū inter melodias vt pꝫ. quia
nō est excellēter grauis: nec excellenter acuta
ꝫ est maxime laudanda. ꝛ ꝑ ꝯñs vt sbdit phūs
ibi. [preterea] cū mediū extremoꝝ sum ēduꝫ
eē dixerim⁹ vt patꝫ in scđo ethicoꝝ. Et dorica
hanc habeat naturā. q2 est mediū ad alias ar-
monias manifestū est: q̄ doricā preceteris de-
cens est iuniores addiscere. ¶ Tertia cōclō po
nitur ibi [ꝫ duo ꝯsideranda] ꝛ est ista q̄ nō eis
dē musib⁹ ꝛ armonijs est vtēdū ad q̄scunq;: sed
alijs ꝛ alijs ſm diuersitatē etatū. Deducit phs
hāc ꝯclōnem sic et dicit. ꝫ duo ꝯsideranda sunt
scꝫ in musicis. ꝛ subdit q̄ sūt illa ꝛ dicit. vnū q̄d
possit ꝛ alteꝝ q̄d deceat. Et dat rōnē q̄re ista
duo sūt ꝯsideranda. ꝛ dicit. nam possibilia q̄s-
aggredi ꝛ ꝯuenientia sibi debet. Et subdit q̄r
accipianř ꝛ dicit. sūt aūt hec distincta. scꝫ eta-
tib⁹. ꝛ dicit quō. ceu defessis iam tꝑe. hoc ē ve
lut abdicatis ꝑ tꝑs: nō facile ē alti spūs canti-
lenas canere: ꝫ talib⁹ natura subutit remissas
Vult dicere q̄ senib⁹ nō facile est cantare regi
das armonias: ꝫ remissas: ex eo q2 natura vin
cit talib⁹. Et rō ē: ex defectu etatis acuiř vox
in senib⁹ ꝛ rigidas cātare nō possūt. ꝛ ex h po
nit phs icrepationē socratis. ꝛ dicit. ex quo so-
cratē in hoc q̄ merito repħendūt q̄dā ex hijs
qui circa musicā v̄sanř. Et subdit de quo ꝛ di-
cit. q̄ remissiores armonias iprobauit ad do-
ctrinā q̄si vinolētas accipiēs eas nō ſm vinolē
tie naturā. nā vinolētia magis debachari facit
ꝫ defessas. Vult dicere q̄ ꝑpter hoc aliqui po
steriores repħēderūt Socratem q̄ reprobauit
oēs armonias remissas tāq; inutiles ad mores
ꝛ ad disciplinā. dixit eñ oñs melodias remis-
sas eē inebriatiuas hoim. ꝫ cum ebrietas duo
facit in hoie. s. ipetuositatē ꝛ delectationeꝫ a
sobrietate ꝛ dispositione naturali nō dixit eas
inebriatiuas. eo q̄ faciant hoiem ipetuosū: ꝫ
dixit eas iebriatiuas: q2 declinant ab eq̄litate
ꝛ medio. Et q2 socrates credebat oēs homies
sꝑ esse in statu in eq̄litate mediȷ ſm naturā. et
q̄ nullus declinat ab ea: si ita essꝫ null⁹ deberꝫ
vti melodijs remissis. ꝫ q2 quidā sūt qui decli
nant in statu inequalitate ſm naturā. iō sbdit
phs q̄ ꝑpř h ꝛ ad futurā etatē senioꝝ opus ē
hmōi armonias attingere ꝛ hmōi melodias.
¶ Vltimo narrat phs ibi [Preterea.] q̄ expe
diunt iuuenib⁹ ad mores dicēs. q̄ si ē aliq̄ ar-
monia talis media nō remissa q̄ ꝯueniat pue-
roꝝ etati: ex eo q2 possit ordinatū simulq; do
ctrinā afferre. h est q̄ habeat talē ꝯsonātiā rō-
ne cui⁹ delectat ꝛ disponit ad mores videř esse
illa q̄ dicř lidia. que scꝫ altitudinē oim armo-
niaꝝ maxime hꝫ e videř. manifestū est q̄ in do
ctrina seu in musica q̄ valet ad mores. hec tres
deťminationes sūt faciende. s. mediū / possibi-
le / ac decens. Et sic pꝫ ꝯ⁹ supradicta q̄ nō eisdē
musib⁹ ꝛ armonijs est vtēdū ad q̄scūq;: ꝫ alijs.
ꝛ alijs ſm diuersitatē etatū. Et hec de isto ca°.
ꝛ de toto libro octauo politicoꝝ sufficiant. Et
est finis oim libroꝝ politicoꝝ. Deo grās.

¶ Explicit cōmētū seu scriptū suꝑ libros poli
ticoꝝ Aristotelis: suꝑ translationē nouā Leo
nardi aretini. factū ꝑ fratrē Petrū de castro-
uol ordinis fratruꝫ minoꝝ: ac sacre theologie
magistrū: natione hyspanū: ꝛ de regno legio-
nēsi: ꝛ de quadā villa q̄ vocatur Mayorga: q̄d
cōmentū fecit Anno dñi M°.cccc°.lxxxi°. Et
impressū in ciuitate Pampiloneñ. ꝑ venerabi
lem ꝛ discretum virū magistrū Arnaldū guil-
lermū de brocario. āno dñi M°.cccc°lxxxxvi°.
die vero octaua mensis Junij.

CASTR
OVOL.
in politi
cã Ycono
micam.